

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI,

INTER LATINOS ARISTOTELIS INTERPRETES ET AETATE PRIMI, ET DOCTRINA PRAECIPVI, DIALECTICA.

In qua quidem emendanda tantam adhibuit MARTIANVS ROTA diligentiam, ut nunc poſt omnes aliorum editiones ex manu ſcriptis libris multa, quæ pleriſque locis deſiderabantur, addiderit; multa, quæ deprauata erant, emendarit; totum denique opus in meliorem formam redegerit, ac plane illuſtrarit. quod, qui hos libros cum cæteris, qui hactenus in lucem prodierunt, contulerit, factum eſſe perſpciet.

Index rerum omnium copioſiſſimus.

G. Nicolai de Nicolais sui est.

VIRTVTE DVCE,

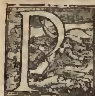

COMITE FORTVNA.

Venetiis, apud Ioannem Gryphium.

M D L X V I.

IVL. MARTIANVS ROTA GEORGIO CORNELIO PONTIFICI TARVISINO DESIGNATO S.

Rimum rebus in omnibus semper fuit, noui aliquid promere; secundum, ubi consequi illud nequeas, ab aliis deprompta meliora reddere. utrunq; tibi præstare pontifex Corneli cum uellem; diuersas bibliothecas excutere cœpi, sperans me & hoc, & illud effecturum. sed alterum quidem assequi minime potui: libros enim, quos in physicas auscultationes Seuerinus emisit, quamuis eos extare non pauci sciant, deprehendere tamen adhuc non ualui. alterum autem abunde, puto, consecutus sum: nam meliora, quàm fuerant hactenus impressa, multo reddidimus eius commentaria; quæ partim uaria transcriptione labefactata stabiliri, partim longa uetustate collapsa reparari, multis in locis desiderabant. Neq; uero quisquã a nobis hanc prouinciam frustra susceptam opinetur. fuit enim Boethus non solũ magna facundia uir, & eruditione singulari; uerũ etiam iuuandi plurimos incredibili studio tenebatur: atq; ideo, cùm barbaros, armis ab Italia prohibere cõsul non posset, barbariem ab Europa disciplinis eiicere doctus non dubitauit. Aristotelem enim dialecticæ, & utriusq; philosophiæ, hoc est, humanæ felicitatis magistrum, primus & latinitate donauit, & exposuit. id quod Lucij Syllæ dignitatem non æquauit modo, sed plurimum etiam excelluit. opibus enim & potentia fretus Cornelius Sylla inuentos Athenis Aristotelis libros, Romã portauit. eloquētiæ & eruditioni fidens Manlius Seuerinus, eosdem e Græco sermone in Romanã linguam transtulit; & ex obscuris adeo, ut uix a paucis intelligerentur, cuiuis mediocriter erudito peruios, luculentis expositionibus effecit. Quæ utilitas non tantũ illius ætatis homines plurimum iuuit, sed ad posteros quoq; redundans, in nos usq; peruenit. Hanc eius egregiam animi uoluntatem cum inter legendũ animaduertissem; libuit mihi quædam ad ipsius cognitionem pertinentia, in unum colligere: ut & illi, quãuis mortuo, gratiã, si possem, aliquam referrem; & tibi, sapientiæ callē acrius insistenti, multis e floribus coronam darem. neq; enim arbitror ingratum tibi fore eum tanquam de facie noscere, per quē in dies magis ac magis proficis, & eius opera legendo, mirum in modum delectaris. quod tamen dum facio, me uelim nullus existimet cõplures nostri temporis homines imitaturũ, qui partim omnia in maius tollunt, partim quædam, ac si redargui nequeant, comminiscuntur. horum neutrũ in præsentia facturum me recipio, quamuis probe intelligam, nõ esse facile, suæ quoque tempestatis facta describere, nedũ ullius, qui mille ab hinc annis uita decesserit, in tanto præsertim scriptorum illius & succedentis æui silentio, qui ne publica quidē literis commiserunt. Quamobrem a nobis plura nullus expectet, quàm ex eius aliorum'ue libris cognosci potuerunt; aut euidenti coniectura saltē comprehēdi. Ea tu Georgi nobilissime, qualiacunq; in unum opus redacta, libenti, sicut omnia mea soles, animo percurre: & quam pridem nondum satis expolitam asportaras, nunc denique perfectam Boethi historiam accipe.

NITIVS Seuerinus Boethus, Romanus, & nobilitate maiorum, & animi dotibus clarus, in ea temporu incidit, quibus Italia a barbaris oppressa tenebatur. natus est enim, non itu multis post annis, quam ab Alarico Roma caperetur: floruitq; Theodorici regis tempestate. Theodoricus hic, u Zenone cum ingentibus copiis missus, ereptam Odouacri Italiam sibi uendicauerat; Rauennæq; regni sede locata, cuncta pro libidine udministrabat. Quod uidens Boethus, honestis disciplinis animum applicuit, id sibi tantum superesse intelligens, quod homine libero dignum foret. Eruditus itaque Græcis & Latinis literis ab udolescentia cum esset, quædam primum ex Euclide transtulit, atque ita trunstulit, ut & dimetiendi rationes, & alia quædam de suo adiungeret. Ac quod nondum Aristotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum ustruere docuerit. Arithmeticam postea, Nicomachum, non ut interpres, secutus, sed suo usus iudicio, latinis uerbis reddidit. & inde musicam perplexam, & inuolutam disciplinam ex optimis quibusque collegit. qua in re & Aristoxenis copiam, & Pythagoræ iudicium expressit. Extat Theodorici regis ad Boethum epistola, quæ & Ptolemæi Syntaxin, & Archimedis Mechanicen, ab eo latinitate donatam affirmet. Verum præludia hæc fuisse crediderim eorum, quæ uir tantus mente agitabat. Philosophiam enim latinis literis il lustrare constituerat, non ut Varro Stoicam, nec ut Tullius Academicam, sed eam, quæ cæteras obscurauit, ab Aristotele inuectam, & a tot præstantibus ingenio, uiris, ætate tam longa celebratam. Id ipse his uerbis significat, Ego omne Aristotelis opus, quodcunque in manus uenerit, in Romanum stylum uertens; eorum omnium commenta, latina oratione perscribam. ut siquid ex logicæ urtis subtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine ueritatis ab Aristotele perscriptum est; id omne ordinatum transferam; atq; id quodam lumine commentationis illustrem. Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendio transtulerat, explanauit; & eundem a se mox interpretatum, nouis rursum expositionibus illustrauit. Prædicamentis manum admouerat, cum ecce consul Romæ creatur. hoc ipse suis uerbis significat: Et si nos curæ officij consularis impediunt, quo minus in his studiis omne otium, plenamq; operam consumimus: pertinere tamen uidetur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina ciues instruere. nec male de ciuibus meis merear, si cum prisca hominum uirtus, urbium cæterarum ad hanc unam rempublicam, imperium transtulerit; ego ad id saltem, quod reliquum est, Græcæ sapientiæ urtibus, mores nostræ ciuitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum consulis uacat officio, cum Romani moris semper fuerit, quod ubicunq; gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare. Hæc ille. Ex quibus illud etiam falsum esse conuincitur, quod aliqui memoriæ prodiderunt, Boethum omnia, non pleraq; relegatum scripsisse. Ad consulatum autem iuuenis peruenit, fauore principum ciuitatis. puerum enim a patre relictum, curandum susceperant, quod & antiqua Manlij Torquati familia prognatum scirent, & nouam Anitij proaui indolem perspectam in ipso haberent. Primo eius consulatu, Rex Herulorum, & Italiæ, Odouacer Phæba Rugorum duce uicto, captoq; potitus est, sicuti Cassiodorus tradit, qui bis solum, cum Symmacho semel, ipsum in consulibus nominat. Non solum autem dignitatem hãc ipse adeptus est, sed duos etiam filios suos, quod nunquam antea contigerat, consules eodem tempore uidit, Patricium & Hypatium. Anno illo Boethus in curia Theodoricum, tum primum Romam accersitum; S.P.Q.R. nomine, magna facundia laudauit; & in Circo duorum consulum medius, triumphale conuiuium multitudini exhibuit. Collegam in ultimo consulatu Symmachum socerum habuit: cum quo magistratum ita gessit, ut commune bonum priuatis amicitiis præferret. Accidit, ut Paulini consularis opes regij satellites appeterent. hominem ingenue tutatus est. Albinum falso Cyprianus accusauit: innocentem consularem uirum ostendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorem coemptionem tyranni procuratores indixerant; eam exigi consul non sustinuit. Triguillam quoq; regiæ domus præpositum, multoties ab iniuria deiecit: & Conigastum fortunas optimi cuiusq; insectantem compescuit. Hisce rebus factum est, ut regis indignationem incurreret, perditorumq; delationibus in exilium pelleretur. Accusationis summa hæc fuit, Quod senatum læsæ maiestatis accusaturum prohibuerit; Quod ad Anastasium imperatorem literas miserit de recuperanda libertate. Delatores, perditis moribus homines, tres extiterunt, Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exilio damnati, Basiliusq; pridem a procuratione domus regiæ deiectus, obæratusq; plurimum. Purgasset facile Seuerinus obiecta crimina, si coram delatoribus arguendi facultas sibi a Theodorico data fuisset. sed uel iratus, oblatam sibi ultionis occasionem amittere, uel improbus, a se excitatam calumniam dissoluere noluit. absens itaq; uir & innocens & grandis natu Boethus, malorum conspiratione relegatus est; nec a bonis in patria retentus. Ticinum secessit, urbem in Insubribus positam, & sibi a tyranno præscriptam. in quam simul atq; uenit, quo posteris etiam innocentiam suam cognitam faceret, pulcherrimum illud de consolatione uolumen, Ciceronem imitatus, conscripsit. nam sicut ille, quo filiæ desiderium leuaret, de animorum immortalitate disceptans, Tulliam superuiuere monstrat: ita Seuerinus de falso & uero bono, deque prouidentia disputat, & omnia uoluntate diuina mortalibus euenire, declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit, Boethus utranq; orationem admiscet, atque ita admiscet, ut facile unicuique ostendat, ingenium sibi, quicquid tentasset, nunquam defuisse. Sed quid naturali philosophia difficilius? quid dialectica spinosius? at utranque disciplinam sic oratione sua peruagatus est, ut abditissima quæque, cuiuis prompta reddiderit. Neque uero selectum unum aliquod argumentum oratione consectatus est, sed philosophiæ penetralia ingressus, ea latinis hominibus primus reserauit, quæ princeps Aristoteles de industria pluribus occulta uerat. Qua in re optimos quosque consuluit, Theophrastum dico, Eudemum, Andronicum, Aspasium, Herminum, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themistium. de quorum sententiis tanquam honorarius arbiter diiudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de enunciatione, tam prima duobus, quam secunda sex libris absoluta. In quorum tertio cum de tribus contingentium modis se melius scripsisse dicat in libris physicis, suspicandum reliquit, se naturalem quoque philosophiam enucleasse. Verum hactenus tam hi desiderantur commentarij, licet fuerint Taruisinæ

hinc nuper asportati, quam illi quos in Analyticen & Topicem emisit. Siquidem & hos ipse citat, & in Topicam Ciceronis septem libros a se confectos profitetur, opus uarium, difficile, eruditum, nec a quoquam antea quàm a Victorino frustra tentatum. Platonis dialogos ipse latinos facturum se recepit, factos Cassiodorus asseuerat. Mirarer quomodo tanta præstare potuerit, nisi diuina illa in librum Aristotelis de interpretatione commentaria biennio scirem ab eo confecta. Quod tempus, uix euoluendis tot expositoribus satis fecisse uidetur, nedum eorum sententiis plerunq; cotrouersis, & diiudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris est ferme nullus, qui in hunc librum non scripserit, quòd & magnopere quidem necessarius sit, & multa doctrina refertus, sed acumine sententiarum, & uerborum breuitate perobscurus. Commentabatur autem hæc quo tempore Theodoricus superatis alpibus Clodoueum, socerum Francorum regem, ingenti prælio profligauit. Cæterum Seuerinus non tantum in interpretando & exponendo Aristotele uersatus est, sed pleraq; etiam ipse ueluti procreauit. Horum in numero sunt pulcherrimi illi quattuor de differentijs topicis libri, quibus dialecticos locos a rhetoricis dirimit. & totidem alij de utroque syllogismo. item de diuisione & definitione singuli. Nam qui ad syllogismos categoricos introductorius inscribitur, titulum subornatum habet, cum libri Aristotelis de enunciatione, uel breuiarium sit, ut ipse appellat: uel certe idem quod primus de categoricis syllogismis. Opus quoque de scholastica disciplina, non titulum modo, sed & elocutionem & inuentionem mentitur. Aliter enim Boethus scripsisset, si ea de re scribere uoluisset. Sed ipsum mittamus, ac de Hebdomadibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera septem partibus distributa, sicuti decem libris Decades, & nouem Enneades. Hebdomades Varro primus inscripsit, deinde hic ipse, ex quibus libellus de substantiæ bono, & alius de unitate & uno sumptus est: reliqua, aut edita non sunt, quòd ea sibi, ut significare uidetur, commentatus esset: aut ad nos usque non peruenerunt. Hebdomades iuuenis composuit, uelut & de duabus naturis, & una persona Christi, hoc ut ita existimem eius uerba faciunt. Episcopus inquit scriptor epistolæ tanquam ualde necessarium cum præterire noluisset, e duabus naturis Christum consistere, & in duabus æqualiter catholicos credere, nouitate dicti perculsus, meditabar omnes animo quæstiones. Decretum hoc fuerat concilio Chalcedone celebrato, illucq; Leo Romanus episcopus ueneraticuius epistola Romam missa, cum postea nitentibus Acephalis condemnatum iam dogma reuocare, pluribus conuocatis Romæ legeretur, nec satis iam quid decerneret intelligeretur: ansam Boetho dedit eum librum componendi contra Nestorium, qui duabus naturis personas totidem adiungebat, & Eutychem, qui unicam naturam & personam tuebatur. Ergo siquis ab Imperatore Leone, qui relectam sub Martiano Nestorij & Eutychis opinionem fouebat, ad Iustinum usque supputet annos, paulominus quinquaginta deprehendet: quibus de Boethi uita detractis, prima iuuentutis tempora relinquentur: uerum hæc ut libuerit quisq; accipiat. Illud certe non admittendum contenderim, Boethum morte præuentum, musicam non absoluisse. Nam quod obiiciunt aliqui titulos eorum quæ desunt adhuc superesse, id nos in contrariam sententiam potius trahit, absurdum esse existimantes, nondum conscriptis rebus uelle nomen imponere. Quod si quid imperfectum Seuerinus reliquit; id ipse Theologiam fuisse censuerim. Satis enim superq; philosophiam illustrauerat: itaque diuina restabant, & iam multum processerat, Augustinum secutus, ut ipse de trinitate ad Symmachum scribens affirmat. Vobis inquit inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis, semina rationum in nos uenientia, fructus aliquos intulerint. Ex quibus illud etiam coniicere possumus, cur nono demum anno, Theodoricus, Seuerinum, & Symmachum necarit: an quia senex in opinionem Arij defecit, & inimicus adeo catholicis euasit, ut eorum templa diruere in Italia uoluerit, si Iustinus Arianos in Asia non restituerit? Propugnatores autem sani dogmatis, cum alias semper, tum præcipue eo tempore Boethus & Symmachus extiterunt. Quam ob rem tyrannus coniectos in carcerem obtruncari iussit. Ticini incolæ sibi a maioribus traditum constanter asseuerant, Seuerinum cum regius spiculator letale uulnus intulisset, utraque manu diuulsum caput sustinuisse, interrogatumq; a quonam se percussum existimaret, ab impiis respondisse: atque ita, cum in uicinum templum uenisset, & flexis genibus ante altare sacra percepisset, post paulum expirasse. Extinctus, diuinos honores a nostris consecutus est, quòd pro catholicis contra perfidiam Arij mortem sustinuerit. Sunt qui scribant ipsum antea Rauennam accersitum, prætorioq; regis præpositum, mox cum aliquot senatoribus occisum, quod Symmacho potius conuenire uidetur. Turris enim lateritio lapide fabrefacta, etiamnum Ticini monstratur. Boethi carcer, sepulchrumq; eius in æde beati Augustini uisitur, qua parte in adytum templi ascensus incipit, hoc epitaphio incisum.

Mæonia & latia lingua clarissimus, & qui
    Consul eram, hic perij missus in exilium.
Et quia mors rapuit, probitas me uexit ad auras.
    Et nunc fama uiget maxima, uiuit opus.

Circumfertur & aliud elogium, quo sepulchrum eius exornabatur, anteaquam illic a Luithprando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum, quia paucis multa continet ad eius uitam facientia, subiunximus.

Ecce Boethus adest in cælo magnus, & omni
    Perspectus mundo, mirus habendus homo.
Qui Theodorico regi delatus iniquo
    Ticini senium duxit in exilio.
In qua se mæstum solans dedit urbe libellum,
    Post ictus gladio, exiit e medio.

Hic finis uiri clarissimi fuit, qui facundia, probitate, doctrina plurimum excelluit. Vltimus omnium, qui ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis consecrarint: primus omnium qui Aristotelicam disciplinam latinis literis illustrare cœperint: tantæ apud posteros auctoritatis, ut ab eius sententiis nulla ferme sit prouocatio. Huius morte, magnã rem amisimus, & frustra a multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam, quam utriusque philosophiæ peritissimus.

tissimus & pollicitus fuerat, & nisi uitam eripuissent improbi, præstare solus potuisset. Vltio tamen paulopost insecuta est diuinitus. Nam cœnanti Theodorico, cum piscis caput illatum esset, uisus est sibi rex in eo uidere Symmachi, Boethiq; faciem, inferius labrum mordicus apprehendentem, toruisq; oculis subinde minitantem: Eo spectaculo consternatus tyrannus, in morbum incidit, & simul atque quod uiderat, id se uidisse confessus est, expirauit. Ictu sanguinis mortuũ sui diuulgarunt. uerum Amalasiunta rei conscia, cum in regno successisset, patris acta, contra ius & fas decreta, rescidit: & Seuerini ac Symmachi bona in fiscum redacta, eorum liberis restituit, paucis annis anteà quam Belisarius a Iustiniano missus, Italia Gothos omnes expulit. Porro Boethi multi fuerunt, Primus Stoicus, de quo mentionem facit Diogenes in Zenonis uita. Secundus Epicureus, quem Plutarchus in conuiuiis introducit. Tertius, Cretensis, Aristotelis studiosus, & uir consularis, à Galeno celebratus. Præter hos alij duo fuerunt & philosophi ambo, & Peripatetici: Vnus hic ipse, de quo satis iam dictum est, Patricius Romanus: Alter Sidonius & antiquior, quẽ & hic ipse in Porphyrio, & Ammonius atq; Simplicius, ut Aristotelis interpretem agnoscunt. Fuerunt itidem & duo Symmachi, magna in literis existimationis uterq;, Primus Gratiani & Valentiniani temporibus, Secundus, Zenonis & Anastasii. Illius epistolæ circunferuntur, crebraq; de eo in Macrobij saturnalibus mentio habetur. Huius nihil quidẽ extat, sed ut Boethi testimonium prætereã, Priscianus Cæsariẽsis de ponderibus scribens, sic eum laudat, ut omnes omnium disciplinarum apices consecutus uideretur.

Iul Martianus Rotà Georgio Nano S. D.

ON erit arbitror in hoc operè quicquam amplius, quod lectorem moretur: cum ita suum locum obtineant singula, ut nunc denique supremam affuisse manum nullus dubitet. Prima quippe censura textum Aristotelis mutilum, confusum, atque luxatum, auxilio Græcorum codicum suppleuit, interpunxit, àc reduxit; Commentaria longa negligentia multis in locis manca repleuit, ac tanquam a septentrione exesis, nouum tectorium obduxit: partim iudicio, ubi non alia spes aderat: partim manuscriptis exemplaribus, ubi suffragabantur. Commentariorum libros, qui diutino situ coaluerant, distinxit, ac suis titulis & nominibus, ne denuo coirent, insigniuit. Figuras suis locis apposuit, & postremo, huiusce scriptoris uitam, longa conquisitione proposuit. Secunda censura, quicquid primam euaserat, annotauit, Numeros textibus ascripsit, Porphyrianam arborem geminauit, & eam accurata declaratione patefecit. Quæ commentaria non erant, in capita discreuit, ut & tædium longæ lectionis amoueretur, & quid in quaque parte latebat, appareret. quædam postremo, ceu flores collegit, quæ in Indicem redactã, totius operis gratiam indicarent. Mouit me primo communis utilitas, quæ tam eruditum & elegans opus, non squalere diutius suadebat: mouit me secundo istud idem, ne quid incepto labori deesse uideretur. Hunc librum Georgi ita restitutum, si familiarem habueris, non modo latinam & perspicuam orationem facies; uerum distinctam & plenam. Nam præter artis rhetoricæ & dialecticæ præcepta, quæ tibi peruia propediem intelligo, multa sunt hic & inuenta subtiliter, & eleganter explicata: ad quorum exemplum si te direxeris, non dubito, quin imitatione, facundus disceptator, præceptis, disertus orator, euasurus sis breui. Vale.

Index librorum, qui in hoc uolumine continentur.

INDEX EORVM, QVAE IN HISCE BOETHI operibus notatu digna uiſa ſunt, ordine alphabetico.

A

B

C

Contrariarum

Fortunæ

Natu-

N

O

P

Q

R

S

FINIS.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI, IN PORPHYRIVM, A VICTORINO TRANSLATVM, DIALOGI DENVO CASTIGATI.

HYEMANTIS anni tempore in Aureliç montibus concesseramus: atq; ibi tunc cum uiolentior auster eiecisset noctis placidam atque exturbasset quietem; recensere libitum est ea, quæ doctissimi uiri ad illuminandas quodammodo acies intellectus, densitate caligantissimas, quibusdam quasi introductorus cōmentariis ediderunt: eius uero rei Fabius initium fecit. qui cum me lectulo recumbentem, & quædā super eisdem rebus cogitantem, meditantemq; uidisset, hortatus est, ut, quod sæpe eram pollicitus, aliquā illi eius rei traderem disciplinam. Complacitum est igitur. quoniam tunc & familiarium salutationes, & domestica negocia cessabant. Interrogatus a me ergo super quibus uellet rebus me enodare atq; expedire: tunc Fabius, Quoniam inquit tempus ad studia uacat, & hoc ocium in honestum negocium conuerti licet: rogo ut mihi explices id quod Victorinus orator sui tēporis ferme doctissimus a Porphyrio per εἰσαγωγῆς, id est per introductionē, in Aristotelis categorias dicitur transtulisse. Et primum disciplinis didascalicis quibusdā me imbue: quibus expositores, ut discipulorū animos docilitate quadam assuescant, utuntur. Tunc ego, Sex omnino inquā magistri in omni expositione prælibant. Prædocent enim quæ sit cuiuscunq; operis intentio: qđ apud illos σκοπὸς uocatur. Quæ utilitas, quod a græcis χρήσιμον appellatur. Qui ordo, quod græci uocant τάξιν. Si eius, cuius esse opus dicitur, germanus propriusq; liber est: quod γνήσιον interpretari solet. Quæ sit eius operis inscriptio: quod ἐπιγραφὴν græci nominant. In hoc etiam ꝙ intentionem cuiusq; libri insolenter interpretarētur, de inscriptione quoq; operis apud quosdam minus callentes hæsitatum est. Sextū est id dicere, ad quam partem philosophiæ cuiuscunq; libri ducatur intentio: quod græca oratione dicitur εἰς πόιον μέρος φιλοσοφίας ἀνάγεται. Hæc ergo omnia in quolibet philosophiæ libro quæri conuenit, atq; expediri. Tum Fabius, quæ esset introductionis intentio interrogauit. Et ego inquam, Aristoteles, cui factus est introductionis pons, nō aliter intelligi pōt, nisi ipsas res, de quibus disputaturus est, ad intelligentiā præparemus. Videns enim Porphyrius, ꝙ in rebus omnibus essent quædā prima natura, ex quibus omnia ueluti ex aliquo fonte manarent, & illa quæ prima essent & subsistentia esse, & generis uocabulo nuncupari: porrò aūt nunquā esse genus posse, nisi ei quædā alia subderentur, & quæ essent subdita, species appellari: porro aūt nunquā genus uni speciei genus esse posse, sed pluribus. plures aūt species non posse esse multiplices, nisi eas aliqua discretio separet. si enim nihil sibi dissimiles forent: una species, non multiplices uiderentur. illa igitur diuisio & dissimilitudo specierum, differentiæ nomine uocitatur. omnia uero, quç aliqua re differunt, fieri aliter nō possunt, nisi quibusdā propriis solitariisq; naturis insignita sint. atq; hæc hactenus. uidens ergo, ꝙ omnis omnium dispanlitas in gemina rerū principia secaretur, in substantiā atq; accidens, ita ut neq; accidens sine substantia, neque sine accidenti substantia esse posit, accidens quippe sine aliquo substantiæ fundamento esse non potest. substantia uero ipsa sine superiecto accidente uideri nullo modo potest. ut enim color sit, quod est accidens: in corpore erit, qđ est substantia. porro aūt cum corpus, id est substantiam uideris; insignitā eam accidenti, id est aliquo colore respicies. itaque fit, ut neque substantia præter accidēs sit: neq; accidens a substantia relinquatur. ubi enim substantia fuit: mox accidēs consecutū est. speculatus igitur Porphyrius in his duabus rebus, id est accidenti & substantia, genera, species, propria, differentiasq; uersari, & quòd ipsa per se sint genera subiectis & subiacentibus speciebus: quæ differentiis & propriis insignitæ sunt: statuit principaliter de genere, specie, differentia, propriisq; tractare. Et quoniā tractatus hic in definitionibus, ut post docebimus, proderit: (si quis.n. in definitione generali ponat accidens, eū nē recte definire manifestum est: qđ suo loco tractabitur) statuit pauca de accidētibus prælibare. Ita enim nos prudentissimus doctor Aristoteles instituit, ut tunc in definitionibus quibuslibet plenā scientiam queamus accipere, cū quod prosit, dictū sit; & quod non sit utile, segregetur. Hæc igitur huius operis intentio est, de genere, specie, differētiis, propriis, accidentibusq; tractare. Hic Fabius. Expedisti inquit de intentione: nūc utilitatē explica. Varia inquā & multiplex in hoc opere commoditas utilitasq; uersatur. Primum enim in Aristotelis categorias per quam uberrime prodest. quid aūt prosit dicemus, cū de eius libri inscriptione tractabimus: sed in quibus aliis prosit, paucis philosophiæ ipsius diuisione facta perstringā. Et prius quid sit ipsa philosophia considerandū est. Est enim philosophia amor & studiū & amicitia quodāmodo sapientiç. Sapientiæ uero nō huius, quæ in artibus quibusdā & in aliqua fabrili sciētia notitiaq; uersatur, sed illius sapientiæ, q̃ nullius indigens, uiuax mens, & sola rerū primçua ratio est. Est aūt hic amor sapientiæ intelligentis animi ab illa pura sapiētia illuminatio, & quodāmodo ad se ipsam retractio atq; aduocatio, ut uideatur sapientiæ studiū diuinitatis & puræ mētis illius amicitia. Hæc igitur sapientia cuncto quidē animarū generi meritū suæ diuinitatis imponit, & ad propriā naturæ uim puritatemq; reducit. Hinc nascitur speculationū cogitationumq; ueritas, & sancta puraq; actuū castimonia. Quæ res in ipsius philosophiæ diuisionem sectionemq; conuertitur. Est enim philosophia genus: species uero eius duç, una quæ θεωρητική dicitur: altera quæ πρακτική, id est speculatiua, & actiua. Erunt autem tot speculatiuæ philosophiæ spēs, quot sunt res in quibus iustæ speculatio considerationis habetur: quotq; actuum diuersitates, tot species uarietatesq; uirtutum. Est igitur θεωρητικῆς, id est contemplatiuæ uel speculatiuæ triplex diuersitas. atq; ipsa pars philosophiæ in tres species diuiditur. Est enim θεωρητικῆς pars una de intellectibilibus, alia de intelligibilibus, alia de naturalibus. Tunc interpellauit Fabius, miratusq; est quid hoc noui sermonis esset: quòd unam speculatiuæ partem intellectibilem nominassem. Nota inquam, quoniā latino sermone nunquā dictum reperi, intellectibilia, egomet mea uerbi compositione uocaui. Est enim intellectibile, quod unum atq; idem per se in propria semper diuinitate consistens, nullis unquā sensibus, sed sola tantum mente intellectuq; capitur. Quæ res ad speculationem Dei atque ad animi incorporalitatem

consideratlonemq; uerç philosophiæ indagatione componitur. Quam partem Græci θεολογίαν nominant. Secunda uero pars est intelligibilis: quæ primã intellectibilem cogitatione atque intelligentia suscipiens, ea comprehendit, quæ sunt omniũ cœlestium supernæ diuinitatis operũ causæ: & quicquid sub lunari globo beatiore animo atq; puriore substantia ualet: postremo humanarũ animarũ cõditionem atq; statum: quæ omnia cũ prioris illius intellectibilis substantiæ fuissent, corporis tactu, ab intellectibilibus ad intelligibilia degenerarunt, ut non magis ipsa intelligantur quam intelligant, & intelligentię puritate tunc beatiora sunt quoties sese intellectibilibus applicarint. Tertia φυσιολογική species est, quæ circa corpora atq; eorum scientiam cognitionemq; uersatur, id est physiologia: quæ naturas corporũ passionesq; declarat. Secunda uero, intelligibilium substantia, merito in medio collocata est: q habeat & corporum animationẽ, & quodammodo uiuificationem, & intellectibilium considerationem cognitionemq; ut dictũ est. Practicæ uero philosophiæ, quam actiuam superius dici demonstratum est, huius quoq; triplex est diuisio. Est enim prima quæ sui curam gerens præ cunctis sese erigit, exornat, augetq; uirtutibus, nihil in uita admittens, quo nõ gaudeat, nihil faciens pœnitendum. Secunda uero est quæ reipublicæ curam suscipiẽs, cunctorum saluti, suæ prouidentiæ solertia, & iustitiæ libra, & fortitudinis stabilitate, & temperantię patientia, medetur. Tertia uero, quæ rei familiaris officium mediocri componens dispensatione distribuit. Sunt harum etiam aliæ subdiuisiones, quas nunc persequi supersedendum est. Ad hæc igitur ut fieri possint, & superiora intelligi queant, necessarius maxime uberrimusq; fructus est artis eius, quam Græci λογικὴν, nos rationalem possumus dicere: quòd recta orationis ratione, quid uerum, quidq; decẽs sit, nullo erroris flexu diuerticulo'ue fallatur. Quam artem quidam partem philosophiæ, quidam non partem, sed ferramentum, & quodãmodo supellectilem iudicarunt. Qua autem id utriq; impulsi ratione crediderint: alio erit opere cõmemorandum. Hæc autem generis, speciei, differentiæ, proprii, atq; accidentis disputatio, in omni nobis philosophiæ cognitione quasi quandam uiam parat. Nam cum quid genus sit docemur, quid species, intelligimus genus esse philosophiam; species uero indubitanter θεωρητικὴν & πρακτικὴν, id est speculatiuam & actiuã. de logica uero utrũ sit species: eadẽ hac possumus ratione perpendere. Prodest nobis differentiæ cognitio ad ipsarum philosophiæ specierũ differentias cognoscendas. Prodest proprii scientia ad cognoscendum quid unicuique philosophiæ speciei solitaria natura uideatur ac substantiæ innatum. Prodest accidentis cognitio: per hoc enim quid principaliter in rebus sit cernere, & quid secundo, contingentiq; loco conueniat, discernere ualemus. Ita nobis harum quinq; rerũ scientia, ramosa quadã & multifida ui, in omnes sese philosophiæ partes infundit. Ad grammaticã uero nõ minor huius rei usus est: quando oratiõe per genus; octo uero partes orationis, per spẽs, differentias, propriaq; metitur. Est uero huius rei perquã Rhetoricę amica cõiunctaq; cognitio. Ita enim rhetoricam in tribus causarũ demonstratiuũ, deliberatiuum, & iudiciale possumus separare generibus, & eas in subiectis constitutionibus dissecare. Definitionũ quoq; quæ ad logicã pertinent magna atq; utilis uberrimaq; cognitio est. quas definitiones, nisi per genera, spẽs, differentias, proprietatesq; tractaueris, nullus unquã definitionibus terminus imponetur. Nam si quid definis, ex quo sit genere primũ tibi dicẽdũ est, atq; in hoc genus speciesq; consummata sunt. Nam cuiuscunq; rei genus dixeris: ad quã rem illud dixeris, speciẽ facis. Vt si quid sit homo definias: dicas hominẽ esse animal. Igitur quoniã ad hominẽ aptasti animal: genus esse animal, & hominẽ speciem ante declaratũ est: sed non sufficit sola generis in definitione mõstratio. Si enim solum animal hominẽ esse dixeris: nõ potius hominem q̃ bouem asinumq;, aut equum definitione depinxeris. Prodest igitur etiã differentias adhibere: per quas id qd definias a speciebus aliis seiungatur: ut dicas, hominẽ esse animal rationale. Et quoniam sub eadẽ differentia plures frequenter species inueniuntur, ut sub rationali Deus atq; homo est: utilissimus proprietatis usus est, ut id dicas q sola, quã definis, species suum propriumq; retineat. Fit ergo huiusmodi hominis definitio. Homo est animal, id est genus: homo uero species: rationale, quod differentia est: risus capax, quod propriũ est. Accidentiũ uero in definitionibus nullus est usus. Prodest ergo in definitionibus harũ quinq; rerum cognitio: ut nec ea quę sunt utilia prætermittas: nec ea, quæ nihil præstant cõmoditatis, adiungas. In diuisione uero tantum prodest, ut nisi per horum scientiam, nulla res recte distribui, secariq; possit. Nam quæ generũ uel specierũ recta distributio diuisione erit: ubi ipsarũ, per quas diuiduntur, rerum nulla scientiæ cognitione dirigimur? Probationum uero ueritas in his maxime constituta est: q per ea quæ diuidis, id quod diuidis, uel quid aliud probas. Nam Marcus Tullius in Rhetoricorum primo quoniam diuisionẽ generum, causarũ rite atq; ordinate faciebat: eius rei probationem ita esse debere per species generaq; disposuit: cũ ait, easdem res aliis superponi, aliis supponi posse, easdẽ & subiectas & superpositas esse non posse. Hæc fere de utilitate ad tempus dicenda credidimus. Tunc Fabius, Demiror inquit, cur inchoanti mihi tam subtilius inuentas exercitatasq; res edideris. Sed dic quæso, quodnam hoc tuum fuit consilium? Et ego, Dicã tibi q assuescendus animus auditoris, & mediocri subtilitate imbuẽdus est, ut cum sese hic primũ exercuerit, palęstra ingenii, quasi quodãmodo prius luctatus ea quæ sequentur, sine ullo labore conficiat. Sed qd restat, dicas licebit. Et Fabius, Ordinem inquit restare arbitror, si bene commemini. Atqui inquã, hic ordo ualde cum inscriptione coniunctus est. Si enim alterũ noris, ambo noueris. Ordo tamen est, quòd omnes post Porphyrium ingredientes ad logicam, huius primum libelli tractatores fuerunt, quòd primus hic ad simplicitatem tenuitatis usq; progressus, quo procedentibus utandum sit, præparat. Aristoteles enim quoniam dialecticæ, atque apodicticæ disciplinæ uolebat posteris ordinem scientiamq; contradere, uidit apodicticam dialecticamq; nim uno syllogismi ordine contineri. Scribit itaq; primos resolutorios, quos Græci ἀναλυτικοὺς uocant, qui legendi essent antequã aliquid dialecticæ uel apodicticæ artis attingerent. In primis enim resolutoriis de syllogismorũ ordine complexioneq; & figuris tractatur. Et quoniam syllogismus genus est apodictici syllogismi, dialecam in topicis suis exercuit, apodicticam in secundis resolutoriis ordinauit: horũ disciplina, quam ille in monstrandis syllogismis ante collegerat, prius etiam in studiis lectitatur. Itaq; prius primi resolutorii, quàm secundi qui de apodictico syllogismo, uel topica q̃ de dialectico syllogismo sunt, accipiuntur. Contraxit igitur Aristoteles dialecticam atque apodicticã scientiã, adunauitq; in syllogismorum resolutoria disputatione. Sed quoniam syllogismum ex propositionibus constare necesse est, librum περὶ ἑρμηνείας qui inscribitur, de propositionibus annotauit. Omnes uero propositiones ex sermonibus aliquid significantibus componuntur. Itaq; liber, quem de decem prædicamentis scripsit, quę apud Græcos κατηγορίαι dicuntur, de primis rerum sermonibus significantibus est. Vidit enim Aristoteles infinitam miseriam esse rerũ omniũ, uerborumq; disparilitatem, & ut eorũ ordinem reperiret, in decem primis sermonibus, prima rerum genera significantibus, omne quicquid illud uel rerum, uel sermonum poterat esse, collegit. Sed Aristoteles hactenus. Speculatus autem Porphyrius si categoriæ genera sunt rerum: rerum uero sermonumq; diuersitas speciebus, differentiis, propriisq; insigniretur: uidens etiam quòd accidentium in categoriis magna uis esset. (omnes enim res Aristoteles in duas primum partes diuidit) in accidens atq; substantiam; & accidens in nouem membra dispersit, dicẽs, aut substantiam esse quamcunq; illam rem; aut si accidens esset, quoniam aut qualitas, aut quantitas, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut iacere, aut habere, aut facere esset, aut pati: prælibat nos Porphyrius ad horum uerissimã cognitionem, hoc de generibus, speciebus, differentiis, propriis, accidentibusq; tractatu. Sic igitur cum ante apodicticam-

dicticam dialecticamq; rem, syllogistica prælegantur: ante syllogisticam, in propositionibus primus labor sit: ante propositiones in categoriis pauca desudent: ante categorias in isagogis plurimũ laborent, quę de generibus, speciebus, differentiis, propriis, accidentibusq; censentur, quod est de his ipsis rebus pauca prælibare. Recte igitur & stilo quodam hic Porphyrii liber primus legẽtibus studiorũ prægustator, & quodamodo initiator occurrit. Quod si in hac re, quod dictũ est, sat est, rem etiam de inscriptione confecimus. Quo enim alio melius quam introductionis nomine nuncupetur hic liber? Est nanq; ad categorias Aristotelis introitus, & quadã quasi ianua uenientes admittit, Tũ Fabius. Perge, quęso te, & si eius hoc proprium germanumq; opus est collige. Hoc inquam indubitatum est, omnibus enim Porphyrii libris stilus hic conuenit. Et mos hic Porphyrio est, ut in his rebus quæ sunt obscurissimæ, introducenda quædam & prægustanda præcurrat, ut alio quodam libro de categoricis syllogismis fecit, & de multis item aliis quæ in philosophia grauia illustriaq; uersantur. Et hoc apud superiores indubitatum est, quibus nolle credere inscitia est. Tum Fabius, Restat inquit, ut ad quã partem philosophiæ ducatur, edisseras. Et ego dicã tibi. Quoniam categoriæ ad propositiones aptantur, syllogismi de propositionibus componuntur, apodicticus uero & dialecticus syllogismi in logicæ artis disciplina uersantur. Constat quoq; categorias quæ ad propositiones syllogismosq; pertinent, logicæ scientiæ esse connexas. Quare introductio quoq; in categorias, ad logicam scientiã conuenienter aptabitur. Quoniam ea quæ prędicenda sunt, explicui: nunc textus ipsius ratio atq; ordo uideatur. Tum Fabius, Priusquã explanatio sensus procedat, id scire desidero, cur cũ posset dicere, Cum necessarium sit: præposterato ordine, Cũ sit necessarium dixit. Et ego, Quoniã inquam nullũ accidens est quod non substantię fundamento nitatur. Porro aut quicquid ad cuiuslibet superiecti firmitatem est, id ante quã ipsum esset, fuisse necesse est, ut enim in domibus, nisi prius fundaméta subiicias, nulla unquam fabrica: sic nisi prius substantiæ fundamenta sint, nulla unquã accidentia superponentur. oportet enim prius esse aliquid, ut formã qualitatis arripiat. nam necessarium qualitas est. non absurde igitur prius esse posuit, post etiam necessariũ, id est post substantiã qualitatis nomen aptauit. Hic Fabius, Subtilissime inquit & lucide, sed nunc ordo ipse operis textusq; uideatur.

„ Cum sit necessariũ, Menanti, siue ad Aristotelis catego„ rias, siue ad definitionis disciplinã nosse, quid genus sit, „ quid'ue species, quid differentia, quid propriũ, & quid ac„ cidens: omninoq; ad ea, quæ sunt diuisionis, & quæ ap„ probationis, quorũ cognitio utilitatis est magnæ, quinq; „ hæc tibi breuiter explicare tentabo. Quæ apud antiquos „ quidẽ alte & magnifice quæstionũ genera proposita sunt: „ ego simplici sermone cũ quadam coniectura in res alias, „ explicabo mediocriter. Tunc ego, Prædiximus quidẽ pauca superius, sed uel his quædã addere, uel hæc eadẽ rursus commemorare absurdũ esse non arbitror. Totus autẽ sensus talis est. Scribens ad Menantiũ de utilitate libri, summatim pauca prædicit, quo elucubratior animus auditoris exercitatiorq; ad hæc capienda perueniat. Prodesse aũt ad Aristotelis categorias dicit, quod cum omnium sermonum significantium uarietatem diuersa rerum summa diuideret, & in substantiã atq; accidens omnes res secaret atq; dispergeret, accidens in nouẽ secuit partes, quod superius demonstraui, & hęc genera generalissima nominauit, idest γενικώτατα, q; super ista alia genera inueniri non possint. Igitur si sunt genera, sine speciebus esse non possunt. Si sub his sũt species supponuntur, differentiis non uacabunt. Quod si differentias retinent, propriis indigebunt. Accidentis uero nouem prædicamenta sunt. Quo circa nõ absurdũ fuit hinc introductionẽ in prædicamenta cõponi, ut de generibus, speciebus, differentiis, propriisq; tractaret, quæ in ipsis prædicamẽtis inseparabiliter uidẽtur inserta. Amplius, Quod Aristoteli ea subtilitas priusquã ad prædicamentorũ ordinẽ ueniretur, de ęquiuocis uniuocisq; tractauit, definit uero ęquiuoca sic.

„ Æquiuoca sunt quorum nomen solum commune est, se„ cundum uero nomẽ substãtię alia ratio est, ut si qua sunt, „ quæ nomine tantum communicent, substantia uero dissi„ mulent. Vniuoca uero, quæ sub eodẽ nomine & sub ea„ dem substantia continentur. Omne igitur genus ad species quæ sunt sub ipso posite, uniuoce prædicari perpendit. Porro aũt quicquid ad quaslibet res uniuoce prædicatur, in his sola definitio una est, genus uero speciesq; non cõuertitur. Animal enim & homo uniuocũ est. Animal enim animalis nomine dicitur. Porro aũt homini nomen etiã conuenit animalis, ut dicatur animal: uno ergo nomine animalis, homo & animal appellatur. Animalis uero definitio est substantia animata sensibilis, quã si ad hominẽ uertas, nihil absurdũ feceris: pŏt enim homo esse substantia animata sensibilis. Sed animal genus, homo uero species, uniuoce igitur genus & spẽs prædicantur: æquiuoca uero quæ fuerint, quoniã definitionibus differunt, & eorum quorũ definitiones aliæ sunt, alia est etiã substantia: quorũ alia substantia est, alia sunt etiã omnino genera, in his iisdẽ æquiuocis constat, q neq; genus, neq; species possit aptari. etenim si quis hominẽ marmoreũ & hominem uiuum hominis nomine appellet, idẽ nomen utriq; fecerit substantiæ: differentia uero definitioq; est dissimilis. Porro aũt hominis & statuæ non unum genus est, sed statuæ inanimatũ, hominis animatum. Quare constat quoniam nunquã sub eisdem generibus continentur quæcunque æquiuoce prædicantur. Quãuis nisi prius de generibus, speciebus, propriis, & differentiis notitiam scientiamq; perceperis, nullo unquã tempore discernis. Idem Aristoteles ait quid sint primæ substantiæ, quid secundæ: & primas substantias dicit esse indiuiduorũ corporum & singulorũ, ut est Cicero, aut Plato, aut Socrates. Secundas uero substantias species appellauit, ut est homo, & genera in quibus ipsæ species continentur, ut est animal. Hæc igitur nisi prælibata generis speciesq; cognitione sciri non possunt. Idẽ aũt substantiam ab alia substantiã, in eo quod substantia sit, nulla differentia disgregari. Idem substantiæ proprietates requirit, ut quasi impresso aliquo signo, sic proprietate nota, facilius quid substantia sit, inuenire atq; expedire possimus. Atq; hoc idem in accidentibus fecit. nam & quantitatis, & qualitatis, & ad aliquid relationis, propria collegit, & idem magna apud Aristotelẽ cura diligentiaq; conspicitur. Vides ne ut sese quinq; harum rerum nis in categorias interserat, & prædicamentorũ uirtutibus inseparabiliter colligetur? Non mendax igitur Porphyrius de hac cognitione harũ quinq; rerum nobis in categorias utilitate promisit. Definitionis uero disciplinã superius diximus præter genera, spẽs, differentias, & propria, non posse tractari. Sed quoniã sunt quædã genera quæ genus habere non possunt, ut est substantia, & alia quæ Aristoteles in prædicamentis constituit: dicat quis hæc ad harũ cognitionẽ nihil omnino prodesse, q non sit in his a genere trahenda definitio, in quibus genus inueniri nõ posit: q si qua res genus nõ haberet, species non esset. Hoc ita posito ad generalissimorum generũ definitionẽ nihil genera & species utilitatis habere. Ridicula mehercle atq; absurda propositione. Præter scientiã enim generũ specierumq; magis genera, illa generalissima cognoscere q potis est? Cũ hęc sola generũ spẽrumq; cognitio si amissa sit, nihil de generibus spẽbusq; noscatur. In illis igitur, in quibus genus aliud superius inueniri nõ pŏt, nullus unquã terminus definitionis aptabitur, & in ipsius definitione genera speciesq; cessabunt. nam solæ differentię propriaq; illius terminũ definitionis informant. Cum enim id qd dicis ab aliis rebus omnibus adiunctis, differentiis segregaueris, & propriis impressis formã eius figuramq; mõstraueris genus quod inuenire non poteris perquirere non labores. Sed in his species & genera nõ requiruntur, in quibus, q ipsa generalissima sint genera, genus inueniri non queat. Porro autem in his, quorum genus est aliquod, nisi a genere definitio ducatur, finis eius definitionis uitiosa conclusione colligitur. Accidens uero ad definitiones nihil prodesse nõ dubium est. Definitio enim substantiam informare desiderat. Accidens uero substantiam non designat: Accidens igitur

in definitione nihil prodest. Est itaq; necessaria generis speciei q; cognitio, ut si generalissima non sint quæ quisq; definiturus est, a genere definitionem trahat. Si uero generalissima sint, eius genus quærere, quod inueniri non põt, non laboret. æque enim uitiosum est & in generalissimis genera quærere, & in subalternis generibus a generibus definitionẽ ducere supersedere. Differentiæ uero & propria uel si magis genera sunt, uel si subalterna, maximã retinent utilitatẽ. & quoniam ad definitiones quæ pertinent quædã dicta sunt pauca etiam de his ipsis rationabilius subtiliusq; colligemus. Sit genus animal, sit species homo, sit differentia rationale & mortale, sit propriũ risibile. Accidens uero, quoniam ad definitiones incommodum est, prætermittamus. Quisquis ergo speciẽ definit, ita genere ab aliis eam generibus separat, ut si quis dicat quid est homo? animal dicat eũ. Dicens enim animal, separauit hominẽ ab omnibus generibus quæcunq; animalia non sunt. Si quis uero differentiã dicat, & eã ad speciẽ accommodet, res sub eisdem generibus per differentias segregauit. Nam cũ dicis hominẽ esse animal rationale, cũ etiam bos & equus spẽs animalis sint, additũ tamen rationale homini, ab aliis sub eodẽ genere speciebus, hominis speciẽ segregauit atq; distinxit. Propria uero cũ dederis, res quæ sunt sub eisdem differentibus segregabis. Nam cum dixeris hinnibile uel risibile: illud est equi propriũ, illud hominis. Et cũ equus cum boue atq; cane sub eadẽ differentia sit, ꝙ irrationabilia sunt omnia, adiectũ hinnibile a cæteris equũ sub eadem differentia speciebus diuidit. Homo uero & Deus sub eadẽ differentia sunt, id est rationali, qđ utriq; rationales sunt, quãuis homo & Deus adiũcta mortali differẽtia separentur proprio tamen, id est risibili, quod solus habet homo, naturalius substãtialiusq; disiungitur, quod in aliis rebus in quibus nulla species tali differentia separatur, melius cognosci põt. Nam cum sub eadem differentia sint irrationalia, equus, bos, canis, nec sit ulla alia quæ eos separet differentia substantialis (non possunt enim accidentis esse differentiæ, ea quæ eos separent, quales sunt formarũ) additum equo propriũ hinnibile, equum ab aliis sub eadẽ differentia speciebus proprietatis ipsius separatione disiunxit. Repetendũ est igitur a primordio, quod genera in definitionibus ab aliis generibus separant, differẽtiæ ab ipsis speciebus quæ sub eisdẽ generibus positæ sunt, Propria a speciebus, quæ sub eisdẽ differentiis supponũtur, Sed quoniã plene de diffinitione tractatum est, probationis & diuisionis uim subtilitatemq; tractemus. Sed omnis diuisio duplex est, aut cũ totum corpus in diuersa diffũgis, aut cũ genera per spẽs distribuis. Si quis igitur harum quinq; rerum minus solers, diuisiones rerum facere uoluerit, non est dubiũ, quin eas per inscitiam sæpe a speciebus in genera soluat, qđ est factu fœdissimum, quod Hermagoræ in prima rhetoricorum disputatione usu uenit. In tales enim erroris nebulas incidit, ut duo genera sub æqualis generis parte poneret. Quod si diuisionis uim ueritatemq; uidisset, & disciplinam generũ, specierum, propriorũ, & differentiarum recepisset, nunquam tam insulsæ diuisionis errore uiuacissime a Marco Tullio culparetur. In probationibus uero tantus est huius operis fructus, ut præter hæc nullius unquã rei possit prouenire probatio. Quid enim mõstrare digne queas, cũ cuius si differẽtias nescias, idipsum quale sit scire nõ possis, qđ aũt digne exequeris, cuius si genus nescias, ex quo idipsum fonte manet ignores? Vel qđ in probationibus ratione possis ostẽdere, cũ si spẽm nescias idipsum de quo aliqđ probare uis, qđ sit nõ possis agnoscere? Quod si propria prętermittas, nullas unquam res ualebis propriæ termino probationis includere. At uero si non uim accidentium naturamq; perspicias, cũ de cuiusq; substantia tractes, inane accidentis nomen æque in definitionibus probationibusq; miscebis. Ita his rebus cognitis integra stabilisq; diuisio & definitio permanebit: incognitis, debilis lababit & trunca probatio. Hæc se igitur Porphyrius, non Victorinus, breuiter mediocriterq; promittit exponere. Non enim introductionis uice fungeretur, si ea nobis a primordio fundaret, ad quæ nobis hæc tam clara introductio præparatur. Seruat igitur introductionis modũ doctissima parcitas disputandi, ut ingredientiũ uiam ad obscurissimas rerum caligines aliquo quasi doctrinæ suæ lumine tẽperaret. Dicit enim, apud antiquos alta, & magnifica quæstione disserta, quæ ipse nũc paree breuiterq; cõposuit. Quid autem de his a priscis philosophiæ tractatoribus dissertum sit, breuiter ipse tangit & præterit. Tum Fabius. Quid illud inquit est. Et ego. Hoc inquã qđ ait se omnino prætermittere genera ipsa & spẽs, utrum uere subsistant, an intellectu solo, & mente teneantur, an corporalia ista sint, an incorporalia. Et utrũ separata, an ipsis sensibilibus iuncta. De his sese, quoniam alta esset disputatio, tacere promisit. Nos aũt adhibito moderationis fræno, mediocriter unumquodq; tangamus. Eorũ ergo quæ se transire & prætermittere pollicetur, prima est quæstio, utrũ genera ipsa & spẽs uerę sint, an in solis intellectibus nuda inaniaque fingantur. Quæ quæstio huiusmodi est. Quoniã hominum multiformis est animus, per sensuũ qualitatem, res sensibus subiectas intelligit, & ex his quadã speculatione cõcepta, uiam sibi ad incorporalia intelligenda pręmunit. Vt cum singulos homines uideã, eos quoq; me uidisse cognoscam, & quia homines sunt, me intellexisse profitear. Hinc igitur ducta intelligentia, uelut iam sensibilium cognitione roborata, sublimiori sese intellectu considerationis extollit, & iam speciẽ ipsam hominis quæ sub animali est posita, & singulos continet, suspicatur, & illud incorporeũ intelligit, cuius ante particulas corporales in singulis hominibus sentiendis, & intelligendis, assumpserat. Nam hominẽ quidẽ illum specialem, qui nos omnes intra sui nominis ambitum coercet, non est dicere corporalem, quippe quẽ sola mente intelligentiaq; concepimus. Sic igitur mens rerũ nixa primordiis, altiori atq; incorporabili intelligentia sublimatur. Hinc ergo animus non solũ per sensibilia, res incorporales intelligendi est artifex, sed etiã fingendi sibi atq; etiam mentiendi: inde enim ex forma equi & hominis falsam centaurorũ speciem sibi ipsa intelligentia comparauit. Has igitur mentis considerationes quæ a rerũ sensu ad intelligentiam profectę, uel intelliguntur, uel certe finguntur, φαντασίας Græci dicunt, a nobis uisa poterunt nominari. Ita ergo nunc de generibus speciebus, & cæteris quærunt, utrũ hæc uere subsistentia, & quodammodo essentia constantiaq; intelligãtur, ut a corporibus singulis uere atq; integre, ductam hominis speciem intelligamus, an certe quadã animi imaginatione fingantur, ut ille Horatii uersus est, Humano capiti ceruicẽ pictor equinã iungere si uelit, qđ neq; est, neque esse poterit, sed sola falsa mentis consideratione fingitur. Nimis acuta & subtilis inquisitio, atque ad rem maxime profutura. Sciẽda enim sunt utrũ ueræ sint, nec esset de his disputatio consideratioq; si non sint. Sed si rerũ ueritatem atq; integritatẽ perpendas, non est dubiũ quin uerę sint. Nam cũ res omnes quæ ueræ sunt, sine his quinq; esse nõ possint, has ipsas quinque res uere intellectas esse non dubites. Sunt aũt in rebus omnibus conglutinatæ, & quodammodo coniunctæ atque compactæ. Cur enim Aristoteles de primis decem sermonibus genera rerũ significantibus disputaret? uel eorum differentias, propriaq; colligeret, & principaliter de accidentibus dissereret, nisi hæc in rebus intimata & quodammodo adunata uidisset? Quod si ita est, nõ est dubiũ quin ueræ sint, & certa animi cõsideratione teneantur, qđ ipsius quoq; Porphyrii probatur assensu. Nam quasi iam probato, & scito ꝙ ita ueræ subsistant, aliam quæstionem inferre non dubitat, cum dicit, an corporalia ista sint, an incorporalia. Quæ nimis esset friuola atq; absurda quæstio utrũ essent corporalia, nisi prius esse constaret. Hæc quoque non mediocriter utilis inquisitio ita resoluitur. Incorporalia esse nullus dubitat, quæ licet ipsa nullis sensibus capiantur, animi tamen qualia sint consideratione clarescunt. Nam quia incorporeorũ prima natura est, potest res incorporea parens esse quodãmodo corporeæ. Corporea uero incorporeis pręesse non poterunt. Quod quoniam substantia genus est, corporale uero & incorporale species sunt substantiæ, corporale non esse genus hæc res declarat, quod substantiæ, id est generi, incorporale supponitur. Quod si corporale esset genus, nũquam

quam ſub eo ſpecies incorporea poneretur. Animaduerte igitur uehementisſime, quã unquam quicquam a te animaduerſum fuit, genus ipſum quoniã ſpecies habet, ſpecies uero differentiis disiunguntur, & proprietatibus informãtur. quoniam quædam ſpẽs reperiuntur, quæ in contraria ſub generis diuiſione contrarias obtinent uices, ut ſub animali rationali atq; irrationale contraria ſunt, ſub rationali mortale atq; immortale, & hæc quoq; contraria: quæritur ſi animal ſolitario intellectu neq; rationale neq; irrationale ſit, unde hæ differentiæ in ſpeciebus natæ ſint, quæ in genere ante non fuerant. Quod ſi genus, id eſt animal utraſque res in ſe habet, ut & rationale & irrationale ſit, in uno eodemq; duo contraria eueniunt, quod eſt impoſſibile. Attingam igitur breuiter quæſtionem, & dicã quod genus utrunq; non ſit, id eſt rationale uel irrationale, uel quicquid aliud inter ſe ſpẽs per contrarietates diuidunt, ſed ui ſua & poteſtate genus hoc cõtinet, ipſum uero nihil horum eſt. Ita ergo genus tale eſt, ut ipſum neque incorporale, neq; corporale ſit, utrumque tamen ex ſe posſit efficere, quod ſecundo libro melius liquebit. Species uero aliàs corporalis, aliàs incorporalis eſt. Nam ſi hominem ſubſtantia ponas, corporalem ſpeciẽ poſuiſti: Sin Deum, incorporalem. Eodem modo differentiæ. Nam ſi corporales uel incorporales ſpecies diuidunt, erunt aliàs incorporales, alio tempore corporales. Vt ſi dicas quadrupes ad bipedem, corporalis differentia eſt. Sed rationalis ad irrationalẽ, incorporalis eſt differentia. Et propria nihilominus eodem modo. Nam ęquale ſpeciei cum proprium fuerit: ſi incorporalis erit ſpecies, incorporale erit proprium: ſin corporalis, corporale uendicabitur. Et accidens eodẽ modo. Nam ſi incorporalibus quidem accidit, incorporale eſſe manifeſtum eſt, ut in animo accidens eſt, ſcientia, incorporalis ſcilicet. Corporalibus uero quæ accidunt, corporalia eſſe manifeſtum eſt, ut ſi quis dicat accidens me habere capillũ criſpum. Sic igitur genus neutrũ per ſeipſum eſt, ſed utraſq; res ex ſeipſo efficere poteſt, ſpecies, differentiæ, propria, & accidentia, ut accepta in contrarias ſpẽa fuerint, proinde uel corporalia uel incorporalia uocabũtur. Sed ſunt quibus hoc ipſum integrum uideri non posſit, & hæc, ſolũ incorporalia eſſe definiunt, qui ſic dicant, nõ conſiderari genus in eo quod ſuapte natura conſtat, ſed in eo qđ genus ſit. Itaque ſi ſubſtantia genus eſt, non conſideratur in eo quod ſubſtantia eſt, ſed in eo, quod ſub ſe ſpecies habet. Item ſi ſpecies corporeum, & incorporeũ eſt, non in eo qđ Deus uel homo dicitur, conſiderãtur, ſed in eo quod eſt ſub genere. Eodem modo etiã differentiæ non conſiderantur, in eo quod bipes uel quadrupes ſit, ſed in eo quod eſt differentia. Nam quadrupes hoc ipſum nulla differentia eſt, niſi bipes a quo differat. Itaq; non quadrupes uel bipes reſpicitur, ſed id quod mediũ eſt in bipede & quadrupede, id eſt differentia. Et de proprio idem. Nam quod cuiuſcunque eſt propriũ, in eo proprium conſideratur, quod eius cuius dicitur eſſe proprium, ſpeciei ſolius eſt. Nam riſibile nõ in eo eſt propriũ hominis quod riſus eſt, ſed in eo quod ſolus homo poteſt ridere. Quæ manifeſte incorporalia eſſe indubitatum eſt. Deinde accidentia proinde ſunt, qualia fuerunt ea quibus accidunt, ut ſuperius dictũ eſt. & hi probare uidentur hoc ipſius Porphyrii ſententia, qui, ueluti iam probato quod incorporea ſint, ita ait. Et utrum ſeparata, an ipſis ſenſibilibus iuncta, ꝙ ſi eſſe hæc aliquando corporalia conſtituiſſet, abſurdum eſſet quærere utrũ corporalia ſeiuncta eſſent a ſenſibilibus, an iuncta, cũ ſenſibilia ipſa ſint corporea. Talis aũt eſt quæſtio, ut quoniam quædã incorporales ſunt res, quæ omnino corpora nõ patiuntur, ut animus & Deus: quædã uero ſine corporibus eſſe non posſunt, ut prima poſt terminos incorporalitas, quædam autem quæ in corporibus ſunt, & præter corpora ſeſe eſſe patiuntur, ut anima. Quæritur ergo hæc quinq; res ex quo incorporalitatis ſint genere, utrum eorum quæ omnino ſeparantur a corpore, an eorum quæ a corporibus ſeparari non posſunt, an quæ iungantur aliquoties, & aliquoties ſegregentur. Videtur autem quod & ſegregari & iungi posſint. Nam quando corporalium diuiſio per genera in ſpecies fit, & eorum propria & differentiæ nominantur, hæc ſenſibilia, id eſt corporalia eſſe non dubiũ eſt. Cum uero de incorporalibus rebus tractatus habetur, & per ea ipſa diuiduntur, quæ corpore carent, circa incorporalia uerſantur. Quod ſi hoc eſt, nõ eſt dubium quod quinq; hæc ex eodem ſint genere: quod & præter corpora ſeparatũ eſſe posſit, & corporibus iungi patiatur, ſed ita, ut ſi corporibus iuncta fuerint: inſeparabilia a corporibus ſint. Si uero incorporalibus, nunquam ab incorporalibus ſeparentur, & utraſq; in ſe contineant poteſtates. Nam ſi corporalibus iunguntur, talia ſunt, qualis illa prima poſt terminos incorporalitas, quæ nunquam diſcedit a corpore. Si uero incorporalibus, talia ſunt, qualis eſt animus, qui nunquã corpori copulatur. Hæc ſeſe igitur tacere Porphyrius pollicitus, breuiter mediocriterq; ſuper his rebus tractare promittit, habita in res alia conſideratione aut coniectura, quod ſimile eſt ac ſi diceret, Quoniã hæc ad prædicamenta, & ad definitiones, & ad diuiſiones, & ad probationes pertinẽt, ideo hæc tractaturus aſſumo, & eatenus de his diſſeram, quatenus ſuprædictis rebus proficiunt: non quatenus de his ipſis generibus ſpeciebuſq;, & cæteris quęuis tractari posſint. Sunt enim illa (ut ipſe ait) grauioris tractatus, quã doctrinam a Peripateticis acceptam, id eſt ab Ariſtotelis ſe ſequi confeſſus eſt. Nam Stoici qui de his quoq; rebus tractare uoluerunt, non omnino a Porphyrio ſuſcipiuntur, atq; ideo ait ſe a Peripateticis rationẽ diſputationis accipere. Tunc me Fabius ita perconſtatus, quid eſt inquit, qđ dudum dixeras, cum a te de incorporalibus tractaretur, eſſe quaſdam incorporalitates quæ circa corpus ſemper conſiſterent, ut ſunt primæ incorporalitates poſt terminos: quæ eſt hæc incorporalitas, aut quos terminos dicis? Non enim intelligo. Et ego longus inquã tractatus eſt, & nihil nobis ad hanc rem quam quęrimus profuturus. Sed dicam breuiter, terminos me dixiſſe extremitãtes earum quæ in geometria ſunt figurarum. De incorporalitate uero quę circa terminos cõſtat, ſi Macrobii Theodoſii doctisſimi uiri primũ librum, quem de ſomno Scipionis compoſuit, in manibus ſumpſeris, plenius uberiuſq; cognoſces. Sed nunc ad ſequentia tranſeamus. Tunc Fabius, ut placet inquit, ſimulq; ſic incipit.

» Videtur enim neque genus, neque ſpecies, ſimpliciter appellari, id eſt uno modo. Genus namq; dicitur quorundã ad ſe inuicem, & ad aliquem quodammodo ſe habentiũ collectio, per quã Dardanidũ dicitur genus. Dicitur rurſus genus uniuſcuiuſq; generationis principiũ, aut a generante, aut ab eo loco, in quo quis genitus eſt. Secundo modo dicitur genus, ut eſt genus cauſæ honeſtũ. Cætera inquit fere nota ſunt.

Tunc ego. Si uim prius æquiuocationis aſpicias, diuiſionẽ generis diligenter agnoſces. Placet enim generis nomen cũ ſibi ſubiectis ęquiuoce nominari. Æquiuoca uero ſunt, quæ cũ nomine una ſint, longe diuerſa ſubſtantię ratione & definitionis diſcreta ſunt, ut ſi quis hanc, uerbi gratia, ſtatuam Venus appellat. Congruunt igitur Venus ipſa, & ſtatua Veneris, unius nuncupatione uocabuli, quod utriq; Veneris nomen eſt. Si quis uero quid ſit utrunq; definiat, lõge aliam ueræ Veneris, aliã lapidis, rationẽ definitionemq; conſtituet. Speculantibus igitur illa eſſe æquiuoca, quæ uno uocabulo appellentur, diffinitionibus uero diuerſis conſtituantur, clareſcet (ut opinor) participatio generis, quã Porphyrius fecit prę uiſa. Omne enim quicquid a genere in ſpecies ducitur, uniuocũ, non æquiuocũ eſt. Vniuocũ eſt, quod & eodẽ nomine uocari, & eadem definitione conſtitui põt, ut eſt animal genus, homo uero ſpẽs, ſed idem homo animal eſt. Genus igitur & ſpecies, id eſt animal atque homo, posſunt unius animalis nomine nuncupari, ut utrunq; animal uocetur, ſed eadẽ definitionibus non diſcrepant. Nam ſi definitionẽ reddas animalis, dicas id eſſe animal, qđ eſt ſubſtantia animata ſenſibilis. Quam definitionẽ ſi ad hominẽ uertas; non erit abſurdum dicere, hominẽ ſubſtantiam eſſe animatam atq; ſenſibilem, ſicut animal, ſed hoc ſuperius dictum eſt. Si enim uniuoca ſunt, quæ uno nomine atque eadem definitione conſtituuntur, æquiuoca uero quæ uno nomine ſunt, & non ſunt ſub una definitione ſubſtantiæ; quicquid uniuocum eſt, ut animal, genus ad ſuas

species est, in his genera speciesq; uersantur: quicquid æquiuocum est, ut artes (nanq; plura significans æquiuocum est, sed non censetur participatione generis & speciei) nō est in eis talis participatio, ut speciebus, & generibus censeantur. Quæ enim erit in his generis specieiq; cognitio, in quibus substantiæ definitio atq; integerrima ratio disgregatur? Ita ergo Porphyrius nomen generis in tres diuidit formas, sed ut æquiuoca dicantur, non ut uniuoca, id est ut hæ formæ uno quidē generis nomine contineantur: sui autem proprietate disgregata dissentiant, & hoc modo illud in tres diuidit partes, ut dicat uocari semel genus eorum inter se plurimorumq; collectio, qui ab uno quocunq; nomen generis trahunt, ut Romani a Romulo trahentes genus, ex eodē genere esse dicuntur. Secundo uero loco dici genus affirmat, uniuscuiusq; generationis principiū, aut a generante, aut a loco in quo quis genitus est, ut Æneam ab Anchise, & genere dicimus esse Troianum. Tertiū uero genus dicitur illud cui species supponitur. Victorinus uero duo superiora genera in unū redigit. Nam & multitudinis congruentiā inter se, per eandē generis nuncupationem, & quorumcunq; a generante lineam, & locū in quo quis natus est, uno generis uocabulo & designatione declarat. Addit aūt ipse quod ,, soli latinæ linguæ congruere possit, dicit enim, secundo ,, modo genus dici, ut est genus causæ honestū. Quæ genera causarum Græci in rhetorica arte genera esse non putant: sed χέματα uocant, id est figuras. Genera autem sola principalia accipiunt demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale. Quæ ipsa εἴδη rhetorices uocant, id est spēs rhetoricæ, genera uero causarū nos dicimus. Tertiū uero genus, est id qđ Porphyrius ponit, id est sub quo differentiis distributæ spēs supponuntur. Sed quoniā de tertio genere tractaturus est; Victorini culpā, uel si ita contingit, emendationem æqui boniq; faciamus. Nunc ergo ad priorem apud Victorinum generis significationem reuertamur, & eius ut ,, sunt uerba enodanda atq; explananda sumamus. Genus ,, nāq; inquit, dicitur quorundam ad se inuicem, & ad ali- ,, quem quodammodo se habentium collectio. Hic ergo utrunq; monstrauit, & cognationem inter se multitudinis, & lineæ ductū. Nam cum dicit genus esse quorundam collectionē ad se inuicem quodammodo habentium, id est aliqua inter se cognatione iunctorū, cognationes monstrat: & qđ addit, & ad aliquem, generis lineam significat, quam singuli contingentes, & ad unum sese ipsius generationis applicatione iungentes, plures ex eadē linea iuncti atq; cognati sunt, ut sit hic ordo. Genus dicitur quorundā collectio ad se inuicē quodammodo, & ad aliquem habentiū, id est ad alicuius lineā per genus contingentium, ut per collectionē, cognationem demonstret, & per habitudinem quodammodo ad aliquem colligatā, lineā generis ductumq; designet. Sequitur ergo, & id planius lucidiusq; significat, cum dicit.

,, Dicitur rursus genus cuiuscunque generationis principium, aut a generante, aut ab eo loco in quo quis genitus est.

Idipsum latius expedit quod superius stricto & sentuoso breuitatis uinculo colligauerat. Dicit enim rursus genus dici aut a generante, id est a quo quis genitus est, aut ab eo loco in quo quis natus est. Sed, rursus, particula, si ad hoc cōnectatur, quod ait aut ab eo in quo quis genitus est, intellectus non titubat, ut sit ordo, Dicitur genus uniuscuiusque natiuitatis principium aut a generante, aut rursus ab eo loco in quo quis genitus est. Vel certe erit simplicior expositio, si priorem generis significationem, id est quorundam ad aliquem quodammodo se habentium collationem, ad solius cognationem multitudinis accipiamus. Lineæ uero ductum, & loci generationem in inferiori significatione distribui. Ita tamen ut una quodammodo generis significatione & multitudinis cognationem, & a generante lineam, & loci natiuitatem significet. Hæc enim omnia de sola cuiuslibet nominatione tractantur. Quare non absurdum est omnia quæ ad ortum genitalem cuiuslibet pertineant una significatione generis contineri. Propriæ tamen, & simplicissimæ expositionis est quatuor significationes generis constituisse Victorinum, ut ad tres Porphyrii unam ipse addiderit, honestū genus causę, ut sint generis hę quatuor significationes, multitudinis cognatio, lineæ ductus, genus causæ, genus specierū. Sequitur secunda generis diuisio apud Victorinū, ut est genus causæ: quæ Græci (ut dictū est) non genera sed χέματα uocant. Tertiæ uero significationis generis hic modus est, genus dici cui supponitur spēs, id est genus illud a quo species deriuantur, quod ait ad superiorū fortasse similitudinem æquitatemq; dispositū. Sic enim genus speciebus suis principiū est, ut Romulus his qui ab eo cognati sunt iure, aliq; Romani. Item eodē modo nomen Romuli Romanos omnes continet, quemadmodum nomine generis spēs continentur. Nam sicut a Dardano Dardanidæ prioris nomen Dardani in sese ipsos posteriores accipiunt: ita & animal, cū uerbi gratia spēs habeat hominē atq; equū. Equus scilicet atq; homo animalis in se uocabulū capere, ut dicantur ipsa animalia, nō recusant. Eodem igitur modo species sub generibus continentur, quemadmodum cognati homines sub illo a quo illā cognationem forte traxerunt. Nam & genus speciebus principium est, & plurimarū in se specierum collectiuum est. Rursus primum cognationis nomen & ipsius generationis est principiū, & in illius solius uocabulo diuersitas hominum, uocabuli & generis participatione colligitur, atque hoc est quod ait his uerbis.

,, Aliter dicitur genus, cui supponuntur species, iuxta similitudinem forte superiorum appellatum. etenim principium quoddā est genus his, quæ sub ipso sunt, & uidetur multitudinem continere omnium, quæ sub se sunt.

Sed cautissime est additū, uidetur. Si enim nihil hæc omnia distarent, una significatio generis esset, & ea quæ in species funditur, & ea quæ in cognatione diuiditur. Sed est inter hæc genera talis diuersitas, ꝙ genera earū specierū, quæ sub se habent alias species, æquæ iis speciebus æqualiter sunt genera. Hominem enim & equū, qui sub animali sunt, neutrū neutro possumus dicere prius, quantū pertinet ad tempus, inchoationemq; nascendi. Nam si qua res una sit prior, altera posterior, & eas sub uniuscuiusq; generis nomine quis uelit aptare, non poterit. Genus enim speciebus suis æqualiter genus est. Quod si genus speciebus suis æqualiter genus est, species ipsæ eius ordinis inter se ęquali tempore ortuq; censentur. At uero in generibus quæ cognationes efficiunt nō ita est. Quisquis enim fuit Capis pater, qui Capuā condidit, si solum filium Capim progenuit, & ab uno Capuanorum cognatio iunctioq; manauit, distat a genere cui species supponuntur, ꝙ genus uni speciei genus esse nunquam potest nisi pluribus, quod quoniam est idoneū, genus illud, id est principium cognationum, etiam ab uno filio colligere, & congregare cognationem, quod genus per species ductum facere non potest, nisi plures species supponantur, constat in hoc distare genus quod cognationē colligit, & a quo species, diuiduntur. Potest autem distare in hoc etiam; ꝙ genus, id est principiū cognationis, pōt habere sub se duos, ex se non æquali temporis conditione progenitos, sed aliū posterioris ortus: alium uero senioris, quod in generibus speciebusq; non conuenit. Nam (ut superius dictum est) species nisi sibi æquales fuerint non merito, sed natura, sub genere poni non possunt. His igitur expeditis sequitur.

,, Toties igitur de genere dicto de postrema significatione inter philosophos disputatio est, qđ definientes ita declarant. Genus esse quod ad plures differentias specie distantes in eo quod quid sit, prædicatur.

Quod dicit toties, tertio demonstrare uult, atque hoc propter lucidam operis seriem admissum est, ut quoniam genus plurimorum nomen est, omnis eius primum significatio diceretur, ut de qua disputandum esset aliis relectis eligeretur. Quod ait hoc modo, cum toties, id est tertio genus dicatur, apud philosophos, unde ipse tractaturus est de postrema generis significatione quam dixit, id est de illo genere quod sub se species habet, disputatio consideratioq; uertitur. At uero de superioribus generibus, id est de cognatione, & loco in quo quis genitus est, aut historicorum, aut poetarum expectatio est, secundi uero generis rhetorū,

tertii

tertii philosophorum consideratio est. Etiam hic in disputationibus ordo est, q cum inciderint res, quæ multis possint nominibus nuncupari, & de unoquoq; eorum uocabulo tractari disserię necesse sit, ducuntur prius in ordinē omnia, ut id quod eligitur & reiicitur distinguatur. Sed illa quæ reiicienda atq; explodenda sunt, prius dicuntur. Illud uero quod differendū tractandumq; posterius nominatur. ut hic illa posterior generis significatio posita est, quam differēdam accepturus, prius definiendam, & termino quodam circunscripendā demonstrandamq; suscepit. Omnis enim res, nisi quid prius sit, constiterit, eius tractatus, uario modo speculationis habebitur. Definit igitur genus sic, genus esse, quod ad plures differentias specie distantes in eo quod quid sit, prædicatur, uelut animal. quæ definitio talis est. Omnia quæ distant, habent inter se quandā differentiā, qua distare & differre uidentur. Porro aūt si quod sit genus, & sub eo species supponatur, duas uel plures necesse est species poni sub genere, quoniā unius speciei genus esse non potest. Sed si plures species erunt, aliqua necesse est differentia diuidantur, aliter enim plures esse nō possunt. Nam si nihil distent, non erunt plures species, & nomen generis perit. Constat igitur eas sub genere poni species, quæ differentiis distributæ, plures numero ipsarum differentiarū diuisionibus cōponantur. Ergo quoniam superius dictū est in omnibus definitionibus, a genere, definitionis trahendū esse principium, si quam cuiuslibet speciē definire uolueris, genus primo necessario nominabis, & ad illā speciem quam definis, generis nomen prius aptabis. Et hoc illā, principaliter dicis esse, quod est illud genus, sub quo ipsa species quā definis, est posita. Post aūt differentiis propriisq; eam ab aliis circunscriptione quadam definitionis excludis. Nam si dicis animal esse hominem, animal genus est, species uero homo. Nomen igitur animalis, id est generis de homine, id est specie prædicasti, cum dixeris hominem esse animal. Quod si nomen generis in definitionibus ad unam speciem dicere posses, de ea nomē generis prædicares, species aūt æquali modo generibus suis species sunt. Nihil uetat, immo ēt necesse est, semper quæcunq; sunt genera de sibi subiectis speciebus in definitionibus, uel in quibuslibet interrogationibus prædicari. Sed quoniā prædicatur genus de speciebus, quō prædicetur agnoscendū est. Nam si dixeris, quid est homo? & aliquis responderit, animal: bene & integre respondisse uidetur, & certe. Nam cū tu quid sit homo interrogaueris, ille respondit animal, genus scilicet de specie in eo quod quid sit species prædicauit. Nam tu quid esset species interrogasti: ille uero, in eo quod quid sit species, de qua interrogasti, animalis nomen, id est genus accōmodauit. Plena igitur, & propria definitio facta est generis, hoc esse genus, quod ad plurimas differentias specie distantes in eo quod quid sit appellatur, ut animal: animal enim ad hominem, equum, bouem, coruū, anguem, & aliqua plura quæ differentiis speciebusq; differūt, in eo quod qd sit appellatur. Sed utrū sic dixit, genus esse, quod ad plures species differētia distantes in eo quod quid sit prædicetur, an sic dixit, genus esse, quod ad plures differentias specie distantes in eo quod quid sit prædicetur, nihil interest. Nam siue differentiæ specie distent, siue species differentiis distent, utrunq; idē est. Nam siue rationale & irrationale quæ sunt differentiæ, specie hominis, uerbi gratia, atq; equi distent, siue species homo atq; equus differentia rationali atq; irrationali diuidantur, & distent, nihil interest. Quare plena perfectaq; facta est generis definitio. Sed definitiones duplicibus modis sunt: una.n. definitio est quæ (sicut dictum est) a genere trahitur. Sed quoniam sunt quædā genera magis, quæ super se genus aliud habere nō possunt, ut sunt prædicamenta decem, quæ Aristoteles cōstituit, eorū igitur definitio quæ haberi potest quorum genus inueniri non potest, q omniū quæcunq; sunt, ipsa sunt genera. Horum ergo, quos Græci ὑπογραφοὺς λόγους dicunt, Latini subscriptiuas rationes dicere possunt, reddemus. Subscriptiuæ autem rationes sunt demonstratiuæ, & quodammodo insignitiuæ proprietatis illius rei, quæ cū ipsa generalissima sit, & genus eius nullum reperiri possit, eam tamen definire necesse est. & Aristoteles, quoniā substantiam genus generalissimum definire uolebat, & eius nullum genus poterat inuenire, proprietatem quādam & demonstrationem, subscriptionemq; ipsius rei dicit esse, subiectum. Substantia .n. omnibus subiecta est. Accidens .n. quod in nouem diuidit partes, præter substantiā esse non potest: atq; ideo omnia quæcunq; definienda sunt, si genus nō habeāt, eorū subscriptiuam quandā & demonstratiuā rationem reddi necesse est. Sic igitur nunc genus, quoniā rem ipsam definiendā putabat, non duxit a genere definitionē, sed dedit quandam generis demonstrationē proprietatemque. Dico autem q Porphyrius & subalternorum generū, & illorum, quæ generalissima sunt, hanc dederit definitionē, & quodammodo subscriptionē demonstrationemq;. Nam si quod genus habeat aliud genus, & item hoc ipsum aliud, & item aliud, si nullū erit supra genus, quod genus non habeat, in infinitum procedit ratio. Sin uero habuerit, necesse est quoq; istam definitionem aperte ordinateq; congruere. Dico autem genus nō animal animali, neq; q homo species sit homini, atq; equus equo: sed illud quo ipsum animal homini atque equo genus est. animal enim ipsum per sese nulli genus est. neque homo ipsum per sese ulli species est, neque equus ipsum per sese ulli species est, sed sunt genera & species ad alterius participationem. Nam quoniam sub animali est equus, atque homo, non ad seipsum animal genus est, sed ad equum atq; hominem. Et item species quæ uocātur, homo scilicet, atq; equus, non ad equum atque hominē, sed ad animal species sunt. Dico igitur genus & species nō ipsas substantias in quibus genus & species sunt, sed ipsam participationem priorum ad subteriores, & subteriorum ad priores. Hæc igitur participatio quoniam & in magis generibus, & in magis speciebus, & in subalternis generibus, & in subalternis speciebus una atq; eadem est, & huius participationis inueniri genus non poterat, hæc definitio generis quæ facta est, non a genere tracta est, sed subscriptiua ratio & demōstratiua & designatiua quodammodo generis est reddita. Hic Fabius. Subtiliter mehercle, & quod nūquam fere antehac audiuimus, sed perge quæso te. Iam.n. certant sidera quodammodo, & nox luce superatur. Tunc ego. Sequitur rerum omnium prima breuisque diuisio. Ita enim ait.

» Eorum, quæ dicuntur, alia ad unitatē dicuntur, sicut sunt
» omnia indiuidua, ut est Socrates, & hoc, & illud: alia
» ad multitudinem, ut sunt genera, & species, & differen-
» tiæ, & propria, & accidentia. Hæc enim communiter non
» unius propriæ appellationis sunt. Est.n. genus ut animal,
» species ut homo, differentia ut rationale, proprium ut ri-
» sibile, accidens ut album, nigrum, sedere. Ab his igitur
» quę ad unitatem dicuntur, differt genus, q genus est hoc
» quod de pluribus prædicatur.

Breuis (ut supra dictum est) & distincta diuisio. Omnis .n. res aut unius rei nomen est, aut plurimarū: & hoc est quod ait, Eorū quæ dicuntur alia ad unitatem dicuntur, sicut sunt omnia indiuidua, alia ad multitudinem. Quid aūt sit, breuiter explicandū est. Omne genus, quoniam sub se species habet, species uero differentiis disiunguntur, & proprietatibus explicantur. Accidunt aūt in speciebus accidentia secūdo loco, principaliter uero in indiuiduis quæ sunt sub speciebus. Quid aūt hoc sit, posterius dicendū est. Genera igitur & de speciebus dicuntur, & de differentiis quæ ipsas species distribuunt, & de propriis quæ species componunt, & de his accidentibus quæ cū principaliter in indiuiduis fuerint, in speciebus esse dicuntur. Hoc aūt monstremus exemplis, & sit nobis genus animal, sit species homo, sit differentia rationale, sit proprium risibile, sit accidens stans, uel ambulās, uel aliquid in mensura corporis, ut tripedalis. Animal ergo quod genus est, dicitur de specie, id est de homine. Dicis enim hominē esse animal. Porro aūt de speciei differentia nihilominus dicis genus. Dicis.n. rationale esse animal. Nihil aūt prohibet eodem modo & de proprio genus dicere. Nā si dicas quid est risibile, non absurdū est animal nominare. Accidētia uero hoc modo principaliter in indiuiduis: se-

cundo uero loco sunt in speciebus. Nam si quis dicat singulos homines, utputa Ciceronem sedere uel stare, uel quod aliud libet, in specie hominis eadem quoque conuenire necesse est. Nam si Cicero sedet, sedet etiam homo: si Cicero ambulat, ambulat etiam homo. Ergo si qua accidentia uenerint ab indiuiduis, & ea tracta in speciebus consederint, ad ipsa quoque accidentia dici poterit genus. Quid est enim ambulans si quis interroget: merito animal dicitur. Nihil.n. ambulare, nisi animal potest. Porro aūt sub speciebus indiuidua sunt, ut Cicero & Virgilius sub homine, atq; de indiuiduo genus speciei prædicari potest. Nam si interrogaueris quid est Cicero? merito animal dicas. Genus igitur & ad speciē, & ad differentias, & ad accidentia, & ad propria, & ad indiuidua nominatur. Porro autem species non iam de genere, neq; de differentiis, sed de solis propriis & subiectis indiuiduis appellatur. In illis, id est indiuiduis, quia superest: in propriis, quia æqualis est. Quid aūt sit, hoc modo uideamus. Omnia genera speciebus suis supersunt & abundant. Abundare aūt genera dicimus speciebus, plus habere genera uirtutis quam species. Homo.n. quod est species solum homo est. Animal uero quod est genus, nō solum homo est, sed & equus & bos. & quodlibet aliud animali suppositū. Ita maior uis generis recte de minori & sibi subiecta specie prædicatur. Alia uero sunt, quæ sibi sunt paria, ut sunt propria & species. Species est homo, proprium risibile. Quicquid ergo fuerit risibile, hoc est homo. Quicquid homo, hoc risibile est. Itaq; neq; risibile hominis neq; homo risibilis potentiam superuadit, sed æqualia sibi ad se inuicem prædicari possunt, ut si dicas quid est homo? Risibile. Quid est risibile? Homo. Ita igitur quæcunq; superiora fuerint, ad illa quæ subteriora sunt prædicantur. Et quæcunq; æqualia fuerint, pariter sibi adinuicem prædicantur. Illa uero quæ subteriora sunt & minora, de superioribus & abundantibus, ut sunt genera & species prædicari non possunt. Nunquam enim recte speciem de genere prædicabis. Ita ergo species de proprio prædicatur ut pari. Sed quoniam sub speciebus sigillatim indiuidua sunt: indiuidua aūt uocamus quæ in nullas species, neq; in aliquas iā alias partes diuidi possunt, ut est Cato, uel Plato, uel Cicero, & quicquid hominum singulorū est: hos enim in nullis partibus diuidis, ut animal in species, hominem scilicet, atq; equum, hominem quoq; ipsum specialem, & singulos circumplectētem, in Catonem, Platonē, Virgilium, & omnes sigillatim homines distributos, hominem uero ipsum singularem, id est Ciceronem, in nullos alios distribuere possumus, atq; ideo ἄτομον id est indiuiduum uocitatum est. Species ergo quæ ad propria æqualiter prædicatur, ad indiuidua. quoniam maior est species hominis, quam quodlibet indiuiduū, ita prædicatur ut superius, ad id quod est subterius. Cicero.n. solus Cicero est, homo autem non solus est Cicero. Quod si ad indiuidua prædicatur, & ad indiuiduorum accidentia prædicabitur. Ita igitur species ad genus quod superius est, nō prædicatur, neq; ad differentiā, quia differentia (ut nunc monstraturi sumus) super speciem est: ad proprium uero, cui par species est, uel ad indiuidum, cui superest, prædicatur. Differentia uero & ad species, & ad propria, & ad accidentia, & ad indiuidua prædicatur. Nanque rationale quod est differentia, ad hominem prædicatur, quod est species. Ita rationale quod est differentia, prædicatur ad risibile, id est proprium. Dicitur enim id esse risibile, quod rationale. Nam si homo rationale, & homo risibile, constat id quod est risibile etiam rationale posse nominari. Quod si ad species differentia dicitur, species autem ad indiuidua prædicatur, necesse est ut differentia quoque ad indiuidua prædicetur. Dicis enim qualis est Cicero? rationalis. Quod si differentia ad indiuidua prædicatur, accidentia uero indiuiduis accidunt, necesse est differentias ad accidentia prædicari. Proprium uero quoniam semper unius speciei proprium est, & ad unam speciem prædicatur solam, cui est proprium. Risibile nanq; quod proprium est, ad solam hominis speciem prædicatur. Quod si ad hominis speciem prædicatur, species uero ad indiuidua dicitur: non est dubiū quin proprium quoq; de indiuiduis prædicetur. Nam si homo risibile animal est: Cicero quoq; & Virgilius risibilia animalia recte dicuntur. Quod si proprium ad indiuidua recte dicitur: recte etiā & de accidentibus prædicatur, quæ ipsis accidunt indiuidus. Accidentia uero ipsa & de speciebus & de aliis omnibus prędicātur, & de ipsis maxime indiuiduis. Nanq; & albus equus, & albus homo dicitur, & iterū niger equus, & niger æthiops dicitur. Quod si ita est, animal quoq; nigrum dicitur. Dicitur & rationale nigrum, & irrationale nigrum, quippe si equus & homo æthiops nigri sunt. Dicitur etiam risibile nigrum, cum homo quis niger fuerit. Dicitur etiā indiuiduū nigrum, cū sic quis unus homo ex Æthiopia nominatur. Quod cum ita sit, cōstat & genus ad plurima prædicari, id est species, differentias, accidentia, propria, atq; indiuidua: nihilominus & differentiā ad plurima prædicari, id est ad species, propria, indiuidua, & accidentia: & proprium ad plurima, id est speciē, indiuidua, & accidentia: & speciem ad plurima, id est indiuidua, & accidentia: accidens uero & ad genus & ad speciem, & ad proprium, & ad differentiā, & ad indiuidua. Quod si ita est, has quinq; res constat ad plurima prædicari. At uero indiuiduum, quoniā sub se nihil habet, ad singularitatē quandam & unitatē prædicatur. Cicero.n. unus est, & ad unum nomen aptatur. Ita indiuidua quæ ad unitatē dicuntur, cunctis superioribus supposita sunt, ut genus, species, differentia, propriū, & accidentia, quamuis ad seinuicē dici possint, ad indiuidua tamen æqualiter prædicantur, ut superius demonstratum est. Indiuidua uero, quoniam sub se nihil habent, ubi secari distribuiq; possint, ad nihil aliud prædicantur, nisi ad seipsa, quæ singula atq; una sunt. Atque hoc est quod ait.

„ Eorum, quæ dicuntur, alia ad unitatē dicuntur, sicut om-
„ nia indiuidua, ut est Socrates, & hoc & illud: alia ad mul-
„ titudinem, ut sunt genera, & species, & differentiæ, &
„ propria, & accidentia. Hæc enim communiter nō unius
„ propriæ appellationis sunt.

Simile est ac si diceret. Hæc enim communiter ad plurima prædicantur nō ad unitatē, sicut indiuidua. Et qd sint genera & species & differentiæ & propria & accidentia, exemplū supponit dicens. Est enim genus ut animal, species, ut homo, quam dudum hominis speciem cum aliis animantibus sub animali posuimus. Differentia, ut rationale: qua species, scilicet hominis, ab irrationali distat animali. Propriū ut risibile, quod nullum aliud animal, neq; rationale neque irrationale habet. Nullum enim animal ridet, nisi solus homo. Quare cum quædā cœlestium potestatum animalia rationabilia sint, eorū tamen proprium risibile non est, quoniā nō rident. Recte igitur risibile, solius hominis propriū prædicatur. Accidens, ut albū, nigrum, sedere, quoniam in substantia hominū non sunt, merito accidentia nominantur. Nam si substātiæ cuiuscunq; speciei inesset id quod accidēs dicimus, interempto accidenti periret etiam eius speciei substātia cui accidit. Nam quoniam rationale in hominis substantia est, si rationabilitas interimatur, hominis quoq; substātia, necessario peritura est. Iccirco, quoniā in ipsius speciei substantia naturaq; uersatur. At uero album & nigrū, & quæcunq; sunt accidentia, si interimas, species ipsa in qua illa accidebant, manet. Nam neque omnis homo candidus, neque omnis homo niger est, & cui alterutra defuerint, eius species non peribit. Atque iccirco hæc accidentia, ueluti non innata in substantia, sed a foris uenientia, recte nominata sunt. Nunc ergo, quoniam quid sit genus ostenditur, & ea quæ ad unitatem dicuntur, ab iis quæ de plurimis prædicantur, distinxit, atque distribuit, ipsius generis differentias, & ab his quæ ad unitatem dicuntur, & ab eis quæ ad pluralitatem congruunt, id est differentia, specie, proprio, accidentique declarat, & dicit genus ab illis quæ ad sola indiuidua prædicantur, id est quæ ad unitatem, hoc differre, quod genus ad plurima prædicetur, indiuidua uero ad singula. Sed quoniam hæc differentia generis ad indiuidua communis erat differentiis, speciebus, propriis, & accidentibus, ab illis ipsis, aliis differentiis genus diuidit atque disiungit. Quod ita demonstrat.

„ Ab his uero reliquis, quæ de pluribus appellantur, genus „ differt. Primo a specie, quoniam species, etsi de pluribus prædicantur, non tamen specie differentibus, sed „ numero.

Ac primum generis speciei que distantiam monstrat, quæ prior est a genere. nam quamuis differentia supra speciem sit, non super subalternam tamen, sed super speciem specialissimam differentia ponitur. nam quamuis rationalis differentia super hominē ponatur, quæ species specialissima est, tamen ante speciem specialissimam ipsa differentia speciei est eius generis, cui species specialissima supponitur. nam sub animali ante hominem rationale ponitur. Igitur cum genus & species utraque ad plurima prædicentur, genus uero ad plurimas species in eo quod quid sit prædicatur: species non iam ad plurimas species, sed ad plurima indiuidua prædicatur. Sunt aūt quædā genera generalissima (ut dictū est) supra quæ aliud genus inueniri non possit. Sunt & species, sub quibus aliæ species inueniri non possint, & integre species illa nominatur, quæ nunquā genus est, id est sub qua species nullæ sunt. nam si sub ea species essēt, ipsa ēt genus esse posset. Species ergo quæ uere species est, alias sub se species non habebit, ut est homo. Nanq; homo quoniā species est, singuli homines qui sub ipso sunt, nō eius species, sed indiuidua nominantur. Nā si homo genus esset hominum singulorū, genus aūt, sicut dictum est, ad plurimas res specie differentes in eo quod quid sit, appellatur: Homo, id est species, si sicut genus prædicaretur ad singulos homines, singuli homines specie ipsa differrent. Sed singuli homines specie nō differunt, quod aūt specie nō differt, si quid ad hoc prædicatū fuerit, nō prædicatur ut genus ad species, id est homo non prædicatur ad singulos homines ut genus ad res plurimas specie differētes, sed ad res plurimas numero differentes: singuli .n. homines numero a se tantū, non specie distant. Atq; ideo quoniā genus sic ad subiecta prædicatur, ut ad plurimas res specie differentes prædicetur, species autē ad subiecta ita prædicatur, ut ad plurimas res numero differentes prædicetur: genus in hoc ab specie distat; quoniā genus ad plurimas res specie differentes prædicatur, species aūt ad plurimas res numero differentes dicitur. Cōgruunt igitur sibi genus & species, quod genus & species ad plurima prædicantur, & utraq; in eo quod quid sit. Nam si interroges quid est homo, animal dicitur, id est genus. Et si interroges quid est Cicero, homo dicitur, id est species. Distant autem, ꝙ quamuis utraq; ad plurima prædicentur, & in eo quod quid sit, genus tamen prædicatur ad res specie differentes, species uero dicitur ad res tantum numero differentes. Quod Porphyrius sic demonstrat:

„ Ab his uero reliquis, quæ de pluribus appellantur, genus „ differt, primo a specie. Quoniam species, & si de pluribus prædicentur, non tamen specie differentibus, sed numero. homo enim species cum sit, de Socrate, Platone, „ & Cicerone prædicatur, qui nō specie, sed numero differunt. Animal uero quod genus est, & bouis & equi ꝓdicatio est, quæ differunt specie a seinuicem, non numero solo.

Quod simile est ac si diceret, genus a specie unam differentiam plus habere. Cōgruunt nanq; genera speciebus, quod utraq; in eo quod quid sit prædicantur, ut dictum est. Congruunt item genus & species, ꝙ utraq; ad res plurimas prædicantur. Congruit itē genus, & species, ꝙ utraque ad res numero differentes prædicantur. Nam & singuli homines ita a se diuisi sunt, quantū ad numerum, ut homo ab equo uel boue, uel a ceruo, uel a quibuslibet alii animantibus. At uero distat a specie genus, quod genus de pluribus rebus specie differentibus prædicatur, quod species non habent. Nihil autem differre quis arbitretur, utrum ita dicatur aliam rem ad aliam prædicari, an aliā rē de alia prædicari. Vterq; enim idem intellectus est. Nam si animal prædicatur ad hominem, idem etiā animal de homine prædicatur. Nam cū interrogaueris quid est homo? respondes de hominis interrogatione, hominē esse animal. Sed nunc oportet nos ea quæ sequuntur aspicere. Quid ergo sequitur?

„ A proprio autem genus differt, quod proprium, iuxta „ unamquamq; speciem proprium appellatur cui propriū „ est, & iuxta ea quæ sub specie sunt, scilicet indiuiduum. „ Namque risibile hominis solum est, & singulorum utiq; „ hominum. Genus autem non ad unam speciem, sed ad „ plures res specie differentes semper aptatur.

Ergo hoc uidetur hic dicere, quod omne proprium si fuerit speciei unius, tunc uere est proprium. Nam si unius speciei non fuerit, sed duarum uel plurium, tunc duobus uel pluribus non proprium, sed erit in substantiæ rationem cōmune. Constat ergo proprium ei cuius est proprium, soli speciei singulariter adhærere. Vnde quoniam hominis species sola est quæ rideat, risibili homini proprie, & singulariter aptatur. Ad unam semper igitur speciem proprietas adhibetur. Distat igitur propriū a genere, ꝙ genus semper ad plurimas species appellatur, propriū uero de una tantum specie cuius est proprium. nā si risibile dicas, ad unā tantū speciem hominis appellatur. Congruit aūt genus cū proprio in hoc, quod genus & proprium de pluribus appellatur. Namque genus ad plures species appellatur. Appellatur etiā genus de his quæ sub speciebus sunt indiuiduis. Nam si homo & equus animal est, erit ēt Cicero animal, & quilibet equus singulariter, animal nominatur. Similiter & propriū ad plurima dicitur. Dicitur enim ad unamquāq; speciem, & ad ea indiuidua quæ sunt sub specie, prædicatur. Nam si homo risibilis est, risibilis erit etiā Cicero & Virgilius, & quicunq; singulariter nominantur, risibiles sunt. Congruunt ēt, quoniam utraq; in eo quod quid sit, prædicantur. Nam genus de specie in eo quod quid sit prædicatur. Nam si dicis quid est homo? animal appellabis. Item proprium in eo quod quid sit prædicatur. Nam si dicis quid est homo, merito risibile prædicabis. Congruunt autem quod genus & proprium ad plurimas res numero differentes prædicantur. Nam ita a se differunt singula animalia, id est homo, equus, coruus, & cætera, ut singuli homines, quantū ad numerum. Distat autem a genere, quod genus ad plurimas species prædicatur. Proprium uero ad unā solam cuius est propriū nominatur. Sed non est inter genus & proprium eadem differentia quæ est inter speciem & genus. Nā species de nulla omnino specie prædicatur. Propriū uero licet non ad plures, ad unā tamen solam speciē cuius est propriū, semper aptatur. Post hæc igitur de differētiæ accidētisq; a genere distantia differit dicēs.

„ A differentia uero & ab accidentibus differt genus, quoniam, etsi etiam ista de pluribus specie differentibus prædicantur, differentiæ scilicet, & accidentia quæ communiter accidunt: non tamen in eo quod quid sit appellātur, „ cum interrogantibus nobis fit secundū ea responsio: magis enim quale quid sit ostenditur.

Differentiam uero & accidēs iccirco posterius reseruauit, ꝙ eorū unam differentiam erat distantiamq; dicturus. Differentia enim, & accidens qualitatē cuiuscunq; speciei demonstrāt. Illa substantiæ qualitatē, id est differētia. Illud, id est accidens, accidentalē qualitatem, nō substātialē. Ergo qm̄ genus super speciē est, & species supposita generi, genus speciē, species indiuiduū quid sit ostēditur. Porro aūt solæ possunt species differentiæ segregare, quæ qualitatibus substantialibus, id est substantias declarantibus, seiungunt atque dispertiunt. Nam cū animal genus sit, homo uero & equus species: quales utræq; species sint, monstrat differentiæ segregatio, ut dicamus speciē esse hominis rationale, speciē uero equi irrationalem. Siquis .n. interroget quid est homo? animal dicitur. Sin aūt quis dicat qualis est homo? rationalis respōdetur. Ita semper differentia nō in eo quod quid sit, sed in eo quod quale sit appellatur. De accidenti uero non dubium est, cum ipsa qualitas in accidentis partibus cōponatur. Namque in prædicamentis inter alias nouē partes accidentis, etiā qualitas nominatur. Nam etiam si quis interroget qualis corui species sit, nigra continuo respondetur. Cōgruunt ergo genera differentiis & accidētibus, quod de speciebus pluribus prædicantur. Nam sicut genus species sub se plures habet, ita differentia. Nam rationalem dicimus Deum, & hominem. Rursus etiam accidens de pluribus speciebus prædicatur.

catur. Nam nigrum dicimus, & hominem, & equum, & coruum, & ebenum, & plurimas alias species. Rursus congruit genus differentiæ, quod sicut genus, sic differentia æqualiter ad indiuiduũ prædicatur. nam si Cicero animal est, quod est genus: & rationale animal est, quod est differentia. Congruũt etiam quod de numero differentibus prædicantur, quod superius de aliis monstratum est. Distat aũt quod (sicut dictum est) genus in eo quod quid sit appellatur: differentia uero, & accidentia in eo quod quale sit, prædicantur. Nam si dicas quid est homo? appellabis genus, & dicis animal esse hominẽ. Si uero qualis sit, & differentiam interrogaueris, rationale respondeam: uel accidens, nigrum uel album, uel qualis quisq; sit de quo interrogatur. His igitur distributis, distãtias ipsas a primordio rursus orditur dicens.

„ Vnde hoc quod de pluribus pdicatur genus, distat ab iis
„ quæ de singulis prædicantur, hoc est ab indiuiduis. Illo
„ quod de specie differentibus prædicatur, distat a specie-
„ bus & a propriis. Illo etiam in quo quid sit appellatur,
„ secernitur a differentiis, & a communiter accidentibus,
„ quod hæc duo quale quid sit declarant.

Hoc dicit distare genus ab indiuiduis, quòd genus de pluribus (ut dictum est) prædicatur. Colligit autẽ & in unum redigit proprii speciei; differentias. nam quoniam species de pluribus, non specie, sed numero differentibus prædicatur: proprium uero de una tantum specie, & de iis quę sub eadẽ specie sunt indiuiduis prædicatur. Quamuis enim de una specie prædicetur: tamen æqua est illi cum specie a genere differentia, de pluribus specie differentibus nõ prædicari. Nam neq; species prædicare omnino de speciebus aliud poterit, neq; proprium, quoniam proprium non de pluribus speciebus, sed de una tantum cuius est, specie prædicatur. Quod si ita est, una differentia a genere, species & propria seiunguntur. Accidens uero & differentia eadem quoque una a genere differentia separantur, quod genus in eo quod quid sit dicitur. Differentia uero & accidentia, in eo quod quale sit, appellantur. Has Porphyrius ad construendam generis rationem differentias, quamparcissime potest colligit, & ipsas differentias, multis modis posterius probaturus, nunc uero quantum sat est, dicit se abundantem generis constituisse rationem, hoc dicens.

„ Hoc si ita est, nullo modo minus aut plus effecta est ge-
„ neris definitio.

Perfectam plenamq; se generis definitionem fecisse dicit, quoniam neque plus neq; minus facta sit definitio, sed æqualiter ad genus pariterq; composita. Quod quale sit, hoc modo monstrandum est. Nouimus quod quædam res quæ ad alia prædicantur, his de quibus prædicantur, abundant, ut genera & species. Nanque animal quod genus est, de homine quod est species, hoc abundat, quòd nomen generis etiã in equum atque bouem, atque in alia ualet aptari. Ergo si quis ad quamlibet rem abundantem fecerit, maioremq; definitionẽ, quàm ipsa res fuerit, quam definit, non erit integra propriaq; definitio, quoniam non solam illam rem amplectitur quam definit, si maior fuerit definitio, sed etiã alias quascunq; res, quibus ipsius definitionis terminus abũdabit. Maiorum igitur prædicamentorũ maior erit definitio. Minorũ uero minor erit etiam definitio. Animal ergo quòd maius est, ita definiunt: Animal est substantia animata sensibilis. Hominẽ uero, quod ab animali minus est, ita definiũt. Homo est animal rationale mortale, risus & disciplinæ perceptibile. Quod si maius est animal ab homine, maior erit ẽt animalis definitio ab hominis definitione. plus enim erit dicere substantia animata sensibilis, quam animal rationale mortale. Nam substantia animata sensibilis, sicut ipsum animal, non solũ hominem complectitur, sed etiã equum & bouem, atq; alias huiusmodi species. Si quis ergo ad hominem maiorem definitionẽ aptauerit, quæ est animalis, ut ita definiat hominem, homo est substantia animata sensibilis, non est plena definitionis ratio, cum equus atque bos, substantia animata atque sensibilis esse possint, quæ species hominis nõ sunt. Si quis uero maiori rei minorem definitionem aptauerit, curtam & diminutam quodammodo faciet rationẽ.

Nã si quis animal definire uolens dicat, Animal est res rationalis, risus & disciplinę perceptibilis, nõ erit integra definitio, quoniã sunt quædam animalia, quæ istius definitionis rationem subterfugere atq; euadere possunt. est.n.animal bos, quod neq; rationale sit, neq; risus perceptibile. Sola igitur relinquãtur bene definiri, quæcunq; æqualibus definitionibus constituuntur. Vbi aũt æqualis definitio sit, hoc modo possumus reperire: Prædicamẽta quęcunq; fuerint, si maius prędicamentũ de minore aliquo prædicatur, conuerti nõ potest, ut minus de maiore prædicetur. Semper.n.maiora de minoribus, nunquam minora de maioribus prędicantur. Nã si quis dicat hominẽ esse animal, non poterit cõuertere animal esse hominem. Nã homo nihil aliud quantũ ad genus, nisi animal est. Animal quantũ ad species potest esse etiã nõ homo. Paria uero prædicamenta semper sibiipsa inuicẽ conuertuntur. Nam quoniam risibile solius est hominis: risibile ad hominẽ prædicatum ẽt conuerti potest, ut homo ad risibile prædicetur. Dicitur.n.quicquid est homo, risibile. Quicquid est risibile, homo. Ergo quascunq; definitiones conuertere potes, illæ ueræ atq; pares sunt: quascunq; conuertere non potes, aut maiores, aut minores sunt, pares inueniri nõ possunt. Nam si dicas hominem esse substantiã animatã atque sensibilem, uerũ est. Item si cõuertas & dicas, substantiã animatam atq; sensibilem esse hominẽ, non omnino uerũ dixeris. Potest enim substantia animata esse atq; sensibilis, & homo non esse. Item si dixeris rem rationalẽ mortalem, risus & disciplinæ capacẽ animal esse, uerum dixeris. Sin aũt dicas atq; conuertas animal esse rem rationalem mortalem risus & disciplinæ perceptibilem, non omnino uerũ dixeris. potest enim esse animal, & nõ esse rationale, & risus capax. Ergo quoties maior est definitio, q̃ id quod definitur, si prius dicitur id quod definitur, & maior definitio adhibetur, uera esse poterit definitio. Si enim prius dixeris hominẽ rem minorẽ, & ad ipsum postea adhibueris definitionẽ maiorem, ut prius dicas homo est, & postea subiungas substantia animata sensibilis, uerũ est. Homo enim necessario est substantia animata sensibilis. Si uero prius dixeris definitionem, & postea dixeris id quod definies, uera esse nõ potest omnino. Nam si definitionem maiorem prius dixeris, dicens substãtia animata sensibilis, & postea rem minorem intuleris, ut dicas homo est, ut sit substantia animata sensibilis homo est, nõ omnino uerum est. Potest enim esse & substantia animata sensibilis, non tamen homo. At uero si minor fuerit definitio, q̃ illa ipsa res quæ definitur, si prius dicta sit definitio, uera est, posterius falsa. Nam si dixeris definitionẽ quæ est minor, res rationalis mortalis, risus & disciplinæ capax, & post intuleris animal est, ut sit res rationalis, risus & disciplinæ capax animal est, uera est. Omnis.n.res quæ rationalis & mortalis est, risus & disciplinæ capax, necessario animal est. At uero si conuerteris, & rẽ maiorem prius dixeris, post uero minorem definitionẽ adhibueris, uera omnino esse non potest. Nam si dicas prius animal est, postea aũt iunxeris res rationalis mortalis, risus & disciplinæ perceptibilis: nõ omnino uerũ est. Potest enim esse animal, & rationale uel mortale non esse. Itaq; si maior est definitio, q̃ res fuerit, si prius rẽ dixeris, postea definitionẽ intuleris, uera est. Si uero prius definitionẽ dixeris, post rem intuleris, falsa est. In minoribus uero definitionibus & maioribus rebus contra est. Nã si definitionẽ prius dixeris, postea eam rẽ subieceris, uera est. Si uero rem prius dixeris, postea definitionem subieceris, uera omnino esse non potest. At uero in æqualibus definitionibus conuerti æqualiter potest. Nam quoniam solius hominis hæc est definitio, animal rationale mortale, æqualis est hæc ad hominem definitio, quoniã nõ est aliud, cui possit aptari. Itaque si prius definitionem dixeris, postea rem subieceris, uera erit: ut est, homo est animal rationale mortale, risus & disciplinæ perceptibile. Sin uero cõuerteris, & prius definitionem, postea rem dixeris, ut si dicas, animal quod fuerit rationale mortale, risus & disciplinę perceptibile homo est, hæc quoque uera est. Ita semper ut definitiones ueræ sint: neque plus, neq; minus in definitionibus oportet aptari: sed æqualiter definitiones cõuenien-

ter;

terq; disponi. Quod Porphyrius scilicet non ignorans ait, se neq; plus, neq; minus effecisse generis definitionem. Et Fabius, Sequitur inquit de specie disputare. Dic inquā quid sequitur. Et Fabius, Hic, ut opinor, ordo est.

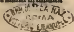
„ Species quoq; multis dicitur modis. nā & uniuscuiusq; hominis forma species appellatur. Rursus dicitur & pulchritudo uultus, unde pulcherrimos quosq; speciosos dicimus. Dicitur species & ea quæ supposita est generi. unde hominē, animalis speciem appellamus: cum animal ipsum genus sit, & album, coloris speciem.

Tunc ego, Speciei quoq; nomen sicut generis æquiuocum puta. nam & hoc quoque multifariā appellari designat. Dicitur enim inquit species & figura corporis, & fortasse alia plura. De quibus quoniā nullus tractatus habebatur: iure prætermissa sunt. Hic tamen a Victorino uidetur erratum, quod cum idem sit cuiuscunq; hominis species, & uultus, quasi in alia appellatione speciei uultus, iterū pulchritudinem dixit, quasi uero nō perinde pulchritudo uultus sit, ac tota species fuerit. nam si quispiā pulcher fuerit toto corpore, etiā uultu. sed prætermissis his, ad illam speciē quæ sub genere ponitur, atq; genus efficit ueniamus. Nanq; ut dictum est, substantiæ ipsæ nullo speciei nomine generis'ue censentur, nisi quadam ad se inuicem collatione sint cōparationeq; cōpositæ. Nam quòd homo animal est, non iccirco ei genus est, quoniā animal est: sed iccirco, quòd sub se hominis atque equi, & ceterorum animantiū species habet. Atq; iccirco ait, Vnde hominem animalis speciem appellamus, cū animal ipsum genus sit: neq; enim homo species diceretur, nisi super ipsum animalis appellatio prædicaretur. Sed ut monstraret nō in unis solis substantiis genera, speciesq; uersari, sed etiam in omniū prædicamentorum nuncupationibus esse connexa, nō solius substantiæ dedit exemplum, sed etiā eius quod reliquum remanserat accidentis. Quod enim ait, Et album coloris, speciem in accidentis diuisione ponitur qualitatis. Sed quoniam inter se quædam cōnexio est & talis cōparatio atque relatio, ut præter ad se inuicem habitudinem, genera & species esse non possint: (nihil enim in eorum definitionibus concludi potest, nisi ad alterutrum nominata sint, nam substantia generis specie supposita, speciei uero substantia, genere superposito, & ad ipsam prædicato perficitur) nō est dubium quin cum genus definire necesse sit, iure speciem; & cū speciem, iure nobis genus prædicare necesse sit. Hæc igitur ēt in generis subscriptione seruabatur distinctio, cum generis definitio habita est. Hoc enim dictū est, tunc esse genus quod ad distantes species diceretur. Nūc uero dicendum est id esse speciem quæ sub genere ponitur. Sed multiplex eius definitio haberi potest. Potest.n. rursus dici id esse speciem, ad quā genus in eo quod quid sit, prædicatur. Quæ res utræq; id significant, speciem poni sub genere. Nam prima quidē definitio id aperte designat. Secunda uero talis est: quoniā semper minora maioribus supponuntur, genus ab eo ad quod in eo qđ quid sit prædicatur, maius esse nō dubium est. Quod si ita est, nullus est obscuritatis error, quin species quæ minor est maiori sibi generi supponatur. Nihil igitur hæc secunda definitionis significatio a priore differt. non.n. species sub genere poneretur, nisi genus ad speciem in eo quo quid sit, prædicaretur. Tertia uero definitio speciei integra ratione collecta est, & ipsius speciei uim naturamq; demonstrat. Dicit enim speciē esse, quæ ad plurima numero differentia in eo quod quid sit prædicatur. Quę definitio ēt ex superiore genere debuit esse planissima, sed nunc quantū castigata permittit breuitas explicabo: sed prius de ipsis generibus speciebusq;, pauca dicenda sunt. Cū sint quædam genera quæ species habeāt, atq; ipsa aliis generibus species esse possint: non est dubiū ea gemina cōparationis habitudine fungi: ut ad alia species, ad alia genera nominentur. Sed si in uno filo atq; ordine speculemur: & quodcunq; genus alicuius rei repertū est: eius rursus genus aliud requiramus, & rursus aliud atq; aliud: iterū si nihil sit quo intellectus ratioq; consistat: inexplicabilis ratio interminabilisq; tractabitur. sed quoniam multa sunt in his scientiæ fundamenta, quæ nulla consideratione animi in infinitū procedentia concluduntur: dicendū necessario est posse nos ascendentes usq; ad tale aliquid peruenire: cuius cū ipsum cæteris genus sit, aliud genus inuenire nō possumus, quod genus primum, & magis genus, & generalissimum nuncupetur. Sed si hoc in genere contingit, ut ascendentes alicubi cōsistamus, nō est dubium quin descendentes iterū per species ad aliquem quodammodo calcem offenso termino consistamus. Igitur cum descenderimus per speciem, & usq; ad illam speciem uenerimus, quæ sub se species nullas habet: illam speciem ultimam speciē, & magis speciē, & specialissimam nuncupemus. Sed quoniā species aliquorum est continens, si aliquorum species differentium cōtinens esset: non magis species, sed genus merito uocaretur. Sed quoniam continet, & non specie differentes res continet, similes necesse est sibi contineat pluralitate: sed si continet pluralitatē, & maius semper est id quod continet, quam id quod continetur, de pluralitate illa species prædicabitur. Appellabitur igitur species de pluribus rebus numero differentibus in eo quod quid sit. Species enim cum appellatur de subterioribus, superiorē speciem substantiamq; declarat. Nam cum dicimus quid est Cicero? homo continuo respondetur. Cū ergo tribus modis speciei facta sit definitio, superiores duæ non tantū sunt speciei, sed etiam subalternæ speciei. est.n. species quæ & ipsa genus est. sit enim ipsa generalissimū genus substantia, & sub ea corpus, sub corpore animatū corpus, sub animato corpore animal, & sub animali homo, sub homine indiuidua. Sed hanc diuisionem plenius posterius exequemur. Nunc autē hoc nobis tantum sufficit. Substantia igitur magis genus est: homo magis species. Ita ut neque substantia species aliquando esse possit, nec homo genus: corpus uero animatum, & animal ad superiora species, ad subteriora genera nominantur. Si quis ergo corpus animatum, & animal, & hominem uelit exprimere, & dicat species est quod ponitur sub genere, & ad quam genus in eo quod quid sit prædicatur: hæc definitio & magis speciem, id est hominem, & subalternam speciem continet, id est corpus animatum, & animal. Nam corpus animatum, & animal, & homo, sub genere sunt posita, & ad eas omnes in eo quod quid sit appellatur, ut dictum est. Si quis uero illam speciem definitione monstrare uelit, quæ uere species est, id est, specialissimam speciem, quæ tantum species, & nunquā genus sit, hoc modo definiet, speciem esse, quæ ad plurimas res numero differentes in eo quod quid sit prædicetur. Sed hæc definitio subalternis speciebus nunquam conueniet. Illæ enim quæ subalternæ sunt species, possunt etiam pro generibus accipi, si ad subiecta prædicentur. Quod possunt pro generibus accipi, cū pro generibus acceptæ fuerint, non tantum ad plurimas res numero, sed etiam specie differentes prædicabuntur, quippe cum sint genera. Sed quia hoc in magis speciebus non euenit, ut aliquando de specie differentibus prædicentur, hæc definitio posterior solius magis speciei definitio est, & eam cæteræ subalternæ species excludūt atq; reiiciunt. quod Porphyrius ita demonstrat.

„ Sed hæc definitio eius speciei est, quæ magis species dicitur: aliæ uero definitiones erunt etiā illarum quę nō sunt magis species. Horum ergo ipsam subscriptionē demonstrationemq; clarius seipsum dicere promittit cum dicit, Manifestius aūt hoc fiet, qđ dicimus hoc modo: in oībus prædicamentis sunt quædā magis genera & magis species, sūt alia mixta. Magis genera sūt, supra q̄ nullū aliud genus poterit inueniri. magis species rursus, sub qua nulla species reperitur: horum interualla quæ possident, & genera, & species sunt, singula superioribus, & inferioribus collata, ut alteri genus, alteri species appellentur.

Huiusmodi sunt inquit quædam, quorum genera inueniri nō possunt, hæcq; ipsa merito, magis genera nominantur, quoniam maius ipsis aliquid inueniri nō potest. Nam si ista sunt genera, genus autem omnibus sub se positis maius est, quorum genus nullum est, nihil eorum maius poterit reperiri. At quorum nihil maius poterit inueniri, merito ipsa magis genera uocitantur. Sunt autē quædam alia, quæ magis species appellentur, sub quibus aliæ species locatæ non sunt.

Nam

Nã plus uidetur esse species ea, & integrior, ac uere species est, quæ genus nunquam est, quam ea quæ aliquando genus esse potest. Quod si uerior species est, quæ sola species, nunquam genus est, merito magis species appellata est. Igitur inter magis speciem & magis genus interuallum quod est, subalterna genera, & subalternæ species impleuerunt. Nam subalterna uocamus quæcunq; ad superiora species, ad inferiora pro generibus accipiuntur. Iccirco quia si omnes res ad inferiora componas, genera sunt: si ad superiora, species: & si ad superiora & inferiora eadẽ ducas, genera & species inuenientur. Atq; ideo subalterna genera & species nominata sunt: quod filo quodam atq; ordine ad inferiora composita genera, & ad superiora species agnoscantur. Sed hæc ita genera speciesq; esse possunt, ut non cui genus est, eidem iterum uelut species supponatur. Nam si (ut prius ostensum est) specie sua maius est genus, non est dubium quin maior res sub minori poni non possit. Atq; ideo ait, ut alteri genus, alteri species appellentur, quod nequaquam ad eandem rẽ & genus esse & species conueniret. Dat igitur huius rei exẽplum: ut quod dicit, facilius possit agnosci. Facit igitur hãc diuisionem: ponit substantiã magis genus: supponitur substantiæ corpus & incorporeũ: corpori animatum corpus & inanimatum: animato corpori animal sensibile, & animal insensibile, ut sunt ostrea & conchilia, & erhini, & arbores, & alia huiuscemodi, quæ uiuendi animam habent, non etiam sentiendi. sub animali, animal rationale, & irrationale; sub rationali, mortale, & immortale; sub mortali hominẽ; sub homine singulos homines, hoc est corpora indiuidua, Ciceronem & Virgilium scilicet, & eos qui iam in partes sunt singuli. Substantia ergo quæ prior est, magis generis loco accipitur. Genus enim solum nõ etiam species est, quod nunquam ei genus superius inuenitur. Homo uero solũ species est. Nullas enim alias sub se species coercet. Singuli.n. homines non specie, ut dictum est, sed numero differunt. Corpus uero quod pridem sub genere posuimus, id est substantia, ad substantiã quidem species, ad animatum corpus genus accipitur. Animatum autẽ corpus ad corpus species est, ad animal genus. animal autem ad animatũ corpus species uidetur, ad rationale animal genus. Rationale item animal mortalis genus est, species animalis. Mortale aũt genus hominis est, species rationalis animalis: homo autem qui super indiuidua est, nihil de generis natura sortitus est, sed tantum sola species appellatur. Sed hanc diuisionem sicubi in aliis rebus trãsferri & aptari placet, ita considerandũ est, ut quicquid fuerit, cuius genus inueniri nõ potest, magis id genus apelletur, quicquid cuius nulla species fuerit, id est ut super indiuidua collocetur, illa magis species. Oportet enim si quod genus sit, super differẽtes specie res poni. Quod aũt magis species, non super differentes speciei res poni, aliter nunquam digne species poterit appellari. Ergo quemadmodum superius genus, quoniam super se nullũ genus habet, magis genus dicitur: ita species, quoniã sub se species nõ habet, sed tantũ indiuidua, merito magis species appellatur. Illa autẽ quæ in medio posita sunt, non eiusdem sunt habitudinis. Nam quoniam species esse possunt, non sunt magis genera: & quoniã genera esse possunt, icirco nunquã magis species prædicantur. Nam illis quæ supersunt, species sunt: illis uero quæ subsunt, loco generis præponuntur. Cũ igitur duæ formæ sint omnium rerum, ut aut genera præponantur, aut species supponantur: summitates, id est, generalissimum genus, & specialissima species, singulas tantum continent habitudines. Illud ut tantũ genus, nunquã species uideatur: illud ut sola species nunquã etiam genus appelletur. Subalterna uero quæ media sunt duas formas habent .i. utrasque. Nanq; (ut frequentius inculcatum est) & generis quodammodo parentelã, & speciei deriuationẽ sortita sunt. Nec hoc fortasse nos turbet, quod species specialissima habet aliquit sub se. Nanq; homo, cũ sit magis species, habet sub se singulos homines. Hæc.n. quamuis indiuiduis supersit, nunquã formam specialitatis immutat. Cum.n. sub se indiuidua habeat quod ea contineat, quæ sub una specie sint, & nulla substantiæ proprietate discrepent: species eorũ uocatur quæ cõtinet. Ita homo & animalis species dicitur, quia continetur, & hominum singulorum species est, quia eos cõtinet, qui nulla unquam specie discrepabunt. Definitio igitur magis generũ magisq; specierum talis est. Magis genus esse dicitur, quod genus semper sit, nunquã species, & quo superius nullum genus sit. Rursus magis species est, quæ species semper sit, nunquam genus: & iterũ quæ nunquam diuiditur in species, & quæ ad plurima numero differentia in eo quod quid sit prædicatur. Illa uero alia (ut sæpe dictum est) & genera & species esse possunt, superioribus scilicet inferioribusq; collata. Hoc autẽ attentissime respiciendũ est, quod in diuersis longe nationibus in eo genere, ubi ex sanguine aliqua cognatio deducitur, diuersarũ cognationum gens ad unum caput generis duci potest. Nam quoniã Romani a Romulo sunt, Romulus autem a Marte, Mars a Ioue, potest genus Romanorum ad Iouem duci. Item quoniã Athenienses a Minerua, Minerua a Ioue, potest Atheniensiũ gẽs ad eundem Iouem uelut ad originẽ duci. Item quoniã Persæ a Sole, Sol autem a Ioue, possunt Persæ quoq; ad eundẽ Iouem uelut ad originem propriã deduci. Ita diuersissimæ gentes ad unius cognationem erigi possunt. Quod idem in speciebus generibusq; non fit. nũquam enim decẽ diuersa genera sub uno genere poterunt accõmodari. Aristoteles.n. primorũ generum prædicamenta decẽ constituit, quæ uelut aliquis fons, ita subterioribus omnibus ortum quodammodo nationemq; profuderunt. Hæc igitur genera, quoniam generalissima sunt, & superius eis nullum aliud inueniri genus potest, ad unũ genus reduci nõ poterunt. Quod si decem genera primã ad unũ genus reduci nõ poterunt, nec illa quæ sunt sub eisdẽ generibus .i. species subalternaq; genera, ad unũ genus aliquando poterunt applicari. Nam si prima eorum genera ad unum superius duci non possunt, nõ est dubium, quin ea ipsa quæ sub ipsis sunt, ab uno genere coerceri continerię non patiantur. Nam si substantia, qualitas, & quantitas, & cætera sub alio cõmuni genere poni non possunt, quod ipsa magis sunt genera, nec quicquid substãtia fuerit, id est sub eodem genere, ut animal & homo, uel itẽ sub qualitate uel quantitate, ad aliquod genus cõmune se poterunt applicare. Nunquã enim inueniri genus poterit, quod hæc decẽ genera solitario & proprio intellectu intra se possit ueluti species cõtinere. At dicat quis, Hæc oĩa decẽ genera, si uere sunt subsistẽtia, quodãmodo substantia uel entia dici posse. Flexus enim hic sermo est ab eo quod est esse, & in participii abusione tractũ est propter angustationem Latinæ linguæ compressionemq;. Hæc igitur (ut dictum est) entia possunt appellari. Et ens hoc ipsum .i. esse genus eorũ fortasse dici uidebitur, sed falso. Nãq; omnia quæ inter se æquiuoce nominantur, nunquã eiusdem continentiã generis sortiuntur. quippe quorũ substantia discrepat, non est dubium, quin generis quoq; ipsius definitio discrepabit: hæc aũt ut entia nominentur, nõ uniuoce sed æquiuoce prædicantur. nam quoniã substantia ens est, & itẽ qualitas ens, si quis rationẽ definitionẽq; substantiæ & qualitatis dixerit, quoniam eadẽ natura utrisq; non poterit cõuenire, non est dubiũ quin substantia & qualitas non uniuoce, sed æquiuoce prædicentur. Quod si æquiuoce prædicantur; sub eiusdem generis fonte poni nõ poterunt. Non est igitur in generibus speciebusq; aliquod genus solum, quod possit diuersa rerũ genera coercere. Tunc Fabius; Abundanter hæc inquit omnia, & de his ipsis rebus frequentius inculcatum est. sed perge ad sequentia. Faciam inquam. hæc.n. ut arbitror sequuntur.

» Ergo decẽ genera cõstituit Aristoteles in prædicmẽtis;
» q̃ magis genera sunt. At uero illę, quę magis species sunt,
» semper in plurimo quidẽ numero sunt, non tamen in infi-
» nito. At uero indiuidua, q̃ sub magis speciebus sunt, infi-
» nita sunt semper.

Hoc.n. dicere uult, ꝙ multo plures species sunt, quàm genera: habet.n. genus sub se plurimas species. & quoniã decem genera rerum omniũ prima sunt, species specialissimæ non solum decem sunt, sed plures, nõ tamẽ infinitę. Indiuidua uero quę sub magis speciebus sunt, infinita sunt, & eorũ intelligentia nulla unq̃ capi sciẽtia potest. Quæ.n. infinita sunt, nullo sciẽtiæ termino cõcluduntur.

Igitur

Igitur omnis diuisio, omnisq; scientia a magis generibus per subalterna genera usq; ad magis species deducatur. Ibi enim cõsistentes, integrã superiorum scientiã accipere possumus ac retinere. Si quis aũt indiuidua uelit sciẽtia disciplinaq; cõprehendere, frustra laborat: sed ita iubemur a magis generibus usq; ad magis species per media interualla decurrere, ut specificis differentiis diuidentes subalterna genera, a magis generibus usq; ad magis species descendamus. Specificæ differentiæ sunt quæ speciem quamcunq; declarant. Declaratur aũt species differentiis hoc modo. si quis enim dicat substantiam, ut ponat sub substantia corpus, sub corpore animatum corpus, sub animato corpore animal, sub animali rationale animal, sub animali rationali mortale: omnes has species quæ sunt substãtiæ cum pro differentiis posuerit, hominis species informabitur. nam corpus animatum ab inanimato corpore differentia est. Porro aũt animal ab insensibilibus, & rationale ab irrationali, & mortale ab inmortalibus differentiæ sunt: hæc igitur omnia cum iunxeris, unam speciẽ declarabis, id est hominem. Nam cum dicis corpus animatũ animal rationale & mortale, quæ differentiæ in subalterno ordine sibi suppositæ sunt, hominem demonstrasti. Sunt autem quædã aliæ differentiæ, quæ tales sunt, ac si dicas animal rhetoricum, ꝙ solus homo rhetor esse possit. Sed hæc differentia non specifica differentia est, & substantiã hominis naturamq; non perficit, sed tantũ artem quandam sciẽtiamq; commendat. Illæ igitur in diuisionibus differentiæ speciei prosunt, ex quibus illa quæ dicitur magis species informatur, & hæc uocatur specifica differentia, quę magis speciem possit efficere. Ergo cũ per hæc descensum fuerit ad magis species, relinquenda sunt sub magis speciebus indiuidua, nec eorum est aliqua scientia requirenda. nam illa nõ solũ infinita sunt, sed etiam quæcunq; in sese continuerint infinita sunt: rhetorica enim species est, sed cũ uenerit in singulos homines, tunc per singulos & infinitos diuisa, singula etiã fiet & infinita. si enim omnes quicunq; sunt uel fuere numerentur rhetores, nullus unquam huiusce numerationis finis erit, cum præsertim etiam per infinita tempora in futurũ singuli homines rhetores esse possint. Hic Fabius, Hoc igitur inquit erat quod ait.

„ Porro autem uel artium uel disciplinarum cum indiuidua
„ per singulos homines esse cœperint, rationẽ ad percipiẽ
„ dum capere uel habere omnino non possunt.

Et ego, Hoc inquã est, ꝙ cũ artes uel disciplinæ, quæ in sua specie una ante collecta fuerint, in indiuidua uenerint, id est per singulos homines, in infinitam multitudinem innumerabilemq; sese dispertiunt. hoc autẽ iccirco euenit, ꝙ hæc eadẽ ratio est, quã Porphyrius ipse dicere nõ neglexit. Genus enim cũ unum sit, plurimarũ specierũ progenitiuũ est. nanq; sub uno genere plures species inueniuntur. Iccirco quoniã species genus illud unde profluunt, in plurima segregãt atq; dispertiunt. Genus autem plurimas colligit res, sicut ipsum a plurimis iterũ speciebus diuiditur. Nanq; homo, coruus, & equus, quæ sunt species, quantũ ad animal, æqualiter animalia sunt. Ita enim nomen animalis omnes suas species intra se cõtinet. Quòd si & in homine animalis nomen est, & in coruo, & in equo, nõ est dubiũ, quin illud genus, quod sub seipsum ea continet, species diuisæ inter se diuidant multiplicentq;. Colligit igitur genus spẽs in se, species uero suapte natura genus ipsum dispertiunt. Est igitur genus collectiuũ specierum suarum & quodãmodo adunatiuum. Species uero diuisiuę generis quodammodo & multiplicatiuæ. Igitur quicunq; ad magis genera ascendit, omnẽ specierũ multitudinẽ per genera colligit adunatq;. Cum uero a magis generibus usq; ad magis spẽs decurritur, omnis unitas generũ superiorũ in multifidas ramosasq; species segregabitur. Quod aũt ait multitudo capienda: perinde est ac si diceret, multitudo facienda est: nam cũ diuidis genus in spẽs, easdem species multas esse accipis, quas tu idem fecisti. Species quoq; ab hac generis adunatione ac quodãmodo collectione non discrepant. Nanq; & ipsæ infinitatẽ indiuiduorum ad unã reuocant formam. Singulorum enim hominum species, quæ est homo, collectiua est, hoc modo, Ad hominis enim speciem cuncti singuli homines, unus homo sunt, id est prima spẽs, quæ nos continet coercetq;. Porro aũt ipsa species in nos multos scissa diuiditur. Omne enim, quod singulũ est atque indiuiduum, illud, unde nascitur, diuidit. Omne, quod non est singulũ atq; non indiuiduũ, sed diuidi põt, non per seipsum magis diuidit superiora, quàm colligit. His igitur expeditis, cõstat & genus plurimarũ specierũ esse genus, & speciem plurima sub se indiuidua coercere. Nam si quę sunt subteriora, illa quæ sunt superiora dispertiunt, & in multitudinẽ dissipant diuiduntq;: non est dubiũ quin superiora semper inferioribus pauciora sint. Prędicamenta uero quę aliud de alio prædicant, uel ad se inuicẽ retorquentur, hoc modo sunt: omnis enim res alia aut maior erit, aut minor, aut ęqua: omne quod est maius, de minore poterit prædicari; nam cũ animal sit maius ab homine, poterit animal de homine prædicari. Minus uero de maiore non dicitur: nam quoniã animal est & homo & equus, ad animal hominẽ si prædicare uolueris, tantũ hæc conuertit prædicatio, quantum conuenit animal partẽ esse super hominẽ. Age enim conuerte & dic hoc esse animal quod hominẽ. Quantum igitur pars est animalis, quæ hominis speciẽ contineat, tantum animal homo est. In illis aũt aliis partibus animalis quæ aliud continẽt, quàm est species hominis, hominis appellatio nõ conuenit. Nam si dicas animal, hoc est, quod homo, in illa parte, in qua equus est, nõ erit homo. Atq; ideo uniuersaliter non conuertuntur. Nam si dicas, omnis homo animal, uerũ est. si dixeris omne animal homo est, falsum est. Quòd si maiora de minoribus iccirco prædicantur, quia omne maius minus in se continet, & minora de maioribus iccirco non prædicantur, quia maiora minoris definitionẽ superuadũt, & quodãmodo exuperant: nõ est dubiũ quin illa quæ sunt æqualia, sibi possint ipsa conuerti. Æqualia aũt illa sunt, quę neq; minora neq; maiora sunt, id est ut si in quamlibet speciem apponãtur, & omni illi speciei adsint, & nulli alii. nam omnis homo risibilis est, & nulla alia species risibili põt proprio nuncupari. Atq; ideo quoniã æqualia sunt, conuertuntur. Dicis enim quid est homo? risibile. quid est risibile? homo. & itẽ quid est hinnibile? equus. quid est equus? hinnibile. Quòd si semper maiora de minoribus prædicãtur, superiora necesse est genera esse, & omnia subalterna minora. Quòd si subalterna omnia minora sunt, nõ est dubiũ, quin si quis per subdiuisionẽ descendat ad ultimã speciẽ, quodcunq; genus de uicinis sibi prædicabitur, etiam de subalternis prædicetur: nanq; substãtia hẽt sibi uicinum ad subteriora genus, ad se uero speciem, quod est corpus. De hoc igitur substantia prædicatur. si quis enim interroget, quid est corpus? dicitur substantia: sub corpore uero est animatũ corpus, & sub eo animal. Ergo quoniã substantia iccirco prædicatur de corpore, quia illi est superior, necesse est, quibus corpus superius fuerit, eisdem etiã sit substantia superior. nam si corpus prædicatur de animato corpore, & de animali, prædicabitur etiam substantia de animato corpore, & de animali. sic igitur quæcunq; superiora fuerint de subterioribus non solũ sibi uicinis, sed etiã longe subterioribus prædicantur. Nam si maiora sunt iis quæ sibi uicinæ sunt speciebus, multo maiora erunt etiam illis quibus illæ uicinæ species fuerint ampliores: ergo de quibuscũque species prædicatur, de ipsis prædicabitur. & illius speciei genus. Nam si species aliqua alicui maior est, multo genus speciei ipsius illa re qua species maior est, maius erit. Atq; ita ad id prædicabitur quẽadmodum ipsa species antea prædicata est. Quod si ita est, non est dubiũ ꝙ genus quoq; generis illius, quod ad illud, ad quod species prædicabatur, poterat prædicari, etiam id quoque de eo de quo species & genus speciei prædicabatur, prædicari posse. Nam si quis dicat Ciceronem esse hominem, cum animal hominis genus sit, nõ erit absurdum, Ciceronem animal prædicari: & cum animalis ipsius substantia genus sit, non erit inconueniens Ciceronem substantiam prædicari: quoniam quæ supersunt de subterioribus prædicantur, & quæ subteriora sunt, si qua alia sibi subteriora habeant, illud primum genus habebunt etiam ista subteriora, & de his non inconuenienter prædicabitur. Igitur species de indiuiduo prædicatur ut maius,

magis genus uero de omnibus subalternis, & de magis specie prædicatur. Æquo enim modo dicitur & corpus substantia, & animatũ corpus substantia; & sensibile corpus substantia, & rationale animal substantia; & mortale substantia, & homo substantia, & de ipsis etiã magis genus indiuiduis prædicatur, ut dictũ est: põt enim Cicero dici substantia. Species uero sola de nullis aliis, sine de indiuiduis prædicatur, ut prædictũ est. Indiuidua autem ipsa de nullo alio prædicantur nisi de ipsis, id est singulis. Natura autem indiuiduorum hæc est, quòd proprietates indiuiduorum in solis singulis indiuiduis constant, & in nullis transferuntur, atq; ideo de nullis aliis prædicantur. Ciceronis enim proprietas cuiuslibet modi fuerit, neq; in Catonẽ, neq; in Brutũ, neq; in Catulũ aliquando conueniet. At uero proprietates hominis quæ sunt idem qđ rationale, mortale, risibile, pluribus & omnibus indiuiduis possunt & singulis conuenire. omnis enim homo & sigillatim indiuiduus, & rationalis est, & mortalis, & sensibilis, & risibilis. Atq; ideo illa quorũ proprietates possunt aliis conuenire, possunt de aliis prædicari. Hæc aũt quorum proprietas in aliis non cõuenit, nisi in se ipsis tantũ singulariter, de aliquibus aliis præter se singulariter prædicari non possunt. Repetendum est igitur, ꝙ omne Indiuiduũ specie continetur. Species uero ipsa coercetur a genere, & unum quasi omnium totũ corpus, magis genus est, & nũquam est pars, indiuiduum uero pars sempee est, nunquam est totũ. Species aũt & pars, & totum merito nũcupatur, nam ad genus pars est, ad indiuidua totum. diuidit enim genus (ut dictũ est) & indiuidua colligit. Sed species pars est alterius, id est generis. Totum uero non est partis, sed partium. nanq; genus & unũ est, & plures species: unius rei, id est unius generis species pars est. Et quoniam indiuidua plura sunt & infinita sub una specie, quæ illa indiuidua colligit, species illa non est unius totũ, Id est non est partis totum, sed plurimorũ, Id est partium. plures enim partes sub ea Indiuiduorũ sunt, quarum totum species, id est homo appellatur. Sed de genere & specie sufficienter dictũ est. Et quoniam matutinę salutationes uocãt, in futuras noctis uigilias quod est reliquum transferamus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi, patricii ordinarii & consularis uiri, in Porphyrium, a Victorino translatũ, dialogus secundus.

VLTA nobis a parente natura excelsius, quã cæteris animantibus grauia illustriaq; concessa sunt: quæ nos ita quasi quædã benigna artifex humanitatis excoluit, ut primum nobis reputandi considerandiq; animos rationemq; cõcederet, post uero ratione reperta proloquendi conferret usus, perinde ac si uoluisset, iussissetq; nos non corporis sensibus a belluis, sed mẽtis diuinitate distare: quæ cum se sibi adiunxerit, & a suæ uiuacitate naturæ nõ discesserit, tunc sicut ipsa est æterni generis, ita quoq; famam in posteros, uitamq; gloriæ infinitissimis temporibus coæquat. sin uero prauis se libidinibus corporis obnoxiam mens perdendam corrumpendamq; permiserit, naturã corporis sequitur. nam nihil eius uiuacitatis post corpora remanet, cui omnis labor & studium de rebus corporis atq; in corpus impensum est. Quare aduertendũ est, ut nos meliores accuratioresq; reddamus, nõ ea re qua pecudibus nihil distare possumus, sed quo cælestiũ uirtutum similitudine æternitatis gloriã factis egregiis dictisq; mereamur. Sed de his alias, nunc ad propositum reuertar. Cum igitue alterius noctis consueta lucubratio uigiliæq; uenissent, credo hesternæ rationis subtilitate captus, uel qua ipse est cupiditate discendi audiendiq; studio, uigilantius quam unquam surrexerat, Fabius ad me perrexit. Qui postquam consalutatus, sequentis a me operis promissam continuationem reposceret: Faciam inquam nõ inuitus, quippe cum nec mihi sit in uita quicquam melius agere, & tu hanc mihi iocunditatem studio tuo augeas, quod mihi perquã gratissimum est. Placuit igitur ut quoniam hesterna dissertio speciem explicuerat, alterius expositionis principium de sequenti differẽtia sumeretur. Hic Fabius, Vberrime inquit a te hesternis uigiliis de generibus & speciebus expositum est. sed, ut dici audio, subtilior de differentiis tenuiorq; tractatus est, non inquam immerito. nam uariæ acceptæ differentiæ uarias habebunt etiam potestates. erunt nanq; alias genera, alias species, alias uero differentiæ, sed hoc postea demonstrabitur. Nunc uero ita, ut arbitror, textus est.

» Omnis differentia & communiter, & proprie, & magis
» proprie dicitur.

Differentiam quoq; multis appellari modis designat. Dicit autem tribus his modis fieri differentiam, cum aut cõmunes sunt, aut propriæ, aut magis proprię. Communes sunt quibus omnes aut ab aliis differimus, aut a nobisipsis. nam sedere, uel ambulare, uel stare differentia est. nam si tu ambules, ego uero sedeam, in situ ipso atq; ambulatione differimus. Et item ego cum nunc sedeo, postea uero si ambulem, communi a meipso differentia discrepabo. Propriæ uero sunt quæ uniuscuiusq; indiuidui formã aliqua naturali proprietate depingunt, ut si quis sit cęsiis oculis, uel crispo capillo. Etenim propria uniuscuiusq; singuli hominis sunt, quo cũ ista nascuntur. Magis propriæ sunt quę in substantia ipsa permanent, & totã speciem differentia descriptioneq; permutant, ut est rationalis & mortalis hominis differentia. Horum autem cõmunes & propriæ differentiæ sub eadẽ specie singulos a se faciunt discrepare, illa propriis differentiis, illa communibus. Magis propriæ uero totam naturam cuiuslibet speciei substantiamq; permutant, & ab aliis speciebus segregant atq; disiungunt. Harum ergo cõmunes & propriæ differentiæ, quoniam speciem nõ permutant, sed formã quodãmodo & habitudinem solũ faciunt discrepare, alteratum facere dicuntur, id est nõ integrum alterum facere, id est nõ integre permutare, sed quodammodo discrepantiam distantiamq; faciunt, atq; ideo non uocantur alterum facientes, id est permutantes, sed magis alteratum, id est non integre alterum facientes. Illa uero tertia, id est magis propria, quoniã substantialis est, & ipsius speciei inferta naturę, alterum facit. Nam quoniam homo atq; equus quantũ ad hoc ꝙ animalia erant, una illis erat substantia, ueniens rationale disgregauit omnino speciem, & funditus alteram fecit. Ergo cõmunes & propriæ differentiæ, alteratũ facientes uocantur. Magis propriæ aũt alterum facientes. Constat igitur differentiarum alias facere alterum, alias alteratum. illæ quæ faciunt alterũ, quæ substantiales sunt, omnes & naturam speciemq; permutant, & specificæ prædicantur: ualent enim quamlibet speciem constituere, & ab aliis omnibus segregare, & eius formam naturamq; componere. nam si dicas mortale & rationale differentias, & eas animali supponas, non est dubiũ, quin cum hominis speciem facias, speciei huius sint perfectrices. atq; ideo specificæ nominantur, ꝙ & permutant naturam, & ipsam substãtiam cuiuslibet illius speciei constituũt. Illæ uero aliæ nihil aliud efficiunt, nisi alteratum, quippe cũ aut proprietate quadã formæ alius distet ab alio, aut aliqua habitudine & dispositione aliquid faciendi. Illa igitur magis propria differentia, quam specificam nominamus, sola poterit in generis diuisione congruere. Etenim cæterę nihil ad substantiam, sed ad quandam quodammodo eiusdẽ similitudinis discrepantiam distantiamq; ponuntur. Nihil enim in illis præter alteritatem solam reperire queas, quippe quæ non constituunt species, sed constitutas iam, & effectas magis propriis suis qualitatibus ipsæ discriminant. Quod autem dicit,

» Repetenti nunc a superioribus dicendum est,
» differentiarum alias esse separabiles, alias inseparabiles:

hoc est, quod hic nunc diuisio alia rursus assumitur. nam cum prius differentiam in tribus partibus separaret, & postea tres illas in duarum tantũ numerum quantitatemq; colligeret, ut alias alterum facientes esse diceret, alias alterantes, ipsarum rursus trium tertia sumitur facienda diuisio. Dicit enim alias esse separabiles, alias inseparabiles: & sicut in priore diuisione alteratum facientes duæ fuerunt cõmu-

nes &

nes & propriæ. Sola uero magis propria remanſerat quę alterum faciebat, eodem nũc etiam modo in ſeparabilibus & in inſeparabilibus. cõmunis tantũ ſeparabilis differẽtia eſt, utræq; aliæ, ut cæſitas oculorũ, uel flaua cæſaries, uel corporis proceritas: quæ ſunt propriæ differentiæ. uel certe rationabilitas, uel mortalitas, quæ ſunt magis propriæ differẽtię, non poſſunt unquã ab hominis ſpecie ſegregari. Sedere uero uel currere, quæ cõmunes ſunt, ſeparantur a ſingulis & itẽ rurſus adduntur. Earum uero quæ ſunt inſeparabiles, aliæ per ſe ueniunt, aliæ uero per accidens. Et illæ quæ per ſe ueniunt, a magis propriis manant. Illæ quæ per accidens, a ſolis propriis effunduntur. Et inſeparabile accidens eſt, quicquid per inſeparabilem propriam differẽtiam unicuiq; ſpeciei contigerit. Sed quãquam propria & magis propria inſeparabiles differentiæ ſint, nunquã tamen illam ſuperiorẽ formam naturamq; cõmutant. Nam magis propria ſempee alterum, propria ſolũ ſemper efficit alteratum. Huc accedit, ꝙ inſeparabiles propriæ poſſunt alicui plus minuſue contingere. Inſeparabiles magis propriæ nec cumulis intentionis augẽtur, nec imminutione decreſcunt. Põt. n. alius pcerior, alius fuſcior, deductioribus alius capillis, alius flauioribus naſci: quæ ſunt inſeparabiles propriæ differentiæ. At uero magis propriæ, id eſt rationale, neque plus, neq; minus admittit. Omnes enim homines in eo quod homines ſunt, æqualiter ſunt rationales atq; mortales. Nam ſi genus alicui plus minuſue eſſe poſſit genus, poſſunt etiã differentiæ uel intentione creſcere, uel remiſſione decreſcere. Nam quoniam animal non eſt plus homini quã equo, neq; equo plus quã cæteris, & æqualiter ſubiectis omnibus genus eſt: ſic ſpecierũ differẽnæ quas ſpecificas appellamus, magis minuſue non capiunt. Nam ſi animal rationale mortale hominis eſt definitio, & hominũ nihilominus ſingulorũ, non eſt dubiũ quin hæc definitio ad omnes homines ſingulos æqualitee ſemper aptetur, & nulli neq; plus, neque minus conueniat. Quod ſi ita eſt, partes quoq; totius definitionis, quæ ſunt differentiæ tales erunt, ut nulli neq; plus neq; minus, ſed æqualiter ſemper, & conuenienter aptentur. Partes aũt huius definitionis ſunt rationale & mortale. Rationale igitur, & mortale, quæ ſunt magis propriæ differentiæ, plus minuſue non capiunt. Ab hac igitur, id eſt ſeparabiliũ inſeparabiliũq; differentiarũ diuiſione, tribus modis differẽtias ſpeculamur. Nam aut ſeparabiles ſunt, aut inſeparabiles. Inſeparabiliũ uero aut per ſe ueniunt, aut per accidens. Quæ per ſe ueniũt, aliæ ſunt quæ genus diuidunt, aliæ quæ ſpeciem informant atq; conſtituunt. Sed de ſuperioribus prius dictum eſt. Nũc autem de iis quæ genus diuidunt, & ſpeciẽ conſtituunt diſſeramus. Omnis quæcunque fit generum diuiſio in ſpecies, ſi earum ſpecierum alia ſubdiuiſio fiat, & a magis generibus pee ſubalterna genera uſq; ad magis ſpecies decurratur, gemina in his erit duplexq; diuiſio. Nanq; ſi contrarias differentias reſpicies, generum eſt diuiſio: ſi ſubalterna genera, fit ſpecierum conſtitutio. ſi enim genus diuidamus, id eſt ſubſtantiam, ut iam in ſpeciei diſputatione diuiſa eſt, & ſicut ſubſtantia ſit ſumma, poſt ſubſtantiam animatum corpus, & inanimatum; ſub animato corpore ſenſibile & inſenſibile; ſub ſenſibili, id eſt animali, rationale, & irrationale; ſub rationali, mortale, & immortale. Hæ igitur differentiæ eædem ſpecies ſunt, ſi contra ſeipſas in diuiſione reſpiciantur, & diuidunt genus hoc modo. Nam quoniam ſub ſubſtantia animatum corpus, & inanimatum poſuimus, ſi animatum corpus contra inanimatum reſpicias, ſubſtantiam diuiſiſti: ſi uero ſubalterna genera in ipſis differentiis aſpicias, ſpeciem conſtitues. nam ſi animatum corpus, & quod ſub ipſo eſt ſenſibile corpus aſpexeris, animal reſpexiſti. Item ſi rationalem differentiam contra irrationalem differentiam acceperis, genus quod eſt utrorumq;, id eſt animal diuiſiſti: ſi uero ſub eodem ordine rationalem differentiam, & mortalem accipias, hominis ſine dubio ſpeciem demonſtraſti. Ita hæ differentiæ alio modo accepta fiunt generis diuiſibiles, id eſt genera diuidentes. Alio uero modo fiunt conſtitutiuæ ſpecierum, id eſt quæ ſpecies declarent, atque conſtituant. Nam ſi contrarias differentias reſpexeris, diuides genus: ſi uero ſubalternas, ſpeciem conſtitues. Differentiarum igitur uis, & ſeparabilium, & inſeparabilium cæteras tres res, id eſt genus, ſpeciem, accidẽſq; ſic retinet, ut permutata comparatione per hæc eadem ipſa etiam permutentur. nam rationale, & mortale differentias ſi contra irrationale, & immortale reſpexeris, diuiſibiles ſunt generis differentiæ. ſi uero idem ipſum rationale, & mortale ad ſuperiora comparaueris, ſpecies erunt eius quod eas continet animalis. ſi uero rationale atq; mortale ad ſubiectũ hominẽ conſideres, genera eius conſtitutiuaſq; differentias contemplabere. At uero de illis aliis inſeparabilibus, id eſt propriis cadunt differentiæ inſeparabilis accidentis. Inſeparabile nãque eſt accidens cæſitas oculorũ, & naſi curuitas, & alia huiuſmodi. Et idem de ſeparabilibus accidentibus, id eſt de cõmunibus. ſeparabile nanq; accidens eſt uigilare, dormire, currere, & ſedere. Quod autem dicit, Sic igitur cum „ ſuper omnia ſubſtantia, & ſint eius differentiæ diuiſibiles „ poſita ſit animatum, & inanimatum: contrarias diſ„ ferentias in ſpecies monſtrat. quod autem dicit, Hæc „ differentia animata atque ſenſibilis ſociata ſubſtantiæ pee ficiet animal: Conſtitutiuas ſpecierum differentias monſtrat. Sic igitur uariis modis acceptæ, uarias uirtutes formaſq; ſortitæ ſunt. Sed & diuiſibiles & cõſtitutiuæ, utræq; ſpecificæ nominantur, & in diuiſionibus generũ definitionibuſq; ſolæ ſunt utiles. Cæteræ uero inſeparabiles per accidens, inutiles, & multo magis illæ ſunt inutiles, ꝗ ſeparabili differentia diſcretioneq; formatæ ſunt. Has aũt ſpecificas differẽtias, qui de differentiarũ diuiſione tractauere, tales eſſe declarant, Quibus ſpẽs a genere abundant. Quid autẽ ſit, breuiter explanandũ eſt. Controuerſia eſt utrum genus differentias ſpecierũ ſuarum in ſe habeat, an minime, ut puta Animal ſub ſe hẽt ſpecies rationale, & irrationale, id eſt hominẽ, & uerbi gratia equum. Rationabilitatem igitur, & irrationabilitatẽ, id eſt hominis, & equi differẽtias, quibus a ſe ſpecies ſub animali poſitæ differunt, utrum habeat utraſq; animal, an nõ habeat, in cõtrouerſia eſt. nam ſi animal quod genus eſt, neq; rationale eſt, neq; irrationale, ſpecies quæ ſub ipſo ſunt poſitæ, iſtas differentias nõ habebunt. nam ſi genus iſtas differentias nõ habebit, unde erunt ſpeciebus differentiæ, quibus a ſeipſis differunt? Sed ſi quis dicat eſſe in genere iſtas differentias (non enim haberent differentias ſpecies, niſi prius genus habuiſſet) aliud maius cõtinger incommodũ. nam quoniam æque ſunt ſpecies quæ ſub aliquo genere ſupponuntur, & æqualiter homo atq; equus ſub animali genere ponuntur, neq; homo prius eſt neq; equus, ſed uterq; æqualiter animalis ſpẽs nominantur. Igitur ſi rationale atq; irrationale æqualiter ſub eodem genere ſunt, erunt etiã uno tempore. Quòd ſi uno tempore, & genus iſtas differentias habet, ut genus ſuapte natura, id eſt animal, rationale ſit & irrationale: non eſt dubium ꝙ eadem res uno tempore duas contrarietates in ſeſe ſubſtantialiter retineat, qđ fieri nequit. Quid igitur? Dicendum eſt quoniam genus, actu quidẽ ipſo, quod Græci ἐνέργειαν uocant, iſtas differentias non habet: at uero poteſtate ab his ipſis differentiis, quas in ſuas ſpecies fundit, non uacat. Quid aũt ſit actus & poteſtas, caſtigatius explicandum eſt. Tantum intereſt actus a poteſtate, quantũ homo ridens ab eo qui ridere poſſit, nõ tamẽ rideat. Ille enim agit ipſam rem, illa tantum poteſt, non etiã agit. Sic igitur & animal. nanque homo actu ipſo rationalis eſt. ſemper enim homo rationalis, & nihil aliud eſt: & equus ſemper irrationalis, & eius irrationabilitas in actu poſita eſt. At uero ipſum animal rationale, uel irrationale non ipſum agit, neque eſt in eorum actu poſitum, ſed in poteſtate. poteſt enim ex ſe rationale atque irrationale profundere. Quare, quoniam ſpecies actu differentias continent, genus uero poteſtate, ſpecies a genere merito differentiis abundare dicuntur. Quoniam quod genus poteſt, id eſt differentias facere, ſpecies non ſolum poſſunt, ſed etiam agunt. In ipſis enim ſpeciebus poſitæ informatæq; ſunt. Eſt autem alia differentiæ definitio talis, quæ dicat differentiam eſſe, quæ plurimas ad ſpecies in eo qđ quale ſit, prædicatur. Differentia ad res plurimas dici poteſt, ut rationale dicitur ad homi-

nem, homo enim est rationalis, dicitur ad Deū. Deus enim rationalis dicitur, sed non in eo quod quid sit, sed in eo quod quale sit. Nam si qualis homo sit interrogetur, rationalis continuo respondetur. Qualis Deus sit si interroges, rationale non absurde dixeris. Eodem modo etiam irrationabilitas dicitur & ad equū, & ad bouē, & ad piscem, & ad auē, quæ omnia si qualia sint interrogaueris, irrationabilia prædicantur. Bona igitur & recta hæc est definitio, id est differentia est quæ ad plurimas res specie distātes in eo quod quale prædicatur. Et de mortali uero, & de aliis differentiis eadē est ratio. Sequitur locus perdifficilis, sed transferentis obscuritate Victorini magis, quam Porphyrii proponentis, qui huiusmodi est. Dicit enim omnem rem quæcunque est corporea, ex materia & forma constare. Nanq; si statuam dicas, constat statua ex ære, uerbi gratia, & figura illa quam ei suus fictor imposuit, & est materia, ex qua facta est, æs: forma uero figura, qua æs ipsum formatum est. Nam si hominem formabis ex ære, & figura hominis, erit hominis figura, forma, æs uero materia. Eodem modo etiam genus. Nanq; genus in modum materiæ accipitur, differentia uero in modum formæ. Etenim quēadmodum quæcunque illa res ex materia & forma constat, sic etiam omnis species ex genere & differentia. Nanq; genus ita est hominis, ut est statuæ æs, differētia uero sic est hominis, ut est figura illa qua æs effictū est. Nam sicut ex aliqua figura & ex æris materie, efficta est cuiuscunq; illius species statuæ sit, sic etiā in genus, id est in animal cū uenerit differentia, id est rationale, hominis spēs effingitur. Ista igitur sibi proportionalia sunt. Proportio autē est cuiuscunq; rei similis ad aliquam rem cognatam comparatio, ut puta si duo compares ad quatuor, dupla proportio est. si uero xx. ad xl. eadem dupla. Sub eadem ergo proportione sunt quatuor ad duo, sub quali xl. ad xx. quod utraq; duplex est numerorum comparatio. sic igitur qualis proportio est, id est comparatio, materiæ & figuræ, talis est proportio generis & differentiæ, & ista quatuor sibi proportionaliter sunt. Eodem enim modo ex materia & figura species uniuscuiusq; illius fictionis formata est, quemadmodū ex genere & differentia species cuiuscunq; illius animantis inanimantis ue formatur, qđ Victorinus scilicet intellexisse minus uidetur. nam quod Porphyrius ἀνάλογον dixit. i. proportionabiliter, ille sic accepit quasi ἄλογον diceret, id est irrationale. Atq; ideo in loco ubi habetur scriptū, hoc modo,

„ Omnes nāq; res ex forma & materia consistunt. ipsa autē
„ forma irrationalis est, tollendū est irrationalis, & dicēdū

proportionabilis est. Et subterius paululum ubi habetur, iā omne genus simile materiæ est, & consistit irrationale, tollēdum est irrationale, & ponendum est proportionabile, ut sit, & consistit proportionaliter. Nam quæ proportio est figuræ ad materiā in efficienda cuiuslibet corporis fictione: eadē est proportio differentiæ ad genus in efficienda cuiuslibet specie animati atq; inanimati. Sequitur item alia definitio quæ est huiusmodi. Dicunt n. esse differentiā quæ possit separare quicquid sub eodē genere est. & recte dicunt. nam cū sub eodem genere sit homo atq; equus, quia utrumq; est animal, cum uenerit rationale uel irrationale, equum atq; hominem, quæ sub eodem genere sunt, diuidunt atque discernunt. Sunt igitur illæ differentiæ quæ possunt res sub eodē genere separare. Est etiam alia definitio, Differentiæ sunt quibus quodq; ab alio distat. Nam homo atq; equus rationali atq; irrationali differentia discrepant, cum unū sint quātum ad genus, & hoc est quod dicit.

„ Differentia est qua differunt singula, quia per seipsum ge-
„ nus est, & illa quæ rationalia sunt, nos scilicet: & illa quæ
„ irrationalia sunt. Nanq; & homo, & equus, & auis, hæc
„ omnia, genus unum sunt, id est animal. Nanq; animal
„ horum omnium genus est.

Sed si de hoc loco in quo positum est, quia per seipsum genus est, mutes & facias, quæ per seipsa animalia sunt, planior sensus erit. Generis enim hic nomine pro animalis abusus est, & erit huiusmodi ordo. Differentia est qua differūt singula, quæ per seipsa animalia sunt, & illa quæ rationalia sunt animalia, nos scilicet, & illa, quæ irrationalia sunt. Quod si sic esset, nullus esset error omnino. Nunc uero genus quod ait pro animalis nomine intelligendum est. Item dii atq; homines cū utriq; rationales sint, mortalitatis tamen nomine adiecto differunt discrepantq;. sic igitur differentia est qua singula differunt, sed hoc non simpliciter, sed illas tātum differentias huiusmodi esse putandum est, quæ ad substantiā prosint, & quæ ad id quod est, & quæcunq; speciei possunt esse aliquæ partes: quod huiusmodi est. Si equus atq; homo, quorū utorumq; unum genus est animal, a se differunt rationali atq; irrationali qualitate, attamē ista rationabilitas & irrationabilitas in substantia ipsarū specierum est hoc modo. Nam neq; equus potest esse sine irrationabilitate, neque homo sine rationabilitate. Atq; ideo istæ differētiæ prosunt ad aliquid esse speciei, illi cui fuerint accommodatæ, & substantiæ ipsius partes sunt. Nam cum homo ex his differentiis constet, id est ex rationali & mortali, rationale & mortale solum positū pars est substantiæ hominis. Nam si utraq; simul unū hominem faciunt, non est dubiū quin ad substantiā hominis efficiendam unaquæq; earū res, pars esse uideatur. Quare illæ differentiæ quæcunq; non prosunt ad esse, neq; partes substantiæ cuiuslibet speciei sunt, specificæ differentiæ dici nō habent, quamuis sola hoc una species habeat. Nam si homō nauigat, pōt dici animal nauigabile. sed nauigare in substantiam hominis non conuertitur. neq; enim homo inde subsistit, quia nauigat, quamuis hoc nullū aliud animal habere possit, id est nullū possit animal nauigare. Eodem modo & esse rhetorem, uel grammaticū. Has igitur differentias quæ ad esse non prosunt, sed tantum artem aliquam scientiamq; commemorant, non ponimus specificas esse, quamuis una quælibet animalis id species habeat. Ergo considerandum est, ut, quoties dicimus definitionē differentiæ, illam, differentiam esse qua differant singula, illā significari differentiā intelligamus, quę ad aliqd esse prodest, & quæ est alicuius pars substantiæ speciei. Illas uero quæ ad esse non prosunt, in hoc genere differentiarum, quāuis singulæ cuiusq; sint, non ponamus. Sed quoniam de differentia dictum est, de proprio explicemus. Tunc Fabius, ut arbi-

„ tror consequens est. Propriū quatuor dicitur modis. Di-
„ citur nanq; proprium quod uni speciei accidit, etiā si non
„ omnibus. Et ego, Quatuor ergo modis propria diuidun-

tur. est enim proprium quod uni accidit, & si non omnibus ut est Rhetor, uel Geometer, uel Grammaticus. Hæc uero omnia uni soli speciei, id est homini accidunt, nō tamē omnibus. neq; enim omnes homines uel Grammatici, uel Rhetores, uel Geometræ sunt, atq; ideo uocabitur hoc propriū quod uni adsit, etiam si non omnibus. Est item alia proprietas, quæ est, omnibus etiā si non soli. Nam bipes omni homini accidit. Omnis enim homo bipes est, sed non soli hominū speciei accidit, sed etiā auibus. Est item tertiū propriū, qđ omni, & soli, & aliquo tēpore accidit, ut est in pubertate pubescere, & in senectute canescere. Nāq; & omnibus hominibus euenit, & nulli alii speciei nisi soli hominū, sed aliquo tēpore. constitutū enim tēpus est & adolescētibus pubescendi, & senescentibus canescendi. neq; enim a sexto anno uel septimo aliquis pubescit, aut a uicesimo canescit, nisi forte aliquid accidat noui. Quartum proprium est, quod uni speciei accidit, & omnibus sub eadem specie indiuiduis, & omni tempore. Nam risibilem esse hominem, & uni speciei solum, id est homini contingit, & omnibus sub eadem specie indiuiduis: omnes enim singuli homines rident, & omni tempore. nunquā enim tempus fuit, ut quicunq; ridere nō possit. Sed risibile dico potestate non actu. Nanq; & si nō rideat homo, tamen quia ridere potest, risibilis appellatur. Et sunt integre & uere propria ista, quæ & uni, & omnibus, & omni tempore insunt. Nanq; hæc speciebus suis conuerti possunt. Si enim dicas quid est homo? Risibile. Si quid est risibile interroges, homo prædicabis. Illa uero alia bipes, uel grammaticus propria quidem sunt, sed conuerti nō possunt. nam grammaticus semper homo, homo uero non semper grammaticus. Et e contrario, homo semper bipes est, non e contrario bipes semper homo est. Et hinnibile similiter magis proprium equi est. nam eodem modo hæc

proprietas ad suam speciem conuerti pōt: nam si dicas quid est equus? hinnibile respondebis. si quid est hinnibile? equus prædicabitur. Sed quoniam de propriis dictū est, de accidētibus sequens tractatus habeatur: Tum Fabius, Definit Por„ phyrius accidens sic. Accidens est quod infertur, & au„ fertur sine eius, in quo est, interitu. Hoc aūt dicere uidetur, illud esse accidens, sine quo pōt constare illud, cui accidit, ut puta si forte casu aliquo cuiquā facies irrubuerit, abscedente rubore, illæsa facies permanebit, sicut eueniente nō læsa est. Diuiditur ergo accidens in separabile, & in inseparabile. nanq; separabile accidens est, ut puta si quis sedeat uel ambulet: inseparabile est, ut si dicas coruum nigrum, cygnū album, a quibus hæc accidentia separari non possunt. Nascitur aūt huiusmodi dubietas, utrum superior definitio uera sit, & omnium accidentiū nomen includat. nam quoniam sunt quædam (ut ipse ait) accidentia inseparabilia, in his talis definitio uidetur conuenire non posse. nam si separari nō possunt, non est in illis uera definitio, quæ dicit accidens esse, quod inferri & auferri potest sine eius in quo est interitu. Nam cū inseparabilia sint, auferri non possunt. Sed hæc tā uehemens quæstio soluitur sic, ꝙ hæc ipsa definitio de accidentibus facta est potestate, non actu, & intelligentia, non ueritate, non quia æthiops & coruus colorē amittant, sed sine isto colore ad intelligentiam nostram possunt subsistere. nā uerum est ꝙ æthiopem, aut coruum color niger nunquam deserit: sed si quis intelligat colorem istum, æthiopē uel coruum posse amittere, plumarū tantum color in coruo mutabitur, & erit auis alba specie & forma corui, si quis hoc intelligat. At uero hominis, id est æthiopis, amisso nigro colore, erit eius species candida, sicut etiam aliorū hominum. Ergo hoc nō ideo, quia fiat dicitur, sed ideo quia si posset fieri, huius accidentis susceptrix substantia nō periret. Quod ip„ se hoc modo demōstrat. Potest aūt subintelligi & coruus „ albus, & æthiops, ut coruus amisso colore in propriæ sub„ stātiæ natura permaneat colorem suū perditurus sine in„ teritu suo, in quo color fuit. nihil.n. ad speciem impedit si æthiops, uel coruus amisso colore in propriæ substantiæ natura permaneat. Est etiā alia definitio, quæ est huiusmodi. „ Accidens est quod contingit alicui & inesse & nō inesse. nam ꝙ in substantiam nō uertitur, id accidens esse dicimus, id est nō in substantia insitum, sed extrinsecus ueniens. Ergo ea quæ contingunt & esse & non esse, ideo accidentia uocata sunt, quoniā in substantiæ ratione nō accipiuntur. si enim in substantiæ ratione ponerentur, nunquā non essent, & si nō essent, nunquā esse possent. nam quoniam uerbi gratia rationalis in substātia hominis est, nunquā homo esse poterit irrationabilis, quoniā irrationabilitas in substātia hominis nō „ est. Ex hoc ergo uenit etiā alia definitio. Accidens esse „ illud, quod neq; genus sit, neq; species neq; differentia, ne„ que propriū. nam quoniam genus, species, differentia, & propriū in substantia sunt, & cuiuscunq; illius rei substantiam monstrant, idcirco quicquid horum aliquid non fuerit, id accidens merito prædicabitur. Explicitis igitur atq; expeditis his quæ proposuit, id est genere, specie, propriis, differentiis, accidentibusq; tractare, nunc exequitur illa, quæ inter hæc omnia cōmunia sunt, & quæ differentia. Et primo omniū simul inter se cōmuniones explicat, post etiā singulorum proprietates. Et dicit omniū esse cōmune de pluri„ bus prædicari. Nanq; genus prædicatur de speciebus, & de indiuiduis. Eodem modo prædicatur & differentia de spēbus, & de indiuiduis. Etiam propriū de specie & de indiuiduis prædicatur. At uero species de solis tantū indiuiduis appellatur. Genus enim ut animal prædicatur de equis, hominibus, bobus, & canibus, id est speciebus: prædicatur item & de his quæ sub ipsis speciebus indiuidua continentur. nā sicut spēs ipsa canis & equi & hominis animalia sunt, sic & unusquisq; equus & homo animalia prædicantur. Differentiæ uero prædicantur de speciebus & de indiuiduis hoc modo. Nanq; homo & equus spēs sunt. Sed rationalis dicitur, & ad speciē hominis differentia prædicatur, eodem modo & ad Ciceronē. nā cum sub hominis specie indiuiduū sit, & ipse rationalis appellatur. Proprium aūt de specie prædicatur, cum dicitur spēs, quod est homo, risibilis. & cum dicitur Cicero risibilis, quod est indiuiduū, monstratur propriū de indiuiduis prædicari. Species uero de suis tantū solis indiuiduis prædicatur. Interrogatur enim quid est Cicero? et homo respondetur. Accidens uero ante prædicatur de indiuiduis, & postea de speciebus. nam si quis dicat homo sedet, quod est accidēs separabile, quicunq; singulū hominē, id est indiuiduū sedere uiderit, tūc idē & de specie prædicat, ut dicat, quoniā Cicero sedet, Cicero aūt homo est, homo sedet. Eodē modo inseparabile accidens de speciebus & de indiuiduis prædicatur. Expeditis ergo omniū cōmunionibus, generis & differentiæ primum cōmuniones differentiasq; declarat. Et primū dicit generi cū differentia esse cōmune, ꝙ ab utrisq; species cōtinētur. Nam genus quod est animal, cōtinet speciē hominis atq; equi. Porro aūt rationale quod est differentia, cōtinet hominē & Deū. Et irrationale, quod est differentia, cōtinet equū, & bouem, atq; auē. Sed ita cōtinet, ut genus semper plures spēs contineat, q̃ continet differentia. Nanq; genus & ipsas differentias continet. Genus enim, id est animal, rationale atq; irrationale continet, id est illas spēs quæ sunt sub rationali, & illas quæ sunt sub irrationali continet genus, id est Animal. At uero differentia, id est rationale, irrationale nō cōtinet, sed tantum hominem atq; Deū. Plus igitur genus cōtinet q̃ differentia. Est aūt alia cōmunio: si quid.n. ad quodlibet genus ita prædicatur, ut eius genus sit: & de illis speciebus quę sunt sub illo genere ad qđ prædicatur, illud genus appellatur, & de illis indiuiduis quę sub illis speciebus sunt. Nanq; animal genus est hominis, & de animali prædicatur ut genus substantia. Genus.n. substantia animalis est. Ergo illa substantia quæ ad hominis genus, id est animal ita prædicatur ut genus, prædicatur etiā & ad ipsum hominē. Dicitur.n. homo substantia. Prædicatur itē illud generis genus etiā de his quæ sunt sub specie indiuiduis. Dicitur.n. Cicero, quod est sub hominis specie indiuiduū, substantia. Differentia eodē modo. nam si qua differentia dicta fuerit de alia differētia, ut differētia intelligatur, prædicabitur & ad speciē quæ sub illa differentia est ad quā prædicatur, & de illis indiuiduis q̇ sub eadē spē sunt. nam ratione uti, differētia, ad rōnalem differentiam, ueluti cognata differētia prædicatur. Rationabile aūt prædicatur ad hominē, ergo & rōne uti prædicabitur ad hominē. Idem etiā ratione uti prędicatur ad Ciceronē, quod est indiuiduū sub illa spē, ad quā speciem illa differentia, id est rationalis, prædicatur, de qua prædicabitur ut cognata illa differētia, id est ratione uti. Igitur est ista generis differentiæq; cōmunitas, ꝙ ea quæ de genere speciei prædicantur ut genus, & de sub eodē genere specie prædicantur, & de indiuiduis, & illa q̇ de differentia prædicantur ut differentia, & de sub eadē differentia spē prædicatur, & de indiuiduis. Est aūt & alia cōmunio, ꝙ quemadmodū interempto genere spēs interimuntur, sic interempta differentia spēs sub eadē differentia interimuntur. nam si interierit animal, homo atq; equus cōtinuo periturus est: sin uero differētia interierit, id est rationale, dii atq; homines interibunt, & nihil eorū erit quod uti rōne possit. Post demonstrationē igitur cōmunionum, ꝓprietates eorū differentiasq; designat, & dicit primā differentiam eā, qua genus nō solū a differentiis, sed etiā a speciebus, propriis, & accidentibus differt. Nanq; dicit genus multo de pluribus prędicari, q̃ prædicetur differentia, uel spēs, uel propriū, uel accidens. nanq; genus dicitur, id est animal de quadrupede, de bipede, de reptili, id est de serpēte, de natatili, id est de pisce. Quadrupes aūt quod est a bipede differētia, de solis illis dicitur, quæ quatuor pedes habent, ut equus uel bos. De cæteris aīalibus, id est bipede, uel reptili, uel natabili, unde genus æqualiter prędicatur, appellari nō pōt. Plus aūt genus a speciebus prædicatur, quòd cū homo species sit, & de solis indiuiduis prædicetur, idē tamen homo de equo uel boue uel cane nō prædicatur. At uero animal quod est genus, de pluribus speciebus prædicatur, id est de homine, & equo, & cane, & boue, & de omnibus quæ sub ipsis posita sunt indiuiduis. Genus autē a proprio prædicationibus abundat, quòd proprium unius speciei semper est, & de sub eadem indiuiduis.

Genus uero de multis ſpeciebus, & proprijs prædicatur, & de ſub eiſdem indiuiduis. Ab accidentibus uero genus magis de plurimis prædicatur, quod cum unius cygni inſeparabile fortaſſe accidens ſit album, animal non ſolū de cygno prædicatur, ſed etiam de albis omnibus, & non albis animalibus. At uero accidens de ſolis tantum illis quibus inſeparabiliter continetur, uel quibus ſeparabiliter. nam principaliter de indiuiduis dicitur. Quare conſtat multo de pluribus prædicari genus, quàm accidentia prædicantur, ꝙ accidentia principaliter de indiuiduis, genera uero de indiuiduis, & & de ſpeciebus, & de differentiis prædicantur.

,, Sed nunc illas differentias accipiamus quibus genus diui-
,, ditur, non quibus ſpecies informantur. Hoc aūt tale eſt.
,, Quoniam duas diximus differentiarum eſſe formas, ut aliæ ſint diuiſibiles, aliæ conſtitutiuæ. Conſtitutiuas illas diximus, quæ ſub eodē filo poſitæ, & a ſubalternis generibus deſcendentes ſpeciē quandam informant atq; perficiūt, ut eſt rationale, & mortale, quæ hominis ſpeciē conſtituunt. Alias uero diuiſibiles, quæ genus diuidunt, non ſpeciē informant, id eſt rationale, & irrationale, mortale, & immortale. Nunc de differentis illis iſte tractatus habetur, quæ genus diuidunt, non quæ ſpeciē conſtituunt. Nam illæ quæ genus diuidunt, in differentiarū integro loco accipiuntur: illæ uero quæ ſpeciē conſtituunt, in ſpecierum generumq; ſubſtantiā recipiuntur. nanq; rationale mortalis genus eſt. Porro mortale hominis genus eſt, & iſtæ conſtituunt ſpeciē. At uero rationale irrationalis ſpēs non eſt, neq; genus. Nec mortale immortalis, neq; genus, neq; ſpecies eſt. Atque ideo quoniam propriam uim differentiarum iſta retinēt, quæ neque genera, neq; ſpecies ſibi inuicem eſſe poſſunt: ipſas nūc differentias accipiamus in quibus nulla quantum ad genus ſpeciemq; communitas eſt. Eſt etiam generis differentia ꝙ ablato genere pereunt differentiæ. nanq; genus a proprijs differentiis prius eſt. nanq; ſi abſtuleris genus, omnes ſimul differentias abſtuliſti. nam ſi abſtuleris animal, rationale atq; irrationale non remanent. Porro autem ſi rationale abſtuleris, remanet animal. ſed ſi utraſq; interemeris differentias, id eſt rationale, & irrationale, pōt tamen quoddam intelligi, quod ſit ſubſtantia animata ſenſibilis, id eſt animal. Ita genus ſublatum, omnes ſecum aufert differentias: ſublatæ differentiæ, genus ſecum non interimunt. Quod intelligētia genus remanet, id eſt quoniam pōt animal intelligi præter differentias, ut eius tantū definitionem animo capias, & eſſe dicas ſubſtantiā animatam atq; ſenſibilem. Quæ autem talia ſunt, ut ipſa interempta interimant, non ſimul alijs interemptis ipſa interimantur, priora ſunt illis quæ nō poſſunt interimere. Eſt etiā alia differentia, quod genus ſemper in eo quod quid ſit prædicatur, ut dictū eſt: differentia uero in eo qd' quale ſit. Sed hoc frequentius inculcatum eſt, atque ideo id a nobis prætermittendum eſt. Eſt etiā alia differentia, quod ad omnē ſpeciem unū ſemper genus aptatur. Homo.n. unum tantum genus habet, ut animal appellatur. In unam aūt ſpeciem plurimæ differentiæ poterunt cōmodari. Nanque homo & rationale eſt, quæ differentia eſt, & mortale, quæ eadem differentia eſt, & ſenſibile, quibus ſcilicet omnibus ab alijs differt. Differt enim his omnibus, quod ſenſibilis eſt, ab inſenſibilibus: quod rationalis, ab irrationalibus, quod mortalis, ab immortalibus. Eſt etiam alia differentia quæ ſuperius dicta eſt. nam genus ſpeciei ita eſt, ut materies: differentia uero, ut figura. nam ſicut in æris materiem ueniens figura ſtatuam efficit: ita animali, id eſt generi ueniens differentia, id eſt rationale, uel irrationale facit hominis uel pecudis ſpeciem. Quæ autem communi-

,, tates uel proprietates generis & differētiæ fuerunt, hacte-
,, nus dixit, & fortaſſe erunt etiā aliæ, quæ propter breuitatem ſuperſedendæ atque dimittendæ ſunt. Nunc autem de generis & ſpeciei communitatibus proprietatibusq; tractatur, & dicit genus & ſpeciem, commune habere de pluribus prædicari, ſicut dictum eſt. nam genus & de ſpeciebus pluribus prædicatur, & de earum indiuiduis. Et item ſpecies de ſub ſe plurimis indiuiduis appellatur, & hic quoque illæ ſpecies accipiuntur, quæ magis ſpecies ſunt. nam ſi ſubalternæ accipiuntur, non magis ſpecies quàm genera uidebūtur. nam quæ ſubalternæ ſpecies ſunt, etiam genera ſunt, & erit abſurdum, & huic propoſitioni inconueniens de generū inter ſe differentiis communionibusq; tractare. Accipiantur igitur illæ tantum ſpecies, quæ ueræ ſpecies, & magis ſpecies appellantur. Eſt etiam alia eorum cōmunio, quòd ſicut genus a ſpecie primū eſt, ſic ſpecies ab indiuiduis primæ ſunt. Nam ſi genus auferas, ſpecies abſtuliſti: ſi ſpecies abſtuleris, genera non peribunt. Porro ſi ſpecies abſtuleris, indiuidua morientur: ſi indiuidua interierint, ſpecies manēt. Eſt etiam his alia communio, quod quemadmodum genus quid ſit totum declarat, ſic etiam ſpecies. nam totum quod eſt rationale, atq; irrationale a genere declaratum eſt. Dicitur enim quicquid fuerit rationale uel irrationale, id eſſe animal. Sic igitur totum quid ſit a genere declaratum eſt. Porro autem quid ſit tota hominum diuerſitas, id eſt indiuiduorum, a ſola ſpecie declaratur, cū dicitur homo. nam & Scytha & Indus & totum quicquid indiuiduum eſt, uno ſolo hominis, id eſt ſpeciei nomine continetur. Differtis igitur generis ſpecieiq; communionibus ad proprietates eorū

,, uel differentias tranſitum fecit, dicens. Differre inter ſe ge-
,, nus & ſpecies, ꝙ genera ſpēs continent, nunquam rurſus
,, genera ab proprijs ſpeciebus continentur. Oportet aūt (ut dictū eſt) in hoc tractatu non ſubalternas, ſed magis ſpecies conſiderari. Genus enim plurimarum ſpecierū eſt continens, & unū omnium, & totum omnibus & ſingulis. Quod ſi ita eſt, & genus a ſuis ſpeciebus ſingulis maius eſt, atque ideo eas dicitur continere: non eſt dubiū, quin ea ipſa genera quæ continent ſpecies, ab his contineri non poſſint. In-
,, ſuper oīa genera præiacent. Hoc uidetur dicere, quod omnia genera prius ſint ab his ſpeciebus quæ ſub ipſis poſitæ continentur. nam ſicuti materies prior eſt ab illa re, quā ueniens in materiā forma cōſtituerit atq; figurauerit: ſic etiā prius eſt genus ab illa ſpecie quam ueniens differentia formauit atq; conſtituit. Niſi enim in generibus differentia uenerit, ſpecies nunquā conſtituentur. Quare præiacent, id eſt præſunt, & antiquiora ſunt genera ſpeciebus ſuis. Atq; ideo ſi genera interimantur, ſpecies quoq; peribunt. nam ſi animal ſuſtuleris, hominem pecudemq; ſuſtuliſti. ſi uero ſpecies interimantur, non continuo genus interibit. nam ſi homo perierit, animal continuo non interemptum eſt. alia enim res manebit ſpēs, de qua ipſum animal, id eſt genus prædicetur. Atq; ideo genera ab ſpeciebus ſuis priora ſunt. Et quod omnia genera uniuoce de ſpeciebus prædicentur, ſpecies ipſæ de generibus nunquā; hoc ut arbitror heſterna lucubratione iam dictum eſt. nam genera ſemper de ſpeciebus uniuoce prædicantur. homo enim, & homo eſt & animal. Porro aūt animal genus eſt hominis, & prædicatur animal de homine. Quoniam ergo animal de homine prædicatur, & dicitur homo animal, animal, & homo, uno animalis nomine nuncupantur. Sed his ipſis definitio una conueniet. Eſt enim animal ſubſtantia animata ſenſibilis, quod non abſurdum eſt in homine dici. Nam homo ipſe ſi animal dicatur, non erit abſurdū dici de homine ſubſtantia animata ſenſibilis. Igitur genus de ſpeciebus ſuis uniuoce prædicatur, ꝙ & eodē nomine, & eadē definitione conueniat. At uero ſpēs non modo uniuoce non prædicantur de generibus ſuis, ſed nec omnino prædicantur. Nulla.n. res minor de maiore poterit prædicari. Atq; ideo quoniā ſpecies minores ſunt ſuis generibus, de generibus ſuis neq; uniuoce, neq; aliquo mo-

,, do poterunt appellari. Amplius omnia genera abundāt
,, cōplexione ſub ſe poſitarū ſpecierum, ipſæ ſpecies abun-
,, dant generum ſuorum proprijs differentiis. Quod dicit perinde eſt, ac ſi diceret: Omne quod genus eſt, plures ſub ſe ſpēs continet: omnes uero quod ſpēs, ſub ſe plures hēt differentias. Genus enim id eſt animal in hoc homine idem ſpecie ſuperabundat & ſupereſt, quod homo ſolum homo eſt: animal uero non ſolū homo, ſed etiam bos, & auis, & alia huiuſmodi. Species uero in eo ſuperant genera ſua, ꝙ eas differentias quas ſpecies in actu habent, eas genera non habent. nam ſicut ſuperius dictum eſt, genera differentias illas quas habent ſub ſe ſpecies poſitæ, poteſtate continent,

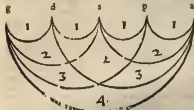
non

non etiam re. Atq; ideo ſpecies quæ eſt homo, uel alia ſpecies ſicut eſt equus, a genere ſuo animali in hoc abundãt & ſuperſunt, ꝙ animal ipſum per ſe neq; rationale, neq; irrationale eſt. At uero homo uel equus, illud rationale, hoc eſt rationis expers: illud etiam, quod ſpecies nunquam magis genus fiet, ruſus & genus nunquam magis ſpecies fit. & ut ſciremus hic non de ſubalternis ſpeciebus, ſed de illis magis ſpeciebus ſpecialiſsimiſq; tractari ait: Quod ea quæ ſunt genera, magis ſpecies fieri nunquã poſſunt: neq; magis ſpecies aliquando fieri magis genus. nã ſpecies nunquam genus eſt. quicquid.n. fuerit ſpecies, genus non erit, neq; quicquid fuerit genus, ſpecies erit. Quare conſtat in his eũ tractatibus de ſpeciebus ſolis, non ẽt de ſubalternis differere. Subalternæ enim poſſunt eſſe ẽt genera. Magis ſpecies uero (ut ipſe ait) nunquã genera eſſe poſſunt. Sed poſtquã de generũ ſpecierumq; communitatibus differentiiſq; tractatus habitus eſt, ad genera propriaq; tranſgreſſus eſt ſermo.

,, Generis, & proprii commune hoc eſt adhærere ſpeciebus
,, & eas amplexari.

Dicit genera & propria in hoc ſibi eſſe conſimilia, ꝙ omne genus a ſuis ſpeciebus nunquã recedit. Eodem modo & propria. nam ſi dixeris homo; cum ipſo homine cõtinuo animal nominaſti, quod ipſius hominis, id eſt ſpeciei genus eſt. at uero ẽt ſi hominẽ dixeris, eius etiã proprium cõtinuo cũ homine nominaſti. Omnis enim homo riſibilis eſt. Ita ſemper genus & propria ſuis ſpeciebus inſerta, & quodãmodo conglutinata ſunt. Similiter & genus prædicatur de ſpeciebus, & proprium de iis quæ ſui participantia ſunt, æqualiter inquit omnes ſpecies eidẽ generi ſuppouuntur, & ad eas genus illud appellatur, ſicut propria ad ea prædicantur, quæ ſui participari poſſunt. nãque æqualiter genus de hõie dicitur, & de equo, & boue, & de cæteris animãtibus, quemadmodũ & riſibile .i. proprium de Hortenſio dicitur & Cicerone, & de ſingulis indiuiduis quæ ſub eadem ſpecie continentur, ad quam ſpeciem propriũ, id eſt riſibile poterit prædicari. Adhuc cõmune eſt ipſis uniuoce prædicari. Nanq; ſicut genus de ſuis ſpeciebus (ut dictũ eſt) uniuoce prædicatur: ita & propriũ de ea ſpecie cuius eſt propriũ uniuoce p̃dicatur. nã qui homo eſt, & riſibile eſt. Porro aũt ſi quis dicat hominẽ eſſe animal rationale & mortale, & dixerit riſibile eſſe animal rationale & mortale, non errabit. Æqualiter igitur & genus de ſpeciebus ſuis, & propria de ea ſpecie cuius ſunt propria, uniuoce prædicantur. Differt aũt utrunq;: ꝙ genus primum eſt, ſecundũ proprium. Genus.n. ſi ab ſpecie primũ eſt, proprium autẽ uni tantum ſpeciei adhæret, & eidem æquale eſt, non eſt dubiũ quin genus quod ſpecie maius eſt, proprio etiã ſpeciei maius ſit. nam ut ſit riſibile, animal prius eſt, nanque ut aliqua ſpecies informetur propriis & differẽtiis primo erit genus, ubi illa cõueniant, ſicut frequentius inculcatum eſt. Accedit etiã ꝙ genus de pluribus ſpeciebus prædicatur. nanq; genus .i. animal, dr pluribus, at uero propriũ, id eſt riſibile, de ſola tantum hominis ſpecie prædicatur. Vnde fit, ut ſemper propria de ſpeciebus ſuis cõuerſim p̃dicari poſsint, ſpecies autem de genere nunquã. Neq; enim quod animal eſt, homo eſt: neq; omne quod animal eſt, riſibile eſt. Poteſt enim eſſe & equus & hinnibile id quod animal nominatur. Porro aũt omne quod eſt homo, id riſibile eſt, & omne quod eſt riſibile, id homo eſt. Poſſunt.n. propria & ſpecies ſibiipſa cõuerſim, & conuerſim ad ſe inuicem prædicari. Præterea omni ſpeciei quicquid fuerit propriũ, & omni, & ſoli ineſt. Nanq; riſibile & omnibus hominibus adeſt, & ſoli hominis ſpeciei euenit. At uero animal quod genus eſt, & ſi uni ſpeciei ineſt, nõ tamen ſoli. Nanq; animal omni homini ineſt, nõ ſoli tamen homini, quia ineſt ẽt pecudi, & cæteris animantibus. Oportet aũt hic illa propria intelligere, quę magis propria ſunt .i. quæ integre propria nominantur, quæ ſunt huiuſmodi, ut & uni ſpeciei & omnibus inſint. Differũt ergo in hoc quoq; genera & ꝓpria, ꝙ propria & uni ſpeciei adſunt & omnibus indiuiduis quæ in ea ſpecie ſunt. Genera uero omnibus quidẽ indiuiduis, quæ in eadẽ ſpecie ſunt & ſub eodẽ genere, non tantum uni ſoli ſpeciei, quoniã genus ſemper de pluribus prædicatur. Vnde fit, ut ſublata propria non auferant genus. Sublatis uero generibus, ipſa quoq; propria auferantur. nam ſi ſuſtuleris proprium .i. riſibile, remanet ſenſibile, remanet animal rationale. ſi uero genus ſuſtuleris, ſimul quoq; ſpecies ſuſtuliſti. ſi ſpecies ſuſtuleris, propria etiã quæ inſunt ſpeciebus ſimul interibũt. Itaq; ſublatis generibus, propria ſuſtuleris: ſublatis uero propriis, ſimul genera nõ auferentur. Peractis igitur generũ propriorumq; differentiis, ad generum accidentiumq; cõmunitates & proprietates tranſitũ fecit, & unam eorum prædicat cõmunitatem: quæ eſt, quod de pluribus prædicantur. Nanq; ſicut genus de pluribus ſpeciebus prædicatur, ita ẽt ſeparabile accidens, & inſeparabile de pluribus ſpeciebus appellatur. Dicitur.n. & de coruo, & de æthiope nigrum, & de equo & homine moueri, ꝙ illud eſt inſeparabile accidens, illud uero ſeparabile. & quoniã longius a ſe diſtant, iccirco unam eorũ ſolã communionem dixit, & alias, ſi quæ forte eſſent, quærere ſuperſedit. Differt aũt genus ab accidenti, ꝙ genus ante ſpecies eſt. Accidentia uero ſpeciebus poſteriora ſunt. Semper genera ſuperare ſpecies, & his præiacere, & eſſe maiora ſuperius demonſtratũ eſt. Nanq; prius eſt animal ab homine. atq; ideo conſumptũ animal ſpecies quoq; conſumit: conſumptæ uero ſpecies non interimunt genera. At uero accidens poſtea neceſſe eſt ut ſit, quã ſint ipſæ ſpecies. Erit.n. prius aliquid cui poſsit accidere. Omne enim accidẽs præter illud cui accidit eſſe nõ poteſt. Atq; ideo prius erit aliqua res cui accidit, quã ſit ipſum accidẽs. Neceſſe eſt igitur ut omne accidẽs poſt ſpecies inueniatur, & magis poſt indiuidua, qbus principaliter poſsit accedere. Huc accedit, ꝙ generis participãtia æqualiter participant, ſicut omne genus ſpeciebus ſuis æqualiter genus eſt, ut ſæpius dictũ eſt, & ſpecies oẽs æqualiter ſuo generi participant. Nanq; equus & homo æqualiter animalia ſunt, neq; equus homine plus, neque homo plus equo. At uero accidentia nõ æqualiter participant. nam cũ ſeparabile accidens ſit moueri, poſſunt alię inter ſe ſpecies eodẽ accidenti participantes tardius & citius moueri, & de inſeparabili accidenti eodẽ modo. Eſt.n. ut aliquis nigrioribus oculis ſit, & alius quamuis nigris, tamen purpureis, atq; ideo & intentionem & remiſsionẽ recipit accidens. nam & candidus quod dicitur, & magis & minus dicitur, & alia huiuſmodi. Quare diſtant hæc duo, ꝙ genere quæ participant, æqualiter participant: accidenti fortaſſe non æqualiter. Huc accedit, ꝙ genera nõ modo ante indiuidua, ſed ante ſpecies ſunt. Accidentia uero non modo poſt ſpecies, ſed etiam poſt indiuidua ſunt. Ipſis.n. principaliter accidũt, ut dictũ eſt. Eſt ẽt differentia, quæ iam ſuperius dicta eſt. nam genus in eo quod quid ſit prædicatur: accidens uero in eo quod quale ſit, aut qñ̃o ſe habeat. nam ſi quid ſit Socrates interroges, homo atq; animal reſpõdetur: ſi uero qualis ſit, fortaſſe caluus, aut ſimus, quæ accidentia ſunt inſeparabilia. Sin uero qñ̃o ſe habeat, aut iacet reſpondetur, aut ſedet, aut quid aliud facere contigerit. Ergo quoniã generis a ſpecie, & differentia, & proprio, & accidenti diuiſa ſubſtantia eſt: nunc poſteriora perſequitur. Sunt aũt omnes differentiæ 20. nam cũ 5. res ſint, & unaquæq; ipſarũ ab aliis 4. diſtet, & item 4. differentias habeat, quinquies quaterni, 20. differentiæ efficiuntur. nam ſi genus differt ab ſpecie, proprio, differentia, & accidenti, 4. differẽtiæ fiunt: ſin uero ſpecies differt a genere, proprio, differentia & accidenti, itẽ aliæ 4. quæ iunctæ cum ſuperioribus 8. fiunt. Et ſi differentia diſtat ab ſpecie, proprio, genere, & accidenti, aliæ 4. ſupercreſcunt. Quæ iunctæ cum 8. prioribus, 12. faciunt. At uero ſi propriũ differt a genere, ſpecie, differentia, & accidẽti, aliis 4. differentiis ſuper 12. poſitis, omnes 16. differentiæ fiunt. Quod ſi accidentis quoque differentias ad 4. reliquas duxeris, 4. ſuper 16. creſcentibus, 20. omnes differentiæ perficiuntur. Quæ ita 20. ſunt, ut ad ſufficientem doctrinæ cumulum 10. tantum differentiæ numerentur. nam quod dictum eſt genus differre a differentia, ſpecie, proprio & accidenti, quatuor fuere differentiæ. Si aũt differentiam dicamus differre a ſpecie, proprio, & accidenti, ſuperuacuũ eſt differentię cum genere differentiã commemorare, cũ iam prius commemorauerimus quando generis ad differentiã,

differentias diximus, iisdē.n.(ut opinor) differt differētia a genere, quibus differebat genus a differentia. Itaq; relinquenda est hæc differenna, qua distat differentia a genere, quoniam superius iā dicta est, cū diceretur quo genus distaret a differentia. Remanent igitur tres differentiæ, quibus ipsa differentia ab specie, proprio, & accidenti distat, & cum superioris generis ad alia, 4. differentiæ fuerint, nunc uero differentiæ ad alia, tres distantiæ uideantur, 7. hæ distantiæ fiunt. At uero species quid a genere distet, iam tūc dictū est, cum dicebatur quo genus distet a specie. Quid aūt a differentia discreparet, tunc demonstratum est, cum diceremus in quo differentia a specie discerneretur. Remanent igitur duæ differentiæ speciei cū proprio & accidenti, quæ iunctæ cum superioribus 7. 9. differentias efficiunt. Restat igitur una proprii, & accidentis differentia quæ dicatur. nam quid a genere distet, dictum est, cū quid genus distaret a proprio diceretur. Porro quid a specie distaret dudū dicebatur, cum quid species a proprio differret enumerabatur: porro aūt quid a differentia, etiā id dictum est, cum a proprio differentia separaretur. Sed nunc quemadmodū differentia a specie, proprio accidentiq; discernitur, uideamus. Est cōmunio differētiæ, & speciei ꝙ æqualiter species sub se indiuiduis se per-

mittit, & æqualiter indiuidua specie ipsa participant. nanq; omnes homines æqualiter homines sunt, & hominis participatione æque participāt, eodē modo etiā differentia. nanque omnes homines æqualiter rationales sunt, & rationabilitate, quæ est differentia, omnes qui ratione participāt æq; participant. Est etiā alia communitas, quod queadmodum species nunquam deserit ea quorū species est, & quibus super est: sic & differentia nunquam ea deserit quæ distare ab aliis facit. nanq; Socrates quoniam sub specie hominis est, nunquam ab hominis specie deseritur. Semper.n. Socrates homo est. At uero differentia Socratem, quoniā Socrates rationalis est, nunquam deserit. Semper.n. Socrates rationale animal est. Differunt aūt inter se species & differentia, quod differentia semper in eo quod quale sit prædicatur. nam dicitur Socrates quale animal sit, ut rationale respondeatur, species uero in eo quod quid sit prædicatur. nam dicitur quid sit Socrates, ut homo respōdeatur. Nanq; hominis qualitas rationale est, sed nō simpliciter. Illa.n. qualitas pro differentia accipitur, quæ ueniens in genere speciem cōstituit, & de qualitate substantiali facta est substantialis & specifica differentia. Ista igitur talis qualitas differentia nominatur, & ea in eo quod quale sit, ad hominē prædicatur. Hoc etiā in eorū est differentiis. Nanq; differentia frequenter in pluribus speciebus consideratur. Differentia.n. quadrupes in bouis, & equi, & canis speciebus est, & differētia rationalis hominis, & Dei, species uero nunquā aliis nisi solis sub se positis indiuiduis præest. Nunquā.n. alia res homo est, nisi qd est indiuiduū, ut est Socrates, & Plato, & Cicero. Vnde fit, ut sublata differentia, species quoq; tollatur. nam si sustuleris rationale, hominem sustuleris: sin uero sustuleris speciem, differentia manet. nam si sustuleris hominē, rationalis Dei differentia manebit. Est uero ēt hæc differentia, ꝙ differentia cū alia differentia iungi pōt, ut aliqua ex his species informetur. Nanq; rationalis differentia, & mortalis differentia iūctæ unius hominis spēm reddiderūt. Iunctæ uero spēs nunquā aliquā ex se spēm constituent. Si.n. iungas hominē boui, nulla ex his species informabitur. Sed fortasse dicat aliquis, asini atq; equi cōiunctione mulus nascitur, sed non ita est. Nanq; indiuiduū cōiunctione natum est aliquod indiuiduū. Si aūt sic simpliciter speciē ipsam asini atq; equi cōiungas, nulla ex his unquā spēs cōstituitur. Neq; enim si se possunt indiuidua cōmiscere, icirco ēt species indiuiduorū in alterutrā substantiam transeunt, atq; ideo cōstat iunctas spēs unam speciē non posse cōponere, ꝙ differētiæ iunctæ unius speciei cōstitutiuæ sint. His itaq; transactis ad differentiæ, & proprii cōmunia ueniamus. Differentia & proprium cōe habent ꝙ quibus differentia est, & a quibus ipsa differentia participatur, æqualiter participatur. nā rōnalis differentia, quoniā inest hominibus, & omnes homines rōnabili differentia participant, non est dubiū quin oēs homines æqualiter sint rationales, atq; æqualiter rōnabilitate participent. At uero propriū qd risibile est, æqualiter oībus hominibus inest: omnes.n. homines æqualiter risibiles sunt. Est ēt hæc eorū communitas, ꝙ sicut potestate risibile dicitur, ēt si non rideat: ita ēt potestate bipes dicitur, etiā si quis uno pede minuatur. non.n. quod est, dicitur, sed quod esse posit, nā quoniam ille ridere pōt, risibilis nominatur, & quoniā ille duos pedes, habere posit, bipes. Atq; ideo nunquā ab illis in quibus fuerint, propriū differentiaq; descendunt. Semper.n. homo risibilis est, etiā si non rideat. Sēper bipes, etiā si uno pede minuatur. In his.n. differentiis & propriis (ut dictū est) quod potestate esse posit, nō quod uere sit, cōsideratur. Differunt aūt inter se differentia & propriū, ꝙ differentia de pluribus speciebus prædicatur, propriū uero de una. Nanq; differentia quæ est mortalis prædicatur de homine, de boue, de equo, & cæteris animantibus, & rōnale prædicatur & de Deo, & de homine: at risibile de sola tantū specie hominis prædicatur. Vnde euenit, ut oīs differentia, quoniā plurimarū cōtinens est specierū, a suis speciebus maior sit. Atq; ideo ipsa de speciebus prædicari potest. Porro aūt de ipsa species prædicari nō potest: neq;.n. conuersim dici potest. nā quoniā homo dicitur rōnalis, nō contra dicitur, quod rōnale est id homo est. Potest.n. rōnale esse & nō homo, sed Deus. At uero propriū, qm æqualiter, & ad unam spēm semper aptatur, æqua uice est, atq; appellatione cōuertitur: dicitur.n. quid est homo, risibile. Quid est risibile, homo. Quibus ptractatis ad aliam & accidēs trāsgressa disputatio est. Dfia & accidens cōe habent de pluribus prædicari. Nanq; differentia dicitur & de hoīe, & de Deo, qm utriq; rationales sunt. Et accidēs dicitur & de homine & de equo, ut homo æthiops, niger, & equus, niger. Est ēt alia cōio ꝙ inseparabile accidens cuicūque spēi fuerit, inseparabiliter & oībus inest, ut differentia. Nanq; inseparabiliter accidens, qd est nigrum, coruo inseparabiliter accidit, & oībus coruis. Eodē modo et differentia. nā qm accidit homini ut bipes sit, semper & oībus hoībus est esse bipedibus. Differūt aūt inter se, ꝙ oīs differētia spēs cōtinet: non cōtra ipsa a spēbus continetur. nā si differētia species continet: non cōtra ipsa a spēbus continetur. nā si differentia plures sub species habet ut dictū est, maior erit sub se positis spēbus. si maior erit, nunquā ea quælibet spēs cōtinet. Maior.n. a minori nunq̃ poterit cōtineri. nā qd est rōtionale, cōtinet hoīem & Deū: homo uero rōnale non cōtinet. Accidētia uero aliquoties cōtinent, aliquoties cōtinētur. nāq; cōtinent, qm frequēter unū accidēs duas sub se spēs habet, ut nigrū habet æthiopem & coruū. continentur uero, qm sæpe una substantia habet duo, uel tria, uel quamlibet plurima accidentia. Siquis.n. sit claudus, & crispus, & candidus, & procerus, hæc oīa accidentia ille unus cui accesserūt, cōplectitur & cōtinet. Atq; ideo spēs illa quæ illud indiuiduum cōtinet, qd indiuiduum plura in se accidentia suscepit, accidētis illius cōplexiua est. Dehinc differētia nunq̃ intenditur neq; relaxatur. Qd dicit, hoc est, rōnale in unaquaq; spē neq; plus neq; minus est. Nullus.n. homo alio homine ad substātiā plus rōnalis est neq; minus. At uero accidens & intenditur & remittitur. Dicitur.n. quicunq; procerior, dicitur quicunq; uelocior, dicitur quicunq; crispior, quæ oīa accidentia esse nō dubiū est. Præterea immistæ semper sunt cōtrariæ differentiæ. Immistæ ait.i. immiscibiles, quæ misceri non possunt. Neq;.n. rōnale cū irrationali misceri pōt, neq; in una spē conuenire. At uero cōtraria accidentia manifestum est in una spē posse cōgruere. nanq; ni-

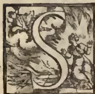
grum

grũ & album poteſt in una non modo ſpecie, ſed indiuiduo congrue re. Poteſt.n.quicunq; homo cum ipſe ſit candidus, nigros tñ capillos habere. Ergo quemadmodũ ſpecies differat a genere & differentia dictũ eſt, cum de generis ad ſpeciem, & differentiæ ad ſpeciem diſtantiam diceremus. Nũc dicemus id quod reliquum eſt, de ſpeciei proprijq; cõibus. Et eſt una eorum cõio, ꝙ de ſeipſa inuicem prædicantur, nam qm̃ æqua ſibi ſunt, neq; ſpecies hominis alij proprio cõuenit niſi riſibili, neq; riſibile alij conuenit ſpeciei, niſi homini, atq; ideo dicitur quid eſt homo? riſibile. Quid eſt riſibile? homo. Commune eſt etiã illud, ꝙ omne proprium æqualiter ad ſub ſe poſita prædicatur. Nanq; oẽs homines æqualiter riſibiles ſunt, & ſpecies æqualiter ad ſub ſe poſita prædicatur. Nanq; omnes homines indiuidui, æqualiter uno nomine homines nuncupantur. Differũt a ſe, quoniã ſpecies poteſt & genus alteri eſſe, propriũ eſſe non poteſt. ſed hic illã ſpeciem intelligamus quę ſubalterna eſt, non illã quæ magis ſpecies eſt, & genus eſſe nunq̃ poteſt. Atq; ideo nos illã modo ſolã, quę ſubalterna ſpecies eſt, intelligamus, q.ſ. poterit eſſe & genus. Nãq; mortale cum rationalis generis ſit ſpecies, hominis genus eſt. At uero riſibile de nulla unquã alia ſpecie poterit prædicari. neq; alij eſſe propriũ, ſicut eſt hoĩs. Illa.n.ſemper (ut dictũ eſt) propria ſunt, quæ nulli alij
„ niſi ad unã ſpeciẽ ſemper aptantur. Deinde ſpecies præ-
„ cedit, & ſic propriũ ſequitur. Quod dicit, tale eſt, omnis ſpecies ut habeat propriũ, primo eã eſſe & conſtare neceſſe eſt. Oportet.n. prius eſſe hominẽ ut ſit riſibilis, nõ prius eſſe riſibile ut ſit homo. Nã qm̃ proprium dicitur per ſe propriũ nõ conſtat niſi alicuius ſpeciei ſit. Atq; ideo prius eſſe neceſſe eſt illud, cuius eſt propriũ, quã ſit proprium. Huc accedit, ꝙ ſpecies ſemper in opere intelligitur cuiuſcunq; ſubiecti. ſpecies.n.ſemper in actu eſt, non ſolũ propria poteſtate. Homo.n. & reuera & opere & actu homo eſt, id eſt nunquã poterit eſſe nõ homo. At uero riſibile qđ eſt propriũ, poteſtate tantũ dicitur, & ſi actu non ſit. Poteſt.n.quilibet ille nõ ridere, tñ quia ridere poteſt, riſibile nominatur. Diſtãt igitur in hoc, ꝙ ſemper ſpecies in actu eſt & in opere, propriũ uero aliquoties poteſtate. deinde quorũ definitiones diuerſæ ſunt, neceſſario etiam ipſa quoq; diuerſa ſunt. Omnis definitio ſubſtantiam definit. Ergo ſi qua eiuſdẽ ſubſtantiæ fuerint: eadẽ etiam definitione mõſtrantur. Si qua eiuſdẽ definitionis fuerint: eadẽ ſubſtantia prædicantur. at uero ſi qua definitionibus differant, differunt etiã ſubſtantiis. quæ ſubſtantiis differunt, lõge a ſeipſis alia ſunt Nunc igitur quoniã definitiones proprii & ſpeciei differunt: ſpecies ipſa quoque & propriũ a ſe differunt. Eſt aũt ſpeciei definitio ſub genere eſſe, & ad plurima numero differentia in eo quod quid ſit prædicari. At uero proprii, uni tantũ ineſſe ſpeciei, & ſub ipſa de omnibus indiuiduis prædicari. Sed quoniã definitionibus differunt, ipſa quoq; ſpecies a proprio diſtabit. Poſt hæc ad cõmunitates ſpeciei & accidentis diſputationẽ trãſtulit, & dicit, eorũ raras alias eſſe cõmunitates, niſi has ſolas ꝙ de pluribus prædicantur. Longe.n.a ſe diſtare uidentur, in ſubſtãtia ſui, & in poteſtate patiendi atq; faciẽdi id quod alicui accidit, & id cui accidit. Nanq; illud cui accidit, quaſi quoddã fundamentũ eſt accidentis. Illud uero quod accidit præter id cui accidit, eſſe in ſui ſubſtantia non poteſt. Propria uero ſingulorũ ſunt hæc, ꝙ ſpecies in eo quod quid ſit prædicatur, accidẽs uero in eo qđ quale ſit & quodãmodo ſe habẽs. nam ſi quis dicat, quid Socrates eſt? homo dicitur. Si quis dicat qualis ſit, caluus uel ſimus appellatur. ſi quis uero quomodo ſe habens, ſedens aut iacens appellabitur. Itẽ in hoc differunt, ꝙ unaquæq; ſubſtantia unã ſpeciẽ habet. nanq; hominis ſubſtantia unam ſolã hominis ſpeciẽ habet. Subſtãtia uero equi unã ſolius equi ſpeciẽ habet. At uero una ſubſtantia plura frequenter accidẽtia continebit. nam & in eodem equo quędã pars frequẽter nigra, quędã alba eſt Et eſt in eo proceritas, eſt altitudo, eſt aquilinũ caput, & alia huiuſmodi. Habet & non ſolũ inſeparabile accidens eadẽ ſubſtãtia, ſed & ſeparabile. Nam fortaſſe quidã uelox, & idẽ & corpore ualidus eſt, idem & ſagittator, &c. Huc accedit ꝙ ſpecies prænoſcuntur. i. præintelliguntur, hoc eſt ante eſſe cognoſcuntur q̃ accidentia. Et prius erit aliqua res ubi accidat, q̃ illa quæ accidit: & quoniã ſpecies eſt ſubiectũ accidentis ubi accidens accidat, ideo ante ſpecies intelligitur eſſe q̃ accidens. Accidentia uero poſtea nata ſunt, id eſt a foris uenientia & extranea a qualibet illa ſubſtantia, etiã ſi inſeparabilia ſũt. Hæc quoq; eſt eorũ ſeparatio, ꝙ ſemper oĩa quæ participãt ſpecie, æqualiter participant. Æqualiter.n. & Socrates, & Cicero, & Plato ſunt homines. At uero illa quæ participant accidenti, etiam ſi inſeparabile accidens ſit, tamẽ non æqualiter participant. nã quamuis inſeparabile ſit accidẽs æthiopibus nigris eſſe, tñ eſt aliquis inter ipſos nigrior, nec oẽs illa nigredine æqualiter participãt. Relinquitur igitur de communibus proprii accidentisq; tractare. nam propriũ quid diſtaret uel a ſpecie, uel a genere, uel a differẽtia, ſuperius demonſtratũ eſt. Propriũ aũt & inſeparabile accidens cõe habent, ꝙ ſine his nunquã conſiſtunt ea quæ eorũ participant, & in quibus ipſa conſiderantur. nam neq; homo amittit riſibile eſſe, nec æthiops, aut coruus nigrũ. Atq; ideo ſine his ipſis, id eſt propriis & accidentibus, quæ eorũ participant, conſtare nõ poſſunt. Nec forte cõtra ſuperiorẽ definitionẽ accidẽtis uenire uideatur iſta cõmunio. eſt.n. ita definitum. Accidens eſt quod infertur & aufertur ſine eius in quo eſt interitu. Quod nunc dici uidetur ſine his conſtare non poſſe, cum ſuperius ſine eorum interitu poſſe diceretur auferri. Sed hoc modo dicitur, nõ quòd ſi auferatur hoc accidens inſeparabile, intereat illud cui accidit, ſed quoniã ſeparari nõ poteſt, iccirco ſine his conſtare non poſſit. Eſt etiã inſeparabilis accidentis, & proprii alia cõio, ꝙ ſicut & omni, & ſemp ineſt propriũ, cui ineſt, id eſt homini: (ſemper.n. & omnis homo riſibilis eſt) ſic & quodlibet accidẽs inſeparabile, & omni & ſemper eſt accidens inſeparabile. Nanq; & omnis coruus, & ſemper niger eſt. Sola autẽ cum ſeparabilibus accidentibus illa cõio eſt, ꝙ quemadmodũ de multis indiuiduis proprium prædicatur, ita etiã accidens de multis indiuiduis poteſt prædicari. plures enim currunt, plures & ambulant. quæ ſcilicet accidentia ſeparabilia ſunt, quẽadmodum plures poſſunt eſſe riſibiles. Differunt autem iſta, quòd proprium ſemper uni ſpeciei ineſt, accidens uero pluribus. nam accidens pluribus ſpeciebus & animatis & inanimatis euenit, ut eſt ebeno nigrũ, coruo nigrũ, homini æthiopi nigrũ: Riſibile uero nulli, niſi ſoli homini. Atq; ideo cõuerſim propriũ prædicatur, quia unius ſpeciei conueniens eſt, & illi ſpeciei ſoli æqualis eſt: at uero accidens conuerſim prædicari non poteſt, quia plures ſub ſe ſpecies habet. non .n. poteſt dicere id eſſe nigrum, quod ebenũ, cum dicas hoc eſſe ebenum, quod nigrum. poteſt.n. eſſe nigrum & non eſſe ebenum. Deinde omne propriũ æqualiter ſe his rebus quæ ſub ſe fuerint dat, & ab his æqualiter participatur. Socrates .n. & Cicero, & Virgilius æqualiter & riſibili participant, & æqualiter riſibiles ſunt. At uero accidens non ſemper æqualiter eſt accidens. poteſt.n. quicunq; eſſe procerior, & alius eſſe uelocior. Quod ſcilicet illud ſeparabile eſt accidẽs, illud inſeparabile. Et fortaſſe aliæ eorũ quædam proprietates & communiones eſſe uideantur, ſed nunc quantũ introductioni ſat eſt, iſta ſufficiant. Sed iam tibi mi Fabi omnia quęcunq; ad introductionem Porphyrii pertinent, plenius uberiusq; tractata ſunt. poſt uero ſi quidem unquã me egueris, ſtudiis præſertim tuis, quæ nulla unquã honeſtate caruerunt, libẽs animo hortatorq; ad eaſdem cupiditates parebo. Hic Fabius, Tu inquit paterno hæc mihi animo polliceris, uerum ego nunquam deficiam ab his ſtudiis, te præſertim docente, a quo totam fortaſſe logicæ Ariſtotelis, ſi uita ſuppetit, capiam diſciplinam. Et ego faciam inquam libentiſsime. ſed quoniam iam matutinus, ut ait patronus, ſol tectis arriſit, ſurgamus: & ſi quid eſt illud, diligentiore poſtea conſideratione tractabitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

COMMENTARIORVM IN PORPHYRIVM, A SE TRANSLATVM,

Liber primus.

ECVNDVS hic arreptæ expositionis labor nostræ seriem translationis expediet, in qua quidẽ uereor ne subierim fidi interpretis culpam, cũ uerbũ uerbo expressum cõparatumq; reddiderim. cuius incepti ratio est, quod in his scriptis in quibus rerũ cognitio quæritur, nõ luculentæ orationis lepos, sed incorrupta ueritas exprimenda est. quocirca multum profecisse uidebor, si philosophiæ libris latina oratione cõpositis, per integerrimæ translationis sinceritatem, nihil in græcorum literis amplius desideretur. Et quoniam humanis animis excellentissimũ bonum philosophiæ cõparatũ est, ut uiæ ex filo quodam procedat ratio, ex animæ ipsius efficiẽtis ordiendum est. Triplex omnino animæ uis in uegetandis corporibus deprehenditur. quarum una quidem uitam corpori subministrat, ut nascendo crescat, alendoq; subsistat; alia uero sentiendi iudiciũ præbet; tertia ui mentis & ratione subnixa est. Quarum quidem primæ id officiũ est, ut creandis, nutriendis, alendisq; corporibus præsto sit, nullũ uero rationis præstet sensus'ue iudicium. hæc aũt est herbarum atq; arborum, & quicquid terræ radicitus affixum tenetur. Secunda uero composita atq; coniuncta est, & primam sibi sumens & in partem cõstituens, uariũ ac multiforme iudiciũ capit, de quibus capere potest. Omne enim animal quod sensu uiget, idem & nascitur, & nutritur, & alitur. Sensus uero diuersi sunt, & usque ad quinarium numerum tendunt. Itaque quicquid tantum alitur, non etiam sentit: quicquid uero sentire potest, ei prima quoq; uis animæ, nascendi scilicet atq; nutriendi, probatur esse subiecta. Quibus uero sensus adest, nõ tantum eas rerum capiunt formas, quibus sensibili corpore feriuntur præsente, sed absente quoque, sensibilibusq; sepositis ante cognitarum sensu formarũ imagines tenent, memoriamq; cõficiunt, & prout quodq; animal ualet, longius breuiusq; custodit. Sed eas imaginationes confusas atque ineuidentes sic sumunt, ut nihil ex earum coniunctione ac compositione efficere possint. Atque iccirco meminisse quidẽ possunt, nec æque omnia. Amissa uero obliuione, memoria recolligere ac reuocare non possunt. Futuri uero his nulla cognitio est. Sed animæ uis tertia quæ secum priores alendi ac sentiendi uires trahit, hisq; uelut famulis atq; obedientibus utitur, eadem tota in ratione cõstituta est, eaq; uel in rerum præsentium firmissima cõtemplatione, uel in absentium intelligentia, uel in ignotarũ inquisitione uersatur: hæc tantũ humano generi præsto est, quæ non solum sensus imagines perfectas, & non inconditas capit, sed etiam pleno actu intelligentiæ, quod imaginatio suggessit, explicat atq; confirmat. Itaq; ut dictũ est huic diuinæ naturæ non ea tantum in cognitione sufficiunt, quæ subiecta sensibus cõprehendit, uerum etiã & in sensibilibus imaginatione conceptis, & absentibus rebus, nomina indere potest, & quod intelligentiæ ratione cõprehendit, uocabulorũ quoq; positionibus aperit. illud quoq; ei naturæ proprium est, ut per ea quæ sibi nota sunt, ignota uestiget, & nõ solum unumquodq; an sit, sed quid sit etiam, & quale sit, nec non cur sit, optet agnoscere. Quam triplicis animæ uim sola hominũ (ut dictũ est) natura sortita est. Cuius animæ uis intelligentiæ motibus nõ caret, quia in his quatuor propriẽ uim rationis exercet. Aut.n. aliud an sit inquirit, aut si esse cõstiterit quid sit id dubitat. Quod si ẽt utriusq; scientiã ratione possidet, quale sit unumquodq; uestigat, atque in eo cætera accidentium momenta perquirit: quibus cognitis cur ita sit quæritur, & ratione nihilominus uestigatur. Cum igitur actio sit humani animi ut semper aut in præsentium rerũ comprehensione, aut in absentium intelligentia, aut in ignotarum inquisitione atq; inuentione uersetur: duo sunt in quibus omnẽ operam uis animæ ratiocinantis impendit. Vnum quidẽ, ut rerũ naturas inquisitionis certa ratione cognoscat: alterũ uero, ut ad scientiã prius ueniat eius quod post grauitas moralis exerceat, quibus inquirendis permulta esse necesse est, quæ uestigantem animum a recti itineris nõ minimum progressione deducant, ut in multis euenit Epicuro, qui atomis mundum constare putat, & honestũ corporis uoluptate metitur. Hæc autem iccirco huic atq; aliis accidisse manifestũ est, quoniã per imperitiam disputandi quicquid ratiocinatione cõprehenderant, in res quoq; ipsas euenire arbitrabãtur. Hic uero magnus est error, neque enim sese res ut in numeris, ita etiã in ratiocinationibus habet. In numeris.n. quicqd in digitis recte cõputantis euenit, id sine dubio in res quoq; ipsas necesse est euenire, ut si ex calculo centum esse contigerit, centũ quoq; res illi numero subiectas esse necesse est. Hoc uero nõ æque in disputatione seruatur. neque.n. quicquid sermonũ decursus inuenerit, id in natura quoq; fixum tenetur. Quare necesse erat eos falli, qui abiecta scientia disputandi, de rerũ natura perquirerent. Nisi quis enim prius ad scientiam uenerit, quæ ratiocinatio ueram teneat disputãdi semitam, quæ uerisimilem; & nisi agnouerit quæ fida possit esse, quæ'ue suspecta, rerum incorrupta ueritas ex ratiocinatione non potest inueniri. Cum igitur ueteres sæpe multis lapsi erroribus, falsa quædã & sibi cõtraria in disputatione colligerent, atq; id fieri impossibile uideretur, ut de eadẽ re contraria cõclusione facta, utraq; essent uera quæ sibi dissentiens ratiocinatio conclusisset, cui'ue ratiocinatio credi oporteret, esset ambiguum, uisum est prius disputationis ipsius ueram atq; integrã considerare naturã; qua cognita, tũ illud quoq; quod per disputationem inueniretur, an uerum comprehensum esset, posset intelligi. Hinc profecta est igitur logicæ peritia disciplinæ, quæ disputãdi modos, atq; ipsas ratiocinationes, & internoscendi uias parat, ut quæ ratiocinatio nunc quidem falsa, nunc autẽ uera sit, quæ uero semper falsa, quæ nunquã falsa, possit agnosci. Huius autem uis duplex esse perpenditur, una quidem in inueniendo, altera in iudicando, quod Marcus etiam Tullius in eo libro, cui Topica titulus est, euidenter expressit, dicens.

» Cum oĩs ratio diligens differẽdi duas habeat partes, unã
» inueniendi, alterã iudicandi, utriusq; princeps, ut mihi
» quidem uidetur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera
» elaborauerunt. iudicandi.n. uiã diligenter persecuti sunt,
» eam scientiam, quam dialecticẽ apellant. inueniendi uero artem, quæ topice dicitur, quæ ad usum potior erat, &
» ordine naturæ certe prior, totã reliquerunt. nos aũt quoniã in utraq; summa utilitas est, & utranq;, si erit ocium,
perse-

„ persequi cogitamus, ab ea, quæ prior est, ordiemur. Cum igitur tantus huius considerationis fructus sit, danda est huic tam solertissimæ disciplinæ tota mentis intentio, ut primis firmatis in disputandi ueritate uestigiis, facile ad rerum ipsarũ certam cõprehensionẽ uenire possimus. Et quoniã qui sit ortus logicæ disciplinæ prædiximus, esse reliquũ uidetur adiungere, an omnino quædã sit pars philosophiæ, an, ut quibusdam placet, supellex atq; instrumentum, per quod philosophia cognitionem rerũ naturamq; deprehendat. Cuius quidem rei lias è contrario uideo esse sententias. Hi enim qui partem philosophiæ putant logicam cõsiderationem, his fere argumentis utuntur, dicentes, philosophiã indubitanter habere partes, speculatiuã atq; actiuam. De hac tertia rationali, id est logica, quæritur an sit in parte ponenda, sed eam quoq; partem esse philosophiæ nõ potest dubitari. Nam sicut de naturalibus cęterisq, sub speculatiua positis solius philosophiæ uestigatio est, itemq, de moralibus ac de reliquis, quæ sub actiuã partem cadunt, sola philosophia perpendit: ita quoq. de hac parte tractat, id est de his quæ logicæ subiecta sunt, sola philosophia iudicat. Quod si speculatiua atq; actiua, icirco philosophiæ partes sunt, quia de his philosophia sola pertractat, propter eandem causam erit logica philosophiæ pars, quoniã philosophiæ soli hæc disputandi materia subiecta est. Ita uero inquiunt cum in his tribus philosophia uersetur, cumq; actiuã & speculatiuam considerationem subiecta discernant, quod illa de rerum naturis, hæc de moribus quærit: dubiũ non est, quin logica disciplina a naturali atq; morali suæ materiæ proprietate distincta sit. Etenim logicæ tractatus est de ꝓpositionibus atq; syllogismis & exteris huiusmodi: quod neq; ea, quæ non de oratione, sed de rebus speculatur, neq; actiua pars, quæ de moribus inuigilat, æque præstare potest. Quod si in his tribus .i. speculatiua, actiua, atq; rationali, philosophia consistit, quæ proprio triplicíq; a se fine disiuncta sunt, quoniam speculatiua & actiua philosophiæ partes esse uidentur, non dubium est quin rationalis quoq;, philosophiæ pars esse cõuincatur. Qui uero nõ partem, sed philosophiæ instrumentũ putant, hęc fere afferunt argumenta. Non esse inquiunt similem logicæ finẽ, speculatiuæ actiuæ partis extremo: utraq; .n. illarum ad suũ proprium terminũ spectat: ita ut speculatiua quidẽ rerum cognitionẽ, actiua uero mores atq; instituta perficiat, neque altera refertur ad alterã: logicæ uero finis esse nõ potest absolutus, sed quodãmodo cum reliquis duabus partibus colligatus atq; constrictus est. Quid n. est in logica disciplina, quod suo merito debeat optari, nisi ꝙ propter inuestigationẽ rerum huius effectio artis inuenta est: Scire .n. quemadmodũ argumetatio concludatur, uel quæ uera sit, quæ uerisimilis, ad hoc scilicet tendit, ut uel ad cognitionem rerũ referatur hæc rationũ scientia, uel ad inueniẽda ea quæ in exercitium moralitatis adducta, beatitudinẽ pariunt. Atq; ideo quoniã speculatiuæ atq; actiuæ suus certusq; finis est, logicæ aũt ad duas reliquas partes refertur extremũ: manifestum est non eam esse philosophiæ partem, sed potius instrumentum. Sunt uero plura quæ ex alterutra parte dicantur, quorum nos ea quæ dicta sunt, strictim notasse sufficiat. Hæc litem uero tali ratione discernimus. Nihil quippe dicimus impedire, ut eadem logica partis uice simul instrumentisq; fungatur officio. Quoniam .n. ipsa suum retinet finem, isq; finis a sola philosophia consideratur, pars quidẽ philosophiæ esse ponenda est. Quoniã uero finis ille logicæ, quẽ sola speculatur philosophia, ad altas eius partes suã operam pollicetur, instrumentum esse philosophiæ non negamus: est aũt finis logicæ inuentio iudiciumq; rationũ, quod quidẽ non esse mirum uidebitur, quod eadẽ, pars: eadem, quoddam ponitur instrumentum: si ad partes corporis animũ reducamus, quibus & si aliquid ut his quasi quibusdam instrumentis utamur, & in toto tamen corpore partium obtinent locũ. Manus enim ad tractandum, oculi ad uidendũ, cæteræq; corporis partes proprium quoddã uidentur officiũ habere, quod tamen si ad totius utilitatem corporis referatur, instrumenta quædã corporis esse deprehenduntur, quæ etiã partes esse nullus abnuerit. Ita quoq; logica disciplina, pars quædam philosophiæ est, quoniã eius philosophia sola magistra est: suppellex uero est, ꝙ per eã inquisita ueritas philosophiæ uestigatur. Sed quoniã quantum mihi quidem breuitas succincta largita est, ortum logicę & quid ipsa logica esset explicaui: nunc de eo nobis libro pauca dicenda sunt, quẽ in præsens sumpsimus exponendũ. Titulo .n. proponit Porphyrius introductionem se in Aristotelis prædicamenta cõscribere. Quid uero ualeat hæc introductio, uel ad quid lectoris animum pater, breuiter explicabo. Aristoteles enim qui de decẽ prædicamẽtis inscribitur librũ hac intentione cõposuit, ut infinitas rerũ diuersitates, quæ sub sciẽtiam cadere nõ possent, paucitate generum cõprehenderet, atq; ita id, quod per incõprehensibilem multitudinem sub disciplinam uenire nõ poterat, per generum (ut dictum est) paucitatem, animo fieret scientiæq, subiectũ. Decem igitur genera rerum esse omniũ considerauit Aristoteles, id est unã substantiã, & accidentia nouem: quæ sunt qualitas, quantitas, relatio, ubi, quãdo, situs, habere, facere, & pati: quę quoniã genera essent suprema, & quibus nullũ aliud superponi genus posset, omnẽ necesse est multitudinẽ rerum per horũ decem generũ species inueniri. Quæ quidem genera omnibus a se differentiis distributa sunt. Nec quicquã uidentur habere commune nisi tantum nomen, quoniam omnia esse prædicantur. Quippe substantia est, qualitas est, quantitas est, & de aliis omnibus est uerbum cõmuniter prædicatur: sed non est eorũ cõmunis una substantia uel natura, sed tantũ nomen. itaq; decem genera ab Arist. reperta omnibus a se differentiis distributa sunt. Sed quæ aliquibus differentiis disiunguntur, necesse est ut habeant propriũ, quiddam, ꝙ ea in singularẽ solitariamq; uendicet formã. Non est aũt idem proprium quod accidens. accidẽtia .n. & uenire & ab esse possunt: propria uero ita sunt insita, ut absq; his, quorũ propria sunt, esse nõ possint. quę cum ita sint, cumq; Aristoteles decẽ rerum genera reperisset, quæ uel intelligendo mens caperet, uel loquẽdo disputator efferret: (quicquid .n. intellectu capimus, id ad alterũ sermone uulgamus) euenit, ut ad horũ decẽ prædicamentorũ intelligentiam, quinq; harum rerũ tractatus incurreret, scilicet generis, speciei, differentiæ, proprii, & accidentis. Generis quidem, quoniã oportet ante prædiscere quid sit genus, ut decẽ illa quæ Aristoteles cęteris ante posuit rebus, genera esse possimus agnoscere. Speciei uero cognitio plurimũ ualet, ut quæ cuiusqꝫ generis sit species possit agnosci. si .n. quid sit species ignoramus, nihil impedit errore turbari: fieri .n. potest ut per speciei inscientiam sæpe quantitatis species in relatione ponamus, & cuiuslibet primi generis species alteri cuilibet generi subdamus, atque ita fiat permista rerũ atq; indiscreta cõfusio. quod ne accidat, quæ sit natura speciei, ante noscendum est. Nec uero in hoc tantum prodest speciei cognoscenda natura, ne priorũ generum species inuicẽ permutemus; uerumetiam ut in eodem quolibet genere proximas species cuilibet generi nouerimus eligere: ut ne substantiæ mox animal dicamus esse speciẽ potius quam corpus, aut corporis hominẽ potius quam animatũ corpus. At uero differentiarũ scientia in his maximum retinet locũ. Qui enim omnino qualitatem a substantia, uel cætera a se genera distare cognoscimus, nisi eorum differentias nouerimus? Quõ autem discernere eorum differentias possumus, si quid ipsa sit differẽtia nesciamus? Nec hũc solum nobis inscientia differentiæ infundit errorẽ, uerum ẽt specierum quoq; tollit omne iudicium. nã omnes species informant differentiæ. Ignorata differentia, species quoqꝫ necesse est ignorari. Quõ ergo fieri potest, ut quamlibet differẽtiam possimus agnoscere, si omnino, quæ sit nominis huius significatio, nesciamus? Iam uero proprii tantus usus est, ut Aristoteles quoq; singulorũ prædicamentorum propria perquisierit: quæ propria esse quis deprehenderit, antequã quid omnino sit proprium discat? Nec in his tantũ proprii hæc cognitio ualet, quæ singulis nominibus efferuntur, ut hominis risibile, uerumetiã in his quæ in locum definitionis adhibẽtur. omnia .n. propria rem subiectã quodam termino descriptionis includunt: quod suo loco quoque opportunius cõmemorabo. Accidentis quoque cognitio quantum afferat,

quis

quis dubitare queat? cũ uideat inter decem prædicamenta nonũ tenere accidentis naturas? quæ quõ accidentia esse putabimus, si omnino quid sit accidens ignoremus? cum præsertim nec differentiarũ, nec proprii scientia cognita sit, nisi accidentis naturã firmissima consideratione teneamus. fieri enim potest, ut differentiæ loco, uel proprii, per inscientiam accidens apponatur, quod esse uitiosum etiam definitiones probant, quæ cum ipsæ ex differẽtiis constent, & fiant uniuscuiusq; definitiones propriæ, accidens tamen non uidentur admittere. Cum igitur Aristoteles x. rerum genera collegisset, quæ numerũ diuersarum sub se specierũ cotinerent, quæ species nunquã diuersæ forent, nisi differentiis segregarentur, cumq; omnia in substantia atq; accidens, accidens uero in alia prædicamenta soluisset, cumq; aliquorũ prædicamentorum sit propria persecutus, de his ipsis quidẽ prædicamentis docuit. quid uero esset genus, quid species, quid differentia, quid illud accidens, de quo nunc dicendũ est, & quid proprium, uelut nota præteriit. Ne igitur ad prædicamenta Aristotelis uenientes, quid significaret unumquodque eorum, quæ superius dicta sunt, ignorarent: hunc librum Porphyrius de earum quinq; rerum cognitione perscripsit, quo perspecto & considerato, quid unumquodque eorum, quæ supra posuit, designaret, facilius intellectus ea quæ ab Aristotele præponerentur addisceret. Hæc quidem intentio est huius libri, quem Porphyrius ad introductionem prædicamentorum se conscripsisse, ipsa (ut dictum est) tituli inscriptione significauit. Sed licet ad hoc unum huius libri referatur intentio, non tamen simplex est eius utilitas, sed multiplex, & in maxima quæq; diffusa, quam idem Porphyrius in principio huius libri commemorat dicens.

Cum sit necessarium, Chrysaori & ad eã, quæ est apud Aristotelem, prædicamentorum doctrinam, nosse quid sit genus, quid differentia, quid species, quid proprium, & quid accidens; & ad definitionum aßignationem, & omnino ad ea, quæ in diuisione, & in demonstratione sunt: utili istarum rerum speculatione compendiosam tibi traditionem faciens, tentabo breuiter, uelut introductionis modo, ea, quæ ab antiquis dicta sunt, aggredi, ab altioribus quidem quæstionibus abstinens, simpliciores uero mediocriter coniectans.

1 Vtilitas huius libri quadrifariam spargitur. nanq;, & ad illud ad quod eius dirigitur intentio, magno usui legẽtibus est, & ad cætera quæ cum extra intentionem sint, non tamen minor ex his legentibus utilitas comparatur. est enim per hoc opusculum & prædicamentorum facilis cognitio, & definitionum integra assignatio, & diuisionum recta perspectio, & demonstrationum ueracissima cõclusio. Quæ res quanto difficiles atq; arduæ sunt, tanto perspicaciore studio fioremq; animũ lectoris expectant. Dicendũ uero est quod in omnibus libris euenit. nam primũ si quæ sit intentio cognoscatur, quanta quoq; utilitas inde prouenire possit, perpenditur. & licet extra multa (ut fit) huiusmodi librũ sequantur: tamen illã proxime utilitatem uidetur habere, ad quod eius refertur intentio, ipso libro, quem sumpsimus, exponente. cũ eius intentio sit ad prædicamenta intellectum facilem cõparandi, non dubiũ est quin hæc eius principalis probetur utilitas, licet non minores sint comites definitio, diuisio, ac demonstratio. Quorũ nobis quædam hic principia suggeruntur: sensus uero totus huiusmodi est: Cũ sit inquit utilis generis, speciei, differentiæ, proprii, accidentisq; cognitio ad prædicamenta Aristotelis, eiusq; doctrinã, ad definitionum ẽt assignationem, ad diuisionem, & ad demonstrationẽ, quia sit harum rerũ utilis uberrimaq; cognitio, compendiosam inquit traditionẽ faciens, ea, quæ ab antiquis large ac diffuse dicta sunt, tentabo breuiter aperire. Neq; enim esset compendiosa, nisi totum opus breuitate constringeret. Et quoniam introductionem scribebat, altiores inquit quæstiones sponte refugiam: simpliciores uero mediocriter cõiectabo, id est simpliciorum quæstionum obscuritatem, habita in eis quadam coniecturæ ratiocinatione, tractabo. Tota quidem sententia huiuscemodi procemii talis est, quæ & utilitate uberrima, & facilitate incipientis animo blandiatur. Sed dicendum est quidnam cæiet amplius altitudo sermonum. Necessarium in Latino sermone sicut in Græco ἀναγκαῖον plura significat. Diuersa enim significatione Marcus Tullius dicit necessarium suũ esse aliquem atq; nostrũ. Item necessarium dicimus, ut cũ necessariũ esse nobis dicimus, ad forũ descendere: qua in uoce quædam utilitas significatur. Alia quoq; significatio est qua dicimus Solem necessariũ esse moueri. i. necesse esse. Et illa quidẽ prima significatio prætermittenda est. omnino. n. ab eo necessario, quod hic Porphyrius ponit, aliena est. Hæ uero duæ huiusmodi sunt, ut inter se certare uideantur, quæ huius loci obtineat significationem, in quo dicit Porphyrius, Cum sit necessariũ Chrysaori. nanq; (ut dictũ est) necessarium, & utilitatẽ significat, & necessitatem. Videntur autem huic loco utraq; congruere. nam & summe utile est ad ea quæ superius dicta sũt, de genere, & specie, & cæteris disputare: & summa est necessitas, quia nisi sint hæc ante præcognita, illa ad quæ ista præparantur, nõ possunt cognosci quæ dicuntur prædicamenta. nam neq; præter cognitionẽ generis, & speciei prędicamenta discuntur, nec definitio genus relinquit & differentiã: & in cæteris quã sit utilis iste tractatus, cum de diuisione & demonstratione disputabitur apparebit. Sed quanquã necesse erit hæc quinque, de quibus hic disputandum est, prius ad cognitionem uenire, quam ea quibus illa præparantur: nõ tamen ea significatione hic a Porphyrio positum est, qua necessitatem significare uellet, ac nõ potius utilitatẽ. ipsa enim oratio contextusq; sermonum id clarissima intelligentiæ ratione significat. Nec. n. quisquam ita utitur oratione, ut aliquam necessitatem referri dicat ad aliud. Necessitas enim per se quidem est: utilitas uero semper ad id quod utile est, refertur, ut hic quoq;. Ait. n. Cum sit necessariũ Chrysaori & ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorũ doctrinam. Si hic igitur necessariũ intelligamus utile, & id nomine ipso uertamus dicentes, Cum sit utile Chrysaori & ad eã quæ est apud Aristotelem prædicamentorũ doctrinã, nosse quid sit genus, & cætera, rectæ intelligentiæ sermonũ ordo cõuenit: sin uero id ad necesse permutetur, ut dicamus, cum sit necessariũ Chrysaori & ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorũ doctrinam nosse quid genus sit, &c. rectæ intelligentiæ sermonum ordo nõ conuenit. Quocirca hic diutius immorandũ non est. Quanquã enim sit summa necessitas his ignoratis nõ posse ad ea, ad quæ hic tractatus intendit, peruenire: nõ tamen hic de necessitate dictũ est, necessarium, sed potius de utilitate. Nunc uero licet idem superius dictum sit: tamen breuiter quid ad prædicamenta generis, speciei, differentiæ, proprii atque accidentis prosit cognitio, disputemus. Aristoteles enim in prædicamentis decem genera constituit rerum, quæ de cunctis aliis prædicarẽtur, ut quicquid ad significationem uenire posset, id si integram significationem teneret, cuilibet eorum subiiceretur generi, de quibus Aristoteles tractat in eo libro, qui de decem prædicamẽtis inscribitur. Hoc ipsum referri ad aliquid uelut ad genus, tale est, quale si quis speciem supponat generi. Hoc uero neque præter cognitionem speciei ullo modo fieri potest, neque uero ipsæ species quid sint, uel cuius magis sint, possumus agnoscere, nisi eorum differentiæ cognoscantur. Sed differentiarum natura incognita, quæ uniuscuiusque speciei sint differentiæ, modis omnibus ignorabitur. Quarum sciendum est, quoniam si de generibus Aristoteles tractat in prædicamentis, generum natura cognoscenda est, cuius cognitionem speciei quoque comitatur agnitio. Sed hoc cognito, quid sit differentia, non potest ignorari: quanquam in eodem libro plura sunt, ad quæ nisi maximam peritiam & generis, & speciei, & differentiæ lector attulerit, nullus omnino intellectus pateat, ut cum ipse Aristoteles dicat. " Diuersorum generum, & non subalternatim positorum diuersę secundum se species & differentię sunt. " qđ his ignoratis intelligi impossibile est. sed idẽ Aristoteles proprium uniuscuiusq; prædicamẽti diligentissima inquisitionę uestigat, ut cum substãtię propriũ post mul

ta

ta dicit esse, quod eadem numero, contrariorū susceptibilis sit: & rursus quantitatis, quod in ea sola æquum atq; inæquale dicatur: qualitatis etiā, quod per eam simile aliud altis aut dissimile proponimus. & in cæteris eodem modo, ut quæ sit contrarii proprietas, quæ secundū relationē oppositionis, quæ priuationis & habitus, quæ affirmationis & negationis: in quibus ita tractat tanquā iam peritis scientibusq; quæ sit proprietatis natura: quam si quis ignorat, frustra ea quæ de his disputantur aggreditur. Iam uero illud manifestū est, quod accidens maximum prædicamētorum obtineat locum, quod proprio nomine nouem prædicamenta circundat, & ad prędicamenta quidem quanta sit huius libri utilitas, ex his manifestū est. Quod uero ait, & ad assignationem definitionū, facile cognosci pôt, si prius substantiæ rationum diuisio fiat, substantiæ ratio, alia quidā in descriptione ponitur, alia uero in definitione, sed ea quæ est in descriptione, proprietatem quandam colligit eius rei, cuius substantiæ rationem prodit, ac non modo proprietate id quod monstrant, informat: uerum etiam ipsa fit proprium, quod in definitionem quoq; uenire necesse est. si quis enim quantitatis rationē reddere uelit, ut dicat licebit, quantitas est secundum quā æquale atq; inæquale dicitur. Sicut igitur proprietatē quantitatis in ratione posuit quantitatis, & ipsa tota ratio ipsius quātitatis propria est: ita descriptio & proprietatem colligit, & propria fit ipsa descriptio. Definitio uero ipsa quidē propria non colligit, sed ipsa quoq; fit propria. nam qui substātiam monstrat, genus differētiis iungit, & ea quæ per se sunt cômunia atq; multorum, redigens in unū, uni speciei quam definit reddit æqualia. ita igitur ad descriptionem utilis est proprii cognitio, quoniā sola proprietas in descriptione colligitur, & ipsa fit propria, sicut definitio quoq;: ad definitionem uero, quod genus primū ponitur, & species ad quā genus illud aptatur, & differentiæ, quibus iunctis cum genere, species definitur. Sed si cui hæc prælsiora quàm expositionis modus expostulat, uidebuntur, hoc eum scire conuenit, nos (ut in prima æditione dictum est) hanc expositionē nostro reseruasse indicio, ut ad intelligentiam simplicem huius libri, æditio prima sufficiat: ad interiorem uero speculationē, confirmatis iam pene scientia, nec in singulis uocabulis rerū hærentibus, hæc posterior æditio collocatur. Ad diuisionē uero faciendam tam hic liber est utilis, ut pręter earū sciētiam rerum, de quibus in hac libri serie disputatur, casu fiat potius quam ratione partitio. Hoc autem manifestum erit si diuisionem ipsam diuidamus, id est si nomen ipsum diuisionis in ea quæ significat, partiamur. Est namq; diuisio generis in species, ut cum dicimus coloris aliud est albū, aliud nigrū, aliud uero medium. Rursus diuisio est quoties uox plura significans aperitur, & quàm multa sint quæ ab ea uoce significantur, ostenditur. ut si quis dicat nomen canis plura significat, & hunc latrabilē quadrupedemq;, & cœleste sidus, & marinā bestiam, quæ omnia a se definitione disiuncta sunt. Diuisio dicitur est quoties totū in partes proprias separatur, ut cū dicimus, domus aliud sunt fundamenta, aliud parietes, aliud tectū. Et hæc quidem triplex diuisio secundū se partitio, nuncupatur. Est aūt alia, quæ secundum accidēs dicitur. ea quoq; fit tripliciter, aut cū accidens in subiecta diuidimus, ut cū dico, bonorum alia sunt in anima, alia in corpore, alia extrinsecus: aut cū subiectum in accidentia distinguimus, ut corporū, alia sunt alba, alia nigra, alia medii coloris: aut cum accidens in accidētia separamus, ut cū dicimus, liquentium alia alba, alia nigra, alia medii coloris. Et rursus alborū alia sunt dura, alia liquentia, quædā mollia. Cū igitur ita omnis fiat diuisio aut secundum se, aut per accidens, & utraq; partitio tripliciter, cumq; in superiore secundū se triplici partitione fit una diuisionis forma, genus in species separare, id neq; præter generis scientiam fieri nullo modo potest, neq; præter scientiam differentiarum, quas necesse est in specierū diuisione sumi. Manifestum est igitur quanta utilitas huius libri ad hāc diuisionem sit, quæ primo aditu genus ac species & differentias tractat. Secunda uero diuisio quæ est secundū uocis significantias, ne ipsa quidem ab huius libri utilitate discreta est. Vno enim modo cognosci poterit, utrum uox cuius diuisionem facere quærimus, æquiuoca sit, an genus: si ea quæ significat definiantur. Et si ea quæ sub cômunione sunt, una definitione claudantur, species esse necesse est, & illud commune genus earum. Quod si illa quæ proposita uox designat, non possunt una definitione cōcludi; nemo dubitat quin illa uox sit æquiuoca, nec cōmunis his de quibus prædicatur, ut genus, quandoquidem ea quæ sub se posita significat, secundum cômune nomen non possunt una definitione cōprehendi. Si igitur ex definitione manifestum est quid genus sit, quidq; nomen æquiuocū, definitio uero per genera differentiasq; discurrit: quisquam ne dubitare pôt, & in hac diuisionis forma plurimum huius libri auctoritatem ualere? Illa uero secundū se diuisio quæ est totius in partes quēadmodum discernitur? an nō potius generis in species, diuisio esse putabitur? nisi sint genus, & species, & differentiæ earum quauis ante ratione disciplinæ tractata. Cur enim non quisquam dicat, domus species potius esse, q̄ partes, fundamenta, parietes, & tectum. Sed cum occurrerit generis nomen in unaquaq; specie totū posse cōgiuere, totius uero in unaquaq; parte sua nomen conuenire non posse, manifestum fiet aliā diuisionem esse generis in species, aliā totius in partes. Conuenire autem nomen generis singulis speciebus ostenditur per id, quod & homo, & equus, singula animalia nuncupantur. Neque tectū uero, neq; parietes, aut fundamenta sigillatim domus nomine appellari solent. Sed cum fuerint iunctæ partes, tunc recte totius nomen excipiunt. De ea uero diuisione quæ secundum accidens fit, nullus ignorat, quin incognito accidēti, incognitaq; ui generis ac differentiarum facile euenire possit, ut accidens ita in subiecta soluatur, quasi genus in species, & postremo omnem hunc ordinem partitionis fœdissime permiscebit in scientia. Et quoniam quid ad diuisionē hic liber prosit ostendimus, nunc de demonstratione dicemus, ne per ardua atq; difficilia hæreat, qui in tanta hac disciplina uigilantissimo ingenio, & solertissimo labore sudauerit: fit enim demonstratio, id est alicuius quæsitæ rei certa rationis collectio, ex ante cognitis naturaliter, ex conuenientibus, ex primis, ex caussa, ex necessariis, ex per se inhærentibus. Sed genera speciebus, species propriis, priora sunt naturaliter. Ex generibus enim species fluunt. Item species sub se positis indiuiduis priores naturaliter esse manifestum est. Quæ uero priora sunt, ea & prænoscuntur, & notiora sunt subsequentibus naturaliter. Duobus.n.modis primum aliquid & notū dicitur, secundum nos scilicet, & secundum naturā. nobis.n.illa magis cognita sunt quæ sunt proxima, ut indiuidua, de hinc species, postremo genera. At uero naturæ conuerso mō ea sunt magis cognita, quæ nobis minime proxima sunt. Atq; ideo quantumlibet se longius a nobis genera protulerunt, tanto magis erunt lucida & naturaliter nota. Differentiæ uero substantiales illæ sunt, quas p se his rebus inesse quæ demōstrātur agnoscimus. Præcedere aūt debet generum ac differentiarū cognitio, ut in unaquaq; disciplina quæ sint eius rei, quæ demonstratur, conuenientia principia possit intelligi. Necessaria uero esse ea ipsa, quæ genera & differentias dicimus nullus dubitat, qui speciē sine genere & differentia intelligit esse non posse. Genera uero & differentiæ sunt causæ specierū. Iccirco enim spēs sunt, quia genera earū & differentiæ sunt: quæ in syllogismis posita demonstrantibus, nō rei solum, uerū etiam conclusionis causæ sunt, quod postremi resolutorii locupletius dicent. Cum igitur perutile sit, & definitione quodlibet illud circūscribere, & diuisione dissoluere, & demonstrantibus cōprobare, hæc aūt præter earum rerū scientiā de quibus in hoc libro disputabitur, neq; intelligi, neq; exerceri ualeant: quis unquam poterit dubitare, quin hic liber maximū totius logicæ adiumentum sit, præter quē cætera quæ in ea magnam uim tenent, nullum doctrinæ aditum præbent. Sed meminit Porphyrius introductionem sese conscribere, neq; ultra quam institutionis modus est, formam tractatus egredi. Ait enim se altiorum quæstionum nodis abstinere, simpliciores uero medioeri coniectura perstringere. Quæ uero sint altiores quæstiones, quas se differre promittit, ita proponit.

Mox de generibus, & speciebus illud quidẽ, siue subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint: siue subsistentia, corporalia sint, an incorporalia: & utrum separata a sensibilibus, an in sensibilibus posita, & circa hæc consistentia, dicere recusabo. Altißimum enim negocium est huiusmodi, & maioris egens inquisitionis.

2. Altiores inquit quæstiones prætereo, ne eis intempestiue lectoris animo ingestis, initia eius primitiasq; perturbẽ. Sed ne omnino faceret negligentem, ut nihil præterquam quod ipse dixisset, lector amplius putaret occultũ, idipsum, cuius executionẽ sese differre promisit, addidit, ne de his minime obscure penitusq; tractando lectori quicquã obscuritatis effunderet, & tamẽ scientia roboratus quid quæri iure possit, agnosceret. Sunt aũt q̃ones quas sese reticere promittit & perutiles, & secretæ, & tantæ quidẽ a doctis uiris, nec a pluribus dissolutæ. Quarum prima est huiusmodi. Omne q̃d intelligit animus, aut id q̃d est in rerum natura cõstitutum, intellectu cõcipit, & sibimet rõne describit, aut id q̃d nõ est, uacua sibi imaginatione depingit. Ergo intellectus generis & cæterorum, cuiusmodi sit quæritur, utrũ ne ita intelligamus species, & genera, ut ea quæ sunt, & ex quibus uerũ capimus intellectum: an nosmetipsos eludimus, cum ea quæ nõ sunt, nobis cassa imaginatione formamus. Quod si esse quidẽ constiterit, & ab his quæ sunt, intellectum concipi dixerimus, tũc alia maior ac difficilior quæstio dubitationẽ parat, cũ discernendi atq; intelligendi generis ipsius naturã summa difficultas ostenditur. nam quoniam omne quod est, aut corporeũ, aut incorporeum esse necesse est, genus, & species in aliquo horũ esse oportebit. Quale erit igitur id quod genus dicitur, utrũne corporeum, an incorporeum? neq; enim quid sit diligenter intenditur, nisi in quo horum poni debeat agnoscatur. Sed neque cum hæc soluta fuerit quæstio, omne excluditur ambiguum: subest enim aliquid quod, si incorporalia esse genus ac species dicantur, obsideat intelligentiam atq; detineat, exsolui postulans, utrũ circa corpora ipsa subsistant, an etiam præter corpora subsistentia, incorporales esse uideantur. Duæ quippe incorporeorum formæ sunt, ut alia præter corpora esse possint, & separata a corporibus in sua incorporalitate perdurent, ut Deus, mens, anima: alia uero cum sint incorporea, tamen præter corpora esse nõ possunt, ut linea, superficies, numerus, & singulæ qualitates, quas tametsi incorporeas esse pronunciamus, quod tribus spatiis minime distendantur, ita tamen in corporibus sunt, ut ab his diuelli nequeãt, aut separari, aut si a corporibus separata sint, nullo modo permaneant. Quas licet quæstiones arduũ sit, ipso interim Porphyrio renuente, dissoluere, tamen aggrediar ita, ut nec anxium lectoris animũ relinquam, nec ipse in his quæ præter muneris suscepti seriem sunt, tempus operamq; consumam. Primum quidem pauca sub quæstionis ambiguitate proponã: post uero eundẽ dubitationis nodum exsoluere atq; explicare tentabo. Genera & species aut sunt, & subsistunt, aut intellectu, & sola cogitatione formantur, sed genera & species esse non possunt. Hoc aũt ex his intelligitur. Omne enim quod cõmune est uno tempore pluribus, id in se unũ esse nõ poterit. Multorum enim est quod cõmune est, præsertim cum una atq; eadẽ res in multis uno tempore tota sit. Quantæcunq; enim sunt species, in omnibus genus unũ est, nõ quod de eo singulæ species quasi partes aliquas carpant, sed singulæ uno tempore totum genus habeant, quo fit, ut totũ genus in pluribus singulis uno tempore positũ, unum esse non possit. Neq; enim fieri põt, ut cũ in pluribus totũ uno sit tempore, in semetipso sit unum numero. Quod si ita est, unum quiddã genus esse non poterit, quo fit ut omnino nihil sit. Omne enim quod est, iccirco est, quia unum est: & de specie idem cõuenit dici. Quod si est quidem genus ac species, sed multiplex, neque unum numero, non erit ultimum genus, sed habebit aliud super se positum genus, quod illam multiplicitatem unius sui nominis uocabulo concludat. Vt enim plura animalia, quoniã habent quiddam simile, eadem tamen non sunt, & iccirco eorum genera perquirunt: ita quoque quoniam genus, quod in pluribus est, atq; ideo multiplex, habet sui similitudinem quod genus est, nõ est uero unum, quoniam in pluribus est. Eius generis quoq; genus aliud quærendum est: cumq; fuerit inuentum eadẽ ratione quæ superius dicta est, rursus genus tertiũ uestigatur, itaq; in infinitum ratio procedat necesse est, cũ nullus disciplinæ terminus occurrat. Quod si unũ quoddam numero genus est, commune multorum esse non poterit: una enim res si communis est, aut partibus communis est, & non iam tota communis, sed partes eius propriæ singulorum sunt: aut in usus habentium etiam per tempora transit, ut sit commune, ut puteus & fons, ut seruus cõmunis uel equus: aut uno tempore omnibus cõmune fit, non tamẽ, ut eorum quibus commune est, substantiam constituat, ut est theatrum, uel spectaculum aliquod, quod spectantibus omnibus cõmune est. Genus uero secundum nullum horum modum commune esse speciebus potest: nam ita commune esse debet, ut & totum sit in singulis, & uno tempore, & eorũ quorũ commune est constituere ualeat, & conformare substantiã. Quocirca si neque unum est, quoniam cõmune est, neq; multiplex, quoniã eius quoq; multitudinis genus aliud inquirendum est, uidebitur genus omnino non esse, idemq; de cæteris intelligendum est. Quod si tantum intellectibus genera, & species cæteraq; capiuntur, cum omnis intellectus aut ex re subiecta fiat, ut sese res habet: aut ut res sese non habet, uanus est qui de nullo subiecto capitur, nã ex nullo subiecto fieri intellectus non potest. Si generis, & speciei cæterorumq; intellectus ex re subiecta ueniat, ita ut sese res ipsa habet quæ intelligitur, iam non tantum in intellectu posita sunt, sed in rerum etiam ueritate consistunt. Et rursus quærendum est quæ sit eorum natura: quod superior quæstio uestigabat. Quod si ex re quidem generis, cæterorumq; sumitur intellectus, neq; ita ut sese res habet quæ intellectui subiecta est, uanum necesse est esse intellectum, qui ex re quidẽ sumitur, non tamen ita ut sese res habet, id est enim falsum q̃d aliter atq; res est, intelligitur. Si igitur quoniam genus, & species nec sunt, nec, cum intelliguntur, uerus est eorũ intellectus: nõ est ambiguũ, quin omnis sit deponenda de his quinque propositis disputandi cura. Quandoquidem neq; de ea re, quæ sit, neq; de ea de qua uerum aliquid intelligi proferri'ue possit, inquiritur. Hæc quidem est ad præsens de propositis quæstio, quam nos Alexandro consentiente hac ratiocinatione soluemus. Non enim necesse esse dicimus omnem intellectum qui ex subiecto quidẽ fit, non tamen ut sese ipsum subiectum habet, falsum & uacuum uideri. In his.n. solis falsa opinio ac non potius intelligentia est, quæ per cõiunctionem fiunt. Si enim quis componat atque coniungat intellectu id quod natura iungi non patiatur, illud falsum esse nullus ignorat: ut si quis equum atq; hominem iungat imaginatione, atq; effigiet centaurum. Quod si hoc per diuisionẽ, & abstractionem fiat, non ita quidem res sese habet, ut intellectus est. Intellectus tamen ille minime falsus est: sunt enim plura quæ in aliis suũ esse habent, ex quibus aut omnino separari non possunt, aut si separata fuerint, nulla ratione subsistunt. Atq; ut hoc nobis in peruagato exemplo manifestum sit, linea in corpore est aliquid, & id quod est, corpori debet, hoc est esse suum per corpus retinet, quod docetur ita: Si enim separata sit a corpore, non subsistit, quis enim unquam sensu ullo separatam a corpore lineam cepit? Sed animus cum confusas res permistasq; corporibus in se a sensibus cepit, eas propria ui & cogitatione distinguit. Omnes enim huiusmodi res incorporeæ in corpore suum esse habẽtes, sensus cum ipsis corporibus nobis tradit: at uero animus, cui potestas est & disiuncta componere, & composita dissoluere, quæ a sensibus confusa, & corporibus coniuncta traduntur, ita distinguit, ut incorpoream naturam per se ac sine corporibus in quibus est concreta, & speculetur, & uideat. Diuersæ enim proprietates sunt incorporeorum corporibus permistorum, etiam si separentur a corpore. Genera ergo & species cæteraq; uel in incorporeis rebus, uel in his quæ sunt corporea, reperiuntur: & si ea in rebus incorporeis inuenit animus, habet illico incorporeum generis intellectum. si uero corporalium rerum genera speciesq;

prospe

prospexerit, aufert (ut solet) a corporibus incorporeorũ naturam, & solam puramq; ut in seipsa forma est, cõtuetur. Ita hæc cũ accipit animus permista corporibus, incorporalia diuidens speculatur atq; considerat. Nemo ergo dicat falsam nos lineam cogitare, quoniã ita eam mente capimus quasi præter corpora sit, cũ præter corpora esse nõ possit. Non enim omnis qui ex subiectis rebus capitur intellectus aliter quam sese ipsæ res habent, falsus esse putandus est: sed (ut superius dictũ est) ille quidem, qui hoc in compositione facit, falsus est, ut cum hominẽ atque equum iungens putat esse centaurum. Qui uero id in diuisionibus, & abstractionibus, atq; assumptionibus ab his rebus in quibus sunt, efficit, non modo falsus non est, uerũ etiam solus intellectus, id quod in proprietate uerũ est, inuenire põt. Sunt igitur huiusmodi res in corporalibus atq; in sensibilibus rebus. Intelliguntur aũt præter sensibilia, ut eorum natura perspici, & proprietas ualeat cõprehendi. Quocirca cũ & genera & species cogitantur, tunc ex singulis in quibus sunt, eorum similitudo colligitur, ut ex singulis hominibus inter se dissimilibus, humanitatis similitudo: q̃ similitudo cogitata animo, ueraciterq; perspecta fit species, quarũ specierũ rursus diuersarum considerata similitudo, quæ nisi in ipsis speciebus, aut in earũ indiuiduis esse non põt, efficit genus. Itaq; hæc sunt quidem in singularibus, cogitãtur uero uniuersalia, nihilq; aliud spẽs esse putanda est, nisi cogitatio collecta ex indiuiduorum dissimilium numero substantiali similitudine: genus uero, cogitatio collecta ex specierũ similitudine. Sed hæc similitudo cũ in singularibus est, fit sensibilis: cũ in uniuersalibus, fit intelligibilis: eodemq; modo cũ sensibilis est, in singularibus permanet: cũ intelligitur, fit uniuersalis. Subsistunt ergo circa sensibilia, intelliguntur aũt præter corpora. neq; enim interclusum est, ut duæ res eodem in subiecto non sint, ratione diuersæ, ut linea curua atq; caua. quæ res cũ diuersis definitionibus terminentur, diuersusq; earum intellectus sit, semper tamen in eodẽ subiecto reperiuntur: eadem enim caua linea, eademq; curua est. Ita quoq; generibus & speciebus, idest singularitati & uniuersalitati unũ quidẽ subiectum est, sed alio mõ uniuersale est, cũ cogitatur: alio singulare, cum sentitur in rebus his in quibus habet esse suum. His igitur terminatis, omnis (ut arbitror) quæstio dissoluta est. ipsa.n. genera & spẽs subsistunt quidẽ alio modo, intelliguntur uero alio mõ, & sunt incorporalia, sed sensibilibus iuncta subsistunt in sensibilibus. Intelliguntur uero præter corpora, ut per semetipsa subsistentia, ac nõ in aliis esse suum habẽtia. Sed Plato genera & spẽs cæteraq; non modo intelligi uniuersalia, uerũ etiam esse atq; præter corpora subsistere putat. Aristoteles uero intelligi quidem incorporalia atq; uniuersalia, sed subsistere in sensibilibus putat, quorum diiudicare sententias aptũ esse nõ duxi. altioris enim est philosophiæ. Iccirco uero studiosius Aristotelis sententiã executi sumus, non q̃ eam maxime probaremus, sed q̃ hic liber ad prædicamenta conscriptus est, quorum Aristoteles auctor est.

Hoc uero, quemadmodum de his, ac de propositis, probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maxime Peripatetici, tibi nunc tentabo monstrare.

3. Prætermissis his quæstionibus, quas altiores esse prædixit, exoptat mediocrẽ introductorii operis tractatũ. Sed ne ipsa harũ quæstionũ omissio uitio daretur, apposuit, quẽadmodum de propositis tractaturus est, ex quorumq; hoc opus auctoritate subnixus aggreditur, ante denunciat. Cum mediocritatem quidẽ tractaturus promittit detracta obscuritatis difficultate, animũ lectoris inuitat: ut uero acquiescat ac sileat ad id quod dicturus est, Peripateticorũ auctoritate cõfirmat. Atq; ideo ait de his, idest de generibus & speciebus, de quibus superiores intulerat quæstiones, ac de propositis, idest de differentiis, propriis atq; accidentibus, sese probabiliter disputaturũ. Probabiliter aũt ait, idest uerisimiliter, quod Græci λογικῶς & ἐνδόξως dicunt. Sæpe enim & apud Arist. λογικῶς uerisimiliter ac probabiliter dictum inueniemus, & apud Boethiũ & apud Alex. Porphyrius quoq; ipse in multis hac significatione hoc uerbo usus est, quod nos.s. in trãslatione quod ait λογικώτερον ita interpretari, ut rõnabiliter diceremus, omisimus. Longe.n. melior ac uerior significatio ea uisa est, ut probabiliter sese dicere promitteret, idest non præter opinionẽ ingredientium atq; lectorũ, quod introductionis est proprium. nam cum ab imperitorum hominũ mentibus doctrinæ secretum altioris abhorreat, talis esse introductio debet, ut præter opinionem ingredientium nõ sit. Ergo melius probabiliter, quã rationabiliter, ut nobis uidetur, interpretati sumus. Antiquos autem ait de eisdem disputasse rebus, sed eorum illum se maxime tractatum insequi, quẽ Peripatetici Aristotele duce reliquerunt, ut tota disputatio ad prædicamenta conueniat.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi, patricij ordinarii & consularis uiri, commentariorum in Porphyrium, a se translatum,

LIBER SECVNDVS.

QVæri solet in expositionũ principiis, cur unumquodq; cæteris in dispositionis ordine præponatur, uelut nunc in genere dubitari põt, cur genus speciei, differentiæ, proprio, accidentiq; prætulerit: de eo.n. primitus tractat. Respondebimus itaq; iure factũ uideri: omne enim, quod uniuersale est, intra semetipsum cætera concludit, ipsum uero nõ clauditur. Maioris itaq; meriti est ac principalis naturæ, quod ita cætera coercet, ut ipsum naturæ suæ magnitudine nequeat ab aliis cõtineri. Genus igitur & species intra se positas habet, & earũ differentias, propriaq;, nihilominus etiam accidentia, atq; ita de genere inchoandũ fuit, q̃ cætera naturæ suæ magnitudine coercet & continet. Præterea illa semper priora putanda sunt, quæ si auferat quis, cætera perimuntur: illa posteriora quibus positis, ea quæ cæterorũ substantiam perficiunt, eõ sequuntur, ut in genere & cæteris. nam si animal auferas, q̃d est hominis genus: homo quoq; qui est spẽs, & rõnale quod differentia, & risibile quod propriũ, & grammaticum quod accidens est, non manebit: & interemptum genus cuncta cõsumit. si uero hominẽ esse constituas, uel grammaticũ, uel rõnale, uel risibile, animal quoq; esse necesse est. siue enim est homo, animal est, siue rationale, siue risibile, siue grammaticũ, ab animalis substantia nõ recedit. Sublato ergo genere, & cætera consumuntur: positis uero cæteris, sequitur genus. prior est igitur natura generis, posterior cæterorum. Iure igitur in disputatione præpositum est genus. Sed quoniam generis nomen multa significat; (hoc est enim quod ait,

Videtur autẽ neq; genus, neq; species simpliciter dici.

4. ubi enim non est simplex dictio, illic multiplex significatio est) prius huius nominis significationes discernit, ac separat, ut de qua significatione generis tractaturus est, sub oculis ponat. Sed cum neq; genus, neq; species, neque differentia, nec proprium, nec accidens significatione simplicia sint: cur de his tantum duobus, genere inquam ac specie, dixit non simpliciter dici, cum proprium, differentia, atque accidens ipsa quoq; sint significatione multiplicia? Dicendum est quoniam longitudinem uitans tantum speciem nominauit, eamq; iccirco ne solum genus esse significationis multiplicis putaretur. Enumerat autem primam generis significationem hoc modo.

Genus enim dicitur & aliquorũ quodammodo se habẽtiũ ad unum aliquod collectio, & ad se inuicem: secundũ quam significationẽ Romanorum dicitur genus, ab unius scilicet habitudine. Dico aũt Romuli & multitudinis, habentium aliquo modo ad se inuicem eam, quæ ab illo est, cognationem, secundũ diuisionem ab alijs generibus dictũ.

5. Vna inquit generis significatio est, quæ in multitudinem uenit a quolibet uno principiũ trahens, ad quod scilicet ita

illa multitudo coniuncta est, ut ad se inuicē per eiusdē unius principium copulata sit: ut cum Romanorū genus dicitur, multitudo Romanorū ab uno Romulo uocabulū trahens, & ipsi Romulo, & ad se inuicē quasi quadam nominis hæreditate coniuncta est. Eadem enim quæ a Romulo societas descēdit, Romanos inter se omnes uno generis nomine deuincit & colligit. Videtur autem secuisse hāc generis significationē in duas partes, cum copulatiuā coniunctionem admiscuit dicens. Genus dicitur & aliquorū quodāmodo se habentium ad unū aliquod & ad se inuicem collectio, tanquam & illud genus dicatur ad unū aliquo modo se habere, & hoc rursus genus dicatur, quod ad se inuicē unius generis significatione coniuncti sint, hoc uero minime est. eadē enim a quolibet uno propagata societas, & ad illū, qui princeps est generis, totā multitudinem refert, & ipsam inter se multitudinem uno generis nomine connectit & continet. Quocirca non est putandus diuisionē fecisse, sed omne quicquid in hac generis significatione intelligendū fuit, aperuisse. Ordo aūt uerborū ita sese habet, qui est per hyperbaton intelligendus. Genus enim dicitur & aliquorum ad unū se aliquo modo habentiū collectio, & ad seinuicem aliquo modo habentiū, rursus collectio subaudiēda est: est enim & Zeugma: cuius significationis adiecit exemplū, secundum quā significationem Romanorum dicitur genus ab unius scilicet habitudine. Dico autem Romuli, & multitudinis, rursus habitudine, habentiū aliquo mō adinuicem cognationē, eam scilicet, quæ ab illo est, id est Romulo, secundū diuisionem ab aliis generibus dictū, scilicet multitudinis: hæc enim multitudo aliquo modo ad unū, & ad se inuicem habens cognationē genus dicta est, ut ab aliis discerneretur, ut Romanorū genus ab Atheniensium genere cæterorumq; separaretur, ut sit integer uerborū ordo, Genus enim dicitur & collectio aliquorum ad unū se quodāmodo habentiū, & collectio ad se inuicem, secundū quā significationē Romanorū dicitur genus ab unius.s. habitudine, dico aūt Romuli & multitudinis secundū diuisionē ab aliis generibus dictū, scilicet hominum habentium aliquo modo adinuicem eam quæ est ab illo, id est Romulo cognationem. atque hæc hactenus, nunc de secunda generis significatione dicendum est.

Dicitur autē & aliter rursus genus, illud, quod est uniuscuiusq; generationis principiū, uel ab eo qui genuit, uel ab eo loco, in quo quis genitus est. sic enim Orestem quidem dicimus a Tantalo genus habere, Hylum autē ab Hercule: et rursus Pindarum quidē Thebanū esse genere, Platonē uero Atheniensem. etenim patria principium est uniuscuiusq; generationis, quemadmodū & pater. Hæc autem uidetur eē promptißima significatio generis. Romani enim dicuntur qui ex genere descendunt Romuli; & Cecropidæ, qui ex genere descendunt Cecropis, & eorum proximi.

6. Quatuor omnino sunt principia, quæ unumquodq; principaliter efficiunt. Est enim una causa, quæ effectiua dicitur, uelut pater filii. Est alia quæ materialis, uelut lapides domus. Tertia est forma, uelut hominis rationabilitas. Quarta quæ ob rem geritur, uelut pugnæ uictoria. Duæ uero sunt quæ per accidens uniuscuiusq; dicuntur esse principia, locus scilicet, ac tempus. Quoniam enim omne quod nascitur & fit, in loco ac tempore est: & quicquid loco uel tempore natum factum'ue fuerit, eum locum uel id tempus accidentaliter dicitur habere principium. Horum omniū in hac secunda generis significatione duo quædam ex alterutris assumit, quæ ad significationem generis uidebantur accommodata: Ex his quidem causis quæ principalia sunt, effectiuū: Ex his uero quæ accidentia, locū: ait enim, Genus dicitur & a quo quis genitus est, quæ est effectiua principalium causa, & in quo quis loco est procreatus, quæ est accidens causa principii. Itaq; hæc secunda significatio duo continet, eum a quo quis procreatus est, & locum in quo quis æditus, ut exempla quoque demonstrant. Orestem enim dicimus a Tantalo genus ducere. Tantalus quippe Pelopem, Pelops Atreum, Atreus Agamemnonem, Agamemnon genuit Orestem. itaq; a procreatione genus hoc dictum est. at uero Pindarū dicimus esse Thebanum scilicet, quoniam Thebis æditus tale generis nomen accepit. sed quoniam diuersum est illud a quo quisq; procreatus est, & locus in quo quis æditus est, diuersa uidetur esse generis significatio procreantis, & loci, quā in secunda parte enumerans unā fecit: sed ne uideretur duplex significatio generis, per similitudinem coniunxit dicēs, Etenim patria principiū est uniuscuiusq; generationis, quēadmodum & pater. Sed quoniā in significationibus euenit sæpe, ut aliquid sit quod intellectui significatæ rei propinquius esse uideatur, quoniamq; duas generis apposuit significationes, multitudinis scilicet & procreantis, cui generis nomen cōuenientius aptetur, iudicat atq; discernit, dicens, Hāc esse promptissimam generis significationē, quæ a procreāte deducta sit. hi enim maxime Cecropidæ sunt, qui a Cecrope descendunt: hi Romani, qui a Romulo. Quæ cū ita sint, confundi rursus generis significationes uidētur. si enim sunt hi maxime Romani, qui a Romulo originem trahunt, & hæc significatio est illa quæ a procreante deducitur: ubi est reliqua, quā primā quoq; enumerauit, quæ est multitudinis ad unū & ad se inuicem quodāmodo se habentium collectio? Sed acutius intuentibus plurimæ admodum differētiæ sunt. Aliud enim est a quolibet primo procreante genus deducere, aliud unū genus esse plurimorum. Illud enim per rectā sanguinis lineam fieri pōt & non in multa diffundi, ut si per unicos familia descendat: huic enim aptatur secunda illa generis significatio, quæ a procreante deducitur, prima uero illa non nisi in multitudine consistit. Illud quoq; est, quod prima procreationis principium non quærit, sed (ut ipse ait) sufficit aliquo modo se habere ad id, unde huiusmodi generis principiū sumitur. Secunda uero significatio nullā uim nisi a procreante sortitur. Itē in illa prima significationis multitudine, huius secundę particularitas continetur, ut in Romanorū genere Scipiadarū genus, natura cū sint Romani, Scipiadæ sunt. quoniā.n. & ad Romulū & ad cæteros Romanos secundū Romuli habitudinem iuncti sunt, Romani sunt. Scipiadę uero dicuntur ad secundam generis significationē, quod eorum familiæ Scipio, & sanguinis principiū fuit.

Ac prius quidem appellatum est genus uniuscuiusq; generationis principium, dehinc etiam & multitudo eorum qui sunt ab uno principio, ut a Romulo: quam diuidentes & ab aliis separantes dicebamus omnem illam collectionem esse Romanorum genus.

7. Sensus facilis & expeditus est, si tamen ambiguitas una soluatur. Cum enim prius multitudinis significationem retulerit ad generis nomen, post autem ad procreationis initium, nunc autem contrario modo illam prius a se dinumeratam significationem dicere uidetur, quæ est procreationis, illam uero posteriorem, quæ est multitudinis, quod contrarium uideri potest, si quis ad ordinem superius digestę disputationis aspexerit: sed hic non de se loquitur, sed de humani consuetudine sermonis, in quo prius eam significationē generis fuisse dicit, quæ a procreante sit ducta: accedente uero ætate, usu loquendi nomen generis etiam ad multitudinē habentem se quodammodo ad aliquem, fuisse translatum. Hoc uero iccirco dixit, quoniā superius dixerat, Hæc enim uidetur esse promptissima significatio, ut ab hac, id est secunda, quam promptissimā esse significationē dixit, illa quoq; nuncupata uideretur, quæ multitudinis. Prius enim genus inter homines appellatum est, quod quis a generante duceret, post autē factum est, ut per loquendi usum etiam multitudinis ad aliquem quodammodo se habentis genus diceretur, propter diuisionem scilicet gentium, ut esset inter eas nominis societatisq; discretio. His igitur expletis uenit ad tertiū genus quod inter philosophos tractatur, cuius ad Dialecticā facultatē multus usus est: horū quippe generum historia magis & poesis tractat exordiū. Tertiū uero genus apud philosophos consideratur, de quo hoc modo loquitur.

Aliter autem rursus dicitur genus, cui supponitur species, ad horum fortasse similitudinem dictū. etenim prin-

cipium

cipium quoddam est huiusmodi genus earum, quæ sub ipso sunt, specierum; uidetur q; & omnem eam multitudinem continere, qua sub ipso sunt, specierum.

8. Duplicem significationē generis supra proposuit, nūc tertiam monstrare contendit. Hanc aūt ad superiorum similitudinem dictā esse arbitratur. Superius aūt dictæ significationes duæ sunt: una quidē cum generis nomen quadā principii antiquitate ad se iunctā multitudinem contineret: alia uero, cum genus ab unoquoq; procreante duceretur, quod eorū quæ procreantur principium est. Cum igitur sint superius duæ generis significationes propositæ: tertiū nunc addit de quo inter philosophos sermo est, illud scilicet cui supponuntur species. qđ idcirco genus uocatum esse sub opinionis suæ credit ambiguuo, quoniam habet aliquam similitudinem superiorum. Nam sicut illud genus quod ad multitudinem dicitur, uno solo nomine multitudinem claudit: ita quoq; genus plurimas spēs coercet & continet. Item ut genus illud, quod secundū procreationem dicitur, principiū quoddam est eorū quæ ab ipso procreantur: ita genus cōstat suis speciebus esse principium, ergo quoniam utrisq; est simile, idcirco nomen quoq; generis etiam in hac significatione a superioribus mutuatum esse, uerisimile est.

Tripliciter igitur cum genus dicatur, de tertio apud philosophos est sermo: quod etiam describentes assignauerunt, dicentes, Genus esse quod de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid sit prædicatur, ut animal.

9. Iure tertium genus philosophi ad disputationē sumunt. hoc enim solum est quod substantiam monstrat. cætera uero, aut unde quid existat, aut quemadmodum a cæteris hominibus in unam quasi formam populi diuidatur, ostendunt. nam illud quod multitudinē continet genus, illius multitudinis quā continet, substantiam non demonstrat, sed tantum uno nomine collectionē populi facit, ut ab alterius generis populo segregetur. Item illud, quod secundum procreationē dictum est, non rei procreatæ substantiam mostrat, sed tantū quod eius fuerit procreationis initium. At uero genus id cui supponitur spēs ad differentiā accōmodatum, speciei substantiā informat. & quia inter philosophos hæc maxima quæstio est, quid unūquodq; sit: tunc enim unūquodq; scire uidemur, quādo quid sit, agnoscimus: idcirco relictis cæteris de hoc genere quāmaxime apud philosophos sermo est, quod etiā describentes assignauerunt ea descriptione, quam subter annexuit. Diligenter uero ait describentes, non definientes: definitio enim fit ex genere, genus autem aliud genus habere non poterit, idq; obscurius est, quā ut primo aditu dictum pateat. fieri autem potest, ut res quæ alii genus sit, alii generi supponatur, sed cum supponitur non quasi genus, sed tanquam species sub alio collocatur. unde non in eo quod genus est, supponi alicui potest, sed cum supponitur, illico species fit. Quæ cum ita sint, ostenditur genus ipsum in eo quod genus est, genus habere non posse. Si igitur noluisset genus definitione concludere, nullo modo potuisset. genus enim aliud, quod ei posset præponere, non haberet: atque idcirco descriptionem illi esse factam, non definitionem. Descriptio uero est (ut in priori uolumine dictum est) ex proprietatibus informatio quædam rei, & tanquam coloribus quibusdam depictio. Cum enim in unum plura conuenerint, ita ut omnia simul rei cui applicantur æquentur, nisi ex genere, & differentiis hæc collectio fiat, descriptio nuncupatur. Est igitur descriptio generis hæc, Genus est quod de pluribus, & differentibus specie in eo quod quid sit prædicatur. Tria hæc requiruntur in genere, ut de pluribus prædicetur, ut de specie differentibus, ut in eo quod quid sit. De qua re quoniam ipse posterius latius disputat, nos breuiter huius rei intelligentiam significemus exemplo, hoc modo. Sit enim nobis in forma generis animal, id de aliquibus sine dubio prædicatur, homine scilicet, equo, boue, & cæteris: sed hæc plura sunt, animal igitur de pluribus prædicatur: homo uero, equus, atq; bos talia sunt, ut a se discrepent, nec qualibet modo differre, sed tota specie, idest tota forma suæ substantiæ, de quibus dicitur animal: homo enim, & equus, & bos animalia nuncupantur. Prædicatur ergo animal de pluribus spē differentibus. Sed quonam modo fit hæc prædicatio? non enim quicquid interrogaueris, mox animal respondetur: nō enim si quantus sit homo interrogaueris, animal respondebitur ut opinor: hoc enim ad quantitatem pertinet, non ad substantiam. Item si qualis sit homo, interroges, ne huic quidem responsio conuenit animalis, cæterisq; omnibus interrogationibus hanc animalis responsionem ineptam atq; inutilem semper esse reperies, nisi ei tantum apta est, quæ quid sit interroget. Interrogantibus enim nobis quid sit homo, quidq; sit equus, quid bos, animal respondebitur: ita nomē animalis ad interrogationem quid sit de homine, equo, atq; boue, ac de cæteris prædicatur. unde fit ut animal prædicetur de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit. Et quoniam generis hęc definitio est, animal hominis, equi, bouis, genus esse necesse est. Omne aūt genus aliud est, quod in semetipso atq; in re intelligitur, aliud quod ad alterius prædicationē refertur: sua enim proprietas ipsum esse constituit, ad alterum relatio genus facit, ut ipsum animal, si eius substantiā quæras, dicam substantiam esse animatam atque sensibilem. Hæc igitur definitio rem monstrat per se sicuti est, non tanquam referatur ad aliud. At uero cum dicimus animal genus esse, non, ut arbitror, tunc de re ipsa nomen dicimus, sed de ea ratione qua potest animal ad cæterorum, quæ sibi subiecta sunt, prædicationem referri. Itaq; character quidā ac forma generis est in eo quod referri prædicatione ad eas res potest, quæ cū sint plures & specie differentes, in earum tantum substantia prædicatur. Huius autem definitionis rationem per exempla subiecit dicens.

Eorum enim, quæ prædicantur, alia quidem de uno dicuntur solo, sicut indiuidua, ut Socrates, & hic, & hoc: alia uero de pluribus, quemadmodum genera, & species, & differentiæ, & propria, & accidentia communiter, sed nō proprie alicui. Est autem genus quidem, ut animal: species uero, ut homo: differentia, ut rationale: propriū, ut risibile: accidens, ut album, nigrum, sedere.

10. Omnium quæ prædicantur quolibet modo, facit Porphyrius diuisionē idcirco, ut a reliquis omnibus prædicationem generis seiungat ac separet. & id facit hoc modo. Omniū inquit, quæ prædicantur, alia de singularitate dicuntur, alia de pluralitate. De singularitate uero inquit prædicātur, quæcunq; unū quodlibet habent subiectū, de quo dici possint, ut ea quibus singula subiecta sunt indiuidua, ut Socrates, & Plato: ut hoc albū quod in hac niue proposita est: ut hoc scamnum in quo nunc sedemus, nō omne scamnum, hoc est enim uniuersale, sed hoc quod nūc suppositum est: nec albū quod in niue est (uniuersale n. est album & nix,) sed hoc album quod in hac niue nunc esse conspicitur. Hoc enim non pōt de quolibet alio albo prædicari quod in hac niue est, qa ad singularitatē deductū est, atq; ad indiuiduam formā constrictum est indiuidui participatione. Alia uero sunt quæ de pluribus prædicantur, ut genera, & species, & differentiæ, & propria, & accidentia cōmuniter, sed nō proprie alicui. Genera quidē de pluribus prædicantur, speciebus suis. Species uero de pluribus prædicātur, indiuiduis. Homo enim quod est animalis species, plures sub se homines habet de quibus appellari possit. Item equus qui subest animali loco speciei, plurimos habet indiuiduos equos de quibus prædicatur. Differentia uero ipsa quoq; de pluribus speciebus dici pōt, ut rationale de homine ac de Deo, corporibusq; cœlestibus, quæ (sicut Platoni placet) animata sunt & rōne uigentia. Proprium item & si de una spē prædicatur, de multis tamen indiuiduis dicitur, quæ sub cōueniente spē collocātur, ut risibile de Platone, Socrate, & cæteris indiuiduis dicitur, quæ homini supponuntur. Accidens etiam de multis dicitur: albū enim & nigrum de multis omnino dici potest, quæ a se genere specieq; seiuncta sunt: sedere etiam de multis dicitur,

citur, homo enim sedet, simia sedet, aues quoque quarum spẽs longe diuersæ sunt. Accidens autem quoniam cõmuniter accidens esse pôt, & proprie alicui, iccirco determinauit dicens, & accidentia cõmuniter, sed non proprie, quæ proprie enim alicui accidunt, indiuidua fiunt, & de uno tantũ ualentia prædicari. & ea quæ cõmuniter accipiuntur, de pluribus dici queũt. ut enim de niue dictũ est, illud albũ quod in hac subiecta niue est, nõ est cõmuniter accidens, sed ꝓprie huic niui quæ oculis ostensioniq; subiecta est: ita quoque ex eo, qđ cõmuniter prædicari poterat (de multis enim albũ dici pôt, ut albus homo, albus equus, alba nix) factũ est, ut de una tantum niue prædicari illud albũ possit, cuius participatione ipsum quoque factũ est singulare. Omnino aũt omnia genera, uel spẽs, uel differentias, uel propria, uel accidentia si per semetipsa speculemur, in eo quod genera, uel spẽs, uel differentiæ, uel propria, uel accidẽtia sunt: manifestum est, quoniam de pluribus prædicantur. At si ea in his speculemur in qbus sunt, ut secundũ subiecta eorum formã, & substantiam metiamur; euenit ut ex pluralitate prædicationis ad singularitatẽ uideantur adduci: animal enim quod genus est, de pluribus prædicatur, sed cũ hoc animal in Socrate consideramus, ex pluralitate prædicationis adducitur ad singularitatem. Socrates enim animal est, ipsum animal fit indiuiduũ, quoniã Socrates est indiuiduus ac singularis. Item homo de pluribus quidẽ hominibus prædicatur, sed si illam humanitatem quæ in Socrate est indiuiduo, cõsideremus, fit indiuidua, quoniam Socrates ipse indiuiduus est atq; singularis. Item differentia, ut rationale de pluribus dici pôt, sed in Socrate indiuidua est: risibile etiã cum de pluribus hominibus prædicetur, fit unicũ. Communiter quoque accidens, ut album, cũ de pluribus dici possit, in uno quoque singulari corpore perspectum indiuiduum est. Fieri aũt potuit commodior diuisio. hoc modo, Eorum quæ dicuntur, alia quidẽ ad singularitatẽ prædicantur, alia ad pluralitatem. Eorum quæ de pluribus prædicantur, alia secundũ substantiã prædicantur, alia secundũ accidens. Eorum quæ secundum substantiam prædicantur, alia in eo quod quid sit dicuntur, alia in eo quod quale sit. In eo quod quid sit quidẽ genus, & spẽs, in eo qđ quale sit differentia. Item eorum quæ in eo quod quid sit prædicantur, alia de speciebus prædicantur pluribus, alia minime. De speciebus quidẽ pluribus prędicantur, ut genera: de nullis uero species. Eorum aũt quæ secundũ accidens prædicantur, alia quidẽ sunt quæ de pluribus prædicantur, ut accidentia; alia quæ de una tantum, ut propria. Posset aũt fieri etiam huiusmodi diuisio, Eorum quæ prædicantur, alia de singulis prædicantur, alia de pluribus. Eorum quæ de pluribus, alia in eo quod quid sit, alia in eo quod quale sit prędicantur. Eorũ quæ in eo quod quid sit, alia de differentibus speciebus dicuntur, ut genera; alia minime, ut species. Eorũ aũt quæ in eo quod quale sit de pluribus prædicantur, alia quidem de differentibus specie prædicantur, ut differentiæ, & accidentia cõmuniter; alia de una tantum specie, ut propria. Eorum uero quæ de pluribus differentibus specie in eo quod quale sit prædicantur, alia quidẽ in substantia prædicantur, ut differentiæ; alia in cõmuniter euenientibus, ut accidentia. Et per hanc diuisionem quinq; harũ rerum definitiones colligi possunt hoc modo. Genus est, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Species est quod de pluribus minime specie differentibus in eo qđ quid sit prædicatur. Differentia est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit in substantia prædicatur. Propriũ est, quod de una tantũ specie in eo quod quale sit nõ in substantia prædicatur. Accidens est quod de pluribus spẽ differentibus in eo quod quale sit non in substantia prædicatur. Et nos quidẽ has diuisiones fecimus, ut omnia a semet ipsis separemus. Porphyrio uero alia intentio fuit. non. n. omnia nunc a semetipsis disiungere festinabat, sed tantum, ut cætera a generis forma, & proprietate separaret. At idcirco diuisit omnia quæ prædicantur aut in ea quæ de singulis prædicarentur, aut in ea quæ de pluribus. Ea uero quæ de pluribus prædicantur, aut genera esse dixit, aut species, aut cætera. horum quoque exempla subiiciens adiungit.

Ab his ergo quæ de uno solo prædicantur, differunt genera, eo quod hæc de pluribus dicuntur. Ab his autem rursus quæ de pluribus, a speciebus quidem, quoniam species & si de pluribus prædicentur, non tamen de differentibus specie, sed numero. Homo enim cum sit species, de Socrate, & de Platone prædicatur, qui non specie a se inuicem differunt, sed numero. Animal uero cum sit genus, de homine, equo, & boue prædicatur, qui differunt a se inuicem specie, non numero solum. A proprio quoq; differt genus, quoniam proprium de una sola specie, cuius est proprium, prædicatur, & de iis quæ sub una specie sunt indiuiduis, quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: genus autem non de una solum specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. A differentia uero & ab iis quæ communiter sunt accidentia, differt genus, quoniam & si de pluribus & differentibus specie prædicentur differentiæ, & communiter accidentia: non tamen in eo quod quid sit prædicantur, sed potius in eo quod quale est, & quomodo se habet. Interrogantibus enim aliquibus quid est illud de quo prædicantur hæc, genus respondebimus, differentias autem, & communiter accidentia nõ respondebimus. Non enim in eo quod quid est prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale sit. Interrogantibus enim qualis est homo, dicimus rationalis; & qualis est coruus, dicimus niger. Est autem rationale, differentia; nigrum uero, accidens. Quando autem quid est homo interrogamur, animal respondemus: est autem genus hominis animal.

11. Nũc genus a cęteris omnibus, quę quolibet modo prædicantur, separare contendit hoc modo. Quoniam enim genus de pluribus prædicatur, statim differt ab his quidem, quæ de uno tantum prædicantur, quæq; unum quodlibet habent indiuiduum, ac singulare subiectum. sed hæc differentia generis ab his, quæ de uno solo prædicantur, cõmunis est ei cum cæteris, idest specie, differentia, proprio, atque accidenti. Iccirco quoniam ipsa quoq; de pluribus prędicantur, horum igitur singulorum differentias a genere colligit, ut solum intelligendum genus quale sit sub animi deducat aspectum dicens: Ab his autem, quæ de pluribus prædicantur, differt genus, a speciebus quidem primum, quoniam species & si de pluribus prædicantur, non tamen de differentibus specie, sed numero. Species enim sub se species habere non poterit, alioqui genus non species appellaretur. si. n. genus est qđ de pluribus spẽ differentibus, in eo qđ quid sit ꝑdicatur, cũ spẽs de pluribus ꝑdicatur, & in eo quod quid sit, huic si addatur, ut de spẽ differentibus prædicetur, spẽi forma transit in genus, id quod exemplo quoque intelligi fas est. Homo enim cum sit species, prædicatur de Socrate, Platone, & cæteris quæ a se non specie disiuncta sunt, sicut homo atque equus & bos, sed numero: quod quidem habet dubitationem quid sit hoc, quod numero dicitur differre. Numero enim differre aliquid uidebitur quoties numerus a numero differt, ut grex boum, qui fortasse continet triginta boues, differt numero ab alio boum grege, si centum continet in se boues. in eo enim quod grex est, nõ differt, neque in eo quod boues, nec nisi numero quidem differunt, quod illi plures, illi uero sunt pauciores. Quomodo igitur Socrates, & Plato specie non differunt, sed numero, cum & Socrates unus sit, & Plato unus, & unitas numero ab unitate non differat: sed ita intelligendum est qđ dictum est, numero differentibus, id est in numerando differentibus, hoc est dum numerantur differentibus. cum. n. dicimus hic Plato est, hic Socrates, duas fecimus unitates. ac si digito tangamus dicentes, hic unus est de Socrate, rursus de Platone hic unus est, non eadem unitas in Socrate numerata est quæ in Platone, alioqui posset fieri, ut secundo tacto Socrate, Plato etiam demonstraretur, quod non fit.

ſit. Niſi.n.tetigeris Socratem uel mente, uel digito; itemq; niſi tetigeris Platonem,non facies duos, dum numerantur ergo differunt, quæ ſunt numero differentia. Cũ igitur ſpecies de numero differentibus, nõ de ſpecie prædicetur, genus de pluribus & differentibus ſpecie dicitur, ut de boue, de equo,& de cæteris quæ a ſe ſpecie inuicem differunt,nõ numero ſolo. Tribus.n. modis unumquodq; uel differre ab aliquo dicitur,uel alicui idẽ eſſe,id eſt genere,ſpecie,numero. Quęcunq; igitur genere eadẽ ſunt,non neceſſe eſt eſſe eaſdem ſpecie,ut ſi eadẽ ſint genere differant ſpecie. ſi uero eadẽ ſunt ſpecie, genere quoq; eadem eſſe neceſſe eſt, ut cum homo atq; equus idem ſint genere(uterq; enim animal nuncupatur)differunt ſpecie,quoniam alia eſt hominis ſpecies, alia equi. Socrates uero atq; Plato cum idem ſint ſpecie,idẽ quoq; ſunt genere: uterq; enim ſub animalis prædicatione ponitur. Si quid uero uel genere uel ſpecie idem ſit,non neceſſe eſt idem eſſe numero,ut Socrates & Plato, cum & genere animalis,& ſpecie hominis idem ſint, numero tamen reperiuntur eſſe diſiuncti. Quod ſi idem ſit numero, idem & genere & ſpecie eſſe neceſſe eſt: gladius enim atq; enſis idẽ ſunt numero: nihil.n.omnino aliud eſt enſis quã gladius. Sed nec ſpecie diuerſi ſunt:utrunq; enim gladius eſt. Nec genere:utrunq; enim inſtrumentum eſt,quod eſt gladii genus. Quoniam igitur homo, bos, atq; equus, de quibus animal prædicatur,ſpecie differunt, numero etiam eos differre neceſſe eſt. Iccirco hoc plus habet genus a ſpecie, ꝙ de differentibus ſpecie prædicatur: nam ſi integram generis definitionem demus,dabimus hoc modo: Genus eſt quod de pluribus differentibus ſpecie, nõ ſolum numero,& in eo quod quid ſit prædicatur. At uero ſic ſpecies: Species eſt quod ſolum de pluribus numero differentibus in eo quod quid ſit prædicatur. A proprio uero differt genus, quoniã proprium de una ſolã ſpecie,cuius eſt proprium prædicatur, & de his quæ ſub una ſpecie ſunt indiuiduis. Proprium enim ſemper ſpeciei uni adeſſe poteſt, neq; eam relinquit, nec tranſit ad aliam,atq; iccirco propriũ nuncupatum eſt, ut riſibile hominis eſt:itaq; & de ea ſpecie cuius eſt proprium prædicatur, & de his indiuiduis quæ ſub illa ſunt ſpecie, ut riſibile de homine dicitur,& de Socrate,& de Platone,& cæteris, quæ ſub hominis nomine continentur. Genus uero non de una tantum ſpecie,ut dictum eſt,ſed de pluribus: differt igitur genus a proprio, eo quod de pluribus ſpeciebus prædicetur, cum propriũ de una tantũ ſpecie,de qua dicitur,appelletur, & de iis quæ ſub illa ſunt indiuiduis. Differentiæ atq; accidentis diſcrepãtia a genere una ſeparatione cõcluditur. Omnino enim quia hæc in eo quod quid ſit minime prædicantur,eo ipſo ſegregantur a genere.nam in cæteris propinqua ſunt generi: nam & de pluribus prædicantur, & de ſpecie differentibus,ſed non in eo quod quid ſit.ſi quis enim interroget qualis eſt homo:reſpõdetur rationalis, quod eſt differentia. Si quis interroget qualis eſt coruus,dicitur niger,qđ eſt accidens. Si aũt interroges quid eſt homo,animal reſpondebitur,quod eſt genus. Quod uero ait. Non.n.in eo quod quid ſit prædicantur de ſubiecto, ſed magis in eo quod quale ſit: hoc magis quæſtioni occurrit huiuſmodi. Ariſtoteles enim differentias in ſubſtantia putat oportere prædicari,quod aũt in ſubſtantia prædicatur,hoc rẽ de qua prædicatur,non quale ſit,ſed quid ſit oſtendit: unde non uidetur differentia in eo quod quale ſit prædicari, ſed potius in eo qđ quid ſit.ſed ſoluitur hoc modo. Differentia enim ita ſubſtantiam demonſtrare ſolet,ut circa ſubſtantiam qualitatem determinet,id eſt ſubſtantialem qualitatem proferat. quod ergo dictum eſt magis,tale eſt,tanquam ſi diceret, uidetur quidem ſubſtantiam ſignificare, atq; in eo quod quid ſit prædicari. Sed magis illud eſt uerius: quia tametſi ſubſtantiã monſtret, tamen in eo quod quale ſit, prædicatur.

Quare genus de pluribus prædicari, diuidit ipſum ab ijs quæ de uno ſolo dicuntur ſicut indiuidua. De differentibus uero ſpecie,ſeparat idem ab ijs quæ ſicut ſpecies prædicantur,uel ſicut propria. In eo autem quod quid ſit prædicari,diuidit ipſum a differentiis & communiter accidentibus, quæ ſingula non in eo quod quid prædicantur, ſed in eo quod quale eſt, uel quomodo ſe habet.

s 2. Tria hæc eſſe diximus, quæ ſignificationem hanc tertiã generis informarent.i.de pluribus prædicari,de ſpecie differentibus,& in eo quod quid ſit:quæ ſingulæ partes genus a cæteris quæ quomodolibet prædicantur,diſtribuunt ac ſecernunt, quod ipſe breuiter colligens dicit. Id enim quod de pluribus prædicatur, genus ab his diuidit,quæ de uno tantum prædicantur indiuiduo. Indiuiduum autẽ pluribus dicitur modis, dicitur indiuiduum quod omnino ſecari non poteſt, ut unitas & mens. Dicitur indiuiduum,quod ob ſoliditatem diuidi nequit, ut adamas. Dicitur indiuiduũ cuius prædicatio in reliqua ſimilia non conuenit, ut Socrates: nam cum illi ſint cæteri homines ſimiles,non conuenit proprietas & prædicatio Socratis in cæteris:ergo ab iis quæ de uno tantum prædicantur genus differt eo quod de pluribus prædicetur. Reſtant igitur quatuor,ſpecies,& proprium, & differentia, & accidens, quorum a genere differentias colligamus. Singulis igitur differentiis ab his rebus ſegregabitur genus,ea quidem differentia qua de ſpecie differentibus ꝓdicari genus dicitur,ſeparatur ab his quæ ſicut ſpecies prædicantur, uel ſicut propria: ſpecies.n.omnino de nulla alia ſpecie dicetur, proprium uero de una tantum ſpecie prædicatur, atq; ideo non de ſpecie differentibus. Item genus a differentia & accidẽte differt, quod in eo quod quid ſit prędicatur: illa uero in eo quod quale ſit appellantur, ut dictum eſt. Itaque genus quidem ab iis,quæ de uno prædicantur, differt in quantitate prædicationis, quod de pluribus prædicetur: a ſpeciebus uero & proprio in ſubiectorum natura, quoniam genus de ſpecie differentibus dicitur: proprium uero & ſpecies minime. Item genus in qualitate prædicationis a differentia accidenteq; diuiditur. Qualitas.n.prædicationis quædã eſt, uel in eo quod quid ſit, uel in eo quod quale ſit, prædicari..

Nihil igitur neque ſuperfluum, neque minus continet generis dicta deſcriptio.

s 3. Omnis.n.deſcriptio uel definitio debet ei, quod definitur,æquari. ſi.n. definitio definitæ rei non ſit æqualis, & ſi quidem maior ſit, etiam quædam alia continebit,& nõ neceſſe eſt,ut ſemper definiti ſubſtantiam mõſtret. ſi minor ſit, ad omnem definiti ſubſtantiam non peruenit: omnia.n. quæ maiora ſunt de minoribus prædicantur, ut animal de hoĩe: minora uero de maioribus minime.nemo.n.uere dicere poteſt,omne animal homo eſt. Atq; iccirco ſi ſibi prædicatio cõuertenda eſt,æqualis oportet ut ſit:id aũt fieri poteſt,ſi neque ſuperfluum quicquam habet neq; diminutum, ut in ea ipſa generis deſcriptione. Dictũ eſt.n. genus eſſe quod de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid ſit prędicatur, quæ deſcriptio cum genere cõuerti poteſt: ut ſi dicamus, Quod de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quid ſit prædicetur,id genus eſſe:quod ſi conuerti poteſt (ut ait) nec plus nec minus continet,generis facta deſcriptio.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethi patricij ordinarii & conſularis uiri,
commentariorum in Porphyrium,
a ſe tranſlatum,

LIBER TERTIVS.

Vperior diſputatio de genere uidetur forſitan omnem etiã ſpeciei conſumpſiſſe tractatũ. nam cum genus ad aliquid ꝓdicetur,id eſt ad ſpẽm,cognoſci natura generis nõ poteſt,ſi ſpeciei quę ſit intelligentia neſciatur. ſed quoniã diuerſa eſt in ſuis naturis eorũ cõſideratio,atq; diſcretio diuerſa in permiſtis: iccirco ſicut ſingula in prooemio propoſuit, ita diuidere cũcta proſequitur,ac primũ poſt generis diſputationem de ſpecie

tractat, de qua quidem dubitari potest. Si enim hæc fuit ratio proponendi genus reliquis omnibus, q naturæ suæ magnitudine cætera contineret, non æquum erat differentiæ speciem in ordine tractatus anteponere, q differentia speciẽ contineret, cum præsertim differentiæ ipsas species informent: prius aũt est quod informat, quam id, quod eius informatione perficitur. Posterior igitur species est differẽtia: prius igitur de differentia tractandũ fuit. Etenim procemio etiam cõsentiret, in quo eum ordinem collocauit, quem naturalis ordo suggessit, dicens, utile esse nosse quid genus sit, & quid differentia. Huic respondendum est quæstioni, quoniam omnia quæcunq; ad aliquid prædicantur, substantiam semper ex oppositis sumunt. Vt igitur non potest esse pater nisi filius sit, nec filius nisi præcedat pater, alteriusq; nomen pendet ex altero: ita etiã in genere ac specie uidere licet, species quippe nisi generis non est, rursusq; genus esse non potest, nisi referatur ad speciem: nec uero substantiæ quædã aut res absolutæ esse putandæ sunt genus ac species, ut superius quoq; dictum est, sed quicquid illud est quod in naturæ proprietate consistat, id tunc genus fit ac species, cum uel ad inferiora, uel ad superiora refertur. Quorum igitur relatio alterutrum constituit, eorũ continens factus est iure tractatus: de specie igitur inchoans ait hoc modo.

Species autem dicitur quidem & de uniuscuiusq; forma, secundum quam dictũ est. Priamiquidem species digna est imperio. Dicitur autẽ species & ea, quæ est sub assignato genere, secundum quã solemus dicere, hominẽ quidem speciem animalis, cum sit genus animal; album autẽ coloris speciem, triangulum uero figuræ speciem.

14. Sicut generis supra significationes distinxit æquiuocas, ita idem in specie facit dicens, non esse speciei simplicem significationem, & ponit quidem duas. Longe autem plures esse manifestum est, quas iccirco præterijt, ne lectoris animum prolixitate confunderet. Dicit autem primũ quidem speciem figuram uniuscuiusq; uocari, quæ ex accidentium congregatione perficitur. Cautissime autem dictum est, uniuscuiusq: hæc enim secundum accidens dicitur, quę cuiq; indiuiduo forma est. Ea enim non ex substantiali quadam forma species, sed ex accidentibus euenit. alia est .n. substantialis formæ species, quæ humanitas nuncupatur: eaq; non est quasi supposita animali, sed est tanq̃ ipsa qualitas substantiam monstrans. Hæc enim & ab hac diuersa est, quæ uniuscuiusq; corpori accidentaliter insita est, & ab ea quæ genus deducit in partes. Postremum plura sunt, quæ cum eadem sint, diuersis tamẽ modis ad aliud atq; ad aliud relata intelliguntur, ut hanc ipsam humanitatem in eo quod ipsa est, si perspexeris, species est, eaq; substantialem determinat qualitatem. si sub animali eam intelligendo locaueris, deducit animalis in se participationem, separaturq; a cæteris animalibus, ac fit species generis. quod si uniuscuiusq; proprietatem consideres, id est quam uirilis uultus, quam firmus incessus, cæteraq; quibus indiuidua conformantur, & quodammodo depinguntur, hæc est accidentis species, secundum quam dicimus quemlibet illũ imperio esse aptum propter formæ eximiã dignitatẽ. Huic aliam adiungit speciei significationem, id est eam quam supponimus generi. Nos uero triplicem speciei significationem esse subijcimus, unam quidem substantialem qualitatem, aliam cuiuslibet propriam formam indiuidui, tertiam de qua nunc loquitur, quæ sub genere collocatur. Credendum uero est propter obscuritatem eius quam nos adiecimus, quia nimis eum altiorem atq; eruditiorem quæreret intellectum, ea tacita prætermissaq;, cæteras ipsum ædidisse. Et alterius quidem speciei hæc exempla subiecit, ut hominem quidẽ animalis speciem, album autem coloris, triangulum uero figuræ. Hæc enim omnia species nuncupantur eorum quæ sunt genera, animal quidem hominis, color autem albi, figura uero trianguli.

Quòd si etiam genus assignantes speciei meminimus, dicentes quod de pluribus & differentibus specie in eo quod quid prædicatur: & speciem dicimus id quod sub assignato genere ponitur.

15. Dudum cum generis descriptionem assignaret, in generis definitione speciei nomen iniecit dicens, id esse genus quod de pluribus speciei differentibus, in eo quod quid sit prædicaretur, ut scilicet per speciei nomen definiret genus. Nunc uero cum speciem definire contendat, generis utitur nuncupatione dicens, speciem esse, quæ sub genere ponatur, cui quidẽ dicto illa quæstio iure uidetur opponi. Omnis enim definitio rem debet declarare quam concludit, eamq; apertiorem reddere, quã suo nomine monstrabat. Ex notioribus igitur fieri oportet definitionẽ, quã res illa sit quæ definitur. Cum igitur per speciei nomẽ describeret, uel definiret genus, abusus est uocabulo speciei, uelut notiore quã generis, atq; ita ex notioribus descripsit genus. Nũc uero cum speciem uellet termino descriptionis includere, generis utitur nomine, rerumq; conuertit notionem, ut in generis quidẽ descriptione sit notius speciei uocabulum, in speciei aũt descriptione sit notius generis: quod fieri nequit. Si enim generis uocabulum notius est quã speciei, in definitione generis speciei nomine uti nõ debuit. Quòd si speciei nomẽ facilius intelligitur quã generis, in definitione speciei nomẽ generis non fuit apponendũ. cui quæstioni occurrit dicens.

Nosse oportet q quoniam genus alicuius est genus, & species alicuius est species, iccirco necesse est & in utrorumq; rationibus utrisque uti.

16. Omnia quęcunq; ad aliquid prædicantur, ex his, de quibus prædicantur, substantiam sortiuntur. Quòd si definitio uniuscuiusq; substantiæ proprietatem debet ostendere, iure ex alterutro fit descriptio in his quæ ad se inuicem referuntur. Ergo quoniam genus speciei genus est, & substantiam suam & uocabulum genus a specie sumit, in definitione generis speciei nomen fuit aduocandum. Quoniam uero species id quod est sumit ex genere, nomen generis in descriptione speciei non fuit relinquendum. Quoniam uero diuersæ sunt specierum qualitates: aliæ enim sunt species, quę & genera esse possunt, aliæ quæ in sola speciei proprietate permanent, neq; in naturã generis transeunt: iccirco multiplicem speciei definitionem dedit dicens.

Assignant ergo & sic speciem. Species est quæ sub assignato genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid sit prædicatur. Amplius autẽ sic quoq;. Species est quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid sit prædicatur. Sed hæc quidẽ assignatio specialissimæ est, et eius quæ solum species est, non etiam genus; aliæ uero & non specialissimarum esse possunt.

17. Tribus speciem definitionibus informauit, quarũ duæ quidem omni speciei conueniunt, omnesq; quæ quolibet modo species appellantur, sua conclusione determinant: tertia uero non ita. Cũ .n. duæ sint specierum formæ, una quidem cũ species alicuius, aliquando ẽt alterius genus esse potest: altera cum tantũ species est, neq; in formam generis transit. Priores duæ, illa scilicet in qua dictũ est, id esse spẽm quod sub genere ponitur, & rursus in qua dictum est, id esse speciẽ de qua genus in eo quod qd sit prædicetur, omni speciei conueniunt. Id enim tantũ hæ definitiones monstrant, quod sub genere ponitur. nã & ea quæ dicit id esse speciẽ, quod sub genere ponitur, eã uim significat speciei, qua refertur ad genus: & ea q̃ dicit id esse speciẽ, de qua genus in eo quod quid sit prędicatur, eã rursus significat speciei formã, quam retinet ex generis prædicatione. Idem est aũt & poni sub genere, & de eo prædicari genus: sicut idem est supponi generi, & ei genus præponi. Quòd si omnes species collocantur sub genere, manifestũ est omnem speciẽ hoc ambitu descriptionis includi. Sed tertia definitio de ea tantũ specie loquitur, quæ nunquã genus est, & quæ solum species restat. Hæc aũt species est ea, quę de differentibus specie minime prædicatur: nam si id habet genus plus a specie, q de differentibus specie prædicatur, si qua species quidem prędicetur

dicetur

dicetur de subiectis, sed non de specie differentibus, ea solum erit species superioris generis, subiectorum uero non erit genus. Igitur prædicatio ea quã species habet ad subiecta, si talis sit ut de differentibus specie non prædicetur, distinguit eam ab his speciebus, quæ genera esse possunt, & monstrat eam solum speciem esse, nec generis prædicationem tenere. Illa igitur tertia descriptio speciei quæ magis species, ac specialissima dicitur, definitur hoc modo: Species est quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur, ut homo: prædicatur enim de Cicerone, ac Demosthene, & cæteris, qui a se (ut dictum est) non specie, sed numero discrepant. Ex tribus igitur definitionibus, duabus quidem & specialissimas & non specialissimas species claudit: hæc uero tertia solum ultimam speciem tãgit. Vt autem apertius id liqueat, rem paulo altius orditur, eamq; congruis illustrat exemplis.

Planum autem erit quod dicitur hoc modo. In unoquoque prædicamento sunt quædam generalissima, & rursus alia specialissima; & inter generalissima & specialissima sunt alia, quæ & genera & species eadem dicuntur. Est autem generalissimum quidẽ supra quod non est aliud aliquod superueniens genus: Specialissimum autem post quod non est alia aliqua inferior species. Inter generalissimum autem & specialissimum alia sunt quæ & genera & species sunt eadem, ad aliud tamen & ad aliud sumpta. Sit autem manifestum in uno prædicamento quod dicitur, Substantia. est quidem & ipsa genus, sub hac autem est corpus: & sub corpore animatum corpus: sub quo animal: sub animali uerò rationale animal: sub quo homo: sub homine uerò Socrates & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem generalissimum est, & genus solum: homo uero specialissimum, & solum species: corpus uero, species quidem est substantiæ, genus uero corporis animati: sed & animatum corpus, species quidem est corporis, genus uero animalis. rursus animal species quidem est corporis animati, genus uero animalis rationalis: sed rationale animal, species quidẽ est animalis, genus autem hominis: homo uero species est rationalis animalis, non autem etiam genus particularium hominum, sed solum species. Ac omne, quod est ante indiuidua, proximeq; de ipsis prædicatur, species erit solum, non etiam genus.

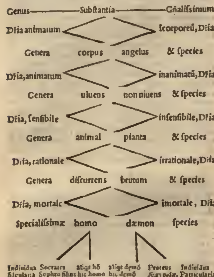
18. Prædiximus ab Aristotele decem prædicamenta esse disposita, quæ iccirco prædicamenta uocauit, quoniam de cæteris omnibus prædicantur. Quicquid uero de alio prędicatur, si non potuerit prædicatio conuerti, maior est res illa quæ prædicatur, ab ea de qua prædicatur. Itaque hæc prædicamenta maxima rerum omnium, quoniam de omnibus prædicantur, ostensa sunt. In unoquoque igitur horum prædicamentorum, quædam generalissima sunt genera, & est longa series specierum, atq; a maximo decursus ad minima. Et illa quidem quæ de cæteris prædicantur ut genera, neque ullis aliis supponuntur ut species, generalissima genera nuncupantur iccirco, quia his nullum aliud superponitur genus. Infima uero quæ de nullis speciebus dicuntur, specialissimæ species appellãtur iccirco, quoniam integrũ cuiuslibet rei uocabulum illa suscipiũt, quæ pura immistaq; in ea de qua quæritur, proprietate sunt constituta. At quoniam species, id quod species est, ex eo habet nomen, quia supponitur generi: ipsa erit simplex species, si ita generi supponatur, ut nullis aliis speciebus præponatur ut genus. Species enim quæ sic generi supponitur alii, ut alii præponatur, non est simplex species, sed habet quandam generis admixtionem. Illa uero species quæ ita supponitur generi, ut minime speciebus aliis præponatur, illa solũ simplexq; species est, atq; iccirco & maxime species est, & specialissima nũcupatur. Inter genera igitur, quæ sunt generalissima, & species quę sunt specialissimæ, in medio sunt quędã quę superioribus quidem collatæ sunt species, inferioribus uero genera, hæc subalterna genera nuncupantur, quod ita sunt genera, ut alterum sub altero collocetur. Quod igitur solum genus est, id dicitur generalissimum genus: quæ uero ita sunt genera, ut esse species possint, uel ita species, ut sint genera nonnunquam, subalterna genera uel species appellantur. Quod uero ita est species ut alii genus esse nõ possit, specialissima species dicitur. His ergo cognitis sumamus unius prædicamenti exemplũ, ut ab eo in cæteris quoque prædicamentis, atq; in cæteris generibus & speciebus stilo atq; ordine quid eueniat possit agnosci. Substãtia igitur generalissimum genus est: hoc enim de cunctis aliis prædicatur. ac primum huius species duæ sunt, corporeum, & incorporeum. nam & quod corporeum est, substantia dicitur: & item quod incorporeum est, substantia prædicatur: sub corporeo uero animatum atq; inanimatum corpus ponitur. Sub animato corpore, animal ponitur. nam si sensibile adiicias animato corpori, animal facis: reliqua uero pars, id est species, cõtinet animatum & insensibile corpus. Sub animali autem rationale atq; irrationale. Sub rationali Deus & homo: nam si rationali mortale subieceris, hominẽ constitues: si immortale, Deum: Deum uero dico corporeum, hunc enim mundum ueteres Deum uocabant, & Iouis eum appellatione dignati sunt: Deumq;, Solem, cæteraq; cœlestia corpora, quæ animata esse cum Plato, tum plurimus doctorum chorus arbitratus est. Sub homine uero indiuidui singularesq; homines sunt, ut Plato, Cato, Cicero, quorum infinita pluralitas numerum nõ recipit. cuius rei subiecta descriptio sub oculis ponat exemplum.

MARTIANVS.

EXemplum hoc bene perceptũ magnas utilitates affert: nam & prædicamenta disponere, & secũdas intentiones rebus applicare docet. Substantia uero hic potius diuisa est, quàm e nouem aliis unum, quia eius prædicamentum & notius nobis est, & cæteris magis distinctum. Ea materialibus & immaterialibus indifferẽs esse põt apud logicum, qui rerum non exactam notitiam, sed mediocrẽ profitetur. Substantia per corporeum & incorporeum diuisa, corpus & angelum procreat. Angelum uoco naturã ex ente & essentia compositam: quæ quia uix tandem ab hominibus mẽte percipitur, ideo Porphyr. ea dimissa corpus animato & inanimato distinguit. Est autem corpus non trina dimensio, (nam id in quãtitate collocatum est) sed quod tribus dimensionibus sisterni ualet. Corpus inanimato copulatum speciem gignit, quæ saxa, metalla, & quæ in sublimi fiunt, grandinem, niuem, & id genus alia, ipsaq; elemẽta complectitur. Hanc si mixtum nominem, minus & plus q̃ conueniat, dixi. Appelletur ergo donec aptius aliquid occurrat, uel negatiuo nomine, non uiuum, quando nomẽ infinitum id totũ comprehẽdat quod finitum non cõtinet: uel priuatiuo, aut certe positiuo, mortuum. non quòd uitæ coniunctum aliquando fuerit, uerum quia uita careat. Ex corpore & animato nascitur uiuum, species antedictæ speciei, quamuis simul natura, ex quo tamen omnia sub corpore contenta cum ea partiens. Est autem uiuum quod alitur & crescit. Id Porphyr. cum uocabulum nõ haberet, definitione expressit, corpus animatum appellans: sed si uocẽ aliquam arrogare possimus, longe dilucidior est prædicamentorum enarratio. Viuens igitur sensibili insensibiliq; separatur, atq; cum illo animal, cum hoc plantam gignit. Plãta lõgis diuisionibus in singulas herbas & arbores abit. quod uidens Porphyrius omissa planta, secuit animal rationabili & irrationabili differentiis, quibus adiunctum, hinc discurrens, inde brutum effecit. Nominatur autem brutum a Latinis quod discursu caret. Discurrẽs quod e notis ignota colligit, solius opus rationis. Hic quoq; Porph. cũ appellationes non haberet, brutum tacuit, discurrens per animal rationale explicuit, nomini definitionem substituens: brutũ in species ultimas diducere uix magnus liber posset,

Quod

Quod ille uidens, mortali & immortali discurrens scinxit, atq; ita Deum & hominem produxit. Per Deum non supremum illum rerum oium auctorem & finē intelligit, qui non est in prædicamento nisi sicut materia & forma, per reductionem, sed uel globos cœlestes quibus immortalitatē & rationem Aristoteles attribuit, Plato sensum etiam & alimoniam concedit, uel certe dæmonem: qui animal genere cum sit, est animo passiuus, mente rationalis, corpore aereus, tempore æternus. Sed nunquid dæmon in species, an in indiuidua statim soluatur, quia non satis constat, ideo Porphyr. ad hominem redit, quem asserit certis quibusdam accidentibus iunctum, quorum collectio in alio reperiri ne

quit, Socratem & Platonem componere. Differentiis igitur accidentalibus non substantialibus cum homo in singulos homines soluatur: Species etiam respectu istorum, merito nuncupatur non genus. Oportet enim ut siquid appellari genus uelit, differentiis substantialibus scindatur. Quòd siquis etiam modis intrinsecis hominem ad indiuidua contrahat, quia sunt aliquid rei, non autem res, homo species adhuc remanet, non genus euadit; & Socrates atque Plato, indiuidua, non species. Singuli uero homines cū ulterius diuidi nequeant in partes, subiectiuas dico non quantas, indiuidua, sicut & nomen significat, iure cognominantur: nec aliquis homo, quamuis uagum nomen sit, indiuiduum non est, cum uni tantum conueniat, sicut hic homo, sicut Socrates, sicut Sophronisci filius. Vt autem e supremo uenimus ad infima diuidendo, sic ab infimis ad supremum colligendo redibimus. nam sicut homo uariis accidentium differentiis adiunctis ex uno plures euadit: ita detractis, e multis unus efficitur. neque enim is homo, quē communem, quem speciem dicimus, figmentum est, aut separata forma, sed res quædam in omnibus & singulis hominibus tota reperta, postquam eorum a se inuicem distinctiones mente semoueris. Quemadmodum autem homo a particularibus hominibus colligitur, ita discurrens ex homine & dæmone, seclusis immortali & mortali differentiis. Et animal in discurrenti & bruto, semotis rationali & irrationali. Et uiuens ex animali, & planta, separatis sensibili & insensibili. Et corpus e uiuenti & non uiuenti, sequestratis animato & inanimato. Et postremo substantia e corpore & angelo, reiectis corporeo, & incorporeo. Simplex ergo res est substantia, & omnes differentiæ, composita sunt reliqua in prædicamentis disposita. Atque has res non per se dialectici considerant, sed quatenus secundis intentionibus substernuntur. Sunt autem secundæ intentiones hoc quod dico, genus, differentia, species, indiuiduum, superius, inferius, diuidens, constituens, diuisum, constitutum, uniuersale, singulare, commune, particulare, & id genus alia, quibus oia in prædicamentis distributa nominantur, prout ipsis tamen cōuenit. Vnde substātia solum genus dicitur, quia supra se genus non habet. Homo solum species, quia infra se speciem non continet. Corpus autem, uiuens, animal, discurrens, utroq; modo, quoniam supra se genus habent & infra se species: nam quę lateribus circumposita sunt ex aduerso sibi positiue repugnātia, differentiæ nuncupantur, quoniam differre species a se inuicem faciant. Ac si præcedentibus comparentur, diuisiuæ, quia genera diuidant: sin sequentibus conferantur, constitutiuæ quia species constituant, dicuntur. Quicquid autē sub ultimis speciebus est, indiuiduum, quod ulterius in partes subiectiuas diuidi nequeat: & singularia atq; particularia eo quod neq; communia, neq; uniuersalia sint. Inuentæ sunt autem secundæ intentiones a Dialecticis, ut plura possemus unica uoce significare: nam artis est multitudinem in compendium redigere, quod & hic euenit. Siquis enim dicat, Indiuiduum non habet definitionem, uix explicari potest quammulta complexus sim. Item si dixero, sola species definitur: pauciora quidem significaui, sed adhuc tam multa ut ne longo quidem libro describi queant. Recte itaque modos intelligendi secundas intentiones ferūt, & logicam esse de secundis intentionibus applicatis primis. Traduntur enim artis præcepta in secundis intentionibus, quæ in primis, hoc est in rebus ipsis, exequuntur, ut cum dico, genus prædicatur de specie, non hoc dico species est genus. falsum est enim disperata cum sint, sed hoc dico, corpus & angelus est substantia uiuens & mortuum est corpus, & substantia. animal & planta. est uiuens, corpus, & substantia. discurrens & brutum est animal, uiuens, corpus, & substantia. homo & dæmon est discurrens, animal, uiuens, corpus, & substantia. Rursus si dixero, superius de suo inferiori prædicatur, totum quod ante proposui quidem significaui, & præterea differentias in speciebus suis, & indiuiduis esse, nec solum in prædicamento substantiæ, hoc uerū esse, sed in cæteris etiam nouem, quantitate, qualitate, relatione, actione, passione, ubi, quando, situ, & habitu. Verū de his hactenus & fortasse nimium.

Superius posita descriptio ordinem a generalissimo usq; ad indiuidua prædicationis ostendit, in qua quidem substātia generalissimum dicitur genus, quoniam præposita est omnibus, nulli uero ipsa supponitur, & solum genus propter eandem dicitur causam. Homo autem species solum, quoniam Plato, Cato, Cicero, quibus est ipsa præposita, non differunt specie, sed numero tantum. Corporeum uero quod secundum a substantia collocatur, & species esse probatur, & genus, substantiæ species, genus animati. At ueco animatum, genus est animalis, corporei species: est autem animatum genus sensibilis, animatū uero sensibile animal est. igitur ipsum animatum propter propriam differentiam quæ est sensibile, recte genus dicitur esse animalis. Animal uero rationalis genus est, & rationale genus est mortalis. cumq; rationale & mortale nihil aliud sit quàm homo, rationale sit animalis species, hominis uero genus: homo uero ipse Catonis, Platonis, Ciceronis non erit (ut dictum est) genus, sed solum species. nec solum differentiæ rationalis species est homo, uerum etiam Catonis, & Platonis, cæterorumq; species appellatur, propter diuersam scilicet causam. nam rationalis iccirco est species, quoniam rationale per mortale atq; immortale diuiditur, cum sit homo mortale. Idem uero homo species est Platonis atq; cęterorum: in forma enim eorum omnium homo erit substātialis atque ultima similitudo. Est autem communis & omnium regula, esse eas species specialissimas, quæ supra sola

indiuidua collocantur, ut homo, equus, coruus, sed non auis, auium nanque multæ sunt species, sed hæ tantum species dicuntur esse, quorum subiecta ita sibi sunt consimilia, ut substantialem differentiam habere non possint. In omni autem hac dispositione priora genera cum inferioribus cōiunguntur, ut posteriores efficiant species. Nam ut sit corpus, substantia cum corporalitate coniungitur, & est substātia corporea, corpus. Item ut sit animatum, corporeum atque substantia, animato copulatur, & est animatū substantia corporea habens animam. Item ut sit sensibile, eidem tria illa superiora iunguntur. nam quod est sensibile, tantum est, quantum substantia corporea animata retinens sensum, quod totum animal est. Item superiora omnia rationali iuncta, rationale animal efficiunt, postremumq; hominem superiora omnia nihilominus terminant, id est substantiam hominis, addito tantū rationali mortali: est enim homo substantia corporea, animata, sensibilis, rationalis, mortalis. Nos uero definitionem hominis reddimus dicentes, animal rationale mortale, in animali scilicet includentes & substantiam, & corporeum, & animatum atque sensibile, & in cæteris quidem speciebus atq; generibus ad hūc modum, & diuiduntur genera, & species describuntur.

Quemadmodum igitur substantia, cum suprema sit, eo quod nihil supra eam sit, genus est generalißimum: sic & homo, cum sit species, post quam non est alia species, neq; aliud eorum, quæ possunt diuidi in species, sed solum indiuidua, (indiuiduum enim est Socrates & Plato, & hoc album) species erit solum, & ultima species, & ut (dictum est) specialißima. Quæ uero in medio sunt, eorum quidem, quæ supra se sunt, species erunt; eorum uero, quæ post, genera sunt. Quare hæc quidem duas habent habitudines, illam quæ est ad superiora, secundū quam species dicuntur esse ipsorum; & eam quæ est ad posteriora, secundum quam genera ipsorum esse dicuntur. Extrema uero habent unam habitudinem: nam & generalißimum ad ea, quæ posteriora sunt, habet habitudinem, cum genus sit omnium supremum: eam uero, quæ est ad superiora, non habet, cum sit supremum & primum principium, & (ut diximus) supra quod non est aliud superueniens genus: & specialißimum etiam unam habet habitudinem, eam quæ est ad superiora, quorum est species; eam uero quæ est ad posteriora, non diuersam habet, sed eandem: nam & indiuiduorum species dicitur. Sed species quidem dicitur indiuiduorum uelut ea continens, species uero superiorum, ut quæ ab illis contineatur.

19. Ex proportione speciei nomen etiam generis ostenditur. nam ut genus, quoniam non habet genus supra se, generalissimum genus dicitur, ut substantia: ita species quoniam non habet sub se speciem sed indiuidua, specialissima species dicitur, ut homo. Quid autem est species non habere sub se? id est his præesse, quæ neq; in dissimilia diuidi possunt, ut genera diuiduntur, neque in similia, ut secantur species. Illa uero, quæ inter genera generalissima, speciesq; specialissimas constituta sunt, species & genera nuncupantur, quæ & ipsa aliis supponuntur, & his alia subiiciūtur, quorum in dissimilia, uel in similia possunt esse partitiones. Cumq; duæ sint habitudines, & quasi comparationes oppositæ, quæ in omnibus generibus speciebusq; uersantur, una quidem quæ ad superiora respiciat, ut specierū quæ suis generibus supponuntur: alia uero quæ ad inferiora, ut generum cum speciebus propriis præponuntur: generalissima quidem genera unam tantum retinent habitudinem, eam scilicet quæ inferiora amplectitur, illā uero quæ ad præposita comparantur non habent. Generalissimum enim genus nulli supponitur. Itē species specialissima unā possidet habitudinem, per quam scilicet ad sola genera cōparatur. Illam uero quæ ad inferiora committitur, non habet: nullis enim speciebus ipsa præponitur. At uero quæ subalterna sunt genera, utraque habitudine funguntur: nā & illam possident, quæ ad superiora respicit, quoniā quæ subalterna sunt, habent superpositū genus, & illam quæ de inferioribus prædicatur. Habent enim subalterna genera suppositas species, ut corporeum ad substantiam quidem eā retinet habitudinem, qua potest poni sub genere, ad animatum uero eam qua potest de specie prædicari. Specialissimę uero species licet ipsę indiuiduis præponantur, tamen præpositi habitudinem non habent, iccirco quoniam illa quæ speciei ultimæ supponuntur, talia sunt, ut quantum ad substantiam unum quiddam sunt, non habentia substantialem differentiam, sed accidentalem: efficitur ergo, ut numero saltem distare uideantur, ut penè dici possint, & pluribus præesse species, & quodammodo nullis omnino esse præpositæ. nam cum species substantiam monstret, unaq; sit omnium indiuiduorum sub specie positorum substantia, quodā modo nulli præposita est, si ad substantiam quis uelit aspicere. At si accidentia quis consideret, pluces de quibus prædicatur species, fiunt non substantiæ diuersitate, sed accidentium multitudine. Itaque fit ut genus quidem semper plurimas sub se species habeat: (de differentibus enim specie prędicatur): differentia uero nisi pluralitati non conuenit, at uero species etiam uni aliquando indiuiduo præesse potest. Si enim unus (ut perhibetur) est phœnix, phœnicis species de uno tantum indiuiduo prædicatur. Solis etiam species unum Solem intelligitur habere subiectum, ita nullam multitudinem species per se continet, cum etiam si unum sit tantum indiuiduum, speciei tamen non pereat intellectus: quibusdā enim suis quasi similibus partibus præest: ut si æris uirgulam diuidas, secundum id quod æs dicitur, idem & partes esse intelligitur, & totum. Iccirco dictum est speciē licet sit indiuiduis præposita, unam tantum habitudinē possidere, illam unam scilicet qua species est. Quando enim præpositis subditur: species nuncupatur, & est superiorum species tanquam subiecta, inferiorumq; species, iccirco quoniam eorum substantia monstratur. Nec ita est species indiuiduorum, quemadmodum speciei genus. illud enim pars est substantiæ, ut animal hominis. reliquæ enim partes rationale atque mortale adduntur animali ad definiendā substantiam hominis: homo uero Socratis atque Ciceronis tota substantia est: nulla enim additur differentia substantialis ad hominem, ut Socrates fiat aut Cicero, sicut additur animali rationale atque mortale, ut homo integra definitione claudatur. Iccirco igitur species specialissima tantū est species, atque hanc solam possidet habitudinem: ad superiora quidem, quoniam ab his continetur: ad inferiora uerō, quoniam substantiam eōrum format & continet.

Determinant ergo generalißimum ita, quod cum genus sit, non est species: & rursus, supra quod non est aliud superueniens genus. Specialißimum uero, quod cum sit species, non est genus: & quod cum sit species, non amplius in species diuidere possumus: & hoc modo, quod de pluribus differentibus numero, in eo quod quid sit, prædicatur. Ea uero, quæ sunt in medio extremorum, subalterna uocantur genera & species; & unumquodq; eorum species esse potest & genus, ad aliud quidem, & ad aliud sumpta. Ea uero, quæ sunt supra specialißima usque ad generalißimum ascendentia, uicißim genera dicuntur & species, ut Agamemnon, Atrides, Pelopides, Tantalides, & ultimo Iouis. Sed in familiis quidem plerunque reducuntur ad unum principium, uerbi gratia ad Iouem.

20. Postquam naturam generū ac specierum diuersitatēq; monstrauit, eorum ordinem definitionis descriptionisq; cōmemorat, ac primum quidem generalissimi generis terminum inducit dicens, generalissimum genus esse quod cū

ipsum

ipsum sit genus, non habet superpositum genus, hoc est speciem non esse, & rursus supra quod non erit aliud genus superueniens. Si enim haberet aliud genus superueniens, minime ipsum generalissimum uocaretur. Specialissima uero species hoc modo describitur: quod cum sit species, non est genus, scilicet ex opposito, quoniam opposita ex oppositis describuntur interdum. nam quoniam præpositio opposita est suppositioni: genus autem præponitur, species uero supponitur, si iccirco erit primum genus, quia ita superponitur ut minime supponatur: iccirco erit ultima species, quia ita supponitur, ut præponi non possit: igitur recte oppositorum ex oppositis facta est definitio. Est alia rursus descriptio speciei, quod cum sit species, nunquã diuiditur in species, id est genus esse non potest. Si enim omne genus specierum genus est, si quid non diuiditur in species, genus esse non potest. Est rursus alia definitio, quod de pluribus differentibus numero in eo quod quid sit prædicatur, de qua definitione sæpe est superius demonstratum. Nunc illud attendendum est (sicut paulo supra dictum est) speciei unum indiuiduum potest subiectum esse, ut phœnici atomus sua, ut Soli corpus hoc lucidum, ut mundo uel Lunæ, quorum species singulis suis indiuiduis superponuntur. Quod si ita est ut species de uno quolibet indiuiduo prædicetur, ut de phœnice: quomodo conuenit dicere speciem esse quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Sunt.n. quædã, q de numero differentibus minime dicũtur, ut phœnix, Sol, Luna: sed de his illa ratio est, de qua etiã superius pauca reddidimus, quæ paululũ explicata cõmodissime nodum quæstionis absoluet. Omnia enim quæ sub specialissimis speciebus sunt, siue infinita sint, siue finito numero constituta, siue ad singularitatem deducantur, dum est aliquod indiuiduũ, semper species manebit, neq; indiuiduorum diminutione si quodlibet unũ maneat, species consumitur. Quoniam, ut dictum est, tametsi plura sint indiuidua, substantiales differentias non habebunt, id ergo in genere dici non conuenit, quod his præest, quæ substantiali a se differentia disgregata sunt: præest enim speciebus quę diuersis differentiis informantur. Si igitur una earum perierit, & ad unitatem speciei redacta fuerit ratio generis, genus esse non poterit, quia de differentibus specie prædicatur, non ita in speciebus. nam si omnium indiuiduorũ natura consumpta sit, & ad unius singularitatem indiuidui supposita speciei prædicatio uenerit, est tamen species, ac permanet. Talia.n.sunt illa quæ pereunt ac desunt, quale est id quod permansit & subiacet. Quod uero dicimus de pluribus numero differentibus speciem prædicari, duobus id recte excusatur modis. Vno quidem quia multo plures sunt species, quæ de numerosis indiuiduis prædicantur, quam hę quibus unum tantum indiuiduum uidetur esse suppositum. Deinde hoc modo, quia multa secundum potestatem dicũtur, cum actu non semper ita sint, ut risibilis homo dicitur, etiam si minime rideat, quoniam ridere potest. Ita igitur species de numero differentibus prædicatur: nihil.n. minus phœnix de pluribus phœnicibus prædicaretur, si plures essent quã nunc, quando unus esse perhibetur. Itẽ solis species de hoc uno Sole quem nouimus, nunc dicitur: at si in animo plures Soles & in cogitatione fingantur, nihilominus de pluribus Solibus indiuiduis, nomen Solis quam de hoc uno prædicabitur. Iccirco igitur species de pluribus numero differentibus dicitur prædicari, cũ sint aliquæ, quæ de singulis indiuiduis appellentur: illa uero quæ subalterna uocantur, ita definiri queunt. Subalternum genus est quod esse genus & species poterit ad eum modum qui est in familiis, quæ procreant & procreantur, ut etiam subiectum mõstrat exemplum: ut Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, & ultimum Iouis, Atreus enim Pelopis filius tanquã eiusdem speciei quasi Agamẽnonis genus est. Item. Agamemnon, Pelopides & Tantalides, cũ Pelops ad Tantalum comparatur, Tantalusq; ad Iouem quasi species, itẽq; Tantalus ad Pelopem, Pelops ad Atreum quasi genera esse uideantur, cum Iupiter sit horum uelut generalissimũ genus. Sed in familiis quidem plerunq; reducuntur ad unum principium, uerbi gratia ad Iouem.

In generibus autem & speciebus non sic se habet: neque enim unum commune genus omnium est ens, nec omnia eiusdem generis sunt secundum unum supremum genus, quemadmodum dicit Aristoteles: sed sint posita, quemadmodum dictum est in prædicamentis, prima decem genera, quasi decem prima principia. Etsi omnia quis entia uocet, æquiuoce, inquit, nuncupabit, non uniuoce. Si enim ens unum esset commune omnium genus; uniuoce omnia, entia dicerentur: cum uero sint decem prima, commune est ens secundum nomen solum, non etiam secundũ rationem, quæ secundum entis nomen est.

21. Quoniam cum de subalternis generibus diceret, familiæ cuiusdam posuit exemplum, quæ ab Agmemnone peruenit ad Iouem, quem pro numinis quidem reuerentia, ultimum posuit. Quantum.n. ad ueteres theologos, refertur Iupiter ad Saturnum, Saturnus ad Cœlum, Cœlus uero ad antiquissimum Ophionem ducitur, cuius Ophionis nullũ principium est. Ne igitur quod in familiis est, id in rebus quoque esse credatur, ut res omnes possint ad unum sui nominis redire principium: iccirco determinant hoc in generibus ac speciebus esse non posse, neque enim sicut familiæ cuiuslibet, ita etiam omnium rerum unum esse principium potest. Fuerunt.n. qui hac opinione tenerentur, ut rerum omnium quæ sunt, unum putarent esse genus: quod ens nũcupatur, tractum ab eo quod dicimus est. omnia.n. sunt & de omnibus esse prædicatur, itaq; substantia est, & qualitas est, item quantitas est, cæteraq; esse dicuntur, nec de his aliquid tractaretur, nisi hæc unũ prædicamenta dicũtur, esse constaret. Quæ cum ita sint, ultimum omnium genus ens posuerũt scilicet quod de omnibus prædicaretur: ab eo enim, quod dicimus est, participium inflectentes, græco quidem sermone ὢν latine ens appellauerunt. Sed Aristoteles, sapientissimus principiorum cognitor, reclamat huic sententiæ, nec ad unũ res omnes putat duci posse primordium, sed decem esse genera in rebus. Quæ cum a semetipsis diuersa sunt, tum ad nullum commune principium reducuntur. Hæc autem decem genera statuit, substantiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid, ubi, quando, situm, habere, facere, pati. Quod uero occurrebat, quoniam de his omnibus esse prædicaretur: (omnia.n. quæ superius cõmemorata sunt, genera esse dicuntur) ita discussit ac repulit dicens, non omne commune nomen communem eriã formare substantiam, nec ex eo debere genus esse commune arbitrari, q de aliquibus commune nomen prædicaretur. Quibus enim definitio communis nominis conuenit, illa communis nominis iure species iudicabuntur, & commumi illo uocabulo uniuoce prædicantur. Quibus uero non conuenit, uox his communis tantum est, nulla uero substãtia. Id autem manifestius declaratur exemplis, hoc modo. Animal hominis atque equi genus esse prædicamus. demus igitur animalis definitionem quæ est, substantia animata sensibilis: hanc si ad hominem reducamus, erit homo substantia animata sensibilis, nec ulla falsitate definitio maculatur. Rursus si ad equum, erit equus substantia animata sensibilis. id quoque uerum est. conuenit igitur hæc definitio & animali, quod commune est homini atque equo, & eadẽ equo, atque homini, quæ species ponuntur animalis. ex quo fit, ut homo atq; equus utraq; animalia uniuoce prædicentur. At si quis hominem pictum hominemq; uerum communi animalis nomine nuncupauerit, definiat (si libet) animal hoc modo, substantiam animatam esse atq; sensibilem. Sed hæc definitio ei quidem homini qui uiuus est, conuenit, ei uero qui pictus est, minime, neque enim est animata substantia. Igitur homini uiuo atque picto, quibus communis nominis definitio, id est animalis, non potest conuenire, non est animal commune genus, sed tamen commune uocabulum dicitur, q hoc nomen animal in uiuo homine atq; pic

cto nō inest ut genus, sed ut uox plura significans. uox enim plura significans æquiuoca nuncupatur: sicut ea uox quę genus ostendit, uniuoca dicitur. Itaq; id quod dicitur ens, etsi de omnibus dicatur prædicamentis: quoniā tamen nulla eius definitio inueniri pōt, quæ omnibus prędicamētis possit aptari, icciro nō dicitur uniuoce de prædicamentis, idest ut genus, sed æquiuoce, id est ut uox plura significans. Conuincitur hac quoq; ratione id quod dicimus, ens prædicamentorū genus esse nō posse, unius enim rei duo genera esse nō possunt, nisi alterū alteri subiiacitur, ut hominis genus est animal atq; animatū: cum animal animato uelut species supponatur. At si duo sibimet ita æqualia sint, ut nunquam alteri alterum supponatur, hęc utraq; eidē speciei genera esse non possunt. Ens igitur atq; unum neutrum alteri supponitur: neq; enim unius dicere possumus genus ens, nec eius quod dicimus ens, unū. nam quod dicimus ens, unum est, & quod unū dicimus, ens est, genus aūt & species sibi inuicem minime conuertuntur. Si igitur prædicatur ens de omnibus prædicamentis, prædicatur etiam unū. nam substantia unū est, qualitas unum est, quantitas unū est, cæteraq; ad hunc modū. Si igitur quoniam esse de omnibus his prædicatur, omniū genus erit ens: & unū, quoniam de omnibus prædicatur, erit omniū genus, sed unum atq; ens (ut demōstratū est) minime alterum alteri prępopitur. duo igitur ęqualia singulorum prædicamentorū genera sunt, quod fieri nequit. Cum hoc igitur ita sit, id Porphyrius determinauit dicens: non ita in rebus, ut in familiis omnia ad unū principiū posse deduci, nec omniū rerum cōmune esse genus posse, ut Aristoteli placet, sed sunt præposita inquit quēadmodum in prædicamentis dictū est, prima decem genera, quasi decē prima principia, scilicet ut nulla interim ratio perquiratur, sed Aristotelis auctoritati cōcedentes hæc decē genera nulli alii generi credamus esse subiecta: quæ siquis entia uocet, æquiuoce nuncupabit, nō uniuoce: neq; enim una eorū omnium secundū cōmune nomen definitio poterit adhiberi, quæ res facit, ut non uniuoce de his aliquid prædicetur. Si enim uniuoce prædicaretur, genus esset eorū commune nomen, quod de omnibus prædicaretur: at si genus esset, definitio generis conueniret in species, quod quia non fit, commune his id qđ dicimus ens uocabulum est, uocis significatione, non ratione substantiæ.

Decem quidē igitur generalißima sunt, specialißima uero in numero quidē quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua aūt, quæ sunt post specialißima, infinita sunt. Quapropter usq; ad specialißima a generalißimis descēdentes iubebat Plato quiescere. Descendere aūt per media, diuidendo specificis differentiis, infinita uero relinquenda suadet: neq; enim eorum posse fieri disciplinam.

22\. Quoniam specierum nosse naturam ad sectionē generis pertinet, quoniamq; scientia infinita esse non pōt: (nullus enim intellectus infinita circundat) icciro de multitudine generum, specierū, atq; indiuiduorum rectissima ratione persequitur, dicens: Supremorum generū numerum notū esse: decem enim prædicamenta ab Aristotele esse reperta, quæ rebus omnibus generis loco præferenda sunt. Species uero multo plures esse, quàm genera: nam cum decem suprema sint rerum genera, cumq; uni generi non una, sed multæ species supponantur, proximæq; species supremis generibus subalterna sint genera usq; dum ad ultimas species descēdant, nimirum unius generis multas species necesse est esse utrobiq; diffusas. Specialissimas uero multo plures esse q̄ subalterna, quoniā per multitudinem generum subalternorū ad specialissimas descenditur species, quas multo plures esse, quàm genera subalterna, hoc maxime ostenditur, quòd inferiores sunt, & semper subalterna genera in plura subiecta diuiduntur. Decem uero generum species multo plures, quàm unius existere, manifestum est: uerūtamen & si plures sunt, certo tamen numero continentur: quem facile siquis discutiat, omniumq; generū species prosequatur, possit agnoscere. Indiuidua uero quæ sub unaquaq; specie sunt, infinita sunt: uel eo quòd tam multa sunt diuersisq; locis posita, ut scientia numeroq; in unū concludi comprehendiq; non possint: uel quòd in generatione & corruptione posita nunc quidem incipiunt esse, nunc desinunt: atq; icciro suprema quidē genera, & subalterna, & species eas, quæ specialissimæ nuncupantur, quoniā finitæ sunt numero: pōt terminus scientiæ includere, indiuidua uero, nullo modo. Icciro igitur Plato magis a generibus, q̄ a speciebus, id est specialissimis præcipiebat facere sectionem: per ea enim quæ finita essent numero, iubebat descendere diuidentē: ubi aūt ad indiuidua ueniretur, standū esse suadebat, ne qđ natura nō ferret, infinita colligeret: ita uero genera species diuidi cōprobat, ut in specificis differentiis soluerentur. De specificis uero differentiis melius in eo titulo, ubi de differentia disputatur, ac largius disseremus. Hic enim hoc tantū dixisse sufficiat, eas esse specificas differentias, quibus species informātur, ut rationale, mortale, hominis. Cum igitur diuidimus animal, rationale atq; irrationale, mortale immortaleq; separamus, cæteraq; genera talibus differentiis, quæ subiectas species informent, Plato censuit esse diuidendum usq; dum ad specialissima ueniretur, de hinc consistere, nec infinita sequi, quoniam indiuiduorum nunquam esset nec disciplina, nec numerus.

Descendentibus igitur ad specialißima necesse est, diuidendo per multitudinem ire: ascendentibus uero ad generalißima necesse est colligere multitudinem in unum. Collectiuum enim multorum in unam naturam species est, & magis etiam genus: particularia uero, & singularia e contrario; in multitudinem semper diuidunt id, quod unum est. participatione enim speciei, plures homines, sunt unus homo. In particularibus autem, & singularibus, unus & communis, plures: diuisiuum enim est semper quod singulare est; collectiuum autem & adunatiuum quod commune est.

23\. Diuidere enim est in multitudinē qđ unū ante fuerat dissoluere. Omnisq; collectio e contrario cōpositionem cōiunctionemq; mediatur. Quod enim cū sit unū, dispartiendo diuiditur, idipsum ex pluribus rursus partibus adunando cōponitur. Vt igitur superius dictū est, indiuiduorū quidē similitudinem species colligit, specierū uero genus. Similitudo aūt nihil est aliud nisi quædā unitas qualitas. ergo substantialem similitudinē indiuiduorū species colligere manifestū est. Substantialem uero similitudinē specierū, genera contrahunt, & ad seipsa reducunt. Rursus generis adunationē differentiæ distribuunt in species, specieiq; adunationē in singulares indiuiduasq; personas accidentia partiūtur. Cum igitur hoc ita sit, necesse est semper cū a genere descendis ad species diuidendo, semper facere multitudinem: cum uero a speciebus ascendis ad genera componendo, colligere, & plures in specierū differentiis, quę diuersę fuerant, similitudinū qualitates adunare. In speciebus etiā idem cōsiderari pōt. ut enim ipsa indiuidua, quæ sunt infinita, unā similitudinē substantialem colligunt, ita indiuidua spēm propriā infinite distribuunt. Omnia enim indiuidua disgregatiua sunt & diuisiua: species uero & genera collectiua. Spēs quidē indiuiduorū collectiua atq; adunatiua, specierū uero genera: ut ita dicendū sit, genus quidē species distribuunt, & spēs ab indiuiduis in multitudinē deducūtur. Rursus aūt, genus quidē multas spēs colligit, species aūt singularē particularemq; multitudinē ad singularitatis deducit unitatē: igitur plus genus adunatiuū est, q̄ spēs. Species nanq; sola indiuidua colligit: Genus uero tam species, q̄ ipsarum quoq; specierū indiuiduas cōtrahit singularesq; psonas. Sed in hoc cōuenienti utitur exemplo dicēs, participatione speciei idest hominis, Cato, Plato, Cicero, pluresq; reliqui homines, unus: idest millia hominū in eo qđ sunt homines, unus homo est, ut uero unus homo, qui specialis est, si ad hominū multitudinē, q sub ipso sunt, cōsideretur, plures fiunt: ita & plures homines in speciali homine, unus est. Et specialis

unus, est in pluribus infinitus. Sic igitur quod singulare quid dē est, diuiduū est: quod cōmune uero, quasi multorum unū est, ut genus ac species, collectiuum atq; adunatiuum.

Aßignato autē genere & specie quid sit utrunq;, & genere quidē uno existente, speciebus uero pluribus. semper enim diuisio generis in species plures est. genus quidē semper de speciebus prædicatur, & omnia superiora de inferioribus; species aūt neq; de proximo sibi genere, neq; de superioribus: neq; enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, ut hinnibile de equo: aut maiora de minoribus, ut animal de homine: minora uero de maioribus, minime. Nec enim animal dicis esse hominē, quēadmodum dicis hominem animal. De quibus aūt species prædicatur, de his necessario & speciei genus prædicatur, & generis genus, usq; ad generalissimū. Si enim uerū est dicere, Socratem hominē, hominem aūt animal, animal uero substantiam: uerū est Socratem animal dicere, atq; substantiam. Semper igitur cū superiora de inferioribus prædicentur, species quidē de indiuiduo prædicabitur, genus aūt & de specie & de indiuiduo. Generalißimum aūt & de genere, & de generibus, si plura sunt media & subalterna, & de specie, & de indiuiduo. Dicitur enim generalißimum quidē de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, & indiuiduis. Genus aūt, quod ante specialißimum est, de omnibus specialißimis, & de indiuiduis, solum aūt species de omnibus indiuiduis. Indiuiduum autem prædicatur de uno solo particulari. Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic ueniens Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius.

24. Breuiter quæcunq; superius dicta sunt, cōmemorat hoc mō. Cum inquit assignauerimus quid sit genus, & quid spēcies, cumq; suis etiā ea definitionibus cōprehenderimus, docuerimusq; unū genus semper in plurimas spēs solui: illud inquit adiungimus quoniā omnia superiora de inferioribus prædicantur, inferiora uero de superioribus minime. Et ea quæ sunt utilia de prædicationis modo rite pertractat. Ostēdit aūt unū genus in plurimas spēs solui semper, assignata generis definitione. Quod enim de pluribus rebus specie differentibus in eo quod quid sit prædicaretur, esse definiuit genus. Nihil aūt sunt plurimæ res specie differentes, nisi plurimæ spēs, de quibus autem prædicatur genus, in ea ipsa dissoluitur. Ostensum est igitur ex definitionis assignatione, unius generis semper esse species plures, quæ cū ita sint, genus quidē de specie prædicatur, species uero de indiuiduis. omniaq; superiora de inferioribus, inferiora de superioribus nullo modo. Id quare eueniat, paucis absoluam. Quæ superiora sunt substantialiter, ea genera esse prædiximus: quæ uero genera sunt, ampliora sunt, q̄ unaquæq; spēs. Neq;.n.in plurima diuideretur genus, nisi ab unaquaq; specie maius existeret. Id cū ita sit, nomen generis toti cōuenit speciei. Non.n.coæquatur solū speciei generis magnitudo, uerū etiam spēm ipsam superuadit. Idcirco igitur omnis homo animal est, quoniā intra animalis uocabulū, & homo, & cætera animalia cōtinentur. At uero nullus dixerit omne animal homo est. nō enim peruenit ad totū animal hominis nomen, quia cū sit minus, nullo modo generis uocabulo coæquatur. Itaq; quæ maiora sunt, de minoribus prædicantur: quæ uero minora sunt, non conuertuntur ut de maioribus prædicentur. At uero si qua sint æqualia, ea secūdum naturæ parilitatē conuerti necesse est, ut hinnibile atq; equus, quoniā ita sibimet coæquantur, ut neq; equus sit nisi hinnibile, neq; quid sit hinnibile, nisi equus. Sit ergo ut omne hinnibile equus sit, & omnis equus hinnibile. quæ cū ita sint, ea, quæ superiora sunt, nō modo de sibi proximis inferioribus prædicantur, uerū etiam de inferiorum inferioribus. nā si illud recipitur, ut ea, quæ superiora sunt, de inferioribus prædicentur, inferiorum inferiora superioribus multo magis inferiora sunt, uelut substantia prædicatur de animali quod est inferius, sed animali inferius est homo, prædicatur igitur etiā substantia de homine. Rursus Socrates inferius est homine, prædicabitur igitur substātia & de Socrate. Itaq; species quidē de indiuiduis prædicantur, genera uero & de speciebus & de indiuiduis, quod conuerti non pōt. nā neq; indiuidua de speciebus, & generibus prædicantur, nec spēs de generibus. Ita; fit, ut genus quidē generalissimum de omnibus subalternis generibus prædicari, & de speciebus, & de indiuiduis possit, de ipso uero nihil. Vltimum uero genus (id aūt est quod ante specialissimas species collocatur) sine medio & de solis speciebus specialissimis dici pōt, & de earū indiuiduis: spēs uero de indiuiduis, ut dictū est. Indiuidua enim de singulis prædicantur, ut Socrates & Plato: eaq; maxime sunt indiuidua, quę sub ostensione indicatio neq; digiti cadunt, ut hoc scamnū, & hic ueniens, eaq; quæ ex aliqua proprietate accidentiū designantur nota: ut siquis Socratem significatione uelit ostendere, nō dicat Socrates, ne sit alius qui forte hoc nomine nuncupetur, sed dicat Sophronisci filius, si unicus Sophronisci fuerit. Indiuidua.n. maxime ostendi queunt, si uel tacito nomine, sensui ipsi oculorū digito, tactu'ue monstrentur; uel ex aliquo proprio nomine, si solus illud adeptus est nomen; uel ex parentibus, si illorū est unicus filius; uel si ex quolibet alio accidenti singularitas demonstratur, eo quod accidentia ad unā se prædicationē habeant, eiusq; uel prædicatio uel dictio nō transeat ad alterum, sicut generis, quod ad species, specierum uero ad indiuidua.

Indiuidua autē dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus consistit unumquodq; eorū, quarum collectio nunquam in alio quolibet, eadē erit. Socratis enim proprietates nunquam in aliquo quolibet erunt particularium eædem. Hæ uero, quæ sunt hominis proprietates, dico autem eius, qui est communis, erunt eædem pluribus, magis autem in omnibus particularibus hominibus, in eo quod homines sunt.

25. Quoniam superius indiuiduū appellauit, huius nominis rationē conatur ostendere: ea nanq; sola diuiduntur, quę pluribus communia sunt. In his enim unumquodq; diuiditur, quorū est cōmune, quorumq; naturā ac similationem continet. Illa uero in quibus cōmune diuiditur, cōmuni natura participant, proprietasq; cōmunis rei his quibus est, conuenit. At uero proprietas indiuiduorū nulli cōmunis est. Socratis enim proprietas, si fuit caluus, simus, propēsa aluo, cæterisq; corporis lineamentis, aut morum institutione, aut forma uocis, nō conueniebat in alterum. Hæ enim proprietates, quæ ex accidentibus ei obuenerant, & eius formā figuramq; cōiunxerant, in nullum alium conueniebant. cuius uero proprietates in nullū alium conueniunt, proprietates eius nulli poterant esse cōmunes. cuius autē proprietas nulli communis est, nihil est quod eius proprietatē participet. Quod uero tale est, ut proprietatem eius nullus participet, diuidi in ea, quæ non participat, non potest. restat igitur hæc, quorū proprietates in alium non conueniunt, indiuidua nuncupantur. At uero hominis proprietas, idest specialis, conuenit in Socratem, & Platonem, & in cæteros, quo cū proprietates ex accidentibus uenientes in quemlibet aliū singularem nulla ratione conueniunt.

Continetur igitur indiuiduū quidē sub specie, species autem sub genere, totū enim quoddā est genus. Indiuiduum aūt pars, species uero totum & pars. Sed pars quidem alterius, totū uero non alterius, sed in aliis. In partibus enim totū est. De genere quidem autē & specie, & quid sit generalißimum, & quid specialißimū, & quæ genera, & species eadē sunt, & quæ indiuidua, & quot modis genus & species dicatur, sufficienter dictum est.

26. Retractat omnia breuiter quæ supra latius absoluit dicens. Indiuiduum a specie contineri, species uero ipsas a genere,

genere, huiusq; causam reddens ait. Omne genus totũ est, indiuiduũ uero pars. Genus.n. in eo quod totũ est, continet tantũ, & si species esse põi. Totum enim non ut genus, est species, sed ut ea quę supponitur generi. Genus igitur in eo qđ genus est, totũ est speciebus, semper enim continet eas. At uero indiuiduũ semper est pars: nunquã enim ipsum aliquid sua proprietate cõcludit. Species uero & pars, & totũ est: pars quidẽ generis, totum uero indiuiduis. Et cum pars est, ad singularitatem refertur: cũ totum ad pluralitatẽ. Quoniam enim unũ genus pluribus speciebus superest, una quælibet species pars est generis, idest unius. Quoniam aũt species pluribus indiuiduis pręest, nõ est uni indiuiduo totũ, sed plurimis. Iccirco enim totum dicitur, quia plura continet & coercet. nam ut pars sit aliquid, unum ipsum unius pars esse poterit: ut uero totum sit, unũ ipsum unius totũ esse non poterit. Iccirco alterius quidem pars est species, aliis uero totũ. Sed de genere quidẽ & specie dictum est, & qđ sit generalissimum genus, quoniã id cui nullũ aliud superponitur genus: & quid specialissima species, quoniã ea cui species nulla supponitur: & quæ genera eadem sunt & species, scilicet subalterna, quibus aliquid supraponitur, aliquid supponitur: quæ etiam indiuidua, ea scilicet quorũ proprietates alteri nequeunt conuenire: & quot modis genus & species dicitur. Genus quidem aut in multitudine, aut in procreatione, aut in participatione substantiæ consistit, species autẽ ex figura, aut ex generis suppositione. De his itaq; sufficienter dictum est. Quibus absolutis modum uoluminis terminabo, ut quarti area libri differentiæ reseruetur.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi, patricij ordinarij & consularis uiri, commentariorum in Porphyrium, a se translatum,

LIBER QVARTVS.

DE differentia disputanti non æque illud debet occurrere, quod in generis specieiq; tractatu de collocationis ordine quærebatur. illic enim meminimus inquisitum, cur esset omnibus præpositum genus, ut id primũ ad disputationem ueniret, cur post genus species esset iniecta. nunc uero superuacuũ est dicere, cur post speciẽ differentia sumpta sit: cum illud iam fuerit inquisitum, cur non ante speciem collocata sit. Quod si mirũ uidebatur speciẽ differentiæ in disputationis loco fuisse præpositam, eo quod differentia continentior ac magis amplior esset specie, quid est quod possit quisq; mirari, si eandẽ differentiam ante proprium atq; accidens collocauerit? cum propriũ unius semper sit speciei, ut posterius demonstrabitur: accidens uero exteriorem quandam ostendat naturã, nec omnino in substãtia prędicetur. Differentia uero utrunq; cõtineat, & de pluribus speciebus, & in substantia prædicetur. Sed hęc hactenus. nunc ad ipsa Porphyrii uerba redeamus,

Differentia uero communiter, proprie, & magis proprie dicitur. Communiter quidem differre alterũ ab altero dicitur, quoniam alteritate quadam differt quocunq; modo, uel a se ipso, uel ab alio. differt enim Socrates a Platone alteritate quadam, & ipse a se puero, iam uir factus, & a se faciente aliquid, cũ quiescit. & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Proprie aũt differre alterũ ab altero dicitur, quando inseparabili accidente alterũ ab altero differt. Inseparabile uero accidens est, ut nasi curuitas, cæsitas oculorum, & cicatrix cum ex uulnere occalluerit. Magis aũt proprie alterũ differre ab altero dicitur, quando specifica differentia differt: quemadmodum homo ab equo, specifica differentia differt, rationali qualitate.

27. Tribus modis aliud ab alio distare prædiximus, genere, specie, numero. in quibus omnibus aut secundum substantiales quasdã differentias alia res distat ab alia, aut secũdum accidens. nam quæ genere, uel specie distant, substantialibus quibusdã differentiis disgregata sunt. iccirco quoniã genera, & species quibusdã differentiis substantialibus informantur. nam cum homo ab arbore genere distet, animalis sensibilis qualitas in eo differentiã facit. addita enim sensibilis qualitas animato, animal facit: eidem detracta facit inanimatũ atq; insensibile, quæ uirgulta sunt. igitur homo atq; arbor genere differunt. utraq; enim sub animalis genere poni non possunt. nam differentia sensibili secundum genus discrepant, quæ unius ex propositis tantum genus, id est hominis informat, ut dictum est, Illa uero quæ specie distant, manifestũ est, quòd ipsa quoq; differẽtiis substantialibus discrepant, ut homo atq; equus differentiis substantialibus rationalitate atq; irrationalitate distant. Ea uero, q̃ indiuidua sunt, & solo numero discrepant, solis accidentibus distant. hæc aũt sunt uel separabilia, uel inseparabilia: Separabilia quidẽ, ut moueri, dormire. distat enim alius ab alio, ꝙ ille somno prematur, hic uigilet. distat item inseparabilibus accidẽtibus, ꝙ hic staturæ sit longioris, hic minimæ. Quæ cũ ita sint, in ternarium numerũ has differentiarũ diuersitates Porphyrius colligit, hisq; ipse nomina, quibus post utatur, apponit, dicens: Omnis differẽtia uel communis, uel propria, uel magis propria nuncupatur. Communiter quidem eam differentiam sumens, quæ quodlibet accidens monstraret, quæ in quadam alteritate consistit, ut si Plato a Socrate differat, ꝙ ille sedeat, hic ambulet: uel quòd ille senex, hic uero sit iuuenis. a seipso etiam sæpe aliquis differre potest, ut si nunc quidem faciat aliquid, cum ante quieuerit, uel si nũc adolescens iam factus sit, cum prius tenera uixisset infantia. Communes autem differentiæ nuncupatæ sunt, quoniã nullius propriæ esse possunt differentiæ, & quas separabilia accidentia sola significant. nam & stare, & sedere, & facere aliquid, ac non facere, multorum, atque adeo omniũ sunt, & separabilia esse accidentia manifestum est: quibus si qua differunt, communibus differentiis distare dicuntur. Præterea puerum esse atque adolescentem uel senem, ea quoque ueraciter separabilia sunt accidentia. nam ex pueritia ad adolescentiam, atque hinc ad senectutem, ab hac denique ad decrepitam usq; ætatem, naturæ ipsius necessitate progredimur. Illud forsitan sit dubitabile de uniuscuiusque forma corporis, an ullo modo separari queat. Sed ea quoque est separabilis forma: nullius enim diuturna ac stabilis forma perdurat. Icciro nec peregrinus pater relictum domi puerum, si adolescentem redux uiderit, posset agnoscere: forma enim semper, quæ ante fuerat, permutatur, atque ipsa alteritas, qua distamus ab altera, semper diuersa est. Constat igitur hãc communem differentiam separabilibus maxime accidentibus applicari. Propria uero est quæ inseparabilia significat accidentia. ea huiusmodi sunt, ut siquis cæsis nascatur oculis, siquis incuruo naso. dũ enim adest nasus atq; oculi, ille cæsius, ille semper erit incuruus, atque hoc per naturam. Sunt uero alia quæ per accidens corporibus sunt, ut sicui uulnus inflictum cicatrice fuerit obductum, hoc si occalluerit, propriam differentiam facit: distabit enim alter ab altero, quòd hic cicatricem habeat, ille uero minime. postremoq; in his omnibus, uel separabilibus accidentibus, uel inseparabilibus, alia sunt naturaliter accidentia, alia extrinsecus. Naturaliter quidem, ut pueritia uel iuuentus, & totius cõformatio corporis. sicq; cæsii oculi, & curuitas nasi: & superiora quidem exempla separabilis accidentis per naturam sunt, posteriora uero inseparabilis accidentis. Item extrinsecus uel ambulare, uel currere. id enim non natura, sed sola affert uoluntas. Natura uero tantum posse dedit, nõ etiam facere. atq; hæc sunt separabilis accidẽtis extrinsecus uenientis exempla. Illa uero inseparabilis accidẽtis extrinsecus, ut siqua cicatrix obducta uulneri occalluerit. Magis propriæ autem differentiæ prædicantur, quę nõ accidẽs, sed substantiam formant, ut hominis rationabilitas. differt enim homo a cæterisq; ꝙ rationalis est, uel ꝙ mortalis. Hæ sunt

igitur magis propriæ, quæ monstrant uniuscuiusq; substantiam. nam si illæ quidem iccirco communes dicuntur, quia separabiles atque omnium sunt, aliæ autem propriæ, quoniam separari non possunt, quamuis sint in accidentium numero: illæ iure magis propriæ prædicantur, quæ nō modo a subiecto separari non possunt, uerum etiam subiectis ipsis speciem substantiamq; perficiunt. Ex his igitur tribus differentiarum diuersitatibus, id est communibus, propriis, & magis propriis, fiunt secundum genus, uel speciem, uel numerum discrepantiæ. nam ex communibus, & propriis secundum numerum distantiæ nascuntur, ex magis propriis uero, secundum genus ac speciem.

Vniuersaliter ergo omnis differentia alteratū facit cuilibet adueniens: sed ea, quæ est cōmuniter & proprie, alteratū facit; illa aūt, quæ est magis proprie, aliud. Differentiarum enim aliæ quidem alteratum faciunt, aliæ uero aliud. Illæ igitur, quæ faciunt aliud, specificæ uocantur: illæ uero, quæ alteratum, simpliciter differentiæ (animali enim rationalis differentia adueniens, aliud facit, & speciem animalis facit) illa uero, quæ est mouendi, alteratum facit solum a quiescente. Quare hæc quidem aliud, illa uero alteratum solum facit.

28. Omnis differentia alterius ab altero distantiā facit. sed hæc quæ facit alteratum, uel est communis & cōtinens, uel cum quodā proprio, & magis proprio differentiarū modo. quare quicquid qualibet ratione ab alio diuersum est, alteratum esse dicitur. Si uero accesserit illi diuersitati, ut etiam specifica quadam differentia sit diuersum, non alteratum solum, uerumetiam aliud esse prædicatur. Alteratio igitur cōtinens est, aliud uero intra alterationis spatium continetur. igitur omne, quod aliud est, alteratum est: sed non omne, qđ alteratum est, aliud dici potest. Itaque si accidentibus aliquibus fuerit facta diuersitas, alteratum quidem effectū est, quoniam quolibet modo, uel ex quibuslibet differentiis cōsiderata diuersitas alterationem facit intelligi: aliud uero non fit, nisi substantiali differentia alterum ab altero fuerit dissociatum. Itaq; communes & propriæ differentiæ, quoniam accidentium (ut dictum est) sunt solum, efficiunt alteratum, aliud uero minime: magis autem propriæ, quoniā substantiam tenent, & in subiecti forma prædicantur, non modo alteratum, quod est commune & substantiali, & accidentali differentiæ, sed etiam aliud faciunt. Quod ea sola retinet differentia, quæ substantiam continet formamq; subiecti. Atque hæ quidem differentiæ, quæ faciunt aliud, specificæ nuncupantur iccirco, quòd efficiunt speciem, quā, cum substantialibus differentiis informauerint, faciunt ab aliis ita esse diuersam, ut non alterum solum sit, uerū etiam totaliud esse prædicetur. Itaq; fit huiusmodi diuisio: Differentiarum aliæ alteratum faciunt, aliæ uero aliud: & illæ quidem, quæ faciunt alteratum, simpliciter puroq; nomine differentiæ nuncupantur: illæ uero, quæ aliud, specificæ differentiæ prædicantur. Atq; ut planius liqueat quid sit alteratum, & quid aliud, tali describuntur termino, uel declarantur exemplo. Aliud est quod tota speciei ratione diuersum est, ut equus ab homine, quoniam rationalis differentia animali adueniens hominem fecit, aliudq; eum quam equū esse constituit. Item si unus homo sedeat, alter assistat, nō efficietur homo diuersus ab homine, sed eos alteratio sola disiungit, ut eum, qui assistit, ab eo, qui sedet, alteratum faciat. Itemq; si ille sit nigris oculis, iste cæsiis, nihil quātum ad formam humanitatis attinet, permutatum est: ita secundum has differentias alteratio sola consistit. at si equus quidem iacet, homo uero ambulet, & aliud est equus ab homine & alteratum, dupliciter quidem alteratum, semel uero aliud. Alteratum enim est, quod omnino specie diuersum est, & est aliud. Omne enim aliud, ut dictum est, etiam alteratum est: & q̄ accidentibus distat, q̄ ille iaceat, hic ambulet. Semel uero est aliud, qđ rationabili atque irrationabili differentiis segregatur, quæ specificæ sunt, & substantiales dicuntur. Est igitur alteratum, quod ab aliquo qualibet ratione diuersum est.

Secundū igitur aliud facientes differentias, & diuisiones fiunt a generibus in species, & definitiones assignātur, quæ sunt ex genere, & huiusmodi differentiis: secundū autem eas, quæ solum alteratum faciunt, alterationes solū consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes.

29. Quoniam in principio huius operis, generis, speciei, differentiæ, proprii, & accidentis notitiam ad diuisionem atque definitionem utilem esse prædixit: iccirco nunc differentiarum ipsarum facta diuisione, easdem partitur & segregat, quænam differentiæ diuisionibus ac definitionibus accōmodentur, quæ uero minime. Quoniam igitur diuisio generis ita in species facienda est, ut illæ a se species omni ratione substantiæ diuersæ sint: iccirco non probat esse assumēdas eas ad diuisionē differentias, quæ uel separabilis uel inseparabilis accidentis significationē tenent, uel eas differentias quæ solū faciunt alteratū, aliud uero perficere & informare non possunt. Inutiles enim sunt ad diuisionē hæ differentiæ quæ faciunt alteratum. Segregandæ igitur sunt cōmunes, & propriæ a generis diuisione; illæ assumendæ tantū quæ sunt magis propriæ. nam illæ faciunt aliud, quod generis diuisio uidetur exposcere. Ad definitionē quoq; eædē magis propriæ plurimū ualerent. Communes, & propriæ uelut inutiles segregantur: cōmunes enim & propriæ, quoniā accidens diuersi generis ferunt, nihil substantiæ ratione conformant. Definitio uero omnis substantiā conatur ostēdere. Specificæ uero differentiæ illæ sunt, quæ, ut superius dictū est, speciē informant, substantiamq; perficiunt, hæ sunt magis propriæ. Eædem igitur sicut in diuisionem generis, ita etiam in definitionē specierum assumuntur, nunc diuisiuæ, ad partitionem generis accōmodantur. Ita igitur cum diuisiuæ sint generis, aliud constituunt q̄ erat. In substātiæ uero definitione speciei informationem faciunt: cumq; magis propriæ & aliud faciant, & specificæ sint, eo quod aliud faciunt, diuisionibus aptæ sunt; eo uero q̄ speciem informant, definitionibus accommodatæ sunt. Communes autem & propriæ quoniam neq; aliud faciunt, sed alteratū, neq; omnino substantiam monstrant, æque a diuisione, ut a definitione disiunctæ sunt.

A superioribus rursus inchoanti dicendū est, differentiarum alias quidē esse separabiles, alias uero inseparabiles. moueri enim, & quiescere, & sanū esse, & ægrū, & quæcunq; his proxima sunt, separabilia sunt. at uero aquilum esse, uel simū, uel rationale, uel irrationale, inseparabilia sunt. inseparabiliū autem, alia quidē sunt per se, alia uero per accidens. nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinæ esse susceptibile. At uero aquilum esse uel simum, per accidens & non per se.

30. Superius differentias triplici diuisione partitus est dicēs, aut cōmunes esse, aut proprias, aut magis proprias. dehinc easdē alia diuisione in duas secuit partes dicens, has quidē aliud facere, illas uero alteratū. nunc tertiā earundē facit diuisionē dicens, alias esse separabiles, alias inseparabiles, posse aūt de unoquoq;, cuius multæ sunt differentiæ, plurimas fieri diuisiones, ut ex ipsa differentiarū natura manifestum est. nam si omnis diuisio differentiis distribuitur, quorū multæ sunt differentiæ, multas ēt diuisiones esse necesse est. Fit aūt ut animal diuidatur hoc mō. Animalium alia quidē sunt rationalia, alia irrationalia. Itē alia mortalia, alia immortalia. Itē alia pedes habentia, alia minime. Rursus, alia herbis uescentia, alia carnibus, alia seminibus. Itē nihil mirū uideri debet, si multiplex differētiæ est facta partitio, ac primū quidem cū in ternariū differētiæ numerū membra secuisset, cōmunes, proprias, & magis ꝓprias nuncupauit. Secunda uero diuisio cōmunes & ꝓprias intra nomen alteratū facientis inclusit: magis proprias uero intra aliud facientis.

Hec uero tertia diuisio, qua ait differentiarũ alias esse separabiles, alias inseparabiles, unam quidem ex facientibus alteratum separabilibus differentiis adiungit: cæteras uero inter inseparabilis differentiæ uocabulum claudit: unam.n. ex alteratũ facientibus, id est propria differentia, & reliqua quæ aliud facere demonstrata est, id est magis propria, inseparabiles differentiæ esse dicuntur. Quarum ita subdiuisio fit, inseparabilium differentiarum aliæ sunt per se, aliæ per accidẽs: per se quidem, magis propriæ, secundum accidens uero, propriæ: per se aũt aliquid inesse dicitur, quod alicuius substantiã informat. Si enim iccirco quælibet species est quoniam substantiali differentia constituitur: illa differentia per se subiecto adest, non quæ per accidens, aut per quodlibet aliud medium, sicut per ardorem Solis adhęret nigredo faciei hominis, sed sui præsentia speciem quam tuetur informat, ut hominem rationalitas: homini enim huiusmodi differentia per se inest. Iccirco.n. homo est, quia rationabilitas adest. q̃ si discesserit, species hominis nõ manebit: & has quidẽ quæ substantiales sunt, inseparabiles esse nullus ignorat. Separari.n. a subiecto non poterunt, nisi interempta sit natura subiecti. Secundum accidens uero inseparabiles differentiæ sunt, hæ quæ propriæ nuncupantur, ut aquilum esse, uel simum: quæ iccirco per accidens nuncupantur, quoniam iam constitutæ speciei extrinsecus accidunt, nihil subiecto substantiæ accommodantes.

Illæ igitur, quæ per se sunt, in ratione substantiæ accipiuntur, & faciũt aliud: illæ uero, quæ secundũ accidens, nec in substãtiæ ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratũ. Et illæ quidẽ, quæ per se sunt, non suscipiunt magis & minus: illæ uero, quæ per accidens, & si inseparabiles sint, intensionem accipiunt, & remissionem. nam neq; genus magis & minus prædicatur de eo cuius est genus, neq; generis differentiæ, secũdum quas diuiditur. ipsæ enim sunt, quæ uniuscuiusq; rationem complent: esse autem unicuique unum & idem, nec intensionem, nec remissionem suscipiens est; aquilum autẽ, uel simum esse, uel coloratum aliquo modo & intenditur & remittitur.

31. Differentiis rite partitis earum inter se distantiam monstrat Porphyrius. Atq; unam quidem repetit quam superius dixit. Cum enim tres esse dixisset differentias, communes, proprias, & magis proprias: alteram num facere dixit ꝓprias, sicut & communes, aliud uero minime, sed hoc solis magis propriis reseruauit. nunc igitur idem repetit dicens. Quoniam inseparabiles differentiæ quæ substantiam monstrant, id est quæ per se subiectis speciebus insunt, easq; perficiunt, aliud faciunt, illæ uero quæ sunt propriæ, id est secũdum accidens inseparabiles differentiæ, neq; in substantia sunt, neq; aliud faciunt, sed tantum (ut superius dictum est) alteratum. Item alia distantia est earum differentiarum quę secundum substantiam sunt, ab his quæ secundum accidẽs. Quoniam quæ substantiam monstrant, intendi aut remitti non possunt: quæ uero secundum accidens & intensione crescunt, & remissione decrescunt. id autem probatur hoc modo: unicuique rei esse suum neq; crescere neq; diminui potest: nam qui homo est, humanitatis suæ nec crementa potest, nec decrementa suscipere. nam neq; ipse plus a se aut minus hodie, uel quolibet alio tempore homo esse potest: nec homo rursus ab alio homine plus homo potest esse uel animal. utrique enim æqualiter animalia, æqualiter homines esse dicuntur. Quod si unicuiq; esse suum nec cremento ampliari potest, nec imminutione decrescere, quod per id facile monstrari potest; quoniam quæ genera sunt uel species, nulla intensione uel remissione uariantur: non est dubium quin differentiæ quoque, quæ uniuscuiusque speciei substantiam informant, nec remissionis detrimenta suscipiant, nec intensionis augmenta. Itaq; substantiales differentiæ neq; intensionem, neq; remissionem suscipiunt. huius causa hæc est. Quoniam esse unicuiq; unum & idẽ est, & intensionem remissionemq; non suscipit, huius exemplũ sit. Genus enim dici non potest plus minus'ue cuilibet esse genus. Omnibus enim genus æqualiter superponitur. Differentiæ quoque quæ diuidunt genus, & informant speciẽ; quoniam speciei essentiam complent, nec intensionem recipiunt, nec remissionem. Quæ uero secundum accidens differentiæ sunt inseparabiles, ut simum esse, uel aquilinum, uel coloratum aliquo modo, & intensionem suscipiunt, & remissionem. Fieri enim potest ut hic paulo sit nigrior, hic uero amplius simus sit, ille minus aquilus. At uero q̃ non omnes homines æqualiter rationales mortalesq; sint, nec specierum, nec differentiarũ natura uidetur admittere.

Cum igitur tres species differẽtiæ considerentur; & cũ hæ quidẽ sint separabiles, illæ uero inseparabiles; & rursus inseparabiliũ hæ quidem sint per se, illæ uero per accidens; & rursus earũ, quæ per se sint, differentiarũ, aliæ quidem sunt, secundũ quas diuidimus genera in species, aliæ uero secundũ quas ea, quæ diuisa sunt, specificantur; ut cum per se differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animati & sensibilis, rationalis & irrationalis, mortalis & immortalis: ea quidẽ, quæ est animati & sensibilis differentia, constitutiua est animalis substãtiæ; (est enim animal substantia animata sensibilis) ea uero, quæ est mortalis & immortalis differentia, itemq; rationalis & irrationalis, diuisiuæ sunt animalis differentiæ, per eas enim genera in species diuidimus.

32. Fit nunc differentiarum plena & suprema diuisio, quæ est huiusmodi: differentiarum aliæ sunt separabiles, aliæ inseparabiles. inseparabilium, aliæ sunt secundum accidens, aliæ substantiales. substantialium aliæ sunt diuisiuæ generis, aliæ constitutiuæ specierum. Quod uero ait, Cum igitur tres species differentiæ considerentur, ad hoc retulit, quod in prima differentiarum diuisione, partim eas communes dicit esse, partim proprias: partim magis proprias dixit. quasi rursus tres differentias, alias separabiles esse monstrauit, alias inseparabiles. Separabiles quidem communes, inseparabiles uero proprias, ac magis proprias. Inseparabiliũ uero fecit diuisionem dicens, alias esse secundum accidens, alias secundum substantiam considerari, & illas esse secundum accidens, quæ propriæ nuncupantur. Magis proprias uero, secundum substantiam considerari. Earum uero quę secundum substantiam sunt, subdiuisionem facit, quod aliæ earum genus diuidant, aliæ speciem informent. Ad cuius rei facilem cognitionem, illa tertii libri specierũ generumq; dispositio transcribatur. Sitq; primum substantia, sub hac corporeum atque incorporeum: sub corpore, animatum atque inanimatum: sub animato, sensibile atque insensibile: sub quo animal: sub animali, rationale atque irrationale: sub rationali, mortale atque immortale: & sub mortali species hominis, quæ solis deinceps indiuiduis præponatur. In hac igitur diuisione oẽs hæ differẽtiæ specificæ nuncupãtur. Generum enim specierumq; differentiæ sunt, sed generum quidem diuisiuæ, specierum autem constitutiuæ: id autem probatur hoc modo. Substantiam quippe corporei atq; incorporei differentiæ partiuntur: corporeum uero animati atq; inanimati. Animatum sensibilis atq; insensibilis partiũtur. Ita igitur genera substantiales differentiæ partiuntur, & dicuntur generum diuisiuæ. At uero si eædem differẽtię quæ a genere descendentes genus diuidunt, colligantur, & ad unũ, ad quod possunt iungi, copulentur, species informantur. nam cum animal substantiæ sit species: (omnia.n. superiora de inferioribus prædicantur, & quicquid inferius fuerit, species erit etiam superioris) animatum tamen atq; sensibile, quæ sunt eiusdem differentiæ, si referantur ad genera, diuisiuæ sunt, si ad speciem, constitutiuæ fiunt animalis, eiusq; substantiam formant atq; constituunt, definitionemq; conformant, ut sit animal substantia animata sensibilis. Substantia quidem est genus, animatum uero atq; sensibile diuisiuæ eiusdem differentiæ, constitutiuæ animalis. Item animal rationabilitas atq; irrationabilitas, mortalitas.

atque immortalitas diuidit, sed iuncta rationalitas atq; mortalitas, quæ animalis diuisiua fuerant, fiunt hominis cõstitutiuæ, eiusq; perficiunt speciem, atq; omnem eius rationem definitionis informant atq; perficiunt. At si irrationabilitas cum mortalitate iungatur, fiet equus, atq; quodlibet animal quod ratione nõ utitur. Rationabilitas uero atq; immortalitas copulatæ substantiam Dei informant. Ita igitur eædẽ differentiæ cum referuntur ad genera, diuisiuæ generũ fiunt: si uero ad inferiores species considerentur, informant species, earumq; substantiam conuenienti copulatione constituunt. In hoc quæsitum est, quemadmodum dicerentur esse hæ differentiæ specierum constitutiuæ, cum irrationabilis differentia atq; immortalis nullã speciem uideantur efficere. Respondemus primum quidem placere Aristoteli, cælestia corpora animata non esse, quod uero animatũ non sit, animal esse non posse, quod uero non sit animal, nec rationale esse concedi, sed eadem corpora propter simplicitatem & perpetuitatem motus æterna esse confirmat. Est igitur aliquid quod ex duabus his differentiis conficiatur, irrationabili scilicet atq; immortali. Quod si magis concedendum Platoni est, & cælestia corpora animata esse credendũ, nullum quidem his differentiis potest esse subiectum. Quicquid enim irrationabile est, corruptioni subiacens & generationi, immortale esse non poterit. Sed tamen hæ differẽtiæ, quoniam in substantialium differentiarum numero sunt, si iungi ullo modo potuissent, earum naturã & speciem quoq; possent efficere. atq; ut intelligatur quæ sit hæc potentia efficiendæ substantiæ, specieiq; formandæ, respiciamus ad proprias atq; communes, quæ tametsi iungantur, speciem substantiamq; nulla ratione constituunt. Si quis enim loquatur ambulans, quæ sunt duæ cõmunes differentiæ, uel si longus ac albus: num iccirco eisdem eius substantia cõstituitur? minime. Cur? quia non eiusdem sunt generis, quæ alicuius possunt constituere & conformare substantiam. ita igitur hæ, id est irrationale atq; mortale, etiã si subiectum aliquod substantiæ habere non possunt: possent tamen substantiã efficere, si ullo modo iungi copularíq; potuissent. Præterea irrationale iunctum cũ mortali substantiam pecudis facit. Est igitur constitutiua irrationalis differentia. Itẽ immortale atq; rationale coniuncta, efficiunt Deum. Est igitur immortale quod speciẽ format. Quòd si inter se iungi nequeunt, non iccirco quod in natura eorum est, abrogatur.

Sed hæ quidem, quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum, completiuæ fiunt & constitutiuæ specierũ. diuiditur enim animal rationali & irrationali differentia, & rursus mortali & immortali differentia: sed eæ quæ sunt rationalis differentiæ & mortalis, cõstitutiuæ sunt hominis, rationalis uero & immortalis, Dei: illæ uero quæ sunt irrationalis & mortalis, irrationabilium animalium. Sic & suprema substantia, cum diuisa sit animati & inanimati differentia, sensibili & insensibili, animata & sensibilis congregatæ ad substantiam, animal perfecerunt, animata uero & insensibilis perfecerunt plantam.

33. Geminum differentiarum usum esse demonstrat: unum quidem quo genera diuiduntur, alium quo species informãtur. neque enim hoc solum differentiæ faciunt, ut genera partiantur, uerum etiam dum genera diuidunt, species, in quas genera deducuntur, efficiunt. Itaque quæ diuisiuæ sunt generum, fiunt constitutiuæ specierum, huiusq; illud exemplum est, quod ipse subiecit. Animalis quippe differentiæ sunt diuisiuæ, rationale atque irrationale, mortale atque immortale: his enim prædicatio diuiditur animalis. Omne enim quod animal est, aut rationale aut irrationale, aut mortale aut immortale est. Sed istæ differentiæ quæ diuidunt genus, quod est animal, speciei substantiam formamq; constituunt. nam cum sit homo animal, efficitur rationali mortaliq; differentiis, quæ dudum animal partiebantur. Item cum sit equus animal, irrationali mortaliq; differentiis constituitur, quæ dudum animal diuidebant. Deus autem cum sit animal, ut de Sole dicamus, rationali immortaliq; efficitur differentiis, quas diuidere genus, habita partitio paulo ante monstrauit. Sed hic (ut diximus) Deum corporeum intelligi oportet, ut Solem, & cælum, ceteraq; huiusmodi, quæ cum animata, & rationabilia Plato esse confirmat, tum in deorum uocabulum antiquitatis ueneratione probantur assumpta: de primo quoq; genere, id est substantia demonstrantur uenire differentiæ. nam cum eius diuisiuæ sint differentiæ, animatũ atque inanimatum, sensibile atq; insensibile, iunctæ differentiæ sensibilis atq; animati efficiunt substantiam animatã atq; sensibilem, quod est animal. Iure igitur dictum est, quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum, easdem constitutiuas esse specierum.

Quoniam ergo eædem aliquo modo acceptæ fiunt cõstitutiuæ, aliquo modo autem diuisiuæ, omnes specificæ dicũtur, & his maxime opus est ad diuisiones generũ, & definitiones specierum, sed nõ his, quæ secundum accidens inseparabiles, nec magis his, quæ sunt separabiles.

34. Omnes a genere procedentes differentias genus ipsum a quo procedunt, diuidere nullus ignorat. Ipsæ autem quę diuidunt genus, si ad posteriores species applicentur, informant substantias earum, easq; perficiunt. Eædẽ igitur sunt constitutiuæ specierum, eædem sunt diuisibiles generũ, alio tamen modo atq; alio consideratæ, ut si relatæ quidem ad genus in contrariam diuisionem spectentur, diuisibiles generis inueniuntur: si uero iunctæ aliquid efficere possunt, specierum cõstitutiuæ sunt. Quæ cũ ita sint, hæ differentiæ, quæ genus diuidunt, rectissime diuisiuæ nominantur; quæ constituunt speciem, specificæ nuncupantur: sed constituunt speciem hæ differentiæ quæ sunt generis diuisiuæ: igitur eædẽ quæ sunt specierũ constitutiuæ, specificæ nuncupantur. quare quæ generum diuisiuæ, & quæ specierũ constitutiuæ sunt, iure specificæ nuncupantur. Has igitur in diuisione generis & in definitione specierum accipi oportere, manifestum est: quoniam enim diuisiuæ sunt, per eas diuidi oportet genus, quoniam autem constitutiuæ, per eas species definiri. Quibus enim unumquodq; cõstituitur: iisdem etiam definitur. Cõstituitur autem species per differentias generis diuisiuas, quæ sunt specificæ. Iure igitur hæ specificę solæ & in generis diuisione, & in specierum definitione ponuntur. & de specificis quidem hæc ratio est. De his autem quæ uel separabilia, uel inseparabilia continent accidentia, nihil in generum diuisione, uel in definitione specierum poterit assumi, iccirco quoniam quæ diuisibiles sunt, substantiam generis diuidunt; & quæ constitutiuæ sunt, substantiam speciei constituunt. Quæ uero sunt inseparabilia accidentia, nullius speciei substantiam informant: unde fit ut multo minus separabilia accidentia ad diuisionem generum, uel specierũ definitiones accõmodentur. Omnino enim dissimiles sunt substantialibus differentiis. nam inseparabilia accidentia hoc fortasse habent commune cum specificis, hoc est cum substantialibus differentiis, quòd æque subiectum nõ relinquunt, sicut nec specificæ differentiæ. Separabilia autem accidentia, ne hoc quidem: separari enim possunt non tantum potestate, & mentis ratiocinatione; sed actus etiam præsentia, & omnino ueniendi & discedendi uarietatibus permutantur.

Quas etiã determinantes dicunt: Differentia est qua abundat species a genere. Homo enim ab animali plus habet rationale & mortale: animal enim ipsum nihil horum est. Nam unde haberent species differentias? nec enim omnes oppositas habet. nanq; idẽ, simul habebit oppositas: sed quẽadmodum probant, potestate quidẽ habet omnes differentias sub se, actu uerò nullam. Et sic nec ex his, quæ non sunt, aliquid fit, nec in eodem simul opposita erunt.

35. Specificas differentias definitione concludit, dicens substantiales differentias a quibusdam tali descriptionis ratione definiri, Differentia specifica est qua abundat species

a genere

a genere. sit enim genus animal, species homo: habet igitur homo differentias in se, quæ ipsum constituunt, rationale atq; mortale: omnes enim species constitutiuas formæ suæ differentias in se retinet, nec præter illas esse potest, quarum congregatione perfecta est. Si igitur animal quidē solū genus est, homo uero est animal rationale mortale, plus habet homo ab animali id quo rationale est atque mortale. Quo igitur abundat species a genere, id est quo superat genus, & quo plus habet a genere, hoc est specifica differentia. Sed huic definitioni quædam quæstio uidetur occurrere, habens principiū ex duabus propositionibus per se notis, una quidem, quoniam duo contraria in eodem esse nō possunt: alia uero, quoniam ex nihilo nihil fit. nam neq; contraria pati sese possunt, ut in eodem simul sint, nec aliquid ex nihilo fieri potest. Omne enim, quod fit, habet aliquid unde effici possit atq; formari. Quæ propositiones talem faciunt quæstionem. dictum est differentiā esse qua plus habet species a genere. quid igitur? dicendum ne est, genus eas differentias, quas habet species, non habere, & unde habebit species differentias, quas genus non habet? nisi enim sit unde ueniant differentiæ, in speciem uenire non possunt. Quòd si genus quidem has differentias non habet, species autem habet: uidentur ex nihilo differentiæ in speciem cōuenisse, & factum esse aliquid ex nihilo, quod fieri nō posse superius dicta propositio monstrauit. Quòd si differentias omnes genus continet, differentiæ autem in contraria dissoluuntur: fiet ut rationabilitatem atq; irrationabilitatem, mortalitatem atq; immortalitatem simul habeat animal, quod est genus, & erunt in eodem bina contraria, quod fieri non potest. Neq; enim sicut in corpore solet esse alia pars alba, alia nigra, ita fieri in genere potest. genus enim per se cōsideratum partes non habet, nisi ad species referatur: quicquid igitur habet, non partibus sed tota sui magnitudine retinebit. Nec illud dubiū est, quin in partibus suis genus habeat contrarietates, ut animal in homine habet rationabilitatem, in boue uerò contrarium. Sed nunc non de speciebus quærimus de quibus constat quod dictum est, sed an ipsum per se genus eas differentias, quas habent species, habere possit, atque intra suæ substantiæ ambitū continere. hanc igitur quæstionem tali ratione dissoluimus. Potest quidlibet id quod est, non esse, sed alio modo esse, alio uero nō esse: ut Socrates cum stat, & sedet & non sedet, sedet quidē potestate, actu uero non sedet. cum .n. stat, manifestum est eum non agere sessionem, sed potius standi immobilitatē. sed rursus cum stat, sedet, non quia iam sedet, sed quia sedere potest. ita actu quidem nō sedet, potestate uero sedet. Et ouum animal est, & non est animal: non est quidem animal actu, adhuc nanq; ouum est, nec in animalis processit uiuificationem, sed idem est tantum animal potestate, quia potest effici animal, cum formam ac speciem uiuificationis acceperit. Ita igitur genus habet has differentias & non habet: non habet quidem actu, sed habet potestate. si .n. ipsum per se animal consideretur, differentias non habet: si autem ad species reducatur, habere potest, sed distributim, atq; ut eius speciebus separatim nihil possit euenire contrarium. Ita ipsum genus si per se consideretur, differentiis caret: si ad species referatur per distributas species, uelut in partibus suis contraria retinebit: atq; ita nec ex nihilo uenerunt differentiæ, quas genus retinet potestate, nec utraque contraria simul in eodem sunt, cum contrarias differētias in eo quod dicitur genus, actu non habeat: impossibilitas .n. eius propositionis quæ dicit cōtraria in eodem esse nō posse, in eo consistit, quòd contraria actu in eodem esse non possunt. nam potestate & non actu, duo contraria in eodē esse nihil impedit. Quæ uero nos contraria diximus, Porphyrius opposita nuncupauit. est enim genus contrarii oppositum. omnia .n. contraria si sibimetipsis considerentur, opposita sunt.

Definiunt autē & hoc modo: Differentia est quæ de pluribus & differentibus specie in eo quod quale sit prædicatur. rationale enim & mortale de homine prædicatum in eo quod quale est, homo dicitur: sed non in eo quod quid est. quidnam enim est homo interrogatis nobis, conueniens est dicere, animal: quale autem requisiti, rationale & mortale, conuenienter assignabimus.

36. Tres sunt interrogationes ad quas genus, species, differentia, proprium, atque accidens respondetur. hæ autem sunt, Quid sit, quale sit, quomodo se habet. nam si quis interroget, quid est Socrates, respondere per genus ac speciem conuenit, aut animal, aut homo. Si quis quomodo se habeat Socrates, interroget, iure accidens respondetur, id est aut sedet, aut legit, & cætera. Si quis uero qualis sit Socrates interroget, aut differentia, aut proprium, aut accidens, respondebitur, idest uel rationalis, uel risibilis, uel caluus. Sed in proprio quidem illa est obseruatio, quòd illud proprium dici potest, quod de una specie prædicatur: accidens uero tale est, quod qualitatem designat, quæ non substantiam significat. Differentia uero talis est, quæ substātiam demonstret. Interroganti igitur qualis unaquæq; res sit, si uolumus reddere substantiæ qualitatem, differentiam prædicamus. Quæ differentia nunquā de una tantum specie prædicatur, ut mortale, uel rationale, sed de pluribus. Quod igitur de pluribus speciebus inter se differētibus prædicatur, ad eam interrogationem, quæ, quale sit id de quo quæritur, interrogat, ea est differentia, cuius talem posuit definitionem: Differentia est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quale quid sit prædicatur. Cuius definitionis causam rationemq; pertractans ait.

Rebus enim ex materia & forma constantibus, uel ad similitudinem proportionemq; materiæ & formæ constitutionem habentibus, quemadmodum statua ex materia quidem est, ære; forma autem, figura: sic & homo communis & specialis, ex materia quidem proportionabiliter consistit, genere; ex forma autem, differentia: totum autem hoc, animal rationale mortale, homo est, quemadmodum illic statua.

37. Dixit superius differentias esse quæ in qualitate speciei prædicarentur: nunc autem causas exequitur, cur speciei qualitas differentia sit. Omnis inquit res uel ex materia formaq; consistunt, uel ad similitudinem materiæ, atque formæ substantiam sortiuntur. Ex materia quidem formaq; subsistunt omnia quæcunq; sunt corporalia. nisi .n. sit subiectum corpus quod suscipiat formam, nihil omnino esse pōt. si .n. lapides non fuissent tanti, muri parietesq; non essent.: si lignum non fuisset, omnino nec mensa quidem, quæ ex ligni materia est, esse potuisset. Igitur supposita materia ac præiacente, cum in ipsam figura superuenerit, fit quælibet illa res corporea ex materia formaq; subsistens: ut Achillis statua ex æris materia, & ex ipsius Achillis figura perficitur. Atque ea quidem, quę corporea sunt, manifestum est, ex materia formaq; subsistere: ea uero quæ sunt incorporalia, ad similitudinem materiæ atq; formæ habent suppositas priores antiquioresq; naturas, super quas differentiæ uenientes efficiunt aliquid, quod eodem modo sicut corpus, tanquā ex materia ac figura, consistere uideatur, ut in genere ac specie, additis generi differentiis species effecta est. Vt igitur in Achillis statua, æs quidē materia est, forma uero Achillis, qualitas, & quædam figura, ex quibus efficitur Achillis statua, quæ subiecta sensibus capitur: ita etiā in specie quæ est homo, materia quidem eius genus est, quod est animal, cui superueniens qualitas rationalis, animal rationale, id est speciē fecit. Igitur speciei materia quædam, est genus, forma uero, quasi qualitas, differentia. Quod est igitur in statua æs, hoc est in specie genus: quod in statua figura cōformans, id in specie differentia. Quod in statua est ipsa statua, quæ ex ære figuraq; cōformatur, id in specie est ipsa species, quæ ex genere differentiaq; coniungitur. Quòd si materia quædam speciei genus est, forma autem differentia, omnis uero forma qualitas est, iure omnis differentia qualitas appellatur. Quæ cum ita sint, iure in

eo quod quale sit, interrogantibus respondetur.

Describunt autem huiusmodi differentias, & hoc modo: Differentia est quod est aptum natum diuidere ea, quæ sub eodem genere, sunt. rationale enim & irrationale hominem & equum, quæ sub eodem genere sunt, animal, diuidunt.

38. Hæc quidem definitio cum sit usitata, & ante oculos exposita: eam tamen exempli in super luce reseruauit. Omnes enim differentiæ iccirco differentiæ nuncupantur, quia species a se differre faciunt, quas unum genus includit, ut homo atque equus propriis discrepant differentiis: nã sicut homo animal est, ita etiam equus, ergo secundũ genus nullo modo distant. Quæ igitur secundum genus nullo modo discrepant, ea differentiis distribuuntur. Additum.n.rationale quidem homini, irrationale uero equo, equus atq; homo, quæ sub eodem fuerant genere, distribuuntur & discrepant, additis scilicet differentiis.

Assignant etiam hoc modo: Differentia est, qua differunt a se singula; nanq; homo & equus secundum genus nõ differunt. sumus enim animalia nos & irrationabilia, sed additum rationale disiunxit nos ab illis: rationales quoque sumus & nos & dij, sed mortale appositum disiunxit nos ab illis.

39. Vitiosa ratione & non sana quod uult explicat definitio quorundam. Id.n. dicit esse differentiam, qua unaquæque res ab alia distat. in qua definitione nihil interest quod ita dixit, an ita concludat: Differentia est id quod est ipsa differentia. etenim differentiæ nomine, in eiusdem differentię usus est definitione, dicens. Differentia est qua differunt a se singula. Quod si adhuc differentia nescitur, nisi definitione clarescat, differre quoque quid sit, quomodo possumus agnoscere? ita nihil amplius attulit ad agnitionem, qui differentiæ nomine in eiusdem usus est definitione. Est autem communis & uaga nec includens substantiales differentias, sed quaslibet etiam accidentales hoc modo. Differentia est qua a se differunt singula. Quæ enim genere sunt eadẽ differentia discrepant. ut cum homo atque equus idem sint in animalis genere, quoniam utraque sunt animalia, differunt tamen differentia rationali: & cum dii atq; homines sub rationalitate sint positi, differunt tamen mortalitate. Rationabile igitur hominis ad equum differentia est, mortale hominis ad Deum, atq; hoc quidem modo substantiales differentiæ colliguntur. Quod si Socrates sedeat, Plato uero ambulet: erit differentia sessio, uel ambulatio, quæ substantialis non est. nanq; istam quoque differentiam definitio uidetur includere, cum dicit differentia est qua differunt a se singula. Quomodocunque enim Socrates a Platone distiterit, nullo autem alio modo distare ab illo nisi accidentibus potest: id erit differentia secundum superioris terminũ definitionis. quã rem scilicet uiderunt ẽt hi, qui definitionis huius uagum communemq; finem reprehendentes, certæ conclusionis terminum subiecerunt.

Interius autem perscrutantes differentiam dicunt, non quodlibet diuidens ea, quæ sub eodẽ genere sunt, esse differentiam, sed quod ad esse conducit, & quod est pars eius, & quod est esse rei. neque.n. quod aptum natum est nauigare, erit hominis differentia, & si proprium sit hominis. Dicimus enim animalium hæc quidem apta esse ad nauigandũ, illa uero minime: diuidentes hominem ab aliis. sed aptum esse ad nauigandum, non erat cõpletiuum substantiæ, nec eius pars, sed aptitudo quædam solum. Iccirco, quia non est talis differentia, quales sunt differentiæ, quæ specificæ dicuntur. Erunt ergo specificæ differentiæ, quæcunque alteram faciunt speciem, & quæcunq; in eo quod quid est esse rei accipiuntur. Ac de differentiis quidem ista sufficiant.

40. Sensus propositionis huiusmodi est. Quoniam superius dixit determinasse quosdam differentiam esse, qua a se singula discreparent: ait alios diligentius de differẽtia perscrutantes non fuisse arbitratos recte esse superius propositam definitionem. Neque .n. omnia quæcunq; sub eodem posita genere differre faciunt, differentiæ, de quibus nunc tractatur .i. specificæ, nominari queunt. Plures .n. sunt quæ ita diuidunt species sub uno genere positas, ut tamen eorũ substantiam minime conforment. Quia non uidentur esse differentiæ specificæ, nisi illæ tãtum quæ ad id quod est esse proficiunt .i. hæ quę in definitionibus alicuius partes ponuntur: hæ autem sunt, ut rationale hominis. nam substantiã hominis conformat, & ad esse hominis proficit, & definitionis eius pars est, ergo nisi ad id, quod est esse, conducit, & eius quod est esse rei pars sit, specifica differentia nullo modo poterit nuncupari. Quid est autem esse rei? nihil aliud nisi definitio. Vnicuiq; enim rei interrogatæ quid est, si quis quod est esse monstrare uoluerit, definitionem dicit. Ergo si quid definitionis pars fuerit, eius erit pars q̃ uniuscuiusq; rei quid esse sit designet. Definitio est quidem quæ quid unaquæq; res sit, ostendit ac profert: demonstraturq; quod unicuique rei sit, esse per definitionis assignationem. Illæ uero differentiæ quæ non ad substantiam cõducunt, sed quoddam extrinsecus accidens afferunt, specificæ non dicũtur, licet sub eodem genere positas species faciant discrepare: ut si quis hominis atque equi hanc differentiam dicat, aptum esse ad nauigandum: homo autem aptus est ad nauigandum, equus uero minime, & cum sit equus atq; homo, sub eodem genere animalis, addita differentia aptum esse ad nauigandum, equum distinxit ab homine. Sed aptũ esse ad nauigandũ non est huiusmodi, quod possit hominis formare substantiam, sicut rationale, quæ est substantialis qualitas, sed tantum quandam quodam modo aptitudinem mõstrat, & ad faciendum aliquid, uel non faciendum opportunitatem. Iccirco igitur specifica differentia esse non dicitur: quo fit, ut non omnis differentia quæ sub eodem genere positas species distribuit, specifica esse possit: sed ea tantum quæ ad substantiam speciei proficit, & quæ in parte definitionis accipitur. Concludit igitur eas esse specificas differẽtias, quæ alteras a se species differre faciunt per distãtias substantiales. nam si unicuiq;, idest esse quocunq; substantialiter fuerit, quæcunq; differentiæ substantialiter diuersæ sunt, illas species quibus adsunt, omni substantia faciunt alias ac discrepantes: atque hæ in definitionis parte sumuntur. nam si definitio substantiam monstrat, & substantiales differentiæ species efficiunt, substantiales differentiæ partes sunt definitionum.

DE PROPRIO.

PRoprium uero quadrifariam diuidunt. nam & id, quod soli alicui speciei accidit, etsi non omni, proprium est: ut homini esse medicum, uel geometram. Et quod omni accidit, etsi non soli: quemadmodum homini esse bipedem. Et quod soli, & omni, & aliquando: ut homini in senectute canescere. Et quod soli, & omni, & semper: quemadmodum homini esse risibile. nam etsi non rideat semper, tamen risibilis dicitur: non quòd semper rideat, sed quòd semper aptus natus sit ad ridendum. hoc autem ei semper naturale est, ut & equo hinnibile. Hæc autem nominantur uere propria, quoniam conuertuntur. quicquid enim est equus, hinnibile est: & quicquid hinnibile, equus.

41. Superius dictum est omnia propria ex accidentium genere descendere. quicquid enim de aliquo prædicatur, aut substantiam informat, aut secundum accidens inest. Nihil uero est quod cuiuslibet rei substantiam mõstret nisi genus, species, & differentia. Genus quidem, & differentia speciei: Species uero indiuiduorum. Quicquid ergo reliquũ est in accidentium numero ponitur. Sed quoniam ipsa accidentia

dentia

dentia habent inter se aliquam differentiã: iccirco alia quidem propria, alia priore atq; antiquiore nomine accidentia nuncupantur. Ac de accidentibus paulo post: nunc de propriis, quæ quadrifariam diuiduntur, non tanquã genus aliquod proprium in quatuor species diuidi secariq; possit, sed hoc quod ait diuidunt, ita intelligendum est, tanquam si diceret nuncupant, id est proprium quadrifariam dicunt: cuius quadrifariæ appellationis significationes enumerat, ut quæ sit cõueniens & congrua nuncupatio proprietatis, ostẽdat. Dicit ergo ꝙ proprium primo est accidens, quod ita uni speciei adest, ut tamẽ nullo modo coæquetur ei, sed infra subsistat ac maneat, ut hominis dicitur proprium medicum esse, iccirco quòd nulli alii animalium inesse potest. Nec illud attendendum, an hoc de omni homine prædicari possit, sed illud tantum, quòd de nullo alio nisi de homine dici potest, medicum esse. Et hæc quidem significatio proprii dicitur esse soli, etiam si non omni. Soli enim speciei, etiam si non omni coæquatur, ut homini medicum esse, soli quidem inest homini, sed nõ omnibus hominibus ad scientiam adest. Aliud proprium est, quod huic econtrario dicitur omni etiam si non soli: quod huiusmodi est, ut omnem quidem speciem contineat eamq; transcendat. Et quoniam quidem nihil est ex subiectis speciei, quod illo proprio nõ utatur, dicimus omni: quoniam uero transcendit in alias, dicimus non soli, hoc huiusmodi est quale homini esse bipedem. Proprium enim est hominis esse bipedem. Omnis enim homo bipes est, etiam si nõ solus, aues enim bipedes sunt. Geminæ igitur significationes proprii, quæ superius dictæ sunt, habent aliquid minus. prima quidem, ꝙ non omni, secunda uero ꝙ non soli: quas si iungimus facimus, omni, & soli. Sed dempsimus aliquid secundum tempus; si ei adiiciatur aliquando, ut sit hæc tertia proprii nuncupatio, omni, & soli, sed aliquando, ut est in senectute canescere, & in iuuentute pubescere. Omni enim homini adest in iuuentute pubescere, & in senectute canescere, & soli. Pubescere enim solius est hominis, sed aliquando: neq; enim in omni tempore, sed in sola tantum iuuentute. Hæc igitur determinatio proprii in eo quidem ꝙ omni, & soli inest, absoluta est, sed ex eo minus aliquid contrahit, cum dicimus aliquando: qđ si auferamus, fit proprii integra & simplex significatio hoc modo. Proprium est quod omni, & soli, & semper adest, ut homini risibile, equo hinnibile. Omnis enim homo & solus homo risibilis est & semper, similiter & equus hinnibile. neq; illud nos ulla dubitatione perturbet, ꝙ semper homo nõ rideat. non enim ridere proprium est homini, sed risibile. quod non in actu, sed in potestate consistit; ergo etiã si non rideat, quia ridere tamẽ possit, soli, & omni homini semper adesse dicitur, & conuenienter proprium nuncupatur. nam si actu separetur a specie, potestate nulla ratione disiungitur. Quatuor igitur significationes proprii dixit. nam prima quidem est, quando accidens ita subiectæ speciei adest, ut soli ei adsit, etiam sit non omni, ut homini medicina. Secunda uero, cum soli quidem non adest, omni uero semper adiungitur, ut homini esse bipedem. Tertia, est omni, & soli, sed aliquando, ut homini in iuuentute pubescere. Quarta, cum omni, & soli, & semper adest, ut esse risibile. Atq; ideo cætera quidem conuerti non possunt. neq; enim coæquatur quod soli, sed nõ omni speciei adest: Species quidem de ipso dici potest, ipsum uero de specie minime. Qui enim medicus est, potest dici homo: homo uero qui est, medicus etiã non dicitur. Rursum quod ita est alii proprium, ut omni adsit, etiã si nõ soli, ipsum quidem de specie prædicari potest: Species uero de eo minime. nam bipes prædicari de homine potest, homo uero de bipede nullo modo. Rursus qđ ita adest, ut omni, & soli, sed aliquãdo adsit, quoniam de tempore habet aliquid diminutum, nec simpliciter adest, reciprocari non poterit. Possumus enim dicere omnis, qui pubescit, homo est: non tamen dicimus oĩs, qui est homo, pubescit. potest enim minime ad iuuentutẽ uenire; atq; ideo nec pubescere: nisi forte nõ sit pubescere hominis propriũ, sed in iuuentute pubescere solummodo, aut ẽt cum nondũ est in iuuentute, aut etiam præterit, tamen sit ei proprium non tale, quale tunc fieri potest, cum præter iuuentutem est, sed quale cum in iuuentute consistit: atq; ideo hoc quod non in omne tempus tenditur, etiam si tale est quod omni speciei adsit, quod tamen in tẽpus aliquod differatur, integrum atq; absolutum proprium esse non dicitur. Quartum est, quod ita adest, ut & solam teneat speciem, & ut omni adsit, & absolutum sit a temporis conditione, ut risibile, quod a superiori plurimum distat. nã quod risibile est, semper ridere potest. Rursus qui potest in iuuentute pubescere, cum ipsa iuuentus non sit semper, non ei adest semper, ut in iuuentute pubescat. Hæc autem quarta proprii significatio, quam nulla temporis definitio constringit, absoluta est. Atque ideo etiam conuertitur, & de se inuicem proprium atque species prædicantur: homo enim omnis risibilis est, & omne risibile homo.

DE ACCIDENTE.

Accidens est quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo, in separabile, & in inseparabile. Separabile enim accidens est dormire: nigrum uero esse, inseparabiliter coruo, & æthiopi accidit: potest autem intelligi & coruus albus, et æthiops nitens candore præter subiecti corruptionẽ. Definitur autem sic quoque: Accidens est quod contingit eidem inesse uel non inesse. Et, quod neque genus est, neque species, neq; differentia, neq; proprium, semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus igitur determinatis quæ proposita sunt, dico autem genere, specie, differentia, proprio, & accidente, dicendum est quæ sint ipsis communia, & quæ propria.

42. Quoniã superius dictum est omnia, quæ de aliquo prędicantur, uel substantialiter, uel accidentaliter dicuntur: cumq; ea, quæ substantialiter prædicantur, eius, de quo dicuntur, substantiam definitionemq; contineant, & sint eo antiquiora atque maiora, quod ex substantialibus prædicatis efficitur: cumq; ea, quæ substantialiter dicuntur, pereunt, necesse est ut simul etiam eam interimantur, quorum naturã substantiamq; formabant: quæ cum ita sint, necesse est, ut quæ accidentaliter dicuntur, quoniam substantiam minime informant, & adesse, & abesse possint præter subiecti corruptionem. Ea enim tantum cum absunt, subiectum corrumpere possunt, quæ efficiunt atq; conformant quæ sunt substãtialia: quæ uero non efficiunt substantiam, ut accidentia, ea cum adsunt, uel absunt, nec informant substantiam, nec corrumpunt. Est igitur accidẽs quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Id autem diuiditur in duas partes. Accidens .n. aliud est separabile, aliud inseparabile. Separabile quidem, ut dormire, sedere. Inseparabile uero, æthiopi atq; coruo, color niger. In qua re talis oritur dubitatio: ita enim est definitum, Accidens est quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Idem tamen accidens aliquando inseparabile dicitur: quod si inseparabile est, abesse non poterit, frustra igitur positum est accidens esse qđ adesse, & abesse possit, cum sint quædam accidentia, quæ a subiecto non ualeant separari. Sed fit sæpe, ut quæ actu disiungi non ualeant, mente & cogitatione separentur. Sed si animi ratione disiunctæ qualitates a subiectis, non ea pereunt, sed in sua substantia permanent, atque perdurant, accidentes esse intelliguntur. Age igitur, quoniam æthiopi color niger auferri non potest, animo eum & cogitatione separemus: erit igitur color albus æthiopi. num iccirco species consumptæ sunt, minime. item etiam coruus, si ab eo colorem nigrum imaginatione separemus, permanet tamẽ auis, nec interit species. ergo quod dictum est adesse & abesse, non re, sed animo intelligendum est, alioqui & substantialia, quæ omnino separari non possunt, sæpe animo, & cogitatione disiungimus, ut si ab homine rationabilitatem auferamus, quam licet actu separare non possumus, tamen si

animi imaginatione disiungimus, statim perit hominis species, quod idem in accidentibus non fit. sublato enim accidenti cogitatione, species manet. Est quoque alia accidentis definitio cæterorũ omnium priuatione, ut id dicatur esse accidens, quod neq; genus sit, neq; species, neq; differentia, neq; proprium: quæ definitio plurimum uaga est, ualdeq; communis. sic enim etiam genus definiri potest, quod neq; species, neq; differentia, neq; proprium sit, nec accidens. Eodem quoq; modo species, ac differentia, atq; propriũ. Cum aũt eadẽ similitudine definitionis plurima definiri queunt: non est terminans & circunclusa descriptio, præsertim cum longe sit ab definitionis integritate seiunctum, quod cuiuslibet rei formã aliarum rerum negatione demonstrat. Quibus omnibus expeditis, idest genere, specie, differẽtia, proprio, atq; accidenti, descriptisq; eorũ terminis quantum postulabat institutionis breuitas, ea ipsa cõmuniter pertractãda persequitur, ut quas inter se habeant differentias hæc quinq;, de quibus superius disputatum est, quas'ue cõmuniones, mediocri cõsideratione demonstret, ut nõ solum quæ ipsa sint, uerũ etiam quemadmodũ ipsa inter se comparentur, appareat.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi, patricij ordinarij & consularis uiri, commentariorum in Porphyrium, a se translatum,

LIBER QVINTVS.

Xpeditis per se omnibus quæ proposuit, & quantum in uniuscuiusq; consideratione poterat, ad scientiæ terminum breuiter adductis, nunc iam non de singulorum natura, idest uel generis, uel differentiæ, uel speciei, uel proprii, uel accidentis, sed de ad se inuicem relatione pertractat. nam quia communiones ac differentias rerum colligit, non ut sunt per se res illæ considerat, sed ad alias qualiter cõparentur. Id aũt duplici modo fit, uel similitudine dũ retractat cõmunitates, uel dissimilitudine dum differentias. quæ cum ita sint, nos quoq; (ut adhuc fecimus) propter planiorẽ intellectũ philosophi uestigia persequentes, ordiemur de his cõmunitatibus quæ adsunt generi, speciei, differentiæ, proprio, atq; accidenti.

Cõmune igitur omnibus est de pluribus prædicari. sed genus quidẽ de omnibus sub se speciebus & de indiuiduis, similiter & differentia, prædicatur; Species uero de his, quæ sub ipsa sunt, indiuiduis. At proprium & de specie cuius est proprium, & de his quæ sub ea speciẽ sunt indiuiduis. Accidens autem, & de speciebus, & de indiuiduis. nanq; animal & de equis, & de bobus prædicatur, quæ sunt species, & de hoc equo, & de hoc boue, quæ sunt indiuidua. Irrationale uero de equis, & bobus, & de his qui sunt particulares, prædicatur. Homo præterea de his qui sunt particulares, prædicatur. Risibile quoq; & de homine, & de his qui sunt particulares, prædicatur. Nigrum postremo de coruo, & ebeno, & de his qui sunt particulares, quod est accidens inseparabile: item moueri de homine, & equo, & de his qui sunt particulares, quod est accidens separabile, sed principaliter quidem de indiuiduis, secundario uero & de his quæ continent indiuidua, prædicatur.

43. Antequam singulorum ad unumquodque habitudinẽ tractet, illam prius respicit, quam omnes ad se inuicem habere uidentur. hæc autem est una communio, quæ propositarum quinq; rerum numerum pluralitate prædicationis includit. omnia enim de pluribus prædicantur. in hoc ergo sibi cuncta communicant: nam & genus de pluribus prædicatur, itemq; species, ac differentia, & proprium, atque accidens. quæ cum ita sint, est eorum una atq; indiscreta communio de pluribus prædicari. Designat aũt Porphyrius ipsam de pluribus prædicationem, quemadmodũ in singulis fiat, & unumquodq; propositorũ de quibus pluribus prædicetur, ostendit. Ait enim genus quidẽ de pluribus prædicari, id est speciebus, ac specierũ indiuiduis, ut animal prædicatur de homine atq; equo, ac de his indiuiduis quæ sub eis sunt. Item genus prædicatur de differentiis specierum: atq; id iure: quoniam .n. species differentię informant, cum genus de speciebus prædicetur, cõsequens est ut ẽt de his dicatur, quę specierũ substantiam formamq; efficiunt, quo fit, ut genus ẽt de differentiis prædicetur, ac non de una, sed de pluribus. dicitur enim quod rationale est, esse animal: & rursus quod irrationale est, esse animal. Ita genus de speciebus, ac differentiis prædicatur, ac de his, quæ sub ipsis sunt, indiuiduis: differentia uero de pluribus dicuntur speciebus, ac de earum indiuiduis, ut irrationale de æquo prædicatur ac boue, quæ sunt plures species, & de his quæ sub ipsis sunt indiuiduis eodem modo dicitur. nã quod de uniuersali prædicatur, prędicatur & de indiuiduo. Quod si differentia de speciebus dicitur, prædicabitur ẽt de eiusdem speciei subiectis. Species uero de suis tantũ indiuiduis prædicatur. neq; enim fieri potest, ut quæ species est ultima, quæq; uere species ac magis species nuncupatur, hæc alias deducatur in species: quod si ita est, sola post speciem indiuidua restant. iure igitur species de suis tantum indiuiduis prædicatur, ut homo de Socrate, Platone, Cicerone, & cæteris. Proprium item de specie prædicatur cuius est proprium. neq; enim esset proprium alicuius, si de aliquo prædicaretur: de quo enim quæq; res & soli, & omni, & semper dicitur, eiusdẽ proprium esse mõstratur. quæ cum ita sint, proprium de specie dicitur, ut risibile de homine, Omnis enim homo risibilis est. Dicitur etiã de indiuiduis speciei de qua prædicatur. Est enim Socrates, Plato, & Cicero risibilis. Accidens uero & de speciebus pluribus dicitur, & de diuersarum specierum indiuiduis. Dicitur enim coruus atque æthiops niger, & hic æthiops atque hic coruus, qui sunt indiuidui: nigri autem secundũ nigredinis qualitatem uocantur, atq; hoc quidem est accidẽs inseparabile. Sed multo magis separabilia accidentia pluribus inhærescunt, ut moueri homini, & boui. uterq; enim mouetur. Et rursus ea, quæ sub homine sunt atq; boue indiuidua, moueri sæpe prædicantur. Sed aduertendum est auctore Porphyrio, quod ea quæ accidentia sunt, principaliter quidem de his dicuntur, in quibus sunt indiuiduis, secundo uero loco, ad uniuersalia indiuiduorum referuntur: atq; ita prædicatio subteriorum superioribus redditur, ut quoniam nigredo singulis coruis adesse dicitur, dicitur etiam adesse speciali coruo. nam quia omnia particularia qualitas ista accidentis nigredinis inficit, iccirco eandem nigredinem de specie quoq; prędicamus, dicentes coruum, ipsam speciem, nigrum esse In quibus omnibus mirum uideri põt, cur genus de proprio prædicari non dixerit, nec uero speciem de eodem proprio, nec differentiam de proprio, sed tantum genus quidem de speciebus, atq; indiuiduis: Differentiam uero de speciebus atq; indiuiduis, Speciem de indiuiduis, Proprium de specie atque indiuiduis, Accidens de speciebus atq; indiuiduis. fieri enim potest, ut quæ maioris prædicationis sunt, ea de cunctis minoribus prædicẽtur, & quæ æqualia sunt, sibimet conuertantur. Eoq; fit, ut genus de differentiis, & speciebus, & propriis, atq; accidentibus prædicetur: ut cum dicimus, Quod rationale est, animal est, genus de differentia. Quod homo est, animal est, genus de specie. Quod risibile est, animal est, genus de proprio. Quod nigrum est, si forte coruũ uel æthiopem demõstremus, animal est, genus de accidenti prædicamus. Rursus, Quod homo est, rationale est, differentiam de specie. Quod risibile est, rationale est, differentiam de proprio. Quod nigrum est, rationale est, si æthiopem demonstremus. differentiam de accidente. Item quod risibile est, homo est, speciem de proprio. Quod nigrum est, homo est, si æthiopẽ designemus, speciẽ de accidenti. Qua in re quod nigrum est, etiam risibile est, in æthiopis demonstratione,

pro

propriũ de accidenti prædicatur, conuerti aũt ad totum accidens potest, ut quoniã indiuiduis singulorum esse præponitur, iccirco de superioribus etiam, prædicatur, ut quoniam Socrates animal est, rationale est, risibile est, & homo est. Cumq; in Socrate sit caluitium: quod est accidens: prædicatur idem de animali, de rationali, de risibili, de homine, ut accidens de quatuor reliquis prædicetur. Sed horum profũdior quæstio est, nec ad soluendum satis est temporis. hoc tantum ingredientium intelligentia expectet, ꝙ alia quidem recto ordine prædicantur, alia uero obliquo. Quoniã moueri hominem rectum est, id quod mouetur hominem esse cõuersa locutione proponitur. Quocirca rectam Porphyrius in omnibus propositionem sumpsit. Quòd si quis uim prædicationis subiectionisq; attenderit in singulis comparans prædicationibus, eas quidem prolationes quæ rectæ sunt, inueniet a Porphyrio esse numeratas; eas uero quæ conuerso ordine prædicantur, fuisse sepositas.

GENERIS ET DIFFERENTIAE comparatio.

Commune est autem generi, & differentiæ continentia specierum. continet enim & differentia species, etsi non tot, quot genera: rationale enim. etsi non contineat irrationabilia quemadmodũ animal, tamen continet hominem, & Deum quæ sunt species. Et quæcunq; prædicantur de genere, ut genus, & de his quæ sub ipso sunt speciebus prædicantur. Item quæcunq; de differentia prædicantur, ut differentia, & de his quæ ex ipsa sunt speciebus prædicabuntur. nam cum genus sit animal, non solũ de eo prædicatur substantia, & animatum, & sensibile, sed etiã de his, quæ sub animali sunt, speciebus omnibus prædicantur hæc, usque ad indiuidua. Cumq; sit differentia rationale, prædicatur de ea ut differentia id quod est ratione uti, non solum autem de eo quod est rationale, sed etiam de his, quæ sub rationali sunt, speciebus prædicabitur ratione uti. Commune uero est & hoc, perempto genere, uel differentia, simul perimi & ea, quæ sunt sub ipsis. quemadmodum enim si non sit animal, non est equus, neque homo: sic si non sit rationale, nullum erit animal, quod utatur ratione.

44. Post eam, quæ cunctis adesse uisa est, communitatem, singulorum ad se similitudines ac dissimilitudines quærit. Et quoniam inter quinq; proposita genus ac differentia uniuersalioris sunt prædicationis: (siquidem genus & species continet, & differentias: differentiæ uero species cõtinent, neq; ab his ullo modo continentur) primũ generis & differentiarum similitudines colligit. ac primã quidem ponit hanc. Dicit .n. commune esse generi ac differentiæ, ut species claudant. nam sicut genus sub se habet species, ita ẽt differentia, etsi non tot quot habet genus. Etenim qm̃ genus differentiam etiã claudit, & non unã tantum sub se differentiam coercet ac retinet, plures necesse est, ut habeat sub se species, quàm quælibet una earũ, quas claudit, differentiarum, ut animal prædicatur de rationabili, & irrationabili. Quod si ita est, prædicabitur & de his quæ sub rationali sunt positæ speciebus, & de his quæ sub irrationali. Est ergo commune animali, & rationali, id est generi, & differentiæ ꝙ sicut genus de Deo, & homine prædicatur, ita etiã rationale, quod est differentia, de Deo & de homine dicitur. Sed nõ in tantum hęc prædicatio funditur quantum animalis, id est generis. Animal .n. non de Deo solum atq; homine dicitur, sed de equo, & boue prædicatur, ad quæ rationalis differentia non peruenit. Sed quandocunq; Deũ supponimus animali, secundum eorũ opinionem facimus, qui Solẽ, stellasq;, atq; totum hunc mundum animatum esse confirmant, quæ etiam deorum nomine (ut sæpe dictum est) appellauerunt. Secunda item communio est generis, ac differentiæ. quoniam quæcunq; prædicantur de genere, ut genera: eadẽ & de his quę sub ipso sunt speciebus p̃dicantur. Ad hanc similitudinem & quæcunq; prædicantur de differẽtia, ut differentia, eadem quoq; & de his quæ sub ipsa differentia sunt, ut differentiæ prædicantur. Cuius sententiæ talis est expositio. Sunt plura, quę de generibus prædicantur, ut genera: ut de animali dicitur animatũ, & substantia atq; hęc, ut genera. Hæc igitur prędicantur & de his quę sub animali sunt, rursusq;, ut genera: nam hominis & animatum, & substantia genus est, sicut ante fuerat animalis. Itẽ in ipsis differentiis quædam differentiæ inueniuntur, quæ de ipsis differentiis p̃dicantur, ut de rationali duæ differentiæ dicuntur. Quod .n. rationale est, utitur ratione, uel habet rationẽ. Aliud est aũt uti ratione, aliud est habere rationẽ, ut aliud est habere sensum, aliud uti sensu. habet quippe sensum & dormiẽs, sed nõ utitur. ita quoq; dormiens habet rationẽ, sed minime utitur. ergo ipsius rõnabilitatis quædam d̃ria est, rõne uti, sed sub rõnabilitate positus est homo. Prædicatur igitur de homine rõne uti, ut quædã differentia. Differt .n. a cæteris animalibus homo, quia rõne utitur. Demonstratum est igitur ꝙ sicut ea, quæ de genere prædicantur, dicuntur de generi subiectis: ita ẽt ea, quæ de d̃ria prædicantur, dicuntur de his quæ differentiis supponuntur. Tertium cõe est, quòd sicut assumptis generibus, species interimuntur: ita cõsumptis differentiis, species de quibus differentiæ prædicantur, intereunt. Commune .n. est hoc uniuersalium in substantia pereuntium perire subiecta. Sed prima cõmunio demonstrauit genera de speciebus prædicari, sicut etiã differentias. Propter hanc igitur similitudinẽ si auferantur genera: species pereunt. sic etiã species perire necesse est, quæ sub differentiis sunt, si uniuersales earũ differentiæ consumantur. cuius exẽplum est. Si enim auferas animal, hominẽ atq; equum sustuleris, quæ sunt species positæ sub animali. Si auferas rationale, hoiem Deumq; sustuleris, qui sunt sub rationali differẽtia collocati. Et de communitatibus quidem hactenus. nũc de generis, & differentiæ dissimilitudine perpendit.

Proprium aũt generis est de pluribus prædicari, q̃ differentia, & species, & proprium, & accidens. animal enim de homine, & equo, & aue, & serpente prædicatur; quadrupes uero de solis quatuor pedes habentibus; homo uero de solis indiuiduis hominibus; item hinnibile de solo equo, & de his qui sunt particulares; similiter & accidẽs de paucioribus, quàm genus. Oportet autem differentias accipere, quibus diuiditur genus, non eas quæ complent substantiam generis. Amplius genus continet differentiam potestate. animalis enim hoc quidẽ rationale est, illud uero irrationale: differentiæ uero non continent genera. Amplius genera quidem priora sunt his, quæ sub se sunt positæ, differentiis; & propter hoc simul quidem eas auferunt, non aũt simul auferuntur ab eis: sublato enim animali, aufertur rationale, & irrationale. differentiæ uero non auferunt genus: nam etiam si omnes interimãtur, tamen substantia animata sensibilis intelligi potest, quæ est animal. Amplius genus in eo quod quid est, differentia in eo quod quale quid est prædicatur, quemadmodum dictum est. Amplius genus unum quidem est secundum unamquamq; speciem: ut est hominis animal, differentiæ uero plures, ut rationale, mortale, mentis & disciplinæ susceptibile, quibus ab aliis differt. Amplius genus quidem simile est materiæ, forma uero differentia. Cum autem sint & alia communia, & propria generis & differentiæ, nunc ista sufficiant.

45. Proprium quidem quid sit cõuenienti atq; integro uocabulo definitum est. Sed per abusionem illa etiam propria quorumlibet dicuntur, quæ in unaquaque re ab aliis continent differentiam, licet cum aliis sint ea ipsa communia. Per se quippe proprium est homini quod ei omni, & soli, & semper adest, ut risibilitas: per usurpatam uero locutionem

nem etiam proprium hominis rationabilitas dicitur, non per se propriũ. Quippe quod ei cum deorum est natura cōmune, sed homini rationabilitas proprium dicitur ad discretionem pecudis, quod rationale nō est. Id uero propter hanc causam, q̃m id propriũ uniuscuiusq; dicitur quod habet suum. Quo igitur quis ab alio differt, proprium eius nō absurda usurpatione prædicatur. Sed nunc quod dicit proprium generis esse de pluribus prædicari, quàm cętera quatuor, id ipsum generis tale proprium est, quale per se propriũ dici solet, id est quod semp, & soli, & omni adsit generi. Generi n. soli adest, ut differentia, specie, proprio, atq; accidente uberius atq; affluentius prædicetur. Sed de his speciebus, differentiis, propriis atq; accidentibus id dici potest, quæ sub quolibet genere sunt, id est de differentiis quidem quæ quodlibet diuidunt genus. Speciæ uero quæ diuisibili generis differentia informantur. Proprio aũt illi speciei quæ sub illo genere est, quod differentiis est diuisiuum. Accidentibusq; quæ his hærent indiuiduis, quæ sub ea specie sunt, quā designatum genus includit. Hoc facilius exempla declarant. Sit. n. genus animal, quadrupes ac bipes differētiæ sub animalis positæ cōtinentia. Homo atq; equus species sub eodem genere constitutæ. Risibile atq; hinnibile propria earundem specierum. Velox, & bellator, acidentia, quæ his indiuiduis accidunt, quæ sub speciebus hominis atq; equi continentur. Animal igitur, quod est genus, prædicatur de quadrupede, & bipede, quæ sunt differentię. Quadrupes uero non dicitur de bipede, sed tantũ de his animalibus quæ quatuor pedes habent. plus igitur prædicatur genus quam differētia. Rursus homo de Platone, & Socrate prædicatur, & de cæteris. Animal uero non modo de hominis indiuiduis, uerum etiã de cæteris irrationabilibus indiuiduis dicitur. plus igitur genus quam species prædicatur. Sed cum sit proprium equi hinnibile, cumq; genus, & species, uberius prædicetur, prædicatio quoq; generis proprii supergreditur prædicationem. Accidens quoq; etsi pluribus inesse potest, tamen sæpe genere contractius inuenitur, ut bellator, nō pro prie nisi homo dicitur, & uelocitas in paucis animalibus inuenitur: quo fit, ut genus & differentia, & specie, & proprio, & accidente amplius prædicetur. Atq; hæc est una proprietas generis, quæ genus ab aliis omnibus disiūgat ac separet. Oportet aũt inquit nunc eas differentias intelligere, quibus diuiditur genus, non quibus informatur genus. illæ enim, a quibus informatur genus, plus quam ipsum genus sine dubio prædicãtur, ut animatum & corporeum ultra animal tēdunt, cum sint differentiæ animalis, non diuisiuæ, sed potius constitutiuæ. Omnia. n. superiora de inferioribus prædicantur. Quæ uero de inferioribus prędicantur, neq; cōuerti possunt, hæc ab eis, quæ inferiora sunt, amplius prædicantur. Post hoc aliud proprium generis ostendit, quo ab his differentiis, quæ sub eodem sunt positæ, segregatur. Omne. n. genus continet differentias potestate: differentia uero genus non potest cōtinere. animal enim rationale, atq; irrationale continet potestate. neq; enim rationabilitas, aut irrationabilitas animal poterit cōtinere. Potestate autem ait contine re animal differentias, quia (ut superius dictum est) genus quidem omnes habet sub se differentias potestate, actu uero minime. Ex quo fit, ut alia proprietas oriatur. Sublato enim genere, perit differentia: ueluti sublato animali interimitur rationabilitas, quod est differentia. at si rationabile interimas, irrationabile animal manet. Sed obiici potest, quid si utrasq; differentias simul abstulero, num poterit remanere genus? Dicimus potest. Vnumquodq; enim non ex his, de quibus prædicatur, sed ex his, ex quibus efficitur, substantiã sumit. Itaq; fit, ut genus sublatis differentiis diuisiuis permanere possit. dũ tamen maneant illæ, quæ ipsius generis formã substantiamq; constituunt. Quoniã enim animal animata atq; sensibilis differentiæ cōstituunt, hæ si maneant, atq; iungantur, perire animal non potest, licet ea pereant de quibus animal prædicatur, rationale. s. atq; irrationale. Vnumquodq; enim (ut dictum est) ex his substantiæ proprietatem sumit, ex quibus efficitur, non ab his de quibus prædicatur. Amplius si utrasq; differentias genus potestate cōtinet, ipsũ

Dubiũ.

per se neutram earum intra se positam collocatamq; concludit. q si actu quidem eas non cōtinet, sed potestate, actu ēt ab his poterit separari: hoc ipsum. n. quod est eas potestate continere, id erat actu non continere. Genus uero, quia quaslibet differentias actu non cōtinet, actu ab eisdem, etiã separatur. Rursus aliud est generis propriũ, quod ex proprietate prædicationis agnoscitur. Omne enim genus ad interrogationem gd est unumquodq;, responderi conuenit, ut animal in eo quod quid est, de homine prædicatur: differentia uero minime, sed in eo quod quale sit. Omnis. n. differentia in qualitate consistit. Sed hoc propriũ tale est, quale superius diximus, non per se, sed secundum alicuius differentiam dicitũ. Alioqui cōmune est hoc generi cum specie, ut in eo quod quid sit prædicetur. sed quia hac in re genus a differentia discrepat, quoniã differentia quidem in eo quod quale est, genus uero in eo quod quid est prædicatur: generis proprium dicitur nō per se, sed ad differentiæ comparationem, & in omnibus reliquis eandem rationem conueniet speculari. Quodcunq; enim ita proprium generi dicitur, ut nulli sit alii cōmune, sed tantum hoc genus habeat, & semper, id secundum se propriũ nuncupatur. Quicquid uero cũ alio commune est, id non per se, sed ad alterius differentiam proprium dicitur. Alia rursus generis & differentiæ separatio est, quòd genus quidem speciei unũ semper adest. s. proximum. plura enim possunt esse superiora, uelut hominis animal atq; substantia. sed proximũ eiusdem hominis animal tantũ. Differentiæ uero plures uni speciei adesse potesrũt, ut rōnale atq; mortale homini. Itaq; fit definitio ex uno quidē genere, sed pluribus differentiis, ut hominis animal rationale atq; mortale. Rursus alia discretio est, quòd genus quidem uelut quendã subiecti locum tenet, differentia uero formæ, ita ut illud sit materia quædã, quæ figurã suscipiat: hæc uero sit forma, quæ superueniens speciei substantiã rationemq; perficiat. Iccirco pluribus differentiis a genere differentiam segregauit, quia hæc maxime generis quandam similitudinem continet, quia est uniuersalis, & præter genus inter cætera maxima. sed cum alia plura cōmunia, pluraq; propria generis inter se ac differentiæ ualeant inueniri, sufficiant nunc inquit ista. satis est enim ad discretionem quaslibet differentias assumere, etiam si quæ dici possunt, non omnia colligantur.

GENERIS ET SPECIEI comparatio.

Genus autem & species commune quidem habent de pluribus prædicari, quemadmodum dictum est. Sumatur autem species, ut species solum, non autem ut genus; si fuerit idem species, & genus. Commune his est etiam hoc, priora his esse de quibus prædicantur, & totum quoddam esse utrumq;.

46 Generis & speciei enumerat tria cōmunia, unum quidē de pluribus prædicari. genus. n. & species de pluribus prædicantur, sed genus de speciebus ut dictum est, species uero de indiuiduis. Sed nunc de illa specie loquitur, quæ tantũ species est, ut homo, id est quæ non etiam genus est, sed ultima species. Quòd si talem speciē ponamus quæ etiã genus esse potest, ac de ea dicamus quòd cōmune habet cum genere de pluribus prædicari: nihil interest an ita dicamus, ipsum genus id secum habere cōe, de pluribus prædicari. Talis est enim species quæ non solũ est species, sed ēt genus est. Est autem commune his quoq;, quòd utraq; priora sunt his de quibus prædicantur. Omne enim, quod de pluribus prædicatur, si recto (ut superius dictũ est) ordine dicatur, prius est his de quibus prædicatur. Præterea est illis hoc etiã commune, quòd genus ac species totum sunt eorũ, quæ intra suum ambitum continent, & coercent: omnium enim specierum totum genus est, & omnium indiuiduorum totum est species. Æque enim genus, & species adunatiua sunt plurimorum. quod uero multorum adunatiuum est, id eorum, quæ ad unitatis formam reducit, recte dicitur totum.

Diffe-

Differunt autem, eo quod genus quidem species cõtinet, species uero continẽtur, & nõ continent genera. de pluribus enim prædicatur genus quàm species. Amplius genera quidẽ præiacere oportet, & informata differentiis specificis, perficere species. unde & priora sunt naturaliter genera, & secũ species interimentia, nec tamẽ ab eis interimuntur. nam si species sit, est & genus: genus uero si sit, nõ omnino erit species. Et genera quidẽ uniuoce de speciebus prædicantur, species uero de generibus minime. Amplius genera quidẽ excedunt eas, quæ sub ipsis sunt species, continentia: species aũt excedunt genera propriis differẽtiis. Amplius nec species fiet unquã generalissimũ, nec genus fiet unquã specialissimum.

47. Expeditis cõmunibus generis, & speciei, nunc de eorum discretione pertractat. Differre enim dicit genus a specie, quoniã genus continet species, ut animal continet hominem: species uero non continet genera. neq; n. homo de animali prædicatur. Itaq; fit ut species quidẽ contineantur a generibus, nunquã uero cõtineant genera. Omne enim qđ amplius prædicatur, illius est continens, quod minus dicitur. Quòd si genus amplius prædicetur, q̃ species, necesse est ut species quidẽ contineatur a genere, genus uero nullo mõ speciei ambitu prædicationis includatur. huius aũt ratio est, quoniã genus semper suscipiens differentiam, speciẽ facit. hoc est genus, qđ habet latissimã prædicationẽ, coarctatum in differentias, & cõtractũ, facit speciem. omnino. n. generi iuncta differentia spẽm reddit, & ex uniuersalitate, & latissima prædicatione in angustum speciei terminũ contrahit. Animal enim, cuius prædicatio per se longe lateq; diffusa est, si corripiat rationalis differentiam, & mortalis, diminuit atq; cõtrahit in unũ hominis speciem: unde fit ut minor sit semper species, quàm genus: atq; ideo cõtineatur, sed non contineat, sublatoq; genere auferatur species. si enim totũ auferas, pars nõ erit. quòd si species auferatur, genus manet, ueluti cum animal sustuleris, interimitur etiã homo: si hominem auferas, animal restat. Hoc etiam causa est, ut genus de specie uniuoce prędicetur, idest ut species suscipiat definitionẽ generis & nomen, sed non e conuerso: definitionem quippe speciei genus suscipere non uidetur, substantiã enim priori inferiora suscipiunt. Si enim definias animal, & dicas substantiam esse animatã atq; sensibilem, aut si prædices de homine animal, uerum dixeris. si etiam animalis definitionẽ de homine prædicaueris, dicasq; hominem esse substantiã animatam atq; sensibilem, nihil fuerit in propositione falsi: sed si hominis rationẽ reddas, animal rationale mortale, ea animali non conueniunt: neq; enim id, quod animal est, id dici poterit animal rationale mortale. Fit igitur, ut sicut spẽs generis nomen suscipit, ita etiam capiat definitionẽ: & sicut genus nomen speciei nõ suscipit, ita nec eiusdem definitione monstretur: sed cuius nomen, & definitio de aliquo prædicatur, id uniuoce dicitur. Cum igitur generis & nomen, & definitio de specie prędicetur, genus de spẽ uniuoce dicitur. Quoniã uero speciei de genere neq; nomen neq; definitio prædicatur, nõ cõuertitur uniuoca prędicatio. Differunt genera a spẽbus hoc quoq; mõ: q; genera superuadunt spẽs suas, aliarum continentia specierum: species uero genera, differentiarũ pluralitate. animal enim, quod est genus, superuadit hominẽ quod est species, quia non hominẽ solum continet, uerũ etiam bouem, equum, aliasq; species, quas suæ prædicationis spatio includit. Species uero, ut homo, superuadit genus, ut animal multitudine differentiarũ. nam actu genus non habet rationale uel mortale, nullas quippe actu genus retinet differentias, easdem species suæ substantiæ inhærentes atq; insitas tenet. Homo enim rationalis est atq; mortalis: quod genus minime est. Animal. n. neq; mortale est per se neq; rationale. Quòd si genus quidẽ plus quàm unam continet speciem, at uero species multis differentiis informantur, superat quidem genus speciem cõtinentia specierum: species uero uincit genus differentiarum pluralitate. Illa quoq; est differentia, q; genus quoniã omniũ primũ est, nunquã in tantũ descendere poterit ut fiat ultimũ: spẽs uero, quæ cunctis est inferior, nunquã in tantum ascẽdere poterit, ut suprema omniũ fiat: nunquã igitur nec spẽs generalissimũ fiet, nec genus specialissimũ. Sed ex his quæ dictæ sunt differẽtiis, aliæ sunt quæ genus a spẽ propriç coniunctæq; disterminant: aliæ uero q̇ non solũ genus a specie, uerumetiam a cæteris deducunt ac disterminant. neq; enim in his tantum oportet differentiis, quæ sunt dictæ, uerumetiam in cæteris considerare, si propriæ normam discretionis quærimus agnoscere.

GENERIS ET PROPRII COMPARATIO.

Generis autem & proprii commune quidem est sequi species: nanq; si homo est, animal est; si homo est, risibile est. Commune est quoq; æqualiter prædicari genus de speciebus, & propriũ de his, quæ participant illo, indiuiduis. æqualiter enim & homo, & bos animal est; & Cicero, & Cato sunt risibiles. Commune demum est his uniuoce prædicari, genus de propriis speciebus, & proprium de his, quorum est proprium.

48. Tria interim generis ac proprii dicit esse cõmunia. quorũ primum illud est, quoniã ita genus sequitur species, ut propriũ: posita enim specie necesse est intelligamus genus & ꝓpriũ. neutrum enim species proprias derelinquit, nã si homo est, animal est: si homo est, risibile est. ita quemadmodũ genus, sic propriũ ab ea specie, cuius est propriũ, non recedit. Illud quoq; est commune, quod æqualis est generis participatio, sicut etiam proprii. Omne enim genus æqualiter a suis spẽbus participatur: propriũ uero indiuiduis omnibus æqualiter adhærescit. Manifestum est autem participatione esse generi æquale propriũ. neq; enim plus homo animal est, q̃ equus, atq; bos, sed in eo quod sunt animalia, æqualiter animalis. i. generis uocabulũ trahunt. Cato etiã & Cicero ęqualiter risibiles sunt, etiã si ęqualiter nõ rideant. in eo enim qđ apti ad ridendũ sunt, dici risibiles possunt, nõ q; semper rideant. Æqualiter ergo ea, quæ sub genere sunt, suscipiunt genus, sicut ea quæ sub propriis, propria. Tertium illud, q; sicut genus de propriis spẽbus uniuoce prædicatur, ita etiam propriũ de sua specie uniuoce dicitur. Genus enim quoniã substantiã speciei continet, non modo eius nomen de spẽ, uerũ etiam definitio prædicatur. Propriũ uero quia speciem nõ relinquit, eiq; semper æquatur, nec in aliã speciem transgreditur, nec infra subsistit. Definitionem quoq; proprium speciebus tradit. cuius enim nomen uni tantum conuenit speciei cui coæquatur, dubitari non pôt, quin eius quoq; definitio speciei conueniat. Quo fit ut sicut genus de speciebus, ita proprium de sua specie uniuoce prædicetur.

Differunt autem, quoniã genus prius est, posterius propriũ. oportet. n. esse prius animal, dehinc diuidi differentiis & propriis. Amplius genus quidẽ de pluribus speciebus prædicatur, quarũ est genus: proprium uero de una sola specie, cuius est propriũ. Amplius propriũ quidẽ cõuersim de eo, cuius est propriũ, prædicatur: genus uero de nullo cõuersim prædicatur. nã nec si animal est, homo est, nec si animal est, risibile est: si uero risibile est, homo est; & e cõuerso. Amplius omni speciei inest propriũ, cuius est propriũ, & soli & semper: genus uerò omni quidẽ speciei inest, cuius fuerit genus, & semper, nõ tamen soli. Amplius propria quidem interẽpta nõ simul interimunt genera: genera uero interempta interimunt species quarũ sunt propria. Quare his interemptis, quorũ sunt propria, & ipsa simul interimuntur.

49. Tale rursus proprium sumit, q; ad alterius comparationem proprium nuncupetur. dicit enim proprium esse generis prius esse, q̃ propria. oportet enim prius esse genus, quod ueluti materia differentiis supponatur, uenientibusq;

differentiis fieri speciem, cum quibus propria nascuntur. Si igitur prius est genus, quam differentiæ, prius etiam differentiæ, quam species, & speciebus propria coæquantur: non est dubium quin propria generibus posteriora sint. atq; hoc, q̃d dictum est, proprium esse generis, prius esse quam propria: cõmune est generi cũ differentia: differentiæ enim species conformantes, priores considerantur esse, quàm propria. Siquidem speciebus ipsis priores sunt, quas propria ratione determinant. sed ut dictum est, hoc proprium ad differentiam proprii intelligendum est, non quale superius propriũ per se constitutũ est. Rursus differt genus a proprio, ꝙ quidem de pluribus prædicatur speciebus, proprium uero minime: nam neq; genus est, nisi plures ex se species proferat, nec propriũ si alteri cuilibet speciei possit esse cõmune. Fit igitur ut genus quidẽ plurimas sub se species habeat, ut animal hominẽ atq; equum, proprium uero unã tantum, sicut risibile hominẽ. Quo fit, ut illa quoq; proprietas ex differentia nascatur. genus enim prædicatur quidẽ de speciebus, ipsum uero in nulla prædicatione supponitur. Proprium uero & species alterna prædicatione mutantur. Fit enim prędicatio aut a maioribus ad minora, aut ab æqualibus ad æqualia. Genus igitur, q̃d maius est, de speciebus omnibus prædicatur: species uero quoniã minores sunt, de generibus non dicuntur, ut animal de homine dicitur, homo uero de animali nullo modo prædicatur. At uero proprium, quoniã speciei æquale est, æque prædicatur atq; prę ponitur, ut risibile de homine dicitur: omnis enim homo risibilis est: eodemq; modo conuertitur, omne enim risibile homo est. Differt etiam propriũ a genere, ꝙ proprium uni speciei, & omni, & semper adest. Genus uero ex his quidem duo retinet, in uno uero diuersum est. nam speciebus suis & semper adest, & omnibus, non uero solis: hoc enim erat tantum proprijs esse, ꝙ singulas species tantum continent: hoc autem generibus, quod plures. igitur propria quidem singulas obtinent species, genera uero nõ singulas. adest igitur propriũ uni soli speciei, & semper, & omni. genus uero & omni quidem, & semper, sed non soli, ut risibile homini soli, animal uero eidem homini, sed non soli. præest enim cunctis, quæ irrationabilia nuncupamus. Præterea si auferamus genus, species interimuntur. nam si non sit animal, non erit homo. si auferamus species, nõ interimitur genus. nam si nõ sit homo, animal nõ peribit. Species uero & propria, quoniã sunt æqualia, alterna se uice consumunt. nam si non sit risibile, homo nõ erit: si homo non sit, risibile non manebit. Consumunt igitur genera sub se positas species, nõ uero ab his inuicem consumuntur. Species uero & proprium inuicem perimuntur & perimunt.

GENERIS ET ACCIDENTIS comparatio.

Generi uero & accidenti commune est de pluribus (quemadmodum dictũ est) prædicari, siue separabile sit accidens, siue inseparabile: etenim & moueri de pluribus, & nigrum de coruis & de æthiopibus & aliquibus inanimatis prædicantur.

50. Nihil est quod inter cætera ita sit a generis ratione disiunctum, sicut est accidens. nam cum genus cuiuslibet substãtiam monstret, accidens uero a substantia longe disiunctum sit, & extrinsecus ueniens, nihil uero notius commune põt habere cũ genere, quàm de pluribus prædicari. Genus.n. de pluribus prædicatur speciebus, accidens uero non modo de pluribus speciebus, uerũ etiam generibus, animatis, atq; inanimatis, ut nigrum dicitur de rationali homine, & de irrationali coruo, & de inanimato ebeno: album etiam de cygno, & marmore, moueri de homine, de equo, & de stellis, ac de agitatis, quæ sunt separabilis accidentis exempla.

Differt autem genus ab accidenti, quoniã genus ante species est, accidentia uero speciebus posteriora sunt. nam etsi inseparabile accidens sumatur, tamen natura prius est illud cui accidit, quàm accidens. Et genera quidem, quæ participant, æqualiter participant: accidẽtia uero non æqualiter. intensionem enim & remissionẽ suscipit accidentiũ participatio, generum uero minime. Et accidentia quidẽ principaliter in indiuiduis consistunt: genera uero, & species naturaliter priora sunt indiuiduis substantijs. Et genera quidem in eo quod quid sit prædicãtur de his, quæ sub ipsis sunt: accidẽtia uero in eo quod quale aliquid sit, uel quomodo se habet unũquodq;. qualis est enim æthiops interrogatus, dicis, niger: & quomodo Socrates se habet, dicis, sedet, uel ambulat.

51. Differentiam generis & accidẽtis hanc primũ proponit, ꝙ genus quidẽ ante species sit: quippe q̃d materiæ loco est, & differentiis informatum spẽs gignit: at uero accidens esse post species inuenitur. Oportet.n. prius esse cui aliquid accidat, post uero ipsum accidens superuenire. nam si subiectũ non sit q̃d suscipiat, accidens esse nõ poterit. Quod si genus quidẽ speciebus subiectum est, non possunt esse species, nisi eis genus ueluti materia supponatur. Accidentia uero esse nõ possunt, nisi eis spẽs supponatur. nam manifestũ est genus quidẽ ante species esse, accidentia uero post spẽs. Rursus est alia differentia, quoniam genus neq; intensionẽ, neq; remissionẽ suscipere põt. Quo fit, ut quæ participant genere, ęqualiter eius nomen definitionemq; suscipiant. Omnes.n. homines ęqualiter animalia sunt, eodemq; mõ equi: nec nõ inter se homo atq; equus, & cætera animalia cõparata æque animalia prædicantur. Accidentis uero participatio & intenditur & remittitur. Inuenies enim quemlibet paulo diutius ambulãtẽ, & paulo amplius nigrũ. & si in ipsis ęthiopibus considerabis, omnes nõ æque nigro colore esse obductos inuenies. Alia quoq; differentia est, quoniã omne accidens in indiuiduis principaliter subsistit. Genera uero speciebus, & indiuiduis priora sunt. nisi enim singulariter corui nigredine infecti essent, corui spẽs nigra esse nullo modo diceretur. Ita fit, ut accidentia post indiuidua uideantur. nam si prius est id cui aliquid accidit, q̃ illud quod accidit: nõ est dubiũ prius esse indiuidua, posterius uero accidens. Genera uero & species supra indiuidua considerantur: hoc iccirco fit, quoniã de his omnibus prædicantur, eorumq; substantiã propria prædicatione constituunt. Sed dici põt, genera quoque & species posteriora indiuiduis inueniri. nisi.n. sint singuli homines, singuliq; equi, hominis atq; equi species esse non possunt: & nisi sint singulæ species, earũ genus animal esse non potest. Sed meminisse debemus superius dictum esse genus non ex his sumere substantiã de quibus prædicatur, sed de eo potius quo differentiis constitutiuis eius substãtia formaq; perficitur. Itaq; si genus quidẽ diuisiuis differentiis interemptis non perimitur, sed manet in iis, quæ eius cõstitutiuæ sunt, quæ eius formã definitionemq; perficiunt: cumq; differentię diuisiuę generis, speciebus sint priores, (ipsæ enim species conformant atq; constituunt) non est dubiũ quin genus etiam pereuntibus speciebus possit in propria permanere substantia: idem de speciebus dictum sit. Species enim superioribus differentiis, non posterioribus indiuiduis formantur. Quæ cum ita sint, species quoque ante indiuidua subsistunt. Accidentia uero, nisi sint quibus accidant, esse non possunt: nullis uero prius accidunt, quam indiuiduis. hæc enim generationi & corruptioni supposita, uariis semper accidentibus permutantur. Illam quoque annumerat differentiam, quæ dicta est superius, quod genus quia rem demonstrat, & de substantia prædicatur, in eo ꝙ quid est dicitur: Accidens uero aut in eo quod quale est, aut in eo quod quomodo sese habet res. nam si qualitatem interroges, accidens respondebitur, ut si qualis est coruus, niger: Si quomodo se habet, aliud rursus accidens, aut sedet, aut uolat, aut crocitat. nam cum accidens in nouem prædicamenta diuidatur, qualitatem, quantitatem, ad aliquid, ubi, situm, habitum, quando, facere, pati: cætera quidem omnia in quomodo se habet interrogatione ponuntur, qualitas uero in qualitatis sciscitatione responderi solet.

solet. nam si interrogemur qualis est æthiops: respondebimus accidens, id est niger. Si quomodo se habeat Socrates: tunc dicimus, aut sedet, aut ambulat, at superiorum aliquod accidentium.

COMPARATIONVM NVMERVS

Genus itaq; quomodo ab aliis quatuor differat, dictũ est. Contingit autem etiam unũquodq; aliorũ differre ab alijs quatuor, ut cum quinq; quidem sint, & unumquodq; ab alijs quatuor differat, quater quinq; uiginti fiant omnes differentiæ: sed non sic se res habet, sed semper posterioribus enumeratis, & secundis quidẽ una differentia superatis, propterea quia iam sumpta est; tertijs uero, duabus; quartis uero, tribus; quintis uero, quatuor: decem fiunt omnes differentiæ, quatuor, tres, duæ, una. Genus etenim quo differt a differentia, & a specie, & a proprio, & ab accidẽte dictũ est. quatuor ergo sunt generis differentiæ. Differentia uero quo differat a genere dictũ est, quando quo differt genus ab ea dicebatur. relinquitur ergo quo differat a specie, proprio, & accidenti dicere; & ita fiunt tres. Rursus species quo quidẽ differt a differentia, dictũ est, quãdo quo quidẽ differt a differẽtia, dictũ est, quando quo differt a specie differentia dicebatur: & quo differat a genere, dictũ est, quãdo quo differat genus a specie dicebatur. reliquũ est igitur quo differat species a proprio, & ab accidenti dicere, & sunt duæ hæ differentiæ. Quo aũt differt propriũ ab accidenti relinquitur: nam quo a genere, & specie, & differẽtia differat, prædictũ est in illorum ad ipsum differẽtijs. quatuor igitur sumptis generis differentijs ad alia, tribus uero differentiæ, duabus speciei, una autem proprij ad accidens, decem erunt omnes: quarum quatuor, quæ erant generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

§2. Quoniam differentias atq; cõmunitates generis ad differentiã, spẽm, proprium, atq; accidens persecutus est: idem quoq; de cæteris facere contendens, prædicit quot omnes differentiæ possunt esse, quæ inter se cõparatis commistisq; rebus iis quæ supra positæ sunt, efficiantur. Sunt aũt xx. nã cum quinq; sint res, & unaquæq; res earum a quatuor aliis differat, quinquies quatuor differẽtiæ fiunt. quod appositarũ literarũ manifestatur exemplo. Sint quinq; res, ueluti quinq; literæ, a b c d e differat igitur a quidẽ a b aliis quatuor, idest b c d e fient quatuor differentiæ. Rursus b differat ab aliis quatuor, idest, a b c d e erunt rursus quatuor, quæ superioribus iunctæ octo coniungunt. C uero tertia a reliquis differt quatuor, uidelicet a b d e quæ quatuor differentiæ superioribus octo copulatæ, xii reddunt. Quarta d si reliquis quatuor cõparetur, differt æque ab eisdem, idest, a b c d e fient igitur rursus quatuor quæ superioribus xii appositæ xvi copulant. Quòd si ultima e ab aliis quatuor differat, uidelicet a b c d fient aliæ quatuor differentiæ, quæ compositæ prioribus, xx perficiunt. & sit quidem huiusmodi descriptio.

Genus	Differentia	Species	Proprium	Accidens
a	b	c	d	e
b c d e.	a c d e.	a b d e.	a b c e.	a b c d.

Quæ cũ ita sint, in generibus quoq; & spẽbus & cæteris idẽ cõsiderabitur. Erunt ergo quatuor differẽtiæ quibus genus a differentia, spẽ, proprio, accidentiq; disiungitur. Aliæ rursus quatuor, quibus differẽtia a genere, spẽ, ꝓprio, atq; accidẽti discrepat. Rursus quatuor spẽi ad genus, differentiã, proprium, atq; accidens. Quatuor etiã proprii ad genus, differentiã, speciẽ, atq; accidens. Quatuor insuper accidentis ad genus, differentiã, spẽm, atq; propriũ. Quæ coniunctæ omnes uiginti explicant differentias. Sed hoc uiget, si ad numeri referatur naturã, cõparationisq; alterationem. nam si ad ipsas differentiarũ naturas uigilans lector aspicit, easdẽ sæpe sumptas differentias inueniet. Quo.n. genus differt a differẽtia, eodem differentia distat a genere: & quo differentia distat a spẽ, eodẽ species a differẽtia disgregatur, & in cæteris eodẽ mõ. In hac igitur differentiarum dispositione, quã supra disposui, easdẽ sæpius annumeraui. At si differentiarũ similitudines detrahamus, decem fient omnino differentiæ, quas ad præsentẽ tractatũ uelut diuersas atq; dissimiles oportet assumi. Age enim differat genus a differentia, spẽ, proprio, atq; accidenti, quatuor differentiis, quas supra iam diximus. Itẽ sumamus differẽtiã, distabit hæc a genere primũ, dehinc a spẽ, proprio, atq; accidenti: sed quo discrepet a genere, iam superius explicatũ est, cũ diceremus quo genus a differẽtia discreparet. Detracta igitur hac cõparatione, quoniã supra cõmemorata est, relinquuntur tres discrepantiæ, quibus differentia a spẽ, proprio, accidentiq; disiungitur, quæ iunctæ cũ superiobus quatuor, septẽ reddunt differentias. Post hãc spẽs si sumatur, quatuor quidẽ eius erunt differentiæ secundũ numeri diuersitatem, cũ ad genus, differentiã, proprium, atq; accidẽs cõparatur, sed priores duæ comparationes iam dictæ sunt. nam quo species differat a genere, tunc dictũ est, cũ quid genus differret a spẽ dicebamus: quo uero species a differẽtia distet, cõmemoratum est, cum differentiæ ad spẽm dissimilitudines redderemus. Quibus detractis duæ supersunt integræ atq; intactæ speciei ad propriũ & accidens discrepantiæ, quæ iunctæ cum septem, nouẽ differentias copulant. Proprii uero si ad numerum diffentiæ considerentur, quatuor erunt ad genus, differentiam, speciem, atq; accidẽs comparati: quarum quidem tres superiores differentiæ iam dictæ sunt. nam quid a genere propriũ distet, tunc dictum est, cũ quid genus a proprio distaret ostendimus. Rursus qd propriũ a differẽtia discrepet, in colligẽda distãtia differẽtiæ propriiq; superius demonstratũ est: nam quid propriũ differt a specie, tunc expositũ est, quando quid species distaret a proprio dicebatur. Restat igitur differentia una proprii ad accidens, quæ superioribus iuncta, decem differentias claudit. Accidentis uero ad cætera possent quidem esse quatuor, nisi iam omnes probarentur esse consumptæ. nam quid differat uel genus, uel differentia, uel species, uel propriũ ab accidenti supra monstratum est, nec sunt plus diuersæ differentiæ accidentis ad cætera, quã cæterorũ ad accidens. Itaq; fit ut cũ sit quinq; rerum numerus, si prima assumatur, quatuor fiant differentiæ: si secunda tres, uincanturq; secundæ rei ad cæteras differentiæ, a primis quatuor una tantum distantia. nam cum prima habuerit quatuor, secunda retinet tres. Tertia uero si sumatur, duas habebit differentias, quæ uincuntur a primis quatuor, differentiis duabus. Quarta uero si sumatur, unã habebit differentiam, quæ uincitur a primis quatuor, differentiis tribus. Quinta uero, quoniam nullam habebit omnino differentiam nouam, totis quatuor a primis differentiis superatur: atq; hoc numerorum gradu quidem usque ad denarium numerum tenditur, quatuor, tres, duæ, una: ut generis quidem quatuor, differentiæ uero tres, speciei duæ, proprii una, accidentis nulla fit. primæ generis quidẽ cõparationes quatuor nouas tenent differẽtias: secundæ uero differẽtiæ cõparationes, tres nouas tenẽt: una enim superius enumerata est: uincitur aũt a primis quatuor nouis diffentiis una tantũ. speciei uero tertia cõparatio duas tantũ habet differentias nouas, duas quippe superius enumeratas cognoscimus, & uincitur a quatuor primis duabus tãtum differentiis nouem: proprium uero unam tantũ retinet nouam, quoniam tres habet superius enumeratas, uinciturq; a prima nouis tribus differentiis: quinti uero accidentis comparationes, quoniam nullam retinent nouam differentiam, totis quatuor a primis generis transcenduntur. Atque ad hunc modum ex uiginti differẽtiis secundum numerum, decem secundum dissimilitudinem contrahuntur: ut tamẽ has secundum dissimilitudinem differentias nõ in quinario tantum numero, uerum in cæteris quoq; notas habere possimus, dabitur regula talis, quæ plenam differentiarum dis-

similitudinem in qualibet numeri pluralitate reperiat. Propositarum enim numero rerum si unū dempseris, atque id, quod dempto uno relinquitur, in totā summā numeri multiplicaueris, dimidium eius, quod ex multiplicatione factū est, coæquabitur ei pluralitati, quam propositarū rerū differētiæ continebant. Sint ergo res quatuor, a b c d: his aufero unā, fiunt tres: has igitur per totam summam quater multiplico, fient duodecim: horū si dimidiū teneo, sex erunt. Tot erunt igitur differentiæ inter se rebus quatuor cōparatis. a quippe ad b, & c & d tres retinet differentias. Rursus b ad c & d duas: c uero, ad d unā. Quæ iunctæ senariū numerū cōplent. Atq; hanc quidem regulam simpliciter ac sine demonstratione nunc dedisse sufficiat. In prædicamentorum uero expositione ratio quoque cur ita sit, explicabitur.

DIFFERENTIAE ET SPECIEI comparatio.

Commune ergo est differentiæ & speciei æqualiter participari. homine enim æqualiter participant particulares homines, & rationali differentia. Commune quoque est & semper adesse his, quæ eorum participant. semper enim Socrates rationalis est, & semper homo est.

53. Dictum est sæpius ea, quæ substantiā formant, nec remissione contrahi, nec intensione produci: unicuiq; enim id, quod est, unū atq; idē est. Quòd si differentia specierū substantiā monstrat, species uero indiuiduorū, æqualiter utraq; ab intensione & remissione seiuncta sunt: quo fit ut æqualiter participentur. Omnes enim indiuidui mortales sunt atq; rationales sicut homines. nam si idem est esse homini quod est esse rationale, cū omnes homines æque sint homines, necesse est ut sint æqualiter rationales. Aliud quoq; cōmune habet differentia cum specie, quoniā ita differentiæ sui participantia non relinquunt, ut species. Semper enim Socrates rationalis est. Socrates enim, qui rationabilitate participat, semper homo est, quia. s. humanitate participat. ut igitur differentiæ sui participantia non relinquunt, ita species his, quæ eam participant, semper adiuncta est.

Proprium autem est differētiæ quidem in eo quod quale sit prædicari, speciei uero in eo quod quid est: nā & si homo uelut qualitas accipiatur, non erit tamen simpliciter qualitas, sed secundū id, quod generi aduenientes differentiæ eum cōstituerunt. Amplius differentia quidē sæpe in pluribus speciebus consideratur, quēadmodū quadrupes in pluribus animalibus specie differentibus: species uero in solis his, quæ sub una specie sunt, indiuiduis. Amplius differentia quidē prior est ea specie, quæ est sub ipsa: (simul enim ablatū rationale interimit hominem) homo uero interemptus nō aufert rationale, cum supersit Deus. Amplius differentia quidem cōponitur cum alia differentia: (rationale enim & mortale cōpositum est in substantiam hominis) species uero speciei non cōponitur, ut gignat alteram speciem. quædā enim equa cuidā asino permiscetur ad muli generationem: equa enim simpliciter asino conueniens nunquam perficeret mulum.

54. Expositis communitatibus quantum ad institutionem pertinebat differentiæ & speciei, earundem nunc dissimilitudines colligit dicens: differunt q; species in eo quod quid sit prædicatur: differentia autem in eo quod quale sit. Huic differentiæ poterat quæstio occurrere, nam si humanitas ipsa, quæ species est, qualitas quædam est, cur dicatur species in eo quod quid sit prædicari, cum propter quandā suæ naturæ proprietatem quædam qualitas esse uideatur. Huic respondemus, quia differentia solum qualitas est, humanitas uero non solum est qualitas, sed tantum qualitate perficitur, differentia. n. superueniens generi speciem facit: ergo genus quadam differentiæ qualitate formatum est, ut procedat in spēm, species uero ipsa qualis quidē est secundū differentiā illius, quæ est pura ac simplex qualitas, qua. s. perficitur & cōformatur. Qualitas uero ipsa pura simplexq; nullo mō est, sed ex qualitatibus effecta substantia. itaq; iure differentia, quæ pure ac simpliciter qualitas est, in eo quod quale est sciscitantibus respondetur, spēs uero in eo quod quid sit: licet ipsa quoq; quædam qualitas sit non simplex, sed ab aliis qualitatibus informata. Rursus illa quoq; differentia est, quia plures differentia sub se species continet, species uero tantū indiuiduis præest. Rationalitas. n. & hominē claudit & deum: quadrupes equū, bouem, canem, & cætera: homo uero sola indiuidua, atq; in aliis speciebus eadē ratio est. Idcirco. n. definitiones quoq; secutæ sunt, ut differētia uocaretur, quòd de pluribus specie differētibus in eo q; quale sit prædicetur: Species uero, q; de pluribus numero differentibus in eo qđ quid sit prædicetur. Ideo etiam superioris naturæ sunt differētiæ, q̃ species, quoniam continentes sunt specierū. nam si quis auferat differentiam, speciē quoq; sustulerit, ut si quis auferat rationabilitatē, hominē deumq; consumpserit: si quis uero hominē tollat, rationabilitas manet in reliquis speciebus constituta: igitur differentiæ distant a specie, q; una differentia plures species continere potest: species uero nullo modo. Alia rursus est differentia, quoniam ex pluribus differentiis una species iungitur, ex pluribus uero speciebus nulla speciei substantia copulatur. Iunctis. n. differentiis mortali ac rationali factus est homo: Iunctis uero speciebus nulla unquā species informatur. Quòd si quis occurrat dicens, quoniam permistus equæ asinus efficit mulum, non recte dixerit. indiuidua. n. indiuiduis iuncta, indiuidua rursus alia fortasse perficiunt. ipse uero equus simpliciter, id est uniuersaliter, & asinus uniuersaliter neq; permisceri possunt, neque aliquid, si cogitatione misceantur, efficiunt. Constat igitur differentias quidem plurimas ad unius speciei substantiam conuenire, species uero in alterius speciei naturam nullo modo posse congruere.

DIFFERENTIA ET PROPRII comparatio.

Differentia uero & proprium commune quidem habent æqualiter participari ab ijs, quæ eorum participant. æqualiter enim rationalia rationalia sunt, & risibilia risibilia: item semper & omni adesse commune utrique est. si enim curtetur qui bipes est, tamen id ad quod natum est, semper prædicatur: nam & risibile ad id, quod natum est, semper dicitur, sed non in eo quod semper rideat.

55. Nunc differentiæ propriiq; cōmunia continua ratione prosequitur. Commune enim dicit esse proprio ac differētiæ, q; æqualiter participantur. æque enim omnes homines rationales sunt, æque risibiles. Illud quia substantiā monstrat, istud quia est æquū propriæ speciei, & subiectā speciem nō relinquit. Aliud etiā in his cōmune subiungit: æqualiter enim differentia semper subiectis adest, ut propriū. Semper enim homines rationales sunt, ut semper quoq; risibiles. Sed obiici poterat nō semper esse bipedem hominē, cum sit bipes differentia, si unius pedis perfectione curtetur: quam tali modo soluimus quæstionē. Propria & differentiæ nō in eo qđ semper habeantur, sed in eo quod semper naturaliter haberi possunt, semper dicuntur adesse subiectis. Si. n. quis curtetur pede, nihil attinet ad naturā, sicut nihil ad detrahendum proprium ualet si homo non rideat. Hæc. n. non in eo quod adsint, sed eo quod per naturā adesse possint, semper adesse dicuntur. Ipsum enim semper nō actu esse dicimus, sed natura. Nunquam enim fieri potest, ut per naturæ ipsius proprietatem non semper homo bipes sit, etiam si fieri pōt, ut uno pede uel ambobus curtetur, uel etiam si diminuto pede natus sit. In his enim non speciei atq; substantiæ, sed nascenti indiuiduo derogatur.

Proprium

Proprium autem differentiæ est, quòd hæc quidem de pluribus speciebus dicitur sæpe, ut rationale de homine, & de Deo: proprium uero de una sola specie, cuius est proprium. Amplius differentia illis est consequens, quorum est differentia, sed non conuertitur: propria uero conuersim prædicantur de his, quorum sunt propria, propter id quod conuertuntur.

56 Distat a proprio differētia, q̄ differētia plures spēs claudit, ac de his omnibus pręd icatur: propriū uero uni tantū speciei coniungitur atq; æquatur. Rationale.n.de homine atq; de Deo prædicatur: quadrupes uero de equo, & cæteris quadrupedibus. Risibile uero unā tantū speciem continet, id est hominem: unde fit ut differentia semper spēm cōsequatur, spēs uero differentiā minime. Propriū uero ac species alternis sese uicibus, ęqua prædicatione comitantur. Sequi uero dicitur aliqd, quādo qualibet re prius nominata, posterius reliqua cōuenit nuncupari, ut si dicā omnis homo rationabilis est, prius hominē, posterius differentiā posui. Sequitur ergo differentia spēm. At si conuertam nomina, dicamq; omne rationabile homo est, propositio non tenet ueritatē. Igitur species nulla ratione differentiam comitatur: propriū uero & species, quia conuerti possunt, mutuo se sequuntur, ut omnis homo risibilis est, & omne risibile homo.

DIFFERENTIAE ET ACCIDENTIS comparatio.

Differentiæ autem & accidenti commune quidem est de pluribus dici; commune uero ad ea, quæ sunt inseparabilia accidentia, semper & omnibus adesse: bipes enim semper adest omnibus hominibus, & omnibus coruis, & nigrum similiter.

Duo quidē differentiæ & accidentis cōmunia proponit, quorum unū inseparabilibus & separabilibus accidentibus cū differētia cōmune est. Ab altero uero separabile accidēs segregatur. Tantū uero inseparabile secūda cōmunione clauditur. Est.n. cōmune differentiæ cū omnibus accidentibus de pluribus prædicari. nā & separabilia & inseparabilia accidētia, sicut differētia de pluribus speciebus & indiuiduis pdicātur, ut bipes de coruo atq; cygno nuncupatur, & de his indiuiduis quæ sub coruo & cygno sunt. Itē de eodē coruo atq; cygno albū & nigrū, quę sunt inseparabilia accidētia, prædicātur. Ambulare.n. & stare, dormire, ac uigilare de eisdē dicimus, quæ sunt accidētia separabilia. Reliqua uero cōmunitas ea tantū accidētia uidetur includere, quæ sunt inseparabilia. nam sicut differentia semper subiectis spēbus adhæresCit, ita etiā inseparabilia accidentia nūquam uidentur deserere subiectū. ut enim bipes, qd' est differentia, nunquā coruorū spēm derelinquit: ita nec nigrū quod accidens inseparabile est. Differentia uero icirco non relinquit subiectū, quoniā eius substantiā cōplet ac perficit. Accidens uero huiusmodi est, quia non potest separari: neq; enim posset esse accidēs inseparabile, si subiectum aliquando relinqueret.

Differunt autem, q̄ differentia quidem continet, & non continetur: continet enim rationalitas hominem, & Deum: accidentia uero quodam modo continent, eo quod in pluribus sunt; & quodā modo cōtinentur, eo quod nō unius accidētis susceptibilia sunt subiecta, sed plurimorum. Et differentia quidem inintensibilis est & irremissibilis, accidentia uero minus & magis recipiunt. Amplius impermista sunt quidem contraria differentiæ: miscentur uero contraria accidentia. Huiusmodi quidem cōmuniones & proprietates differentiæ, & cæterorū sunt. Species uero quo quidem differat a genere, & differentia, dictum est, quando dicebamus quo genus, & differentia differat a cæteris: reliquum est quo differat a proprio & accidenti dicere.

57. Post differentiæ & accidentis redditas cōitates, nūc de eorū differētiis tractat. Ac primū quidē talē proponit, dr̄ia omnis inquit spēm continet. Rōnabilitas.n. continet hominē, quoniā plus rōnabilitas, q̄ spēs.i.homo, prædicatur: superg ressa.n. substantiā hoīs in Deū usq; diffunditur. Accidētia uero aliqñ quidē continent, aliqñ continentur. Continēt quidē, quia quodlibet unū accidens spēbus adesse pluribus cōsueuit, ut albū cygno & lapidi, ut nigrū coruo, & æthiopi, atq; ebeno. Continentur uero, q̄m plura accidentia uni accidunt spēi, ut uideatur illa spēs plura accidētia cōtinere. cū.n. ęthiopi accidat ut sit niger, accidat ut sit simus, ut crispus, quę cuncta accidētia sunt æthiopis: spēs, quæ est homo, intra se plurima accidētia uidetur includere. Huic occurri pōt: q̄m dr̄iæ quoq; aliquo mō continentur, aliquo modo cōtinent, ut rōnabilitas continet hoīem: plus enim q̄ de hoīe prædicatur: cōtinetur quoq; ab homine, quoniam non solū hanc dr̄iam homo continet, uerū etiā mortale. Respondebimus cōtra hoc: oīa quæcunq; substantialiter de pluribus prædicātur, ab his, de quibus dicūtur, nō poterunt contineri. quo fit, ut dr̄iæ quidē non cōtineantur a spē, & si sint plures dr̄iæ q̄ spēm informent. Accidētia uero cōtinentur, quoniā accidētia spēi substantiā nulla prædicatione cōstituunt: nā nec proprie uniuersalia dicūtur accidentia, cū de speciebus pluribus dicuntur. Dr̄ię uero maxime dicūtur uniuersalia, & proprie. Quæ.n. quorūlibet uniuersalia sunt, ea necesse est eorū, quorū sunt uniuersalia, etiā substantiam cōtinere. quo fit ut, quia substantiā dr̄iæ monstrant, intensione ac remissione careant: una.n. quæq; substantia neq; contrahi, neq; remitti pōt. At uero accidētia, quoniā nullā constitutionem substātiæ profitētur, intensione crescūt, & remissione decrescūt. Illa quoque eorū est dr̄ia, q̄ differentiæ cōtrariæ permisceri, ut ex eis fiat aliqd, nō queunt: accidētia uero contraria, ut quædā medietas ex alterutra cōtrarietate nascatur, cōiunguntur. Ex rōnabili.n. & irrationabili nihil unū iungi pōt: ex albo uero, & nigro cōiunctis fit aliquis medius color. Expositis igitur distātiis differētię ad cætera, restat de spē dicere, cuius quidē differētias ad genus ante collegimus, cū generis ad spēm differētias dicebamus: eiusdē etiā speciei distantias ad differentiā diximus, cum differentiæ ad speciem dissimilitudines monstrabamus. Restat igitur speciem proprio, & accidenti communione coniungere, tum differentiis segregare.

SPECIEI ET PROPRII comparatio.

Speciei uero, & proprii commune est quidem de se inuicem prædicari. nam si homo est, risibile est; ac si risibile, homo: risibile uero secundum id, quod natum est ridere, accipi, sæpe iam dictum est. Cōmune est quoq; æqualiter participari: æqualiter enim insunt species his quæ eorum participant, & propria quorū sunt propria.

58. Commune inquit habēt propriū atq; spēs ad seipsa prędicationes habere conuersas. nam sicut spēs de proprio, ita propriū de spē pręd icatur. nā ut est hō risibilis, ita est risibile homo. Idq; iā superius dictū esse cōmemorat, cuius cōitatis rōnē subdit eā.s. quia ęqualiter spēs indiuiduis participātur, sicut eadē propria his quorū sunt propria. quæ rō nō uidetur ad conuersionē prædicationis accommodata, sed potius ad illam aliā similitudinē: quia sicut spēs æqualiter ab indiuiduis participātur, ita etiā propria. æque.n. Socrates, & Plato hoīes sunt, sicut etiā risibiles. Itaq; tanquā aliam cōionem debemus accipere illud qd' est additū, æqualiter.n. sunt spēs his quæ eorū participant, & ꝓpria quorū sunt propria. An magis intelligendū est hoc mō dictum, tanquā si diceret æqualia sunt spēs, & propria: nam quia spēs eorum sunt spēs quæ speciebus ipsis participāt: & propria, eorum ꝓpria quæ propriis participāt, proprium atq; spēs æqualiter utrisq; insunt.i. neq; species superuadit ea quæ spē participant, neq; propria superuadunt ea quæ propriis participant. Cumq; hæc propria specierum sint propria, species ac propria æqualia esse necesse est, atque inuicem prædicari.

Differt aūt species a proprio, quoniam species quidē pōt & aliis esse genus, proprium uero aliarum specierum esse impoßibile est. Et species quidem ante subsistit quàm propriū, propriū uero pōst fit in specie. oportet enim ante hominē esse, ut sit risibile. Amplius species quidē semper actu adest subiecto: proprium uero aliquādo actu, potestate uero semper. homo enim semper actu est Socrates. nō uero semper ridet, quamuis sit natura semper risibilis. Amplius quorū termini differētes sunt, & ipsa sunt differentia: est autem speciei quidem, esse sub genere, & de pluribus differentibus numero in eo quod quid sit prædicari, & cætera huiusmodi; proprij uero est, soli, & omni, & semper adesse.

59. Primam proprii, & speciei differentiam dicit, quoniā species pōt aliquando in alias species deriuari, id est potest esse genus: ut animal cum sit species animati, pōt esse genus hominis. Sed nunc non de his speciebus loquitur, quæ sunt specialissimæ, atq; hunc confundere uidetur errorem, quod cū de his speciebus dicere proposuerit, quæ essent ultimæ, nunc de his quæ sunt subalternæ, & sæpe locū generis obtineāt, differit: propria uero nullo modo genera esse possunt, quoniā specialissimis adæquantur. Quæ quoniā genera esse nequeunt, nec propria, quæ sunt ipsis æqualia, esse permittuntur. Rursus species semper ante subsistit, q̄ propriū: nisi enim sit homo, risibile esse nō poterit: & cum ista simul sint, tamen substantiæ cogitatio præcedit proprii rationem. Omne enim propriū in accidentis genere collocatur. Eo enim differt ab accidenti, quia circa omnē solam quamlibet unā speciē uim propriæ prædicationis continet: accidens autē quando continet, ad multas species pōt diffundi. Quòd si priores sunt substantiæ, q̄ accidentia, species uero substantia est, proprium uero accidens: non est dubium, quin prior sit spēs, proprium uero posterius. Discernuntur etiam spēs a proprio actus potestatisq; natura. Spēs enim actu semper indiuiduis adest: propria uero non semper, sed aliquoties actu, potestate aūt semper. Socrates enim & Plato actu sunt homines, nō uero semper actu rident, sed risibiles esse dicuntur, quia tametsi non rideant, ridere tamen possunt. Natura itaq; species, & propriū semper subiectis adest: sed actu species, propriū uero non semper actu, ut dictū est. At rursus quoniā definitio substantiam monstrat quorum diuersæ sunt definitiones, diuersas necesse est esse substantias: speciei uero, & proprii diuersæ sunt definitiones, diuersæ igitur sunt substantiæ. Est aūt speciei definitio sub genere esse, & de pluribus numero differentibus in eo qd̓ qd̓ sit prędicari: quā superius frequēter expositā nūc iterare nō opus est. Propriū uero ita definitur. Propriū est qd̓ uni, & omni, & semper speciei adest. Quòd si definitiones diuersę sunt, nō est dubiū speciē, & proprium secundum naturę suæ terminos discrepare.

SPECIEI ET ACCIDENTIS comparatio.

Speciei uero, & accidentis commune quidem est de pluribus prædicari: raræ uero sunt aliæ communitates, propterea quòd plurimū distant a se accidens, & id cui accidit.

60. Speciei, & accidentis similitudinem communem dicit de pluribus prædicari. de pluribus enim dicitur species, sicut & accidens. Raras uero dicit esse alias eorum communiones, idcirco quoniam longe diuersum est id, quod accidit, & cui accidit. Cui enim accidit subiectum est atq; suppositum. Quod uero accidit superpositum est, atq; aduenientis naturæ. Item quod supponitur, substantia est: quod uero uelut accidens prædicatur, extrinsecus uenit. Quæ omnia multam eius quod est subiectum, & eius quod est accidens, differentiam faciunt: tamen inueniri etiam aliæ possunt speciei, & accidentis inseparabilis communitates, ut semper subiectis adesse. æque enim homo singulis hominibus semper adest, & inseparabilia accidētia singulis indiuiduis præsto sunt, & q̄ sicut species de his quæ continet indiuidua, æque de pluribus, & accidentia indiuiduis prędicantur. nā homo de Socrate, & Platone: nigrū uero atq; albū de pluribus coruis, & cygnis, quibus accidit, nuncupatur.

Propria uero utriusq; sunt, speciei quidē in eo quod quid est prædicari de his quorū est species, accidētis autē in eo quod quale est, uel quō se habens. Amplius unāquamq; substantiā una quidem specie participare, pluribus aūt accidentibus, & separabilibus, & inseparabilibus. Et species quidē ante intelligi pōt quàm accidentia, etiā si sint inseparabilia: (oportet enim ante esse subiectum, ut illi aliquid accidat) accidentia uero posterioris generis sunt, & aduentitiæ naturæ. Et speciei quidē participatio æqualiter est, accidentis uero uel si inseparabile sit, non æqualiter. æthiops enim plus alio æthiope habebit colorem, uel intensum, uel remissum secundū nigredinem. Restat igitur de proprio, & accidenti dicere: quo enim proprium a specie, & differentia, & genere differt, dictum est.

61. Quod nunc propriū speciei, & accidētis se exequi pollicetur, tale propriū intelligendū est, qd̓ ut superius dictū est, ad cōparationem dicatur differentiū rerum. Species uero in eo quod quid est prædicatur, accidens uero in eo qd̓ quale est: qua differentia nō ab accidentibus solū spēs discernuntur, uerū etiam a differentiis, & propriis, nec solū spēs ab eisdē, uerū etiam genus. Præterea quòd species in eo qd̓ quid est prædicatur, accidens uero in eo quod quō se habeat, id quoq; cōmune est speciei cū genere: genus quippe ab accidenti in eo quod quid est, & quō se habeat prædicatione diuiditur. Item unamquamq; substantiā una uidetur species cōtinere, ut Socratem homo, atq; ideo Socrati una tantum propinquitas speciei est, hominis. Rursus indiuiduo equo una spēs equi est proxima, itemq; in cæteris, unicuiq; enim substantiæ una spēs præest. at uero unicuiq; substantiæ nō unū accidens iungitur. unicuiq; enim substantiæ plura semper accidentia superueniunt, ut Socrati q̄ caluus, q̄ simius, q̄ glaucus, q̄ propenso uentre, & in aliis quidē substantiis de numero accidentiū idem conuenit dicere. Dehinc semper ante accidentia spēs intelliguntur. nisi enim sit homo cui accidit, aliquod accidens esse nō poterit: & nisi sit quælibet substantia cui accidens posit adiungi, accidens non erit. omnis aūt substantia propria spē continetur: recte igitur prius spēs, accidentia uero posterius intelliguntur. Posterioris n. sunt generis, ut ait, & aduētitiæ naturæ. nam q̄ substantiam non informant, recte aduentitiæ naturæ esse dicuntur, & posterioris generis. His enim substantiis adsunt quæ ante differentiis informatæ sunt. Rursus quoniā species substantiā monstrat, substantia uero (ut dictū est) intensione ac remissione caret, speciei participatio intensionē remissionemq; non suscipit. Accidens uero uel si inseparabile sit, pōt intensionis remissionisq; cremento & decremento uariari, ut ipsum inseparabile accidens quod æthiopibus inest, nigredo. Pōt enim quibusdā talis adesse ut sit fuscis proxima, aliis uero talis, ut sit nigerrima. Restat nunc proprii accidentisq; cōmuniones ac differentias persequi. Sed quo proprium differat a genere, specie, & differentia, superius demonstratum est, cum quid genus, species, & differentia a proprio distaret ostēdimus. Nunc reliqua de cōitate, & differentia consideratio est, quæ proprium accidētibus aut iungit, aut segregat.

PROPRII ET ACCIDENTIS comparatio.

Commune autem proprii, & accidētis inseparabilis est, quòd præter ipsa nunquam consistant ea, in quibus considerantur. quemadmodum enim præter risibile non subsistit homo: ita nec præter nigredinem subsistit

sistit æthiops; & quemadmodum semper, & omni adest proprium, sic & inseparabile accidens.

62. Quoniam proprium semper adest speciebus, nec eas ullo modo relinquit, quoniãq; inseparabile accidẽs a subiecto nõ potest segregari, hoc illis inter se uidetur esse cõe, ꝙ ea, quibus insunt, præter propria, & inseparabilia accidẽtia esse non possunt. Inseparabilia uero accidentia comparat proprio; quoniam ut in specie dictum est, rarissimæ sunt speciei atq; accidentis similitudines. Quocirca multo magis proprii atq; accidentis communitates difficile reperiuntur. accidens .n. in contrarium diuidi solet, in inseparabile accidens atq; separabile: quæ uero sub genere in contrariũ diuiduntur, ea nullo alio nisi tantum generis prædicatione participant. Quòd si proprium inseparabile quoddam accidens est, a separabili accidenti plurimum differt, atq; ideo nullas proprii, & separabilis accidentis similitudines quærit. Sed quoniam ipsum proprium certis quibusdam rationibus ab inseparabilibus accidentibus differt, horum & cõmunitates inueniri possunt, & inter se differentiæ. quarum una quidem ea est, quam superius exposuimus: secunda uero, quoniam sicut propriũ semper & omni speciei adest, ita ẽt inseparabile accidens. nã sicut risibile oĩ homini, & semper adest, ita ẽt nigredo omni coruo, & semper adiũcta est.

Differt autem quoniam proprium uni soli speciei adest, quemadmodum risibile homini: inseparabile uero accidẽs, ut nigrum, non solum æthiopi, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebeno, & quibusdam aliis. Amplius propriũ conuersim de eo, cuius est proprium, prædicatur: inseparabile uero accidens conuersim non prædicatur. Et propriorum quidem æqualis est participatio, accidentium uero hæc quidem magis, illa uero minus. Sunt quidem & aliæ communitates, & proprietates eorum, quæ dicta sunt; sed sufficiunt hæc & ad discretionem ipsorum, & ad communitatis traditionem.

63. Proprii atque accidentis prima quidem differẽtia est, quia proprium semper de una tantum specie dicitur, accidẽs uero minime, sed eius prædicatio in plurimas diuersi generis substantias speciesq; diffunditur. risibile .n. de nullo alio nisi de homine prędicatur: nigrum uero, quod est quibusdam inseparabile accidens, tam coruo, & æthiopi, quæ diuersa sunt specie, ꝗ̃ coruo atque ebeno, quæ differunt generibus, non tantũ spẽ, præsto est, quo fit, ut propriis quidem conuersio æqua seruetur, in accidentibus uero minime. Quoniam .n. propria in singulis esse suũ habent, atq; oẽs continent species proprias, conuerso ordine prædicantur. nam quod risibile est, homo est, & quod homo, risibile: nigrum uero nõ ita, sed ipsum quidẽ de his prædicari potest quibus inest. Illa uero ad huius prædicationẽ conuerti retrahiq; nõ possunt. nigrum .n. de carbone, ebeno, hole, atq; coruo prędicatur, hæc uero de nigro minime. nã quæ plura continẽt, de his, quæ cõtinent, prædicari possunt: ea uero, quæ continentur, de sese cõtinentibus nullo modo prædicantur. Rursus propriũ quidem æqualiter participatur, accidens remissionibus atq; intensionibus permutatur. omnis .n. homo æque risibilis est, æthiops uero non æqualiter niger est, sed (ut dictũ est) aliqs quidẽ paulominus niger, alius uero teterrimus inuenitur. Et de proprii quidẽ atq; accidentis differẽtiis satis dictũ est: restabat uero accidentis ad cæteras cõmunitiones proprietatesq; explicare, sed iam superius annumeratæ sunt, cũ generis, dfię, speciei, proprii, & accidẽtis similitudines ac differentias assignauimus. Fortasse aũt his institutus animus, & solertior factus, alias præter eas, quas nunc diximus, communitates & differentias quinq; rerum, quæ superius sunt positæ, reperiet: sed ad discretionẽ, atq; ad eorum similitudines cõparandas ea fere, quæ sunt dicta, sufficiant. Nos etiã quoniam promissi operis portum tenemus, atq; huius libri seriẽ primo quidẽ a rhetore Victorino, post uero à nobis latina oratione cõuersam gemina expositione patefecimus: hic terminũ longo statuimus operi, commẽti quinq; eorũ disputationem, & ad prædicamenta seruienti

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI, IN CATEGORIAS ARISTOTELIS

LIBER PRIMVS.

Xpeditis his, quæ ad prædicamenta Aristotelis Porphyrii institutione digesta sunt, hos quoq; cõmentarios in prædicamenta perscribens, mediocris stili seriem persecutus, nihil de altiorum quæstionũ tractatione permiscui; sed dilucidandi moderatione seruata, nec angere lectorem breuitate uolui, nec dilatatione confundere. quare prius breuiter huius operis aperienda uidetur intentio, quæ est huiusmodi. Rebus præiacentibus, & in propria principaliter naturæ cõstitutione manentibus humanũ solum genus extitit, quod rebus nomina posset imponere. unde factũ est, ut sigillatim omnia prosecutus hominis animus, singulis uocabula rebus aptaret. Et hoc quidẽ, uerbi gratia, corpus, hominem uocauit: illud uero, lapidem: aliud, lignum: aliud uero, colorem. Et rursus quicunq; ex se alium genuisset, patris uocabulo nuncupauit. Mensuram quoq; magnitudinis, proprii forma nominis terminauit, ut diceret bipedale esse, aut tripedale, & in aliis eodẽ modo. Omnibus ergo nominibus ordinatis, ad ipsorum rursus uocabulorũ proprietates figurasq; reuersus est, & huiusmodi uocabuli formam, quæ inflecti casibus posset, nomen uocauit, quæ uero tẽporibus distribui, uerbum. Prima igitur illa fuit nominũ positio, per quã uel intellectui subiecta, uel sensibus, designaret. Secunda consideratio, qua singulas nominũ proprietates figurasq; perspiceret, ita ut primum nomen sit ipsum rei uocabulũ: ut uerbi gratia, cũ quęlibet res homo dicatur. Quod aũt ipsum uocabulum, id est homo, nomen uocatur, nõ ad significationem nominis ipsius refertur, sed ad figuram, ieccirco quòd possit casibus inflecti. Ergo prima positio nominis secundũ significationem uocabuli facta est. Secunda uero secundũ figuram, & est prima positio, ut nomina rebus imponerentur: secunda uero, ut aliis nominibus ipsa nomina designarentur. nam cum homo uocabulũ sit subiectæ substantię, id quod dicitur homo, nomen est hominis. Id est ipsius nominis appellatio. Dicimus .n. quale uocabulũ est homo, & propriè respõdetur, nomen. In hoc igitur opere hæc intentio est, de primis rerum nominibus, & uocibus res significantibus disputare, non in eo ꝙ secundũ aliquam proprietatem figuraq; formantur, sed in eo quòd significantes sunt, nam quodcunq; de substãtia, uel facere, uel pati dicitur, non ita tractatur, quasi unum eorũ casibus inflecti possit, aliud uero temporibus permutari, sed quasi aut hominem, aut equũ, aut indiuiduũ aliquod, aut spẽm, genus'ue significet. Est igitur huius operis intentio de uocibus res significantibus, in eo quod significantes sunt pertractare. Hæc quidem est tempori introductionis, & simplicis expositionis apta sententia, quã nos nunc Porphyrium sequentes, quod uidebatur expeditior esse planiorq; digessimus. Est uero in mente de tribus olim quæstionibus disputare, uidelicet in alio commentario, quem componere proposui de eisdẽ categoriis ad doctiores, quarum una est quid prædicamentorum uelit intentio. Ibiq; numeratis diuersorum sententiis, docebimus cui nostrum quoq; accedat arbitrium. Quod nemo huic in pręsentia sententiæ repugnare miretur, cum uideat quanto illa sit altior, cuius non nimium ingredientium mentes capaces esse potuissent, ad quos mediocriter imbuẽdos ista conscripsimus. Afficiendi ergo, & quodammodo disponendi mediocri expositiõe sunt in ipsis quasi disciplinę huius foribus, quos ad hanc paramus scientiã admittere. Hanc igitur causam mutatæ sententiæ utriusque operis lector agnoscat, quòd illic ad scientiã Pythagoricã perfectamq; doctrinã; hic ad sim-

plices introducendorum motus, expositionis sit accommodata sententia. sed nunc ad propositum reuertamur, sitq; in praesens praedicamentorum intentio, quae superius est comprehensa, id est de primis uocibus significantibus prima rerum genera, in eo quod significantes sunt, disputare. & qm̃ res infinitę sunt, infinitas quoq; uoces, quae significẽt eas, esse necesse est, sed infinitorum nulla cognitio est, infinita nanq; animo cõprehendi nequeunt. Quod aũt ratione mentis circundari nõ potest, nullius scientiae fine cõcluditur, quare infinitorum scientia nulla est. sed hic Aristoteles nõ de infinitis rerũ significationibus tractat, sed decẽ praedicamenta cõstituens, ad quae ipsa infinita multitudo significantium uocũ referri debeat, terminauit, ut uerbi gratia cum dico homo, lignum, lapis, equus, animal, plumbum, stannum, argentũ, aurum & alia huiusmodi, quae nimirũ infinita sunt, haec omnia ad unum substantiae uocabulum reducantur. Hęc nanq; & si qua sunt alia, quae certe sunt infinita uocabula, unũ substantiae nomen includit. Rursus cum dico bipedale, tripedale, sex, quatuor, decẽ, lineam, superficiem, soliditatẽ, & quaecunq; alia ex eodem genere quae infinita sunt, uno quantitatis nomine cõtinentur: ut haec omnia sub quantitate ponantur. Rursus cũ dico album, uel scientiam, uel bonum, uel malum, uel alia huiusmodi, quae in hoc quoq; genere infinita sunt, unum tamen nomen concludens omnia qualitatis occurrit, & de aliis quoq; similiter. Rerũ ergo diuersarum indeterminatã infinitamq; multitudinem, decem praedicamentorum paucissima numerositate conclusit, ut ea, quae infinita sub scientiam cadere nõ poterant, decem propriis generibus definita, scientiae cõprehensione claudantur. Ergo decẽ pręedicamenta quae dicimus, infinitarum in uocibus significationum genera sunt. sed quoniam omnis uocũ significatio de rebus est, decem uoces significantes, in eo quod significãtes sunt, genera rerum necessario significabunt. Vt igitur concludenda sit intentio, dicendũ est in hoc libro de primis uocibus prima rerum genera significantibus, in eo quod significantes sunt, dispositum esse tractatum. Sed quoniã de intentione dictũ est, breuiter huius operis utilitas explicanda est, nam cum res infinitae infinitis quoq; uocibus significarẽtur, & (ut dictum est) sub scientiam uenire nõ possent, hac definitione, qua decẽ praedicamentorum diuisio facta est, cunctarum rerũ & uocum significantiũ acquirimus disciplinam. Hinc est ꝙ ad logicam tendentibus primus hic liber legendus occurrit. Iccirco quod cũ omnis logica syllogismorũ ratione sit constituta, syllogismi uero propositionibus iungãtur, propositiones uero sermonibus constent, prima est utilitas quid quisq; sermo significet, propriae sciẽtiae definitione cognoscere. Haec quoq; nobis de decẽ praedicamentis inspectio, & in physica Aristotelis doctrina, & in moralis philosophiae cognitione perutilis est, quod per singula currentibus magis liquebit. Quocirca de ordine quoq; libri huius eadẽ ratio est. nam qm̃ res simplices compositis natura priores sunt, quae enim cõposita sunt, ex simplicibus cõponuntur. Hic quoniã de simplicibus uocibus res significantibus disputatur, secundũ ipsius simplicitatis principalẽ naturam, primus hic Aristotelis liber inchoantibus addiscitur. Nec illud fere dubium est, ad quã partem philosophiae huius libri ducatur intentio. Iccirco quoniã qui de significatiuis uocibus tractat, de rebus quoq; est aliquatenus tractaturus. Res etenim & rerum significatio iuncta est, sed principalior erit illa disputatio quae de sermonibus est: secundo uero loco illa quae de rerũ ratione formatur. Quare, qm̃ omnis ars logica de oratione est, & in hoc opere de uocibus principaliter tractatur. Quanquã .n. sit huius libri relatio ad caeteras quoq; philosophiae partes, principaliter tamẽ refertur ad logicã, de cuius quodam modo simplicibus elementis, idest de sermonibus in eo principaliter disputatur. Aristotelis uero neq; ullius alterius liber est, iccirco ꝙ in omni philosophia sibi ipse de huius operis disputatione cõsentit, & breuitas ipsa atque subtilitas ab Aristotele non discrepat. Alioqui interruptum imperfectumq; opus edidisse uideretur qui de syllogismis scriberet, si aut de propositionibus praetermisisset, aut de primis uocibus tractatum, quibus ipsae propositiones continentur, omitteret. Quanquam extet alter Aristotelis liber de eisdem disputans, eadem fere continens, sed cum sit oratione diuersus, hic proprietatis libri calculum coepit. Architas etiam duos cõposuit libros quos καθόλου λόγους inscripsit, quorum in primo haec decẽ praedicamenta disposuit. Vnde posteriores quidã non esse Aristotelem huius diuisionis inuentorem suspicati sunt, ꝙ Pythagoricus uir eadem conscripsisset. in qua sententia Iamblicus philosophus est non ignobilis, cui nõ consentit Themistius, neq; concedit eum fuisse Architã qui Pythagoricus Tarentinusq; esset, quiq; cũ Platone aliquantulum uixisset, sed Peripateticũ aliquem Architam, qui nouo operi auctoritatem uetustate nominis cõderet. sed de his aliàs. Restat inscriptio quae uaria fuit. Inscripsere nanq; alii de rebus, alii de generibus rerum, quos eadem similisq; culpa confudit. nam (ut docuimus) non de rerũ generibus, neq; de rebus, sed de sermonibus rerũ genera significantibus in hoc opere tractatus habetur. hoc uero Aristoteles ipse declarat cum dicit: Eorum, quae secundũ nullam complexionem dicuntur, singulum aut substantiã significat, aut quantitatem. Quòd si de rebus diuisionem faceret, non dixisset significat, res enim significatur, non ipsa significat. Illud quoq; maximo argumento est, Aristotelẽ non de rebus, sed de sermonibus res significantibus speculari, ꝙ ait: Singulũ igitur eorum, quae dicta sunt, ipsum quidem secũdum se in nulla affirmatione dicitur. horum aũt ad se inuicem cõplexione affirmatio fit. Res enim si iungantur, affirmationẽ nullo modo perficiunt. affirmatio nanq; in oratione est. Quocirca si praedicamenta iuncta faciunt affirmationẽ, affirmatio uero non nisi in oratione est, quae aũt iunguntur, ut affirmatio fiat, hae sunt rerũ significantes uoces: praedicamentorũ tractatus nõ de rebus, sed de uocibus est. male igitur uel de rebus, uel de rerum generibus inscripserunt. Annotant alii hunc librum legendum ante topica, ꝙ nimis absurdum est. Cur enim non magis ante physicã? quasi uero minor huius sit libri usus in physicis. cum primi resolutorii ante topica legantur, & ante primos resolutorios Perihermenias liber ad cognitionem ueniat inchoantibus cur non magis hunc librum uel ante perihermenias, uel ante resolutorios inscripserunt? Quare repudianda est inscriptionis istius quoq; ipsa sententia. dicẽdumq; est, quoniã rerum prima decem genera sunt, necesse fuit decẽ quoq; esse simplices uoces, quae de subiectis rebus dicerẽtur. Omne enim, quod significat, de illa re dicitur quã significat, inscribendus liber est de decẽ praedicamentis. Sed forte quis dicat, si de significantibus rerum uocibus ipsa disputatio est, cur de ipsis disputat rebus? dicendũ est, quoniã res semper cũ propria significatione cõiunctae sunt, & quicquid in res uenit, hoc idem in rerũ uocabulis inuenitur. quare recte de uocabulis disputans, proprietatem significantiũ uocũ de his, quae significabantur, id est de rebus, assumpsit. Erit alia quoq; fortasse quaestio, cur cũ hic orationẽ in decẽ pręedicamenta sit partitus, in perihermenias libro in duas tãtum partes diuisionem fecit, in uerbũ uidelicet & nomẽ? Sed hoc interest, ꝙ illic figuras uocabulorũ diuidit, in hoc de significationibus tractat, quare non est sibi ipse contrarius. In perihermenias enim libro de nomine & uerbo considerat, quae secundum figuram quandam uocabuli sunt, quòd illud inflecti casibus potest, illud uariari per tempora: hic uero non secundum has figuras, sed in eo ꝙ uoces significãtes sunt, disputatur. Quare diuersam in diuersis rebus atq; tractatibus faciendo diuisionem, nulla contrarietate notabitur: neque nunc orationem diuidit, sed ad multitudinem generum ipsa nomina dispertit. nam quoniam decem rerũ genera sunt, non secundum orationem, sed secundum rerũ significationem in decem praedicamenta uoces diuidit, deq; his tractat. Atque ideo necesse fuit quodam modo disputationem de rebus quoque misceri, ita ut dictum est: ut non aliter nisi ex rebus proprietates in sermonibus apparerent, atque ita non de rebus proprie, sed de praedicamentis, id est de ipsis rerum significatiuis uocibus, in eo quod significantes sunt, seriem disputationis orditur. Cur autem si de praedicamentis disputat, de aequiuocis & uniuocis & de denominatiuis

nominatiuis

nominatiuis primus illi tractatus est? Iccirco nimirũ, quòd quædam semper a disputantibus præmittuntur, quibus positis facilior de sequentibus possit esse doctrina, ut in geometria prius termini præponuntur, post theorematum ordo contexitur. Ita quoq; hic quicquid ad prædicamentorum disputationem possit esse utile, prius quam ad ipsa prædicamẽta ueniret, exposuit. quare, quoniam quæ prædicenda erant explicaui, nunc ad ipsius disputationis seriem textũq; ueniamus. Quid autem æquiuoca, & uniuoca, & denominatiua utilitatis habeant, secundum ipsas singulorum rationes definitionesq; tractabitur.

PRIMA DEFINITIO.

AEquiuoca dicuntur quorum solum nomen commune est, secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa, ut animal, homo, & quod pingitur. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa. Si quis enim assignet quid sit utrumque eorum quo sint animalia, propriam assignabit utriusque rationem.

1. Omnis res aut nomine, aut definitione monstratur; nãque subiectam rem aut proprio nomine uocamus, aut definitione quid sit ostendimus. Vt uerbi gratia, quandam substantiam uocamus hominis nomine, & ejusdẽ definitionem damus dicentes esse hominem animal rationale mortale: ergo quoniam res omnis aut definitione, aut nomine declaratur: ex his duobus nomine scilicet, & definitione diuersitates quatuor procreantur. Omnes nanq; res aut eodẽ nomine, & eadẽ definitione iungũtur, ut homo, & animal. utraq; enim animalia dici possunt, & utraq; una definitione iunguntur. est nanq; animal, substantia animata sensibilis; & homo rursus, substantia animata sensibilis, & hæc uocantur uniuoca. Alia uero, quæ neq; nominibus neq; definitionibus cõiunguntur, ut ignis, lapis, color, & quæ propriæ substantiæ natura discreta sunt: hæc aũt uocantur diuersiuoca. Alia uero, quæ diuersis nominibus nuncupantur, & uni definitioni designationiq; subduntur, ut gladius, ensis: hæc.n. multa sunt nomina, sed id, quod significant, una definitione declaratur, & hoc uocatur multiuocum. Alia uero, quæ nomine quidem congruunt, definitionibus discrepant, ut est homo uiuens, & homo pictus: nã utrumq;, uel animalia, uel homines nuncupãtur. Si uero quis uelit picturã hoĩemq; definire, diuersas utrisq; definitiones aptabit, & hæc uocantur æquiuoca. Quare, quoniã quid sint æquiuoca dictum est, singulas Aristotelicæ definitionis sentẽtias persequamur. Æquiuoca inquit dicuntur, Res scilicet, quæ per se ipsas æquiuocæ non sunt, nisi uno nomine prædicetur. Quare quoniã ut æquiuoca sint, ex cõmuni uocabulo trahunt, recte ait, æquiuoca dicuntur. non.n. sunt æquiuoca, sed dicuntur. Est autẽ non solũ in nominibus, sed ẽt in uerbis æquiuocatio, ut cũ dico, complector te, & complector a te. In quibus significationibus cum unũ nomen sit complector, alia tamẽ faciendi ratio est, alia patiendi. atq; ideo hic quoq; æquiuocatio est: unum enim nomen, quod est cõplector, diuersis faciendi, & patiendi definitionibus terminatur. In præpositionibus quoque, & in cõiunctionibus frequenter æquiuocatio reperitur. Atq; ideo quod ait, quorũ nomen solum cõe est, nomen accipiendum est omnis rerũ per uocem significatio, idest omne uocabulũ, non proprium solum, aut appellatiuum, quod ad illud tantũ nomen pertinet, quod casibus inflecti potest, sed ad omnem rerum significationem, qua rebus imposita uocabula prædicamus. Solum aũt duobus modis dicitur, semel cum aliquid unũ esse dicimus, ut si dicamus solus est mundus, idest unus. Alio uero modo cũ dicimus ad quandã ab altero diuisionem, ut si quis dicat solã me habere tunicam, idest non ẽt togam, ad diuisionẽ uidelicet togæ. Hic ergo Aristoteles posuit dicens solum nomen cõe est, quasi hoc uoluisset intelligi, non ẽt definitio: æquiuoca.n. iunguntur nomine, sed definitione dissentiunt. Commune quoq; multis dicitur modis. Dicitur commune, quod in partes diuiditur, & non iam totum commune est, sed partes eius propriæ singulorũ, ut domus. Dicitur commune quod in partes non diuiditur, sed uicissim in usus habentium transit, ut seruus communis, uel equus. Dicitur etiã commune quod utendo cuiusq; fit proprium, post usum uero in commune remittitur, ut est theatrum: nam cum eo utor, meum est; cum inde discedo, in commune remisi. Dicitur quoq; commune, quod ipsum quidem nullis diuisum partibus, totum uno tempore in singulos uenit, ut uox uel sermo ad multorum aures uno eodemq; tempore totus, atq; integer peruenit. Secundũ hanc igitur ultimam communis significationẽ, Aristoteles putat æquiuocis rebus cõmune esse uocabulum. nanq; in homine picto, & in homine uiuo totum in utrisq; uocabulum dicitur animalis: secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa. Hoc hac significatione præmittit, ut si aliter reddantur definitiones q̃ secundũ nomen, statim tota definitio labet ac titubet. Ac primũ de definitionis proprietate dicendũ est. Illæ.n. certæ definitiones sunt quæ cõuertuntur, ut si dicas, quid est homo? aĩal rõnale mortale, uerũ est. quid est animal rõnale mortale? homo, hoc quoq; uerum est. At uero si ita quis dicat, quid est homo? substantia animata sensibilis, uerũ est. quid substantia animata sensibilis? homo. hoc non modis omnibus uerũ est, iccirco quòd equus quoq; est substantia animata sensibilis, sed homo nõ est. Ergo illas constat esse definitiones integras quæ conuerti possunt. Sed hoc fit in iis quæ non de communi, sed uno tantũ, ut de hominis nomine, redduntur. uerbi gratia, Animal est cõe nomen, si dixerit quis, homo est substantia animata sensibilis, procedit, si non conuertatur, quia de cõmuni nomine reddita est definitio: sin uero de uno nomine redditur, tunc de ipso nomine facienda est definitio: sic tamen est recte faciẽda, ut hominis definitio, sit animal rationale mortale, nõ substantia animata sensibilis. illa enim secundũ hominis nomen, ista secundum animalis est reddita. Idem ẽt in his nominibus, quæ de duabus rebus cõmuniter prædicantur, si secundũ nomen substantiæ ratio non reddatur, potest aliquoties fieri, ut ex uniuocis æquiuoca sint, & ex æquiuocis uniuoca. nanq; homo, atq; equus cum secundum nomen animalis uniuoca sint, possunt esse æquiuoca, si secundũ nomen minime definita sint. Homo nanq; & equus cõmuni nomine animalia nuncupantur. si quis ergo hominis reddat definitionẽ dicẽs, animal rationale mortale, & equi, animal irrationale hinnibile, diuersas reddidit definitiones, & erunt res uniuocæ in æquiuocas permutatæ. Hoc aũt iccirco euenit, q̃ definitiones non secundum animalis nomẽ redditæ sunt, quòd eorum cõe uocabulum est, sed secundũ hominis, atq; equi. nam si secundum cõmune nomẽ quod, est animal, definitio redderetur, ita fieret, homo est substantia animata sensibilis, secundũ nomen, scilicet animalis: & rursus, equus est substantia animata sensibilis, secundum nomen rursus animalis. secundum idem nanq; animalis uocabulũ equus, atq; homo uniuoce prædicantur. Rursus ex æquiuocis uniuoca fiunt hoc modo, si quis Pyrrhum Achillis filium, & Pyrrhum Epirotem dicat esse uniuocos, iccirco q̃ uno nomine, & Pyrrhi dicantur, & sint animalia rationabilia, atq; mortalia: hic secundũ nomen hominis reddita definitio, ex æquiuocis fecit uniuoca. q̃ si secundum nomen Pyrrhi definitionis ratio iungeretur, uel a parentibus, uel a patria, diuersis eos oporteret definitionibus terminari. Recte igitur additũ est, secundum nomen, iccirco quia si aliter facta sit definitio, stabilis esse nõ poterit, & frequenter diuersos secum ducit errores. Ratio quoq; multimode dicitur. Est.n. ratio animæ, & est ratio cõputandi. est ratio naturæ, ipsa mirum similitudo nascentium. est ratio quæ in definitionibus, & descriptionibus redditur. Et quoniam generalissima genera genere carent, indiuidua uero nulla substantiali differentia discrepant, definitio uero ex genere & differentia trahitur: neque generalissimorum generum, neque indiuiduorum ulla potest definitio reperiri: subalternorum uero generum, quoniam, & differentias habent, & genera, definitiones esse possunt. At uero quorum definitiones

tiones reddi nequeunt, illa tantum descriptionibus terminantur. Descriptio aũt est, quæ quamlibet rem propria quadam proprietate designat. Siue ergo definitio sit, siue descriptio, utraq; rationem substantiæ designat. Quare cũ substantiæ rationem dixit, & definitionis & descriptionis nomen inclusit. Æquiuocorũ alia sunt casu, alia consilio. Casu, ut Alexander Priami filius, & Alexander magnus. Casus enim id egit, ut idem utriq; nomen poneretur. Consilio uero, ea quæcunq; hominum uoluntate sunt posita. Horum aũt alia sunt secundum similitudinẽ, ut homo pictus, & homo uerus, quo nunc utitur Aristoteles exemplo: alia secundum proportionem, ut principium. nanq; principium est in numero unitas, in lineis punctus. Et hæc æquiuocatio secundum proportionem esse dicitur. Alia uero sunt quæ ab uno descendunt, ut medicinale ferramentum, medicinale pigmentũ. ab una.n. medicina æquiuocatio ista descendit. Alia quę ad unum referuntur, ut siquis dicat salutaris uectatio est, salutaris esca est, hæc.s. iccirco sunt æquiuoca, ꝙ ad salutis unũ uocabulum referuntur. Cur aũt prius de æquiuocis, post de uniuocis tractat? Iccirco ꝙ ipsa decẽ prædicamenta cum definitionibus diuersa sint, uno prædicationis uocabulo nũcupantur. cuncta enim prædicamenta dicimus: ipsa uero prædicamenta quoniam rerum genera sunt, de subiectis rebus uniuoce prædicantur. omne.n. genus de speciebus propriis uniuoce dicitur: quare rectius primo de omniũ prædicamentorũ cõmuni uocabulo tractat, quasi de hinc quẽadmodum singula de speciebus propriis prędicarentur, exprimeret. At si (ut dictũ est) non de rebus, sed de nominibus libri huius intentio est: cur de æquiuocis & non de æquiuocatione tractauit? æquiuocæ nanq; res sunt, æquiuocatio uero uocabulum. Iccirco, quoniã ipsum nomen nihil in se retinet æquiuocationis, nisi diuersæ sint res, de quibus illud uocabulum prædicetur. quare unde substantiã ipsa æquiuocatio trahit, de ipsis dignius inchoatum est. Videtur autem alius esse modus æquiuocationis, quẽ Aristoteles omnino nõ recipit. nam sicut dicitur pes hominis, ita quoq; dicitur pes nauis, & pes montis: quæ huiusmodi omnia secundum translationẽ dicuntur. Translatio uero nullius proprietatis est. Quare secundũ translationem æquiuoca nunquã sunt nisi propriis & immutabilibus subiectæ res uocabulis appellẽtur. Est aũt talis eorũ uniuersalis inspectio. Neque.n. omnis trãslatio ab æquiuocatione seiungitur, sed ea tantũ, cũ ad res habentes positum uocabulũ, ab alia iã nominata re nomen ornatus causa transfertur, ut quia iã dicitur quidã auriga, dicitur ẽt gubernator. si quis ornatus gratia eum, qui gubernator est, dicat aurigã, non erit auriga nomen æquiuocũ, licet diuersa.s. moderatorẽ currus nauisq; significet. Sed quoties res quidẽ uocabulo eget, ab alia uero re quæ habet uocabulum sumit: tunc ista trãslatio æquiuocationis retinet proprietatẽ, ut ex hole uiuo ad picturam nomen hominis dictum est. Et de æquiuocis hactenus, nunc de uniuocis pertractemus.

SECVNDA DEFINITIO.

Vniuoca uero dicuntur quorum nomen commune est, & secundum nomen eadem ratio substantiæ, ut animal, homo atq; bos: communi enim nomine utraq; animalia nuncupantur, & est substantiæ ratio eadem. Si quis enim assignet utriusque rationem, quid utrunque sit, quo sint animalia, eandem assignabit rationem.

2. Post æquiuocorum definitionem ad uniuocorũ terminum transitum fecit: in quibus nihil aliud discrepat, nisi ꝙ æquiuoca definitione disiuncta sunt, uniuoca ipso quoque termino coniunguntur: sed cætera omnia, quæcunq; in ęquiuocorum definitione dicta sunt, in hac quoq; uniuocorum designatione conueniunt. nam quemadmodum in æquiuocis secundum nomen æquiuocarum rerum definitio fiebat, ita quoq; in uniuocis secundũ nomen substantiæ ratio assignabitur. Sunt aũt uniuoca aut genera speciebus, aut species speciebus, & genera speciebus, ut animal atque homo. nam cum hominis animal sit genus, dicitur homo animal, ergo & animal & homo, animalia nuncupantur. Secundũ igitur communẽ nomẽ si utrosq; definias, dicis animal esse substantiam animatam atq; sensibilem: hoĩem quoq; secũdum id, quod animal est, si substantiã animatã sensibilem dixeris, nihil in eo falsitatis inuenies. Species uero speciebus uniuocę sunt, quæ uno atq; eodẽ genere continentur, ut homo, equus, atq; bos, his cõe genus est animal, & cõmuni nomine animalia nominantur. Ergo secundum nomen unum, quod illis cõe est, animalis, una illius ratio definitionis aptabitur: omnia enim sunt substantiæ animatæ atq; sensibiles. Secundum igitur posteriorẽ uniuocationis designationem Aristoteles, qua speciebus species uniuocæ sunt, ut homo & bos, quæ sub eodem sunt genere, sumpsit exemplum.

TERTIA DEFINITIO.

Denominatiua uero dicuntur, quæcunque ab aliquo solo differentia casu secundum nomen habent appellationem, ut a grammatica, grammaticus, & a fortitudine, fortis.

3. Hæc quoq; definitio nihil habet obscurum. Casus enim antiqui nominabant aliquas nominum transfigurationes, ut a iustitia iustus, a fortitudine fortis. Hæc igitur nominis transfiguratio casus ab antiquioribus uocabatur. Atq; ideo quotiescunq; aliqua res alia participat, ipsa participatione sicut rem, ita quoq; nomen adipiscitur, ut quidã homo, quia iustitia participat, & rem quoq; inde trahit, & nomen: dicitur enim iustus. Ergo denominatiua uocantur quæcunque a principali nomine solo casu id est sola transfiguratione discrepant. nam cum sit nomen principale iustitia, ab hoc trãsfiguratum nomen iustus efficitur. Ergo illa sunt denominatiua quæcunq; a principali nomine solo casu.i. sola transfiguratione nominis discrepantia, secundum principale nomen habent appellationẽ. Tria sunt aũt necessaria ut denominatiua uocabula constituantur. Prius ut re participet, post ut nomine, postremo ut sit quædam nominis transfiguratio, ut cũ aliquis dicitur a fortitudine fortis, est enim quædam fortitudo, qua fortis ille participet: habet quoq; nominis participationẽ, fortis enim dicitur. At uero est quædã transfiguratio, fortis enim & fortitudo nõ eisdem syllabis terminãtur. Siquid uero sit quod re nõ participet, neq; nomine participare potest: quare quæcunq; re non participant, denominatiua esse non possunt. Rursus quoq;, quæ re quidem participant, nomine uero minime, ipsa quoq; a denominatiuorum natura discreta sunt: ut siquis, cum sit uirtus, uirtute ipsa participet, nullo eum alio nomine nisi sapientẽ uocamus. Sed uirtus & sapientia nomine ipso disiuncta sunt. hic ergo re quidem participat, nomine uero minime. quare sapiens a uirtute denominatus esse non dicitur, sed a sapientia: qua.s. & participat, & nomine iungitur, & transfiguratione diuersus est. Rursus si transfiguratio non sit, ut quædam mulier musica, participat quidem ipsa musicæ disciplina, & dicitur musica. hæc igitur appellatio nõ est denominatiua, sed ęquiuoca, uno.n. nomine & disciplina ipsa & mulier musica dicitur. Quoniã ergo similis terminus syllabarũ est, & nomen simile, & nulla transfiguratio, denominatiua esse non poterunt. quare quicquid denominatiuum esse dicitur, illud & re participabit, & nomine, & aliqua transfiguratione uocabuli discrepabit. Hæc igitur, quæ ad prædicamenta necessaria credidit, præmisit. Multiuoca uero & diuersiuoca respuit, ꝙ ad præsentem tractatum utilia non putauit. breuiter tamen utraq; definienda sunt. Multiuoca sunt quorũ plura nomina, una definitio est, ut est scutũ, clypeus. his.n. plura nomina, sed una definitio est: & Marcus Porcius Cato, his enim tot nominibus res una subiecta est. Diuersiuoca sunt quorũ neque nomen idem est, neq; eadem definitio, ut homo, color, & quicquid omnino a se & nominis nuncupatione, & definitionis ratione discretum est.

PRIMA DIVISIO.

Eorum, quæ dicuntur, alia quidem secundũ complexionem dicuntur, alia uero sine complexione: & ea, quæ secundum complexionem dicuntur, sunt, ut

homo

homo currit, homo uincit: ea uero, quæ sine complexione dicuntur, sunt ut homo, bos, currit, uincit.

Postquam de coniunctione definitionum, atq; nominum quantũ ad præsens attinebat opus, sufficienter exposuit, quoniam de primis sermonibus prima rerum genera significantibus diuisio facienda est, non nomine, sed genere discrepantibus, nunc ostendit quid sit sine cõplexione cuiuslibet uocabuli facta prolatio. Sine complexione enim dicuntur quæcunq; secundũ simplicem sonum nominis proferuntur, ut homo, equus: his enim extra nihil adiunctum est. Secundũ cõplexionem dicuntur quæcunq; aut aliqua coniunctione copulantur, ut aut Socrates, aut Plato: uel quæcunq; secundũ aliquod accidens coniunguntur. nam quia uerbi gratia in Socratem uenit ambulatio, dicimus Socrates ambulat. & est prolatio ista secundum cõplexionem, iccirco, quia cum dico, Socrates ambulat, Socratẽ sum cum ambulatione cõplexus. Quod aũt ait, Eorum quæ dicuntur, nihil aliud demõstrare uult, <u>nisi se de primis rerum uocabulis huius libelli disposuisse tractatũ</u>. Rerum enim uocabula sunt quæ dicuntur, ipsa enim proprie nominamus.

SECVNDA DIVISIO.

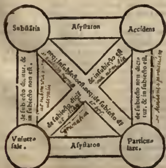
Eorum, quæ sunt, alia de subiecto quodã dicuntur, in subiecto uero nullo sunt, ut homo de subiecto quidẽ dicitur aliquo homine, in subiecto autem nullo est. Alia in subiecto quidẽ sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto aũt esse dico, quod cum in aliquo nõ sicut quædam pars sit, impossibile est sine eo esse in quo est: ut quædã grammatica in subiecto quidẽ est, in anima; de subiecto aũt nullo dicitur. & quoddam album in subiecto est corpore, omnis enim color in corpore est, de subiecto autem nullo dicitur. Alia & de subiecto quodã dicuntur, & in subiecto sunt: ut sciẽtia in subiecto quidẽ est, in anima, de subiecto autem dicitur, ut de hac grammatica. Alia neq; in subiecto sunt, neq; de subiecto dicuntur, ut aliquis homo, uel aliquis equus, nullũ enim horum neq; in subiecto est, neq; de subiecto dicitur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua, & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur. in subiecto autem nihil prohibet horum aliqua esse, quædam enim grammatica in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur.

Hic Aristoteles sermonũ omniũ multitudinem in paruissimã colligit diuisionẽ. nam quòd rerum uocabula in decẽ prædicamenta distribuit, maior hac diuisione non põt inueniri: nihil enim esse poterit, quod huic diuisioni undecimũ adiici queat. <u>Omnis enim res aut substantia est, aut quantitas, aut qualitas, aut ad aliquid, aut facere, aut pati, aut quãdo, aut ubi, aut habere, aut situs.</u> Quo circa tot erunt etiam sermones qui ista significent, & hæc est maxima diuisio, cui nihil ultra possit adiungi. paruissima uero est, quæ fit in quatuor, in substantiam, & accidens, & uniuersale, & particulare. <u>Omnis enim res aut substantia est, aut accidens, aut uniuersalis, aut particularis.</u> Sicut ergo decem superioribus nihil addi poterat, ita ex his quatuor nihil demi. nam neq; minor ulla diuisio his quatuor fieri põt, nec maior quàm si denario limite prædicamenta claudantur. <u>Cur aũt</u> in his quatuor diuisio facta est, paucis exponam. Prima quidem rerũ est omniũ diuisio in substantiam atq; accidens. Sed quoniã substantia proferri non põt, nisi aut uniuersaliter, aut particulariter intelligatur: nam cum dico homo, rem dixi uniuersalem, iccirco quòd nomen hoc de multis indiuiduis prædicatur: cum uero dico Socrates, uel Plato, rem dixi particularẽ, quoniam Socrates de nullo subiecto dicitur. Accidens quoque eodem modo. nam cum dixero scientiam, rem protuli uniuersalem, iccirco quòd scientia & de grammatica, & de rhetorica, & de aliis omnibus sub se positis prædicatur. Si uero dixero Platonis scientiam; quoniam omne accidens, quod in indiuidua uenit, indiuiduum fit, particularem scientiã dico: nanq; Platonis scientia, sicut ipse Plato, particularis est. Igitur quoniam neq; substantia, neq; accidẽs ullo modo proferri põt, nisi in suo nomine, aut uniuersalitatis uim, aut particularitatis includat, recte in quatuor diuisio facta est, ut sit omnis res aut substantia, aut accidens, & horum aut uniuersalis, aut particularis. Ex his igitur quatuor fiunt quatuor complexiones. nam cũ uenerit uniuersalitas in substantiam, fit uniuersalis substantia, ut est homo uel animal. Vniuersale aũt est quod aptũ est de pluribus prædicari. Particulare uero quod de nullo subiecto prædicatur. Ergo est una cõplexio, uniuersalitatis, & substantiæ, ut sit substantia uniuersalis. Si uero particularitas substantiæ copuletur, fit substantia particularis, ut est Socrates, uel Plato, & quicquid in substantia indiuiduũ reperitur. At cum miscetur uniuersalitas accidenti, fit accidens uniuersale. ut scientia, quæ cũ sit accidens, & præter animã cui accidit esse non possit, tamen uniuersalis est, quod de subiecta grammatica, & aliis spẽbus prædicari põt. Cum uero particularitas accidenti coniungitur, fit accidens particulare, ut Platonis, uel Aristotelis scientia. Fiunt enim quatuor cõplexiones, substantia uniuersalis, substantia particularis, accidens uniuersale, accidens particulare. Vt aũt accidens in substantiæ naturam transeat, uel substantia in accidentis, fieri nullo modo põt, & accidens quidem uenit in substantiam, sed non ut substantia fiat: neq; enim, quoniam color, quod est accidens, uenit in substantiã, iccirco color iam substantia est: nec quoniã substantia suscipit colorem, iccirco color iam substantia fit. <u>Quare neq; substantia in accidentis, neq; accidens in substantiæ naturã transit. At uero nec particularitas, nec uniuersalitas in se trãseunt.</u> Nanq; uniuersalitas põt de particularitate prædicari, ut animal de Socrate, uel Platone, & particularitas suscipiet uniuersalitatis prædicationẽ, sed nõ, ut uniuersalitas fit particularitas, nec rursus ut qđ particulare est, uniuersalitas fiat. Ergo quatuor cõplexiones, uniuersalem substantiã, uniuersale accidens, particularẽ substantiam, particulare accidens Aristoteles disponere cupiens, non eorũ nomina, sed descriptiones apposuit. Et quoniam generalissimorum generum definitiones nõ poterat inuenire, descriptionibus usus est his, id Substantiã esse dicens, quod in subiecto non esset, Accidens uero qđ in subiecto esset. omne nanq; accidens in subiecto est, ut color in corpore, sciẽtia in anima, & subiectam habet substantiam omne accidens. <u>si quis enim substantiã tollat, accidens non erit.</u> Quare substantia locus quidam est accidẽtis, ubi ualeat natura consistere. Ipsa uero substantia per se constat, atque ideo dicitur substantia, nec ullo subiecto alio nititur, sed cunctis ipsa subiecta est. alioqui si substantia in ullo subiecto esse posset, esset accidens. Omne enim accidens in subiecto est, & quicquid in subiecto est, illud est accidens. Quòd si substantia esset in aliquo subiecto, continuo fieret accidens, sed substantia accidens esse non potest sicut supra docuimus. quare, quoniam accidens in subiecto est, substantia uero accidens non est, substantia in subiecto non est. Vniuersalitatis uero descriptio est, de subiecto prædicari. Omnis nanque uniuersalitas de subiectis particularibus prædicatur, nam quoniam uniuersale est animal, & homo, de Socrate prædicatur, & Platone. dicitur.n. Socrates animal atque homo. Et quoniam uniuersale est accidens scientia, dicitur de subiecta grammatica: grammatica enim scientia est. Particularitas uero quoniam ipsa est rerũ ultima, & nihil est illi subiectum, de nullo subiecto prædicatur. nam quoniam uniuersalitas de subiecto prædicatur, particularitas uero uniuersalitas non est, particularitas de subiecto non prædicabitur. Vbi enim res discrepant, & definitio discrepabit: ita quoque in his. nam quoniam discrepat substantia & accidens: definitiones quoque eorum discrepabunt. Vt quoniam est accidens in subiecto, erit substantia non in subiecto. Et quoniam uniuersalitas de subiecto prædicatur, particularitas autẽ ab uniuersalitate discrepat, de subiecto non prædicatur. Has igitur huiusmodi descriptiones Aristot. ita permiscuit dicens, Eorum, quæ sunt, alia de subiecto quodam dicuntur, in subiecto uero nullo sunt,

sunt, uolens.s.uniuersalem substantiam demõstrare. nam ꝙ dixit de subiecto dicuntur, uniuersale est: ꝙ uero ait in subiecto nullo sunt, substantia. ergo quod ait quædam de subiecto dici, in subiecto uero nullo esse, uniuersalem substantiam demonstrare contendit. ut.n.sæpius dictum est, quod de subiecto dicitur, uniuersale est: quod in nullo subiecto est, substantia. Hæc iuncta id est de subiecto quodã dici, & in subiecto nullo esse, uniuersalem substantiam demonstrant. Post uniuersalem substantiam particulare accidens posuit dicens, Alia aũt in subiecto quidẽ sunt, de subiecto aũt nullo dicuntur. nam ꝙ ait in subiecto sunt, accidens monstrat: ꝙ uero addidit, de subiecto aũt nullo dicuntur, particulare. Accidens.n. in subiecto est, particularitas de nullo subiecto prædicatur. Ergo quæcunq; res ipsa quidẽ in subiecto est, si de nullo subiecto prædicatur, accidẽs est particulare: ut est quædã grammatica i. Aristarchi, uel alicuius hominis indiuidua grammatica. illa.n. quoniã indiuidui hominis, ipsa quoq; facta est indiuidua & particularis. ergo quoniã quædã grammatica in anima est, accidẽs est: & quoniam de nullo subiecto prædicatur, particularis est. quemadmodũ.n. ipse Aristarchus de nullo subiecto dicitur, ita quoq; eius grammatica de nullo subiecto prædicatur. Non aũt dicit ꝙ ipsa grammatica particularis est, sed ꝙ quædã grammatica.i. alicuius hominis indiuidui grammatica, quam.s. homo particularis ꝓpria retinet cognitione. Et quoniã incorporale accidens posuit, quod animæ accideret.i. grammaticam, quæ esset in anima, ponit quoq; aliud exemplũ corporale. ait.n. Et quoddam albũ in subiecto est corpore. omnis.n. color est in corpore. Hic quoq; nõ omne album dicit esse particulare, sed quod ad indiuiduũ corpus albũ uenit. Probatur quoq; particulare albũ in subiecto esse hoc modo. nam color, qđ genus est albi, & cuiusdã albi, in corpore est, & est in subiecto. Quare cuius genus in subiecto est, ipsum quoq; in subiecto est. Omnes.n. species & indiuidua proprio genere continentur, & eiusdẽ habent naturam. Quoniam uero esse in aliquo multis dicitur modis, quid uelit Aristoteles ostẽdere esse in subiecto, paucis absoluã. Dicitur enim esse aliquid in aliquo nouẽ modis. Dicitur enim esse aliquid in loco, ut in foro uel in theatro. Dicimus quoq; esse in aliquo, ut in aliquo uase, ut triticũ in modio. Dicimus etiã esse in aliquo, uel ut pars in toto, ut manus in corpore. Dicimus esse in aliquo, uelut totũ in partibus, ut corpus in omnibus suis partibus. Rursus uelut in genere spẽs, ut in animali homo, & genus in speciebus, ut in homine animal. Dicimus quoq; esse in aliquo, uelut in fine, ut quoniã bonæ uitæ finis beatitudo est, siquis sit beatus, in fine est bonæ uitæ. Dicimus quoq; esse in aliquo, ut in quolibet potẽte, ut in imperatore esse regimen ciuitatis. Dicimus quoq; esse in aliquo uelut formã in materia, ut similitudinem Achillis in ære uel in marmore. Nouem igitur modis aliquid in aliquo esse dicitur, ut in loco, ut in uase, ut pars in toto, ut totũ in partibus, ut in genere species, ut in speciebus genus, ut in fine, ut in imperatore, ut in materia forma. Horum igitur Aristoteles tria sola cõmemorat, sed duo in unũ coniuncta, aliud separatum. ait.n. In subiecto aũt esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædã pars, impossibile est esse sine eo in quo est. Sensus aũt talis est: Hoc inquit dico esse accidens, quod sit in subiecto, id est quod ita sit in altero, ut pars eius non sit, & sine aliquo subiecto esse nõ possit: ut uerbi gratia color, cũ sit in corpore, nulla pars corporis est, & si color a corpore separatur, color nusquam est. Omnis enim color in solo corpore est. Ergo illud est accidens, quod semper ita in subiecto est altero, ut eius pars non sit: & cum ab eo, in quo est, separatur, ad nihilũ redigatur, & per se sine alterius subiecto esse non possit. Quod autem ait, ut non sit sicut aliqua pars, ab ea.s. significatione in aliquo consistendi diuidere uoluit: secundum quam partes in toto esse dicimus: nõ enim tale est subiectum ut accidens eius pars sit. Quod uero dicit, impossibile est esse sine eo in quo est, ab ea.s. significatione diuisit, quæ est esse aliquid ut in uase, & in loco. quod enim in uase, uel in loco est, a uase & loco poterit separari: ut triticũ, quod in modio est, potest a modio segregari, & homo a theatro discedere. Accidẽs uero ab eo in quo est, segregari non põt. Quare solas tres posuit significationes, id est secundũ quã in uase, & in loco dicitur esse, & secundũ quam pars in toto est. Sed ut in uase, & ut in loco, una sententia distribuit, dicens, impossibile est esse sine eo in quo est. Sed fortasse quis dicat non esse definitionem ueri, illa esse in subiecto quæ sic sint in alio, ut non sint partes, & sine eo in quo sunt, esse nõ possint. Socrates enim & homo quilibet cũ accidens non sit, tamen semper in loco est, & sine loco esse nõ põt. Quibus respondendũ est, quod Socrates loca poterit permutare, & esse præter locũ in quo fuit, & postremo si intelligentia capiamus, per se subsistit: accidentia uero per se ipsa nõ constant. Sed si quis quoq; obiiciat, posse locũ accidentia permutare: malum nanq; si in manu teneatur, manus mali odore cõpletur, atq; odor quod est accidens, in aliud subiectum transire potest. Sed non hoc ait Aristoteles, quoniam mutare accidens locũ non põt, nec ita dixit impossibile esse sine eo in quo erat, sed sine eo in quo est. hoc aũt significat mutare quidẽ posse locum, sed sine aliquo subiecto non posse subsistere. Quare recta est atq; integra definitio eius quod in subiecto est, quod ita sit in altero non sicut quædam pars, & impossibile sit esse sine eo in quo est. secundum aũt illam significationem dictũ est, secundum quam formam in materia esse dicimus. nanq; forma si in materia nõ sit, per se ipsa nulla ratione consistit. Postquam igitur particulare accidens quid esset, ostendit dicens, quod in subiecto est, & de subiecto non prædicatur, & in subiecto consistentis rei definitionem reddit dicens, Quod cum in aliquo sit non sicut quædã pars, impossibile est esse sine eo in quo est: ad uniuersale accidens cõtinenti disputatione reuertitur, quod definit hoc modo. Nanq; post eius rei quæ in subiecto est, definitionem, & post particularis accidentis exempla ad uniuersale accidens transitũ fecit, inquiens alia esse quæ in subiecto sint, & de subiecto prædicentur, quod scilicet accidens uniuersale significet: nam quoniam de subiecto dicitur, uniuersale est, quoniã in subiecto est, accidens in subiecto ergo esse, & de subiecto prædicari, uniuersale accidens monstrat. Huius quoq; cõplexionis conuenientia proponit exempla. ait enim scientiam in subiecto esse, in anima: nam nisi anima sit, in qua sit, scientia nulla est, iccirco quod scientia actus est animæ. nam ea, quæ sunt inanimata, nihil sciunt. Hinc sequitur substantiæ particularis propositio, quam scilicet ita declarat, quod neq; in subiecto sit, neq; de subiecto prædicetur. nam quod in subiecto non est, substantia est: & quod de subiecto nõ prædicatur, particularitas. Vtræque igitur res, de subiecto nõ prædicari, & in subiecto non esse, particularis est substantia. Res igitur quatuor cũ propria cõplexione, non secundum propria nomina, sed secundum proprias rationes definitionesq; cõtexuit. nam pro substantia uniuersali posuit, quod in subiecto nõ est, & de subiecto prædicatur. pro accidẽti particulari dixit, quod in subiecto est, & de subiecto non prædicatur. Accidens uero uniuersale per hoc designauit, quod ait, & in subiecto est, & de subiecto dicitur. Pro particulari substãtia interposuit, quod nec in subiecto est, nec de subiecto prædicatur. simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de subiecto nullo dicuntur, in subiecto autem nihil ea prohibet esse: quædam enim grammatica in subiecto est. Omnis particularitas aut substantia erit, aut accidens. nam cum dico Socratem, indiuiduam & particularem significaui substantiam: cum dico quandam grammaticam, indiuiduum & particulare accidens dixi. Indiuidua autem sunt, quæ neque in alias species diuidi possunt, neque in alia indiuidua. nam quemadmodum animal diuiditur in species, hominem atque equum, homo autem in singulos homines, id est in Socratem, & Platonem, & cæteros: sic Plato & Socrates non diuiduntur in alios: atque hoc idem de accidentibus dici conuenit. nam quemadmodum scientia diuiditur in species grammaticam & rhetoricam, grammatica uero ipsa in particulares grammaticas, quas scilicet particulares homines norunt: sic ipsa particularis grãmatica in particulares grãmaticas non secatur. Ergo indiuidua sunt quæcunque sunt numero singularia, & in nullas alias

multitu-

multitudines secundum species, nel secundum indiuidua diuiduntur. Omne indiuiduum, quoniam particulare est, de subiecto non prædicatur. omne autem, quod de subiecto non prædicatur, aut substantia erit, ut Plato, aut accidens, ut quædam grammatica. ¶Ex his ergo particularibus, substantia scilicet atque accidenti, quæ de subiecto non prædicantur, substantia quidem nec in subiecto est, accidens uero in subiecto est. Ita illa indiuidua, quæ substantiæ sunt, in subiecto esse non poterunt: alia uero indiuidua, quæ secundum accidentis naturam dicuntur, illa in subiecto esse nihil prohibet. Atque hoc est quod ait, Simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur, in subiecto autem nihil prohibet eorum aliqua esse. Quædam enim grammatica in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur. Hoc enim maluit demonstrare, & accidētibus & substantiis particularibus hoc esse cōmune, quod de subiecto nō prædicantur. Hoc enim dixit, Simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur. Subaudiendo scilicet siue substantiæ sint siue accidentia, sed non omnia indiuidua non sunt in subiecto. Indiuidua enim accidentia in subiecto esse nihil prohibet. Quædam enim grammatica cū sit indiuidua, & de subiecto non prædicetur, tamen in subiecto est, idest in anima. Sed ut congregatim dicatur, sensus huiusmodi est. omnia quidem quęcunq; sunt indiuidua, de subiecto quidem nullo dicuntur, sed non omnia non sunt in subiecto. nam cum particularis substantia in subiecto nō sit, ut Plato, particulare tamen accidens in subiecto est, ut quædam grammatica, in anima. Illud quoq; magna attentione notandum est, quis sit huius ordo propositi. nam cum sint quatuor complexiones, factæ ex quatuor rebus, quarum duæ natura discrepant, ut substantia & accidens, duæ quantitate, ut particularitas & uniuersalitas, coniunctis compositisq; his quatuor omnibus dissentientem lateribus dispositionem fecit. Posuit enim prius substantiam uniuersalem dicens, quod in subiecto non est, & de subiecto dicitur. Post hanc primam positionem totis discrepantem rebus, rem subdidit, idest accidens particulare, quod in subiecto esset, & de subiecto non prædicaretur. nam cum accidens dixit, a substantia disgregauit, quod particulare addidit, ab uniuersali disiunxit. Rursus ex alio latere disposuit in diuisione accidens uniuersale, dicens quod in subiecto est, & de subiecto prædicatur: & ultimo substantiam particularem contrariam superiori accidenti dicens, quod neque in subiecto est, neque de subiecto prædicatur, substantiæ particularitatem, uniuersalitati accidentis opponens. Sed ut planius quod dicimus fit, figuram descriptionemq; subiecimus: in qua superius latus substantia accidentiq; notauimus, reliquum particularitatis & uniuersalitatis titulo inscripsimus, Aristotelicam complexionem angulariter & per latera designantes.

PRIMA REGVLA.

QVando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quecunque de eo, quod prædicatur, dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur: ut homo prædicatur de quodam homine, animal uero de homine, ergo & de quodam homine animal prædicabitur. quidam enim homo & homo est, & animal.

Cum superius de his quæ in subiecto sunt. i. de accidētibus loqueretur, definitionē constitutæ in subiecto rei, & præter subiectum nullo modo permanentis in media tractatione disposuit, dicens, illud esse in subiecto qđ neq; pars esset alicuius, nec sine subiecto posset ullo modo permanere. Patefacto igitur quid sit esse in subiecto, nunc quid sit prædicari de subiecto declarat. duobus enim modis prædicationes fiunt: uno secundū accidens, alio de subiecto. de homine nanque prædicatur albū: dicitur enim homo albus. rursus de eo dē homine prædicatur animal: dicitur enim homo animal. Sed illa prior prædicatio quæ est, homo albus est, secundū accidens est. nanq; accidēs, quod est albū, de subiecto homine prædicatur, sed nō in eo quod quid sit. nam cū album sit accidens, homo substātia: accidens de substantia in eo quod quid sit prædicari nō potest: ergo ista prædicatio secundum accidens dicitur. de subiecto uero prædicare est quoties altera res de altera in ipsa substantia prædicatur, ut animal de homine: nam, quoniam animal & substantia est, & genus hominis: iccirco in eo quod quid sit de homine prædicatur. Quare illa sola de subiecto prędicari dicūtur, quęcunq; in cuiuslibet rei substātia & definitione ponūtur. ergo quotiescunq; huiusmodi fuerit prædicatio, ut alterū de altero ut de subiecto prædicetur, id est ut de eius substātia dicatur, ut animal de homine, hāc proprietatē euenire necesse est, ut si de eo qđ prędicatur, quippiā ut de subiecto, id est in eius substātia prædicetur, necessario idē hoc quod de prædicato dicitur, dicatur etiam de prædicati subiecto, ut homo prædicatur quidē de Socrate in eo quod quid sit. Interrogantibus enim quid sit Socrates, hominē respondemus. At uero de ipso homine in eo qđ quid sit, animal dicitur. in substātia. n. hominis animal prædicatur. atq; ita fit ut animal quidē de homine, homo uero de Socrate in eo qđ quid sit, ut de subiecto prædicentur. Ergo quoniā ista est consequentia, & animal de Socrate in eo quod quid sit prædicabitur. Potest. n. dici interrogantibus quid est Socrates? animal. Ergo manifestū est, quod si qua res de alia ut de subiecto prædicetur, ut homo de Socrate: de eadē uero re quæ prædicatur, de homine. s. alia rursus superior, ut de subiecto prædicetur, ut animal, necesse erit & hāc eandem de subiecto eius, de quo ipsum dicitur, prædicari, ut animal de Socrate: Socrates nanq; subiectus est homini, de quo animal prædicatur. Ergo constat huiusmodi definitio quę dicit, Quoties alterū de altero prædicatur ut de subiecto, ut si quid sit quod de eo qđ prædicatur, in eo quod quid sit, dici possit, hoc idē ipsum de eo quod prius subiectū erat, possit prædicari. Sed fortasse quispiam dicat minime uerū esse quod dictū est: nam cū homo de Socrate prædicetur: Socrates enim homo est, de homine uero spēs, homo enim species est: Socrates species esse nō dicitur. Et rursus cū animal de homine prædicetur, de animali uero genus: animal enim genus est, homo generis uocabulo caret: nō enim dicitur homo esse genus: homo enim genus nō est, sed tantū species. His dicendū est, quod minus aduerterint illā esse definitionem de subiecto prædicationis, quæ in eo quod quid sit unumquodq;, & in eius substantia prædicaretur: nunc autē species de homine nō in eo quod quid sit prædicatur. Neq; enim si quis hominis definitionē reddat, speciem nominauit, sed designatiuum nomen est tantum, utrum de pluribus specie differentibus prædicetur, hoc nomen quod est homo, an certe tantum de solis indiuiduis. nam quoniam de indiuiduis solis homo prædicatur, iccirco species dicitur: & quoniam de specie differentibus animal dicitur, iccirco animal genus uocamus. et sunt quodam modo nominum nomina. Quare neq; genus de ani-

mali, neq; species de homine, in eo quod quid sit prædicatur, sed tantum designat, quomodo homo, & animal de subiectis (ut dictum est) propriis prædicentur. Ergo non est mirandum, si ad eorum subiectum, quæ de subiecto dicuntur, eius prædicati, quod de subiecto non dicitur, prædicatio peruenire non potest.

SECVNDA REGVLA.

Diuersorum generum, & non subalternatim positorum, diuersæ secundum speciem sunt differentiæ, ut animalis & scientiæ. animalis siquidem differentiæ sunt, ut gressibile, uolatile, bipes, & aquatile: scientiæ uero nulla harum est; neque enim scientia a scientia differt in eo quod est bipes. Subalternorum uero generum nihil prohibet easdem esse differentias: superiora enim de inferioribus prædicantur. Quare quæcunque fuerint prædicati differentiæ, erunt eædem & subiecti.

7. Cum multis modis genus dicatur, solum quod nunc tractari cõuenit assumamus. Dicitur enim genus, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prædicatur. ut animal prædicatur de homine, & de equo, & de cane, & de boue, & de cæteris, quæ omnia specie ipsa a se discreta sunt. Spẽs uero est, qđ de pluribus numero differentibus in eo qđ quid sit, prędicatur, ut homo prædicatur de Catone, Socrate, Platone, Virgilio, Cicerone, & de singulis hominibus, qui specie ipsa non differunt, sed tantum a se numero distant. differentia uero est, quæ sub eodẽ genere positas spẽs propria qualitate disterminat. nam cũ equus & homo quantũ ad genus unũ sint: (uterq; enim animal est) differentia rationalis, & irrationalis utrosq; disiũgit ac discernit. Qualitate enim quadã rationabilitatis, & irrationabilitatis uterq; a propriæ substantiæ definitione dissentiunt. Ergo differentia est, quæ de pluribus spẽ differentibus in eo quod quale sit, prædicatur. Nanq; hæc ipsa differentia quæ est irrationabilitas de multis specie differentibus prędicatur, ut de cygno, & equo, & pisce, quæ omnia a se cũ specie ipsa dissentiant, irrationabilitatis tamen qualitate coniuncta sunt. Sed non in omnibus differẽtia de pluribus specie differẽtibus prędicatur. Sunt enim quædã, quæ non nisi de una specie prædicantur, ut grauitas de sola terra, leuitas de solo igne proprie dicitur. At uero nec spẽs semper de pluribus numero differẽtibus prædicatur: mundi enim species de uno solo mundo dicitur, & phœnicis species de una tantum phœnice, sed iccirco ita definita est, quod frequentius differẽtia de pluribus specie differẽtibus prædicatur, quam de uno. Eodemq; modo, & species frequentius inuenitur de pluribus numero differẽtibus prædicari, quam de una tantũ re ac singulari. His ita positis sunt quædã genera, quæ generalissima nuncupantur, quibus genus inueniri non possit. sunt spẽs quibus alias subiectas species nullus inueniet. Inter utraq; autẽ sunt alia, quæ subalterna genera nominantur, quæ superiorũ quidẽ species sunt, posteriorum uero genera, ut substantia genus quidem est generalissimum, ut eius genus inueniri non possit, homo uero species est, ut eius species alia reperiri non ualeat. Animal uero ad substantiam quidem species est, ad hominem uero genus. Decem igitur prædicamentorum significatio nihil aliud demonstrat, nisi decẽ genera rerũ, quæ generalissima nominamus. Ergo quoties genera generalissima discrepant, eorũ quoq; species discrepabunt: & quoties spẽs discrepant, quoniã differẽtiis disiunguntur, atq; informantur, differentiæ quoq; diuersarum specierum discrepabunt. Animal nanq; & scientia, quoniam est animal substantia, scientia uero ad aliquid: quoniamq; genus animalis est substãtia, & genus scientiæ est ad aliquid, omni substantiæ a se ratione discreta sunt, & differentiæ quoq; scientiæ, atq; animalis omnibus qualitatibus disiunguntur. Est nanq; differentia animalis, bipes, & quadrupes: animal enim sic ab alio animali differt, quod hoc quidem bipes sit, ut homo, & auis: illud uero quadrupes, ut equus, atque bos: illud uero multipes, ut formica, & apis. Sed sciẽtia differentias huiusmodi non habet: neq; enim scientia a sciẽtia differt in eo quod bipes est. Quare constat quoties diuersa sunt genera, specierũ quoq; differentias esse discretas. Atq; hoc est quod ait, Diuersorũ generũ & non subalternatim positorum diuersas secundum speciem differentias esse. Et hoc exempli adiectione firmauit dicens, Animalis & scientiæ diuersas esse differentias: nam cum sit bipes animalis differentia, sciẽtiæ non est. Et hoc quidem diuersis generibus dictum est, id est quæ subalterna non sunt. Quod si subalterna sunt genera, nihil prohibet alias easdẽ esse differentias, alias diuersas, ut auis est species animalis, & rursus est genus corui, & est subalternũ genus, auis. Sed animalis differentiæ sunt rationalis, atq; irrationalis: auis uero differentia rationalis nõ est. Nulla enim auis ab alia aui differt, quod sit rõnalis, ergo hoc loco nõ sunt eædẽ subalternorum generũ differentiæ. Si quis uero has generis, id est animalis differentias dicat, ut animalium alia sunt, quæ pascantur herbis, alia quæ seminibus, alia quæ carnibus. Hæ differentiæ conueniunt in subalterno genere, uidelicet in aui: nanq; auiũ sunt aliæ, quæ seminibus uescũtur, aliæ quæ herbis, aliæ q̃ carnibus, ut uultur, & miluus. ergo in subalternis generibus nihil prohibet easdẽ esse differentias, & iterum discrepare. Hoc autem iccirco euenit, quia quæ de prædicato dicuntur, possunt de subiecto prædicari. Quare quod dicitur de genere, potest etiam dici de specie. Atq; hoc est quod ait, Subalternorũ uero generũ nihil prohibet easdẽ esse differentias. Superiora enim de inferioribus generibus prædicantur. sed cum diceret nihil prohibet easdẽ esse differentias, hoc quodãmodo uoluit demonstrare, esse quasdã easdem differentias, alias uero posse esse diuersas: cui rem contrariã intulisse uidetur cũ dicit, Quare quæcunque prædicati differentiæ fuerint, eædẽ erunt etiam subiecti. nam cũ illic dixisset, nihil prohibet esse easdẽ differẽtias generũ subalternorum: hic omnes easdẽ esse declarat. dicit enim, Quæcunq; fuerint differẽtiæ prædicati, easdẽ etiã subiecti esse. atq; hæc res plures maximis illigauit erroribus, ut emendandum crederent locũ, non ut esset ita, Quare quæcunq; prædicati differẽtiæ fuerint, eædem erunt etiam subiecti: sed ut hoc modo, Quare quæcunq; subiecti differentiæ fuerint, eædem erunt etiã prædicati. Sed hoc abiiciendũ est, neq; enim fieri potest ut in rem superiorem prædicatio posterioris redundet. nam cũ dicitur, quæcunq; subiecti fuerint differentiæ, eædẽ erunt prædicati: hoc scilicet significatur, ut prædicatio subiecti redeat in prædicatũ, quod fieri nõ potest. Sed dicendũ est, quod sunt aliæ differentiæ, quæ dicuntur cõpletiuæ prædicati, & cuiuslibet illius speciẽ informantes, quæ cõmuni nomine specificæ nominantur. nam cũ dico animatum, & sensibile, si substantiæ coniungantur, definitionem, & speciem mox animalis efficiunt. Animal enim est substantia animata sensibilis, atq; hæ differentiæ dicuntur specificæ, & completiuæ. Sunt autem aliæ, quæ ipsæ quidem nihil complent, nec ullam speciem reddunt, sed genus tantum diuidunt, ut rationale, & irrationale, hæc enim diuidunt genus, id est animal. Animal enim rationali differentia irrationaliq; diuiditur. Ergo illæ, quæ sunt generis diuisiuæ differentiæ, possunt aliquoties eædem esse, possunt aliquoties non eædem. ut animalis quoniam diuisibilis est differentia, quæ est rationale, potest eam non habere auis, quæ est subalternum genus. Et rursus easdem diuisibiles habere potest, ut easdem quas superius diximus. nam cum diuidant animal differẽtiæ, quæ carnibus, herbis, & seminibus uescuntur, eædem possunt esse subalterni generis, id est auis, ergo hæ diuisibiles possunt etiã esse diuersæ. Illę uero, quæ completiuæ & specificæ sunt, aliquando non prædicari de subiecto non possunt. ut quoniam animal habet differẽtias completiuas, & suæ speciei effectiuas, sensibile scilicet, & animatum: hæ differentiæ de homine, quod est subiectum animalis, non prædicari non possunt. Omnes enim specificæ differentiæ de his prædicantur, quorũ speciem cõplent, ut de animali prædicatur sensibile & animatũ, & hoc ut de subiecto. In substãtia enim animalis utraque prædicantur, sed animal prædicatur de homine, ut de subiecto. necesse est ergo animatum, atq; sensibile de homine prædicari, ut de subiecto.

subiecto. Hoc est enim quod superius pręmisit, cũ diceret, Quando alterum de altero prædicatur, ut de subiecto, quæcunq; de eo, quod prædicatur, dicuntur, omnia etiã de subiecto dicuntur. Atq; hoc in omnibus generibus recte cõstat intelligi. Ergo diuisibiles differẽtiæ possunt aliquando cũ subiectis esse cõmunes, aliquando diuersæ: specificæ uero & completiuæ cũ subiectis cõmunes non esse non possunt. Quod ergo Aristoteles ait, Subalternorum generum nihil prohibere easdem esse differẽtias, diuisibiles differẽtias easdẽ esse nihil prohibere disputatũ est, quæ possunt esse etiam diuersæ. Quod uero ait, Quæcunq; prædicati differentiæ fuerint, eædem erunt etiã subiecti, de specificis intelligendũ est. quæ cum speciem cuiuslibet informent, & de eo, quod informant, ut de subiecto prædicẽtur, ad quodcunq;, ut de subiecto prædicatur illud quod ipsæ differentiæ informant, de eo, ut de subiecto prædicabuntur, & de eo non prædicari nõ possunt. Quare nihil est in huiusmodi theoremate, quod ullo modo debeat emendari.

PREDICAMENTORVM ENVMERATIO.

EOrum quidem, quæ secundum nullam cõplexionem dicuntur, singulũ aut substantiam significat, aut quantitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm, aut habere, aut facere, aut pati. Est autem Substantia, ut figuraliter dicatur, ut homo, equus. Quantitas, ut bicubitũ, tricubitum. Qualitas, ut albũ, grãmaticum. Ad aliquid, ut duplũ, dimidiũ, maius, minus. Vbi, ut in Lyceo, in foro. Quando, ut heri, superiori anno. Situm, ut sedet, iacet. Habere, ut calciatus, armatus. Facere, ut secare, urere. Pati, ut secari, uri. Singula igitur eorum, quæ dicta sunt, ipsa quidẽ secundum se in nulla affirmatione dicuntur, aut negatione. Horum aũt ad se inuicẽ affirmatio, uel negatio fit cõplexione. Videtur aũt omnis affirmatio uel negatio uel uera uel falsa esse. eorũ aũt, quæ secundum nullam cõplexionem dicuntur, singula, neq; uera, neque falsa sunt, ut homo, album, currit, uincit.

8. Post paruissimam in quatuor enumerationem, id est in substantiã, accidens, uniuersalitatem, particularitatẽ, nunc est de partitione maxima tractaturus, quæ fit in decẽ. hac enim enumeratione maior non põt inueniri. neq; enim undecim prædicamenta poterunt inueniri, nec ultra decẽ ullo modo aliquod genus recte excogitari põt. Quare facit huiusmodi enumerationem, sed non diuisionẽ. diuisio nanq; fere est generis in spẽs: prædicamentorum uero, quoniã genus unũ non habent, diuisio esse non põt, sed potius enumeratio est. Sunt uero quidam qui contendunt recte enumerationem nõ esse dispositam. alii nanq;, ut superuacua quædam demunt, alii ut curto operi addunt, alii uero permutant: quos nimirũ non recte sentire alio nobis opere dicendũ est. ait aũt, Eorum quæ secũdum nullam complexionem dicuntur. Adeo non de rebus, sed de uocibus tractaturus est, ut diceret, Dicuntur. Res enim proprie non dicuntur, sed uoces, & qđ addidit, singulum aut substantiam significat, late patet eum de uocibus disputare, non enim res, sed uoces significant, significantur autem res. Sine complexione uero dicuntur, (ut dictum est) quæcunq; singulari intellectu, & uoce proferuntur: secundum complexionem uero, quæcunque aliqua coniunctione, uel accidentis copulatione miscentur. sed quid ex iis, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, efficitur, ipse demonstrat, cum dicit, Singula igitur eorum, quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur. Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio fit. uidetur enim omnis affirmatio uel falsa esse, uel uera. Eorum autem, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, neque uerum quicquam, neque falsum est, ut homo, album, currit, uincit. Significat ergo & hic ea, quæ sine ulla complexione dicuntur, affirmationis uim non obtinere. Si quis enim dicat homo, uel album, uel decem, uel quidlibet simplici modo, in eo neq; uerũ aliquid inueniet, neq; falsum, sed omnis affirmatio, uel uera, uel falsa est. Igitur uniuersaliter pronunciat prædicamenta affirmationis ratione penitus nõ teneri. Sed hęc eadẽ si cum quadã cõplexione coniuncta sint, fieri propositiones necesse est, q̃ in se uerũ falsum'ue contineant. Sed non omnis cõplexio propositionem facit. Nec si dixero, Socrates in foro, iccirco iam propositio est. Sed si quis dicat, Socrates in foro ambulat, tunc fit propositio, quæ aut affirmatio est, aut negatio. Affirmationes aũt, & negationes uel ueræ uidentur esse, uel falsæ. atq; ideo quodcunq; neq; uerũ, neq; falsum est: illud propositio non est. Ergo quadam cõplexione ex iis, quæ secundum nullam cõplexionem dicuntur, ueritas falsitasq; conficitur. Affirmationem aũt solam nunc Aristoteles interposuit iccirco, q̃ omnis affirmatio prior est. hoc enim negatio tollit, qđ affirmatio ante cõstituit, prior quidẽ secundũ significationẽ, sed non secundũ genus: quod alio liquebit loco. Maxime aũt monstrat Aristoteles se non de rebus, sed de uocibus tractaturũ, quod ait, Horum aũt ad se inuicem cõplexione affirmatio fit, non enim rerum complexione fit affirmatio, uel negatio, sed sermonũ. nec in rebus est ueritas, & falsitas, sed in intellectibus, atq; opinionibus, & post hæc in uocibus atq; sermonibus. Atq; hæc hactenus. Secundũ cõplexionem ergo sunt quæcunq; ex integris compositis fiũt, ut Socrates ambulat. nam & Socrates, & ambulat uterq; integer sermo est, & cõiunctus affirmationem facit. At uero si quis dicat flammiger, uel multisonus, uel fluctiuagus, secundũ cõplexionem non erit ista prolatio, iccirco quod ex neutris integris factũ est. Horum aũt decem prædicamentorum definitiones inueniri nõ possunt, iccirco q̃ ea, quæ significant, generalissima sunt. Substantia enim, & quantitas, & qualitas nulli unquã generi uidentur esse subiecta. Quare quoniã definitio omnis a genere dicitur, genus, qđ alii generi subiectũ non est, a definitione relinquitur. Sed nunc quidẽ omnium prædicamentorum conuenientia dixit exẽpla: post uero latius de unoquoq; tractabitur. & quoniam definitio inueniri nulla potest, quibusdam proprietatibus informantur. quare, quoniam de his dictum est plene, ad tractatum substantiæ transeamus.

DE SVBSTANTIA.

SVbstantia aũt, quæ proprie & principaliter & maxime dicitur, est quæ neq; de subiecto dicitur, neq; in subiecto est, ut aliquis homo, uel aliquis equus. Secundæ autem substantiæ dicuntur species, in quibus illæ, quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt. Et hæ quidem, & harum specierum genera, ut aliquis homo, in specie quidem est, in homine: genus uero speciei, animal est. Secundæ ergo substantiæ hæ dicuntur, ut est homo, atque animal.

9. Quæritur cur prædicamẽtorũ tractatũ a substãtiis inchoauerit. nam quoniã omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto nõ est: quicquid in subiecto est, eget subiecto, quoniã in propria natura nõ põt cõsistere. & quoniam rebus omnibus substãtia subiecta est, nihil eorũ quæ sunt in subiecto præter substantiã poterit permanere. sed prior illa natura est, sine qua alia esse nõ possunt. quocirca prior naturaliter uidetur esse substãtia. nõ absurde igitur in disputatione qđ prius per naturã fuit, prius etiã sumpsit. Et definitionem quidẽ substãtiæ proferre nõ potuit: sed post exemplum superius datum, descriptionẽ quandã profert, qua quid sit ipsa substãtia queamus agnoscere, hoc est aũt, non esse in subiecto. Substantia enim in subiecto nõ est. Facit autem quandã substantiarum diuisionem, cũ dicit, alias primas esse substantias, alias secundas, primas uocans indiuiduas, secundas uero indiuiduarum species & genera. Ergo cum primis secundisq; substantiis commune sit non esse in subiecto, additum primis substantiis de subiecto non prædicari, primas substantias a secundis substantiis separat: substantia enim indiuidua, in eo quod est substantia, in subiecto non est: quod autem indi-

uidua est, de subiecto non prædicatur. Sunt ergo primæ substantiæ, quæ neq; in subiecto sunt, neq; de subiecto dicuntur, ut est Socrates & Plato. hi enim, quoniã substantiæ sunt, in subiecto nullo sunt: quoniã uero particulares indiuiduiq; sunt, de nullo subiecto prædicantur. Secundæ uero substantiæ sunt, quibus cõmune est cũ primis substantiis, ꝙ in subiecto nõ sunt: proprium uero quòd de subiecto prædicantur: quæ secundæ substãtiæ sunt uniuersales, ut est homo atq; animal. homo nanq; & animal in nullo sunt subiecto, sed de subiecto aliquo prædicantur. Sunt igitur primæ substantiæ particulares: secũdę, uniuersales. Proprie aũt substantias, indiuiduas dicit, ꝙ hominẽ quidem, id est ipsam spẽm, & animal, quod est genus, nõ nisi ex indiuiduorũ cognitione colligimus. Quare quoniã ex singulorum indiuiduorũ sensibus generalitas intellecta est, merito propriæ substantiæ indiuidua & singula nominantur. Principaliter uero indiuiduæ substantię dictæ sunt, ꝙ omne accidens prius in indiuidua, post uero in secundas substãtias uenit. nam quoniã Aristarchus grãmaticus est, homo uero est, Aristarchus est homo grammaticus, ita prius omne accidens in indiuiduũ uenit: secũdo uero loco etiã in spẽs generaq; substantiarum accidẽs illud uenire putabitur. Recte igitur quod prius subiectũ est, hoc substãtia principaliter appellatur. Maxime aũt substantia prima dicitur, iccirco quia quæ maxime subiecta est rebus aliis, ea maxime substantia dici põt, maxime aũt subiecta est prima substantia. Omnia enim de primis substantiis dicuntur, aut primis substantiis insunt, ut genera & spẽs: nanq; & genera & species prædicãtur de propriis indiuiduis. ut animal atq; homo prædicantur de Socrate, id est secũdę substantiæ de primis. Sin uero sint accidentia, in primis substãtiis principaliter sunt. Quare, quoniã & accidentia in primis substantiis principaliter sunt, & secundæ substantiæ de primis substãtiis prædicantur, primæ substãtię secundis substantiis accidẽtibusq; subiectæ sunt. Quare, quoniã istę maxime subiectæ sunt & accidentiũ subsistentiæ, & secundarũ substantiarum prædicationi, iccirco maxime substantiæ nuncupantur. Dicit aũt non omnes spẽs neq; omnia genera, secũdas esse substantias, sed eas tantum quæ primas substantias continerent, ut est homo atq; animal. homo nanq; cõtinet Socratẽ, id est aliquã indiuiduam substantiã: animal uero continet indiuiduum speciemq;, id est hominẽ & aliquem hominẽ. Quare genera & spẽs, quæ de primis substantiis prædicantur, ipsas secundas putat esse substantias. hoc aũt hoc modo ait: Secundæ aũt substantiæ dicuntur in quibus spẽbus illę, quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt, & hæ, & harũ specierum genera, & inde conuenientia ponit exempla. Ac si diceret, non omnia genera, non omnes species secũdas substantias dico, sed eas tantũ species, in quibus indiuidua illa, id est primæ substantiæ, sunt, & harum specierum, id est quæ continent primas substantias, genera. Hoc aũt iccirco dictũ uidetur, ne quis colorẽ quod genus est, uel album quod est spẽs, secundas putet esse substantias. Ista enim primas sub se nõ continent. Sed dicat aliquis, quẽadmodum primæ poterunt esse substantiæ indiuiduæ, cũ omne, qđ prius est sublatum, auferat id quod est posterius, posterioribus uero sublatis priora non pereant. homo nanq; si pereat, Socrates quoque fit continuo periturus. si uero Socrates interierit, homo cõtinuo nõ peribit. Si igitur sublatis generibus & spẽbus indiuidua permutãtur, sublatis indiuiduis genera spẽsq; permanent, magis primas substantias, spẽs & genera nominari, dignum fuit. Sed hoc modo indiuiduorum natura non recte accipitur. neq; enim cuncta indiuiduorũ substantia in uno Socrate est, uel quolibet uno homine, sed in omnibus singulis. genera nanq; & species non ex uno singulo intellecta sunt, sed ex omnibus singulis indiuiduis, mentis ratione cõcepta. Semper etiã quæ sensibus propinquiora sunt, ea etiã proxime nuncupanda uocabulis arbitramur. Qui enim primus hominem dixit, non illum, qui ex singulis hominibus conficitur, concepit animo, sed quendam singularem atque indiuiduum, cui hominis nomen imponeret. Ergo sublatis singulis hominibus, homo non remanet; & sublatis singulis animalibus, animal interibit. Quocirca, quoniam in hoc libro de uocabulorũ significatione tractatus habetur, ea, quibus uocabula prius posita sunt, merito primas substãtias nũcupauit. prius aũt illis uocabula sunt indita, quę prius sub sensibus cadere potuerunt: sensibus uero obiiciuntur prima indiuidua: merito igitur ea prima in diuisione posuit. Eodẽ quoq; mõ illa quæstio soluitur, quæ dicit, Cum naturaliter primæ intellectibiles sint substantiæ, ut Deus & animus, cur non has primas substantias nuncupauerit? Quoniã hic de nominibus tractatus habetur: nomina aũt primo illis indita sunt, quæ principaliter sensibus fuere subiecta: posteriora uero in nominibus ponẽdis putantur quæcunq; ad intelligibilem pertinent incorporalitatẽ. Quare, quoniam in hoc opere principaliter de nominibus tractatus est, de indiuiduis uero substãtiis, q̃ primæ sensibus subiacent, prima sunt dicta uocabula. In opere, quo de uocabulis tractabatur, merito indiuiduæ sensibilesq; substãtiæ primæ substãtięq; sunt positæ. Cum aũt tres substantiæ sint, materia, species, & quæ ex utrisq; cõficitur, undiq; cõposita & compacta substantia: hic neq; de sola specie, neq; de sola materia, sed de utrisq; mistis cõpositisq; proposuit. Partes aũt substantiæ, incompositę & simplices sunt, ex quibus ipsa substantia conficitur, species, & materia, quas post per transitũ nominat, dicens substantiarũ partes & ipsas esse substantias, atq; hæc hactenus. Nunc expositionis cursum ad sequentia conuertamus.

Manifestum est aũt ex iis, quæ dicta sunt, quoniã eorũ, quæ de subiecto dicuntur, necesse est & nomen & rationẽ de subiecto prædicari: ut homo de subiecto, aliquo homine prædicatur, prædicatur quoq; nomen ipsius. hominẽ enim de aliquo homine prædicabis. Ratio quoq; hominis de subiecto, aliquo homine prædicabitur. quidã enim homo & homo est & animal: quare & nomen, & ratio prædicabitur de subiecto. Eorũ uero, quæ in subiecto sunt, in pluribus quidẽ neq; nomen de subiecto, neq; ratio prædicabitur. In aliquibus aũt nomen quidẽ nihil prohibet interdũ prædicari de subiecto, rationẽ uero impossibile est prædicari. ut albũ cum in subiecto sit, in corpore, prædicatur de subiecto: dicitur enim corpus albũ: ratio uero albi nunquã de corpore prædicabitur. Alia aũt omnia aut de subiectis dicuntur, principalibus substantiis, aut in subiectis eisdem sunt. Hoc aũt manifestũ est ex his, quæ per singula proponentur, ut animal de homine prædicatur, ergo de aliquo homine. nam si de nullo aliquorũ hominũ, neq; omnino de homine. Rursus color in corpore est, ergo & in aliquo corpore. nam si nõ in aliquo singulorũ, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis principalibus substantiis dicuntur, aut in subiectis eisdem sunt. Non existentibus ergo primis substantiis impossibile est esse aliquid aliorum.

10. Omnia quæcunq; uel in subiecto sunt, uel de subiecto prædicãtur, de subiectis propriis dicuntur. nanq; qđ in subiecto aliquo est, de proprio subiecto prædicatur, ut albũ de corpore prædicatur. dicitur.n.corpus albũ. Sed quoniã secundæ substantiæ primarum substantiarũ uel spẽs uel genera sunt: Socratis enim spẽs homo est, & animal genus: genus aũt de subiectis spẽbus, & species de indiuiduis uniuoce prædicatur: secundæ substãtiæ de subiectis spẽbus & indiuiduis uniuoca prædicatione dicuntur. Conuenit nanq; primarũ & secundarũ substantiarũ, si fit una facta definitio: nanq; animal & homo & Socrates una definitione iunguntur, ꝙ substantiæ animatæ atq; sensibiles sunt. Igitur secundæ substãtiæ ita de subiectis prædicãtur propriis, id est de primis substantiis, ut uniuoce prædicẽtur. Illorum uero, quę sunt in subiecto, aliquoties quidem neque nomen ipsum de subiecto dicitur. nam uirtus in anima est, sed uirtus de anima minime prædicatur, aliquoties autem denominatiue dicitur, ut grammatica quoniam est in homine, denominatiue gram-

maticus

maticus a grāmatica dicitur. Sæpe autem ipsum nomen de subiecto prædicatur, ut quoniā album est in corpore, corpus albū dicitur: sed siue nomen non prædicetur, siue denominatiue dicatur, siue ꝓprio nomine prædicatio fit, definitio eius quod est in subiecto, de proprio subiecto nunquam prædicabitur, ut album quoniam est in subiecto corpore, prædicatur quidem albi nomen de corpore, definitio uero albi ad corpus nullo modo dicitur: albū nanq; & corpus una ratione utraq; definiri non possunt. Amplius, si omne accidens in subiecto est, & substantia subiectū est, differt ab accidente substantia, differt etiam definitio substantiæ atq; accidentis: ꝙ eadē definitio subiecti & eius quod est in subiecto, esse non pōt. Atq; hoc est qd ait, Eorum uero, quæ sunt in subiecto, in pluribus quidem neq; nomen de subiecto neq; ratio prædicatur, ut uirtus in anima. Addidit quoq; in aliqbus aūt nomen quidem nihil prohibet interdū prædicari, & in aliis quidem denominatiue, in aliis uero recto nomine fit prædicatio. De secundis uero substantiis semper ad primas substantias prædicatio peruenit. nam si quidam homo & homo est & animal, & cætera, una definitio animalis & ad hominē, & ad quendam hominem conuenienter aptabitur. Magis tamen esse substantias indiuiduas, & particulares ipsæ significantius monstrat. nam cum omnis res aut substantia sit aut accidens, & substantiarū aliæ sint primæ, aliæ secundæ, fit trina partitio, ita ut omnis res aut accidens sit, aut secunda substantia, aut prima. Horum aūt ut sub descriptione diuisio fiat, hoc modo dicimus: Omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto nō est. eorū, quæ in subiecto sunt, alia prædicantur de subiecto, alia minime. eorū, quæ in subiecto non sunt, alia de nullo subiecto prædicantur, alia uero prædicantur. Ergo omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto non est. aut in subiecto est, & de subiecto prædicatur. aut in subiecto est, & de nullo subiecto prædicatur. aut in subiecto nō est, & de subiecto prædicatur. aut in subiecto non est, & de nullo subiecto prædicatur. His igitur sumptis si primas substantias separemus, remanent secundæ substantiæ atq; accidentia. Sed secundę substantiæ sunt quæ in subiecto nō sunt, & de subiecto ꝓdicantur. Ergo esse suum, nisi in hoc quòd de aliquo prædicantur, non retinent. Prædicantur aūt secundæ substantię de primis, ergo ut secundæ substantiæ sint, prædicatio de primis substantiis causa est. Non enim essent secundæ substantiæ, nisi de primis substantiis prædicarentur. Illa uero, quæ in subiecto sunt, penitus consistere nō ualerent, nisi fundamēti quodam mō loco, primis substantiis niterentur. Ergo omnia quæcunq; sunt præter primas substātias, aut secundæ substantiæ erunt aut accidentia. sed secundę substantiæ de primis substantiis prædicantur, accidentia in primis substantiis sunt. quocirca omnia aut de primis substantiis prædicantur, ut secundæ substantiæ, aut in primis substantiis sunt, ut accidentia. quod Aristoteles proposuit hoc modo. Alia autem omnia aut de subiectis dicuntur principalibus substantiis, aut in subiectis eisdē sunt. hic quoq; uerissima sumit exempla. Ait enim, Si accidēs in nullo subiecto corpore esset, nec in corpore esset omnino. nam si in nullo singulorū, in nullo generaliter esse diceretur. Et itē animal nisi de singularibus atq; indiuiduis hominibus prædicaretur, nec de homine prædicaretur omnino. Quare, quoniam iccirco prædicātur secundæ substantiæ, quoniā sunt primæ, & icirco sunt aliquid accidentia, quoniā eisdem primæ substantiæ substantię sunt: si primæ substantiæ non sint, nec quæ de his prædicātur, mansura sunt, nec quæ in his subiectis sunt, permanebunt.

Secundarum uero substantiarum magis substantia est species quam genus: propinquior enim est primæ substātiæ. Si quis enim assignet primā substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciem proferens quam genus: ut quendam hominem assignans, manifestius assignabit hominem, quam animal assignando. Illud enim proprium est magis alicuius hominis, hoc autem communius. Et cum aliquam arborem reddideris, manifestius assignabis, cum arborem reddideris q; plantā.

11. Constat indiuiduas substātias primas & maxime & ꝓprie esse substantias. Secundę uero substantiæ, ideſt genera & spēs, sicut non æqualiter a prima substantia distant, ita non æqualiter substātiæ sunt. nam quoniā propinquior est spēs primæ substantiæ quam genus, icirco magis est substantia species quam proprium genus, ut homo propinquior est Socrati quam animal, atq; ideo magis est homo substātia. Animal uero quanquam & ipsum substantia sit, minus tamen homine. hoc aūt icirco euenit, quod in omni definitione conuenientius spēs ad primā substantiā dicitur, q̄ genus. nam si quid sit Socrates aliquis uelit ostēdere, propinquius substātiam Socratis, proprietatemq; monstrabit, si dixerit eum esse hominē, quam si animal. Quod enim animal est Socrates, cōmune est cū cæteris qui homines non sunt, id est cū equo, atq; boue. Quod uero homo est, cū nullo alio est cōmune, nisi cū his qui sub eadē specie hominis cōtinentur. quocirca propinquior erit ad significationem designatio, cū indiuiduo spēs redditur, quam si generis uocabulum prædicetur. Rursus si quamlibet indiuiduā arborē designare aliquis uolens, arborē dicat, propinquius designabit qd sit id quod definiuit, quam si plantā nominet, planta aūt genus est arboris. prædicatur enim planta & de iis quæ arbores nō sunt, ut de caulibus atq; lactucis. Quare cōstat spēs magis esse substātias, eo qd sint primis, & maxime substātiis propinquiores: & qd in eo quod quid sit, assignata spēs conuenientius & euidentius assignet, genus uero longinquius atq; communius.

Amplius principales substātiæ eo quod aliis omnibus subiecta sunt, & alia omnia aut de his prædicātur, aut in eis sunt, ideo maxime dicuntur substātiæ. Sicut autē principales substantiæ ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet. subiacet enim species generi: genera enim de speciebus prædicantur, species aūt de generibus non conuertuntur. Quare & ex his manifestū est speciem magis genere substantiam esse.

12. Magis esse substātias spēs ualidiori rursus argumētatione confirmat, per similitudinē nanq; hoc ita esse declarat. nā cum omnes substantiæ aut primæ sint, aut secundæ, secundarū autem aut genera aut species, specierū atq; generum quicquid similius primis substātiis inuenitur, hoc magis substantia merito putabitur. Sed primæ substantiæ icirco maxime substantiæ dicuntur, ꝙ omnibus ita subiectæ sunt, ut aut in ipsis sint cætera ut accidentia, aut de ipsis alia prædicentur, ut substantiæ secundæ. Quod ergo in primas substantias, hoc idem in spēs uenit. nanq; species & cunctis subiacent accidentibus, & de spēbus genera prædicantur, de generibus uero spēs non prædicantur. Quare non similiter genera subiacent, queadmodum species. Non enim de generibus spēs prædicantur. Ergo sicut primæ substantiæ subiectæ sunt secundis substātiis & accidentibus, ita spēs subiectę sunt & accidentibus & generibus. Genera uero quanquā subiecta sint accidentibus, spēbus tamen ipsa non subiacent. quocirca maior est similitudo speciei ad primas substantias, quam generis: ꝙ si maior est similitudo specierū ad maximas substantias, ipsæ erunt magis substātiæ. Sed ne quis nos arbitretur dicere, ꝙ ea, quæ sunt genera, spēs esse non possunt, sed in eo ꝙ sunt genera, species esse nō possunt. nam in eo ꝙ species est, de superioribus non prædicatur, sed in eo quod genus, de eo prædicabitur cuius est genus. quocirca genera ipsa, quorum sunt genera, his subiacere non possunt: species uero, quorum sunt species, de his prædicari non possunt.

Ipsarum uero specierū quæcunq; nō sunt genera, nihil magis alterū altero substantia est. nihil enim familiarius assignabis de aliquo homine, hominem assignando, quam de aliquo equo equū. Similiter autem & principaliū substantiarū nihil magis alterum altero substantia est. nihil n. magis aliquis homo substātia est, quam aliquis bos.

13. Prædictum est ut Porphyrius quoque in libro de generibus, speciebus, differentiis, propriis, atque accidentibus

planissime docuit, alia esse solum genera, quorum genus inueniri non posset, alia solum species, quæ in alias species diuidi nõ ualerent. Hæ aũt sunt quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit, prædicantur. ut homo de singulis hominibus dicitur, & equus de singulis equis, & bos de singulis bobus, qui sub propria specie positi a seipsis propriæ naturæ figura non discrepant. Ergo huiusmodi spẽs, ut est homo, atq; equus, quæ solis indiuiduis præsunt, quoniam genera esse non possunt, æqualiter semper substantiæ sunt. nam tam proprie, & propinque redditur de quolibet indiuiduo equo, nomen equi, quam de quolibet indiuiduo homine, hominis nomen. quocirca si æqualiter species hæ, quæ genera nõ sunt, ad primas substãtias sunt, æqualiter esse substantiæ merito putabuntur. Hoc aũt dicit non quod omnes spẽs æqualiter substãtiæ sint, sed quæ æqualiter a primis substãtiis distant, põt.n. fieri ut cuiuslibet superioris generis una quælibet spẽs sit, quæ cõparata ad propriam speciem minus illa superior uideatur esse substantia, ut animalis si quis dicat spẽm esse auẽ, eiusdem quoq; speciem hominẽ: auis & homo non æqualiter substantiæ sunt, ieciroo quòd auis homine superior est. Homo nanq; in alias species nõ diuiditur, est enim magis species. Auis aũt potest in alias diuidi species, ut in accipitrem & uulturem, quæ quanquam aues sunt, specie tamen ipsæ dissentiunt. Proprie aũt species accipiter ac uultur est, hi enim solis indiuiduis præsunt. Quare homo atq; accipiter æqualiter a primis substantiis distãt, & sunt æqualiter substantiæ. Homo uero atq; auis, quoniã superior est auis homine, non æqualiter substantiæ sunt. magis enim substãtia homo est. Ergo quæcunq; species æqualiter a suis indiuiduis distant, æqualiter substãtiæ sunt. Quòd quoniam species hæ, quæ genera non sunt, æqualiter a primis substantiis absunt, æqualiter substantiæ esse dicuntur. Planum autem est, ut expositione non egeat, primas quoque substantias æqualiter esse substãtias. aliquis homo enim atq; aliquis equus, quoniam sunt indiuidua, principaliter substantiæ sunt, & proprie, & maxime. Quocirca in maximis substantiis neq; minus, neq; magis substantia poterit inueniri, Indiuidua igitur æqualiter substantiæ sunt.

Merito igitur post principales substantias sola aliorum species, & genera dicuntur esse secundæ substãtiæ. Eorum enim, quæ prædicantur, principalem substantiã sola hæc indicant. Aliquem enim hominem siquis assignauerit quid sit, speciem quidem, uel genus assignans, familiariter assignabit, & manifestius faciet hominem quàm animal assignans. Aliorum uero quicquid assignauerit quilibet, assignabit extranee, uelut album, aut currit, aut quæcunque talium reddens. ergo merito hæ solæ aliorum, secundæ substantiæ dicuntur.

14. Ordine & conuenienter post primas substantias, id est indiuidua, genera, & species, secundas esse substantias cõstitutas monstrat Aristoteles, quæ est firma, atq; expedita probatio. ait enim: Post primas substantias recte genera, & spẽs secundas substantias esse nominatas. In definitionibus enim ubi substãtia cuiuslibet ostenditur, nihil aliud primas substãtias monstrat nisi genus & spẽs. Socrates nanq; siquis quid sit interroget, dicitur homo, uel animal: & in eo qđ quid sit Socrates interrogatus, recte hominẽ uel animal esse respondet. Quare qđ sint primæ substãtiæ, secũdæ mõstrant. Quòd siquis præter secundas substãtias in interrogatione quid sit prima substãtia dicat, id alienissime profert, ut si quid sit Socrates interroganti, aliquis respondeat albũ, uel currit, uel aliquid huiusmodi, qđ secũda substantia nõ sit, nihil conuenienter unquã profert, si quid de prima substãntia præter secũdas substãtias dicat. Quare, quoniã nihil eorũ quæ non sunt secũdæ substantiæ quid sit prima substantia declarat, secundæ aũt substantiæ genera & species sunt, recte post primas substantias & species & genera secundæ dicuntur esse substantiæ.

Amplius principales substantiæ eo quod alijs omnibus subiaceant, & alia omnia de ipsis prædicantur, aut in ipsis sunt, idcirco proprie substantiæ dicuntur. Sicut autem primæ substantiæ ad omnia alia sese habent: ita principalium substantiarum genera, & species ad omnia reliqua sese habent. De his enim omnia reliqua prædicantur. aliquem enim hominem dicis grammaticum esse, ergo & hominem, & animal, grammaticum dicis. similiter autem & in alijs.

15. Hæc quoq; est de eadem re probatio, qua recte post primas substãtias genera & species esse positas uerissima rõne cõfirmat. nanq; indiuidua idcirco primæ dicũtur esse substantiæ, quod alijs cunctis subiaceant. nam quoniã & secundis substãtiis ad prædicatione suppositæ sunt, & de his secundæ substantiæ dicũtur, & quoniã accidentibus, ut possint esse accidentia, subduntur: idcirco primæ substantiæ sunt. Et sicut primæ substantiæ cunctis subiacent accidentibus, sic etiã secundæ. nam quoniã aliquis homo accidentibus subiacet, & homo, & animal accidenti supponitur. & quoniã est quidã homo grammaticus, id est Aristarchus, est homo grãmaticus, est etiã animal grammaticum. quocirca accidentibus primæ substantiæ principaliter subduntur, secundæ uero secundo loco. & quemadmodum primæ substantiæ & accidẽtibus, & secundis substantiis subiacent: sic secundæ substantiæ accidentibus supponuntur: sed secundæ substantiæ spẽs & genera sunt: recte igitur post primas substantias, species, & genera secundas substantias esse proposuit.

DE PROPRIETATIBVS SVBSTANTIAE.

Commune est autem omni substantiæ in subiecto nõ esse. principalis enim substantia neq; de subiecto aliquo dicitur, neq; in subiecto est. Secundæ uero substantiæ sic etiam constant, quia nulla est in subiecto. etenim homo de subiecto aliquo homine dicitur, in subiecto aũt nullo est: neque enim in aliquo homine homo est. Similiter animal de subiecto quidem dicitur, aliquo homine: non est aũt animal in aliquo homine. Amplius eorum, quæ sunt in subiecto, nomen quidem de subiecto aliquando nihil probibet prædicari, rationem uero impossibile est. Secundarum uero substantiarum & nomen de subiectis, & ratio prædicabitur. rationem enim hominis, & animalis de aliquo homine prædicabis. Quare non erit substantia eorum quæ sunt in subiecto.

16. Post enumerationem substantiarũ, & diuisionẽ, in qua alias primas, alias secundas esse proposuit, quoniã substãtiæ definitio nulla est reddita, idcirco quia generalissimũ genus definitionibus nõ tenetur, proprietatẽ quãdam cupit exquirere quasi signũ aliquod, quo substantiam queamus agnoscere: priusq; quid ipsis substãtiis cõmuniter possit euenire proponit, post uero quid illis propriũ sit quærit. sed idcirco ista præmittit, ut ad illud uerũ proprium sine ullo errore perueniat, & quod uere est substantiarũ proprium ultimũ dicat. Tribus aũt modis propriũ significatur. Est enim propriũ qđ alicui speciei omni euenit, & non soli, ut homini bipedem esse. omnis enim homo bipes est, sed nõ solus: aues nanq; & ipsæ sunt bipedes. Aut soli & non omni, ut eidem homini euenit ut sit grãmaticus, sed non omni homini: neq; enim omnis homo grãmaticus est. At uero tertia proprii significatio est, quæ omni euenit, & soli, & semper, ut risibile. omnis enim homo risibilis est, & solum est animal homo quod rideat. Ex his igitur illa duo superiora, quæ diximus, ubi omni & non soli, aut soli, & non omni, esse quædam propria dicebamus, a propriorum ueritate esse uidentur aliena: hoc uero tertium, quod omni inest, & soli, uere est proprium. illa enim superiora consequentia quidem dicuntur, non tamen uere propria, hoc autem ultimum, uere est proprium. Quæcunque ergo talia propria Aristoteles inuenerit, quæ aut solis & nõ omnibus substantiis, aut omnibus & non solis eueniant, uelut non uere in natura cuiuslibet constituta repudiat. Illud uero ultimum ponit, & quod & omni

substantiæ, & soli ualeat euenire. Illa enim sunt ꝓpria, quæ conuertuntur: ut si quid fuerit homo, risibile est, si quid est risibile, homo est. Hæc aūt solū conuerti possunt, quæ omni soli, q; cōtingunt, nam neq; ulli alii magis, neq; ulli minus eueniēt. Quare his prædictis, ad loci ipsius orationē expositionemq; ueniamus. Quod ergo dicit, hoc est: Omnibus substātiis cōmune est, ut in subiecto non sint. nanq; primæ substantiæ, idest indiuidua, in subiecto non sunt. quod planissime his demonstratur. Nunquam enim particularis substātia alicui accidens esse pōt: secundæ uero substantiæ habent quandam imaginē, ꝙ sint in subiecto. uidentur enim secundæ substantiæ in subiectis, id est primis substantiis, esse: sed falso. nā secundæ substantiæ de primis substantiis solum prædicantur, non in ipsis sunt. Animal enim de quodam homine tantū dicitur, non etiā in aliquo homine cōsistit, ut in subiecto. Hoc autem illa res probat, quòd omnia quæcunq; in subiecto sunt, eorum quoq; indiuidua in subiecto sunt: color quoniam in subiecto corpore est, & quidam color subiecto corpore nititur. in hoc uero, quoniā primæ substantiæ, idest indiuidua, in subiecto non sunt, nec eorum uniuersalia, idest secundæ substantiæ, quæ genera speciesq; sunt, possunt aliquo niti subiecto. Quare secundæ substantiæ primas substantias, ad prædicationem tantum, subiectas habent, nō etiam ut ipsæ primis substantiis accidant. Illud quoq; maximū argumētum est secundas substantias non esse in subiecto. quoniam omne, qđ in subiecto est, pōt mutari: illa, quæ subiecta sunt, nō mutantur: ut color, q est in corpore, eodē corpore manente pōt mutari, ut niger fiat ex albo. Mānentibus aūt substantiis primis, secundæ substantiæ nō mutantur. Quam uero ipse Aristoteles posuit probationē, secundas substantias non esse in subiecto, huiusmodi est: prædocuit enim quorundam, quæ sunt in subiecto, nomen de subiectis posse prædicari, rationem uero nunquam. Album enim cum sit in corpore, dicitur corpus albū, & prædicatur albedo de corpore; sed alia est definitio albedinis, alia corporis. Secundæ uero substantiæ de primis substantiis, & nomine prædicantur, & definitione iunguntur. nam quidam homo animal est, & homo, sed quidā homo & hominis & animalis ratione definitur. Et, ut ueracissime sententia concludatur, omne, quod est in subiecto, æquiuoce de subiecto dicitur. Secundæ uero substantiæ de primis non æquiuoce, sed uniuoce nuncupantur, iccirco ꝙ (ut dictum est) & nomine & definitione consentiunt. Quare quēadmodum primæ substantiæ in subiecto non sunt, sic secundæ subiecto carebunt. Commune est igitur omnibus substantiis & secundis & primis, in subiecto nō esse. & quodcunq; substantia fuerit, cōsequens est, ut in nullo subiecto sit. Sed quæritur utrum hoc soli substantiæ insit, an etiā aliis. nam si soli substantiæ inest, quoniā omni substātiæ hoc inesse monstrauimus, quod in subiecto non sit; uerum proprium dicitur esse substantiæ, non esse in subiecto. Hoc enim dictū est esse maxime propriū, quod omnibus inesset & solis. Sed hoc non esse substantiæ propriū uerissima Aristoteles probatione confirmat dicens,

Non est autem hoc proprium substantiæ, nanque & differentia eorum est, quæ in subiecto non sunt: bipes enim & gressibile de subiecto quidem homine dicitur, in subiecto autem nullo est. non enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoque differentiæ de illo dicitur, de quo ipsa differentia prædicatur: ut si gressibile de homine dicitur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur: est enim homo gressibilis.

17. Non esse propriū hoc substātiæ dicit, iccirco ꝙ in differentiis idē fit, in nullo.n. differentia subiecto est. Ad illud nanq; recurritur, Si differētia in subiecto esset, nomine tantū de subiecto prędicaretur, non etiā rōne. Differentia uero de eo, de quo dicitur, uniuoce prædicatur. ut si quis dicat gressibilē differentiā de homine, ipsius differentiæ definitio quoq; homini conuenienter aptabitur. Gressibile nanq; est quod per terrā pedibus ambulat, & homo est quod per terrā pedibus ambulat: ita differētiæ & eius de quo ipsa differentia dicitur, una poterit esse ratio substātiæ: idest unius possunt & nominis nuncupatione, & definitionis determinatione cōiungi. quòd si in subiecto esset differētia, nequaquā de subiecto sibi uniuoce prædicaretur. quare nō propriū est substātię, qđ pertinet etiā differentia. differentia nanq; substantia non est. esset enim proprium substantiæ in subiecto non esse. Non est aūt differētia accidens, esset enim in subiecto. Omnis aūt res aut accidens est, aut substantia, i. aut in subiecto est, aut in subiecto non est: & sunt accidētia quęcunq; in substantiā subiecti nō ueniunt, quæq; permutata naturā substantię nō perimunt. Si quibus uero peremptis subiecta interimantur, illa proprię accidētia nō uocamus: differētia uero est quę de pluribus spē differentibus in eo quod quale sit, prædicatur. Sed differētia substātia nō est, iccirco ꝙ si esset substātia, nō in eo quod quale sit de subiecto, sed in eo quod qđ sit prædicaretur. Qualitas uero solū non est: esset enim accidēs, & in subiecto. An magis ex substātia & qualitate differētia ipsa conficitur, ita ut illud, de quo prædicatur, perempta differētia simul interimatur, ut calor cū est in aqua, perempto calore potest aqua in sua substantia permanere, & est calor in subiecta aqua: quo interēpto, aqua nō peribit. Idem tamen calor est in igne, sed perempto calore, ignē interire necesse est. Quare hæc qualitas caloris substātialiter inest igni, & est propria differētia, idest substantialis. Concludendū est igitur differētiam neq; solū substātiam esse, neq; solū qualitatē, sed quod ex utrisq; conficitur, substantialē qualitatē, quæ permanet in natura subiecti. Atq; ideo, quoniam substantia participat, accidens nō est, quoniā qualitas est, a substantia relinquitur. sed quoddā medium est inter substantiam & qualitatē, quæ quoniā in subiecto non est, & substantia non est, proprium substantiæ non est, non esse in subiecto.

Non conturbent autem nos substantiarū partes, ut quæ ita sint in toto, quasi in subiecto; ne forte cogamur confiteri eas nō esse substātias. nō enim sic dicebamus ea esse, quæ sunt in subiecto, ut quasi partes essent in toto.

18. Post hoc illud quoq; dicit, nō debere nos conturbari, ne forte substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in aliquo subiecto, aliquando cogamur accidentia non substātias confiteri. Substantiarum partes in subiecto sunt, sed nō ut accidentia. uidemus.n. quasdam partes substantiarum ita esse in toto, quasi sint in subiecto. ut caput in toto corpore est, & manus in toto corpore est: forma quoque & materia quæ sunt partes compositæ substantię, in ipsa composita substantia sunt. Ne forte ergo cogamur aliquando partes substantiarum, quoniam sunt in subiecto, suspicari non esse substantias, sed accidentia, præmonet dicens: non.n sic dicebamus ea esse quæ sunt in subiecto, ut quasi partes essent in aliquo. Hoc.n. rationis affert, cur ista accidentia esse aliquis suspicari non debeat. Illa.n. accidētia esse definita sunt, quę essent in subiecto, non ut quædam partes. Hoc enim superius ait. In subiecto autem esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædā pars, impossibile est esse sine eo in quo est. quocirca quoniam accidentia ita sunt in subiecto, ut subiecti partes non sint, substantiarū uero partes in toto ita sunt, ut in subiecto non sint: partes substantiarum, partes accidentium esse nullus recte suspicari potest.

Inest aūt substantijs & differentijs ex his omnia uniuoce prædicari. omnia.n. quæ ab his prædicata sunt, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus: a prima nanq; substantia nulla est prædicatio, de nullo enim subiecto dicitur. Secundarum uero substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur, genus autem & de specie & de indiuiduo. Similiter autem & differentiæ de speciebus & de indiuidis prædicantur. Rationem etiam suscipiunt primæ substantiæ specierum & generum, & species generis. Quæcunque enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicuntur. Similiter autem & differentiarum rationem suscipiunt & species, & indi-

uidua. uniuoca autem erant, quorum & nomen commune, & ratio eadem est. Quare omnia, quæ a substantijs & differentijs sunt, uniuoce dicuntur.

19. Quoniam in subiecto non esse differentiis & substātiis commune monstrauit, aliam rursus communitatem substantiarum differentiarumq; proposuit. nam cum substantiarū aliæ sint primæ, aliæ secundæ, & primæ substantiæ sint indiuiduæ, quoniā nullū indiuidua possunt habere subiectū, ab indiuiduis nulla prædicatio est. Secundæ uero substantiæ de indiuiduis .i. de primis substātiis prædicantur, & de his uniuoce dicūtur. Secundarū enim substantiarū nomen de indiuiduis prædicatur & ratio. Ac de indiuiduo quidē & spēs prædicatur & genus, ut de Platone .i. de aliquo homine, & homo dicitur, & animal. aliquis .n. homo & homo est, & animal, & utriusq; de indiuiduo prædicatur ratio. Dicimus enim aliquē hominē, animal esse rationale mortale, quæ est speciei definitio .i. hominis. Et rursus aliquē hominē dicimus esse substantiam animatā atq; sensibilem, quæ generis est definitio .i. animalis. Species uero generis sui & definitionē suscipit & uocabulū: de homine enim animal prædicatur. dicitur enim homo animal est, & idē ipse rursus homo rationē suscipit animalis. Dicimus .n. esse hominē, substantiā animatam atq; sensibilem. Constat ergo quoniam & genera & spēs de indiuiduis, & genera de spēbus uniuoce prædicantur .i. in omni prædicatione secundæ substantiæ uniuoca appellatione de subiectis dicuntur, quod his cū differentia cōmune est. Differentia namq; de specie de qua dicitur & de eius indiuiduo ipsa quoq; uniuoce prædicatur. nam cū sit gressibilis differētia, de aliquo homine pdicatur: dicitur .n. quidā homo gressibilis, ut Plato & Cicero: sed & definitionē differentiæ suscipiunt indiuidua, de quibus illa differētia prædicatur. Gressibile namq; est, quod per terrā pedibus ambulare pōt. Et quendā hominem possis ita secundū nomen differentiæ definire, ut dicas Platonē esse, qui per terrā pedibus ambulare possit. Et hoc idem euenit de specie cuiusdā hominis .i. de homine. homo namq; idest ipsa species, cū sit gressibilis, pōt definiri, homo est quod per terrā pedibus ambulare possit. Ergo & differētiæ de his, de quibus prædicantur, uniuoce dicuntur. quocirca quoniā & secundæ substantiæ de his, de quibus prædicantur, uniuoce dicuntur, & differentiæ eodē modo: quæcunq; a substantiis uel differentiis prædicationes fuerint, hæ & de subiectis uniuoce prædicabuntur. Qua aūt causa fit, ut secundæ substātię de primis substantiis uniuoce prædicentur? illa est quā supra docuit Aristoteles nos admonens: dixit .n. omnia quæcunq; de prædicato dicūtur, eadem etiā dicentur de subiecto. Omnes enim differentiæ quæ sunt specificæ generis, prędicantur & de spē, & de indiuiduo. ut qm animal efficiūt dr̄iæ animatū atq; sensibile, eadē & de specie .i. homine & de indiuiduo .i. aliquo homine prędicabuntur. quod quoniā superius dictū est, nūc quantum expositionis breuitas postulat, dixisse sufficiat.

Omnis aūt substantia uidetur hoc aliquid significare: atq; in primis quidem substantijs indubitabile & uerum est, quoniā hoc aliquid significant. Indiuiduum enim & unū numero est quod significatur. In secundis uero substantijs uidetur quidē similiter appellationis figura hoc aliquid significare, quādo quis dixerit uel hominem uel animal: nō tamen uerum est, sed magis quale aliquid significat. neq; enim est unū quod subiectum est, quēadmodum prima substantia, sed de pluribus homo dicitur & animal. Non aūt simpliciter quale quid significat, quēadmodū albū. nihil enim album aliud significat, quam qualitatē. genus aūt & species circa substantiā qualitatem determinant. qualē enim quandam substantiā significant. plus aūt in genere quam in specie determinatio fit. dicens enim animal plus complectitur quā hominem.

20. Postquam superius geminas dixit substantię consequētias .i. in subiecto non esse, & cuncta ab his uniuoce prædicari, & eas a maxime proprio substantiæ separauit, iccirco quòd differentiis etiam uidentur esse cōmunes: aliud adiicit, quod iccirco substantiæ propriū non sit, quod non sit in omni substantia. nam quēadmodum quantitas quantū significat, & qualitas quale, sic etiā substantia uidetur hoc aliquid significare. nam cum dico Socrates, uel Plato, uel aliquam indiuiduam substantiam nomino, hoc aliquid significo, sed omnibus hoc substantiis nō inest. Indiuiduis namq;, quoniā particularia sunt & numero singularia, uerū est, hoc aliquid a substantiis significari. In secundis uero substantiis nō idē est. namq; secundæ substantiæ nō sunt unæ, nec numero singulares, sed spēs intra se plurima indiuidua cōtinent, & multas intra se spēs genus includit. quocirca cū dico homo, nō hoc aliquid significaui. neq; enim singulare est hominis nomen, iccirco quòd de pluribus indiuiduis prædicatur. sed potius quale quiddam. Qualis .n. substantia sit demonstratur, cū dicitur homo. Qualitas aūt hæc circa substantiam terminatur. nam sicut indiuidua qualitas species & genera qualitatis habet, & sicut singulas quantitates quantitas speciebus & generibus claudit: ita quoq; indiuiduarum substantiarū spēs & genera secundæ substantiæ sunt. Ergo cū dico homo, talem substantiam significo, quæ de pluribus numero differētibus in eo quod quid sit prædicatur. Qualem ergo quandā substantiā significo, cum hominem dixi, talem .s. quæ de indiuiduis nominetur. Idem quoq; de genere est. nam cū dico animal, talē substantiam significo, quæ de pluribus spēbus dicatur. Est igitur qualitas, ut albū, quæ semper sit in substantia sed non ut ipsam substantiā interimat, iccirco quòd proprietatem substantiæ albedo nō habet. Qualitas uero hæc, quæ de substantiis dicitur, circa substantiā qualitatem determinat: qualis sit enim illa substantia demonstrat. nam si homo est rationalis, & substantia erit rationalis, sed rationale qualitas est. Qualem ergo substantiā monstrant secundæ substantiæ, quocirca nō est hoc propriū substantiæ, hoc aliquid significare. Secundæ enim substātiæ nō hoc aliquid, sed quale aliquid (ut dictū est) monstrant: ita tamen aliquid quale monstrant, ut ipsam qualitatē circa substantias determinent. Qualitas .n. secundarum substantiarū in indiuiduis est. de ipsis .n. naturaliter prædicatur, quæ ipsa indiuidua substantiæ sunt. Qualitas igitur secundarū substātiarum circa indiuidua idest quæ prima sunt, terminatur. Determinatio uero quoties ipse terminus multa concludit, maior est, & minor quoties pauciora. quocirca genus plurima colligit, spēs uero nō tam plurima. nam cum dico animal, etiā hominem bouemq; & alia cuncta animalia hoc uno nomine clausi. Cum uero dico homo, solos homines indiuiduos hac nominis significatione conclusi. quocirca maior fit determinatio per genus, quam per speciem, & fit determinatio circa substantiā qualitatis, uel quia substantialis qualitas in genere & specie est, uel quòd secundum quandam communionem subiectorum dicitur. Sed per se qualitas, ut album, neque ullius substantiam significat, neq; ullam communionem, sicut genus specierum suarum, & indiuiduorum species ostendit. quocirca aliud substantiæ proprium requirendum est.

Inest aūt substantijs etiam nihil ipsis esse contrarium: primæ enim substātiæ quid erit contrarium, ut alicui homini uel alicui animali? nihil enim est contrarium. At uero nec homini, nec animali aliquid est contrarium. nō est aūt hoc substantiæ proprium, sed etiam multorū aliorum, ut quantitatis. bicubito enim uel tricubito nihil est contrarium, at uero nec decem, nec alicui talium. Nisi quis forte multa paucis dicat esse contraria, uel magnū paruo. determinatarum uero quantitatum nullum ulli est contrarium.

21 Adiecit quoq; aliud substantiæ proprium, dicens, substantiæ nihil esse contrarium. hoc autē ex ea, quæ sigillatim fit, inductione confirmat. Homo enim homini, uel equo, uel alicui alii animalium non est contrarius. Sed siquis forsitan dicat, cum ignis atque aqua substantiæ sint, ignē aquæ esse contrarium, mentietur. Non enim ignis aquæ con-

trarius

trarius est, sed qualitates ignis qualitatibus aquæ opponuntur. Calor enim, & frigus contraria sunt, & humor, & siccitas: quæ qualitates cũ aliæ sint in igne, aliæ in aqua, ipsas substantias cõtrarias facere uidentur, sed non sunt. Hoc aũt ex omnibus aliis substãtiis põt probari, in quibus nihil quisquã poterit inuenire contrarium. Sed hoc solius substantiæ propriũ nõ est: nanq; & quantitas definita cõtrariis caret. nam neq; duo tribus contraria sunt, nec duobus quatuor, nec aliquid huiusmodi. nam si dicamus tres duobus esse cõtrarios, cur nõ his duobus etiam quatuor, uel quinq; contrarios esse ponamus? nulla enim afferri ratio põt, cũ tres duobus contrarii sint, cur quatuor, uel quinq; duobus contrarii non sint. Quod si hoc est: & quatuor, & tres, & quinq;, & quicunq; a duobus distant numeri, cõtrarii fient duobus, & erunt uni rei multa contraria, quod fieri non põt. Non est igitur contrariũ aliquid quantitati. Sed si quis dicat magnum paruo, uel multa paucis esse contraria: hæc quidem etiam siquis quantitates esse confirmet, tamen definitæ quantitates non sunt. Quantũ enim sit magnum, uel quantũ paruũ, non definit qui loquitur. eodem modo etiã de multis, atq; paucis. Quare si quis hæc quantitates esse dicat, indeterminatas, indefinitasq; esse confitebitur. Dicit aũt Aristoteles terminatæ quantitati nihil esse contrarium, ut duobus, uel tribus, uel lineæ, uel superficiei. Quòd si etiã aliæ quantitates habent contraria, aliæ uero non habent, nihil omnino impedit ad hoc, qđ dicitur, propriũ non esse substantiæ iccirco, ꝙ constat quasdã quantitates nõ habere contraria. Quòd si hoc & in quantitatibus euenit: non esse contrariũ, substantiarum propriũ non est. Atq; hæc quidem siquis magnum, & paruum in quantitatibus ponat. Sed manifestum est (ut ipse est posterius monstraturus) hæc non esse quantitates, sed ad aliquid. magnum enim ad paruum dicitur: sed cum ad ea loca uenerimus, propositi ordinẽ loci diligentius exequemur. Nũc quoniã declaratũ est, & substãtiæ nihil esse contrariũ, & hoc ei propriũ nõ esse, quoniam idem etiã in quantitatibus consideratur, ad sequens proprium expositionis semitam conuertamus.

Videtur aũt substantia non suscipere magis, & minus. dico aũt hoc, non ꝙ substantia a substantia non sit magis, & minus substantia; hoc enim dictum est, quia est; sed quoniã unaquæq; substantia, hoc ipsum quod est, nõ dicitur magis, & minus. ut si est hæc substantia, homo, non est magis, aut minus hõ, nec ipse se ipso, nec alter altero. nõ est enim alter altero magis homo, sicut est albũ, alterũ altero magis album, & bonũ alterum altero magis bonũ. Sed & ipsum se magis, & minus dicitur, ut corpus cũ sit album, magis albũ esse dicitur nunc, quam prius: & cum calidum sit, magis & minus calidum dicitur. Substantia uero non dicitur magis, aut minus substantia. non enim homo, magis nunc homo, quam prius dicitur, nec aliorum quicquam, quæ substantiæ sunt. quapropter nec recipit substantia magis, & minus.

21. Hoc proprium non simpliciter dicitur, sed cũ aliqua distinctione. ait enim substantiã neq; magis recipere, neq; minus. non hoc dicens, ꝙ substãtia non est magis ab alia substãtia. nam quidam homo, cũ sit substantia, magis est substantia ab homine, idest ab specie, & homo ab animali, idest a genere. Ergo non hoc dicit, ꝙ non inueniuntur substantię quę a substantiis magis substantiæ sint. hoc enim dictũ est, qđ est, idest ꝙ inueniuntur. Ait enim superius primas substantias, idest indiuiduas, maxime esse substãtias, in secũdis uero substantiis, magis esse substantias spẽs, quam genera. Ergo hic nõ dicit, ꝙ nulla substantia ab alia substantia magis substãtia est, sed hoc ipsum quod est, quælibet illa substantia nõ dicitur magis, & minus substantia, ut si est hæc substantia homo, non dicit, quoniã homo nõ est magis & minus substãtia. indiuiduus enim homo magis est substantia, spẽs uero minus, si ad primã, idest indiuiduã substantiam referatur. sed hoc dicit, hoc ipsum quod est, idest homo, nõ erit magis homo, uel minus homo. quocirca non dicit, ꝙ homo non est magis substãtia, uel minus, sed ꝙ homo, hoc ipsum qđ est, non est magis, uel minus homo. non est.n. aliquis homo magis, & minus homo. & hoc idẽ in eiusdẽ cõparatione conuenit speculari. nam ipse homo a seipso nõ est plus homo: at uero nec si ad alterũ conferatur. ad alterũ uero ita, ut sub eadẽ coniunctione sint, ut quidã hõ indiuiduus ad aliquẽ indiuiduũ hominem cõparatus, non erit magis, & minus homo. & ipsa spẽs seipsa non erit magis, & minus homo. Sed hoc palã est in substantiis, in qualitatibus uero põt esse magis, & minus. Albũ enim põt fieri magis albũ seipso, & suscipere magis, & minus, ut sit magis albũ, & minus album. põt & alio albo plus esse album, ut lilium lana, & alio albo minus esse albũ, ut lana lilio, & cygnus niue, atq; idẽ in aliis qualitatibus, ut bono, & calido. Nanq; hæc possunt tẽporibus permutari, & in plus minusue transduci. fit enim aliquoties bono melius, & deterius, & calido feruẽtius, & tepidius. Homo uero, qđ est substãtia, neq; nunc plus erit homo, ꝙ̃ fuit antea, neq; post magis, aut minus erit homo, quam nũc est. quocirca cũ substãtia nõ suscipiat magis, & minus, tamẽ hoc propriũ eius nõ erit. Sed cur nõ sit propriũ, ipse Aristoteles uelut notũ conticuit: nos aũt addimus, quoniã non solum substãtiæ nõ suscipiunt magis, & minus, sed & alia multa. circulus.n. alio circulo nõ erit magis circulus, aut minus, nec duplũ magis duplũ, uel minus. ęqualiter enim duplus est quaternarius ad binariũ, & denarius ad quinarium comparatus. quocirca, quoniam etiam in aliis idem est, hoc substãtiæ propriũ non esse putandum est. Sed hæc quidem omnia quæcunque sunt in substantiis omnibus, propria tamen substantiæ non sunt. eo quod etiam in aliis sint, consequentia substantiæ appellantur. Hæc enim omnia substantias cõsequuntur, ut ubicunq; fuerit substantia, ea, quæ dicta sunt, inueniantur, idest in subiecto non esse. Et prædicationes ab his uniuoce fieri. Et ꝙ hoc aliquid significet. Et ꝙ nihil sit illis contrarium. Et ꝙ non suscipiant magis, & minus. illa uero, quæ non omnibus substantiis insunt, accidentia sunt substantiis, quocirca propria non sunt. Quòd si propria nõ sunt, nondum qualis sit substantia, demonstrant. Quare ut substantiæ qualitatem propriæ cognoscamus, talis est huic requirenda proprietas, quæ & solis substantiis insit, & omnibus. hæc autem huiusmodi est, quam ipse proposuit.

Maxime uero substantiæ proprium esse uidetur, cum unum, & idem numero sit, contrariorum susceptibilem esse: & in aliis quidem non habebit quisquã quid proferat quæcunq; nõ sunt substantiæ, quod cum sit unũ numero, susceptibile cõtrariorum sit: uelut color quod est unũ, & idẽ numero, non erit album, & nigrum: neque eadem actio, & una numero, erit praua, & studiosa. similiter aũt & in aliis, quæ substantiæ nõ sunt. Substantia enim cum unũ, & idem numero sit, capax contrariorum est: ut aliquis homo cũ unus, & idem numero sit, aliquando quidem niger, aliquando aũt fit albus, & calidus, & frigidus, & prauus, & studiosus. In nullis aũt aliis aliquid tale uidetur, nisi quis forsitan instet, dicens orationem, & opinionem contrariorum esse susceptibilia. eadẽ enim oratio uera, & falsa esse uidetur. ueluti si uera sit oratio, sedere quendã, surgente eo, illa eadẽ oratio falsa erit: similiter aũt, & de opinatione. Siquis enim uere putat, sedere aliquẽ, surgente eo, ille idẽ falso putabit, eandẽ habens de eodẽ opinionem. Sed & si quis hoc suscipiat, tamen modo differt: nam ea, quæ in substantiis sunt, ipsa mutata susceptibilia sunt contrariorũ: frigidũ enim de calido factũ mutatum est. alteratum enim est, & nigrum ex albo, & studiosum ex prauo. Similiter aũt & in aliis, unumquodq; ipsorum mutationem suscipiens, est susceptibile contrariorum. Oratio aũt, & opinio ipsa quidem immobilia omnino perseuerant: cũ uero res mouetur, contrariũ circa ea fit. oratio nanq; permanet eadem

dem

dem, sedere aliquem. cũ uero res mota sit, aliquando quidem uera, aliquando aũt falsa fit. similiter autẽ & in opinione. Quapropter quo ad modum saltem substãtiæ proprium est, eo quod secundum mutationem suam captabilis est contrariorum, si quis recipiat placitum & orationem susceptibilia esse contrariorum.

Ait maxime propriũ esse substantiæ, quòd eadem & una numero contrariorum susceptiua sit, nihil contrarium superioribus dicens. Illic enim dixerat substantias substantiis nõ esse contrarias: hic uero dicit non substantias substantiis esse cõtrarias, sed res in se contrarias posse suscipere, ut unus atq; idem homo, nunc quidem sit sanus, alio uero tempore sit æger. ægritudo autem & sanitas cõtraria sunt. Ergo, quoniam declaratum est substantiam posse contraria suscipere, demonstrandum est, quemadmodum hoc solis substantiis insit, hoc enim in nullis aliis inuenitur. nanque in qualitate qualitas non erit eadem atque una numero contrariorum susceptiua. idem enim & unum numero non erit album atq; nigrum. cum album fuerit, & post in nigrum uertitur, tota qualitatis species permutatur: & non erit unum atque idem numero quod contrariorum est, sed diuersum. At uero & actio eadem & una numero, non erit bona atque mala, sed fortasse una bona, alia mala, ita ut diuersæ sint, non eædẽ numero, hoc etiam in aliis reperitur. Ipsa uero substantia cum una sit & numero singularis contraria suscipit. ut idem atq; unus homo cum fuerit candidus atq; albus, a Sole tactus nigrescit, & album in nigrum conuertitur, & in contrarium permutatur, utrasq; res in se contrarias suscipiens. Nulli igitur alii inesse hoc nisi solis substantiis, satis superiora demõstrant. Siquis autẽ opponat orationem & opinionem unã atq; eandem contrariorum esse susceptibilem ideo, quòd cũ dico, Cicero sedet, uel eum sedere opinor. cum uere sedet, uera est & oratio de eodem & opinio, quòd sedet. cum uero surrexit ille, eadem permanet opinio uel oratio, quæ dicit, uel arbitratur, Cicero sedet. sed falsa est, quòd non sedet. uidetur opinio atq; oratio eadem & una numero nunc quidem esse uera, nunc autem falsa, & contraria ipsa suscipere. Sed hoc falsum est, quod oratio & opinio cõtraria nõ recipiunt. nam siquis hoc recipiat, quod etiam oratio atq; opinio contrariorum susceptiua sint, non tamen eodem modo quo substantia. nam substantia ipsa contraria suscipiens permutatur. Cicero nanq; ipse in se ægritudinem suscipiens ex sano factus est æger, & mutatus ipse contraria suscipit. sermo uero & opinio ipsa quidem immutata permanent, sed cum rebus, de quibus dicuntur, permutatis, ipsæ inueniuntur falsæ esse uel ueræ. Et substantia quidem ipsa cum iis, quæ suscipit, contrariis permutatur, oratio uero & opinio, eo quod res, de quibus dicuntur uel arbitrantur, permutentur, ipsæ uidentur falsæ esse uel ueræ. nam cum dico, Cicero sedet, si ille surrexit, oratio quidem ipsa nihil passa est: sed res, de qua fuit ipsa oratio, mota est. Qui enim sedebat surrexit, iccirco ex uera oratione facta est falsa. quocirca substantia ipsa suscipiens (ut dictum est) contraria, permutatur: oratio uero uel opinio non mutatur, sed re circa eas mota, ipsæ ueræ uel falsæ sunt. Quare proprium substantiæ ita esse putabitur contrariorum susceptibile, ut ipsa permutata contraria suscipiat, non ut re mutata, ipsa impermutata immutabilisq; permaneat. Atque hoc dictum est, siquis orationẽ atque opinionem contrariorum susceptibiles putet: non aũt esse orationem atque opinionem contrariorum susceptibiles, ipse rursus adiecit.

Non est autem hoc uerum: oratio nanque & opinio non in eo quod ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur, sed in eo quod circa alterum aliqua passio facta sit. nam quo res est uel non est, eo etiã oratio uera aut falsa esse dicitur, non eo quod ipsa sit susceptibilis contrariorum. simpliciter enim a nullo nec oratio mouetur, nec opinio. Quapropter non erunt susceptibilia contrariorum, cum nulla in eis contrariorum passio facta sit. At substantia eo quod ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis dicitur contrariorum esse. languorem enim & sanitatem suscipit, candorem & nigredinem: & unumquodq; talium ipsa suscipiendo, contrariorũ esse susceptibilis dicitur. Quare propriũ erit substantiæ, cum idem & unum sit numero, contrariorum esse susceptibilem cum permutatione sui ipsius. Ac de substantia quidem hæc dicta sufficiant.

Ait enim orationem atq; opinionem ipsa quidem contrarii nullius esse susceptibilia. neq; enim falsitas ueritasq; in oratione uel opinione insita est, sed iccirco uidentur contrariorum esse susceptibilia, quòd (ut ipse ait) circa alteram quandam passionem sint, hoc est circa hoc esse opinionem uel orationem. nam circa sedere & non sedere, quæ sunt cõtraria, est sedendi aliquem & non sedendi, opinio uel oratio. atq; ideo quoniã circa alias res sunt, quæ sibi sunt cõtrariæ, illis permutatis, ista uidentur esse contraria, non quòd ipsa suscipiant contraria, sed quòd circa contrarias passiones eorum sint. nam neque oratio, neque opinio permutatur, sed sola tantum, de quibus est ipsa oratio atque opinio, id est sedere, & non sedere. quocirca, quoniam nullam ipsa oratio uel opinio suscipiunt passionem, nec quicquam in eis fit atq; euenit contrarium, contrariorum esse susceptibilia non uidentur. At substantia eo quod ipsa suscipiat cõtrariũ, contrariorum dicitur esse susceptibilis. Cicero enim suscipiens sanitatẽ, sanus fit, & suscipiẽs ægritudinẽ fit æger. oratio uero atque opinio (ut dictum est) contraria non suscipiunt. Quare erit hoc proprium substantiæ contrariorũ esse susceptibilem. Sed siquis forsitan dicat, cur cum ignis calidus sit, nunquam frigus suscipiat: & cur cum aqua sit humida, nunquam suscipiat siccitatẽ. His enim oppositis uidetur non omnis substantia contrariorum esse susceptibilis, & substantiæ hoc proprium infirmabitur, cum non sit in omnibus substantiis. Sed dicendum est, quod ea contraria suscipere uidentur substantiæ, quæ sunt in eius natura non insita, alioqui non suscipit quicquid illi substantialiter inest. Suscipere enim dicimus aliquid de rebus extrinsecus positis, & præter substantiã constitutis. quoniã igitur in substantia ignis inest calidum esse, ignis calorem non suscipit. quocirca neq; est ignis caloris susceptibilis, neque frigoris. Calorem quidem non suscipit, iccirco quòd eius naturæ substantiæq; immutabiliter adhæsit. Frigus etiam non suscipit, quoniam caloris natura ipsius ignis contrarium sponte repudiat. quocirca si quid est quod suscipiat ignis idest extrinsecus positum, accipiat necesse est eius quoq; contrarium, ipse unus permanens ac singularis. Idem quoque de aqua dicendum est. illa enim sicut ignis calorẽ, sic non suscipit humiditatem, sed est quodammodo & ipsi humiditas naturaliter insita. atq; ideo calor ignis, & humiditas aquæ non solum qualitates dicũtur, sed etiam substantiales igni & aquæ qualitates: nam aqua quoniam in se neque frigus, neque calorem substantialiter habet, susceptibilis & frigoris & caloris esse dicitur. quocirca non de his contrariis loquitur, quæ substantialiter insunt, sed de his, quæ potest suscipere unaquæq; substantia idest quod potest extrinsecus adhiberi. Hoc autem in omnibus esse substantiis manifestum est. nam quoniam Cicero sanus & æger est, homo sanus & æger est: & si homo sanus & æger est, animal sanum atque ægrotum est. Sed cum duobus modis animal atque homo spectentur: uno quod de pluribus prædicentur, altero quod substantiæ sint, in eo quod de pluribus prædicantur, contrariorum susceptiua non sunt: ut animal in eo quod de speciebus dicitur, neque sapiens est, neque insipiens: & homo in eo quod de indiuiduis dicitur, neque sanus est, neque æger. In eo uero quod substantiæ sunt, & quod indiuiduis substãtiis præsunt, contrariorum susceptibiles sunt. quocirca erit hoc solius proprium substantiæ, contrariorum esse susceptibilem. Hæc de substantia dicta sufficiant. Secundi uero uoluminis series ab expositione inchoabitur quantitatis.

ANITII

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prædicamenta Aristotelis

LIBER SECVNDVS.

Etsi nos curæ officii consularis impediunt, quo minus in his studiis omne ocium, plenamq; operam cõsumimus: pertinere tamen uidetur hoc ad aliquã reipublicæ curã, elucubratæ rei doctrina ciues instruere. nec male de ciuibus meis merear, si cũ prisca hominũ uirtus, urbium cæterarum ad hãc unã rempublicam dominationem imperiumq; trãstulerit: ego id saltem, quod reliquum est, græcæ sapientiæ artibus mores nostræ ciuitatis instruxero. Quare nec hoc quidẽ ipsum consulis uacat officio, cũ Romani semper fuerit moris, ꝙ ubicunq; gentiũ pulchrũ esset, atq; laudabile, id magis ac magis imaginatione honestare. Aggrediar igitur & propositi sententiã operis, ordinemq; contexã. Post substãtiæ tractatũ cur de quãtitate potius ac nõ de qualitate proposuerit, hęc causa est, ꝙ omnia quæcunq; sunt, simul atq; sunt, in numerũ cadunt. Omnis enim res aut est una, aut plures: unũ uero uel plures quantitatis scientia colliguntur. sed nõ omnis res simul atq; est, aliquã accipit qualitatẽ. ipsa.n. materia sub quantitatis quidẽ principiũ cadit, qđ una est, sub qualitatẽ uero minime: ipsa enim cunctis est interim qualitatibus absoluta. superaddita uero forma, quadã afficitur qualitate. per se aũt numero quidẽ una est, qualitate uero nulla. quocirca, si res omnis simul atq; est, cadit in numerum, non aũt omnis res mox ut est, statim suscipit qualitatẽ, recte prius de quantitate proposuit. Est quoq; alia causa, cur prius de quantitatis rõne pertractet. Omne enim, corpus ut sit, tribus dimensionibus constat, longitudine, latitudine, altitudine, ut uero sit corpus cũ qualitate: tunc erit aut albũ, aut nigrũ, aut quodlibet aliud. & quoniã prius est esse corpus, post uero esse corpus albũ, prius erit corpori tribus constare dimensionibus, q̃ esse albũ. sed tres dimensiones & numero & cõtinuatione spatii, quantitates sunt. longitudo enim, & latitudo, & altitudo, in quãtitatibus numerantur: albũ uero qualitatis est. quocirca, si prius est ex tribus constare dimensionibus, q̃ esse albũ, prior erit quantitas qualitate. quocirca recte est tractatus de quantitate propositus. Item alia causa, ꝙ quãtitas plura hẽt substantiæ consimilia. nam, quẽadmodum substantiæ nihil est contrarium, & substantia nõ recipit magis & minus: sic etiam quantitas. quantitati enim nihil est cõtrariũ, nec quantitas recipit magis & minus, ut paulo post docebimus: qualitas uero & contraria suscipit, ut album, & nigrum, & magis & minus, ut candidius, & nigrius, & candidissimum, & nigerrimum. id enim sumit intensionẽ quod potest sumere diminutionem. Quòd si substantiæ similior quantitas est, recte post substantiã de quantitate proposuit.

DE QVANTITATE.

Genus

Quantitatis autem aliud quidẽ est discretum, aliud autem continuum: & aliud quidem ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constat, aliud autem ex nõ habentibus positionem. Est autem discreta quantitas, ut numerus, & oratio: continua uero, ut linea, superficies, corpus. Amplius autẽ & præter hæc est tempus & locus. Partiũ etenim numeri nullus est cõmunis terminus, ad quem copulentur particulæ eius: ut quinq;, si ad decem sunt particulæ, ad nullum cõmunem terminũ copulantur quinq; & quinq;; sed semper discreta sunt, & separata. sic & tria & septem ad nullũ cõmunem terminum coniunguntur. Omnino autem non habeas in numero accipere cõmunem terminũ partium; sed semper discretæ & separatæ sunt. Quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autẽ & oratio discretorum est. Quòd autẽ oratio quantitas sit, manifestũ est, mensuratur enim syllaba breui & longa. Dico autẽ orationem cum uoce factam, ad nullũ enim cõmunem terminum particulæ eius copulantur. Non enim est communis terminus, ad quem syllabæ copulentur, sed unaquæque diuisa est, ipsa secundum se ipsam.

25. Quantitatis autem dicit esse differentias duas, quantitatis nanq; alia discreta est & disgregata, alia uero continua. post hanc rursus diuisionem, alio modo partitus est quantitatẽ: dicit enim quantitatis aliam esse, quæ constat ex habentibus positionẽ ad se inuicem suis partibus, aliã uero ex non habentibus positionem. Vnam uero rem diuerse posse diuidi manifestum est, hoc modo, ut siquis diuidat animal dicẽs, Animalium alia sunt rationabilia, alia irrationabilia. & rursus eandẽ ipsam rem alio modo partiamur, ut est, animaliũ alia sunt gressibilia, alia non gressibilia. Eorumq; animaliũ rursus alia sunt carnibus uescentia, alia herbis, alia seminibus. Hic ergo una eademq; res diuerso ordine modoq; diuisa est. Ita igitur Aristoteles unũ idemq; quantitatis nomen diuerse partitus est, in ea.s. quæ discreta essent, & quæ continua; et in ea, quæ haberent positionẽ partium, & quæ nõ haberent. Sed de secunda diuisione posterius dicendũ est, nunc prima tractetur. Ait enim de prima diuisione hoc modo: Quantitatis aliud est continuũ, aliud disgregatum. Disgregatum est cuius partes nullo cõmuni termino coniunguntur: continuũ uero, cuius partes habent aliquem cõmunem terminũ, ad quem uideantur esse coniunctæ. Discretarum nanq; quantitatũ ipse exẽpla ponit & species. Oratio enim discreta est quantitas. Eodemq; modo & numerus, & numerum esse quantitatẽ nemo dubitat. Discreta uero est, quoniã denarius numerus cũ cõstet ex quinq; & quinq; quę res quinariũ ad quinariũ iungat, ut faciat denarii corpus, nõ potest inueniri. Nec si tres & septem quis dixerit, quo communi termino tres & septem coniungantur, ut denarii reddatur unũ integrum corpus, ullus inueniet. Atq; hoc quidem in omni numero speculari licet. Nullus enim numerus ita partes habet, ut eas aliquis cõmunis terminus iungat, sed semper partes ipsæ disiunctæ atq; discretæ sunt, & huiusmodi uocatur quantitas discreta. Numerus ergo discreta quantitas est, orationẽ uero quantitatẽ esse dicit ieetero, ꝙ omnis oratio ex nomine constet & uerbo: sed hæc syllabis constãt: omnis autẽ syllaba uel longa uel breuis est: longũ uero uel breue sine ulla dubitatione quantitas est: quocirca quod ex quantitatibus cõstat, id quantitatẽ esse quis dubitet? At uero oratio cũ sit quãtitas, ipsa quoq; discreta est. Cum enim dico Cicero, quod orationis est pars, partes huius nominis Ci, & ce, & ro, nullo cõmuni termino coniunguntur. Non.n. reperiemus, quo cõmuni termino iungatur Ci syllaba ad ce syllabã; uel rursus ce syllaba ad ro. syllabam. quocirca etiã oratio quantitas uidetur esse discreta. Sed si quis fortasse dicat hunc earũ esse cõmunem terminum, quo ita iungũtur, ut aliquid significent, ut in hoc ipso nomine Cicero communis syllabarũ terminus ipsa significatio sit. Si enim ce syllaba, q̃ media est, prima ponatur, & ro, quæ ultima est, media, & ci, quæ prima est, ultima, nomen, qđ erat antea, id est Cicero, transuersis per loca syllabis nihil significabit. Illi dicẽdum est, quoniam quęcunque in quadam oratione proferũtur, siue significent, siue nihil significent, syllabarum communis terminus nullus est. nam siquis dicat permutatis syllabis, quod est Cicero, Ceroci significationem quidem amisit, sed æqualiter syllabæ ad nullum communem terminum coniunguntur. Quòd siquis hunc quidem ipsum sermonem aliquid significare posuerit, ut hoc ipsum Ceroci aliquid significet: significatio quidem addita est, nullus tamen syllabis terminus appositus. Quare siue significet, siue nihil significet nomen, partes eius discretæ atq; disiunctæ sunt, & nullo cõi termino coniunguntur. Quoniã uero græca oratione λόγος dicitur etiam animi cogitatio, & intra se ratiocinatio, λόγος quoque & oratio dicitur, nequis Aristotelem cum diceret λόγον idest orationem quantitatem esse discretam, de eo putaret dicere, quem quisque λόγον id est rationem

nem in propria cogitatione disponeret, hoc addidi, dico autem illã, quæ fit cum uoce, orationẽ. apud Romanã nanque linguam discreta sunt uocabula orationis, atq; rationis. Græca uero oratio utriusq; uocabulum, & rationis, & orationis λόγον appellat. Quare ne quid mendax translatio culparetur, iccirco hoc quoq; addidi, Dico uero illam, quæ fit cum uoce, orationẽ. apud latinos enim nulla alia oratio est præter hanc solam, quæ fit cũ uoce, orationẽ. apud græcos uero est alius λόγος, qui fit in animi cogitatione. quocirca ne quid deesset, etiam hoc quod ad latinã orationẽ minus esset conueniens transtuli. quod, quare fecerim, hac expositione patefeci. atq; hęc quidẽ de discreta quãtitate sufficiant. Continua uero quantitas est (ut dictum est) cuius quantitatis partium cõmunis terminus inuenitur, ut est linea, superficies, corpus & præter hæc tempus, & locus, quod ipse Aristoteles designat his uerbis,

Linea uero continua est: est enim sumere communẽ terminũ, ad quem particulæ eius copulantur, punctum; & superficiei, lineã. plani nanque ad quendam communem terminũ particulæ copulantur. similiter autẽ & in corpore poteris sumere communem terminum lineam; uel superficiem, ad quem copulantur corporis particulæ:

26. Postquam de discretis explicuit, transit ad species continuæ quantitatis. Continuæ autẽ quãtitates sunt, (ut dictũ est) in quarũ partibus quidã cõmunis est terminus, ut linea. Si quis enim diuidat lineam, quæ est longitudo sine latitudine, duas in utraq; diuisione lineas facit, & utriusq; ex diuisione lineæ singula in extremitatibus puncta redduntur. Lineæ enim termini puncta sunt. quocirca cũ illa linea diuisa nõ esset, utraq; puncta, quæ in utrisq; linearũ capitibus post diuisionẽ apparent, simul antea fuisse intelliguntur, quæ sunt in diuisione separata. Intelligitur ergo partium lineæ communis terminus, punctũ, idest quoddã paruissimum, quod in partes diuidi secariq; nõ possit. Superficies quoq;, quę est latitudo sine altitudine, cõmunem terminum habet in partibus, lineam: corpus uero solidum, superficiem. eodẽ enim modo diuisa superficies duas per singulas partes lineas efficiet, quẽadmodum & in linea diuisa duo puncta altrinsecus reddebantur. Corpus quoq; solidũ cum diuiseris, duas in utrisq; diuisionis partibus superficies facies, quæ cũ coniuncta sint, atq; indiuisa; Punctum quidem partium lineæ intelligitur cõmunis terminus, Linea uero superficiei, Superficies autẽ solidi corporis. Est autem signũ continui corporis, si una pars mota sit, totũ corpus moueri, & si totũ corpus mouetur, certe simul aliæ partes uicinæ mouebuntur. ut si iaceat uirgula, uel ex ligno, uel ex ære, uel ex quolibet alio metallo, siquis unũ eius caput, uel quãlibet eius partẽ moueat, tota mox uirgula cõmouetur. Hoc autem iccirco euenit quod eius partes quodã cõmuni termino coniunguntur, & ille cõmunis terminus una parte mota cæteras mouet. Hoc uero in discretis non est. In numero nanq; cũ sint decem, si unum mouero, cæteri nõ mouentur: immoti enim permanent nouem. & si plenus tritico sit modius, si unum tritici granum mouero, nõ omnia cõtinuo grana cõmouebuntur. Iccirco quod discreta est multitudo, nec granũ grano ullo cõmuni termino uidetur implicitum. At uero si ipsius grani pars una sit mota, totũ corpus grani moueatur necesse est. Non autẽ nunc hoc dicitur, quòd linea constet ex punctis, aut superficies ex lineis, aut solidũ corpus ex superficiebus, sed quod & lineæ termini, puncta sunt: & supficiei, lineæ: & solidi corporis, superficies, nullaq; res suis terminis constat. quocirca punctũ lineæ non erit pars, sed cõmunis terminus partium, superficiei linea, & superficies solidi corporis nõ erunt partes, sed partium termini cõmunes. Constat igitur, & lineã, & superficiem, & solidi corporis crassitudinem esse continuam quantitatem. His alia rursus apponit.

Talium est autẽ & tempus, & locus. præsens enim tempus, & præteritũ, & futurũ copulat. Rursus locus continuorum est, & locũ enim quendã corporis particulæ obtinent, quæ ad quendam communem terminum copulantur. igitur & loci particulæ, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eundem terminum copulantur, ad quem corporis particulæ. quapropter continuus erit locus. ad unum enim terminum communem copulantur eius particulæ.

27. Tempus quoq;, & locum cõtinuæ quantitatis esse pronunciat. Tempus nanq; esse quantitatẽ res illa demonstrat, quod in spatio, idest in longitudine, & in breuitate cõsideratur. Continuum uero esse res illa demonstrat, quòd partes temporis habeant aliquem cõmunem terminum ac mediũ, ad quem coniungantur extrema. nam cũ sint partes temporis præteritum, & futurum, horum præsens tempus, cõmunis est terminus: huius nanq; finis est, illius initiũ. Locus quoq; continuorum est. Locum uero dicimus quodcunq; illud sit, quod partes corporis tenet, siue supra, siue a latere, seu subter sit. Quòd si cunctæ partes corporis locũ aliquem tenent, & qui circa corpus est locus, per omne corporis spatium partesq; diffunditur, quæ omnes corporis partes a loci partibus occupantur: Quod si ita est, qui cõmunis terminus coniungebat corporis partes, eius termini locus illa quoq; loca, quæ sunt corporis partiũ, iungit, & est eodẽ modo locus de continua quantitate, quẽadmodum & corpus. Ita enim cõmunis terminus inuenitur in loco partiũ, quẽadmodũ & corporis, icirco quod corporis locus per corpus omne diffunditur. Quod autẽ dixit, sunt autem talium & locus, & tempus, quoniã superius de cõtinuis loquebatur, tempus quoq;, & locũ cõtinuis addit dicens, Sunt autẽ talium, & tempus, & locus, idest continuorũ. sed post continuæ discretæq; quãtitatis diuisionem, aliam a principio rursus orditur.

Amplius autem aliæ quidem constant ex particulis, quæ in eis sunt, positionem ad se inuicẽ habentibus: aliæ autem ex non habentibus positionem. ut lineæ quidẽ particulæ positionem habent ad se inuicem. singulum enim eorum situm est alicubi: & habes unde sumas, & assignes unumquodq; ubi situm est in plano, & ad quam particulam reliquarum copulatur. similiter autem & particulæ plani habent quandam positionem. similiter nanq; unumquodque ostenditur ubi iacet, & quæ ad se inuicem copulentur, solidi quoque, & loci similiter.

28. Rursus digerit quantitatis differentias. Sunt enim quãtitatis aliæ quidem, quæ ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constant; aliæ uero, quæ nullam partiũ habent positionem. Positionem uero partium retinere dicuntur, quarum triplex ista natura est, primum, ut eius partes alicubi sint. deinde, ne pereant. tertio, ut sese partes ipsæ coniungant, & propria se ordinatione contineant, ut est linea. Posita enim linea in superficie, possis agnoscere ubi partes ipsius sint, ut dicas caput quidem lineæ esse ad dexterãm, medium, medio loco; extremitatem uero, ad sinistrã; & hæc manentibus ipsis partibus dicuntur. Partes enim lineæ non pereunt, sed in loco, in quo sunt, permanent. Possis quoq;, monstrare, quæ pars lineæ cui parti continuentur, idest ad quam partem caput alterius partis extremitasq; cõiungitur, ut dicas hæc pars, uerbi gratia, medietas lineæ, hic finitur, locum ubi designat monstrans. alia rursus pars lineæ totius hic incipit. Ergo linea posita in superficie qualibet, & locum aliquem partes eius retinent, & partes ipsæ non pereunt, & posset quilibet agnoscere, ubi extremitas partium coniungatur, & quo ad se inuicem loco continuentur. Hoc quoq; idem in superficie euenit, partes enim superficiei in aliquo loco sunt, & ipsæ quoque non pereunt, & ubi pars parti coniungatur ostenditur. Idem quoque soliditas habet. Et loci quoq; partes cõtinuantur ad eas scilicet partes, ad quas corporis partes sibimet cõtinuantur, sicut iam supra dictum est. quocirca eiusdem naturæ erit & locus, cuius tota soliditas erit. Ergo & locus ex eodem genere quantitatis est, quo est & soliditas, idest ex habentibus ad se inuicem positionem suis partibus constans. Locus

igitur & ipse ex habentibus suis partibus positionē ad se inuicem constat. Ergo tria hæc (sicut supra dictum est) consideranda sunt, ut ad se inuicem positionē partes habere uideantur, idest locum in quo partes ipsæ sint positæ, ut partes illæ non pereant, ut sit partiū continentia atq; cōtinuatio. Quod siquis dicat hanc rem loco deesse, eo quod in loco non sit, in loco enim cuncta sunt, locus autē in loco esse ipse non poterit. Dicendum est, ꝙ iccirco superficies, & soliditas, & linea habere positionem partium dicuntur, quod in loco sint, & partes permaneant, & sint continuæ. Quare multo magis ipse locus, cuius neq; partes pereunt, & sibi perpetue continuatimq; cōiunctæ sunt, habere positionem partium dicitur. Ac de his quidem, quæ ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constant, hæc dicta sint. Quæ uero non habent positionem, ipse rursus adiecit.

In numero autem non poterit quisquā ostendere, quēadmodum particulæ eius positionem aliquam ad se inuicem habeant, aut ubi sitæ sint, aut quæ particulæ eius ad se inuicem nectantur. sed neque illæ, quæ temporis sunt, non enim permanent particulæ temporis. quod autem nō est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? sed magis quendam ordinem particularū tempus habere dices, ut aliquid quidē prius sit tēporis, aliud uero posterius. Sed & de numero similiter, eo quod prius numeratur unum quam duo, & duo quam tria, & ita habebunt quidem quendam ordinem: positionem uero nō multum accipies. Sed & oratio similiter, non enim permanent particulæ eius, sed & dictum est, & non amplius sumi hoc, quapropter non erit positio particularū eius, siquidem nihil permanent. Alia itaque constant ex particulis, quæ in eis sunt, positionem ad se inuicem habentibus, alia autem ex non habentibus positionem.

29. Hæc.s. iccirco nullā positionē ad se inuicem partiū cōtinent, qđ his, aliquid de supradictis rebus deesse, manifestū est. Numerus.n. ipse discretus est, nec partes eius ad se inuicem coniunguntur, sed omnino discretæ sunt: atq; iccirco nō est ex iis, quæ habent ad se inuicem aliquā partium positionē: nec uero possis ostendere, qui numerus quo loco iaceat. Habere autem positionē dicitur, quod (ut dictum est) & in loco aliquo positū est, & ipsa positio manētibus partibus cōstat, & ad se inuicem cōiunctis continuatisq;, ut ubi quęq; iaceat, & quæ ad quam continuetur, possit ostendi. in numero uero nihil horū est. nā neq; in aliquo loco esse positus demonstratur, nec eius partes coniunctæ sunt. quocirca numero ex tribus his quæ diximus, duæ res desunt, loci positio, & partiū continuatio: tempus etiā quanquam sint eius partes cōtinuæ, tamen quoniā non permanent, sed semper mouentur, semperq; prætereunt, habere positionē partium non dicitur. Semper enim ueloci agitatione torquetur, & currētis aquæ more, in nulla unquā statione consistit. quod, quia partes eius nō permanent, ex habentibus ad se inuicem positionē suis partibus constare nō dicitur. Sed hæc quanquam positionem partium habere non possunt, tamen habent ordinē quendam, quē præter positionē partiū tantum retinent. Dicimus enim priorē esse binariū quam ternariū, atq; hunc q̃ quaternariū, & in tēpore nimirum idem ordo reuertitur. Posterius enim futurum præsente, præsensq; præterito. quocirca etsi hæc nō habent aliquam partiū positionem, retinent tamen ordinem. Quod uero dicit, positionem uero non multum accipies, tale est ac si diceret, penitus nō accipias. Multū enim pro omnino uidetur adiunctum, ac si diceret positionem uero non omnino accipies. Iccirco quod ipsa quidem continuatio dat aliquam imaginem, quod possit habere aliquam partium positionem, sed hoc minime est. Iccirco ꝙ quanuis sint continuæ quantitates, si tamen uno careant ex his, quæ superius dicta sunt, positionem partium habere non possunt. nam aqua quam fistula euomit, dum cadit quidē retinet positionem: cum uero iam effusæ undæ se miscuerit, positionem partium perdit: & fluuius quoq; quando in pelagus fluit, & positionem uidetur habere partium, & esse continuus, cum nondum marinę aquæ fluuii superficies ipsa permista est: cum uero extremitas amnis marina alluuione contingitur, totam sine dubio positionē uidetur amittere. Oratio quoq; similiter sese habet: nam nec ipsa ullo loca posita est, nec eius partes ad aliquā coniunguntur, sed a se inuicem illæ discretæ sunt, nec cū eius partes dictæ sunt, permanent, atq; hoc est quod ait. Sed dictū est, & nō est ultra hoc sumi. Mox enim dicitur sermo, mox præterit, nec ulla ratione poterit permanere. quare mox ut aliquid dictum sit, eius partes ostendi, & demonstratione sumi, non possunt. Constat igitur orationē quoq; ex his esse, quæ positionem partiū non habent, de ordine uero dubium est. nam siquis sermo aliqd significet, ut est Cicero, est in eo quidam ordo, quod Ci. sylla ba primum dicitur, secunda uero ce. tertia, ro. & potius ex significatione ordinem sumit. si uero nihil significet, nec ordinem dicitur habere, ut scindapsus nihil quidem significat, sed siue secundam syllabam primam ponas, siue ultimā primam, siue quomodolibet syllabarum ordinem seriemq; permisceas, idem erit: in significatiuis enim uocibus iccirco ordo esse dicitur, ꝙ illo ordine permutato uis significationis euertitur: hic uero ubi nulla est significatio, nihil interest quomodolibet iaceant partes. Quare oratio in aliquibus quidē habet ordinem partium: in aliis uero nec ordo ipse poterit inueniri. An fortasse oratio dici nō potest, quæ nihil significat, & nulla est oratio, quæ ordinē non habeat. Ergo secundum priorē quantitatis diuisionem, ubi dicebatur quantitatis alia esse cōtinua, alia uero discreta, Quinq; sunt cōtinua, duo uero discreta. Continua quidē linea, supficies, soliditas, locus, tēpus. Discreta uero numerus & oratio. In hac uero secunda diuisione, qua dicit, alias quantitates ex habentibus ad se inuicem positionem constare partibus: Quatuor quidē sunt quæ retinent positionem, idest linea, superficies, corpus, locus. Tria uero quæ positionē non habent, sed ex his duo semper ordinē retinent, tempus.s. & numerus. Oratio uero, siquid significet, hēt ordinē: si uero nihil significet, inordinata est; si tñ oratio nihil significans dici posit. His dictis ipse cōcludit dicēs, Igitur alia ex habētibus ad se inuicē partibus positionē constant, alia uero ex non habentibus positionē. Hac igitur diuisione finita transit ad cætera, monstrans quæ proprie quantitates nuncupantur, quæ secundum accidens.

Propriè autē quantitates, hæ solæ dicuntur quas diximus, alia uero omnia secundum accidens: ad hæc enim aspicientes, & alia dicimus quantitates, ut multum dicitur albū, eo quod superficies multa sit: & actio longa, eo quod tempus multū sit, & motus multus. neque enim horum singulum per se quantum dicitur, ut siquis assignet quanta sit aliqua actio, tempore definiet, anni mensuram, uel sic aliquo modo assignans. Et album quantū sit assignans, superficiē definiet. Quanta enim superficies fuerit, tantum esse album dicet. Quare solæ, propriè & secundum se ipsas quantitates dicuntur, quæ dicta sunt, aliorum uero nihil per se, sed per accidens.

30. Principaliter aliquid esse dicitur, quod p se tale est, quale esse demonstratur. Secundum accidens uero illud quod non per se, sed per aliud, tale est, quale esse dicitur, ut albedini per se inest color, secundum naturam enim albi, color esse dicitur albedo: cum uero homo dicitur coloratus, nō per se dicitur, iccirco quod homo in eo quod homo est, color non est, sed quoniam habet colorem, iccirco dicitur coloratus. Ergo quemadmodum album iccirco color est p se, quoniam color naturale quoddam est genus, homo uero iccirco coloratus dicitur, quoniam habet colorem: & dicitur album quidem per se & principaliter color, homo uero secundum accidens coloratus. Ita quoque & quantitates, hæc enim omnia quæ dicta sunt, idest linea, superficies corpus, numerus, oratio, tempus, per se & secundum propriam naturam quantitates dicuntur. Siqua uero alia dicuntur secundum aliquam quantitatem, non per se, sed secundum accidens nominantur, ut album dicitur multum, non

icclrco quod albedo sit quantitas, sed quoniam multa sit superficies, in qua illud album sit. Si enim multum spatiū fuerit in quo album sit, multū erit album: quocirca non quoniā albedo per se aliquam quantitatem habet, sed quoniā in alia qua quantitate est constituta, id est in superficie. Iccirco secū dum superficiem quod est quantitas, quæ scilicet per se multa est, album multū dicitur non secundum se: atq; ideo albū non per se, nec principaliter, sed secundū accidens multum dicitur. Actio quoq; ideo dicitur longa, quod multo tempore acta sit. multā uero magnitudine iccirco dicimus, si eadem multo sit tempore: et motū multum iccirco, quod multo tempore factus sit, ut siquis multo tempore currat. Siquis uero multū cursum illū dicat esse, qui sit uelocissimus, ille cōuenienter sermone nō utitur. Velocitas.n. non quantitas, sed potius qualitas est. quales enim secundū eam dicimur, idest ueloces, non quanti. Secundū quantitatē uero multum dicitur. Hoc autem monstrat ipsa rerum definitio: siquis.n. album multum monstrare desideret, & proprio termino rationis includere, illi dicendū est multum esse albū, quod in multa iaceat superficie; & motum atq; actionem multam, quæ longo tempore perficiatur. Quare, quoniam ad proprias quātitates aspiciētes, atq; ad eas res cæteras referentes, quantitates uocamus, ut album ad superficiem, quæ uera est quantitas, & cursum, & aliquem motū, atq; actionem ad tempus, qđ ipsum uere quantitas est, reducimus: hæc nō per se quantitates, sed per eas quæ proprie quantitates dictæ sunt, nominantur. quocirca, quoniam quod per se non est, secundum accidens est, recte cætera omnia, præter ea quæ superius in quātitate numerata sunt, per accidens esse, non per se quantitates dicuntur. Solæ igitur proprie & secundū se ipsas, quantitates dicuntur hæ, quæ superius comprehensæ sunt. aliæ uero per se quantitates nō sunt, sed (ut ipse ait) forte per accidēs. Post diuisionem igitur continui atq; discreti, & habentis positionē partium & non habentis, & quæ sunt per se principaliter, & rursus per accidens quantitates, solito more uiam inueniendi quantitatum proprietates ingreditur.

DE PROPRIETATIBVS QVANTITATIS.

Amplius quantitati nihil est contrarium. in definitis enim manifestum est, quoniam nihil est contrarium, ut bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel alicui talium: nihil enim ipsis est contrarium.

31. Definita quātitas est quæ alicuius termino numeri coercetur, ut sunt duo, uel tres: & quæ ad hunc modum dicuntur, ac si dicas bicubitum, tricubitum, & cætera: & quæ aliqua propria significatione definita sunt, ut est superficies & soliditas: quid enim & quæ quantitates dicantur, agnoscitur. quocirca harum, quoniam sunt definitæ, nulla ulli contraria est. neque enim bicubito tricubitum contrarium est, sicut neq; numerus ulli numero. at uero nec superficies soliditati, nec aliquid horum. Sed quoniam quædam indefinita imaginem quandam quantitatis ostendunt, ut magnū & paruum, quæ uidentur esse contraria: hæc sibi Aristoteles opponit dicens, non esse quantitatis, sed magis ad aliquid. quod ipsius sermonibus astruamus. Sed non est hoc proprium quantitatis, non habere contraria. non.n. omnis quantitas contrariis caret. Sed nobis per singula quæq; currentibus quæ quantitatis species contraria nō habeant, quæue habeant considerandum est. Linea quidem contrario caret. linea enim lineæ contraria non est: sed si quis dicat rectam lineam curuæ lineæ esse contrariam, fallitur. Non.n. in eo quod linea est, curua linea rectæ lineę contraria est, sed in eo quod curua est, & in his non lineæ uidentur esse contrariæ, sed ipsa rectitudo & curuitas. Quare nō in eo quod quantitas est, linea curua, rectæ lineæ contraria est, sed in eo quod qualis. nam quoniam curuitas & rectitudo cōtraria sunt, secundum id quod curua & recta est linea, non secundum quod lineæ sunt, suscipiunt contrarietatem. quocirca linea in eo quod linea est, contrario caret. at uero nec superficies superficiei contraria est. Sed forte dicat aliquis albam superficiem, nigræ superficiei esse contrariā: cui similiter occurrendū est, nō in eo quod superficies sunt, esse contraria, sed in eo quod est in his albedo atq; nigredo, quæ contraria esse quis dubitat? Eodē quoq; modo & lene & asperam superficiem siquis contrarias dixerit, refellitur, quod nō secundū quantitatem superficiei, sed secundū qualitatem asperitatis lenitatisq;, ipsæ superficies contrariū tenent. At uero nec corpori quicquam ullo modo contrarietatis opponitur. cui siquis dicat incorporale esse contrariū, refutabitur: quod omnis contrarietas proprius nominibus dicitur, ut bonum malū, album nigrū. corporale uero & incorporale nō secundum contrarietatē, sed secundū priuationem habitumq;, proferū tur. Incorporale.n. corporis est priuatio. Nec tēpori quoq; quicquam contrariū est. sed si nox diei uidetur opposita: nō in eo quod tempus est, sed in eo quod dies est aer lucidus, nox aer obscurus. Aer uero neq; tempus, neq; quantitas est. lumen quoq; & obscuritas qualitates sunt, & non quantitates. Oratio etiam quanquā uideatur habere contrarium, tamen contrariam non habet oppositionem. uidetur enim uera oratio esse & falsa, quæ sunt contraria, sed oratio uera & falsa in significatione est. cū enim quod est, oratio significat, uera est: cum uero quod non est, designat, tunc falsa est. Oratio uero non secundū id, quod significat, in quantitate numeratur, sed secundū id quod profertur. Secundum enim id quod proferimus orationē, longa syllaba breuisq; cōponitur, quæ omnem orationē non secundum id quod ipsa significat, sed secundū id quod ad prolationem est, metiuntur. Illud quoq; manifestū est, in numero non esse cōtraria. duo enim tribus, uel tres quaternario contrarii nō sunt. nec ullus alter numerus cuilibet alii numero contrarius est. Locus uero habet aliquā contrarietatē, sursum enim & deorsum contrarium est. Sed quidam uolunt nō esse quantitatis quod sursum dicitur & deorsum, sed potius habitudines, quas græci σχέσεις uocant. Quæ enim pars ad caput nostrū est, hanc sursum uocamus. quæ pars pedibus subiacet, illa deorsum dicitur. quocirca secundū habitudinem quandā quodāmodo ad nos ipsos relata, sursum deorsumq; prædicamus. Herminus quoq; ait sursum & deorsum nō esse loca, sed quandā quodāmodo positionem loci. Est enim res sursum atq; deorsum. non est autē idem esse aliquid loci, quod locum. loci enim est positio in loco, locus uero ipse, positio nō est. Sed siquis omnē mundi respiciat figurā, quoniā rerum omnium naturā sphæræ ambitus amplectitur, & terra media est, in sphæra uero nihil est ultimū, nisi quod eiusdē terminū medietatis obtinuit: quicquid in extremo cœli conuexitatis est, illud sursum esse dicitur; quod uero est medium, illud deorsum. quocirca sunt secundū locum sursum deorsumq; contraria: sursum in cœlo, deorsum in terra, iccirco quòd a se longe disiuncta sunt, unde post quoq; contraria hoc modo sunt definita. Contraria sunt quæcunq; a se longissime distant, hinc est uidelicet tracta definitio quod cœlū terraq; longissime distare uidebantur, & illud esse sursum, hęc uero deorsum: quoniā deorsum atq; sursum nō ob aliā causam contraria dicuntur, nisi quod a se longe disiuncta sunt, quod esse contrarium, longissime distare definiunt. Aristoteles hoc modo pronunciat, Sursum.n. ad id quod est deorsum cōtrarium ponunt, Locum, qui est in medio, deorsum dicentes, eo quod multa distantia medii sit ad terminos mundi. in omni enim sphæra media terra est. quod ipsa astrorum demonstrat ordinata uertigo. Adiecit quoq; causam cur huiusmodi loca contraria dicantur, quòd multa distantia est medietatis ad mundi terminos. Terminos uero mundi, cœli ultimam conuexitatem dicit. ex hac igitur loci contrarietate, & cætera definita esse contraria sic demōstrat: Videntur autem & aliorum contrariorum definitionē ab his proferre, Quæ enim multum a se inuicem distant, in eodem genere contraria esse definiunt. Sed quoniam ne ordo de contrarietate quantitatis impediretur, iccirco superioribus, in quibus singulis quantitatibus nihil esse contrarium dicebamus, has loci contrarietates adiecimus, & quædam in medio prætermissa sunt, rursus ad superiora redeamus, ut expositionis ordo sese ipse contineat. Ait enim superius, cum quantitati nihil esse contrarium proponeret bicubito,

bicubito,uel tricubito,uel superficiei, uel alicuiſ talium nihil posse esse contrariũ. Definitis enim his quantitatibus, contrarium nihil esse uidetur,ut duobus uel tribus. sed quædam cum sint indefinita, nec quantitates, & contraria uideantur, hæc rursus adiecit.

Nisi fortè quis multa paucis dicat esse contraria, uel magnum paruo. horum autẽ nihil est quantitas, sed magis ad aliquid: nihil enim per se ipsum paruum, uel magnum dicitur, sed eo quod ad aliud refertur. nam mons quidem paruus dicitur, milium uero magnum: eo quòd hoc quidem sui generis maius sit, illud uero minus sui generis: ergo ad aliud est eorũ relatio. nam si per se ipsum magnum uel paruum diceretur, nunquam mons quidem paruus, milium uero magnum diceretur. Rursus in uico plures homines esse dicimus, in ciuitate paucos, cum tamen sint eis multo plures: & in domo quidem multos, in theatro uero paucos, cum tamen sint plures. Amplius bicubitum, uel tricubitum, & unumquodque talium quantitatem significat: magnum uero, uel paruum non significat quantitatem, sed magis ad aliquid, quoniã ad aliud spectat magnum uel paruum. quare manifestum est, quoniam hæc ad aliquid sunt,

32. Quemadmodum definitæ quantitates contrariis nõ tenentur, ipse superius cõprobauit, dicens, bicubito, uel superficiei nihil esse contrariũ: indefinitę uero, ut est magnũ & paruum, multa & pauca, dant imaginẽ contrarietatis. Sed illud occurrit has nõ esse quantitates. Omnis enim quantitas per se dicitur. bicubitũ enim & tricubitũ, & duo, & tres, & superficies ad nihil aliud refertur. magnũ uero & paruũ sine aliis dici nõ possunt. Cum enim dicis magnũ, ad alicuius alterius cõparationem, atq; æquationẽ refertur. Eodem quoq; mõ & paruũ, qđ ipsa Aristotelica probat inductio. Si enim magnũ & paruum per se dicerentur, & non ad alterius relationem, nunquam diceremus montẽ paruũ, & milium magnum. Si enim magnum paruumq́; non ad relationem alterius diceretur, mons semper magnus, semperq́; paruũ miliũ diceretur. Sed aliquem collem ad Atlantis altitudinem conferentes, dicimus paruũ montem: & rursus milium ad minora alia grana milii conferentes, magnũ milium nominamus. Et simpliciter quicquid magnũ, uel paruum dicitur, ad eiusdẽ generis speciẽ referentes, magnũ paruumq́; nominamus, ut monti montem cõparamus, milii uero milio, & alia huiusmodi. Multa & pauca eodem modo dicuntur. dicimus enim si fuerint homines centũ in uico, plures esse homines. Hi uero si in ciuitate sint, paucos dicimus, nunc ad paruitatẽ uicorum, nunc ad magnitudinẽ ciuitatum conferentes. Rursus si sint in domo quinquaginta, multi sunt: si in theatro, pauci. ideo q; tunc in theatro esse paucos dicimus, cum ad eos quanti in theatro esse debebant, cõparamus. Amplius, quoniã consistit magnum paruumq́; referri semper ad alterũ, singulas uero quantitates nihil ad aliud cõparantes, suas ac proprias nominamus, ut tres, duo, quatuor, lineam, superficiem: magnũ paruumq́;, multa & pauca, a quãtitatis diuisione disiuncta sunt. Sunt enim ista nõ quãtitates, sed potius relatiua.

Amplius, siue ponat aliquis hæc esse quantitates, siue non ponat, nihil ipsis contrarium est. Quod enim nõ potest sumi per se ipsum, sed ad solam alterius relationem refertur, quomodo huic aliqud erit contrarium?

33. Hoc quoque ualidissimo argumento probatur quantitatibus his quæ prædictæ sunt, nihil esse contrarium, nisi soli forsitan loco. nam si quis magnum & paruum, uel multa & pauca in quantitatibus ponat, etiam hoc si concedatur, tamen, quoniam semper referuntur ad aliud, contrariis non tenentur. Omne enim contrarium per se consistit, nec illud ad alterius comparationem relationemq́; profertur, ut bonum non dicitur mali bonum, nec rursus malum boni malũ, sed ipsum in ꝓpria natura & prolatione cõsistit. Quæcunq; sunt contraria, eodem modo sunt. Magnum uero & paruũ, quoniam non per se constant, sed ad alterius relationem referuntur, contraria esse non possunt.

Amplius, si erunt magnũ & paruum contraria, continget ipsum idem simul contraria recipere, & ea ipsa sibimet esse contraria. Contingit enim idem ipsum simul, & paruum esse, & magnum. est enim aliquid ad hoc quidem paruum, ad aliud uero hoc idem ipsum, magnum. quare idem paruum, & magnum in eodem tempore esse contingit: quare contraria simul suscipiet. Sed nihil est, quod uideatur simul contraria posse suscipere. ut substantia susceptibilis contrariorũ quidem esse uidetur, sed nullus simul & sanus est & æger: nec albus & niger simul est, nihilq́; aliud est, quod simul contraria suscipiat. Et eadem sibi ipsi contingit esse contraria: nam si est magnũ paruo contrarium, ipsum autem idem simul est, & paruum, & magnum, ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est idem sibi esse contrarium: non est igitur magnum paruo contrarium, nec multa paucis. Quare etiã si non relatiuorum hæc aliquis dicat, sed quantitatis, nihil habebunt contrarium.

34. Constat igitur hoc immutabile, & in propria ratione consistit, unã eandemq́; rem uno eodemq́; tempore contraria nõ posse suscipere, ut substãtia susceptibilis quidẽ contrariorũ est. Homo nanq; cũ substantia sit, & ægritudinẽ suscipiet & salutẽ, sed nõ eodem tempore: & albedinẽ & nigredinẽ capit, sed alio, atq; alio tempore. ut uero uno eodemq; tempore contraria utraq; suscipiat, fieri nequit. Quòd si magnũ paruo aliquis contrariũ ponat, eueniet quoddã impossibile, ut una atq; eadẽ res eodem tempore utrasq; suscipiat contrarietates, & eadẽ ipsa sibi possint esse cõtraria. Ponamus enim paruo magnũ esse contrariũ, sed una atq; eadem res, uno eodemq́; tẽpore, potest magna esse & parua, ut si sit decẽ pedum mensura collata ad duorũ pedum magnitudinẽ, magna est: ad centũ uero cubitorum magnitudinẽ mensuramq́; collata, eadẽ parua est. Potest ergo eadẽ res eodem tempore & magnitudinis esse susceptibilis & paruitatis. Eadẽ enim res uno eodemq; tempore ad maiorẽ minoremq; collata, eadẽ magna, & parua est. Quòd si magnũ paruo cõtrariũ est, eadẽ uero res eodem tempore & magnitudinẽ suscipit & paruitatẽ: eodem tempore contingit, ut eadẽ res contraria utraq; suscipiat, sed hoc impossibile est. quocirca, quoniã res eadem eodẽ tempore contrariorũ susceptibilis non est, potest uero una, atq; eadẽ res magnitudinẽ paruitatemq́; suscipere, magnitudo & paruitas contraria nõ sunt. At uero si quis magnũ paruo contrarium ponat, eadẽ ratione unã eandemq́; rem sibi ipsi dicit esse contrariã. nam si paruum magno est cõtrarium, eadẽ uero res (ut docui) parua & magna potest esse ad aliud & ad aliud scilicet comparata: res quæ parua & magna est, eadẽ sibi potest esse contraria: paruum enim & magnũ contrarium dictum est, sed est impossibile: quocirca paruum, & magnum contraria non sunt.

Maxime autem circa locum uidetur esse contrarietas quantitatis. sursum enim ad id, quod est deorsum, contrarium ponunt, locum, qui est in medio deorsum dicentes, eo quod multa distantia medij ad terminos mundi sit. Videntur autem, & aliorum contrariorum definitionem ab his proferre: quæ enim a se inuicem multũ distant, eorum, quæ sub eodem genere sunt, contraria determinant.

35. Post huiusmodi uero rationem & argumentationis firmissimæ propositionem, de contrarietate differit loci, de qua superius iam diximus. quocirca prætereunda est ne repetitæ expositionis iteratio, fastidio sit potius, quã doctrinę.

Non uidetur autem quantitas suscipere magis & minus, ut bicubitum, neq; enim est aliud alio magis bicubitũ: neq; in numero, ut ternarius quinario: nihil enim ma-

gis tria dicentur, quàm quinq;, nec tria potius, quã trias neq; tempus aliud alio magis, & minus dicitur: nec in his, quæ dicta sunt, magis & minus omnino dicitur. Quare & quantitas non suscipit magis, & minus.

36. Aliud proprium rursus apposuit, quod quamuis quantitatis proprium non sit: cur tamen non sit, ipse reticuit, nobis tamen est demonstrandum. Quod autem dicit, tale est. ipsa quantitas magis, & minus non suscipit. nullus. n. numerus alio numero nec magis, nec minus est numerus. nam ternarius si quinario cõparetur, nec magis, nec minus est numerus. & rursus ipsi tres sibiipsis cõparati, nec magis, nec minus sunt tres. nec tempus quoq; habet aliquid magis, & minus, ut magis aliud tempus sit alio tempore: longius quidẽ tempore tempus esse potest, ut uero dicatur magis tempus alio tempore, uel minus, fieri nequit. Hoc quoq; in substãtia demonstratum est. homo nanq; alio homine non est magis homo, nec minus. idem quoq; euenit etiam in quantitate. Quod quia enim in substantia est, propriũ quantitatis hoc nõ est. habet hoc quoq; relatio. ut in sequẽti ordine ipse mõstrabit. quocirca, quoniam prius hoc de substantia dixerat, nunc uero idem de quantitate proposuit, iccirco nõ esse hoc propriũ quantitatis, cõmemorare neglexit. Cuius enim esset alterius non suscipere magis & minus, tunc dixit cum de substantia disputaret. Ait enim q substantiæ nunquã magis minusue suscipient. quocirca ad maxime propria, solita cõstituendi ratione regressus est.

Proprium autem maxime quantitatis est, q & æquale, & inæquale dicitur. Singulum enim earũ, quæ dictæ sunt, quantitatum æquale dicitur, & inæquale. ut corpus & æquale, & inæquale dicitur: tempus æquale, & inæquale dicitur: & numerus æqualis, & inæqualis dicitur: & oratio æqualis, & inæqualis. Similiter autem & in aliis, quæ dicta sunt, singulum & æquale, & inæquale dicitur. In cæteris uero, quæ quantitates non sunt, non multum uidebitur æquale, & inæquale dici. nam affectio, & dispositio æqualis, & inæqualis non multum dicitur, sed magis similis, & dissimilis: & album æquale, & inæquale non multum dicitur, sed simile. Quare quantitatis maxime est proprium æquale, & inæquale dici.

37. Quantitatis proprium apertissime designat esse, q secũdum quantitatẽ æqualis, & inæqualis nuncupatur. Singulæ enim quantitates æquales atq; inæquales dicuntur. ut æqualis linea lineæ, & rursus inæqualis: & superficiei superficies æqualis atq; inæqualis dicitur: & corpus æquale, & inæquale dicitur. Numerus quoq;, & tempus, & locus, ęqualis atq; inæqualis dicitur. In aliis autẽ, quæ quantitates non sunt, non est facile, ut æqualitas, uel inęqualitas nominetur. dispositiones ergo, quę affectiones appellantur, nõ dicuntur ęquales, uel inæquales, sed magis similes, uel dissimiles. Dispositio autẽ, & affectio est ad aliquam rem accommodatio & applicatio, ut siquis grãmaticam legens, qui nondum perdidicit, habet ad eam aliquã dispositionẽ, idest ea affectus est, & habet aliquid accõmodatum, & quasi propinquum. Possunt autem similiter esse duo dispositi, & affecti, æqualiter uero minime, ut duo similiter esse albi, æqualiter uero nõ. nam siquis de duobus similiter albis æqualiter esse albos dicat, recta nominis nuncupatione non utitur. Omne enim æquale, & inæquale, in mensura, & in quantitate perspicitur. Simile uero, & dissimile quemadmodum de quantitate nõ dicitur: ita nec de alia qualibet re nisi de quantitate, recte æqualitas, & inæqualitas nuncupantur. Quare proprium est quantitatis æquale, & inæquale nominari. Sed quoniam de quantitate dictum est, ad relatiuorum ordinem transeamus. Post quantitatis tractatum tertium prædicamentum de relatiuis ingreditur, quare relatiua hoc modo definit.

DE RELATIVIS.

AD aliquid uero talia dicuntur, quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud. ut maius id quod est alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur. Similiter autem, & alia quæcunque sunt huiusmodi.

38. Cur autem de his, quæ sunt ad aliquid, differat, omisso interim de qualitate tractatu, hæc causa est, q posita quantitate maius minusue esse necesse est. Quare cum quantitatẽ continuo ad aliquid consequatur, recte post quantitatem relatiuorũ series ordinata est. Illud quoq; est in causa, quod superius, cũ de quantitate tractaret, relatiuorum mentio facta est, cũ de magno paruoq; diceretur: ut ergo continens, & non esset operis interrupta distinctio, ideo quantitate finita de relatione proposuit. Quod autẽ ait, Ad aliquid uero talia dicuntur, hoc monstrat: q nõ sicut quantitas per se, & singulariter intelligi potest, eodẽ quoq; modo substantia, & qualitas, & unumquodq; aliorũ prædicamentorum, sicut per se constat, ita etiam per se, & singulariter intelligitur: sic ad aliquid per se, & singulariter capi intellectu potest, ut dicamus esse ad aliquid singulariter. Quicquid enim in natura relationis agnoscitur, id cũ alio necesse est consideretur. cũ enim dico dominus, per seipsum nihil est, si seruus desit. quocirca, cũ unius relatiui nuncupatio, mox secum etiam aliud trahat, ad aliquid unum esse per se nõ potest, atque ideo non dixit Aristoteles, Ad aliquid uero tale dicitur, sed plurali numero, talia dicuntur inquit, demonstrans relatiuorũ intelligentiã nõ in simplicitate, sed in pluralitate consistere. Non esse autẽ quandam per se relatiuorũ naturam sine cõiunctione aliqua alterius subsistẽre, ipse Aristoteles mõstrat, qui dicit ea esse relatiua, quæcunq; hoc ipsum quod sunt, aliorũ dicuntur. Docet enim aliqua coniunctione alterius relatiua formari. hoc ipsum enim quod sunt aliorum dicuntur. Quod enim est dominus, hoc alterius dicitur, idest serui. Siue autem relatiua dicamus, siue ad aliquid, nihil interest. Ad aliquid enim dicitur quod ipsum quidẽ cum per se nihil sit, relatum tamen ad aliud constat. ut dominus, si desit id ad quod dicitur, idest seruus, non est: dicitur enim ad seruum. manifestum ergo est si seruus desit, dominum dici non posse. Quare dominus ad aliquid dicitur, idest ad seruũ. Relatiua quoq; dicuntur iccirco, quod eorũ nuncupatio semper ad aliquid referatur, ut domini ad seruũ. quare nihil interest quolibet modo dicatur. Huiusmodi autẽ definitio Platonis esse creditur, quæ ab Aristotele paulo posterius emendabitur. Relatiuorũ autem alia eisdẽ casibus referuntur, alia diuersis, alia uero omni sunt casu carẽtia. Quod. s. mõstrans addidit, uel quomodolibet aliter ad aliud. Quid autẽ est, ipsius pene textus sermone monstratur. Cum enim dico, dominus serui dominus, ad genitiuũ casum reddidi nominatiuũ, & rursus ad eundem si conuertero. Dico enim seruus domini seruus, & hic quoq; nominatiuus ad genitiuũ relatus est. Eodẽ quoq; modo sese habet, pater filii pater, & filius patris filius, & magister discipuli magister, & discipulus magistri discipulus. Hæc ergo id quod sunt, similiter aliorũ dicuntur. nam quod aliorũ dicuntur, secundũ genitiuum redditur casum, alia uero non secundũ eundẽ casum consequẽtiam reddunt. Sensus enim ad aliquid est. sensibilis enim rei sensus est. Quod enim sensibile est, sentiri potest: quod sentiri potest, sensibile est: & nunc quidem sensus sensibilis rei sensus genitiuo accommodatus est. Huius enim rei sensibilis dictum est. At si conuertas, fiet, Sensibilis res sensu sensibilis est. Sed cum sic, casui septimo redditur nominatiuus, in hac relatione, quæ dicit, sensibile sensu sensibile est, non eodem casu, quo superius dictum est, conuertitur. Dicimus enim sensus sensibilis rei sensus est, & hic nominatiuus redditur ad genitiuum. Hæc enim relatio ad septimum casum se aptari non patitur. Scientia quoque scibilis rei scientia est: siquidẽ hoc scitur quod sciri potest, & quod sciri potest,

scibile est, sed non eadem ratione, nec ad eundē casum relatio ista cōuertitur. Dicimus enim scibilis res scientia scibilis est. Est enim prima relatio ad genitiuum, secunda cōuersio ad septimum. Hæc quoque relatio secundum eosdem conuertitur casus, cum dicimus, maius minore esse maius, & minus maiore esse minus. Duplum quoq; & medium relatiua sunt, sed non eisdem casibus conuertuntur. Duplum nanq; dimidii duplum est, dimidium uero duplo dimidium est. Sunt autem alia quoque relatiua, quæ ipse sic addidit.

At uero sunt etiā & hæc ad aliquid, ut habitus, affectus, sciētia, sensus, positio: hæc enim omnia, quæ dicta sunt, hoc ipsum quod sunt aliorū esse dicuntur: uel quomodolibet aliter ad aliud, & nō aliud aliquid. habitus enim alicuius habitus dicitur, & disciplina alicuius disciplina, & positio alicuius positio. Similiter autē & alia.

39. De sensu quidem & scientia dictum est superius, nunc uero de habitu, dispositione, & positione dicendū est. Dispositio est ad aliquā rem mobilis applicatio, ut si quisquam flammæ propinquus caleat, ille dispositus dicitur ad calorem, idest habens aliquā applicationē coniunctionemq; ad calorē. Idem uero est affectio, quod dispositio, ne nouo nomine error oriatur: & ideo dispositio cū sit quædā ad aliam rem coniunctio, uel ab alia affectio, facile mobilis est, celerius etenim permutatur. Habitus autē est dispositionis uel affectionis firma, & non facile permutabilis accessio, ut si quisquā in Sole ambulans fuscior fiat, dispositus ad nigredinē dicitur, & nigredine affectus. Sin autē illa nigredo fortius & immutabiliter corpus infecerit, habitus nominatur. quocirca habitus est inueterata affectio. Vnde omnis habitus dispositio uel affectio est, nō autē omnis dispositio uel affectio habitus. Et ne multa dicenda sint, hoc quoq; cōstat in habitu & dispositione, ꝙ habitus immutabilis passio est, dispositio uero nō similiter, sed affectio quædam est, & ad aliquā rem coniunctio, quæ potest facile permutari. Positio uero est alicuius rei collocatio, ut est statio, sessio, inclinatio, accubatio, & alia huiusmodi. nam & qui stat, quodāmodo positus esse dicitur & collocatus: & qui sedet, & qui accumbit, & qui secundū ceteras positiones est, positus appellatur. quocirca & statio, & sessio, & accubatio, positiones erunt. Sed quoniā quid essent dictū est, nunc si sunt ad aliquid uideamus. Habitū relatiue dici ea res probat, quę aliis quoq; rebus documēto fuit esse relatiuis, ut est in sensu atq; in sciētia. Iccirco enim dictū est sensum sensibilis rei esse sensum, ꝙ res sensibilis est quæ sentiri potest. est ergo habitus habilis rei habitus. Habilis enim res est quæ haberi pōt. illius .n. rei habitus est, q̄ haberi potest. quocirca erit habitus habilis rei habitus, sed res quoq; habilis habitu erit habilis: ipso enim habitu res, quæ haberi possunt, habemus. Dispositio quoq; eodē modo. Dispositio nanq; dispositæ rei dispositio est, & disposita res dispositione disposita est. Caloris .n. dispositio calentis, id est ad calorē dispositi, dispositio est. Eodē mō dispositus ad calorē, caloris dispositione dispositus est. uelut si hoc modo sit dictū, omnis affectio affecti affectio est, & omne affectū affectione affectū est. Et calor, calentis fit calor, & calēs calore fit calidū. Positio quoq; relatiua est. nā positio positæ rei positio est. & posita res positione posita est. & hoc intelligi cōuenit secundū priorē habitus & dispositionis modū. Illa quoq; res probat positionē esse ad aliquid, ꝙ eius spēs relatiuæ sunt: statio enim stantis rei statio est, & qui stat statione stat. & de sessione quidē, & de accubitu idē dici pōt. quocirca & habitus, & dispositio, uel affectio, & positio relatiua sunt: & hæc omnia uel similibus uel dissimilibus, cōuenientibus tamen prædicationi casibus cōuertuntur. Eorum autē, quę secundū eosdem casus cōuertuntur, alia sunt quæ eodē nomine prædicantur, alia uero quæ dispari: cum enim dico simile simili simile est, & æquale æquali ęquale est, & dissimile dissimili dissimilę est, eisdē uocabulis eisdemq; casibus tota fit prædicatio. Cum autē dico duplū medii duplū, uel maius minore maius, disparibus uocabulis facta est prædicatio. Quoniā uero relatiuorū definitionē ita proposuit, ut diceret, Ad aliquid uero talia dicuntur quæcunq; hoc ipsum quod sunt aliorū dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, quid esset hoc ipsum qđ sunt aliorū dicuntur, iam diximus: nūc quid sit, quod ait, uel quomodolibet aliter ad aliud, requirendū est. quod ipse Aristoteles conuenientibus in ordine probat exemplis, ait enim.

Ad aliquid ergo sunt quæcunq; id quod sunt aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, ut mons magnus dicitur ad alium. Magnum enim ad aliquid dicitur, & simile alicui simile dicitur, & omnia talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio positiones quædam: positio uero ad aliquid dicitur. Accumbere autem, uel stare, uel sedere, ipsa quidem non sunt positiones: denominatiue uero dicuntur ab ijs, quæ dictæ sunt, positionibus.

40. Quòd accubitus, & statio, & sessio positiones dicuntur, & ꝙ omnis positio ad aliquid est, sufficienter superius comprehensum est. Nunc uero quid sit, qđ ait, uel quomodolibet aliter ad aliud, expediemus. In relatione, per quā dicimus, filius patris filius, nulla coniunctio mista est, nisi tantū sola casuū uis prædicationis huius membra cōiungit. Cum autem dico montē magnū ad alium referens paruū, ita propono, mons magnus ad montē paruū, & mons paruus ad magnū. hic nullorū casuum uis est. quāquam enim accusatiuus uidetur esse permistus, tamē ille accusatiuus huius relationis uim nō tenet, sed præpositio, quæ ad accusatiuū datur: cū enim dico, mons magnus ad paruū montem, præpositio sola est, q̄ uim huius continet relationis, ut siquis dicat, magnus mons paruū montē, nihil significet definitū. quocirca quāuis accusatiuus casus in hac prædicatione fit, nō tamen hic uim casus tenet, sed pręposítio: atq; hoc est quod ait, uel quomodolibet aliter ad aliud. quod, quoniā superius secundū casus relationes fieri dixerat, erant quædā relationes, quæ nullis casibus tenerentur, adiecit hoc, uel quomodolibet aliter ad aliud: ac si diceret, Omnis relatio aut casibus fit, qđ per hoc demōstrauit quod ait, quæcunq; id quod sunt aliorū dicūtur: aut præter casus sunt, quod hæc sentētia docet, uel quomodolibet aliter ad aliud. Atq; hæc hactenus. Sed cū positio sit ad aliquid, & sint spēs eius relatiuæ (sessio enim & statio relatiua sunt) sedere & stare nulla relatio est. Stare nanq; & sedere de statione & sessione denominatiue dicuntur. Omnis autē denominatio nō est id quod est ea res, de qua nominatur, ut grāmaticus. nō enim idem est quod grammatica, de qua nominatus est. quocirca si sedere de sessione, & stare de statione denominatiuū est: sessio uero, & statio relatiua sunt, sedere & stare, quæ a relatiuis denominatiua sunt, relatiuorū genere nō tenentur. & uniuersaliter, Quicquid ex quibuslibet positionibus denominatur, illud non ad relatiua, sed ad prædicationem, quæ situs dicitur, reduci potest.

Inest autē & contrarietas in relatione, ut uirtus uitio contraria est, cum sit utrunq; ad aliquid, & scientia inscieatiæ. Non autem omnibus relatiuis inest cōtrarietas, duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, nec talium ulli.

41. Quemadmodū in substantia & quātitate si eorum esset propriū contraria suscipere rimatus est: ita quoq; nunc in relatiuis de contrarietate considerat, utrum relatiuorum sit propriū contraria posse suscipere. & quoniam uirtus & uitia utraq; sunt habitus: uirtus .n. est mentis affectio in bonā partē, & difficile cōmutabilis, uitiū affectio in malā partē, ipsa quoq; difficile mobilis, & diuturnitate perdurans. Quoniam igitur & uitiū & uirtus habitus sunt, omnis autē habitus ad aliqd esse monstratus est (habilis .n. rei habitus est) erunt uirtus atq; uitium relatiua: sed hæc cōtraria sunt: igitur relatiua contraria suscipere non recusant. Sed si dicat quis, quid causæ est, ut uirtutē atq; uitium, ipsumq; habitum paulopost inter qualitates numeret? An quia ut alia significatione una res diuersis generibus supponatur, nihil prohibet. Socrates nanque in eo quod est Socrates, substantia est: in eo

ꝙ pater, uel filius, ad aliquid: ita ad aliud, atq; ad aliud ducta prædicatione, eandem rem sub diuerso genere poni nihil prohibet. habitus quoq;, & uirtus, & uitium eodē modo est. Potest enim in qualitate poni habitus, ꝙ ex eo quales homines nuncupentur. habentes enim dicimus aliquos rei habitus retinentes. Virtus quoq; qualitas est idcirco, ꝙ ex ea boni homines dicuntur, & secundū illam qualitatem, idest bonitatē, quales homines, idest bonos homines nuncupamus, similiter autē & uitium. Ipse quoq; habitus ad aliam prædicationem ductus fit iterum relatiuus, ꝙ enim habitus habilis rei habitus est, ad aliquid est. & ꝙ alicuius uirtus est, ad aliquid uirtus est. & ꝙ alicuius uitiū est, ad aliquid quoq; ipsum est. ergo nihil impedit easdem res ad aliud, atq; aliud uersas, diuersæ prædicationi substitui. Ipsum uero ad aliqd præter ullū aliud prædicamentum intelligere nō possumus, ut patrem & filium, dominum & seruum, secundum substantiam consideramus. nam & qui dominus, & qui seruus est, substantia est. Duplum, & triplū secundum quantitatem, hæc enim in quantitate consistunt: scientia uero, & insciētia secundū qualitatem. Secundum enim has quales dicimur, scientes scilicet, atq; inscii. quocirca, quoniam præter aliud prædicamentum per se relatiua nullus intelliget, secundum ea prædicamenta de quibus intelligitur relatio, secundum ea dicitur contraria posse suscipere, ut Socrates ipse quidem substantia est, sed substantia contrarium non recipit. Pater uero, atq; filius secundū substantiā prædicatur, non est enim pater, atq; filius nisi in substātia sit. quocirca, quoniā secundū substantiam dicitur, contrarietate caret. Rursus duplū, & dimidiū secundum quantitatem dicitur, quantitas uero contraria non habere monstrata est: igitur nec duplum, atq; dimidium contrariis pugnat. Qualitas uero recipit contrarietatem. bonum enim, & malum secundū qualitatem opponuntur, bonū igitur, & malum contrariis non carent. Igitur secundū quæ prædicamenta relatiua dicuntur, si illa suscipiunt contraria, & relatio suscipit. Sin uero illa prius repudiant cōtrarietatem, nec illud ad aliquid, quod secundum ea dicitur, ulla unquam contrarietate diuiditur. Quare habere cōtraria relationis proprium non est, nam neq; in sola relatione est, (habet enim hoc quoq; qualitas) nec in omnibus ad aliquid considerari potest. Quæ enim secundū alia prædicamēta dicuntur ad aliquid, quæ nō recipiunt contrarietatem, ut secundū substātiam pater & filius, & secundū quantitatē duplum, & medium: in talibus relatiuis contraria nullo mō reperiuntur. quod uero neq; soli, neq; omnibus inest, hoc propriū nō est: non est igitur proprium relationis habere contraria.

Videntur autem magis, & minus relatiua suscipere: simile enim & dissimile, magis, & minus dicitur; & æquale, & inæquale, magis, & minus dicitur, cum utrumque sit relatiuum. simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. non autem omnia relatiua suscipiunt magis & minus: duplex enim non dicitur magis, & minus duplex, nec talium ullum.

42. Quæritur nūc an relationis sit proprium suscipere magis & minus, sed in hoc illa ratio non seruatur quemadmodum in contrariis dictum est. Quoniam quæcunq; secundū ea dicuntur, quæ contraria non recipiunt, ipsa quoq; contrariis carent. In hoc uero cum secundum quantitatem dicatur æquale, & inæquale, suscipit & magis, & minus. Dicitur enim magis æquale, & minus æquale. Eodē modo & simile, magis simile, & minus simile dicitur. Sed si forte quis dicat, cur cum quantitatis sit dici æquale, & inæquale, & quātitas magis, atq; minus non suscipiat, æquale, & inæquale & intensione crescat, & remissione minuatur? Dicendum est, quod quemadmodum substantia ipsa per se in eo quod substantia est, non est proprium, ipsi tamen proprium est contraria posse suscipere: ita & in quantitate consideratur. proprium enim est, non hoc ipsum, cuius est proprium, sed quædā alia extrinsecus qualitas, passioq;. Passio enim quātitatis est, & quædā qualitas æquale, & inæquale dici potest. Quod quoniam non est idem propriū, quod est illud, cuius est propriū, & æquale, uel inæquale dici, nō est quantitas cuius est proprium, sed quædam qualitas, & passio quātitatis. Hæc autē dicitur ad aliquid. Ipsum enim quod est, alterius dicitur: æquale enim æquali æquale dicimus: & similiter simile simili simile. Sed nō capiunt omnia relatiua magis, & minus. Nullus.n. potest dicere magis, & minus duplū esse aliquid. nam siue denarius ad quinariū cōparetur, siue quaternarius ad binariū, æque uterq; duplus est, æque uterq; medietas. Qualitas quoq; recipit magis, & minus; dicimus.n. magis albū, & minus album. Quare, quoniam neq; omni relationi, neq; soli inest suscipere magis, & minus, & per qualitatem relatio suscipit & magis, & minus, relationis proprium non est suscipere magis, & minus.

DE PROPRIETATIBVS RELATIVORVM.

OMnia autem relatiua ad conuertentia dicuntur. ut seruus, domini seruus: & dominus, serui dominus: & duplum, dimidij duplum: & dimidium, dupli dimidium: & maius, minore maius: & minus, maiore minus. similiter autem & in alijs. sed casu aliquoties differunt secundum locutionem, ut scientia scibilis rei scientia dicitur, & scibile scientia scibile, & sensus sensibilis sensus, & sensibile sensu sensibile.

43. Clara hæc est proponentis, & non inuoluta sententia. Dicit enim omnia relatiua ad cōuertentia dici, qd ipse propriis patefecit exemplis. Omne.n. ad aliqd ita ad aliud prędicatur, ut illud, ad quod prædicatur, uideatur posse cōuerti, & hoc est quod ait, Omnia relatiua ad conuertentia dicuntur. Conuerti autē est, ut si prima res dicitur ad secundā, secūda rursus dicatur ad primā. Ponatur enim primus pater, secundus filius, & dicatur hoc modo, pater filii pater est: id rursus conuerti pōt, ut prius ponamus filiū, & talis sit prædicatio, filius patris filius. Ergo pater ad talē dicitur, idest ad filiū, qui cōuertitur: & filius, qui dicitur ad patrem, ad talē rem dicitur, quæ ipsa quoq; conuertitur, ut de filio prædicetur. Omniaq; relatiua hoc modo sunt. omne enim relatiuū ad tale aliquid prædicatur, quod ipsum in prædicatione cōuerti possit. Sed nec omnia dicuntur secundū eandem uocis prolationem. Alia enim sunt quæ eisdē casibus conuertuntur, ut dictū est. pater enim filii pater est, & filius patris filius est. Alia uero quæ nō eisdem, ut scientia scibilis rei scientia est: hic genitiuus est medius. scibile autem scientia scibile est: hic septimus prædicationem tenet. Alia uero nullo (ut supra dictū est) casu coniuncta sibimet conuertuntur, ut mons magnus ad paruū dicitur, & paruus ad magnum. Ergo omnia relatiua ad conuertentia dicuntur, quamuis non eisdem casibus conuertantur, quod ipse ait dicens, Sed casu aliquoties differunt secundum locutionem. Quod uero addidit, nimis diligenter adiectum est.

At uero aliquoties non uidebitur conuerti, nisi cōuenienter, ad quod dicitur, assignetur. Si peccet is, qui assignat, ut ala si assignetur auis, non conuertitur auis alæ. neq; enim prius conuenienter assignatum est, ala auis. neq; enim in eo quod auis est, in eo auis ala dicitur, sed in eo quod alata est. multorum enim aliorū alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si assignetur cōuenienter, conuertitur, ut ala alati ala, & alatū ala alatum. Aliquoties autē forsitan & nomina fingere necesse erit, si nō fuerit positum nomen, & ad quod conuenienter assignetur: ut remus si nauis assignetur, non erit conueniens assignatio. neq; enim in eo quod est nauis, in eo eius remus dicitur. sunt enim naues, quarum remi non sunt. quare non conuertitur. nauis enim non dicitur remi nauis. sed forte cōuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur, remus remitæ rei remus, aut aliquo modo aliter. nomen enim non est positum. conuertitur autem, si conuenienter assignetur, remitum enim remo remitum est. Similiter

autem

autem & in alijs, ut caput conuenientius aßignatur capitati, quam si animalis aßignetur. neque enim in eo quod animal est, caput habet: multa enim sunt animalia, quæ capita non habent.

44. Supra iam de relatiuorum conuersione proposuit, dixitq; quicquid est ad aliquid, uel eisdē casibus, uel dissimilibus, tamen ad conuertentia dici; hoc uero iccirco euenit ꝙ omne ad aliquid, esse suū ex alterius habitudine & cōparatione trahit, quòd si utraq; secundū ad aliquid sint opposita, ad aliquid nuncupantur, æquā uim uocabuli nuncupationemq; sortita: nam si pater & filius utriq; ad aliquid sunt, si pater ad filium prædicatur, quoniā ad aliquid est, filius quoq;, quia ad aliquid est, ad quoddā aliud prædicabitur. sed nullius est filius nisi patris. ergo hæc uocabula ex alterutra nuncupatione principium sumunt. quocirca quæ sibi inuicem substantiā donant, rectè ad seinuicem prædicantur, & hoc quidē in omnibus relatiuis constat intelligi, sed huiusmodi conuersio nō uno modo, nec quomodolibet fieri potest: nisi enim conuenienter quælibet illa res ad id quod dicitur, prædicetur, huiusmodi conuersio nulla ratione conuertitur. Cum enim dicatur caput animalis caput: dici nō potest, animal capitis animal. Ergo ita redditū nulla ratione conuertitur. Atq; hoc est quod ait, nō uideri in omnibus relatiuis posse cōuerti, nisi cōuenienter ad quod dicitur asfignetur. Si enim peccet is qui asfignat, ut non conuenientē prædicationem faciat, conuersio non procedit. Quæ tamen est ipsa conuenientia, qua posfint semper relatiua cōuerti, huiusmodi est. Cum enim dico alam auis esse alam, nō conuertitur, ut auis alæ sit auis, iccirco quòd nō est conuenienter facta prædicatio: nō enim in eo quod auis est, in eo habet alam: multa enim sunt quæ habent alam: aues tamen nullo modo nominantur, ut apes sunt, & uespertiliones, & quicquid est aliud tale, habere quidē dicimus alas, eas tamen aues nō dicimus. Quare nō in eo quod auis est, in eo est eius ala, sed in eo qd' alata est. iccirco. n. alam habet, quoniā alata est, & quicquid fuerit alatū, alas habebit. quare ita facta prædicatio illam conuersionē retinet atq; custodit: ala enim alati ala est, & alatū ala alatum est. Eodē quoq; modo de capite, siquis dicat caput animalis est caput, nō conuenienter uim prædicationis aptabit. nō enim in eo quod animal est, in eo hēt caput: multa enim sunt animalia, quæ capite carent, ut ostrea, & conchilia, & cætera huiusmodi. Igitur dicendū est, caput capitatæ rei esse caput, & capitatem rem capite esse capitatam. Vides ne quēadmodum conueniens prædicatio alternam in se uocabuli conuersionē reuersionemq; reddiderit? Ita quoq; speculandum est & de alio exēplo, quod ipse proposuit. remus enim si nauis remus dicatur, nullo mō cōuertitur, ut nauis remi nauis esse nominetur. Sunt. n. quædā naues quæ remis penitus nō utuntur, ut lintres quas solo subigunt conto, & iccirco nō conuertitur. Dicendum est igitur remū remitæ rei esse remū, & remitam rem remo esse remitā. Necesse quoq; erit nomen fingere, si positum non sit. nam quēadmodum filius patris filius, & pater filii pater, reciproca conuersione prædicantur, & utrumq; nomen in usu est: sic si defuerit nomen, ipse tibi aliquid debebis effingere, ut in eo quod est, ala alati ala, alatū enim nouiter factū est, & nunquam ante dictum. Quo autem modo posfimus nomina ipsa confingere, quoniam necessarium esse posuimus, artē quoq; cōponendi sequenti ordine demonstremus. Sed hoc faciendū est, si prius illud purgauero, quod quidā contra Aristotelem culpādi studio ponunt. Aiunt enim non esse solius relationis ad cōuertentia dici. Siquis enim sic dicat, cū Sol super terram est, recipiunt hæc quoq; conuersionem, quæ maifeste tamen a relatiuorū definitione segregata sunt. nō igitur in solis inquiunt relatiuis cadit ista conuersio. Sed Iamblicus duas huius rei protulit solutiones, unam persuaciam, aliam uero perfortem: ait enim nihil officere ad Aristotelis sententiam, si & alia conuertantur. non enim inquit Aristoteles solis hoc relatiuis esse, sed omnibus: nanque hoc relatiuis inest, nec ulla ratione negari potest. quocirca quoniam non dixit Aristoteles solis hoc inesse relatiuis, illorum quæstio huius præclari philosophi sententiā non moratur. Sed hoc potius accidentis est, ꝙ naturæ, & ad aliud quodāmodo refugium cōcurrentis potius quam ex ipsa Aristotelis auctoritate dictorum eius, aliquod propugnaculum comparantis. Aliam uero attulit causam prorsus grauem. ait enim propriū esse hoc relatiuorum, non secundum suā nuncupationem, sed secundum aliquam habitudinem eodē modo conuerti. Qui enim dicit, cū Sol est super terram, dies est: & cum dies est, Sol est super terram, nullam habitudinem monstrat, sed tantummodo consequentiam ostendit. Consequitur enim super terrā Solem esse, cū dies est. & cum Sol super terram cursus agat, diem esse. cum uero aliquis dicit filius patris filius, & pater filii pater, habitudinē & cōparationem, & quodāmodo continentiā utrorūq; declarat. Atq; hoc quoq; in aliaquauis relatione spectare licet. quocirca quoniā omnia ad aliquid secundum quandam ad se inuicem habitudinem continentiamq; dicuntur, secundum continentiam quoque & habitudinem eorum conuersio facienda est. qua in re nos quoq; grauiter dicentis Iamblici auctoritati concedimus. Nunc uero quæ sit ars fingendi nomina sicubi desunt, dicendum uidetur, quam ipse Aristoteles his uerbis tradit.

Sic autē fortasse quis facile sumet in quibus nomē nō est positū, si ab his, quæ prima sunt, his, ad quæ cōuertuntur, nomina ponat: ut in his, quæ dicta sunt, ab ala alatum, a remo remitū. Omnia ergo, quæ ad aliquid dicūtur, si cōuenienter aßignentur, ad conuertentia dicūtur.

45. Quoniam sunt quę ita dicūtur ad aliquid, ut nisi conuenienter aptentur, conuersio nulla fit. in omnibus autem ad aliquid conuersionē expectari necesse est. quæ sit hæc conuenientia, & quemadmodum asfignari relationes oporteat, ipse demonstrat. Siquid enim dicitur ad aliquid quod cōuerti nō posfit, ab ipso quod dicitur si denominatio fit, mox cōuertitur, ut ala dicitur auis, & recta quidē est hæc prædicatio, sed ad naturā relationis incongrua. Nunc igitur quoniā dici nō potest auis alæ, dicitur autē ala auis, ab ipsa prædicatione, quæ ad aliud prædicatur, si denominatio fit, mox redit cōsueta conuersio relatiuis. nam cum dicitur ala auis, ut dicatur auis alæ, inconueniens est: si uero ex ala fiat denominatio, ut dicatur ala alati, sic conuersio manet. Alatū enim alā alatum esse dicimus, sicut alam alati esse alam, & hoc idē in remo euenit. nam quoniā remus nauis dicitur, & remi nauis ut sit, nulla ratione conuertitur, si ex remo fit denominatio, statim redit ex more cōuersio. Dicimus enim esse remū, remitæ rei esse remum, & hoc illi cōuertitur. Remita enim res remo remita est. Ergo ex eo quod prius dicitur, nomen fingendū est, sicut ex eo quod est ala, quoniā prius ad auem non dicitur, quia auis ad alam nō conuertitur, denominatio facta est, ut diceretur alatum. Atq; hoc est quod ait, si ab his, quæ prima sunt, his, ad quæ conuertuntur, nomina ponantur. Prima nanque prædicatio est ab ala: dicimus enim alam auis, & hoc quærimus ut ad alam prædicatio conuertatur. ergo ab eo quod prius dicitur, illi ad quod conuertitur, nomen fingendum est, ut ab ea, quæ prius dicitur ala, ei ad quam conuertitur, fit, ut conuenienter aptetur, fingendum est nomen alatum, quod ipsum ex ala donominatum est, atque hoc idem & in cæteris relatiuis licet intelligi.

Nam si ad quodlibet aliud aßignentur, & nō ad illud ad quod dicitur, nō conuertuntur. Dico autem quoniam nec eorum, quæ indubitanter conuertibilia dicuntur, & quibus nomina posita sunt, ullum conuertitur, si ad aliquid corū, quæ sunt accidentia, aßignentur, & non ad ea, ad quæ dicuntur, ut seruus, si domini non aßignetur seruus, sed hominis, uel bipedis, aut alicuius talium, non conuertitur. Non enim est conueniens aßignatio.

46. Aliud quoque argumentum dedit, si relationes conuenienter non reddantur, non posse conuerti. Fortasse enim quis dicat alam, & caput nō esse ad aliquid. quod siquis hoc quoque concedat, illud tamen nullus negare poterit, quin

seruus, aut filius semper ad aliud prædicentur. Ergo in hac quoq; re, quæ confesse relatiua est, perit relationis propria conuersio, si nõ cõuenienter, & ad illud, ad quod proprie dicitur, assignetur. nam cum sit ad aliquid seruus, nisi domini reddatur.i. ad id ad quod conuenienter dicitur, nulla hac ratione cõuersio est. Dicatur ergo seruus hominis, uel seruus bipedis: nõ couertitur, ut dicat quis bipedem esse serui, aut hominẽ esse serui. Eodem quoq; modo de filio. ergo quæcunq; sunt extrinsecus, si ad ea id, quod est ad aliquid, prædicetur, nulla conuersio est. Quòd autẽ ait accidentia: non quod homo sit accidens, aut bipes differentia homini accidenter insit, sed interdum cõsuetudinis Aristotelicæ est, quæ secundo loco & extrinsecus prædicantur, dicere secundũ accidens prædicari. Seruus autẽ prius ad dominum est, secũdo uero loco ad hominem. Icc irco enim, quod dominus homo est, ideo seruus ad hominem dicitur. Et iccirco, quia dominus bipes est, ideo seruus bipedis dicitur. Ergo secũdũ accidens dixit, secundo loco, uolens ostendere extraneã & non conueniẽtem fieri prædicationem, siquis ad hominẽ uel bipedem seruum & non ad dominũ referat. Manifestũ igitur est quoniã in his quoq;, quæ confesse sunt ad aliquid, & in quibus nomina sunt, (nomen enim & serui & domini in usu est, non quẽadmodum in remo aut in ala, ubi neq; alatum neque remitum nomen fuit, nisi ipse fingeret Aristoteles) cum ergo hæc ita sint, manifestum est quoniam si non conuenienter aptarentur, conuersionem prædicatio non teneret.

Amplius si cõuenienter aßignetur id, ad quod dicitur, omnibus alijs circunscriptis quæcunq; accidẽtia sunt, relicto solo illo, ad quod aßignatũ est, semper ad ipsum cõuenienter dicetur: ut si seruus dicatur ad dominũ, circunscriptis alijs omnibus, quæ sunt accidentia domino, ut esse bipedẽ, uel scientiæ susceptibilem, uel hominẽ, relicto solo domino, semper seruus dicetur ad ipsum. seruus enim domini seruus dicitur. Si autẽ non conuenienter reddatur id, ad quod dicitur, circunscriptis omnibus alijs, relictoq; illo solo, ad quod redditũ est, non dicetur ad illud: aßignetur enim seruus hominis, & ala auis, circunscribaturq; ab homine esse dominũ, non amplius seruus ad hominẽ, dicetur. cum enim dominus non sit, seruus non est. Similiter autẽ & de aue, adimatur ab ea alatã esse, nõ erit amplius ala ad aliquid. cũ enim nõ sit alatũ, nec ala erit alicuius. Quare oportet aßignare id, ad quod conuenienter dicitur. Ac si sit nomen positum, facilis erit aßignatio. sin autem non sit, fortasse erit necessariũ fingere nomen. si sic autem reddantur, manifestum est, quoniam omnia relatiua conuersim dicentur.

47. Aliud quoq; ualidũ addidit argumentũ, in omni secũdũ ad aliquid prædicatione, solã esse assignationis cõueniẽtiam requirendã. Quo.n. permanente, cunctis aliis pereuntibus, relatiuorũ prædicatio constat, & quo pereunte, cunctis aliis permanentibus, ad aliquid prædicatio nõ manet: illud est, ad quod conuenienter nominis relatio referatur. Qui.n. dominus est, idem & homo est, idemq; bipes, idẽ quoq; sciẽtiæ perceptibilis, ad quodlibet igitur horũ seruus non prædicabitur, si dominus non sit. Quòd si dominus sit, etiam si quodlibet horum pereat, nihil impedit prædicationẽ. Prædicetur enim seruus ad dominũ, & ab eo cætera perimãtur. Pereant enim ab eo, quod est homo, ac bipes, quod sciẽtiæ perceptibilis. his omnibus pereuntibus, dominus solus permaneat, cæteris igitur pereuntibus, seruus tamen nihilominus dicitur ad dominũ, ad hominem uero non dicitur. pereunte enim domini nomine, serui ad hominem nulla prædicatio est. ꝙ si ad dominum seruus non referatur, pereatq; domini nomen, omnibus aliis manentibus, non erit prædicatio. Auferatur enim dominus, & maneat homo, & bipes, & scientiæ perceptibilis, nõ potest dici seruus hominis, uel seruus bipedis. Domino enim non manente, seruus interit. quare manente domino ad quod seruus conuenienter aptatur, cunctis aliis pereuntibus, prædicatio manet: sublato uero domino, ad quẽ est cõueniens prædicatio, cunctis aliis manentibus prædicatio nõ est. Eodẽ modo etiam de ala, nisi.n. ad alatũ referatur, cunctis aliis manẽtibus, integra prædicatio non est. Adeo non solũ non cõuertitur, sed nec prędicatio ulla erit, nisi relatio ei, ad quod conuenienter dicitur, assignetur. Simul etiã hæc quoq; ars est & uia noscẽdi, cũ in natura multa sunt, ad quod potissimũ relatio prædicetur. nam cũ in domino sit & homo, & animal, & disciplinæ perceptibile, & bipes: in seruo quoq; idem: ad quod horũ, aut domini nomẽ, aut serui referre possimus, sic ostenditur. Qua.n. re manente, sublatis cæteris, prædicatio ualet; & qua re sublata, cæteris manẽtibus, intercipitur prædicatio. ad illud relatio rectissime prædicatur. His igitur positis, totius argumẽti uim sententiamq; cõcludit. ait enim, Omnia, quæcunq; ad aliquid sunt, æqua prædicatione conuerti. hoc autẽ huiusmodi est. Quæcunq; enim ad sese inuicẽ æqualiter prædicantur, & conuersione facta retorquentur, illa æquali natura & dimensione fundata sunt, ut sunt propria & spẽs. Relatiua quoq; ut conuertantur, æqualia esse oportet. nam si una res amplior, alia fuerit minor, conuersionẽ nõ habẽt. nam in eo quod est ala auis, minus est auis ala: multa enim sunt quæ alas habent, & aues nõ sunt, atq; ideo cõuersio nõ fit. Et in eo qđ est remus nauis, maior est nauis remo: multæ enim naues sunt, quarũ remi nõ sunt. Quare in his nulla potest esse cõuersio. Si uero sint æqualia, ut filius atq; pater, cõuersio nõ fugit. Nunquã enim est filius nisi patris, & rursus nunquã pater est nisi filii. quocirca æqualia esse oportet, quæcunq; ad aliquod prędicãtur. Horum uero si nomẽ sit positũ: positis nominibus uti oportet. Si uero nomen positũ non sit: ex his, q̃ in prima prædicatione sunt, (ut superius dictũ est) nomen oportet effingere. Quòd si ita reddãtur, ut omne ad aliquid conuenienter ad quod dicitur, prædicetur, & æqualis erit prædicatio, & mox conuersionis reciproca natura subsequitur. Constat igitur omnia relatiua ad conuertentia dici. His aliud proprium iungit.

Videntur autẽ ad aliquid simul esse natura, & in pluribus quidem uerũ est: in aliquibus autem uerum non est. simul enim duplũ est, & dimidium: & cum sit dimidiũ, duplum est: & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus, dominus est. similiter autem his & alia. simul etiam auferunt hæc sese inuicem. Si enim non sit duplũ, non est dimidium: & si non est dimidium, non est duplũ. similiter autem & in alijs quæcunque talia sunt.

48. Illa simul esse natura dicuntur, quæcunq; talia sunt, ut uno posito quolibet aliud necessario subsequatur, & uno quolibet perempto aliud modis omnibus interimatur, ut pater & filius. nam cum pater est, filium quoque esse necesse est. cum sit filius, pater est. rursus si pereat filius, patrem quoque perire manifestum est, non quòd pereat ipsa substantia, ut pereunte Hectore, Priamus pereat, sed perit ipsa relatio. Ergo quoniam uel interempto patris nomine, filii nomen perit: sublato quoque filii nomine, nomen patris perit. Posito etiam patre in substantiaq; constituto, filii quoque nomen infertur: & posito filii nomine sequitur patris, & a patris nomine nunquam separatur: iccirco pater & filius simul esse dicuntur. Ergo simul ea sunt, quę se inuicem & interimunt & inferunt, & de his quidem ipse posterius tractat. Nunc autem hoc quoque inesse relatiuis exposuit, dicens, relatiuis quoque esse ut simul sint. nam cum duplum sit, dimidium est: & cum dimidium, duplum. Huius autem argumentum est, ꝙ interempto duplo, dimidium perit. rursus quoque duplo constituto, dimidium cõstituitur. Igitur quoniam duplum atque dimidium relatiua sunt, & hæc simul sunt natura, idest ipsa essentia, & hoc manifestum est quoque relatiuis accidere, ut simul natura esse uideantur. Idem quoque est in eo quod est seruus & dominus. nam quoniam alterutris interemptis uterque deperit, & alterutro constituto uterque subsistit, constat seruum

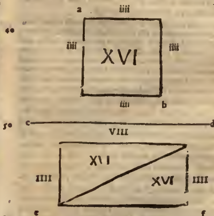
atq; dominum, cum sint ad aliquid, simul esse natura. Sed hæc ita sunt, ut sint quidē in relatiuis, sed omnibus his quæ sunt ad aliquid, non æquentur. Sunt enim quædam relatiua, quorum unum prius natura sit, quod ipse rursus adiecit.

Non autem in omnibus relatiuis uerū uidetur esse, ut sint simul natura. Scibile enim sciētia prius naturaliter esse uidetur. Nanq; ut plurimū, prius rebus subsistētibus scientias accipimus. In paucis autē uel nullis hoc quis reperiet, simul cum scibili scientiam esse factam.

49. Propositu nō in omnibus relatiuis esse hoc, ut uideātur simul esse natura. Hoc autem probat ex his, ꝙ quoniā sciētia ad aliquid est, (scibilis enim rei scientia dicitur) nō poterit esse scientia, nisi sit aliqua res quæ sciri possit. Hāc autē primā esse necesse est, ut in matheseos disciplina. Scimus enim triangulum tres interiores angulos, duobus rectis angulis æquos habere. Vnde necesse est prius fuisse qđ sciri posset, postea uero ad hanc rem, aptā fuisse notitiā, atq; hoc est quod ait, Nanq; ut plurimum prius subsistentibus rebus scientias accipimus. Prius enim rebus constitutis, & quasi præpositis scientiæ ratio sequitur. Quare nō est in omnibus relatiuis simul esse natura. nam cū sciētia & scibile relatiua sint, antiquius est scibile quā sciētia. Quod uerò interposuit, In paucis autē uel nullis hoc quis reperiet, simul cum scibili scientiam factā, tale est: Quasdam nanq; res animus sibi ipse confingit, ut chimæram, uel centaurum, uel alia huiusmodi, quæ tunc sciūtur, cū ea sibi animus finxerit. Tunc autē esse incipiunt, quando primū in opinione uersantur. Tunc igitur sciūtur, cum in opinione uersata sint, & hæc simul habent esse & sciri. nam quoniam in opinione nascuntur, mox esse incipiunt, sed cū in ratione sunt, tunc eorum scientia capitur. Igitur mox ut fuerint, mox sciuntur, & est eorū sciētia cum eorundem essentia coniuncta. Nanq, antequā chimæra fingeretur, sicut ipsa in nulla opinione fuerat, ita quoq; eius sciētia nō erat. Postquā uero ipsa animarum imaginatione cōstituta est, eius quoq; cū ipsa imaginatione scientia consecuta est. atq; ideo ait, in paucis hoc posse perspici, ut simul cū scientia scibile sit, ut in hac eadem chimæra, quæ cum sit scibilis, cū scientia nata est. Sed quoniam nihil, quod in substantia nō permanet, neq; in ueritate consistit, sciri potest: (scientia enim est rerum quæ sunt comprehensio ueritatis) & quicquid sibi animus fingit, uel imaginatione reperit, cū in substantia atq; ueritate constitutum non sit, illud posse sciri non dicitur. atq, ideo non est eorum scientia ulla, quæ sola imaginatione subsistunt. iccirco itaq; dubitans dixit, in paucis autē uel nullis. Hæc.n.ipsa pauca ita quisq; reperiet, ut si ad ueram rationem examinationemq; cōtenderit, nulla esse perpendat. Quòd si quisquā chimæræ aliquam esse sciētiam dicat, quæ non est, quanquā hoc falsum sit, tamē hoc quoq; concesso, pauca erunt, in quibus scientia cum scibili simul natura sit. Multis.n. rebus antepositis & constitutis scientia nascitur. quocirca non in omnibus relatiuis uerum est, ut simul esse natura dicantur. & sicut falsum illud est in nullis hoc esse relatiuis, ita falsum est rursus in omnibus. Sed hunc tractatum longius texit.

Amplius scibile quidem sublatum simul aufert scientiā, scientia uero simul non aufert scibile. nam si scibile non sit, non est scientia: scientia uero si non sit, nihil prohibet esse scibile: uelut circuli quadratura, si modo est scibilis. scientia siquidem eius nondum est, ipsa uero scibilis est.

50. Diximus illa esse simul, quæcunque alterutro constituto, uel alterutro interempto simul utraque constituerentur, uel etiam perimerentur. Constituto.n. ut sit pater, constituetur esse filius, & pater simul infert substantiam filii. Eodem quoq; modo filius simul infert uocabulum patris. non est enim filius nisi patris. Eodē quoq; modo altero interempto utrunq; perire necesse est. Alterum autem altero prius multis dicitur modis, sed quod nunc quærimus, tale est: nam priora illa esse dicuntur, quæ ipsa quidem perēpta res alias tollunt: ipsa uero illata atq; constituta, simul res alias non inferunt, ut est unus atq; duo. interempto enim uno, duo quoq; pereunt. Vnde enim est unius in duobus geminatio, si unus intereat? Constituto uero atq; posito ut sit unus, nōdum duo sunt. nondū est enim facta unius geminatio. Ergo dicuntur illa priora esse, quæcunq; alia simul quidem illata non inferunt, sed perimunt interempta. Scibile ergo & sciētiam non esse simul, illa res probat, ꝙ siquis rem scibilem tollat, scientiam quoq; sustulerit. Nulla enim potest sciētia permanere, si res, quæ sciri possit, intereat. At si scibile esse constituas, non omnino scientia consequitur. Infantibus.n. ea nobis, quæ nunc nouimus, erant, & in suæ naturæ substātia permanebant, sed eorū apud nos scientia non erat. Multæ quoque sunt artes, quas esse quidem in suæ naturæ ratione perspicimus, quarum neglectus scientiam sustulit. Multumq; ego ipse iam metuo, ne hoc uerissime de omnibus studiis liberalibus dicatur. quocirca si & scientiam sublatum scibile perimit, & illatum scibile scientiam non infert, neq; constituit, prius est id, quod sciri potest, quam illud, quod comprehendere ualet atq; complecti notitia. Ipse autē ad hanc rem obscurissimum accōmodauit exemplum, nos facillimum subiungamus. Solet enim in geometris huiusmodi esse propositio. Iubemur enim propositio quatuor laterum spatio, æqualem triangulum constituere, & facimus hoc modo: Sit quatuor laterum spatium a b oportet ergo a b spatio, æquale triangulum constituere: & ut id fiat, sit duplum a b spatio c d e f spatium. Ducaturq; angularis e f dico ꝙ c d f triangulū æquale est a b spatio. Quoniam c d e f spatium duplum est ab spatio: a b igitur c d e f spatii medietas est: angularis enim f e totum c d e f spatium mediū diuidit. Quæ autem eiusdem sunt media, sibi æqualia sunt: c d f igitur triangulum a b spatio æquale est. proposito igitur spatio a b æquum triangulum constitutum est c d f quod oportebat facere.

Eodem quoque modo quæsitum est, si sit propositio circulo æquum signare quadratum. Quadratum ergo est, quod æqualibus lateribus omnes quatuor angulos habet id est rectos. & Aristotelis quidem temporibus non fuisse inuentum uidetur. Post uero repertum est, cuius quoniam longa demonstratio est, prætermittenda est. Atque hoc est, quod ait, uelut circuli quadratura. nam sicut manente quadrato, linea per obliquum ducta triangula figura producitur: ita circulo non mutato circumpositis angulis, qui & ipsius circuli lateribus æqualiter diriguntur, quadrati forma consurgit. quod ut potuimus contectari, depinximus.

Circum

Circumferentia xliiii. Diameter xiiii.

æqualis circulo Quadrati latus R.cliiii.

Cum.n. alicui circulo ęquũ quadratũ constituitur: in quadratũ, circuli illius mẽsura redigit̃. Nũc ergo hoc est qđ dixit, ut circuli quadratura.i. æqui quadrati ad circulũ cõstitutio si fieri potest, & si res est q̃ sciri possit, scientia quidẽ eius nondũ inuenta est. Nondum enim quisquã sub Aristotele æquũ quadratũ circulo constituerat. Quod si est aliqua eius scientia, quę nondũ reperta est, certe prius est quod sciri possit, post uero sciẽtia. nam cum posset Aristotele uiuo sciri circuli quadratura, nulla tñ adhuc eius scientia reperta est. atq; ideo prius erat quod sciri posset, q̃ ipsius rei ulla notitia.

Amplius animali quidem sublato, non est scientia: scibilium uero plurima esse contingit.

51. Addit aliud ualidius argumentũ prius esse scibile scientia. illud enim notum est, si per desidiã disciplina depereat, interire quidẽ scientiã, sed scibile permanere. Scibile autẽ dico quod sciri possit. Quòd si omnino animal nõ sit, cum qui scire possit, omnino non fuerit, scientia quidẽ ipsa funditus interibit, nihil tamen prohibet esse ea, quę permanẽte animali possit inquirentis animus scientiæ ratione complecti.

Similiter his sese habent & ea, quæ de sensu sunt. sensibile enim prius quã sensus uidetur esse. sublato enim sensili simul aufertur sensus. sensus uero sensile nõ simul aufert. sensus enim circa corpus & in corpore sunt. sensibili autẽ perempto, peremptũ est & corpus: sensibile enim est & corpus. cũ uero corpus nõ sit, sublatus est & sensus. Quare simul aufert sensibile sensum, sensus uero sensibile nõ tollit. Animali enim perempto, sensus quidẽ perẽptus est, sensibile autẽ non: est autẽ sensile, ut corpus calidũ, dulce, amarũ, & alia omnia quæcunq; sensilia sunt.

52. Idem quoque proponit in sensibus inueniri. dicit enim sensu prius esse sensibile, quod cõmuni priorũ definitione probabile esse constituit. Dictũ est nanq; illa esse priora, q̃ simul quidẽ interempta perimerent. non autẽ simul aliis interemptis ipsa deperirent, ut orbem Solis prius dicimus proprio lumine. sublato.n. orbe, lumen illud, quod ab eo est, penitus nõ manebit. sublato lumine, Solis orbis manebit. Ita quoq; nunc in sensibilibus, atq; in ipso sensu esse proposuit. sublato quod sentiri possit, sensus omnino sublatus est. Neque enim esse poterit sensus, cũ qđ possit sentire, nõ inuenit. Quòd si sensus omnino depereat, sensibile permanebit: & hoc euidentibus firmat exemplis. nã cum ea, quæ sunt in rebus, uel incorporea sint, uel certe corporea, & quicquid ad corporis materiã referri põt, hoc sensuũ uarietati subiaceat, quicquid ad incorporalia, intellectus cõne, & speculatione teneatur: cum sit sensus omnis in corpore, si corpus intereat, cũ omnino corpus non sit, perit sensus: quoniã quæ sunt incorporea, sentiri nõ possunt; & quę sentiri poterant, interempta sunt, omnino sensus euertitur. Sed si sensus auferatur, sensibilia permanebunt. Et quoniã sensus animaliũ effectiuus est, æqua est utrorumq; perditio. siue.n. sustuleris animal, sensus peribit, siue sensus euertantur, animalia quoq; sublata sunt. Sed euersis atq; interemptis animalibus cũ propriis sensibus, permanẽt corpora, quę anima nõ utuntur. Quòd si sublatis animalibus, sensibusq; deperditis, corpora inanimata subsistunt, cũ corpora sint, quæ sentiri possint: animalia, quæ sentire ualeant, si interempta sint; manente sensibili, sensus euersus est. Non igitur sicut sensibilis interemptio, sensus interimit: sic sensuum perditionem extinctio sensibiliũ comitatur. Id uero etiam hoc probabitur argumento: ante enim quam actu ipso aliquid sentiamus, sensus non est. nam prius quã dulce aliquid degustemus, gustatio ipsa dulcedinis non est, quod autem gustari possit.i. mel, uel quodlibet aliud propriæ naturæ ratione consistit. quocirca prius esse quod sentiri possit, post uero sensus Aristotele auctore firmatur.

Amplius, sensus quidem simul cum sensato fit: (simul enim & animal fit & sensus) sensibile autem ante est quam animal uel sensus esset. Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi, ex quibus ipsum animal constat, ante sunt quam animal sit omnino, uel sensus. Quare prius sensibile, quam sensus esse uidetur.

53. In cõpositis rebus atq; ex aliis iunctis priores sunt hæ res, quæ cõponunt aliquid, ipsa substantia, quam cõponunt. Nanq; cũ corpus animalis sit ex igni, aere, aqua, & terra priora hæc esse necesse est, quã ipsum sit animal, quod ipsa elementa cõiungunt. Hoc quoq; etiã in aliis patet. nam cũ sit liber ex uersibus, prior est uersuũ natura, quã libri. cumq; uersus constet uerbis atq; nominibus, & cæteris, quas grãmatici partes orationis uocãt, hæc, ex quibus ipse uersus cõstat, uersu ipso priora esse necesse est. quocirca sensus quoq; ipsis iam cõpositis animalibus superuenit. nam cũ animal cõstet ex quatuor elemẽtis, & cũ sensus semper naturã animalium comitetur, cũ ipsis animalibus sensus fieri & nasci necesse est. Quòd si cũ animalibus, idest cõpsitis rebus, sensus nascitur, sicut animali priora sunt ea ex quibus ipsum animal constat, sic quoq; sensu, qui cũ animali nascitur, illa priora sunt, ex quibus animalis natura cõiungitur. Coniungitur autẽ animal, atq; cõponitur ex quatuor elemẽtis. Quatuor igitur elementa sensu priora sunt, sed quatuor elemẽta corpora sunt, corpus uero omne sensibile est, prius igitur sensibile quã sensus est. Sensus enim cũ re composita nascitur, illa uero, quæ cõponunt, & sensibilia sunt, & priora ipso cõposito. Vniuersaliter enim si quæ duæ res simul sint, cũ quælibet res una earũ prior sit, & altera prior erit, ut animal atq; sensus, quoniam utraq; simul sunt, simulq; nascuntur, cũ quatuor elemẽta, quę sunt sensibilia, priora sint quã animal, sensu quoq; esse priora necesse est. quocirca conclusit dicẽs, Quare prius quã sensus sensibile esse uidetur. Sed quidam, quorũ Porphyrius quoq; unus est, astruunt in omnibus uerũ esse relatiuis, ut simul natura sint, uelut ipsum quoq; sensum & scientiã non precedere scibile atq; sensibile, sed simul esse. quam, quoniam breuis est oratio, nõ grauabor apponere: ait enim, Si cuiuslibet sciẽtia nõ sit, ipsum, quod per se poterit permanere, scibile esse non poterit. ut si formarũ scientia pereat, ipsę fortasse formę permaneant, atq; in priore natura cõsistant, scibiles uero nõ sint. Cum enim scientia, quæ illud cõprehendere possit, nõ sit: ipsa quoq; sciri nõ potest res. nanq; omnis res scientia scitur: quæ si non sit, sciri nõ possit. Porro autẽ res, quæ sciri nõ potest, scibilis nõ est. Hoc idem de sensu. si gustus enim pereat, mel forsitan permanebit, gustabile autem nõ erit. Ita quoq; omnino si sensus pereat, res quidẽ quæ sentiri poterant, sint, sensibiles uero non sint, sensu pereunte. Et fortasse neq; sciẽtia, neq; sensus secundũ sentientes speculandus est, sed secundũ ipsam naturã, quæ sensu ualeat comprehendi. Nanq; res quæcunq; per naturã sensibilis est, eã quoq; in natura sua pro-

prium

priū sensum quo sentiri posit, habere necesse est. Et quodcunq; sciri potest per naturam, nunquam posit addisci, nisi quædā eius in natura scientia uersaretur. Hæc Porphyrius. Sed nos ad Aristotelis ordinem textumq; ueniamus. nanq; ille adiecit quoque alias quæstiones.

Habet autem quęstionem, utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum uidetur, si hoc contingat secundū quasdā secundas substantias: nam in primis substantiis uerum est: nam neq; tota, neq; partes ad aliquid dicuntur. nam aliquis homo nō dicitur alicuius aliquis homo, neq; aliquis bos alicuius aliquis bos. Similiter autē & partes, quædā enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus; & quoddā caput nō dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantiis: atq; hoc quidem in pluribus, ut homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignū, sed alicuius possessio dicitur. In huiusmodi ergo manifestum est quoniam non est ad aliquid. In aliquibus uero secundis substantiis habet aliquam dubitationem, ut caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius manus dicitur, & singula huiusmodi. Quare hæc fortasse ad aliquid esse uidentur.

54. Contra ea, quę superius disputata sunt huiusmodi, nodū quæstionis opposuit. quoniā.n. prima definitio relatiuorū fuerat, illa esse relatiua quæcunq; hoc ipsum qđ essent aliorū dicerentur, secundū hanc definitionē possunt quædā substantiæ uideri esse relatiuæ, quod si fit, substantiæ in definitionē accidentiū transeunt. nam cum sint accidentia relatiua, si quas substantias relatiuas esse concedimus, in accidentū numero ponēdas esse cēsebimus. sed hoc contrariū est. Si enim substantia in subiecto nō est, accidēs autē in subiecto est, qui fieri potest ut idē & in subiecto sit, & in subiecto nō sit? utrū autem posit quædā substantia accidentiū suscipere rationē hoc modo quærendū est. Primæ nanq; substantiæ ipsæ quidē ad aliquid non dicuntur, neq; partes primarū substantiarum, quas ipsas quoq; in primis substantiis numeramus. Socrates.n. non dicitur alicuius aliquis Socrates, nec homo alicuius aliquis homo, nec bos alicuius aliquis bos. neq; partes primarū substantiarū, quæ ipsæ quoq; sunt primæ substātiæ. Caput.n. non dicitur alicuius aliquod caput, sed tantū alicuius caput: et manus nō dicitur alicuius aliqua manus, sed tantū alicuius manus. Quare neq; primæ substātię, neq; primarū substantiarū partes ad relationem dici poterunt. Quòd si secundas quoq; substātias speculemur, nec ipsę quoque ad aliquid dicentur. Neq; enim dicitur animal alicuius esse animal, aut homo alicuius esse homo. Quod siquis dicat posse esse animal alicuius, ut equū meum, uel quodlibet aliud, nō in eo quod animal est, sed in eo quod est possesio dicitur alicuius. & sic non dicitur animal alicuius animal, sed animalis possesio, alicuius possesio. Ergo neq; primę substantiæ, neq; partes primarum substantiarū, neq; secundæ substantiæ ad aliquid dicūtur. Partes autē secundarū substātiarū ad aliquid hoc ipsum quod sunt dicuntur. Caput enim alicuius caput dicitur, siquidē capitati caput dicemus, & manus alicuius manus, siquidem ex manu nomen fingere uolumus ad quod manus referri posit, sicut caput ad capitatū. & in aliis quidē rebus eodem modo. Sed si partes secundarum substantiarū accidentes sint, & ipsæ secundæ substantię accidentes erunt. Aut si hoc nō placet, constabunt secundæ substātiæ ex partibus accidentibus, qđ fieri nequit. Quid igitur dicendū est? Aut enim definitio relatiuorū reprehendēda est, aut aliter soluenda dubietas. Sed posita atq; constituta priori definitione, quæ dicit, illa esse relatiua, q̄ id, qđ sunt, aliorum dicuntur, hic quæstionis nodus solui non poterit, quod ipse Aristoteles hac adiunctione testatur.

Si igitur sufficienter eorū, quæ sunt ad aliquid, definitio assignata est, aut nimis difficile, aut imposibile est ostendere, quoniam nulla substantia ad aliquid dicitur. si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodāmodo se habere: fortasse aliquid ad ista dicetur. Prior uero definitio sequitur quidem omnia relatiua, non tamen quòd ipsa sint ad aliquid, est hoc, q ea ipsa, quæ sunt, aliorū esse dicuntur.

55. Proposita ergo atq; firmata priore relatiuorū definitione difficile defendi poterit, aut fortasse nunquā, quasdā substantias non esse relatiuas. nam si ad aliquid illa sunt, quæcunq; id, qđ sunt, aliorū dicuntur: ut id, quod est caput, capitati dicitur caput. Habebit igitur substantia quę est caput, ad aliquid relationē, & ita erit substātia relatiua atq; accidens, quod est imposibile. Quare, quoniam proposita atq; constituta priore definitione hæc incōmoditas in disputatione cōsequitur, ut constet ratio, non integrę definitionis assignatio permutetur. Ait.n. nō esse integram definitionem quæ supra sit reddita. nec magis illa esse ad aliquid, quæ id, quod sunt, aliorū dicuntur, quā ea, quibus ipsum esse est ad, aliquid quodāmodo se habere. Sed fortasse uideatur quibusdā inconsulte legentibus & minime considerantibus, id quod definiri oportuerat, hac in definitione esse sumptū, quod est uitiosissimū. Si enim iccirco definitio sumitur, ut res, de qua quæritur, assignetur, qui magis est apertior definitio, si re ipsa, quā definit, in assignatione definitionis utatur? Definitio nanq; iccirco redditur, ut res, de cuius quidē esse dubitatur, definitione patefiat. Quod si rem ipsam, quā definit, in definitione protulerit, nihilo planior definitio fit: ut siquis hominē definire uolens dicat, hoc ipsum esse hominē quod hominē. Ita quoq; nō cōsiderantibus Aristoteles relatiuorū definitionē reddidisse uidebitur. Ait.n. esse ad aliquid quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodāmodo se habere: ac si diceret, ea sunt ad aliquid, quæ se ad aliquid quodammodo habent. Sed minutius atq; acutius considerantibus uis integræ definitionis prompte atq; ueraciter apparebit. non.n in eo qđ est dici, ad aliquid cōsideramus, sed in eo qđ est esse. Ea nanq; sunt relatiua, quæ in quadā cōparatione, & relationis habitudine cōsideramus, ut quaternarius numerus, & hoc ipsum, qđ est, esse dicitur, idest quatuor, & aliud quoddam idest duplū, ut si ad binariū conferatur. Sed quod de quaternario numero dicimus quaternariū, hoc ad ipsius quaternarii numeri naturā refertur. Quòd uero duplū, non est hoc quaternarii, sed duorū ad quod duplum dicitur, & ad quod propria relatione duplum est. Binarius quoque numerus & binarius est, & medietas. binarius quidem secundum suam naturam, medietas uero secundum quaternarii relationem. quocirca in comparatione quadam atq; in habitudine, ea quæ sunt, ad aliquid speculamur. Quaternarius.n. in eo quod quaternarius est, ad aliqđ nō dicitur, in eo uero qđ est duplus, duorū relatiuus est. s. ad binariū comparatus. Binarius quoq; in eo qđ sunt duo, ad aliquid nō refertur, sed in eo qđ est medietas. s. ad quaternariū cōparatus. Ergo ut sit duplus quaternarius, nō duobus, sed medietate eget. & ut sit medietas binarius, nō quaternario, sed duplo opus est. Vides ne ut habitudine quadam & cōparatione res aliud in natura retinentes, aliud tamen ad se inuicē sint? & hoc nō ex propria sed ex inuicē natura mutuentur. nam quod est duplus numerus, ex medio trahit: quod est medietas, ex duplo: atq; hoc iis, q̄ sunt ad aliquid, extra euenit, & ideo nihil patientibus neq; permutatis ipsis quæ ad aliquid referuntur, ipsa ad aliquid sunt. nihil enim permutato de quaternario, duplus ipse est, si ad binariū referatur. & nihil de binario permutato, medietas est binarius, si ad quaternariū dicitur. Ergo relatiuorū hoc est esse, idest hæc eorum natura atq; substantia est, ut id, quod sunt, ad aliqđ referantur. i. nō solum referri dicantur, sed etiā referantur. Atq; hoc est quod ait, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodā modo se habere: ac si diceret, quorum substantia est ad aliqđ aliud referri, & quæ ita sunt, ut ipsa id quod sunt ad aliud referantur, & esse eorum sit ad aliquid aliud referri. sed nō omnia quæ dicuntur ad aliud, & esse de alio mutuantur. Illa nanq; definitio prior, maior est. definitionē nanq; relatiuorū super

supergressa est. includit enim ea quoque, quæ relatiua non sunt. Et quemadmodum hominem cum dico, mortalẽ eum esse necesse est, cũ dico mortalẽ, nõ necesse est esse hominẽ: ita quoq; ea, quę hoc ipsum qđ sunt, ex altero trahunt, & esse habent ad alterius relationẽ, & esse suũ ad alterius referunt nuncupationẽ. quæ uero ad aliud tantum dicuntur, & non sunt, nõ necesse est, ut esse suũ ad aliquid habeant relatũ, quo posteriorẽ definitionem suscipiant. Et ut ista sententia breuiter inducatur, ut quæcunq; hanc definitionẽ susceperint, ut hoc ipsum esse sit ad aliquid quodãmodo se habere, habent eam quoq; definitionẽ, quę est relatiua esse quæcunq; id qđ sunt aliorũ dicuntur. Quæ uero hãc primã habuerint definitionem, illam secundam nõ necessario habent, ut ea, quę sunt ad aliquid, etiã ad aliquid dicantur: sed ea, quæ dicuntur ad aliquid, nõ omnino ad aliquid sint. Quòd si ista definitio posterior recipiatur, quæ dicit ea esse ad aliquid, quibus hoc ipsum esse est ad aliquid quodãmodo se habere, poterit superior solui dubitatio, quo dicamus id, qđ ipse posteriore disputatione secutus est. quod autẽ ait, Prior uero definitio sequitur quidẽ omnia relatiua, nõ tamen hoc eis est esse, qđ sint ad aliquid, ꝙ ea ipsa quæ sunt aliorũ dicuntur, Hoc est quod nõ iccirco aliquid relatiuũ esse dicitur, quoniã alterius esse dicitur: sed tunc merito res aliqua relationis nomine cõtinebitur, quoties non solũ ad aliquid dicitur, sed hoc ipsum esse se eius ad aliquid est quodammodo se habere. Quare quid hanc definitionem proprium consequatur, ipse addit.

Ex his ergo manifestum est, ꝙ si quis aliquid eorum, quæ sunt ad aliquid, definite sciet, & illud, ad quod dicitur, definite sciturus est. Si enim quis nouit aliquid, quod est eorum, quæ sunt ad aliquid; (est autem esse eorum, quæ sunt ad aliquid, idem quod ad aliquid quodammodo se habere) & illud nouit, ad quod hoc quodammodo se habet.

56. Proprium relatiuis secundum eam, quæ superius dicta est, definitionem hoc esse confirmat, ꝙ siquis id quod est, ad aliquid definite scit, quoniam relatiuum est: & illud, ad quod referri potest, definite sciturus est, quid sit. nã relatiua ea sunt, quibus hoc est esse, ad aliquid quodãmodo se habere. Quoniam, ut sit quaternarius, duplum, a binario trahit. Siquis nouit esse quaternarium numerũ duplum, & binariũ necessario sciturus est esse dimidium, ad quẽ quaternarius duplus est, fieri enim nullo modo potest, ut cũ quis nouerit aliquam rem esse relatiuam definite, nõ illud quoq; sciat ad quod illa res dicitur definite. huius autẽ rei una probatio est, quæ ex definitione uenit. Definita enim sunt illa esse ad aliquid, quorũ ea esset substantia, ut quodammodo se ad aliquid haberent. ꝙ si scio quaternarium numerum esse duplũ, eo quod ad binarium quodammodo coniungatur, nullus quaternariũ duplũ esse poterit scire, nisi qui sciet medietatem esse binariũ. & hoc quidem in omnibus consideretur. nam si nesciat quis, ad quid aliquid referatur eorũ, quæ relatiua sunt, illud quoq; ignorabit, utrum omnino ad aliquid referatur, quod his uerbis Aristoteles dicit.

Si enim id nõ nouerit omnino, ad quod hoc quodammodo se habet, nec si ad aliquid quodãmodo se habet, sciturus est: sed in singulis palam hoc est, ut hoc, siquis nouit definite quod est duplum, & cuius duplũ est, mox definite nouit. si uero nullius definite nouit ipsum duplum, neq; si est duplum, omnino nouit. Similiter autẽ & hoc aliquid, si nouit aliquis ꝙ melius est definite, & quo melius est, necessarium est nosse. Indefinite autem non sciet, ꝙ hoc est peiore melius, opinio enim id quidem sit, non disciplina. non enim sciet exacte, quòd est peiore melius, si enim sic contingit, nihil est peius eo. Quapropter palam est, ꝙ si nouerit quis aliquid relatiuorum definite, necessarium est & illud, ad quod dicitur, definite nosse.

57. Huius quoq; rei exempla persequitur dicens, si duplũ ad aliquid esse nouimus, scimus quoq; id cuius duplũ est: ꝙ si nescimus id cuius est duplũ; (duplum autẽ esse cuiuslibet rei ex hoc est, quod ei sit medietas) ipsam quoq; rẽ, ꝗ dupla sit, utrũ dupla sit, scire nõ possumus. Si igitur definite nouimus, quamlibet illã rem esse duplã, etiam cuius dupla est, definite nos scire necesse est. Vt si nouit quis Anchisem patrẽ definite esse Æneę, & Æneam definite filiũ esse agnoscet, uel si indefinite nouit, ꝙ pater est, indefinite etiã sciturus est, ꝙ filii pater est, & rursus si Æneã quis indefinite nouit, ꝙ filius est, sciturus quoq; est indefinite, ꝙ patris est filius. Manifestũ est ergo, ꝙ ea quæ sunt ad aliquid, si definite ad aliquid esse sciantur, etiã illud definite sciendũ est, ad quod illa referuntur. Quod in substantiis nõ eodẽ modo esse, Aristotele probamus auctore, qui huius quæstionis seriem ita concludit.

Caput uero, & manus, & horum singula, quæ substãtiæ sunt, hoc ipsum ꝙ sunt, est scire definite. Ad quod autem dicantur, nõ est necessarium scire. Cuius enim caput hoc, uel cuius manus sit, nõ est scire definite: quare nõ erunt hæc ad aliquid. Si uero nõ sunt hæc relatiua, uerum erit dicere, quòd nulla substantia relatiuorum est.

58. In capite inquit & in manu, & in aliis substantiis non est uerum. quòd siquis aliquid horum alicuius esse nouit, & ad aliquid aliud referri, iccirco & ad quam referatur, definite sciturus est. Siquis enim operto capite, atq; omnibus membris manum foras exerat, manifestum est, quod manus illa alicuius manus est: cuius autem manus sit, dici definite non potest. Similiter quoq; opertis oculis, facieq; uelata, si cuiuslibet caput aspicias, illud quidem caput alicuius esse non dubitas, cuius autem sit definite non proferes. Quare, quoniam hæc huiusmodi sunt, ut siquis ea definite sciat esse alicuius: cuius sint, definite non sciri potest, a relatiuorum definitione, quorum si una res quælibet definite sciatur esse ad aliqd, illa quoq; res, ad quam dicitur, definite scitur, substãtiæ segregantur. Subiiciendum tamen est illud quoq;, qđ omnino uerũ est, in definitionibus rẽ ipsam, quæ definitur, sumi non oportere. Multa enim sunt quæ aliter proferuntur & definiuntur & aliter accipiũtur. ut siquis dicat album esse colorem nigro contrarium, potest hoc & in corpore accipi. nanq; & color album dicitur, & corpus, quod albo participat, album nominatur. quocirca ne quis putet tale album esse definitum, qđ ad participationem albi, & corporis referatur, ita dicendũ est, albũ est, qđ cum in aliquibus est, tum est color nigro contrarius. Atque ita rem ipsam in sua definitione non sumimus, quod scilicet Aristoteles, idest rem ipsam quæ definitur, in definitione sumi nõ oportere, inter ueri similia topicorum posuit argumenta. Nunc autem post relatiuorum disputationem ad maiorem nos de his rebus tractatum studiosus doctor hortatur, dicens.

Fortasse difficile est de huiusmodi rebus confidenter declarare, nisi sæpe pertractata sint. dubitasse autem de his singulis non erit inutile.

59. Quod scilicet nunquam diceret, nisi nos ad maiorem acuminis exercitationẽ cõsiderationemq; reuocaret. quod, quoniam eius est adhortatio, nos quoq; in aliis de his rebus dubitationes solutionesq; ponere minime grauabimur.

ANITII·MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prædicamenta Aristotelis

LIBER TERTIVS.

Onsueta in principio quæstio est, cur post relationis prædicamentũ, disputationẽ qualitatis aggressus est, qđ nimis curiosum est, mirabile enim fuerat, cur post quãtitatis ordinẽ non statim de qualitate cœpisset: sed quoniã quantitati quædã relationis admiscuit, & disputationẽ de relatione continuauit, iccirco nõ est mirabile, post expeditam relationis interpositionem, ad qualitatis ordinem eum reuertisse. Quanquam etiã ex hoc

quoq; recta sit series. nam post magnū paruumq;, statim proportio, & quædam ad aliud cōparatio consequitur, ut sit aut maius uel minus, aut æquale uel inæquale, quæ sunt ad aliquid. post hæc autem innasci quasq; necesse est passiones, q̄ a qualitatis natura nō discrepant, ut albū, uel nigrum, uel calidum, uel frigidū, uel quęcunq; his sunt consimilia, quæ prędicatio qualitatis includit. Est uero titulus huius propositi de quali & de qualitate. Quæritur enim cur ei non aut de quali dixisse, aut de qualitate sufficerit: quod hoc modo soluitur. Dicimus enim quale non uno modo, qualitatem simpliciter. Quale enim dicimus & ipsam qualitatem, & illam rem, quæ qualitate illa participat. ut, albedo quidem qualitas est, qui uero participat albedine, albus dicitur: sed & albedinem ipsam communiter quale dicimus, idest ipsam proprie qualitatem, & album dicimus quale: illud scilicet quod superius cōprehensa qualitate participat. Ita ergo & ipsam qualitatem, & rem quæ qualitate participat, qualia cōmuniter appellamus. qualitas uero simpliciter dicitur. Res enim ipsa quæ participari potest, sola qualitas nominatur. Res uero quæ participat, qualitatis uocabulo non tenetur. ut albedo qualitas quidē est, albus uero qualitas non est. Differunt ergo hoc; quod dicimus quale & qualitas, q̄d illud dupliciter, illa simpliciter appellatur. quocirca, quanquam quidā negent hunc titulum Aristotelis esse, idemq; confirment posteriore adiectione signatum: nos tamen dicimus propter quandam nominum similitudinem demonstrandam, utrunq; posuisse, ut nihil distare uideatur, utrū quale an qualitas, id q̄d appositum est prædicamētum dicatur, quale enim ipsam aliquoties rem (ut diximus) qualitatemq; significat. Sit ergo ex rebus sumpta definitio qualitatis. Quòd uero inquam definitionem, quodq; superius in alijs quoq; prædicamentis, eodem sumus usi uocabulo, nullus arbitretur generalē me definitionem uoluisse signare, sed definitionis nomen, in rē descriptionis accipiat. In his.n. quæ generalissima genera sunt, definitio quæri nō debet, sed descriptio quædam naturæ: non enim potest inueniri definitio eius rei, quæ genus ipsa sit, & quæ genus nullum habeat. quocirca his propositis, atque antea constitutis, incipiendum est de qualitate.

DE QVALITATE.

QValitatem autem dico, secundum quam quales quidam dicuntur.

60. Hic quęritur, cur omniū in disceptatione doctissimus tam culpabili qualitatē termino definitionis incluserit. Volentibus enim nobis quid sit qualitas scire, ita respondet. Qualitas est secundum quam quales quidam dicuntur. Nihil.n. minus erit obscurius atque ignorabilius, quod ait, secundum quam quales dicuntur, quam si de ipsa sola qualitate dixisset. nam si illi sunt quales, qui qualitatem habent, ut sciantur quales, prius qualitas cognoscenda est. Amplius quoque nihil differt dixisse eam qualitatem secundum quā quales quidam dicuntur, quam si diceret eam esse qualitatē, quæ qualitas sit. nam sic qualitatem definire uolens ait. Secundum quam quales quidam sunt. Rursus siquis quales aliquos definire uoluerit, eodem modo dicere poterit, qui in se retinent aliquā qualitatem, quod si qualitas quidem quid sit per quale. quid autem sit quale superiore qualitate monstratur: nihil interit dicere qualitatem esse qualitatem, quam qualitatem esse, secundum quam quales dicuntur. Sed si ordinata definitio generalis & in hoc generalissimo genere poni potuisset, recte culpabilis determinatio uideretur: Nunc autem frustra contenditur: cum iam (ut sæpe dictum est) descriptionis potius loco hunc terminum, quam alicuius definitionis addiderit, quocirca si designatio tantum quædam, & quodammodo adumbratio rei eius de qua quęritur, & non definitio est, absurda calumnia est, rebus notioribus res ignotiores probantem, non ante perspecta descriptionis ratione, culpare. Illud autem quis dubitet notiores esse eos qui quales sunt, illa ipsa ex qua quales dicuntur qualitate, ut quilibet albus notior est ipsa albedine. nam si albedo qualitas est, albus uero ab albedine, idest a qualitate denominatus est, albus erit qualis nominatus ab albedine qualitate. Quod si, ut dictū est, notior albus est albedine, qualis notior erit qualitate. sicut grāmaticus quoq; notior est grāmatica, grammaticus quoq; qualis est denominatus. s. a grāmatica qualitate. Omnia.n. quæ sensibus subiecta sunt, notiora sunt nobis, q̄ ea, quæ sensibus nō tenetur. Quare nihil impedit describētem, & quodāmodo naturā rei eius de qua quæritur designantē, res ignotiores notioribus approbare.

Est autem qualitas eorum, quæ multipliciter dicuntur: & una quidem species qualitatis habitus & dispositio dicitur. Differt autē habitus a dispositione, quod permanētior & diuturnior est. Tales autem sunt sciētia, & uirtutes. sciētia enim uidetur esse permanentiū & corū, quæ difficillime moueantur, siquis uel mediocriter sumat scientiā: nisi forte grandis permutatio facta sit, uel ab ægritudine, uel ab aliquo huiusmodi. Similiter autē & uirtus, ut iustitia, & temperantia, & singula taliū non uidentur posse facile amoueri, neq; facile permutari. Affectiones uero dicūtur, quæ sunt facile mobiles, & cito permutabiles, ut calor & frigiditas, sanitas & ægritudo, & alia huiusmodi. Afficitur enim circa eas homo quodāmodo, citoq; permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem in alijs, nisi forte in his quoque contingat, propter temporis longitudinem in naturam cuiusque transferri, ut insanabilis, uel difficile mobilis existat affectus, quem iam quilibet habitudinem uocet.

61. Proponit qualitatem multipliciter dici, quæ res traxit aliquos in errorē, ut eis suspicio nasceretur, Aristotelem credere qualitatē æquiuoce nominari. nam si omnis æquiuocatio multipliciter dicitur, qualitas autem secundum Aristotelem ipsa quoq; multipliciter appellatur, secundū Aristotelē nomen qualitatis æquiuocū est. Nos uero defendimus multipliciter dici, esse nō una tantū significatione nominari. Dicitur enim aliquid multipliciter dici, cū & æquiuoce dicitur, & diuerso modo de suis speciebus multipliciter prædicatur. Et cōmunis est multiplex appellatio etiam in his nominibus, quæ ueluti genera de speciebus dicuntur, uel ut æquiuoca de subiectis. Nanq; & animal multipliciter dicitur. nam si multæ sint species, quę animali subiectæ sunt, ipsum quoq; multipliciter quodammodo nominatur. Istam autem multiplicationem, non ad æquiuocationem retulisse Aristotelē, sed potius, ut qualitatem genus esse proponeret, illa res mōstrat, quod ait: & una quidem species qualitatis habitus affectioq; dicitur. nam qui speciem dicit esse qualitatis habitū & affectionem, quis eum dubitet ipsam qualitatem uim obtinere generis arbitrari? Cur uero dicit unam speciem esse qualitatis, cum geminas proposuerit habitudinem, scilicet & affectionem, quæritur. nam si unum idemq; sit habitus & affectio, superflua est eiusdem rei repetita propositio: sin uero differant, quare differant inuestigandum est. Genere enim ne distent, illa res præuenit, quod utraq; sub qualitate constituit. Restat ergo ut aut specie discrepent, aut numero. sed si specie discreparent, non ab Aristotele pro una specie ponerentur. Reliquum est igitur, ea neq; genere, neque specie differre, sed numero. Habitus nanque & dispositio idem est secundum speciem, sed numero tantum & propria quadam qualitate dissentiunt. dispositionem uero indiscrete idem quod affectionem uoco. nam sicut Socrates a Platone nihil quidem secundum ipsam humanitatis speciem discrepat, sola tamen propriæ personæ qualitate disiuncti sunt: ita quoq; dispositio atq; habitus. nec potius hoc modo distant, sed quemadmodum ipse Socrates, dum esset paruulus, post uero pubescens a se ipso distabat. Eodem quoque modo habitus & dispositio: nanque habitus firma est dispositio, affectio infirmus est habitus, ut quemadmodum distat albus color ab albo colore, si in pictura hic quidem permaneat; ille uero statim periturus sit, nisi quod is qui permanentior est, in habitu est: ille uero qui facile periturus est in affe-

ftione:ita nihil aliud intereſt inter habitū atq; diſpoſitionē, nam quamuis permanentior ſit habitus, facile uero mobilis diſpoſitio,nō niſi tantum diuturnitate differunt permanēdi. Vnde fit ut genere & ſpecie habitus a diſpoſitione non diſcrepat.quocirca recte quæ numero ſolo diſtabant, non ſpecie;ſub unius ſpeciei nuncupatione utraq; ſunt ab Ariſtotele propoſita.ſed eſt horum propria differentia, φ Habitus diuturniſsime permanentes diſpoſitiones ſunt. Diſpoſitio autem facile mobilis habitus. ſed ſi horum exēpla quæramus, hæc poterunt inueniri. Habitudines ſunt ut artes,diſciplinæ,uirtutes. nam ars nō facile mobilis uidetur, & diutiſsime permanet. Hoc.n. ars ipſa meditatur, ut uſu atq; exercitatione nō pereat. Quis.n.eſt,qui ſciens recte grāmaticam,nulla ui interueniente ualidioris paſsionis,amiſit? Fertur.n.quidam ſummus orator ægritudine febribusq; decoctus, omnē literarum amiſiſſe doctrinam,in aliis uero rebus ſanus ac ſibi cōſtans, & in omni re uegetus permanſiſſe. Diſciplina quoq; etiā ipſa eſt in permutatione difficilis. Quis.n. ſciens triangulum duobus directis angulis,tres interiores ſimiles habere angulos,hanc ſcientiam præter uim(ut dictum eſt) fortioris paſsionis, amiſit? Virtutes quoq; in eodem genere ponendæ ſunt. Virtus.n.niſi difficile mutabilis, non eſt: neq; enim qui ſemel iuſte iudicat, iuſtus eſt, neq; qui ſemel adulterii facit,eſt adulter. ſed cum iſta uoluntas cogitatioq; permanſerit. Ariſtoteles.n. uirtutes non putat ſcientias, ut Socrates,ſed habitus in ethicis ſuis eſſe declarat.quocirca conſtat eſſe habitus ſtabiliter permanentes,difficillimeq; mutabiles.hoc tantum excepto,ut non eas uis aliqua maior alicuius permutationis impellat & deſtruat. Affectiones uero ſpecies ſunt, ut calefactio atq; perfrictio, & ægritudo atq; ſanitas,cum ad eas quodammodo ſit homo diſpoſitus atq; affectus, non tamen immutabiliter aut caloris qualitatē habeat aut frigoris,ſicut nec perpetuo ſanitatis,aut perpetuo ægritudinis. Quin etiam ſiqua ſunt, quæ per longi temporis ægritudinē corporibus immutabiliter indurantur, ut ea iam in naturam quodammodo corporis cuiuſq; tranſierint,ut ſiquis percuſſus cicatricē faciat inſanabilem, illi ex diſpoſitione & affectione quidā factus eſt habitus.quocirca recte dictū eſt diſpoſitiones inueteratas habitus facere. nam cū qualibet diſpoſitio permanens & difficile mobilis facta ſit, illa iam non diſpoſitio aut affectio, ſed habitus uocandus eſt.

Manifeſtum eſt autem, quoniam hæc uolunt habitudines nominari, quæ ſunt diuturniora, & difficile mobilia. Nanq; in diſciplinis non multū retinentes, ſed facile mobiles, non dicuntur habitum habere, quāuis ſint ad diſciplinas peius uel melius diſpoſiti. Quare differt habitus a diſpoſitione, quòd hoc quidem facile mobile eſt, illud uero diuturnius, & difficile mobile.

62. Habitus eſſe qualitates difficile mobiles & diuturniſsime permanentes hoc argumento confirmat, φ eos quibus quælibet ſciētia traditur,ſi ab eis nō fortiter addiſcatur, eius rei quam diſcunt,habitum retinere nō dicimur.Qui enim literas diſcens nondū ſoluto curſu ſermonis, ſed ſyllabatim quodāmodo atq; interciſe per imperitiā legerit, eum quidē diſpoſitum eſſe atq; affectum dicimus ad ſcientiam literarū, nō tamen adhuc ullum habitum retinere. Quare idē quoq; eſt in aliis rebus. Omnes enim quicunq; ad aliquā rem diſpoſiti,eius rei qua ſunt aliquo modo affecti,nō diuturnā in ſe receptionē habent, eos ad illam rem diſpoſitos quidem eſſe arbitramur,habitū uero habere non dicimus. Recte igitur habitus diuturnior & permanentior, diſpoſitio uero facile mobilis,neq; perdurabilis ab Ariſtotele proponitur.

Sunt autem habitus etiam diſpoſitiones, diſpoſitiones uero non neceſſe eſt habitus eſſe; qui enim retinent habitus & quodammodo diſpoſiti ſunt per eos: qui autem diſpoſiti ſunt, non omnino retinent habitum.

63. Senſus quidem talis eſt, φ omnis quicunq; habeat habitum,habet quoq; in eodem habitu diſpoſitionem. ſiquis uero habeat diſpoſitionem,non ſit eum neceſſe etiam habitum retinere. Habitus ab habendo dictus eſt iccirco, qđ ab aliquo immutabiliter, uel difficile immutabiliter habeatur, ut glauci oculi,uel aduncę nares,uel alicuius artis ſciētia atq; doctrina.quæ ſi quis habeat, etiā diſpoſitus ad ea eſſe dicitur.Siquis autē diſpoſitus ad aliquam rem ſit,nō eum neceſſe eſt etiam habitum habere. ut ſiquis negligentius opertus algore quatiatur,diſpoſitus quidē tunc ad frigus eſt,nō tamen eius retinet habitū. Videtur autem eandem ſimilitudinē ſeruare,quam genus. nam genus amplius prædicatur, & ubicunq; ſpēs ſit,mox quoq; nomen generis præſto eſt. Vbi autem ſit genus,nō neceſſe ſpeciei uocabulum conſequitur, ut ſi quis eſt homo,eum animal eſſe neceſſe eſt: ſiquis eſt animal,nō ſtatim homo dicitur. quocirca cum quicquid eſt habitus,diſpoſitio ſit.quicquid diſpoſitio,nō omnino ſit habitus:uidetur genus eſſe quoddā habitus diſpoſitio. Sed illud uerius,ubi intenſio eſt atq; remiſsio,genus intēſionis,remiſſionē eſſe nō poſſe.nam ſicut in eo quod eſt album & magis albū, magis albi genus album eſſe nō poteſt. idem nanq; eſt albū & magis album,niſi forte φ ſola diſcrepant intēſione, φ magis albū quadam quaſi intenſione augmentoq; creſcit, atq; porrigitur: ſic etiā habitus atq; diſpoſitio cum idē ſint,utraq; ſola differunt intenſione, φ auctior quodāmodo, & incremento quodā permanentior firmiorq; eſt habitus diſpoſitione.quocirca diſpoſitio,habitus genus non eſt, eodē quoq; modo nec diſpoſitionis ſpecies, habitus. Sed nunc quidam ita eſt habitus,ut nō per diſpoſitionē creuerit, neq; per aliquam nondum durabilē qualitatem ad perfectū ueherit ſtatum,ut eſt naſi curuitas,uel cæſitas oculorum,ſi ſubita facta ſit. Hæc enim ab ipſo habitu nulla præcedente diſpoſitione cæperunt. forte enim nunquam ad ea diſpoſitus fuit aliquis,qui adhuc habitū nō haberet. Alii uero habitus intēſione fiunt,atq; inueteratione diſpoſitionis,ut ea, quæ in artibus doctrinisq; uerſantur. Prius enim quis ad ea diſpoſitus eſt,poſt uero habitū capit. Alia uero nō intenſione, ſed quadam permutatione ad habitū ueniunt, ut lac quod eſt liquido defigitur,& cōſtipatur in caſeum,& uinum quod ex dulci atq; ſuaui in acidum guſtū ſaporemq; cōuertitur. neq;.n. plus tunc uinū eſt quā fuit ante,cum eſſet ſuaue, ſed cū quadā permutatione in aliā qualitatē habitudinēq; trāſgreſſum eſt. Ac de prima quidē qualitatis ſpē ſufficiēter eſt dictum.

Aliud uero genus qualitatis eſt, ſecundū quod pugillatores,uel curſores,uel ſalubres, uel inſalubres dicimus & ſimpliciter quęcunq; ſecundū potentiam naturalē uel impotentiam dicuntur. Non enim quoniam ſunt diſpoſiti aliquo modo, unumquodq; huiuſmodi dicitur, ſed φ habent potentiā naturalem uel impotentiam, facere quiddā facile uel nihil pati, ut pugillatores uel curſores dicūtur; non φ ſint diſpoſiti aliquo modo, ſed quòd habeant potentiā naturalem hoc facile faciendi. Salubres autem dicuntur, eo quod habeant potentiam naturalem, ut nihil a quibuslibet accidentibus facile patiantur:inſalubres uero eo φ habeant impotentiam naturalem non facile patiendi. Similiter autem his & molle & durum ſe habent:durum enim dicitur, quia habeat potentiam non facile ſecari. molle uero φ habeat eiuſdem ipſius impotentiam.

64. Secundā uero ſpeciem qualitatis eſſe cōmemorat, quæ ex quadam naturali potentia impotentiaq; proueniat, hoc autem huiuſmodi eſt. ut cum aliquos ualidi corporis intuemur,nondum pugiles, neq; huius peritia artis imbutos, ſed ſic eos pugillatores dicimus: non in eo φ iam ſint pugiles, ſed eo φ eſſe poſſint. Et ſi quorum leue corpus aſpicimus, curaſq; non magnas,eos facile moueri,curſuq; ueloces exiſtimamus; φq nondum ad curſus certamē aſpirent, nec ſint curſores; eos tamen curſores ſecundum potentiam nominamus, non φ tam currant, ſed φ poſſint currere, hunc abſurde uocabimus. Eodem quoq; modo uocamus ſalubres uel inſalubres, quos ualenti corpore uel fragiliore, uel ad ſanitatem aptos, uel ad ægritudinem credimus. Vnde ſit, ut quoſdam ęgrotos poſsimus ſalubres uocare,quoſdam uero ſanos,

anos,insalubres dicere, nō enim ꝙ iā actu uel sani,uel ęgroti sint,salubres,uel insalubres dicuntur,sed ꝙ uel sani diutius esse posint, uel ægroti. Sed quæstio est,cur, cū de qualitatis speciebus propositū sit,secundū genus dixerit qualitatis,& nō spēm. ita enim ait, Aliud uero genus qualitatis est secundū qđ pugillatores,uel cursores,& salubres,uel insalubres dicimus. Sed qui hoc quærunt,ignorare uidentur illud esse solū genus,qđ super se aliud genus nō habeat. Illamq́ uero solam spēm,quæ sub se nullas spēs claudat. illa uero q̃ inter genera generalissima speciesq́; specialissimas sunt,communi posse generis, & speciei nomine nuncupari. quocirca, quoniā de ea specie qualitatis Aristoteles tractat, quæ nondū sit spēs specialissima,sed magis generis prima species, & huiusmodi spēs,quæ posit esse & genus: nihil absurdum est eandē, & speciei,& generis loco ponere. Sed ut sunt quædam qualitates,a quibus denominatione quadā facta,quęlibet illa res dicitur. ut ab albedine albū,& a luxuria luxuriosum,& quicquid huiusmodi est.in his, quæ sunt secundū potentiam naturale non ita est. Ars enim ipsa pugillatoria nō est proposita,a qua pugillatores dicamus. Pugillatores enim nō dicuntur ab eo,quod usum pugillatoriæ artis exerceant, sed ab eo,quod ad eam secundum potentiam naturalem affecti sunt.quocirca quos dicimus pugillatores,a pugillatoria dicti nō sunt,neq; ab ea denominari possunt,sed magis a pugillatoria arte pugiles appellantur. Est.n.pugilis qui pugillatoria arte utitur,atq; hocidē in cæteris licet uidere. In his ergo nulla certa qualitas est,a qua cætera nominentur. sed si qua tñ inuenienda atq; exprimenda sit, talis est, qualē ipse Aristoteles hoc mō enunciat, quæ sit secundum potentiam aliqđ faciendi,uel impotentiā aliquid patiendi. Pugillatores enim,& cursores iccirco dicimus,ꝙ habeant potentiā faciēdi,idest currere, atq; esse pugiles. Salubres uero denominamus, ꝙ & ipsi habeant aliquā quodāmodo impotentiam aliquid patiendi. Qui enim minus ab extrinsecis accidentibus patitur, hic de sanitate securus est:& qui de sanitate securus est,illū salubrē esse re uera possumus pdicare. Alia uero est qualitas,q́ secundū nihil patiendi impotentiā dicitur. ut eos quos insalubres uocamus.hi.n.impotentiā habent nihil patiendi, iccirco ꝙ habeant potentiā aliquid cito patiendi,ꝙ siquis est qui ab extrinsecis accidētibus aliqđ facile patiatur,ille potēs est facillime ægritudini subiacere,secundū quam potentiā insalubres dicimus, etiā si sint sani. Eodem quoq; mō durū dicitur & molle. Durū enim est, qđ habet potentiā nō citius secari.qđ enim durum est,difficillime aliqua sectione diuiditur. Molle autē,quod habet impotentiā difficilius secari, quod quoniā molle secatur facile, secundū impotentiam difficilius secari molle dicimus. Et hæc est secunda species qualitatis, nunc transeamus ad tertiam.

Tertia uero species qualitatis est passibiles qualitates, & passiones: sunt autē huiusmodi; ut dulcedo, amaritudo, austeritas, & omnia his cognata. Amplius & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Et quoniam hæ qualitates sunt, manifestū est.quæcunq; enim ista susceperint, qualia dicuntur secundū ea, ut mel, quoniam dulcedinē suscepit, dulce dicitur, & corpus album, eo quod albedinem suscepit. Similiter autem sese habent & in cæteris.

65. Tertium genus qualitatis proponit, qđ nos in partem qualitatis speciemq́; couertimus,passibiles qualitates & passiones. Hæcaūt a se plurimum distant, tamen cū utraq; qualitates sint, utraq; prius docet. post uero,quæ eorū distantia esse uideantur edisserit,& prius eorū conuenientia proponit exēpla. nam quid sint passibiles qualitates docēs,ait,ut dulcedo, & amaritudo: calor, & frigus: nigredo, & albedo, & alia his cognata:hæc quæ superius cōprehensa sunt,qualitates esse illa rōne confirmat, quā in primordio de qualitatis disputatione, ipsius qualitatis esse reddiderat. Definitionē enim qualitatis esse pdixerat,secundū quā quales uocamur. Quod si secundū qualitates,quales uocamur, ab amaritudine uero,uel a dulcedine,amarū,uel dulce dicitur: a nigredine uero atq; albedine nigrum atq; albū,quis dubitet has esse qualitates,In quibus qualitatis cōuenit definitio? Illa enim semper eiusdē naturæ esse credūtur,quæcunq; eiusdē descriptionis finibus terminantur:ut siqua res definitionē hāc, quæ est animal rationale mortale susceperit, ei hominē esse manifestum est. quocirca si hæ, quas passibiles qualitates uel passiones dixerat,suscipiunt qualitatis definitionē, eo ꝙ qualia dicūtur,quæ illa susceperint, has etiā constat esse qualitates.

Passibiles uero qualitates dicuntur,nō quod hæc,quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur: neq; enim mel, quod aliquid passum sit, iccirco dicitur dulce, nec aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his, & calor, & frigus passibiles qualitates dicuntur, nō quod ipsa, quæ eas suscipiunt, aliquid passa sint, sed quoniā singula eorum, quæ dicta sunt, secundum sensum qualitatem passionis perfectiua sunt, passibiles qualitates dicuntur: dulcedo enim quandā passionem secundum gustum efficit, & calor secundum tactum, similiter autem & alia.

66. Passibilium qualitatū exempla cōstituerant dulcedinē, & amaritudinē, frigus atq; calorē,albedinē atq; nigredinē: quæ cū passibiles qualitates sint, non tamen uno eodemq; modo passibiles dicuntur,sed longe distant rationes, quibus hæc omnia qualitates passibiles appellantur, ut pcius dulcedo & amaritudo,calor & frigus passibiles qualitates dicuntur: nō ꝙ ea quæ sunt dulcia,aliquid extrinsecus patiātur, nec ꝙ ea,q̃ sunt amara, ex aliqua passione saporem asperū amaritudinemq; susceperint. Neq; enim mel aliqđ passum est,ut ei dulcedo esset in natura. nec uero absinthiū ab ulla aliqua extrinsecus passione amaritudinis horror infecit. quocirca hæc atq; his similia non iccirco dicūtur esse passibiles qualitates, ꝙ ipsæ aliquid passæ sint, sed ꝙ ex his passiones quędā in sensibus dimittantur. Namq; ex melle ꝙ dulce est,dulcedo quædā in gustu relinquitur. simulq; etiam calor & frigus passionē quandā sensibus faciunt. Patimur dulcedinē,cū aliqđ dulce gustamus,simulq́; secundū caloris, & frigoris qualitatē taliū sensuū passionem subimus.quocirca calor & frigus,amaritudo atq; dulcedo,iccirco passibiles qualitates dicūtur,ꝙ secundū sensuū qualitatē,aliquā in nobis efficiant passionē,non ꝙ ipsa extrinsecus aliqđ patiātur.

Albedo autē & nigredo, & alij colores nō similiter his, quæ dicta sunt,passibiles qualitates dicūtur: sed hoc,quod hæ ipsæ qualitates ab aliquibus passionibus innascuntur.

67. Quoniā uero passibiles qualitates etiam colores esse dicūtur,i.albedo & nigredo. Non autē eodē modo passibiles qualitates dicūtur,quēadmodū amaritudo atq; dulcedo,calor,& frigus: nūc q eorū distātiæ esse possint exponit. Amaritudo.n.atq; dulcedo nō ꝙ ipsa aliquid extrinsecus pateretur,sed ꝙ ipsæ efficerent passiones, passibiles qualitates uocabātur:albedo uero & nigredo cōtrarie. Non.n.ꝙ ipsę aliquas sensibus passiones importent, sed ꝙ ex aliis quibusdā passionibus innascātur. Hoc autē uidetur Aristoteles hac eo quodāmodo cōsiderasse, ꝙ post ipse proposuit hoc modo.

Quoniam ergo fiunt per aliquā passionem multa eorū mutationes, manifestū est. erubescens enim aliquis rubeus factus est, & timens, pallidus, & unumquodq; talium.

68. Hoc autem ex nō longi temporis passionibus ad passibiles qualitates,& diutissime permanētes acutissima cōsideratione trāsfertur,fit.n. rationis probabilitas hoc modo. Monstrantur.n.colorū qualitates ex passionibus nasci: ꝙ enim uerecundia passio quædā fit, ex ea rubor exoritur. Et cū timor loco passionis habeatur, ab eo pallor metuentis oritur, atq; ora defigit. Quare,quoniam hi colores ex quadam passione uidentur innasci: etiam in naturali colore eadē uerisimile est euenisse ratione. nā ut cū uerecūdia fit:in os omnis sanguis egredit,& uelut delictū celaturus effunditur,itaquoq; fit rubor ex sanguinis pgresione, atq; in apertū effusione. quocirca si hoe ex naturali passiōe cōtigerit,naturali faciles rubore pfundit. Pallor uero fit quoties a facie sanguis ad

praecordiorum interiora ingreditur. Quòd si hæc quoq; naturalis passio det, uerisimile est eodē infectum colore procreari. quocirca siue per ægritudinem pallor fit, quod naturale nō est, siue per aliquē naturalē euentū passionis accidat, cæteraq; ad eundē modum: passibiles qualitates dicuntur, eo ꝙ ex aliquibus passionibus sint, quod ipse Aristoteles hac uoce testatur,

Quare & siquis naturaliter aliquid talium passus est, similem colorem oportet eum habere. Quæ enim affectio nunc ad uerecundiam circa corpus facta est, & secundum naturalem passionem eadem fiet affectio. ut naturalis color sit similis.

69. Nam siue aliquis, uel nondū natus, aliquid patiatur, quo faciem sanguis relinquat, siue quolibet alio modo sanguis ex infantis uultu ad interiora migrauit, faciemq; naturalis infecit pallor, & quæ nunc nō naturales passiones dispositionesq; sunt, ut cū hi colores faciem, uel totū corpus inficiunt: hæ si naturaliter contingerint eisdem, similibus signatus coloribus uultus aspicietur. Nunc enim cum æstus in superficie uultus sanguinem impositum decoxerit, nigredinis perusti sanguinis rubor reddit colorem. Quòd si idem aliqua passione in faciē nondum geniti infantis acciderit: eandem uerisimile est affectionē coloris corpus suscipientis inficere. Quare quæ in coloribus sunt, iccirco passibiles qualitates dicuntur, non ꝙ ipsæ aliquid patiantur: sed quòd ex aliquibus passionibus in cuiuslibet corpus atque ora proueniunt.

Quæcunq; ergo talium casuum ab aliquibus passionibus difficile mobilibus & permanentibus principiū sumpserint, paßibiles qualitates dicuntur. siue enim secundum naturalem substantiam pallor, aut nigredo facta est, qualitates dicuntur: quales enim & secundum eas dicimur: siue propter ægritudinem longam, uel æstum aliquid tale contingit, nigredo uel pallor, & nō facile præterit, uel in uita permanet, qualitates & istæ dicuntur. Similiter enim quales & secundum eas dicimur.

70 Dat quoddā signum, quo perspecto ualeamus agnoscere, quas harū omniū, quæ supra dictæ sunt, qualitates oporteat appellari. Si.n. ita uel casu aliquo, uel natura hæ qualitates euenerint, ut eorū sit tardus exitus permutatioq; difficilis, qualitates uocantur. Siquis enim uel per ægritudinē, uel per naturā pallidus fiat, sitq; in eius corpore permanens pallor, tunc qualitas appellatur, & hoc nō in corporalibus solū uitiis, sed etiā in animi quoq; affectionibus inuenitur. Siquis enim uel per naturā, uel quolibet alio postea casu assiduis comessationibus delectetur, & hoc illi quodāmodo in ipsa mētis dissolutione permaneat, ab eoq; difficile moueatur, passibilis qualitas effecta est, iccirco, ꝙ secundū eam quales dicuntur, quibus illa prouenerit. Niger enim dicitur in quo nigredo permanserit. Comessator, cui uoluptas perpetua comessandi est. Est ergo signum in passibilibus qualitatibus hoc, eas esse immobiles & permanentes. Quæ autē huiusmodi sunt, quæ facillime permutantur, & temporali statu sunt, de his talis Aristotelis uidetur esse sententia.

Quæcunq; uero ex his fiunt, quæ facile soluūtur, & cito trāseunt, paßiones dicūtur, qualitates uero minime: nō enim dicimur secundū eas quales. neq; enim qui propter uerecūdiam rubeus factus est, rubeus dicitur: nec cui pallor propter timorem uenit, pallidus est, sed magis quia aliquid paßus sit. Quare paßiones huiusmodi dicuntur, qualitates uero minime. Similiter his & secundū animā passiones, & passibiles qualitates dicuntur. Quæcunq; enim mox innascēdo ab aliquibus passionibus difficile mobilibus fiunt, qualitates dicuntur, ut & dementia, & iracundia, & alia huiusmodi: quales.n. secundū eas dicimur.i. & iracundi, & dementes. Similiter autē & quæcunq; aliæ alienationes, nō naturales, sed ab aliquibus casibus facta sunt, difficile prætereuntes, uel etiā omnino immobiles, & huiusmodi alia qualitates sunt: quales enim & secundū eas dicimur. Quæcunq; uero ex his, quæ facile & citius prætereunt, fiunt, paßiones dicūtur: ut si quis cōtristatus iratus sit, nō enim iracundus dicitur, qui in huiusmodi paßione iracundior est, sed magis aliquid paßus. Quare paßiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates uero minime.

71. Quid de his affectionibus iudicaret, quæ ad præsens tēpus atq; ad momentū animis uel corporibus inhærerent, ipse nō obscura oratione uulgauit. nam cū prius eas esse passibiles qualitates pronunciaret, quæ ex aliquibus passionibus gignerentur, & tamen in subiectis immutabiliter permanerent: nunc illas affectiones, quæ ita sunt in subiectis, ut cito prætereant, nō qualitates, sed passiones uocat. Si quis enim propter uerecundiā rubore infectus est, quoniā rubor ille nō permanet, rubeus nō uocatur: qui si rubeus diceretur, esset quoq; ipse rubor passibilis qualitas, quoniā in subiecto corpore diutissime permaneret. Nunc autem, quoniā nullo modo rubeus dicitur, cui a uerecundia rubor uenit, qualitates autem sunt secundum quas quales uocamur, uerecundiæ rubor nō qualitas, sed quædam passio est: nam si esset qualitas, ab eo rubore rubei dicerētur, idest quales, sed hoc nō ita est. Non igitur huiusmodi affectiones, quæ haud multo durāt tempore, qualitates uocantur, sed potius passiones. Passus enim aliqd dicitur, qui propter uerecundiam rubeus fit. Eadem ratio est etiam in animi passionibus. nam si ad momētum quis iratus est, nō iccirco eum iure aliquis iracundū uocet, sed si huiusmodi uitiū in cuiuslibet animo constanter inhæserit. nam si quis uel per naturā, uel per ægritudinē sit læsus corpore, ut uel perpetuā dementiā, uel immobilē incurrat iracundiā, ille uel demens, uel iracundus dicitur. Et quæcunq; alienationes (ut ipse ait) uel secundū naturam, uel per casum permanentes fuerint, illæ in passibili qualitate numerantur, iccirco quod secundū eas quales dicimur. Quæ autē (ut dictū est) non permanent, sed facile transeunt, eas nō qualitates, sed solū uocabimus passiones. Sed quoniam tres species qualitatis enumerauit: unam, secundū quam habitus dispositionesq; dicerentur: alteram, secundum quam naturalis potentia, uel impotentia ad aliquid faciendum uel patiendum subiectarum cerū naturas pararet: tertiam, secundum quam passibiles qualitates dicerentur, & hanc tali duplicitate partitus est, ut alias iccirco diceret passibiles esse qualitates, ꝙ ipsæ aliquas gignerent passiones, alias uero, ꝙ ab aliquibus ipsæ passionibus nascerentur: quæri potest, quō hæ quoq; passibiles qualitates distent a prima illa specie qualitatis, quæ secundū habitum dispositionemq; posita est. nam siquis calorem frigusq; persenserit, habet quidem qualitatem passibilem, sed tamen in eiusdem ipsius dispositione, atque affectione uersatur: dispositus nanque est ad eundem calorem atque frigus, quem sumpsit atque habuit, quod scilicet ipse Aristoteles uidens calorem frigusq; in utraque specie numerauit, nanque & dispositionem dixit, calorem atq; frigus, & passibilem qualitatem. Huius quæstionis talis solutio est. Nihil impedit secundum aliam, scilicet atq; aliam causam, unā eandemq; rem gemino generi speciei'ue supponere, ut Socrates in eo quod pater est, ad aliquid dicitur, in eo quod homo, substantia est: sic in calore atque frigore, in eo quod quis secundum ea uidetur esse dispositus, in dispositione numerata sunt: secundum uero quòd ex aliquibus passionibus innascuntur, passibiles qualitates dictæ sunt. Ipsæ uero ab habitu distant, idest passibiles qualitates, quòd in plurimis ad habitus rebus per artes atque scientias peruenitur, ita ut ipse habitus ordine & stilo quodam perficiatur, passibiles uero qualitates eo modo minime. Quo uero distent hæ passibiles qualitates a secūda specie, quæ secundum naturalem potentiam uel impotentiam dicitur, quæritur, cuius perplana distantia est. Dicimus enim secundum potentiæ naturalis speciem aliquid dici, nō secundum præsentem actum, sed secundum id, quod ad hoc esse potest, frigus uero caloreq;, & dulcedo uel amaritudo non secundum quod possit esse, sed secundū id quod iam fit,

confide

consideratur. quocirca distat hæc tertia species a secunda, quod hic secundũ possibilitatem dicitur, tertia uero secundũ actũ. Sed quod dudum promiscue passiones affectionum nomine uocabamus, hæc quoq; nõ longa quæstio alia est. Sic.n. inueniemus quid passio ab affectionibus discrepare uideatur. Siqua enim corpora ita calefacta sint, ut ex se quoq; ipsa aliquem calorem emittere ualeant, illa ad calorem affecta nuncupantur. Siqua uero tantũ calorem momento susceperint, passiones dicimus, & ab affectionibus segregamus, ut hoc sit integrũ passionũ affectionumq; ad habitus augmentum, ut amplificata passio in affectionẽ transeat, augmentata affectio in habitum permutetur. & hæc quidẽ de tertia specie qualitatis pronunciasse sufficiat. Nunc quartæ spẽi uim naturamq; ueracissima disputatione confirmat, usq; quo progressa qualitatis distributio cõquiescit. Nobis quoq; disputationũ prolixitas moderanda est. Prouidendum quoq; est ut sufficiens breuitas ordini expositionis adhibeatur, ne aut breuitatẽ comitetur obscuritas, aut planitiem minus moderata oratio odioso fastidio & longinquitate defoeniet.

Quartum uero genus qualitatis est figura, & circa unũquodq; cõstans forma. Amplius ad hæc rectitudo & curuitas, & siquid simile est his. secundũ enim unumquodq; eorum quale quid dicitur. triangulum enim uel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum. Et secundum formam unumquodque quale dicitur.

72. Quarta est species qualitatis, quæ secundũ unamquãq; formam figuramq; perspicitur. Est autem figura, ut triangulum uel quadratũ, forma autem ipsius figuræ quædã qualitas est, ut figura quidẽ est triangulum uel quadratum, forma autem ipsius trianguli uel quadrati quædã qualitas, unde etiã formosos homines dicimus. Figura enim quædã uel pulchrior, uel mediocris, uel alio quodammodo constituta, qualitas formaq; nominatur. Has autẽ esse qualitates nullus dubitat. Siquidem & a figura dicitur figuratus, & a forma formosus. Amplius quoq; triangulũ etiam a triangulatione denominatum est, & quadratum a quadratura. Quod si illæ sunt qualitates, secundũ quas quale aliquid appelletur, non est qui dubitet formã figuramq; esse qualitates, quoniã omnia quæ his participant, ex ipsis qualia nominantur. Sed quoniam in continuæ quantitatis speciebus & triangulũ, & superficies enumerata est: ipsa quidẽ superficies, quantitas est: ipsius uero superficiei cõpositio, qualitas. Est enim figura, (ut geometrici definiunt) quæ sub aliquo, uel aliquibus terminis continetur. Sub aliquo quidem, ut circulus: sub aliquibus uero, ut triangulus uel quadratus. Quare spatium quidẽ ipsum, quod a supradictis lineis continetur, superficies dicitur, quæ est quantitas. Superficies nanq;, quoniam in dilatatione quadã & spatio constat, quantitas est, sed cõpositio ipsius superficiei qualitas. nam quoniam tres lineæ conuenienter in se iunctis terminis, unum spatium conclusere, quod tribus angulis & tribus lineis continetur. hoc ipsum spatiũ quod concludunt ad quantitatẽ referri potest: quod uero tribus lineis, hoc est qualitas. figura enim est triangula. hoc idẽ quoque dici potest etiam in linea. nam quod longitudo sine latitudine est, quantitas dicitur: quod recta siue curua est, redditur rursus ad qualitatem.

Rarum uero & spissum, & asperũ & lene putabuntur quidem qualitatẽ significare, sed aliena huiusmodi putãtur esse a dispositione, quæ circa qualitatem est. Quandã enim positionẽ magis uidetur utrarumq; partiũ significare. spissum quidẽ est eo quod partes sibi ipsæ propinquæ sint, rarum uero eo quod distent a se inuicem: & lene quidem quod in rectum sibi partes iaceant, asperum uero, quod hæc quidem partes superet, illa uero sit inferior. Et fortasse alij quoq; apparebunt qualitatis modi, sed qui maxime dicuntur, fere tot sunt. Qualitates itaque sunt, quæ prædicta sunt: qualia uero sunt, quæ secundũ hæc denominatiue dicuntur, uel quomodolibet aliter ab his.

73. Quædam sunt quæ uidentur esse qualitates, quoniam ex his aliqua denominatiue dicuntur. ut lene, quoniã dicitur a lenitate: & asperum, quoniam dicitur ab asperitate. spissum quoq; & rarũ a raritate & spissitate nominantur. uidentur ergo hæc quoq; in qualitatibus posse numerari. Sed recta ratione perspiciẽtibus, nec solũ auribus, quæ dicuntur, sed etiã mente atq; animo iudicantibus, in qualitatibus hęc poni nõ oportere manifestum est. nam quod dicimus rarum, positio quædã partium est, nõ qualitas. nam quia ita partes a se separatę distãt, ut inter eas alieni generis corpus possit admitti, ideo rarũ uocatur, ut spongiæ pumicesq;, quoniam in eorũ cauernis surculus, uel aliud aliquid immitti potest, ita ut inter rimas partiũ sit, idcirco rarũ dicitur. Porro autẽ spissum, quoniã ita sibi partes uicinæ sunt, atq; ad se inuicẽ strictæ, ut inter eas nullũ corpus possit incidere. atq; ideo spissum uocatur, ut est ferrũ, & adamas. Positio ergo quędã partiũ his inest, nõ qualitas. Nec uero illud quoq; a positione distat, quod dicitur lene. nam quoniã partes ita sunt positæ, ut neutra superet, neutra sit minor, sed æqualibus extremitatibus iunctæ sunt, idcirco quędã lenitas est, ut adducta manus illã, quæ ex æqualitate iunctis partibus nata est, sentiat lenitatem, ut est argentum. Asperitas uero est partium nõ æqualis positio, sed aliarũ eminentium, aliarum uero depressarũ. ut lima cuius aliæ partes eminent, aliæ uero depressæ sunt. Ergo secundũ unamquamq; partiũ positionẽ, uel raritas uel spissitudo, uel asperitas, uel lenitas corporibus inest. Non igitur hæc secundum qualitatem dicuntur, sed potius secundum positionem. Positio autem in relationis genere nominata est. Non igitur hæ qualitates, sed potius relatiua sunt, & enumerationes quidem specierum qualitatis Aristoteles hic terminat. Non sunt tamen putandæ solũ esse qualitates quas supra posuit. Ipse enim testatur esse quoq; alias qualitates, quas modo omnes enumerare neglexit, sed cur neglexerit multæ sunt causæ. Prima quod elementi uicem hic obtinet liber, nec perfectam scientiam tradit, sed tantúmodo aditus atq; pons quidam in altiora philosophiæ introitũ pandit. quocirca si hoc ita est, tantum dicere oportuit, quantum ingredientibus satis esset, ne eorum animos nondũ ad scientiam firmos multiplici doctrinæ subtilitate cõfunderet. Quæ uero hic desunt in libris, qui μετὰ τὰ φυσικὰ inscribũtur, apposuit. Perfectis nanq; opus illud, nõ ingredientibus pręparabitur. Est quoq; alia causa, ut nos ad exquirendas alias qualitates, nõ solum propriorum doctor, sed etiam nostrorũ aliquid inueniendi incitator, admitteret. quocirca concludit eas, quæ maxime dicerentur, quas supra proposuit, esse qualitates. Illa uero dici qualia, quæ secundum prædictas qualitates dicerentur. sed quoniam addidit, uel quomolibet ab his, quæ sit huiusce propositionis sententia, prius appositis Aristotelis uerbis, sequens expositionis ordo contexet.

DE QVALI.

IN pluribus quidem & pene in omnibus denominatiue dicuntur, ut ab albedine albus, & a grammatica grammaticus, & a iustitia iustus, similiter autem & in alijs. In aliquibus uero, eo quòd non sint posita qualitatibus nomina, non contingit ab eis denominatiue dici. ut cursor, aut pugillator, qui secundum aptitudinem naturalem dicuntur, a nulla qualitate denominatiue dicuntur. Non enim posita sunt nomina aptitudinibus, secundum quas isti quales dicuntur. sicut in disciplinis, secundum quas uel pugiles, uel palæstrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim & palæstrica disciplina dicitur, quales uero ab his denominatiue hi, qui ab eis afficiuntur, dicuntur. Aliquando autem & posito nomine denominatiue non dicitur, id quod secundum ipsum quale dicitur, ut a uirtute studiosus dicitur. Virtutem enim habendo studiosus dicitur, sed non denominatiue dicitur a uirtute. Non autem in pluribus hoc talo est.

Quæ autem dicuntur qualia, aut denominatiue a prædictis qualitatibus dicuntur; aut aliquo modo aliter ab his.

74. Multæ inquit sunt qualitates, quibus positis & proprio nomine nuncupatis ab his, alia denominatiue dicuntur, ut ea quæ ipse planissime adiecit exempla. nam cum albedo cuiusdam nomen sit qualitatis, ab eo dicitur albus. Eodem quoque modo & grammatica, cum rei sit nomen, ab ipso quales dicuntur. Grammatici enim a grammatica nominantur, atque hoc est in pluribus, ut posito nomine siquid secundum ipsas qualitates quale dicitur, ex his ipsis qualitatibus appellatio deriuetur. Aliæ uero qualitates sunt, in quibus cum nomen positum non sit, tamen quales dicuntur: quales quidem quia alia qualitate participant, sed non secundum eam qualitatem quales dicuntur, ex qua, si his esset qualitatibus nomen impositum, poterant apellari, ut in ea qualitate, quæ secundum potentiam naturalem dicitur. Illi enim quanquam quales dicantur, hi qui secundum ipsam potentiam nominantur, ipsi tamen (ut dictum est) nullo proprio nomine nuncupantur. nam qui pugiles appellantur ab arte pugillatoria, iccirco ab ea pugiles dicuntur, quod eandem ipsam artem pugillatoriam quodammodo affecti sunt. Hi enim pugiles ab arte pugillatoria prædicantur. Qui uero nondum pugiles sunt, sed esse possunt, non secundum ipsam artem, idest pugillatoriam, sed secundum potentiam pugillatoriæ artis, pugillatores uocantur. Ipsi autem potentiæ nomen proprium positum non est. nam quemadmodum a cursu cursores, a palæstra palæstrici, a pugillatoria pugiles, distinctis qualitatum uocabulis appellantur, quo eodem modo est etiam in uniuscuiusque rei potentia naturali, cursus enim potentia naturalis, secundum quam cursores uocamus. & rursus potentia pugillandi, uel potentia palæstrizandi, suo nomine distincta non est. Cur enim dicitur cursor, si interrogemur de eo, qui nondum est cursor? dicimus secundum potentiam naturalem. Cur palæstricus? eodem quoque modo naturalem potentiam respondemus. Quare pugillator, qui nondum est pugil, ab eadem quoque potentia naturali nominatur? Si igitur haberet hæc naturalis potentia proprium nomen, ita distinctis uocabulis appellaretur, ut in his qualitatibus, in quibus proprie nomen est positum, ut in cursu, palæstra, & arte pugillatoria, & hoc est quod ait. In aliquibus uero, propterea quod qualitatibus nomina non sunt posita, impossibile est ab his aliquid denominatiue dici. Vt hoc scilicet demonstraret, cursorem quidem, qui iam curret, a cursu esse dictum; cursorem uero, qui secundum potentiam currendi diceretur, non uocari a cursu, sed tantum a potentia, cuius potentiæ nomen proprium non esset positum. Quare hæc omnia, quæ secundum potentiam naturalem dicuntur, a nulla qualitate denominatiua sunt. Iccirco quod hæ qualitates, a quibus denominari possunt, propriis nominibus carent: quæ uero ita sint, ut non ex potentia, sed ex affectione dicantur, ab his qualitatibus ad quas sese aliquo modo habent, denominatiue dicuntur, quod Aristoteles hoc protulit modo dicens, Non ita esse secundum potentiam naturalem, quemadmodum etiam in disciplinis secundum quas uel pugiles, uel palæstrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim disciplina dicitur & palæstrica, quales uero ab his denominatiue, qui ad eas sunt continentes, dicuntur. Docuit igitur omnia, quæ a quibusdam qualitatibus dici putarentur, uere quoque a qualitatibus non prædicari, ut in his qualitatibus quibus nomen proprium non est. Illud quoque monstrauit hoc in pluribus euenire, ut de propositis qualitatibus qualia denominatiue dicerentur. restat ergo quod reliquum est, ut dicat esse quasdam qualitates, quarum cum nomen sit positum, ab his ipsis tamen, quæ illarum rerum participant, denominatiue non dici, ut uirtus: nam cum uirtus qualitas sit, (est enim habitus quidam, omnis uero habitus qualitas) quicunque uirtute participat, non secundum eam denominatiue dicitur. In denominatione enim quærendum est, ut semper idem permaneat nomen. In eo autem, qui uirtute participat, nulla uirtutis denominatio est. ut qui bonitate participat, bonus dicitur, qui iustitia, iustus, & alia huiusmodi. qui uero uirtute participat, aut probus nominatur, aut sapiens, sed neque probus, neque sapiens a uirtute denominatiua sunt, iccirco, quod utrunque nomen a uirtute longe dissimile est: quod ipse fieri ait. Aliquando autem posito nomine denominatiue non dicitur, quod secundum ipsum quale dicitur. Et eius rei proponere non omisit exemplum, sed hoc in multis non potest inueniri. pauca.n. sunt, (ut ipse ait) in quibus posito qualitatis nomine, quæ his participant, a superiori qualitate qualia non dicantur. Dat autem his qualitatibus pluralitatis calculum, ex quibus qualia nominantur ea, quæ his participant. nam (ut ipse ait superius) in pluribus, & pene in omnibus denominatiue dicuntur. quocirca recta definitio est, & proprio ordine constituta. Nanque in principio hoc solum dictum est, esse qualitatem, secundum quam alia dicerentur. Sed, quoniam sunt quædam, quorum qualitates ipsæ propriis nominibus carent, quæ uero his participant, suis uocabulis appellantur, ut in naturali potentia: et rursus sunt quædam, quæ in qualitatibus quidem habeant propria nomina: in his uero quæ ad eas ipsas qualitates essent affecta, nulla ex propositis qualitatibus denominatio fieret: hoc addidit, Ab omnibus qualitatibus, aut denominatiue dici qualia, quæ illis qualitatibus participarent, aut quomodolibet aliter, idest, siue posito nomine qualitatis, de eo non dicerentur, quæ illa participarent, ut in eo quod est uirtus, siue ipsi qualitati positum nomen non esset, ut in eo quod est potentia naturalis. Quare, quoniam in his duabus qualitatibus, in quibus uel posito nomine non secundum nomen, quæ sunt qualia denominatiue dicuntur: uel cum ipsis qualitatibus nomen positum non sit, neutra ipsorum prædicatio denominatiue fit: ad concludendum omnem terminum qualitatis ait, Aut denominatiue qualia a qualitatibus appellari aut quomodolibet aliter ab ipsis. ut non denominatiue, sed aliquoties quidem secundum potentiam, aliquoties uero secundum eandem qualitatem uirtutis, eadem enim qualitas est uirtutis, & sapientiæ. quocirca concludit, ita qualia dici, quæcunque ex his qualitatibus denominatiue dicerentur, uel quomodolibet alio ab ipsis modo. Digestis in ordine prius omnibus qualitatibus, & eorum conclusione respecta, consueto ordine unaquæque proprietas uestigatur.

DE PROPRIETATIBVS QVALITATIS.

INest autem, & contrarietas secundum quale, ut iustitia iniustitiæ contraria est, & albedo nigredini, & alia. similiter autem & ea, quæ secundum eas qualia dicuntur, ut iustum iniusto, & album nigro. non autem in omnibus hoc est: rubro enim, uel pallido, aut medijs huiusmodi coloribus nihil contrarium est qualitatibus existentibus.

75. Dicit in qualitatibus quædam esse contraria, atque hoc probat exemplis. albedo nanque, & nigredo contraria sunt, & quæcunque albedine nigredineque participant. Hoc est enim quod ait, & secundum eas qualia quæ dicuntur. nam sicut albedo nigredini contraria est, ita quoque albus nigro. Sed hoc qualitatis proprium non est. nam cum rubrum, & pallidum qualitates sint, aliique etiam colores huiusmodi, in his contrarium non est: nullus enim dicit aliquid rubro uel pallido esse contrarium. nam quoniam album, & nigrum extremitates quædam colorum sunt, & longissime a se distant, contraria sunt: medietates uero contraria non habent. nam siquis ponat rubrum nigro esse contrarium, longissime quoque distant, quæ sunt contraria: longissime igitur nigredo a rubore distabit. Et rursus albedo a nigredine plurimum distat, igitur nigredini rubor est, atque albedo contraria, uniusque rei duo contraria inueniuntur, quod fieri non potest. Non est igitur nigredini contrarius rubor. Similiter autem monstrabimus & in aliis mediis coloribus contrarium non esse. quocirca si huiusmodi coloribus contrarium nihil est, non in omni qualitate contrarietas reperitur. quod si ita est, suscipere contraria qualitatis proprium non est. At uero nec in ipsis quoque formis quæ manifeste qualitates sunt, contrarietas inuenit. nanque circulus quadrato, neque quadratus triangulo, nec ulla figura ulli figuræ potest esse contraria. quocirca manifestum est suscipere contrarium, non esse proprium

proprium qualitatis. Sed quoniam sunt quædam in qualitate, quæ sibimet uideantur esse contraria, ut iustitia & iniustitia, hinc quædam quæstio solet oriri. Dicunt enim quidã iustitiæ iniustitiam nõ esse contrariam: putant enim, quod dicitur iniustitia, priuationem esse iustitiæ, nõ tamen contrarietatẽ. Contraria enim propriis nominibus, nõ contrarii priuatione, nominari, ut album nigro, habere tamen iustitiam aliquam contrarietatem, cuius adhuc proprium nomen nõ sit inuentum, quod omnino falsum est. Multæ enim habitudines priuationis uocabulo proferuntur, ut illiberalitas, & imprudentia, quæ nunquã uirtutibus opponerentur, quæ sunt habitus, nisi ipsæ quoq; habitus essent, & in animis habentium immutabiliter permanerent. At uero neq; illud uerum est omnes priuationes negatione proferri. Surditas enim cũ sit auditus priuatio, sine negatione profertur, eodem quoq; modo cæcitas. Nullus enim dicit inauditio, neq; inuisio, nec aliqd huiusmodi, sed tantũ surditas cæcitasq; nominantur ꝓpriis nominibus, cũ sint illa in habitu, uisus, auditus: illa in priuatione ponẽda. Igitur iustitia iniustitię cõtraria est. Tradit ergo regulã, ut ea quæ contraria sunt, sub eodẽ genere cõuenienter aptentur, quã regulã his uerbis ipse ꝑscribit.

Amplius si ex contrarijs unum fuerit quale, & reliquum erit quale. Hoc autem palam est proponenti ex singulis alia prædicamenta. ut si est iustitia iniustitiæ contrarium, quale autem est iustitia, quale igitur est iniustitia. nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur in iustitiæ, nec quantitas, nec ad aliquid, nec ubi, nec omnino talium aliud, nisi quale: sic autem & in alijs, quæ sunt secundum quale, contraria sunt.

76. Si ex duobus in quid cõtrariis manifestũ fuerit, unũ eorum contrariorum sub qualitate poni: simul manifestũ erit, qđ etiã eius contrariũ conuenientes qualitati supponatur, simulq; demõstrat iniustitiã esse qualitatẽ. nã si iustitia apertissime qualitas est, ideireo ꝙ neq; quantitas, neq; ad aliqd, neq; ubi, nec quando, nec aliud ullum prædicamentum est, nec sub ullo alio genere poni potest, nisi sub sola qualitate, cũ ei contraria sit iniustitia: nõ est dubium, iniustitiã quoq; qualitati subnecti. quod ipse quoniã planius dixit, & exemplorum luce uulgauit, ad aliud nobis est trãseundum.

Suscipit autem qualitas magis & minus. album enim magis & minus alterum altero dicitur, & iustum alterũ altero magis & minus dicitur: sed & ipsa incrementũ suscipiunt, cum candidum nanque sit, amplius contingit candidum fieri, non tamen omnia, sed plura. Iustitia nanq; si dicatur magis & minus iustitia, potest aliquis ambigere. similiter & in alijs affectibus: quidam enim de talibus dubitant. iustitiam nanque iustitia non multum aiunt magis & minus dici, nec sanitatem sanitate. Minus autem alterum altero habere sanitatem aiunt, & iustitiam minus alterum altero habere, sic autem & grammaticam, & alios affectus. Alia igitur, quæ secundum eos affectus dicuntur qualia, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, similiter & in alijs.

77. Aliud quoq; proprium protulit, quod tractata ratione ab integra proprietate qualitatis exclusit. Ait enim qualitates posse uel intendi uel minui. Posse enim dicit alterum altero plus album appellari, ut nix argento, & quę candidiora sunt marmora: & iustum alterum altero magis & minus dicimus. Nanq; iustius aliquid factum, nec non etiam iustissimum est. In quibus autem comparationes sunt, in his magis minusq; dici manifestũ est. hoc quoq; modo, ipsum album uel alia qualitas non solum contra alterã eiusdem speciei comparata intensione crescit, & relaxatione minuitur, sed etiam a se ipsa recipit comparationem. Dicitur enim nunc quidem argentum candidius esse quam antea: cum fuerit detersum. Sed cum hæc ita sint, non est magis minusq; suscipere proprium qualitatis, neq; enim sola qualitas magis minusq; suscipit. hæc enim intensio & relaxatio in his quoq; quæ sunt ad aliquid, inuenitur, ut in eo quod est ęquale & inæquale, possumus dicere plus æquale uel minus, & in cęteris huiusmodi. nec uero omnes qualitates suscipiunt magis & minus. quod ipse sic ponit, Non tamen in omnibus hoc est, sed in pluribus. Dubitabit enim aliquis an iustitia magis esse iustitia dicatur, similiter aũt & in aliis affectionibus. Quidã enim in hoc dubitant, dicunt enim iustitiã iustitia nõ magis uel minus dici, nec sanitatẽ sanitate, minus autẽ habere alterũ altero sanitatẽ dicunt, & iustitiã minus alterũ altero habere. In hoc tres fuere sentẽtiæ. Quidã nanq; dicebant in omnibus secundũ materiæ habitudinem reperi posse magis & minus. Proprium nanq; esse materię corporumq;, intensione crescere, & minui relaxatione. quæ quorundam Platonicorũ sententia fuit. Alia uero quæ secundũ certissimas uerissimasq; artes atq; uirtutes nõ diceret esse magis & minus, secundũ autem medias dici posse, ut hæc ipsa grammatica atq; iustitia nõ dicitur magis grammatica, neq; magis iustitia. Esse autem quasdã alias mediocres artes, in quibus id ipsum posset euenire. Tertia est de qua Aristoteles loquitur, quod ipsas quidẽ habitudines nulla intensione crescere, nec diminutione decrescere putat, sed eorũ participãtes posse sub examine cõparationis uenire, ut de his magis minusue dicatur. Sanitatem nanq; ipsam, & iustitiam alterã altera magis minusue nõ esse. Neq; enim quisquã dicit magis esse sanitatẽ alia sanitate. Sed hoc solũ dicere possumus magis habere sanitatẽ aliquem, ideſt, esse saniorẽ, & magis sanũ, & minus sanum. Dicimus ergo, quod ipse quidẽ qualitates non suscipiunt magis & minus: qui uero secundũ eas quales dicuntur, ipsi sub cõparatione cadunt, ut iustior, & sanior, & grãmaticior. Nanq; ipsa grammatica, ideſt literatura nõ suscipit magis & minus. nullus enim dicit alterã altera magis esse grammaticam, sed eum, qui grammatica ipsa participat, dicimus literatum, quem a literatura scilicet denominamus, literatus autem suscipit magis & minus, ut Donatus grammaticus plus erat ætate iam prouecta grammaticus. i. literatus, quam cum primum ad huiusmodi studia deuenisset. Sed quanquam se hæc ita habeant, tamen inuenimus aliquas qualitates in quibus indubitate comparatio inueniri non possit, ut sunt quas ipse supposuit.

Triangulus uero, & quadrangulus non uidetur magis & minus suscipere, nec aliqua aliarum figurarum.

Hæc enim, quæ ex quarta specie qualitatis dicta sunt, magis minusue nulla ratione suscipiunt: nullus enim dicit plus esse alium circulum quam alium, nec magis esse illud triangulũ quam illud, dicitq; fortasse maiorem, magis autem non dicit. Huius autem rei hæc ratio est, ut cum sit trianguli definitio, figura quæ sub tribus rectis lineis continetur, siqua sunt, quæ hanc definitionem in se suscipiant, ut & ipsa tribus rectis lineis contineantur, proprie triangulæ formæ sunt. Eodem quoque modo & circulus ita definitur. Circulus est figura plana, quæ sub una linea continetur, ad quam ex uno puncto qui intra ipsam est, omnes quæ exeunt lineæ æquæ sibi sunt. Rursus quadrati definitio talis est. Quadratum est quod quatuor æqualibus lineis, & quatuor rectis angulis continetur. Quæcunque igitur uel circuli definitionem suscipiũt, uel quadrati, æqualiter uel circuli uel quadratæ formæ sunt. siqua uero nõ suscipiũt, nullo mõ sunt. Siqua uero sunt, quæ neq; quadrati suscipiunt definitionem, neq; circuli: neque quadrati sunt neque circuli, ut est figura quæ parte altera longior dicitur. illa enim ita definitur, parte altera longior figura est, quæ sub quatuor lineis continetur, rectisq; angulis, quæ quatuor lineæ æquæ sibi quidem non sunt, contra se uero positæ binæ sibi æquæ sunt, ergo quia huiusmodi figura neque circuli definitionem capit, neque quadrati: æqualiter neq; circulus neque quadratus est. Siqua enim cuiuslibet formæ definitionẽ suscipiunt, omnino eadem sunt. Vt qui circuli, circulus: qui quadrati, quadratus: qui trianguli, triangulus: qui parte altera longioris parte altera longior, & in cæteris eodem modo. Siqua uero non

rò non suscipiunt, ut triangulus, circuli definitionem non capit, neque omnino circulus est, nec potest dici inter quadratum, & triangulum, quoniam utraque circuli definitionem non capiunt, quadratum quidem plus esse circulum, triangulum uero minus: omnino enim utraque a circuli ratione disiuncta sunt, quod his uerbis ab Aristotele tractatur.

Quæcunq; enim definitionē trianguli suscipiunt & circuli, omnia similiter trianguli uel circuli sunt. Eorum uero, quæ nō suscipiunt, nihil magis alterū altero dicitur. nihil enim quadratum magis quam parte altera longior forma, circulus est: nullum enim ipsorum recipit circuli rationem. Simpliciter autē si utraq; non recipiunt propositi rationem, non dicetur alterū altero magis. Non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus. horū itaq; quæ prædicta sunt, nihil est proprium qualitatis.

79. Nam si hoc definitio facit, ut demonstret eationem cuiusq; substantiæ, quæcunq; definitione discrepant, illa etiam ipsa natura substantiæ discrepabunt. Recte igitur siqua cuiuslibet rei propositæ, siue trianguli, siue quadrati, definitionē nō capiunt, ab eiusdē natura disiuncta sunt, quocirca neq; triangulū, neq; quadratū, neq; circulum, neq; quicquid horū est, suscipiunt magis & minus. Sed cū hæ qualitates sint, nō omnes qualitates æque magis minusue suscipiunt. Quòd si neq; in omni qualitate intensio diminutioq; prouenit, neq; in sola, qđ hæc eadē in relatione reperias: nō est magis minusue suscipere propriū qualitatis. Quodnā igitur qualitatis propriū esse dicendū est, id ipse planissime subterposuit.

Similia uero & dissimilia secundum solas dicuntur qualitates. Simile enim alterum alteri non est secundum aliud quicquam, quàm secundum illud, quod quale est. Quare proprium erit qualitatis, secundum eam simile & dissimile dici.

80. Simile inquit & dissimile solę retinent qualitates. nam quamuis simile ad aliquid sit, tamen hoc ipsum qđ dicimus, simile, non dicimus nisi quod quale est. nam si eadem qualitas sit in duobus, illa, in quibus est, similia sunt, nec est aliud prædicamentum quod secundū simile & dissimile dici possit: & de aliis quidē omnibus notum est, quoniā de nullo dicitur. Quòd siquis de quantitate affirmet dici posse secundū eam simile atq; dissimile, monstratum est secundum quantitatē non simile & dissimile, sed æquale & inæquale prædicari, quocirca, quoniā per singula quæq; pergentibus, & in omnibus idem qualitatibus inuenitur, & in nullo alio prædicamento esse perspicitur: recte hoc propriū qualitatis esse firmauit. Sed quoniam cū de his, quæ referūtur ad aliquid, tractaretur, affectus atq; habitus in his, quæ sunt ad aliquid, numerauit, nunc uero eosdē quoq; qualitati supposuit, ipse sibi quandam obiecit quæstionem, cur si prius sub iis, quæ ad aliquid referuntur, ista subiecerit, nunc sub qualitatibus ea ipsa posuerit? Superius nanq; mōstrauit ea, quæ essent a se diuersa, easdem species habere non posse, cum dicit, Diuersorū generum & non subalternatim positorum diuersæ species & differentiæ sunt. quocirca cum relatio, atq; qualitas diuersa sint genera, easdem utrique supponi species non oportet, hoc est enim quod dicit.

At uero nō decet conturbari, nequis nos dicat de qualitate propositionē facientes, multa de relatiuis interposuisse: habitus enim & dispositiones eorum, quæ sunt ad aliquid, esse dicebamus. pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, non autem aliquid eorū, quæ singula sunt. nam cū disciplina genus sit, hoc ipsum quod est alterius dicitur; alicuius enim disciplina dicitur. Eorum uero, quæ singula sunt, nihil ipsum quod est alterius dicitur: ut grāmatica non dicitur alicuius grāmatica, nec musica alicuius musica, nisi forte secundū genus, & hæ ad aliquid dicuntur, ut grammatica dicitur alicuius disciplina, non alicuius grammatica, & musica alicuius disciplina, non alicuius musica. Quapropter quæ quidem singularia sunt, non sunt ad aliquid.

81. Quam quæstionē ualidissima argumētatione dissoluit, his scilicet uerbis, Pene enim ea, q̄ sunt in omnibus his generibus, ad aliqd dicūtur. Eorū uero, quę sunt singulatim, id est spēs, nihil huiusmodi sunt. Hæc. n. est argumētatio, quā græci ἐπιχείρημα uocant. In huiusmodi affectionibus atq; habitudinibus, quę intec ea sunt genera, eas solas ad aliquid posse reduci, quæ uero species eisem illorū generum, non posse in relatiuis, sed in qualitatibus numerari, ut scientia cū sit habitudo, hēt sub se alias habitudines, grammaticam, & geometriam. In hoc igitur scientia ipsa, quod genus est, ad aliquid semper refertur: dicimus enim scientiam alicuius scientiā. Grammaticam uero, quæ eius spēs est, nullus dicit alicuius esse grammaticā: dicatur enim, si fieri potest, grāmaticam, Aristarchi esse grammaticam. Sed omnia quæcunq; dicuntur ad aliquid, conuertuntur. Dicitur ergo & Aristarchus, grammaticæ Aristarchus, quod fieri non potest. Non igitur grāmatica Aristarchi, ut ad aliquid dicitur. Est etiam argumentum hoc non species, sed huiusmodi genera, ad aliquid appellari. ut cū ipsæ quidem species ad aliquid non dicantur, ut grammatica nō dicitur alicuius grāmatica, siquando tamen est, ut species ad aliquid referatur, id non secundū se, sed secundum genus, ut grammaticæ, quoniam genus est scientia, quæ relatiua est, siquis grammaticam ad aliquid referre contendat, nō potest secundū ipsam grammaticam, eā ad aliquid prædicare, sed secundum scientiam, id est secundū genus suum. Non enim dicitur grāmatica alicuius grammatica, sed fortasse grammatica alicuius scientia. Non ergo grammatica secundū grammaticam ad aliquid dicitur, sed secundū scientiam. Et hoc est quod ait, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, nec musica, sed fortasse secundū genus propria istę dicuntur alicuius, ut grammatica alicuius dicitur scientia, nō alicuius grammatica. Ergo singularū specierum nihil est, quod aliqua relatione prædicetur. Genera uero harū specierū relatiua sunt, quæ paulo superius dixi. Quod enim ait, Pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, non autē aliquid eorum, quæ sunt singula: hoc demonstrare uoluit, genera ipsa habitudinū dispositionumq; esse relatiua, species uero generū, quas singulatim esse dixit, ad aliquid nullo modo prædicari. Quas idcirco esse singulatim uocauit, quia grammatica una est, & rursus musica una, scientia uero non una. Recte igitur spēs scientiæ singulatim esse nominauit. Constat igitur, q̄ genera huiusmodi habitudinū dicantur ad aliquid, spēs uero ad nihil aliud propria prædicatione referantur. quocirca, quoniam huiusmodi species relatiuas non esse demonstrauit, nunc quod reliquum est, qualitates esse confirmat.

Dicimur autem secundū singula quales; hæc enim & habemus. Scientes enim dicimur, quòd habemus singulas scientias aliquas. Quare hæc erunt etiam qualitates, quæ singularia sunt, secundum quas etiam quales dicimur. Hæc autem non sunt eorum, quæ sunt ad aliquid.

82. Illas esse qualitates superius confirmatum est, ex quibus aliqui quales uocarentur. nos autem idcirco grammatici dicimur, non quòd uniuersalem scientiam, sed quòd ipsam grammaticam habeamus. & hoc uere dicitur, idcirco nos dici scientes, quia grammatici sumus, potius quam idcirco grammaticos, quòd aliquam scientiam retinemus. Nullus enim a generali scientia grammaticus, aut sciens, nisi a singulatim scientia sciens, grammaticusq; perhibetur. Igitur quoniam ex his habitudinum speciebus quales uocamur, ipsæ species in qualitate numerandæ sunt. Sed cum quis grammatica participat, de ea etiam genus dicitur, & secundum eam non solum ad grammaticam, sed ad scientiam quoq; coniungitur. dicitur enim idcirco sciens. Ergo quoniam habens grammaticam, & sciens, & grammaticus dicitur, non potest ulla scientia participare, qui singulas

non

non habuerit. Qui enim cunctis speciebus caret, illi quoq; genere ipso carendum est. Quare, quoniam has species habemus, & secundum eas quales dicimur, a grãmatica scientes & grammatici nuncupamur: has autem ipsas species mõstratum est ad aliquid non referri. Recte igitur huiusmodi habitudines, quæ in alterius relatiuis species sunt, in qualitate numeratæ sunt. Quòd siquis hoc quoque inuitus accipiat, aliud addit quo totum quæstionis uinculum soluetur. ait enim.

Amplius, si contingat hoc ipsum & quale, & relatiuum esse, nihil est inconueniens, in utrisque hæc generibus enumerare.

83. Nam cum sit uerum, unã eandemq; rem duobus diuersis generibus suppositã esse non posse: illud tamen cõuenit, secundum aliud atq; aliud unã eandemq; speciem duobus generibus posse subnecti, ut in eo quod supra iam dictũ est, cum Socrates substantia sit, pater uero ad aliquid: cumq; substantia discrepet atq; relatio, nihil tamẽ est incõueniens eundem ipsum Socratem in eo quod homo est, substantiæ supponi: in eo quod habet filiũ, relationi, quocirca si secundũ aliã atq; aliam rem, duobus generibus eadem res quælibet diuersissimis supponatur, nihil inconueniens cadit. Ita quoq; & habitudines in eo quod alicuius rei habitudines sunt, in relatione ponuntur: in eo quod secundũ eas quales aliqui dicuntur, in qualitate numeratur. Quare nihil est incõueniens unã atq; eandem rem, secundũ diuersas naturæ suæ potentias, geminis, & si cõtingat, pluribus adnumerare generibus. quocirca, quoniã de qualitate tractatum est, nos quoq; orationis cursum ad reliqua prædicamenta uertamus.

DE RELIQVIS SEX PRAEDICAMENTIS.

Suscipit autem Facere & Pati contrarietatem, & magis & minus. calefacere enim & frigefacere contraria sunt, & calefieri & frigefieri & delectari ac contristari. Quare suscipit contrarietatem, & magis & minus: calefacere enim dicitur magis & minus, & calefieri magis & minus, & contristari magis & minus. suscipit igitur magis & minus facere & pati. de his itaque tanta dicantur.

84. Decursis quatuor prædicamentis, quæ aliqua quæstione & cõsideratione egere uidebantur, tenuiter cętera breuiterq; perstringit. Et de facere quidẽ & pati nihil in hoc libro, nisi quod cõtraria suscipiant, & intensionẽ immunitionemq; patiantur, ab Aristotele est disputatũ: in aliis uero eius operibus plene ab eo perfecteq; tractata sunt, ut hoc ipsum de facere & pati, in his libris, quos περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς inscripsit. de aliis quoq; prædicamentis nõ illi minor in aliis operibus disputatio fuit, ut de eo quod est ubi, & quando in physicis: & de omnibus quidẽ altius subtiliusq; in libris, quos μετὰ τὰ φυσικὰ uocauit, exequitur. Ac de facere quidẽ & pati ipse planissime posuit, posse ea suscipere cõtrarietates. Dicimus enim ignẽ calefacere & frigefacere, quod scilicet ad faciendũ refertur. Dicimus aquã calefieri & fringefieri, quod nihilo minus ad patiendi ducitur prædicamentũ. Magis quoq; & minus suscipere apertissimis demonstrat exemplis. Sic enim magis calefacere & minus, & magis calefieri & minus dicitur. atq; hæc hactenus. Ipse enim hæc apertissime exposuit. Est autẽ horum descriptio talis, quod in faciendo quidem, actus quidã a quolibet in aliã rem ueniens cõsideratur a quo ueniat. In patiendo autẽ in eo ille actus cõsideratur, in quem uenit. Actus.n. & passio simul in physicis esse mõstrata sunt: Ac de facere quidẽ ac pati, ad præsens tempus hæc dicta sufficiant.

Dictum est autem & de Situm esse, in his quæ ad aliquid sunt, quod denominatiue a positionibus dicitur, de reliquis autem Quando, & Vbi, & Habere, eo quod manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, quàm quod in principio dictum est. quia Habere quidem significat calciatum esse, armatum esse: Vbi autem, ut in Lyceo, in foro. Quando, ut heri. Et alia quæ de his dicta sunt. De propositis itaque generibus sufficiant, quæ dicta sunt.

85. Positio quidem, quoniã ipsa est alicuius, in iis quæ sunt ad aliquid, numerata est. sed quoniã omnis res quæ ab alio denominatur, aliud est, & id ipsum, a quo denominata est. ut aliud est, qui est grammaticus, atq; grãmatica, quàuis grãmaticus a grammatica denominetur. Ita cum sit positio relatiua, quicquid denominatiue a positionibus dicitur, hoc relatiuorũ genere nõ tenetur. Positio autem ipsa relatiua est, positum uero est a positione denominatũ. Statio enim cuiusdam statio est. Stare uero quoniã a statione denominatũ est, non ponitur in eo genere in quo statio fuit. Quare sub relatione hoc prædicamentum nõ inuenitur. Sed quoniã nihil est ad quod hoc reducere genus atq; aptare possimus, dicendũ est suum esse genus. Vt accũbere ab accubitu, stare a statione, & cætera quidẽ eodem modo: ea Aristoteles exequi denegat, quoniã planissima sunt. ait enim, De reliquis uero, id est quando, & ubi, & habere, propterea quia manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, quàm quod in principio dictũ est, & eorum prædicta ponit exempla. Dicendum autẽ est breuiter de prædicatione, quę est ubi & quando. Sicut ipsum ad aliquid per se esse nõ potest, nisi ex alio aliquo naturã trahat: ita & quando, & ubi esse nõ potest, nisi locus ac tempus fuerit. Locum enim ubi, tempus uero quando, comitatur. Non est autẽ idem tempus, & quando: nec ubi & locus. sed proposito prius loco, si qua res in eo sit posita, ubi esse dicitur. Rursus si certa res in tempore est, quando esse perhibetur, ut Apollinares ludi, cum sint in tempore, quando eos esse dicimus. Habent autem hæc quoque proprias diuersitates, ubi quidem, quod aliquoties infinite dicitur. alicubi enim esse dicimus aliquem, ut Socratem: aliquoties autem definite, ut in Lyceo, uel in Academia. Habet quoq; ubi, secundũ ipsum locum in quo est, aliquas contrarietates. Sursum enim esse & deorsum ubi esse dicitur. Temporum quoq; uarietates, in eo prædicamento quod est quando, esse manifestum est. Futura enim, & præsentia, prætertaq; in quando prædicamento ueniunt. Dicimus enim fuisse aliquando Scipionẽ consulem Romanum, nunc esse orientis imperatorem, qui Anastasius appellatur, Futurum autem esse aliquem, quæ scilicet secundum quando prædicamentum dicuntur. Habere autem est quoddam extrinsecus ueniens, neque innatum ei a quo habetur, aliudq; quod est illud ipsum a quo habetur, in se retinere, ut armatum esse, uel uestitum esse. Habere enim est uestes atq; arma tenere, quæ cum ea nata non sunt, neq; aliqua cum eo, qui habet, cõmuni natura proprietateq; iunguntur. Sed, quoniã de his Aristoteles tacuit, nobis quoq; nunc eorum longior tractatus omittendus est.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prædicamenta Aristotelis

LIBER QVARTVS.

Expeditis omnibus prædicamentis, cur præter propositum operis in hanc oppositorũ disputationem sit ingressus, a multis ante quæsitum est. Sed Andronicus hanc esse adiectionẽ Aristotelis non putat: simulq; illud arbitratur, iccirco ab eo fortasse hãc adiectione de oppositis, & de his quæ simul sunt, & de priore, & de motu, & de æquiuocatione habendi nõ esse factã, quod hunc libellum ante topica scripserit, quodq; hęc ad illud opus nõ necessaria esse putauerit, sicut ipsæ categoriæ prosunt ad scientiam topicorum. hoc ignorans scilicet, sufficienter in topicis quantum ad argumenta pertinebat, hic & de his omnibus quæ adiecta sunt, & de prædicamentis fuisse propositum. Sed hæc Andronicus. Porphyrius uero hãc adiectionem uacare & carere ratione non putat. Cuius hanc prodidit cau-

Dubium

dit causam. Vt enim multa sunt, quæ quod cõmunibus animi conceptionibus sesesuggererent, in huius libri principiis ab Aristotele prædicta sunt, ut de æquiuocis, & uniuocis, & denominatiuis, & de his omnibus, quæcunq; usq, ad substantiæ disputationem ad ipsorũ prædicamentorum utilitatem cognitionemq́, prædicta sunt: ita quædam fuisse, quę essent quidẽ in cõmunibus sensibus, egerent tamen subtilioris diuisionis modo, hæc diligenter supposita sunt, ut quid essent, ꝓprie teneretur, ne falsis opinionibus traductus, nõ firmus animus luderet. Docet aũt hoc, inqt, etiã ipse ordo cõgruus rationiq; conueniens titulorũ, hanc adiectionem fuisse perutilem atq; necessariam. Prius enim de oppositis, post uero de his quæ simul sunt, & de his quæ posteriora sunt: post autem de motu, ad postremum de habendi æquiuocatione sermonem faciens, libri seriem terminauit. Iccirco quod in omnibus quidem prædicamentis ante quęsiuit, utrũ possint habere contraria. In his uero quæ sunt ad aliquid, dixit magnum paruo non posse esse contrarium, sed oppositum. Quid uero esset oppositum, dicere prætermisit, ne ordo disputandi continuus rumperetur. Hic igitur recte, qđ illic prætermiserat, aptius edocuit. In relatiuis quoq; de his quæ sunt prius, quæq; simul natura gignuntur, strictim tetigit, quod nunc diligẽter explicat. Faciendi uero patiendiq; prædicamẽta sunt, in quibus quidam quasi motus agitatioq; cõsideratur. necesse igitur fuit de motu dicere, qui naturã faciẽdi atq; patiendi uellet ostendere. Quis autem dubitet cuiuslibet sermonis æquiuocationem monstrare, esse perutile? Quare, quoniam habere quoque prædicamentum est, non fuit inconueniens neque superfluum, de habendi æquiuocatione tractasse.

De oppositis autem, quoties solent opponi, dicendũ est. dicitur autem alterũ alteri opponi quadrupliciter, aut ut ad aliquid, aut ut contraria, aut ut habitus & priuatio, aut ut affirmatio & negatio. opponitur autem unũquodq; istorum, ut figura dicam. relatiua quidem, ut duplum dimidio. contraria autem, ut malo bonum. secundum priuationem & habitum, ut cæcitas uisui. secundum affirmationem & negationem, ut sedet non sedet.

86. Illud quoq; quæritur, utrũ oppositionis nomen æquiuoce prædicetur. Dicimus enim quatuor modis opponi, aut ut contraria, aut ut ad aliquid, aut ut habitum & priuationem, aut ut affirmationem & negationem. Hic ergo contenditur, utrum æquiuocatio quædam circa has quatuor diuersitates sit, an id ipsum, quod dicimus oppositũ, generis uice prædicetur, ut sit uniuocum. Sed in hoc, Stoicorum Peripateticorumq́, diuersa sententia fuit, & ipsi inter se Peripatetici diuersa sectati sunt. Stoicorum quoniã longa sententia est, prætermittatur. aliis autem Peripateticis placet nomẽ hoc oppositi de subiectis æquiuoce prædicari, ita affirmantibus, quoniam Aristoteles ita dixit, De oppositis quoties solent opponi dicendum est, hoc, id est quoties, ad multiplicitatem pertinet æquiuocationis. Sed qui melius iudicauere, hi oppositionis nomen, generis loco dicunt debere prædicari: Iccirco, quod cũ nomen oppositionis de subiectis quatuor oppositionibus prædicetur, ab his quoq; definitio nõ oberret. Sunt enim opposita, quæ in eodẽ, secundum idem, in eodẽ tempore, circa unam eandemq; rem, simul esse non possunt. quod per singula quæq; pergentibus in singulis oppositis inuenitur. Nanq; album & nigrum, quæ sunt contraria, uno eodemq́, tempore circa unum idemq; corpus partemq; corporis, simul esse nõ possunt. Nec seruus atq; dominus, eiusdem, eodem, tempore, idem seruus idem dominus est. Nec habitus & priuatio. quis enim dicat in eodem oculo, uno eodemq; tempore, & uisum posse esse, & cæcitatem? Iam uero affirmatio & negatio, quam repugnantes sint, quamq; in eodem simul esse non possint, nulli dubium est. Quare si ea, quæ sub oppositione ponuntur, oppositionis nomen definitionemq; suscipiunt, quid est dubium, oppositionem nõ æquiuoce prædicari? His igitur positis, ad eorum distantias differentiasq; ueniamus.

Quæcunque igitur ut relatiua opponuntur, ea ipsa quæ sunt, oppositorum dicuntur: aut quomodolibet aliter ad ea, ut duplum dimidij ipsum quod est, alterius dicitur duplum. alicuius enim duplum: sed & scientia scibili tanquam relatiua opposita est, & dicitur scientia, hoc ipsum quod est scibilis, & scibile, hoc ipsum quod est ad oppositum dicitur, idest ad scientiam, Scibile enim aliquo dicimus scibile, idest scientia. Quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorum dicuntur, aut quomodocunque ad se inuicem.

87. Ea quidem huius oppositionis, quæ secundum relationem dicuntur, & per se ipsa plana atq; uulgata sunt, & superiori relationis disputatione iam cognita. Illa enim sunt ad aliquid, quæcunq; id quod sunt, aliorũ dicuntur, uel quomodolibet aliter ad ea, ut seruus, domini seruus, & dominus, serui dominus: Et magnum ad paruum dicitur, & rursus paruum refertur ad magnũ. Quod si hoc in relatiuis omnibus inuenitur, nulla est dubitatio, quin etiã in his hoc deprehendi possit, quæ secundũ ad aliquid opponuntur, ut ea ipsa id qđ sunt, oppositorũ dicantur, uel quomodolibet aliter ad opposita, ut si est seruus domino oppositus, dominus serui dicatur. i. oppositi sui: & rursus si dominus seruo oppositus est, domini seruus dicatur. Paruũ uero ad magnũ & magnũ ad paruum. i. ad oppositũ sibi. Atq; hoc quidẽ in omnibus secundũ ad aliqd oppositionibus inueniri necesse est. quocirca fit hæc proprietas eorũ, quæ secundũ ad aliquid opponũtur, qđ ea ipsa quæ sunt, ad opposita referuntur, & ipsorum esse dicuntur. His ergo ante constitutis docet differẽtiam, qua inter se ea quæ secundum contrarietatem dicuntur, & ea q̃ secundum ad aliquid, discrepant atq; dissentiunt. ait enim

Illa uero, quæ ut contraria opponuntur, ipsa quidem, quæ sunt nullo modo ad se inuicẽ dicuntur: contraria uero sibi inuicẽ dicuntur. neq; enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium: nec album nigri album, sed contrarium. Quare differunt a se inuicem hæ oppositiones.

88. Dictum est in his, quæ secundum ad aliquid opponuntur, qđ ea ipsa id quod sunt, ad id quod sibi est oppositũ dicerentur. Contraria uero & ipsa quidẽ opponuntur sibi, sed id quod sunt, ad opposita nõ dicuntur, contraria autẽ dicuntur. Hoc autem huiusmodi est. Bonum malo contrarium dicimus esse, & rursus malum bono. Nigrũ quoq; albo contrariũ putamus, nihilominus quoq; album nigro. Sed cũ hoc arbitramur, non tamen dicimus ea, id quod sunt, esse oppositorũ. Si enim diceremus id qđ est bonũ esse oppositi sui, non diceretur bonũ malo esse contrarium, sed bono esse mali bonũ. Nec ita prædicationem quis faceret nigrũ albo esse contrariũ, sed nigrũ albi esse nigrũ. Hoc est enim id quod est nigrũ dici ad oppositum suum, si quis dicat nigrũ albi esse nigrũ: Quod quoniam non dicitur, ea ipsa quæ sunt, non dicuntur oppositorũ, ea. s. quæ sibi ut contraria uidentur opponi. Sed quoniã dicimus bonum malo contrarium, & nigrum albo contrarium, quanquam id quod sunt oppositorũ non dicantur, tamen ad opposita ut contraria nominantur. Atq; hoc est quod ait. Ipsa quidẽ quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur. Contraria uero sibi inuicem dicuntur. Non enim dicitur bonũ mali bonum, hoc est enim id qđ est oppositi prædicare, sed dicimus bonum malo contrarium. quocirca differunt ea, quæ similiter ad aliquid opponuntur, ab his quæ secundum contrarietatem sibi sunt opposita. qđ ea quidem quę secundum relationem opposita sunt, id quod sunt oppositorum dicuntur. Illa uero quæ ut contraria, ipsa quidem quod sunt oppositorum nomine, minime, sed tantum contraria prædicantur, ut bonum contrarium esse dicatur oppositi sui non boni. Dicimus enim bonum malo contrarium, cum non dicamus bonum mali bonum. Sed quoniam differentiam secundum ad aliquid oppositionis cõtrariorumq́, monstrauit, ipsorum inter se contrariorum differentiam discrepantiamq; persequitur.

Quæcun

Quæcunque uero contrariorum talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri, uel de quibus prædicanturt, necessariũ sit alterum ipsorum inesse, nihil horum est medium. Quorũ uero non necessarium est alterum inesse, horum aliquid est medium omnino, ut languor & sanitas in corpore animalis natura habent fieri, & necessarium est alterũ esse animalis in corpore, uel languorem uel sanitatẽ. Par quoq; & impar de numero prædicãtur, & necessarium est alterũ in numero esse, aut impar aut par. & nihil est in medio eorum, neque inter languorem & sanitatem, neq; inter par & impar. Quorum uero non est necessarium alterũ inesse, horum est aliquod medium, ut nigrum & album in corpore natura habent fieri, & non est necessarium alterum horum inesse corpori. non enim omne corpus aut album aut nigrum est: prauum quoq; & studiosum prædicantur quidem de homine, & de aliis multis, sed nõ est necessarium alterum horum inesse illis, de quibus prædicantur. non enim omnia uel praua uel studiosa sunt, sed est horum medium aliquid, ut albi quidem & nigri, fuscum & pallidum, & quicunque alij colores: praui uero & studiosi, quod neque prauum neq; studiosum est. In aliquibus itaq; nomina posita sunt his, quæ media sunt, ut albi & nigri, fuscum & pallidum, & alij colores. In aliquibus autem nomina quidẽ media aßignare promptum non est. sed per utrorumque extremorum negationem quod medium est, determinatur: ut, neque bonum neque malum, neque iustum neque iniustum.

87 Breuis contrariorum partitio hoc modo facienda est. Contrariorum alia sunt habentia medietatem, alia uero nõ habentia. & eorũ quorum est aliquid mediũ, in aliis plures medietates, in aliis uero una tantũ medietas inuenitur: atq; horũ aliquæ medietates propriis nominibus appellantur, in aliquibus uero ipsæ quidẽ medietates propriis appellationibus carent, contrariorũ uero negatione signantur. Sed hæc quæ dicta sunt a primordio repetentes, propriis probemus exemplis. Illa uero contraria, quæ medio carent, talia sunt, ut necesse sit alterũ eorũ proprio inesse subiecto, ut est ægritudo & sanitas. Omne.n.corpus in quo ægritudo sanitasq; uersatur, aut ægrũ aut sanũ est. Atq; ideo quoniã ægritudo & sanitas medietate carent, alterutrũ eorũ interit ei subiecto, in quo utraq; nata sunt fieri, & de quo prædicantur. nã quoniã in corpore animalis sanitas, & ęgritudo fieri, nata est, idest, ita solet, & ita omne natũ est animal, ut aut sanũ esse possit aut ægrũ; & quoniam de animalis corpore aut sanũ, aut ægrũ prædicatur, necesse est, quoniã hæc medio carent, in omni corpore animalis aut ægritudinẽ, aut sanitatẽ esse. quocirca eorũ quæ medio carent, necesse est alterum interesse subiecto, & quæcunq; talia sunt, ut alterũ ipsorũ subiecto inesse necesse sit, nulla inter eas medietas clauditur. Illa uero cõtraria in quibus aliqua medietas est, nõ sunt talia, ut eorũ necesse sit alterũ inesse subiecto. nam in illis, quæ medio carent, icc irco alterutrũ subiecto inesse necesse est, quod eorũ medietas nulla est, quæ possit interea subiectæ inesse substantiæ. ut in numero, quoniã paritas & imparitas mediũ nihil habent. Omnis.n.numerus aut par, aut impar est. nec est quod præterea numero inesse possit. ideo omnis numerus aut par, aut impar est. In his uero, quæ inter se medietatẽ aliquam cõplectuntur, nõ est necesse semper alterũ contrariorũ inesse. Põt nanq; inesse medietas. ut in colore, quoniã albũ atq; nigrũ contrarietatis uice diuersa sunt. Habent autẽ mediũ, quod est rubrũ uel pallidũ. icc irco nõ omne corpus uel album uel nigrũ est, quoniã potest aliquando in subiectis corporibus albi atq; nigri medietas inueniri. Videmus nanq; rubrũ corpus, ut rosam, multosq; præterea flores, quos uerni tẽporis clementia, parturit. Recte igitur dictum est. eorum, quorũ non sunt aliquæ medietates, alterũ semper inesse subiectis. & in quibus necesse est alterum inesse, fieri nõ posse quin illic medietas nulla sit. Eodem quoq; modo & quę medietates habent, nõ necessario alterutra subiectis inesse: & quæ nõ est necesse alterutra subiectis inesse, nõ est dubiũ, quin illic quædã possit esse medietas. Sed in aliquibus quidẽ plures, in aliquibus autẽ una est medietas, ut in colore, inter album atq; nigrũ plures medietates sunt. Est enim, ut dictum est, rubrũ: est quoq; pallidum, eodem quoq; modo uenetum. & multa præterea huiusmodi. In calido uero atq; frigido una medietas est, quæ dicitur tepor. Horũ autẽ quibus una medietas est, in aliis nomen est positũ, in aliis nõ. Et positũ quidem nomen est, ut inter calidum frigidumq;, hanc enim medietatem tepidũ esse prædicamus. Non est uero positũ in eo, quod Aristoteles ipse sic dixit. Improbi uero & probi medietas hæc est, quod neq; probũ est neq; improbum. nam quoniã bonum atq; malum sibi sunt contraria, nõ autẽ necesse est omne quod boni malíue susceptibile est, uel bonũ esse uel malum, icc irco dixit bonum malumq;, cũ sint cõtraria, habere quandam medietatẽ, cui nomen positum quidem nõ sit, sed nihilominus eam quis positã inter has cõtrariorũ naturas inueniet. nam quod dictum est a posterioribus, inter bonũ malumq; esse ea, quæ dicantur indifferentia, ut est inter uirtutem atq; turpitudinem, quæ utraq; sibi sunt contraria: diuitiæ & pulchritudo, quæ, ut Stoici putant, neq; mala neq; bona sunt, atq; icc irco indifferẽtia nominauere. sed hoc ipsum quod dicimus indifferens, apud priores nomen non erat, & a posterioribus inuentũ est. Aristoteles autẽ, qui hoc nomine usus nunquã est. ait. probum atq; improbum habere quidẽ aliquam medietatem. ueruntamen eam nullo nomine nuncupari, sed eam utriusq; cõtrarii negatione definiuit. Ait enim medietatẽ probi atq; improbi esse, quod neq; probum esset, neq; improbum: ut iusti atq; iniusti medietas est, quod neq; iustũ neq; iniustum est. Sed ne uideatur inconueniens aliquid negationibus definiri, ipse ait. In aliquibus uero nõ est nomine assignare medietatem, utriusq; uero negatione definitur. Nanq; ubi est una medietas, si utraq; contraria sint remota, sola tantũ medietas permanebit: ut in eo quod est bonum & malum: quoniã his una medietas est, sublato bono atq; malo, solum, quod neq; bonum neq; malũ est, relinquitur. quocirca tota rursus diuisio breuiter assumẽda est. Eorum quæ sunt cõtraria, quorum necesse est semper alterum inesse in his, in quibus ea secundum propriam naturam inesse contingunt, ea nullam inter se retinent medietatem, ut in corpore sanitas & ægritudo, in numero paritas atq; imparitas. Quæcunque uero in his in quibus esse possunt, non ita sunt, ut eorum necesse sit alterum inesse, hæc aliquam inter se qualitatem medietatis amplectuntur. ut albedo atque nigredo, rubrum. frigidum atque calidum, teporem. Horum autem alia sunt, quæ unam solam continent medietatem, alia uero quæ pluitas. Et multas, ut inter albũ atque nigrum, rubrum, pallidum, uenetumq;, medietates sunt. Inter calidum atque frigidum una sola est medietas, tepor. Horum autem, quæ unam retinent medietatẽ, in aliis nomina sunt posita, ut in eo ipso calore ac frigore. Est enim tepor medietas caloris atq; frigoris. In aliquibus uero nomen positum non est, ut in eo quod est bonum atque malũ, iustum atq; iniustum. in his.n.medietas nomen positum nõ habet, sed utrorumq; contrariorum negationibus definitur, ut dicamus eam esse boni atque mali medietatem, quod neque bonum est neq; malum, eamq; esse iusti & iniusti medietatem, quæ utraq; contrarietate summota, utrorumq; negationem relinquit, ut est neque iustum neque iniustum.

Priuatio autem & habitus dicitur quidem, quæ habent fieri circa idem aliquid, ut uisio & cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicendo, in quo natus est habitus fieri, circa hoc idem dicitur utrunque horum.

99. Ordine tertiam speciem propositæ oppositionis exequitur, eam, quæ secundum habitum priuationemq; dicitur. atque in ea unam similitudinem posuit, quæ illi est cum contrarietate coniuncta. nam sicut ea quæ sunt contraria circa idem sunt, album, quoniam semper in corpore est, nigrum quoque semper est in corpore; & iustitia, quoniam semper

animo

animo inserta est, iniustitia quoq; mentis est uitium: ita quoque ea quæ secundum priuationem habitumq; dicuntur, circa idem semper necesse est inueniri, ut quoniam uisus habitus est. habemus.n. uisum, & uisus est in oculo & circa oculū. Cæcitas quoq; quæ priuatio uisus est, præter oculum nō est. Auditus etiam qui habitus est, quoniā circa aures est, eius quoq; priuatio, quæ surditas dicitur, ab auribus nō recedit, ita quoq; & circa quod fuerit habitus, circa idē ipsum illius habitus priuatio consideratur. Atq; hinc regulā dat. Vniuersaliter enim dicit, in quo sit habitus, in eo fieri priuationem. Quid uero sit priuari continuata dispositione subiunxit.

Priuari autem tunc dicimus unumquodque susceptibilium habitus, quando id quod natum est habere, & quādo natum est habere, nullo modo habet.

91. Quid sit priuatio, hac Aristoteles definitione conclusit. Neq; enim quæcunq; nō habent uisum, cæca dicuntur. nec uere surdum est omne qđ nō accepit auditum. nemo enim neq; parietem cæcum dixerit, neq; surdum lapidē, nec quicquid huiusmodi est. Sed ea sola priuari dicimus habitu, quæcunq; aut habuere habitum, eoq; caruere: aut habere potuere, & nō habent. Parietem autem iccirco non dicimus cæcum, quod in eo uisus naturaliter uenire non potuit. Paruos uero catulos, quibus uisus non est, nō satis digne aliquis cæcos esse pronunciet. Eo enim tempore nondum naturaliter uisum habere possunt. Si uero exhaustis diebus, quibus his oculi patefieri, & lucē haurire naturaliter possunt, nō habeāt uisum, eos cæcos esse manifestum est. At uero neq; ostrea dicuntur edentula, quoniam naturaliter nō habent dentes, sed nec infantulos, quibus adhuc nondum huiusmodi ætas est, ut habeant dentes, uocamus edētulos: sed si aut is qui ante habuit, dentes amiserit, aut quo iam tempore habere naturaliter debet, dentes non habet. ut siquis puerorum septimo anno omnino nullum creauerit, illos iure edentulos appellamus, atque hoc est, quod ait.

Edentulum enim dicimus, non qui nō habet dentes, nec cæcum qui non habet uisum, sed quando qui debuit habere, non habet. Quædam enim a generatione neq; dentes, neque uisum habent, sed non dicuntur edentula, neq; cæca.

92. Hoc est, non omne quod non uidet, cæcum: nec quod dentes non habet, edentulum appellamus. Plura enim sunt, quæ aut omnino, aut certo tempore naturaliter hæc habere non possunt. sed est illa priuatio, quoties is habitum nō habet, qui habere naturaliter potest, & eo tempore, cum iam per naturam illius esse compos habitus possit: uel si habens quis retinensq; habitum, illum cuiuslibet incursione casus amiserit. ut in pueris iam adultis si non habeant dentes, nam quoniam homines sunt, possunt habere. quod si habētes amiserint, edentuli dicuntur. si uero omnino non creuerint dentes, quoniam iam pueris atque adultis, ut dentes haberent, naturaliter poterat euenire, id quod casu aliquo, uel ægritudine officiente factum est: eos edentulos, & habitu dentium priuatos esse nominamus.

Priuari uero, & habere habitum, non est habitus & priuatio. habitus enim est uisus, priuatio uero cæcitas. habere autem uisum, non est uisus, nec cæcum esse, cæcitas. priuatio enim quædam est cæcitas. cæcum uero esse, priuari, & non priuatio est.

93. Hic uerissima ratione monstratur, utrum ea, quæ sub priuatione atque habitu cadant, priuationes sint atque habitus, an minime. nam quoniam habitus est uisus, priuatio uero cæcitas, sub habitu uero est habere uisum, & sub priuatione esse cæcum: utrum habere uisum idem sit quod ipse qui habetur uisus, & utrum idem sit cæcum esse, quod cæcitas, perspicaciter intuentibus aliud quoddam est, habere aliquid, aliud quod habetur. Tres nanque res sunt, in eo in quo est habitus, is qui habet, ea res quæ habetur, & habere. ut est is qui uidet, & ipse uisus, & hoc ipsum quod ex utrisq; fit, ex eo.s. qui uidet & uisu, quod est uidere. Distat autem & uidere ab eo qui uidet, & hoc ipsum uidere rursus a uisu. Aliud est enim id quod fit, quam is qui facit. Videre autem uidens operatur. aliud est igitur uidere quam uidens. Distat autem uidere etiam a uisu. aliud nanq; est id quod fit, quam id per quod aliquid geritur, uidere autē per uisum fit. Distat ergo uidere ab eo ipso, qui ipsum uidere efficit uisu. sed uidere, uisum habere est, uisum autē habere, habitū retinere est, & uisus habitus est. Non est igitur idem, habitus & quod est sub habitu.i. quemlibet habitum retinere. Eodem quoq; modo etiam in priuatione. & illic quoq; tres sunt res, is qui priuatur, hoc ipsum qđ fit.i. priuari, & ipsum quo quis priuatur.i. ipsa priuatio. Quod si distatis qui habet, eo ipso quod est habitum habere: distat & is qui priuatur eo quod est priuari. Quod si etiam distat quod est habere habitum, illo ipso habitu qui habetur, distat necessario id quod est priuari, illa ipsa.s. priuatione qua quisq; priuatur. Quare neq; id quod sub habitu est, habitus appellari potest, neq; id quod sub priuatione, priuatio. Recte igitur dictū est, habitum habere, non esse habitum, priuariq; non esse priuationem: cui rei alia quædā ualidior uis argumentationis adiungitur, quā Aristoteles ita pronunciat.

Amplius si idem esset cæcitas, & cæcum esse, utrunque de eodem prædicaretur. Sed cæcus dicitur homo, cæcitas uero nullo modo homo dicitur.

94. Si idem, inquit esset cęcitas, qđ est esse cęcū, de quocunq; cæcum esse diceretur, de eo quoq; cæcitas prædicaretur. sed cæcū dicimus esse hominē, cæcitatē uero ipsum hominem nullus dicit. quare, quoniā in utrisq; diuersa est prædicatio, & de quo cæcitas dicitur, nō de eo dicitur cæcum: rursumq; de quo cæcū esse prædicatur, is cæcitas dici nō potest, non est dubium, quin aliud sit cæcum esse, quam cæcitas.i. priuationem esse aliud quam priuari. sed quamuis distent, æquali tamen oppositionis uice funguntur, quod ipse loquitur sic,

Opposita uero etiam hæc uidentur esse, priuari, & habitum habere: sicut priuatio & habitus: modus enim oppositionis idem est. nam sicut cæcitas uisui opposita est: sic cæcum esse ad uisum habere oppositum est.

95. Æqua nanque proportione sibi priuatio atque habitus opponuntur, & ea quæ sub priuatione habituq; clauduntur: Cur enim si priuatio atque habitus, id est uisus & cęcitas, sibi sunt opposita, non etiam uidere atque esse cæcum eodem modo inuicem sibimet opponantur. Quare quanquam hæc distent, tamen modus in his oppositis æqualis est.

Non est autem neq; id quod sub affirmatione & negatione iacet, affirmatio & negatio. affirmatio nanq; oratio est affirmatiua: negatio autem oratio negatiua. horū uero quæ sub affirmatione & negatione sunt, nulla est oratio, sed res ipsa. Dicuntur autem etiam hæc esse opposita alterutris, sicut affirmatio & negatio. nam in his, modus oppositionis est idem. Sicut.n. affirmatio aduersus negationem opposita est, ut quæ, sedet; ei quæ: nō sedet, sic & res quæ sub utroq; posita sunt, sedere quempiam, non & sedere.

96. Ad quartam oppositionis speciem transitum fecit, quæ secundum affirmationem negationemq; dicitur. Affirmatio autem est, quæ aliquam rem alicui quadam participatione coniungit. Negatio uero, quæ aliquā rem ab aliqua re quadam separatione disiungit, ut est omnis homo animal. Animal enim ad hominem hæc oratio iungit. Participat enim homo ꝓprio genere, scilicet, animali: negatio uero, homo lapis non est. Disiungit enim naturam lapidis ab humanitate qui negat, sed multa de his in lib. de interpretatione dicenda sunt. Quare plenior horum disputatio in tempus aliud differatur. Aristoteles uero simplicissime & pene incuriose propter eos qui instituuntur, definitiones affirmationis negationisq; assignauit, dicens negationem affirmationemq;,

affirmatiuas

affirmatiuas esse negatiuasq; orationes. Qđ si examinatius ac subtilius definisset, affirmationem per affirmatiuam orationem non definiret. nā si dubiū est, quid sit affirmatio, nihilo magis clarum atq; perspicuū est, quid sit affirmatiua oro. Iccirco ꝙ si quis nescit quid sit affirmatio, idē sine dubio nesciturus est, quid oratio sit affirmatiua. Sed iccirco hic indulgentius terminauit, ꝙ in libro περὶ ἑρμηνείας utriusq; ueram plenamq; uim definitionis aptauit. Eadē quoq; in his ratio est, quæ sunt sub affirmatione, & negatione, quæ in his quæ sub priuatione atq; habitu ponebantur. nam sicut non est idē habitus atq; priuatio, qđ habere habitū atq; priuari: ita non idem est affirmationē, & negationem esse id, qđ est sub affirmatione & negatione. Affirmatio est, uerbi gratia, sedet Socrates. negatio uero, nō sedet Socrates. Sub affirmatione autem hoc ipsum sedere Socratem, idest hoc quod affirmatio dicit facere. Sub negatione uero, nō sedere Socratem, id est, non facere id quod negatio submouet. Hoc autem ita probatur, ꝙ omnis affirmatio omnisq; negatio, orationes sunt, sicut eorum supradicta definitio determinatioq; monstrauit. Sedere autē, & non sedere, idest, facere & non facere, orationes non sunt. Quòd si affirmatio atque negatio orationes sunt, dicitur id quod sub affirmatione & negatione est, ab ipsa affirmatione, & negatione distare. Sed in hoc seruant illam quoq; similitudinem, ꝙ ea ipsa sibi sunt opposita, quæ secundum affirmationem negationemq; dicuntur. Sicut enim ipsa affirmatio quæ dicit, sedet Socrates, & quæ dicit, non sedet Socrates: ita quoq; idipsum qđ est, sedere Socratem, & non sedere, certa ratione similitudinis opponuntur. Sed quoniā quattuor species oppositionis dictæ sunt. hunc Aristotelis uestigia persequentes, earum differentias colligamus, quæ sunt numero sex. nā si quæ res sint quattuor, easq; differre a se ac distare uolumus, sex solas differētias inuenimus. Cum enim primam differre a secunda ac tertia atq; quarta ponimus, tres sunt differentiæ. Item secundā rem a prima re differre, ostendere atq; demōstrare superfluū est. Cum enim primæ rei ad secundā, distantiam colligeremus, quid secunda distaret a prima docuimus. Relicta igitur primæ ad secundā rem differentia, secundæ & tertiæ, itē secundæ quartæq; differentiæ monstrabuntur, quæ sunt duę. quæ tribus superioribus iunctæ, quinq; solas efficiunt. Restat tertiæ rei quartæq; distantia. nam tertię ad secundam atque primam demonstrata est discrepantia, cum primam a tertia distare, atq; eodem modo secundam a tertia monstrabamus. Id his probatur exemplis. nam cū oppositio ea quæ est secundum ad aliquid, ab his oppositionibus, quæ sunt secundū contrarietatem, priuationem atque habitum, affirmationem, & negationem distare proponitur, tres sunt differentiæ. Cum uero ea quæ secundum priuationem atq; habitum oppositio est, a contrariis, & ab affirmatione negationeq, discrepat, duæ sunt differentiæ, quæ iunctæ superioribus quinque perficiunt. Iccirco enim quid distaret habitus atq; priuatio, ab oppositione, quæ relatiua est, prætermisimus, quoniam prius monstrauimus quid relatiua oppositio ab habitu priuationeq, differret. nō est.n. dubiū, ꝙquā esse in utrisq; differentiam, cū una ab alia discrepauerit. Restat una sola differentia, quæ est contrariorū, ad affirmationē scilicet & negationē. prætermissa nanq; est cōtrariorū differētia, ad relatiua.s. & secundum habitū priuationemq; oppositionē: quoniam quid hęc superius a cōtrarietate distarent, monstrata sunt. Quare quoniam quot sunt horum differentiæ cognitum est, ad sequentis operis ordinem ueniamus.

Quod autem priuat⁹ & habitus non sic opponuntur, ut ad aliquid, manifestū est: neq; enim dicitur hoc ipsum, quod est oppositi. uisus enim nō est cæcitatis uisus, nec alio ullo modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neq; cæcitas dicitur uisus cæcitas, sed priuatio quidem uisus cæcitas dicitur, cæcitas uero uisus non dicitur. Amplius ad aliquid omnia, reciproce dicuntur. quare, & cæcitas si esset eorum, quæ ad aliquid sunt, utique conuerteretur ad illud, ad quod dicitur: sed non conuertitur, neque enim uisus dicitur cæcitatis uisus.

97. Omnia quidem in hac differētia perspicua, & superius in contrariorum differentia a relatiua oppositione, ante pmissa sunt. Vnam nanq; differentiam contrariorū relatiuorumq; dixit esse, qđ contraria non ita, ut ea quæ sunt ad aliquid, cōuerterentur. Neq;.n. quis pronūciat malitiam bonitatis esse malitiā, neq; bonitatē malitiæ esse bonitatē, uelut filiū patris esse filiū, rursusq; patrem filii patrē: eadem quoq; & in his q̄ secundū priuationē habitumq; redduntur, dicitur differentia. nam sicut ea quæ sunt ad aliqd opposita, aduersum semet ipsa redduntur, & omnia ad opposita prædicantur, non eodē modo in habitu atq; priuatione est. Nullus.n. dicit cęcitatis esse uisum, nec rursus uisus esse cæcitatē. quocirca, si ea q̄ sunt relatiua ad opposita prędicātur, cōuersimq; dicūtur (cū.n. sit oppositus filio pater, pater filii dicitur.s. ad oppositū, rursusq; cōuertitur, ut patris filius appelletur.) quoniā hoc in his q̄ sunt secundū priuationē & habitū nō dicitur. (Neq;.n. cū sit uisus oppositus cæcitati secundū priuationē atq; habitū dicitur uisus cæcitatis.i. nunquā secundū hāc oppositionem aliquid oppositi prædicatur, neq; cōuertitur: neq; enim dicitur cęcitas uisus.) recte priuatio atq. habitus non in eadem qua relatiua, sed in alia specie numerata sunt.

Quod autem neque ut contraria opponuntur ea, quæ secundum priuationem, & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Quorum enim cōtrariorum nihil est mediū, necesse est in quibus nata sunt fieri, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper. horum enim nihil erat medium, quorum alterum necessarium erat inesse susceptibili, ut languorem & sanitatem, & impar & par. Quorum uero aliquod est medium, nunquam necessitas est omni susceptibili inesse alterum. neq; enim necesse est omne susceptibile candidum uel nigrum esse. neq; frigidū neq; calidum: horum enim medium aliquid nihil prohibet esse. horum etiam erat aliquid medium, quorum non erat necessarium alterum inesse susceptibili, præter illa quibus naturaliter unum inest, ut igni calidum esse, & niui candidum. In his enim determinate necessarium est alterum inesse, & non alterutrum: non enim possibile est ignem frigidum esse, neq; niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non est necessarium alterum eorum inesse, sed solum quibus naturaliter unum inest, his determinate unū, non alterutrum inesse contingit.

98. Prolixitatem textus iccirco contraxi, quod & ea ipsa quæ dicuntur, supra iam dicta sunt, ne longior ordo possit aliquod creare fastidium, quod nos hac textus diuisione seiunximus, & prius quidem proponit ante oculos, omnes inter se contrariorum differentias, quas ipse, quantum potero, breuissime commemorabo. ait enim Contrariorū, quæ mediis carent, semper alterum inesse ei, quod illas contrarietates suscipere potest, ut ægritudo & sanitas. quoniā semper in animalis corpore reperitur, & ea sine ullo est aduersus suū contrarium medio. iccirco omne corpus animalis semper aut ægrotat, aut sanum est, & semper alterum, aut sanitas, aut ægritudo inest ei, quod has suscipit contrarietates. Eorum uero contrariorum, quæ habent aliquam medietatē, non necesse est semper alterum inesse ei cui accidunt, ut album atque nigrum, cum sint utraque contraria. quoniam

habent aliquã medietatem, ut rubrũ; ueniũt autem semper in corpora, non necesse est omne corpus fieri aut albũ, aut nigrũ. Quoniam potest aliquãdo contingere, ut illa eorũ medietas corpori cuilibet eueniat. Atq; hoc ita est in iis quæ medio nõ carent, quæ ipsa mediata uocamus, exceptis his, quibus una cõtrarietas est insita per naturam, ut nix alba est, ignis calidus. In his enim unam semper necesse est euenire non aliã, nec utrũlibet, sed definite unã. id.n. non uenit in ignem, ut aliquando sit calidũ, aliquãdo frigidum, aliquando uero quod horũ medietas est, tepidum, sed semper naturali calore succenditur. Nec nix aliquando fit nigra, nec rursus rubea, nec ullis aliis coloribus permutatur, sed solũ semper alba est. Cum hæc ita sint, ea quæ secundũ habitũ priuationemq; opponuntur, si & ab his contrariis distare monstrata sint, quæ mediis carent, & ab his quæ intra se quandã medietatem qualitatis includunt, & ab his quoq;, quæ cũ mediata sint, tamen definite alicui insunt, perfecte monstratũ est ea, quæ secundũ habitũ & priuationem sunt, a contrariis discrepare. Quare quid distent Aristotele teneamus auctore.

In priuatione uero, & habitu neutrum horum, quæ dicta sunt, uerum est: neq; enim semper susceptibili necessarium est, alterum inesse eorum. Quod enim nondum naturam habet ad uidendum, neq; cæcum, neq; uisum habens dicitur. Ideoq; non erunt hæc talium contrariorum, quorum nihil est medium, sed neq; quorum est medium: necessarium enim est, omni susceptibili alterum istorum inesse. Quando enim iam natum fuerit ad habendum uisum, tũc aut cæcum, aut habens uisum dicetur: & horum non determinate alterum, sed alterutrum contingit, non enim necessarium est, uel cæcum, uel habens uisum esse, sed quod contingit. In contrarijs autem, quibus medium est, nunquã necessarium fuit, omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam, in his determinate unum, sed non quod contingit. unde palam est, quòd secundum neutrum modum tanquã contraria, opposita sunt hæc, quæ secundum priuationẽ & habitum opponuntur.

99. Dat primo differentias, quibus ea quæ sunt secundum habitum & priuationem opposita, ab iis quæ sunt immediata contrariis distent. In his enim contrariis quæ mediũ nõ habent, semper necesse est ipsorum alterum inesse ei, quod his ipsis subiectum est. In habitu uero & priuatione non ita est. Non.n. semper quælibet res aut habitum habet, aut priuationem, sed est tempus quando utrunq; nõ habeat, ut catuli, quibus nondum per naturã oculi patent. Illos.n. nec habere habitũ dicimus, quia nõ uident: nec priuatos uisu, quoniam paruuli adhuc uisum per naturã habere nõ possunt. Igitur horũ quæ sibi secundũ priuationem habitumq; sunt opposita, non semper alterum subiecto inest eorum. Sed eorũ quæ sunt contraria immediata.i. medio carentia, semper alterũ susceptibili inest. Distat igitur ea quæ secundũ habitũ & priuationem est oppositio, iis quæ secundũ contraria putantur opponi. Sed quoniã sunt quædã cõtraria, quæ insunt alicui per naturam, ut niui album, igni calidũ, coruo nigrũ, etiã ab his discrepat oppositio priuationis & habitus. Ea.n. quæ per naturam insunt, definita sunt, & nullo modo permutantur, ut est albũ niui. non.n. nix aut alba, aut nigra est, sed tantum alba: & coruus nõ aut albus, aut niger, sed solũ niger. In priuatione uero & habitu una res esse non potest definita, sed semper aut priuatio contingit, aut habitus, & hoc est quod ait. Et horũ nõ definite alterũ, sed alterutrũ.i. aut hoc, aut illud. Neq;.n. necesse est aut cæcũ esse, aut habentẽ uisum, definite subaudiendum est: catulus.n. qui per naturam nondũ uidet, aut habitũ habiturus est.id est uisum, aut eo priuandus est, ut sit cæcus, sed non definite unum, sed aut hoc aut illud indefinite contingit. distat igitur hæc oppositio ab his contrariis, quæ aliquibus per naturam immutabiliter accidunt. Restat igitur ut ab his contrariis, quæ mediata sunt, hanc oppositionem differre doceamus. In illis.n. non semper necesse erit contraria inesse subiecto. Iccirco quod eorum medietates possint subiectis euenire substantiis, ut albũ uel nigrũ, quod non est alicui per naturam, sed tantũ secundũ accidens. Possunt.n. utraq; non esse in corporibus, quoniam his uel rubrũ, uel pallidũ, quæ sunt eorũ medietates, eueniũt. In priuatione uero & habitu id non est. Quando enim poterit per naturã habere habitũ, utrisq;, quæ ea suscipiunt, carere nõ possunt. Catulus enim, cũ per naturam uidere potuerit, aut habitũ habere dicitur, & est uidens: aut priuationẽ, si fuerit cæcus. Ita semper ab eo tempore, quo illi per naturã utrũlibet habere concessum est, alterutrũ retinebit, id est aut priuationem retinebit aut habitũ. quocirca, si in his contrariis, quæ medio nõ carent, potest fieri ut utraq; contraria in subiecto non sint. in priuatione uero & habitu, ab eo tempore quo per naturã potest utrunq; retinere, fieri non potest nisi eorũ habeat alterũ, distant hæc quoq; mediata ab his, quæ secundũ uim priuationis atq; habitus opponuntur. Sed ante monstratũ est, & his contrariis quæ per naturam essent, & iis quæ medio carerent, hanc oppositionem esse dissimilẽ. Recte igitur positum est, priuationis atq; habitus oppositionem ab his, quæ opponuntur ut contraria, discrepare.

Amplius in contrarijs quidem existente susceptibili, possibile est, in alterutrum fieri mutationem, nisi alterum alicui naturaliter insit, ut igni calidum esse: nanq; possibile est, quod sanum est, languere: & candidum, nigrum fieri: & ex studioso, prauum: & ex prauo, studiosum possibile est fieri. prauus enim ad meliores consuetudines deductus, & ad doctrinas, & si modicum aliquid, proficiet ut melior sit. Si uero semel uel modicum crementũ sumpserit, palam est, quod aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. Semper enim bene mobilior ad uirtutẽ fiet, uel quodcunq; crementum sumpserit a principio. Quare uerisimile est amplius eum sumere crementum, & hoc dum semper fit, perfecte in contrariũ habitum restituetur, nisi forte tempore suspensum sit. Verum in priuatione & habitu impossibile est mutationem in alterutrum fieri, sed ex habitu quidem in priuationẽ fit mutatio, a priuatione uero in habitum impossibile est. neque enim qui cæcus factus est, rursus uidit, neque cum esset caluus, rursus comatus est factus, nec cum esset sine dentibus, dentes iterum orti sunt.

100. Aliam rursus contrariorũ & huius oppositionis, quæ secũdũ habitũ priuationemq; dicitur, discrepantiã ponit. Ea enim quæ cõtraria sunt, possunt in alterna uariatis uicibus permutari. Quod n. calidũ est, potest effici frigidũ: rursusq; quod frigidũ est, potest in caloris uerti qualitatem. His tamen (ut dictum est) solis exceptis, quibus una quælibet res contrariorũ naturaliter insita est. in his.n. solis fieri nõ potest alterna mutatio. In his uero, quæ accidenter, & non per naturã subiectis eueniunt, fit semper in contraria permutatio, ut ex sano ægrũ, ex ægro rursus sanum corpus efficitur animalis. Iam uero illud uerũ est, ex bono procliuior semper semita uidetur ad malũ, & facillima esse ex probitate ad malitiam permutatio, quod Terentiano docetur exemplo. A labore procliuem ad libidinem. Sed quanquã difficilis sit transitus ad uirtutes a turpitudine uitiorũ, Aristoteles tamen fieri posse hũc transitũ confirmat. Huius.n. philosophi sententia est, uirtutes nõ esse scientias, ut Socrates ait, neq; ut Stoici naturaliter eas esse, sed discibiles, & per quandam boni consuetudinẽ, hominũ mentibus inseri. Atq; ideo siquis sit quibuslibet prioribus uitiis obnoxius, si eum melior sermo susceperit, & sapientium consuetudine confabulationeq; comatur, aliquid ex ante actis uitiorũ illecebris emendabitur, & sese aliquantulum exuet, & paululum liberior ad meliora procedet. Ita ut sit primo quidem minus malus, post uero non malus, deinde iamiamq; aliquantulum bonus. Cui si huiusmodi intẽsio frequẽtissime fiat, nec paruitate temporis præueniatur. aut ei terminus mortis offecerit, non est dubium, illum ex pessimo per probas consuetudines confabulationesq; sapientum

pientum

dientium in perfectam uirtutis habitudinem permutari. Est igitur ex bono in malum, & ex malo in bonũ rursus permutatio, atq; hoc quidem fit in contrariis. In habitu uero & priuatione non fit: est nanq; permutatio, sed hæc una tantum, nulla ratione sese conuertens. a1t.n. Ab habitu ad priuationem permutatio, a priuatione uero ad habitum impossibile est: et hoc planissime docet exemplis. Quis enim unquã ex cæco factus est uidens? quis aliquãdo caluus, crinitus efficitur? cui amissis ætate dentibus rursus alii procreantur? Quare si in contrariis fit alterna mutatio, in priuatione uero atq; habitu non fit, distat hęc oppositio ab ea.s. oppositione, que fit secundum contrarias qualitates.

Quecunq; uero tanquam affirmatio, & negatio opposita sunt, palam est, quod nullo prædictorum modorum opposita sunt. In solis enim istis necessarium est semper aliud quidem eorum uerum, aliud autẽ falsum esse. neq; enim in contrarijs necessarium est, semper alterum uerũ esse, alterum falsum: neq; enim in ijs, quæ sunt ad aliquid, neq; in habitu & priuatione, ut sanitas, & languor, contraria sunt, & neutrum neque uerum, neque falsum est. Similiter duplum & dimidium tanquam relatiua opposita sunt; & non est eorum alterum neq; uerum, neq; falsum. sed neq; ea, quæ secundum priuationem, & habitum dicuntur, sicut uisus & cæcitas. Omnino autem eorum, quæ secundum complexionem nullam dicuntur, nihil neque uerum, neque falsum est: porro autem omnia, quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur.

101. Expositis his differentiis, quibus uel contrariis relatiua, uel priuatio & habitus relatiuis, uel rursus priuatio & habitus contrariis discreparent; nunc sequitur quid his oĩbus secundũ affirmationẽ negationemq; opposita distent: & dat signũ proprium affirmationis, & negationis, ut eas semper queamus agnoscere: ut siqua sint quæ hoc signo minime teneãtur, illa ab affirmationis negationisq; oppositione differre dicamus. In affirmatione.n. & negatione fieri nõ põt, ut si affirmatio uera sit, statim falsa negatio nõ sit: si negatio uera, affirmatio mẽdacii nota carere possit. ut siquis dicat Socrates ambulat, Socrates nõ ambulat. Si uerũ est Socratẽ ambulare, falsum est nõ ambulare. Et rursus si uerũ est nõ ambulare, falsum est ambulare. Hanc autẽ ueri falsiq; diuisionẽ nullus unquã in aliis oppositionibus poterit inuenire. nã in his, q̃ sunt ad aliquid, non solũ non est necesse oppositionẽ ipsam sibi uerum falsumq; diuidere, sed in his nulla omnino neq; ueritas neq; falsitas inuenitur. Siquis.n. dicat hoc tantũ, pater, uel rursus, filius: neq; uerũ aliqd neq; falsum pronunciat. Et in cõtrariis quoq; idẽ est: nam cũ bono malũ sit contrariũ, siquis nominet bonũ, & siquis rursus simpliciter pronũciet malũ, nulla in hac prędicatione neq; falsitas, neq; ueritas est. Eodẽ quoq; se mõ habet, etiam in his quæ secũdũ habitum priuationemq; dicũtur. Similiter.n. nihil neq; uerũ, neq; falsum est, siquis uisum nominet uel cęcitatẽ. Hoc autẽ iccirco euenit, quia omnia quęcunq; sunt, in quibus aut falsitas, aut ueritas inuenitur, secundũ aliquam cõplexionem dicuntur. Ea uero q̃ simpliciter proferuntur, ueri atq; falsi prolatione carent, ut ipse ait, cũ in principio omnia prædicamenta numeraret, dicẽs: Singula eorũ quę essent dicta in nulla affirmatione dici: quadã uero cõplexione inter se horum prædicamentorum ueritatẽ falsitatemq; gigni, Quibus Aristoteles edocuit, præter cõplexionem aliquam in sermonibus, ueritatem falsitatemq; inueniri non posse. Sed exẽplo quoq; hoc manifestũ est. Si.n. dixero Socrates homo est, aut uerũ aut falsum est. Quod si hoc tantũ dicam: Socrates, aut rursus, homo, nihil in eo neq; ueritatis neq; falsitatis est. quocirca, quoniã omnis affirmatio cum cõplexione profertur, põt in ea aut ueritas, aut falsitas inueniri. Ea uero quæ sunt ad aliquid, simpliciter & sine ulla cõplexione dicuntur. Similiter autẽ & cõtraria, & ea q̃ sunt secundũ habitum priuationemq; sibimet opposita, ut est, pater filius: bonũ malũ: uisus cæcitas. quæ q̃m sine cõplexione dicuntur, ubi autem cõplexio non est, illic neq; falsitas, neq; ueritas est. In affirmationibus uero solis, & negationibus, quoniam secundum cõplexionem dicuntur, aut ueritas, aut falsitas reperitur: secũdum affirmationem & negationem oppositio a cunctis aliis superioribus distat.

Sed maxime uidebitur hoc tale contingere in his, quæ secundum cõplexionem contraria dicuntur. Sanum nanq; esse Socratem, ad languere Socratem contrarium est: sed neq; in his necessarium est alterum semper uerũ, alterũ autem falsum esse: cum.n. Socrates sit, erit illud quidẽ uerum, illud uero falsum. cum uero non sit, ambo falsa sunt. neq; enim languere, neq; sanum esse, uerum est, cũ non sit ipse Socrates omnino. In priuatione uero & habitu cum non sit, neutrum uerum est. cum uero sit, non semper erit alterum uerum, alterum autem falsum. Habere nanq; uisum Socratem, ad id quod est Socratem cæcum esse, oppositum est, sicut priuatio & habitus. & cũ sit, necessarium est alterum uerum uel falsum esse. cum enim nondum natus est habere, utraque falsa sunt: & cum non sit omnino Socrates, sic quoq; falsa sunt utraq; & uisum eum habere, & cæcum esse.

102. Quoniã uidentur quædã contraria secundũ cõplexionẽ dici, in quibus aut falsitas reperitur, aut ueritas, sed neq; ut affirmatio fit, neq; ut negatio: de his quoq; dicit, quid distẽt, his cõplexionibus, quę secundũ affirmationẽ negationemq; dicuntur. nam sicut ægritudo est cõtraria sanitati, ita quoque ægrotũ esse Socratem, ei qđ est sanũ esse, contrariũ est. Oratio quoq; quæ dicit, Socrates sanus est, contraria est ei quæ pronunciat, Socrates ęgrotat. in his ergo & ueritas inuenitur & falsitas. Quid igitur hæc distant ab ea oppositione, quę secundum uim affirmationis, aut negationis opponitur? Hoc scilicet, q̃ subsistente re, de qua utraq; dicuntur, utrumlibet eorũ uerum est, si tamen ea contraria prædicantur, quæ mediis carent. nam uiuente & subsistente Socrate, quoniã ægritudo & sanitas immediata contraria sunt, siquis de Socrate dicat, Socrates sanus est: rursusq; alius pronunciet, Socrates ægrotat, unã uerã, unam falsam esse necesse est. Socrates.n. uiuens aut ægrotat, aut sanus est. & si uerũ est eũ ægrotare, sanum esse falsum est: & si falsum est ægrotare, sanum esse uerum est. Si uero Socrates ipse nõ subsistat, neq; omnino sit, utrunq; de eo falsum est dicere, quoniã ægrotat, & sanus est. qui enim omnino nõ est, neq; omnino poterit ægrotus esse nec sanus. Ergo in contrariis subsistente re, de qua prædicantur, semper una prædicatio uera est, alia falsa, in his scilicet contrariis quæ secundũ cõplexionem dicuntur, & carent medio: non subsistente autem re, contrarietates utræq; sunt falsę. Illa uero quæ secundũ priuationẽ habitumq; dicuntur, si cũ cõplexione prædicentur, & subsistat res, nõ necesse est aliã ueram esse, aliam falsam. & cum res omnino nõ sit, utræq; sunt false. Socrates enim cum sit iam in suæ matris aluo, & nondum sit genitus, in lucẽ quidem æditus non est, ipse tamen est atq; uiuit, sed tunc neq; uidens est, neq; cæcus. & uidens quidem nõ est, quoniã nondum in lucem est æditus: Cæcus uero iccirco non dicitur, quoniam adhuc uidere non poterat. Ergo cum sit atq; subsistat res, de qua habitus & priuatio prædicantur, potest fieri ut de ea falsa utraq; prædicentur. si uero res de qua dicitur nõ sit omnino, utrasq; falsas esse necesse est, ut cũ Socrates omnino non est, falsum est eũ dicere, uel uidentem esse, uel cæcum. Ille enim uidet atq; cæcus est, qui uiuit atq; subsistit. cum uero de quo dicitur nõ sit omnino, utraq; de eo falso dicuntur. In catulis quoq; idẽ est. nam cum iam sunt æditi, subsistunt quidem, sed neq; cæci sunt, neque uidentes, quia nondum per naturam uisum habere potuerunt. Sin uero omnino non sint, rursus falsum est de his utrunque prædicari. In affirmatione uero & negatione non ita est, ut ipse pronunciat.

In affirmatione uero, & negatione semper siue sit, siue non sit, aliud quidẽ uerũ erit, aliud uero falsum: languere

nanq; Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palā est, quia alterum eorū uerum, alterū uero falsum est, & cum non sit, similiter. Languere enim cum nō sit, falsum est, non languere autē, uerum. Quare in his solis propriū erit, semper alterum eorum uerum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opposita sunt.

103. In affirmatione inquit & negatione siue res subiecta subsistat, siue nō sit omnino, semper in una ueritas, in alia falsitas inueniuntur. Non esse enim idē, dicere ægrotare aliquem, quod nō esse sanum: nec idem cæcum esse, quod non uidere, perspicacissime docet. nam qui ægrotat, nisi subsistat, nō potest ægrotare. Non esse autē sanū, non ita est. nā etiā si non sit omnino aliquis, potest de eo qui nō est, hæc negatio prædicari. Quod enim omnino nō est, sanum esse non potest, qđ sanū esse non potest, non est utiq; sanum. Eodem quoq; modo est & de cæcitate, & de uisu. neq; enim idē est dicere cæcum esse aliquē, quod nō uidere: qui enim cæcus est, subsistit utiq;, ut sit cæcus. nō uidere uero etiam de omnino nō subsistente dici potest. Quod enim non subsistit, omnino uidere nō potest: & qui uidere nō potest, nō uidet. quocirca in affirmatione & negatione, siue sit de quo dicitur, siue nō sit, una semper uera est, altera falsa. nam cum sit Socrates & uiuat, si de eo uerū est dicere, ꝙ uidet, falsum est dicere, ꝙ nō uidet: & si de eo uerū est dicere, ꝙ sanus est, falsum est dicere de eo, ꝙ non est sanus. Si negationes ueræ sunt, falsæ sunt affirmationes. Si uero res subiecta nō subsistat omnino, de eo quidē affirmatio falsa est, negatio semper uera. Nostro enim tempore, cū Socrates nō est, neq; subsistit, siquis dicat Socrates uidet, & alius dicat Socrates nō uidet, falsum quidē est, de eo dicere ꝙ uidet. uerum autem, quoniam nō uidet. Qui enim omnino non est, uidere non potest. qui uidere nō potest, non uidet. Ita firmum immutabileq; semper manet in affirmationibus & negationibus alteram semper ueram, alteram falsam in prædicatione constitui. quocirca, quoniā in cōtrariis, & in iis quæ secundum priuationem habitumq; sunt, si cum cōplexione utraq; dicantur, de re nō subsistente, falsa sunt utraq;, quæ prædicantur, cum hoc idem in affirmationibus & negationibus nō fit, omnes cæteræ oppositiones ab affirmatione & negatione dissentiunt. Monstratæ sunt igitur oppositiones quatuor, & sex differētiæ: una quidē contrariorū, & eius quæ est ad aliquid: Secunda cōtrariorum, & eorum quæ sunt secundum habitum & priuationem: Tertia contrariorum, & eius oppositionis, quæ est secundum affirmationē & negationem: Quarta relatiuorum, & eius quæ est secundum habitum & priuationem: Quinta relatiuorū: & eius quæ est affirmationis & negationis: Sexta priuationis, & habitus ad negationem & affirmationē. Sed post has oppsitionum differentias, quædam de contrariis ad multas proficientia quæstiones ab Aristotele traduntur.

Contrarium autem est bono quidem ex necessitate malum. hoc autem palam est, per singulorum inductionem, ut sanitati languor, & iustitia iniustitia, & fortitudini timiditas: similiter autem & in alijs. malo autem aliquando bonum quidem est contrarium, aliquando autem malum. egestati enim, cum sit malum superabundantia contraria est, cum etiam ipsa sit malum. Similiter autem & mediocritas contraria utrique cum sit, bonum est, sed in paucis hoc tale quispiam inspiciet: in pluribus uero semper malo bonum contrarium est.

104. Hoc loco mōstratur quod omne bonum semper malo contrarium est: non autem omni malo semper bonum. nā quodcunq; fuerit bonum, solum illi malum cōtrariorum est, malo autem & bonum potest esse contrarium, & malum. Sanitati enim quæ bona est, ægritudo quæ est mala, contraria est. Rursus felicitati quæ est bona, infelicitas, quę ipsa quoq; est mala, contraria est. Est autem inuenire malū, quod duas habet contrarietates, boni s. & alterius mali. nam cum ea sint contraria, quæ a se plurimum distent, cum sit timiditas habitus animi pessimus, duas habet contrarietates, temeritatem, & fortitudinem. nam qui omnia timet, est timidus, & qui nihil timet omnino, in quo est temeritas, longe a sese distāt & discrepāt. quocirca sibi cōtraria sunt, cū utraq; sint mala. Rursus quoniam bonum malo contrarium, & fortitudo bona est, timiditas mala erit. & erit fortitudini contraria oppositaq; timiditas. Duæ igitur contrarietates opponuntur timiditati, temeritas & fortitudo. sed temeritas cōtraria est, secundū longissimā distantiā quantitatemq; discrepātis habitus atq; cōtrarii. Timiditas uero fortitudini uidetur opposita secundum qualitatē bonitatis atq; malitiæ. Quare sufficienter est demōstratum, bona semper malis esse contraria, mala uero etiam malis. Inductio autē est singulorum exemplorum collectio, & ad uniuersalē per ea cognitionem collectionemq; reductio. ut siquis dicat, qui musicā nouit, musicus est, & ab ea denominatur. & medicus, qui medicinā. & rursus qui grāmaticam, grāmaticus, & ex his singulis rebus colligat uniuersaliter. ergo quicunq; aliquā artē nouit, eiusdē denominatione signatur. quocirca hoc qđ supra diximus de contrariis, Aristoteles exēplorum planisma inductione firmauit. Illud quoq; addidit, mala posse malis esse contraria, in paucissimis inueniri. semper autē mala bonis esse cōtraria: nam & in his ipsis, in quibus mala malis cōtraria sunt, idest tamen, ut etiā simul bonis contraria esse uideantur. ut timiditas, quoniam temeritati contraria est, simul est etiam fortitudini contraria. Sed non necesse est, ut quodcunque malum bono est contrarium, mox etiam malo esse contrarium. ut ægritudo sanitati quidem, quod est bonum, contraria est, alii uero malo contraria non est. Recte igitur dictum est, malum malo contrarium in paucioribus inueniri.

Amplius, contrarium non necessarium est, si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanq; omnibus, sanitas quidem erit, languor uero non erit. similiter autem si omnes albi sint, albedo quidem erit, nigredo uero non erit. Amplius, si Socratem esse sanum, ad id quod est Socratem languere, contrarium est, cum non sit possibile utrunque eidem inesse simul, non erit possibile, cum alterum contrarium sit, & reliquum esse. cum enim hoc sit, Socratem sanum esse, non erit illud, languere Socratem.

105. Dictum est in relatione, quædam relatiua simul esse naturaliter, ut cū sit filius, pater est. cum uero sit pater, sine filio esse nō posse. quocirca simul semper sunt pater & filius, hoc uero in cōtrariis nō est. Ait. n. non necesse est simul semper esse cōtraria. Si enim nullus ægrotet, & sint omnes sani, cū sit sanitas, nō erit ægritudo. & una cōtrarietate manente, alia omnino nō erit, ut siquis hoc idem dicat de cygnis. etenim omnes cygni sunt albi, in cygnis nigredo non erit. Atq; hoc idē ad uniuersalia referendū est. nam si omnia quę sunt, alba sunt, omnino nigredo nō erit. Tractum autem hoc uidetur esse sigillatim a partibus. nam ꝙ duo contraria in eodē, uno eodemq; tempore esse non possunt, ut Socrates cū sanus est, ęgrotus nō est. & cū sanus est, manente sanitate nō esse poterit ægritudo: & nō erit necessarium uno cōtrario posito, mox subsequi alterū. nam si necesse esset uno cōtrario constituto, mox aliud sequi: posset idem Socrates uno eodemq; tempore, & sanus esse & æger. quod fieri non potest. Non igitur necesse est, cum sit una contrarietas, mox aliam sequi. quocirca fieri potest, ut cum unum contrarium sit, aliud non sit. Idq; in singularibus etiam necesse est, ut in eo quod est Socratem esse sanum, non est Socratem ægrotare, quod Socratis sanitati est contrarium. Socrates. n. quanquam contrariorum susceptibilis sit, quoniam substantia est, tamen uno eodemq; tempore contraria utraque non suscipit.

Palam uero est, quod & circa idem aut specie, aut genere, natura habent fieri contraria. languor nanque & sanitas in corpore animalis natura habent fieri. albedo autem & nigredo simpliciter in corpore. iustitia uero in anima hominis & iniustitia.

106 Docet circa quæ semper possint esse contraria. Ait.n. circa eas res quæ aut genere eadē sint, aut spē,ut est corpus quidē aīalis unū secundū genus.omniū.n.aīalium unum genus est,& circa hoc ægritudo uel sanitas inuenitur. Similiter & circa corpus omne indiscrete,uel animati, uel inanimati, albedo & nigredo est. quod scilicet omne corpus, & ipsum secundum genus est unum. nanq; his genus est substantia. Iustitia quoq; & iniustitia in anima est.Omnis autē anima q̄ iustitiam iniustitiamq; suscipit, rationalis est.i. hominis, sed omnes homines idem sunt secundū speciem. Omnes igitur animę eædem secundū speciē sunt,iustitia ergo & iniustitia circa easdem res secundū spēm reperiuntur. quocirca recte iam conclusum est,omnia contraria circa easdem res,uel secundum genus, uel secundum speciem inueniri.

Necessarium est autem omnia contraria uel in eodem genere esse, uel in contrarijs generibus esse, uel ipsa genera esse. Album enim & nigrum in eodem genere sunt. color enim genus eorū est. iustitia uero & iniustitia in contrarijs generibus: illius enim uirtus, huius autem nequitia genus est. Bonum uero & malum non sunt in genere, sed ipsa sunt genera aliquorum existentis.

107. Monstrat id qđ reliquum est,i.ubi possunt semper cōtraria uestigari,omnia.n.quæ sunt contraria,aut sub eodem genere sunt,aut sub cōtrarijs generibus,aut ipsa sunt genera. Sub eodē genere sunt cōtraria, ut albū & nigrū sub uno genere.i.colore,color.n.albedinis & nigredinis est genus.Hęc igitur sub uno sunt genere.Alia uero cōtraria in cōtrariis generibus inueniuntur,ut iustitia & iniustitia. Iustitiæ.n.genus est bonū,iniustitiæ uero,malū:malū uero bono contrarium est.iustitia ergo, & iniustitia sub contrariis generibus sunt. Rursus,alia ipsa sunt genera,ut bonū & malū: utraq; sunt genera sub se malorū bonorumq; positorū. Et nō hoc nūc dicitur q̄ bonitas,& malitia nulli alii generi subdūtur;ponuntur.n.sub qualitate: Sed particulariū bonorū & malorū nō esse alia genera,nisi ipsum bonū,& malū generaliter. Recte igitur bonū,& malum aliorū particularium bonorum malorumq; genera sunt numerata. Quare rectissime dictū est omnia cōtraria, aut sub eodē esse genere, ut album,& nigrum sub colore:aut in contrariis generibus,ut iustitia atq; iniustitia sub bono & malo:aut ipsa esse genera,ut est ipsum bonū & malū, quæ genera iustitiæ atq; iniustitiæ numerata sunt.

QVOT MODIS PRIVS DICATVR.

PRius autem alterum altero dicitur quadrupliciter, primo quidem, & maxime proprie secundum tempus, secundum quod antiquius alterum altero, & senius dicitur. in eo enim quod tempus amplius est, & antiquius, & senius dicitur.

108 Postquā uero de oppositis disputationē, quantū ad præsens tempus attinebat,explicauit,nūc q̄ priora dici possint, quæ posteriora differit. Et ait,primo quidē,& proprie,& qđ in usu prius dicimus,hoc est,quādo aliquā rem alia res tempore præcedit, & superat: & dum ꝓprie loquimur secundū temporis præcessionem, aliud antiquius dicimus, aliud senius. Antiquius quidē in iis,quæ inanimata sunt,ut Porphyrio placet:senius uero in iis,quæ anima nō carent. ut si quis dicat,antiquius fuisse bellū Thebanorum atq; Græcorū Troiæ excidio, iccirco q̄ tēpore præcedat: illi nanq; ducū qui Thebano periere prælio, Troiæ prœliis interfuerūt,ut Diomedes Tydei filius, & Sthenelus filius Capanei. Atq; hoc quidē ita, quoniā est & in rebus inanimatis qđ antiquius dicitur,ut cū dicimus antiquiorē esse donunationē Regum in ciuitate Romana,quam consulum & magistratuū. In rebus uero animatis senius uocamus. Seniorē nanq; dicimus Pythagorā Socrate,Socratē Aristotele, iccirco q̄ se temporibus anteecedant. Ergo prius alterū altero dicitur proprie secundū tempus. priorīs autē quatuor fuere distantiæ, ut ipse Aristoteles dicit, cū ait. Prius alterū altero dicitur quadrupliciter: Easq; singillatim breuiter enumerat, ad quas ipse addidit quintam, quæ priscis philosophis esset incognita. Et quoniam de primo prioris modo dictum est, de secundo dicamus.

Secundo autem quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiam, ut unum duobus prius est. duobus enim existentibus, mox consequens est unum esse: uno autem existente, non est necessarium duo esse. Iccirco non conuertitur ab uno consequentia, ut sit reliquum, prius autem uidetur illud esse, a quo non conuertitur essendi consequentia.

109. Secūda ingt significatio prioris est,quæ nō tēpore intelligitur,sed natura,& hoc ait, a quo nō cōuertitur subsistēdi cōsequentia,nā si duæ res ita sint oppositæ,ut si una sit,ne cesse sit esse aliā,& si alia sit,nō necesse sit esse aliā:illa prior est,qua posita ui sit,nō est aliā esse necesse,& hoc quidē uniuersaliter dictū est. Planius uero his fiet exēplis.Binarius.n. numerus & unitas eā retinet naturam,ut siquis duo esse ꝓponat,unū quoq; esse mōstrauerit.unū enim in ipsis duobus cōcluditur,nec præter duas unitates poterit esse binarius. quocirca siquis binariū numerū esse posuerit, unū quoq; esse cōsequitur,iccirco q̄ binarius ut sit,indiget unitate. At uero si quis ponat esse unitatē,nondum necesse est esse binariū. Ergo ab unitate subsistēdi cōsequentia nō conuertitur. Posita enim unitate,necesse nō fuit binarii numeri subsequi quantitatē,iccirco,q̄ binario nō indiget unitas, sicut indigens erat unitate binarius. Quare prior est,unitas binario.qđ si ita est, & quicquid ita fuerit,ut ab eo subsistēdi cōsequentia nō conuertatur,prius Aristotele auctore probabitur,ut in eo qđ est homo & animal. Cum dico hominem, mox dixi animal: cum animal dixero, nihil adhuc de homine dictum est. Omnis enim homo animal est, non omne animal, homo.

Tertio uero secundum ordinem quendam prius dicitur. quemadmodum & in disciplinis, & in orationibus: nam & in demōstratiuis disciplinis est prius & posterius per ordinem. elemeta enim in geometria priora sunt ijs, quæ describuntur per ordinem. Principia enim priora sunt theorematibus ordine, & in grammatica elementa priora sunt syllabis, & in orationibus similiter, proœmium prius est narratione, ordine.

110. Ponit tertiam prioris significationē,ut in geometria priora sunt,inquit,elemēta descriptionibus. Elementa uero ait quos terminos appellamus.i.ubi quid punctū sit,quid linea,quid figura præ dicitur. His.n.cognitis & fideliter animo cōprehensis,postea oēs geometriæ descriptiones fiunt, quæ problemata & theoremata nuncupātur. Ergo quoniā prius discūtur elementa, post ad descriptiones et transitus: priora sunt elemēta descriptionibus,ordine.f.quoniā ut descriptio possit intelligi,prius elemēta tradūtur.Et in grāmaticaquoq; prius singulę tradūtur literæ,q̄ quę ex his syllabę cōiunguntur,quocirca ipsæ quoq; ordine priores sunt syllabis.Rhetores uero nō sępe a narratione,sed ab exordio agere causas incipiunt, ideo qđ exordia narrationibus priora sunt ordine. Quare tertius modus prioris iste est, qui secundū nexum cuiusdam ordinis in qualibet arte est constitutus.

Amplius præter ea,quæ dicta sunt,quod melius est,& honorabilius, prius naturaliter esse uidetur. consueuerunt enim & plurimi honorabiliores & magis a se dilectos, priores dicere apud se: sed est pene alienissimus hic omniū modus.modi itaq;,qui dicti sunt de priore,ferme isti sunt.

111. Dicit prius uideri,qđ neq; secundum tempus aliquoties, neq; secundum subsistendi consequentiam, nec secundum ordinem sit, sed quodcunq; preciosius fuerit,prius esse uideatur:ut Sol Luna prior est,& anima corpore, & animus anima. Hoc uero tali argumēto probat,q̄ hi q aliquos uenerantur, & honorabiliores existimant, dicant eos apud se esse priores,& hi qui in rebus publicis plurimū possunt,priores dicuntur ab his,qui eos maxime uenerantur. Sed ut ipse ait,alienissimus est a significatiōe prioris,hic quartus q nūc

est dictus modus. Etenim de his melius dici potest, ut dicantur uenerabiliores & honorabiles: ut uero priores dicãtur, abusio potius quã ulla proprietas est. Quintus modus quẽ ipse addidit huiusmodi est.

Videtur autem præter eos qui dicti sunt, alter esse prioris modus. Eorum enim, quæ conuertuntur secundũ essentiæ consequentiã, id quod alterius quolibet modo causa est, digne prius natura dicitur. Quod uero sunt, quæ huiusmodi palam est. esse nanq; hominem conuertitur secundũ essentiæ consequentiam ad ueram orationem de se: nam si est homo, uera est oratio qua dicitur, homo est: & si uera est oratio qua dicitur, homo est, consequitur esse hominẽ. Est autem quidem uera oratio nequaquã causa, ut sit res, ueruntamen uidetur quodammodo res causa, ut sit oratio uera: Ex eo enim quod res est, uel non est, oratio uera, aut falsa dicatur necesse est. Ideoq́ue secundum quinque modos prius alterum altero dicitur.

112. Nouimus quasdã res in prædicatione posse cõuerti. Quod si una earum; quæ conuertuntur alteri causa est, & ueluti naturalẽ subsistentiam subministrat, illa naturaliter prius esse perhibetur. Ipsa autẽ aptissimo qđ proposuit, affirmauit essemplo. nã si est aliqua res, uerũ est de ea dicere, ꝙ est. Rursus si de ea uerũ est dicere, ꝙ est: illã ipsam rem esse necesse est. ut quoniã est homo, uerũ est dicere, ꝙ est homo. Quod si uerũ est dicere ꝙ est homo, nulla est dubitatio quin homo sit. Ergo quoniã duo hæc sibimet cõuertuntur: respiciamus nunc quæ sit harũ causa alteri, ut subsistere ualeat, atq; ut esse possit. Video autẽ rem, dicto uero subsistentiæ dare principium: nã quia homo est, iccirco uerũ est dicere de eo ꝙ est, sed nõ iccirco homo est, quoniam de eo uere dici potest, ꝙ est. Res enim ut ueritas adsit dicto, principiũ est, sed nõ ut res subsistat, uero efficitur dicto. quocirca prius est, esse hominẽ, posterius, uerũ de eo esse dictũ. Iccirco, quoniã, quamuis cõuertantur, tamen una harũ rerũ alteri subsistendi causa est. Ait. n. id esse prius inter ea, q̃ conuertuntur secundũ essentiæ consequentiã, quod alterius quomodolibet causa est. Vt in hoc ipso sermone de homine, cõuertuntur utraq; quidem, sed homo, ut sit sermo uerus, causa est atq; principiũ. Quod Aristoteles ita ait. Est autẽ uerus sermo nullo mõ causa subsistendi rem. Res autẽ uidetur quodãmodo causa esse, ut sermo uerus sit, Neq;. n. iccirco res est, quoniã sermo est, sed iccirco uerus est sermo quoniã res ipsa subsistit. quocirca quinque hi prioris modi sunt, quorũ superius quatuor dixit, secundũ tẽpus. secundũ id qđ non cõuertitur ad subsistendi consequentiã. secundũ ordinem. secundũ reuerentiam. & secundũ conuersionem, cum altera res alii subsistendi causa est. Sed quoniã de priori dictũ est: nũc de his quę simul sunt, incipit.

QVOT MODIS SIMVL DICAMVS.

Simul autem dicuntur simpliciter & proprie quidem, quorum generatio est in eodem tempore, neutrũ enim neque prius, neque posterius est eorum. Simul itaque hæc dicuntur secundum tempus.

113. Cum de prioribus disputaret, illa proprie priora esse ostenderat, quæ secundũ uim præcedentis temporis dicerẽtur, quare cũ de his, q̃ simul sunt disputat, idẽ reuocat, & recte, nam si maximũ modum prioris solũ efficiet tempus, cur quoq; nõ simul editã naturam tempus efficiet? Ait ergo & simpliciter, & proprie dici simul esse ea quæ unius temporis ortu ꝓlata sint, ut si illa sint antiquiora atq; priora, quæcunq; nõ æquali, sed præcedenti tẽpore proferuntur, q̃ se temporibus nõ præcedunt, rectissime simul esse ponũtur. Quę enim uno tempore edita atq; prolata sunt, illa secundũ tempus simul esse dicũtur, idest simul naturale principiũ substãtiamq; sortita, atq; hæc quidẽ secundũ tempus simul esse dicuntur. Secundũ naturã uero simul essẽ perhibentur, quæcunq; inuicem ad se cõuertuntur, cũ altera res alteri subsistẽdi neq; causa sit, neq; principiũ: ut sunt huiusmodi, duplũ & mediũ. nã cum sit duplũ, mediũ est. cum rursus sit mediũ, duplum est. Seruus quoq; & dominus eodẽ modo sunt, filius quoq; & pater. Hæc enim quæcunq; illata quidẽ inferunt alia, sublata uero auferũt simul, sibimet semper inuicẽ conuertuntur. nã si dicam patrẽ, filium atq; intelligi necesse est. si dixero filiũ, pater mox sub intelligentiã cadit. Quod si alterũ sustulero, utraq; perimo. nam si tollã filium, pater nõ est. si patrem abstulero, filiũ quoq; perire necesse est. Atq; hæc ita sibimet ipsa conuertuntur, ut tamen altera res alteri causa penitus nõ sit. nam quoniã pater filio in prædicatione cõuertitur, manifestũ est: sed neq; pater filio causa est, ut sit, nec filius patri. Hoc autem huiusmodi est. Si Æneas habuit Ascaniũ filium nõ dicimus ꝙ nõ fuit Æneas causa ut esset Ascanius, sed nõ fuit pater causa ut esset filius. nam quod dico Ascanius, quædam propria substantia est, quod dico filius, esse non põt, nisi ad aliquid referatur: & cũ Æneam nomino, substãntiã dixi: si patrem appello, nulla ratione cõstat, nisi ad filiũ referatur. Igitur causa fuit Æneas, ut esset Ascanius, sed nõ est causa pater, ut esset filius. Pater nanq; tunc sit, cũ filius fuerit. Quod si hæc tẽpore ipso priora nõ sunt, causa aũt cuiuslibet rei prior est, q̃ illa cuius causa est, ut oriatur: nulla dubitatio est, quin pater atq; filius, quæ utræq; prædicationes ęquales sunt tempore, neutra neutri causa sit, cũ tamen substantiæ ipsæ sibi ut sint, causa sint prædicationis. Nec ullo modo simile debet uideri ei qđ paulo ante dictum est de homine, esse uerũ de eo sermonem .i. ꝙ est, Illic enim cũ res esset, tunc poterat esse uerus de ea sermo. Prius enim est ut aliquid, post uero ut de eo uerũ aliquid esse dicatur. Nunc uero nõ ita est, ut prius aliquis sit pater, post uero filius. Mox enim ut pater est, filiũ esse necesse est. mox ut est filius, patris sine dubio prædicatio cõsequitur. quemadmodum ergo iste modus sit, quid scilicet simul secundum naturam est, Aristoteles ita pronunciat.

Naturaliter autem simul sunt, quæcunq; conuertuntur quidem secundum quod est esse consequentiam. Sed nequaquam causa est alterũ alteri ut sit, ut in duplo & dimidio, conuertuntur etenim hæc. nam cum sit duplum, est dimidium: & cum sit dimidium, est duplum: sed neutrum alteri causa est ut sit.

114. In his q̃ ita priora esse dicebãtur, ut cõuerterentur, quãuis secundũ essentiã eorũ consequentia esset, tñ quia in his alia res alii causa atq; principiũ est, hoc erat qđ una prior esse uideret, ea quidẽ cuius causa erat. Qđ distat ab iis, q̃ cõuertuntur, & se inuicẽ auferunt, q̃ cũ neutra neutri causa sit, & tamen conuertuntur, digne simul naturaliter esse perhibentur.

Dicuntur etiã simul naturaliter, & quæ ex eodẽ genere e diuerso diuiduntur a se inuicẽ. E diuerso autẽ diuidũtur, quæ secundum eandem diuisionem sunt; ut greßibile, uolatile, & aquatile: hæc. n. e diuerso diuiduntur, quæ sunt ex eodẽ genere secundũ diuisionẽ, animal nanq; diuiditur in hæc, in uolatile, greßibile, & aquatile, & nihil horũ prius uel posterius est, sed simul per naturam hæc esse uidẽtur.

115. Tertiũ modũ eorum, quę simul sunt, hunc addidit, illa quoq; simul esse, quæ æquali diuisione sub genere ponãtur: ut si ponat quis animal genus hominis, & equi, hominẽ uero & equũ a genere. i. ab aĩali diuidat. hõ uero, & equus, quoniã sub eodẽ genere sunt, simul esse natura dicũtur; & cõuenientes regula est in oĩbus quibuscunq; generibus. cũ. n. spẽrũ diuisiones fiunt, illic spẽs natura simul sunt. & si sub his ipsis spẽbus quædam alia ponãtur, inter se etiã ipsa simul esse natura dicũtur. Diuidatur enim genus .i. animal in uolatile atq; gressibile, & quoniã sunt sub eodẽ genere, simul natura sunt. Et si quid horũ in subiectas partes spẽsq; soluatur, ut uolatile quidẽ in his auibus q̃ seminibus uescunt, & iis quæ carnibus, & in his quæ herbis. Hæ tres spẽs rursus, q̃ sub uolatili sunt, simul esse naturaliter appellãtur, qđ Aristoteles ita dicit.

Diuiditur autem & singulum horũ in species rursus, ut greßibile animal, & uolatile, & aquatile. erunt ergo & illa simul naturaliter quæcunq; ex eodem genere secundũ

eandē diuisionē sunt. genera uero semper speciebus priora sunt, neq; enim conuertuntur secundum essendi consequentiam. ut cum sit aliquid aquatile quidem, est animal: cum uero sit animal, nō est necesse ut sit aquatile. Simul ergo per naturam dicuntur, quæcunq; conuertuntur quidem secundum essendi consequentiam, sed nequaquā quidem causa est alterum alteri ut sit, & ea quæ ex eodem genere diuerso diuiduntur ab inuicem, & simpliciter simul sunt, quorum generatio in eodem tempore est.

116. Atq; iccirco fieri non potest, ut genus habeat unā speciem, nam si quæcunq; sub genere sunt, simul sunt. Simul autem nisi plura esse nō possunt. genus igitur sub se unā speciem habere non potest. Si.n.una fuerit, fieri nō pōt, ut simul esse dicatur, quia illud est, qđ sub eodē genere, quædam res solent, quæ simul sint naturaliter, inueniri. Sed hæc de speciebus. Genera autē semper priora sunt, nō enim cōuertuntur secundū subsistentiæ consequentiam. Prioris unus modus est, secundū quem illa priora esse dicerentur, quæcunq; ad subsistendum nullo modo conuerterentur, quod hoc idē in generibus cadit. Genera enim non conuertuntur ad subsistentiæ consequentiā hoc modo. Sit enim animal genus, homo uero spēs. Cum uero dico hominē esse, animal quoque esse consequitur. Si animal dixero, ad hominē subsistentiæ consequentia nō conuertitur. Potest enim esse animal, nō tamen homo. quocirca ab animali ad hominē nō conuertitur subsistentiæ consequentia. Quod si posito homine animal constat, animali uero nominato, nō est necesse hominē esse: animal est prius homine. Illa quoq; priorum descriptio est, qđ ea quæ sunt priora, sublata quidem auferunt, illata nō inferunt. Animal.n.sublatū secum quoq; hominē tollet, illatū uero, ut dicatur esse animal, nō secum statim hominē infert. Posteriora uero e diuerso sunt. Illata.n.simul inferunt, sublata nō auferunt. Dictus quidē homo simul secū animal infert omnis: nanq; homo animal est. Quod si homo substātialiter auferatur, nō est necesse animal quoq; auferri: quod hoc nomen animalis in pluribus spēbus ualet aptari. Quod si ita cōtingit, sublato homine permanebit animal. quocirca cōcludit tres esse species eorū, quæ simul sunt, secundū tempus, secundum naturam, cum utraq; ita conuertū tur, ut neutra neutri causa sit. Tertium genus est, secundum eandem sub eodem genere diuisionem. Quoniam in faciendo atq; patiendo inerat quidā motus: facere autem & pati prædicamentis adiunxerat: iccirco nunc de motibus tractat, & sex numero esse pronunciat.

DE MOTVM GENERIBVS.

Motus autem species sunt sex, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & secundum locum mutatio: alij itaq; motus palam est quia alij ab inuicem sunt. non est enim generatio corruptio, neque augmentum diminutio, neq; secundum locum mutatio, similiter autem & in alijs.

117. In physicis Aristoteles motus species alia ratione partitus est. Ait enim aliud esse permutationem, aliud motum. & pmutationis quidē duas esse spēs ait, generationē & corruptionē. Motus uero tres, secundū quantitatē, secundū qualitatē, secundum locum. Igitur quoniā hic liber ad introductionē quodāmodo factus est: noluit nimis diuisionis attenuare rationē, ne ingredientium animos subtiliori diuisione cōfunderet. facit igitur diuisionē motus hoc modo. Est.n. una spēs motus secundū substātiā, alia secundū quātitatē, alia secundū qualitatē, alia secundū locum. Et secundū substantiam quidē, est generatio & corruptio. hæc.n.utraq; in substantia fiunt. nam & secundū substantiā generatur aliquid, & secundū substantiā corrumpitur. Secundū quantitatē uero, ut crementum & diminutio. etenim uel quantitate aucta creuisse, uel detracta, diminuta esse dicūtur. Secundū qualitatē uero quæ dicitur cōmutatio, secundū aliquas scilicet passiones, quas qualitates esse manifestū est. Secundum locum uero, ut est itus in longitudinē, uel incuruaturā flexus. & itus quidem in longitudinem est, ut a sursum in deorsum. a prioribus retrorsum. a dextra in sinistrā. & rursus si hæc cōuertas, & in directū pergas, iidem motus erunt. Illud quoq; uerū est, has esse omnes spēs motus: nullo nanq; sibi participant, nisi solo generis nomine. qđ motus dicuntur. nam neq; generatio idem est quod corruptio. nanq; generatio est in substantia ingressus, corruptio uero ex substantia egressus. nec diminutio idem quod crementum. nec secundū locum trāslatio alicui superiorum consimilis est. Commutatio autem habet forte aliquam dubitationem, quod non uideatur a superioribus discrepare, quam quæstionem ita proposuit.

In alteratione uero habet quandam quæstionē, ne forte necessariū sit id quod alteratur, per aliquā reliquarū motionū alterari. hoc autē nō est uerū. Nam pene secundū omnes passiones aut plures, alterari accidit, nulla aliarū motionum cōmunicante. Neque enim augeri necessarium est, quod per passionem mouetur, neq; minui, similiter autem in alijs. Ideoq; erit alia præter illos motus, alteratio. Nam si eadem esset, oporteret id quod alteratur, mox uel augeri uel minui, uel aliquem aliorum motuum consequi. sed non est necesse. Similiter autem & quod augetur, aut alia aliqua motione mouetur, alterari oportebat.

118 In cōmutatione uero est aliqua dubitatio, ne forte necesse sit, quod cōmutatur secundum aliquē reliquorū motuū commutari. nam si omne quod cōmutatur, aut generatur, aut corrumpitur, aut minuitur, aut crescit, aut secundum locū transferri necesse est, dubiū non est, nihil a superioribus cæteris hanc differre spēm, quæ secūdum cōmutationem dicitur: quod Aristoteles respuit dicens, Hoc autē non est uerum. Sed quoniā quod cōmutatur non omnino neq; generatur, neq; corrumpitur, ut qui in sole diutius stetit, si ex candido niger est factus, cōmutatus quidem secundū colorem dicitur, non tamen generatus est aut corruptus, nec uero illi aliquod uel crementū factum est, uel diminutio, sed nec loci translatio ulla est. potest enim aliquis uno eodemq; loco cōsistens, aliquibus extrinsecus uenientibus passionibus permutari. potest quoque & crescere & decrescere præter qualitatis cōmutationem, quod ipse Aristoteles ita pronunciat.

Sed sunt quædam crescentia, quæ non alterantur, ut quadratum circumposito gnomone creuit quidem, alteratum uero nihil factum est, sic & in alijs huiusmodi; quare alij sunt motus a se inuicem.

119. Qđ dicit tale est. Si quadrato, inqt, addat gnomo, crescit quidē quadratus, nō tamen cōmutatur. Ideoq; sublato gnomone quadratus diminuitur, sed nō cōmutatur. Sit.n. quadratus.a.b.c.d.& ducatur ei angularis.a b.c.& diuidātur quatuor latera.a.c.a.b.b.d.d e.in æqualia.g.e.h.f.punctis, & ducātur.g.h.f.e.lineæ. Diuisus igitur quadratus.a.d.in quatuor quadratos, q sunt.e.g.f.g.e.h.h.f.quorumlibet tres, qui circa eandē angularē sunt, si demātur, figura ipsa gnomo uocatur. ut si quis tollat hos tres.e.g.g.f f.inuenitur m.n. gnomo. g m.n. gnomo separatus a.b.e.h.quadrato. Totus quidē a.d.quadratus imminutus est, q ex tam magno factus est paruus, non tamen formam tetragoni cōmutauit. Quod si e.h. tetragonus sc

nus solus sit, & ei circũponatur gnomo, qui est.m.n.creuit quidẽ tetragonus, & maior factus est, sed non cõmutatus est. Omnes.n.tetragoni sibi sunt propiia qualitate consimiles. Quod si cõmutatio huiusmodi motus esset, ut nõ oĩno a superioribus sépararetur, nulla eẽt dubitatio, quin semper oporteret, quicquid cõmutatur secundũ aliquẽ priorũ motuũ modum cõmutari. Ita ut aut nasceretur, aut corrumperetur, aut minueretur, aut cresceret, aut secundũ locũ fieret aliqua permutatio. Quod quoniã nõ est, ab oĩbus superioribus motibus, hæc motus spẽs distat. Sed mõstratũ superius est, quinq; superiores motus spẽs a se omni rõne substãtiæ discrepare. quocirca distant a se similiter hi sex motus, atq; diuersi sunt.

Est autem simpliciter quidem motui quies contrarium. Singulis uero singuli, generationi quidem corruptio, augmentationi autem diminutio, secundum locum uero mutationi, secundum locum quies. maxime autem uidetur oppositum esse in contrarium locum mutatio, ut quæ est inferius, ei quæ est superius, & ea quæ est superius, ei quæ est inferius.

120. Nunc iam motuum contrarietates exequitur, & ipsi quidẽ generi.i.motui dicit quietẽ esse cõtrariã. hẽt enim motus quietẽ contrariam. Singulis uero spẽbus motũ, motus ipsi cõtrarii sunt, ut generationi corruptio. & cũ generatio sit motus atq; corruptio, utraq; tñ sibimet cõtraria sũt: cremẽto quoque diminutio cõtraria est. Quare diuerso mõ hęc spẽs motus contrarietatẽ habent, q̃ genus dudum habere mõstrauimus. motus.n.ipse hẽt quietẽ contrariã. Specierum uero motibus nõ quies tantũ, sed alii motus cõtrarii sunt. ut generationi corruptio, & cremẽto diminutio. secundũ uero locum trãslationi, cõtrarietas similis est generi. nã & ipsa hẽt cõtrariã secundũ locum quietẽ. contrariũ nanq; est moueri de loco in locũ, & nõ moueri. Et est nõ moueri quidẽ secundum locũ quies, moueri uero secundũ locum trãslatio. Maxime aũt inq̃t secundũ locum mutationi cõtraria est in cõtrarium locũ ꝑmutatio. Vt si qua res sursum sit, atq; ibi maneat, & sit quieta, postea fit ei motus talis, ut deorsum moueatur, q̃q̃ ipsi sup̃iori motui quies cõtraria sit, multo magis q̃dẽ huiusmodi motus q in contrariũ fit locũ, illi superiori motui cõtrarius est. Atq; hoc quidẽ & in aliis motibus accidit, ut si quis sit ad dexterã, si ei in sinistrã motus sit, in cõtrariũ locũ factus dicitur motus. atq; hoc idẽ in aliis motibus licet uidere. Sed Aristoteles dubitat, si reliquo motui.i.cõmutationi, aliquid possit esse contrarium, quã quæstionem ita ꝓponit.

Reliquo uero assignatorum motuũ nõ facile est assignare, quid sit contrariũ. uidetur aũt nihil ei contrariũ esse, nisi quis & in hoc secundũ qualitatẽ quietẽ opponat, aut in cõtrariũ qualitatis mutationẽ: sicut & in mutatione secundũ locum, quietẽ secundum locũ, aut in contrarium locũ mutationem. Est enim alteratio secundũ qualitatem mutatio.

121. Ex similitudine motuũ contrarietates quoq; colligimus. nã q̃m superius, motui secundũ locũ contrariã reperit secundum locũ quietẽ. & quoniã omnis cõmutatio, quæ secundũ aliquã passionẽ fit, secundũ cõmutatur, motus eius cõtrarietatẽ, posuit secundum qualitatẽ, quietẽ. ut si lapis cũ frigidus est, si ita ꝑmaneat, qualitas illa mãsit, & quieuit. q̃ si tepeat, qualitas illa cõmutata est, & est ipsa cõmutatio cõtraria, & factus est quidẽ motus, & in t͞pe lapidis secũdũ qualitatẽ facta est ꝑmutatio. fuit aũt in frigore quies secũdũ eandẽ qualitatem. quocirca licet uideatur hic motus quidẽ oĩno cõtrariũ nõ habebere, tamen sicut superius dictũ est, secundum locum translationi contrariam esse secundum locum quietem: cur non quoq; secundũ qualitatẽ cõmutationi, dicatur quies secundũ qualitatẽ esse cõtraria? Definitio nanq; commutationis est translatio secundũ qualitatẽ. cum.n.qualitas cuiuslibet rei mouetur, fit trãslatio secundũ qualitatẽ. Quod si maxime uideatur secundũ locũ translationi esse cõtraria, nõ solũ secundum locum quies, sed etiã in contrariũ locum translatio: secundum qualitatẽ quoq; mutationi, nõ solũ erit cõtraria secundũ qualitatẽ quies, sed maxime in contrariam qualitatẽ cõmutatio. ut si quid cum est albũ, rubrũ fiat, quieti quidem ei, quæ in albo colore poterat permanere. cõtraria fuit qualitatis ipsa mutatio, ut ex albo in rubrũ mutaretur. si quid autẽ ex albo uertatur in nigrũ, illud maxime permutatur, & illud superiori mutationi contrariũ est, quoniam permutatũ est in contrariam qualitatem. Atq; hoc est quod ait.

Quapropter opposita erit secundum qualitatẽ mutationi secundum qualitatem quies, aut in contrarium mutatio qualitatis, ut album fieri, ad id quod est nigrum fieri. alteratur enim in contrarium, qualitatis mutatione facta.

122. Id quoque apertissimo uulgatur exemplo. Quare quoniam de motibus expeditum est, habendi æquiuocationem quæ sequitur, explicemus.

QVOT SIGNIFICATIONES HABEAT Verborum Habere.

HAbere autẽ multis modis dicitur, aut.n. tanquam habitum & affectũ, aut aliã quãlibet qualitatem: dicimur.n.disciplinam aliquam habere atq; uirtutẽ. Aut tanquã quantitatẽ, ut contingit ei qui habet magnitudinẽ: dicitur enim tricubitam magnitudinem habere uel quadricubitam. Aut tanquam ea, quæ circa corpus sunt, ut uestimentum uel tunicam. Aut tanquam in parte, ut in manu annulum. Aut tanquam partem, ut manũ uel pedẽ. Aut tanquã in uase, ut in modio grana tritici, uel in lagena uinũ.n.habere lagena dicitur, & modius grana tritici: hæc ergo omnia haberi dicuntur, ut in uase. Aut tanquam possessionẽ. habere.n.domũ aut agrũ dicimur. Dicitur etiã uir uxorẽ habere, & uxor uirũ. Sed uidetur alienissimus, qui nũc dictus est modus, esse in eo quod est habere. nihil.n. aliud per uxorẽ habere significamus, nisi quia cohabitant. forte tamẽ & alii quidã apparebũt modi de eo quod est habere. Sed qui cõsueuerunt dici, pene omnes enumerati sunt.

123 Æquiuocũ esse habendi modũ manifestũ est. hẽre.n. ita multis dicitur modis, ut tñ æquiuoce prædicetur. Dicimur.n.habere aliquã qualitatẽ, ut habitũ uel dispositionẽ. Dicimur quoq; habere scientiã uel uirtutẽ. Quantitatẽ quoq; habere perhibemur. dicimur.n.in mẽsura habere quinq; uel quatuor pedes. Nec non etiã in ipsis partibus corporis aliquid, & ipsas partes habere prædicamur. dicimur.n. & habere digitos, & in digito annulos. Circa corpus quoq; aliq̃d habere dicimur, ut tunicã, uel quodlibet aliud uestimentum. Nec nõ etiã in uase haberi aliquid dicitur, ut triticũ in modio, & uinũ in dolio. hæc.s. ita haberi dicuntur, ut in uase. Dicitur etiã quis habere uxorẽ, quę.s.significatio nulli supradictę cõmunis est, sed (ut ipsi Aristoteli uidetur) longe diuersa est hæc significatio ab habẽdi prædicamẽto. non.n.ꝓprie habemus uxores, sed quod habere quis dicitur uxorẽ, hoc significat, habitare cũ eo uxorẽ. habere.n.habitare dicimus, ut cũ Socratẽ habent, id est cũ Socrate habitant atq; eũ colunt. Quare ipse quoq; Aristoteles inquit, esse aliquos fortasse p̃ter eos, qui dicãtur, habẽdi modos, hortaturq; nos ad ulteriorem aliquam inquisitionẽ, ut nos quoq; quæramus, p quos, præter priores dictos modos, alios possit habere prædicari. Et de hac æquiuocatione quidẽ habendi sufficienter dictum est. Sed forte quis dubitet, cur cũ habere superius in genere nominauerit, nunc id ipsum æquiuocũ ponat. sed hæc quæstio ita soluitur. Non absurdũ est, idẽ prædicamentũ nũc uniuoce, nunc æquiuoce p̃dicari. uniuoce quidẽ ut superius, cũ eiusdẽ specierum exempla ꝓposuit, ut est calciatum esse, uel armatũ; horum.n.talium genus est. Æquiuoce uero, ut in his modis quos superius exposuimus. Quod si habet aliquas proprias species habẽdi prædicatio, dicitur autem & ipsum nomen multipliciter: nihil est incongruum in genere numerari. sufficit enim ad demonstrandum genus esse & habendi prædicationẽ, quod sub se aliquas partes speciesq; cõtineat,

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI,

Editionis primæ seu minorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER PRIMVS.

Agna quidem libri huius apud Peripateticam sectā probatur auctoritas. Hic nanq; Aristoteles simplicium propositionum naturam diligenter examinat. sed eius series scrupulosa impeditur semita, & sublimibus pressa sententiis, aditum intelligentiæ facilem nō relinquit. quocirca nos libri huius enodationē duplici cōmentatione suppleuimus: & quantū simplices quidem intellectus sententiarum oratio breuis obscuraq; complectitur, tantum hac operis huius tractatione digessimus. Quod uero altius acumen considerationis exposcit, secundæ series editionis expediet. Nunc a me tantum lector expectat, quātum pedetentim minutatimq; secundum orationis ordinem, textumq; sermonis, id qđ angustia breuitatis latet, intelligat. Et prius quæ sit huius operis intentio breuiter demonstrandum est. Inscribitur etenim græce liber hic, περὶ ἑρμηνείας, quod latine, de interpretatione, significat. Quid ergo sit interpretatio, paucis absoluā. Interpretatio est uox significatiua, per se ipsam aliquid significans. Siue.n. nomen sit, quod per se significet, ut est homo. siue uerbū, ut est curro. siue quod grāmatici participiū uocant. siue pronomen. siue ex his iuncta oratio, ut est homo currit. siue quolibet alio modo, uel nomen, uel uerbū, uel ex his oratio iuncta per se aliquid significet, interpretatio nominatur. Quare cū sint quædam in orationis partibus, quæ per se nihil significant, aliis tamen iunctæ designant, ut sunt cōiunctiones, & præpositiones, hæc interpretationes esse nō dicimus. Interpretatio.n. siue simplex est, ut nomen & uerbū, siue cōposita, ut ex his iuncta copulataq; oratio uel per se ipsam significare debet, si simplex est, uel ex his quæ per se significant iuncta esse, si cōposita est. Quare interpretatio est uox aliquid per se ipsam significans. Sed quoniā uerba nominaq; interpretationes sunt, oratio quoq; omnis, quæ ex significantibus per se prædicamentis iungitur, interpretatio nuncupatur. Et quoniā plurimæ sunt interpretationes, inter quas illa quoq; est oratio, in qua uerum falsumue inueniri potest, idest enunciatiua, de qua hoc in libro tractandum est, iccirco Aristoteles de communi nomine & continenti, libro titulum inscripsit. Interpretatio nanque est nomen & uerbum, & interpretatio etiā est huiusmodi oratio, omnis homo animal est: sed in hac uerum falsumq; auditor intelligit. Hæc enim oratio quæ dicit, omnis homo animal est, uera uel falsa est. Interpretatio quoq; est etiam huiusmodi oratio. Da mihi codicem, in qua uerum falsum nullus inueniet. Etenim da mihi codicem, neque uerum esse poterit, neque falsum. quocirca, quoniam de his solis orationibus, in quibus uerum falsumq; reperitur, quas enunciationes & propositiones uocamus, quæ interpretationes sunt, disputaturus est; quoniamq; de nominibus illis uerbisq; dicendum est, quid sint, quamue uim in significatione retineant, recte librum de interpretatione signauit. Nec nos hoc turbet, quod sunt quædam interpretationes, de quibus in hoc libro non tractet. tanquam enim siquis de homine disputans titulum operis de animali posuisset, quanquam non de omni animali, tamen quoniam de aliquo disputaturus esset, recte de animali, libro nomen imponeret. Ita nunc, licet nunc de omni interpretatione pertractet, tamen quoniam de una quæ est enunciatio, & de nominibus & uerbis, quæ interpretationes simplices sunt, dicendum erat: de communi & generali uocabulum, libro de interpretatione, imposuit. Est autem in tentio libri huius de simplici enunciatiua oratione differere.

Simplex autem enunciatiua oratio est, in qua cum uerum falsumue sit, illud tamen est, ut sine coniunctione totius orationis ordo proponatur. ut est, homo est. homo animal est homo currit, homo pauidus currit. Hæ enim propositiones sine coniunctione propositæ sunt. Et hæ dicuntur prædicatiuæ, quæ sunt cū nomine & uerbo. Illæ uero quę sunt huiusmodi, si sol est super terrā dies est, duplices atq; hypotheticæ, nec nō etiam conditionales uocantur. Ponitur.n. si hoc sit, hoc esse, idest si sol est, esse diē. Quare hæ simplices non sunt. sol est.n. & dies est, duę propositiones sunt, quas una cōiunctio si, copulat atq; cōponit. Sed de his nullus hoc libro tractatus habebitur. Quare, quoniā de simplicibus enunciatiuis orationibus tractaturus est, idest de simplici affirmatione & simplici negatione, quoniamq; affirmationes & negationes uerbis ac nominibus coniunguntur, ut in ea quæ est, homo currit, affirmatione. est homo, nomen: currit, uerbum. Et rursum, homo nō currit: negatio eodē nomine uerboq; coniungitur: recte prius de simplici affirmatione, & de simplici negatione, omninoq; de enunciatione simplici disputaturus est. Quoniam autem omnis enunciatio simplex uerbis nominibusq; coniungitur, primā disputationem de nominibus & uerbis instituit. His enim prius ad scientiam uenientibus, tota facillime natura orationis aperitur. De quibus autē ei in toto dicēdū est libro, inchoās ipse sic ꝓponit.

Primum oportet constituere, quid sit nomen, & quid uerbum, postea quid est negatio, & affirmatio, & enunciatio, & oratio.

1. In principio, inquit, huius sermonis, qui de enunciatione instituitur, constituere, idest, definire oportet, quid nomen sit, quid uerbum. Hæc enim (ut dictum est) omnem coniungere orationem ualent. Quæ oratio genus est aliarum orationum. Sunt enim principales quinque orationum differentiæ. Est autem prima oratio deprecatiua, ut, Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Secunda imperatiua, ut, Suggere tela mihi. Tertia interrogatiua, ut, Quo te Mœri pedes? Quarta uocatiua, ut, Huc ades o Melibœe. Quinta enunciatiua, in qua uerum inesse falsumq; perspicitur. Huius autem duæ sunt species, una affirmatio, altera negatio. Affirmatio est, ut, homo animal est. Negatio, ut homo animal non est. Ergo orationem uerba nominaq; cōstituūt. Enūciationis autē oratio genus est. Enūciatio uero, affirmationis & negationis. Quare elemēta quædā sunt, quę cōiungunt orationē, nomina & uerba. & de his disputat primum, dehinc propositionis duas ultimas species sumit, & dicit se de affirmatione & negatione dicturum. Post has harum genus proponit, idest enunciationem: Vltimum uero, quod horum maximum est, orationem. Est uero quodammodo conuersus ordo ab speciebus usque ad earum genera prima perueniens. Proponendo enim ab affirmatione & negatione ad enunciationem, quod est genus, ascensum est. Ab enunciatione ad enunciationis genus, quod est ratio, propositionem operis leuauit: diuerso tamen modo de cunctis disputat. Prius enim de ratione, post de enunciatione, deinde de affirmatione, postremo de definitione negationis edisserit, conuerso scilicet ordine. Sed hoc posterius liquebit. Quod autem prius negationem, postea proposuit affirmationem, nihil interest. cum omnes species æquæuæ sibimet sint. & uni generi æqualiter supponatur. quocirca si affirmatio & negatio enunciationis species sunt, rectum est quamlibet earum prius indiscrete proponere. Quemadmodum autem affirmatio & negatio species enunciationis sint, & hæc earū genus, secunda editione monstrandum est.

Sunt ergo ea, quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionum, notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce. Ac quēadmodum nec literæ eædem omnibus, sic nec eædem uoces. Quarum autem hæ primo notæ, eædē omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res iam eædem. De his itaq; dictum est in his, quæ dicta sunt de anima. Alterius est enim negocij.

Quoniam

2. Quoniam nomen & uerbum in definitionibus suis significatiua, paulo post propositurus est: primum explicat quorum sint significatiua quæcunque significant. idest quæ designent ipsum nomen & uerbum. Tota autem ratio sensus huiusmodi est. Tria sunt ex quibus omnis collocutio disputatioq; perficitur, res, intellectus, uoces. Res sunt, quas animi ratione percipimus, intellectuq; discernimus. Intellectus uero, quibus res ipsas addiscimus. Voces, quibus id qd intellectu capimus, significamus. Præter hęc autē tria, est aliud quiddā, quod significat uoces, hæ sunt literæ, harum.n. scriptio uocū significatio est. Cum igitur hæc sint quatuor, res, intellectus, uox, litera: rem concipit intellectus, intellectum uero uoces designant, ipsas uero uoces literæ significant. Intellectus uero animæ quædā passio est. Nisi enim quandam similitudinem rei, q̄ quis intelligit, in animæ ratione patiatur, nullus est intellectus. Cum enim uideo orbem uel quadratum, figuram eius mente concipio, & eius mihi similitudo in animæ ratione formatur, patiturq; anima rei intellectæ similitudinē, unde fit, ut intellectus, & similitudo sit rei, & animæ passio. Horum autem rursus quatuor, duæ sunt naturales, duæ secundū hominum positionē. Voces nanq; & literæ, secundum hominum positionem sunt: Intellectus autem & res, naturaliter. Hoc illo approbatur, quod apud diuersas gentes, diuersis uocibus utuntur & literis. Idcirco quoniā ipsi sibi uoces, quibus uterentur, & literas quibus scriberent, cōposuerunt. Intellectus autem & res nullus posuit, sed naturaliter sunt. Neq;.n. qd apud Romanos est equus, apud barbaros ceruus est, sed apud diuersas gentes eadem rerum natura est: præterea neq; quod uos intelligimus esse equum, canem barbari putant. Sed eandē apud diuersissimas gentes substantiarum intellectuumq; ratio est constituta. Quare duæ harū sunt secundū hominum positionem, idest uoces & literæ, duæ secundū naturā, res & intellectus. Nunc ergo hoc dicit, quoniā uoces quidem significant intellectū, ipsas etiam uoces literæ significant: sunt autē intellectus animæ passiones, & uoces quidē & literæ naturales non sunt. Quemadmodum enim uox non eadem apud omnes gentes, ita nec literæ. Sed intellectus & res easdem apud omnes quamlibet diuersissimas gentes inuenies. Atq; hoc est qd' ait. Sunt ergo ea, quæ sunt in uoce, earum, quæ sunt in anima, passionum notæ, idest ipsæ, inquit, uoces, intellectus, qui sunt animę passiones, significant, eorumq; sunt significatiuę. ergo ea, quæ sunt in uoce, significant illas, & earū sunt notæ, quæ sunt animæ passiones. Animæ autē passiones intellectus sunt. Igitur ea, quæ sunt in uoce intellectuum, qui sunt in anima passiones, notæ sunt, eosq; significant. Quoniam his, idest uocibus, omnis significatur intelligentia, mentisq; conceptio. At uero quod addidit, & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce, tantundem ualet, quantū si diceret, notæ sunt literæ quæ scribuntur, uerborum & nominum quæ sunt in uoce. monstrauit igitur uoces intellectum esse significatiuas, & literas uocū, nunc de eorū natura pertractat dicens. Et quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædē uoces. Hoc ad monstrandum ualet, uoces & literas positione constituti non natura. Etenim diuersæ apud diuersos sunt uoces & literæ: & quemadmodum literæ eędē apud omnes homines nō inueniuntur, ita quoq; nec uoces. Quare hæ secundū positionem sunt, quod ipse reticuit uelut planum. Manifestum enim est, quod per gentes singulas permutatur, hoc non natura constitutum esse, sed positione. Quod uero addidit: Quorum autem hæ primum notę sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt; & quorum hę similitudines, res etiam eædem: ad hoc pertinet, ut naturales esse res intellectusq; declaret. Idem nanque (ut dictum est) intellectus passiones animæ sunt, rerū uero similitudines. Ergo nunc quidem hoc dicit, Quorum hæ, idest uoces, de quibus supra dixerat, notæ sunt, eædem sunt animæ passiones, & ut nec literæ sunt eædem, si nec eædem uoces. Quorum ergo hæ uoces significatiuæ sunt, id est passionum animæ, hæ sunt apud omnes eædem, significant autem uoces illa quæ sunt intellectus. Intellectus igitur animæ passio est, apud omnes homines non diuersa. Ergo naturalis apud omnes homines est animi conceptio, atq; animæ passio: quorum sunt notæ ea quæ uersantur in uocibus. Docet autē & res, quarum sunt similitudines intellectus & animæ passiones, esse nō positione, sed naturaliter constitutas. Idcirco qd hæ res, quarū similitudines sunt intellectus, qui intellectus animæ passiones sunt, apud omnes eædem sunt. hoc est.n. quod ait. Et quorū hæ similitudines, scilicet animæ passiones, quæ sunt similitudines rerū, res etiā eædem. Ac si diceret, Quorum intellectus sunt similitudines, qui intellectus animæ passiones sunt, idest res apud oēs eædē sunt. Quod autem ita posuit, Quorum autē hæ primū notæ, hoc sentit. De uocibus enim dicit, quoniā quorū uoces primum notæ sunt, apud omnes eædē sunt animæ passiones. Vox enim etiam intellectum rei significat, & ipsam rem: ut cū dico, lapis, & intellectum lapidis, & ipsum lapidē, idest ipsam substantiam designat. Sed prius intellectum, secundo uero loco rem significat. Ergo nō omnia, quæ uox significat, passiones animæ sunt, sed illa sola quæ primo: primo enim significatur intellectus, secundo uero loco, res. sed intellectus passiones animæ sunt. quorū ergo primū notæ sunt uoces, eædē sunt apud omnes homines animę passiones. Est alia quoq; scriptura hoc modo se habens. Quorū autē hæ primū notæ, hæ omnibus passiones animæ sunt, & quorū hæ similitudines, res etiā hæ. Quod si ita scriptum est, hoc dicere uidetur. ostēdit enim quorū sint notæ uoces, & quorū sint rursus animæ passiones, tanquam si diceret. Voces quod significant, & quorū notæ sunt, illæ sunt animæ passiones: & rursus quorū similitudines sunt hæ, quæ sunt animæ passiones, hæ sunt res, tanquam rursus si diceret, Quorū sunt similitudines ea quæ in intellectibus atq; animæ passionibus sunt, illæ res sunt. Sed de his disputationes trahere longius non uult. Ait enim de his itaq; dictum est, in his quæ sunt dicta de anima. alterius est enim negocii. Etenim aliud est principaliter de intellectibus animæ disputare, aliud tantum sibi ad disputationem sumere, quantum ad logicę possit pertinere peritiam. Quare alterius negocii est, principaliter de animæ passionibus disputare.

Est autem quemadmodum in anima, aliquoties quidē intellectus sine uero uel falso, aliquoties autē, cui iam necesse est, horū alterum inesse: sic etiam in uoce. circa cōpositionem enim, & diuisionem est falsitas, & ueritas.

3. De enunciatione dicturus, in qua ueritas & falsitas inuenit, recte prius monstrare proponit, in qua prolatione uocū, horū alterū, idest, aut ueritas, aut falsitas inueniri queat. Sed omnis uox animi sensa significat, quare ex animi intellectibus quicquid euenerit, uocibus indicatur. ergo nunc hoc dicit. Similitudo est inquit, quædā inter se intellectuū atq; uocū. quemadmodū enim sunt quædam simplicia, quę ratione animi concipiūtur, & constituuntur intelligētia mentis, in quibus neq; ueritas ulla, neq; falsitas inuenitur: ita quoq; in uocibus est. Simplex enim intellectus, ut uerbi gratia, hominis uel equi, neq; falsitatem ullam retinet neq; ueritatē. cū enim intelligo simpliciter hominem & substantiā ipsam, nihil ueri uel falsi in cogitatione retineo. Quod si cursum rursus animi cogitatione perspexero, cogitatio ipsa, quoniā simplicis rei tenet intuitum, a ueritate & falsitate seclusa est. Sed quando cursum & hominē iunxero, & ex his aliqd intelligētia mea fecero, id quoq; si uoce proferam, huiusmodi erit, homo currit: Tunc ex hac substantiæ & accidētis cōpositione & coniunctione huiusmodi intellectus fit, in quo uel falsitas possit esse, uel ueritas. Ergo quēadmodum in intellectu sunt quædam aliquoties simplicia, uero falsoq; carentia: aliquoties autem cum iam necesse est, aut ueritatem inesse intellectui aut falsitatem: sic est etiam in uoce. nam si simplicem intellectum uero falsoq; carentem, uox proferat, ipsa quoq; uox a ueritate & falsitate relinquitur. Quod si huiusmodi proferat intellectum, qui in se uerum falsumq; contineat, ipsa quoque ueri falsiq; retinet significationem. Docuit autem per hoc quod ait. Circa compositionem.n. & diuisionem est ueritas falsitasq;, in qua prolatione uo-

cis

ctis enunciationes possumus inuenire. Quoties.n.substantiã cum accidente coniungimus, atq; componimus, uel intellectu copulamus, ut fieri propositio possit in cogitatione, tũc fit idẽ in uoce: et est nunc affirmatio, ut homo currit. Hominem quippe cursumq; composuit atq; coniunxit, & inde affirmatio nata est, ueritatẽ continens uel mendaciũ. Nunc uero negatio, si huic aduerbium negatiuum, non, iunxero, & substantiam ab accidente diuisero atq; disiunxero, ut est, homo non currit, id nõ, quod est aduerbiũ negatiuũ, hominem a cursu diuisit atq; disiunxit, factaq; est inde negatio rursus ueritatem falsitatem'ue significans. Recte igitur dictum est circa compositionem, quod est affirmatio, uel diuisionẽ, quod est negatio, ueritatis falsitatisq; constare naturam.

Nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt sine compositione uel diuisione intellectui, ut homo uel album, quãdo non additur aliquid: neque enim adhuc uerum aut falsum est.

4. Nunc quid sit intellectus, sine uero uel falso continuata oratione prosequitur. Ea enim inquit, quæ simplicia dicuntur, similia sunt simplicibus intellectibus, qui sine ulla compositione uel diuisione, animi puro capiũtur intuitu. cũ enim homo uel album ipsa quidẽ simplicia sint, & significent aliquid, nihil tamen neq; uerũ neq; falsum designant. Omne.n. simplex nomen uel uerbũ a ueritate & falsitate secluditur. Atq; ideo, quoniã (ut dictum est) quæcunq; sunt in uocibus significant animæ passiones: simplices uoces, & sine cõpositione uel diuisione, similes sunt his intellectibus, quos sine compositione & diuisione simplex intelligentia concipit. In his enim atq; in huiusmodi nulla neq; ueritas neq; falsitas inuenitur. nisi enim aliquid addatur, ut id quod simplex intelligis, uel per se constituas esse, uel ei aliquid secundum esse coniungas, in his ueritas & falsitas non erit. Cum enim simpliciter dico, homo, si non aliquid addidero, ut uerbum, est, & fiat huiusmodi compositio, homo est, uel huiusmodi aliquid, ut homo uiuit, qđ idem ualet, tãquam si dicã, homo uiuens est. Ergo nisi aliqđ huiusmodi fuerit adiunctum, qđ intellectã rem uel per se esse constituat, ut, homo est. cũ dico, per se hominem esse designaui: uel iuncto accidente tale aliquid apponatur, quod idem ei quod est esse significet, ut est, homo uiuit. uita enim homini iuncta est, & uiuit idem significat, quod uiuens est: nulla ueritas nec falsitas ualet intelligi. Hoc autem conuenientissimo monstrat exemplo.

Signum autem huius est, etenim hircoceruus significat quidem aliquid, sed quod nondum uerum uel falsum, si non uel esse, uel non esse addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus.

5. Magnam uim habet exẽpli huius subtilitas. Non enim sola illa nomina uel uerba a falsitate ac mendacio separata sunt, quæcunq; simplicia sunt, sed etiam illa quæcunq; sunt composita, si sint dicta simpliciter. Hircoceruus enim compositum nomen est, significans hircum & ceruum. Sed nisi ei aut esse aut nõ esse addatur, ut dicamus, hircoceruus est, uel, hircoceruus non est: nullus inde ueri falsi'ue intellectus poterit prouenire. Ipsum enim quàquam sit compositum, tamen simpliciter dictum, ueritati uel falsitati proximũ non est. Siquis enim dicat tantum, hircoceruus, nihil enũciat. Quod si nihil enunciat, præter ueritatem falsitatemq;, quoddam cõpositum designans nomẽ auditor intelligit. Quod uero ait, uel simpliciter, uel secundum tempus: ad hoc ualet, ne putaremus tunc fieri solum de nomine enunciationem, cum ei præsens tempus adiicitur, ut cum dicimus, hircoceruus est. uel, hircoceruus non est: in his iam ueritas est aut falsitas. Sed non solum si præsens tẽpus designet propositio, sed etiam si præteritum, ut siquis dicat, hircoceruus fuit. uel futurum, ut siquis dicat, hircoceruus erit. enunciationem facit. ergo hoc est quod ait, uel simpliciter uel secundum tempus. Huiusmodi enim simpliciter facta enunciatio secũdum præsens est. Etenim quod præsens dicimus, tempus non est, sed confinium temporum, tempus autẽ est aut futurum, aut præteritum, ergo non potest in eo quod est hircoceruus, ueritas aut falsitas inueniri, nisi ei aut esse, aut non esse addatur, uel præsens significans, quod est simpliciter: uel secundum tempus, quod est præteritum, aut futurum. Siquis enim sic dicat, hircoceruus est: simpliciter dixit, id est secundum præsens. Siquis autem hircoceruus erit, uel fuit: secundum tempus, futurum.s. & præteritum. Hæc igitur quæ erant utilia prælocutus, ad definitionẽ nominis, disputationis cursu accedit.

DE NOMINE.

Nomen igitur est uox significatiua secundm placitum sine tempore, cuius nulla pars est significatiua, separata.

6. Omnis definitio genere & differentiis perficitur. Sumpsit ergo ad definitionem, uocẽ esse nominis genus. Cetera uero, quæ executus est, pro differentiis aggregauit. Est autẽ huius termini talis expositio. nomen est inquit uox, sed uocũ aliæ sunt quæ significãt, aliæ quæ nihil significãt. Nomen autẽ significat id cuius nomen est. Nomen igitur est uox significatiua. Vocũ significatiuarũ, aliæ sunt naturaliter, aliæ non naturaliter. Naturaliter est uox significatiua, ut ea quæ dolores naturaliter monstrat aut gaudia. Non naturaliter uero significatiuæ uoces sunt, quas secundũ positionem esse dicimus. Secundũ positionẽ uero sunt, quas sibi ipsi homines posuerunt: ut cũ dixit aliquis primus, qui rebus nomina condidit, hæc substantia, dicatur aurũ, hæc lapis, hæc aqua, & alia similia. Tales igitur uoces secundũ positionẽ sunt. Et ita secundũ positionẽ, quemadmodũ ipsis hominibus placuit, a quibus nomina illa formata sunt. huiusmodi ergo uoces, quę secundũ positionẽ sunt, secundũ ponentiũ placitũ sunt. Sed nomen non naturaliter significat. apud diuersas.n.gentes, diuersa sunt nomina. Quæ autẽ apud diuersos diuersa sunt, ea nõ sunt naturaliter, sed secundũ placitum eorũ qui posuerunt, positionemq; ponentiũ. Alioqui si naturaliter essent, quemadmodũ ea, quæ dulcia sunt apud Romanos, nõ eadem sunt apud Scythas amara, nec acida, sed apud ipsos quoq; dulcia, & apud omnes gentes sunt eodẽ modo: ita quoq; omnia nomina si naturaliter essent, eisdẽ omnes homines uterentur. Quare, quoniã nomina naturaliter nõ sunt, nec naturaliter significãt, secũdũ placitũ sunt, scilicet ponentium atq; auctorũ, & a quibus nomina ipsa rebus impressa sunt. Est ergo nomen uox significatiua secũdũ placitũ. Secundum placitũ autem positionemq; significantiũ uocũ, aliæ tempus secum ad significationẽ trahunt, aliæ præter tempus prædicantur. Tempus secũ trahũt, ut est curro, & lego. uel cucurri & legi, & quæcunq; sunt uerba, Omne enim uerbũ cum tempore est. Nomina uero sine tẽpore sunt. Cum.n. dico Socrates uel Plato, uel albedo, uel aliquid huiusmodi, temporibus carent. Nomen ergo uox est significatiua secundũ placitũ, sine tempore. Vocum significatiuarum secundũ placitũ sine tempore, aliæ sunt, quarum partes aliquid extra significant, aliæ, quarum partes extra nihil designat. Hæc nanq; uox, quæ est Socrates cũ Platone aliisq; discipulis, quæ est oratio, & significatiua est, & secundũ placitũ. Partes nanq; ipsius, quæ sunt nomina, secũdum placitũ sunt, & sine tempore. Nulla in ea ne imaginatio quidẽ temporis inuenitur, sed habet hoc q.ꝯ partes eius extra significant. Tota nanq; oratio est, Socrates cũ Platone aliisq; discipulis. sed eius pars, Socrates, si a tota oratione disiuncta sit, significat aliquid. Nominis autem pars nihil extra significat. Ipsius enim nominis, quod est Socrates, qđ disiunctũ a tota connexione significat, partes nihil extra designant. Neq; enim so.neq; cra.neq; tes, aliquid præter totũ nomen extra designant. Quare rectissime definitio constituta est. Nomen esse uocem, secundum placitũ designatiuã, sine tempore, cuius partes nihil extra significant. Hoc autem propositis docet exemplis.

In nomine n.quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est, equus ferus.

7. Si enim sit oratio, quæ dicat equus ferus, duas res significat, equũ & ferum. Vtrunq; enim est, unũ substantia, alterum quale. Qui uero dicit equiferus, unum nomen est. & ei unũ qd significat, subiectum est. quocirca unũ quoq; permistio ista significat, quod si unum significat tota permistio, pars inde separata nihil extra designat. In toto enim nomine quod est equiferus, consignificat quidem ferus, per se uero nihil significat. Quod si per se id quod dicimus ferus, aliqd significare arbitremur, non iam erit pars nominis, sed ipsum erit integrũ nomen, & habebit partes, fe, & rus. quocirca, quoniã nominibus unũ subiectũ est, & unum significat totum nomen, uel si sit æquiuocũ, uel si nõ sit. canis enim cũ sit æquiuocum, semel totũ latrabilem, secundo totũ cœlestem, & rursus totũ marinũ significat. Quarè, quoniam quodlibet nomen unũ aliquid significat totum, pars eius separata, & uelut a tota cõpositione seiuncta, in qua unum aliquid consignificabat, nihil extra significat. Dat autem differentias simplicium nominum & compositorum.

At uero non quẽadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in cõpositis. in illis enim nullo modo pars significatiua est, in his autem uult quidem, sed nihil significat separata, ut in eo quod est, equiferus, ferus.

8. Simplicis inquit nominis partes, quoniam non constant ex aliis partibus, nec imaginatione quidẽ significationis aliquid produnt, ut in eo nomine quod est homo, neq; homines quemo. quicquã significant, neq; significare putantur: iccirco, quoniã simplex nomen est. in his uero quæ composita sunt, quoniã ex duobus significatiuis in unam significantiã rediguntur, uult quidẽ significare aliquid pars, sed nihil separata designat. In eo enim quod est equiferus, dat quidẽ imaginationem aliquam significationis, & putatur significare ferus. Hoc est enim quod dicit, uult quidẽ, sed nihil extra separatum q; significat. Si enim hoc ipsum ferus, ut pars nominis dicatur, dimidiũ nomen dicitur eius quod est equiferus, dimidiũ autẽ nomen nihil designat. Ergo id qd' dicimus ferus, cũ alia parte nominis, quæ est equi, unum cõsignificat, idest equiferus, separatum etiam nihil extra designat. Quod si rursus ipsum nomen extrinsecus, nõ in alterius nominis parte ponatur, per se sibi significat, uelut nomen. Ergo nõ est similis in simplicibus nominibus cõpositis q; partium consignificatio, sed simpliciũ quidẽ nominum partes nec ipsæ significant, nec significare putantur. Compositorum uero uolunt quidẽ partes aliquid significare, & dant significationis imaginationem, & significare aliquid putantur, sed nullius separatim retinent significationem,

Secundum placitum uero. Quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota.

9. Tunc enim significat nomen secundum placitum, quando fit nota alicuius rei, idest quando significat aliquam rem, ut scindapsus. Quandiu enim huic uoci nihil subiectum est, scindapsus nomen non est. nam nominis est significare subiectum, scindapsus autem subiectum non significat. Non igitur nomen est. Ac rursus est huius constituere subiectũ, nominis autem significare subiectum est. Non enim nomẽ aliquid diceretur, nisi a subiecti significatione hoc traheret, præcipue cum nomen dicatur, quasi notamen. Itaque cum scindapsus subiectum significat, nomen est. Constat igitur nomen esse secundum placitum, sed tunc quando fit nota, idest, quando aliquod subiectum significat.

Nam designant & illiterati soni, ut ferarum, quorum nullus est nomen.

10. Dixerat superius in definitione, nomen esse secundum placitum, non natura. Hoc autem nunc diligentius mõstrat, dicens, nihil esse nominum naturaliter. Atque ideo non illi sufficit ad definitionem, quod est significatiua uox, nisi illud quoq; adderet, quod secundum placitum uox significatiua est. Alioquin multi illiterati soni significant, ut sibilus aliquid interdum significat. Ferarum quoque, multorumq; animalium uoces interdum aliqua significatione præditas esse perspicimus. Quædam enim uox canũ iram significat, hinnitus quoq; equorum sæpe alterius equi consuetudinem quærit. sed hæc naturaliter significant, atque ideo nomina non sunt. Quod igitur naturaliter significat, nomen non est. Atque hæc hactenus. Nunc quemadmodum facta sit definitio uideamus. Quod dixit nomen esse uocem: traxit a genere definitionem. Quod significatiuam esse consequenter apposuit: nomen ab non significantibus uocibus separauit. Quod secundum placitum: a naturaliter significantibus uocibus natura nominis diuisa est. Quod sine tempore: ad uerborum discrepantiam respicit. Quod eius nullam partem extra significare propositum est: iccirco dictum est, ut nomen ab orationibus distare uideretur. Hactenus quidem de tota nominis definitione tractatum est, & quibus differentiis ab aliis uocibus distare posit nomen, explicitum est. Nunc autem quæ uidentur in definitionem nominis incurrere, an nomina sint, diligentius quærit.

Non homo uero non est nomen. At uero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellare. Nam neq; oratio, neq; negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

11. Nunc differit qualia esse arbitrari oportet, q cũ sub definitione nominis quidẽ cadant, integra tamen nomina nõ esse uideantur. Vnde fit, ut his diligentissime distributis, integerrima nominis definitio concludatur. Hoc enim qd' dicimus non homo, quid sit ambigitur. Oratio enim non est. Omnis enim oratio uerbis nominibusq; coniũgitur. Hoc autem quod dicimus non homo, duabus quidem partibus cõstat, sed unũ in se retinet nomen, uerbum uero nõ habet. Negatiua enim particula, quę est non, neq; nomen est neq; uerbũ. Rursus negatio non est. Omnis enim negatio uerũ falsum'ue significat. Non homo uero qd' dicimus, neq; uerũ est, neq; falsum. Nisi enim (ut supra ait) aliqd quod sit proximũ ad id quod est esse, addatur, nulla ueritatis aut falsitatis ratio in qualibet orationis partiũ compositione perficitur. At uero non homo nomen nõ est. Omne enim nomen unã rem significat definitam, ut cũ dicimus homo, substantiã significat, nec quamlibet, sed rationalẽ atq; mortalem. Eodẽ modo & cætera nomina. Qui uero dicit non homo, hominem quidẽ tollit: qd aũt illa significatione uelit ostendere, non definit. potest enim qd' homo non est, & equus esse, & canis, & lapis, & cætera quæcunq; homo non fuerint. Quare, quoniam id quod definite significare potest, aufert in eo negatiua particula, quid uero significare debeat, definite nõ dicit, sed multa atq; infinita unusquisq; auditor intelligit: dicatur inqt nomen infinitum. Hoc enim quod dicimus non homo, tam multa significat, quam multa sunt, q a definitione hominis disiunguntur. Sed hoc Aristoteles uocabulũ, rũ infinitũ nomen uocaret, primus inuenit. Apud antiquiores enim ista quidẽ erat dubitatio, sed huic differentiæ, qua differt nomen definitũ ab huiusmodi nomine, qd' cũ negatione proponitur, impressum uocabulũ non erat, quod ipse testatur dicens. At uero nec positũ est nomẽ, quo illud oporteat appellari. Nullus .n. posuit uocabulũ, quo oporteat appellari id qd' dicimus, non homo, sed Aristoteles perspicaciter infinitũ nomen huiusmodi prædicamentũ censuit appellari,

Catonis autem uel Catoni, & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis.

12. Omnis inquit casus alterius casus est. Itaque fit, ut quicunq; casus sit, alterius inflexio uideatur. Ergo quod dicimus huius Catonis, uel huic Catoni, uel alia huiusmodi, casus nominum sunt. Vnde fit, ut hi casus inflexiones quoq; dicantur, sed omnis inflexio alicuius inflexio est. Quod autem inflectitur, ab eo quod ipsa inflexione fit, prius est. quare cum id quod dicimus Cato, nomen sit, & sit primum, distat ab inflexionibus suis. inflexio autem nominatiui genitiuus est, & cæteri. Nullus enim dixerit recte, nominatiuũ casum esse, Si enim id quod dicimus Cato, alicuius casus sit,

cuius

cuius casus esse possit, oportet ostendi. Sed ante id qđ dicimus Cato, nullus prædicatur casus. igitur qm Cato nomen nullius inflexionis est, nec omnino casus est. Cæteri autem casus, qui dicuntur nominatiui inflexione formantur, Catonis, & Catoni, & Catonem. quare si distant ea, quæ ab inflexione nascũtur ab his, quæ inflectuntur: distant quoq; hi omnes casus, qui sunt Catonis, Catoni, Catonem, ab eo qđ est Cato, idest a nomine principali. sed hic Cato nomen est, casus igitur nomina nõ sunt. Aliud enim est ipse casus, aliud cuius est casus. quocirca si nominis hæc omnia casus sunt, hæc nomina non sunt. Atq; ideo prudenter ueteres omnes casus genitiuum, datiuum, accusatiuum, uocatiuũ, ablatiuũ, suis diuersis nominibus uocauerunt. Primum uero alias rectum, quasi a nullo inflexum, alias nominis ipsius uocabulo, nominatiuum dixerunt. Quare nunc hoc Aristoteles exequitur, qui casus nominum uideantur, non esse nomina, sed tantum nominum inflexiones, idest casus.

Ratio autẽ eius in aliјs quidem eadem est, sed differt. Quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum neq; uerũ neq; falsum est, nomen uero semper. ut Catonis est, uel non est. nondum enim aliquid uerum dicit, aut falsum.

13. Ratio inquit, idest definitio nominis, & casus nominis, eadem est. nam sicut nomen uox significatiua est, secundum placitũ, sine tempore, ut eius pars nulla extra significet: sic etiam casus. nam uox est, & secundũ placitũ designatiua, & cuius separatæ partes nihil extra designant. Ergo eadẽ definitio ratioq; nominis est & casus nominis. sed his una additur differentia, quod omne nomen ei eo quod dicitur, est, aut non est, coniunctum, aut affirmatiuam enunciationem faciet, aut negatiuam, ut Socrates est, uel Socrates nõ est. Hic.n. quoniam ueritas aut falsitas incidit, enunciationem esse necesse est: in casibus uero quãuis addas est, aut nõ est, nulla inde affirmatio neq; negatio fit. Neq; enim in hos ulla ueritas aut falsitas cadit. Siquis enim dicat Socratis est, Socratis nõ est, uel Catonis est, Catonis nõ est. quid fit, uel nõ fit, non apponens, cum simplici casu, est, aut nõ est, iungens, imperfectã faciet orationem a falsitate ac ueritate disiunctã. Quare nulla enunciatio est. Ergo differt nomẽ a casu. ꝙ nomen quidẽ cũ est, aut non est, iunctũ, uel uerum uel falsum facit. casus uero neq; uerũ dicit, neq; mentitur. Etenim nullo alio addito trunca est atq; imperfecta sentẽtia. sed quorsum ista? ut definitio scilicet nominis integerrima cõpleretur. Etenim iam nunc definitio nominis hoc modo est. Nomen est uox significatiua, secundũ placitũ sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, definitũ aliquid significans, cum est aut nõ est iuncta, faciens enunciationem. Sed de nomine hactenus. Nunc uerbum diligentissima definitione determinat.

DE VERBO.

VErbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota.

14. Verbum distat a nomine in hoc solo, ꝙ nomen sine tẽpore est, ut supra iam dictum est: uerbum uim temporis in significationibusq; trahit: & esset quidem plena definitio uerbi, si alia in eo omnia, quæ in nomine posita sunt, ponerentur, hoc solo discrepante, quod uerbum consignificat tempus, essetq; definitio ita: Verbum est uox significatiua secũdum placitum, cuius nulla pars extra significatiua est. sed quoniam sunt illa nomini uerboq; cõmunia, proprium autem uerbi est consignificare tempus, a proprietate definiti, scilicet uerbi, qua a definitione nominis segregatur, uerbũ uoluit definire. Diligenter autem ait, consignificat. nam significant nomina tempus. ut dies. ut annus, hæc enim tẽporum nomina sunt. Verbum autem proprie consignificat tempus, principaliter enim aut passionem designat, aut actũ. ut cum dico, accuso, uel accusor: sed cum ipsa actus passionisq; significatione, uim quoq; secum temporis trahit, ut ille actus, aut passio, præter præsens, aut futurum, aut præteritum, aut quod inter hæc est, esse nõ possit. Et est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota. Sensus huiusmodi est. Omne inquit uerbũ significat aliquod accidens, qđ accidens semper de altero prædicatur. nam si omne uerbũ aut actionem, aut passionẽ designat: Actio uero & passio in accidentibus numerãtur, omne uerbũ uim significat accidentis, sed accidens semper de eo prædicatur, qđ sibi subiectum est. ut albũ de corpore, & durũ de ferro: quare omnia uerba eiusmodi aliqua designant, q̃ semper de altero prædicantur. qđ per hoc .s. dixit, quod ait, uerbum notã esse, id est significationẽ eorũ, quæ de altero prædicantur. quod idem ualet tanquam si diceret, uerbũ semper accidentia significat: quorum hæc natura est, ut semper de altero prædicentur, cuius enim quælibet res nota est, hanc ipsa quæ nota est, designat.

Dico uero, quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem nomen est, currit autem uerbum, consignificat enim nunc esse.

15. Supra in nominis definitione proposuit, nomen esse sine tempore, qđ nunc quoq; hoc monstrat exẽplo, & diligẽtissimo quidẽ. nam idem prædicamentum ad nomen relatũ sine temporis consignificatione monstratur, ad uerbũ uero uidetur esse cũ tempore. Cursus enim simpliciter dictus, ut nomen, & ut res propria, sine tẽpore est: si uero in actionẽ, q̃ uerbi semper est, inducatur, mox proprietatẽ uerbi ac temporis in se suscipit significationem. Currit enim uerbũ est, & significat actionẽ, & cum eadem tempus ostendit. monstrat enim nunc esse, id est præsens tempus. Consignificat autẽ ideirco dictũ est, quoniã quod dicimus currit, actũ quidẽ quendam significat, cũ eo uero actu in ipsa significatione uerbi pręsens tempus inducitur. atq; ideo diligenter ait consignificat. Et est hæc uerborum subtilitas in Aristotele mirabilis.

Et est semper eorum, quæ de altero dicuntur, nota: ut eorum, quæ de subiecto, uel in subiecto sunt.

16. Semper inquit uerbum ea significat, quæ de altero prædicentur. Quæ sint autem hæc quanquam breuissime, ipse tamen ostendit. Est autem cõsuetudo Aristotelis, ea quæ accidentia sunt, in subiecto esse dicere, nec non etiam eadem ipsa accidentia de subiecto prædicari. iccirco quod omnia quæcunque accidentia sunt, uel denominatiue, uel quolibet alio modo & de subiecto prædicãtur, & in subiecto sunt. Nunc ergo hoc dicit, tale quiddam significat uerbũ, quod semper accidens sit, quod accidens uel in subiecto semper, uel de subiecto prædicatur. Est alia quoque expositio hoc modo, de subiecto dicitur genus semper ad species. Ergo eorum quæ sunt accidentia, alia sunt indiuidua, alia generalia: & illa quidem quæ sunt indiuidua, in subiecto tantum sunt, ut quodlibet particulari corpori accidens. alia uero sunt generalia accidentia, quæ de aliis accidententibus prædicantur, ut de subiectis, ut est color. nanque prædicatur de albedine, & nigredine, & cæteris. Ergo nunc omne, inquit, uerbum quiddam quod de altero prædicatur, significat. Sed hoc huiusmodi erat, quod aut particulare sit, & in subiecto tantum. ut est currit. cursus enim de nullo alio prædicatur subiecto, nisi tantum in subiecto est: aut generale erit illud accidens & uniuersale, ut de alio rursus accidente prædicetur, ut de subiecto. ut si dicam mouetur. Hoc enim quod dicimus mouetur, de subiecto cursu prædicatur. qui currit enim mouetur. Significat igitur uerbum aut particulare accidens, quod est tantum in subiecto: aut uniuersale, quod de alio accidente uelut de subiecto prædicetur. Hactenus definitionem uerbi distribuit. Nunc uero sicut fecit in nomine, ea quæ in uerbum incidere poterant, & uerba non esse, a uerbi ratione & proprietate disiungit.

Non currit uero, & non laborat, uerbum non dico: Consignificat etenim tempus, & semper de aliquo est. Differentia autem huic nomen non est positum, sed sit infinitum uerbum.

17. Sicut in nomine fecit, ita quoq; in uerbo ad integram definitionem uerbi, proprietatemq; contendit. Ait enim nõ currit, non esse uerbum, tertio, q uerbũ omne finitum aliqd designat. Non currit autem quemadmodum infinitũ sit, paulo post demonstrabitur. Neq; oratio est. In hoc enim qđ dicitur nõ currit, neq; duo uerba sunt, neq; duo nomina, neque nomen & uerbũ, q̃ sola possunt iungere orationẽ. At uero negatio nõ est. etenim tota imperfecta sentẽtia est, sed neq; huic, inquit, antiquiores posuere uocabulũ. Hæc enim differentia, quæ est nõ currit, & non laborat, quæ a uerbo puro & simplici distat, nullo apud antiquiores uocabulo nuncupata est. Differentiam autem uocauit id quod dicitur, nõ currit, & nõ laborat, ab eo quod est currit, & laborat. Sed quoniam his nullum est nomen ab antiquis impositum: Aristoteles nomẽ ipse cõstituit, dicens, sit uerbum infinitũ. Alio qui maximã dubitationem facit huius prædicamenti similitudo, quod ipsum quidẽ prædicamentum uox est designatiua secundũ placitum, & de altero prædicatur, & consignificat tempus, idem scilicet quod uerbum, quod est currit. Sed hoc solo differre perspicitur, quod illud finitum uerbum est, hoc infinitum. Cur autem hoc infinitum est, continua ratione persequitur.

Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

18. Infinitum inquit uerbum est, quoniam cum de altero semper prædicetur. (non currit enim de altero dicitur) tamen æque uel de subsistente re, uel de non subsistente prædicari potest, ut in eo quod est, homo non currit, homo res est subsistens. Ergo dicitur id quod est, non currit, de homine, idest de re subsistente. Rursus dicimus chimæra non currit, chimæra uero non est, nec omnino subsistit, & potest de ea uere dici, q omnino non currit. Ergo id quod est, non currit, & de ea re quæ subsistit atq; est in rebus, dicitur: & de ea quæ neq; est, neq; esse poterit, prædicatur; quare infinitum dicitur uerbum. Nec solum hoc, sed illud etiam, quod qui dicit currit, rẽ quã quisq; faciat, definite significat. Cum uero dicit, non currit, ipsum quidem cursum uidetur auferre, sed utrum sedeat, an iaceat, an ambulet, an aliquid aliud faciat, non relinquit. Quare, quoniam & ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, infinita sunt, & de his omnibus prædicatur, quoniamq; id quod tollit, finitum est, quod uero ponit, infinitum propter hoc, uerbum uocabitur infinitum.

Similiter autem curret & currebat uerbum non est, sed casus uerbi. Differt autem a uerbo, quod hoc quidem consignificat præsens tempus, illa uero quæ circa sunt.

19. Vt in nomine fecit, cum casus a nominibus distinxit: ita quoq; casus uerborum, nunc a uerborum ratione disiungit. Curret.n. quod futurum est, uel currebat, quod præteriti retinet partem. uel cucurrit, quod est integrũ perfectumq; præteritum, non sunt uerba, sed uerborum casus. præsens enim aut futurũ expectat, aut præteritũ relinquit. Atq; ideo futurũ tempus ad præsens tendit, præteritum a præsenti inchoat. unde fit ut principaliter cõtineat uerbũ, id qđ est præsens, ut sit uerbũ integrum qđ præsens designat. Hæc autem quæ præter præsens in aliqua significatione sunt, nõ sunt uerba, sed uerborũ casus. Hic quoq; sicut in nomine fecit, uerborum & casuum differentiam prodit. Ait.n. omne uerbum præsens significat tempus. Casus uerborum illud tempus significat, qđ circa ipsum præsens est, idq; cõplectitur. Complectuntur autem id quod est præsens, circa qđ ipsum sunt futurum, & præteritum tempus. inter utraq; enim tempora præsens locatur. Quicquid ergo uel futurum tempus, uel præteritum significat, quæ tempora præsens cõplectuntur, & circa sunt, non uerba, sed uerborum casus dicuntur. Est ergo integra definitio uerbi. Verbum est uox significatiua secundum placitum, cum tempore, cuius nulla pars extra significatiua est separata, definitum aliquid significans, præsentis significationem tenens. Quoniam uero pars uerbi nihil extra designet, ex eo manifestum est, quod ne nominis quidem pars quicquam extra significat.

Ipsa itaque, secundum se dicta uerba, nomina sunt, & significant aliquid. Constituit enim, qui dicit intellectum, & qui audit, quiescit.

20. Subtilissimum quidẽ ingreditur sensum, sed est huiusmodi. Omne inquit uerbũ per se, & sine alterius cõiunctione prolatum, nominis quodãmodo ipẽm tenet, & uere nomen est. Cum.n. dico homo currit, tunc id quod dixi currit, ad hominẽ referens, integrũ feci uerbum, quoniam sine dubio semper de altero prædicatur. sin uero per se dixero currit, suũ quiddam quodãmodo facio ipsum currit, cum nullo alio iungens, & fit mihi nomen. Vnde græci quoq; his per se dictis uerbis, aliquoties addunt articularia præpositiua, ut est τὸ τρέχειν, τοῦ τρέχειν. Siquis.n. dicat uelocius est id quod est currere, eo quod est ambulare. In illo nominatiuũ iunxit articulum, dicens, id qđ est currere: In illo uero ablatiuũ, dicens, eo quod est ambulare. uelut siquis in nomine dicat, id qđ est scamnũ leuius est eo, quod est ostium. Hoc quod diximus, id quod est scamnum ad ipsum articulare præpositiuum iunximus, tanquã si diceremus hoc scamnum, & quod rursus diximus eo quod est ostium, tanquam si diceremus hoc ostio. Ita quoq; cum dicimus, uelocius est id quod est currere, eo qđ est ambulare. hoc quod dicimus id qđ est currere, ita ponimus tanquam si dicamus, hoc currere. Et rursus eo quod est ambulare, tanquã si diceremus ablatiuo modo, ambulare, quasi translatũ ad nomen sit, dictumq; sit hac ambulatione. Quare per se dicta uerba nomina sunt. Et est huius rei probatio, quam ipse Aristoteles ponit. Cum.n. simplex dicimus nomen auditoris, inchoat intellectus cũ nostra prolatione, & dum proferimus, dictũ sequitur uocẽ, & tũc quiescit, cũ illud nomen fuerit expletum. cũ enim dico Hippocentaurus, ingreditur a prima syllaba audiẽtis intellectus, & usq; ad finẽ totius nominis nõ quiescit. Vbi uero extremam audierit syllabã, mox quid dictũ sit auditor intelligit, & ad eius intelligentiam conquiescit. Sic ergo & in uerbo, cum dicimus currere; intellectus quidem audientis per eius syllabas q̃ sunt, cur. & re. & rursus re, uadit. sed ubi extremã audierit syllabam, mox totius uerbi capiens significationẽ intellectus quiescit. Ergo uerbũ per se dictũ, nomini simile est, & est quodãmodo nomen. Sicut.n. in nomine is q dicit, intellectum audiẽtis ultimæ syllabę prolatione, & totius nominis perfectione constituit, & is qui audit quiescit, & ultra eius intelligentia nõ progreditur: ita quoq; & uerbum, si per se dicatur, audientis constituit intellectũ. q si cũ alio coniungatur, nondum tota intelligentia constituitur audientis. Vt cum dico, Socrates ambulat, in solo ambulat, qđ est uerbum, non consistit perfecta sententia, nisi in toto, quod est, Socrates ambulat. Rursus cum dico ambulare moueri est, nõ in unoquoq; horũ uerbo sententia constituta est, sed in tota oratione conquiescit auditor. Iccirco quoniam si uerbũ de uerbo altero subiecto prædicetur, utriusq; uerbi significationem iungit auditor, & nõ per se uerbũ ipsum cõsiderat qđ dicitur, sed ad alterũ refert. ut ambulare moueri est, ambulationem ad motum. uel Socrates ambulat, ambulationem ad Socratem. Tunc ergo fit integrũ uerbum, cum refertur ad alterum. at si simpliciter prædicetur, uerbum nomen est, idcirco quod sicut nomen dictum, ita quoq; uerbum audientis constituit intellectum.

Sed si est, uel non est, nondum significat, neque enim signum est rei esse uel non esse.

21. Sed quanquam nomen sit, inquit, uerbum, & aliquid definite significet per se dictum, solum tamen non faciet enunciationem, neq; uerum aliquid falsum'ue constituet. hoc est enim quod ait, Sed si est, uel non est, nondum significat ad affirmationem, referens quod dixit, sed si est ad negationẽ, quod ait, uel nõ est. Nihil.n. horũ significat uerbi per se prædicta prolatio. Cum.n. dico currit, hoc ipsum currit significat quidem aliquid, sed si est, aut non est, nondũ significat. Neq; enim esse signum est rei, aut non esse. Quod tantum ualet, tanquam si dicam, id quod dico currit, non significat esse ipsum cursum, aut non esse. si enim significaret, ita diceretur,

Currere

Currere est, uel currere non est. Nunc autem currit, non designat esse ipsam rem, uel non esse. dicitur enim solum, & est intellectus quidam, sed neque affirmationem significat, neq; negationem, iccirco quod neq; ponit rem esse, nec eam interimit. Quod per hoc monstrauit quod ait, neq; enim esse signum est rei, uel non esse, idest, neq; enim quodlibet uerbum ita prædicatur, ut signum sit rei illius de qua prædicatur, quod est, uel quod non est.

Nec si hoc ipsum, est, purum dixeris, ipsum enim nihil est: consignificat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.

22. Est uerbum, iunctum cum alio uerbo uel nomine, solet facere propositionem, ut homo est, uel currere est: Ipsum autem, est, purum si dictum inquit fuerit, neq; uerum est, neq; falsum, a quo omnes pene enunciationes fiunt, quæ sunt simplices. ergo nec si hoc ipsum, est, purū dixeris, esse aliquid, aut non esse significat. idest aut affirmat, aut negat, iccirco qđ ipsum est simpliciter dictum nihil est: non qđ omnino nihil significet, sed quod nihil ueritatis habeat, neq; falsitatis, idest, nō nihil est ad significationem, sed ad ueritatis falsitatisq; significationem, de qua nunc tractabitur. Cur autē nihil ueri falsiq; monstret, ostendit. Est.n. duobus modis dicitur, ut uerū falsumq; designet, aut cū unā rem quamlibet propria cōpositione constituit. ut cū dico, homo est, ipsum, est, cum homine iunctum, atq; cōpositum, esse hominem constituit, & fit exinde enunciatio. Aut rursus cum duæ res ꝑ ipsius uerbi cōpositionem copulationemq; iunguntur. ut est, homo animal est. Homo namq;, & animal copulantur, atq; iunguntur per id quod dicitur, homo animal est. Ergo si omnis ueri falsiq; in enunciatione significatio, eius qđ dicitur est, in cōpositione est, cum aut sua compositione aliquid esse constituit, aut duas res copulat atq; cōponit: uis eius q̄ in enunciationibus propositionibusq; mōstratur, in ueri falsiq; designatione, præter ipsas compositiones, in quibus hoc solet efficere, nulla est. atq; hoc est quod ait. Consignificat autem quandā compositionem, quam sine compositis nō est intelligere. Cum enim dico, est, nihil significaui qđ sit, aut non sit. Quod si faciam enunciationē, cōponam necesse est. ut homo est, aut homo animal est. Quare si omnis eius uis in ueri falsiq; enunciatione ad cōpositionem refertur: cū præter cōpositionem dicitur, quod in cōpositione designare potest, id præter cōpositionem non designat. potest autem cōpositione facta, uerū falsumq; in enunciatione mōstrare. Hæc igitur sine cōpositis in uerbo, est, nullus ualet aduertere. Recte igitur dictum est, consignificare quandam compositionem, quæ sine compositis intelligi non ualeret.

DE ORATIONE, ET EIVS SPECIEBVS.

ORatio autem est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum, ut dictio non, ut affirmatio, uel negatio.

23. Omne quod compositum est, eorum suscipit naturam, ex quibus totum compositi ipsius corpus efficitur. Quare, quoniam oratio uerbis constat atque nominibus, quæ significatiua sunt, recte quoq; oratio significatiua esse definitur. Sed distat oratio ab his, ex quibus ipsa effecta est, idest nominibus atq; uerbis, quod eorum partes nihil extra designant, orationis uero pars aliquid separata significat. nam si nomen & uerbum partes orationis sunt, hæc autem per se significant, non est dubium separatas orationis partes significare. Quid autem designent sequenti determinatione monstrabit. Significant igitur partes orationum, ut dictio semper, non ut affirmatio semper, uel negatio. Nunc autem dictionem dicit, simplicem uerbi aut nominis nuncupationē. Sunt enim quædam orationes, quarum partes ita significant, quasi affirmatio, ut in ea oratione quæ est: si dies est, lux est. id quod dicimus, lux est, totius orationis pars est, & ita est significatiua, ut quædam affirmatio. Sed non omnis oratio affirmationem habet in parte; hæc enim ipsa, quę dicit lux est, habet in partibus id quod dicimus lux, & rursus id quod dicimus est, sed neutra ipsarum affirmatio est, sed tantum simplex dictio. Omnis ergo oratio dictionem quidē habet in parte, non uero omnis oratio affirmationem. Recte igitur dictum est, partes orationis significare, ut dictionem, non ut affirmationem. Quid autem sit dictio, ipse paulo post clarius demonstrabit.

Dico autem, ut homo. significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio uel negatio, si aliquid addatur. Sed non una hominis syllaba.

24. Quod supra posuit, dicens orationis partes, ut dictionem significare, nō ut affirmationem, hoc conuenienti mōstrauit exēplo. homo inquit dictio est, & est pars orationis, si in tota oratione ponatur: ut est, homo, animal est. Ergo id quod dicimus homo, dictio quædā est, sed affirmatio non est. Cum ergo nomen hoc, idest, homo pars orationis sit, & affirmatio nō sit, docet uerū esse qđ dicitur, orationis partes significare, ut dictionē, nō ut affirmationē. Docet autē illa res nomen hoc, affirmationem nō esse, quod in affirmatione semper ueritas, aut falsitas inuenitur, nomen uero simpliciter dictū, neq; uerū, neq; falsum est. Quare nomen hoc, idest homo, ut affirmatio nō significat, sed designat aliquid simplex. significat igitur aliqd, ut dictio. Hæc autē dictio, si et addatur aliquid, ut uerbū est, aut quodlibet uerbū aliud, qđ enunciationem possit efficere, erit affirmatio. Si enim quis dicat, homo est, uel homo uiuit: fit affirmatio, atq; hoc est qđ ait. Sed erit affirmatio, uel negatio si quid addatur. Si.n. aliquid ita apponatur, uel appositū ita negetur, ut enunciatio constitui possit, affirmatio negatione perficitur. Siquis.n. dicat homo uiuit, affirmatio est: homo nō uiuit, negatio. Docet autē dictionem esse uocem, secundum positionē per se significantem, per hoc quod ait, sed nō una hominis syllaba. Vna enim hominis syllaba dictio non est, iccirco ꝙ nihil ꝑ se separata significat, ut ho. & mo. & in cæteris, ut supra ostēdimus. Omnis enim huiusmodi pars, quæ per se nihil significat, nō est dictio, sed tantū in toto nomine quiddam positū designat, & consignificat, ut in eo quod ipse ponit exemplo.

Neque enim in eo quod est sorex, rex significat, sed uox nunc est sola. In duplicibus uero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictū est.

25. In eo inquit quod est sorex, rex uidetur quidem aliquid significare, sed cum toto nomine consignificat potius, quam quicquam per se ipsum designet, quemadmodum supra iam dictum est. Docuit enim supra partes nominis, nihil omnino significare separatas. Quod ergo dicit, sed non secundū se, idest in eo quod est sorex, rex per se nihil significat, sed tantum quiddam consignificat, quod cum tota nominis cōpositione designat. cum &, so, syllaba, & rex iuncta in unum, id quod est sorex, in tota syllabarum cōiunctione designet.

Est autem oratio omnis quidem significatiua, non sicut instrumentum, sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.

26. Plato nomina naturalia esse constituit, & hoc hinc probare contendit, quod quædam suppellex, & quodammodo instrumentum sit inuicem sensa prodendi. Naturalium uero supellectiles sunt naturales. ut oculi instrumenta quidem sunt uidendi, quia uisus res naturalis est. Quare oculos quoque naturales esse necesse est, ita etiam oratio rerū naturalium suppellex est, atque instrumentum, idest sententiarum. Quare ipsa quoque oratio est naturalis. Aristoteles autem dicit, non secundum naturam esse orationē, sed secundum placitum. quocirca nec orationem esse supellectilem naturalem. Quod enim dicit, non sicut instrumentum, non dicit non per hoc instrumentum sensa proferri, sed tantum rem esse orationem secundum positionem, per quā proprias sententias demonstremus. Cuius enim rei partes ad placitum sunt, ipsa quoque ad placitum est. Sed orationis partes nomen, & uerbū sunt, hæc autem sunt ad placi-

tum, non natura. oratio igitur ipsa secundum placitum positionemq; est, sed non est naturaliter constituta. Est autem integra definitio orationis hæc. Oratio est uox significatiua secundum placitũ, cuius partes aliquid extra significant.

Enunciatiua uero non omnis, sed illa in qua uerum uel falsum est, non autem omnibus inest, ut deprecatio oratio quidem est, sed neque uera, neque falsa.

27. Orationis (ut supra iã diximus) multæ sunt species. est enim oratio prima, optatiua, ut utinam tibi istam mentẽ dii immortales dent. Secunda, uocatiua, ut heus tu. Tertia, imperatiua, ut cape, da hoc Portio. Quarta deprecatiua, ut Iupiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Quinta, enunciatiua, ut dies est, dies non est. sed in hac sola specie orationis ueritas & falsitas inest, in illis uero cæteris minime. Volens autem Aristoteles ostendere, multas esse orationes, & non omnem orationem esse enunciatiuam, hoc addidit, Deprecatio oratio quidem est, sed neq; uera neq; falsa. Etenim deprecatio in orationis speciebus ponitur, sed nulla in ea ueritatis natura, falsitatisq; cognoscitur.

Cæteræ igitur relinquantur. Rhetoricæ enim uel Poeticæ conuenientior est consideratio. Enunciatiua uero præsentis est speculationis.

28. Deprecatiuam inquit, & optatiuam, & uocatiuã, & imperatiuam, poetis atq; oratoribus relinquamus. Illis enim uel ad immittendos, uel ad amouendos affectus, cæteræ orationis species assumuntur. Nos uero philosophi, quibus ueritatis falsitatisq; discretio est curæ, de illa sola oratione tractamus, in qua utrumlibet horum possit agnosci. In enunciatione uero aut ueritas inest, aut falsitas. quocirca nos quoque de enunciatione tractemus.

Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, deinde negatio, aliæ uero omnes, coniunctione unæ.

29. Enunciatiuarum orationum aliæ sunt per se unæ, ut est, homo animal est: aliæ coniunctione unæ, ut est, si homo est, animal est. Homo est enim, & animal est, duæ sunt, sed addita coniunctione, quæ est, si, una redditur. Earum autem quæ unæ per se sunt, prima est affirmatio, secunda negatio. Hoc enim tollit negatio, quod affirmatio ante constituit. & hoc negatio diuidit, quod illa coniunxit. Enunciatiuarum igitur orationum earum, quæ sunt per se unæ, prima est affirmatio, deinde negatio. Aliæ uero sunt non per se unæ, sed cum plures sint naturaliter, unæ fiunt coniunctione.

Necesse est autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo esse, uel casu uerbi. Etenim hominis ratio, si non est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua.

30. Aristotelis in græco textus non habet ita, ut nos supra posuimus, sed hoc modo. Etenim hominis si non aut est, aut erit, aut fuit, & cætera. Subintelligendum relinquente philosopho, qđ de ratione diceret. i. de definitione, quã græci λόγον dicunt. Sed cũ supra de oratione tractasset, q̃ apud illos similiter λόγος uocatur: dum de hominis ratione, idest definitione uellet dicere, quoniã nõ significat uerũ uel falsum, nisi ei aut est, aut erit, aut fuit, addatur, cõmunione uocabuli usus, ad λόγον, de quo superius tractabat, retulit, ut nõ orationem intelligeremus, sed potius rationẽ. De qua re nũc illis satisfacimus, qui grecæ orationis periti, nos forte culpabunt, cur qđ illic nõ sunt, nostræ translationi adiiceremus. Nos. n. ad faciliorẽ intellectũ latinæ orationi famulantes, hoc apposuimus: quia de oratione loquentibus intellectus ad rationẽ, nisi id esset adiectũ, transferri nõ poterat. Totum uero qđ dicit tale est, enunciatiuæ orationes si sunt simplices, has uerba constituunt. Ex duobus. n. nominibus solis enunciatio nõ fit. ex nomine autẽ & uerbo fit, ut est, homo uiuit. Fit quoq; ex solis uerbis, ut est, ambulare moueri est. Fit etiã ex casu uerbi, ut Socrates fuit, uel etiã dies erit. Erit enim & fuit, uerbi casus sunt. quocirca enunciatiuam orationem simplicem sola maxime uerba constituunt. Eorumq; ponit exemplum, in quo cum plura sint nomina, nisi addito tamen uerbo in enunciationis proprietatem, & significantiam non uenit, ut est definitio hominis. Ratio enim hominis est speciei definitio. Cui si non aut est, aut non est, aut aliquid huiusmodi addatur, enunciatio esse nõ poterit. nam siquis dicat animal rationale mortale, nulla in eo adhuc falsitas, aut ueritas intelligitur. Si uero addatur est, ut sit animal rationale mortale est, enunciatio sine ulla dubitatione perficitur. Solum igitur uerbum enunciatiuam simplicem continet orationem.

Quare autem unum quiddam est, & non multa, animal gressibile bipes (neq; enim eo quod propinque dicũtur, unum erit) est alterius hoc tractare negocij.

31. Cum de simplicibus, atque unis orationibus loqueretur, definitionem hominis interposuit, de qua nunc hoc dicit. Ita quidem interposita est definitio hominis, tanquam si una esset oratio. Cur autem una sit oratio, nunc inquit dicere intermittemus. Neque enim iccirco una esse putãda est, quia continue dicitur, & sibimet propinque, animal gressibile bipes. Posset enim uideri horum continua, & sub una prolatione dicta, unam facere enunciationem, sed hoc Aristoteles negat. nam non iccirco una oratio est, quia propinque & continue dicitur. Cur autem una sit, alterius est hoc tractare negocii, & de eo disputat in his libris, quos metaphysica inscripsit, quod est primi opus philosophi. Nobis autem hoc in secunda editione monstrandum est.

Est autem una oratio enunciatiua, uel quæ unum significat, uel coniunctione una: plures autem, quæ plura, & non unum, uel inconiuncta.

32. Duplicem modum unarum multarumq; orationũ esse denunciat. Est nanque una oratio, uel cum unam rem significat, uel cum coniunctione una est, ut est ea quæ dicit, animal rationale mortale homo est. Hanc enim huius orationis sententiam nullus in multas significationes diducere poterit, sed unum quoddam significat, & est præter coniunctionẽ. Alia uero oratio est una, quæ per coniunctionẽ una est, ut si dies est, lux est. Est ergo una oratio, quæ uel unam rem significat, uel coniunctione iungitur. Plures autem sunt, quæ plura significant, ut est, canis mouetur. Hanc. n. potest & ad latrabilem, & ad marinum, & ad cælestẽ, auditor aduertere, atq; ideo quoniã multa significat, nõ est una oratio, sed plures. Sunt quoq; orationes per se plures & numero & significatione, quæ nulla coniunctione copulantur, ut siquis dicat, sol est, pax erit, nox est, cælum uoluitur. hæc. n. cum plura significent, nulla tamen coniunctione iunguntur, atque ideo plures orationes uocantur. In summa igitur orationum unarum, aliæ sunt significatione unæ, aliæ coniunctione. non unarum uero orationum, aliæ sunt significatione plures, aliæ eo quod nulla coniunctione copulantur.

Nomen ergo, & uerbum dictio sit sola, quoniã nõ est dicere, sic aliquid significantem uoce enunciare, uel aliquo interrogante, uel non, sed ipso proferente.

33. Per hanc sententiã simplex dictio quid sit exponit. Dicit enim uerbum nomenq; dictiones uideri solum, nõ etiã affirmationes, atque huius sententiæ causam subnectit. Iccirco enim uerba & nomina dictiones solum sunt, quoniã cum dicta fuerint simplicia, siue aliquo proferente, idest spõte dicente, siue ad alterius interrogationem aliquo respondente: neque uerum ex his, neque falsum ualet intelligi. Siquis enim per se dicat, Socrates; uel rursus per se solum simplexq;, ambulat: neque uerum efficit, neque falsum. Si uero alio interrogante, Socrates ne ambulat? ille respondeat, ambulat: si huic ipsi uerbo per se quisquam uelit aduertere, quod dixit ambulat, enunciatio nulla est. quòd si cum superiore interrogatione coniungat, tunc ex interrogationis & responsionis coniunctione nascitur enunciatio. Solum autem nomen, uel uerbum neque dicente aliquo, & sponte proferente, nec respondente, potest quisquam dicere, quòd enunciatio facta est. Et sensus quidem huiusmodi est. Ordo autem uerborum talis est. Nomen ergo, & uerbum dictio sit sola, quoniam sic aliquid significantem

tem uoce, idest, nomen aut uerbum simpliciter proferentem, non est dicere enunciare. Non enim possumus dicere, quod aliquid enunciet is, qui simplex nomen, aut simplex protulit uerbum, siue alio interrogante, siue non interrogante, sed ipso sponte proferente.

Harum autem, hæc quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo: uel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita.

34. Nunc quid oratio sit simplex cõpositaq; declarat. Est enim simplex oratio, quæ duobus terminis cõstat. Termini autẽ sunt nomina, & uerba, quæ in simplici propositione prædicamus, ut in eo quod est, Socrates disputat. Socrates & disputat termini sunt, & qui minor terminus in enunciatione proponitur, ut Socrates, subiectus dicitur, & ponitur prior. qui uero maior, prædicatur, & locatur posterior, ut disputat. Quæcunque propositio ex uno subiecto & uno prædicato facta est, illa simplex enunciatio nuncupatur. atq; hoc est quod ait. Harum autẽ, id est enunciatiuarũ simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, ut unũ prædicatũ, quod est aliquid, de uno subiecto quod est de aliquo, prædicetur. Hoc autẽ pertinet ad affirmationem, ut aliquid de aliquo prædices. Ad negationem uero, ut unũ aliquid ab uno aliquo prædicando disiungas, ut in eo quod est, Socrates non disputat. disputare unũ terminũ, a Socrate alio termino, prædicando disiunxi. Aliæ uero sunt orationes enunciatiuæ, quæ cõpositæ nominantur, quæ ex simplicibus orationibus cõponuntur, ut est. si dies est, lux est. Dies est & lux est, duæ sunt simplices enũciatiuæ orationes, iccirco quod binis terminis constant. Ex duabus autẽ simplicibus orationibus tota hæc oratio est, quæ dicit, si dies est, lux est. Hoc est.n. quod ait. Hæc autem ex his coniuncta, id est ex simplicibus orationibus enunciatiuis, uelut oratio quædam iam composita, quippe cuius totum corpus ex his iungitur, quas simplices esse iam supra docui.

Est autem simplex enunciatio, uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt.

Postquã de compositis orationibus simplicibusq; tractauit, definitionem enunciationis per affirmationem & negationẽ ingreditur. ait enim, Enunciatio est uox significãs affirmationẽ uel negationẽ, uel in prçteritũ, uel in prçsens, uel in futurũ tempus. Quod enim dixit, de eo quod est, ad affirmationẽ retulit. quod addidit, uel nõ est, ad negationẽ. Quod uero secutus est, quẽadmodum tẽpora diuisa sunt, ad singulorũ temporũ retulit rationẽ, siue enim aliquis dicat. Socrates uiuit, Socrates nõ uiuit: siue, Socrates uixit, Socrates non uixit. uel sic, Socrates, uicturus est. Socrates uicturus nõ est. quoniã affirmatio est aut negatio, & quoniã quælibet ipsarũ in aliquo temporũ est, quæ diuiduntur in futurum, præsens, ac præteritum, plenam retinet simplicis enunciationis naturã.

Affirmatio uero, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero, enunciatio alicuius ab aliquo.

35. Ad affirmationis & negationis determinationem enũciationis nomen sumpsit, ut generis, est autẽ affirmatio quoties aliqd de aliquo cũ eo quod est esse prædicamus. ut cum dicimus, homo animal est, animal de homine prædicamus. Quoties autẽ aliquid ab aliquo prædicando disiungimus. negatio est: ut hõ lapis nõ est, lapidẽ.n. ab homine disiungimus, quare recta affirmationis & negatiõis facta est definitio.

DE OPPOSITIONE ENVNCIATIONVM

QVoniam autem est enunciare, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod nõ est, non esse; & circa ea, quæ sunt extra præsens, tempora, similiter omne contingit quod quis affirmauerit, negare & quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quoniam omni affirmationi est negatio opposita, & omni negationi affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ.

36. Nunc diuidit enunciationes, & quæ de his possunt fieri rebus, quæ sunt, & quæ de iis quæ non sunt, siue in affirmatione, siue in negatione. Dicit enim, quoniam est enunciare quod est non esse, ut siquis dicat, nullus homo animal est. Hoc enim quod est, non esse proposuit. Hæc est falsa negatio. Et quod non est esse, ut si quis dicat, omnis lapis animal est. quod enim non est esse constituit. & hçc est falsa affirmatio. Et quod est esse, ut siquis dicat, omnis homo animal est. Quod.n. est, esse confirmat, & hæc est affirmatio uera. Et quod non est, nõ esse, ut siquis dicat. nullus lapis animal est. Quod enim nõ est, non esse proposuit, & hçc est uera negatio. Et non solũ hoc in præsenti tempore, sed circa ea quoq;, quæ præter præsens sunt, tempora. Hoc autẽ tantũ ualet, ac si diceret, hoc nõ modo in præsenti tempore ita enũciari potest, ut sit uera falsaq; negatio, & rursus uera falsaq; affirmatio, sed etiã in præteritũ & futurum, quæ extra præsens tempora sunt. Similiter etenim omne cõtingit quod affirmatur, negare, & quod negatur ab alio, aliũ rursus affirmare. Quod si omni ueritati falsitas opponitur, omni etiam falsitati ueritas est autẽ & affirmationis & negationis falsa proferre: constat quod omni negationi affirmatio, & omni affirmationi negatio opponitur. Hinc ergo quid sit quod dicitur cõtradictio, declaratur. Est enim cõtradictio affirmationis & negationis oppositio. Cum.n. quis affirmat, quod alius negat, ipsa utrarumq; propositionum pugna, contradictio nominatur. Atq; hoc est quod ait. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita. Cum enim affirmatio negationi opponitur, cõtradictio est. Sed quæ sit affirmatio opposita negationi, aut quæ sit harũ propositionũ oppositio, in sequentibus prodit. Neq;.n. quælibet negatio cuilibet affirmationi opposita est, sed tantũ hæ quas in sequẽtibus ipse determinat. quocirca erit cõtradictio, affirmatio & negatio oppositæ. quæ sint aũt opositæ, sequens expositionis ordo contexit.

Dico autem opponi eiusdem de eodem. Non autem æquiuoce, & quæcunque cætera talium determinauimus contra sophisticas importunitates

37. Fieri tunc oppositionem in affirmationibus negationibusq; demonstrat, cũ idẽ subiectum idemq; prædicatum in negatione sit, quod quilibet in affirmatione proposuit: oportet.n. semper si opposita est affirmatio negationi, unã esse ueram, alteram falsam. quod si utræq; falsæ sunt, aut utræq; ueræ non sunt oppositæ. Neq;.n. se periment. Si autẽ una sit falsa, alia uera, tũc uera perimit falsam. & si illa fuerit uera, alia mox a ueritate discedit. Quod si in qualibet affirmatione aut subiectum, aut prædicatum fuerit æquiuocum, non sunt oppositæ. Siquis enim dicat, Alexander Helenã rapuit, & hoc aliquis neget dicẽns. Alexander Helenam nõ rapuit. quoniã Alexander æquiuocũ nomem est, potest utrunq; esse uerum, & negatio, si de Alexandro magno loquatur. & affirmatio, si de Alexandro Troiano proponat. Quare non sunt hæ oppositæ. Illas autem esse dicit oppositas, quæcunq; eiusdẽ prædicati habent oppositionẽ de eodem subiecto, ut ibi nulla æquiuocatio diuersitatis causa sit, hoc enim est quod ait. Dico autẽ opponi eiusdẽ de eodem, non autem æquiuoce: ut eiusdẽ prædicati fit oppositio in negatione, qui fuit in affirmatione: & de eo subiecto fiat negatio, de quo ante facta est affirmatio. Sed diligentius hæc in libro, quem περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων inscribit, edisserit. illic.n. sophistarũ, quos fallaces argumentatores latine possumus dicere, qui per huiusmodi propositiones, quæ uerũ inter se falsumq; non diuidunt, mendaces colligunt syllogismos, argumenta distinxit, quibus capere respondentem, atque innectere consueuerunt. Ergo nunc hoc dicit, etiam illa esse obseruanda, quæ contra argumentatorum importunitatem determinata sunt. Quæ uero sint illa, dicenda a me, secundæ æditionis textus expectet.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerũ uniuersalia, illa uero singularia. Dico autẽ uniuersale, quod de pluribus natum est prædicari: singulare uero, quod nõ: ut homo quidem uniuersale est: Plato uero eorũ, quæ singularia sunt.

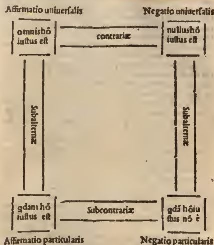
38. Omnis propositio quemadmodum fiat ostendit. Secundum enim res, quæ significantur, propositionis natura perficitur. Rerũ autẽ, alia sunt uniuersalia, alia particularia. Vniuersale est quod de pluribus prædicatur, ut homo de pluribus dicitur, & est uniuersalis. Singulare uero est, ut quælibet res indiuidua, cuius nulla prædicatio ad sibimet subiecta peruenIat, ut Plato uel Socrates. horum autem naturam docet exemplis. ait enim. Vt homo quidem uniuersale. Plato uero eorum, quæ sunt singularia. nam si hoc est uniuersale, qđ de pluribus prædicatur, homo uniuersale est. de pluribus .n. indiuiduis dicitur. Quòd si hoc rursus est singulare, quod de nullo alio prædicatur, Plato singulare est. Indiuidua nanq; de nullis aliis prædicantur. Quoniam ergo sunt quædam rerum uniuersalia, alia uero singularia, manifestum est, quòd omnis affirmatio, aut negatio per hæc constituitur.

Necesse est autem enunciare, quoniam inest aliquid, aut non: Aliquoties quidem eorum alicui, quæ uniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorũ, quæ sunt singularia.

39. Omnis nanq; ꝑpositio, aut singulare habet, aut uniuersale subiectũ, siue affirmatione annuat, siue annuat negatione. Siquis .n. dicat, homo animal est. homo animal nõ est. uniuersalẽ rẽ .i. hominẽ, animal aut esse, aut nõ esse proposuit. atq; hoc est qđ ait. Necesse est autẽ enunciare qđ inest aliquid, aut nõ. aliquoties quidem eorũ alicui, quæ sunt uniuersalia. Homo .n. cũ sit uniuersale, animal illi inesse affirmatio ꝑposuit, quæ dixit, homo animal est. & nõ inesse negatio, quæ ait, homo animal nõ est. Si uero aliquis sic dicat. Socrates disputat. Socrates nõ disputat: alicui eorũ, quæ sunt singularia esse, & non esse coniunxit. Et hoc est quod ait. Aliquoties autem eorum quæ sunt singularia. nam cum Socrates singulare quiddam sit, disputatio ei ab affirmatione iuncta est, sed a negatione seiuncta.

Si ergo uniuersaliter enunciet de uniuersali, quod est, aut non, erunt hæ contrariæ enunciationes. Dico autem de uniuersali enunciationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est. Quando autem de uniuersalibus, non uniuersaliter: non sunt hæ contrariæ: quæ autem significantur, est esse aliquando contraria.

40. Omnis affirmatio omnisq; negatio aut uniuersalis est, aut particularis, aut indefinita. uniuersalis est affirmatio, ut si quis dicat, oĩs homo animal est. Cum sit .n. uniuersale subiectũ hõ, de multis .n. prædicari aliis põt, uniuersaliter prædicatũ est. Diximus .n. omnis homo animal est. Nec solũ hominẽ, qđ est uniuersale, posuimus, sed etiã omne, & uniuersale .i. omne adiecimus uniuersali idest homini, & hęc est affirmatio uniuersalis. Sin uero dicat aliquis, nullus hõ animal est: Rursus homini, uniuersali rei, determinationẽ uniuersalem, id qđ dicitur nullus, adiecit. Siue ergo in affirmatione, siue in negatione, si eas uniuersaliter aliquis proferat, uniuersale uniuersali proponit. Non proponit autẽ uniuersale uniuersali, quoties ita dicit, Homo animal est, homo animal nõ est. Cum enim homo sit res uniuersalis, nulla adiectio uniuersalitatis, quæ est nullus, aut omnis, affirmationẽ uel negationẽ fecit. quocirca repetendũ est: affirmatio uniuersalis est, in qua uniuersale, uniuersaliter prædicatur affirmatiue. & negatio uniuersalis, in qua rursus uniuersale, uniuersaliter prædicatur negatiue: Et hæ hmõi contrarię sunt. Fieri .n. nõ potest, ut ubi uera affirmatio uniuersalis, illic uniuersalis negatio uera sit: & econtrario. fieri tñ potest, ut utræq; falsæ inueniri possint, ut oĩs hõ iustus est, nullus hõ iustus est hic .n. utræq; sunt falsæ, sed una quidẽ uera, altera falsa reperitur, ut in eo qđ est, oĩs homo animal est, nullus homo animal est: Hic una uera est, altera falsa. ut uero utręq; sint, fieri nõ põt. quocirca, qm̃ utræq; falsæ inueniuntur, oppositæ nõ sunt, sed sunt cõtrariæ Cur autẽ contrariæ dicãtur, alio loco nobis est dicendum. Particulares uero propositiones sunt hmõi. quidam homo animal est, quidam homo animal non est. hę dicũtur subalternæ. affirmatio .n. particularis, sub affirmatione uniuersali, subalterna est. Rursus eodẽ mõ particularis negatio, sub uniuersali negatione, subalterna est. Sed hæ, ut utræq; ueræ sint, aut una uera, alia falsa fieri põt, ut utręq; falsæ sint, nõ põt inueniri. ut in eo qđ est, quidã hõ iustus est, quidã homo iustus nõ est, utræq; sunt ueræ. Cum uero dicimus, quidã homo animal est, quidã homo animal non est, una uera est, altera falsa. & dicuntur affirmatio, & negatio particulares subcontrariæ. Quare nec istæ etiam uocantur oppositæ, iccirco quia utræq; ueræ inueniuntur interdum, sit autem harum talis descriptio.

Ergo neq; superiores uniuersales, neq; inferiores particulares oppositæ sunt: iccirco quod inferiores quidem utręq; ueræ, superiores autẽ utræq; falsæ esse possunt. Sunt autẽ oppositæ contradictorie (ut ipse ait) siquis aspiciat angulares, & affirmationẽ uniuersalẽ particulari cõparet negationi, ut est, omnis homo iustus est. quidã homo iustus non est. Hæ .n. neq; ueræ possunt inueniri, neq; falsæ. sed in omnibus una uera est, altera falsa. Et rursus si uniuersalis negatio particulari affirmationi comparetur, reperiuntur oppositæ: ut est, nullus homo iustus est, quidam homo iustus est. Semper enim una uera est, altera falsa. Et hoc in quibuslibet terminis si dispexeris, oratio nostra non discrepabit. Sit autem plenissima hoc modo descriptio.

Sunt

Sunt ergo determinationes, uniuersalium quidem omnis & nullus, particulariū uero, quidā. Illæ autē ꝓpositiones, q̃ neq; uniuersale habēt additū, neq; particulare, indefinitæ uo uocantur, & particularibus similes sunt, ut est, homo iustus est, homo iustus nō est. Possunt.n. utræq; esse ueræ, ut in hoc ipso exēplo quod diximus, & pōt una esse uera, altera falsa, ut, homo animal est, homo animal non est. utræq; uero ut falsæ sint, non potest inueniri, & hæ (ut dictum est) uocantur indefinitæ. Præter has autē omnes, singulares sunt, in quibus contradictio potest inueniri, ut in eo quod est. Socrates animal est. Socrates animal non est. Socrates iustus est. Socrates iustus non est. nam si nulla eas æquiuocatio uel prædicati, uel subiecti, uel alterius temporis, uel aliquid eorum quæ singulas determinant, impediat, semper una uera est, altera falsa. Quare, quoniam de omnibus in cōmune speculati sumus, & quid quæq; esset, quantum breuitas patiebatur, expresimus, ad textum nunc, quoniam tempus est, reuertamur. Si ergo inquit uniuersaliter enunciet in uniuersali, qđ est aut non: erunt cōtrariæ enunciationes. uniuersaliter enim enuntiat aliquis in uniuersali, quoties uniuersalem affirmationem, aut uniuersalem fecerit negationem. Cum enim dicit, omnis homo animal est, uniuersalem hominē uniuersaliter enunciauit, per id quod addidit, omnis. Quod si rursus dicat, nullus homo animal est, eodem modo uniuersalē hominem, uniuersaliter enūciat, per id quod ait, nullus, & sunt contrariæ. Quas autem dicat esse contrarias, subiecto declarat exemplo. Dico autem in uniuersali enunciationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est: una siquidem est affirmatio uniuersalis, altera negatio uniuersalis, quas cōtrarias esse, supra in descriptione docuimus. Quando autē in uniuersalibus nō uniuersaliter, nō sunt contrariæ. Quoties autē inquit indefinitæ sunt propositiones, & uniuersaliter uniuersale nō ꝓponitur, cōtrariæ nō sunt: ea.n. affirmatio quæ dicit, homo iustus est, & quæ dicit, homo iustus non est, contraria non est. Possunt enim utræq; simul esse ueræ, & in eodē, idest homine, qđ in contrariis fieri impossibile est. Quod uero addidit, q̃ autē significantur, est esse contraria, tale est. Ipsæ quidem propositiones contrariæ non sunt: significant tamen aliquando cōtraria. Siquis enim dicat, homo albus est, & alius neget, homo albus non est, ipsæ quidē contrariæ non sunt. Quod autem dicitur, homo albus nō est, potest quiddā significare contrarium. nam designat hoc quod dicitur, homo albus nō est, & rubri coloris esse & pallidi, & fusci, designat etiam nigri, quod est albo cōtrariū. Potest igitur, id qđ non est albū, esse nigrum. Ergo quanquam ipsæ contrariæ nō sunt, tamen potest aliquādo quod dixit contrariū significare, priori affirmationi, ut in eo quod diximus. nam si id quod dicitur, non est homo albus, nigrū esse designet, quoniam is qui niger est, albus non est: contrariæ quidem propositiones non sunt, quoniā possunt esse utræq; ueræ, quæ autem significantur, interdum contraria reperiuntur. Quæ autem sint huiusmodi propositiones, exemplorum subiectione monstrauit.

Dico autem non uniuersaliter enunciare de his, quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo, non est albus homo.

41. Et quid dicat esse uniuersale, non uniuersaliter prædicare, planissime demonstrauit dicens.

Cum enim uniuersale sit homo, non uniuersaliter utitur enunciatione. Omnis nanque non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter.

42. Nam id quod dicitur omnis, illud ad quod prædicatur colligit, atq; in unum corpus adducit, ut cum dicitur, omnis homo iustus est, nullum excipit hominem. Sed totā colligit humanitatem, & fit de re uniuersali homine, prædicatio uniuersalis, cum dicimus, omnis homo. nam cum sit uniuersale homo, huic uniuersali uniuersalitatem consignificat, id quod additur, omnis, & res uniuersalis, uniuersaliter prædicatur.

In eo uero quod uniuersale prædicatur, id quod est uniuersaliter prædicare, non est uerum.

43. Hac nos sententia, quem ad locum, uniuersalitatis determinationē recte ponamus, instituit. Docet enim semper istam uniuersalitatē, q̃ determinationē uniuersalē uocamus ad subiectum poni debere terminū, nunquam ad prædicatū. Siquis enim sic dicat, omnis homo animal est: recte dixerit, omnis ad subiectum, idest ad hominem ponens. Quod si sic dicat, oīs homo omne animal est, falsum dixerit. Ergo hoc nunc dicit, in eo uero qđ uniuersale prædicatur, ut animal de homine. animal enim uniuersale est: de omni enim homine prædicatur, nō est uerum, hoc ipsum uniuersale, qđ est animal, uniuersaliter prædicare, ut dicatur, omne animal esse hominem, nec solum in his, sed in nulla recte fieri affirmatione concedit, ait enim.

Nulla enim affirmatio uera erit, in qua uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

44. Hoc autem cur ueniat, paucis absoluam. Prædicatū semper maius est subiecto, uel æquū. maius, ut cū dico homo animal est. Animal prædicatur, homo subiicitur. sed maius est animal homine: De pluribus.n. quam ipse homo ꝓdicatur. Rursus æquale est, cū sic dicimus, homo risibilis est, homo subiectū est, risibile prædicatum. Sed homo atq; risibile æqualia sunt. proprium nanq; est hominis, quod est risibile. ut autē minus prædicatū inueniatur, q̃ subiectū, fieri nō potest. Siue ergo maius sit prædicatum, falsum est uniuersale adiicere prædicato, ut in eo quod ipse posuit exemplo. Omnis homo omne animal est: Siue æquale sit, superfluū est, ut siquis sic dicat, omnis hō, omne risibile est. Quare uniuersale prædicatū prædicare uniuersaliter nō oportet.

Opponi itaq; dico affirmationem negationi contradictorie, quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersaliter, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, quidam homo albus est.

45. Quid sit proprie contradictio cōsequenter exponit, ait enim opponi contradictorie propositiones, quoties uniuersalem affirmationem particularis abnuit negatio, & quoties uniuersalem negationem particularis affirmatio destruxerit. Cum enim dicitur omnis homo albus est: illa negatio quæ dicit, non omnis homo albus est, de eodem homine uniuersaliter tollit, quod uniuersaliter affirmatio constituerat. Illa enim omnem hominem esse album ponit. Ista dicit non omnem, tanquam si concedat aliquem, sed ei tantū auferat uniuersalitatem. Hoc est enim quod ait. Quæ uniuersale significat ei quæ non uniuersaliter. nam sicut uniuersale significat affirmatio dicens, hominem: ita quoq; negatio uniuersale significat, habet enim & ipsa hominem. Sed idem ipsum uniuersale docet non esse uniuersaliter, idest nō omne esse album, quod affirmatio uniuersaliter esse posuerat, omnem esse album proponens. eodem modo etiam in negatione, quas nos supra angulares posuimus, & cōtradictorias in descriptione. Hic nunc easdem oppositas contradictorie uocat. Quod autem uniuersali affirmationi, quę est omnis homo albus est, particularem negationem opposuit, quæ est, non omnis homo albus est, tantundem est tanquā si diceret, quidam homo albus non est. nam si non omnis homo albus est, & quidam homo albus non est.

Contrarie uero uniuersalem affirmationē & uniuersalem negationem, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: Quocirca has quidem impossibile est, simul esse ueras. His uero oppositas, contingit aliquando in eodem. ut non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

46. Planissime omnes exequitur, dicitq; contrarias uniuersalem affirmationem, & uniuersalem negationem. Has enim nos quoq; supra descripsimus. Hic uero nunc easdē contrarie demonstrat opponi. Illud quoque addidit, quod

eas, impossibile sit, in eodem ueras aliquando cognosci. nã sicut contrariorum natura in eodẽ non potest inueniri, neq; enim uno eodemq; tempore aliquid nigrum est, atq; albũ, sic quoq; nec contrariæ, ut utræq; simul sint ueræ, fieri potest. Quod autẽ adiecit, His uero oppositas, cõtingit aliquando in eodem, particularem affirmationem, & particularẽ negationẽ designat. Particularis namq; affirmatio uniuersali negationi opposita est cõtradictorie: particularis uero negatio uniuersali affirmationi. Contrariarũ igitur oppositę possunt in eodem ueræ aliquoties inueniri. i. particularis affirmatio, & particularis negatio ueræ ut sint, aliquoties fieri põt, ut est, quidã homo albus est, quidã hõ albus nõ est, utræq; sunt ueræ.

Quæcunq; igitur contradictiones uniuersalem sunt uniuersaliter, necesse est alteram esse ueram uel falsam. Et quæcunque in singularibus sunt, ut Socrates albus est, nõ est Socrates albus.

47 De contradictorie oppositis loquitur. & de singularibus propositionibus, qđ unam semper ueram, falsam semper alteram necesse est inueniri, Hoc. n. dicit, contradictiones eorũ quæ sunt uniuersalium uniuersaliter prædicatorum, una semper uera est, altera falsa. Vniuersalium autẽ uniuersaliter prædicatorũ sunt cõtradictiones uniuersaliũ particulariter prædicatorũ. nam affirmatio uniuersalis uel negatio uniuersalis uniuersaliter prædicantur: harũ contradictoriæ particulares affirmationes uel negationes sunt, si sibi angulariter comparentur. Harum igitur contradictionum, quæ sunt uniuersalium uniuersaliter prędicatorũ, una semper uera est, semper altera falsa reperitur. In singularibus quoq; idẽ est. nam si nulla, ut dictũ est, uarietas æquiuocationis impediat, idemq; sit prædicatum, idemq; subiectũ, ad unũ idemq; tempus, ad unam eandemq; partem, ad unum idemq; relatum, uno atq; eodem modo: una semper uera est, altera falsa, & ueritatis inter se naturam, & mendacii partiuntur.

Quæcunque autem uniuersalium non uniuersaliter, non semper hæc quidem uera est, illa uero falsa.

48. Quæ uero sunt inquit Indefinitæ, ut neq; uniuersalem habeant, neq; particularem determinationem, quod tacuit, non semper una uera est, altera falsa, sed utræque interdum inueniuntur ueræ. In uniuersalibus autem non uniuersaliter prędicatus aliquid hoc modo. homo albus est, homo albus non est, in quo uno eodemq; tempore utrasque ueras esse contingit. Hic enim cum uniuersale sit homo, non uniuersaliter prædicatum est nomen: at uero nec particulariter. Neque enim quidam, aut nullus, aut omnis adiectum est. Docet autem huiusmodi propositiones non inter se diuidere ueritatem atque mendacium, hoc modo.

Simul enim uerum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus. Et quoniam est homo pulcher, & non est homo pulcher. Si enim est fœdus, non est pulcher, & si fit aliquid, nondum est.

49. Documentum autem est huiusmodi dictum, Indefinitã affirmationem negationemq; ueras utrasq; posse inueniri. uerum enim dicere est, est homo albus, & non est homo albus. huius autem rei probatio est, nam si uerum est dicere, est homo niger, & est homo albus, uno eodemq; tempore, qui autem niger est, albus non est: uerum est dicere uno eodemq; tempore, quod est homo albus, & non est homo albus. Rursus si uerum est dicere, quod est homo pulcher, & est homo fœdus uno eodemq; tempore, qui autem fœdus est, pulcher non est: uerum est dicere hominẽ esse pulchrum & hominem esse fœdum, uno eodemq; tempore. Cum enim Achilles esset pulcher, claudus Thersites erat fœdus. Rursus si uerum est dicere, esse hominem albũ, & rursus uno eodemq; tempore fieri hominem album; nec hoc ulla contrarietas uetat, ut fit homo albus, & rursus fit homo albus, sed qui fit albus, nondum albus est: uerum est igitur dicere. quod est homo albus, & non est homo albus. Hoc est enim quod ait, & si fit aliquid, nondum est, cum enim fit, non est, sed potest dici, quod est homo albus, & fit homo albus, ut utrunque uere dicatur. Potest igitur uere utrunque dici, Et est homo albus, & non est homo albus.

Videbitur autem subito inconueniens esse. Iccirco quoniam uidetur significare, non est homo albus, simul etiã quoniam nemo homo albus. Hoc autem, neque idem significat, neque simul necessario.

50. Tacitæ hominum dubitationi respondet. Quod enim dicimus, est albus homo, & non est albus homo, utrunq; uerum esse uidetur, sed aliquoties inconueniens esse. Si. n. uerum est dicere, est albus homo, quemadmodum fieri potest, ut uerum sit dicere, non est albus homo? Hoc autem uidetur quibusdam inconueniens iccirco, quoniam apparet quibusdam id quod dicimus, nõ est homo albus, hoc significare, tanquam si dicamus, nullus homo albus est, sed hoc uerum non est. Neque enim idem est dicere, non est albus homo, & nullus homo albus est. Et quanquam cum dicimus, nullus homo albus est, simul significamus, quod non est homo albus, non tamen ex necessitate idem utraq; significat. Cum enim dicimus, nõ est homo albus, simul nos dicere, qđ nullus homo albus est, non oportet intelligi. neq; enim semper simul est, non est homo albus, & nullus homo albus est. nam aliquoties simul est. s. cũ prius dicitur uniuersalis negatio. Cum uero Indefinita dicitur prius, nõ est simul negatio uniuersalis coniuncta negationi indefinitæ. nã si dicam, nullus homo albus est, simul dixi, qđ homo albus nõ est. Quod si dicam, homo albus nõ est, nõ est simul dicta negatio uniuersalis, q̃ est, nullus homo albus est: quoniã potest quidã esse nõ albus, de quo dicatur, homo albus non est, neque tamen omnes esse non albi. Non igitur simul necessario sunt, non est homo albus, & nullus homo albus est.

Manifestum est autem, quoniam una negatio unius affirmationis est. idem enim oportet negare negationem, quod affirmauit affirmatio, & de eodem, uel aliquo singularium, uel de aliquo uniuersalium, uel uniuersaliter, uel non uniuersaliter.

51 Hoc quoq; argumentum, est negationem indefinitã & uniuersalem idem non significare, & eas a se esse diuersas. nam si unius affirmationis una negatio est, cõtra eam q̃ dicit, nõ est homo albus, illa est affirmatio, quę dicit est homo albus. Et contra eam q̃ dicit, nullus homo albus est: illa est affirmatio quæ dicit, quidã homo albus est, sed hæ affirmationes diuersæ sunt, id est, est homo albus, & quidã homo albus est: diuersæ igitur illæ quoq; sunt, quæ his proportionaliter opponuntur. Diuersa igitur est negatio quæ dicit, nullus homo albus est: & ea q̃ dicit, nõ est homo albus. Docet autẽ nos unius affirmationis, unã esse negationem, idq; hac ratione demonstrat. Oportet enim idem prædicatum negationem, qđ prædicauerit affirmatio. & rursus de eodem subiecto auferre prædicatum negationem oportet, id quod affirmatio ante coniunxerat. Quod si fit, dubium non est unius esse affirmationis, unã negationem, siue autem in uniuersalibus hoc fiat uniuersaliter prædicatis, siue indefinite, & non uniuersaliter, siue in singularibus, una eademq; propositionum natura est, ut unius affirmationis sit tantum naturaliter una negatio. Hoc autem inductione probat.

Dico autẽ, ut est Socrates albus, nõ est Socrates albus.

52. In hac enim propositione idem subiectum est, idẽ prædicatum, & in medio exemplorum subiecit.

Si autem aliud aliquid de eodem, uel de alio idem, non opposita erit, sed ab ea diuersa.

53. Sensus hm̃õi est, si autẽ aliud aliquid prædicauerit negatio, quam affirmatio prædicauit, uel si de alio subiecto idem negatio prædicauerit, quod in affirmatione fuerit prædicatum, non sunt sibi oppositæ, sed a se tantum diuersæ sunt. Siquis enim dicat. Socrates disputat, & alius respondeat, Socrates non ambulat, diuersum prædicatum est, & diuersæ

iunt.

sunt propositiones, & non oppositæ, & hoc est quod dixit, si autem aliud aliquid. Aliud enim prædicauit negatio, quã affirmatio prædicauerat. Quod si quis sic dicat, Socrates disputat: aliusq; respõdeat, Plato nõ disputat, de alio subiecto idẽ prædicauit, & sunt a se diuersæ propositiones & nõ oppositæ. Et erit id quod ait Aristoteles, uel de alio idẽ. Quod si utraq; sint diuersa, multo magis propositiones diuersæ sunt. quibus positis ad proposita rursus exempla contendit, & uni affirmationi unam enunciationem negationis opposuit: singularibus singulares, affirmatiuis negatiuas, particularibus uniuersales, indefinitis indefinitas opponẽs, & cõparãs.

Huic autem quæ est, omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi autem quæ est, aliquis homo albus est: illa quæ est, nullus homo albus est, Illi autem quæ est, homo albus est: illa quæ est, homo albus non est.

54. Et post hæc concludit sententiam dicens.

Quod igitur una affirmatio uni negationi opponitur cõtradictorie, & quæ sunt hæ, dictum est. Et quòd sint alia contraria, & quæ sint hæ, dictum est, & quòd non omnis uera uel falsa contradictio. & quare, & quando uera, uel falsa.

55. Reuoluit quoque breuiter, ꝙ aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ, dictq; se, quæ sint hæ, diligentius in superiori disputatione monstrasse. Illud quoque patet, non omnem esse uerã uel falsam affirmationis & negationis oppositionem, quam nunc communiter & improprie contradictionem uocat. Et quando non sint ueræ uel falsæ, & cur, se exposuisse commemorat.

Una autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, uel cum sit uniuersale uniuersaliter, uel non similiter.

56. Quid sit una affirmatio, & supra iam diximus, & nunc quoq; idem docere non piget. Cum idem Aristoteles reuoluerit. una enim affirmatio est, quæ unam rem de uno significat, id est quæ huiusmodi habet prædicatum, & huiusmodi subiectum, ut utrunq; singula significet. nam si unũ aliquid significet prædicatum, simplex atq; unũ est. Quod si rursus unum aliquid significet subiectũ, & non plura, simplex rursus est atq; unum. Quocirca si unum prædicatũ de uno erit subiecto, utraq; singula significabunt & non plura. Eoq; fit, ut non sit multiplex propositionis significatio, & quæ unum significet, una sit. idem aũt oportet esse etiã in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, & in particularibus, quas uniuersalibus opponi necesse est, quorum etiam subdit exempla.

Ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est, quidam homo albus est, si album unum significat.

57. Dicit enim unam esse propositionem. Omnis homo albus est, & rursus ei oppositam unam esse, non est omnis homo albus. Si album inquit unum significat. quod si plura designat, non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem & in subiecto conuenit custodire, scilicet ut subiecti quoque simplex significatio seruetur. Docet autẽ nõ esse unam propositionem, si prædicatũ uel quodlibet in propositione uerbum multa significet, hoc modo.

Sin uero duobus unum nomen est positum, ex quibus non est unum: non est una affirmatio, neque negatio.

58. Sunt quædam res, quæ plura quidem significent, ex quibus omnibus iunctis unum quiddam ualeat effici: hominis quidem nomen significat animal, significat rationale, mortale quoque designat, sed hæc iuncta, unum quidã efficiunt, quod est animal rationale mortale. Hæc nanque omnia unũ hominem complent. Sunt quoque alia, quæ duas uel plures huiusmodi res designant, ex quibus iunctis unũ aliquid esse non possit. ut liber. Dicitur nãq; & Dionysius liber, & ingenuus. sed ingenuus & Dionysius iuncti nihil efficiunt. Quare siquid tale sit, inquit, aut subiectum aut prædicatum, quod plura significet, ex quibus unum aliquid esse non possit, non est illa una affirmatio, neque una negatio. Et hoc fictitii exempli ratione confirmat.

Ut siquis ponat hoc nomen tunica, homini & equo, & dicat tunica est alba, hæc non est una affirmatio, nec una negatio. Nihil enim differt hoc quàm dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt quam dicere, est homo albus, & est equus albus.

59. Dicatur enim, inquit, equus & homo tunica; & habeãt uerbi gratia, hoc nomen. siquis enim dicat, est tunica alba, quoniam tunica equum atq; hominem designat, uidetur dicere quòd est equus & homo albus. sed hoc tale est, tanquã dicat, est equus albus, & est homo albus. sed hæ duæ propositiones sunt, & non una. duplex igitur illa quoq; propositio est: est homo & equus albus. quare duplex est illa quoq; ꝗ dicit, est tunica alba. Etenim subiecti huius, id est tunicæ, duplex significatio, propositiones fecit esse duplices. Quod si quis dicat unũ quiddã significare, est tunica alba, quia significat, est homo & equus albus, impossibile est. Neq; enim ex homine & equo quiddã unũ fit: ut hæc propositio unum aliquid designet. quare aut hæc propositio multa significat, aut si non multa, nihil omnino designat. Nihil enim est homo equus, ut simul dicatur atq; intelligatur. hoc est.n. quod ait,

Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est, quoniam & prima, multa, uel nihil significat, neq; enim est aliquis homo equus.

60. Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est, quod & prima, id est ea, quæ dicit, est tunica alba, multa, uel nihil significat. Nihil autem iccirco, quoniam si non multa designet propositio, cuius quilibet terminus æquiuocus est, cum illa quæ nomine æquiuoco significantur, iuncta fuerint, neque in unam substantiam conuenerint, talis iũctura, quæ res sibimet incontestas copulat, non erit ullus intellectus. ut in ea, quæ est, tunica alba est, aliter esse una non potest, si tunica equum hominẽq; significet, nisi equus atque homo iuncti, unũ aliquid efficiant. Sed hi termini tales sunt, ut necesse sit hanc propositionem uel multiplicem esse, uel nihil significare. nam si iungantur homo & equus, fit nihil. Nihil enim est homo equus, quod per hoc mõstrauit, quod ait, Neque enim est aliquid homo equus. Hoc autẽ cur nũc ab ipso propositum sit, lucidissime demonstrauit: cũ enim de his propositionibus loqueretur, ꝗ uerũ inter se falsumq; diuiderent, hoc addidit. Quod etiã hæ quæ habent uel prædicatum æquiuocum, uel subiectum, uerum falsumq; non diuidunt, utræq; enim esse ueræ possunt, ut hę quæ dicunt, est liber homo si ad ingenuitatem referas: & non est liber homo, si ad Dionysium. Recte igitur dictum est.

Quare nec in his necesse est, hanc quidem contradictionem ueram esse, illam uero falsam.

61. Cum.n. multa significat, multiplex significatio in negatione, atq; affirmatione se inuicẽ non perimit. ꝙ si una sit affirmatio & una negatio, quoniam utræque in eodẽ esse non possunt, unã ueram semper, falsam alteram esse necesse est.

DE FUTURIS CONTINGENTIBUS.

IN his ergo quæ sunt, & facta sunt, necesse est affirmationem uel negationem, ueram esse uel falsam. Ac in uniuersalibus quidem uniuersaliter semper hanc ueram, illam uero falsam esse, & in his quæ sunt singularia, quemadmodum dictum est. In his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur, non est necesse, dictum est autem & de his.

62. In præsentibus rebus & in preteritis factas cõtradictorias enunciationes dicit definite, unam semper ueram, alteram

teram definite semper esse mendacē: ut si quis dicat, omnes Fabii perierunt, qui ad pugnā contra Veientes priuata conspiratione progressi sunt. Hoc si negetur sic, nō omnes Fabii perierunt, qui ad pugnā contra Veientes priuata cōspiratione progressi sunt. Necesse est quidem unam ueram, alterā esse falsam: sed definite uera affirmatio est, definite falsa negatio. Cum enim id quod factum est, dicitur factum, definite uerū est, quod si id factum esse denegetur, falsum est definite. Siue ergo in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis contradictio per oppositionē particularitatis fiat, siue in singularibus, ut in Socrate & in cæteris indiuiduis, in his quoque, quæ sunt præterita, semper una uera est, altera falsa, ut in eo quod est, Socrates ueneno peremptus est, Socrates ueneno peremptus non est, uera est affirmatio definite, & ita rursus falsa negatio est. In præsentibus quoq; idem esse necesse est. si enim disputante Socrate, dicat aliquis, Socrates disputat, & hoc alius neget, sicut disputare Socratem præsentis temporis ratione definitum est: ita quoque definite affirmatio retinet ueritatem, negatio definite mendacium. Et in uniuersalibus quidē uel affirmatiuis, uel negatiuis, in quibus uel affirmatio particularis, uel negatio particularis opponitur, idem est. Hoc est enim quod ait, In his quæ sunt, & quæ facta sunt, idest in præsentibus atque in præteritis, una semper definite uera est, semper altera falsa definite, siue uniuersalis sit una, altera particularis, quod per hoc monstratur quod ait, In uniuersalibus quidem uniuersaliter, necesse est semper hanc esse ueram, illam uero falsam, siue in singularibus atq; indiuiduis prædicamentis, quod per hoc designat quod addidit, & in his quæ sunt singularia, una uera est, altera falsa. sed postquam dixit de contradictoriis, adiecit, in his autem quæ indefinitæ sunt, nō necesse est, semper hanc quidem ueram, illam uero esse mendacem. Hoc scilicet designās quod ait. In his uero, quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur, non est necesse in his unam ueram, alteram falsam proponi. potest enim fieri, ut utræque sint ueræ, quæ fuerint indefinitæ.

In singularibus uero, & futuris non similiter.

63. Propositionum aliæ sunt tantum inesse significantes, ut si quis Socrate uiuo dixisset, Socrates caluus est: alius negaret, Socrates caluus non est. Illa enim inesse posuit Socrati caluitiē, illa caluitiē a Socrate disiūxit. Aliæ uero sūt necessariæ, ut si quis dicat, necesse est Solē annis omnibus in arietē rursus redire: rem nanque necessariam, & ex necessitate euenientem prędicans, totam fecit necessariam propositionem. Aliæ autem sunt contingentes, quæ cum non sint, eas tamē in futurum euenire possibile est: ut si quis dicat hodie Alexander pransurus est, hodie Alexander pransurus non est. etenim cum ista dicantur, quoniam illi adhuc prandere non inest, inesse tamen contingit, & potest fieri, ut hodie prandeat, iccirco dicimus eas contingentes; contingit enim fieri, quoniam hoc nondum factū est. Sed hæ non insunt quidem, ut dictum est. sunt enim futuri temporis. Quæ aūt nō insunt, sed inesse possunt, necessariæ nō sunt, quoniā huiusmodi retinēt naturā, ut eas & esse, & nō esse possibile sit: potest .n. fieri, ut hodie Alexander prādeat, & rursus fieri, ut hodie non prandeat. Et hanc eueniendi uel nō eueniendi possibilitatem utrūlibet uocamus. In huiusmodi .n. rebus utrumlibet contingit, aut affirmatio, aut negatio, & non est necesse aut affirmationē fieri, aut negationē. nam cū non sit affirmatio necessaria, non interclusum est contingere negationem. Rursus cum negatio necessaria nō sit, interdum accidit, ut affirmatio cōtingat. Quare hæc huiusmodi eueniendi, & nō eueniendi potentia, utrumlibet uocatur. Quod in his utrumlibet, idest uel affirmationes, uel negationes euenire cōceditur. Nunc ergo Aristoteles hoc ualidissima argumentatione cōtendit astruere. Quod quemadmodū in præteritis, & in his quæ sunt præsentia, nō modo in affirmatione & negatione, unā ueram, alterā falsam esse necesse est, sed definite una uera est, definite altera suscipit falsitatē, non ita in his, quę cōtingentes uocantur. Necesse enim est, ut aut affirmatio uera sit, aut negatio, sed non ut definite quælibet earum uera sit, altera falsa definite. nam quod dicimus Alexander lauandus est, id si alius neget, dicatq;, Alexander lauandus nō est: totū quidem hoc necesse est euenire, ut aut lauetur, aut non lauetur: & necesse est unā esse ueram, alteram falsam, aut affirmationē, si lotus fuerit, aut si lotus nō fuerit, negationem. Sed nō est necesse, ut definite affirmatio uera sit: iccirco quod in huiusmodi rebus poterit euenire negatio. Sed nec unquā definitum est, ut negatio uera sit, falsa affirmatio: Iccirco quoniam potest non euenire negatio. Quare in tota cōtradictione, unam quidē ueram, falsam alterā esse necesse est. Vt aūt definite una uera sit, altera falsa definite, sicut in his, quæ sunt præterita, quæq; præsentia, nulla ratione rerū possibile est. Sed hoc prius Aristoteles in singulariū prædicamentorum propositionibus probat. Post autem idē debere in uniuersalibus docet intelligi. Iccirco enim ait, In singularibus uero & futuris nō similiter, idest in singularibus propositionibus, de quibus prius tractat, & in futuris, idest in cōtingentibus, nō idem modus est uerarum falsarumq; propositionū, qui est in præteritis atq; præsentibus: quoniā in præteritis atque præsentibus, & totū contradictionis corpus in ueritatē falsitatemq; diuiditur, & uera est una definite, ut possit ex his certus aliquis ac sciens dicere, quod affirmatio uera sit, uel rursus, quod negatio; uel si id nullus dixerit, certa iam præteriti temporis, uel præsentis secundum sui naturam ratio, certusq; euentus est. In his uero in quibus contingens est, & futurum, idest uariabile & instabile, totum quidem corpus contradictionis ueritatem falsitatemq; partitur, sed hæc ueritas atque falsitas indiscreta est, atque uolubilis. Nullus enim potest dicere, quod affirmatio uera est. Non est enim necesse ueram esse affirmationem iccirco, quoniam negationem fieri possibile est. Nec rursus negationem, quoniam non est impossibile affirmationem contingere. Et postremo quoniam utrumlibet ipsorum contingit, iccirco una earum uera esse definite, & certa naturaliter non potest. Quibus autem id argumentationibus exequatur, manifestū erit hoc modo.

Nam si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est, & omne necesse est, uel esse, uel non esse, quare si hic quidē dicat futurum aliquid, ille uero non dicat hoc idem ipsum: manifestum est, quod necesse est, uerum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. Vtraque enim non erunt simul in talibus.

64. Si quicquid in affirmationibus negationibusq; proponitur, uerum uel falsum est definite: sequitur, ut quod illæ negationes affirmationesq; significant, aut euenire, aut non euenire necesse sit. hoc est enim quod dicit. nam si omnis affirmatio uel negatio, uera uel falsa est definite, iccirco enim addit omnis. In his enim, quæ sunt futura & contingentia, non esse affirmationes & negationes ueras uel falsas definite probare contendit. nam si unus dicat aliquid futurum, alius neget, ut utraque eueniant, fieri non potest. Quis .n. dixerit, dicente aliquo, Socrates cœnaturus est, alioq; negante, Socrates cœnaturus non est, utrasque ueras in uno eodemq; continere? Hoc igitur fieri non potest, unus ergo eorum uerum dicturus est, alius mentietur. ponatur enim una eorum definite uera esse, uel falsa, si ergo omnis affirmatio & negatio, uera uel falsa est definite, & uterque negans affirmansq; ueri in contradictionibus esse non possunt: necesse est unum uerum dicere, alterum falsum, & unum definite uerū, alterū definite falsum. hoc si est in oībus affirmationibus atq; negationibus, ut una definite falsa sit, altera uera definite, quicquid uera dicit euenturū, euenire necesse est; quicquid non euenturum, non euenire necesse est. hoc est enim quod ait, Manifestum est, quoniam necesse est, uerum dicere alterum ipsorum. neque enim potest fieri, ut affirmatio negatioq;, consentiant in talibus, idest in contradictionis propositionibus. Necesse est autem euenire, quæcunque uera definite affirmatio loquitur, & non euenire quod profert definite uera negatio, quod sic probat.

Nam

Nam si uerum est dicere, quod est album, uel non albũ, necesse est esse album, uel non album. Et si est album uel nõ album, uerum est affirmare uel negare. & si non est, mentitur, & si mentitur, non est. Quare necesse est, aut affirmationem, aut negationem ueram esse, uel falsam.

65. Quod de futuro possit esse iudicium, a præsentibus trahit exemplum. ait enim hanc esse rerum consequentiam, ut rem subsistentem propositionis ueritas consequatur: ueritatẽ propositionis, rei, de qua loquitur propositio, essentia comitetur. nam si hic lapis uel quodlibet aliud albũ est, uerũ est de eo dicere, quod album est, & hoc cõuertitur. nã si uerũ est dicere de eo quod albũ est, sine dubio album est, & albũ esse necesse est. itaq; fit, ut res ueritatem, & ueritas rẽ, de qua proponitur, subsequatur. Rursus si hic lapis albus nõ est, uerum est de eo dicere, qđ non est albus; & si de eo uerũ est dicere quod non est albus, ut sit albus fieri non potest, cũ uere dicatur, quod nõ est albus. Idem quoq; etiam in mẽdaciis ualet. nam si quid non est, cũ hoc aliquis esse proposuit, mẽtietur. Et si quis de alio mentiatur, illud de quo fit mendaciũ, nõ est, ut si quam rem, cum alba non sit, dicat aliquis esse albam, mẽtitus est: quocirca necesse est illud quoque non esse, de quo mentitus est. ita igitur ueritas quidem rei quæ est, & res quæ est, ueritati, falsitas uero, rei quæ non est, & res quæ non est, falsitati conuertitur. Quod si hoc est in omnibus rebus, quicquid dicitur cum ueritate uel falsitate, ad rem quæ est, uel non est conuertitur, siue negatio sit, siue affirmatio, & unam ueram semper, alteram falsam esse necesse est, si una definite uera est: impossibile quiddã ex hac positione continget. euenient nanque omnia, quæcunque sunt uel fiunt ex necessitate fieri, & nihil a casu; nihilq; esse possibile quod fit, & non esse possibile. Nihil etiam in liberi arbitrii moderamine relinquetur, sed totum erit ex necessitate, quicquid euenerit. nam si uerũ est, definite de qualibet re dicere quod erit, illam rẽ sine dubio futuram esse necesse est, & ut non fiat, non potest euenire. Verum enim est dicere de ea, quod futura est, nec uerum de ea, qđ futura est; poterat dici: nisi eam fore esset necesse. Quare si in omni affirmatione & negatione, aut affirmatio, aut negatio in futurũ, definite uera uel falsa est, necesse est, uel quod ab affirmatione uerum definite, uel quod a negatione dicitur falsum euenire. In falsitate quoq; similis causa est. nam quod non erit, falsum est dicere, quod erit. Et quod falsum est dicere, quod erit, ex necessitate nõ erit. Item quod erit, falsum est dicere, quod non erit, & quod falsum est dicere, quod non erit, necessario erit. Vt igitur ueras propositiones necessarius sequitur euentus, ut fiat, quod dicitur: ita & falsas propositiones necessarius sequitur euentus, ut nõ fiat, quod dicitur a falsa propositione. Quod si in futurum omnis affirmatio uel negatio definite semper diuidunt ueritatem & falsitatem, erit uerum quæ prædicantur necessarius euentus, & omnia ex necessitate contingent, uel nõ contingent. Itaq; & casus, & possibilitas, & liberũ perit arbitrium. syllogismus aũt huiusmodi est. Si omnis affirmatio uera est aut falsa definite, & eodẽ modo negatio eueniet, ut omnia ineuitabili necessitatis ratione cõtingant. quod si hoc est, liberũ perit arbitrium, sed hoc impossibile est, non igitur uerũ est, omnem affirmationem uel negationẽ ueram esse definite uel falsam. Omnia aũt ex necessitate cõtingere, si illæ definitæ ueræ uel falsæ sunt, talis syllogismus ostendit, omnis in futurũ definita ueritas, uel falsitas, euentũ rei uel futurum, uel nõ futurũ ex necessitate constituit: sed omnes propositiones futuræ definite ueræ uel falsæ sunt, In omnibus igitur eueniendi, uel nõ eueniendi necessitas erit: pro qua conclusione illud Aristoteles intulit quod ait.

Nihil igitur neq; est, neq; fit, nec a casu, nec utrũlibet, nec erit, nec non erit, sed ex necessitate omnia, & non utrumlibet. aut enim qui dicit, uerus est, aut qui negat.

66. Casus nanque, & id quod est utrumlibet extinguitur, libera etiam uoluntas adimitur, si omnia quæcunque fient, ex necessitate futura sunt. & probat superiorem cõclusionẽ, quæ dicit omnia ex necessitate contingere, per hoc quod ait, Aut enim qui dicit uerus est, aut qui negat: si ergo ueritas rerum necessitati conuertitur, aut qui negat, uerus est, aut qui affirmat, omnia fieri ex necessitate necesse est. nam si non erunt ex necessitate, non erunt uere definite, id quod ipse subiunxit.

Similiter enim, uel fieret, uel non fieret. utrumlibet enim nihil magis sic uel non sic se habet, aut habebit.

67. Exponit enim quæ sit contingentis natura, cum quid sit utrumlibet exponit. utrumlibet est id cuius indiscretus euẽtus est, idest quod æqualiter esse, uel non esse contingit. Hoc est .n. quod ait, Similiter enim fieret uel non fieret. Neq; enim directã uiam, necessariamq;, habet unam uel affirmationem, uel negationem, sed nihil se magis sic habet, uel sic non habet. Et est utrũlibet, quod æqualem cursum & ad euenire retinet, & ad non euenire. Nihil enim se magis uel sic habet, uel sic nõ habet, idest æqualiter se habet ad esse, & ad nõ esse. Nihil enim magis sese habet, ut fiat, quam ut non fiat.

Amplius si est album nunc, uerum erat dicere prius, quod erit album: quare semper uerum fuit dicere quodlibet eorum, quæ facta sunt, quod est uel erit.

68. Validam sibi ipsi uim argumentationis opponit, qua possit ostendere affirmationes negationesq; ueras uel falsas esse definite, & ait prouidendum esse, ne forte necesse sit, suspicari id quod iam factum est, uere dici potuisse antequam fieret, esse faciendum. ut si Socrates hesterna nocte cœnauit, uerum fuit hesterna matutina dicere, quod cœnaturus est. quocirca definite quoque uerum fuisset, si de eo prædiceretur. Omnia igitur ea quæ fiunt definite, poterant uere prædicari. Hoc est enim quod dicit, si est album nunc, uerum erat dicere prius, quod erit album. nam si qua res nunc alba est, uerum erat ante dicere, quod erit alba. Quare definite quoque fuit quodlibet eorum quæ facta sunt uere prædicere. hoc enim rei ipsius exitus comprobauit. Huic oppositioni per eadem rursus occurrit. Non enim qui hæc dicit, licet et laqueum superioris argumentationis effugere, rursus enim eadem illum cuncta circumueniunt, & eisdem iterum urgetur incommodis.

Quod si semper uerum fuit, dicere quod est uel erit, non potest hoc non esse, uel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri: & quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri: nihil igitur utrumlibet, neq; casu erit: nam si casu, non ex necessitate.

69. Mira ratione superiorem argumentationem dicentis ad idem reduxit incommodum dicẽs, si uerũ est omnia quæcunq; facta sunt, definite uere potuisse prædici. Quoniam ueritatẽ propositionis rei necessitas sequitur, quod uere definite prædicatũ erat, non euenire non poterat: sed si non euenire non poterat, ut non eueniret erat impossibile. Quod aũt non fieri impossibile est, fieri necesse est. Euentus igitur eius ex necessitate consequitur. Nihil ergo utrumlibet, neq; a casu erit. nam si a casu esse poterit, nõ ex necessitate futurũ est. Quod si non est ex necessitate futurum, non est impossibile non fieri. si non est impossibile non fieri, potest non fieri: si potest non fieri, non potest definite uere prædici. quod enim uere definite prædicitur, ex necessitate futurũ est. quod autem a casu est, ex necessitate non euenit.

At uero nec quod neutrum uerum est, contingit dicere, ut quod neque non erit. primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non uera, & cum hæc sit falsa, contingit affirmationem esse non ueram.

70. Quatuor differentiis contingentiũ futurorum diuersitas constat. Aut enim id quod affirmatur, & negatur in futurum, utrunque erit uerum. aut utrunque falsum. aut unum uerum, falsum alterum definite. aut unum uerum, falsum alterum

terum

terum indefinite. Non enim esse quidem & affirmationem & negationem uerã in his propositionibus, quæ de rebus cõtingentibus in futurum proponuntur, per hoc demõstrauit superius, quod ait. Manifestum est, ꝙ necesse est uerum dicere alterũ ipsorũ, si omnis affirmatio uera, uel falsa est. Vtraq; enim non erunt simul in talibus. Neq; enim fieri potest, ut in contradictoria propositionũ oppositione, utrasq; ueras quisquã ualeat inuenire. Nunc aũt monstratur, ꝙ ne hoc quidem fieri potest, ut utræq; sint falsæ. ait enim, At uero, ne hoc quidẽ nobis contingit dicere, ꝙ neutrũ uerum est, id est nec affirmatio, nec negatio: contingeret aũt utranq; esse falsam, affirmationem, scilicet & negationem, si nec quod diceret affirmatio, futurum esset, nec quod non esse negatio diceret, non esset. Ita enim fieret, ut nec esset, quod affirmatio esse prædicauit. nec non esset, quod negatio, nõ esse proposuit. Siquis ergo hoc ita dicat, primum, inquit, illud inconueniẽs, atque impossibile est, quod in contradictoria propositione, cum affirmatio falsa sit, non est uera negatio: & rursus, cum negatio falsa sit, falsa quoque affirmatio sit. Hoc enim in solis contrariis contingebat, non etiam in contradictoria oppositione. In hac enim unam semper ueram esse necesse est. semper alteram falsam.

Ad hæc si uerum est dicere, ꝙ album est & magnum, oportet esse utrunque. Si uero erit cras, oportet esse cras. Si autem neq; erit, neq; non erit cras, non erit utrumlibet, ut nauale bellum. Oportebit enim neque fieri nauale bellum, neque non fieri. Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia, si omnis affirmationis & negationis, uel in his quæ de uniuersalibus dicuntur uniuersaliter. uel in his quæ sunt singularia, necesse est oppositarum hanc quidem ueram esse, illam uero falsam. Nihil autem utrumlibet esse in his, quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare non oportebit neque consulere, neq; negociari, ut si hoc facimus, erit hoc: si uero non hoc, non erit hoc. Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere, hoc futurum esse, illum uero non dicere. Quare ex necessitate erit quodlibet eorum, quod tunc uerum erat dicere. At uero neque hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, uel non dixerit. Manifestum est enim, ꝙ sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit, ille uero negauerit. Non enim propter negare, uel affirmare, erit, uel non erit. nec in millesimum annum magis quã in quantolibet tempore. Quare si in omni tẽpore sic se habebat, ut unum diceretur uere: necesse erat hoc fieri, & unumquodq; eorum quæ fiunt, sic semper se habebat, ut ex necessitate fieret. Quando enim uere dicit, quis, quòd erit, non potest non fieri, & quod factum est, uerum erat dicere semper quòd erit.

71. Addidit quoq; aliud, quo magis, id quod dicitur, uideatur incongruũ. Omne. n. id quod prædicitur in futurũ, si uere prædicitur, erit. Siquis enim dicat in præsenti tempore, hoc animal quodlibet albũ est, uel magni corporis, & hoc uere pronunciet: albũ & magnũ illud animal esse necesse est. Ita etiam in futuro, si quis uere dicat, ꝙ hoc animal cras album fiet, & corporis uastioris: necesse est cras utraq; contingere, ut & album fiat, & corporis uastioris. Sin uero falso aliquid prædicatur, necesse est non esse quod dicitur. si sit affirmatio, ut siquis affirmet falso futurũ nauale bellũ, necesse est nõ fieri, quod a falsa affirmatione prædicitur. At si sit falsa negatio, necesse est fieri, quod falsa negatio futurũ non esse prædixit. sin uero utraq; falsa sunt, nõ erit ex necessitate quod dicitur, qa definite affirmatio falsa est: nec nõ erit ex necessitate qd dicitur, quia definite est falsa negatio. Vnde fit, ut utrũlibet qd est in rebus, omnino perimatur. utraq; enim necessario sunt, & ex necessitate cõtingunt, & est necessitas illa impossibilis. nam siquis dicat cras futurum nauale bellum, aliusq; neget, & pronunciet non futurũ, si utraq; sint falsa, necesse quidẽ erit non esse cras nauale bellum. quoniá affirmatio, quæ illud dicit futuurm, falsa est. Rursus necesse est esse cras nauale bellum. quoniá negatio quæ dicit cras nõ futurum, ipsa quoq; mentitur. Quare necesse erit & esse nauale bellũ, & nõ esse, quod est impossibile, & præter cõmunem cogitationis naturã. Nõ est igitur uerum utrasq; & simul, id est, affirmationem negationẽq; mentiri. Quæ ergo, inquit, cõtingunt inconuenientia, hæc sunt, & huiusmodi. siquis dicat uel in his, quæ uniuersalia sunt, & uniuersaliter ꝓdicantur, uel in his q̃ singularia in propositionibus enunciantur, unã necessario definite esse ueram, definite esse alterã falsam, talia illũ, inquit, incõuenientia cõsequentur, & alia similia. Hoc scilicet dicens, de superioribus argumentis, in quibus ostendebat omnia ex necessitate cõtingere, siquis unam uerã definite, alterã diceret definite mendacẽ. Quænam uero afferat alia inconuenientia impossibiliaq; cõcurrere, his qui unam definite ueram proponunt, hæc sunt: siquis enim proponat unã esse ueram, alteram esse falsam, tollit (ut supra dictũ est) id quod est utrumlibet in rebus, & omnia esse uel fieri ex necessitate constituit, nihil a casu, nihilq; a propria uoluntate. unde fit, ut neq; negociari sit utile, nec inire actũ, quæ omnia consilii ratione tractantur. Ipsum enim consiliũ superuacuũ est, cum omnia quæcunq; futura sint, necesse sit euenire. quid enim unusquisq; dicat, si hoc faciã, illud mihi eueniet, atque cõtinget: si uero hæc, illa res eueniet: etenim nihil prohibet, quemuis, illũ affirmare aliquid esse faciendũ, alium uero negare, cũ omnia ui necessitatis eueniãt. nam si omnia quę fiũt nunc, ante aliquis uere ꝓdiceret, quis dubitat quin illa quæ facta sunt, immutabili uiolẽtia necessitatis euenerint? Hoc est. n. quod ait, Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod tunc uerum erat dicere. Sed ne illud uideatur incongruum, ꝙ rerum euentum non ex ipsa rerum natura, sed ex propositionum ueritate & falsitate iudicamus, scrupulũ ipse dissoluit, dicens. At uero nec hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, uel non dixerit. Ad tollendum enim perimendumq; consilium, quod nihil omnino homines oporteat cõsiliari, parum ualet aliquid ante prædici. siue. n. dicatur aliquid, siue non, quicquid uere prædici potest, illud etiã si non prædicatur, euenire necesse est. ideirco. n. uere prædicitur, quia uere prędici potest; ideirco uere prædici potest, quia immutabiliter futurũ est. quare futurũ est, si prædicitur uere, nec tantum si prædicitur, sed etiam si prædici uere potest. siue enim prædicatur, siue non prædicatur, quicquid uere prædici potest, hoc ex necessitate futurũ est. Manifestum est. n. inquit, ꝙ si sic se habeat res, siue unus eam affirmet, & alius neget. si euentura est, nihil illi negatio officit. si euentura nõ est, nihil affirmatio prodest. Non n. inquit, propter negare & affirmare erit uel nõ erit, nec hanc uim naturæ tẽpus mutabit. Eodẽ modo enim euenient ea, quæ post millesimũ annum euentura creduntur, his quæ post quantumlibet tempus ex necessitate futura sunt. Vnde fit, ut si in omni tẽpore oĩa sic se habeant, ut unũ definite uerum dici possit, definite alterum falsum, omnia quæcunq; facta sunt, uel fient, immutabili rerum ratione contingant. Hoc est enim quod ait, necesse esset fieri unumquodque eorum quæ fiunt. id est, si sic se haberet, ut ex necessitate fierent omnia, & hoc superiori argumentatione confirmat, dicens. Quando enim uere dicit quis, quod erit, non potest non fieri, euentus enim necessitatem, necessitas sequitur ueritatem: & quod factum est, uerum erat dicere semper, ꝙ erit ueritas nanq; propositionis ex rerum necessariis uenit euentibus.

Quod si hæc nõ sunt possibilia. Videmus enim esse principium futurorum, & ab eo quod consultamus, atq; agimus aliquid: & quoniam est omnino in his, quæ nõ semper actu sunt, possibile esse, & non esse similiter, in quibus utrumq; contingit & esse, & non esse, quare fieri & nõ fieri. Ac multa nobis manifesta sunt, sic se habentia, ut quoniam hanc uestem possibile est incidi, & non incidetur, sed prius exteretur. Similiter aũt & non incidi possibile est.

Non

Non enim esset eam prius exteri, nisi poßibile esset nō incidi. Quare & in alijs fiendis, quæcunq; secundū potentiam huiusmodi dicuntur. Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex neceßitate uel sunt, uel fiunt, sed alia quidē utrumlibet, & non magis uel affirmatio, uel negatio uera est: alia uero magis quidem, & in pluribus alterum, sed contingit fieri & alterum, alterum uero minime.

72. Longum hyperbaton est, quod nos prius exponimus, postea continuamus. Liquet enim aliquarum rerum nos esse principium, ut actuū nostrorum. Siquis enim aliquid consilio faciat, quicquid cōsiliatione peregerit, eius rei ipse principiū est. A consiliante enim incipit, quicquid consilii solertia ministratur. Sunt enim quædam quæ actu nō sunt, sed potestate, q potestas non fit ex necessitate, idest ut possit quidē fieri, non tamen necesse sit, ut hanc uel quamlibet tunicā possibile est quidem ferro incidi, sed non est necesse: fortasse enim utendo uetustabitur, & ipso quotidiano soluetur attritu. Ergo potest quidem incidi, sed forte non incidetur, sed antequā incidi possit, exteritur. Rursus potest fieri ut nō diuidatur, neq; enim exteri eam possibile esset, nisi prius esset possibile nō incidi. quare possunt quidē quædā fieri, sed ita cōtingit fortasse ut nō fiant. Sunt igitur quædā possibilia nō necessaria, & in aliis quoq; quæ fiunt eadē ratio est. Omne enim quod fit a quolibet consilio, ipse q consiliatur, illius rei principiū est, nō necessitas, & quæcunq; sunt possibilia, mutabiliter euenient. Quæ enim secundū aliquā possibilitatem dicuntur, nō eueniunt secundū necessitatem: unde fit, ut manifestum fit, q non omnia ex necessitate uel sunt, uel fiunt, sed quædā sunt, quæ æquali modo, uel fiunt, uel nō fiunt, & hoc est utrumlibet fieri. Alia uero in pluribus quidē fiunt, in paucioribus uero nō fiunt. Et æqualiter quidem fiunt, ut egredientem domo amicū uidere: fit enim hoc, & fit æqualiter. quædā uero frequentius fiunt, quā non fiunt, ut sexagenarium canescere frequentius fit, quam nō fit. Et tamen ita hoc potest fieri, ut & nō fieri impossibile nō sit. Hoc.n. est qd ait, Alia uero magis quidē & in pluribus alterum, ut canescere in pluribus sexagenariis, quā non canescere. Sed cōtingit fieri & alterum, scilicet ut nō canescat. alterū uero minime, scilicet ut canescat. Est autē hyperbaton hoc modo. Quod si hæc impossibilia. uidemus.n. q sumus aliquibus ipsi principiū, & quæcunq; possibilia sunt, fieri possunt, & non fieri. Si igitur possibile est & ut sint, & non sint, manifestum est, nō omnia ex necessitate contingere, sed alia æqualiter, alia uero euenire quidem in pluribus, in paucioribus uero non euenire, sed ut non eueniant, necesse non est.

Igitur esse quod est, quando est, & non esse quod nō est, quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse, nec omne quod non est, necesse est non esse. Non.n. idem est omne quod est, necessario esse, quando est, & simpliciter esse ex neceßitate. Similiter autem & in eo quod non est. Et in contradictione eadem ratio est, esse quidem uel non esse omne, necesse est, & futurum esse, uel non. Non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. Dico autem, ut necesse est quidem esse futurum bellum nauale cras, uel non futurum esse. Sed non necesse est futurū esse cras bellum nauale, uel non futurum esse. Futurum autem uel esse, uel non esse, necesse est.

73. Nunc quid sit necessarium temporale describit. Ait.n. omnis res quando est, eam sine dubio esse necesse est. Non enim fieri potest, ut cum est, non sit. Et rursus res quæ non est, quando non est, eam non esse necesse est. neque enim fieri potest, ut quando non est, sit: sed si quando est, eā esse necesse est, id est, non simplex necessarium, sicut Solem oriri simpliciter: sed temporaliter necessarium, ut sedeo. non iccirco simpliciter & sine temporis præsentis descriptione ex necessitate est. Quando enim sedeo, non potest fieri ut non sedeam, & necesse est mihi tunc sedere cum sedeo, sed ipsum sedere mihi, non ex necessitate inest. possum enim surgere. Rursus cum non sedeo, tunc mihi necesse est non sedere: sed ipsum nō sedere, mihi ex necessitate nō inest, possum enim sedere. ergo quod est, quando est, ex necessitate est: & quod non est, tunc cū non est, fieri, ut nō sit, non potest. Non tamen omnia quæcunq; sunt, aut nō sunt: aut ex necessitate sunt, præter temporis præsentis nuncupationē: aut ex necessitate nō sunt, nulla mentione præsentis temporis facta. Quare non est inquit idem temporaliter necessariū esse, ut est mihi cū sedeo, & simpliciter ex necessitate esse, ut homini mortalis. nec idem est, cū non est necessario nō esse, ut mihi cum non sedeo non inest sedere, & quod simpliciter ex necessitate nō habeo, ut tres oculos, uel immortalitatem. atq; hoc est qd ait, Similiter autem & in eo quod non est. hoc autē cur dixerit sequitur, & In contradictione eadem ratio est, esse quidē uel non esse omne necesse est, & futurum esse uel nō esse. Similis est inquit ratio in cōtradictionibus contingentibus, & in his, quæ cū sunt, secundū tempus necessaria sunt, simpliciter autem necessaria non sunt. nam in futuris & in contingentibus contradictionibus totam quidē contradictionē necesse est, unam ueram habere partem, alteā falsam. ut siquis affirmet cras bellū nauale futurum, id ergo nō est necesse; & rursus siquis neget non futurū, est quidem aut esse, aut non esse necesse, sed non est necesse esse, nec rursus necesse est non esse, sed tantum aut esse aut non esse. Iccirco tota quidem contradictio, unam habebit partem ueram, alteram falsam, sed non erit ipsorum una definite uera, falsa altera definite. In præteritis enim sic dicimus. Romulus Romam condidit. Romulus Romam nō condidit, una quidem uera est, altera falsa. sed in his definite uera est affirmatio, definite falsa negatio. nam quia qd factum est, fieri ut factum non sit, nō potest, ideo definite in præterito contradictio uera uel falsa est. In futuris uero propositionibus non idem est, in his scilicet, quæ contingentia significant, ut si dicam Philoxenus cœnaturus est. Philoxenus cœnaturus non est. In tota quidem contradictione, una uera est, altera falsa. sed nullus potest diuidere, ut dicat aut affirmationem constitute & definite ueram esse, aut negationem. Ante enim quā cœnet, indefinitum est & uariabile, an cœnet. postquam uero cœnauerit, præteritum definitur. igitur aut esse, aut non esse aliquid in futuris contradictionibus necesse est. Vt autem unum fiat, & unū non fiat, non est necesse. in quo igitur similitudo est cōtingentis contradictionis & temporalis, neq; simplicis necessitatis? in eo scilicet, quia sicut necesse est esse quod est, quādo est, non tamen simpliciter necesse est esse quod est præter tēporis adiectionem: ita in contradictione cōtingenti, affirmationem quidem uel negationem ueram esse necesse est, nō tamen uel affirmationem simpliciter ac definite ueram, uel negationem, sed utramlibet, & quam certæ ueritatis constituerit euentus.

Quare, quoniam similiter orationes ueræ sunt, quēadmodū & res, manifestum est, quoniam quæcunq; sic se habent, ut utrumlibet sint, & cōtraria ipsorum cōtingant, necesse est similiter se habere & contradictionē quod cōtingit in his, quæ nō semper sunt, & non semper non sunt. Horum.n. necesse est alteram partem contradictionis uerā esse uel falsam. Non tamē hoc uel illud, sed utrūlibet, & magis quidē alterā ueram, nō tamen iam uerā uel falsam. Quare manifestum est, quoniā non est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum hanc quidē ueram, illam uero falsam esse. Neq; enim quemadmodum in his, quæ sunt, sic se res habet etiā in his, quæ nō sunt, poßibilibus tamen esse, uel nō esse: Sed quemadmodum dictum est.

74. Habent inquit quandam cognationem res, & illa quæ res ipsas propria significatione designant. Quare & oratio quæ designat atq; significat rem, sic se habebit, quemadmodū res ipsa est. Ergo si res non fuerit, falsa oratio est. si res fuerit, uera oratio est: & si uera uel falsa oratio est, erit id qd dicitur uel nō erit, ut sibi res & oratio cōuertantur. Ergo si res cōstituta nō est, nec definita necessitate proueniens, nec

illa oratio, quæ rem ipsa designat, definitæ est ueritatis. Ergo in quibus rebus possibile est non modo esse, sed etiam non esse contingere: in his affirmatio & negatio utrumlibet sese habet. & quẽadmodum rem ipsam, & esse & nõ esse cõtingit: ita quoq; contradictionem & uerã & falsam esse indefinite proueniet. Hoc autem in quibus fiat, ipse declarat. ait enim. In his quæ nõ semper sunt, & nõ semper nõ sunt: sola enim sunt, quæ & esse & non esse contingunt, quæ non semper sunt, & nõ semper nõ sunt: si enim semper essent, status corũ mutari non posset, atq; ideo ex necessitate essent. si autem semper nõ essent, eas non esse, necesse esset. Etenim sicut ipsa natura rerũ euenientium est uaria: ita quoq; altera pars contradictionis habet uariabilem ueritatem, & semper quidẽ uera uel falsa est, non tamen una definite, ut hoc uerũ sit determinate, aut illud, sed utrumlibet. Et sicut status ipse eorum mutabilis est: ita quoq; ueritas aut falsitas propositionum dubitabilis sit: & eueniet quidẽ, ut in aliquibus frequentius una sit uera, nõ tamen semper. & ut una rarius uera, nõ tamen eam falsam esse necesse sit semper: quod per hoc demonstrauit, qđ dixit, & magis quidem uerã alterã, non tamẽ iam ueram uel falsam. Concludit igitur totam de futuris cõtingentibus propositionibus quæstionem, & ait. Manifestũ est, non necesse esse omnes affirmationes & negationes definite ueras esse. sed deest definite, atq; ideo subaudiendũ est. Illarum enim quæ contingentes & futuræ sunt, nunquã definite una uera est, altera falsa. Neq; enim inquit quemadmodum in his, quæ sunt, sic se habet in his, quæ nõ sunt, possibilibus tamen esse, uel non esse: sed quemadmodum dictũ est. illa etenim quæ sunt præsentis temporis, sicut ipsorum esse definitũ est, ita quoq; de his definita est propositionum ueritas falsitasq;. Illa uero, q̃ non sunt quidem, possunt tamen esse, & non esse, & ita futura sunt, ut nõ ex necessitate proueniant, sed possunt ita esse, ut etiã possint & nõ esse, in his hoc modo se habebit contradictio quẽadmodum dictũ est. Dictum autem est, ꝙ esse quidẽ, uel non esse, omne necesse est, & futurũ esse, uel non esse necesse est. Non tamen iam diuise definite alterũ eorũ esse necesse est. erant autem quatuor diuersitates, ut aut utræq; ueræ essent, quod sustulit per hoc qđ ait, Vtræq; enim non erunt simul in talibus: aut ut utræq; falsæ essent, qđ per hoc euertit qđ ait, At uero nec ꝙ utrũ uerum est, contingit dicere: aut ut una uera definite, altera falsa definite esset, quod illa argumentatione destruxit; per quam omnia ex necessitate docuit euenire, si hoc admitteretur. Quod si res illæ minime sunt, constat unã quidem ueram esse, aliã uero in contradictione mendacẽ. sed sicut res ipsæ mutabiliter & indefinite futuræ sunt: ita quoq; enũciationes uariabili nec definita ueritate, & falsitate, ꝑferunt.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi Editionis primæ, seu commentariorum minorum in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER SECVNDVS.

DE COPIA ENVNCIATIONVM, Et æquiualentia.

Voniam autem est affirmatio de aliquo significans aliquid. Hoc autem est uel nomen, uel innominatum. Vnum autem oportet esse & de uno, id quod est in affirmatione. Nomen autem dictum est, & innominatum prius. Non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum. Vnum enim significat quodammodo infinitum nomen. Quemadmodum & non currit, non uerbum dico, sed infinitum uerbum. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo. Præter uerbum autem nulla affirmatio, uel negatio est. Est enim uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunque alia huiusmodi uerba, ex his sunt, quæ sunt posita. Consignificant enim tempus.

75. Postquam de præteriti, ac præsentis, futuri etiam temporis ueritate & falsitate disseruit: nunc uim simplicis, & prædicatiuæ propositionis informat, dicens, Quoniam simplex affirmatio unã rem de una significat, idest, de uno subiecto unum prædicat. subiectum autem illud, aut nomẽ est, aut quod apud ueteres quidem fuit innominatum, ab Aristotele uero infinitum nomen uocatum est: prius enim dictũ est, ꝙ homo nomen esset, nõ homo uero innominatũ quidem apud antiquos, sed nunc infinitum nomen. Quoniã igitur manifestum est, unum de uno prædicare simplicẽ propositionẽ, omnis erit propositio simplex, aut ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine & uerbo. Quod autẽ dixit, Non homo enim, nomen quidẽ non dico, sed infinitum nomen huiusmodi est: Nomen inquit omnia definita significat, non homo uero, quamuis unũ quodlibet eorũ designare possit, quæ homines nõ sunt, tamen quid designet infinitum est & dubium. Nam cum multa sint, quę homines non sunt, & unũ quodlibet eorũ significare possit, quid significet ignoratur. sicut enim nõ currit nõ est uerbum simpliciter, sed infinitũ uerbum, ita nomina cũ negatione non sunt nomina, sed infinita nomina. Erunt igitur in propositionibus subiecta, aut nomina, aut infinita nomina. præter uerbũ autẽ nulla est affirmatio uel negatio. planissime docuit, quæ pars orationis in simplici ꝓpositione obtineat principatũ. nam si p̃ter uerbũ fieri simplex propositio nõ potest: constat omnem uim simplicis propositionis uerba cõplecti. Omnis autem propositio aut esse, aut fuisse, aut futurũ esse, aut huiusmodi aliquid habebit. nam qui dicit currit, currens est dicit, & qui dicit cucurrit, currens fuit proponit. & qui dicit curret, currens erit. Si ergo omnis propositio, aut esse, aut fuisse, aut futurũ esse, aut aliquid huiusmodi, ut sit enunciatio, retinebit; manifestũ est, ꝙ præter uerbũ esse nõ possit. Hæc enim, id est fuit, uel est, aut futurum est, uerba sunt, ut ex his cognosci possit, quæ sunt superius posita atq; confessa, cũ diceremus, uerba esse quæ consignificarent tempus. Etenim est, & fuit, & cætera significationem temporis secum trahunt.

Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo: deinde, est non homo, non est non homo. Rursus, est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo. Et in extrinsecus temporibus eadem est ratio.

76. Simplicium exempla propositionum apposuit. simplices autẽ supra diximus esse propositiones, quæ duobus terminis iungerentur. Quare, quoniã omne definitum prius est infinito nomine, & non homo non est nomen, sed infinitum nomen, homo uero finitum: recte priores eas propositiones, quæ ex definito sunt nomine, in eorum pronunciauit exemplis. ait enim, Quare prima est affirmatio & negatio, est homo, non est homo. Deinde infiniti nominis affirmationes & negationes subiunxit, dicens, est nõ homo, non est non homo. Et post hæc uniuersalitatem iungẽs, easdem rursus iterat propositiones. Et prius illas proponit, q̃ ex finito nomine sunt: secundo uero loco eas, quæ ex infinito nomine proponuntur. unde fit, ut illud intelligere necesse sit, illas quantitates, quæ uniuersales, & particulares determinant in terminis non haberi. nam cum duorum terminorum propositio sola simplex sit, inter simplices, huiusmodi numerat propositionem, quæ dicit, est omnis homo. cum tres sint partes orationis, quare determinationes non numerantur in terminis. Eodem modo dicit, eademq; ratione in extrinsecus temporibus simplices fieri ꝓpositiones, ut est, fuit homo, non fuit homo: fuit non homo, non fuit non homo. Et in aliis quoq; temporibus idẽ modus est. Extrinsecus uero tempora uocat, quæ sunt præter præsens, idest præteritum & futurum. sed hic de his so-

lis

lis propositionibus locutus est, quæ unum subiectum habēt, alterum prædicatum: nūc de his loquetur, quæ unum habēt subiectum, & duo prædicata. An uero hæ quoq; simplices sint, in secundæ editionis expositione dicendū est. Nūc uero præter demonstrationem, esse simplices intelligamus.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur, dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est iustus homo: est, tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ, quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem se habebunt secundum consequentiā, ut priuationes, duæ uero minime. Dico autem quoniam est, aut iusto adiacebit, aut non iusto, quare etiam negatio. Quatuor ergo erunt. Intelligimus uero quod dicitur ex his quæ subscripta sunt. Est iustus homo. Huius negatio. Non est iustus homo. Est non iustus homo. Huius negatio, non est non iustus homo. Est enim hoc loco & non est, iusto, & non iusto adiacet. Hæc igitur, quēadmodum in resolutorijs dictum est, sic sunt disposita. Similiter autem se habent, & si uniuersalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo iustus, Negatio, non omnis est homo iustus. Omnis est homo non iustus. Non omnis est homo non iustus. Sed non similiter angulares contingit ueras esse. Contingit autem aliquando.

77. Vnum subiectū, & duo prædicata, quēadmodū possint esse in propositione cōmemorat. Si.n. hoc modo fit, ut dicamus, est iustus hō, est & iustus prædicatū, homo uero subiectū est. Nunc.n. nō illud aspiciamus, quid prius quid posterius dictū est. Sed quoniā uniuersalius est iustū esse q̄ hominē; potest enim iustus esse & qui homo nō est, ut Deus; & rursus potest esse simpliciter & qđ homo non est, iccirco est atq; iustus quanquā primo dicātur in eo qđ est, est iustus homo: tñ quoniā uniuersaliora sunt, nō de his homo, sed hæc de homine prædicantur, & his hō subiectus est. Ex his igitur duplicē fieri oppositionē dicit, & quatuor propositiones, quarum subter exēpla subiecit addens. Dico autē, quoniā est aut iusto adiacebit, aut non iusto. Siquis enim dicat faciens duas affirmationes, est iustus homo, est nō iustus homo: hæc cū duæ affirmationes sint, duas habebunt negationes. nā si uerbū est in hac propositione q̄ dicit, est iustus homo, ad iustū posuimus; & in hac rursus propositione q̄ dicit, est non iustus hō; rursus ad nō iustū id est uerbū iunximus, quoniā negationis oppositionē facit, cū est uerbo iuncta negatio, id est nō: manifestū est, quoniā id qđ dicitur nō est, ad iustū rursus, & ad non iustū adiungendum est, ut negationes fiant huiusmodi, non est iustus homo, nō est nō iustus homo. Recte igitur dixit, Quare si est iusto & nō iusto adiacebit, etiā negatio iusto & nō iusto adiacebit. Sunt autē propositiones quas dicit quatuor: hę, est iustus homo, in hac affirmatione ad iustū, uerbū est adiunximus, huius est negatio, nō est iustus homo. In hac quoq; negatione q̄ dicit nō est, ad iustū rursus adiunximus. Item tū, est non iustus homo. In hac est ad non iustū iungitur, huius est negatio, nō est non iustus homo. etiā in hac quoq; negatione q̄ dicit, non est, ad non iustum ponitur. Quod uero ait, Dico autē, ut est iustus homo. est tertium adiacere his nomen uel uerbū in affirmatione huiusmodi est. Tertiū inquit dico, idest adiacere uerbum est. Homo.n. & iustus duo sunt, quibus adnectitur uerbū est. Iccirco autē dixit nomen uel uerbū, quia superius quoq; docuit ipsa uerba nomina esse, eo scilicet loco ubi ait, ipsa quidē uerba secundū se dicta nomina sunt. Quod autē sequitur, cōtinet difficillimū sensum, quē ipse solita breuitate perstrinxit. In medio nanq; totius sensus addidit, Quare sicut eo quatuor istæ erunt, quarū duæ ad affirmationem & negationē sese habebunt ad consequentiā, ut priuationes, duæ uero minime. Huius sententiæ multiplex expositio ab Alexandro & Porphyrio, Aspasio quoq; & Hermino proditur, in quibus quid excellentissimus expositorū Porphyrius dixerit, alias dicemus. Quoniam uero simplicior explanatio Alexandri esse uidetur, eam nūc pro breuitate subiecimus.

Priuatoriæ propositiones sunt, quæcunq; prædicant priuationem. Priuatio autē est, ut siquis dicat iniustus, priuat.n. hominē iustitia. Ergo affirmatio priuatoria est q̄ dicit, hō est iniustus. Negatio rursus priuatoria est, nō est homo iniustus. Sed neq; illa in significatione plena affirmatio est, aliquid.n. tollit, sed priuatoria affirmatio, quoniā formā quidē affirmationis tenet, sed priuationē prædicat, & aliquid ab eo cui priuationē copulat, abiungit, ut in propositione, est iniustus hō, ab homine iustitiā. Nec his rursus pura negatio est. Fugās enim priuationem, ut in ea q̄ est, no est homo iniustus, habitū retinet.i. iustitiā. Sed quoniā qđ affirmatio prædicabat, hoc aufert negatio, licet habet talis negatio, quasi reponēdi habitus significationem: tamen quia ipsa priuationē subtrahit, priuatoria negatio nominatur. Ergo nunc hoc dicit. Cū sint inquit quatuor propositiones, quarū duę ex finitis nominibus sunt, ut est iustus homo, non est iustus homo: duæ ex infinitis nominibus, ut est nō iustus homo, non est nō iustus homo. Duæ inquit hæ, quarū una affirmatio est, habens infinitū nomen, ut est non iustus homo, & una negatio habēs rursus infinitum nomen, ut non est non iustus homo, sic se habent ad affirmationē & negationē.i. eandem formam retinent affirmationis & negationis, & similes sunt ad affirmādum aliquid uel negandū, his quæ sunt priuatoriæ. nā quemadmodum priuatoria quæ dicit, est iniustus homo, non solū affirmatio est, sed priuatoria affirmatio: ita quoq; ea q̄ dicit, est non iustus homo, non solū est affirmatio, sed cū infinito nomine, & cū aliqua priuatione affirmatio. Idem enim ualet ad intelligentiam, qđ dicitur iniustus, tanquam si dicatur non iustus. Et rursus quēadmodum non est iustus homo, non est solū negatio sed priuatoria negatio, quoniā quanquam det habitū, tamen priuationem negat: ita quoq; & ea q̄ est ex infinito nomine, non est non iustus homo, non solū est negatio, sed ex infinito facta nomine infinitum negans. Quia igitur infinitū negat, & subiectū infinito negando priuat, priuatoriæ similis est. nam si idem ualet iniustum esse, quod non iustum, idem ualebit non esse iniustum, quod non esse non iustū. Igitur hæ duæ q̄ infinitū nomen habēt, quantū ad speciem formamq; affirmationis & negationis similiter se habent his, q̄ sunt priuatoriæ affirmationes. Duæ uero illæ q̄ simplex definitumq; prædicant nomen, ab omni similitudine priuationū seclusæ sunt. Nihil enim similis est illa quæ dicit, est iustus homo, ei quæ dicit, est iniustus homo, cū utræq; sint affirmationes, sed illa est simplex, illa priuatoria. At uero ea quæ dicit, non est iustus homo, ad eam quæ dicit, non est iniustus homo, nulla cationis similitudine coniungitur, cū sint utræq; negationes, sed illa est simplex, illa priuatoria. quare duę q̄ ex infinito nomine sunt, similiter sese habent, quēadmodum priuationes, similis nanq; affirmatio est, ea q̄ dicit, est non iustus homo, ei q̄ dicit, est iniustus homo. Et rursus ea quæ dicit, nō est non iustus homo, ei q̄ dicit, non est iniustus homo. priuationes uero simplicibus propositionibus, & his quæ ex finitis nominibus fiunt, non coniunguntur. Neque enim quisquam dixerit eam quæ dicit, est iustus homo, esse comparem ei, quæ dicit, est iniustus homo. nec uero eam quæ dicit, non est iustus homo, posse aliquid comparari cum ea, quæ dicit, non est iniustus homo. Recte ergo dictum est, de his quatuor propositionibus, duas ad affirmationem & negationem ita se habere, ut sunt priuationes: Duas uero esse simplices, & præter aliquā priuationum similitudinem. Quod autem ait ad consequentiam, tanquam si dixisset ad similitudinem, ita debet intelligi. Quæ enim sibi sunt similia, a se quodammodo non recedunt, & se inuicem consequuntur. Describantur ergo duæ prius simplices propositiones. post has duæ priuatoriæ, postremo quę infinitis nominibus cōstant, ut affirmationes sub affirmationibus, negationes sub negationibus constituantur.

Affir.	Est iustus homo.	Nō est iustus homo	Negatio.
Affir.	Est iniustus homo	Non est iniustus hō	Negatio.
Affir.	Est nō iustus hō.	Nō est nō iustus hō	Negatio.

Sed hæ, inquit, ita sunt dispositæ, eādemq; ad se similitudinem gerunt, quemadmodum in analyticis, id est resolutorijs dictum est. Scripsit autem duos resolutorios libros, de

syllogismo. In quorũ primo de propositionũ ex finito nomine, & infinito cõsequentia disseruit. Est uero similitudo affirmatiuæ quidẽ simplicis ex finito nomine, & negatiuæ eius q habet infinitũ nomen. Nanq; ea quæ dicit, est iustus homo, affirmatio, et q dicit, nõ est nõ iustus homo, negationi similis est. Negatio quoq; simplex finiti nominis, affirmationi infiniti nominis cõuenit. Ea.n. quæ dicit, nõ est iustus homo, similis est ei q dicit, est nõ iustus homo. Sed quẽadmodũ istæ sibi sint similes, & quomodo in cõsequentia propriũ teneant ordinẽ, nũc quidẽ exequi distulimus: paulisper tñ describãtur, ut earũ quædã proprietas ostẽdatur. Si n. affirmatio finiti nominis, & sub ea negatio nominis infiniti sit, tũc negatio finiti nominis, & sub ea affirmatio nois infiniti.

Affir. Est iustus homo. Non est iustus homo. Neg.

angu lares
angu lares

Neg. Nõ est nõ iustus hõ. Est nõ iustus hõ. Affir.

In hac igitur descriptione negatio ex infinito nomine sub affirmatione finiti nominis ponitur, & rursus affirmatio infiniti nominis sub negatione finiti: quarũ angulares, qm sunt indefinitæ, oẽs simul in oĩbus ueræ esse possunt, nisi in his tãtũ q naturaliter insunt, aut naturaliter inesse nõ pñt: ut si quis dicat, est hõ animal, nunquã cũ hac uera esse potest illa, q dicit, est homo nõ animal, quæ est angularis: idcirco quoniam animal naturaliter in substãtia hominis perspicitur inhærere. Rursus si quis dicat, est homo lapis, est homo nõ lapis, ne hę quidẽ simul ueræ esse possunt: idcirco q lapidẽ inesse homini naturaliter impossibile est. Quod si hmõi sunt, quæ nõ insint naturaliter, sed inesse possint, ut in his quæ supra posuimus exẽplis, angulares ueræ sunt semper. Potest.n. uera esse & ea, quæ dicit, est iustus hõ: & ea quę dicit, est nõ iustus homo. Rursus potest uera esse quæ dicit, nõ est iustus homo, si hoc de Syllaba dicatur, & ea quæ dicit, nõ est nõ iustus hõ, si hoc de Catone pdicetur. In his igitur quæ sunt indefinitę, si ea quæ prædicãtur naturaliter nõ insint, sed ea inesse possibile est, semper angulares simul ueras esse cõtingit. Quod si hmõi ppositiones cũ definitione ponamus, ita dicendum est: est omnis homo iustus, huius negatio, nõ est omnis homo iustus. Rursus, est omnis homo nõ iustus, huius negatio, nõ est omnis homo nõ iustus, quæ disponãtur hoc mõ, ut negatio sub affirmatione sit, & sub negatione affirmatio.

Affir. Est ois homo iustus: Nõ est ois homo iustus. Neg.

nõ simul ueræ
simul ueræ

Neg. Nõ est ois hõ nõ iustus: Est ois hõ nõ iustus. Affir.

In his ergo quandã dissimilitudinẽ mõstrat. nã in indefinitis, si ea q prędicãtur, naturaliter nõ inessent, eẽ tñ in subiectis possent: semper angulares simul ueras eẽ sine dubio cõtingebat nã & affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus conueniebãt. In his aũt, quæ cũ definitione quãtitatis dicũtur, non idẽ modus est. Affirmationes.n. affirmationibus nulla ratione iunguntur. nam si uera sit ea quæ dicit, est ois homo iustus, nunquã uera esse potest ea quæ dicit, est omnis homo nõ iustus, quæ est angularis, & hoc discrepare in nullo reperietur exẽplo. Negationes aũt particulares, quę sunt sibi angulares, simul ueras esse cõtingit. Potest.n. uerũ esse in his, q naturaliter nõ sunt, & possibilia sunt inesse, ut negatio particularis negationi particulari ei q est angularis cõueniat, ut ea q est, nõ est ois homo iustus, ei quę est angularis conueniat, nõ est omnis homo nõ iustus, sed hoc dissimiliter quã in indefinitis. nã in illis & ea q dicit, est iustus hõ, et quæ dicit, est nõ iustus homo, angulari.s. conueniebat. Rursus ea q dicit, nõ est non iustus homo, et q est, non est iustus homo, angulariter positæ congruebat. In his aũt, id est secundũ quantitatẽ definitis, affirmationes quidẽ duæ uniuersales, quæ sunt, est ois hõ iustus, & est omnis hõ nõ iustus, nũquã simul uerę esse possunt. Angulares autẽ negationes quæ particulares sunt.i. nõ est omnis homo iustus, & nõ est omnis homo nõ iustus, in his quę & esse & nõ esse possibilia sunt, simul ueræ sunt. Non ergo similiter in his, quæ sunt definitæ, angulares sibimet cõgruunt, ut in his quę definitę sunt: quod p hoc demõstrat, qd ait, Sed nõ similiter angulares cõtingit ueras esse. In illis.n. sibimet utræq; consentiunt angulares, in his autẽ angulares quidẽ affirmatiuas nunquã simul ueras eẽ cõtingit. Alias uero angulares, quæ sunt particulares negationes, cõtingit aliquãdo. Hoc.n. ipsius declarãt uerba dicẽtis, Sed nõ similiter angulares cõtingit ueras eẽ: cõtingit aũt aliquãdo. Non similiter quidẽ cõtingit ueras esse iccirco, q affirmationes uniuersales angulares uerę nunquã sunt, qd in his q indefinitæ sunt, cõtinebat. Contingere autẽ aliquãdo dixit, cũ angulariũ, quæ sunt particulares negationes, facimus cõparationẽ, si ea q prædicãtur, non sint naturalia subiectis, sed tamen inesse possibilia.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt, aliæ autem ad id quod est, non homo, quasi subiectum aliquod additum: ut est iustus non homo, non est iustus non homo. Est non iustus non homo, non est non iustus non homo. Magis autem plures his non sunt oppositiones, hæ autem extra illas ipsæ secundum se erunt, ut nomine utentes eo, quod est non homo.

78. Alias nobis rursus esse ppositiones ostẽdit, quarũ aliis quidẽ non prædicatũ, sed subiectũ infinitũ, sit aliis utrunq;. Siquis.n. dicat, est iustus non homo, quoniã non homo subiectum est, & est infinitũ nomen, uocatur propositio facta ex infinito subiecto: idẽ est & in negatione, q est, nõ est iustus nõ homo. At uero sunt aliæ propositiones, q & ex pdicato & ex subiecto infinitis esse uideantur, ut est cũ dicimus, est nõ iustus nõ homo, nõ est non iustus nõ homo. In his.n. non iustus prædicatũ est, nõ homo, subiectũ. Sed utraq; sunt infinita. unde fit, ut in his propositionibus in quibus est uerbũ tertium prædicatum, magis plures propositiones, q hæ q dictæ sunt, inueniri nõ possint. Aut.n. ex utrisq; erit finitis, prædicato.s. & subiecto. ut est homo iustus, non est homo iustus: aut solum prædicatũ habebit infinitum, ut est non iustus homo, nõ est non iustus homo: aut prædicatũ quidẽ finitũ erit, infinitũ uero subiectum. ut est iustus non homo, non est iustus homo: aut & prædicatũ & subiectũ infinita proponuntur, ut est non iustus non homo, nõ est non iustus nõ homo. ultra autem propositiones, in quibus est uerbũ tertiũ prædicatũ sit, inueniri nõ possunt. Sed hæ q subiectũ infinitũ habent, uel utrunq; infinitũ, præter illas superiores sunt, q aut prædicatũ infinitũ habent, aut utraq; finita: atq; ideo extra illas dicitur, & nullam ad eas consequentiam seruant. Et est ita positũ in ea propositione quæ dicit, est iustus non homo, nomen infinitum, quod est non homo, tanquam si finitũ nomen aliquod poneretur. Atq; hoc est quod ait, ut nomine utentes nõ homo. Ita enim infinitum nomen positũ est, tanquam si finitum nomen esset positum, nominis enim locum tenet. quãquam etiam cum ita positum sit, nihilominus tamen nomen fit. infinitum enim nomen, licet simpliciter nomen non sit, tamen cum infinito iunctum nomen est.

In his uero, in quibus est nõ conuenit, ut in eo q est currere, uel ambulare, idẽ facit sic positũ, ac si est adderetur, ut Currit omnis homo, nõ currit omnis homo. Currit omnis non

nis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est non omnis homo, sed non negationē ad id quod est homo, addendum est. Omnis enim non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter. Manifestum est autem ex eo quod est, currit homo. non currit homo. Currit non homo, non currit non homo. Hæc enim ab illis differunt, eo ꝙ *uniuersaliter non sunt. Quare omnis uel nullus, nihil consignificat aliud, nisi quòd uniuersaliter de nomine uel affirmationem, uel negationem, ergo & cætera eadem oportet opponi.*

79. Sunt inquit quædā propositiones, ꝗ cū est prædicātur. Aliæ uero, quas cū est uerbo prædicare non possumus, ut in eo qđ dicimus, homo ambulat, homo currit. Sed in his nihil differt, an ita quis dicat, ut dicitur, id est homo currit, & homo ambulat, an cū est uerbo eas prædicet, idem nanq; est dicere, homo currit & homo ambulat, tanquā si dicatur, homo currens est, homo ambulans est. quocirca nihil differt, in huiusmodi ꝓpositionibus, utrū cū est uerbo, an præter est adiūcto uerbi actu proponatur. Idem quoq; est etiā in uniuersalibus. nam cū dicimus, omnis homo currit, omnis homo nō currit; & rursus, omnis nō homo currit, omnis nō homo nō currit: Idem est tanquā si dicamus, omnis homo currēs est, & omnis homo currens nō est; & rursus, omnis nō homo currens est, omnis non homo currens nō est. Docet autē illud quoq; multum differre, an ad positū terminum iungatur negatio, an certe ad determinationem. nam si ad subiectum terminum dicitur, fit nomen infinitum, ut est omnis non homo currit; si ad determinationē fit negatio, ut est nō omnis homo currit. Vnde fit, ut si nō ad determinationē uniuersalē, sed ad rē ac terminū negatio ponatur, fit infinitū nomē, ut est nō homo: qđ si non ad rem uniuersalē, sed ad determinationē uniuersalem negatio est. Cum.n. dicimus non omnis, omnis quidē uniuersale non est, sed consignificat, quoniam illud de quo dicitur, uniuersaliter dicitur. ut cū dicimus omnis homo: homo quidē ipsum uniuersale est, omnis uero nō est quidē uniuersale, sed cōsignificat, quoniā res uniuersalis, id est homo, uniuersaliter dicta est. Ergo quoties ad determinationē, quæ rem quamlibet uniuersalem uniuersaliter dictā demonstrat, negatio ponitur, nō nomen infinitum, sed negationem constituit, atq; hoc est qđ ait. Non enim dicendum est, non omnis homo, sed nō negationem, ad id qđ est homo, addendū est. omnis.n. non uniuersale signat, sed quoniā uniuersaliter. Ipsum enim omnis nō est uniuersalis terminus, nec omnino terminus, sed uniuersali prædicato additū, facit illud uniuersaliter enunciari. probat autē hos non esse uniuersales terminos, sed tantum determinationes uniuersaliter consignificantes hoc modo. Cum.n. dicimus, currit homo, non currit homo: currit non homo, nō currit non homo, uniuersalia quidē subiecta sunt in his ꝓpositionibus, sed nō uniuersaliter prædicantur. Distant autē hæ ab his ꝓpositionibus, in quibus sic dicimus. omnis homo currit, nullus homo currit, eo ꝙ illæ quidē uniuersale uniuersaliter ꝓdicant, illæ uero uniuersale nō uniuersaliter. Manifestum est ergo, quoniā omnis & nullus, nō sunt uniuersalia, sed id qđ uniuersale prædicatur, faciunt ut uniuersaliter enuncietur. Quare eadē omnia ponenda sunt, currit omnis homo, si infinitū nomen uolumus facere, nō dicamus, currit nō omnis homo, sed negationem, id est non, nomini addemus, eadem in propositione cuncta seruantes, si affirmationem uolumus ex infinito nomine facere. Quod si ad determinationē uniuersalis rei, negationem aptemus, fit nō affirmatio nominis infiniti, sed propositionis ex nomine finito negatio.

Quoniā uero contraria est negatio ei quæ est, oē est animal iustū, illa quæ significat, quoniā nullū est animal iustū, hæ quidem manifestum est, ꝙ *nunquā erunt neq; ueræ simul, neq; in eodem ipso. His uero oppositæ erunt aliquando, ut non omne animal iustū est, & est aliquod animal iustū.*

80. Quoniam inquit hæ contrariæ sunt, simul ueræ esse nō possunt, neq; in eodē; & possunt quidē uicissim. & cū temporis diuersitate esse ueræ, simul autē esse non possunt; ut siquis, dicat aureo quidē seculo, oēs homines fuisse iustos, ferreo uero nullū hominem esse iustum, utræq; ueræ esse possunt, sed nō eodē tempore. Hoc est.n. quod ait, neq; ueræ simul. quod autē secutus est, neq; in eodē, in ipso scilicet subiecto, ut dicamus: est omne uiuens iustū, si referamus ad cœlestes potestates, uera est. Nullum uiuens iustū est, si referamus ad equos, utræq; sunt ueræ, sed nō in eodē ipso. illud.n. in diuinis, illud in equis retinet ueritatē. His aūt quæ sunt oppositæ, id est particulares possunt simul esse ueræ tunc, cum superiores uniuersales sint simul falsæ. Quæ autem sunt hæ, ipse planissimo monstrauit exemplo, dicens. Non omne animal iustum est, quod est particularis negatio, & est aliquod animal iustum, quod est particularis affirmatio.

Sequuntur uero hæ, eam quidem, quæ est, nullus est homo iustus, illa quæ est, omnis est homo non iustus. Illam uero quæ est, aliquis homo iustus est, opposita, non omnis est homo non iustus. Necesse est enim aliquem esse.

81. Ostendit superius affirmationē uniuersalem, & uniuersalem negationem, qm̄ sibi essent contrariæ, simul ueras esse non posse: Nunc autem monstrat uniuersali negationi nōis finiti consentire uniuersalē affirmationē nōis infiniti; & particulari affirmationi, quæ est opposita uniuersali negationi nōis finiti, consentire eam quæ est opposita uniuersali affirmationi nominis infiniti. s. particularem negationem prædicatū retinentem infinitū: & prius describantur hoc modo.

	Negatio.	Consentaneæ.	Affir.	
Oppositæ	Nullus hō iustus est.		Oīs hō nō iustus ē.	Oppositæ
	Affirmatio.		Negatio.	
	Quidā hō iustus est.		Nō oīs hō iustus ē.	
		Consentaneæ.		

Est autē uniuersalis negatio ea, quæ dicit Nullus homo iustus est, huic opposita est contradictorie particularis affirmatio, Quidā homo iustus est. Rursus uniuersalis affirmatio est, infinitum habens prædicatū, ea ꝗ dicit, omnis homo nō iustus est, huic contradictorie particularis opponitur infinitū habens prædicatū, ea ꝗ dicit, nō omnis homo non iustus est. Hæ igitur sese perimunt, sed uniuersalis affirmatio nominis infiniti, id est, omnis homo nō iustus est, sequitur negationē eam ꝗ dicit, nullus homo iustus est. nam si uerū est, nullū esse hominē iustum; uerū est, omnē hominem esse nō iustum. Sed his oppositæ rursus sibi ipsæ consentiunt. nam si uerum est dicere, quoniam quidam homo iustus est, uerū est dicere, nō omnis homo non iustus est. Si enim nō omnis homo non iustus est, aliquem iustum est necesse est.

Manifestum est quoniā etiā in singularibus, si est uerum interrogatū negare, ꝙ *& affirmare uerū est, ut putas ne Socrates sapiens est? Non: Socrates igitur nō sapiēs est. In uniuersalibus uero non est uera, quæ similiter dicitur. Vera est autē negatio, ut putas ne omnis homo sapiens est? Non: omnis igitur homo non sapiens est. Hoc enim est falsum, sed non igitur omnis homo sapiens est, uera est. Hæc enim opposita est, illa uero contraria.*

82. Quoties aliquis inquit in singularibus rebus interrogat, & is qui interrogatur, negat: tūc is qui interrogat, recte negationē cum singulari iungēs, ex infinito nomine faciet affirmationem, ut si aliquis dicat, putas ne Socrates sapiēs est? contra alius rñdeat, non: erit recta conclusio dicentis, Socrates igitur nō sapiens est. ex negatione ergo rñdentis & infinito nomine non sapiens, facta est affirmatio, Socrates nō sapiēs est, atq; hoc quidē in singularibus. Quod si hoc in uniuersalibus fiat uniuersaliter prædicatis, negationē potius fieri contingit, ꝗ affirmationē, ut siquis interroget, putas ne omnis homo sapiēs est? Ille rñdeat, non: non necesse est ita concludere ut dicatur, omnis igitur homo non sapiens est. Hoc enim falsum est, nec hoc euenit necessario ex interrogati respōsione. Sed magis illud, non omnis homo sapiēs

est. Nam cum aliquis interrogat, putas ne omnis homo sapiens est? si ille neget, dicens non: tu concludas oportet, nõ omnis igitur homo sapiens est. Hoc enim ex illius responsione necesse est euenire. Sed hæc contraiacens est interrogationi, idest opposita. Interrogasti enim uniuersalem affirmationẽ dicens, putas ne omnis homo animal est? respondit, nõ: concludes tu particularem negationẽ, non omnis homo animal est, & hæc diuidit uerum uel falsum. nam si contra eam interrogationem, per quam uniuersalem affirmationem interrogasti, ille neget, & tu concludas eam propositionẽ quæ dicit, omnis homo igitur non sapiens est: nõ potius contraiacentem, sed contrariam facies. hæc enim q̃ dicit, omnis homo non sapiens est, cõsentit ei quæ dicit nullus homo sapiens est. Quare nihil differt, utrum hanc aliquis ex infinito nomine affirmationem respondeat, an ex finito nomine uniuersalem negationẽ, quæ cum affirmatione uniuersali, quã interrogasti, uerum falsumq; non diuidit. Sed illa sola concludenda sunt, in quibus unum uerum est, alterũ falsum. Non igitur ita debet fieri in uniuersalibus, ut interrogata uniuersali affirmatione, si alius negationem respondeat, uniuersalis affirmatio ex infinito nomine concludatur, sed potius particularis negatio ex nomine finito.

Illæ uero quæ sunt cõtraiacentes secundũ infinita nomina uel uerba, ut in eo quod est, non homo, uel nõ iustus, quasi negationes sine nomine & uerbo esse uidebuntur, sed nõ sunt. semper.n. uel ueram esse, uel falsam necesse est negationem. Qui uero dixit, non homo, nõ plus dicente, homo, sed etiã minus uerus uel falsus fuit, si nõ aliquid addatur.

83. Cum de propositionibus ex infinitis loqueretur nominibus, ipse infinita nomina sola sumpsit, & de his qualia uideantur esse pertractat. Sermonum inquit prolationes, quæ secundũ contraiacentia nomina uel uerba sibi oppositæ sunt, ut in eo qđ dicimus, homo, non homo; currit, nõ currit: quoties finitum infinito comparatur, uidentur quasi quædã esse negationes, sed ita non est: omnis nanq; negatio uel uera, uel falsa est. Qui autem dicit non currit, & non laborat, & non homo, neq; uerũ aliquid enunciauit, neq; falsum, & fortasse minus aliquid ueri, uel falsi significauit, quam is qui finitum nomen ponit. nam qui finitum nomen constituit, nihil quidem adhuc uerum falsum'ue enunciauit, sed quoniã quiddã finitum posuit, propinquior est huiusmodi prolatio ad ueritatem, quæ aliquid finitum ponit, ea prolatione quæ aliqđ infinitum. Sicut illa quæ aliquid significant, propinquiora sunt ad enunciationem faciendam, his quæ nihil significant. Quare in his quæ infinita sunt, minus ulla ueritas falsitas'ue perspicitur, quam in his omnibus quæ sunt finita. Ac multo magis nihil adhuc uerũ falsum'ue designat, id qđ dicitur nõ homo, uel nõ currit, nisi aliquid addatur, quod enunciationẽ posit efficere. Quod autem dixit, quasi negationes sine nomine, & uerbo esse uidebuntur. iccirco addit quoniã infinita nomina uel uerba neq; nomina sunt simpliciter, neq; uerba, & uidentur non homo, & nõ currit, negationes esse. Quod si ita est, sine nomine & uerbo esse negationes uidentur. Addidit etiam illud, non plus dicente, homo, sed etiam minus uerus fuit uel falsus. Qui.n. dicit homo, rem constituit, qui dicit non homo, ipsam quidem rem abstulit, sed nihil addidit. quocirca longe minus quiddam enunciauit de homine, qui infinitum de homine dixit, quam qui finitum.

Significat autem, est omnis non homo iustus nulli illarũ idem, nec huic opposita ea, quæ est, non est omnis non homo iustus. Illa uero, quæ est, omnis non iustus non homo est, illi quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat.

48. Illæ propositiones, in quibus infinita nomina subiecta sunt, longe aliud inquit significant, & non idem his propositionibus quæ uel secundum finita, uel secundum infinita prædicata dicuntur. ea enim quæ dicit, est omnis non homo iustus, nihil idem significat illi quæ dicit, est omnis homo iustus, uel nullus homo iustus est: uel iterum, est omnis homo non iustus, uel nullus est homo non iustus. nulli enim similis est earum, ea quæ dicit, est omnis non homo iustus. nec huic opposita negatio particularis, ea quæ dicit, non est omnis non homo iustus, ulli earũ idem significat, q̃ superius descriptæ sunt, uel alicui earũ, quæ sunt in superius oppositæ descriptis. Illæ uero quæ ex duobus terminis infinitis constitutæ sunt, illis sunt similes, quæ uniuersales negationes sunt, habentes subiectũ infinitum, ut ea quę dicit, est omnis non iustus non homo, illi idẽ significat, eiq; consentit q̃ dicit, est nullus iustus nõ homo, & prior quidẽ utrosq; terminos retinet infinitos. Hæc uero secunda prædicatum quidem finitum: Subiectum uero infinitum. & illa quidẽ est affirmatio ex duobus infinitis, hęc uero ex finito prædicato & subiecto infinito negatio uniuersalis.

Transposita uero nomina & uerba idem significant, ut est albus homo, est homo albus. Nam si hoc nõ est, eiusdẽ multæ erunt negationes. Sed ostensum est, quod una unius est. Eius enim quæ est, est albus homo, negatio est, nõ est albus homo. eius uero quæ est, est homo albus, si non eadẽ est ei, quæ est, est albus homo, erit negatio uel ea, quæ est, non est non homo albus, uel ea quæ est, non est homo albus. Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est non homo albus, altera uero eius, quæ est: est albus homo. Quare erunt duæ unius. Quoniam igitur transposito nomine & uerbo, eadem fit affirmatio & negatio, manifestum est.

85. Quoties inquit nomina permutantur & uerba, eædem propositionum significationes permanent. Quoties autem negatio permutatur, non eædem. nam siquis dicat, est non homo albus, & non est homo albus, nõ idem significat permutata scilicet, & transposita negatione. Quoties autem dicitur, est albus homo, & rursus, est homo albus, idẽ transposita uerba nominaq; significant, & erunt eædem affirmationes. nam siquis hoc negat, contingit, ut unius affirmationis duæ negationes sint. Hoc autem monstratum est superius fieri non posse, sed semper unius affirmationis unam esse negationem. Illius nanq; affirmationis quæ dicit, est albus homo, illa negatio est, quæ dicit, nõ est albus homo. Illius autẽ quæ proponit, est homo albus, si non est eadẽ illi affirmationi quę enunciat, est albus homo, sed est ab ea diuersa, fit negatio uel ea quæ dicit, non est non homo albus, uel ea quæ dicit, non est homo albus: sed illa quæ proponit, nõ est nõ homo albus, habet suam affirmationẽ, ad quã referri debeat, eam scilicet quæ enũciat, est non homo albus. Illa uero quæ dicit, non est homo albus, negatio est eius quæ proponit, est homo albus. Sed si affirmationes eorum diuersæ sunt, diuersæ erunt etiam negationes. Siquis ergo dicat affirmationem quæ proponit, est albus homo, diuersam esse ab ea, quæ enunciat, est homo albus: illud quoq; concedat necesse est, ut negationes quoq; ipsarum diuersæ sint. est autem negatio illius quæ dicit, est albus homo, illa scilicet quæ proponit, non est albus homo. Rursus illius quæ enunciat, est homo albus, est negatio, non est homo albus. Quare hæ duæ negationes, non est homo albus, & non est albus homo, a se diuersæ sunt. Rursus cum dicimus, est albus homo, & negatur, non est albus homo, si de eodem homine utræq; dicantur, unam ueram, alteram falsam esse necesse est. ut si de Socrate dicatur, est albus homo, non est albus homo. quæ cum ita sint, necesse est, ut eius quæ ait, est albus homo, negatio sit eaq; dicit, non est albus homo. sed posita est quidẽ prius negatio, quę dicit, nõ est albus homo, eius affirmationis esse quæ dicit, est albus hõ. Nũc uero mõstramus, illã quoq;, quæ dixit, nõ est albus hõ, eius affirmationis negationẽ esse, quę dicit, est albus homo, utręq;.n. uerũ inter se falsumq; diuidunt. Neq;.n. fieri potest, ut si de uno eodemq; homine dicantur, est albus homo, & nõ est homo albus, ut utræq; sint ueræ. qđ si ita ut nũc sunt positæ, aliquando in ueritate cõcordant, hoc iccirco euenit, quia indefinitæ sunt, nõ quia uerbis sunt nominibus q; transpositis. quare euenit ut unius affirmationis duplex sit negatio. Quod autem diximus inferiori descriptione magis liquebit.

Contradictio

Contradictio.

Est albus homo — Non est albus homo,

Contra dictio — Contra dictio

Est homo albus — Non est homo albus,

Contradictio.

At uero unum de pluribus, uel plura de uno affirmare, uel negare, si non est unum ex pluribus, non est affirmatio una, neq; negatio. Dico autem unum, non si unum nomen positum sit. non fit autem unum ex illis, ut homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum. Sed ex his etiam unū fit; ex albo autem & homine, & ambulare non fit unum. Quare nec si unum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio una, sed uox quidem una, affirmationes uero multæ. Nec si de una ista, sed similiter plures.

86 Multa, Peripateticis de discernendis propositionibus quæ essent una, quæ multæ, cōsideratio fuit. Atq; ideo nunc hoc dicit, Et si una res, inquit, de pluribus prædicetur in propositionibus, uel affirmatiuis, uel negatiuis, uel rursus res plures de una iterū prædicentur: & si pluribus illis rebus unum nomen sit positum, uel una res de uno nomine plura significanti prædicetur, si ex illis omnibus rebus unū aliquod nō fit, nō est una affirmatio, nec una negatio. siquis.n. dicat aīal rationale bipes homo est, unū hominē pluribus prędicando subiecit. sed hæc sigillatim quidē dicta plura sunt, unā uero quandam substantiā informant. Coeuntibus nanq; animali, rationali, & bipede fit una substātia, animal rationale bipes, qđ est homo. Et quanquā hæc sigillatim dicta multa sint, si quis.n. dicat aīal, & rursus rationale, & intermisso tēpore bipes, discretim multa significantia: tū iuncta in unū unam faciunt naturā, & hoc est qđ ait. Vt homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetū, sed ex his unū fit, tanquā si diceret, homo.n. plura significat, sed ita, si ea quæ significantur, discerptim dicantur. nam & aīal, & bipes, & mansuetū designat. Dicimus.n. hominē esse animal, & bipedem, & mansuetum, sed hæc iuncta in unū corpus efficiunt unū animal mansuetum bipes, qđ est homo. Quare q̄q̄ de uno plura prædicata sint, tū quoniā ex omnibus unū aliquid fit, ex hoc una est affirmatio atq; negatio. Quod si duæ res tales subiectæ sint, de quibus una res prædicetur, ut de his unū fieri aliquid nequeat, nō est una affirmatio, nec una negatio. Siquis.n. candido aliquo homine ambulāte dicat, albū, & ambulans hō est, albū, & ambulare in unam naturā non cōueniunt, nec fit ex utrisq; aliquid unū, ita ut alicuius hæc duo iuncta substantiā forment Quare siue affirmentur, siue negentur, siue subiecta sint, siue p̄dicata, nō erit una affirmatio, nec una negatio, sed uox quidē una est. Tot aūt in ea sunt affirmationes, & negationes, quot termini sunt positi, ex q̄bus unū non fit. siue aūt de pluribus unū p̄dicetur, siue plura de uno prædicentur, idē modus est, ut si quis dicat, homo aīal rationale bipes est. q̄m ex his unū quiddam fit, una est propositio. Sin uero quis dicat, homo albus ambulans est, q̄m ex his nihil unū fit, nō est una propositio. Amplius quoq; si de pluribus rebus unū nomen sit positū, ex quibus coniunctis nulla una natura fit, & de illo uno nomine unum quodlibet aliud prædicetur, non est una affirmatio, nec una negatio. Marinus nanq;, & hic latrabilis, uno uocabulo canes uocātur. Si quis igitur dicat, canis aīal est, q̄m ex his, quæ significat canis, in unum iunctis nihil unū efficitur: ex cane enim & latrabili & marino iunctis, nulla una substātia est, illa propositio multiplex est, & multa significās, & nō una. Quare quemadmodū, si quis huiusmodi propositiones interroget, debeat responderi, docet dicens.

Si ergo dialectica interrogatio respōsionis est petitio, uel propōnis, uel alterius partis contradictionis: propositio uero unius contradictionis pars est, nō erit una respōsio ad hæc. Neq;.n. est una interrogatio, nec si sit uera. Dictum est autem de his in topicis, simul autē manifestum est, quoniam nec hoc ipsum, quid est, dialectica interrogatio est. Oportet.n. datum esse, ut ex interrogatione eligat, utrā uelit contradictionis partem enunciare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

87. Sensus huiusmodi est, quicunque interrogat, si ab arte dialectica non declinet, idcirco interrogat, ut ei respondeatur. Respōdeatur aūt aut tota propositio, aut contradictionis una particula. Siquis.n. sic dicat interrogans, anima ne immortalis est? Tūc respondens, aut est respōdebit, aut non. Hoc aūt est totus contradictionis una particula. Cōtradictio .n. est anima immortalis, anima immortalis non est, ergo est, & non contradictionis sunt particulæ. Quod siquis interroget, anima ne immortalis est, an nō? tunc ille ita respōdeat, si uelit, totā propositionē dicens, uidetur mihi immortalis esse. uel rursus, uidetur mihi non esse immortalis. Ergo quisquis ita responsionē petit, ut illa responsionis petitio, uel propositionis petitio sit, uel unius partis contradictionis. Propositio aūt unius contradictionis pars est, idest omnis affirmatio una, unā habebit negationem: & in duabus propositionibus, una erit contradictio. Quare quisquis plura significantem propositionē dixerit, ille non facit propositionem, ad quam sit una negatio. Quocirca huiusmodi interrogationi quæ plura significat, nec si uera sit, debet esse una responsio. si quis interroget substātia ne sit canis, quanquā uerum sit dicere substantia est, quoniā & latrabilis & marinus substantiæ sunt: tamen nō est ad hanc una facienda respōsio. Sed dicendum est de quo cane interroget. Quod si ille dixerit de marino, uel rursus de latrabili: tunc, cū per illius determinationē definitionemq; interrogationis, facta fuerit una propositio, unumq; significans, adhibenda est una responsio. De his aūt in topicis dictū esse cōmemorat. Similiter aūt manifestū est, quoniā nec hoc ipsum, quid est, dialectica est interrogatio. Qualis debet esse modus dialecticæ interrogationis exequitur. Ait enim siquis interroget quid est animal: hæc nō est dialectica interrogatio. Oportet enim per dialecticā interrogationem optionē respondenti dare utrum affirmare uelit, an negare quod dicitur. ut siquis sic interroget, putas ne bonū malo cōtrarium? Tunc respondēti datur electio, utrum affirmare uelit an negarere. Dicit enim ille, aut est, aut nō est. qui aūt ita interrogat, quid est animal, nullū illi locum aut affirmationis, aut negationis relinquit. quid enim dicturus est interrogante aliquo, quid est animal, dicturus est, nōs inconueniēs erit respōsio. Eodē modo quoq; si dicat est animal, ad causam. sola igitur illa est dialectica interrogatio, in qua datur respondenti ex interrogatione optio, utrā uelit partem contradictionis eligere, eamq; enunciare, uel affirmando.s. uel negādo. Oportet enim interrogantē determinare, utrum uerbi gratia, animal homo sit, an non, ut ex illa interrogatione, quam uelit partem cōtradictionis possit is, qui respondet, eligere.

DE DIVISIS PRÆDICATIS coniungendis.

QVoniam uero hæc quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentum eorum, quæ separatim prædicantur, alia uero non, quæ differentia est? De homine enim uerum est dicere & separatim animal, & separatim bipes, & hæc ut unum. Et hominem, & album, & hæc ut unum. Sed non citharœdus est, & bonus, est & citharœdus bonus. Si enim quoniam alterum dicitur, & utrunque dicetur, multa inconuenientia erunt. De homine enim uerum est, & hominem, & album dicere. quare & omne. Rursus si album, & omne, quare

erit homo albus albus, & hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, Socrates Socrates est, & homo, & Socrates Socrates homo. Et si homo & bipes, & homo homo bipes. Quoniam ergo siquis simpliciter dicat complexiones fieri, plurima inconuenientia contingit dicere, manifestum est. Quemadmodum autem ponendum sit, nunc dicamus.

88. Postquam de unitate propositionis explicuit, & quid esset dialectica propositio terminauit. Nunc ad illa uenit, in quibus plura sæpe de uno sigillatim ueraciter prædicant, q̃ simul prædicata, alias uera sunt, alias falsa. Siquis.n. sic dicat, Marius malus est, fortasse uerũ est. Rursus, Marius dux est, & hoc uerum est. Quæ coniuncta in unũ nulla ratione sunt uera, uelut siquis dicat, Marius malus dux est, est nanq; optimus dux omnium. Rursus homo animal est, uerũ est; & homo bipes est, uerũ est; & hæc iuncta uera rursus sunt. Siquis enim dicat, homo animal bipes est, uerum est. Horũ ergo qui modus sit, & quando ea, quæ singula extra prædicantur, iuncta, uera uel falsa sint, regulam daturus aggreditur, & sensus quidem huiusmodi est. Ordo aũt terminorum talis est. Quoniam uera, inquit, quædam sunt, quæ ita cõiuncta de aliquo prædicantur, ut eorũ prædicamentum unum sit, & in unum congruat forma eorum, quæ extra uere poterant prædicari, ut in eo quod est animal bipes de homine iuncta cõposita; dicuntur, & fit una quodammodo prædicatio. Cũ animal & bipes extra sigillatim ualeant prædicari. Dicimus enim homo animal est, & rursus, homo bipes est. Alia uero quæ non sunt eo modo, quæ sigillatim quidẽ prædicari uerũ est, cõposita uero falsum, quæ horũ differentia est, & quando illud, quando hoc eueniat, dicendũ est, & hoc docet exẽplis. De homine.n. inquit, uerum est dicere extra, animal, extra, bipes, & ut unũ, ut de eo dicatur, animal bipes, rursum quemlibet hominem, ut Socratem possumus dicere, ille homo albus est, rursus ille homo, homo est, & hæc ut unũ iuncta dicentes, ille homo homo albus est. Sed aliquoties euenit, ut aliquis homo citharœdus sit quidẽ, & imperitus. Bonus aũt homo, & si de ipso dicatur, quoniã est citharœdus, uerũ est, & quia bonus est, hoc quoq; uerum est. Sed nõ & si citharœdus est & bonus, idcirco iam bonus est etiã citharœdus, fortasse enim est imperitissimus, homo aũt bonus. Si.n. quoniam alterutrũ dicitur, & utrunq; dicetur, multa inconuenientia erũt. siquis enim sit, qui dicat omnia quæcunq; sigillatim uere dicuntur, ea iuncta ẽt uere possint dici, multa incõuenientia, & impossibilia cõtingunt. Hoc est enim quod ait, si enim quoniam alterutrũ dicitur, & utrunq; dicitur. si enim aliquis dicat quoniam alterutrũ extra uere dicitur, & utrunque simul uere semper posse dici, multa sunt impossibilia, quæ contingunt, quæ aũt sint impossibilia, quæ contingunt, hæc sunt. De homine enim possumus dicere, quoniam homo est, & rursus possumus dicere, quoniã albus est, dicimus igitur & simul de homine, homo albus est. Rursus de homine albo possumus dicere, quoniã homo est, possumus dicere, quoniã albus est, igitur & hæc iuncta dicantur, homo homo, albus albus est. nam si uerũ est dicere de homine, quoniã homo est, & de albo quoniã albus est, & omne hoc uere dici potest. i. homo homo albus albus est. Et si de hoc iterũ homine albo, uerum est dicere, quoniam albus est, & uerũ est de eo album prædicare, & rursus de homine prædicare albũ, uerum est, erit ergo homo albus albus. & rursus de hoc homine albũ prædicare, uerum est, erit igitur tertio homo albus albus albus, & hoc in infinitum progreditur. & rursus si uerum est dicere de homine, quoniam musicus est, & rursus quoniam albus est, & quoniam ambulans est, & hæc rursus in unum dicuntur, quoniam homo musicus albus ambulans est. Rursus qui musicus albus ambulans est, & albus est & ambulans est, & musicus est. Dicuntur hæc igitur rursus simul homo albus albus musicus musicus, ambulans ambulans est, & hæc assidue complexa eadem faciunt superfluã locutionem. Nec non in singularibus quoq; idem euenit. si enim Socrates & Socrates est, & homo, erit Socrates Socrates homo; & si Socrates Socrates est, & homo, & bipes, erit Socrates Socrates homo bipes; & rursus si hic idem bipes est & homo, erit Socrates Socrates homo homo bipes bipes, quæ omnia quam sint inconuenientia nullus ignorat. Non igitur dicendum est, quoniam omnia quæcunque sigillatim prædicantur, eadem iũcta semper poterunt prædicari. ergo quæ iuncta uere dici possunt, & quæ falso, eorum, quæ sigillatim atq; extra ante uere dicuntur, exponit. Hoc enim solum hactenus demonstratum est, quoniam siquis simpliciter, & omni modo fieri complexiones dicat, multa inconuenientia euenire necesse est. Quemadmodum autem fiant complexiones, ponendum atq; tractandum est.

Eorum igitur, quæ prædicantur, & de quibus prædicantur, quæcunq; secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterum de altero, hæc non erunt unum, ut homo albus est & musicus. Sed non est idem album & musicum. Accidentia enim utraq; eidem, nec si album musicum uerum est dicere, tamen erit album musicum unum aliquid. Secundum accidens enim album musicum dicitur. Quare non erit album musicum unum aliquid. Quocirca nec citharœdus bonus simpliciter, sed animal bipes. Non enim sunt secundum accidens.

89. In his, inquit, quæ prædicantur, & de his de quibus illa ipsa prædicantur, duplex ratio est. Aut enim duo accidentia de uno subiecto dicuntur, ut Marius malus est, Marius dux est, aut unũ accidẽs de uno subiecto prædicatur, aliud uero accidens de illo prædicato accidenti prædicatur, ut siquis dicat. Cicero est caluus, caluus orator est. Hic.n. caluus de subiecto Cicerone, orator de caluo prædicatur. Hoc est.n. quod ait, Quæcunq; secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterũ de altero: de eodẽ, ut siqua duo accidentia de uno prædicentur: alterum de altero, ut si unũ accidens de altero accidendenti dicatur, ut ipsum accidens de quo dicitur, de altero rursus subiecto prædicetur. Quod si ita fiat p̃dicatio, in unũ iungi accidentia copulariq; nõ possunt. etenim siquis sic dicat, hõ albus est, homo musicus est, hęc iuncta simul, unũ non faciunt, ut est musicus albus: uel si rursus musicũ prædicetur de albo, ut album de homine prædicetur & dicatur, ut illud album musicũ est. Non idẽ est albũ musicũ, nec in unã substantiã coeunt, quæcunq; uere prædicari possunt sigillatim. idcirco.n. hæc de se inuicem uidentur posse prædicari, quia de uno eodemq; subiecto prædicantur, non q̃ ex his unũ aliquid fiat. Accidentia.n. sunt utraq;. Quare nõ erit album musicũ, sed quoniam homo albus idẽ musicus est, per id quod utraq; uni accidunt, per accidens albũ de musico p̃dicatur. Nec rursus si citharœdus est & bonus, idcirco iam bonus dici poterit citharœdus. neq;.n. bonus & citharędus talia sunt, ut ex his unum fieri possit. Sed quoniam utraque eidẽ accidunt, idcirco de se secundũ accidens prędicãtur, sed magis fortasse possumus dicere, Homo animal est, homo bipes est, ut hæc iuncta dicamus, animal bipes, & his iunctis secundũ substantiã, non secundũ accidens est facta prædicatio.

Amplius nec quæcunq; insunt in altero, Quare neq; album frequenter, neq; homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine bipes & animal.

90. Quæcũq; sigillatim secũdũ accidẽs p̃dicamus ea simul p̃dicari nõ posse mõstrauit. Nunc aũt illud ẽt docet, q̃m illa quoq; q̃ substantialiter p̃dicantur, non semp̃ simul iuncta p̃dicent. & hæc rẽ & accidentibus conuenit & substãtialibus rebus. Quoties.n. inest p̃dicato aliquid, & nos illud extra uolumus prædicare, & in unum rursus duo prædicata cõiungere, tunc fit incongrua prædicatio: & hæc aliquoties quidem in ipsa nominum prolatione perspicitur, aliquoties uero inuenitur in intellectu, atq; in termini cõtinentia. Siquis.n. sit homo albus, & de eo dicatur, uerbi gratia, Callias homo albus est, & rursus de eo dicatur, Callias albus est; siquis id uelit adiungere, incõuenientissime prædicabitur. Dicit.n. Callias hõ albus albus est, idcirco q̃m albus in hoĩe albo cõtinebatur

batur

batur, quod ante de Callia prædicatum est. Atq; hoc est qđ ait, Quare neq; album frequēter. Alia uero sunt, quæ hoc in prolatione nō habent, sed in natura. siquis.n. sic dicat Socrates Socrates est, & rursus Socrates homo est, & hæc simul iungat, ut dicat Socrates Socrates homo est, nō recte fecerit prædicationem, nā homo in Socrate inerat, & rursus homo de Socrate prædicarū est. Talis est ergo qui hæc iuncta, id est Socratem & hominē uoluerit prædicare de Socrate, tanquam si dicat, Socrates homo homo est. nam in Socrate inest hominis natura. Vel rursus si de aliquo homine uelit aliquis hominē prædicare, & rursus animal, & dicat, homo homo est, & animal. Homo enim idem est quod animal. ergo qui hæc duo iuncta componit, nihil differt quam si dicat, homo animal animal est. Homo nanq; animal est. Eodem modo & si de aliquo homine hominē prædicet aliquis, & rursus bipedē, atq; hæc iuncta uelit dicere, incongruā faciet prædicationem. Nihil enim aliud dicit, qui dixerit homo homo bipes est, quam si dicat homo bipes bipes est: etenim homo bipes est. Quare neq; ea, quæ in ipsa prolatione in altero insunt, cū extra prædicantur, recte iunguntur; nec ea quæ in prolatione quidem nō sunt, sed tantum in natura atque substantia. Quod si nec accidentia sint, nec alterū in altero, & ea singillatim prædicentur, recte iuncta prædicantur. siquis enim dicat de homine, quoniā animal est, uerū dixerit: & rursus quoniā bipes, uerum hoc quoq; dixerit. Hæc si iungat, faciet: homo est animal bipes, hic recte prædicatur: nam neque accidentia dicuntur, nec alterum alteri inest. Non.n. sumitur in definitione animalis bipes, ac per hoc nō inest illi substantialiter. Illa autem sola aliquibus insunt substantialiter, quæcunque in eorum definitione sumuntur, ut in definitione hominis sumitur animal, & in definitione rursus hominis sumitur bipes, inest ergo & bipes in homine. Quare illa sola sigillatim prædicata, recte iuncta prædicantur, quæ neq; accidentia sunt, nec alterum in altero est, uel prolatione, uel natura, id, fiet manifestum, si eorum alterius de finitio sumatur. uelut si quæratur, an de homine homo & bipes prædicari simul possint, definiendus est homo, & si in hominis definitione bipes incurrerit, dicendum est bipes in esse homini, & utrunque iunctum de homine nō posse prædicari. quia cum dixeris homo homo bipes, tale est, quasi dicas, homo bipes bipes, quod est incongruum.

DE CONIVNCTIS PRÆDICATIS diuidendis.

Verum est autem dicere de aliquo & simpliciter, ut quendam hominem hominem, aut quendam album omnem, hominem album.

91. Dudum quæsiuit, utrū omnia quæ sigillatim uere prædicantur, ea iuncta ueraciter dicerentur. Nunc aūt considerat atq; perpendit, utrum omnia quæcunq; simul uere dicuntur, & simpliciter uere prædicentur. Dicimus enim Socratē quendam hominem esse; & rursus simpliciter dicimus Socratem hominē esse. Rursus dicimus, uerbi gratia, Calliam album hominem esse, de eo albū simpliciter prædicamus, dicimus enim Callias albus est. Quærit ergo utrum hoc in omnibus esse uideatur, ut quæcunque uerū est iuncta prædicare, eadē quoq; uerū sit simpliciter dicere. sed hoc non in omnibus euenit. nam siqua huiusmodi sit prædicatio, in qua aliquid oppositū addatur ipsi prædicationi, præter illud oppositum, simpliciter illa prædicatio non potest prædicari: ut siquis dicat de Socrate iam mortuo, quoniam hoc quod iacet, homo mortuus est, uere dicit: simpliciter aūt dicere nō potest, hoc quod iacet homo est. Iccirco quoniam additum est prædicato, idest homini, id quod homini oppositū est, idest mortuus. Dictum est enim hoc quod iacet, homo mortuus est. Mortuus aūt & homo, opposita quodammodo sunt. nam si eorū definitiones sumamus, facile hoc perspici potest. Homo nanq; est animatus, mortuus uero præter animam, atq; ideo quoniā, quædam est oppositio secundum priuatione atque habitum, hominis & mortui, & utraque simul uere prædicantur: unum ipsorum quod est homo simpliciter, & præter mortuum de cadauere non potest prædicari, atq; hoc est quod ait.

Non autem semper, sed quando in adiecto aliquid quidem oppositorum inest, quod consequitur contradictio, non uerum sed falsum est: ut hominē mortuum, hominē dicere. Quando autem non inest, uerum est. Vel etiam, quando inest, semper non uerum est. quando uero non inest, nō semper uerum est, ut Homerus est aliquid, ut poeta, ergo etiā est, an nō: secundum accidens enim prædicatur esse de Homero, quoniam est poeta, sed non secundum se prædicatur de Homero, quoniam est.

92. Quæ utraq;, idest & prædicatū, & quod additur prædicato, ex ipsa oppositione contradictio comitatur, ut quoniā homo & mortuus opposita sunt, ea quædā comitatur atq; consequitur per oppositionē contradictio. dicimus enim qui homo est, uiuit, qui mortuus est, nō uiuit, uiuit aūt & non uiuit, quædam contradictio est. Ergo in huiusmodi prædicationibus non est uerū unum simpliciter prædicari. Quando aūt huiusmodi oppositio, el, quod prædicatur, non iungitur, potest simpliciter uere prędicari: sed nec hoc semper, magisq; illud uerius dicitur, quoniam cum ista oppositio est, nunquā uerū est eorum, quæ iuncta uere prædicantur, simpliciter uere aliquid appellari. Cum aūt ista oppositio non inest, non semper uere simpliciter prædicari eorū aliquid, quæ de aliquo uere iuncta dicuntur. Siquis enim sic dicat, Homerus poeta est, uerū dixerit, quod si dicat Homerus est simpliciter præter poetā, falsum est. Atqui esse & poeta non sunt opposita. Ergo nō semper quando oppositio nō est in prædicatis, uerū est aliquid simpliciter prædicari. Cum aūt oppositio inest, semper falsum est unum prædicamentorū, quæ iuncta dicuntur simpliciter & præter aliud dicere. nam cum de Homero dicimus, quoniā est aliquid, id est quoniā Homerus poeta est, uerum est. Nunquid etiam dicēdum est per se quoniā est, an potius esse non simpliciter, sed secundum accidens de Homero prædicatum est. Non enim quia est, sed quia poeta est, & quoniam ei & poeta esse accidit. Iccirco esse quoq; Homerum aliquid, id est poetam, non per se esse prædicamus, concludit igitur hoc modo.

Quare in quibuscunq; prædicatis contrarietas nō inest si definitiones pro nominibus dicantur, & secundū se prædicantur, & non secundum accidens, in his aliquid, & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid. Opinatio enim eius est, non quoniam est, sed quoniam non est.

93. In quibusdam enim nominibus dictis non apparet oppositio. quodsi definiantur, mox sese illa oppositio patefacit, ut in eo qđ est homo & mortuus: nomina quidē ipsa opposita non sunt, sed definita inueniuntur opposita. In huiusmodi igitur oppositionibus, uel quoties non secundū accidens prædicatur aliquid, ut esse de Homero secundū poetā, scilicet quod Homero accidens est, sed per se, & secundum ipsum subiectū: manifestū est quoniā quicquid coniuncte uere dici potest, idem uere dicitur & simpliciter prædicari: ut siquis dicat de aliquo homine, quoniā hic homo albus est, ue cū fortasse dixerit: & rursus hic albus est, hoc quoq; uerū est dicere iccirco, quoniā de eo non ideo albū prædicauit, quia dixit illum esse hominē, (sicut de Homero, iccirco esse prædicatur, quia poeta esse dicitur) sed quod per se albus est, sed hoc non secundū accidens prædicatur, sed per se. Quare recte dictū est, in quibus iunctis prædicationibus neq; oppositio quædā inest, nec ipsa per accidens prædicatio est, illa simpliciter et posse prædicari. Quod aūt non est, quoniā opinabile est, nō est uerum dicere esse aliquid. Opinatio enim nō est, quoniam est, sed quoniam non est. Quidam uolentes id quod non est, aliquo modo esse monstrare, tali utebantur syllogismo, Quod est opinabile, est. Quod autem non est, opinabile est. Concludebant quod non est, igitur est, docētes ea quæ essent scibilia potius, non opinabilia esse. quod autem

autem non est, opinioni tantum subiacere, nulla ẽt scientia claudi. Quod Aristoteles hoc modo discuit. Ait.n.non iccirco est opinabile, quoniã est, sed iccirco opinabile est, quoniam nõ est: sed hoc quod non est, est quidẽ aliquid, sed est nõ per se, sed opinabile. Et quemadmodũ Homerus quidẽ est quiddã, idest poeta, non tamen est per se: ita id quod non est, est quidẽ aliquid, id est opinabile, uel ignorabile, uel nescibile, non tamen est aliquid per se in natura.

DE COPIA MODALIVM, & æquiualentia.

His uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum sese habent affirmationes & negationes ad se inuicem. hæ scilicet quæ sunt de possibili esse, & non possibili, de contingenti & non contingenti, de impossibili & necessario. Habent enim aliquas dubitationes.

94. Propositionum aliæ sunt, quæ simpliciter proferuntur, aliæ quibus aliquis modus in enunciatione miscetur. Siquis enim dicat, Socrates disputat, simplicẽ propositionẽ fecit: si uero aliquis dicat, Socrates bene disputat, modum propositioni quem enũciabat, adiunxit. q̃no enim disputaret apposuit, cũ dixit bene. Nunc ergo hoc speculatur, quemadmodũ se habeant affirmationes & negationes earũ propositionũ, quæ cum modo aliquo proferuntur. ut siquis dicat possibile est hoc fieri, & rursus non possibile est hoc fieri, quẽadmodũ sese in his affirmationis habeat negationisq; natura. Similiter aũt & in eo quod est impossibile esse, & in eo quod est necesse esse, & in eo quod dicitur cõtingere esse, & nõ contingere esse: quæq; horũ sint affirmationes, quæue negationes, aut quã affirmationem cui negationi recte aliquis opponat, de his omnibus perspiciendũ, inquit, est; quoniã ea quæ de coniunctis & simplicibus prædicationibus dicenda fuerant, terminata sunt. nam de earum propositionũ, quæ cũ modo proferuntur, oppositionibus, multa causatio est. Quæ aũt sint dubitationes, & quemadmodũ in his oppositiones inueniendæ sunt, continua disputatione psequitur.

Nam si eorum, quæ complectuntur, illæ sibi inuicẽ oppositæ sunt contradictiones, quæcunq; secundum esse & non esse disponuntur, ut eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem, non, esse non hominem. Et eius quæ est, esse album hominem, negatio est ea quæ est, non esse albũ hominem, sed non, esse nõ album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit uerum dicere esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, & quibuscunq; esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut eius quæ est, ambulat homo, negatio est non ea quæ est, ambulat non homo, sed ea quæ est, non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominẽ ambulantem esse. Quare si hoc modo in omnibus, & eius quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quæ est, non possibile est esse. Videtur autem idem posse esse & non esse. omne enim quod est possibile diuidi uel ambulare, & non ambulare, & non diuidi possibile est.

95. Omnis propositio uerborum & nominum complexione formatur, ergo propositionum quæ complectuntur, & quarum natura in complexione est, illæ solæ sunt, inquit, contradictiones, quæcunque secundum esse & non esse ponuntur, ut in ea propositione quæ dicit, est homo, non est illa negatio huius affirmationis, quæ proponit, est non homo, sed illa potius quæ enunciat, non est homo, ut sit affirmatio & negatio, est homo, non est homo. Illa uero quæ dicit, est non homo, non est negatio eius quæ enunciat, est homo, sed est affirmatio eius negationis, quæ est, non est non homo. Rursus cum dicimus, est albus homo, non est negatio illa huius affirmationis, quæ dicit, est non albus homo, sed illa potius quæ dicit, non est albus homo. hoc autem probatur sic. Necesse est enim in contradictionibus unã ueram esse semper, alterã semper falsam: ergo si eius affirmationis quæ dicit, est albus homo, negatio esset, est non albus homo, unã ueram, alteram falsam esse cõstaret. Nunc aũt siquis de ligno dicat, est albus homo, falsum dixerit: siquis uero de ligno eodẽ neget dicens, est nõ albus homo, hoc quoq; falsum est, hæc enim propositio quæ dicit, est nõ albus homo, consentit, hominẽ quidem esse non tamẽ albũ, quod de ligno falsum est prædicare. Ergo & ea quæ dicit, est albus homo, & illa quæ proponit, est non albus homo, utræq; aliquando falsæ sunt, ut in ligno, quare non sunt sibimet oppositæ. igitur nec ea q̃ dicit, est albus nõ homo, negatio est eius, quæ dicit, est albus homo, quare illa huius negatio ponenda est, quæ dicit, nõ est albus homo. In his nanq; una semper uera est, semper altera falsa. Quod si ita est, secundũ esse semper, & nõ esse natura contradictionis efficitur. nã cum dico, est homo, secundũ id quod est esse fit negatio, nõ est homo. Et rursus cum dico, est albus homo, secundum id quod est esse, rursus negatio fit, nõ est albus homo. Et sensus quidem totus huiusmodi est. Ipsi aũt in oratione sermones propter similitudinem uidentur quidem obscuri. Erit autem planius pronunciantibus, & subaudientibus sic. nam si eorum quæ complectuntur, idest propositionum, quarum natura in complexione est, illæ sibi inuicem oppositæ sunt cõtradictiones, quæcunque secundum esse, & non esse disponuntur: ut hæ quas supra digessimus, quarumq; ipse exempla proponit, ut eius quæ est, esse hominẽ, negatio est, non esse hominem. Hæc enim ipsius affirmationis secundũ esse & non esse negatio est, & hic subaudiendũ est, nõ illa negatio est, per quã dicitur, esse non hominem, ut sit sensus, affirmationis quæ est esse hominem, negatio est nõ esse hominẽ, non illa quæ dicit, esse non hominẽ. Et hoc quidẽ de simplicibus. Rursus de his in quibus est tertiũ prædicatur, eius quæ est, esse albũ hominẽ, non, hic subaudiendũ est, illa est negatio quæ dicit, esse non album hominẽ. Sed hic quoq; subaudiendum est, illa quæ dicit, non esse album hominẽ, ut sit hic sensus. Huius affirmationis quæ est, esse album hominẽ, nõ est illa negatio, quæ dicit, esse non albũ hominem: sed illa potius quæ proponit, non esse albũ hominẽ, & hoc approbat inductione. Si enim, inquit, de omnibus aut dictio est, id est affirmatio, aut negatio uera, cum lignum falsum sit dicere, esse album hominẽ, uerum debet esse de eo dicere, esse nõ album hominem, si hæc negatio est superioris affirmationis, sed utræq; falsæ sunt. Hæc igitur non est illius affirmationis negatio. Ergo secundum esse & non esse contradictiones sibimet opponuntur. Quod si hoc modo, & quãtiscunque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur. Sunt quædam propositiones in quibus esse non additur, sed id quod in his enunciatur, idem ualet, tanquam si esse poneretur. ut in ea, quæ est, homo ambulat, quod dico ambulat, tale est tanquam si dicatur homo ambulans est. Ergo in his quoque, quæ non habent est uerbum iunctum, si negationem ad uerbum illud iunxero, quod pro esse positũ est, talis mihi negatio redditur, qualis esset, si negatio ad esse poneretur. ut in eo quod est, ambulat homo, ambulat pro esse positum est. Huius ergo affirmationis, ambulat homo, non est negatio ea quæ dicit, ambulat non homo: sed illa potius, quæ dicit, non ambulat homo. In hac enim ad id quod est ambulat, negatio iuncta est, quod ambulat homini, pro eo quod est esse coniunctum est. Tale enim est, dicere, homo ambulat, tanquam siquis dicat, est ambulans homo. Quare si hoc modo in omnibus, & eius quę est possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quæ est, non possibile est esse. Si in omnibus, inquit, secundum esse contradictio fit, in his quoque, quæ possibilia dicuntur, secundum esse & non esse contradictio facienda est. in eo.n. quod dicimus, possibile est esse, illa erit negatio, quæ dicit possibile est non esse, non illa quæ est, non possibile est esse. nam si ei, quæ est, possibile est esse, illa opponatur, quæ est, non possibile est esse, non secundum esse & nõ esse oppositio facta est. Quocirca, quoniam supra docuit secundum esse, & non esse, fieri contradictionem, dicendum est eius

quæ

quæ est, posſibile est eſſe, illam eſſe oppoſitionem, quæ dicit, posſibile est non eſſe. Sed allud rurſus occurrit, quod nos ab hac opinione dimoueat. In omnibus enim aut affirmatio uera est, aut negatio. In his.n. utræq; ſunt ueræ, nam quod posſibile est eſſe, posſibile est non eſſe, ut quia posſibile est hominem ambulare, posſibile est hominem non ambulare, & quod posſibile est uideri, posſibile est non uideri. Rurſus quod posſibile est ſecari & diuidi, & non ſecari, & non diuidi posſibile est. Quare utræq; in eodem ueræ ſunt, posſibile est eſſe, & posſibile est non eſſe. nam quod dicimus posſibile est non eſſe, ita intelligendū est, ut ſi diceremus, posſibile est hodie pluuiam non eſſe, cum ſit posſibile, ut ſit. Cur autem hoc ita eueniat, ipſe demonſtrat, dicens.

Ratio autem est, quoniam omne quod ſic poſſibile est, non ſemper in actu eſt. Quare inerit ipſi etiam negatio. poteſt igitur & non ambulare quod eſt ambulabile, & nō uideri quod eſt uiſibile. At uero impoſſibile eſt, de eodē oppoſitas eſſe ueras dictiones. Non igitur eius quæ eſt, poſſibile eſt eſſe, negatio eſt, poſſibile eſt non eſſe. Contingit.n. ex his aut idem ipſum affirmare & negare ſimul de eodē, aut non ſecundum eſſe & non eſſe, quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes. Si ergo illud impoſſibilius eſt, hoc erit magis eligendum.

96. Hoc huiuſmodi est, quæcunq; ita ſunt posſibilia, ut ſint actu & opere, illa nulla ratione poſſunt non eſſe, ut cælo ſemper actu ineſt moueri. ſemper enim mouetur, & dicimus posſibile est cœlum moueri, icirco quoniā cœli motus actu est, hoc est, id illi ſemper agitur. mouetur.n. ſemper. in hac ergo posſibilitate talis propoſitio non poteſt cōuenire, ut dicamus posſibile est cœlū non moueri, hoc.n. imposſibile est. Ergo in his, quæcunq; actu ſunt, hæ duæ propoſitiones posſibile est eſſe, posſibile est non eſſe, nulla ratione cōueniunt. In his aūt quæ nō ſemper actu ſunt, & ſunt posſibilia eſſe, cōuenire poſſunt ꝓpoſitiones, ideſt posſibile est eſſe, & posſibile est nō eſſe. Nō est.n. ſemper actu pluuia, & posſibile est eſſe aliquādo, quare posſibile est eam aliquādo non eſſe. Hæc igitur ratio est, cur utræq; inueniuntur ueræ, ꝙ in his posſibilitatibus, quæ non ſemper ſunt actu, & eſſe aliquid, & nō eſſe contingit. Quare ſi eius q̄ est posſibile eſt eſſe, negatio est ea quæ dicit, posſibile est nō eſſe: in eodē ſimul & affirmatio, & negatio eruntueræ. & cui cel ineſt affirmatio, ut ſit eſſe posſibile, eidē rurſus inerit negatio, ut ſit posſibile nō eſſe. quare & quod ambulabile est.i. quod ambulare poteſt, poteſt nō ambulare, & quod uiſibile est.i. qđ uideri poteſt, poteſt ēt non uideri, ſed imposſibile est, ut de eodē oppoſitæ & contraiacentes dictiones, ſimul ueræ ſint. in omnibus.n. aut affirmatio uera est, aut negatio. Si ergo factis negationibus ſecundū eſſe, & non eſſe, in his quæ ſecundum aliquem modū dicuntur, affirmatio, & negatio utræq; ſunt ueræ, quod fieri nō poteſt: illud magis dicendū est, non faciendas ſecundum eſſe & non eſſe negationes, ſed potius ſecundū modum. quod ſi illud imposſibilius, ut affirmatio, & negatio ſimul ueræ ſint, illud magis est eligendum, ut nō ſecundū eſſe & non eſſe fiat cōtradictio, ſed potius ſecundū modū. Quod aūt dixit, Si ergo illud imposſibilius est, hoc erit magis eligendum: Non hic dictū est, ꝙ utraq; imposſibilia ſint, & affirmationē & negationem uerā eſſe, & non ſecundum eſſe, & non eſſe fieri cōtradictionem. Illud enim, ideſt contradictionē, ſimul ueram eſſe imposſibile est. Secundum eſſe autem, & non eſſe, affirmationē non fieri, & negationē non imposſibile est, ſe ad hoc retulit imposſibilius est, tanquam ſi diceret, minus posſibile. Minus enim posſibile est, ut oppoſitæ in eodē propoſitiones ueræ ſint, quam ut non ſecundum eſſe & non eſſe negationes ponantur. Quocirca eligendum est hoc, quod est posſibilius, ut ſecundū modum potius, quam ſecundum eſſe, & non eſſe negationes fiant. Quod ipſe planius exequitur dicens.

Eſt igitur negatio eius, quæ eſt poſſibile eſſe, ea quæ eſt, non poſſibile eſſe; & non ea quæ eſt, poſſibile non eſſe. Eadem quoq; ratio eſt in eo quod eſt, contingens eſſe: etenim negatio eius eſt, non contingens eſſe.

97. Hæ nanq; ſimul uere inueniri non poſſunt: nam ſiquid est posſibile eſſe, ut idem illud imposſibile ſit, fieri non poteſt. nec hoc in ſolis posſibilibus ſpeculandum est, ſed in omnibus quoq; eadem ratio est. nam in eo quod est contingere eſſe, non est illa negatio quæ dicit, contingere non eſſe, (hæc enim conſentit ei, quæ est, contingere eſſe,) ſed illa quę proponit non contingere eſſe. Has enim duas ſimul ueras inueniri, imposſibile est.

Et in aliis quoq; ſimili modo, ut in neceſſario, & impoſſibili. fiunt enim quemadmodum in illis eſſe & non eſſe, appoſitiones, ſubiecta uero res. hoc quidem album, illud uero homo.

98. Et in aliis, inquit, omnibus idem faciendum est. ſecundum modum enim negatio ponenda est, ut ſi contingens est, ad contingere; ſi posſibilis, ad posſibile; ſi imposſibilis, ad imposſibile; ſi neceſſarium, ad neceſſarium negatio coniungatur. Quemadmodū enim, inquit, in his, quæ præter modū aliquem ſunt, & aliquid eſſe proponunt, eſſe quidē, & nō eſſe appoſitiones quædam, id est prædicationes ſunt, res uero ſubiectæ, ut in eo quod est, homo est, & homo nō est, homo quod est res, ſubiectū est. Appoſitio autem quædā & prædicatio, est, & nō est, uel in eo quod dicitur albū est, & album non est, album quidē res ſubiecta est, appoſitū aūt & prædicatum, est & nō est. Ita quoq; in his, quæ ſecundum aliquē modum dicuntur, eſſe quidem ſubiectum est, uelut quædam res: Modus aūt de eſſe prædicatur. nam cū dicimus hodie pluuiā eſſe posſibile est, eſſe ſubiecimus, posſibile prædicauimus. Et ſicut totā uim in propoſitionibus prędicatio tenet, & in ſimplicibus & præter modū, quoties aliquid eſſe prædicamus ut in eo quod dicimus, homo est, totā propoſitionis uim continet uerbum est: ita quoq; in his, quæ ſecundum modū dicuntur, quoniam totam propoſitionē continet modus, aut posſibilis, aut contingentis, aut imposſibilis, aut neceſſarii, hæc prædicari, res uero aliæ ſubiectæ eſſe dicuntur. Hoc est enim quod ait.

Sic hoc loco, eſſe quidem, et non eſſe ſubiecta fiunt: poſſe uero & contingere appoſitiones determinantes, quemadmodum in illis eſſe & nō eſſe ueritatem & falſitatem, ſic hic in eo quod eſt, eſſe poſſibile, & eſſe non poſſibile.

99. Nam quemadmodum in ſimplicibus ſi ad eſſe, & nō eſſe negationes fiant, una ſemper uera est, altera ſemper falſa: ita quoque in his, quæ ſecundum modum dicuntur, ſi ad ipſum modum enunciato negationis aptetur, uelut ad quaſdā appoſitiones prædicationesq;, ueritas in appoſitionibus & falſitas terminata diuiditur. Atq; hoc est quod ait, Similiter hæ etiam in eo quod est eſſe posſibile, & eſſe non posſibile. Similiter.n. ſecundum posſibile, & non posſibile facta oppoſitio, ueritatem falſitatemq; determinat, ſicut in ſimplicibus, & præter modum poſitis ſecundū eſſe, & non eſſe negatio. Hinc in omnibus ſecundum modū affirmationibus, oppoſitiones digerit cōuenientiū negationum, dicit enim,

Eius uero quæ eſt, poſſibile eſt non eſſe, negatio eſt, non ea quæ eſt, non poſſibile eſt eſſe, ſed ea quæ eſt, non poſſibile eſt non eſſe. Et eius quæ eſt, poſſibile eſt eſſe, non ea quæ eſt, poſſibile eſt non eſſe, ſed ea quæ eſt, non poſſibile eſt eſſe. Quare & ſequi ſeſe inuicem uidebuntur hæ poſſibile eſt eſſe, poſſibile eſt non eſſe. Idem enim poſſibile eſt eſſe, et nō eſſe. Non enim contradictiones ſunt ſibi inuicem huiuſmodi, poſſibile eſſe, & poſſibile non eſſe. Sed poſſibile eſt eſſe, & non poſſibile eſt eſſe, nunquam ſimul in eodem ueræ ſunt, opponuntur enim. At uero, nec poſſibile eſt non eſſe, & non poſſibile eſt non eſſe, nunquam ſimul ueræ ſunt. Similiter autem & eius quæ eſt, neceſſarium eſſe, non ea quæ eſt, neceſſarium non eſſe, negatio eſt, ſed ea quæ eſt,

non

non necessarium esse. Eius uero quæ est, Necessarium est non esse, ea quæ est, non necessarium est non esse. Et eius quæ est impossibile esse, non ea quæ est, impossibile non esse, sed non impossibile esse. Eius uero quæ est, impossibile non esse, ea quæ est, non impossibile est non esse.

100. Vt demonstret eam, quæ dicit possibile est non esse, non modo nō esse negationem eius, quæ est, possibile est esse, sed omnino negationē non esse, huius aliā inuenit negationē. nam eius quæ est, possibile est non esse, quā affirmationis loco posuit, negatio reperitur illa, quæ dicit, non possibile est non esse, secundū modū, scilicet addita negatione. unde fit, inquit, ut ea quæ dicit, possibile est esse, & illa quæ proponit, possibile est non esse, sese inuicē consequantur, idem nanque possibile est esse, quod est possibile nō esse. Cur aūt se consequi possunt, hæc causa est, qm̄ non sunt oppositæ. nam si essent oppositæ, perimerēt se potius, quā consequerentur, & dissentirent magis, quā consentirent, ut est in his, possibile est esse, & nō possibile est esse. Hæ. n. ita a se disiunctæ sunt, ut simul esse nō possint. Iccirco aūt hoc euenit, qm̄ sunt oppositæ. Sēper igitur secundū modū ponenda negatio est, si integra oppositionis natura facienda est. qđ planissime exequitur, singulis propositionū modis negationes accommodans, atque integras naturaliter efficiens oppositiones. At uero, inquit, ea quæ est, possibile est non esse, cum ea quę dicit, nō possibile est non esse, simul esse non poterit. Nanque oppositas esse manifestum est. siquidem harum negatio ad modum est posita, qui est possibile esse. eius autem quæ est, necessarium est esse, non oportet dici illam esse negationem, per quam dicitur, necessariū est non esse: huius enim alia negatio inueniri potest, quoniam est affirmatio quædam, est autem eius negatio ea quę dicit, non necessariū est non esse. Sed potius ei quæ dicit necessarium est esse, ea opponenda est quæ dicit, non necessarium est esse. ad illam nanque quæ dicit, necessarium est non esse, opponitur (ut dictum est) non necessarium est nō esse. Eius quoque quæ est, impossibile est esse, non dicenda est illa esse negatio, per quam dicimus, impossibile est non esse, sed ea potius quæ proponit, non impossibile est esse. Nanque affirmatio quædam est, impossibile est nō esse. Huius enim inuenitur negatio quæ est, non impossibile est non esse.

Vniuersaliter uero (quemadmodum dictum est) esse quidem, & non esse oportet ponere tanquam subiecta: affirmationem uero & negationem hæc facientem, ad esse & nō esse apponere. & has putare oportet esse oppositas dictiones: possibile, non possibile: contingens, non contingens, impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium, uerum, non uerum.

101. Regulam dat uniuersalem dicens, hoc uniuersaliter in omnibus faciendū esse, quod supra iam diximus, ut subiectū esse & non esse ponatur: Affirmationē aūt & negationem ipsos modos faciamus. Hoc est enim quod ait, negationē uero & affirmationem hæc facientem. modos. n. ipsos id est possibile, & continges, & cæteros pro affirmationibus ordinantes, & ad hos negatiuo aduerbio iūcto pro negationibus disponentes, ut ad id quod dicimus est, & non est apponamus, ut quemadmodū ad unam rem, quod est homo, est uerbū, & non est negatio, prædicatū est in his quoddā propositionibus, quæ præter modū sunt. ut in ea per quam dicimus homo est, sic in his ꝓpositionibus, quæ cū modo sunt, est quidem aut non est, subiecta ponamus, modos uero ipsos aut secundum affirmationē, si simpliciter dicantur, aut secundū negationem, si cum negatione ponātur, facientes ad subiectū, quod secundum esse & non esse disposuimus, prædicemus, & has arbitremur esse oppositas dictiones & negationes, quæ secundū modos factæ sunt. eorum autem omniū negationes & affirmationes in contrarium disponantur.

Possibile est esse	Oppositiones	Non possibile est esse.
Contingit esse		Non contingit esse
Impossibile est esse		Non impossibile est esse
Necessarium est esse		Nō necessarium est esse
Possibile est nō esse	Oppōnes	Nō possibile est nō esse
Contingit non esse		Non contingit nō esse
Impossibile est non esse		Nō impossibile est nō eē
Necessarium est non esse		Nō necessariū ē nō esse.

Quod aūt addidit uerum, non uerū, ad demonstrationē omnium modorū ualet. nam siquis dicat uerū est, non est ipsius negatio, uerū nō est, sed potius non uerū est. Alioqui eius q̄ est, uerū non est, illa negatio est quæ dicit, non uerum nō est.

DE MODALIVM ÆQVIVALENTIA.

Consequentiæ uero secundum ordinem fiunt, ita ponentibus. Illi enim quæ est, possibile est esse, sequitur illa quæ est contingens esse, & hæc illi conuertitur. Et non impossibile esse, & non necessarium esse. Illi uero quæ est, possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necessarium non esse. & non impossibile non esse. Illi uero quæ est, non possibile esse, & non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, & impossibile esse. Illi uero quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, illa quæ est, necesse est esse, & impossibile non esse.

102. Expeditis omnibus, quæ de modorū oppositionibus disputabantur, ad consequentias uenit. Hoc enim dicit, quæ propositiones supradictorum modorū, quas propositiones consequuntur, quibusque consentiunt. Nos autē ex his quatuor fecimus ordines, & cōsequentias propositionū sub una serie disposuimus: hæc autē prius nota sint, ut quid ab Aristotele dicatur: facilius lector intelligat.

Consideretur autem ex subscriptione, quod dicimus.

Primus ordo	*Tertius ordo*
Possibile est esse.	*Non possibile est esse*
Contingit esse	*Non contingit esse*
Non impossibile est esse	*Impossibile est esse.*
Non necesse est esse	*Necesse est non esse.*
Secundus ordo	*Quartus ordo*
Possibile est non esse.	*Nō possibile est nō esse.*
Contingit non esse.	*Non contingit non esse.*
Non impossibile est nō esse	*Impossibile est non esse.*
Non necesse est non esse.	*Necesse est esse.*

103. Superius aūt descriptas consequentias ipse disponit: nobis aūt reddenda est breuiter ratio, cur hæ propositiones sese inuicem consequantur. Quod possibile est esse, cōtingit aliquando ut sit, & hoc est, cōtingit esse: quod aūt contingit esse, nō est impossibile esse, & quod nō est impossibile esse, non iccirco iam necesse est esse. Non est. n. impossibile hodie esse pluuiā, sed nō iccirco iam esse necesse est. Quod ergo nō est impossibile esse, nō necesse est esse. Et hic est unus ordo consequentiæ. Rursus secundus ordo propositionū talem habet consequentiā. Quod possibile est non esse, potest fieri ut non sit, quare contingit aliquando ut nō sit, & quod possibile est non esse, contingit non esse, quod aūt contingit nō esse, potest fieri ut non sit, sed quod potest fieri ut non sit, non est impossibile ut nō sit: ergo quod contingit nō esse, nō est impossibile ut nō sit, sed quod non est impossibile nō esse, non iccirco illud iam non esse necesse est. hodie. n. pluuiam non esse non est impossibile. potest. n. esse, sed non iccirco ex necessitate hodie non pluet. quare quod non est impossibile non esse, non est necessarium non esse, & secūdus quidem ordo sese sic habet. Nunc autem ad tertium transeamus. Quod non possibile est esse, hoc fieri non potest, quod autem fieri non potest, ut aliquando sit nō contingit, quod ergo non possibile est esse, idem non cōtingit esse, sed quod non contingit esse, necesse est ut non sit, quod nunq̄ contingit, nunquam esse potest, quod nunquam esse potest, necesse est non esse. quod igitur non cōtingit esse:

idem necesse est non eē. sed quod necesse est nō esse, hoc fieri non potest. quod autem fieri nō potest, impossibile est ut fiat, quod igitur necesse est nō esse, impossibile est eē. Quartus etiā ordo hoc modo est. Quod non possibile est nō esse, fieri non potest ut non sit, quod fieri non potest, ut nō sit, non contingit nō esse. Vt quoniā non possibile est, non esse motum cælo, non contingit cælum non moueri, quare qđ non possibile est non esse, idem non contingit non esse, sed quod non contingit non esse, necesse est esse, sicut de cælo. Necesse est enim cælum moueri, quoniam non contingit cælum non moueri, sed quod necesse est esse, ut nō sit fieri non potest, quare quod necesse est esse, impossibile est non esse. Et hæc quidem est ordinata ab Aristotele consequentia propositionum, de qua paulo latius disputabit.

Ergo impossibile & nō impossibile, ad illud quod est, cōtingens & possibile, & non contingens & non possibile sequuntur quidem contradictorie, sed conuersim. illud enim quod est possibile esse, negatio sequitur impossibilis. Negationem uero affirmatio. Ad illud.n.quod est, nō possibile esse, sequitur illud quod est, impossibile esse. Affirmatio enim est, impossibile esse, non impossibile uero negatio.

104. Quædam de superiore consequentium ratione pertractat. In superioribus.n.descriptionibus sese sequentiū, affirmationē possibilis sequebatur impossibilis negatio. Rursus negationē possibilis sequebatur impossibilis affirmatio, & de contingenti eodē modo, affirmationem nanq; impossibilis dicente, Impossibile eē, sequebatur negatio possibilis, dicens, nō possibile est eē. Rursus cū impossibile negaretur, p id quod dicebatur, non impossibile esse, hāc affirmatio possibilis subsequebatur, ea.s. quæ dicit, possibile eē. Atq; hoc idem de contingenti. affirmatio nanq; impossibilis ea quæ est, Impossibile esse, sequebatur cōtingentis negationē, eam quæ est, nō contingit esse. Negatio uero impossibilis, ea quæ dicit, nō impossibile est eē, affirmationē contingentis sequebatur, eam quæ dicit, contingit esse. quare hę propositiones sese inuicē sequuntur, sed conuersæ. Nanq; affirmatio impossibilis, contingentis negationē & possibilis sequitur. Negatio uero impossibilis, affirmationem possibilis & contingentis, ut subiecta descriptio docet.

Affir. impossibile est eē. cōtradi. nō impossibile ē eē. Neg.
Neg. nō possibile est esse. contradi. possibile est eē. Affir.
Neg. non contingit esse. contradi. contingit esse. Affir.

Iccirco nanq; ait, sequuntur quidem contradictorie, sed cōuersim, quod omnes incontrarium locatæ contradictiones sunt. Contradictio nanque est, Impossibile esse, & non impossibile esse, contingere esse, & non contingere esse, possibile esse, & non possibile esse. Conuersæ autem se sequuntur, quoniam affirmatio non sequitur affirmationem, & negatio negationem, sed affirmationem negationes, negationem uero affirmationes, quod ad supradictam descriptionē reuertentibus planius liquet, sensus ergo hic est. Ordo autē seriesq; sermonum sese sic habet. ergo inquit Aristoteles cōtradictionē, quę est impossibile & non impossibile, illud qđ est contingens & possibile, quæ duæ affirmationes sunt, ac sese sequuntur, & non cōtingens & non possibile, quæ duæ sunt negationes. sequuntur quidem contradictorie, ut contradictiones sint in contrarium ductæ, sed conuersim, ut affirmatio negationem, negatio sequatur affirmationem. Huius talis ratio redditur, illud enim quod est possibile eē, quod affirmatio est, negationem impossibilis sequitur. est autem negatio impossibilis, non impossibile esse. Quod est ergo possibile esse, sequitur non impossibile esse, negatio uero possibilis, affirmationem impossibilis sequitur. illud nanq; qđ est non possibile esse, sequitur affirmationem q̄ est impossibile eē. etenim affirmatio est impossibile esse, nō impossibile esse negatio. & in contingentibus eodem mō, atq; hoc quidem de possibilium & impossibilium consequentia dictū est. Nūc de necessarii & possibilis cōsequentia tractat.

Necessarium uero quemadmodum sit, considerandum est. Manifestum est autem, quoniam non eodem modo, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ autem sunt extra: Non enim est negatio eius quod est necesse non esse, non necesse est esse. contingit enim esse ueras utrasque in eodem. Quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.

105. Quod dicit huiusmodi est, in his propositionibus q̄ erant impossibilis, & non impossibilis, cōueniebat nō possibile, ei qđ est impossibile; & possibile cōsentiebat ei quod est nō possibile, cōtradictionem.s. impossibilis, cōtradictio nō possibilis sequebatur, ordine cōuerso. in his autē, quę necessariū prædicant, uel affirmatiue, uel negatiue, & sequūtur possibilem propositionē, eius quæ possibili consentit contradictio, nō sequitur cōtradictionem possibilis, sed potius cōtraria: necessarias uero nūc propositiones dico, q̄ tametsi nō significent necessitatē, tamen siue affirmatiue, siue negatiue necessariū prædicāt: sensus ergo hic est, si qua ex his quę necessariū prædicant, cōsentit possibili ꝓpositioni, eius q̄ necessariū prædicat, cōtradictio, nō sequitur possibilis cōtradictionē, sed eius, q̄ necessariū prædicat contradictionis contraria cōsentit possibilis propositionis cōtradictioni. prius autē disponamus, quæ sunt contradictoriæ, quæue cōtrariæ, eius enim quæ dicit necesse est eē, cōtradictio est, nō necesse est esse, cōtraria uero, necesse est nō eē. rursus eius quæ est, necesse est nō eē, contradictio est, non necesse est non esse, cōtraria uero, necesse est esse. Quare describantur & circa unā eandemq; contraria, & contradictoria disponantur, ut quod a nobis dicendum est, clarius possit liquere.

Nō necesse est eē. Neg.
Cōtradictio
Contraria
Affir. Necesse est esse. Necesse est non eē. Affir.
Nō necesse ē nō eē. Neg.
Cōtradictio
Affir. Necesse est ñ esse.
Cōtraria. Necesse ē eē. Affirmatio.

His igitur commode breuiterq; descriptis, qui in eorum consequentia ad possibiles propositiones modus possit euenire monstrandum est. illam nanq; quę est possibile est eē, sequitur ea quæ est, non necesse est esse: nam quod possibile est esse, non necesse est esse. quod enim possibile est esse, possibile est & non esse, sed quod possibile est non esse, nō necesse est esse. Quare id quod est, possibile est esse, recte sequitur, non necesse est esse, sed negationem eius quæ dicit possibile est esse.i. non possibile est esse, non sequitur affirmatio eius quæ dicit, non necesse est esse, quæ est.s. necesse est esse, hæc enim est contradictio necessariæ affirmationis. neque enim dici potest consentire propositiones, quæ dicunt, non possibile est esse, & necesse est esse, sed huius cōtraria sequitur: nanq; eam quæ est, non possibile est esse, illa quæ dicit, necesse est non esse, comitatur. sed necesse est non esse, non est contradictoria eius quæ est, non necesse est esse: possunt enim utræq; in eodem simul ueræ inueniri; nam quoniam necesse est nō esse ignē frigidum, non necesse est esse ignem frigidum. quocirca hæ contradictoriæ nō sunt, sed est contraria ea quæ dicit, necesse est nō esse, ei quæ dicit, necesse est esse, quæ necesse est esse, contradictio est eius quæ ponit non necesse est esse. quare contradictionem eius q̄ dicit, possibile est esse, eā.s. quæ ꝓponit nō possibile est eē, nō sequitur cōtradictio eius q̄ est nō necesse est esse; sed ea q̄ est necesse est nō esse, quę cōtraria.s. est ei quæ est, necesse est esse, q̄ hæc ipsa cōtradictio est eius q̄ proponit, non necesse esse. Hoc autem descriptione melius patebit.

Affir. posse est esse contrad.	Non possibile est esse.	Neg.
Affir. n necẽ ẽ eẽ. cõtrad. necẽ ẽ eẽ: cõtraria, necẽ ẽ n eẽ.		

Ergo cum sit contradictio possibile esse, & non possibile esse, sequatur autẽ possibile esse, nõ necesse esse, cõtradictio tamen eius quæ est, necesse esse, nõ sequetur contradictionẽ eius quæ est possibile esse, sed contraria contradictoriæ eius quæ est, nõ necesse esse. nam si contradictio est, non necesse esse, eius quæ est, necesse esse. Cõtraria uero eiusdẽ necesse esse, est ea quæ dicit, necesse est non esse, sequitur necesse est nõ esse, eã quæ est nõ possibile esse, quæ est cõtradictio eius quæ est, possibile esse, quã sequitur non necesse esse. Recte ergo dicitur, cõtradictiones quidẽ extra esse, cõtrarias uero contradictoriis consentire. nã possibile esse & non possibile esse, quæ sunt contradictoriæ, sequuntur non necesse esse, & necesse non esse, quæ non sunt contradictoriæ, quod in eodem utræq; ueræ inueniri possunt. Quod si cõtradictio sequitur, sicut ea quæ est, non necesse esse, sequitur eam quæ est possibile esse, sic eam quæ est, non possibile esse sequeretur necesse esse, sed hoc inconueniens est. Quare, quoniã hæc illã non sequitur, cõtraria ipsius sequetur. cõtraria nanq; est ei quæ proponit, necesse est esse, illa q̃ dicit, necesse est nõ esse. Eodem quoq; modo & in eo quod est possibile nõ esse, cuius est contradictio non possibile nõ esse, qd Aristoteles reticuit. Sequitur nanq; eam quæ est, possibile est nõ esse, illa q̃ dicit nõ necesse est nõ esse, sed negationem eã, q̃ est nõ possibile est nõ esse, eius affirmationis quæ est possibile est non esse. Non sequitur affirmatio eius quæ est, nõ necesse est non esse negationis, ea quæ est, necesse est non esse. Negatio enim eius quæ dicit, necesse est non esse, illa est quæ dicit, non necesse est nõ esse. Sed huius contraria, id est affirmationis q̃ est, necesse est nõ esse, illa scilicet quæ est, necesse est esse: sequitur negationem illam, quæ est nõ possibile est non esse, huius quoque sit talis descriptio.

Affirmatio.		Negatio.
Possibile est nõ esse.	cõtradictio.	Non possibile est nõ esse.
Negatio.		Affirmatio.
Nõ necesse est non esse.	cõtradictio.	Necesse est non esse.
Contraria affirmatio, necesse esse.		

Dissimili igitur modo euenit, quã dudum cõtingebat in his quæ erant possibilia, & quæ impossibilia. Illic enim cõtradictio contradictionem sequebatur, sed conuersim, ut negationẽ affirmatio, affirmationẽ negatio sequeretur. Hic nõ idẽ modus est. nã cum superiores contradictoriæ sint, & inferior negatio affirmationem sequatur, negationẽ non sequitur cõtradictoria affirmatio, sed affirmationis illius cõtraria. quod siquis legat attentius, integre, descriptum esse ratione perspiciet, cur autem hoc eueniat, causam prodit.

Causa autem, cur non sequatur similiter cæteris est, quoniam contraria impossibile necessario redditur idẽ ualens. Nam quod impossibile est esse, necesse est hoc non quidem esse, sed potius non esse. Quod uero impossibile est non esse, hoc necessarium est esse. Quare si illa similiter sequuntur possibile & non possibile, hæc econtrario. Quoniam non significant idem necessarium & impossibile, (sed quemadmodum dictum est) conuersim.

106. Ratio cur non simili modo consequentia secundum contradictionem propositionis eueniat, sicut in his quæ sunt impossibilia, & non impossibilia huiusmodi est, omne necessarium contrario modo impossibile est. nã quod est impossibile esse, hoc est necessarium non esse. non enim est necessarium esse, quod est impossibile esse: nullus enim dixerit necesse est esse, quod impossibile est esse. non ergo necesse est esse, sed potius necesse est non esse, quod impossibile est esse. Ergo cõuersæ idem potest impossibile, quod necessarium. Quod enim impossibile iunctum cum esse efficit, hoc efficit necessarium iunctum ad id quod est nõ esse. igitur quod impossibile est esse, hoc necesse est non esse. Rursus quod impossibile est non esse, hoc necesse est esse. ut igni impossibile est non inesse calorem, necesse est igitur inesse. Quare huic quoq; idẽ conuertitur, ut qd impossibile secundũ non eẽ efficit, idem ualeat necessariũ secundũ eẽ positum. quare contrario modo necessarium & impossibile idem potest. Quod si contrario modo impossibile & necessariũ idem ualet, manifestũ est, cur non similiter consequitur necessariũ possibile & non possibile propositiones, sicut easdem ipsas, id est possibile & non possibile ꝓpositiones, impossibile & nõ impossibile sequebatur. nã si cõuerso ordine necessarium atq; impossibile idẽ ualet secundũ contrarietatem, non similis consequẽtia & necessarii & impossibilis, ei quæ fuit possibilis & impossibilis. nam qm non impossibile esse, sequitur possibile esse. Et hoc rursus, id est possibile esse, nõ necesse esse comitatur. Rursus id qd est impossibile esse, quoniã sequitur nõ possibile eẽ. Necessarium autem impossibili conuerso ordine idẽ ualet, sequitur id quod est impossibile est esse, necesse est nõ esse. Ac per hoc etiam id quod est, non possibile esse, sequitur id qd est, necesse est non esse. Rursus quoniã ei quod est nõ impossibile non esse, consentit, id quod est, possibile est nõ eẽ, & huic cõuenit, nõ necesse est non esse. Quoniam id quod dicitur impossibile est non esse, socium est ei quod est, nõ possibile est nõ esse, ei autẽ quod est, impossibile non esse, conuerso modo redditum, necessario, idem ualet. Sequitur id quod est impossibile est non esse, id quod dicimus necesse est esse, & hanc quoq; sequitur id quod proponimus, non impossibile est non esse, non necesse est non esse. id uero descriptione monstratur.

Consentientes	Consentientes
Non impossibile est esse.	Impossibile est esse.
Possibile est esse.	Non possibile est esse.
Non necesse est esse	Necesse est non esse.
Consentientes	Consentientes
Nõ impossibile est nõ esse.	Impossibile est non esse.
Possibile est non esse.	Non possibile est non esse.
Non necesse est non esse.	Necesse est esse.

Causa igitur diuersæ consequẽtiæ est in contrariũ propositionũ impossibilis, & necessarii facta cõuersio, sed de his hoc modo speculatus, sese quodãmodo ipse reprehẽdit, & ad aliam proprietatis consequentiam disputationẽ flectit.

An certe impossibile est sic poni necessarij contradictiones. Nam quod est necessarium esse, possibile est esse, nam si non negatio sequetur. Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non possibile est esse, impossibile est esse. Igitur impossibile est esse, quod necesse est esse, quod sane est inconueniens.

107. Forte inquit errauimus ita cõsequentias collocantes. Tunc enim disposuimus, ut id qd esset possibile sequeretur illud quod est nõ necessariũ, ut secundum præcessionẽ possibilis sequentem negationẽ necessarii poneremus. nunc autem dicit hoc permutari oportere, & nõ a possibili inchoandum, & huic subiiciendũ necessarii negationem, sed potius primo ponendũ esse necessariũ, secũdo loco possibile. nãq; illa propositio, q̃ necessariũ continet, continere uidetur etiã possibilitatẽ: nam quod necessarium est idem possibile est. Quod enim necesse est esse, idẽ esse possibile est. nam siquis hoc neget, & id quod est necessarium dicat, nõ sequi possibilitatẽ, negatio possibilitatis, id est necessariũ comitabitur. nam si id qd necessariũ est esse: falsum est dicere possibile est esse, uerũ est dicere quoniã nõ possibile est esse. In omnibus .n. aut dictio est .i. affirmatio, aut negatio, ut si illa uera est, illa sit falsa, si illa non est, illa mox esse necesse sit. sed nõ possibile esse sequi diximus, id quod est impossibile eẽ, igitur id quod dicitur necesse est esse, impossibile est esse. sed hoc quidẽ incõueniens est, nõ igit uerũ est, quoniã ei quod est necessarium esse, id quod est non possibile esse conuenit. Quare sequitur id quod est necessarium, possibilitas.

At uero illud quod est possibile esse, non impossibile esse sequitur, hoc uero illud quod est non necessarium esse. Quare contingit, quod est necessarium esse, non necessarium esse, quod sane est inconueniens.

Dicimus

108. Dicimus ei quod est necessarium esse, consentire illam propositionem, quæ dicit possibile esse. sed rursus hoc falsum uidetur cogitantibus perspicientibusq;, quoniā ei quod est possibile esse, consentit & conuenit illa propositio quæ dicit, nō impossibile esse. hoc uero qđ dicitur nō impossibile esse, sequitur id qđ proponimus non necesse est esse, sed possibile esse cōsentire proposuimus ei quæ dicit, necesse est esse, eamq; consequi. sequitur ergo ea quæ est nō necesse esse, illam quæ dicit, necesse est esse, ei quæ cōsentit, qđ est impossibile. Quid igitur in his dubitationibus est statuendū an potest consentire quidē possibile esse, ei qđ est, necesse esse, Alioqui propositionem necesse esse, id qđ est impossibile esse cōsequetur. si uero conuenerit ei quæ est necessariū esse, illa quæ est possibile esse: rursus fit, ut id qđ est necessariū, non necessarium sit, sed hoc falsum est. Sed hoc quemadmodū sese habeat, paulo post explicabitur. Nunc uero priorē sequentiā permutantes hoc dicimus, quoniā id quod est possibile esse, non potest consequi id qđ est necesse esse, nec hæ sibi propositiones consentiunt, possibile esse, & necesse esse. Quod Aristoteles hoc modo proponit.

At uero neq; necessariū esse sequitur ad possibile esse, neq; necessarium non esse. Illi enim utraq; contingit accidere. horum autem utrumlibet uerum fuerit, nondum erunt illa uera, simul enim possibile est esse, & non esse. Si uero necesse est esse, uel non esse, non erit possibile utrūque. Relinquitur ergo nō necessariū non esse sequi ad possibile esse. hoc enim uerū est & de necesse esse. hæc enim fit contradictio eius, quæ sequitur ad non possibile esse. Illud enim sequitur hoc, quod est impossibile esse, & necesse non esse, cuius negatio est, non necesse non esse. Sequuntur igitur, & hæ contradictiones secundum prædictum modum, & nihil impossibile contingit sic positis.

109. Docet id quod est possibile non consentire ei qđ est necessariū esse, nec rursus ei, quæ est necessariū est nō esse. nā quod necesse est esse, nō potest non esse, quod autē necesse est nō esse, non potest esse. Quod antē dicimus possibile esse: ita dicimus, tanquā si & non esse possibile sit. Vtranq; igitur naturā habet id qđ dicimus possibile esse, ut & sit esse possibile, & sit possibile non esse. Qui uero dicit necesse esse, aufert non esse, & quæ dicit necesse est non esse, aufert esse: ita si hæ ueræ sunt, id est necesse esse, & rursus necesse nō esse, utræq; illæ falsæ sunt. quæ dicūt & potest esse, & potest nō esse. Illa enim quæ proponit necesse esse, posse nō esse subruit, illa uero quæ dicit, necesse est non esse, posse esse subuertit. neutra igitur consequetur eam propositionē quæ dicit possibile est esse, nec ea quæ dicit ex necessitate esse, nec illa quæ dicit ex necessitate nō esse. Et sensus quidē huiusmodi est. Sermonū autem ratio talis est, At uero inquit neq; id quod est necessariū esse, sequitur propositionē illam quæ proponit, possibile esse, nec rursus illa quæ dicit necessarium est non esse. Illi enim idest possibili utraq; contingit accidere, id est posse esse, & posse non esse. nam quod potest esse idem potest non esse. Harum autem, idest uel quæ dicit, necessarium est esse, uel quæ dicit necessariū est non esse, si utrumlibet uerum fuerit, non erunt illa uera, idest posse esse & posse non esse. Quod enim possibile est esse, idem possibile est non esse. quod si neque necesse est esse, neque necesse non esse propositio, eā quæ est possibile esse consequetur: relinquitur, ut illa ei cōsentiat quæ dicit, non necessarium est non esse. Hæc enim sequitur eā quæ proponit, possibile est esse: quicquid enim possibile est esse, non necesse est non esse, ut quoniā hominem possibile est ambulare, non est necesse non ambulare. hoc enim uerum est inquit & de eo quod est necesse est nō esse, idest hæc enim propositio quæ dicit, non necesse esse non esse, uerum est ut contra eam opponatur contradictorie, quæ dicit, necesse est non esse. unde etiam secutus est, Hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur non possibile esse, unde facienda est huiusmodi descriptio.

Affir.	impossibile est eē	contradi.	nō impossibile est esse
Neg.	nō posſe est esse	contradi.	possibile est esse.
Affir.	necesse est nō eē	contradi.	nō necesse est nō esse.

Hæc enim quæ dicit non necesse est non esse, contradictio est eius quæ proponit, necesse est non esse: quæ est sequens, & consentiens ei quæ est non possibile est esse, quæ consentit ei quæ dicit impossibile est esse: quæ rursus sequitur eam quæ est ultima, idest necesse est nō esse, cuius cōtradictio est, nō necesse est nō esse: affirmatio enim est necesse est nō esse, negatio nō necesse est nō esse. quocirca secūdum contradictionē fit hæc quoq; consequentia. nā impossibile esse, & nō impossibile esse cōtradictio est, sed affirmationē, id est impossibile esse, sequitur negatio, nō possibile esse. Negationē uero, idest nō impossibile esse, sequitur affirmatio possibile est esse. sed nō possibile est esse, & possibile est esse, contradictio est: sed negationē possibilis, idest nō possibile esse, cōsequetur necesse est nō esse affirmatio, sed affirmationē possibilis, idest possibile esse sequetur nō necesse est nō esse, negatio quare ita positis nihil euenit impossibile, sed omnia conueniunt, & cōsentiunt, & secūdum superiorē possibilis, & impossibilis modum affirmationes & negationes conuerso ordine contradictorie se sequuntur. Et sensus quidem totius huiusmodi est, ordo autē uerborū sic. Quoniam inquit ei quod est possibile esse, nec illud, qđ est necesse esse, nec illud quod est necesse non esse consentit: relinquitur ut id quod est non necessariū non esse sequatur possibile esse. Hoc enim qđ dicitur non necessarium non esse uerum, est dicere de necesse est non esse, & subaudimus, quoniā est eius contradictio. Hæc enim quę dicit nō necesse est non esse, contradictio fit ei quæ sequitur negationem possibilis, idest nō possibile esse. Hæc est autē ea quæ dicit necesse est non esse. illud enim qđ est nō possibile esse, utrunq; horum sequitur & quod est impossibile esse, & quod est, necesse est non esse. Cuius affirmationis, id est necesse est non esse, negatio est non necesse est non esse. Sed hæc sequitur non impossibile esse & possibile esse, igitur hæ contradictiones secundum prædictum modum se sequūtur, scilicet contradictorie, sed conuersim, & his positis atq; ita ordinatis, nihil contingit impossibile.

Dubitabit autem aliquis, si ad illud quod necessarium esse, possibile esse sequatur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur, non possibile esse, & siquis dicat nō hanc esse contradictionem, necesse esse est ipsum dicere, possibile non esse, sed utraq; falsa sunt de necesse esse. At uero rursus, idem uidetur esse possibile incidi, & nō incidi; & esse, & non esse. Quare erit necesse esse, & contingens non esse, hoc autem falsum est.

110. Ad superiorem possibilis & necessarii consequentiæ reuersus est quæstionem. Dicit enim dubitari posse, si id quod est possibile esse, consentiat ei propositioni, quæ est necessarium esse; siue enim consentire dicatur, siue non consentire, aliquid impossibile & incōueniens utroq; modo cōtingit. nam siquis dicat, id quod dicitur possibile esse non cōsentire ei quod est necessarium esse, consentiet ei negatio possibilis, ea quæ est non possibile esse: sed si ista consentiet, erit idē necessarium esse, quod est non possibile esse: quod si hoc rursus aliquis neget, & dicat non esse negationem eius propositionis quæ est possibile esse, eā quæ dicit non possibile esse, sed illam potius quæ proponit possibile est non esse, quanquam falsum sit, tamen ne hæc quidem ei quod est necessarium esse conuenire potest. fit enim negatio eius quæ est possibile esse, ea quæ dicit, possibile est non esse, si affirmatio possibile esse non sequitur affirmationem, quæ dicit necesse est esse, sequitur negatio ea quæ est, possibile est nō esse, sed quod necesse est esse, falsum est dicere quoniam possibile est nō esse. Quod enim necesse est esse dici non potest fieri posse ut non sit, sed potius non posse fieri ut non sit. quod siquis dicat rursus sequi id quod dicitur necesse esse, & consentire ei quæ dicit possibile esse, sic

quoq; aliquid inconueniens reperietur. Quod enim possibile est esse, idem possibile est non esse. erit igitur qđ necesse est esse, possibile non esse, & erit contingens quod necessariũ est. Possibile autem & contingens in utranq; partem facile uertitur, & ad esse & ad non esse. Quod autẽ necesse est esse interclusum habet euentũ ad contrariã dictionem. Vt si necesse est esse, ut nõ sit, fieri non potest, & si necesse est non esse, ut sit, impossibile est. Quare qui dicit possibile esse, consentire ei qđ est necesse esse, quoniã id qđ est possibile esse, potest etiã non esse, & hoc est contingens, dici id quod esse necesse est, posse nõ esse, & esse contingens, quod est incõueniens. Hanc igitur dubitationem soluens, ita sequitur.

Manifestum est autem, quoniam non omnẽ possibile, uel esse, uel ambulare, & opposita ualet. Sed est in quibus nõ sit uerum. Ac primum quidem in his, quæ non secundum rationem possunt, ut ignis calefactibilis est, & habet uim irrationabilem. ergo secundum rationem potestates eædẽ plurimorum etiam contrariorum sunt: irrationabiles uero, non omnes, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere, & non calefacere, neq; quæcunque alia semper agunt. Alia uero possunt & secundum irrationabiles potestates, simul opposita suscipere. sed hoc icirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, neq; quæcunque secundum eandem speciem dicantur.

111. Multa inquit sunt, quæ unũ esse possunt id quod sunt, non etiam aliud aliquid quod non sunt. Plura enim sunt, q̃ ab eo quod sunt, non mutantur. Alia uero sunt quæ mutari possunt, ut cælũ unam rem solã potest, id est moueri, huic uero oppositũ, id est non moueri non potest. ergo nõ omne quod est possibile uel esse, ambulare. i. nõ omne, de quo quælibet possibilitas prędicatur, etiam opposita ualet, ut utrunq; possit fieri, & facere quod facit, & huic opppositũ. i. non facere qđ facit. sed sunt quædã in quibus ita potestates prædicentur, ut nõ sit uerũ de his dici, q̃m & opposita possunt, ut etiã in his quæ præter rationem aliquam possunt, ut ignis. Nanq; ignis præter rationẽ aliquam calidus est. nõ est enim reddere rationẽ, cur ignis sit calidus. natura. n. est calidus, & cum possit esse calidus, nõ tamen potest id quod est oppositum, id est nõ potest nõ calere, quod est oppositũ, ei scilicet qđ est calere: ergo secundum rationẽ potestates ipsæ eædẽ plurimorũ etiam contrariorum sunt. Potestates inquit quæ sunt secundũ rationem. i. in quibus est aliqua ratio, nõ unius possibilitatis, sed plurimorũ sunt atq; oppositorũ, ut possibilitas medicinæ est curare, quæ quoniã secundum rationẽ fit, ut curet medicus, & est rationabilis potestas medico curandi, nõ solũ potest curare, sed etiam non curare, & potest aliquid plusquã unum, & ipsum quod potest oppositũ est. i. nõ curare. Oppositum nanq; est ei quod est curare, id qđ dicitur non curare, quæ opposita contraria uocantur. Affirmatio nanq; & negatio contrarietatibus discernuntur. Irrationabilis uero non omnis, sed quemadmodum dictum est, ignẽ non est possibile calefacere, & non omnis inquit, secundum rationem potestas opposita quoque ualet. Irrationabilium uero non omnis huiusmodi potestas est, ut opposita non ualeat. nam cum ferrum calere, sine ratione potestas sit (non enim ex ratione calet, quoniam rationem non habet) potest etiam non calere. igni autem cum irrationabilis potestas sit calefacere, non potest & non calefacere. Quare recte dictũ est irrationabiles potestates non omnes non posse cõtraria, sed quasdam, ut ignem, qui cum sit calefactibilis, non calefactibilis non est. Quæ autem sint irrationabilia, quæ unam tantum habeant potestatem, non etiam oppositam, sic demõstrat dicens, nec quæcunq; alia semper agunt. ignis. n. opposita non potest: sed non solum ignis, sed illa quoque omnia unum possunt, & non multa nec opposita, quæcunque actu semper sunt, ut Sol semper actu est lucidus, icc irco non potest non lucere, & nix semper actu frigida est, & ideo nunquam potest esse non frigida: ergo quæcunq; semper agunt, id est in eo quod sunt, semper in actu sunt, manifestum est, quoniam sicut ignis non capit frigus, ita nec illa quoq; opposita possunt. Iccirco. n. ignis quoq; opposita nõ potest, quia semper actu habet propriã potestatẽ. semper enim est calidus. Sed nõ omnia irrationabilia (ut dictũ est) unã tantũ habent potestatẽ, ut opposita nõ possint, sed sunt quædã irrationabiles potestates, quæ utrunq; possunt, ut in eo quod est secari pellem, uel non secari pellem. Potest nanq; secari pellis, potest etiã non secari, sed hæc sunt opposita, secundũ igitur irrationabiles quoq; potestates possunt quædã opposita. sed iccirco superiora sunt dicta inquit, quibus monstrauimus, quoniã ignis, & quęcunq; semper sunt actu, nõ possunt opposita, ut doceremus non omnẽ potestatem oppositorũ esse potentiã, sed alias ueras esse huiusmodi potestates, quæ actu essent, & unã rem solam possent, ab oppositorũ uero potestate discederent. Hoc autem non solũ in his quæ secundũ rationem potestates dicuntur, sed etiã secundum eam speciẽ, quæ irrationabilis dicitur. Sunt enim quædã eorum, quæ irrationabiles potestates esse dicuntur, quæ non solũ id quod sunt, uerum etiam opposita possint, alia uero unum tantum possunt. Pellis enim potest secari, & non secari, & iccirco opposita potest. Ignis uero cum sit calidus, frigidus esse nõ potest. Et iccirco nulla oppositorum est illi potestas.

Quædam uero potestates, æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam uerum est, ut in actu, ut possibile est ambulare, quoniam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam est iam actu, quod dicitur possibile. Illud uero quoniam forsitan aget, ut possibile est ambulare, quoniam forsitan ambulabit, & hæc quidem in solis mobilibus est potestas: illa uero & in immobilibus. In utrisq; uero uerũ est dicere, non impossibile est ambulare uel esse, & quod ambulat iam & agit, & ambulabile est. Sic igitur possibile non est, uerum de necessario simpliciter dicere, alterum autem uerum est. Quare, quoniam partem uniuersale sequitur, illud quod ex necessitate est, consequitur posse esse, sed non omnino.

112. Possibilitatis breuiter diuisio facienda est. possibile enim duobus dicitur modis. Est enim unũ possibile, quod cũ non sit, esse possit, ut homo cũ sedet, non quidẽ ambulat, sed ambulare potest. Aliud possibile est, qđ cũ sit, esse possibile est, ut quoniã ignis calet, potest esse calidus, & quoniam homo sedet, potest sedere. huius autem possibilis duæ sunt species: una, cum est quidẽ, potest tamen non esse, ut siquis sedeat, ita quidẽ potest sedere, ut possit etiã non sedere. Alia uero, ut cũ sit, non esse non possit, ut ignis calidus est, sed nõ potest esse non calidus: atq; hoc est quod ait, quædam uero potestates æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidẽ, quoniam uerum est, ut in actu, id est qđ est & sit, quod dicitur esse possibile, ut in actu possibile est ambulare, quoniã iam ambulat, & est in actu & omnino possibile est esse, quicquid in actu est. Illud uero quod forsitan aget, ut possibile est ambulare, quoniã ambulabit, id est quod non est quidẽ, sed esse poterit, ut possibile est ambulare. non quoniã nunc quidem ambulat, sed quoniam ambulaturus est aliquis. Hęc autem sunt quæcunq; non secundum actum dicuntur, sed secundum potestatem tantum, quæ nõdum quidem in actu sit, esse tamen possit. Hæc quidem in solis mobilibus esse possibilitas, illa uero & in immobilibus. Mobilia uocat quæcunque sunt naturalia & in generatione & in corruptione. Quæcunque enim generata sunt, & corrumpi possunt, ea semper in motu sunt. ipsa etenim generatio motus quidam est, atque ipsa corruptio. ergo in huiusmodi rebus quæcunque generata sunt, atque mortalia, in his uera est illa potestas, quæ non secundum actum dicitur, sed secundum id quod non est quidem, sed esse potest. Nusquam enim euenit huiusmodi potestas, nisi in his q̃ nascuntur & mortem oppetunt. Illa uero quæ sunt immobilia, id est quæ in sua natura fixa sunt & constituta, ut mutari moueriq; non possint, id est diuina, solam illam habent

potentiam

potentiam, quæ secundum actum dicitur, ut Sol immobilis quidem ad substãtiam, quanquã sit mobilis secundum locũ. Quoniam ergo est immobilis secũdum substãtiam, & ab ea non permutatur, neq; mouetur, habet in se lumen, quod ita habere potest, ut nõ habere nõ possit. Sed in utrisq; his uel mobilibus, uel immobilibus illud uerũ est, quod de his dicitur non impossibile est esse, nam & quod actu quidẽ nõ est, esse tamen poterit, ut homo cũ non ambulat, ambulandi tamen retinet potestatẽ. Non est enim hominem impossibile ambulare: & Solem nõ est impossibile habere lucẽ, quam actu retinet sempiterno. In utrisq; igitur & mobilibus & immobilibus, uerũ illud est quod dicitur, nõ impossibile esse. nã & de eo quod agit, & de eo qđ agere potest, de utrisq; idem uere dicitur, quoniã non est impossibile esse: nã & qđ ambulat, nõ est impossibile ambulare, & qđ est ambulabile idest quod ambulare potest, nõ illi est impossibile ambulare. Sed quoniã diximus eã quæ secundũ actum est, potestatem, duas habere species: unam quidẽ, cum in actu quidẽ sit, & nunquã possit nõ esse, ut igni actu est calere, & nunquã esse nõ potest calidus: aliam uero, secundum id quod dicimus esse quidẽ actu, posse tamẽ nõ esse, ut aliquis cũ sedet, potest quidẽ sedere, sed potest etiã non sedere. Huiusmodi quidẽ secundũ actum possibile de necessario nullo modo prædicatur. qđ enim in actu est, & necessariũ est esse, est quidẽ, sed ita est, ut non esse non possit. Hoc est enim quod ait, Sic igitur possibile, id est quod cũ actu sit, possit tamen nõ esse, non est uerum de necessario simpliciter dicere. Alterũ autẽ uerũ est, nam, quod ita est actu, ut nõ esse nõ possit, & semper actu est, hoc iuste de necessario prædicatur. Quod enim necesse est eẽ, est quidẽ, sed nõ esse nõ potest. Quare quoniã partem id quod est uniuersaliter sequitur, illud quod ex necessitate est, cõsequens est id qđ est posse esse, sed non omnino. Quoniã semper inquit speciẽ sequitur genus, & partẽ suam sequitur uniuersalitatis. Si.n. homo est, animal est.i. si pars & species est, uniuersalitatem & genus esse necesse est. Quod si ita est, sequitur.s. eã propositionem quę dicit necesse esse, illa ꝓpositio quæ dicit possibile esse, eiq; consentit, sed nõ omnis significatio possibilitatis sequitur necessariũ. Illa.n. quæ ita possunt, ut nõ sint quidẽ, esse tñ possint, nulla ratione de necessario prædicantur. Necessarium uero non mõ necesse est, sed ẽt est. hoc est.n. quod ait, sed non omnino. Etenim de necessario qđ iam est, non potest illud possibile prædicari, quod non est adhuc quidem, sed esse poterit.

Et est quidem fortasse principium, quod necessariũ est, & quod non necessarium est, omnium, uel esse, uel non essẽ. Et alia, ut horum consequentia considerare oportet.

113. Principium, inquit, est fortasse harum propositionum consequentias inueniendi, Siquis primo in loco necessariũ ponat, & non necessarium, secundo uero in loco possibile esse & cætera. Naturaliter.u. id quod necessarium est, prius est. nam si necessaria sunt ea quæ semper actu sunt: Quæ autem semper actu sunt, sempiterna sunt: Sempiterna uero rerum omnium principia sunt: Recte initium quoq; speculãdi, quæ harum propositionum cõsequentia sit, ex his sumemus, quæ sunt necessariæ, & propter has ex necessarii negationibus, id est ex non necessario. Constat igitur a necessario & non necessario harum consequentias inueniendi sumenda esse principia. Illæ enim, id est possibile esse, & cõtingens esse, & esse necessarium, & nõ necessarium, uelut in natura ipsa præcedentes subsequũtur. Atq; ideo ait, Et alia, id est possibile esse, & contingens esse, ut horum consequentia considerare oportet. Hoc est ita hæ considerari debent, tanquam si quod est necessarium, & non necessarium præcedant, consequantur uero possibile, & contingens, & cætera.

Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est, secundũ actum est. Quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt, & hæc quæ sine potestate sunt, actu sunt, ut primæ substantiæ. Alia uero sunt actu cum possibilitate, quæ natura quidem priora sunt, tempore uero posteriora: alia uero nunquam sunt actu, sed potestate tantum.

113. Patet inquit, ac liquet omnia quæcunq; secundum necessitatem sunt, semper esse secundum actum. Quoniam enim ignis ex necessitate calidus est, actu quoque semper calidus est. quocirca si q̃ sempiterna sunt omnibus, q̃ nõ sunt sempiterna, priora sunt: etiã ea quę semper actu sunt, his quę sunt potestate, priora sunt. Horũ autẽ omnium diuisionem facit: sunt.n. inquit alia quidẽ præter potestatẽ, actu tantũ, ut Sol non potestate mouetur, sed actu, & illam mouendi potestatẽ non habet, quæ non est quidẽ, sed esse potest, sed actum habet solũ, a potestate uero quæ præter actũ solet esse, relinquitur. Primæ etiã substãtiæ actu quidẽ sunt, nunquã uero potestate. primas autẽ substãtias dicit, diuinas.s. & sempiternas, nõ eas, quas in prædicamẽtis primas esse mõstrauit.i. indiuiduas. Tunc.n. de his loquebatur primis, quæ nobis primæ sunt: Nunc de his q̃ natura sunt primæ, quæ diuinæ sunt.s. & sempiternæ. Alia uero ait sunt, quæ sunt actu cũ potestate, id est quæ & actũ habent, & aliquãdo habuerunt potestatẽ, ut fabricata iam domus, aliquando potuit fabricari, & prius habuit potestatẽ secundũ tempus, postea uero actũ, sed natura actus prior est potestate. Ars uero ipsa actũ cogitatione percipit, formamq; domus prius sibi ipsa designat & efficit. quare natura actus prior est potestate: potestas actu prior est tẽpore. Alia uero sunt inq̃t, quæ actu nunquã sunt, semper autẽ sunt potestate, ut numerus infinitus quidẽ est, q̃ eum semper in infinitũ possis augere, sed actu infinitus non est. Quẽcunq; enim numerũ sumpseris, actu finitus est, quẽlibet enim dicas numerũ, finita illũ numerositas necesse est complectatur, ut decem uel centũ. Infinitus uero iccirco est potestate, quod eum possis facere in infinitum concrescere, non tamen ut quilibet actu sit numerus infinitus.

QVID MAGIS AFFIRMATIONI NEGATIO an prædicans contrarium.

VTrum aũt cõtraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, ut, quæ dicit omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, an omnis homo iustus est, ei quæ est omnis homo iniustus est, ut Callias iustus est, Callias iustus non est, Callias iniustus est, Quæ nã harum contraria est? Nam si ea quæ sunt in uoce, sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autẽ contraria est opinio cõtrarij, ut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, etiã in his quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter sese habere. Quod si neq; illic contrarij opinatio cõtraria est, nec affirmatio affirmationi cõtraria erit, sed ea quæ dicta est, negatio. Quare considerandum est, quæ opinio falsa, opinioni ueræ contraria sit, utrum negationis, an certe ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo: est quædam opinatio uera boni, quoniam bonum est: Alia uero falsa, quoniam bonum nõ est: alia quoniam malum est, Quæ nam harum cõtraria est ueræ? & si est una, secundũ quam contraria?

114. Propositio quidem quæstionis talis est. Quærit enim quoniam huic propositioni quæ dicit, omnis homo iustus est, ea quæ proponit, nullus homo iustus est, & rursus ea quę dicit, omnis homo iniustus est, uidentur oppositæ. quæ harũ magis superiori affirmationi, quę dicit, omnis homo iustus est, contraria est, utrum ea per quã proponimus, omnis homo iniustus est: an certe negatio uniuersalis, ea quæ est, nullus homo iustus est? Similiter etiam huic propositioni quæ est, Callias iustus est, propositio quæ proponit, Callias iniustus est, an ea quæ dicit, Callias iustus non est, cõtraria est. De qua re hanc uiam disputationis ingreditur, nã si ea inquit, quæ sunt in uoce illis quæ sunt in anima famulantur, hisq; in significatione consentiunt, necesse est, ut quod in opinionibus animæ reperitur, hoc idem eue-

nite uideantur in uoce, Quod si illic ei opinioni quę arbitratur omnem hominẽ iustũ esse, illa opinio opposita est, & illa est maxime contraria, q̃ putat omnem hominẽ iniustum esse: & in uocibus quoq; affirmatio ea quę est, omnis homo iustus est, ei affirmationi magis contraria est q̃ dixit, omnis homo iniustus est. Quod si in opinionibus non hæc magis opponitur q̃ illa quæ dicit, nullus homo iustus est, & in uocibus quoq; affirmatio uniuersalis uideatur esse cõtraria utræque ergo & affirmatio q̃ dicit, omnis homo iniustus est, & negatio, quæ dicit, nullus homo iustus est: erunt contrariæ ei quæ dicit, omnis homo iustus est. Quod autem dicit, ꝙ si neq; illic cõtrarii opinatio contraria est. Tale est enim iustũ esse, & iniustum esse, quanquã sit secundum habitum & priuationem, prædicatio tamen hæc nunc, id est iniustũ esse pro cõtrario sumitur. ergo, si in opinionibus cõtrarii. i. iniusti affirmatio; cõtraria nõ est, non erit & in uocibus cõtraria affirmatio, sed potius negatio q̃ est, nullus homo iustus est. Quare inquit, considerandũ est cui opinioni falsæ opinio uera sit cõtraria, nã siqua res bona sit, uerũ est de ea dicere, quoniã bonum est, cõtra quam propositionem falsum est dicere, quia malum est, falsum etiam quia non bonũ est. Sed uidendum est quæ harũ sit magis conicaria ueræ affirmationi, quæ dicit bonum esse qđ bonum est, utrum falsa illa contraria est, quæ id quod bonum est, dicit esse malũ, an ea quæ id quod bonum est dicit esse non bonum. Atq; hoc est qđ ait, Dico autẽ hoc modo, est quædã opinatio uera boni, quoniam bonum est, alia uero falsa, quoniam non bonum est, alia uero, quoniam malum est. Quæ nam ergo harum contraria est ueræ, id est utrũ ea quæ negat id quod est, an ea, q̃ ponit id quod nõ est. Quæ magis harũ ei quæ dicit esse, id quod est uideatur esse cõtraria, requirendũ est. Sed quod his adiecit & si est una, secundũ quam contraria, tale est. Contrariorum alia sunt habentia medium, alia uero sunt nõ habentia. Et illorũ quæ habent, siquis unum contrariũ neget, non necesse est per illã negationẽ illud aliud contrariũ intelligere, nã quoniã inter albũ & nigrũ est aliquid, siquis dicat nõ est album, non iccirco nigrum esse monstrauit. potest enim esse & rubrũ, & quicquid aliud in talium contrariorũ medietate locatum est. In illis uero contrariis q̃ medio carent, nihil differt negare rem propositam, an affirmare contrariam. Nihil. n. differt dicere diẽ nõ esse, quã dicere noctem esse, hoc est enim diem non esse, quod esse noctem. nihil enim est inter noctem atq; diem. Ergo in his affirmatio contrarii idem ualet, quod rei propositæ negatio. Ergo nunc hoc dicit, etiã si in aliquibus, inquit, tales propositiones inueniuntur, ut & negatio rei propositæ, & affirmatio contrarii idẽ ualeat, & sint unæ significatione: Quærendum est secundũ quam enunciationẽ propositio magis est contraria, an secundũ eam quæ dicit nõ esse diem, an secundũ eam quę proponit esse noctem. Inuestigandum igitur est, quæ harum, quãquam unum utraq; significet, magis est contraria ei quæ dicit, esse diem. hoc est enim quod ait, Et si est una, secundum quam contraria, id est & si unum significabunt, aliquando rei negatio & contrarii affirmatio, secundum quam harum, magis est contraria propositio superiori propositæ enunciationi.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim, quoniam bonum est, & mali, quoniam malum est, eadem fortasse opinio est, & uera, siue plures siue una sit. Sunt autem ista contraria, sed non in eo quod contrariorum sunt contraria, sed magis in eo quod contrarie.

115. Concariorum naturam prius recte determinat, qui de contrariis propositionibus tractat. Quidam enim putauerunt contrarias esse opiniones, quæ sint contrariarum rerum, quod Aristoteles negat. dicit enim falsam esse definitionem, quæ determinat eas esse contrarias opiniones, quæ sunt contrariarum rerum. nam cum sit contrarium bonum malo, possumus habere opinionẽ de bono, quoniam bonũ est, & hæc uera est. possumus rursus id quod malũ est putare malum, & hæc rursus uera est, & opiniones quidem boni, quoniam bonum est, & mali, quoniam malum est, contrariarum rerum sunt, tamen utræq; sunt ueræ. Sed contrarię utræq; uerę esse nõ possunt. Falso igitur definitũ est eas esse cõtrarias opiniones, quæ contrariarũ sint rerũ. Quod autem ait, Boni. n. qm̃ bonũ est, & mali, quoniã malum est, eadẽ fortasse opinio est & uera. Aut id quod dixit, eadẽ ad id retulit, quod post secutus est, uera namq; ueræ in eo ꝙ ueræ sunt eadẽ sunt, aut certe ꝙ eiusdẽ esset opinionis, qđ bonũ esset, bonũ putare, qđ malum esset, malũ. Siue autem eadem sint siue plures, contraria esse non poterunt, icirco quoniã simul ueræ sunt. Sunt autem ista contraria, sed non eo ꝙ cõtrariorũ sint, contrariæ sunt, sed magis eo qđ contrarie. sunt autem inquit ista. s. quæ sunt in opinionibus contraria, nõ tamen contraria, quando contrariorũ sunt, sed potius, quando de uno eodemq; diuerso modo & contrarie suspicãtur. hoc est. n. quod ait, Sunt autẽ ista cõtraria, ea. s. quæ in animæ opinionibus posita sunt, quorum propositiones sunt contrariæ, nõ eo ꝙ sunt cõtrariorum, sed potius eo ꝙ de uno eodemq; subiecto cõtrarie suspicantur: ut siquis de bono suspicetur, quoniam bonum est, & rursus alius de eodem bono, quoniã malũ est, hæc sunt contraria, quæ ueræ simul esse non possunt. Et de eodem subiecto, id est bono nunc bene, nunc uero male, id est contrarie suspicantur.

Si ergo boni, quoniam bonum est, opinatio est: alia uero, quoniam non est bonum. Est uero & alia, quoniã aliud aliquid est, quod non est, neq; potest esse. Aliarum quidẽ nulla ponenda est, neq; quæcunq; esse quod non est opinantur neq; quæcunq; non esse quod est, (Infinitæ enim utræq; sunt, & quæ esse opinantur quod non est, & quæ non esse quod est) sed in quibus fallacia est. Hæ autem sunt, ex quibus sunt generationes. ex oppositis uero sunt generationes. Quare etiam fallacia.

116. Huius argumenti principium est, quo pro cõfesso utitur, & probato ꝙ unius rei plura atq; infinita non possint eẽ contraria, quare unius rei unũ erit contrariũ. Est ergo opinio boni, quoniam bonum est, & hæc uera est: est rursus boni, quoniã nõ est, & hęc falsa est. Potest etiã esse quæ putet esse bonũ, id qđ nõ est, ut siquis dicat id qđ est bonũ, quoniã malũ est, uel quoniã quantitas est, uel quoniã aliquid qđ nõ est. Sed hæc quę de bono dici possunt, quæ ipsum bonũ nõ sint, infinita sunt. Rursus possumus de bono arbitrari multa nõ esse, quæ sunt. Bonum. n. qđ honestũ est, possumus dicere: quoniã honestũ non est, possumus dicere: quoniã utile nõ est, possumus quoq; dicere: quoniã expetendũ non est, & alia plura. Infinita ergo sunt & ea quæ possumus arbitrari de bono, quoniã est id quod bonũ ipsum non est. Et ea quę opinamur nõ esse bonũ qđ est, ea quoq; sunt infinita. Quare nec ea quę putat opinio bonũ esse qđ non est, nec ea quæ putat nõ esse qđ est, ei opinioni ponenda est esse cõtraria, quæ putat bonũ esse quod bonum est. Hoc est enim quod ait, Aliarum quidẽ nulla ponenda est, neq; quæcunq; esse quod nõ est opinatuc, ut dicamus de bono, quoniã malum est, uel inutile, uel turpe, neq; quæcunq; nõ esse qđ est, ut si de eodẽ bono dicamus, bonum expetendum non est, bonũ honestum non est. Infinitæ enim utræq; sunt, & quę eẽ opinantur, qđ nõ est, & quæ nõ esse quod est. Hę igitur reiiciendæ sunt, & ad nullam contrarii opinionem sumendæ, quoniam infinitæ sunt, cum semper contrariorum oppositio sit finita. Quæcunque autem contrariæ ponendæ sint opiniones, sequitur, dicens, Sed in quibus est fallacia. hæ autem sunt ex his ex quibus sunt, & generationes. ex oppositis uero generationes, quare etiam fallacia. Opinioni inquit de bono quoniam bonum est, contraria illa sola ponenda est, in qua pcimum fallacia reperitur. In qua autem fallacia primum reperiatuc, ostendit per id quod dixit. Ex quibus sunt, & generationes fallacia facillime reperietur. Genecatio enim semper ex oppositis est: quoties enim aliquid fit album, non fit ex dulci, nec ex duro, nec ex liquido, sed ex non albo. Et quod dulce fit, non fit ex calido, neq; frigido, nec nigro, nec ex ulla alia qualitate, nisi ex sibi opposito,

sito .i. non dulci. Eodēq; modo in aliis sese res habet. Omnis ergo generatio ex eo fit, quod non fuit, ut dulce ex non dulci, album ex non albo, calidum ex non calido. Quare si generationes quidem ex oppositis sunt, in his autem est fallacia, in quibus sunt generationes, erit in oppositis prima fallacia. Prima nanque fallacia est, non putare aliquid esse quod est. Secunda, putare esse quod non est, ut in eo quod est bonum, prima fallacia est putare illud non esse bonum. Secunda, malum esse arbitrari quod bonum est. Quocirca illic maxime ponenda est contrarietas, ubi est prima fallacia: in his autem est prima fallacia, ex quibus generationes oriuntur. Generationes uero dico esse, quæ fiunt ex his, quæ id quod fiunt, non fuerunt. Generationes autem sunt ex oppositis. in oppositis est igitur prima fallacia. sed in quibus est prima fallacia, maxime contraria illa ponenda sunt. opposita igitur maxime contraria sunt, sed bonum esse, & bonum non esse opposita sunt: Bonum igitur non esse ei quod est bonum esse contrarium est, non illud quod est malum esse, quod maiori argumentatione confirmat.

Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est, et hoc quidem secundum se, illud uero secundū accidens. Accidit enim ei malum nō esse, magis autem in uno quoq; uera est, quæ secundum se est, & falsa, siquidem & uera, ergo ea quæ est, quoniam non est bonum quod bonum est, secundum se falsa est. Illa uero quæ est, quoniam malum, est eius quæ est secundum accidens. Quare magis erit falsa de bono ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarij.

117. Persubtilis argumētatio tali ratione formata est, Bonum, inquit, & bonum est, & nō malū, quorum unū secundū se, & proxime, & naturaliter est, hoc scilicet quod bonū est: alterum uero est accidentaliter, idest quod malum non est. Accidit.n.ei quod bonum est, ut malum non sit, ergo quod bonū est naturalius habet bonum esse, quam nō esse malū. illud.n. secundum se inest, illud (ut dictū est) secundum accidens. Quod si hoc est, uerior est ea propositio, quæ affirmat quod secundum se est, quam illa quæ affirmat quod secundū accidens est. Est aūt secundum se bonū esse quod bonū est, secundum accidens uero malum non esse quod bonum est. uerius igitur & propinquius est dicere de bono, qm̄ bonum est, quam dicere de bono quoniā malum nō est. quod si hoc est etiam, opinio quæ secundum se falsa est, mendacior iuste uidebitur ea, quæ secundum accidens mentitur. nam si illa uera est propinquius, quæ secundum se est, illa erit falsa ꝓpinquius quæ secundū se est. Hoc est enim quod ait, magis aūt in uno quoq; est uera, quæ secundum se est ēt falsa, sicut & uera, si illa magis uera est, quæ secundū se est, recte illa magis falsa dicitur, quæ secundum se falsa est, idest quæ id negat quod secundum se uerum est. Ergo ea quæ est quoniam non est bonū, quod bonum est, secundū se cōsistens falsa est. Ad quid tendat tota superior argumentatio continua disputatione subnectit. Superius enim dictū est opinionem eam, quæ putat bonū esse, quod bonū est, secundum se esse: quare illa opinio, quæ dicit non esse bonū, qđ bonum est, falsa est, & de ea re falsa est, quæ secundū se uera est. Secundum se .n. uera est opinio, quæ putat bonū esse quod bonum est: quæ uero arbitratur non esse bonū, quod bonum est, eius quæ secundū se est, ueritatē opinionis intercipit. nam bonum esse quod bonum est quisquis opinatur, secundū ipsius boni naturā habet opinionem, atq; ideo secundū se opiniones huiusmodi nominantur. quare erit hæc quoq; secundū se falsa, quoniā secundū se ueritatis uidetur auferre propositionem, idē aūt bonum secundum accidens est, non malum. Et hoc de bono uerum est dicere, quoniam non est malum, sed accidentaliter. Bono enim accidit non esse malum. Illa uero quæ putat malum esse quod bonum est, aufert non malum ab eo quod bonum est, & interimit rem secundum accidens ueram. uera nanque est opinio, quæ dicit non esse malum quod bonum est, sed secundum accidens. quare secundum accidens falsa erit ea, quæ dicit malum esse, quod bonum est. illam.n. propositionem tollit, quæ secundum accidens uera est. Quare quoniam propior est ea, quæ secundum se est, quam ea quæ secundū accidens, falsitas eius quæ secūdum se est, fallacior erit ea falsitate, quæ secundū accidens est. Sed ea quæ putat non esse bonum, quod bonum est, secundum se ueritatis peremptoria est: ea uero quæ dicit malum esse quod bonum est, eius quod est non esse malum quod bonum est, secundum accidens rei ueræ peremptoria est. Quare falsior est ea quæ dicit, non esse bonum quod bonum est, quam ea quæ dicit esse malum id quod est bonum.

Falsus autem est maxime circa singula, qui habet cōtrariam opinionem. Contraria enim sunt eorum, quæ plurimum circa idem differunt. Quod si harum contraria quidē est altera, magis uero contraria est contradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

118. Quærebatur utrum affirmatio cōtrarii, an negatio propositæ rei, eidē propositæ rei affirmationi magis possit esse cōtraria. Sed nunc hoc dicit, quod q̄ falsa sunt magis, ea sunt magis cōtraria. Contraria.n. sunt quæcunq; circa eandē rem plurimū differunt, ut circa colorē albū & nigrū. ergo quæ maxime falsa sunt, & maxime uera, ea plurimū a se distant. Maxime aūt uera est secundū se cōsistentis rei enunciatio. Maxime aūt falsa secundū se consistentis ueritatis perēptoria. Necesse est aūt inter affirmationē contrarii, & negationē propositæ rei unā magis esse contrariā. Falsior aūt & magis contraria est opinio illa, quæ contradictionē cogitat, ut ea quæ est nō esse bonum quod bonū est, quam ea opinio quæ habet malū esse quod bonū est, quoniā ea quæ sunt in uocibus opiniones sequuntur, simili modo negatio eius, quæ est, omne bonū bonum est, ea scilicet quæ dicit, nullum bonum bonum est, magis est contraria, quā ea quæ ꝓponit omne bonum, malū est. Quocirca & in aliis quoq; ut in ea q̄ est omnis bonus iustus est, magis est contraria illa, quæ dicit, nullus homo iustus est, quā ea quæ dicit, omnis homo iniustus est.

Illa uero quæ est, quoniam malum est, quod bonum est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, necesse est forte idem ipsum opinari.

119. Addit ad demonstrationē superiorē argumentum, qđ demonstret magis esse contrariā eam, quę negat potius, quā eam quæ contrariam affirmat: Implicita est, inquit, affirmatio contrarii. Quisquis enim putat id quod bonum est malum esse, fieri aliter non potest, nisi illud quoque putet, nō esse bonum. Quare duplex quodammodo propositio est ea, quæ dicit malum esse quod bonum est. nam etiam illud in se continet, quod bonum non est. Simplex autem est propositio, bonum esse quod bonum est. & simplici simplex potest magis esse contraria, simplexq; est negatio, quod bonum est, non esse bonum, hæc igitur magis contraria est.

Amplius si etiam in aliis similiter oportet se habere, et hic uidetur bene esse dictum. aut enim ubiq; ea quæ est cōtradictio, aut nusquam, quibus uero nō est contrarium, de his quidem est falsa ea quæ est uera opposita, ut qui hominem non putat hominem, falsus est, ergo si hæ contraria sunt, & alia quæ sunt contradictiones.

120. Aut in omnibus, inquit, uere dicitur contradictionem magis esse contrariam, quam contrarii affirmationem, ut nusquam. Aut enim & in aliis quoque idem euenire oportet, aut ne hic quidem uerum est, quod dicitur, contrariā esse eam quæ contradictionis est .i. negationis potius, quam contrarii affirmationem. Hoc autem speculemur, inquit, in his, quæ contrarium non habent, ut in homine. Siquis.n. putet hominem hominem esse, uera est: siquis uero hominem putet non esse hominem, falsa. Siquis autem putet hominem equum esse, nullus dixerit hanc magis esse contrariam, quæ putat hominem equum esse, quam quæ hominē non esse hominem arbitratur. Quare si in his quæ contraria

dicamentis edocuit, contrariorũ genus quoddam est oppositio, circa eadem aũt contingit uerum dicere eundem, idest duo uera possunt simul esse, & de eodẽ simul uere prædicari, ut cum dicimus aliquid bonũ non esse, & malũ esse, utræq; simul ueræ dici possunt. Possunt enim quædam quæ cum bona non sint, tamen mala esse, ut turpitudo bona quidem non est, malum tamen est. Ergo ea quæ uera sunt, simul ut prædicentur uere fieri potest, & ut in eodẽ sint: simul autem eidem nõ contingit inesse contraria. Quocirca si uera quis dẽ possunt eidem inesse, contraria autem eidẽ inesse non possunt, ea quæ contraria sunt, uera simul esse non possũt; quare conuertitur, nec quæ uera simul sunt, contraria esse possunt. Non igitur fieri potest, ut uel in opionibus, uel in propositionibus ea quæ uera sunt, possit aliquis recte cõtraria suspicari. Hæc autẽ quantum breuitas expositionis permittebat expressimus. Quid autẽ altior huius libri tractatus edoceat, secundæ editionis series explicabit.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI,

in librum Aristotelis de interpretatione, editionis secundæ, idest maiorum commentariorum,

LIBER PRIMVS.

Lexander in cõmentariis suis ac se impulsum causa pronunciat sumpsisse longissimum expositionis laborem, quod in multis ille a priorum sententiis scriptorũ dissideret. Mihi uero maior persequendi operis causa est, quod non facile quisquã, uel transferendi, uel etiam commentandi, continuam sum pserit seriem, nisi quod Vegetius Prætextatus priores postremosq; analyticos, non uertendo Aristotelem, latino sermoni tradidit, sed transferendo Themistium, quod qui utrosque legit, facile intelligit. Albinus quoq; de eisdem rebus scripsisse perhibetur, cuius ego geometricos quidem libros editos scio, de dialectica uero diu multumq; quæsitos reperire non ualui. Siue igitur ille omnino tacuit, nos prætermissa dicemus: siue aliquid scripsit, nos quoq; docti uiri imitati studiũ in eadem laude uersabimur. Sed quanquã multa sint Aristotelis, quæ subtilissima philosophiæ arte celata sunt, hic tamen ante omnia liber nimis & acumine sententiarũ, & uerborum breuitate cõstrictus est. Quocirca plus hic, quam in decẽ prædicamentis expositione sudabitur. Prius ergo quod uix sit definiendum est: hoc .n. perspicuo & manifesto omnis libri huius patefiet intentio. Vox est aeris per linguam percussio, quæ per quasdã gutturis partes, quæ arteriæ uocantur, ab animali profertur. Sunt enim quidã alii soni, qui eodem perficiuntur flatu, quos lingua non percutit, ut est tussis, hæc .n. flatu fit quodam per arterias egrediente, sed nulla linguæ impressione formatur, atq; ideo nec ullis subiacet elementis, scribi .n. nullo modo potest. Quocirca uox hæc non dicitur, sed tantum sonus. Illa quoque potest esse definitio uocis, ut eam dicamus sonum esse cum quadam imaginatione significandi. Vox nanque cum emittitur, significationis alicuius causa profertur. Tussis uero cum sonus sit, nullius significationis causa surrepit potius, quam profertur. Quare quoniam flatus noster ita sese habet, ut si ita percutiatur atque formetur, ut eum linguam percutiat, uox fit, si eum lingua ita percutiat, ut terminato quodam & circunscripto sono uox exeat, locutio fit, quæ græce dicitur λέξις. Locutio .n. est articulata uox. neque enim hunc sermonem, id est λέξιν, dictionem dicemus, idcirco quod φάσιν dictionẽ interpretamur, λέξιν, locutionẽ. Huius locutionis partes sunt literæ, quæ cum cõiunctæ fuerint, unã efficiunt uocem coniunctã compositamq;, quæ locutio prædicatur. Siue autem aliquid quæcunque uox significet, ut est hic sermo, homo, siue omnino nihil, siue positum alicui nomẽ significare possit, ut est blictiri: hæc .n. uox cũ per se nihil significet, posita tñ ut alicui nomẽ sit, significabit: siue per se quidẽ nihil significet, cum aliis uero iuncta designet, ut sunt cõiunctiones: hæc omnia locutiones uocantur, ut sit propria locutionis forma, uox cõposita quæ literis describatur. Vt igitur sit locutio, uoce opus est, idest eo sono quẽ percutit lingua, Et ut uox ipsa fit per linguam determinata in eũ sonum, qui inscribi literis possit, similiter opus est eo sono, quem percutit lingua: sed ut hæc locutio significatiua sit, illud quoq; addi oportet, ut sit aliqua significandi imaginatio, per quã id quod in uoce, uel in locutione est, proferatur. Aut certe ita dicendum est, si in hoc flatu, quẽ per arterias emittimus, sit linguæ sola percussio, uox est: si uero talis percussio sit, ut in literas redigat sonum, locutio est. quod si uis quoq; quædam imaginationis addatur, illis significatiua uox redditur. concurrentibus igitur his tribus, linguæ percussione, articulato uocis sonitu, imaginatione aliqua proferendi, fit interpretatio. Interpretatio nanq; est uox articulata per seipsam significans. Quocirca non omnis uox interpretatio est, sunt .n. cæterorũ animalium uoces, quæ interpretationis uocabulo non tenentur. nec omnis locutio interpretatio est, idcirco quia (ut dictũ est) sunt locutiones quædam, quæ significatione carent, & cum per se quædã non significẽt, iuncta tamen cum aliis significant, ut coniunctiones. Interpretatio aũt in solis per se significatiuis & articulatis uocibus permanet. Quare conuertitur, ut quicquid sit interpretatio, illud significet: & quicquid significat, interpretationis uocabulo nuncupetur. unde ẽt ipse quoq; Aristoteles in libris, quos de arte poetica scripsit, locutionis partes esse syllabas & cõiunctiones etiam tradidit, quarũ syllabæ in eo quod sunt syllabæ, nihil omnino significant. Cõiunctiones uero consignificare quidẽ possunt, per se uero nihil designant. Interpretationis uero partes hoc libro constituit nomen & uerbum, quæ scilicet per seipsa significãt, nihilominus quoq; orationem interpretationem esse constat, quæ & ipsa cum uox sit & significatiuis partibus iuncta, significatione non caret. Quare, quoniam non de oratione sola, sed etiam de nomine & uerbo, nec uero de sola locutione, sed etiam de significatiua locutione, quæ est interpretatio, in hoc libro ab Aristotele tractatur, idcirco, quoniam uerbis atque nominibus & significatiuis locutionibus nomen interpretationis aptatur, a communi nomine eorum, de quibus in hoc libro tractatur, idest ab interpretatione, ipse quoq; de interpretatione liber inscriptus est. cuius expositionẽ nos scilicet quam maxime a Porphyrio, quanquã etiã a cæteris transferentes, latina oratione digessimus. Hic enim nobis expositor & intellectus acumine, & sentẽtiarũ dispositione uidetur excellere. Erunt ergo interpretationis duæ primæ partes, nomen & uerbum. his enim quicquid est in animi intellectibus designatur. his nanq; totus ordo orationis efficitur, & inquantum uox ipsa quidẽ intellectus significat, in has duas (ut dictum est) secatur partes, nomen & uerbũ: inquantũ uero uox per intellectuũ medietatem, subiectas intellectui res demõstrat, significantium uocũ Aristoteles numerum in decem prædicamenta partitus est: atq; hoc distat libri huius intentio, a prædicamentorũ in denariam multitudinem numerositate collecta, ut hic quidem tantũ de numero significantiũ uocũ quæratur, quantũ ad ipsas attinet uoces, quibus significatiuis uocibus intellectus animi designentur, quæ sunt quidẽ simplicia nomina & uerba, ex his uero compositæ orationes. Prædicamentorũ uero hæc intentio est, de significatiuis rerum uocibus tractare in tantum, quantum eas animi medius significet intellectus. uocis enim quædam qualitas est nomen & uerbum, quæ nimirum illa ipsa decem prædicamenta significant. Decem nanque prædicamenta nunquam sine aliqua uerbi qualitate uel nominis proferuntur. Quare erit libri huius intẽtio de significatiuis rerum uocibus in tantũ, quantum conceptiones animi intellectusq; significent. de decem autem prædicamentis libri intentio in eius cõmentario dicta est, quoniam sit de significatiuis rerum uocibus, quot partibus distribui possit earum significatio in tantum,

quantum

quantum per sensuum, atque intellectuum medietatem, res subiectas intellectibus, uoces ipsæ ualeant designare. In opere uero de arte poetica non eodẽ modo diuidit locutionẽ, sed omnes omnino locutionis partes apposuit, confirmans esse locutionis partes elementa, syllabas, coniunctiones, articulos, nomina, casus, uerba, orationes. locutio nanq; nõ in solis significatiuis uocibus constat, sed supergrediens significationes uocũ, ad articulatos sonos usq; consistit. Quælibet enim syllaba, & quælibet alia uox, quæ scribi literis potest, locutionis nomine cõtinetur, quæ græce dicitur λέξις. Sed non eodẽ modo interpretatio. huic nanq; non est satis, ut sit huiusmodi uox, quæ literis ualeat annotari, sed ad hoc, ut aliquid quoq; significet. Prædicamentorũ uero in hoc ratio constituta est, in quo hæ duæ partes interpretationis, res intellectibus subiectas designent. nam quoniã decem res omnino in omni natura reperiuntur, decem quoq; intellectus erunt: quos intellectus, quoniã nomina & uerba significant, decẽ omnino erunt prædicamenta, quæ uerbis atq; nominibus designentur. duo uero quædã sunt, idest nomen & uerbum, quæ ipsos significent intellectus. Sunt igitur elemẽta interpretationis uerba & nomina, propriæ uero partes quibus ipsa cõstat interpratio, sunt orationes. Orationũ uero aliæ sunt perfectæ, aliæ imperfectæ: perfectæ sunt, ex quibus plene id quod dicitur, ualet intelligi: imperfectæ uero, in quibus aliquid adhuc plenius animus expectat audire, ut est Socrates cum Platone. Nullo.n. addito, orationis intellectus adhuc pẽdet, ac titubat, & auditor aliquid ultra expectat audire. Perfectarum uero orationum partes quinque sunt, Deprecatiua, ut Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Da deinde auxilium pater, atq; hæc omina firma. Imperatiua, ut, Vade age nate, uoca zephyros, & labere pennis. Interrogatiua, ut Dic mihi Damœta cuium pecus, an Melibei? Vocatiua, ut O pater, o hominum rerumq; æterna potestas. Enunciatiua, in qua ueritas, uel falsitas inuenitur, ut Principio arboribus uaria est natura creandis. Huius autem duæ partes sunt: est nanq; & simplex oratio enunciatiua, & composita: simplex, ut dies est, lux est, composita, ut si dies est, lux est. In hoc igitur libro Aristoteles de enunciatiua simplici oratione disputat, & de eius elementis, nomine, scilicet atque uerbo. Quæ quoniam significatiua sunt, & significatiua uox, & articulata, interpretationis nomine continetur, de communi (ut dictum est) uocabulo, librum de interpretatione appellauit. Et Theophrastus quidem in eo libro, quem de affirmatione & negatione composuit, de enũciatiua oratione tractauit. Stoici quoq; in his libris quos περὶ ἀποφάνσεων appellant, de eisdẽ nihilominus disputant, sed illi quidẽ & de simplici, & de non simplici oratione enũciatiua speculantur. Aristo. uero in hoc libro nihil nisi de sola simplici enunciatiua oratione considerat. Aspasius quoq; & Alexander, sicut in aliis Arist. libris, in hoc quoq; comentarios ediderũt, sed uterq; Aristotelem de oratione tractasse pronunciat. nam si profere aliquid oratione (ut aiunt ipsi) interpretari est, de interpretatione nimirum liber ueluti de oratione perscriptus est, quasi uero sola oratio, ac non uerba quoq; & nomina interpretationis uocabulo concludantur. Æque nanq; ac oratio, tam uerba, & nomina, quæ sunt interpretationis elementa, nomine interpretationis uocãtur. Sed Alexander addit imperfecte sese habere libri titulũ, neq;.n. designare de qua oratione perscripserit. multæ nanq; (ut dictũ cũ) sunt orationes, sed adiiciendũ, uel subintelligendum putat, de oratione illũ scribere philosophica, uel dialectica, id est qua uerum, falsumq; ualeat expediri. Sed qui semel solam orationem interpretationis nomine uocari recipit, in intellectu quoq; ipsius inscriptionis errauit. cur enim putaret imperfectum esse titulum, quoniam nihil de qua oratione disputaret, adiecerit? ut si quis interrogans quid est homo, alio respondente animal, culpet ac dicat, imperfecte illum dixisse quid sit, quoniam non sit omnes differentias persecutus. Quod si huic, idest homini, sunt quædam alia communia ad nomen animalis, nihil tamen impedit perfecte demonstrasse quid homo esset, eum qui animal dixerit. Siue.n. differentias addat quis siue nõ, hominẽ animal necesse est esse. Eodem quoq; modo & de oratione, si quis hoc concedat primũ, nihil aliud interpretatione dici nisi orationẽ, cur qui de interpretatione inscripserit, & de qua interpretatione dicat non addiderit, culpetur? satis est enim eum libri titulũ etiam de aliqua continenti cõmunione fecisse, ut nos eum & de nominibus, & uerbis, & de orationibus, cum hæc omnia uno interpretationis nomine continerentur, supra fecisse docuimus, cũ hic liber ab eo de interpretatione nominatus est. Sed quod addidit, illã interpretationẽ solam dici, qua in oratione possit ueritas, & falsitas inueniri, ut est enunciatiua oratio, fingentis est (ut ait Porphyrius) significationẽ nominis potius, quam docentis, atq; ille quidẽ, & in intentione libri, & in titulo falsus est, sed non eodẽ modo de iudicio quoq; libri huius errat. Andronicus enim librum hunc Aristotelis esse nõ putat, quem Alexander uere fortiterq; redarguit. Quẽ cum exactum diligentemq; Aristotelis librorũ & iudicem, & repertorẽ iudicarit antiquitas, cur in huius libri iudicio sit falsus, prorsus est magna admiratione dignissimum. Non esse nanq; propriũ Aristotelis hinc conatur ostendere, quoniam, quædam Arist. in principio libri huius de intellectibus animi tractat, quos intellectus alæ passiones uocauit, & de his se plenius in libris de anima disputasse cõmemorat. & quoniã passiones animæ uocabat uel tristitiam, uel gaudiũ, uel cupiditatem, uel alias huiusmodi affectiones, dicit Andronicus ex hoc probari hunc librũ Aristotelis non esse, quod de huiusmodi affectionibus nihil in libris de anima tractauisset, non intelligens in hoc libro Aristotelẽ passiones animæ non pro affectionibus, sed pro intellectibus posuisse. His Alexander multa alia addit argumenta, cur hoc opus maxime Aristotelis esse uideatur. Ea nanque dicuntur hic, quæ sententiis Aristotelis, quæ sunt de enunciatiua oratione consentiant. Illud quoq; ꝙ stilus ipse propter breuitatẽ pressior ab Aristotelis obscuritate nõ discrepat. Et quod Theophrastus, ut in aliis solet, cum de similibus rebus tractat, quæ s. ab Aristotele ante tractata sunt, in libro quoq; de affirmatione & negatione iisdem aliquibus uerbis utitur, quibus in hoc libro Aristoteles usus est. Idẽ quoq; Theophrastus dat signum hunc Aristotelis librũ esse, in omnibus enim de quibus ipse disputat post magistrum, leuiter ea tangit, quæ ab Aristotele dicta ante cognouit, alias uero diligentius res nõ ab Aristotele tractatas exequitur. Hic quoq; idẽ fecit. nã quę Aristoteles hoc libro de enunciatione tractauit leuiter, ab illo transcursa sunt, quæ uero magister eius tacuit, ipse subtiliori modo considerationis adiecit. Addit quoq; hanc causam, quoniam Aristoteles quidẽ de syllogismis scribere animatus, nunquã id recte facere potuisset, nisi quædã de propositionibus annotaret. Mihi quoq; uidetur hoc subtilitee perpendentibus liquere, hunc librũ ad analyticos esse pręparatũ. nam sicut hic de simplici propositione disputat: ita quoque in analyticis, de simplicibus tantũ considerat syllogismis, ut ipsa syllogismorum propositionumq; simplicitas, non ad aliud nisi ad continens opus Aristotelis pertinere uideatur. Quare non est audiendus Andronicus, qui propter passionũ nomen, hunc librũ ab Aristotelis operibus separat. Aristoteles enim iccirco passiones animæ, intellectus uocauit, ꝙ intellectus, quos sermone dicere, & oratione proferre consueuimus, ex aliqua causa atque utilitate profecti sunt. ut enim dispersi homines colligerentur, & legibus uellent esse subiecti, ciuitatesq; condere, utilitas quædam fuit & causa. Quocirca quæ ex aliqua utilitate ueniunt, ex passione quoque uenire necesse est. nam ut diuina sine ulla sunt passione, ita nulla illis extrinsecus utilitas ualet adiungi. Quæ uero sunt passibilia, semper aliquam causam atque utilitatem quibus sustententur, inueniunt. Quocirca huiusmodi intellectus, qui ad alterum oratione proferendi sunt, quoniam ex aliqua causa atq; utilitate uidentur esse collecti, rectè passiones animi nominati sunt. Et de intentione quidem, & de libri inscriptione, & de eo quod hic maxime Aristotelis liber esse putandus est, hæc dicta sufficiant. Quid uero utilitatis habeat, nõ ignorabit, qui sciet qua in oratione ueritas cõstet & falsitas. In sola enim hæc enunciatiua oratione consistunt. Iã uero Quæ diuidãt uerum falsumq;: Quæ'ue definita, uel

quæ

quæ uarie & mutabiliter ueritatem falsitatemq; partiantur: Quæ iuncta dici possint, cum separata ualeant prædicari: Quæ separata dicantur, cum iuncta non sint prædicata: Quæ sint negationes cum modo propositionum: Quæ earũ consequentiæ, aliaque plura in ipso opere considerator poterit diligenter agnoscere, quarum magnam experietur utilitatem, qui animum cura alicuius inuestigationis aduerterit. Sed nunc ad ipsius Aristotelis uerba ueniamus.

Primum oportet constituere, quid sit nomen, et quid sit uerbum, postea quid negatio & affirmatio, & enunciatio, & oratio.

1. Librum inchoans de quibus in omni serie tractaturus sit, ante proposuit, ait enim oportere prius de quibus disputaturus est, definire: hic enim constituere, definire intelligendum est. determinandum nanque est, quid hæc omnia sint, idest quid nomen sit, quid uerbum, & cætera, quæ elementa interpretationis esse prædiximus. Sed affirmatio atq; negatio sub interpretatione sunt. Quare nomẽ & uerbũ affirmationis & negationis elementa esse manifestum est. his enim compositis, affirmatio & negatio coniunguntur. Existit hic quædã quæstio, cur duo tantum nomen & uerbum se determinare promittat, cũ plures partes orationis esse uideantur. Quibus hoc dicendum est, tantũ Aristotelẽ hoc libro definisse, quantum illi ad id quod instituerat tractare suffecit. Tractat nanque de simplici enunciatiua oratione, quæ scilicet huiusmodi est, ut iunctis tantũ uerbis & nominibus componatur. Siquis enim nomen iungat & uerbum, ut dicat, Socrates ambulat, simplicem fecit enunciatiua orationem. Enunciatiua nanq; oratio est (ut supra memoraui) quæ habet in se ueri falsiue designationẽ. Sed in hoc quod dicimus, Socrates ambulat, aut ueritas necesse est cõtineatur, aut falsitas. hoc.n. si ambulante Socrate dicitur, uerũ est: si, non ambulante, falsum est. Perficitur ergo enunciatiua oratio simplex ex solis nominibus atq; uerbis. Quare superfluũ est quærere, cur alias quoq; quæ uidentur orationis partes non proposuerit, qui non totius simpliciter orationis, sed tantũ simplicis enunciationis instituit elementa partiri. quanquã hæ duæ propriæ partes orationis dicendæ sunt, nomen scilicet atq; uerbum: hæc enim per sese utraq; significat. Coniunctiones aũt uel, præpositiones nihil omnino, nisi cũ aliis iunctæ designant. Participia uerbo cognata sunt, uel quod a gerundiuo modo ueniant, uel quod tempus propria significatione contineant. Interiectiones uero atque pronomina, nec non aduerbia in nominis loco ponenda sunt, idcirco quod aliquid definitũ significant, ubi nulla est uel passionis significatio uel actionis. Quod si casibus horum quædam flecti non possunt, nihil impedit. sunt enim quædã nomina quæ monoptota uocantur. quod siquis longius ista, & non proxime petita esse arbitretur, illud tamen concedat, quod supra iã diximus, non esse æquum calumniari ei, qui non de omni oratione, sed tantum de simplici enunciatione proponat, quod tantũ sibi ad definitionem sumpserit, quantum arbitratus sit operi instituto sufficere. quare dicendum est, Aristotelem nõ omnis orationis partes hoc opere uelle definire, sed tantum solius simplicis orationis enunciatiuæ, quæ sunt scilicet nomen & uerbum. Argumentum autem huius rei hoc est, postquam enim proposuit dicens, Primum oportet constituere quid sit nomen & quid uerbum: non statim, inquit, quid sit oratio, sed mox addidit quid negatio, & quid affirmatio, & quid enunciatio, postremo uero quid oratio. Quod si de omni oratione loqueretur, post nomen & uerbum non de affirmatione & negatione, & post hanc de enunciatione, sed mox de oratione dixisset. Nunc uero quoniam post nominis & uerbi propositionem, affirmationem, negationẽ, & enunciationem, & post, orationem proposuit, confitendum est, id quod ante diximus, non orationis uniuersalis, sed simplicis enunciatiuæ orationis, quæ diuiditur in affirmationem atque negationem, diuisionem partium facere uoluisse, quæ sunt nomina & uerba: hæc enim per se ipsa intellectum simplicẽ seruant, quæ eædem dictiones uocantur, sed non solæ dicuntur. Sunt nanque dictionis & aliæ quoque, ut orationes uel imperfectæ, uel perfectæ, cuius plures esse partes supra iam docui, inter quæ perfectæ orationis species est enunciatio. Et huius quoque alia simplex, alia composita est. De simplicis uero enunciationis speciebus inter philosophos commentatoresq; certatur. Aiunt .n. qdã affirmationem atq; negationem enũciationi ut species supponi oportere, in quibus & Porphyrius est. Quidã uero nulla ratione consentiunt, sed contendunt affirmationẽ & negationem æquiuocam esse, & uno quidẽ enunciationis uocabulo nuncupari. Prædicari autem enunciationẽ ad utrasq;, ut nomen æquiuocũ, non ut genus uniuocũ, quorum princeps Alexander est, quorum contentiones apponere non uidetur inutile. Ac prius quibus modis affirmationẽ atq; negationem nõ esse species enunciationis Alexander putet, dicẽdum est. Post uero addam, qua Porphyrius hæc argumentatione dissoluerit. Alexander nanque idcirco dicit, non esse species enunciationis affirmationẽ & negationem, quoniam affirmatio prior sit, priorẽ uero affirmationem idcirco conatur ostendere, quod omnis negatio affirmationẽ tollat ac destruat. quod si ita est, prior est affirmatio, quæ subruatur, quã negatio quæ subruat. in quibus autẽ prius aliquid & posterius est, illa sub eodẽ genere poni non possunt, ut in eo titulo prædicamentorum dictum est, qui de his, quæ sunt simul inscribitur. Amplius negatio omnis, inquit, diuisio est, affirmatio, compositio atque coniunctio est. Cum enim dico Socrates uiuit, uitam cum Socrate coniunxi. cum dico Socrates non uiuit: uitam a Socrate disiunxi, diuisio igitur quædam negatio est, coniunctio, affirmatio: compositi autem est coniunctioq; diuisio. Prior est igitur coniunctio, quod est affirmatio, posterior uero diuisio, quod est negatio. Illud quoq; adiecit, quod omnis per affirmationem facta enunciatio, simplicior sit per negationem facta enunciatione. Ex negatione enim particula negatiua si sublata sit, affirmatio sola relinquitur. De eo enim quod est, Socrate nõ uiuit, si nõ particula, quæ est ad uerbum auferatur, remanet. Socrates uiuit. Simplicior est igitur affirmatio, quam negatio. Prius uero sit necesse est, quod simplicius est, in quantitate etiã, quod ad quantitatem minus est, prius est eo quod ad quantitatẽ plus est. Omnis uero oratio quantitas est, sed cum dico, Socrates ambulat: minor oratio est, quã cũ dico, Socrates non ambulat. Quare si secundũ quantitatem affirmatio minor est, eam priorẽ quoq; esse necesse est. Illud quoq; adiunxit affirmationem quendã esse habitum, negationẽ uero priuationem, sed prior est habitus priuatione. Affirmatio igitur negatione prior est. Et ne singula persequi laborẽ, cum his aliisq; modis demonstret affirmationem negatione priorem esse, a communi eas genere separauit. Nullas enim arbitratur species sub eodem genere esse posse, in quibus prius uel posterius aliquid consideretur. Sed Porphyrius ait, sese docuisse species enunciationes esse affirmationem & negationem, in his commentariis quos in Theophrastum edidit, hic uero Alexandri argumentationẽ tali ratione dissoluit. Ait enim non oportere arbitrari quæcunque quolibet modo priora essent aliis, ea sub eodem genere poni non posse. Sed quæcunq; secundum esse suum atque substantia priora uel posteriora sunt, ea sola sub eodem genere non ponuntur. Et recte dicitur. Si.n. quicquid, quolibet modo prius est, cum eo quod posterius est, sub uno genere esse non potest, nec primis substantiis & secundis commune genus poterit esse substantia, quod qui dicit, a recto ordine rationis exorbitat. Sed quemadmodum quanquam sint primæ & secundæ substantiæ, tamen utræque æqualiter in subiecto non sunt, & idcirco esse ipsorum ex eo pendet, quod in subiecto non sunt, atque ideo sub uno substantiæ genere collocantur: ita quoque quanquam affirmationes negationibus in orationis prolatione priores sint, tamen ad esse atque ad naturã propriam æqualiter enunciatione participant. Enunciatio uero est in qua ueritas & falsitas inueniri potest. Qua in re & affirmatio & negatio æquales sunt: æqualiter enim affirmatio, & negatio ueritate & falsitate participant. Quocirca quoniam id quod sunt affirmatio & negatio, æqualiter ab

enuncia-

enunciatione participant, a cōmuni eas enunciationis genere diuidi non oportet. mihi quoq; uidetur ꝙ Porphyrii sit sequenda sententia, ut affirmatio & negatio cōmuni enunciationis genere supponantur. Longa nanq; illa & multiplicia Alexandri argumenta soluta sunt, cū demonstrauit Porphyrius, non modis omnibus ea quæ priora sunt, sub cōmuni genere poni non posse, sed quæcunq; ad esse proprium atque substantiā priora sunt, illa sola sub cōmuni genere cōstitui atq; poni non posse. Syrianus uero, cui Philoxenus cognomen est, hoc loco quærit, cur proponens prius de negatione, post de affirmatione pronunciauerit, dicens, Primū oportet constituere quid sit nomen, & quid uerbū, postea quid negatio & affirmatio. Et primo quidē nihil proprium dixit, quoniā in quibus affirmatio potest & negatio prouenire, prius esse negatio, postea affirmatio potest: ut de Socrate si sanus est, potest ei talis affirmatio aptari, ut de eo dicatur, Socrates sanus est, & huiusmodi potest aptari negatio, ut de eo dicatur, Socrates sanus non est. quoniam ergo in eum affirmatio & negatio potest prouenire, prius euenit, ut sit negatio quam affirmatio: ante enim quam natus esset, potuit de eo dici, Socrates sanus non est, qui enim natus nō erat, nec esse poterat sanus. Huic illud adiecit, seruare Aristotelē conuersam propositionis & executionis distributionem: hic .n. prius post nomen & uerbū, de negatione proposuit, post de affirmatione, & hinc de enunciatione, postremo de oratione. sed proposita definitione nominis & uerbi, prius orationē, postea enunciationē, tertio affirmationē, ultimo loco negationem determinauit, quā hic post propositionem uerbi, & nominis primam locauerat. ut igitur ordo seruaretur conuersus, iccirco negationē prius ait esse propositam, qua in expositione ab Alexandri quoq; sentētia nō discedit. Illud quoq; est additum, quod non esset inutile, enunciationem genus affirmationis & negationis accipi oportere, quod quāquam (ut dictum est) ad prolationem prior est affirmatio, tamen ad ipsam enunciationē, id est ueri falsiq; uim, utrasq; æqualiter sub enunciatione Aristoteles constituit. Id etiam Aristotelem probare dicit. præmisit enim primam negationē, secundam posuit affirmationem, quæ res nihil habet uitii, si ad ipsam enunciationē affirmatio & negatio ponātur æquales, quæ .n. natura æquales sunt, nihil retinent cōtrarii indifferenter acceptæ. Est igitur ordo quo proposuit, primū totius orationis elementum, scilicet nomen & uerbū, post hæc negationem & affirmationē, quę species enunciationis sunt. quorum genus, id est enunciationē, tertiū nominauit, quartū uero orationem posuit, quæ ipsius enunciationis genus est, & horum se definitiones omniū daturum esse promisit. quas interim relinquens atq; præteriens, & in posteriorē tractatū differens, illud nunc addit, quæ sint uerba & nomina, & quid ipsa significent, Quare anteqnā ad uerba Aristotelis ipsa ueniamus, pauca cōmuniter de nominibus atque uerbis, & de his, quæ significantur a uerbis ac nominibus disputemus. Siue enim quælibet interrogatio sit atq; respōsio, siue perpetua cuiuslibet orationis continuatio, atq; alterius auditus intelligentia, siue hic quidē doceat, ille uero discat, tribus his totus orandi ordo perficitur, rebus, intellectibus, atq; uocibus. Res .n. ab intellectu concipitur. Vox uero conceptiones animi intellectusq; significat, ipsi uero intellectus & cōcipiunt subiectas res, & significantur a uocibus. Cum igitur tria sint hæc, per quæ omnis oratio collocutioq; perficitur, Res quę subiectæ sunt, intellectus qui res concipiunt, & rursus a uocibus significantur, Voces quæ intellectus designant, quartum quoq; quiddam est, quo uoces ipsæ ualeant designari; id autem sunt Literæ scriptæ, nanq; literæ ipsas significāt uoces: Quare quatuor ista sunt, ut literæ quidem significent uoces: uoces uero intellectus: intellectus autem res concipiant, quæ scilicet habent quandam non confusam neq; fortuitam consequentiam, sed terminato naturæ suæ ordine cōstant. res enim semper comitantur eum, qui ab ipsis concipitur intellectus, ipsum uero intellectum uox sequitur, sed uoces elementa, id est literæ. Rebus enim ante propositis & in propria substantia cōstitutis intellectus oriuntur. Rerum enim semper intellectus sunt, quibus iterum constitutis mox significatio uocis exoritur. Præter intellectum nanq; uox penitus nihil designat. Sed quoniam uoces sunt, iccirco literæ, quas uocamus elementa, repertæ sunt, quibus uocum qualitas designetur. ad cognitionē uero cōuersim sese res habet, nanq; apud quos eædē sunt literæ, & qui eisdē elementis utuntur, eisdem quoq; nominibus eos ac uerbis, id est uocibus uti necesse est, & qui uocibus eisdē utuntur, iidem quoq; apud eos intellectus in animi cōceptione uersantur. sed apud quos iidem intellectus sunt, easdē res eorum intellectibus subiectas esse manifestum est, sed hoc nulla ratione conuertitur. Nanq; apud quos eædem res sunt, iidemq; intellectus, non statim eædem uoces, eædemq; sunt literæ. nā cum Romanus, Græcus, ac Barbarus simul uideāt equū, hñt quoq; de eo eundem intellectū, ꝙ equus sit, & apud eos eadem res subiecta est, idemq; a re ipsa concipitur intellectus, sed græcus aliter equum uocat, alia quoq; uox in equi significatione Romana est, & Barbarus ab utroq; in equi designatione dissentit. quocirca diuersis quoq; uoces proprias elementis inscribunt. Recte igitur dictum est, apud quos eædē res, iidemq; intellectus sunt, non statim apud eos, uel easdē uoces, uel eadem elemēta cōsistere. Præcedit aūt res intellectū: intellectus uocem, uox literas, sed hoc conuerti nō potest: neque enim si literæ sunt, mox aliqua ex his significatio uocis existit. Hominibus nanq; qui literas ignorāt, nullū nomen quælibet elementa significant, quippe qui nesciunt. Neq; si uoces sunt, mox intellectus esse necesse est. Plures .n. uoces inuenies, quæ nihil omnino significent, nec intellectui quoq; subiecta res semper est: sunt enim intellectus sine re ulla sibi subiecta, ut quos centauros, uel chimæras poetæ finxerūt. horū .n. intellectus sunt, quibus subiecta est nulla substantia. Sed siquis ad naturā redeat eamq; consideret diligenter, agnoscet cum res est, eius quoque intellectum esse. Quod si non apud homines, certe apud deum, qui proprię diuinitate substantiæ in propria natura ipsius rei nihil ignorat. Et si est intellectus, & uox est, ꝙ si uox fuerit; eius quoq; sunt literæ, quæ si ignorantur, nihil ad ipsam uocis naturā pertinent. Neq; .n. quasi causa quædā uocū est intellectus, aut uox causa literarū, ut cum eædem sint apud aliquos literæ, necesse sit eadē quoq; esse nomina, Ita quoq; eædē sint, uel res, uel intellectus apud aliquos, mox nō necesse est intellectuū ipsorum uel rerū eadē esse uocabula. Nanq; cum eadē sit & res & intellectus hominis, apud diuersos tamen homines huiusmodi substantia aliter & diuerso nomine nuncupatur. Quare uoces quoq; cum eædē sint, possunt literæ esse diuersæ, ut in hoc nomine quod est homo, cum unum sit nomē, diuersis literis scribi potest. nanq; latinis literis scribi potest, potest & græcis, potest aliis nunc primū inuentis literarū figuris. Quare quoniā apud quos eædem res sunt, eosdē intellectus esse necesse est, apud quos iidē intellectus sunt, uoces eædē nō sunt, & apud quos eædē uoces sunt, nō necesse est eadē elementa constitui: dicendū est res & intellectus, qm̄ apud omnes iidē sunt, esse naturaliter constitutos: uoces uero atq; literas, qm̄ diuersis hominū positionibus permutantur, nō esse naturaliter sed positione. Concludendū est igitur, qm̄ apud quos eadē sunt elemēta, apud eos quoq; eædē uoces sunt, & apud quos eædem uoces sunt, iidē sunt intellectus, apud quos aūt iidem sunt intellectus, apud eos quoq; res eædē subiectæ sunt. Rursus apud quos eædē res sunt, iidē quoq; sunt intellectus, apud quos iidē intellectus, non eædē uoces sunt, nec apud quos eædē uoces sunt, eisdem semper literis uerba ipsa uel nomina designantur. Sed nos in supradictis sententiis elemento atque litera promiscue usi sumus, quæ autem sit horum distantia paucis absoluam. Litera est inscripto atque figura partis minimæ uocis articulatæ: Elementum uero sonus ipsius inscriptionis, ut cum scribo literam quæ est. a. formula ipsa, quæ atramento, uel graphio scribitur, litera nominatur, ipse uero sonus, quo ipsam literam uoce proferimus, dicitur elementum. Quocirca hoc cognito, illud dicendum est, quòd is qui docet, uel qui continua oratione loquitur, uel qui interrogat, contrarie se habet his, qui uel dicunt, uel audiunt, uel respondet in his tribus, uoce scilicet, intellectu, & re: prætermittantur enim

literæ

literæ propter eos, qui earum sunt expertes. nam qui docet, & qui dicit, & qui interrogat, a rebus ad intellectū profectus per nomina, & uerba uim propriæ actionis exercet, atq; officium. Rebus enim subiectis ab his capiunt intellectus, & per nomina, & uerba pronunciant, qui uero discit, uel qui audit, uel etiā qui respondet, a nominibus ad intellectus progressus ad res usq; peruenit. Accipiens enim is qui discit, uel qui audit, uel qui respondet, docentis, uel dicentis, uel interrogātis sermonē, quid unusquisq; illorū dicat intelligit, & intelligens rerū quoq; scientiā capit, & in ea consistit. Recte igitur dictū est in uoce intellectu atq; re contrarie sese habere eos qui docent, dicūt, & interrogant, atq; eos qui discunt audiūt, & respondent. Cum igitur hæc sint quatuor, literæ, uoces, intellectus, & res: proxime quidē, & principaliter literæ, uerba, & nomina significant. hæc uero principaliter quidē intellectus, secūdo uero loco res quoq; designant. Intellectus uero ipsi nihil aliud nisi rerū significatiui sunt. Antiquiores uero quorū est Plato, Aristoteles, Speusippus, & Xenocrates, hi inter res, & significationes intellectuū medios sensus ponunt in sensibilibus rebus, uel imaginationes quasdā, in quibus intellectus ipsius origo consistat. Et nunc quidem quid de hac re Stoici dicūt prætermittendum est, hoc autē ex his omnibus solū cognosci oportet: quod ea quæ sunt in literis, eam significent orationē quæ in uoce consistit, & quod ea quæ est uocis oratio, animi atq; intellectus orationē designet, quæ tacita cogitatione conficitur & quod hæc intellectus oratio, subiectas principaliter sibi res concipiat ac designet. Ex quibus quatuor duas quidem Aristoteles esse naturaliter dicit, res & animi conceptiones, idest eam quæ fit in intellectibus orationē, iccirco quod apud omnes eædem atq; immutabiles sint, duas uero nō naturaliter, sed positione constitui, quæ sunt nomina, & literæ, quas iccirco naturaliter fixas esse nō dicit, quod (ut supra demonstratum est) non eisdem uocibus omnes, aut eisdem utantur elementis, atque hoc est quod ait

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earū quæ sunt in anima passionum notæ, & ea quæ scribūtur, eorum quæ sunt in uoce. Ac quēadmodum nec literæ eædem omnibus, sic nec eædem uoces. Quorum autem hæ primo notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorū hæ similitudines sunt, res iam eædem. De his itaq; dictum est, in his quæ dicta sunt de anima, alterius enim est negotij.

2. Cum igitur prius præposuisset nomen, & uerbum, & quæcunque secutus est postea, se definire promisisset, hæc interim prætermittens de passionibus animæ deque earum notis, quæ sunt s. uoces, pauca præmittit. Sed cur hoc ita interposuerit, plurimi commentatores causas reddere neglexerunt, sed a tribus tantum, quantum adhuc sciam, ratio huius interpositionis explicata est, quorum Hermini quidem a rerum ueritate longe disiuncta est. Ait enim iccirco Aristotelem de notis animæ passionum interposuisse sermonē, ut utilitatē propositi operis inculcaret. Disputaturus enim de uocibus, quæ sunt notę animæ passionū, recte de his quędam ante præmisit. nam cum suæ nullus animæ passiones ignoret, notas quoq; cum animæ passionibus non nescire utilissimum est, neq; enim illæ cognosci possunt nisi per uoces, quæ sunt earum s. notę. Alexander uero aliam huiusmodi interpositionis reddit causam, quoniam inquit nomina, & uerba interpretatione simplici continentur. Oratio uero ex uerbis nominibusq; coniuncta est, & in ea iam ueritas, aut falsitas inuenitur, siue autem quilibet sermo sit simplex, siue iam oratio coniuncta atq; composita, ex his quæ significantur momentum sumunt. In illis enim prius est eorum ordo & continentia, post redundat in uoces. quocirca, quoniam significatiuum momentum, ex his quæ significātur, oritur, iccirco prius nos de his quæ uoces ipsæ significant, docere proponit. Sed Herminus hoc loco repudiandus est. Nihil enim tale quod ad causas propositæ sententiæ pertineret explicuit. Alexander uero strictim proxima intelligentiæ præteruectus, tetigit quidem causam, non tamen principalem rationem Aristotelicæ propositionis exoluit. Sed Porphyrius, hanc ipsam plenius causam originemq; sermonis huius, ante oculos collocauit, qui omnem apud priscos philosophos de significationis ui contentionem lit emq; contexuit. Ait namq; dubie apud antiquorū philosophorū sententias constitisse, quid esset proprie quod uocibus significaretur. putabant namq; alii res uocibus designari, earumq; uocabula esse ea quæ sonuerint in uocibus arbitrantur. Alii uero incorporeas quasdā naturas meditabantur, quarū essent significationes quæcunq; uocibus designarētur, Platonis aliquo modo species incorporeas æmulati, dicētis, hoc ipsum homo, & hoc ipsum equus, nō hanc cuiuslibet subiectā substantiā, sed ipsum illū hominem specialem, & illū ipsum equū uniuersaliter, & incorporaliter, cogitantes incorporeas quasdā naturas cōstituebant, quas ad significandū primas uenire putabant, & cū aliis itē rebus in significationibus posse cōiungi, ut ex his aliqua enunciatio, uel oratio cōficeretur. Alii uero sensus, alii imaginationes significari uocibus arbitrabātur. cū igitur ista esset cōtentio apud superiores, & hæc usq; ad Aristotelis peruenisset ætatē, necesse fuit, ut qui nomen, & uerbū significatiua esset definiturus, prędiceret quorū ista designatiua sint. Aristoteles. n. nominibus & uerbis res subiectas significari nō putat, nec uero sensus, uel etiā imaginationes: sensuū quidē non esse significatiuas uoces nomina, & uerba in opere de iustitia declarat dicens. φύσει γὰρ διοίσειν τάτε νοήματα, καὶ τὰ αἰσθήματα quæ interpretari latine potest hoc modo. Natura enim sunt diuersa intellectus, & sensus. differre igitur aliqd arbitratur sensus atq; intellectus, sed qui passiones animæ a uocibus significari dicit, is nō de sensibus loquitur. Sensus. n. passiones corporis sunt. Si igitur ita dixisset, passiones corporis a uocibus significari, tunc merito sensus intelligeremus. Sed quoniā passiones animę nomina, & uerba significare proposuit nō sensus, sed intellectus eum dicere putandū est. Sed quoniā imaginatio quoq; res animæ est, dubitauerit aliquis ne forte passiones animæ imaginationes, quas gręci φαντασίας nominat, dicat. Sed hęc in libris de anima uerissime diligentissimeq; separauit dicens. ἔστι δ' ἡ φαντασία ἕτερον καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, συμπλοκὴ γὰρ νοημάτων ἐστὶ τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος, τὰ δὲ πρῶτα νοήματα τί διοίσει τοῦ μὴ αὐτὰ φαντάσματα εἶναι, ἢ οὐδ' αὐτὰ φαντάσματα, ἀλλ' οὐκ ἄνευ φαντασμάτων. Quod sic interpretatur. Est autē imaginatio diuersa ab affirmatione, & negatione, cōplexio nanq; intellectuum est ueritas, uel falsitas, primi uero intellectus quid discrepabunt, ut nō sint imaginationes? an certe neque hæc sunt imaginationes, sed sine imaginationibus non sunt. Quæ sententia demōstrat aliud quidē esse imaginationes, aliud intellectus, ex intellectuū quidem cōplexione, affirmationes fieri & negationes: quocirca illud quoq; dubitauit, utrū primi intellectus imaginationes quædam essent, primos autē intellectus dicimus, qui simplicē rem cōcipiunt, ut siquis dicat Socrates solū, dubitatq; utrum huiusmodi intellectus, qui in se nihil neq; ueri continet neq; falsi, intellectus sit, an ipsius Socratis imaginatio. Sed de hoc quoque aperte quidem uidetur ostendere. ait enim an certe, neque hęc sunt imaginationes, sed non sine imaginationibus sunt. Id. n. quod hic sermo significat, qui est, Socrates, uel alius simplex, non est quidem imaginatio, sed intellectus, qui intellectus præter imaginationem fieri non potest. Sensus. n. atq; imaginatio quædā primæ figuræ sunt, supra quas uelut fundamento quodam superueniens intelligētia nititur. nam sicut pictores solent designare lineatim corpus atq; substernere in corpore ubi coloribus cuiuslibet exprimant uultum, sic sensus atq; imaginatio naturaliter in animæ perceptione substernitur. nam cum res aliqua sub sensum, uel cogitationē cadit, prius eius necesse est, ut quædā imaginatio nascatur, post uero plenior superueniat intellectus, cunctas eius explicans partes, quæ confusæ fuerant imaginatione præsumptæ. quocirca imperfectum quiddam est imaginatio. Nomina uero, & uerba non curta quædam, sed perfecta significant, quare recta Aristotelis sententia est, quæcunq; in uerbis nominibusq; uersantur, ea neq; sensus, neq; imaginationis, sed solam significare intellectuū qualitatem. Unde illud quoq; ab Aristotele ducētes Peripatetici rectissime posuere,

tres esse orationes, unam quæ scribi possit elementis, alterã quæ uoce proferri, tertiam quæ cogitatione connectitur, unamq; intellectibus, alteram uoce, tertiã literis contineri. quocirca quoniam id quod significaretur a uocibus, intellectus esse Aristoteles putabat, nomina uero & uerba significatiua esse, in eorum erat definitionibus positurus, recte quorum essent significatiua prædixit, erroremq; lectoris ex multiplici ueterũ lite uenientem, sententiæ suæ manifestatione compescuit, atq; hoc modo nihil in eo deprehẽditur esse superfluum, nihilq; ab ordinis continuatione seiunctũ. Quærit uero Porphyrius, cur ita dixerit; Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, & nõ sic, sunt ergo uoces. & rursus cur ita, & ea q̃ scribuntur, & non dixerit, & literæ, quod resoluit hoc modo. Dictum est tres esse apud Peripateticos orationes, unã quę literis scribitur, aliam quæ profertur in uoce, tertiam quę cõiungeretur in animo. Quod si tres orationes sunt, partes quoque orationis triplices esse nulla dubitatio est. Quare, quoniã uerbum & nomen principaliter orationis partes sunt: erunt alia uerba & nomina quæ scribantur, alia quæ dicantur, alia quæ tacita mente tractentur. ergo quoniã proposuit dicens, Primũ oportet constituere quid sit nomen, & quid sit uerbũ: triplex autem nominũ natura est atq; uerborũ, de quibus potissimum proposuerit, & quæ definire uelit ostendit. & quoniã de his nominibus loquitur ac uerbis, quæ uoce proferuntur, idipsum planius explicans, ait. Sunt ergo ea quæ sunt in uoce earũ quæ sunt in anima passionũ notę, & ea quæ scribũtur, eorum quæ sunt in uoce, uelut si diceret. Ea uerba & ea nomina, quæ in uocali oratione proferuntur, animæ passiones denunciant. Illa autem rursus uerba & nomina quæ scribuntur, eorũ uerborũ nominumq; significationi præsunt, q̃ uoce proferuntur. nam sicut uocalis orationis uerba & nomina, cõceptiones animi intellectusq; significãt, ita quoq; uerba & nomina illa q̃ in solis literarum formulis iacent, illorũ uerborum & nominũ significatiua sunt quę loquimur, idest quæ per uocẽ sonamus nam quod ait, Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, subaudiendum est nomina & uerba. Et rursus cũ dicit. Et ea quæ scribũtur, idem subnectendum rursus est. uerba scilicet & nomina. Et quod rursus adiecit, eorũ quæ sunt in uoce, addendum est eorum nominũ atq; uerborũ quæ profert atq; explicat uocalis oratio. Quod si nihil deesset omnino, ita foret totius plenitudo sententiæ; Sunt ergo ea nomina & uerba quæ in uoce sunt, earum quę sunt in anima passionũ notę, & ea uerba & nomina q̃ scribũtur eorum uerborum & nominum quæ sunt in uoce, quod cõmuniter subintelligendum est, licet ea quæ subiunximus deesse uideantur, quare non est disiuncta sentẽtia, sed primæ propositioni continua. nam cum quid sit uerbũ, & quid nomen definire constituit, cum nominis & uerbi natura sit multiplex, de quo nomine & uerbo tractare uellet, clara significatione distinxit. Incipiens igitur ab his nominibus & uerbis quæ in uoce sunt, quorũ essent significatiua disseruit. Ait. n. hæc passiones animæ designare. Illud quoque adiecit, quibus ipsa nomina & uerba, quæ in uoce sunt, designentur, his scilicet quæ literarum formulis exprimuntur. Sed quoniam nõ omnis uox significatiua est. uerba autem & nomina nunquam significationibus carent, quoniamq; non omnis uox quæ significat, quadam positione designat, sed quædam naturaliter ut lachrymæ, gemitus, atq; mœror. animalium quoque cæterorum quædam uoces naturaliter aliquid ostendunt, ut ex canum latratibus iracundia, eorumq; alia quadam uoce blandimenta monstrantur. Verba autem & nomina positione significant, nec solum sunt uerba & nomina uoces, sed uoces significatiuæ, nec solum uoces significatiuæ, sed etiam quæ positione designent aliquid, nõ natura, non dixit. Sunt igitur uoces earum quæ sunt in anima passionum notæ. Nanque neq; omnis uox significatiua est, & sunt quædam significatiuæ, quæ naturaliter non positione significent. quod si ita dixisset, nihil ad proprietatem uerborum & nominum pertineret. quocirca non uoluit communiter dicere uoces, sed dixit tantum ea quę sunt in uoce. uox enim uniuersale quiddam est, nomina uero & uerba partes, pars autem omnis in toto est, uerba ergo & nomina quoniam sunt intra uocem, recte dictum est, ea quæ sunt in uoce, uelut si diceret. Quoniam intra uocem continentur, intellectuum designatiua sunt, sed hoc simile est. ac si ita dixisset, uox certo modo se habens significat intellectus. Non enim (ut dictum est) nomen & uerbum uoces tantum sunt. Sicut nummus quoq; non solũ æs impressum quadam figura est, ut nummus uocetur, sed etiã ut alterius sit rei pretiũ: eodem quoq; modo uerba & nomina non solũ uoces sunt, sed positæ ad quandã intellectuũ significationem. uox enim quæ nihil designat, ut est garguius, licet eam grãmatici figuram uocis inuentes, nomen esse contendant, tamen eã nomen philosophia non putauit, nisi sit posita ut designaret aliquã animi conceptionem, eoq; modo significare aliquid rerum possit. etenim nomen alicuius nomen esse necesse erit, sed si uox aliqua nihil designat, nullius nomen est, quare si nullius nomẽ est, nec nomẽ quidẽ esse dicet. Atq; ideo huiusmodi uox idest significatiua, non uox tantũ, sed uerbũ uocatur aut nomen, quẽadmodum nummus non æs, sed proprio nomine nummus, quo ab alio ære discrepet, nuncupatur. Ergo Aristoteles hæc sentẽtia qua ait, ea quæ sunt in uoce nihil aliud designant nisi eam uocẽ quæ non solũ uox sit, sed q̃ cũ uox sit, habeat tamen aliquam proprietatẽ, & aliquam quodammodo figurã positæ significationis impressam. Horũ uero idest uerborũ & nominum quæ sunt in uoce, aliquo modo sese habente. ea sunt, scilicet significatiua q̃ scribuntur, ut hoc quod dictũ est. Quæ scribuntur, de uerbis ac nominibus dictũ, quæ sunt in literis, intelligatur. Potest uero hæc quoq; esse ratio cur dixerit, & ea q̃ scribuntur, quoniã literas & scriptas figuras & uoces, quæ eisdem significãtur formulis nuncupamus, ut. a. & ipse sonus literæ nomen capit, & illa quæ in subiecto ceræ uocẽ significans forma describitur. Designare ergo uolens quibus uerbis atq; nominibus ea quæ in uoce sunt, appareant, nõ dixit literas, qđ ad sonos etiam referri poterat literarum, sed ait quæ scribũtur, ut ostenderet de his literis dicere, q̃ in scriptione constiterunt, idest quarũ figura & in cera, stylo, & in membrana, calamo posset effingi. Alioqui illa etiã quæ in sonis sunt, ad ea nomina referuntur, quæ in uoce sunt, quoniã sonis illis nomina & uerba iunguntur. Sed Porphyrius de utraq; expositione iudicauit, dicens. Id quod ait, & quæ scribuntur, non potius ad literas, sed ad uerba & nomina, q̃ posita sunt in literarũ inscriptione, referendum. Restat igitur ut illud quoq; addamus cur nõ ita dixerit Sunt ergo ea q̃ sunt in uoce intellectuũ notæ. Sed ita, earũ quæ sunt in anima passionum notæ. nam cũ ea quæ sunt in uoce res intellectusq; significẽt, principaliter quidẽ intellectus, res uero quas ipsa intelligentia comprehendit, secundaria significatione per intellectuum medietatem, intellectus ipsi non sine quibusdã passionibus sunt, quæ in animam ex subiectis ueniunt rebus. Passus enim quilibet eius rei proprietatem, quã intellectu complectitur, ad eius enunciationem designationemq; contendit, cum enim quis aliquam rem intelligit, prius imaginatione formam necesse est intellectæ rei proprietatemq; suscipiat, & fiat uel passio uel cum passione quædam intellectus perceptio hæc uero posita ac in mentis sedibus collocata, fit indicandæ ad alterum passionis, uoluntas, cui actus quidem continuandæ intelligentiæ protinus ex intimæ rationis potestate superuenit, quẽ explicat. s. & effundit oratio, nitens ea quæ primitus in mente fundata est passione, siue quod est uerius, progressa oratio, progrediente simul & significatione & significãtis se orationis motibus adęquãte, fit uero hæc passio uelut figuræ alicuius impressio, sed ita ut in animo fieri consueuit. Aliter nanque naturaliter est in re qualibet propria figura, aliter uero eius ad animum forma transfertur, uelut non eodem modo ceræ, uel marmori, uel chartis, literæ, idest uocum signa mandantur, & imaginationẽ Stoici a rebus in animam translatam loquuntur, sed cum adiectione semper, dicentes ut in anima fieri consueuit. quocirca cum omnis animæ passio rei quædam uideatur esse proprietas, porro autem cum designatiuæ uoces intellectum principaliter, rerum de hinc a quibus intellectus profecti sunt significatione nitantur: quicquid est

in uocibus

in uocibus significatiuum, id animæ passiones designat, sed hæ passiones animorum ex rerum similitudine procreãtur, uidens nanq; aliquis sphæram, uel quadratum, uel quamlibet rerum aliam figuram, eam in animi intelligentia, quadã ui ac similitudine capit: nam qui sphærã uiderit, eius similitudinẽ in animo perpendit & cogitat, atq; eius in animo quandã passus imaginem, id cuius imaginẽ patitur agnoscit. Omnis uero imago rei, cuius imago est, similitudinẽ tenet, mẽs igitur cum intelligit, rerum similitudinem comprehendit. Vnde fit, ut cum duorum corporũ maius unum, minus alterũ contuemur, a sensu postea remotis corporibus illa ipsa corpora cogitantes, illud quoq; memoria seruante, nouerimus sciemusq;, quod minus, quod uero maius corpus fuisse cõspeximus, quod nullatenus eueniret, nisi quas mens semel passa est, rerũ similitudines obtineret. Quare quoniam passiones animæ, quas intellectus uocant, rerũ quædam similitudines sunt, iccirco Aristoteles cũ paulpost de passionibus animæ loqueretur, continenti ordine ad similitudines transitũ fecit, quoniã nihil differt, utrum passiones diceret an similitudines. Eadem nanq; res, animæ quidẽ passio est, rei uero similitudo. Et Alexander hunc locum, Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earũ quæ sunt in anima passionum notæ, & ea quæ scribuntur, eorũ quæ sunt in uoce, & quẽadmodum nec literæ omnibus eædẽ sic nec eædem uoces, hoc modo conatur exponare: proposuit inquit ea quæ sunt in uoce intellectus animi designare, & hoc probat exẽplo. Eodem.n.modo ea quæ sunt in uoce passiones animæ significant, quemadmodum ea quæ scribũtur uoces designant, ut id quod ait, & ea quæ scribũtur ita intelligamus, tanquã si diceret, quemadmodũ etiã, ea quæ scribũtur, eorũ quæ sunt in uoce, ea uero quæ scribuntur, inquit Alexander, notas esse uocũ, id est nominum ac uerborũ: ex hoc monstrauit, quod dixit, & quẽadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Signum nanq; est uocũ ipsarũ significationem literis contineri, & ubi uariæ sunt literæ, & non eædẽ quæ scribũtur, uarias quoq; uoces esse necesse est, hæc Alexander. Porphyrius uero quoniã tres proposuit orationes, unã quæ literis cõtineretur, secundã quæ uerbis ac nominibus personaret, tertiã quã mentis euolueret intellectus, id Aristotelem significare pronunciat, cũ dicit. Sunt ergo ea, quæ sunt in in uoce earũ, quæ sunt in anima passionũ notæ, quod ostendet, ac si ita dixisset. sunt ergo ea quæ sunt in uoce & uerba & nomina, animæ passionũ notę. & quoniã monstrauit quorũ uoces essent significatiuę, illud quoq; docuisse pronũciat, quibus signis uerba & nomina panderentur, ideo addidisse, & ea quæ scribuntur, eorũ quæ sunt in uoce, tanquã si diceret, ea quæ scribũtur nomina & uerba, eorũ quæ sunt in uoce nominum & uerborũ notæ sunt, nec disiunctam esse sententiã, nec (ut Alexander putat) id quod ait, Et ea quæ scribũtur, ita intelligendũ, tanquam si diceret, sicut ea quæ scribuntur, id est literæ, illa quæ sunt in uoce significãt, ita ea quæ sunt in uoce notas esse animæ passionũ. Primo quidẽ quod ad simplicẽ sensum nihil addi oportet: deinde quod tam breuis ordo, tanquã necessaria orationis nõ est intercidenda partitio: tertio quoniã si similis est significatio literarũ uocumq;, quæ est uocũ & animæ passionum, oporteret sicut uoces diuersis literis permutantur, ita quoq; passiones animæ diuersis uocibus permutari, quod nõ fit, idẽ nanq; intellectus uariatis potest uocibus significari. Sed Alexãder id quod eum sensisse superius memoraui, hoc probare nititur argumento. ait enim, etiam in hoc quoq; similẽ esse significationem literarũ ac uocum, quoniã sicut literæ nõ naturaliter uoces, sed positione significant, ita quoque uoces, non naturaliter animi intellectus, sed aliqua positione designant. Sed qui prius recepit, ut id quod Aristoteles ait. Et ea quæ scribuntur, ita dictum esse tanquam si diceret, sicut ea quæ scribuntur, quicquid ad hanc sententiam uidetur adiungere, æqualiter non dubitatur errare. quocirca nostro iudicio qui rectius tenere uolent, Porphyrii sententiis applicabunt. Aspasius quoq; secundæ sententiæ Alexandri, quam supra posuimus, ualde consentit, qui a nobis in eodem quo Alexander errore culpabitur. Aristoteles uero duobus modis has notas esse putat, literarum, uocum, passionumq; animæ constitutas, uno quidem positione, alio uero naturaliter. Atq; hoc est quod ait, & quẽadmodum nec literæ omnibus eædẽ, sic nec eædem uoces. nã si literæ uoces, ipsæ uero uoces intellectus animi naturaliter designarent, omnes homines eisdẽ literis, eisdem etiã uocibus uterentur. Quod, quoniã apud omnes nec eædem literæ, neq; eædẽ uoces sunt, constat eas non esse naturales. Sed hic duplex lectio est. Alexander enim hoc modo legi putat oportere. Quorũ autem hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorũ eædẽ similitudines, res etiã eædẽ. Volens enim Aristoteles ea quæ positione significãt, ab iis quæ aliquid designant, naturaliter segregare, hoc interposuit, ea quæ positione significant uaria esse, ea uero quæ naturaliter, apud omnes eadẽ. & inchoans quidẽ a uocibus ad literas uenit, easq; primo non esse naturaliter significatiuas demonstrat, dicẽs, & quẽadmodum nec literæ omnibus eædẽ, sic nec eædẽ uoces: nam si iccirco probantur literæ nõ esse naturaliter significantes, quod apud alios aliæ sint ac diuersæ: eodẽ quoq; modo probabile erit, uoces quoq; nõ naturaliter significare, quoniã singulę hominũ gentes non eisdẽ inter se uocibus colloquuntur. uolens uero similitudinẽ intellectuũ rerumq; subiectarũ docere naturaliter constitutã, ait. Quorum autẽ hæ primo notę, eædẽ omnibus passiones animæ sunt, quorũ inquit uoces, quæ apud diuersas gentes ipsæ quoq; diuersæ sunt, significationẽ retinent, quæ .s. sunt animæ passiones, illæ apud omnes eædẽ sunt. Neq; enim fieri potest, ut quod apud Romanos homo intelligitur, lapis apud Barbaros intelligatur. Eodem quoq; modo de cæteris rebus. Ergo huiusmodi sententia est quæ dicit, ea quæ uoces significent, apud omnes hominum gentes mutari, ut ipsæ quidẽ uoces, sicut supra mõstrauit cũ dixit, quẽadmodũ nec literæ omnibus eædẽ, si nec eædẽ uoces, cũ apud plures diuersæ sint. Illud uero quod uoces ipsæ significant, apud omnes homines idẽ est, nec ulla ratione ualet permutari, qui sunt, scilicet intellectus rerũ, qui quoniam naturaliter sunt, permutari non possunt, atq; hoc est quod ait. Quorum autem hæ primo notæ, id est uoces eædẽ omnibus passiones animæ sunt, ut demonstraret uoces quidẽ esse diuersas, quorũ autem ipsæ uoces significatiuæ essent, quæ sunt .s. animæ passiones, easdem apud omnes esse, nec ulla ratione, quoniã sunt constitutæ naturaliter, permutari. Nec uero in hoc cõstituit ut de solis uocibus atq; intellectibus loqueretur. Sed quoniã uoces atq; literas nõ esse naturaliter cõstitutas per id significauit, quod eas nõ apud oẽs easdem esse proposuit. Rursus intellectus quos animæ passiones uocat, per hoc esse naturales ostẽdit, quod apud omnes iidẽ sint, a quibus, id est intellectibus ad res transitũ fecit. Ait enim quorũ hæ similitudines, res etiam eædẽ. Hoc scilicet sentiẽs, quod res quoq; naturaliter apud omnes essent eædẽ, sicut enim ipsæ animæ passiones, quæ ex rebus sumuntur apud omnes homines eædem sunt, ita quoq; etiam ipsæ res, quarum similitudines sunt animæ passiones, eędẽ apud omnes sunt, quocirca res quoque naturales sunt, sicut sunt etiam similitudines rerum, quæ sunt passiones animæ. Herminus uero huic est expositioni contrarius. Dicit enim non esse uerum, eosdem apud omnes homines esse intellectus, quorum uoces significatiuæ sunt. quid enim inquit in æquiuocatione dicetur: ubi unus idemq; uocis modus plura significat, sed magis hanc lectionem ueram putat; ut ita sit. Quorum autem hæ primo notæ, hæ omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam eædem; ut demonstrasse uideatur, quorum uoces significatiuæ sint; uel quorum passiones animæ similitudines. Et hoc simpliciter accipiendum est secundum Herminum, ut ita dicamus: Quorum uoces significatiuę sunt, illæ sunt animę passiones, tanquã diceret animæ passiones sunt, quas significãt uoces, & rursus, Quorum similitudines sunt, ea quæ intellectibus continentur, illæ sunt res. Tanquã si dixisset, res sunt, quas intellectus significant. Sed Porphyrius de utrisq; acute subtiliterq; iudicat, & Alexandri sentẽtiam magis probat. quod dicat non debere dissimulari de multiplici æquiuocationis significatione. nam & qui dicit, ad unam quamlibet rem accommodat animum, scilicet quam intelligens uoce de-

clarat, & unum rursus intellectum quemlibet is qui audit expectat. Quod si cum uterq; ex uno nomine res diuersas intelligit, ille qui nomē æquiuocum dixit, designet clarius, qđ illo nomine significare uoluerit, accipit mox qui audit, & ad unum intellectum utriq; cōueniunt: qui rursus fit unus apud eosdē illos, apud quos primo diuersæ fuerant animæ passiones propter æquiuocationē nominis. Neq; enim fieri pōt, ut qui uoces positione significantes a natura eo distinxit, q̄ easdem apud omnes esse nō diceret, eas res quas naturaliter esse proponebat, non eo tales esse mōstraret, q̄ apud omnes easdē esse cōtenderet. quocirca Alex. uel propria sententia, uel Porphyrii auctoritate probandus est. Sed quoniam ita dixit Aristoteles, Quorum autem hæ primo notæ, eædē omnibus passiones animæ sunt: Quærit Alexander si rerū nomina sunt, quid causæ est, ut primo intellectuū notas, esse uoces dixerit Aristoteles, rei enim ponitur nomen, ut cū dicimus homo, significamus quidem intellectum, rei tamen nomen est. i. animalis rationalis mortalis. Cur ergo non primarum rerū magis notæ sunt uoces quibus ponuntur, potius q̄ intellectuū? Sed fortasse quidē ob hoc dictū est inquit, q̄ licet uoces rerū nomina sint, tamen non iccirco utimur uocibus, ut res significemus, sed ut eas quæ nobis ex rebus innatę sunt animę passiones. quocirca propter quorū significantiā, uoces ipsæ proferuntur, recte eorum primo esse dixit notas. In hoc uero Aspasius permolestus est. Ait enim, qui fieri potest, ut eædē apud omnes animę passiones sint, cū tam diuersa sententia de iusto ac bono sit? Arbitratur enim Aspasius passiones animæ non de rebus incorporalibus, sed de his tātū quæ sensibus capi possunt, Aristotelem passiones animę dixisse, quod per falsum est. Neq; enim unquam intellexisse dicetur, qui fallitur. Et fortasse quidem passionem animi habuisse dicetur, quicunq; id quod bonū est, non eodē modo quo est, sed aliter arbitratur, intellexisse uero non dicitur. Aristoteles autē cum de similitudine loquitur, de intellectu pronunciat. Neq; enim fieri potest, ut qui quod bonū est, malum esse arbitretur, similitudinē boni mente conceperit. Neque enim intellexit rem subiectam, sed qm̄ quæ sunt iusta ac bona, ad positionē omnia naturam'ue referūtur, & si de iusto ac bono ita loquitur, ut de eo quod ciuile ius, aut ciuilis iniuria dicitur, recte non eædē sunt passiones animæ, quoniam ciuile ius, atq; ciuile bonū positione est, non natura. Naturale uero bonū atq; iustum apud omnes gentes idē est. Et de Deo quoq; idē est, cuius quamuis cultura diuersa sit, idē tamen cuiusdā eminentissimæ naturæ est intellectus. Quare repetendum breuiter a principio est. partibus enim ad orationē usq; peruenit. nā quod se prius quid esset nomen, quid uerbum constituere dixit, hæ minime partes orationis sunt. Quod uero affirmationē & negationē, iam de composita ex uerbis & nominibus oratione loquitur, quæ eædem rursus partes sunt enunciationis: Et post enunciationis propositionē, de oratione loqui proposuit, cuius ipsa quoq; enūciatio pars est: Et quoniā (ut dictum est) triplex est oratio, quæ in literis, quæ in uoce, quæ in intellectibus est, qui uerbū & nomen definiturus esset, eaque significatiua positurus, dicit prius quorum significatiua sint ipsa uerba & nomina, & inchoat quidē ab his nominibus & uerbis quæ sunt in uoce, dicens, Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, & demonstrat quorū sint significatiua, adiiciens, eorum quæ sunt in anima passionum notæ. Rursus nominum ipsorum uerborumq; q̄ in uoce sunt, ea uerba & nomina quę essent in literis cōstituta, significatiua esse declarat, dicens, & ea quæ scribuntur eorū quæ sunt in uoce. & quoniam quatuor ista quædam sunt literæ, uoces, intellectus, res: quorum literæ & uoces positione sunt, natura uero res atque intellectus, demonstrauit uoces non esse naturaliter, sed positione, per hoc quod ait, nō easdem esse apud omnes, sed uarias, ut est, & quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Vt uero demonstraret intellectus, & res esse naturaliter, ait apud omnes eosdem esse intellectus, quorum essent uoces significatiuæ: & rursus apud omnes easdem esse res, quarū similitudines essent animæ passiones, ut est quorum autē hę primo notæ. s. quæ sunt in uoce, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam eædem. Passiones autem animæ dixit, quoniā alijs diligenter ostensum est, omnē uocē animalis aut ex passione animę, aut propter passionē proferri. Similitudinem uero passionē animæ uocauit, qđ secundū Aristotelem nihil est aliud intelligere, nisi cuiuslibet subiectæ rei proprietatē atq; imaginationē in animæ ipsius reputatione suscipere, de quibus animę passionibus in libris se de anima cōmemorat, diligētius disputasse. Sed quoniā demonstratū est, quomodo uerba & noīa & oratio intellectuū principaliter significatiua sunt, quicquid est in uoce significatiōis, ab intellectibus uenit. Quare prius paululū de intellectibus perspiciendū erat ei, q aliqđ recte de uocibus disputaret. Ergo qđ supra passiones animę & similitudines uocauit, idē nunc apertius intellectum uocat dicens,

Est autem quemadmodum in anima aliquoties quidem intellectus sine uero uel falso. Aliquoties autē cui iam necesse horum alterum inesse, sic etiam in uoce. circa cōpositionem enim & diuisionem est ueritas & falsitas. Nomina igitur ipsa, & uerba consimilia sunt, sine compositione & diuisione intellectui, ut homo uel album, quando nō additur aliquid. Neq; enim adhuc uerum uel falsum est: signū autē huius est. Hircoceruus enim significat aliquid, sed nondum uerum uel falsum, si non esse, uel non esse, addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus.

3. Quoniam nomen & uerbum, atq; omnis oratio significatiua sunt animę passionū, ex ipsis sine dubio, q̄ designāt, in eisdē uocibus proprietas significationis innascitur. Hic uero est totus atq; continuus Aristotelicæ ordo sententiæ. Quoniam inquit, ea primū uocibus significātur, q̄ in animo & cogitatione uersantur, intellectuū uero alios quidem simplices, & sine ueri uel falsi enunciatione perpendimus, ut cū nobis hominis proprietas tacita imaginatione suggeritur. Nulla nanq; ex hac intelligentiæ simplicitate uel ueritatis nascitur uel falsitatis agnitio. Sunt uero intellectus quidam cōpositi atq; coniuncti, in quibus inest iā quędā uel ueritatis uel falsitatis inspectio, ut cum ad quālibet simplicem perceptionē mentis adiungitur aliud, quod uel esse aliquid, uel nō esse constituat, ut si ad hominis intellectū, esse, uel nō esse, uel albū esse uel albū nō esse, copuletur. fient enim cogitabiles orationes ueritatis uel falsitatis participes, hoc mō. homo est. homo non est. homo albus est. homo albus nō est. Quarum quidem homo est, uel homo albus est, cōpositio dicitur. nam prior esse atq; hominem, posterior hominem albo cōposita intellectus prædicatione connectit. Sin uero ad hominis intellectū adiectā quiddam, ut ita sit, homo est uel non est, uel albus est, aut aliquid tale, tunc in ipsa cogitatione ueritas aut falsitas innascitur. Ergo inquit quēadmodū aliquoties quidā simplices intellectus sunt, qui uero falsoq; careāt, quidā uero in quibus alterum horum reperiatur, sic etiam in uoce. nam quæ uoces denunciat simplices intellectus, ipsæ quoque a falsitate & ueritate seiunctæ sunt. Quæ uero huiusmodi significant intellectus, in quibus iam uel ueritas uel falsitas constituta est, in ipsis quoque horum alterum inueniri necesse est. nam siquis hoc solum dicit, homo, uel album, uel etiam hircoceruus, quāquam ista quidem significent, qm̄ tamen significant simplices intellectus, manifestum est, omni ueritatis uel falsitatis proprietate carere. Et tota quidem sententia hoc modo se habet. Diligentius tamē est attendendum quid est quod ait. circa compositionem enim & diuisionem est ueritas falsitasq;, quid etiam quod dictum est, nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt sine compositione uel diuisione intellectui. Illud quoque cur cōposito nomine, uel cur etiam usus est rei non subsistentis exemplo, ut diceret. hircoceruus enim significat aliquid. Nec illud prætereundum est, quid sit quod dictum est, uel simpliciter uel secundū tempus. Et primum quidem de eo dicendū est, quod ait: circa compositionem enim & diuisionem esse ueritas falsitasq;. Queritur nanq; utrum ne omnis ueritas circa compositionem & diuisionem sit, an quædam est, quædam

uero

uero minime. Illud quoq; an in omni compositione uel diuisione, ueritas falsitasq; constituta sit, an hoc non generaliter, sed in quadā compositionis uel diuisionis parte ueritas falsitasq; uersetur, in opinionibus nanq; ueritas est, quoties ex subiecta re capitur imaginatio, uel etiā quoties, ita ut sese res habet, imaginationē accipit intellectus. Falsitas uero est, quoties aut non ex subiecto, aut ita ut sese res nō habet, imaginatio subiicitur intellectui, sed adhuc in ueritate atq; falsitate nihil equidē aliud reperitur, nisi quædā opinionis habitudo ad subiectam rem. Qua. n. habitudine, & quomodo sese habet imaginatio ad rem subiectam, hoc solum in hac ueritate uel falsitate perspicitur, quā quidem habitudinem nullus dixerit cōpositionem. In hoc uero diuisionis nullus ne fictus quidē modus intelligi potest. Illud quoq; considerandū est, num ne aliqua sit in his cōpositio uel diuisio, quę secundū substantiam suam uera dicuntur aut falsa, ut est uera uoluptas bene uiuendi, ut est falsa uoluptas bellandi. Etiam illud quoq; respiciendum est, ꝙ in omnium maximo Deo quicquid intelligitur, nō in eo accidentaliter, sed substantialiter intelligitur. etenim quæ bona sunt, substantialiter de eo non accidentaliter credimus. Quod si substantialiter credimus Deum, Deum uero nullus dixerit falsum, nihilq; in eo accidentaliter poterit euenire, ipsa ueritas Deus dicēdus est, ubi est igitur cōpositio uel diuisio in iis, quæ simplicia naturaliter sunt, nec ulla cuiuslibet rei collocatione iunguntur. Quare non omnis ueritas neq; falsitas circa cōpositionē diuisionemq; cōstat, sed sola tantū quæ in intellectuū multitudine sit, & in prolatione dicendi. nam in ipsa quidē habitudine imaginationis & rei nulla cōpositio est, in cōiunctione uero intellectuū compositio sit. nam cū dico Socrates ambulat, hoc ipsum quidē, ꝙ eum ambulare concepi, nulla cōpositio est, quod uero intellectus progressione, ambulationem cū Socrate coniungo, quædā iam facta est cōpositio. Quod si hoc oratione protulero, rursus eadem cōpositio est, & circa eam uis ueritatis & falsitatis apparet. quocirca in his solis cōpositionibus inuenitur ueritas atq; mendaciū, de quibus tota nunc quæstio est, in nomine. s. & in uerbo, in negatione & affirmatione, in ennunciatione, & oratione. Quam. s. cōpositione ueritatis & falsitatis naturā ab intellectibus accipientes, in uocis prolatione cōseruant. De diuisione autē quæ ad negationē pertinet, deq; cōpositione, quæ ad affirmationem, paulopost enucleatius dicā. Nunc illud uidendū est, utrum uerū sit, circa omnem cōpositionem, circaq; omnē diuisionē, ueritatem uel mendacium prouenire. Quod omnino falsum est. quis. n. dixerit huiusmodi nominū coniunctionem, & Socrates & Plato, uel si a se hæc nomina diuidātur, nec Socrates nec Plato, ueri aliquā falsi'ue tenere significantiā? Quare confitendum est, neq; circa omnē diuisionē, neq; circa omnem compositionem, eam. s. quæ in oratione uersatur, mendaciū ueritatemq; subsistere. Sed illud uerissimum est, ꝙ omnis quæ est in oratione ueritas falsitasq;, in cōpositione & diuisione nascitur, nō tamen omnis orationis compositio, uel diuisio uerum retinet aut falsum. Ergo si sic dixisset, circa omnem compositionem uel diuisionem ueritas falsitasq; est, mentiretur. Sed quoniam dixit simpliciter, ueritas falsitasq; circa cōpositionē diuisionemq; est, uerissime subtellissimeq; dixisse putandum est, illa enim nomina quæ ita dicuntur simplicia, ut ueritatem aut falsitatem quodammodo ualeant designare, huiusmodi sunt ut intra se, atq; intra significationem suam, quandam retineant compositionem, ut siquis dicat lego. hoc est enim dicere lego, tanquā si dicat, ego lego. Hoc autem compositio est. uel quoties interrogante alio, responder alius, uno tantum sermone, uidetur quoq; tunc simplex sermo ueritatem mendaciumq; perficere, quod perfalsum est. Audientis nanq; respōsio ad totum ordinem superioris enunciationis adiungitur. ut si quis interroganti, mundus ne animal sit? est, respondeat, uidetur hæc una particula ueritatem uel mendacium continere, sed falso. Non enim una est, sed ad uim ipsius respōsionis intuenti, tale est ac si diceretur, mundus animal est. Quod uero ait nomina ipsa & uerba cōsimilia esse, sine compositione uel diuisione intellectui, illud designat, quod supra iā dixit, ea quæ sunt in uoce, notas esse animæ passionum. Quod si notæ sunt, sicut literæ uocum in se similitudinem gerunt, ita uoces intellectuum. Et quoniam dictum est cur de similitudine uerborum & nominum atq; animæ passionum dixerit, cur etiā circa cōpositionem & diuisionē falsum uerumq; esse proposuerit, dicendum est, quid sit ipsa cōpositio uel diuisio, in qua aut ueritas, aut falsitas inuenitur. nā quoniam de simplici enunciatiua oratione perpendit, ut posterius ipse in diuisione declarat dicens. Est autē una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, illā nunc cōpositionē designare uult, quæ alicuius uel substantiā constituit, uel aliqd secundum esse coniungit. nam cum dico Socrates est, hoc ipsum esse Socrati applico, & substātiam eius esse constituo. Sin uero dixero, Socrates philosophus est, philosophiam & Socratem secundum esse cōposui, uel si dicā Socrates ambulat, huiusmodi est, tanquā si dicā Socrates ambulās est, igitur quoties huiusmodi fuerit cōpositio, quæ secundum esse uerbum uel substantiā constituat, uel res coniungat, affirmatio dicitur, & in ea ueri falsiq; natura ꝑspicitur: & quoniam omnis negatio ad prædicationem constituitur, huius enim affirmationis quæ est, Socrates est, negatio est, non ea quæ dicit, nō Socrates est, sed ea quæ pronunciat, Socrates non est, & ad id quod esse Socrates dictus est, non, negatio apponitur, ut cū id dicamus non esse, quod ante dictū est esse. ergo quoniā id quod in affirmatione secundum esse uel cōstitutum, uel coniunctum fuerit, ad id addita negatio separat uel ipsam substantiæ constitutionem, uel etiam factā, per id quod dictū est, esse aliquid, coniunctionem, diuisio uocatur. Quando enim dico. Socrates nō est, esse a Socrate seiunxi, & cum dico. Socrates philosophus non est. Socratem, ab eo quod est philosophum esse, separaui, quam separationē, quę ad negationem pertinet, diuisionem uocauit. Ergo manifestum est, ꝙ si simplex in animæ passionibus, intellectus fuerit; cum ipse intellectus nullam adhuc ueri falsiq; retineat naturam, eorum quoq; prolationem ab utrisq; esse separatā. Sed cum compositio secundum esse facta, uel etiam diuisio, intellectibus, in quibus principaliter ueritas & falsitas procreatur, euenerit, quoniam ex intellectibus uoces capiunt significationem, eas quoq; secundum intellectuum qualitatem ueras, & falsas esse necesse est. Maximam uero uim habet exempli nouitas, & exquisita subtilitas. Ad demonstrandum enim ꝙ unum solum nomen neq; uerum sit, neq; falsum, posuit huiusmodi nomen, quod compositum quidem esset, nulla tamen eius substantia reperiretur. Si quod ergo unum nomen ueritatem posset falsitatem'ue retinere, posuit huiusmodi nomen, quod est hircoceruus, ꝙ quoniam omnino in rebus nulla illi substabtia est, falsum aliquid designare uidetur. sed nō designat aliquam falsitatem. Nisi enim dicatur hircoceruus uel esse uel non esse, quanquā ipsum ꝑ se nō sit, solum tamen dictū, nihil falsi in eo sermone ueri'ue perpenditur. Ergo ad demonstrandam uim simplicis nominis, ꝙ omni ueritate atq; mendacio careat, tale in exemplo posuit nomen, cui res nulla subiecta sit. Quod si quid uerū uel falsum unum nomen significare posset, nomē quod eā rem esse designat, quæ in rebus non sit, omnino falsum esset, sed nō est, non igitur ulla ueritas falsitasq; in simplici unquā nomine reperietur. Nec illud paruæ curæ fuit, nomen non ponere, quod omnino nihil significaret, sed quod cū significaret quiddā, tamen uerum aut falsum esse non posset, ut nō uideretur ueritatis falsitatisq; causa esse, eo quoniā nihil significaret. Sed quoniā esset simpliciter dictū, quanquā in eodē illud quoq; confecit, ut ostenderet non solū simplex nomen a ueritate atq; mendacio esse alienissimū, sed etiā cōposita quoq; nomina, si non habeant aliquam secundum esse uel non esse (sicut superius dictum est) compositionem, uerū uel falsum significare non posse, tanquam si diceret, non solum simplex nomen prætee aliquam compositionem, nihil uerū falsum'ue significat, sed etiam composita utroq; carent (sicut iam ipse dixit) nisi illi aut esse aut non esse addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus. Hoc uero iccirco addidit, quod in quibusdam ita enunciationes fiunt, ut quod de ipsis dicitur, secundum substantiam proponatur, in

quibusdam uero hoc ipsum esse, quod additur non substantiam, sed præsentiam quandam significet. Cum enim dicimus, Deus est, non eum dicimus nunc esse, sed tantum in substantia esse, ut hoc ad immutabilitatem potius substantiæ, quã ad tempus aliquod referatur. Si autẽ dicimus dies est, ad nullam diei substantiam pertinet, nisi tantũ ad temporis constitutionem. hoc enim quod significat tale est, tanquam si dicamus nunc est, quare cũ dicimus esse, ut substantiam designemus, simpliciter est addimus. Cum uero ita, ut aliquid præsens significetur, secundũ tempus. Hæc est una quã diximus expositio. Alia uero huiusmodi est: Esse aliquid duobus modis dicitur, aut simpliciter, aut secundum tempus: simpliciter quidem secundũ præsens tempus, ut siquis dicat hircocerus est. præsens autẽ quod dicitur, tempus nõ est, sed confinium temporũ. finis namq; præteriti est, futuriq; principium: quocirca quisquis secundũ præsens, hoc sermone qđ est, esse, utitur, simpliciter utitur. qui uero, aut præteritũ iungit, aut futurum, ille non simpliciter, sed iam in ipsum tempus incurrit. Tempora namq; (ut dictum est) duo ponũtur, præteritum atq; futurũ. Quod siquis cũ præsens nominat, simpliciter dicit, cum utrumlibet præteritum, uel futurum dixerit, secundum tempus utitur enunciatione. Est quoq; tertia huiusmodi expositio, ꝙ aliquoties ita tempore utimur, ut indefinite dicamus, ut siquis dicat, est hircocerus, fuit hircocerus, erit hircocerus, hoc indefinite, & simpliciter dictum est. Sin uero aliquis addat, nunc est, uel heri fuit, uel cras erit, ad hoc ipsum esse quod simpliciter dicitur, addit tempus. Quare secundum unam trium harum expositionum intelligendum est, quod ait. Si non, esse, uel non esse, addatur, uel simpliciter, uel secundũ tempus. Sed ei quod ante proposuit, quemadmodum esset aliquoties quidẽ in anima intellectus sine uero, uel falso, post quasi cõsequens reddidit nomina ipsa per se uerbaq; esse simplicibus intellectibus consimilia, ut homo, uel albũ. ei uero quod ait, cui iam necesse sit alterũ horum inesse, nihil interim reddidit, sed hoc eo suppleuisse putabitur, quod ait, sed nondum uerũ uel falsum est, si non, esse, uel non esse, addatur. hæc est.n. intellectuum quædã cõpositio, cui iam necesse est alterum horum inesse, quã in oratione, uel esse, uel non esse, additur. quocirca, quoniã de nomine uerboq; proposuit, & quam potuit breuiter, uocũ, literarum, intellectuum, rerumq; consequentias, altissima ratione monstrauit: ad id quod primum proposuit, dicens, Primum oportet constituere, quid sit nomen, & quid uerbũ, ad hæc inquam quæ promiserat definire, reuertitur. nomen uero definiens, ita obiecit.

DE NOMINE.

Nomen igitur est uox significatiua, ad placitum, sine tempore, cuius nulla pars est significatiua, separata. in nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est, equus ferus.

4. Omnis definitio generis constitutione formatur, differentiarum uero compositione perficitur. nam si ad propositum genus, differentias colligamus, easq; ad unam quam definire uolumus speciem aptemus, usque dum uni tantum speciei collectio illa conueniat, nihil est, quod ultra ad faciendam definitionem desideretur: ut ipsum hominẽ siquis definiat, generi eius, quod est animal, duas necesse est differentias iungat, rationale.s. atq; mortale, faciatq; huiusmodi ordinem, animal rationale mortale. quæ definitio si ad hominem referatur, plena est rationis substantiæq; descriptio. Volens ergo Aristoteles definire quid esset nomen, prius eius genus sumpsit, dicens nomen uocem esse, iccirco scilicet, ut hoc quod dicimus nomen, ab aliis quæ nõ uoces sed tantum soni sunt, separaret. Distat enim sonus a uoce, sonus enim est percussio aeris sensibilis, uox uero, flatus per quasdam gutturis partes egrediens, quæ arteriæ uocantur, qui aliqua linguæ impressione formatur. Et uox quidem nisi animantium non est, sonus uero aliquoties inanimatorũ quoq; corporum cõstrictatione perficitur. Quare, quia nomẽ uocem esse monstrauit, ab aliis quæ uoces non sunt, sed tantum soni, hanc orationis partem separauit atq; distribuit & uocẽ quidem nominis uelut genus sumpsit. Habet namq; aliud quiddã speciei loco differens a nomine, quod est uerbum. habet quoq; quasdã locutiones, q̃ nihil ulla ratione significent, ut sunt articulatæ uoces, quarũ ipsa significatio nõ potest inueniri, ut scindapsus. huic ergo generi alias differẽtias rursus apponit, quæ nomen sicut uox a sonis aliis segregauit: ita quoq; hæ differentiæ nomen ab aliis speciebus sub uoce positis, diuidant atq; discernant. Quod.n. addidit, nomen uocẽ esse significatiuã, ab his inquã uocibus nomẽ disgregauit, quæ nihil omnino significant, ut sunt syllabæ. Syllabæ.n. cũ ex his totũ nomen constet, adhuc ipsæ omnino nihil significant. Sunt quoq; quædã uoces literis syllabisq; cõpositę, quę nullã habent significationẽ, ut est blitiri. Ergo, quoniã uidebantur quædã uoces esse, quæ significatione carerent, Nomen qđ uox est, & alicuius designationis semper causa profertur, non aliter definiendum erat, nisi illud ante a nõ significantibus uocibus segregaret. itaq; ait, nomen esse uocẽ significatiuã, ut uocem quidem ab aliis sonis, significatione uero addita, ab iis quæ sub uoce sunt nihil designãtia, segregaret. Sed hoc nondũ ad totã definitionem ualet, neq; solum nomen uox significatiua est, sed sunt quædã uoces, q̃ significant quidẽ, sed nomina non sunt, ut ea quæ a nobis in aliquibus affectionibus proferũtur, ut cũ quis gemitũ edit, uel cũ dolore coactus emittit clamorem. Illud.n. doloris animi, illud corporis signũ est, & cum sint uoces, & significent quandam uel animi, uel corporis passionẽ, nullus tamen gemitũ, clamoremq; dixerit nomẽ. Mutorum quoq; animaliũ sunt quædam uoces, quæ significent. ut canum latratus, iras significat canum: alia uox autẽ mollior, quædã blandimẽta designat: quare adiecta differentia separandum erat nomen ab his omnibus, quæ uoces quidẽ essent, & significarent, sed nominis uocabulo nõ tenerentur. Igitur adiecit nomen uocem esse significatiuã, non simpliciter, sed secundũ placitũ. Secundum placitum uero est, quod secundũ quandam positionem, placitumq; ponentis aptatur. nullũ enim nomen naturaliter constitutũ est, neq; unquã sicut subiecta res a natura est, ita quoq; a natura ueniente uocabulo nuncupatur. Sed hominum genus, quod & ratione, & oratione uigeret, nomina posuit, eaq; quibus libuit literis syllabisq; coniungens, singulis subiectarum rerum substantiis dedit. hoc autem illo probatur, qđ si natura essent nomina, eadẽ apud omnes gentes essent, ut sensus, quoniã naturaliter sunt, iidem apud omnes sunt. Omnes enim gentes nõ aliis nisi solis oculis intuẽtur, audiunt auribus, naribus odorantur, ore accipiunt gustatus, tactu calidũ, uel frigidũ, lene uel asperũ iudicant, atq; hęc huiusmodi sunt, ut apud omnes (ut dictũ est) gentes eadẽ uideantur. Ipsa quoq; q̃ sentiuntur, quoniam constituta naturaliter sunt, nõ mutantur. Dulcedo enim & amaritudo, album & nigrum, & quæq; alia sensibus quinq; sentiuntur, eadem apud omnes sunt. Neq; enim quod Italis dulce est in sensu, idem Persis uidetur amarũ, nec quod albũ apud nos oculis apparet, apud Indos nigrum est, nisi forte aliqua sensus ægritudine permutetur, sed hoc nihil attinet ad naturam. Igitur quoniam ista sunt naturaliter, apud omnes gentes eadem manent. Sic ergo & nomina si naturalia esse uiderẽtur, eadem essent apud omnes gentes, nec ullam susciperent mutationem. Nunc autem ipsum hominem alio uocabulo latini, alio græci, diuersis quoq; uocabulis barbarę gentes appellant, quę in ponendis nominibus dissensio, signum est nõ naturaliter, sed ad ponẽtium placitum uoluntatemq; rebus nomina fuisse cõposita. idem quoq; monstrat, ꝙ sępe singulorum hominum sunt permutata uocabula. Quem.n. nunc uocamus Platonẽ, Aristocles antea uocabatur, & q Theophrastus nunc dicitur, ante Aristotelẽ a suis parẽtibus Tyrtamus appellabatur. in eadẽ quoq; lingua qũ plura uocabula uni adduntur rei, mõstratur rẽ illã non naturalibus, sed appositis nõibus nuncupari, si.n. naturalibus nõibus res quoq; uocarentur, unam rem uno tantũ nomine signaremus. Quid.n. attinet; si naturalia sunt uocabula, unius rei plures eẽ nominum

uoces,

uoces, quæ ad unam designationē demonstrationemq; concurrerēt: Dicimus enim gladius, ensis, mucro, & hæc tria ad unam subiectā substantiā concurrunt. Ergo monstratum est, nomina esse secundum placitum, idest secundum ponētiuns placitū, ac si diceret, nomen esse uocē quidem & significatiuā, sed non naturaliter significatiuā, sed secundum placitum uoluntatemq; ponentis, hoc scilicet diuidens ab his uocibus quæ naturaliter designarent, ut sunt hæ, uel quas nos in passionibus affectibusq; proloquimur, uel quas edere animalia muta conantur. Sed nondū supra dicta differentia plenam nominis formā, definitionemq; constituit. Est nanq; uerbo commune cum nomine, quod uox designatiua & secundum placitum est, sed addita differentia, quæ est, sine tempore, nomen a uerbo distinxit: neq; enim nomen ullū consignificat tempus, uerbi nanque est, cum aut passio significatur, aut actio, aliquam quoq; secum trahere uim tēporis, qua illud, cum uel facere uel pati dicitur, proferatur. Cum enim dico Socrates, nullius est temporis, cum lego, uel legi, uel legam, tempore non carent. Addito ergo nomini quod sine tempore esse dicatur, nomen a uerbo disiungitur. Sane nos nemo arbitretur opinari, quod nullū nomen significet tempus. Sunt enim nomina, quæ tempus significatione demonstrent, uelut cū dico, hodie, uel etas, temporis nomina sunt, sed illud dicimus, quod cum eodē nomine tempus quoq; non consignificatur. Aliud est enim significare tempus, aliud consignificare. Verbum enim cum aliquo proprio modo tempus quoq; significat, ut cum agentis uel patientis modū demonstrat. nam sine tempore ipsa passio, uel actio non profertur. unde non dicimus, quod nomen non significet tempus, sed quod nomen significatio temporis non sequatur. Restat autem una sola differentia, quæ si superioribus adiungatur, plenissima fere nomen definitione formabitur, hæc aūt est, qua nomen ab oratione separatur. Inueniuntur enim quædā sine dubio orationes, quæ cum uoces sint & significatiuæ, & secundū placitum, quippe quæ sunt nominibus colligatæ, tū sunt sine tēpore, ut cum dico Socrates & Plato: hæc nanq; oratio, cū ex nominibus iuncta sit, nomen quidem non est, uox uero est significatiua secundū placitum, & tempore uacat, ut igitur nomen ab huiusmodi oratione diuideret, addidit hanc differentiam, quæ est, cuius nulla pars est significatiua separata. Oratio enim quoniā uerbisq; nominibusq; cōiungitur, uerba uero uel nomina significatiua esse palam est: partes quoq; orationis significare aliquid dubium non est. Nominis uero pars, quoniā simplex est, nihil omnino significat. sed cum omnis oratio, omneq; nomen & uerbum ex subiectis intellectibus uim significandi sumat, est aliquoties ut unum nomen multos significet intellectus. Quocirca eueniet quoq;, ut non simplex nomen sit quod non unam tantū animi passionē intellectumq; designet. nam cū dico suburbanū, urbanū imaginationē significandi tenet, sed ita ut a toto nomine separatū, cum ad ipsum refertur nomen, significet nihil, & ut in eo quod dicimus equiferus, ferus uult quidē aliquid significare, sed si a tota compositione separatur, nihil omnino designat in eo nomine .s. in quo cum equi particula iunctum, equiferum consignificabat. Omnis nanq; hæc compositio unius intellectus designatiua est. quare in oratione quidem ferus significat. etenim equus ferus oratio duos retinet intellectus, in nomine uero nihil, quoniam hoc quod dicimus equiferus unius intellectus designatiuum est. Sed fortasse ferus cū ea parte qua iunctum est, simul quidē consignificat, separatū uero nihil, hoc est ergo quod ait.

At uero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est. In his autem uult quidem, sed nihil significat separata, ut, in eo quod est equiferus ferus, Secundū placitum uero. quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota: nam designant & illiterati soni, ut ferarum, quorum nullus est nomen.

5. Simplex enim nomen nec imaginationem aliquam partium significationis habet. Compositum uero tales habet partes, ut quasi conentur quidem aliquid significare, sed cū significent potius, quam quicquā extra significēt. Additio igitur nomini quod eius partes nihil separatæ significent nomē ab oratione disiunctū est. Postquā adiectionem quæ est, cuius nulla pars est significatiua separata, quid in nominis definitione ualeret, explicuit, hoc scilicet quo nomen ab oratione seiungeret: illud quoq; differt, cur sit additū, quod dictum est, secundum placitum. nam quoniā nulla nominum significatio naturaliter est, sed omne nomē positione designat: idcirco dictum est, secundum placitum. quod enim placuit ei qui primus nomina indidit rebus, hoc illis uocabulis designatur. age enim quis naturaliter nomina esse cōfirmet, quorum apud omnes gentes est tam diuersa uarietas. Nec uero dicitur quod nulla uox naturaliter aliquid designet, sed qđ nomina nō naturaliter, sed positione significent. Alioqui habent hoc ferarū, mutorumq; animalium soni, quorum uox quidē significat aliquid, ut hinnitus equi, consueti equi inquisitionem. latratus canum, latrantiū iracundiam monstrat, & alia huiusmodi. Sed cū uoces mutorum animalium propria natura significent, nullis tamen elementorū formulis conscribuntur. Nomen uero quanquā subiacet elementis, prius tamen quā ad aliquam subiectæ rei significationem ponatur, per se nihil designat, ut cū dicimus scindapsus, uel hereceddyn. hæc per se nihil quidem significant, sed si ad subiectæ rei alicuius significationem ponantur, ut dicatur uel homo scindapsus, uel lapis hereceddyn, tunc hæc quæ per se nihil significabāt, positione, & secundū ponentis quoddam placitum designant. Ergo tū nomen significatiuū est, quando (ut ipse ait) fit nota, tunc autem fit nota, cum secundum ponētis placitum, uocabulum quod naturaliter nihil designabat, ad subiectæ rei significationem datur. hoc est .n. quod ait, fit nota: si enim naturaliter nomina significarent, nunquam de his Aristoteles diceret, fit nota: tunc enim non fieret nota, sed esset. Ergo quoniam nomina secundum placitum significatiua sunt. Ferarū uero illiterati soni secundū naturā, idcirco horum uoces esse nomina non dicuntur. Vniuersaliter aūt dicimus, omnium uocū aliæ sunt, quæ inscribi literis possunt, aliæ quæ non possunt. Et rursus earū, quæ inscribuntur uel minime, aliæ quidē significant, aliæ uero nihil. Amplius quoq; omnium uocum, aliæ secundum placitum designant, aliæ uero naturaliter. Nomen ergo secundum placitū est: positione enim factum est subiectæ rei nota. Nihil .n. nominū est, quod naturaliter significet. non .n. nomen informat significatio secundū naturam, sed secundum placitū significatio. nam & illiterati soni significant, ut sunt ferarum, quos ideo sonos uocauit, quoniam sunt muta quædam animalia, quæ uocē omnino non habent, sed tantū sonitu quodam concrepant. Quidam .n. pisces non uoce, sed branchiis sonant, & (ut Porphyrius autumat) cicada per pectus sonitū mittit, quorum omnium nihil est nomen. hoc aūt dictum est, nō quod nullum nomen sit harū uocum, quas animalia proferunt, sed quod his non uelut nominibus utantur. nam quamuis illiterata sit uox & natura significet, ut latratus canum: dicitur tamen latratus, & leonis fremitus, & tauri mugitus, hæc sunt nomina ipsarum uocum, quæ a mutis animalibus proferuntur, sed non hoc dicimus quoniam eorum nihil est nomen. sed quoniam horum sonorum nihil tale est, ut nomen esse possit, idest ut secundū ea uelut nominibus utentes feræ sibi inuicem colloquantur, habent .n. significationem, sed (ut dictum est) naturalem. Nomen autem secundum placitum est.

Non homo uero non est nomen, at uero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellare. nam neq; oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Catonis autem uel Catoni & quæcunq; talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. Ratio autem eius est in aliis quidem eadem, sed differt. Quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neque uerum, neque falsum est: nomen uero semper

ut Catonis est, uel non est. nondum enim aliquid dicit uerum, aut falsum.

6. Superius omia quæcunque extra nomen essent, prædictis adiectionibus a nomine separauit, nunc uero, quoniam sunt quædam quæ sub definitione quidē nominis cadunt, uidentur tamen a nomine discrepare, de his disserit, ut quid esse nomen integre uideatur, expediat. Quod.n. dicimus nō homo, uel nō equus, oratio quidē non est. Omnis.n. oratio, aut nominibus constat & uerbis, aut solis duobus, uel pluribus uerbis, uel solis nominibus. In eo aūt quod est non homo, unum tantū nomen est, quod dicitur homo, id aūt quod est non, neq; nomen est, neq; uerbū. Quare neq; ex duobus uerbis constat, aut ex uerbo & nomine. Verbū enim in eo nullū est, quare id quod dicimus non homo, oratio non est. Iam uero nec uerbum esse monstrare, superfluum est, cum in uerbis tempora semper reperiantur, in hoc uero nullū omnino quisquam tēpus inueniat. Sed nec negatio est. Omnis enim negatio oratio est, non homo uero cū oratio non sit, nec negatio esse potest. Illud quoq;, ꝙ omnis negatio, aut uera, aut falsa est, non homo uero neq; uerum, neque falsum est, sensus enim plenus non est. quare negatio esse propter hoc quoque non dicitur, Nomen uero esse quis dicat, cum omne nomen, siue proprium, siue appellatiuum sit, definite significet. Cum enim dico Cicero, unam personam, unamq; substantiam nominaui, & cum dico homo, quod est nomē appellatiuum, definitam substantiam significaui. Cum uero dico non homo, significo quidem quiddam, id quod homo non est, sed hoc infinitum est. Potest enim & canis significari, & equus, & lapis, & quodcunque homo non fuerit. Et æqualiter dicitur, & in eo quod est, & in eo quod non est. Siquis enim de Sylla, qui non est, dicat non homo, significat quiddam, quod in substantia atque in rerum natura non permanet. Siquis autem, uel de lapide, uel de ligno, uel de aliis quæ sunt rebus, dicat non homo, idem tamen aliquid significabit, & semper præter id quod nominat huiusmodi uocabuli significatio est. Sublato enim homine, quicquid præter hominem est, hoc significat nō homo, quod a nomine plurimum differt, omne enim nomen (ut dictum est) definite id significat, ꝙ nominatur, & nō similiter, & de eo quod est, & de eo quod non est dicitur, sed hæc huiusmodi uox & designatiua est, & ad placitū, & sine tēpore, & (ut dictum est) partes eius nihil extra designant. Quare dubia apud antiquos sententia fuit, utrum nomen hoc non dicerent, an hoc aliqua adiectione nominis definitioni subiicerent. Et qui hoc a nomine separabant, ita nomen definitione claudebant, dicentes, nomen esse uocem designatiuam secundum placitū sine tēpore circunscriptæ significationis, cuius partes nihil extra designarent, ut quoniā non homo rē circunscriptam non designaret, a nomine separetur. Alii uero non eodē modo, sed dicebant quidem id esse nomen, sed non simpliciter. Quadam nanq; adiectione sub nomine poni posse illud putabant hoc modo, ut sicut homo mortuus non dicitur simpliciter homo, sed homo mortuus. Ita quoq; & nomē hoc quod nihil definite significaret, nō diceretur nomē simpliciter, sed nomen infinitū cuius hic Aristoteles auctor est, qui se hoc rei uocabulū autumat inuenisse. Alii enim, at uero nec nomē est positū, quo illud oporteat appellare, dicens id quod dicimus nō homo, quo uocabulo debeat appellare nō nouit antiquitas, & usq; ad Aristotelē nullus nouerat, quid esset id quod non homo diceretur, sed hic huic sermoni uocabulum posuit dicens, sed sit nomen infinitū, nō simpliciter nomen, quoniā nulla circunscriptione significat, sed infinitū nomen, quoniam plura, & ea infinite significat. Sed hoc nō solum huiusmodi uocibus cōtingit, ut simpliciter sub nomine poni non possint, sed sunt quædā aliæ, quæ omnia quidē accidentia nominis habēt, & definite significant, sed quadā alia discrepantia nomina, simpliciter dici non possunt: ut sunt obliqui casus, ut cum dicimus Catonis, Catoni Catonē, & cęteros: horū.n. discrepantia est a nomine ꝙ nomen rectum iunctum cū est, uel non est, enunciationē facit, ut siquis dicat Socrates est: hoc uerū uel falsum est. Si enim uiuente Socrate diceretur, uerum esset, si uero mortuo, falsum esset, quare affirmatio est. Siquis autem dicat, Socrates nō est, rursus facit negationē, & in ea quoq; ueritas, uel falsitas inuenitur. Ergo omne nomē rectum iunctū cum est, uel non est, enunciationē conficit. Hi uero obliqui casus iuncti cum est, uel cum nō est, enunciationē nulla ratione perficiunt. Enunciatio nanq; est perfectus orationis intellectus, in quem ueritas, aut falsitas cadit. Siquis ergo dicat Catonis est, nondū est plena sententia, quid.n. sit Catonis non dicitur, atq; eodem modo Catoni est, uel Catonē est. In his ergo, quoniā cū est uel non est iuncti enunciationē non perficiunt, est quædā a nomine discrepantia, quanquā sint nominis omni definitione coniuncti. Magna est enim discrepantia; ꝙ rectum nomen cum est iunctū, perfectam orationē facit: obliqui casus, imperfectā. Quod aūt dictum est obliquos casus cum est uerbo iunctos orationē perfectam non facere, non dicimus, quoniam cum nullo uerbo obliq. casus iungūtur ita, ut nihil indigentē perficiāt orationē. Cū.n. dico Socratē pœnitet, enūciatio est, sed non cum omni uerbo, sed tantū cum est, uel non est, hi casus iuncti perfectā orationē nulla ratione constituunt. Atq; hoc est quod ait. Catonis autem uel Catoni, & quæcunque talia sunt, nō sunt nomina, sed casus nominis. Vnde etiā discrepare uidentur: hæc enim nomina non uocantur. Illa.n. rectius dicuntur nomina, quæ prima posita sunt, id est quę aliquid monstrant. Genitiuus enim casus non aliquid, sed alicuius, & datiuus alicui, & cæteri eodē modo. Rectus uero, qui est primus rē mōstrat, ut siquis dicat Socrates, atq; ideo, hic nominatiuus dicitur, ꝙ nominis quodammodo solus teneat uim, nomenq; sit, & uerisimile est eū qui primus nomina rebus imposuit, ita dixisse, uocetur hic homo, & rursus uocetur hic lapis. Posteriore uero usu factū est, ut in alios casus primitus positū nomē deriuaretur. Illud quoq; maius est, ꝙ omnis casus nominis alicuius casus est. Ergo nisi sit nomen, cuius casus sit: casus nominis dici recte nō potest. Casus aūt omnis inflexio est. Sed genitiuus, & datiuus, & cæteri, nominatiui inflexiones sunt, quare nominatiui casus erūt, sed omnis casus qui secundū nomen est: nominis casus est. Nomen igitur nominatiuus est. Aliud uero est casus alicuius quam est id ipsum cuius casus est, casus igitur nominis, nomen non est. Quod uero adiecit, ratio uero eius est in aliis quidē eadem, hoc inquit. Ratio & definitio obliqui casus, & nominis eadē in omnibus aliis est. nā & uoces sunt & significatiuæ, & secundū placitū, & sine tēpore, & circunscriptæ designant. Sed (ut ipse ait) differt, quoniam cū est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neq; uerum neque falsum est. Quod a recto nomine sine ulla dubitatione perficitur, ut cum est, uel fuit, uel erit adiunctum uerū falsumue cōficiat, quod designauit per hoc quod ait. Nomē uero semper subaudiendū est, scilicet facit uerū falsumue, cū est, uel fuit, uel erit adiunctum, eorumq; ponit exēpla. Catonis est, uel non est, in his enim, ut ipse ait, neq; uerū aliquid dicitur, neque falsum, quare integra nominis definitio est huiusmodi. Nomē est uox designatiua secundum placitum sine tempore circunscriptæ significationis, cuius partes extra nihil designant. & cū est, uel erit, uel fuit adiunctum, nullius indigentis orationis perficiens intellectū enunciationemq; constituens. Quoniam igitur de nomine expeditum est, ad definitionem uerbi ueniamus.

DE VERBO.

Verbum autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota. Dico autem quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem nomen est, currit autem uerbum consignificat enim nunc esse. Et est semper eorum, quæ de altero dicuntur, nota, ut eorum, quæ de subiecto, uel in subiecto sunt.

7. Verbi quidem integra definitio est huiusmodi. Verbum est uox significatiua secundum placitum, quæ consignificat tempus, cuius nulla pars extra designatiua est. Sed quoniam

niam commune est illi cum nomine esse uocem & significatiuam, & secundum placitum, idcirco illa reticuit, Ab his autem, quę propria sunt uerbi, inchoauit. Verbi autem proprium est, quo a definitione nominis segregatur, quod consignificat tempus. Omne enim uerbum consignificationem temporis retinet, non significationem. Nomen enim significat tempus: Verbũ autem cũ principaliter actus passionesq; significet, cũ ipsis actibus & passionibus, temporis quoque uim trahit, ut in eo quod dico lego, actionem quidẽ quandã principaliter monstrat hoc uerbum, sed cũ ea ipsa agendi significatione præsens quoq; tempus adducit, atq; ideo non ait uerbũ significare tempus, sed consignificare. Neq; enim principaliter uerbũ significat tẽpus (hoc enim nominis est) sed cum aliis, quæ principaliter significat, uim quoq; temporis inducit, & inserit. Ergo cum nomen & uerbũ uoces significatiuæ sint, & secundũ placitum: additum uerbo quod consignificat tempus, a nomine segregatur, ut enim sæpe dictũ est, nomen significare tempus poterit, uerbũ uero consignificare. & sicut in definitione nominis addidit, nihil omnino partes separatas a tota compositione nominis designare, propter orationes, quæ nominibus essent compositæ, ut est Plato & Socrates: ita quoq; in uerbo addidit, nihil extra uerbi partes significare, propter eas orationes, quas uerba componunt, ut est ambulare & currere: hæc enim oratio ex uerbis est cõposita, & singula uerba & in ipsa oratione & præter eã per seipsa significant. In uerbo uero nullo modo: & sicut in nomine pars nominis nihil designat separata: ita in uerbo pars uerbi nihil separata designat. Dicit aũt esse uerbum semper eorũ, quæ de altero prædicantur notam: quod huiusmodi est ac si diceret, nihil aliud nisi accidentia, uerba significare. Omne enim uerbum aliquod accidens designat, cum enim dico cursus, ipsum quidem est accidens, sed non ita dicitur, ut id alicui inesse uel non inesse dicatur. Si autẽ dixero currit, tunc ipsum accidens in alicuius actione proponẽs alicui inesse significo, & quoniam quod dicimus currit, præter aliquod subiectum esse non potest (neque enim dici potest præter eum qui currit) idcirco dictum est omne uerbũ eorum esse, q̃ de altero prædicantur, significatiuũ, ut uerbum quod est currit, tale significat quiddam, quod de altero prædicetur .i. de currente, his igitur expeditis, quod ait uerbum consignificare tẽpus exemplis aperuit. Ait enim, dico autem q̃m cõsignificat tempus, ut cursus quidẽ est nomẽ, currit uero uerbum, consignificat. n. nunc esse. Expeditissime quid uerbũ distaret a nomine, uerbi & nominis interpositione monstrauit, etenim quoniã cursus accidens est, & nominatum est, ita ut sit nomen, nõ consignificat tẽpus. Currit uero, idest accidens in uerbo positũ præsens tẽpus designat, & hoc uerbũ distare uidetur a nomine, quod illud consignificat tempus, illud uero pręter oẽm consignificationẽ temporis prædicatur. Sed postquam uerbum consignificare tempus ostendit: id, quod supra iã dixerat, uerbum semper de altero prædicari, nunc memoriter quẽadmodũ prædicetur, ostendit. Ait enim, Et semper est eorũ quæ de altero dicuntur nota: ut eorum, quæ de subiecto uel in subiecto sunt. Hoc scilicet dicens, ita uerbum significat aliquid, ut id quod significat de altero prædicetur, sed ita ut accidens. omne nanq; accidẽs, & in subiecto est, & de subiecta substantia sibi prædicatur. nã cũ dico currit, id de hõie, si ita cõtingit, prædico, scilicet de subiecto, & ipse cursus in homine est. Vnde uerbũ currit inflexũ est: ergo q̃ dicit semper eorũ esse notã uerbũ quæ de altero prædicẽtur, hoc mõstrat: uerbũ accidẽtia semper significare, quoniam ait, eas res uerbi significatione monstrari, quæ uel in subiecto essent, uel de subiecto dicerentur, uel certe ut sit alius intellectus, quoniam solet indifferenter uti de subiecto aliquid prædicari, tanquam si dicat in subiecto esse, & sæpe cum dicit de subiecto aliquid prædicari: in subiecto esse significat, cum uellet ostendere accidentium significationem contineri uerbis: ait, ea semper designari uerbis, quæ de subiecto essent. Sed quoniam hoc uidebatur obscurius, patefecit addito uel in subiecto, ut q̃d esset de quo supra dixerat de subiecto, exponeret cum addidit uel in subiecto: tanquam enim si ita dixisset, Verbum quidem semper eorum nota est, quæ de altero prædicantur, ut de subiecto, sed ne hoc fortasse cuipiam uideatur obscurius, hoc dico esse de subiecto, quod est esse in subiecto. Vel melior hæc expositio est, si similiter dixisse eum arbitremur, tanquam si diceret: omne uerbum significat quidem accidens, sed ita ut id quod significat aut particulare sit, aut uniuersale, ut id quod ait de subiecto, ad uniuersalitatẽ referamus, q̃d in subiecto, ad solã particularitatem. Cum. n. dico mouetur, uerbũ quidẽ est & accidens, sed uniuersale. Motus enim plures species habet, ut cursus sub motu ponitur. Ergo cursus si definiendus est: motũ de cursu prædicamus. Quocirca motus genus quoddã est cursus, atq; ideo motus de cursu ut de subiecto prædicabitur, cursus uero ipse, quoniã species alias nõ habet, in subiecto tantũ est, idest in currẽte. Motus aũt quanquã & ipse sit in subiecto, tamen de subiecto prædicatur. Ideo dicit, eorũ esse notam, uerbũ quæ de altero prædicentur, atq; addit: ut eorũ, quæ de subiecto, uel in subiecto sunt. Hoc dicit accidentiũ quidem uim uerba significant, sed talium quæ aut uniuersalia sint, aut particularia, ut cum dico moueo, uniuersale quiddam est, & de subiecto dicitur, ut de cursu. Cum uero dico curro, particulare est, & quoniam de subiecto non dicitur, in subiecto solum est.

Non currit autem, & non laborat, uerbum non dico: consignificat etenim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic non est positum nomen, sed sit infinitum uerbum. Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est: Similiter autem curret, & currebat non est uerbum, sed casus uerbi, differunt autem a uerbo. Quoniam hoc quidem præsens tempus consignificat, illa uero quæ circa sunt.

8. Quemadmodum dixit in nomine, nõ homo nomen nõ est: idcirco quod multis aliis conueniret, quæ homines non essent, quoniamq; de homine id quod diceret auferret, nihilq; definitũ in eadem prædicatione relinqueret, quod. n. nõ homo est, potest esse & cẽtaurus, potest esse & equus, & alia quæ uel sunt uel non sunt, atq; ideo infinitũ nomen uocatũ est, ita quoq; etiã in uerbo, quod est non currit, uel non laborat, infinitũ quoq; ipsum est, quoniã non solum de eo quod est, uerum est, sed etiam de eo quod nõ est prædicari potest. Possum nãq; dicere homo non currit, & id quod aio, nõ currit, uel non laborat, de ea re quæ est, prædico. i. de homine. Possum rursus dicere Scylla nõ currit, sed Scylla nõ est, ergo hoc quod dico non currit, & de ea re quæ est ualet, & de eã quæ nihil est, prędicari. Sed forte aliquis hoc quoq; in uerbis esse infinitis cõtendat. Possum nanq; dicere equus currit, hippocentaurus currit, & de ea re scilicet, quæ est, & de ea quæ non est. Et quod complectitur de futuro ac præterito dixit, quod futurũ quidem ante præsens tempus est, præteritũ uero retro relinquitur, & nouo admirabiliq; sermone usus est, quod ait complectitur, sed nos id quantum latinitas passa est, transferre diu multumq; laborantes, hoc solo potuimus, græca uero oratione luculentius dictum est. Ita enim se habet τὰ ἐκ τῶν πέριξ. Quod qui græce linguæ peritus est, quantum melius græca oratione sonet, agnoscit.

Ipsa itaq; secundum se dicta uerba, nomina sunt, & significant aliquid. Constituit enim, qui dicit, intellectum, & qui audit, quiescit: sed si est, uel non est, nondum significat. neq; enim signum est rei esse, uel non esse, nec si ipsum est purum dixeris, ipsum enim nihil est: consignificat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.

9. Hoc in loco Porphyrius de Stoicorum dialectica, aliarumq; scholarum multa permiscet, & in aliis quoq; huius libri partibus, idest in expositionibus idem facit, quod interdum nobis est negligendum. sæpe enim superflua explanatione magis obscuritas comparatur. Nũc autem Aristotelis huiusmodi sententia est: uerba, inquit, ipsa secundum

se dicta

se dicta nomina sunt, non secundũ id quod omnis pars orationis communiter nomen uocatur; ut dicimus nomina rerum: sed quod omne uerbum per se dictum, neque addito de quo prædicetur, tale est, ut nomini sit affine. nam si dicam, Socrates ambulat, id quod dixi ambulat, totum pertinet ad Socratem. nulla ipsius intelligentia propria est. At uero cum dico solum, ambulat, ita quidem dixi, tanquam si alteri insit, id est tanquam si quilibet ambulet, sed tamen per se est, propriamq; retinens sententiam huius uerbi significatio, unde fit, ut apud græcos quoq; cũ articularibus præpositiuis sola uerba dicta proferantur, ut est, τὸ περιπατεῖν, τοῦ περιπατεῖν, τῷ περιπατεῖν. Quod si uerba cum nominibus coniungantur in oratione græca, articularia præpositiua addi non possunt, nisi sola dicta sint. Quoniam significant rem, & ita ut quamuis ea significent quæ alicui insunt, tamen quod secundũ se, & per suam essentiam dicantur: iccirco sunt nomina, quod Aristoteles ait. Ipsa quidẽ secundum se dicta uerba nomina sunt, tale est, ac si diceret, ipsa quidẽ sola neq; cũ aliis iuncta uerba, nomina sunt. Cuius rei hoc argumentum reddit. Constituit enim; inquit, qui dicit intellectum, & qui audit quiescit, hoc autem tale est. Omne nomen auditũ, quoniam per syllabas progrediens, aliquantulũ temporis spatiũ decerpit, in ipsa progressione tẽporis, qua dicitur nomẽ, audientis quoq; animus progreditur, ut cũ dico imperterritus, sicut per syllabas im, & per, & ter, & cæteras progreditur nomen, ita quoq; animus audientis per easdem syllabas uadit. Sed ubi quis expleuerit nomen, & dixerit imperterritus, sicut nomen syllabarum progressione finitum consistit, ita quoq; audientis animus conquiescit. nam cum totum nomen audit, totam significationem capit, & animus audientis, qui dicentis syllabas sequebatur, uolens quid ille diceret intelligere, cum significationem ceperit, consistit, & eius animus profecto dicto nomine constituitur. hoc est enim quod ait: constituit, enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit. Etenim is qui loquitur, postquam totum sermonẽ dixerit, audientis animum constituit (Non est.n. quo progrediatur intelligentia) ipsoq; nomine terminato, animus auditoris qui progrediebatur, explicatione nominis constituitur, & quiescit, & ultra ad intelligentiam, quippe expedita significatione nominis, nõ procedit, sed hoc uerbo nomini q; commune est, sed si uerbum solum dicatur. Namq; si cum nomine coniungatur, nondum audientis constituitur intellectus. Est enim quo ultra progredi animus audiẽtis possit. Quod cũ dico Socrates ambulat, hic ambulat non per se intelligitur, sed ad Socratem refertur. & in tota oratione consistit intellectus, non in solo sermone. at uero si solũ dictũ sit, ita in significatione consistit, quemadmodũ in nomine. Recte igitur dictũ est, ipsa secundum se dicta uerba, nomina esse, quoniam cõstituit is, qui dicit intellectum, & qui audit quiescit. Vel certe est melior expositio, si ita dicamus, uerba ipsa secundũ se dicta nomina esse, icciteo quoniã cuiusdam rei habeat significationẽ: neq; enim si talis rei significationẽ retinet uerbum, quæ semper aut in altero sit, aut de altero prædicetur, icciteo iam nihil omnino significat, nec si significat aliquid, quod præter subiectum esse nõ possit: icciteo iam etiam illud significat, quod subiectum est, ut cum dico, sapit, non icciteo nihil significat, quoniam hoc ipsum sapit, sine eo qui sapere potest, esse non possit. nec rursus cum dico sapit, illum ipsum qui sapiens est significo, sed illud quod dico sapit: nomen est cuiusdam rei; quæ semper sit, in altero & de altero prædicetur, unde fit, ut intellectum quoque fit. nam qui audit sapit, licet per se constantem rem nõ audiat (in altero nanque semper est) & in quo sit dictum non est, tamen intelligit quiddam & ipsius uerbi significatione nititur, & in ea constituit intellectum & quiescit: ut ad intelligentiam nihil ultra quærat omnino, sicut fit in nomine. Quemadmodum enim nomen cuiusdam rei significatio propria est per se constantis, ita quoque uerbum significatio rei est non per se subsistentis, sed alterius subiecto, & quodammodo fundamento nitentis. Et hic quæstio, non enim uerum uideri potest, quod ait, constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit, nam neque qui dicit, constituit intellectum, neque qui audit, quiescit, deest.n. quiddã sermoni uel nomini, ut si quis dicat Socrates, mox audientis animus requirit, quid Socrates, facit ne aliquid, an patitur? & nondũ audientis intellectus est quietus, cum horum aliquid requirit, & in uerbo idem est, cũ dico legit, quis legat, animus audientis requirit. Nondũ ergo qui dicit constituit intellectum, nec qui audit quiescit. Sed ad hoc Aristotelem retulisse putandum est. Quoniam quilibet audiens, cum significatiuã uocem ceperit animo, eius intelligentia nititur, ut cũ quis audit, homo quid sit hoc ipsum quod accepit mente cõprehendit, constituitq; animo audisse se animal rationale mortale. Si quis uero huiuscemodi uocẽ ceperit, quæ nihil omnino designet, animus eius nulla significatione, neq; intelligentia roboratus errat, ac uertitur, nec ullis designationis finibus cõquiescit, quare Aristotelis recta sententia est, & uerba secundũ se dicta esse nomina, & dicentem constituere intellectũ, audientemq; quiescere, sed huiusmodi quæstio ab Aspasio proposita est, & ab eodẽ resoluta. Postquam igitur Aristoteles secundũ se dicta uerba nomina esse cõstituit, inquit, sed si est uel nõ est nondum significant, quod huiusmodi est ac si diceret. Significatur quidẽ quiddam a uerbis, uelut a nominibus, sed nulla tamen inde negatio affirmatione perficitur. Cum enim dico sapit, est quidem quædam significatio, sed nihil aut esse, aut non esse demonstrat, id est neque affirmatiuum aliquid, neque negatiuum est, nam si affirmatio & negatio in intellectuum compositionibus inuenitur, ut supra iam docuit, neque sola nomina dicta neque uerba aut affirmationem, aut ullam facient negationem. Pluribus enim modis docuit Aristoteles alias non in rebus, sed in intellectibus ueritatem falsitatemq; esse constitutam, quoniã si in rebus ueritas falsitas'ue esset, una res sola aut affirmatio esset, aut quæ ei contraria est, negatio. Nunc uero quoniã intellectibus iunctis, ueritas & falsitas ponitur, oratio quoque opinionis atque intellectus passionumq; animæ interpres est. Quare sine compositione intellectuum uerborũq; ueritas & falsitas non uidetur existere, quocirca præter aliquam cõpositionem nulla affirmatio uel negatio est. Verba igitur per se dicta significant quidẽ quiddam, & sunt rei nomina, sed nondũ ita significant, ut uel esse uel nõ esse aliquid constituant, id est ut affirmationẽ faciant aut negationem. nã sicut in nominis partibus aut uerbi, partes ipsæ nihil significant, omnes uero designant simul, ita quoq; in affirmationibus aut negationibus partes quidem significant, totæ uero coniunctæ uerum falsumue designant, ut cum dico, Socrates philosophus est, Socrates philosophus nõ est, sigillatim post suæ partes propria significatione nituntur, sed nihil uerũ falsumue significant, omnes uero simul iunctæ, ut est Socrates philosophus est, ueritatẽ faciunt, uel quod est huic contrarium, falsitatẽ. Quare cum uerba secundum se dicta nomina sint, & significent aliquid, & partes quædã eius compositionis sunt, quæ uerũ falsumue faciant, non tñ ipsa in propria significatione uel esse, quod est affirmationis, uel non esse, quod est negationis, designant; nisi enim cui insit, uerbũ illud fuerit additum, nõ fit enunciatio, ut cum dico sapit, nisi qui sapiat, dicam, propositio non est. Quod autem addidit, neque enim signum est rei esse, uel non esse, tale quiddam est, esse, quod uerbum est, uel non esse, quod infinitũ uerbum est, non est signum rei, idest nihil per se significat. Esse enim nisi in aliqua compositione non ponitur. Vel certe omne uerbum dictũ per se significat quidem aliquid, sed si est, uel non est, nondum significat. Non enim cum aliquid dictum fuerit, icciteo aut esse, aut non esse significat. Atque hoc est quod ait: neque enim signum est rei esse, uel non esse: etenim quam rem uerbum designat, esse eius uel non esse non est signum ipsum uerbum, quod de illa re dicitur, ac si sic diceret: neque enim signum est uerbum quod dicitur, rei esse uel non esse, hoc est de qua dicitur re, ut id quod dico, uel esse uel non esse, tale sit, tanquam si dicam, rem ipsam significare esse, uel non esse, atque hic est melior intellectus, ut non sit signum uerbum eius rei, de qua dicitur, esse, uel non esse, subsistendi.s. uel nõ subsistendi, quod illud quidem affirmationis est, illud uero negationis, ut sit talis sensus,

sensus. neque enim quod dicitur uerbum signum est subsistendi rem uel non subsistendi. Sed quod addidit, nec si hoc ipsum est, purū dixeris, uel si ita dicamus. Nec si hoc ipsum ens, purū dixeris. Alexander quidē dicit est, uel ens æquiuocū esse. Omnia enim prædicamenta, quæ nulli communi generi subdūtur, æquiuoca sunt, & de oībus esse prædicatur. Substantia enim est, & qualitas est, & cætera. Ergo nunc hic dicere uidetur ipsum ens uel est, unde esse traductū est, per se. nihil designat. omne. n. æquiuocum per se positū nihil designat, nisi enim ad res quasq; pro uoluntate significantis aptetur ipsum, per se ideo nullorū designatiuū est, quod multa significat. Porphyrius uero aliā protulit expositionē, quæ huiusmodi est. Sermo hic, quē dicimus est, nullā per se substātiā monstrat, sed semper aliquā coniunctionē, uel earū rerum quæ sunt, si simpliciter apponatur, uel alterius secundū participationem. nam cum dico Socrates est, hoc quod dico Socrates, aliquid eorū est, quæ sunt, & in rebus iis quæ sunt, Socratē iungo, sin uero dicam Socrates philosophus est, hic inquam Socrates philosophia participat. Rursus hic quoq; Socratem philosophiamq; coniungo, ergo hoc, quod dico est, uim coniunctionis cuiusdam obtinet, non rei. Quod si propositionem aliquam copulationemq; promittit, solum dictū nihil omnino significat, atq; hoc est quod ait, nec si hoc ipsum est purum dixeris. i. solū, nō modo neq; ueritatē, neq; falsitatem designat, sed omnino nihil est, & quod secutum est planum fecit, consignificat, inquit, quandam compositionem quam sine compositis non est intelligere. nā si est uerbum compositionis coniunctionisq; cuiusdam uim, & proprium obtinet locum, purum & sine coniunctione prædicatum nihil significat, sed eam ipsam compositionem, quam designat cum fuerit coniunctum ei, quæ cōponuntur, significare potest, sine compositis uero quid significet, non est intelligere. Vel certe ita intelligendum est quod ait, ipsum quidem nihil est, non quoniam nihil significet, sed quoniam nihil uerum falsumue demonstret, si purum dictum sit. cum. n. coniungitur, tunc fit enunciatio. Simpliciter enim dicto uerbo, nulla ueri uel falsi significatio fit, & sensus quidem totus huiusmodi est: ipsa uerba quidem per se dicta nomina sunt, nam & qui dicit, intellectū constituit, & qui audit quiescit, sed quanquam significent aliquid uerba nondum tamē affirmationem negationemue significant, nam quamuis rem designent, nondum tamen subsistēdi eius rei signum est, nec si hoc ipsum est uel ens dixerimus, aliquid ex eo uerum uel falsum poterit inuenire. Ipsum enim quanquā significet aliquid, nondū tamen uerum uel falsum est, sed in compositione fit enunciatio, & in ea ueritas uel falsitas nascitur, quam ueritatem falsitatemq; sine his, quæ componuntur, coniunguntur q, intelligere impossibile est, & de uerbo quidem, & nomine sufficienter dictum est. Secundo uero uolumine de oratione est considerandum.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi Editionis Secundæ.

LIBER SECVNDVS.

IN quantum labor humanum genus excolit, & beatissimis ingenii fluctibus cōplet, si in tantū cura exercendæ mentis insisteret, non tā raris homines uirtutibus uterentur, sed ubi desidia demittit animos, cōtinuo feralibus seminariis, animi uber horrescit. Nec hoc cognitione laboris euenire concesserim, sed potius ignorantia: quis enim laborandi peritus unquam a labore discessit? Quare intendenda uis mentis est, uerumq; est amitti animum, si remittitur. Mihi autem si potentior diuinitatis annuerit fauor, hæc fixa sententia est, ut quanquam fuerint pclara ingenia, quorum labor ac studiū multa de his, quæ nunc quoq; tractamus, latinæ linguæ cōtulerit: non tamen quendam quodammodo ordinem filumq; disponendo disciplinarum gradus ediderunt: Ego omne Aristotelis opus quodcunque in manus uenerit, in Romanum stylum uertens, eorum omnium commenta latina oratione perscribam, ut si quid ex logicæ artis subtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine ueritatis ab Aristotele conscriptum est, id omne ordinatum transferam, atq; id quodā lumine commentationis illustrē, omnesq; Platonis dialogos uertendo, uel etiam cōmentando in latinā redigam formam. His peractis, non equidē contempserim Aristotelis Platonisq; sententias, in unam quodāmodo reuocare cōcordiam, & in his eos non ut pleriq; dissentire in omnibus, sed in plerisq;, quæ sunt in philosophia, maxime consentire demonstrē. Hæc si uita ociumq; superetit, cū multa operis huius utilitate, nec non etiā laude contenderim, qua in re fauеant oportet, quos nulla coquit inuidia. Sed nunc ad proposita reuertamur. Aristoteles nanq; inchoans librū, prius nomen definiendū esse proposuit, post uerbum, hinc negationē, post hanc affirmationem, consequenter enunciationem, orationē uero postremam. Sed nunc cum de nomine & uerbo dixerit conuerso ordine, quod ultimum proposuit, nunc exequitur primū, de oratione nanq; disputat, quam postremam in operis dispositione proposuit, ait enim.

DE ORATIONE, ET EIVS SPECIEBVS.

ORatio autem est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum. ut dictio non, ut affirmatio, uel negatio. Dico autem, ut homo. significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio uel negatio, si aliquid addatur. Sed non una hominis syllaba, nec enim in hoc quidem est sorex, rex significat, sed uox est nunc sola. In duplicibus uero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.

10. Videtur Aristoteles illas quoq; uoces orationes putare, quæcunq; uel ex nominibus uel ex uerbis constent, non tantum quæ integrum colligant intellectum, ut sunt Socrates & Plato, & ambulare & dicere, hæc enim quanquam pleni intellectus non sint, uerbis tamen & nominibus componuntur, ait enim orationem esse uocem significatiuam, cuius partes significarent aliquid separatim, significarent, inquit, non consignificarent, ut in nomine, & uerbo. Docet aūt illa quoq; res, cum etiā imperfectas, compositas tamen ex nominibus ac uerbis uoces, orationes dicere, quod ait cū de nomine loqueretur, in eo quod est equiferus nihil significare ferus, quemadmodū in oratione, quæ est equus ferus, namque equus ferus uox composita ex nominibus est, sed sententiam non habet plenā, & ille ait, quemadmodū in oratione, quæ est equus ferus. nā si secundum Aristotelem equus ferus est oratio, cur nō aliæ quoq; quæ nominibus uerbisq, constent, quanq sint imperfectæ sententiæ, tamen orationes esse uideantur: cum præsertim orationē ipse ita definiat. Oratio est uox significatiua, cuius partiū aliquid significatiuum est separatum. In his ergo uocibus, quæ uerbis & nominibus componuntur, partes extra significant, & non consignificant. Nam si nomen, & uerbum significatiuum est separatum, in his uero uocibus, quæ uerbis, & nominibus componuntur, partes extra significant, non consignificant, etiam uoces imperfectæ nominibus, & uerbis compositæ orationes sunt. nam si nomen omne & uerbum significatiuum est, hæ autem uoces, idest orationes nominibus componuntur & uerbis, dubium non est in his uocibus, quæ ex nominibus & uerbis coniunctæ sunt, partes per se significare. Quod si hoc est, & uox cuius partiū aliquid separatum etiam per se significat, licet sit imperfectæ sententiæ, tamen orationē esse manifestum est. Sed quod addidit orationis partes significare, ut dictionem, non ut affirmationem uel negationē, Alexander ita dictum esse arbitratur. Sunt enim, inquit, aliæ quidem simplices orationes, quæ solis uerbis & nominibus coniunguntur, aliæ uero compositæ, quarum partes in unū corpus iunctæ iam faciunt orationes, & simplices quidem orationes, partes habent eas, ex quibus componuntur, uerba

ba & nomina, ut est Socrates ambulat. Compositæ autem aliquoties quidem tantum orationes, aliquoties uero etiã affirmationes, ut cum dico, Socrates ambulat, & Plato loquitur, utraq; sunt affirmationes, uel cũ dico Aio te Æacida Romanos uincere posse, ex orationibus non ex affirmationibus componitur talis oratio. Prior autem simplicitas est posterior uero cõpositio. In quibus est aũt prius uel posterius aliquid, illud sine dubio definiendum est priori loco, quod natura quoq; præcedit. Ita ergo quoniã prior simplex oratio est, posterior uero composita, prius simplicẽ orationẽ definitione constituit, dicens, cuius partes significant ut dictio, non ut affirmatio, dictionem simplicis nominis aut uerbi nuncupationem ponens. In simplicibus .n. orationibus huiusmodi partes sunt. In compositis uero aliquoties quidẽ orationis tantum, aliquoties uero affirmationes, ut supra monstrauimus. addit quoq; illud. Omnẽ, inquit, definitionem, uel contractiorem esse definita specie, uel excedere nõ oportet, q; si Aristoteles ita constituisset definitionem, ut significare partes orationis diceret ut orationes, ac nõ ut dictiones, simplices orationes ab hac definitione secluderet; Orationũ nanq; simpliciũ partes, non ut orationes, sed ut simplicia uerba nominaq; significant. nam si omnis oratio, orationes haberet in partibus, rursus ipsæ partes quæ sunt orationes, aliis orationibus cõiungerentur, & rursus partiũ partes, quæ eædem quoq; orationes sunt, alias orationes habebunt in partibus. Ac siquis hoc intelligentia sumpserit, ad infinitũ procedet, nec ulla erit prima oratio, quæ simplices habeat partes. Neq; enim fieri potest, ut prima dicatur oratio, quæ alias orationes habet in partibus, partes enim priores sunt propria cõpositione. quod si in infinitum ducatur intelligentia, nulla prima oratio reperitur, & cũ nulla sit oratio prima, nec ulla postrema est. Quocirca interemptã prima atq; postrema, omnis quoq; interimitur, & nulla omnino erit oratio, quare non recta fuisset definitio, si ita dixisset, Oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, ut orationes. At uero, inquit, Alexander, Nec si quædã orationes in partibus continent, iccirco tã necesse est, ipsarum orationũ partes affirmationes esse, ut cum dico. Define meq; tuis incendere teq; querelis. Est ergo huius orationis pars una, Define meq; tuis incẽdere: teq; querelis, alia neutra harũ affirmatio est, quãquã uideatur esse oratio. Quocirca nec illa fuisset recta definitio, si ita dixisset. Oratio est uox significatiua, cuius partes extra aliquid significãt, aut affirmatio: huiusmodi enim orationes cum sint eius partes ex orationibus iunctæ, non tamen affirmationibus totũ ipsius corpus orationis efficitur. Sed quoniam in omni oratione uerba sunt & nomina, quæ simplices sunt dictiones, non autẽ in omnibus orationibus aut affirmationes aut orationes partes sunt. quod commune erat, id in definitione constituit; tanquã si ita diceret, Oratio est uox significatiua secundũ placitũ, cuius partes aliquid extra significant, ex necessitate quidẽ ut dictio: nõ tamen semper, ut affirmatio, aut oratio. Neque enim potest fieri, ut inueniatur oratio, cuius partes non ita aliquid extra significent ex necessitate ut nomen aut uerbum, cũ inueniri possit, ut ita extra significent orationis partes, ut tamen orationes aut affirmationes non sint. Quare si ita dixisset, Oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significãt, ut affirmatio, illas orationes hac definitione non circunscripsisset, quarum partes quidem orationes sunt, sed nõ affirmationes, ut ille uersus est, quẽ supra iam posui. Sin uero sic dixisset: Oratio est uox significatiua, cuius partes extra significant aliquid ut oratio, illas orationes in definitione reliquisset, quarũ partes simplices sunt, ut est Socrates ambulat. Sed cum dicit orationis partes ita significare ut dictiones, non omnino ut affirmationes, & simplices & compositas hac definitione conclusit. Simplices quidem iccirco, quod quælibet simplex paruissimaq; oratio nomine & uerbo coniungitur, quæ sunt simplices dictiones, compositas uero, quæ cum habeant orationes in partibus, partes ipsæ habent simplices dictiones, quæ ipsæ simplices dictiones totius corporis partes sunt, ut cum dico, si dies est, lux est: dies est, & lux est, partes sunt totius orationis. Sed rursus harum partium partes sunt dies, & est, & rursus lux, & est: quæ rursus totius orationis, per quam dico, si dies est, lux est, partes sunt, sed dies, & est, & rursus lux, & est, sunt simplices dictiones. Quocirca ẽt compositarũ orationum partes indubitanter ita semper significant, ut dictiones non ut affirmationes, aut quædã orationes. Quare hanc definitionem Aristoteles recte constituit. Ad hanc ergo sententiã locum hunc Alexander expedit. Illud quoq; addẽs, sæpe Aristotelẽ de affirmationibus dicere dictiones, quod distinguere uolens, cũ diceret ita significare partes orationis tanquã dictionẽ, ne forte dictionem hanc aliquis in affirmationẽ susciperet, addit, ut dictio nõ ut affirmatio, tãquam si diceret, duplex quidẽ est dictio, una simplex, alia uero affirmatio. Sed ita partes orationis aliquid extra significãt, ut ea dictio, quæ est simplex, non ut ea quæ est affirmatio, & huiuscemodi quodammodo intellectũ tota Alexandri sententia tenet. Porphyrius quoq; in eadẽ sententia est, sed in uno dissepat, cuius expositio talis est. Dictio, inquit, est simplex nomen, & simplex ẽt uerbum, & ex duobus cõpositum, ut cum dico Socrates, uel rursus ambulat, uel equiferus, procedit ẽt nomẽ dictionis ad orationes quidem, sed simplicibus uerbis & nominibus cõiunctas, ut cũ dico Socrates & Plato, & si sit ex cõposito nomine, ut est equiferus & homo. Hæ orationes quanquam coniunctæ sint atque imperfectæ, tamen dictionis nomine nuncupantur, nec non etiam transit nomẽ hoc dictionis usq; ad perfectas orationes, quas enunciationes nuncupari posterius est dicendũ. Est autem enunciatio simplex, ut siquis dicat, Socrates ambulat. Et hæc dicitur affirmatio, huius negatio est, Socrates non ambulat. Simplices ergo enunciationes sunt affirmationes uel negationes, quę singulis uerbis ac nominibus componuntur. Itaq; cũ dico, si dies est, lux est, tota quidẽ huiusmodi oratio dictio esse nõ dicitur. Composita nanq; coniunctaq; est ex orationibus, quæ sunt dies est, & lux est. Hæ aũt sunt affirmationes, & dicuntur dictiones. Ipsæ uero affirmationes, quæ dictiones sunt, habent rursus alias dictiones simplices, ut est dies, & est, & rursus lux, & est: ergo cũ dico Socrates ambulat, hæc oratio partes habet dictiones, nomen scilicet & uerbũ, quæ dictiones quidẽ sunt, non tamẽ affirmationes. Sin uero dicã Socrates in Lyceo cũ Platõe, & cæteris discipulis disputauit. Hęc pars orationis quæ est, Socrates in Lyceo, ipsa quoq; est dictio, sed non ut simplex nomen uel uerbũ, quæ dictiones quidẽ sunt, non tamẽ affirmationes, neq; ut affirmatio, sed tantũ ut imperfecta oratio, quæ uerbis tamen nominibusq; composita est. Quod si sic dicam, si homo est, animal est. Hæc rursus oratio habet dictiones in partibus, sed neq; ut simplices dictiones, neq; ut imperfectas orationes, sed ut perfectas, simplicesq; affirmationes, & una est affirmatio aĩal est, alia uero, homo est. Tota uero ipsa oratio dictio nõ est, Quod si dicã, si animal non est, homo nõ est, rursus hæc oratio ex duabus simplicibus dictionibus negatiuis uidetur esse composita, q̃ nihilominus tota dictio non est. Ita ergo dictio inchoans a simplicibus nominibus atq; uerbis usque ad orationes quasuis ad imperfectas prouehitur: nec in his tantummodo cõsistit, sed ultra etiã ad simplices affirmationes negationesq; transit, & in eo progressionis terminum facit. Ergo quoniã nõ omnis oratio partes habet affirmationes & negationes, quæ sunt simplicium dictionum perfectę enũciationes, quoniã q, non omnis oratio imperfectas orationes habet in partibus, omnis tamẽ oratio simplices dictiones retinet, quippe cum omnis oratio ex uerbis nominibusq; iungatur, hoc ait. Orationis partes significare semper quidẽ ut dictiones, non tamen semper ut affirmationes consentiente Alexãdro; cuius expositionem supra iam docui, atque ita diligentior lector differentias eorum recte perspiciat, & consentientes quidem communiter intellectus. Hoc loco Aspasius inconuenienter interstrepit. ait .n. Aristotelem non in omnes orationes definitionem constituere uoluisse, sed tantum in simplices, quæ ex duobus constant uerbo scilicet & nomine, sed ille perfalsus est. Neque enim si simplex oratio, simplicibus uerbis nominibusq; consistit, iccirco non compositã quoq; oratio uerba & nomina similiter in partibus habet. Quod si

hoc

hoc commune eſt ſimplicibus orationibus atq; compoſitis, ut habeāt in partibus quidem dictiones ſimplices, nō etiam affirmationes, cum etiam orationes quæ affirmationes habent, habeant in partibus ſimplices dictiones: cur hanc quæſtionē in Ariſtotelem iaciat, ratione relinquitur. Syrianus uero, qui Philoxenus cognominatur, nō putat orationes eſſe quarū intellectus ſit imperfectus, atq; ideo nec eas aliquas habere partes. nā cū dicit Plato in Academia diſputās. Hęc quoniā perfecta nō eſt, partes inquit nō habet, arbitrans omne quod imperfectum eſt, nullis partibus contineri, atq; ideo cū dicit Ariſtoteles, oratio eſt uox ſignificatiua, cuius partes aliquid extra ſignificant, illā orationē conſtitui putat, q̃ perfectū retinet ſenſum, ipſius enim partes eſſe uerba & nomina. Sed hoc ridiculū eſt. Neq; enim aliquid cōpoſitum fieri poteſt, niſi propriis partibus. Quod ſi quælibet res ut cōponatur habeat decem partes, eas tamen ſigillatim apponi neceſſe ſit, antequam ad decimā ueniamus partē, nihilo tamē minus erunt partes, quas ſibimet ad cōponendam totius corporis ſummā ſigillatim ſuperponimus, etiam ſi ad illud quod cōponendum fuit, minime peruentum eſt. quocirca ſi antequā perueniatur ad decimam partē, prioris effectæ compoſitiq; partes ſunt, nulla ratio eſt imperfectæ rei partes dici nō poſſe. Neq; enim dicitur totius cōpoſiti partes eſſe, q̃ ſint imperfecti, ut ſi ſit integrum nomen, habeat partes quatuor id eſt ſyllabas, ut Mezentius, ſi unam ſyllabam demam, dicamq; mezenti, uel ſi unam rurſus duasq; ponam, ut ſunt me zen. huius tamē utraq; ſyllaba me, ſcilicet & zen, partes ſunt, & cū ſit cōpoſitio ipſa ſenſu uacua, ac ſit imperfecta, tamen partibus cōtinetur. Syrianus igitur minime audiendus eſt, ſed Porphyrius potius, qui ita Ariſtotelis mentem ſententiamq; perſequitur, ut eius definitionem q̃ uera eſt, labare, & in aliquibus aliis diſcrepare non faciat. De his quidē hactenus. Porphyrius autē ita dicit. Volens inquit Ariſtoteles oſtendere non omnem orationem, aut ſimplices tantū habere partes, aut cōpoſitas, a ſimplicibus ſumpſit exemplum, ut diceret ſignificare partes orationis ut dictionē, non ut affirmationē, ut cum eſt oratio, Plato diſputat, dictiones quidē ſunt, ſed nō ut affirmationes. Si uero ſic eſſet oratio, ſi Plato diſputat uerū dicit. Plato diſputat, & uerū dicit, cum ſint dictiones, non ſunt tantū ut ſimplices, ſed etiam ut affirmationes. Neq; enim ſimplex dictio affirmatio eſt aut negatio, ſed tunc fit cū additur aliquid, quod aut affirmationis uim teneat, aut negationis, atq; hoc eſt quod ait. Dico autē ut homo, ſignificat. n. aliquid, ſed nō quoniam eſt, aut non eſt, ſed erit affirmatio uel negatio, ſiquid addatur. Huiuſmodi hoc eſt, tanquā ſi diceret, nomen quidē ſimplex affirmationē, aut negationem non facit, niſi aut eſt uerbum addatur, quæ eſt affirmatio, aut non eſt, quæ eſt negatio. Quod autem additur, ſed non una hominis ſyllaba, nec in eo quod eſt Sorex, rex ſignificat, ſed uox eſt nunc ſola. In duplicibus uero ſignificat quidem, ſed nihil ſecundum ſe, quemadmodum dictum eſt. Huius loci duplex eſt expoſitio. Quod enim dixerat prius, ſed erit affirmatio uel negatio ſi quid addatur ei dictioni, quam ſupra ſimplicem eſſe propoſuit, cum de ſignificatiua orationis parte loqueretur, nūc id adimplet & explicat dicens, non ſi quidlibet addatur ſimplici dictioni, ſtatim fieri affirmationem uel negationem, nec uero orationem: neq; enim ſiquid non per ſe ſignificatiuum dictioni ſimplici copuletur, idcirco iam uel oratio, uel affirmatio, uel etiam negatio procreabitur, neq; enim ſi una ſyllaba hominis quę ſignificatiua per ſe non eſt, copuletur eidem ipſi dictioni, iam ulla inde procreatur oratio. Quod ſi oratio non ſit, nec propoſitio eſt, hæ enim orationes quædam ſunt, ut ſiquis ex eo quod eſt homo tollat unam ſyllabā, eamq; toti dictioni ſimplici apiet, dicatq; ho homo, uel alio quolibet modo decidens, partē toti corpori dictionis adiiciens, nō faciet orationem. Quod ſi hoc eſt, nec affirmationem nec negationē, quædam ſunt orationes. Ita ergo accipiendum eſt, tanquā ſi hoc modo dixiſſet, dico autē ut homo ſignificat aliquid, ſed non quoniam eſt, aut non eſt, ſed erit affirmatio, uel negatio ſiquid addatur, ſed nō ut una hominis ſyllaba addatur, nec cuilibet alterius dictionis, ſiquid non per ſe ſignificat, ut in eo quod eſt Sorex rex non ſignificat, ſed uox eſt nunc ſola. Atq; ideo ſiquis uelut partem tollat, id quod eſt rex, apponatq; ei quod eſt Sorex, dicatq; Sorex rex, ut rex tanquam pars ſit eius quod eſt Sorex, oratio nulla eſt, atq; ideo neq; affirmatio neq; negatio. Hæ enim ex uocibus per ſe ſignificatiuis cōſtant. Rex uero in eo qđ eſt Sorex, quoniam pars eſt nominis, nihil ipſa ſignificat. Vel certe erit melior intellectus, ſi hoc qđ ait, ſed nō una hominis ſyllaba, nō aptemus ad orationis perfectionē, ſed potius ad dictionis ſignificationē, ut quoniā dixit ſuperius, orationis partes ſignificare ita, ut dictionē non ut affirmationē, quę eſſet dictio manifeſte mōſtret. Dictiones namq; cōſtituit uocē per ſe ſignificantem, ergo cū dicit, Sed nō una hominis ſyllaba, tale eſt ac ſi diceret, ſignificat quidē pars orationis ut dictio. Sed hæ ipſæ dictiones perfectæ nomina ſunt & uerba, nō partes nominū uerborumq;. In eo enim qđ eſt equiferus currit, equiferus quidē dictio eſt totius orationis, ſignificat enim ut pars orationis, ſed ferus conſignificat ut pars nominis, atq; ideo ferus dictio non eſt. quocirca ſiquæ alię ſyllabæ in parte orationis ſunt, id eſt in nomine uel uerbo, nihil per ſe ſignificāt, quanquā ſint in parte nominis, qđ nomē pars orationis eſt; nihil tñ ipſum ſignificat in tota oratione, quare nec dictio erit. Audiendū ergo eſt ita, tanquā ſi ſic diceret. Oratio autem eſt uox ſignificatiua, cuius partium aliquid ſignificatiuū eſt ſeparatim, ut dictio, nō ut affirmatio, dico autem ut homo ſignificat aliquid, & eſt quædam dictio ſimplex. nā neq; oratio eſt, quoniam ſimplex eſt, nec affirmatio neq; negatio, quoniā non ſignificat, aut eſſe aut nō eſſe. Sed erit tunc affirmatio, quando aliquid additur, quod affirmationē negationem'ue conſtituat. Sed quod ad dictionē eſſe id qđ dicimus homo: idcirco dictio eſt, quoniā per ſe ſignificat, Syllaba uero eius nominis quod eſt homo, quoniā nihil deſignat, nō eſt dictio. Hoc eſt. n. ſed nō una hominis ſyllaba, uel ſi uideatur quidē ſignificare, pars tamē ſit nominis, & conſignificet in nomine, in tota oratione nihil ſignificat. Neq; enim eſt pars orationis. Quod per hoc dixit quod ait, nec in eo qđ eſt Sorex rex ſignificat, ſed uox eſt nūc ſola nihil ſignificās, unde probatur huiuſmodi particulas nō eſſe dictiones. Vox enim ſola nō eſt dictio, ſed uox per ſe ſignificans. Siqua ſunt inquit nomina, q̃ ſint cōpoſita ex aliis, ut eſt equiferus, emittunt quidē quandam imaginē ſignificandi, ſed per ſe nihil ſignificant, cōſignificant autē. In ſimplicibus uero nominibus nec imaginatio ulla ſignificandi eſt, ut in eo quod eſt Cicero, partes eius cū ſimplices ſono, tum etiam intellectu, præter cuiuslibet imaginationis ſimilitudinē ſignificationē'ue ſunt. In duplicibus uero uult, qđ eſt pars ſignificare, ſed nullius ſeparatim ſignificatio eſt idcirco, quoniā ſolū conſignificat id quod totū cōpoſiti nominis corpus deſignat: ipſum uero ſeparatum (ut ſæpius dictū eſt) nihil extra ſignificat.

Eſt autem oratio omnis quidem ſignificatiua, non ſicut inſtrumentum, ſed (quemadmodum dictum eſt) ſecundum placitum.

11. Secundum placitum eſſe orationes illa res approbat, quod earum partes ſunt ad placitum, id eſt nomen & uerbum. Quod ſi omne compoſitum ab his ex quibus eſt compoſitum, ſumit naturam: uox quæ poſitione conſtitutis uocibus iungitur, ipſa quoque ſecundum placitum poſitionemq; formatur. Quare manifeſtum eſt orationem ſecundum placitum eſſe. Plato uero in eo libro qui inſcribitur Cratylus, aliter eſſe conſtituit, eamque dicit ſupellectilem quandam atque inſtrumentum eſſe ſignificandi res eas, quæ naturaliter intellectibus concipiuntur, earumq; intellectum uocabulis diſcernendi. Quod ſi omne inſtrumentum naturalium rerum ſecundum naturam eſt, ut uidendi oculus, nomina quoque ſecundum naturam eſſe arbitratur. Sed hoc Ariſtoteles negat, & Alexander multis in eo nititur argumentis, monſtrans orationem non eſſe inſtrumentum naturale. Ariſtoteles uero ita utitur dicens. Eſt autem oratio omnis quidem ſignificatiua, non ſicut inſtrumentum, tanquam ſi diceret. Eſt quidem omnis oratio ſignificatiua, non tamen naturaliter, inſtrumen-

um enim hoc demonstrat, tanquam si diceret naturaliter significare. Quod qui instrumentum orationē esse negant, non eam naturaliter significare dicunt, sed ad placitū. Naturalium enim rerū naturalia sunt instrumenta. Idcirco autem instrumentum pro natura posuit, quod (ut dictum est) Plato omnium artium instrumenta secundū naturam ipsarum artium consistere proponebat. Et Alexander quidē non esse instrumentum orationem sic ingreditur approbare. Omnis inquit naturalium actuū supellex, ipsa quoq; naturalis est, ut in sensu, quoniā natura datur, eius quoq; supellex est naturalis, ut oculus. Eodem quoq; modo auditus cum naturalis sit, aures nobis quæ sunt audiendi instrumenta, naturaliter esse datas cognoscimus. Quare quoniā oratio ad placitū non naturaliter est, partes .n. manifestū est orationis ad placitum positas, q̃ sunt scilicet nomina & uerba, sicut monstrat apud omnes gentes diuersitas uocabulorum, quoniam ergo per hæc secundū placitum omnis oratio esse monstratur, quod autem secundū placitum est, non est secundū naturā, non est ergo oratio supellex. Significandi enim ratio atq; potestas naturaliter non est. Quod si oratio naturaliter non est, non est suppellex. His aliisq; similibus rationibus monstrat non esse suppellectilem orationem. quocirca dicendū nobis est, naturaliter quidē esse uoces potestatesq; naturaliter uocabula rebus imprimendi, nō tamē naturaliter significatiuas sed positione. Sicut ergo naturaliter singularū artiū sumus susceptibiles, sed eas nō naturaliter habemus, sed doctrina cōcipimus. ita uox quidē naturaliter est, sed per uocē significatio non naturaliter. Neq; enim uox sola, nomen est, aut uerbum, sed uox quædā addita significatione, & sicut naturaliter est moueri, saltare uero cuiusdā iam artificii, & positionis, & quēadmodum æs quidem naturaliter est, statua uero positione uel arte, ita quoq; possibilitas ipsa significandi, & uox naturalis est. Significatio uero per uocem positionis est, non naturæ. Hactenus quidē de cōmuni oratione locutus est, nunc autem transit ad species eius. Ait enim.

Enunciatiua uero non omnis, sed illa in qua uerum uel falsum est, non autem in omnibus inest, ut deprecatiua, oratio quidem est, sed neq; uera neque falsa: cæteræ igitur relinquantur, rhetoricæ enim uel poeticæ conuenientior est consideratio, enunciatiua uero præsentis est speculationis.

12. Species quidem orationis multæ sunt, sed eas uariè partiuntur. at uero Peripatetici quinq; partibus omnes species orationis ac membra distribuunt. Orationis autem species dicimus perfectæ, non eius quæ est imperfecta, perfectas autem uoco eas, quæ complent expediuntq; sententiam. Et sit nobis hoc modo diuisio. Sit genus oratio, orationis aliud est imperfectum, quod sententiam non expedit, ut si dicam Plato in lyceo, aliud uero perfectum. Perfectæ autem orationis, alia est deprecatiua, ut Adsit lætitiæ Bacchus dator. Alia imperatiua, ut Accipe, daque fidem, Alia interrogatiua, ut Quo te Mœri pedes? an quo uia ducit in urbem? Alia uocatiua, ut, O qui res hominumq; deumq; æternis regis imperiis. Alia enunciatiua, ut dies est, dies non est. In hac sola quæ est enunciatiua, ueri falsi'ue natura perspicitur. In cæteris enim neque ueritas, neque falsitas inuenitur. Et multi quidem plures species esse dicunt perfectæ orationis, alii autem innumeras earum differentias produnt, sed nihil ad nos. Cunctæ enim species orationis, aut oratoribus accommodatæ sunt, aut poetis, sola enunciatiua philosophis. Ergo hoc dicit. Non omnis oratio enunciatiua est. Sunt enim plurimæ quæ enunciatiuæ non sunt, ut hæ quas supra posui. Hæc autem sola est, in qua uerum falsum'ue inueniri queat. quocirca quoniam istam in qua ueritas uel falsitas inuenitur, dialectici philosophiq; est quærere. Cæteræ autem oratoribus atque poetis accommodatæ sunt, iure de hac sola tractabitur, idest de enunciatiua oratione. Hucusq; ergo de partibus interpretationis, & de communi oratione locutus est. Nunc autem astringit modum disputationis in speciem, & de una specie orationis tractat, deq; una interpretatione quæ est enunciatiua. Species namq; est enūciatio interpretationis, negatio uero & affirmatio enunciationis. Quare de enunciatiua oratione cōsiderandi hinc cū ipso Aristotele cōmodissimum sumamus initiū.

Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, deinde negatio, alia uero omnes coniunctione una. Necesse est autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo esse, uel casu uerbi, etenim hominis ratio, si non est, aut fuit, aut erit aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua. Quare autem unum quiddam est, & non multa animal gressibile bipes. Neque enim eo quod propinque dicuntur unum erit. Est autem alterius hoc tractare negocij.

13. Vna oratio duplici modo tractatur, uel cum per se una est, uel cū per aliquā coniunctionem iungitur. Vel certe ita dicendū est. Aliæ orationes naturaliter unæ sunt, aliæ uero positione. Et naturaliter unę quidē sunt orationes, quæ non dissoluuntur in alias orationes, ut est, sol oritur. Quæ autem positione sunt unæ, in alias orationes dissoluuntur, ut est, si homo est, animal est: hæc enim in orationes alias separatur, & quēadmodum lignū uel lapis sigillatim in propria natura cōsistunt, & sunt una, ex his autē facta nauis uel domus q̃ cū pluribus quidem cōstent, unæ tamen arte sunt, nō natura. Ita quoq; in orationibus simplices eas & per se naturaliter unas orationes dicimus, quæ uerbo tantū & nomine cōiunguntur, Compositas autē quæ in alias (ut dictum est) orationes diuiduntur, multas enim orationes in huiusmodi orationibus cōiunctio iungit, ut si dicā, Plato est, & Socrates est. hæc coniunctio &, utrasq; coniunxit, atq; ideo una uidetur positione, q̃ naturaliter & per se una nō fuerat, naturaliter autem unius orationis duæ partes sunt affirmatio & negatio, sed quoniā non ita dixit, est autē una oratio enunciatiua, affirmatio uel negatio, deinde est una coniunctione. Sed ait, Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio. deinde negatio, huiusmodi oritur quæstio, Vtrum id quod ait prima ad affirmationē referatur, ut sit posterior negatio, an id quod ait prima ad simplicem retulerint orationem, ut secunda sit, quæ ex orationibus iungitur, quam dubietatem ipse dissoluit. Sic enim inquit. Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, & ut quam secundam diceret demonstraret, ait: deinde negatio, ut primam affirmationem poneret, secundam negationem. Quod si ita dixisset, est autem una prima enunciatiua oratio affirmatio uel negatio, deinde coniunctione una, ita oporteret intelligi, tanquam si diceret, illam esse primam orationem quæ simplex esset, cuius partes affirmatio essent atque negatio. Secundam uero illam quæ coniunctione quadam una fieret, cum ex orationibus iungeretur. Sed quoniam id quod ait, prima ad affirmationem iunxit, dicens, est autem una prima oratio enūciatiua affirmatio, ad negationem uero, deinde subiunxit dicens, deinde negatio. Dicendum est primam eum orationem esse arbitrari affirmationem. Secundam uero negationem, cui deinde continenter apposuit. Sed rursus incurrimus Alexandri quæstionem. Per hoc .n. negat affirmationem negationemq; sub uno generi poni oportere, idest sub enunciatione quod in iis quę priora uel posteriora sunt, commune genus non potest inueniri. Sed hoc supra iam dictum est, non oportere omnia quæcunque quolibet modo priora uel posteriora sunt a genere communi secernere. Alioqui sic primæ & secundę substātiæ sub uno genere substantiæ non ponentur. Sic etiam simplices & compositę orationes, quarum simplices propositiones primæ sunt. posteriores compositæ, uno genere non continebuntur. Sed illa sola putanda sunt sub eodem genere poni nō posse, quę ad substantiam priora uel posteriora esse cognoscimus: quæ uero ad suū esse æqualia sunt, nihil prohibet sub eodem genere utraq; constitui. Ergo quoniam affirmationi & negationi hoc est esse, qđ in his ueritas & falsitas reperitur, hæc autem est enūciatio, in qua scilicet ueritatis & falsitatis cōstituta sit

ta sit

ta sit oratio, quoniã ad id qđ ueri falsi'ue significatiuæ sunt, neq; affirmatio prior, neq; negatio posterior est. Nullus dubitat, eo φ æqualiter participat affirmatio, & negatio, eidem generi posse supponi; sed affirmatio & negatio æqualiter participãt enunciatione, siquidẽ enũciatio ueri falsiq; utitur significatione, & affirmatio, & negatio ueritatẽ atq; mendacium æqualiter mõstrant, enũciatio igitur affirmationis & negationis genus esse ponenda est. Quod ergo ait, Est autem una prima oratio enũciatiua, affirmatio, deinde negatio, aliæ uero cõiunctione unæ, ita intelligendũ est, φ affirmationem primã, scđam uero negationẽ, cui addidit deinde, in prolatione posuerit. prior.n. est affirmatio, posterior negatio in prolatiõe dũtaxat, nõ secundũ ueri falsiq; designationẽ. quocirca nihil prohibet, & priorẽ putari affirmationẽ negatione, & tñ utrasq; sub uno genere.i. enunciatione cõstitui. Sed, qđ secutũ est. Necesse est autẽ omnem orationẽ enunciatiuam ex uerbo esse, uel casu huiusmodi est, uolens Aristoteles distribuere dictionẽ, affirmationem, negationem, enunciationẽ, contradictionem, sensum confusa breuitate permiscuit, & nebulis obscuritatis implicuit. oportuit nanq; prius, quid esset dictio, post autem quid affirmatio, & negatio, & rursus quid esset enunciatio, & cõtradictio constituere. Sed, hoc interim prætermittit, nunc uero quẽadmodũ constituatur enunciatio docet, dicẽs, Quod omnis enũciatio constet, uerbo, quoniã simplex dictio est nomen, aut uerbũ. Omnis enunciatio simplex huiusmodi est, ut semper quidẽ uel uerbum, uel aliud aliquid qđ idẽ ualeat, tanquã si diceretur, uerbum uel casum uerbi in prædicatione retineat, sed non semper subiectus terminus fit ex nomine, semper tamen prædicatus ex uerbo. sit enim huiusmodi propositio, quæ est, sol oritur, in hac ergo propositione qđ dico, sol oritur, subiectũ est, sol, quod uero dico, oritur, prædicatũ: & utrasq; has dictiones terminos uoco, sed quodcunq; prius dicitur, in simplici enunciatione illud subiectũ est, ut in hac sol, quod uero posterius, illud prædicatũ, ut in eadem, oritur. Ergo necesse est, omnẽ enunciatiuã orationem si simplex sit, uerbum in prædicatione retinere, ut in eadẽ ipsa, cum dico, sol oritur, oritur uerbum est, uel quod idem ualeat, ut est Socrates nõ ambulat, non ambulat enim infinitũ uerbum est, & uerbũ quidẽ non est, sed eandem uim retinet quam uerbum. Casus etiam uerbi ponitur sæpe, ut Socrates fuit. subiectus uero terminus nõ semper consistit in nomine, potest enim infinitum nomẽ habere, ut cũ dico, non homo ambulat, potest & uerbũ, ut cum dico, ambulare moueri est. Ergo (ut arbitror) plene mõstratũ est non semper subiectum nomen esse, sed semper prædicatũ in solo uerbo consistere. Approbans ergo uerba semper in prædicationibus poni, hoc addidit, nisi enim, aut est, aut fuit, aut aliquid huiusmodi sit additũ, aut quod idem ualeat apponatur, enunciatio nõ fit, cũ enim dico, homo est, est uerbũ in prædicatione proposui. Sin uero dixero, homo uiuit, idem ualet, tanquam si dicam, homo uiuus est. Ergo non posse sine uerbo affirmationem negationemue constitui docuit, per id quod ait. Etenim hominis ratio, si non, aut est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua. Hoc enim dicere uidetur. Definitio hominis, est uerbi gratia, animal gressibile bipes, & hæc ratio est humanæ substantiæ, ergo hæc ratio nisi ei, est, aut erit, aut fuit, aut quodlibet uerbũ (sicut supra dictũ est) apponatur, enũciatio non fit, neq; enim uerum, neq; falsum est. Si enim dicã tantum, animal gressibile bipes, nulla me ueritas mendacium'ue consequitur. Sin autem dixero, animal gressibile bipes est, uel non est, affirmatio mox negatioq; conficitur, quas enunciationes esse quis dubitet. Sed cum de simplicibus enunciationibus loqueretur, ait: hominis rationem, idest definitionem, non esse enunciationem, nisi ei, aut est, aut erit, aut huiusmodi aliquid apponatur, approbans scilicet unam esse, & non multiplicem orationem definitionis humanæ, cui si est, aut erit, aut fuit adderetur, enunciationem simplicem faceret. Cur uero una sit talis oratio, causa quæritur, neque enim ex solis duobus terminis constat, id quod dicimus animal gressibile bipes, & quæ nominat, plura sunt, quare ipse sibi inferit, & de sua propositione rationem quæsiuit, quam nunc dicere supersedit, ait enim Quare autem unũ quiddam est & non multa, animal gressibile bipes, neq; enim in eo quod dicuntur propinq;, unũ erit. Est autẽ alterius hoc tractare negocii. Hoc.s. quærens tanquã si ita ipse ex persona sua diceret, de simplicibus enunciationibus omnibus ipse loquebar, deq; his, pposui eas præter uerbũ esse non posse, & ad hanc rem probandam exemplum sumpsi definitionẽ hominis, cui nisi est, aut erit, aut fuit, apponetur, enunciationẽ non fieri dixi: quasi una & non multiplex esset oratio ea, per quã dicitur, animal gressibile bipes, de qua fieri possit simplex enunciatio. Cur autem esset una oratio, animal gressibile bipes, alterius inquit est hoc tractare negotii, cũ de rebus, non de propositionibus inspiciendũ est. nam non iccirco una oratio est, quia continue dicitur, & coniuncte sibimet, animal gressibile bipes: hoc enim si ita esset, possemus & hanc orationẽ, quæ tam multa significat, unã dicere, si continue proferatur, ut est Socrates philosophus simus caluus senex. ergo quẽadmodũ huiusmodi oratio sit multiplex, & non una, posterius dicemus, ergo nunc manifestũ sit, hãc orationem q̃ dicit, Socrates philosophus simus caluus senex non esse unã, sed multiplicẽ. si ergo propinquitas proferendi ipsa continuatione unã faceret orationem, posset hæc quoq; una esse oratio, quæ manifeste non una esse docebitur. Quare non iccirco erit una oratio ea q̃ dicit, animal gressibile bipes, φ continue & propinq; profertur. Quæ autem causa sit, ut una sit, ipse dicere distulit, sed in libris eius operis quod μετὰ τὰ φυσικὰ inscribitur, expediuit. Theophrastus autem de affirmatione, & negatione sic docuit, definitionem unam semper esse orationem, eamq; oportere continuatim proferri: illa enim una oratio esse dicitur, quæ unius substantiæ designatiua est. Definitio autẽ, ut, uerbi gratia hominis, animal gressibile bipes, una est oratio, per hoc, quoniã unũ subiectum, id est hominem monstrat. Si ergo cõtinue proferatur, & nõ diuise, una est oratio, & quia, continue dicitur, & quia unius rei substantiã monstrat. Si uero quis diuidat, & orationem unã rem significantẽ, proferendi intermissione distribuat, multiplex fit oratio, ut si dicat animal gressibile bipes, unam rẽ mihi tota monstrat oratio, & cõtinue dicta est, Sin uero dicat animal, & rursus gressibile, & sub intermissione repetat bipes, multiplex erit distributa intermissione oratio. Est rursus aduersum id quæstio, & quis hoc nõ iure culpet, posse eam, q̃ una est, oratione intermissione proferendi fieri multiplicem, cũ continuatio proferendi nõ faceret unam, quæ esset multiplex per naturã. Sicut.n. in illis q̃ multiplices sunt naturaliter, nõ potest cõtinuatio pferendi, unã facere orationẽ, sic quoq; non debet quæ est una naturaliter oratio, iccirco φ de uno subiecto dicatur, fieri multiplex per intermissionem. Sed hoc ita soluitur, nam cum animal dicimus, & sub intermissione rursus gressibile, eodemq; modo iterum bipes, non hæc ita dicimus, tanquam si in unum cuncta coniuncta sint. quocirca, quoniam est quidem animal, rursus gressibile est, rursus bipes, quoniam plura sunt, & pluraliter dicta, id est distributa, non uidentur ad unum subiectum distributa, posse, prædicari, sicut cum dico, Socrates, philosophus, simus, caluus, senex, hæc omnia non est simplex oratio, nec si continue proferatur, quod ad unam substantiam non tendunt, accidentia enim sunt, & extrinsecus ueniunt. Probatur autem neque eas orationes, quæ per diuisionem dicuntur, neque eas quæ non ad unam substantiam tendunt, unas esse, hoc modo, si dicat quis animal, & rursus gressibile, & iterum bipes, non unum est animal, nec unum gressibile, nec unum bipes: sin uero dixero, animal gressibile bipes continue, & propinque unum est, quod tria ista iuncta significant, idest homo. Conuertamus nunc animum ad eas, quæ plura quidem significant, sed continue proferuntur, ut cum dico, Socrates philosophus caluus senex, uidetur quasi quædam Socratis esse definitio, philosophus caluus senex, sed nõ necesse est, si huiusmodi ratio Socratis fuit, omnem quicunq; philosophus est senex caluus, etiam Socratem esse. In nullis ergo continuatio ista ualet accidere, quæcunq; non unum significat, quanquam continue proferatur. Ergo si ex omnibus

bus unum quidem significetur, & continue proferatur, una est oratio, ut partes quædam rei definitæ sint, ea quæ in definitione ponuntur, non accidentia: & proficit quidē aliquid continua prolatio ad perficiendā unam orationem, sed ipsa sola non sufficit, nisi unumquodq; subiectū sit, atq; ideo dixit Aristoteles, animal gressibile bipes, non iccirco esse unā orationem, quod propinq; dicatur. nam neq; sufficit ad constituendā unam orationem propinquitas proferendi, nihilq; prohiberet quæ naturaliter essent multiplices, eas continue & propinq; prolatas unas uideri, sed huiusmodi rei rationē Aristoteles ponere distulit. Sensus ergo huiusmodi est. Necesse est inquit omnem enunciationem orationem ex uerbo esse, uel casu. Etenim hominis ratio, quæ & ipsa quoq; oratio est, si non est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi illi addatur, nondum est enunciatio, hoc uero in solis simplicibus enunciationibus euenit. In his autem quæ cōiunctione unæ sunt (ut supra iam ait) non omnino est. Cum enim dico dies est, uis tota in uerbo est. Si autē cum coniunctione proferās, si dies est, lux est, tota uis in coniunctione consistit. Veritatis enim aut falsitatis rationē sola coniunctio tenet, quę cōditionem proponit, cū dicit, si dies est, lux est, si enim illud est, illud euenit. Igitur in coniunctione omnis uis huiusmodi propositionis est, omnis autem simplex propositio totā uim in uerbo habet positā. Et quēadmodum in his quę hypotheticæ, uel cōditionales dicuntur, cōiunctiones uim propositionis tenēt, sic in simplicibus propositionibus prædicatio uim obtinet unde & græcē quoq; tales propositiones κατηγορικαὶ, id est prædicatiuæ dicuntur, scilicet quæ sunt simplices, quod in his totā propositionem obtineat prædicatio, atque ideo Aristoteles ait, ex uerbo uel casu fieri simplicē enunciationē: nam præter id quod continet totam propositionem prædicatiuā scilicet præter prædicationē, enunciatio nō fit: unde est, ut negatio quoq; non ad subiectū, sed ad prædicatum semper aptetur. nam cum dico, Sol oritur, nō est huius negatio, nō Sol oritur, sed illa quæ est, Sol nō oritur, atq; ideo negatio ad subiectū posita, non facit contrariā propositionem, ad prædicatū uero reddit cōtrariam. Recte igitur Aristoteles de subiecto nihil locutus est. Non enim prædicatiuam propositionē subiectus terminus tenet, sed tantū prædicatus, qui totā enunciationem propria uirtute confirmat.

Est autem una oratio enunciatiua, uel quæ unū significat, uel cōiunctione una, plures uero, quæ plura, & non unū, uel inconiuncta. Nomen ergo & uerbū dictio sit sola: quoniam non est dicere, sic aliquid significantem uoce enunciare, uel aliquo interrogante, uel non, sed ipso proferente.

14. Hic monstratur, quod tunc cum dixit, Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, primam eum non de ea oratione dixisse putandum est, quæ naturaliter una est, sed de affirmatione: alioqui hic quoque repetens ita dixisset. Est autem oratio una primā enūciatiua quę unum significat; sed quoniam non ita dixit, manifestum est quod dudum ait primam, non ad orationem, quæ præter cōiunctionem una est, retulisse, sed ad affirmationem, quam negatione priorem esse constaret, sed hoc iam superius dictum est. Quid autem sibi uelit hæc enumeratio, paucis exponam. Multas enim confusiones multosq; in orationibus errores, hic locus optime intellectus, ueraciterq; perceptus sustulit, & hæc est expositio, quam nullus ante Porphyrium expositorum uidit. Non est idem, nanque unam esse orationem & multiplicem, quod simplicem & compositam: & distat una a simplici, distat etiam multiplex a composita. Est ergo una oratio, quæ unum significat, multiplex autem quæ non unum, sed plura. Fit autem hoc in huiusmodi orationibus, ut cum dico, Cato philosophus est, hæc oratio non est una, non.n. unum significat, potest enim monstrare & Catonem Vticensem esse philosophum, potest etiā ostendere, & Catonem Censorium oratorē esse philosophum, qua in re non una est oratio, atque iccirco in Vticensi quidem Catone est uera, in oratore uero, falsa. Huiusmodi ergo orationes multas uocamus. Sin uero unum significat, ut cum dicimus in charta scribitur, illam dicimus unam, ergo una quæ sit uel multiplex oratio, ex his intelligitur quæ significātur: si enim unā significat eam, una est, si multas, multiplex. Simplices autem & cōpositæ orationes nō ad significationem, sed ad terminos ipsos dictionesq;, quæ in propositionibus sumuntur, referendæ sunt. Et est quidē simplex oratio enunciatiua, quæ ex solis duobus terminis constat, ut est homo uiuit. Siue autē his propositionibus omnis addatur, ut est omnis homo uiuit, siue nullus, ut nullus lapis uiuit, siue aliquis, ut aliquis homo uiuit, uel aliquis homo non uiuit: quoniā termini ipsi duo sunt, simplex uocatur propositio: composita uero, si ultra terminos duos enūciat, ut est Plato philosophus in Lyceo ambulat, hic enim quatuor sunt termini, uel si tres sint, ut Plato philosophus ambulat, hæ quoque si eis omnis, aut nullus, aut aliquis addatur, eodem modo cōpositæ sunt. Ergo una uel multiplex oratio intelligitur, si unū uel multa significat, & de ꝓpria significatione semper iudicātur. Simplex autē & cōposita nō ex significatione, sed ex uerborū & nominū pluralitate cognoscitur si enim ultrā duos terminos habet propositio, cōposita est, si duos tantum, simplex. si ergo semper oratio quæ simplex est, id est quæ duobus terminis constat, unam tantum significationem retineret, indifferenter dici posset una oratio & simplex, eadē enim una esset, quæ etiā simplex, sed quoniā nō omnis simplex, unū significat, non omnis simplex, una est. Potest ergo fieri, ut simplex quidē sit propositio, multæ tamē orationes, simplex quidē ad cōpositionem dictionum, multæ uero ad significationem sentētiarum. Quare erit in hoc gemina differentia, ut unā dicamus, simplicē unamq; orationem, alterā, simplicem & plures orationes. Rursus si omnes cōpositæ orationes plures etiā res significarent, indifferenter diceremus multiplicem & compositam: sed quoniā fieri potest, ut propositio aliquoties quidem constet ex numerosis pluribusq; terminis quam sint duo, unam tamen sententiā monstret. Potest quidem fieri ut composita sit, una tamen oratio sit significatione. composita dictione, ut est, animal rationale mortale mentis & disciplinę capax. hæc quidē plura sunt, sed his una substantia subiecta est, id est homo. Quare una quoq; sententia est. Sin uero quis dicat, Socrates & ambulat, & loquitur, & cogitat, multa sunt: diuersa sunt enim, & quod ambulat, & quod loquitur, & quod cogitat. Quare erit aliquando composita quidem oratio, una tamen. sed quoniā composita oratio aliquoties quidem continue sine coniunctione dicitur, aliquoties coniunctione copulatur, fiunt hinc quatuor differentiæ. est enim una oratio composita ex terminis continuatim dictis, & sine coniunctione unam sententiam monstrans, ut est animal rationale mortale mentis & disciplinæ perceptibile: hæc enim oratio cōposita quidem est ex multis terminis, sed coniunctionem non habet. nam quod dictum est, mentis, & disciplinæ perceptibile, hæc cōiunctio quæ est, &, nullam in tota propositione uim obtinet, neque enim coniungit propositionem, sed artem addit, cuius susceptibilis homo esse uideatur, & habet unam substantiam subiectam, quæ est homo. Alia uero est composita ex terminis nulla cōiunctione copulatis, multiplex, & non unā significans propositionem, ut est Plato Atheniensis philosophus disputat. Aliud enim est esse Platonem, aliud esse philosophum, aliud esse Atheniensem, aliud disputantem, & hæc coniuncta unum aliquid non faciunt, quasi substantiam. Quare hæc multiplex est, sed eam manifestum est nulla coniunctione copulari. Alia uero est cōposita ex propositionibus inconiunctis multiplex, ut est, Iupiter optimus maximus est. Iuno regina est. Minerua dea sapientiæ est, quas siquis sub unum continueq; proferat, plures quidem propositiones sunt, & oratio multiplex, sed coniunctione carent. Alia uero est composita, uel ex terminis, uel ex propositionibus coniunctione copulatis, multiplex. & multa significans, & ex terminis quidem composita, ut siquis dicat Iupiter, & Apollo sunt dii. Ex propositionibus autem coniuncta multa significans est, ut siquis dicat, & Apollo uates est, & Iupiter tonat. Est autem præter has alia composita oratio, ex propositionibus coniunctione coniunctis,

iunctis, unam significans rem, ut cum dico, si dies est, lux est: duæ enim propositiones, quæ sunt istæ, dies est, lux est, si cõiunctione copulantur, sed hæc oratio non significat multa: neq; enim diem esse & lucẽ proponit esse, sed si dies est, lucem esse. quocirca significat consequentiam quandam, non existentiã propositionis: non enim dicit utrasq; res esse, sed si una est, aliam consequi, ꝙ utrunq; in unã quodãmodo intelligentiam congruit. Sed hanc porphyrius propositionẽ extrinsecus ponit, iccirco ꝙ plura significare uidebatur: ipsa enim propositionũ pluralitas multitudinẽ simulat significationũ, sed (ut dictũ est) non plures significat res, sed unã cõsequentiam. Compositarum igitur, & unã rem significantiũ propositionum, duplex modus est. Aut enim ex terminis inconiunctis unam rẽ significans cõposita oratio, ut animal rationale mortale est. Aut ex propositionibus cõposita, & coniunctione copulata, imaginationẽ quidẽ emittens plura significandi, unã uero rem significans oratio, ut si dicamus, si dies est, lux est. Cum ergo hæc sit distributio cõpositarum, & simpliciũ orationum, duplici modo unæ orationes sunt, & duplici multæ. siue autem incõpositæ, & siue cõpositæ. & uno quidem modo una oratio dicitur, cũ sine coniunctione nõ est. Alio uero cũ unam rem significat. rursus uno dicitur modo multiplex oratio, cum aliqua coniunctione nõ copulatur: alio uero cũ plura significat, atq; hoc est, quod ait. Est autẽ una oratio enunciatiua, quæ unum significat, uel coniunctione una: Plures autem quæ plura & non unum, uel incõiunctæ. est enim (ut dictum est) dupliciter una oratio, uel quãdo cũ coniunctione est, uel cũ unam rem significat. Multiplex autẽ oratio est, uel quæ multa significat, uel quæ sine coniunctione coniungitur. multas enim orationes uocamus eas, q̃ sint multiplices, & uel significationis pluralitatem teneãt, uel præter coniunctiones sint. Quod autẽ ait, uel incõiunctæ, totũ complexus est, multiplex est.n. propositio, uel si fuerit incõposita, quẽadmodum est, Cato philosophus est: uel si fuerit cõposita ex terminis præter coniunctionẽ, quẽadmodum dictũ est, ut Plato Atheniensis in Lyceo disputat: uel si cõposita sit ex propositionibus præter coniunctionẽ, quẽadmodum est, homo est, animal est: uel si cõposita sit ex terminis coniunctione copulatis, ut Iupiter & Apollo dii sunt: uel si cõposita sit ex propositionibus per coniunctionẽs quẽadmodum est, & Apollo uates est, & Iupiter tonat. Cum autem dixit plures autẽ quæ plura, & non unũ, hoc est quod sunt quædã quæ plura significent in sermonibus, unũ tamen in tota compositione demonstrent, ut est animal rationale mortale: hæc enim omnia multa significant, aliud est enim animal, aliud rationale, aliud mortale, sed totũ simul unũ est, quod est homo. Cum autẽ dico Socrates Atheniensis philosophus, & singula plura sunt, & omnia simul plura mihi et intimus sunt: hæc enim accidentia sunt, & nullã substantiam informãt, atq; hoc quidẽ dixit de orationibus, quæ uel coniunctione unæ essent, uel significatione: & rursus de multis q̃ uel præter coniunctionẽ multæ essent, uel significatione multiplici. Quæ uero in simplicibus atque compositis posterius dixit, cum ad id loci expositio uenerit, explicabitur: nunc autem reuertamur ad ordinem. Igitur quoniam supra dixerat simplicem propositionem, quam κατηγορικὴν græci dicunt, nos prædicatiuam interpretari possumus, semper uerbi prædicatione constitui, nõ autem semper nomine subiecto, quod aliquoties quidem uel infinitum nomen, uel casus nominis, uel uerba subiecta sunt. Cum ergo dictionibus simplicibus constitui diceret simplicem orationem, & affirmationem negationemq; orationes esse constaret, manifestum fecit affirmationem & negationem dictione constitui, & formari, ita quidem ut affirmationem, & negationem semper sola uerbi dictio prædicaret, non autem semper dictio nominis subiecta perficeret. Cum igitur hæc ita proposuisset, nunc quid sit dictio, quæ prædicatiuas, id est simplices propositiones format, exponit, dicens. Nomen ergo, & uerbũ dictio sit sola, quod ideo ait, dictio sit sola, quod sunt quædam dictiones simul etiam affirmationes uel imperfectæ orationes quod iam supra dictum est. Cur autem nomen & uerbum solæ sint dictiones monstrat, Quoniam non est dicere, sic aliquid significantem uoce enunciare, uel aliquo interrogante uel non, sed ipso proferente. Sensus huiusmodi est: Enunciatiua propositio his maxime duobus formatur, per propriã naturã atq; substantiã, & per eius usum atq; tractatũ: & natura quidẽ ipsius est, ut in ea ueritas inueniatur aut falsitas, usus autẽ cũ aliquid aut interrogando proponitur & respondetur, ut utrũ anima immortalis est, aut certe cũ aliquis per suã sententiam enunciat atq; profert, ut siquis dicat hoc ipsum ex propria uoluntate anima immortalis est, unde definitio quoq; enũciationis unius quidẽ naturæ atq; substantiæ talis redditur. Enũciatio est oratio, in qua uerũ falsum'ue est. Ex usu uero eius atq; tractatu enunciatiua oratio est, quã interrogantes proponimus, ut uerũ uel falsum aliquid audiamus: ex nostra uero prolatione, quã proponentes aliquid uerũ falsum'ue monstramus: ergo cũ omnis enunciatiua oratio aut in interrogatione posita sit, aut in spontanea prolatione, & in utrisq; enunciationis natura & substantia illa uersetur, ut siue in interrogatione sit posita cũ responsione coniuncta, uerũ habeat uel falsum, siue per se prolata utrumlibet retineat, dictiones inquit, uel alio interrogãte, uel quolibet proferente, & sponte dicente, uerũ falsum'ue non continent. Si enim quis dicat interrogans, Socrates ne disputat? & alius respondeat, disputat: hoc quod respondit, disputat, si cum tota interrogatione iungatur, potest habere intellectum uerum falsum'ue significantis orationis: Sin uero per se intelligatur, disputat, quamquam alio interrogante responderit, sine uero tamen falsoq; relinquitur. Similiter etiam siquis dicat, Socrates, uel ambulat, nullo interrogante, sed ipse proferens, nec uerum aliquid nec falsum designat. ergo uerba & nomina dictiones solũ sunt, quoniam & simplices sunt. Erant enim aliæ quędã dictiones in orationibus nominibus uerbisq; compositis, sed nondum perfectæ sententię, quoniã neq; uerũ, neq; falsum uel alio interrogãte, uel quolibet spõte proferẽte significãt. Erunt enim aliæ quędã dictiones, quæ alio interrogãte, & quolibet spõte proferẽte uerum falsumue retinerent. in his scilicet quę erãt affirmationes aut negationes. quocirca sensus huiusmodi est. ordo autẽ uerborũ sic se habet. nomen ergo & uerbum dictio sit sola, quoniã non possumus dicere significantẽ aliquid sic uoce, id est uerbo uel nomine enunciare. Non enim possumus dicere, quoniam quisquis uerbo uel nomine significat aliquid, ille enunciat, uel aliquo interrogante, uel non, sed ipso proferente, tanquam si sic diceret, uerba ipsa, & nomina dictiones solæ sunt, quoniam uerbis & nominibus significantem hominem aliquid nõ possumus dicere, quoniã enunciat quicquam siue cum aliquis interroget, siue ipse sponte proferat simplicem dictionem. Enunciare autem est orationem dicere, quæ uerum falsumue designat.

Harum autem hæc simplex quidem est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita.

Quoniam superius de unis orationibus atque pluribus dixit, & unam quidem posuit, quæ aut coniunctione una esset secũdum prolationem, aut significatione secundũ propriam naturam: plures uero quæ aut coniunctione carerent, aut multa significatione sua cõplecterẽtur, quoniamq; aliud erat una oratio, aliud simplex, aliud composita, aliud plures, post illa ad simplicem compositamq; reuertitur, dicens simplicem esse orationem enunciatiuam, quæ duobus terminis continetur, quorum unum subiectum est, alterum prædicatum. Quod uero ait, Harum autem enunciatiuarum scilicet orationum dixit, quarum hęc quidẽ simplex est enũciatio, & quæ simplex est enunciatio, ipse proposuit dicẽs, ut aliquid de aliquo subaudiendum est, prædicemus, ut sit hic sensus. Harum autem enunciatiuarum orationum est simplex enunciatio, si aliquid unum de uno aliquo prædicemus ut si dicam Plato disputat, de aliquo Platone aliquid, id est disputat, prædicaui, & hæc simplex est enũciatio. Icirco quoniam duobus terminis partibusq; coniungitur. Siqua uero plures habeat terminos, & eius partes duorum terminorum multitudinem egrediantur:

illæ compositæ orationes dicuntur, & est enunciatio composita huiusmodi: si dies est, lux est, dies enim est, & lux est: duæ sunt simplices enunciationes, quæ coniunctæ unã compositã perfecerunt: atq; hoc est quod ait, hæc autẽ, idest alia oratio ex his cõiuncta, idest ex simplicibus enunciationibus, uelut oratio quædã iam cõposita est: hæc enim non simplex est oratio. Simplex enim oratio solas dictiones duas habet in partibus, cõposita uero etiam orationes, sicut hæc quam supra posui. Est ergo hic ordo, quem ipse confudit: prius enim de affirmatione & negatione, quæ prima esset, quæ posterior expediuit. dehinc de unis orationibus, & de pluribus dixit: postremo de simplicibus atq; cõpositis. Sed quoniam quædã in medio permiscuit, ea paululum differentes, directã sententiæ seriem continuauimus, longum Aristotelis hyperbaton partium coniunctione recidentes: neq; enim simile uidetur qđ ait. Est autẽ una prima oratio enunciatiua affirmatio deinde negatio, aliæ uero cõiunctione unæ, & rursus cũ dicit. Est una oratio enunciatiua quæ unũ significat, uel coniunctione una. Plures autẽ quæ plura, & non unũ, uel incõiunctæ, uel cum rursus addit: harum autem hæc simplex quidem est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta uelut oratio quædã iam composita. Sed illud quidẽ quod prius dixit: est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, ad hoc retulit, ut priorẽ affirmationem esse monstraret, posteriorem uero negationem: ait enim deinde negatio. unde qđ ait prima ad affirmationem ponendum est, quod uero secutum est paulopost. Est autẽ una oratio enunciatiua, quæ unum significat, uel cõiunctione una. Plures autem, quæ plura, & non unũ, uel inconiunctæ, ad hoc retulit, ut doceret quas unas esse orationes putari oporteret, expediens aut q unum significarent, aut quas coniunctio unas faceret: et quas plures, aut quæ multa in significatione retinerent, aut quarũ corpus nulla esset coniunctione cõpositum. Quod uero postremo addidit. Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autẽ ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita. ad simplices orationes retulit: atque compositas. Simplices dicens duobus solis terminis iunctas, compositas, quæ ex simplicibus orationibus enunciatiuis coniungerentur, ut sit totus ordo hoc modo. Est autem una prima oratio enũciatiua affirmatio, deinde negatio, & rursus intermissis quæ sequuntur, hoc subiiciatur. Est autem una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel coniunctione una. Plures autem, quæ plura, & non unum, uel inconiunctæ: & post hoc intermissis quoq; sequentibus, hoc sequatur: Harum autem hæc quidem est simplex enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio, quædam iam composita, tanquam si sic diceret. Prima quidem inter enunciationes oratio affirmatiua est: secunda uero negatio: affirmationum autem & negationum, una oratio est, quæ unum significat, uel quæ coniunctione una est. Multiplex autem uel cuius partes coniunctione copulantur, quæ multa significat, uel quæ coniunctione non iungitur. Harum quoq; simplex est, quæ duobus terminis constat, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo: alia uero composita, quæ ex simplicibus affirmationibus iungitur. Quod autem dicit aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, tale est: aliquid enim de aliquo affirmationem significat, ut cum dico Socrates disputat, de aliquo, idest Socrate, aliquid, idest disputat prædicaui, & fit affirmatio. Si autem dico Socrates non disputat, a Socrate disputationem seiunxi, & ab eo abstuli, & hoc est negatio: Affirmatio enim de alia re, aliam rem prædicat, eique coniungit. Negatio uero a qualibet re quamlibet rem prędicando tollit. ergo hoc quod ait, aliquid de quo, affirmationem simplicem significauit, quod dicit aliquid ab aliquo, simplicem negationẽ.

Est autem simplex enunciatio, uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmatio uero, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero, est enunciatio alicuius ab aliquo.

16. Postquam de multis atq; unis, nec non simplicibus cõpositisq; enunciationibus expediuit, enunciationẽ simplicẽ tractat, & eam definitione cõcludit, dicens uocẽ eam esse significantem aliquid esse uel non esse: Quod ergo ait uocẽ eam esse, ad genus retulit, qđ significatiuam ad ipsius differentiã uocis. Quod de eo quod esset aut nõ esset aliquid, ad significatarũ rerũ rursus differentiam retulit: habet enim secum ipsam uocem qua profertur, ut significet quiddã. quid autem significet, aut circa quid designationẽ enunciatio teneat, ad differentiam significatiuarũ pertinet uocũ: ita enim dictum est, tanquam si diceretur. nõ omnia enunciatio significat, sed esse aliquid aut nõ esse. Est ergo enunciatio simplex uox significatiua de eo qđ est esse aliquid, uel non esse, idest omnis enunciatio, aut affirmatio, aut negatio est. esse. n. ponit affirmatio, non esse, negatio: sed quanta definitionem breuitate cõstrinxit, quidã nõ uidentes in errorem stolidum falsitatis abducti sunt, contendunt igitur affirmationis & negationis non esse enunciationẽ genus: nam si hæc inquiunt definitio est enũciationis, omnis autẽ generis definitio propriis speciebus accommodari potest: (omne enim genus uniuoce de speciebus propriis prædicatur) dubium nõ est, quin hæc quoq; definitio enunciationis, si enunciatio genus est, affirmationi negationiq; conueniat, si tamen eius species hæ sunt. sed quis unquã dixerit affirmationi conuenire hanc definitionẽ quæ est, uox significatiua de eo qđ est, aliquid esse, uel non esse. Neq; enim fieri potest, ut affirmatio uox significatiua sit, de eo quod est esse, uel non esse, sed tantum de eo quod est esse: negatio rursus non de eo quod est esse, & de eo qđ est non esse, sed tantũ de non esse, nunquam etiam de esse. Interimit enim semper negatio, iungit atq; cõstituit affirmatio. Quare si hæc definitio enunciationis ad affirmationem negationemq; nõ potest prædicari, affirmatio & negatio enunciationis species nõ sunt. Qui mihi nimiũ uidentur errare, quasi uero quicquam uetet utrasq, affirmationem & negationẽ simul eadem definitione cõcludere. Possum enim dicere affirmatio & negatio est uox significatiua de eo quod est esse aliquid, uel non esse, ut uox significatiua utrisq; cõmunis sit: de eo quod est esse aliquid, affirmationis solius, de eo qđ est nõ esse, solius sit negationis. Sed nihil potuit fieri breuius, nisi ut in eadẽ definitione, & enunciationis naturam constitueret, & ipsius faceret diuisionem: tanquam enim si ita dixisset, enunciatio est uox significatiua, in qua uerum falsumq; designatur. huius autem una species affirmatiua est, alia negatiua, ita ait. Enunciatio est uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est. nam quod dixit de eo quod est aliquid uel non est: tale est, ac si diceret quæ uerum falsumq; demonstrat. Omne enim quod esse ponit aliquid, ut si dicam, dies est, uel non esse, ut si dicã, dies non est, uerum falsum ue demonstrat. Si ergo aliquid ponatur esse uel non esse, in eo ueritas, & falsitas inuenitur. Est igitur in hoc quod ait uocem significatiuam esse de eo quod est aliquid, uel non est, tanquam si diceret. Est enunciatio uox significatiua uerum falsumq; significans. Significatio nanque de eo quod est esse aliquid, uel non esse, ueri falsiq; demonstratio est, sed in eadem definitione species admirabili breuitate partitus est: tanquam enim si diceret, uox significatiua est enunciatio, in qua uerum falsumq; demonstratur. Sed una eius pars affirmatiua est, alia negatiua, ita ait, de eo quod est aliquid uel non est. Significatio enim de eo quod est aliquid, affirmatio est, de eo uero quod non est, negatio. ita id quod ait, designatiuam esse uocem enunciationem de eo quod est aliquid, aut non est, utrunq; una colligit intelligentia. hoc. n. quod dixit de eo quod est aliquid, aut non est, utrunq; significat, & ueri falsi demõstrationem, & affirmationis negationisq; diuisionem. Sed Alexander a propria sententia non desistit, nec alio quam cæteri tenetur errore: ait enim hic quoq; apparere non esse genus affirmationis & negationis enunciationem quoniam ita in definitione enunciationis affirmatione & negatione, ut partibus usus est. Omne aut compositum atque omne æquiuocum uel suis partibus, uel suis significatis definiri potest, ut siquis ternarium nume-

rum

sum definire uolens, dicat ternarius numerus est, qui ex uno duobusque coniunctus est; uel siquis hominem definire uolés, dicat, homo est, aut animal rationale mortale: aut huiusmodi coloribus, uel metallo facta simulatio, ita nomé æquiuocum ex his quæ ipsum nomen æquiuocú designabat, ostésum est. hic ergo eodem modo, Enunciatio inquit est uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, tanquam si diceret. Enunciatio est uox, aut affirmatiua, aut negatiua, in eundem, scilicet errorem labens, nec uidés quemadmodum una definitione, & diuisionem fecerit, & naturam enunciationis ostenderit. sed hanc expositionem (quod adhuc sciá) neque Porphyrius, neque ullus alius cómentatorum uidit. Aspasius etiam consentit Alexandro: dicit.n. Alexandereodé modo hic definisse Aristotelem enunciationem, sicut alibi quoq; idest in resolutoriis: illic enim ita propositionem, quæ est enunciatio, definitione cóclusit dicens, Propositio ergo est oratio affirmatiua, uel negatiua alicuius de aliquo, uel alicuius ab aliquo. Idé quoq; Aspasius sequitur, Porphyrius aút sic dicit, admirabilé esse subtilitatem definitionis. ex sua.n. ui affirmationis & negationis, enunciatio definita est: ex terminis uero, ipsa affirmatio; atq; negatio. Affirmatio nanq; in duobus terminis cóstans, aliquid alicui inesse significat. tota aút uis ipsius est, aliquid annuere, negatio quoq; aliquid alicui nó inesse significat, sed tota uis ipsius est, aliquid abnuere atq; disiungere. Vel rursus affirmatio aliquid alicui inesse designat, sed uis ipsius tota ponere aliquid est. cú enim aliquid alicui inesse demonstrat, ponit aliquid: rursus, negatio quidé, aliquid alicui nó inesse declarat, sed totá uis eius auferre est. Ergo nunc, inquit, enunciationé ex tota ui affirmationis negationisq; definit, dicens. Enunciatio est uox significatiua de eo quod aliquid est, uel non est. Hoc aút ad negationis pertinet affirmationisq; uim, tanq́ si diceret, enunciatio est uox significatiua, quæ ponit aliquid, aut tollit, quæ propriæ uirtutes sunt affirmationis & negationis. Si enim ita dixisset. enunciatio est de eo quod est aliquid alicui uel non est, tunc ex terminis affirmationis, uel negationis enunciationem definisse uideretur. cum aút dicit de eo qd' est aliquid uel nó est: de tota utrorumq; ui determinat: in hac enim affirmatione quæ dicit, dies est, aliquid alicui secúdum terminos adesse monstrauit, est.n. diei applicuit, sed tota huiusmodi propositionis uis est, aliquid esse declarare. Rursus cum dico, dies nó est, aliquid alicui nó esse pronuncio, sed tota uis huius est, non esse dicere, quare manifestú est secundú Porphyrium ex tota ui affirmationis & negationis enunciationé esse descriptá, ex suis uero terminis ipsam affirmationé & negationem: ait.n. affirmatio uero est enunciatio alicuius de aliquo, in affirmationis definitione genus sumens. enunciatio.n. (ut dictum est) genus est affirmationis & negationis, quod ipse Arist. clarius demonstrat, qui in utrorumq; definitione, enunciationis nomen ascripsit, dicens affirmatio uero est enunciatio: hoc.n. retulit ad genus, quod uero addidit alicuius de aliquo, reduxit ad terminos: in simplici.n. affirmatione aliquid de aliquo enunciando prædicatur, ut in eo quod est, dies est, esse diem. Negatio quoq; ita definita est, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo, quantú ad enunciationem rursus a genere, quantum ad sequentia uerba alicuius ab aliquo, rursus ad terminos. In hac.n. negatione quæ est, dies non est, esse a die enunciando, tollimus, sed ut non solum præsentis téporis enunciationem definisse uideretur, addidit enunciationis definitioné, de aliis quoq; temporibus intelligi, ait.n. enunciatio est. uox significatiua de eo quod est aliquid uel non est, adiecitq; queadmodú tempora diuisa sunt. diuisa enim sunt tempora in tribus: omne.n. tempus, aut futurú est, aut præsens, aut præteritum, aut ex his mistum. Enunciatio est ergo uox significatiua, significans aut esse aliquid, aut non esse. Sed quoniam hoc tempus præsens designat, non solum de præsenti inquit, loquimur, sed etiam de his temporibus, quæ diuiduntur, ut hoc esse, & non esse, & in futurum ueniat & in præteritum, ut aliquoties sic esse, & non esse significet, idest sic ponat atque sic auferat enunciatio, ut & præsens tempus ponat, & auferat, ut est, Socrates est, Socrates nó est, & præteritum ponat, & auferat, ut Socrates fuit, Socrates non fuit, eodem quoque modo futurum, Socrates erit, Socrates non erit. ergo in his omnibus temporibus secundú esse aliquid uel non esse aliquid, idest secundum ponere, & auferre tota enunciationis uis est. Hoc ergo est quod ait, de eo qd' est aliquid, uel non est, quemadmodú tépora diuisa sunt, tanquam si diceret. de eo quod est aliquid, uel non est, uox enunciatiua significat, uel in præsens, uel in præteritum, uel in futurum, quemadmodum ipsa tempora diuiduntur. Cur autem talis ordo definitionis fuerit, paucis absoluam. Prius enim de nomine, post de uerbo, hinc de oratione, rursus de enunciatione, dehinc de affirmatione, postremo de negatione disseruit. Omne compositú suis partibus posterius est, omne genus suis partibus prius, ergo in compositis partes toto priores sunt: in generibus, & speciebus, partes toto posteriores. Rursus in compositis totum partibus posterius: in speciebus, & generibus totum partibus prius est. ergo quoniá uerba & nomina, neq; affirmationis, neq; negationis, neq; enunciationis, neq; orationis species erant, sed quædá horum omnium partes quibus hæc omnia iungeréntur: oratio aút genus enunciationis, enunciatio affirmationis & negationis affirmatio prior negatione, scilicet secúdú prolationem, sicut ipse testatus est. Ergo quoniá hæc omnia, & oratio, & enunciatio, & affirmatio, & negatio uerbis & nominibus coniunguntur, his omnibus nomina, & uerba, priora sunt. Nomine aút res, aut per se subsistens, aut tanquá per se subsistens significatur, uerbo aút accidens designatur, & uelut alii accidens, quod ex supra dictis planú est, quod aút per se consistit, prius est: ergo id quod nomen significat, prius est, quá id quod uerbú. quare uerbo prius est nomé, ergo qm nomen, & uerbum oratione, enunciatione, affirmatione, & negatione priora sunt. Partes.n. priores sunt his, q́ cóponuntur, iure hæc ante omnia definita sunt. Quoniam, uero nomen prius est uerbo, prius nomen, postea uero definitú est uerbum. Sed quoniá omne genus speciebus suis prius est: post hæc, idest, nomé, & uerbum orationé definitione descripsit, quæ & proximú enunciationis genus esset, & superius affirmationis & negationis, post orationé uero enunciationé, quæ cum sit species orationis, affirmationis tamen & negationis esset genus, post enunciationé uero affirmationem, quæ quanquá negationi æquæua species esset secundú genus proprium, idest enunciationé, in prolatione tamen prior est, ut ipse supra iá docuit, dicens. Est aút una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio. Sed quoniá a nobis superius dictú est, has eum quinque res definire uelle, quid sit dictio, quid enunciatio, quid affirmatio, quid negatio, quid cótradictio, Dictionem quid sit ostendit, per id quod ait. Nomé ergo & uerbum dictio sit sola. Enunciationem uero per id quod ait. Est autem simplex enunciatio uox significatiua de eo quod est aliquid uel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmationem uero per id quod ait. Est autem affirmatio enunciatio alicuius de aliquo. Negationem quoq; definiuit dicés. Negatio uero alicuius enunciatio ab aliquo. Restat ergo de contradictione disserere. Quid sit ergo contradictio ipse prosequitur, dicens.

DE OPPOSITIONE ENVNCIATIONVM.

QVoniam autem est enunciare, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, non esse: & circa ea, quæ sunt extra præsens, tempora similiter, omne contingit, quod quis affirmauerit, negare: & quod negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quoniam omni affirmationi negatio est opposita, & omni negationi affirmatio. & sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita.

17. Expeditis omnibus, quæ sese explicaturum esse promiserat: nunc ad reliquam, scilicet contradictionem ordine uenit, eamq; ab affirmationibus negationibusq; repetit, dicens, omnibus affirmationibus posse proprias negationes

opponi, & omnibus negationibus proprias quoq; rursus ex aduerso affirmationes posse constitui. Hoc aût hinc sumitur, qm̃ nouimus alias res esse, alias nô esse, & quoniã nosipsi dicere possumus, & sentire alias res esse, alias non esse. Ex his quatuor enunciationibus fiunt geminæ contradictiones, siquis enim id quod est, dicat nô esse, ut si uiuente Socrate, dicat Socrates nô uiuit, quod est negat, & erit negatio falsa. Rursus siquis id quod non est, esse confirmet, ut si non uiuête Socrate dicat, Socrates uiuit, hæc rursus affirmatio falsa est. Siquis etiam id quod est, esse enunciatione constituat, ut si uiuente Socrate dicat, uiuit Socrates, uera erit affirmatio. Sin uero quod non est, esse negauerit, est negatio uera, ut siquis non uiuente Socrates dicat, Socrates non uiuit. Ex his igitur, idest ex affirmatione uera, & negatione falsa, & rursus ex negatione uera, & affirmatione falsa, quatuor quidê sunt, enunciationes: sed in duabus affirmatio: in duabus negatio continetur. Contradictiones uero duæ. hoc est enim qđ ait. Quoniam aût est enunciare, & quod est, non esse, falsam enunciationem negationis ostendit, quodq; addidit, & qđ non est, esse, falsam affirmationê in enunciatione proposuit. illud quoq; quod dixit, & quod est esse: enunciationê uerã designat, quia id quod est, esse, uera affirmatione profertur. amplius quod ait, & quod non est, non esse, ueræ negationis speciem dedit. Quare & si quod est, uere potest dici esse, & id quod est, falso potest prædicari nô esse. & id quod nô est, uere potest enunciari non esse. & id quod non est, falso esse poterit affirmari, manifestum est, omnem affirmationê habere aliquam contradictionem negationis oppositam. & omnem rursus negationem affirmationis oppositione facere contradictionê. Etenim si omne quod quis affirmat, negari poterit, & quod quis negat, affirmari, quis dubitauerit, nec affirmationem posse constitui, cui negatio non contradicat, nec negationem, cuius nulla affirmatio ualeat inuenire? Omnis igitur affirmatio negationê, & negatio habet oppositam affirmationem. est igitur côtradictio affirmatio & negatio oppositæ. quid aût sit oppositio, posterius dicendû est, aut quid sit côtradictio post diligentissima ratione monstrabo. Quod aût ait, & circa ea quæ sunt extra præsens têpora, tale est tanquã si diceret. Sicut affirmatio & negatio in præsenti têpore fieri potest, ita êt uel in præterito, uel in futuro. nã sicut potest, id quod est, esse constitui, ita potest id quod fuit, fuisse proponi, & id quod futurû est, in specie futuri têporis affirmari, ut cum dicimus Socrates fuit, Sol æstate in cancro futurus est. Eodê modo ergo & de futuro & de præterito affirmatio & negatio constituuntur, quêadmodum de præsenti, futurû aût, & præteritum extrinsecus est, & præter pñs tempus. Illud enim ueniet, illud recessit. Recte igitur & circa ea quæ sunt extra præsens tempora, huiusmodi posse affirmationes negationesq; dixit euenire, circa .n. præteritum & futurum, quod est extrinsecus a præsenti tempore, similiter omne contingit (ut ipse ait) quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit, affirmare. unde fit ut in omnibus temporibus illud constet; omni affirmationi posse opponi negationem, omniq; negationi oppositam affirmationem posse constitui. Nunc autem qualis debeat summi oppositio, in affirmatione & negatione demonstrat. hoc enim est côtradictio affirmatio & negatio oppositæ. Quod si hæ oppositæ constituunt côtradictionem, qualis in his debeat esse oppositio, quæ contradictionem constituit, recte prosequitur,

Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem æquiuoce, & quæcunq; cætera talium determinauimus contra sophisticas importunitates.

18. Cum duobus terminis simplex propositio constet, & unus subiectus sit, & alius prædicetur, subiectus autem ille, qui primus dicitur, prædicatus uero qui posterius: dicit illa oppositione affirmationis & negationis integram constituere contradictionem, quæ idem subiectum habeant, idê etiam prædicatum, ut neq; subiectum, neq; prædicatum plura significet, alioqui non erit contradictio, nec aliqua oppositio, ut cû dico Socrates albus est, & alius dicit Æthiops albus non est, hæc affirmatio atq; negatio non sunt oppositæ. Iccirco quia est aliud subiectum, & idem prædicatum. In affirmatione enim Socrates subiectus fuit, in negatione Æthiops. Rursus cum dico, Socrates albus est, & alius dicit, Socrates philosophus non est, nec hæc rursus negatio contra affirmationem retinet oppositionê, ideo quia aliquid prædicatû utrisq; proponitur. in affirmatione.n. album prædicatur ad Socratê, in negatione philosophus. Quod si utraque sunt diuersa, multo magis nulla fit oppositio, ut cû dico Socrates philosophus est. si respondeat alius. Plato Romanus non est. hic neq; idem subiectum est, neq; idê prædicatum, & plus istæ diuersæ sunt, & nulla côtra se oppositione côpositæ, atq; ideo possunt utræq; simul esse ueræ, & si ita contingit utræq; simul esse falsæ, nec non êt una uera, altera falsa. Quæ enim se non perimunt, nihil eas impedit, aut utrasq; falsas, aut utrasq; ueras, aut unã ueram, falsam alterã reperiri. quare quorû uel aliud subiectû est, uel aliud prædicatû, illa opposita esse nô dicimus. unde fit, ut nec illa quoq; quæ plura significant, si subiecta, aut prædicata sint, contradictoriam negationem ualeant custodire: siquis enim nomen æquiuocû subiiciat, & aliud prædicet, ut siquis contra huiusmodi affirmationê constituat negationê, non faciet oppositionem, ut cû dico, Cato se Vticæ occidit. Nomen hoc qđ dicitur Cato, æquiuocû est. potest enim & orator intelligi, & hic qui exercitum duxit in Africã. Siquis igitur dicat, Cato se uticæ occidit. potest fortasse intelligi de Catone Martiæ. siquis respondeat Cato se uticæ non occidit. potest de Catone Censorio constituisse negationê. Sed quoniam diuersus est Cato Censorius a Catone Martiæ. & nomê ipsum Catonis diuersa significat, diuerse erunt a se affirmatio & negatio, & id nô oîno perimit negatio, quod côstituit affirmatio. Affirmatio.n. constituit Martiæ Catonê se uticê peremisse. Negatio uero dicit Catonem si ita contingit, oratorê non se uticę peremisse, quare nô constituunt uerû inter se falsumq; Iccirco q̃ a se diuersæ sunt. nam utrumq; uerum est, & q̃ se Cato uticæ occidit, scilicet Martiæ, & q̃ se Cato uticæ nô occidit, scilicet orator. atque hic æquiuocum subiectum fecit, ut hæc affirmatio & negatio oppositionem nullo modo côstituerent. Quod si prædicatum fuerit æquiuocum, eodem modo contradictio non fit. Dicat enim quisquam. Cato fortis est, & de Catone prædicet fortitudinem mentis, aliusq; respondeat. Cato fortis non est. ad imbecillitatem corporis spectans, ita igitur æquiuocatio fortitudinis ambiguitatem fecit, quæ oppositionem nulla ratione componeret. Et si uterque terminus subiectus & prædicatus æquiuoci fuerint, multo magis diuersæ a se erunt propositiones & nô oppositæ, nec inter se uerum falsumq; diuidentes, sed utrasque ueras, interdum utrasq; falsas esse contingit. Quare unum oportet esse subiectum, unumque prædicatum, ut id quod affirmatio prædicauit, & iunxit, idem negatio diuidat, & abiungat, & id quod de subiecto affirmatio prædicauit, de eodem negatio neget: nam si sit uterque æquiuocus terminus, aut quilibet unus eorum, fieri potest ut aliud tollat negatio quam affirmatio posuit. itaque nulla fit oppositio, quare non ita faciendum est, sed idem subiectum, & prædicatum in affirmatione esse debet, idem in negatione, atque hoc est quod ait: Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem æquiuoce. Quod enim ait eiusdê, ad prædicatum retulit, quod de eodem ad subiectum, & subaudiendû est. dico autem opponi negationem eiusdem prædicati, de eodem subiecto, sed non sint æquiuoca, neq; subiectum, neq; prædicatum, & multo magis utraq; sed unum aliquid significet, quod per hoc dixit, quod ait. non autem æquiuoce. Nec sola si non fit æquiuocatio, ratio firma est ad constituendam oppositionem. Multa enim sunt, quæ in sophisticis elenchis contra eos, qui argumêtis fallacibus neræ rationis uiã conantur euertere, determinauit quemadmodum faciendæ essent propositiones, & quemadmodum inuenienda esset argumentorum fallacia, quod hic ait. Et quæcunque cætera talium determinauimus côtra sophisticas importunitates; tanquam si diceret. dico quidem opponi affirmationem negationi eiusdem prædicati de eodem subiecto, hocque non

æquiuoce

æquiuoce, & quæcunque alia sunt, quæ in sophisticis elenchis determinata sunt contra argumentorum importunitates: & hic quidem, quoniam aliud negotium erat, commodissime breuiterq; perstrinxit. nos aũt quid in sophisticis elenchis determinauerit ad cõstituendã oppositionis cõtradictionẽ, quantum breuitas patitur, non grauamur apponere. Non enim solum si æquiuocatio in propositionibus collocetur, nulla fit contradictio, uerũ etiam si uniuocatio in negatione ponitur, illa oppositio contradictionẽ penitus non habebit: est .n. oppositio hũs cõtradictionẽ, in qua affirmatio si uera est, negatio falsa sit; si negatio uera est, fallax affirmatio uideatur. Positis ergo secundũ uniuocationem terminis, utrasq; simul & affirmationẽ & negationẽ ueras esse cõtingit, ut si quis dicat, homo ambulat, homo non ambulat, affirmatio de quodã homine uera est, negatio de speciali uera est, sed specialis homo & particularis uniuoca sunt, quocirca sumptis uniuocis contradictio non fit. At uero nec si ad aliã & aliam partẽ affirmatio negatioq; ponatur, fit in ipsis ulla ueri falsiq; diuisio, sed utrasq; ueras esse contingit, ut cũ dico oculus albus est, oculus albus non est. In alia enim parte albus est, in alia albus non est, atq; ita & negatio uera est, & affirmatio. Nec si aliud atq; aliud referens dicat, nulla inde contradictio procreatur, ut cum dico decem dupli sunt, decem dupli non sunt: nam si ad quinarium referã, uera est affirmatio; si ad senarium uera negatio. Nec si diuersum tempus in affirmatione ac negatione sumatur, ut cũ dico, Socrates sedet. Socrates non sedet. alio enim tempore sumptũ, sedere ueram facit affirmationẽ, alio tempore non sedere ueram facit negationem. Amplius quoque si diuerso modo quis dicat in negatione quod iam in affirmatione ꝓposuit, uim contradictionis intercipit. Siquis enim dicat affirmationẽ potestate, negationem uero actu, possunt affirmatio & negatio uno tempore congruente ueritate constitui, ut si quis dicat, catulus uidet, catulus non uidet, potestate enim uidet, Actu uero non uidet. Quocirca oportet fieri, si facienda est contradictio eiusdẽ (ut ipse ait) prædicati de eodem subiecto, non æquiuoce, sed uniuoce, ad eandem partẽ, & ad idẽ relatum, ad idemq; tempus, & eodẽ modo constitui. Quæ omnia in sophisticis elẽchis diligentissime prosecutus est, nunc pauca commemorans distulit in illis libris integrã disputationẽ. Est aũt enũciatio de eo quod est, aliquid esse, uel non esse: Affirmatio quidem de eo quod est esse, ut Plato philosophus est: Negatio uero de eo quod est non esse, ut Plato philosophus non est. Hæc utraq; enunciatio, Plato philosophus est. Plato philosophus non est, sese perimentia & in contrarium quasi quodã locata litigio, faciunt contradictionẽ. Contradictio uero est oppositio affirmationis & negationis, in qua neque ambas falsas, neque ambas ueras esse contingit, sed unam semper ueram, alteram uero falsam. si qua autem sunt huiusmodi, in quibus uerũ falsumq; affirmatio negatioq; non diuidat, in illis aliquid diuersum, & non ad oppositionem integrum reperitur. Dicit autem Porphyrius, argumentum esse ad id quod dicimus affirmationem, negationi ita oppotere opponi, ut una uera opposita in alteram mox falsitas ueniat communem inter nos cõsuetudinem colloquendi. Quando enim quis aliquid esse dixerit, & idem alius negauerit: unum ipsorum uerum dicere, mentiri alium suspicamur. Amplius quoque. Si aliquid aut est, aut non est, mediumq; inter esse & non esse nihil poterit inueniri: affirmatio autem ponit aliquid esse, idemq; aufert negatio, & est contradictio affirmatio. & negatio oppositæ, talis oppsitio integram facit contradictionem, in qua affirmatio & negatio utræque ueræ simul esse non possunt, affirmationis autem negationisq; natura ad qualitatẽ quãdam refertur. Qualitas enim quædam est affirmatio atque negatio, præter hanc uero qualitatem, est etiam quantitas propositionum. de qua posterius paulo dicendũ est. Sed uolens Aristoteles, quid esset contradictio, nos docere, prius ubi esset ostendit. In oppositione enim contradictionem omnem necesse est esse. Quare, quoniam contradictio in oppositione est. qualis aũt oppositio hanc contradictionem faciat, adhuc ignota est, estq; hæc oppositio aut in qualitate propositionum, aut in quantitate, aut in utroq; & de qualitate propositionum, quæ in affirmatione & negatione consistit, dictum est: nunc de quantitate dicetur, ut ea quoq; cognita perspiciatur, an in qualitate, an in quantitate, an in utroq; propositionum contradictio sit.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerũ uniuersalia, illa uero singularia. Dico autẽ uniuersale quod de pluribus natum est prædicari, singulare uero, quod non, ut hõ quidem uniuersale est, Plato uero eorum, quæ singularia sunt. Necesse est autẽ enunciare, quoniam inest aliquid aut non, aliquoties quidem eorum alicui, quæ uniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorum, quæ sunt singularia.

19. Omnis propositio significationis suæ proprietatem ex subiectis intellectibus capit. Sed quoniam necesse est intellectus rerum esse similitudines, uis propositionum per intellectus ad res quoq; continuatur. Atq; ideo cũ aliquid uel affirmare cupimus uel negare, hoc ad intellectus & conceptionis animi qualitatem refertur. Quod enim imaginatione intellectuq; concipimus, id in affirmatione aut in negatione ponẽtes, affirmamus scilicet uel negamus, & principaliter quidẽ ab intelligẽtia propositiones uim capiũt, & proprietatem, secundo uero loco ex rebus sumunt: ex quibus ipsos intellectus constare necesse est, unde fit ut & quãtitate ꝓpositio & qualitate participet. Qualitate quidẽ in ipsa affirmationis & negationis prolatione, quam ex proprio quis iudicio emittit ac ꝓfert. Quantitate uero ex subiectis rebus quas capiunt intellectus. uidemus nanq; alias esse in rebus huiusmodi qualitates, quæ in aliam cõuenire non possunt, nisi in unam quamcunq; particularem singularemq; substãtiã. alia est .n. qualitas singularis, ut Platonis, uel Socratis, alia est, quæ cõmunicata cum pluribus, totam se singulis & omnibus præbet, ut est ipsa humanitas. Est enim quædã hmõi qualitas, quæ & in singulis tota sit, & in omnibus tota. Quoscunq; enim aliquid tale animo speculamur, non in quamlibet unã personam, per nomen hoc mentis cogitatione deducimur, sed in omnes eos quicunq; humanitatis definitione participant, unde fit, ut hæc quidẽ sit cõmunis omnibus, illa uero prior, incõmunicabilis quidem cunctis, uni tamen propria. nã si nomen fingere liceret, illã singularem quandã qualitatem, & incõmunicabilem alicui alii subsistentiæ suo ficto nomine nuncuparem, ut clarior fieret forma propositi. Age .n. incõmunicabilis Platonis illa proprietas, Platonitas appelletur: eo enim mõ qualitatem hanc Platonitatem ficto uocabulo nũcupare possumus, quo modo hominis qualitatem dicimus humanitatem. Hæc ergo Platonitas solius unius est hominis, & hoc non cuiuslibet, sed solius Platonis: humanitas uero & Platonis & cæterorum, quicunque hoc uocabulo cõtinentur. unde fit: ut qm̃ Platonitas in unũ conuenit Platonẽ, audientis animus Platonis uocabulũ, ad unã personam unamq; particularem substantiam referat. Cũ aũt audit hominẽ, ad plures quoq; referat intellectum quoscunq; humanitatẽ cõtinere nouit, atq; ideo quoniã humanitas & omnibus hominibus cõmunis est, & in singulis hominibus tota est, æqualiter cuncti homines retinent humanitatem sicut unus homo. Si .n. id ita non esset, nunquã specialis hominis definitio, particularis hominis substãtiæ cõueniret. Quoniam igitur hæc ita sunt, iccirco hõ quidem dicitur uniuersale quiddã, ipsa uero Platonitas & Plato particulare. His igitur ita positis, quoniam uniuersalis illa qualitas & in omnibus potest & in singulis prædicari, cũ dicimus homo ambiguum est, & dubitari potest, utrũ de speciali dictum sit, an de aliquo particulari, icirco qđ nomen hominis, & de omnibus dici potest, & de singulis quibusq; qui sub humanitatis specie cõtinentur. Quare indefinitum est, utrum de omnibus dictum sit id, quod diximus hõ, an de unaquaque indiuidua hominis & particulari substantia. Hanc igitur qualitatem humanitatis si ambiguitate intellectus separare nitamur, determinanda est, & aut in pluralitatem distendẽda, aut in unitatem numeri colligẽda. nam cum dicimus homo indefinitũ est, utrum omnes dicamus, an unum. Siu

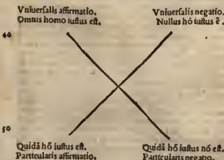
uero

uero additum fuerit omnis ut sit prædicatio, omnis hõ, uel quidam, tunc fit distributio & determinatio uniuersalitatis, & nomen quod uniuersale est, idest homo uniuersaliter proferimus, dicentes, omnis hõ, aut particulariter dicentes, quidã hõ. omnis enim nomen uniuersalitatis significatiuũ est. Quocirca si omnis qđ uniuersale significat, ad hominẽ, quod idẽ ipsum uniuersale est, adiungatur, res uniuersalis q̃ est hõ, uniuersaliter prædicatur, secundũ id quod definitio ei adiicitur quantitatis. Sin uero dictũ fuerit quidã hõ, tunc uniuersale qđ est hõ, addita particularitate per id quod ei adiectũ est, quidã particulariter profertur, & dicitur res uniuersalis prolata particulariter. Sed quoniã particularis est prædicatio, quidã homo, particularis rursus prædicatio Platonis, de uno.n. dicitur quidã homo, & de uno dicitur Plato: nõ eodẽ modo utræq; particulares esse dicuntur. Plato.n. unã ac definitam substantiam proprietatemq; demonstrat, quæ conuenire in alium nõ potest. quidã homo uero, quod dicitur, particulariter quidẽ ipsum nomẽ uniuersale determinat, sed si deesset quidam id quod dicimus homo, uniuersale esset, ac per hoc ambiguũ permaneret, quod uero dicimus Plato, nunquã esse poterit uniuersale. nam etsi quando nomẽ hoc Plato, pluribus imponatur, nõ tamẽ hoc nomen icirco erit uniuersale. Namque humanitas ex singulorum hominum collecta naturis, in unam quodammodo redigitur intelligentiam atq; naturã. nomen uero hoc qđ dicimus Plato, multis secundũ uocabulum fortasse commune esse uideretur, nulli tamen illa proprietas Platonis cõueniret, quæ erat proprietatis aut naturæ eius Platonis, qui fuit Socratis auditor, licet eodem uocabulo nuncuparetur. hoc uero ideo, quoniam humanitas naturalis est: nomen uero proprium, positionis. Nec uero hoc nunc dicitur, quod nomen Platonis de pluribus nõ potest prædicari, sed proprietas Platonis. illa enim proprietas naturaliter de pluribus non dicitur, sicut hominis, & ideo incõmunicabilis (ut dictum est) qualitas est ipsa Platonitas, cõmunicabilis uero qualitas uniuersalis, quæ & in pluribus & in singulis est. unde fit ut cum dico, omnis homo, in numerũ propositionẽ extendã, cum uero dico Socrates aut Plato, non in numerũ emittam, sed qualitatem proprietatemq; unius in sua indiuidua singulariq; substantiam cõstringam ac prædicem. Quare in hoc quoque maxime hæ duæ particularitates, quidam homo, & Plato distant, quod cum dico Plato, quem hominem dixerim uocabulo designaui, proprietatemq; uniuscuiusq; quem nomino. Cum uero dico quidã homo, numerum tantum reieci, & ad unitatem propositionẽ redegi, De quo aũt dicam, hæc particularitas quæ hĩ nõ subdidit, quidã.n. homo, potest esse & Socrates, & Plato, & Cicero, & unusquisq; singulorum, quorũ proprietates a se in singularitatis ratione, & natura diuersæ sunt. unde cõmodissime Theophrastus, huiusmodi particulares propositiones, quales sunt, quidã homo iustus, particulares indefinitas uocauit. Partẽ namq; tollit ex homine quod est uniuersale, uel uocabulo uel natura. Quæ tamen ipsa sit pars, & qua proprietate descripta, nõ determinat nec definit. unde uniuersale uocauit, quod de pluribus naturaliter prædicatur, ut homo, non quod positione, quemadmodũ nomen Alexandri de Troiano, & de Macedone Philippi filio de pluribus dicitur. hoc enim positione de pluribus dictum illud natura. Et per subtiliter ait, Quod de pluribus natũ est prædicari. Est.n. hæc uniuersalitas naturalis. illã uero nominis rei q; proprietatem, quæ particularis est, singularem uocauit dicens. Plato uero eorum, quæ sunt singularia, Quod autem secutus est dicens, Necesse est autem enunciare quoniam inest aliquid aut non, aliquoties quidem eorum alicui, quæ sunt uniuersalia, aliquoties autem eorum, quæ sunt singularia, huiusmodi est tanquam si diceret, Omnis quidem affirmatio & negatio inesse aut non inesse demonstrat. Et quicquid enunciatur, aut de eo quod est esse proponitur, ut Plato philosophus est. hæc enim propositio Platoni philosophiam inesse constituit, aut de eo, quod est, non inesse, ut Plato philosophus nõ est: hæc enim a Platone philosophiã diuidens, eidem philosophiam non inesse proponit: ergo quoniam necesse est, aut aliquid alicui inesse dicere, aut aliquid alicui non inesse, illud quoq; necesse est, ut intelligamus cui inesse aliquid dicimus, aut uniuersale esse, ut cũ dicimus homo albus est, albedinẽ uniuersalis rei inesse monstramus, idest homini. aut certe particulare ac singulare, ut si quis dicat Socrates albus est: albedinem.n. Socrati singulari substantiæ & proprietati incommunicabili inesse significauit. sed in singularibus siue affirmetur aliquid, siue negetur, unus oppositionis modus est, qui uim contradictionis obtineat. nam quoniã singulare atq; indiuiduum nulla sectione diuiditur, secundũ ipsum quoq; facta cõtradictio, simplex erit. In his aũt, quæ in uniuersalibus fiunt, non est unus modus contradictionis. nam cum dico, Socrates homo est, Socrates homo non est: sola huiusmodi oppositio, si omnia illa conueniant, quæ contra argumentorũ importunitates supra iam dicta sunt, ad faciendã contradictionem idonea reperitur. Sin uero tale aliquid subiectum sit, de quo aliquid prædicetur quod sit uniuersale, & in pluribus (ut ipse ait) natum sit prædicari, non est simplex oppositio cõtradictionis. Sunt enim earũ propositionum, quę de uniuersalibus rebus fiunt, tres differentiæ, una quæ omnes complectitur, ut cum dico omnis homo animal est. alia quæ ex indefinita multitudine & innumera pluralitate ad unum propositionis uim colligit atq; constringit. hæc huiusmodi est, tanquã si quis dicat, quidam homo animal est. alia uero est, quæ neq; in pluralitatem propositionẽ extendit, neq; in particularitatẽ redigit, ut ea quæ sine ulla determinatione proponitur, ut est, homo animal est, homo animal nõ est: huic.n. nec quidam quod particularitatis, nec omnis quod est uniuersalitatis adiunximus. unde fit, ut singularitas simpliciter prædicetur, uniuersalitas uero aliquoties uniuersaliter, ut omnis homo animal est, homo res uniuersalis, uniuersaliter prædicata est. nam cũ sit homo uniuersalis, quod ei adiectũ est omnis, uniuersalitatẽ uniuersaliter appellari fecit, Rursus est, ut uniuersalitas particulariter prædicetur, ut cum dico, quidã homo animal est, quidam particulare determinat, sed iunctum ad hominem uniuersalem, substantiã particulariter prædicari fecit. Est quoq; uniuersale non uniuersaliter prædicare, quoties sine adiectione uniuersalitatis, uel particularitatis simpliciter nomen uniuersale ponitur, ut est, homo animal est. Determinationes autem dicuntur, quæ rẽ uniuersalem uel in totum fundunt, ut omnes uel in partem contrahunt, ut quidã. omnis uero, uel quidam, quantitatem propositionis determinant, quæ quantitas iuncta cum qualitate propositionum, quatuor uariatur modis. Qualitas autem propositionum in affirmatione & negatione est, aut enim uniuersalem rẽ uniuersaliter prædicat affirmatiue, ut omnis homo animal est. aut uniuersalem rem particulariter affirmatiue, ut quidã homo animal est. aut uniuersalem rẽ uniuersaliter negatiue, ut nullus homo lapis est. aut uniuersalẽ rem particulariter negatiue, ut quidã homo lapis non est. Oportet aũt in his, quę uniuersali determinatione proponuntur in ipsis determinationibus fieri negationẽ, ut quoniã determinatio uniuersalis rei est uniuersaliter, cum dicimus, omnis homo iustus est. si uniuersaliter negabimus, dicamus, nullus homo iustus est. & quod aio nullus, eam uniuersalitatem, quæ est omnis interimit non eam quæ est homo. Rursus si idem ipsum, omnis homo iustus est, negare particulariter uelim, dicam, nõ omnis homo iustus est. per particularem negationem uniuersalitatis uim interimens, in particularibus uero nõ ita est. Si.n. eam quæ est particularis determinatio uniuersalis rei, ut est quidam homo iustus est, negare uelim particulariter, dicam, quidã homo iustus non est. hoc aũt icirco fit, quoniã habet quandam similitudinem atque ambiguitatem, utrum uniuersaliter an sit particulariter dictum, si in uniuersalibus propositionibus negatiuæ particulæ ad prædicationes potius, quam ad determinationes ponãtur. Si.n. contra hãc affirmationẽ quæ est, oĩs hõ iustus est, ponã hãc quę dicit, omnis hõ iustus non est, hæc duas res significare uidebitur, & quod nullus hõ iustus sit, omnem.n. hoĩem iustum nõ esse proposuit, & quod sint quidam homines non iusti. omnem.n. hominem negauit iustum esse. hoc autem nihil impedit, ut aliquis sit iniustus, aliquis iustus, nam si aliquis est iustus,

non repugnat ne uera sit propositio, quæ dicit, omnis homo iustus non est, non enim est iustus omnis homo, si alii iusti sint, alii uero iniusti. Quare, quoniam duplicis significationis est, iccirco uniuersalis negationis definitio, quæ est nullus, uniuersalis affirmationis tollit determinationē, quæ est omnis, atq; ideo in particularibus negationibus ad ipsam uniuersalitatem affirmationum negatio necesse est apponatur, ut in eo quod est, omnis homo iustus est, illa est ei opposita negatio quæ est, non omnis homo iustus est, nō illa quæ est, omnis homo iustus non est, ne sit ambiguum, utrum uniuersaliter an particulariter neget. Dictum est enim hanc negationem quæ est, omnis homo iustus non est, & uniuersalitatis interpretationem designare & particularitatis propositionem. Quoties uero particulare aliquid tollitur, in his non iam ad determinationem, sed ad prædicatum particula negationis apponitur, ut in eo quod est, quidam homo iustus est, nullus dicit, non quidā homo iustus est. Neq; enim hic ad determinationem particularem, quod est, quidam, negatio ponitur, sed dicimus, quidā homo iustus non est, s. ad prædicatum quod est iustus, unde etiā ad indeterminatas propositiones, quæ sunt sine omnis, aut nullus, aut alicuius determinatione, ad prædicatū semper apponitur particula negatiua, ut est homo iustus est: nemo enim dicit nō homo iustus est, sed homo iustus non est. In singularibus quoq; non dico, nō Socrates iustus est, sed Socrates iustus non est, & nisi aliquoties ambiguitas impediret, ad prædicatū semper negatio poneretur. Sed omnia quæcunq; in determinatione ponuntur, talia sunt, quæ aut totum colligant in affirmatiuo, ut est omnis, aut totum perimant in negatiuo, ut est nullus. aut colligant in affirmatiuo partem, ut est quidam. aut interimant in negatiuo partē, ut quidam non, aut in negatiuo perimant totum particulariter, ut est non omnis, sed quidā non, & non omnis, particulares negationes sunt. siue enim quis partem ex toto surripiat, particulare est, quod reliquit, quia a totius perfectione discessit. siue quis totū esse neget, siue partem relinquat, rursum particulare est, quod reliquum fit. nam cū dico, quidā homo iustus non est, abstulit partem. & rursus cū dico, non omnis homo iustus est, cū negaui omnem, aliquem qui iustus non esset ostendi. hæc ergo, non omnis, & quidā, determinationes planissimæ sunt, & communi intelligentiæ subiectæ, has duæ particulares recipiunt negationes, ut ea quæ est quidā non determinationē particularem negat. ea uero quæ est non omnis, uniuersalem negat determinationem, sed utræq; negationē (ut dictum est) in particularitatem cōstringunt. Quod aūt dicimus, nullus, proprium quoddam uidetur esse uocabulū: non omnis enim quod dicitur, omne, per aduerbiū negatiuum quod est non, adimit. Rursus cum dicimus quidam non, in eo quod est quidam aduerbium quod est non, additū, a subiecto termino particulare separat. nullus uero in uocabulo ipso quid separet non mōstrat, & uidetur quodammodo non potius esse negatio quā affirmatio, neque enim aduerbium est, nec coniunctio. aduerbium nanq; atq; coniunctio declinationibus carēt. nullus uero quod dicimus & generibus subiacet & inflectitur casibus, quid igitur est? an erit nomen? sed nulla negatio nomē esse monstratur. Quid sit ergo tali inuestigatione quærendum est: uidetur enim quod dicitur nullus tale esse, tanquam si dicamus, nec unus, nam qui dicit nullus homo animal est, tantundem ualet, quantum nec unus homo animal est. Quod uero dicimus ullus, hoc ab eo diminutiuum est quod est unus. Diminutiuo nanque unius ullus est, tanquam si diceremus ullus, ergo plus negat, quisquis etiam diminutionem neget, ut si quis dicat non modo non habet gemmam, quod maius est: uerumetiam nec gemmulam, quod est minus. Sic ergo qui negare uult etiam unum, plus negat si dicat, nec ipsum unius diminutiuum illud esse quod dicitur, ut si quis uelit dicere nec unum esse hominem in theatro, ita dicat, non modo illic unus homo non est: uerum nec ullus, cum ergo dicimus nullus, ita præponimus tanquā si dicamus nec ullus, tenet igitur hæc in se determinatio, quæ est nullus, uicem negationis & nominis. negationis quidem in eo quod est nec, nominis uero in eo quod est ullus, qď est diminutiuū unius. Ita igitur maxima fit negatio rei paruissimę, quod est unus, si ipsius diminutiuū quoq; subtrahat, quod est ullus. quare & oēm, & quendam, statim tollit negatio, quæ unius quoq; ipsius diminutiuū prædicatione subducit, ut ea quæ est, nullus homo iustus est. hoc. n. tantum est, tanquam si dicat, nō ullus homo iustus est, hoc idē ualet tanquam si dicatur, non unus hō iustus est. Quare, quoniam de his, quoq; sufficienter dictū est, ad Aristotelis uerba consequenti ordine ueniamus.

16 *Si ergo uniuersaliter enunciet de uniuersali, quoniam est aut non est, erunt hæc contrariæ enunciationes, dico autem in uniuersali enunciationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est.*

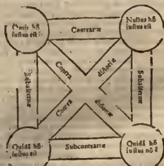
20. Demonstrare oppositionem contradictionis intendit, quoniam uiam reperiendi ordinemq; permiscuit, iccirco nos quoq; pauca quædā prius ordinata expositione prædicimus, ne lector confusionis caligine atq; obscuritate turbetur. Omnium propositionum quæ sunt simplices, quas categoricas græci uocant, nos prædicatiuas dicere possumus, quatuor sunt diuersitates. Aut enim affirmatio est, & negatio uniuersalis, ut est, omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: aut affirmatio, & negatio particularis, ut est, quidā homo iustus est, quidā homo iustus non est. Aut affirmatio & negatio indefinita, ut homo iustus est, homo iustus nō est. Aut de singulari subiecto affirmatio & negatio, ut Cato iustus est, Cato iustus non est. Harū uero inter se ueritas falsitasq; non se habet similiter, sed diuerse. Et prius de uniuersalibus atq; particularibus, id est de his quæ determinatæ sunt, dicendū est, post de reliquis disputabitur. Disponatur ergo affirmatio uniuersalis, quæ est, Omnis homo iustus est, & contra hanc negatio uniuersalis, quæ est, Nullus homo iustus est: sub his autem, sub affirmatione quidem uniuersali, particularis affirmatio, quæ est, Quidā homo iustus est: sub uniuersali negatione, particularis negatio, quæ est. Quidam homo iustus nō est. hoc autem demonstrat descriptio subiecta.

Hæ igitur duæ uniuersalis affirmatio, & particularis affirmatio dicuntur subalternæ. Rursus uniuersalis negatio, & particularis negatio dicuntur subalternæ. Icirco quoniam particularitas semper sub uniuersalitate concluditur. in quibus illud est considerandum, q; ubi est affirmatio uniuersalis uera, affirmatio quoq; particularis uera est, & ubi negatio uniuersalis uera est, particularis quoq; negatio uera est. nam si uera est, oīs homo aīal est, uera est, quidā homo aīal est. & si uera est, quoniam nullus homo lapis est, uera est, quoniam quidam homo lapis non est. At si falsa sit particularis affirmatio, ut ea quæ est quidam homo lapis est, falsa est uniuersalis affirmatio, omnis homo lapis est. Idem in negatione. si enim negatio particularis falsa est, ut quidam homo animal non est, falsa est uniuersalis, nullus homo animal est, ita ut præcedunt uniuersales in uero, eodem modo præcedunt particulares in falso. Dicuntur uero affirmatio uniuersalis, & negatio uniuersalis contrariæ. Hoc autem icirco, quoniam contrariorum huiusmodi natura est, ut lōgissime

gissime a se distent, & si aliquam inter se habeant medietatem, non semper alterum ipsorum subiecto insit, ut album, & nigrum, non possumus dicere, quoniam omne corpus, aut album aut nigrum est, potest enim nec album, nec nigrum esse, & utrunq; falsum esse quod dicitur, iccirco quoniam medius est color. Quod si non habent medietatem, alterum ipsorum necesse est inhærere subiectis, ut cum dicimus omne corpus aut quietum est, aut mouetur. horū nihil est medium, & necesse est omne corpus uel consistere, uel moueri. ut autem in eodem simul possint esse contraria fieri nō potest. Neque enim possibile est, ut idem album nigrumq; sit, quod in affirmationibus & negationibus universalibus apparet. negatiua enim & affirmatiua uniuersales plurimum quidem distant a se, nā q illa ponit omnibus, illa tollit omnibus & totum negat. nam quæ dicit, omnis homo iustus est, omnem hominem ponit: quæ dicit, nullus homo iustus est. nihil eorum quæ in humanitatis sunt definitione iustū esse concedit. Ita ergo a se longissime discrepant. adhuc si ea quæ significant, habent inter se aliquam medietatem, unam ueram, unam falsam esse non est necesse, ut in eo quod est, omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quoniam potest quædam esse medietas, ut nec ullus homo iustus sit, cum sit quidam, nec omnis homo iustus sit, cum non sit quidam. Et possunt utræque falsæ & affirmatio & negatio reperiri. neque enim uerum est, aut omnem hominem iustum esse, aut nullum hominem iustum esse. Quocirca potest fieri, ut in his in quibus aliqua medietas inuenitur, uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio ueritatem falsitatemq; non diuidant, sed utræque sint falsæ, ad exemplū scilicet contrariorum, quæ aliquam inter se continent medietatē. Potest enim in illis fieri, ut utraq; contraria possint non inesse subiecto. sicut supra docuimus. In his uero, quæ medietate carent, necesse est ut una uera sit semper, altera semper falsa, ut in eo quod est, omnis homo animal est, nullus homo animal est, hæ propositiones huiusmodi sunt, ut una uera sit & una falsa iccirco, quoniam inter animal esse & non esse, nihil interest, ad eorum scilicet contrariorum similitudinem quæ medietatē carent. In illis enim necesse erat alterum inesse subiecto. Sic ergo uniuersalis affirmatio, & uniuersalis negatio utræq; falsæ esse possunt. Vt uero una uera sit, altera falsa, id quoq; conceditur. ut utræq; sint ueræ, fieri non potest, sicut illud quoque uerū est, contraria simul esse non posse. Rectissime igitur uniuersalis affirmatio, uniuersalisq; negatio contrariæ nominantur. Particularis autem affirmatio quæ est, quidam homo iustus est, & particularis negatio, quæ est, quidam homo iustus non est, uniuersalibus contrariis contrarias proprietates habent. Illa enim simul ueræ esse non poterat, hi uero essent simul falsæ, sæpe aliqua ratione concedebatur. Particulares uero ut utræq; ueræ sint, euenire potest, ut utræque falsæ sint, fieri non potest, ut in eo quod est, quidam homo iustus est. uerum est. quidam homo iustus non est, id quoque uerum est, ut utræq; falsæ sint, inueniri non potest, & in hoc quidem sunt dissimiles contrariis. Similes autem eis uidentur, q sicut contrariæ aliquoties uerum falsumq; diuidunt, ut una uera sit altera falsa, ita quoq; & particularis una uera potest esse, altera falsa, ut quidam homo animal est, quidā homo animal nō est. Seruant autem stabilem incommutabilemq; ordinem & similitudinis & contrarietatis. Contrariæ enim qm̄ possunt esse utræq; falsæ, in quibuscunq; utræq; falsæ cōtrariæ reperiuntur, in his subcontrariæ utræq; ueræ sunt. Sed quoniam utræq; contrariæ ueræ inueniri non possunt, ideo utræq; subcontrariæ falsæ nequeunt reperiri, ut in eo quod est omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quoniā hæ falsæ sunt, hæ quas sub se continent, particulares ueræ sunt, ut est, quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. sed si uniuersales inter se uerum falsumq; diuidunt, & una uera est, & altera falsa. particulares quoque idem faciunt, ut in eo quod est, omnis homo animal est, nullus homo animal est. uniuersalis affirmatio uera est, falsa negatio. Sed cum dico quidam homo animal est, quidam homo animal non est, particularis affirmatio uera est; falsa negatio particularis. Hæ igitur dicuntur sub contrariæ, uel q sub contrariis positæ sunt, uel q ipsæ superioribus sub quibus sunt (ut dictum est) contrarias proprietates habent. In hac igitur recta oppositione contrariarum, & subcontrariarum in superioribus utrisque falsitas esse potest, nunquā ueritas, in inferioribus uero utrisque quidem ueritas inesse potest, nunquā falsitas. Sin uero quis respiciat angulares & uniuersalem affirmationem particulari opponat negationi, uniuersalemq; negationemq; particulari cōparet affirmationi, una uera semper, falsa altera reperietur. Nec unquam fieri potest, ut affirmatione uniuersali uera particularis negatio nō falsa sit: uel hac uera, non illam cōtinuo falsitas subsequatur. Rursus si negatio uniuersalis uera est, falsa particularis affirmatio. si particularis affirmatio uera est, falsa uniuersalis negatio est, licet autem hoc & in subiecta descriptione metiri, & in aliis quoque terminis quoscunque sibi mens considerantis affinxerit, idem uidebit. nam in eo quod est omnis homo iustus est, quoniam hæc falsa est, uera est, quidam homo iustus non est. Et rursus in eo quod est, nullus homo iustus est, quoniam falsa negatio est, uera est affirmatio, quidam homo iustus est. Hæc autem uniuersalis affirmatio & particularis negatio, quæ sunt angulares: & uniuersalis negatio, & particularis affirmatio: quæ ipsæ quoque sunt angulares, contradictoriæ nominantur. Et hæc illa est quā quærit contradictio, in qua una semper uera, altera semper falsa sit. Superioris autem disputationis integrū descriptionis subdimus exemplar: quatenus quod animo cogitationeq; conceptum est, oculis expositum memoriæ tenacius infigatur.

Affirmatio uniuersalis — Negatio uniuersalis

Affirmatio particularis — Negatio particularis

His ergo ita sese habētibus, indefinitas propositiones singularesq; uideamus: & primū de indefinitis disputandū est. Indefinitæ igitur per se ueritatē falsitatēq; nō diuidunt. etenim cū dico, homo iustus est, hō iustus non est: utrasq; ueras cōtingit esse indefinitas. Quocirca eas a contradictione separamus, contradictio nanq; cōstituitur (ut sæpe dictum est) co quod nunquam utræq; ueræ, aut utræq; falsæ, reperiri queāt, sed una semper ueritatis, altera falsitatis capax est. Sed quæ uniuersalitatē proferūt indefinitam, illæ definitarum particularium uim tenēt. Tale enim est quod dico, hō iustus est, tanquā si dicam, quidā homo iustus est. & rursus tale est quod dico, homo iustus nō est, tanquam si dicā, quidam homo iustus nō est. hoc illa res approbat, quod quemadmodum definitæ, & particulares in aliquibus ueræ esse possunt, in aliquibus uerum falsumq; diuidunt, nunquam uero utrasq; falsas esse contingit, ita quoq; in indefinitis uniuersale significantibus, utrasque simul ueras esse contingit, ut in eo quod dicimus, homo iustus est, homo iustus non est. utrasque falsas proferre impossibile est, sed unam ueram, alteram falsam in

his

his facillime reperimus, in his scilicet terminis, qui naturaliter, & necessario subiectis substãtiis inhærescunt, uel in his qui inesse non possunt, ut quoniã animal homini ex necessitate inest, si quis dixit, homo animal est, idq; negetur, homo animal non est. uel homo lapis est, homo lapis non est, una uera statim, falsa altera reperitur, atq; ideo hæ contra uniuersales uniuersaliter prædicatas faciunt contradictionem. nã si contra illam quæ est, omnis homo iustus est. ea q̃ est, homo iustus non est in oppositione cõstituatur, una semper uera est, altera falsa. Et si contra eam quæ est, nullus homo iustus est, indefinita propositio quæ est, homo iustus est opponatur, uerum inter se propositiones falsumq; distribuunt, sicut definitæ quoq; uniuersaliũ propositiones, secundum particulares, atq; uniuersales oppositæ quantitates, contradictorias faciunt oppositiones. Quare cõstat eas, quæ uniuersale non uniuersaliter proferunt, & sunt indefinitæ, neq; particulare neq; uniuersale proferentes, ipsas quidẽ non semper inter se uerũ falsumq; diuidere, particularibus tamen definitis esse consimiles. Singulares uero quæ sunt, unũ oppositionis modum inter se tenent. has si ad idem subiectum, ad idẽ prædicatum, ad eandẽ partem, ad idem tempus, ad eandem relationem, eodem modo proposueris, inter se uerũ falsum'ue distribuunt, ut est Socrates iustus est, Socrates iustus non est. Sunt igitur duæ contradictiones, una quæ fit in uniuersalibus singulariter particularibus contra positis, altera quę fit in singularibus, cũ omnibus his quas in sophisticis elenchis exposuit, determinationibus oppositis. Quare quoniam quemadmodũ se habeant propositiones, quoq; modo faciant cõtradictorias oppositiones ostendimus, ad ipsa Aristoteles uerba ueniamus, in quibus per hæc ante cognita facilis poterit euenire cognitio. Superioris descriptionis intelligentiã plenius notat. Ait.n. quando res uniuersalis uniuersaliter designatur, & eam quis uniuersaliter affirmat, si eandẽ alius uniuersaliter neget, ita sibimet cõparatas propositiones esse cõtrarias. Atq; in hoc suam sententiã manifestius ostendit. Ait enim, dico autẽ uniuersalem enunciationem in uniuersali, ut omnis homo albus est. nã cum uniuersalis sit homo, in uniuersali homine uniuersalis est enũciatio, per q̃ dicitur omnis homo. Res ergo uniuersalis, id est homo, per omnis q̃ est determinatio uniuersaliter prædicata est, & hoc affirmatiue. negatiue uero uniuersaliter ita dicetur, nullus homo albus est. nullus.n. uniuersalitas uniuersalitati quæ est homo, adiecta est. hoc modo igitur uniuersale uniuersaliter enunciãtes affirmatio & negatio contrariæ sunt, sicut & ipse testatur, & nos in superiori expositione digessimus.

Quando autem de uniuersalibus non uniuersaliter, non sunt hæ contrariæ: quæ autem significantur, est esse aliquãdo contraria. dico autem non uniuersaliter enunciare de his, quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo. non est albus homo. cum enim uniuersale sit homo, nõ uniuersaliter utitur enunciatione. omnis namque non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter.

21. Volenti indefinitam propositionẽ, qualis esset, ostendere, non modo auferenda fuit ab uniuersali termino uniuersalis determinatio, uerũ etiam particularis, & oportuit dici hoc modo. Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter neq; particulariter non sunt contrariæ. Nunc autẽ quoniã non addidit neq; particulariter, uidetur nõ de indefinitis, in quibus neq; uniuersalitas neq; particularitas adest, sed tantũ de particularibus loqui, a quibus solũ uniuersale, non etiã particulare subtraxit. sed quid uelit ostẽdere ipse cõuenientibus exemplis edocuit. Non.n. posuit exẽpla particularis ꝓpositionis, sed indefinitæ. Ait.n. dico autẽ nõ uniuersaliter enunciare in his quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo, nõ est albus homo. Quod si particularẽ monstrare uoluisset, ita diceret, ut est, quidã homo albus. nõ est quidã homo albus. sed quoniam per exemplum quid uellet ostendit, nos quoq; superiori propositioni q̃ est, Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter dictũ esse putemus, aut particulariter, ut & particularitatem & uniuersalitatem, ex tota auferat dictione, ut post exempla docuerunt, non eum loqui de particularibus, sed de indefinita. Quare hoc dicit, ut si neque uniuersales sint ꝓpositiones, neq; particulares, qđ subaudiendum est, illæ nõ sunt cõtrariæ: sunt enim contrariæ quæ uniuersaliter uniuersalẽ terminũ proponunt. Indefinitæ uero ad uniuersalẽ terminũ, uniuersalem determinationem nõ habent. Iccirco autẽ ab indefinitis uniuersalitatem solã, & non particularitatem quoq; seiunxit, q indefinitas propositiones a contrariis solũ non etiã a particularibus segregabat. Quod autẽ dico tale est, si uellet ostẽdere indefinitas propositiones proprie, diceret indefinitas neq; particulares esse, neq; uniuersales, quæ autẽ in uniuersali, neq; uniuersaliter, neq; particulariter proponuntur, id est quæ neq; uniuersales sunt, neq; particulares indefinitæ sunt. nã quæ neq; uniuersales sunt, neq; particulares, hæ neq; contrariæ sunt, neq; subcontrariæ. Subcontrariæ quidẽ iccirco nõ sunt, quia non habent additã particularem determinationem: iccirco uero cõtrariæ nõ sunt, quia determinatio uniuersalis in his non est. Nunc autẽ cum tantum uellet ostendere eas cõtrarias non esse, de subcõtrariis uero, in præsenti uellet omittere, has esse indefinitas dixit, quæ uniuersale determinatũ uniuersaliter non habent, ut.s. has non esse contrarias intelligeremus. Iccirco uero nõ adiecit particularitatem eas nõ habere, quoniã a solis cõtrariis separare indefinitas uolebat, nõ etiam a subcontrariis. Ergo si indefinitas a contrariis & subcontrariis separare uoluisset, ita diceret. Quando autẽ in uniuersalibus, nõ uniuersaliter, nec particulariter, non sunt contrariæ, neq; subcontrariæ. Sed quoniã non eas uolebat nũc, nõ esse subcontrarias demonstrare, sed tantũ non esse cõtrarias: iccirco ei dicto qđ est, Quando autẽ in uniuersalibus, nõ uniuersaliter, nõ addidit, uel particulariter: hoc.n. si addidisset, ad subcõtrarias tenderet, de quibus nihil est additum. quare hoc dicit. hæ q̃ indefinitæ sunt, qm̃ non habent uniuersalitatem, contrariæ nõ sunt. Sed cum per se quidẽ contrariæ non sint, possunt tñ quædã significare contraria. hoc quid sit multipliciter expositorũ sententiis expeditur. Herminus nanq; dicit, icirco indefinitas posse aliquando significare cõtraria, cũ ipsæ careant cõtrarietate, quippe q̃ uniuersaliũ rei ñ sunt, additũ tamẽ uniuersale non habent in solis his, quibus ea q̃ affirmatur, aut negantur subiecto naturaliter insunt. ut cũ dicimus homo rationalis est, homo rationalis nõ est qm̃ rationalitas huiusmodi est, q̃ in natura sit hominis. Et affirmatio, & negatio inter se uerũ falsumq; diuidunt, & quodãmodo ab his cõtraria designantur. Sed nihil hoc attinet ad contraria significanda in his q̃ sunt indefinita. nam etiam particulares ipsæ quoq; in talibus uerũ falsumq; diuidunt, ut est quidam homo rationalis est, quidã homo rationalis nõ est. has igitur secundũ Herminum uidemus posse significare cõtraria. Cur ergo dixit in his quoq; quoniã quidem contrariæ non sunt, q̃ autẽ significantur est esse contraria. Alexander autẽ hoc dicit: quoniã indefinitæ sunt hæ, nihil eas inquit prohibet, sicut ad particulares ita quoq; ad uniuersales reducere, quæ uidentur esse contrariæ, ut in eo qđ est. homo animal est, homo animal nõ est, quoniã hę propositiones indefinitæ sunt, possunt accipi quasi cõtrariæ. nã si dicimus homo animal est, potest ita accipi tanquã si dicatur, omnis homo animal est, & rursus homo animal non est, ita audiri potest, tanquã si dicatur, nullus homo animal est. Cum autẽ dicitur homo ambulat, homo nõ ambulat, nõ ad contrarias, sed ad subcontrarias mens ducitur auditoris. quocirca possunt indefinitæ aliquãdo significare contraria, quoniã eo ipso, quo sunt indefinitæ, nihil eas prohibet ad contrariorum significationẽ uniuersaliumq; reduci. Et hæc quidẽ sententia habet aliquid rationis, nõ tamen integre id, qđ ab Aristotele dicitur, ostendit, & meliorẽ sententiã sponte reiecit, quã Porphyrius approbauit: sunt enim quædã negationes, quę intra se affirmationis eius quam negant, retineant contrarietatem, ut in eo quod est, sanus est, & non est sanus, id quod dicitur non est sanus, significat æger est, quod est contrariũ sano esse. Rursus cum dicimus homo albus est, si cõtra hãc negemus, per eam quæ dicit, homo albus non est, significare poterit, quoniã homo niger est. nam qui niger est, albus nõ

est, sed nigrum esse & album non esse contrarium est. Quare significant quædam negationes affirmationesq; contraria, sed hoc non semper. nam in eo quod est homo ambulat, homo nõ ambulat, nullũ contrarium continetur. Ambulationi enim nihil est contrariũ, atq; ideo dicit: constat duas has quidem contrarias nõ esse idcirco, ꝙ cũ sint uniuersales, non uniuersaliter enuncientur. Posse autẽ aliquoties contraria significare, cum intra negationem contrariũ affirmationis includatur. Aspasius uero & Alexander hanc posteriorem non probant. Nos uero dicimus non quidẽ Alexandri sententiam abhorrere ratione, sed hanc Porphyrii esse meliorẽ. nam quod ait, quando autẽ in uniuersalibus, non uniuersaliter, nõ sunt contrariæ: quæ autẽ significantur, est esse contraria, ab Alexandro nõ est expositũ, sed tantum dictum quando possunt esse propositiones ipsæ cõtrariæ, a Porphyrio uero diligenter est expositũ, quando ea quæ significantur, possint esse contraria. Quod ipse Aristotelis textus expressit, quanquã Alexander quoq; eandem quã Porphyrius exposuit, uiderit expositionẽ. Eam tamen (ut dictum est) spõte reiecit, & sibi huiusmodi expositionis confirmauit sententiam displicere. Mihi uero aut utræq; recipiendæ expositiones uidentur, aut melior iudicanda posterior: hoc enim ipse quoq; Aristoteles quodammodo subter ostendit, cũ dicit. Simul enim uerũ est dicere, quoniam est homo albus, & nõ est homo albus. & est homo probus, & non est homo probus: si enim turpis est, non est probus, & si fit aliquid, etiam non est. Cuius quidẽ loci quæ sit expositio, cum ad id uenerimus, demonstrabimus. Cognoscendum autẽ est, & memoria retinendum, ꝙ quæcunq; propositiones uniuersales uniuersaliter fuerint prædicatæ, si hæ affirmatiuæ, illæ uero sint negatiuæ, semper utrasq; esse contrarias, si nihil æquiuocationis, aut temporis, aut aliquorũ quæ supra determinata sunt, ad faciendam oppositionem contrarietatis impedit. Non tamen omnes quæcunq; contrariæ sunt, hæ aut in uniuersalibus uniuersaliter ponunt enunciationẽ, aut una affirmatiua est, altera negatiua, ut in eo quod est, Socrates sanus est, Socrates æger est. Hic enim neq; in uniuersali uniuersalitas posita est, neq; rursus una est affirmatio, altera negatio, sed sunt contrariæ propositiones. Contraria enim sunt, quæ significant. quocirca rectissime dictũ est, ꝙ quæcunq; in uniuersalibus uniuersaliter enũciarent, si una earum esset affirmatiua, altera negatiua, statim naturaliter essent contrariæ. Quæ autem contrariæ essent, non necesse est eas, uel uniuersale uniuersaliter enunciare, uel unã esse affirmatiuã, alteram negatiuam. Sed aliquoties quidem posse has esse cõtrarias, quæ uniuersale in uniuersalibus non significarent: sed hoc in his tantũ, quæ essent in subiecto, de quo fit affirmatio naturalis, ut in eo qđ est animal, & homo. Cum dicimus homo animal est, homo animal nõ est, quoniam in natura hominis animal est, idcirco hæc affirmans illa negans uidentur esse contraria, quanquam illic nulla determinatio neq; particularitatis, neque uniuersalitatis addatur.

In eo uero quod uniuersale prædicatur, id quod est uniuersaliter prædicare, non est uerum. nulla enim affirmatio erit uera, in qua uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

52. Quod dicit huiusmodi est, omnis propositio simplex duobus terminis constat, his sæpe additur, aut uniuersalitatis, aut particularitatis determinatio, sed ad quam partem hæ determinationes addantur, exponit. Videtur enim Aristoteli prædicato termino determinationem non oportere cõiungi: in hac enim propositione, q̃ est homo animal est, quæritur, subiectum ne debeat cum determinatione dici, ut sit omnis homo animal est: an prædicatum, ut sit homo omne animal est: an utrumq;, ut sit omnis homo omne animal est. Sed neutrum eorum quæ posterius dicta sunt, fieri oportet. nanque ad prædicatum nunquam determinatio iungitur, sed ad subiectum tantum: neque enim uerum est dicere, omne animal omnis homo est, idcirco quoniam omnis prædicatio, aut maior est subiecto, aut æqualis, ut in eo qđ dicimus, omnis homo animal est, plus est animal, quam homo. Et rursus in eo quod dicimus homo risibilis est, risibile æquatur homini: ut autẽ sit minus prædicatum, atq; angustius subiecto, fieri nõ potest. Ergo in his prædicatis quæ subiecto maiora sunt, ut in eo qđ est animal perspicue falsa est propositio, si determinatio uniuersalitatis ad prædicatũ terminum, ponitur. nã si dicamus homo est animal, animal qđ maius est homine per hanc determinationem ad subiectum hominẽ usq; coarctabimus, cum non solum ad hominẽ, sed ad alia quoq; nomen animalis possit aptari. Rursus in iis q̃ æqualia sunt, idem euenit. nam si dicã, omnis homo omne risibile est, primũ si ad humanitatem ipsam referam, superfluum est adiicere determinationem. Quod si ad singulos quosq; hominũ, falsa est propositio. nam cũ dico omnis homo omne risibile est, hoc uideor significare, singuli homines omne risibile sunt, ꝙ fieri nõ potest. Non igitur ad prædicatũ, sed ad subiectũ determinatio ponenda. Verba autẽ Aristotelis hoc modo sunt, & ad hanc sententiam ducũtur. in his prædicatis, quæ sunt uniuersalia, his adiicere uniuersale aliquid, ut uniuersale prædicatũ uniuersaliter prædicetur, nõ est uerũ. hoc enim est quod ait, In eo uero qđ prædicat uniuersale, id est quod habet prędicatũ uniuersale, ipsum uniuersale prædicatũ uniuersaliter non est uerũ. In prædicato enim uniuersali, id est qđ uniuersale est, & prædicatur ipsum prędicatũ, quod uniuersale est, uniuersaliter prędicare, i. adiecta determinatione uniuersalitatis non est uerum. neq; enim potest fieri, ut ulla sit affirmatio uera, in qua de uniuersaliter prædicato uniuersalis determinatio prædicetur, eiusq; rei notionẽ exemplo aperit, dicens, ut omnis homo omne animal est, hoc autẽ quã sit inconueniens, supra iam diximus.

Opponi itaq; dico affirmationem negationi cõtradictoriæ, quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersali, ut omnis homo albus est, nõ omnis homo albus est. nullus homo albus est, quidam homo albus est. contrarie uero uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationem, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quocirca has quidem impossibile est, simul esse ueras: his uero oppositas, contingit aliquando in eodem: ut non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

53. Quæ sit integra contradictio, his uerbis ostendit, ait. n. illã esse oppositionẽ contradictoriam, quæcunq; dicit non esse uniuersaliter rem uniuersalẽ, contra eam, quæ rem uniuersalẽ uniuersaliter proponit, atq; hoc est, qđ ait. Opponi autem affirmationẽ negationi dico contradictorie, q̃ uniuersaliter significat, ei quæ nõ uniuersaliter. ut ei quæ est, omnis homo iustus est, opponitur ea quæ uniuersale significat non tamen uniuersaliter, ut ea q̃ est, quidã homo iustus non est: hominẽ enim uniuersalem significat nõ uniuersaliter, cũ dicit, nõ omnis homo iustus est. Hæc est. n. contradictoria oppositio, ut si sit uniuersalis affirmatio, sit particularis negatio. si sit uniuersalis negatio sit particularis affirmatio. Angulares. n. (ut dictum est) solæ faciũt cõtradictionem. Verba igitur se obscure habent, sed sententia manifesta est: dicit enim illa opponi contradictorie, affirmationẽ negationi, uel negationem affirmationi, quæcunq; id quod res altera uniuersale uniuersaliter significaret, eidẽ significaret, non uniuersaliter quod esset uniuersale, ut in his quas supra diximus, & ut hæc quæ est, omnis homo iustus est, rẽ uniuersalem uniuersaliter significauit, illa quæ est, non omnis homo iustus est, eidem affirmationi opposita, de uniuersali homine, non uniuersaliter negauit, dicens, non omnis homo iustus est. Rursus ea quæ dicit, nullus homo iustus est, rem uniuersalem uniuersaliter negauit, dicens nullus. Ea uero quæ dicit, quidam homo iustus est, rem uniuersalem particulariter affirmauit, & non uniuersaliter. hominem enim quendam iustum esse proposuit, sed non uniuersaliter enunciauit rem uniuersalem. Persequitur ergo omnes proprietates propositionum. Ait. n. Contrarie uero uniuersalẽ affirmationem, & uniuersalem negationem: sicut. n. supra dixit eas, quæ uniuersaliter uniuersale significarent, uel in affirmatione, uel in ne

gatione

gatione esse contrarias, ita nunc quoq; idem repetit, contrarias esse dicens uniuersalem affirmationẽ uniuersalemq; negationem: earumq; ponit exempla, quæ uniuersales utrasq; esse monstrarent, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. notum autem quę proprietas esset proposuit, dicens huiusmodi propositiones impossibile esse, utrasq; sibi in ueritate inuicẽ consentire, quæ autẽ his essent oppositæ contingere utrasq; ueras esse. sunt autẽ oppositæ his utræq; particulares. uniuersali enim affirmationi particularis negatio opponitur, & uniuersali negationi particularis affirmatio opposita est. quocirca hæ duæ, particularis negatio, & affirmatio, quæ oppositæ sunt affirmationi & negationi uniuersalibus angulariter, possunt aliquando esse ueræ & in eodẽ, ut in eo quod est, quidã homo iustus est, quidam homo iustus nõ est: sed quidam homo iustus est, opposita est ei, quę est, nullus homo iustus est, illa uero quæ est quidã homo iustus non est, opposita est ei q̃ est, omnis homo iustus est. Sed utræq; inter se quidẽ, quidã homo iustus est, & quidam homo iustus nõ est, in ueritate consentiunt. hoc est ergo quod ait, His uero oppositas contingit aliquando in eodẽ, easq; designet exemplis, ut non omnis homo albus est: est quidã homo albus. positis igitur duabus propositionibus, affirmatione uniuersali, & uniuersali negatione, ars danda est, qua renus earũ inueniantur opposita. Opposita autem dico cõtradictorie, nõ contrarie, neq; ullo modo alio. sit enim hæc affirmatio, omnis homo iustus est: & hæc negatio, nullus homo iustus est, contra affirmationem quæ est, omnis homo iustus est. uidentur esse negationes hæ, una, nullus homo iustus est, altera, quidã homo iustus non est. altera, non omnis homo iustus est, & postrema indefinita, homo iustus nõ est. Quæ harũ igitur cõtra eam quæ est, omnis homo iustus est contradictione cõstituitur? Contradictoriam autẽ uoco oppositionẽ, in qua affirmatio & negatio, neq; utręq; uerę sint, neq; falsæ utræq;, sed una semper uera, altera falsa. Si ergo opponatur contra eam, quæ est omnis homo iustus est, ea quæ est nullus homo iustus est, uniuersalis s. negatio, non est oppositio contradictoria, utræq; enim falsæ sunt. Si uero ponatur ea quæ est, homo iustus non est, indefinita, nec ipsa quoq; facit oppositionem: quoniam enim indefininita est, potest aliquoties pro uniuersali negatione, pro expectatione auditoris intelligi. quocirca nec ipsa facit oppositionem: si enim hoc modo audita sit, cum ita accipitur ut contraria, simul eas falsas inueniri cõtingit. Restat ergo, ut aut ea sit, quæ est, non omnis homo iustus est, aut ea quæ est, quidam homo iustus non est, sed hæ sibi consentiunt. Idem n. dicit qui proponit, quidam homo iustus non est, & idem qui dicit, nõ omnis homo iustus est. nam si quidã homo iustus nõ est, non omnis homo iustus est. & si non omnis homo iustus est, quidã homo iustus nõ est. Quare utræq; particulares negationes cõtradictorie opponuntur cõtra uniuersalẽ affirmationẽ. In his enim neq; ueræ utræq; sunt, neq; utræque falsæ, sed una uera, altera falsa. Rursus sit negatio uniuersalis ea quæ est, nullus homo iustus est. contra hanc uidẽtur opposiṭę affirmationes hæ, omnis homo iustus est, homo iustus est, quidam homo iustus est: sed contra hanc quæ est, nullus homo iustus est, si opponatur ea quæ est omnis homo iustus est, possunt utræque esse falsæ, quare non opponuntur contradictorie. At uero etiam ea quæ dicit, homo iustus est, quoniam indefinita est, potest ita in aliquibus intelligi, tanquam si dicat, omnis homo iustus est. Quod si sic est, poterit aliquando cum ea negatione quæ est, nullus homo iustus est, simul esse falsa, quare non est opposita. Relinquitur ergo, ut ea quæ est, quidam homo iustus est, contra eam quæ est, nullus homo iustus est, contradictorie uideatur opposita. angulariter igitur requirendæ sunt, ut contra uniuersalem affirmationem illa opponatur, quæ sub uniuersali negatione est. Contra uniuersalem negationem illa contradictorie constituatur, quæ est sub uniuersali affirmatione. quod scilicet uolens Aristoteles ostendere, sic ait.

23. *Quæcunq; igitur contradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter, necesse est alteram esse ueram, uel falsam. Et quæcunque in singularibus sunt, ut est Socrates albus est, non est Socrates albus,*

24. In illis enim quæ cõtradictoriæ sunt, uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, in his uerũ semper falsumq; diuiditur. contradictoriæ autẽ sunt uniuersalis affirmationis particularis negatio, & uniuersalis negationis particularis affirmatio. In his igitur una semper uera, altera semper falsa. Atq; hoc est quod ait, Quæcunq; igitur contradictiones sunt, uniuersaliũ uniuersaliter. & hic distinguendũ est, ut intelligatur sic: quæcunq; igitur cõtradictiones sunt uniuersaliũ propositionum uniuersaliter propositarũ, necesse est alterã uerã esse, alterã falsam. Et in his primũ diuiditur ueritas falsitasq;, quæ sibi, & quantitate, & qualitate oppositæ sunt. qualitate, q̃d illa negatio est, illa affirmatio. quantitate, quod illa uniuersalis, illa particularis est. secundo autẽ modo in iis quæ sunt singularia, si nullæ argumentorũ nebulæ sint, ueritas falsitasq; diuiditur. ut in eo q̃d est Socrates albus est, Socrates albus non est: una enim uera est, altera falsa est, si (ut dictum est) nulla ambiguitas æquiuocationis impediat.

Quæcunque autem uniuersalium non uniuersaliter, nõ hæc quidem semper uera est, illa uero falsa. Simul enim uerũ est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus, & est homo probus, & nõ est homo probus: si enim turpis est, non probus est, & si fit aliquid, etiamnum non est. Videbitur autem subito inconueniens esse, iccirco quoniam uidebitur significare, non est homo albus, simul etiã quoniam, nemo homo est albus: hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

25. Propositiones eas, quæ in uniuersalibus non uniuersaliter proferuntur, non semper ueras esse, uel falsas conatur ostendere, hoc autem per contraria monstrat. Ea enim propositio quæ est, homo albus est, & huius negatio q̃ est, homo albus nõ est, hoc mõ ostendũtur uerũ & falsum inter se interdũ non posse diuidere. nã si uerũ est, ut hæ duæ affirmationes, est homo albus, & est homo niger, utręq; uno tempore ueræ sint, uerũ est quoq; affirmationem indefinitã, & indefinitã negationẽ utrasq; ueras aliquoties inueniri. nam si uerum est, quoniã est homo albus, uerũ itidem est, quoniã est homo niger. nam cum gallus sit candidus, æthiops nigerrimus inuenitur: simul ergo uerũ est dicere, quoniam est homo albus, & est homo niger. sed qui niger est, albus nõ est, simul ergo uerũ est dicere, quoniã est homo albus, & nõ est homo albus. Idẽ quoq; de probo, & turpi: nam si uerũ est dicere, quoniã est homo probus: siquis hoc de philosopho dicat. & rursus quoniam est homo turpis uerũ est, siquis hoc de Sylla diceret, uerũ esset utrunq;, & quoniam est homo probus, & est homo turpis. sed qui turpis est, probus nõ est: simul igitur uerũ est dicere, quoniã est homo probus, & non est homo probus. Sed uidebitur fortasse aliquid sibi dixisse cõtrariũ ut difficilior procedat ostẽsio, q̃ per huiusmodi exẽpla proponitur, quæ cõtraria esse uideantur. Albus enim & niger, probus, & turpis contraria sunt, & fortasse dubitet quidam, utrum uno tempore contraria hæc in aliquibus ualeant reperiri. Sed adiecit exemplum aliud. Quod cum cõtraria non sint, tamen ex eo sicut in contrariis quoque negatio procreatur, ut siquis dicat, est homo probus, & alius dicat fit homo probus, siquis uel alio docente, uel seipso corrigente, aliqua disciplina bonis eniteat. Nihil ergo contrarium habet esse probum, & fieri probum: neque enim ita contrarium est, ut esse hominem probum, & esse hominem turpem. Quare si nihil contrarium habet, dubium non est quin simul esse possint. sed quod fit nondum est, adhuc cum fiat, quare nondum est probus qui fit probus. sed uerũ est dicere cum eo quod est: est homo probus, quoniam fit homo probus: sed qui fit probus homo, nõ est probus homo. uerum est igitur dicere simul, quoniam est homo probus, & non est homo probus, licet non inualida exempla sint posita de contrariis. Nihil enim proibet uno tempore contraria aliis, atq; aliis inesse subiectis: quocirca constat inde

finitas per id quod in exemplis supra posuit, simul aliquoties ueras uideri, & non semper inter se uerum falsumq; partiri. Quod uero ait, uidebitur autẽ subito inconueniens esse, iccirco quoniã uidetur significare, nõ est albus homo, simul etiam quoniã nemo homo albus est, huiusmodi est. Dixit.n. propositionem affirmationis eã, quæ dicit, est homo albus, ueram posse esse, cũ ea quæ dicit: non est homo albus. Nũc hoc notat, uidetur inquit aliquoties inconueniens esse, & incongruum dicere eam, quæ dicit est homo albus, & eã quæ est non est homo albus, simul ueras esse posse, iccirco ꝙ eã q̃ est, non est homo albus, emittit imaginationem quandã, ꝙ significet, quoniã nullus homo albus est. Videtur enim negatio huiusmodi quæ est: non est homo albus, illud quoq; significare simul: quoniã nullus homo albus est, ut siquis dixerit, non est homo albus, hoc eum dixisse putandũ sit, quoniam nullus homo albus est. Hoc autem inquit, idest nõ est homo albus, & rursus nullus homo albus est, neq; idem significant, neq; semper simul sunt. nam qui dicit nullus homo albus est, uniuersalitatẽ determinans, negationẽ de uniuersalitate proponit. Qui uero dicit, non est homo albus, nõ omnino de tota uniuersalitate negat, sed ei tantum sufficit de particularitate negasse, atq; ea, quæ est nullus homo albus est, si unus homo albus fuerit, falsa est. Ea uero quæ dicit, non est homo albus, si unus homo albus non fuerit, uera est, quare non significat idem. Dico autem quoniã, nec omnino quotiescunq; dictũ fuerit, quoniã non est homo albus, mox significat quoniam nullus est homo albus. nam cũ dico nullus homo albus est, hęc eadem significat, quoniã non est homo albus. Vniuersalis enim intra se continet indefinitam. Cum autẽ dicimus non est homo albus, non omnino significat, quoniã nullus homo albus est, indefinita enim non intra se continet uniuersalem. Superius nanq; monstrauimus, quod indefinitæ uim particularium obtinerent. Quare si cum est uniuersalis negatio, est indefinita negatio: cum uero est indefinita negatio: non omnino est uniuersalis negatio, non conuertitur secundum subsistendi consequentiam. quare non sunt simul. quæ enim non conuertuntur, simul non sunt, ut nos prædicamentorum liber edocuit. Quare neque idem significant negationes, non est homo albus, & nullus homo albus est, neq; simul sunt, quoniam non conuertuntur ad consequentiã subsistendi. Syrianus tamen nititur indefinitam negationem uim definitæ obtinere negationis ostendere, & hoc multis probare nititur argumentis, Aristotele maxime reclamante, neq; hoc tantũ suis, sed Platonicis quoque Aristotelicisq; rationibus probare contendit, eam quæ dicit, non est homo iustus, huiusmodi esse, qualis est ea quæ dicit, nullus homo iustus est. Sed nos Aristotelicæ autoritati seruientes, id quod ab illo ueraciter dicitur, approbamus. nam quod Syrianus dicit, indefinitam quidem affirmationem particularis obtinere uim, indefinitam uero negationem uniuersalis, quam mendaciter diceretur, quanq; utræque in particularibus rectissime proponerentur, & supra monstrauimus, & in his libris quos de categoricis syllogismis composuimus, idq; in libro primo diligẽter expręssimus. Nunc nobis ipse quoque Aristoteles testis est, & Syrianus facillima ratione conuincitur, quòd in Analyticis quoq; ex duabus indefinitis dicitur non posse colligi syllogismum, cum ex affirmatiua particulari, & negatiua uniuersali, particularis negatiua posit esse collectio. Quod si indefinitę affirmatio & negatio, negationis uniuersalis, & particularis affirmationis uim obtinerent, nunquã Aristoteles diceret has propositiones non colligere syllogismum. Sed illud uerius est, quoniam ex duabus particularibus nihil in qualibet propositionum complexione colligitur, quòd in his propositionibus, quæ indefinitæ sunt, nihil colligi dixit, quia particularium uim propositiones indefinitas arbitratus est obtinere. Quare multis modis Syriani argumenta franguntur. Sed nos expositionis cursum ad sequentia conuertamus.

Manifestum est autem, quoniam negatio una, unius affirmationis est. idem enim oportet negare negationẽ, quod affirmatio affirmauit, & de eodem, uel de aliquo singularium, uel de aliquo uniuersalium, uel uniuersaliter, uel non uniuersaliter. Dico autem, ut est Socrates albus, non est Socrates albus. Si autem aliud aliquid de eodem, uel de alio idem, non opposita erit, sed ab ea diuersa. Hinc autem quæ est, omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi autem quæ est, aliquis homo albus est: illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, homo albus est: illa quæ est nõ est homo albus.

36. Hinc quoq; apparet, affirmationem indefinitam & indefinitam negationem non semper unã in ueritate, aliã in falsitate consistere. Atq; hinc docetur indefinitam negationẽ non idem ualere, quod uniuersalis negatio potest, & est alia uniuersalis, alia indefinita negatio. nam si unicuiq; affirmationi una negatio uidetur opponi; cumq; diuersæ sint, ea affirmatio quæ dicit, est homo albus & ea q̃ dicit, est quidam homo albus, diuersas quoq; habebunt in negationibus enunciationes: & illa quidẽ, quæ indefinita est affirmatio, habebit indefinitam negationẽ, ut ea quæ dicit, est homo albus, huic opponitur, nõ est homo albus. ea uero quę dicit, est quidam homo albus, negationem habebit oppositam eam quę dicit, nullus homo albus est. Quare si particularis affirmatio definita, & rursus affirmatio indefinita a seipsæ diuersæ sunt, illud uerũ est, oppositas quoq; contradictorie negationes habere dissimiles. Quare ea quæ est, nullus homo iustus est, diuersa est ab ea quæ dicit, homo iustus non est, atq; hoc nunc Aristoteles exequitur. Ait enim unã semper negationem, contra unã affirmationem posse cõstitui, & eius causam conatur ostendere, ꝙ omnis negatio eosdẽ terminos habet in enunciatione, sed enunciandi modo diuersa est. nã quod ponit affirmatio, id aufert negatio, & quod illa prædicatum subiecto iungit, hoc illa diuidit atq; disiungit. Quare si idem subiectũ, idem prædicatum in negatione sit, qđ affirmatio ante posuerat: nõ est dubiũ quin unius affirmationis una negatio uideatur. nãm si duæ sint, aut subiectũ altera mutatura est, aut prædicatum. Sed quæcunque sunt huiusmodi, non sunt oppositæ: hoc enim est quod ait. Si autem aliud aliquid, uel de alio idem non opposita, sed erit ab ea diuersa. Sensus enim huiusmodi est. Si negatio aliud aliquid prædicando neget; quam in affirmatione fuit, ut si sit affirmatio, est homo albus, negatio dicat, non est homo iustus, aliud prædicauit in negatione, quam in affirmatione fuerat constitutum. uel si de alio subiecto quam in affirmatione fuerat: idem quod in affirmatione fuerit, dixerit prædicatum; ut si affirmatio sit, est homo iustus, negatio respondeat, non est Leo iustus, idem prædicatum est, subiecta sunt diuersa. Si ergo uel aliud aliquid prædicet in enunciatione propositio, uel de alio subiecto prædicet idem quod affirmatio ante posuerat, non erunt illa affirmatio, negatioq; oppositæ, sed tantum a se diuersæ. neque enim se perimunt, & hanc rem demonstratiuam addidit, & quæ esset argumentum unius affirmationis præter unam negationem esse non posse, siue in singularibus, ut in eo quod ipse dicit exemplo, est Socrates albus, non est Socrates albus: siue in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, cum his particulares in oppositione contradictorie constituuntur, ut in uniuersali uniuersaliter affirmatiua, omnis homo albus est, in uniuersali particulariter negatiua prædicetur, non omnis homo albus est. Illi uero quæ est in uniuersali particulariter affirmatiua, quidam homo albus est, opponatur uniuersalis uniuersaliter propositio negatiua, nullus homo albus est. illi uero quæ in uniuersali non uniuersaliter affirmatiua est: est homo albus, illa quæ in uniuersali non uniuersaliter negatiua est, Non est homo albus, ut qđ ait, uel de aliquo singularium, ad hæc pertinet exempla, est Socrates albus, non est Socrates albus. Quod autẽ secutus est, uel de aliquo uniuersaliũ uniuersaliter: ad illa exempla dictũ esse uidebitur, quæ sunt, omnis homo albus est. nõ omnis homo albus est. aliquis homo albus est. nullus homo albus

bus est. Quod uero addidit uel non uniuersaliter, scilicet in uniuersalibus, ad illa exempla retulit, quæ sunt homo albus est, homo albus non est.

Quod igitur una affirmatio uni negationi opponitur cõtradictorie, & quæ sunt hæ, dictum est, & q sunt aliæ contrariæ, & quæ sint hæ, dictum est. & quòd non omnis uera uel falsa contradictio, & quare, & quando uera uel falsa.

27. Hinc igitur omnia rursus breuissime repetit, dicẽs, iam se dixisse, quoniã uni negationi una affirmatio esset opposita, & hoc non quolibet modo, sed cõtradictorie, in quibus scilicet uerũ falsum'ue diuideretur. Dixisse etiam cõmemorat, quæ essent hæ, quas contradictorias nominaret, dixit autẽ esse angulares, affirmatiuã uniuersalem, & negatiuam particularem: rursus affirmatiuam particularem, & negatiuã uniuersalem. Differuit quoq; inquit, & q aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ. non enim eædem sunt contrariæ quæ sunt contradictoriæ. Contrariæ enim sunt uniuersalis affirmatio uniuersalisq; negatio. Exposui illud quoq; inquit, q non omnis uera uel falsa est contradictio, nunc autẽ contradictionem non illã proprie, sed cõmuniter de his dixit, quę sunt oppositæ, siue contrario modo, siue sub contrario. hæ nanq; non semper uerũ inter se falsumq; diuidebant, ut una semper esset uera, alia falsa. poterat enim fieri, ut cõtrariæ simul inuenirentur falsæ, subcontrariæ simul ueræ. De his autem quæ propriæ contradictoriæ sunt, de hinc sequitur, & se iam exposuisse commemorat. & quare una uera, altera falsa est, & quãdo. iccirco enim uniuersalis affirmatio particulari negationi in contradictione opponitur, q in omnibus a se ipsæ diuersæ sunt & qualitate & quantitate. illa enim est affirmatio, illa negatio. illa uniuersalis, illa particularis. Ideo ergo aut utræq; falsæ, aut utræque ueræ inueniri non possunt. Quando autẽ ita fuerit, cõstat unã ueram esse: alterã falsam. atq; hoc est quod ait. Et quare, & quando uera uel falsa dictum est. s. memorans quare oppositio, & quando una semper sit uera, altera falsa, tunc utiq; quando angulariter constituuntur, icciirco quoniã & quantitate a se propositiones & qualitate diuersæ sunt. Nobis autẽ dicendum est quando oppositiones contrariæ uel subcontrariæ, aut utræq; illæ simul falsæ sint, aut utręq; illæ simul ueræ: aut una falsa, alia rursus inueniatur uera. In cõtrariis enim si ea q̃ non insunt naturaliter, prædicentur: utræq; sunt falsæ, ut albedo, quoniã naturaliter homini nõ inest, utræq; falsæ sunt quæ albedinẽ prædicant. falsum est enim omnis homo albus est, & falsum est, nullus homo albus est. Sed quando illæ ambę falsæ sunt, ueræ sunt subcontrariæ. ut est, quidã homo albus est, quidã homo albus non est. Quod siquid naturale prædicetur in cõtrariis, affirmatio uera est, falsa negatio. ut quoniã naturale est homini esse animal, uera est ea quæ dicit, omnis homo animal est, falsa est q̃ dicit, nullus homo animal est. Eodem quoq; modo, in subcõtrariis uera est affirmatio, falsa negatio. Sin uero aliquid impossibile prædicetur, falsa est affirmatio, uera negatio. ut quoniã impossibile est hominem lapidem esse: si dicamus, omnis homo lapis est, falsum est. nullus homo lapis est, uerũ est. eandem quoq; uim retinet subcontrarii natura. affirmatio enim hic falsa est, uera negatio.

DE VERITATE ENVNCIATIONVM.

VNa autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, uel enim sit uniuersale uniuersaliter, uel non similiter. ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est. est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est. quidam homo albus est. si album unum significat.

28. Et quæ sunt a nobis diligenter superius exposita, nunc ipse clarius monstrat. diximus nanq; unam propositionem esse, quæ unam quamlibet rem significaret, & non plurimas, ita ut nec æquiuocum subiectum haberet, nec æquiuocum prædicatum. una enim propositio sic fit. nunc hoc dicit, una propositio est q̃ unã rem significat, id est quæ neq; æquiuocum habet subiectũ neq; prædicatum, siue autẽ uniuersalis sit affirmatio, siue uniuersalis negatio, siue particularis negatio, siue particularis affirmatio, siue indefinitæ utræq; siue cõtra se angulariter ponantur, una illa propositio est, quæ unã rem in affirmatione uel negatione significat. Sed hic quęstio est, quẽadmodum uniuersalis affirmatio unã rem significare possit, cũ uniuersalitas ipsa nõ de uno, sed de pluribus prædicetur. nam cũ dico, omnis homo albus est, singulos homines qui plures sunt significans, multa in ipsa affirmationis prædicatione designo. quocirca nulla erit affirmatio uel negatio uniuersalis, quæ unã rem significare possit, icctrco q ipsa uniuersalitas de pluribus (ut dictum est) indiuiduis prædicatur. Sed ad hoc respondemus, cũ uniuersale quiddã dicitur, ad unã quodãmodo collectionem totius propositionis ordo perducitur, & eius unitas nõ ad particularitatẽ, sed ad uniuersalitatem, quæ est una qualitas applicatur. ut cũ dicimus omnis homo iustus est, non tunc singulos intelligimus, sed ad unam humanitatem quicquid de homine dictũ est, dicitur. Quare siue sit uniuersalis affirmario, siue uniuersalis negatio, uel in singularibus, potest fieri ut hæ unæ sint, si una significatione teneantur. atq; hoc est quod ait, eas propositiones quas supra posuit, quæ sunt, omnis homo albus est, nõ omnis homo albus est. homo albus est, homo albus nõ est. nullus homo albus est, est quidam homo albus, unus uideri si album inquit unum significat. Si enim album quod pręḍicatur multa significet, uel si homo qui subiectus est, nõ unum, non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem in sequentibus clarius monstrat dicens.

Sin autem duobus unum nomen positum est, ex quibus non est unum, non est una affirmatio, neque una negatio.

29. Sensus huiusmodi est, si unũ nomen plura significet, ex quibus multis unũ effici non posit, illa affirmatio in qua illud nomen uel prædicatur uel subiicitur, multa significat, ut in eo quod est homo, qđ dicimus homo, significat animal, significat rationale, significat mortale, sed ex his quæ multa significat, unum potest effici, quod est animal rationale mortale. Quare hoc nomen homo, licet plura sint quæ significet, tamen quoniam coniuncta in unũ quodammodo ueniunt corpus. & unũ quiddam ex se iuncta perficiunt, cum id dictũ ita fuerit, quasi ex his q̃ significet: unũ aliquid fiat, unũ qđ tota illa iuncta perficiunt, nomen illud significare manifestum est. atq; hoc est quod ait. Sin uero duobus unũ nomen sit positũ, ex quibus non est unũ, non est una affirmatio nec una negatio. Si enim talia quilibet sermo plura significet: ex quibus iunctis unũ effici nequeat corpus, nec possint ea q̃ significantur, uno illo nomine in unã speciem substantiæ cõuenire, non est illa una affirmatio. Quale autem nomen sit, quod positũ unam affirmationem non faciat, icciirco q plura significet, ex quibus unum fieri non possit, exempli solertissima uirtute monstrauit dicens.

Vt siquis ponat hoc nomen tunica homini & equo, & dicat tunica est alba: hæc nõ est una affirmatio, nec una negatio. nihil enim differt quam hoc dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt, quam dicere, est homo albus, & est equus albus.

30. Siquis ponat homini & equo nomen tunica, inquit & in propositione nomen hoc ponatur, illa propositio non una, sed multiplex est. nam si uerbi gratia tunica homo atq; equus dicatur, ut cum dicit aliquis, tunica aut hominem designet aut equũ, ut siquis dicat in propositione sic, tunica alba est, nõ est una affirmatio, quod. n. dicit tunica alba est, huiusmodi est, quasi dicã homo & equus albus est. tunica enim hominem atq; equũ significatione monstrauit. Quod uero, dicit homo & equus albus est, nihil differt tanquam si dicã

equus albus est, & homo albus est, sed hæ duæ sunt propositiones & nõ similes. in his enim subiecta diuersa sunt. quocirca si hæ duæ affirmationes sunt, duplex quoq; illa est affirmatio, quæ dicit, homo atq; equus albus est. Quod si hæc rursus est duplex, quoniã hominem atq; equũ tunicam significare positũ est, cũ dicimus tunica alba est, non unũ sed plura significat. quocirca si ea affirmatio, quæ multa designat, non est una, hæc quoq; affirmatio una non erit. cuius aut prædicatio æquiuoca fuerit aut subiectum. atq; hoc est quod ait.

Si ergo hæ multa significant, & sunt plures: manifestũ est, quoniã & prima multa uel nihil significat. neq; enim aliquis est homo equus. quare nec in his necesse est hanc quidem contradictionem ueram esse, illam uero falsam.

31. Quod si inquit est equus albus, & est homo albus, multa significant, illa quoq; prima propositio, quæ est tunica alba est, unde hæ fluxerunt, multa designat, aut siquis dicat nõ eam multa significare, conredit profecto nihil omnino propositionis ipsius significatione mõstrari. Tunc enim nomẽ unum multa significans, in unã significationem poterat conuenire, quoties ex his quæ significabantur, una posset cõiungi constituiq; substantia, ut in eo quod supra posui, cum homo animal rationale & mortale significet, quæ in unũ possunt coniuncta congruere. Nunc autẽ si tunica hominem equumq; significet, multa designat, sed ea ipsa in unũ corpus non ueniunt. neq; enim fieri potest, ut aliquis homo equus sit. quare aut multa significat, quod uerũ est, aut si contendat non eam multa significare, sed quiddam ex his quæ significat iunctum. quoniã nihil est quod ex equo & homine coniungatur, nihil omnino significat. hoc enim est quod dixit; neq; enim est aliqs homo equus. & hoc quidẽ sub uno, accentu legendũ est, non discrete pronunciandum homo & rursus equus, sed homo equus, ut ex his iunctis appareat nihil omnino posse constitui. cur autẽ hoc dixerit, sequens mõstrat oratio. Si enim ita facienda propositio est, ut contra affirmationem huiusmodi opponatur negatio. quæ in oppositione uerũ falsumq; diuidit, ut una uera, altera falsa sit, unam oportet esse affirmationem, & unam negationem. quod cõtingit, si neq; subiectum, neq; prædicatum multa significet. quod si plura designet, & sit æquiuocum, non erit in huiusmodi ꝓpositionibus una sempet uera, altera falsa, Herminus uero sic sentit. Quod ait Aristoteles. Sin uero duobus nomen unum est positum, ex quibus non est unum, non est una affirmatio nec una negatio, ut in eo inquit quod est homo gressibilis est. quoniam quod dicimus gressibile, potest & bipes esse, & quadrupes & multipes animal demonstrari. Ex his inquit omnibus unum fit, quod est pedes habens. Ista inquit huiusmodi affirmatio non multa significat, sed sententiam Aristotelis omnino non sequitur. neque enim ex his omnibus unum fit. nec quadrupes & bipes & multipes, pedes habere faciunt. hic enim numerus pedum est, non pedum constitutio. quare Herminus prætermittendus est. Huic autem expositioni quam supra disserui, & Aspasius, & Porphyrius, & Alexander in his, quos in hunc librum edidere commentariis, consensere. sed ne diutius nobis Aristotelis exemplum caliginis obscuritatem ferat, hoc in aliquo noto exemplo uocabuloq; uidendum est. Cum enim dicimus, Aiax se peremit & Telamonis Aiacem filium, & Oileum demonstrat, ex quibus duobus unum fieri aliquid nõ potest. ex duobus enim indiuiduis nihil omnino coniungitur. Quare huiusmodi propositio multa significat. Sed hæc hactenus, nunc autem determinat hæc, quæ de propositionibus supra iam dixerat. non de omni tempore, sed de solis tantum prẹterito & prẹsenti, quemadmodum se in ueritate & falsitate habent disseruisset. In futuris uero non idem est, quale de pręsenti & prædicatio in propositione iudiciũ, idcirco quia iam uel cum contigit, uel cum est, definita ueritas & falsitas in propositionibus inuenitur, ut cum dico, Brutus consulatum primus instituit sub rege Tarquinio, dicat alius, Brutus consulatum non primus instituit sub rege Tarquinio. Hic una uera est, una falsa, etiam affirmatio definite uera est, definite falsa negatio. Rursus in præsenti cũ dicimus uernũ tempus est, uernũ tempus non est, si hoc uerno tempore dictũ sit, affirmatio uera est & definite uera, negatio falsa est & definite falsa. Quod si hoc autumno dictũ sit, definite falsa affirmatio, & definite est uera negatio, idcirco qđ siue in præsenti, siue in præterito ueritas affirmationis negationis'ue iam contingit, in futuro uero nõ eodem modo sese habet, ut cũ dicimus, Franci Gothos superabunt, siquis neget Franci Gothos non superabunt, una quidẽ uera est, altera falsa. Sed quæ uera quæ falsa sit, ante exitũ nullus agnoscit, atq; hoc est quod ait. in his ergo quæ sunt & quæ facta sunt, necesse est affirmationẽ uel negationẽ ueram esse uel falsam, in uniuersalibus quidẽ uniuersaliter, semper hanc quidẽ ueram, illam uero falsam. Et in his quæ sunt singularia, quẽadmodũ dictũ est, ut nõ modo una semper uera sit, altera falsa in tota cõtradictione. Sed illud quoq; habeat, ut in una qualibet definite ueritas aut falsitas reperiatur: ita ut in his singularibus ueritas & falsitas in propositionibus diuidatur, in uniuersalibus autẽ si his particularitates opponuntur (quẽadmodum dictum est) unã necesse est ueram esse, alteram falsam, sed nõ definita propositionum ueritate uel falsitate sicut supra disserui. Quare in sequentibus quædã de futuris tractanda sunt, & quoniam maius opus est quam hic breuiter dici posse uiderimus, & nos secundi uoluminis seriem longius extraximus, hoc loco fastidiosam longitudinem terminemus.

ANITII SEVERINI BOETHI

Editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER TERTIVS.

A quæ huius libri series continebit exponere, altioris pene tractatus est, quam ut in logica disciplina conueniat disputari. sed quoniã (ut sæpe dictum est) orationibus sensa proferuntur, quibus subiectas res esse manifestũ est, nõ est dubium quin quod in rebus sit idẽ, sæpe transferatur ad uoces. quare mihi recte cõsilium fuit, subtilissimas Aristotelis sententias gemino ordine cõmentationis aperire. nam quod prior tenet editio, ingredientibus ad hæc altiora & subtiliora, quandã quodãmodo faciliorem semitã parat. Quod autẽ secunda editio, in patefaciendis subtilibus sententiis elaborat, hoc studio doctrinaq; prouectis legendum discendumq; proponitur. Quare prius quædam pauca dicenda sunt, quatenus ea de quibus postea tractaturi sumus, hæc ipsa legentibus non uideantur ignota. Categoricas propositiones græci uocant, quæ sine aliqua conditione propositionis pronuntur, ut est, dies est, sol est, homo est, homo iustus est, sol calet, & cætera quæ sine alicuius conditionis modo atq; ligamine proponuntur. Sunt autem conditionales propõnes huiusmodi. si dies est, lux est, quas græci hypotheticas uocant. Conditionales autem dicuntur, quod talis quædam conditio proponitur, ut dicatur, si hoc est, illud est. & illas quidem quas categoricas græci nominant, latine prædicatiuas dicere possumus. nam si κατηγορία prædicamentum est, cur non quoque κατηγορικαὶ propositiones prædicatiuæ dicantur? Harũ autẽ quædam sunt, quæ cum sempiterna significent, sicut hæ res quas significãt semper sunt, & nunquã a ꝓpria natura discedunt, ita quoq; ipsę ꝓpositiones immutabili significatiõe sunt, ut siquis dicat, deus est, deus immortalis est. hę nanq; ꝓpositiones, sicut de immortalibus dicũtur, ita quoq; sempiternã habent & necessariã significationem, nec hoc in unius tẽpis natura ꝓspicitur, sed in omniũ. nã cũ dicimus deus immortalis est, uel immortalis fuit, uel immortalis erit, a ꝓpria significatiõis necessitate nil discrepat. necessarias autẽ propõnes uocamus, in quibus id quod dicitur, aut

fuisse

fuisse, aut esse, aut certe necesse est euenire: & hæc quidē q sempiterna significant, sempiternę necessitatis sunt. nam ēt si in his non sit manifesta ueritatis natura, nihil tamē prohibet, fixá esse necessitatis in natura constantiā, ut si nobis ignotū est, utrum paria sint astra, an imparia, non tamē iccirco poterit euenire, ut nec paria nec imparia, uideantur, sed sine ulla dubitatione, aut paria sunt, aut imparia. Omnis enim multitudo horū alterum retinet in natura. Quocirca, & in his, siquis dicat, astra paria sunt; aliusq; respondeat, astra paria nō sunt: uel siquis dica, astra imparia sunt; aliusq; respōdeat, astra imparia nō sunt, unus horū uerum ex necessitate proponit; & quanquam id quod quilibet horū uerum dixerit, nobis ignotum est, necesse est tamen immutabiliter esse quod dicitur. atq; hæ quidē sunt immutabiliter necessariæ ꝓpositiones. Aliæ uero sunt, quæ nō sempiterna significantes, sunt tamen & ipsæ necessariæ, quousq; illa subiecta sunt, de quibus propositio aliquid affirmat, aut negat, ut cū dico homo mortalis est. quandiu homo est, tandiu hominē mortalem esse necesse est. nā siquis dicat ignis calidus est, quādiu est ignis, tandiu ex necessitate uera est propositio. Aliæ uero sunt, quæ a natura necessitatis recedunt, & quædā tanū contingentia significant. sed hæc, aut æqualiter se ad affirmationem negationemq; habentia sunt, aut ad unū uergentia frequentius, æqualiter quidē se habent, ut siquis dicat, me hodie esse lauandū, hodie me non esse lauandū. Nihil enim uel negatio magis, uel affirmatio fiet. utræque enim æqualiter necessariæ non sunt. Illæ uero quæ plus ad alteram partem uergunt, huiusmodi sunt, ut siquis dicat hominem in senectute canescere, hominem in senectute non canescere, fit quidem frequentius ut canescat, non tamē interclusum est, ut non canescat. Prædicatiuarum autem propositionum natura ex rerum ueritate & falsitate colligitur. Quemadmodū res sese habent, ita sese propositiones habebunt, quæ res significant. nam si in se res ullam retinent necessitatem, propositiones quoque necessariæ sunt: sin uero tantum inesse significent, ut siquis dicat homo ambulat, homini ambulationem inesse monstrauit, præter aliquam necessitatem sunt, tantum inesse significantes omni uacuæ necessitate. Quòd si res impossibiles sunt, propositiones, quæ illas res demonstrant, impossibiles nominātur. sin uero res, cōtingenter sunt uenientes atque abeuntes, quæ illas prodit, contingens ꝓpositio nuncupatur. Quoniā aūt temporum alia sunt futura, alia præsentia, alia uero præterita, res quoq; subiectæ tēporibus, his quoq; tēporū diuersitatibus uariæ sunt. aliæ. n. prę sentis tēporis sunt, aliæ futuri, alię præteriti. Eodem quoq; modo propositiones alias præteriti temporis significatio tenet, ut cū dico Græci Troiā euertere, aliæ pręsentis, ut cum dico Francorum Gothorumq; pugna committitur, aliæ futuri, ut Persæ, & græci bello morituri sunt. Et de præteritis quidē & de præsentibus, ut res ipsæ stabiles sunt & definitę, sic & propositiones. nam quod factū est, non est non factum, & quod est non factum, nondū factum est. iccirco de eo qđ factum est, uerum est dicere definite, ꝙ factū est. & falsum est dicere ꝙ factum non est. rursus de eo quod factum non est, uerū est dicere ꝙ factum non est, falsum est, quod factum est. Et de præsenti quoq; quod fit, definitam habet naturam in eo quod fit. definitam quoq; in propositionibus ueritatē falsitatemq; habere necesse est. nam quod fit, definite uerum est dicere, quod fit, falsum ꝙ non fit. Quod non fit, uerū est dicere non fieri. falsum autem, fieri. De definitione ergo propositionum præteriti uel præsentis supra iam dictum est. Nunc uero ad illarum propositionum ueritatem falsitatemq; disputationis ordinem conuertit, quæ in futuro dicūtur, quæq; sunt contingentia. solet autem futura uocare, quæ eadem contingentia dicere consueuit. Contingens aūt secundum Aristotelicam sententiam est, quodcunq; aut casus fert, aut ex libero cuiuslibet arbitrio & propria uoluntate uenit, aut facilitate naturæ in utranq; partem redire possibile est, ut fiat, & non fiat. hæc ergo in præterito quidem, & præsenti definitum & constitutum habent euentum: quæ enim euenerunt non euenisse non possunt. & quæ nunc fiūt, ut nunc non fiant, cum sunt, fieri non potest. in his autem, quæ in futuro sunt, & contingentia sunt, & fieri potest aliquid, & non fieri. Sed quoniam tres modos supra posuimus contingentis, de quibus melius in physicis tractauimus, singulorum subdamus exēpla. Si hesterno die egressus domo inueni amicum, quem in animo habebam quærere. nō tamē tunc quærebam, ut non inuenirem quem inueni antequam inuenirem fieri poterat. cum autem inueni, uel postquam inueni, ut nō inuenissem fieri nō poterat. Rursus si ipse spōte, præterita nocte profectus sum in agrum, antequam hoc fieret, ut non proficiscerer fieri poterat. postquam profectus sum, uel cum profectus sum, ut id non fieret quod fiebat, aut non factum esset quod erat factum, fieri non ualebat. Amplius possibile est scindi hanc quam uestior tunicā. si hesterno die scissa est, cum scindebatur, aut postquam scissa est, ut nō scinderetur, aut non esse scissa, fieri nequibat. ante uero quam scinderetur fieri poterat, ut nō scinderetur. perspicuū ergo est in præsentibus atq; præteritis earundē rerū, quę sunt contingentes, definitū constitutumq; esse euentū. In futuris aūt unum quodlibet duorum fieri posse, unū uero definitum non esse, sed in utranq; partē uergere, & aut hoc quidem, aut illud ex necessitate euenire: ut autem hoc quodlibet definite, uel quodlibet aliud definite, fieri non posse. quæ enim contingentia sunt, in utraq; parte contingunt. quod autem dico tale est. egrediente me hodie domo, amicū inuenire, aut non inuenire necesse est. In omnibus enim aut affirmatio est, aut negatio, sed inuenire sine dubio definite, aut certe si hoc nō est rursus definite non inuenire, non est necesse: quemadmodū hesterno die quo amicum egrediens domo inueni, definitum est: definitū est autem, ꝙ nō est uerum me non inuenisse. non eodē modo in his, quæ sunt contingentia, & futura, sed tantum aut hoc quidē, aut illud est, & hoc ex necessitate. Quod autem una res, uel quilibet unus euētus, definitus & quasi certus sit, fieri non potest. & in hac re dissimiles sunt propositiones contingentium & futurorum, iis quæ sunt præteritorum uel præsentium. nā cum similes sint in eo quod in his aut affirmatio est, aut negatio, sicut etiā in iis, quæ sunt præterita uel præsentia, in illo diuersę sunt, ꝙ in his quidem idest præteritis & præsentibus rerum definitus euentus est. In futuris uero & contingentibus indefinitus est & incertus. Videntur tñ quædam præsentia, uel præterita incerta & indefinita, sed solū nobis ignorantibus, non naturæ. nam licet ignoremus nos utrū astra paria sint, an imparia. unū tamen quodlibet definite in natura stellarum esse manifestū est: & hoc nobis quidem ignotū est, naturæ uero notissimum. Sed non ita, hodie me uisurum esse amicum, aut nō uisurum. nobis quidem quid eueniat ignotum est, notum uero naturæ, non enim hoc naturaliter, sed casu euenit. Quare huiusmodi propositiones nō modo ad nostram, sed ad naturæ ipsius notitiam, secundum incertū euentum & incōstantem ueritatem atq; mendacium derivabuntur. talis enim est contingentis natura, ut uel in utraq; parte æqualiter sese habeat, ut hodie me esse lauandum, uel hodie me nō esse lauandū, uel in una plus, minus in altera, ut hominē canescere senescentē, uel hoīem non canescere senescentē. illud. n. plus fit, illud minus. sed nihil prohibet, id quod rarius fit, tamen fieri. De his ergo Aristotelica subtilitas disputatura, primū a singularibus inchoans, ad uniuersalia tractatui uiā pandit. duobus. n. modis contradictiones fiebant, aut in singularibus aut in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, & his oppositis. Ingreditur autem ex his tribus, quæ supra dicta sunt, ex casu, ex libero arbitrio, ex possibilitate, quæ omnia uno nomine utrumlibet uocauit, fingens. s. nomen ad hoc, quod nō unius & certi euentus ista sint, sed utriuslibet, & quomodo contingit ea fieri uel non fieri, hoc autem monstratiuum est naturæ instabilis, & ad utranque partem sine ullius rei obluctatione uergentis. Non autem oportet arbitrari illa esse utrumlibet, & contingentium naturæ, quæcunq; nobis ignota sunt. neq; enim si nobis ignotum est a Persis ad Græcos missos legatos, iccirco missos esse incerti euentus est. Nec si letale signum in ægrotantis facie medicina deprehendit, ut aliud esse non possit, nisi ille moriatur, nobis autem ignotum sit, propter artis imperitiam, iccirco illum ęgrum esse

moriturum, utrumlibet & contingentis naturæ esse iudicandum est: sed illa sola talia sine dubio esse putanda sunt, quæcunq; tecteto nobis ignota sunt, quod per propriam naturã qualem habeant euentum sciri non possunt, iccirco quoniã propria instabilitate naturæ ad utraq; uerguntur, idest ad affirmationis, & negationis euentum propria instabilitate atq; inconstantia permutantur. Est aũt inter philosophos disputatio de rerũ, quæ fiunt, causis necessitate ne omnia fiant, an quædã casu. & in hoc Epicureis & Stoicis & Peripateticis nostris magna cõtentio est, quorũ paulisper sententias explicemus. Peripatetici enim, quorũ Aristoteles princeps est, & casum, & liberi arbitriũ iudicũ, & necessitatem in rebus, quæ fiunt, quæq; aguntur, cum grauissima auctoritate, tum apertissima ratione confirmant. Et casum quidẽ esse in physicis probant. quoties aliquid igitur & non id euenit, propter quod illa res est cœpta, quæ agebatur, id quod euenit, ex casu euenisse putandũ est. & casus quidẽ non sine aliqua actione fit. Quoties aũt aliud quiddam euenit per actionem, quæ geritur, quã speratur illud euenisse casu Peripatetica probat auctoritas. Siquis.n. terram fodiens, uel scrobem demittens, agricultus causa, thesaurum reperiat: casu ille thesaurus inuentus est, non sine aliqua quidẽ actione. terra enim fossa est, cum thesaurus est inuentus, sed non illa erat agentis intẽtio, ut thesaurus inueniretur. Ergo aliquid agẽti homini, propter aliud tamen agenti, res diuersa successit. Hoc igitur ex casu euenire dicitur, quodcũq; per aliquam actionem euenit, non propter eam rem cœptam, quæ aliquid agenti successit. & hoc quidem in ipsa rerum natura est, ut non hoc ex nostra constaret ignorantia, ut non iccirco quædam esse casu uiderentur, quod nobis ignota essent: sed potius iccirco a nobis ignorentur, quod hæc in natura, quæcunq; casu fiunt, nullam necessitatis constantiam, aut prouidentiæ modũ tenerent. Stoici dum omnia quidem ex necessitate, & secundum prouidẽtiam fieri putant, id quod ex casu fit, non secundũ ipsius fortunæ naturam, sed secundum nostram ignorantiam mentiũtur. id enim casu fieri putant, quod cum necessitate fit, tamen ab hominibus ignoretur. Et de libero quoq; arbitrio eadem nobis pene illisq; contentio est. Nos.n. liberum arbitrium ponimus, nullo extrinsecus cogente in id quod nobis faciendum, uel non faciendum iudicantibus perpendentibusq; uideatur, ad quam rem, præsumpta prius cogitatiõe, perficiendã & agẽdam uenimus, ut & id quod fit, ex nobis, & ex nostro iudicio principiũ sumat, nullo extrinsecus, aut uiolenter cogente, aut uiolenter impediente. Stoici autem omnia necessitatibus dantes, conuerso quodam ordine liberũ uoluntatis arbitriũ custodire conantur. dicunt.n. naturaliter quidẽ alam habere quandã uoluntatẽ, ad quam propria natura ipsius uoluntatis impellitur. & sicut in corporibus inanimatis quædam naturaliter grauia feruntur ad terram, leuia sursum meant. & hæc natura fieri nullus dubitat. ita quoq; in hominibus & in cæteris aialibus uoluntatem quidẽ naturalẽ esse cunctis, & quicquid fit a nobis, secundũ uoluntatẽ, quæ naturalis nobis est, putant fieri. illud tñ addunt, quod ea uolumus, quæ prouidentiæ illius necessitas imperauit, ut sit quidẽ nobis uolũtas cõcessa naturaliter, & id qđ facimus uoluntate faciamus, quæ.s. in nobis est: ipsam tñ uoluntatẽ illius prouidẽtiæ necessitas cõstringit. ita fieri quidẽ omnia ex necessitate, quod uoluntas ipsa naturalis necessitatẽ sequatur, fieri ẽt quæ facimus ex nobis, quod ipsa uoluntas ex nobis est, & secundũ aialis naturam. Nos aũt liberũ uoluntatis arbitrium nõ id dicimus, qđ quisq; uoluerit, sed quod quisq; iudicio & examinatione collegerit. Alioqui multa animalia habebũt liberũ uoluntatis arbitrium. Illa.n. uidemus sponte quædã refugere, quibusdam sponte concurrere. Quod si uelle aliqd uel nolle, hoc recte liberi arbitrii uocabulo teneretur, non solũ hoc esset hominum, sed cæterorum quoq; animaliũ, quibus hanc liberi arbitrii potestatem abesse quis nesciat: sed est liberum arbitriũ, quod ipsa quoq; uocabula produnt, liberũ nobis de uoluntate iudiciũ. Quotiescunq; enim imaginationes quædam concurrunt animo, & uoluntatem irritant, eas ratio perpendit, & de his iudicat, & quod ei melius uidetur, cum arbitrio perpenderit, & iudicatione collegerit, facit: atque ideo quædam dulcia & speciem utilitatis monstrantia spernimus: quædam amara licet nolentes fortiter sustinemus. ideo non in uoluntate, sed in iudicatione uoluntatis, liberũ constat arbitrium, & nõ in imaginatione, sed in ipsius imaginationis perpẽsione consistit, atq; ideo quarundã actionũ nos ipsi principia, nõ sequaces sumus. hoc est.n. uti rõne uti iudicatione. Esse enim cõe nobis est cũ cæteris animantibus, sola ratione disiungimur. Quod si sola est iudicatione inter nos, & cætera animalia distantia, cur dubitemus rationem uti, hoc esse quod uti iudicatione: Quam siquis ex rebus tollat, rationem hominis sustulit, hominis ratione sublata, nec ipsa quoq; humanitas permanebit. Melius igitur Peripatetici nostri, & casum in rebus ipsis fortuitũ dãtes, sed præter ullam necessitatẽ: & liberũ quoq; arbitriũ neq; in necessitate, neq; in eo quod ex necessitate quidem nõ est, non tamen in nobis est, ut casus, sed in electione iudicationis & uoluntatis examinatione posuere. In eo aũt quod possibile esse dicitur, est quædã inter Peripateticos & Stoicos dissensio, quã hoc modo paucis absoluimus. Illi.n. definiunt possibile esse quod possit fieri, & quod fieri non prohibetur, ut fit, hoc ad nostrã possibilitatẽ referentes, ut quod nos possumus, id possibile dicerent. Quod uero nobis impossibile esset, id possibile negarẽt. Peripatetici aũt nõ in nobis hoc, sed in ipsa natura posuerunt, ut quædam ita possibilia essent fieri, ut essent possibilia non fieri, ut hunc calamum frangi quidem possibile est, & ẽt non frangi, & hoc non ad nostrã possibilitatẽ referunt, sed ad ipsius rei naturã. Cui sentẽtiæ cõtraria est illa, quæ dicit, omnia fato fieri, cuius Stoici auctores sunt. qđ enim fato fit, ex principalibus causis euenit. Sed si ita est, hoc quod nõ fiat, nõ potest permutari. Nos aũt ita dicimus quædã esse possibilia fieri, ut eadem sint ẽt possibilia nõ fieri, hoc nõ ex necessitate, nec possibilitate nostra mentiẽtes. His igitur expeditis illud addere sufficiat, hoc Aristoteli fixũ in sententia & disciplina retinenti, facile fuisse contingentiũ propositionũ modum de futuris ostendere, idest æqualiter se hre in affirmatione, & negatione, & in utraq; parte facere, atq; ideo determinatã euentus constantiã non habere: quod ni ita esset, omnia ex necessitate fieri crederentur, quod melius liquebit, cũ ad ipsa Aristotelis uerba uenerimus. Non autem incõmode neq; incongrue Aristoteles de rebus altioribus, & fortasse nõ pertinentibus ad artem logicam, disputationẽ transtulit, cum de propositionibus loqueretur. Neque enim esset firmam certitudinem & significantiã propositionum constituere, nisi hanc ex rebus ita esse probauisset. Prædicatiuæ enim propositiones (ut dictum est) non in sermonibus, neq; in complexione prædicationum, sed in rerũ significatione consistunt. Quare omnibus quæ prædicenda erant explicitis, ad ipsius Aristotelis sententias aperiendas enodandasq; perueniamus.

In his ergo & quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationem uel negationem, ueram uel falsam esse. Ac in uniuersalibus quidem uniuersaliter, semper hanc quidẽ ueram, illam uero falsam esse: & in ijs quæ sunt singularia, quemadmodum dictum est. in his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur, non est necesse, dictum est autem & de his.

32. Categoricas propositiones, quæ prædicatiuæ latinę possunt nominari (ut supra iam diximus) ex rebus quas ipsæ propositiones significãt, integra ratiocinandi norma di iudicat. Illæ nanq; quas hypotheticas uel conditionales uocamus ex ipsa conditione uim propriam trahunt, non ex his, quę significant. Cum enim dico, si homo est, animal est. & si lapis est, animal non est, illud est consequens, illud repugnans. quare ex consequentia & repugnantia propositionum tota in propositione uis uertitur. unde fit ut non significatio, sed conditio propositam hypotheticarum enunciationum uim naturamque constituat. Prædicatiuæ uero propositiones (ut dictum est) ex rebus principaliter substantiam sumunt, atque ideo, quoniam quædam res sunt præsentis temporis, quædam præteriti, sicut euentus ipse rerum præsen-

tis

tis temporis uel præteriti certus est, ita quoque prædicatiuarum propositionum de præteritis & præsentibus certa ueritas falsitasq; est. Erat aūt contradictionis modus duplex: aut enim uniuersales particularibus angulariter opponebantur, aut singularis significatio affirmatiua, singularē negationē contradictoria oppositione perimebat. Et in his una uera semper, altera falsa reperiebatur. In his aūt, quę essent indefinitæ, non necesse erat unā ueram esse, alteram falsam: sed in his in quibus ueritas & falsitas diuidebatur. in his non solū una uera semper est, altera semper falsa, in præterito, scilicet & in præsenti, sed ē una certam & definitā ueritatē retinet, certam & definitam altera falsitatē. In his aūt, quæ sūt in futuro, si necessariæ quidem propositiones sunt, licet secundum tempus futurum dicantur, necesse est tamen nō modo unam ueram esse, alteram falsam, sed etiam unam definite ueram, alteram falsam definite. ut cum dico, sol hoc anno uerno tempore in arietem uenturus est. Si hoc alius neget, non solū una uera est, altera falsa, sed etiam in hoc uera est affirmatio definite, falsa negatio. sed Aristoteles non solet illa futura uocare, quæ sunt necessaria, sed potius quæ sint contingentia. Contingentia aūt sunt (ut supra diximus) quęcunq; uel ad esse, uel non ad esse æqualiter sese habent, & sicut ipsa indefinitum habent & esse & non esse, ita quoque de his affirmationes & negationes indefinitam habent ueritatem uel falsitatem: cum una semper uera sit, semper altera falsa: sed quæ uera sit, quæue falsa, nondum in contingentibus notum est. nam sicut quæ sunt necessaria esse, in his esse definitum est: quæ autem sunt impossibilia esse, in his non esse definitum est: ita quoq; quæ possunt esse, & possunt nō esse, in his neq; esse, neq; nō esse est definitū, sed ueritas & falsitas ex eo qd est esse rei, & ex eo qd est non esse rei sumitur. nam si sit quod dicitur, uerum est: si non sit quod dicitur, falsum est. Igitur in contingentibus & futuris sicut ipsum esse & non esse instabile est: esse tamen aut non esse necesse est: ita quoq; in affirmationibus contingentia prodentibus, ueritas quidem & falsitas in incerto est. Quæ.n. uera sit, quæ falsa, secundum ipsarum propositionum naturam ignoratur: necesse est tamen unam ueram esse, alterā falsam. Porphyrius tamen quædam de Stoica dialectica permiscet, quæ cum latinis auribus nota non sint, nec hoc ipsum, quod in quæstione uenit, agnoscitur: atque ideo illa studio prætermittemus.

DE FVTVRIS CONTINGENTIBVS.

IN singularibus uero & futuris nō similiter. nam si omnis affirmatio uel negatio, uera uel falsa ast, & omne necesse est, uel esse, uel non esse. Quare si hic quidem dicat futurum aliquid: ille uero non dicat hoc idem ipsum: manifestum est, quoniam necesse est uerum dicere alterū ipsorum, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. utraque enim non erunt simul in talibus. nam si uerum est dicere, quoniam est album uel non album, necesse est albū esse, uel non album. Et si est album uel non album, uerum est, uel affirmare uel negare: & si non est, mentitur: & si mentitur, non est. Quare necesse est, aut affirmationem aut negationem ueram esse ue' falsam. Nihil ergo neque est, neq; fit, neq; casu, neq; utrumlibet, nec erit, nec non erit. sed ex necessitate omnia & non utrumlibet. aut enim qui dicit, uerus est: aut qui negat, similiter enim uel fieret, uel non fieret.

33. Geminas esse cōtradictiones in propositionibus supra iam dictum est, & nunc quoque commemorat, in quibus necesse est unam ueram esse, alteram falsam. sed ea quæ dicentur de futuris & contingentibus, melius intelligentur, si de his contingentibus loquamur, quæ in singulari contradictione proueniunt. est enim uniuersalium angularis contradictio in contingentibus huiusmodi. Cras omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt, Cras non omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt. In singularibus autem talis est. Cras Socrates in palestra pugnaturus est. Cras Socrates in palestca pugnaturus nō est. Non aūt oportet ignorare, nō esse similiter contingentes has, quæ dicunt Socrates morietur: & Socrates non morietur. & illas quæ dicunt, Socrates morietur cras, Socrates non morietur cras. Illæ.n. superiores omnino contingentes non sunt, sed sunt necessariæ. Morietur enim Socrates ex necessitate: hæ uero, quæ tēpus definiunt, nec ipsæ in numero contingentiū recipiuntur, idcirco quod nobis quidē, cras moriturum esse Socratem, incertum est: Naturæ aūt incertum non est. Atq; ideo nec deo quoq; incertum, qui ipsam naturā optime nouit. Sed illę sunt proprie contingentes, quę neq; in natura sunt, neq; in necessitate, sed aut in casu, aut in libero arbitrio, aut in possibilitate naturæ. Ex casu quidē, ut cum egredior domo, amicum uideam, non ob hoc egrediens. Ex libero arbitrio, ut quod possum & uelle & non uelle, an uelim hoc, antequam fiat, incertum. ex possibilitate, quod cum fieri possit & nō fieri possit, id antequam fiat, quod utroq; modo potest fieri, incertū sit. Ideoq; cras Socrates pugnaturus est in palæstra, cōtingens est, quod hoc ex libero uenit arbitrio. Ergo in huiusmodi contingentibus si in futuro una semper uara est, altera semper falsa, & una definite uera, altera falsa definite, & res uerbis congruerent, omnia necesse est esse, uel non esse, & quicquid fit, ex necessitate fit, & nihil neq; possibile est esse, quod possibile sit non esse, neq; liberum erit arbitriū, neque in rebus ullus casus erit, in omnibus necessitate dominā te. In his nāq;, idest in singularibus cōtradictionibus uerū dicere uterq; nō potest. Cōtradictoriæ.n. erant, quæ simul esse nō possent, sed nec utræq;, idest negationes atq; affirmationes falsæ esse in cōtradictionis possunt. Illæ.n. erant contradictoriæ, quæ simul esse non poterant. Quare unus uerum dicturus est, unus falsum. Quod si nihil datur in huiusmodi rebus.i. in contingentibus instabile, euentus ordine, & incerta ueritatis & falsitatis enunciatione prouenire, quicquid uerum dicitur in affirmatione definite, hoc definite esse necesse est. quicquid falsum dicitur in negatione, hoc nō esse necesse est. Oia igitur ex necessitate aut erunt, ex aut necessitate non erunt. Nihil ergo nec casus, nec liberum arbitriū, nec possibilitas ulla in rebus est. Siquidem tenet cuncta necessitas. Aristoteles uero summens istam hypotheticam propositionē, si omne quod in futuro dicitur aut uerum definite, aut falsum est, definite omnia ex necessitate fieri, & nihil casu, nihil iudicio, nihil possibilitate conuenienti ordine monstrat. & hoc posito, unam.s. ueram, alteram definite falsam esse, omnia ex necessitate contingere ex cōsensu rerum propositionūq;, demonstrat, hoc modo. Proponit enim hāc conditionem, & hanc ueram esse, ex rerum ipsarū necessitate confirmat. Est autem conditio, si omnis affirmatio, uel negatio in futurum ducta, uera, uel falsa est definite, & omne quicquid fit, ex necessitate fit, & nihil, neq; casu, neq; propria & libera uoluntate, atq; iudicio, nec uero aliqua possibilitate, quæ omnia utrumlibet uocabulo nuncupauit. Ponit enim hanc conditionē dicens. nam si omnis affirmatio uel negatio uera, uel falsa est, subaudiendum est definite, & omne necesse est esse uel non esse. si hic quidē dicat futurum aliquid, ille uero non dicat hoc idē ipsum, manifestum est, quoniam necesse est uerum dicere alterū ipsorum, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. utræq; enim nō erunt simul in talibus. Ergo sensus huiusmodi est. Si omnis, inquit, affirmatio uel negatio uera, uel falsa est definite, & omne necesse est, aut esse, aut nō esse, quod uel affirmatio ponit, uel negatio perimit, nam si quilibet dixerit esse aliquid: & alius dixerit, idem ipsum non esse, unus quidem affirmat, alius uero negat, sed in affirmatione & negatione, quæ in contradictione ponuntur, una semper uera est, altera falsa: neque enim fieri potest, ut utræq; sint ueræ: non enim nunc sermo est, aut de subcontrariis, aut de indefinitis. namq; subcontrarię, idest particularis negatio & affirmatio particularis, & indefinitæ, utræque ueræ in eodem esse poterant. Contradictoriæ autem minime: neque enim fieri potest, ut hæ quæ uel in singularibus contradictiones sunt, uel in uni-

uersalibus angulariter opponuntur, simul unquā ueræ sint: hoc enim est quod ait: Vtræque enim non erunt simul in talibus, idest utræque enunciationes non erunt ueræ in enunciationibus contradictoriis, posita ergo hac conditione, si omnis affirmatio definite uera uel falsa sit, omnia ex necessitate euenire. Hanc ipsam rerum ipsarum, & propositionū consequentiam, & similitudinem monstrare contendit dicens. nam si uerum est dicere, quod album uel non album est, necesse est esse album, uel non album. & si est albū uel non album, uerū est, affirmare uel negare. & si nō est, mentitur. & si mentitur, non est. quare necesse est affirmationem, uel negationem ueram esse uel falsam. Omnis, inquit, affirmatio omnisq; negatio cum rebus ipsis, uel uera, uel falsa est. huius aūt rei exempla, ex præsentibus sumit. nam sicut se habent secundum necessitatē in præsenti tēpore enunciationes, ita se habent, & in futuro. Speculemur igitur in præsenti, quæ sit rerū propositionumq; necessitas. Siqua enim propositio de qualibet re dicta uera est, illam rem quam dixit, esse necesse est. Si enim dixeris, quod nix alba est, & hoc uerum est, ueritate propositionis sequitur necessitas rei. Necesse est enim niuē esse albā, si propositio, quæ de eadē re prædicata est, uera est. Quod si dixerit quis nō esse albā picē, & hæc uera est: manifestum est, rem quoq; propositionis consequi ueritatē. Amplius quoq; propositiones, rerum necessitates sequuntur: si .n. est aliqua res, uerū est, de ea dicere, quod est, & si nō est aliqua res, uerum est de ea dicere, quod non est: ita secundum ueritatem affirmationis, uel negationis necessitas rei substantiam sequitur, & rerū necessitas propositionum consitatur necessitatem. atq; hoc quidem in ueris, in falsis quoque idem est, econtrario. nam si falsa est affirmatio: rem de qua loquitur non esse necesse est. ut si falsa est affirmatio, quæ dicit picem esse albam, non esse albam picem necesse est. Rursus si falsa est negatio q̄ dicit, niuem nō esse albā, niuem esse albam necesse est. Rursus si res non est, affirmatio quoq; de ea re necessario falsa est. Quod si rursus res nō sit, id quod potest dicere falsa negatio, sine ulla dubitatione illa negatio falsa est, & hoc necesse est. ut quoniā de niue potest dicere falsa negatio, quod alba nō est, hoc ipsum quod falsa negatio dicit, idest albam non esse, nō est. Nix .n. non alba nō est. Quare rerū necessitati falsitas utraq; conuertitur. nā si est aliquid, uere de eodē dicitur, quod est. & si uere dicitur illā rem de qua uere aliquid prædicatur esse necesse est. quod si nō est, id quod dicitur, falsa enunciatio est, & si enunciationes falsæ sunt, res nō esse necesse est. Quod si hæc ita sunt, positū est aūt omnem affirmationē, & negationē ueram esse definite, quoniā propositionum ueritatē uel falsitatē, rerum necessitas secundum esse uel nō esse consequitur, esse quidē secundum ueritatē, ut dictum est, nō esse secundū falsitatem. Nihil fit casu, neq; libera uoluntate, neq; aliqua possibilitate. Hæc .n. quæ utrumlibet uocamus, talia sunt: quæ cū nondū sunt facta & fieri possunt, & nō fieri: si .n. facta sunt, nō fieri potuerunt, ut hodie me librū Virgilii legere, qđ nondum feci, potest quidem non fieri, potest etiā fieri, quod si fecero, potui nō facere. hæc igitur huiusmodi sunt, quæcunq; utrumlibet dicuntur. Vtrumlibet autem quid sit ipse planius demonstrat dicens.

Vtrumlibet enim nihil magis sic uel non sic se habent, aut habebit.

34. Est enim utrumlibet; quod uel ad esse, uel ad non esse æqualiter se habet, idest neq; illud esse necesse sit, neq; non esse necesse sit. Putauerunt autem quidam, quorum Stoici quoque sunt, Aristotelem dicere, in futuro contingentes nec ueras, nec falsas: quod enim dixit nihil se magis ad esse habere, quam ad non esse, hoc putauerunt tanquam nihil eas interesset, falsas an ueras putari. neq; ueras .n. neq; falsas esse arbitrati sunt, sed falsum est. non .n. Aristoteles hoc dicit, quod utræq; nec ueræ, nec falsæ sint, sed quod una quidem ipsarū quælibet, aut uera aut falsa est. non tamen quēadmodum in præteritis definite, nec quemadmodum in præsentibus: sed enunciatiuarum uocum duplicem quodāmodo esse naturam, quarum quædam essent in quibus nō modo uerum & falsum inueniretur, sed in quibus, etiam unā esse definite uerā, alteram definite falsam, in aliis uero una quidē uera, altera falsa, sed indefinite, & cōmutabiliter. & hoc per suam naturā, non ad nostrā ignorantiam, atq; notitiā. Quocirca recte dictum est, si omnis affirmatio uel negatio uera definite esset, nihil fieri, neque esse uel casu, uel a communi nomine utrumlibet, nec esse aut non esse contingenter, sed aut esse, aut non esse definite, sed magis ex necessitate omnia: hoc enim consequitur eum qui dicit, aut eum qui affirmat uerū esse, aut eum qui negat, quod si hoc uerum esset, similiter, cum ueritate, uel fieret, uel cum falsitate non fieret, qđ uere falseue ab enunciationibus dicebatur. Quod si hoc impossibile est, & sunt quædam res, quæ necessitate nō sunt. uidemus aūt quasdam esse casu, quasdam ex uolūtate, quasdam ex propria possibilitate naturæ: frustra putatur sicut in præteritis, ita quoq; in futuris enunciationibus unam esse ueram, alterā falsam definite. Quare hæc quidem una fuit eius argumētatio, aliā uero quasi ipse sibi opponens aliquam quæstionem, ingreditur ualidiore tractatu.

Amplius si est album nunc, uerum erat dicere prius, quod erit album: quare semper fuit uerum dicere, quodlibet eorum quæ facta sunt, quod est, uel erit. Quod si semper uerum fuit dicere, quod est uel erit, non potest hoc non esse, uel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri. Et quod impossibile est nō fieri, necesse est fieri. Omnia ergo, quæ futura sunt, necesse est fieri: nihil igitur utrumlibet, neque casu erit. nam si casu, non ex necessitate.

35. Ad astruendum non esse omnes enunciationes ueras definite in futuro uel falsas, ex eadem argumētationis uirtute, & ex eodē possibilitatis euentu: diuersam tamen ingreditur argumentationis uiam. Dudum enim ex his, quæ nondū erant facta, si uere futura esse prædicerentur, in rebus necessitatē solā esse posse collegit. nunc aūt ex his, quæ factæ sunt, argumentationē capit, si uere antequā fierent prædicerentur, necessitatis nexu euentus rerū omnium contineri: arbitrantur enim hi, qui dicunt contingentiū quoq; propositionū stabilem esse enunciationis modum secundū ueritatem, scilicet atq; mendaciū, quod omnia quæcunq; facta sunt, potuere prædici quod fierent: hoc enim in natura quidem fuit ante, sed nobis hoc rei ipsius patefecit euentus. Quare si omnia quæcunq; euenerunt, sunt, & ea quæ sunt futura esse prædici potuerunt, necesse est omnia, quæ dicuntur, aut definite uera esse, aut definite falsa, quoniā definitus eorum euentus secundū præsens tempus est. Quare in omnibus in quibus aliquid euenit, uerū erat dicere, quod euenturū est, & si nondum adhuc factū est: hoc aūt illa res probat uerū fuisse tūc dici, q̄n euenit id quod prædici poterat, quod si prædictū esset, res euentura definita ueritate prædiceretur. Hoc Aristoteles sumens, ad idē impossibile ualidissima ratione perducit, & præsentis temporis naturam cum futuri enunciatione coniungit. Ait enim simile esse de præsentibus enunciare secundum ueritatis necessitatem & de futuris. nam si uerum est dicere, quod est aliquid, esse necesse est, & si uerū est dicere quod erit, futurū esse sine dubio necesse est. Omnia igitur ex necessitate futura sunt, ad idem scilicet impossibile argumentationem trahens. Sumit autem huius impossibilitatis ordinem ex his propositionibus, quæ faciliores quidem ad intellectum sunt, idem tamen ualent, hoc modo. Si semper, inquit, uerum est dicere, quod est, uel erit: quicquid enim tunc uerū fuit prædicere, illud non potest non esse, nec non futurū esse: quemadmodum enim id quod in præsenti uere dicitur esse, hoc non potest non esse, & uera de ea propositio fuit, quæ dicebat esse: ita quoque in futuro quæ dicit, aliquid futurum esse, illa, si uera est, non potest non futurū esse quod prædicit. Quod si non potest non fieri quod a uera propositione prædicitur: impossibile est non fieri. Idem enim est dicere, non potest non fieri, quod dicere, impossibile est non fieri. Quod autem impossibile est non fieri, necesse est fieri. Impossibile enim idem necessi-

tati

tari ualet contrarie prædicatum, ut ipse post docuit. nam qđ impossibile est esse, necesse est nõ esse. Qđ necesse est ut sit, possibile nõ est illud non esse: quod.n. ut sit possibile nõ est, non esse necesse est. Qđ si hoc est, & contraria se eodẽ modo habebunt. Qđ est impossibile non esse, hoc esse necesse est. Sed dictum est ea, quæ uere prædicuntur, impossibile esse non esse. hoc autem est ex necessitate esse. Ea igitur quæ prædicuntur ex necessitate futura sunt. Nihil igitur utrumlibet, neq; casu, nec ōino secundũ liberũ arbitrium, quod utrumlibet significatio totum clausit. nam quod dicit utrumlibet, possibilitatẽ, & casum, & liberũ in significatione arbitriũ tenet. Ergo nihil fit casu. nã si quædam fieri casu dicat, ille rursus in ea re perimit necessitatẽ: quod.n. casu est, nõ ex necessitate est. nihil aũt fit casu, quoniã oĩa ex necessitate prouenlunt, quæcunq; enunciatio uera prædixerit. euenit aũt huiusmodi impossibilitas ex eo quod concessum est prius, omnia quæcunq; facta sunt, definite uere prædici potuisse. nã si ex necessitate contingit id quod euenit, uerum fuit dicere ꝙ erit. quod si ex necessitate non contingit, sed contingenter, nõ potius uerum fuit dicere ꝙ erit, sed magis ꝙ contingit esse. nam qui dicit erit, ille quandam necessitatem in ipsa prædicatione ponit. hoc inde intelligitur, ꝙ si uere dicat futurum esse id qđ prędicitur, impossibile sit nõ fieri. hoc aũt ex necessitate sit fieri. ergo qui dicit quod erit aliquid eorũ, quæ contingenter eueniunt, in eo quod futurũ esse dicit, id qđ contingenter euenit, fortasse mentitur. uel si cõtigerit res illa, quã prædixit, ille tñ mentitus est: non.n. euentus falsus est, sed modus prædicationis. nãq; ita oportuit dicere, cras bellũ nauale cõtingenter eueniet, hoc est dicere, ita eueniet si euenerit, ut potuerit nõ euenire. Hoc ergo qui dicit, uerum dicit. Euentum n. contingenter prædixit. Qui autem ita dicit, cras erit bellũ nauale, quasi necesse sit, ita pronunciat, ꝙ si euenerit, non iã ideirco quia prædixit, uerũ dixerit, qm̃ id qđ cõtingenter euenturum erat, necessarie futurum esse prædixit. Non ergo in euentu est falsitas, sed in p̃dicationis modo. Quemadmodũ.n. siquis Socrate ambulante dicat, Socrates ex necessitate ambulat, ille mentitus est, non in eo qđ Socrates ambulat, sed in eo qđ ille ex necessitate eũ ambulare prædicauit, ita quoq; in hoc. Qui dicit quod erit aliquid, ẽt si hoc fiat, ille tñ falsus est, non in eo qđ factũ est, sed in eo qđ non ita factũ est, ut ille prædixit futurũ. Quod si uerum esset definite, ex necessitate esset futurũ. Igitur ex necessitate futurũ esse prædixit, quodcunq; sine ullo alio modo euẽturum p̃nunciauit. Quare nõ in euentu rei, sed in prædicationis enunciatione, falsitas inuenitur. Oportet .n. in cõtingentibus ita aliquid prædicere, si uera erit enunciatio, ut dicat quidẽ futurum esse aliquid, sed ita, ut rursus relinquat esse possibile, ut futurũ non sit. Hæc aũt est contingentis natura, cõtingenter in enunciatione prædicare. Quod siquis simpliciter id quod fortasse contingenter eueniet, futurum esse prædixerit: ille rem contingentem necessario futuram prędixit. Atque ideo etiam si euenerit id quod dicitur, tamen ille mentitus est, in eo ꝙ hoc quidem contingenter euenit, ille autem ex necessitate futurum esse prædixerat. Cum ergo sint quatuor enunciationum ueritatis & falsitatis modi, de his .s. propositionibus quæ in futuro prædicantur. aut ꝙ erit, & non erit id quod dicitur, idest ut, & affirmatio & negatio uera sit. aut ꝙ nec erit, nec non erit, idest ut affirmatio, & negatio falsæ sint. aut ꝙ erit aut non erit, una tamen definite uera altera falsa. aut rursus ꝙ erit, aut non erit, utrisque secundum ueritatem & falsitatem indefinitis, & æqualiter ad ueritatem mẽdaciumq; uergentibus, docuit quidem supra, & esse & non esse fieri non posse, cum dixit: Vtræq; enim simul non erunt in talibus. Docuit etiam aliquantisper, aut esse, aut non esse definite in contingentibus & futuris propositionibus esse non posse. Nunc illud addit. Quod neq; esse neque non esse, idest qđ nec illud dici uere possit, posse utrasque inueniri falsas, quæ dicuntur in futuro propositiones. Quod si neque utræque ueræ sunt, neque utræque falsæ, neque una definite uera, falsa altera definite. Restat, ut una quidem uera sit, altera falsa, non tamen definite, sed utrumlibet & instabili modo, ut hoc quidem, aut hoc euenire necesse sit, ut tamen una res quælibet quasi necessarie, & definite pronunciat, aut non proueniat, fieri non possit. Quemadmodum autem utrasque falsas non esse demonstraret, hic inchoat.

At uero nec ꝙ uerum est, neutrum contingit dicere, ut ꝙ neq; erit, neq; non erit: primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non uera: & cum hac sit falsa, contingit affirmationem esse non ueram. Ad hæc si uerum est dicere, quod album est & magnũ, oportet esse utrumq;. si uero erit cras, oportet esse cras. si aũt neq; erit, neq; nõ erit cras, non erit utrumlibet, ut nauale bellum.oportebit enim neq; fieri nauale bellum, neq; non fieri.

36. Sensus argumentationis huiusmodi est, nec illud, inquit, dici poterit, ꝙ contingentium propositionum neutra uera sit in futuro. hoc aũt nihil differt dicere, quã siquis dicat utrasque esse falsas: hoc n. impossibile est in cõtradictionibus. nam utræq; falsæ inueniri nõ possunt. hoc.n. propriũ contradictoriarũ est, ut proprietatem contrariarũ fugiãt. propositiones ergo cõtradictoriæ, ut proprietatẽ subcontrariarũ fugiunt in eo ꝙ simul ueræ esse nõ possunt: ita quoq; contrariarũ proprietatẽ uitant, in eo ꝙ simul falsę non reperiuntur. Habent ergo propriã naturã, ut neq; falsæ simul sint, neq; ueræ quare una ipsarum semper uera, semper altera falsa. impossibile est igitur cũ sit falsa negatio, non uerã esse affirmationẽ, & rursus cum sit falsa affirmatio, negationẽ esse nõ ueram. Igitur, nec hoc est dicere, ꝙ utræq; nõ ueræ sint. Quod ꝑ hoc dixit quod ait, At uero nec ꝙ neutrum uerũ est contingit dicere, idest nõ nobis contingit dicere, hoc est impossibile est dicere, quod neutrũ uerũ est .s. ꝙ in affirmationibus & negationibus, quę proponuntur, cõtingentibus .s. & futuris. Qui aũt Aristotelẽ arbitrati sunt, utrasq; propositiones in futuro falsas arbitrari, si hæc q̃ nũc dicit diligentissime plegissent, nunq̃ tantis laberentur erroribus. Neq;.n. idem est dicere neutra uera est, quod dicere neutra uera est, quod dicere neutra est definite. Futurum.n. esse cras nauale bellũ, & nõ futurũ non dicitur, ꝙ utræq; oĩno falsæ sint, sed ꝙ neutra uera sit definite, aut quælibet ipsarum definite sit falsa: sed hæc quidẽ uera, illa uero falsa, non tamẽ una ipsarũ definite, sed quælibet illarũ contingenter. His aũt adiecit aliud quiddã, dicens, si propositionũ ueritas ex rerũ substantia pendet, ut quicquid uerũ est in propositionibus dicere, hoc esse necesse est, si uerũ est dicere, ꝙ erit albũ aliquid, ueritatem propositionis sequitur rei necessarius euentus. Quod siquis dicat quãlibet illã rem cras albã futuram, si hoc uere dixerit: cras ex necessitate alba futura est. Sic igitur siquis uerũ dicit, neutrã esse ueram propositionum earum, q̃ in futuro dicuntur, necesse est id qđ dicitur, & significatur ab illis propositionibus, nec esse, nec non esse falsa.n. & affirmatione & negatione, nec quod affirmatio dicit, fieri potest, nec quod negatio. ergo ex necessitate neutrum fit, quod uel affirmatio dicit, uel negatio. Ergo si dicat affirmatio, cras bellum nauale futurum, quoniam falsa est, non erit cras bellum nauale. Rursus si idem neget negatio dicens, non erit cras bellum nauale, quoniã hæc quoq; falsa est, erit cras nauale bellum. Quare neq; erit bellum nauale, quia affirmatio falsa est, nec non erit bellum nauale, quia negatio falsa est. Sed hãc ineptiam, nec animus sibi ipse fingere potest. Quis.n. unquam dixerit, rem aliquã ex necessitate nec esse, nec non esse? quod ille .s. dicit qui dicit utrasq; propositiones in futuro falsas existere.

Quæ ergo contingunt inconuenientia, hæc sunt, & alia huiusmodi, si omnis affirmationis & negationis, uel in his, quæ de uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his, quæ sunt singularia, necesse est, oppositarum hanc quidem uerã esse, illam uero falsam, Nihil autem utrumlibet esse in his, quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare non oportebit neq; consultare, neq; negotiari, ut si hoc facimus, erit hoc, si uero non hoc, non erit hoc. Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere, hoc futurum es-

se,

se, illum uero non dicere. quare ex necessitate erit, quodlibet eorum, quod tum ab eo uerum erat dicere.

§7. Omnia in futuro uel uera, uel falsa esse definite in propositionibus arbitrantes, impossibilitas ista consequitur: nihil enim neque ex libero uoluntatis arbitrio, neque ex aliqua possibilitate, neque ex casu quicquam fieri potest, sed omnia necessitati subiecta sunt quanquam quidam non dubitauerunt dicere, omnia ex necessitate esse, & quibusdam artibus conati sunt, id quod in nobis est cum cerum necessitate coniungere. Dicunt enim quidam quorum sunt Stoici, omnia quæcunque fiunt, fati necessite prouenire, & omnia, quæ fatalis agit ratio, sine dubio ex necessitate cõtingere. Sed illa esse sola in nobis, & ex uoluntate nostra, quæcunque per uoluntatem nostrã, & per nosipsos nis fati cõplet ac perficit. neque enim inquiunt, uoluntas nostra in nobis est: sed idẽ uolumus idemq; nolumus, quicquid fati necessitas imperauit, ut uoluntas nostra quoque ex fato pendere uideatur, ita quoniam per uoluntatem nostram quædam ex nobis fiunt, & ea quæ fiunt, in nobis fiunt, quoniamq; uoluntas ipsa ex necessitate fati est, & quæ nos nostra facimus uoluntate, quia necessitas imperauit, ea ipsa impulsi facimus necessitate. Quare hoc modo significationem liberi arbitrii permutantes: necessitatem & id quod in nobis est coniungere impossibilitet & copulare cõtendunt. Illud enim in nobis est liberum arbitriũ, quod sit omni necessitate uacuũ, & ingenuũ, & suæ potestatis, quorum nos domini quodammodo sumus, uel faciendi, uel nõ faciendi; quod si uoluntatibus quoque nostris fati in nobis necessitas imperet, in nobis uoluntas ipsa non erit, sed in fato, nec erit liberũ arbitrium, sed potius seruiens necessitati. unde fit, ut qui omnes actus euentuum necessitate constringunt, dicant poplitem quoque nos nõ flectere, nisi fatalis necessitas iusserit; caput quoque non scalpere, quare nec lauare, nec agere aliquid. His etiã adiiciam uel aliquid feliciter, uel aliquid infeliciter facere, uel pati. unde fit ut neque casum, neque liberum arbitriũ, nec possibile in rebus ullũ esse contendant. quamuis liberum destruere metuentes arbitriũ, aliam ei fingãt significationem per quam nihilominus libera hominis uoluntas euertitur. Aristotelica uero auctoritas ita hæc in rebus posita, & constituta esse confirmat, ut non exponat nunc quid sit casus, quidue possibile, quidue in nobis, nec ea esse in rebus probat atque demonstrat. sed in tantum apud illum hæc in rebus esse manifestum est, ut opinionem qua quis arbitratur enunciationes in futuro omnes ueras esse, per hoc impossibilem esse dicat, quod casum, & possibilitatem, liberumq; euertat arbitriũ. Hæc enim in rebus ita constituta putat, ut nõ de his ulla opus sit demõstratione, sed impossibilis casio iudicetur, quæcunq; uel possibile, uel casum, uel id quod in nobis est conatur euertere. Et casum quidem quemadmodum definita in propositionibus futuris destruat ueritas, supra monstrauit: Nunc aũt quemadmodum eadem ipsa ueritas definita futurarũ & contingentium propositionum, tollat liberi arbitrii facultatẽ, maxima ui argumentationis exequitur, dicens. huiusmodi cuncta contingere impossibilia: si quis unã enunciationis partẽ definite ueram uel falsam esse confingat. Sed nos secuti Porphyriũ cum huius disputationis expositionem cepimus, id quod prius dixit in singularibus & futuris, ob hoc dixisse prædiximus, quod facilior sit intellectua disputationis, si hæc prius in singularibus perspicerentur. de quibus singularibus diligentissime prælocutus, nunc de uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, & de his, quæ in eis fiunt contradictiones loquitur. Ita.n. dicit. Si omnis affirmationis & negationis uel in his, quæ in uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his, quæ sunt singularia: necesse est oppositarũ hanc quidem esse ueram: illã uero falsam. Alexander aũt in singularibus & futura dixisse eum arbitratur, tanquam si diceretur, in his futuris, quæ in generatione & corruptione sunt. Sunt.n. quædam futura, quæ in generatione & corruptione nõ sunt. ut quod de Sole & Luna & de cæteris cœlestibus pronunciatur. hæc uero quæ sunt in rebus his quarũ est, & nasci & corrũpi natura, unã semper non necesse est ueram esse, alteram falsam. Sed neutram ego improbo expositionem. utræque enim uerissima ratione firmantur. Omnis autem sensus talis est, quod necessitatem solã in rebus imperare destruit Aristoteles. omne enim quod naturale est, non frustra est. consiliari autem homines naturaliter habent. quod si necessitas in rebus sola dominabitur, sine causa est consiliatio. sed consiliatio frustra non est. natura enim est. non igitur in rebus potest cuncta necessitas. Ordo autem se sic habet. Quæ ergo, inquit, contingunt incõuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia, scilicet quod qui est in rebus, casus euertitur, Alia uero quod possibilitas & liberi arbitrii uoluntas amittitur. & hæc quomodo cõtingunt, ipse secutus est, dicens. Si omnis affirmationis & negationis uel in his, quæ in uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his, quæ sunt singularia, necesse est oppositarũ hanc quidẽ ueram esse, illam uero falsam. Nihil aũt utrumlibet esse in his, quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. tunc enim inconuenientia illa cõtingunt, si omnis affirmatio & negatio definite uera uel falsa est, quæ in his cõtradictionibus, quæ in uniuersalibus angulariter fiunt, siue in singularibus. Tunc .n. nihil est utrumlibet, sed ex necessitate omnia, quoniã ueritatẽ & falsitatẽ propositionum, rerum euentus ex necessitate cõsequitur. Quare (ut ipse ait) nõ oportebit neq; consiliari, neque negociari. ut si hoc facimus, erit hoc. si uero non hoc, nõ erit hoc. Euertitur.n. consiliatio, si frustra est: frustra aũt eam dicit esse, quisquis in rebus solã ponit fati necessitatẽ. Cur.n. quis consilium habeat, si nihil ex eo quod consiliatur efficiet, cũ administret cuncta necessitas? Quare non oportebit consiliari, uel si quis consiliatur, negociari nõ debet. Negociari autem est, actu aliquid & negocio agere: non lucrũ, sed aliquam causam uel actum. Nihil enim ipse per actũ suum consilium expedit, nisi fati necessitas iubeat. Docuit autem quid esset consiliatio, per id quod ait. ut si hoc facimus, erit hoc. si uero non hoc, non erit hoc. Ita enim semper fit consiliatio, ut si sit Scipio, ita consiliabitur. Si in Africam exercitum ducam, cladem Hannibalis ab Italia remouebo. Si uero non ducam, non eripietur Italia. hoc est enim dicere. Si hoc faciam, ut si in Africam exercitum ducam, erit hoc. idest eripietur Italia. Si uero non hoc, idest si hic mansero, non erit hoc, idest non eriepietur Italia. Et in aliis omnibus rebus eodẽ modo. Simul aũt monstrauit in consiliis nõ esse necessitatẽ. Si.n. hoc, inqt, faciã, hoc erit. & si nõ, hoc nõ erit. Quod si necessitas esset in rebus, siue hoc quis faceret, siue nõ faceret, quod necesse esset, eueniret. Quare quod consiliatione fit, nõ fit uiolentia necessitatis. adiunxit aũt ei qđ est consiliari, negociari. & est ordo hoc modo. Quare non oportebit neque consiliari ut si hoc faciamus, erit hoc: si uero non hoc non erit hoc: nihil enim prohibet in millesimum annũ hunc quidẽ dicere, hoc futurum esse, hunc uero non dicere. Quare ex necessitate erũ quodlibet eorũ quod uerum erit dicere tunc. neq; negociari, idest actum incipere atq; negocium gerere: prior est enim consiliatio, posterius negocium, sed negocium post consiliationem posuit, & cuncta quæ ad consiliationis naturam addi oportebat, post negociationis subdidit interpositionem. Est autem ordo hoc modo. Si omnia, inquit, necessitas agit, non oportet consiliari, ut si hoc facimus, proueniet hoc nobis. si uero hoc nõ facimus, non proueniet. Nihil enim prohibet frustra unum dicere, alterum negare dicentem. Si hoc facimus hoc erit aut non erit. Quod enim uenturum est, fiet, siue ille per consilium coniectet hoc posse fieri, etiam si quid aliud fecerit. siue ille per consilium neget hoc posse fieri, etiam si hoc quod dixit, faciat. Ex necessitate enim futurum est, quicquid unus ipsorum uerum dixerit. Quod si consiliari omnino non oportet, nec negotiari oportebit, idest nullum incipere negotium. Siue enim quis incipiat, siue non incipiat quicquid ex necessitate est, sine ulla dubitatione proueniet. quare nihil alter homo distabit ab altero homine. Eo enim meliores homines iudicamus, quod meliores sunt in consilio, sed ubi consiliatio frustra est, cuncta necessitate faciente, homines quoque inter se nihil differunt. ipsa enim consiliatio nihil differt, utrum bona an mala sit, cum prouentus necessitas in fati administratione consistat. Quare si boni consilii ho-

mines

mines laude digni sunt, mali consilii uituperatione, non aliter hoc erit iuste, nisi uel malus actus malumq; consiliū, & econtrario bonū, in nostra sit potestate, & non in fato. Cum enim nulla ex necessitate constringatur euentus rei, tunc & liberū uoluntatis arbitriū est, ut non sit fatali seruiens necessitati. Ergo neq; qui in hoc mundo simplices rerū ordines posuere, recipiendi sunt: & hi qui impermista hac mundana mole, nō permistas quoq; actorū causas accipiunt, repudiandi. nam neq; qui casu omnia euenire dicunt, recte arbitrantur. neq; qui omnia necessitatis uiolentia fingunt, sana opinione tenentur: neq; enim omnia ex libero esse arbitrio manifestum est, sed horū omnium, & causæ mistæ sunt, & euentus. Sunt enim quædam ex casu, sunt aliqua ex necessitate, quædam etiā uidemus libero teneri iudicio, & actuū quidē nostrorū uoluntas in nobis est. Nostra enim uoluntas domina quodāmodo est nostrorū actuum, & totius uitæ rationis, sed non eodē modo euentus quoq; in nostra est potestate. pro alia namq; re aliquid ex libero arbitrio facientibus, ex eisdē ueniens causis casus interstrepit. ut cū scrobem demittens quis, ut infodiat uitē, si thesaurū inueniat, scrobem quidem demittere ex libero uenit arbitrio, inuenire autem thesaurū solus attulit casus, eam tamen causam habet casus, quā uoluntas attulit. Nisi enim foderet scrobē, thesaurus nō esset inuentus. Quidā autem euentus nostris uoluntatibus supetit, quosdā impedit quædam uiolenta necessitas. Prandere enim, & legere, & alia huiusmodi, sicut ex nostra uoluntate sunt, ita quoq; eorum, sæpe ex nostra uoluntate pendet euentus. ꝙ si nunc imperare Persis uelit Romanus, arbitriū quidē uoluntatis in ipso est, sed hunc euentū durior necessitas retinet, & ad perfectionē uetat adduci. Itaq; omnium rerum, & casus, & uoluntas, & necessitas dominātur. Nec una harū res in omnibus ponenda est, sed triū mista potentia. unde fit, ut peccantiū animus magis consideretur potius quam euentus, & puniatur animus non perfectio. iccirco ꝙ uoluntas quidē nobis libera est, sed aliquoties pfectionis ordo retinetur. Quod si omnia, uel casu, uel necessitate fieret, nec laus digna bene facientibus, nec ultio delinquentibus, nec leges uitæ essent iustæ, quæ aut bonis præmia, aut malis restituerent pœnas. Venio nunc ad illud quod multis quæritur modis, an diuinatio maneat, si nō omnia in rebus ex necessitate contingant. nam quod in uera prædictione est, idem est in scientia. & sicut cum quis uerum prædicit, quod uere prędicitur esse necesse est. Ita quod quis futurum nouit, illud futurum esse necesse est. Sed diuinatio non nouit sic omnia, ut ex necessitate futura pronunciet. atq; iccirco frequenter ita diuinatur, quod facillime in ueterum libris agnoscitur. hoc quidem euenturum est sed si hoc fit, non eueniet. quasi interdici possit, & alio modo euenire. Quod si ita est, necessitate non euenit. Utrum autē si omnia futura sciat deus, omnia esse necesse est, ita quæramus. Siquis dicat Dei sciētiam de futuris euentuum subsequi necessitatem: is profecto conuersurus est, si omnia ex necessitate non contingunt, omnia Deum scire non posse. nam scientiam Dei sequitur euentuum necessitas, si necessitas euentuum non sit, diuina sciētia perimitur. Et quis tam impia ratione animo torqueatur, ut hoc de Deo dicere audeat? Sed fortasse quis dicat. Quoniam euenire non potest: ut Deus omnia futura non nouerit, hinc euenire, ut omnia ex necessitate sint, quoniam Deo notitiam rerū futurarū tollere nefas est. Sed siquis hoc dicat, illi uidendum est, quòd Deum dum omnia scire conatur efficere, omnia nescire contendit. Binarium enim numerum esse imparem siquis se scire proponat, non ille nouerit, sed potius nescit. Ita quoq; non est potentiæ nosse, sed id arbitrari nosse potius impotentiæ est. Qui ergo dicit Deum cuncta nosse, & ob hoc cuncta ex necessitate esse futura: is Deum dicit, ex necessitate cuncta uentura credere, quæcunque ex necessitate non eueniunt. nam si omnia ex necessitate uentura nouit Deus, in notione sua fallitur. non enim omnia ex necessitate eueniunt, sed aliqua contingenter. Ergo si quæ contingenter euentura sunt, ex necessitate euentura nouerit, in propria prouidentia falsus est. Nouit enim futura Deus, non ut ex necessitate euenientia, sed ut contingenter, ita ut etiam aliud posse fieri nō ignoret, quod tamen fiat ex ipsorū hominū, & actuū ratione perscicat. quare siquis omnia ex necessitate fieri dicat, Deo quoq; bonitatis nō etiā subripiat, necesse est: nihil enim illius benignitas parit, quandoquidē cuncta necessitas administrat, ut ipsum Dei benefacere ex necessitate quodāmodo sit, & non ex ipsius uoluntate. nā si ex ipsius uoluntate quædā fiunt, ut ipse nulla necessitate claudatur, nō omnia ex necessitate contingūt. Quis igitur tam impie sapiens Deū quoq; necessitate constringat? qui si omnia ex necessitate fieri dicat, ista quoq; uis impossibilitatis eueniet. Quare ponendū in rebus est, casu quædā posse, & uoluntate effici, & necessitate cōstringi. Et oratio q̄ utrumuis horū subruit, impossibilis iudicanda est. Non igitur immerito Aristoteles ad impossibilē rationem perducit, dicens: & possibilitatē, & casum, & liberū arbitriū deperire, quod fieri nequit, si omniū futurarū enunciationē una semper uera est definite, falsa semper altera definite. harum enim ueritatē & falsitatem necessitas consequitur, q̄ & casum de rebus & liberū subducat arbitrium unde nūc quoque idē repetit dicens. nihil impedire utrū aliquis ante mille annos aliquid futurū esse dicat, an alius neget: non est.n. ut ꝓpter dicere uel negare, cuncta facienda sint uel non facienda, sed si necesse est, dicentē uel negantē, res quoq; affirmatas, uel negatas subsequi, etiam si illi non dicant quæ illis dicentibus euenire necesse erat, etiam non dicentibus euenire necesse est. dicit autem hoc modo.

At uero neq; hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, uel non dixerit: manifestum est enim quoniam sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit, ille uero negauerit. nō enim propter negare uel affirmare, erit uel non erit: nec in millesimum annum magis quam in quantolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, ut unū diceretur uere, necesse erat hoc fieri: & unūquodq; eorū quæ fiunt, sic semper se habebat, ut ex necessitate fieret: quando.n. uere dicit quis, quoniam erit, non potest nō fieri, & quod factum est, uerum erat dicere semper quoniam erit. Quod si hæc non sunt possibilia. uidemus enim esse principium futurorum: & ab eo quod consultamus, atque agimus aliquid.

38. Euentum necessarium rerum Aristoteles non ex prædicentiū ueritate, sed ex ipsarū rerum natura considerans, ait, ꝙ licet necesse sit, quisquis de re aliqua uere prædixerit, rem q̄ ante pronunciauerit euenire, non tamen iccirco rerū necessitas ex prædictionis ueritate pendet, sed diuinādi ueritas ex rerū potius necessitate perpenditur. Non.n. iccirco necesse est esse, quoniā uerū aliquid prædictū est. sed quoniā necessario erat futurū: iccirco de ea re potuit aliquid uere prædici. quod si ita est, eueniendi rei, uel nō eueniendi, non est causa is qui prædicit rem futurā esse uel negat. Non.n. propter affirmationem uel negationē esse necesse est. sed iccirco esse necesse est, q̄ futura sunt, quoniam in natura propria quandā habent necessitatem, in quā siquis incurrerit, uerū est quod prædicit. Ergo si quęcunq; nunc facta sunt, uerū de his fuisset dicere, qm̄ erunt, siue ille dixisset, siue nō dixisset, hęc quęcunq; facta nunc sunt, erant ex necessitate futura: non.n. propter dicentē, uel negantē in rebus necessitas est: sed propter rerū necessitatē ueritas in pronunciatione uel falsitas inuenitur. Quare si etiā ea q̄ nunc facta sunt, uere potuissent prædici, ꝙ erunt, & his ita positis, rem necesse esset euenire, siue illi prędicerent, siue non prædicerent, necesse est omne, quod fit ex necessitate esse futurum, & nihil omnino utrumlibet in rebus est. nanque si nihil necessitatem rerū adiuuat diuinatio, & nihil interest, utrum quis prędicat futurum esse aliquid, an neget, an nullus omnino aliquid, nec in affirmatione, nec in negatione prædicat, manifestum est quòd nec de eo ulla distantia est: siue.n. quis ante quamlibet multum tempus aliquid euenturū uere esse prędixerit, siue ante quālibet paucos dies, uel horas, uel momenta: nihil enim interest. Siue enim quis ante mille annos prædiceret, quod ex necessitate esset futurum, siue ante annum, uel mensem,

uel diem, uel horam, uel momentum, de necessitate rei euẽturæ nihil moueret. quid enim interesset, utrũ prædiceretur an non prædiceretur? nihil quoq; interest an iuxta prædicatur an longius. Quod si hæc ita sunt, & omnia quæcunq; euenerunt futura fuisse necesse est, totũ liberum arbitriũ perit. totus casus absumitur. rerum possibilitas propter necessitatem omnis excluditur. Simul autẽ Aristoteles prænunciationem, euentumq; cõtingens, rerũ necessitatẽ ex ipsa propositionum ueritate confirmat, dicens. Si hæc ita sunt, ut in omni tempore se sic haberet unumquodq; quod factũ est, ut hoc ipsum uere prædiceretur, necesse esset hoc fieri; idest necesse esset quæ prædictũ est uere, euenire: unumquodq; enim eorũ quæ fiunt, & ueræ prædicuntur, sic se habet, ut ex necessitate fiat. hoc autem cur fiat, hæc ratio est: quod enim uere quis dicit, fieri necesse est. Illa enim ueritas ex necessitate rerum procreatur. quod si etiam id quod factũ est, ueraciter prænunciaretur futurũ: nulla esset dubitatio omnia ex necessitate prouenire. Quod si hoc inquit impossibile est (uidemus enim quasdã res ex principio liberi arbitrii, & ex nostrorũ actuũ fonte descendere) quid dubitamus friuolã rationem omniũ rerũ necessitatis excludere? & delectũ humanæ uitæ interpositione necessitatis non absumere? Quæ enim erit ulla discretio inter homines, si liberi arbitrii iudiciũ perit? Cur postremum leges conditæ? Cur rei publicæ iura? Cur responsa sunt? Cur instituta? Cur mores publici; & priuati actus, cõstitutionibus principium, & iudiciorũ nexibus continentur, si certũ est, nihil humanis licere propositis? Frustra enim cuncta sunt, si liberũ arbitrium non est: leges enim & cætera ad cõtinendos animos hominũ conditas scimus. quod si ipsi animi non regunt, & eos aliqua quædã uiolẽtia necessitatis impellit, dubium non est, quin uacuæ istæ leges sint, quæ nihil sponte facientibus proponuntur. Sed hęc quã sint impossibilia, ipse Aristoteles probat, cuius recta sententia, neq; casum, neq; necessitatem, neq; possibilitatem in utraq; parte naturæ, neq; liberũ tollit arbitriũ: sed cuncta permiscens, rebus pluribus arbitratur mundum cõpositum, non simplici uel casu, uel necessitate, uel liberæ uoluntatis iudicio contineri. Quod si hæc non sunt possibilia (uidemus .n. esse principiũ futurorum & ab eo quod consulimus atq; agimus aliquid) Impossibilia, inquit, ista sunt, ut omnia ex necessitate proueniant. Sumus enim quorundã nos ipsi quoq; principia, & animus noster ratione formatus, actionesq; nostræ ea ratione directæ quarundã rerum principium tenent. Sic enim id quod in nobis est se habere dicitur, nulloq; extra impediente uel cogente, ad quod nobis uidetur ratione iudicante prosilimus. Nec omnia necessitatibus surripienda sunt. Omnium nanq; animaliũ genus in eo quod animalia sunt, subiectum est aliud naturæ, aliud cælestibus siderum cursibus, aliud rationi quoque mentis & animi cogitationi. Arbores nanque & quædam animalia irrationabilia: illa quidem tantũ naturæ subiecta sunt: Pecudes uero, quia liberum non habent arbitrium, cælestium etiam decretis. Homines autem & naturæ, & sideribus, & propriæ uoluntati subiecti sunt. Multa enim natura dominante uel facimus, uel patimur, ut mortem, uel huiusmodi habitudinem corporis. Multa etiam secum rerum ipsarum necessitas trahit, ut ea quæ cum facere uolumus, non tamen facere ualeamus. Multa autem dat uoluntatis liberum arbitrium, quæ nobis uolentibus fiunt, quæ non fierent nisi uellemus. unde fit, ut natura quæ motus est principium, & liberi arbitrii facultate, & animi quoq; ratione participet. anima uero uelut alligata corporibus, quibus natura dominatur, imaginationibus, & cupiditatibus, & iracundiæ ardoribus, cæterisq;, q̃ afferunt corpora, ex ipsa, cui illigata est, natura, participat. Cuncti autem diuinæ prouidentiæ subiecti, ex illa quoque diuinorum uoluntate pendemus. Itaque nec cælestiũ necessitas tota subruitur, nec casum disputatio hæc de rebus eliminat, & liberum firmat arbitrium, sed hæc maiora sunt, quam ut nunc digne pertractari queant. Sumus igitur nos quoq; rerum principia & ex nostris cõsiliis atq; actibus in rebus plura consistunt. Quod si ea quę per hanc rationem afferuntur, perspicua sunt, quod uero ponitur .i. affirmationem & negationẽ omnẽ in futuro ueram esse; nõ æque perspicuũ est: cur dubitamus mendacẽ subterfugere rationis uiã? & tenere ea q̃ cum uera, tum manifesta sunt, repudiatis his, quæ nec ueritate ulla firma sunt, nec p̃spicue clarescunt? Et q̃m iam supra dixerat, quare non oportebit neq; consultare, neq; negociari, nunc hoc reddidit ad id q̃d ait neq; consultare, dicens nõs esse principiũ futurorũ, & ab eo q̃d consultamus, ad id quod ait, neq; negociari, reddidit id q̃d subiecit, atq; agimus aliquid. Quare tanta breuitate oratio constricta est, ut in ea teneatur rationis ordinisq; necessitas.

Et quoniã est omnino in his quæ non semper actu sunt, possibile esse & non esse similiter, in quibus utrunq; cõtingit, & esse & non esse. Quare fieri & non fieri Ac multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quod hanc uestẽ possibile est incidi & non incidetur, sed prius exteretur, similiter autem & non incidi possibile est: non enim esset possibile eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare & in aliis facturis quæ secundum potentiã huiusmodi dicuntur, Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate uel sunt uel fiunt, sed alia quidem utrũlibet, & non magis uel affirmatio uel negatio uera est, alia uero magis quidem & in pluribus alterum, sed tamen contingit fieri & alterum alterum uero minime.

39. Continuus quidem sensus est ex superioribus hoc modo. supra enim ait, quod si hæc non sunt possibilia, idest ut omnia necessitas administret. Videmus enim a nobis quoddam esse principium futurorum & a nostris actibus, atque consiliis, his illud addit quoniam sunt aliqua quæ possibilia sunt esse, cum non sint, & non esse cum sint, hæc etiam simul auferẽtur, si necessitas in omnibus dominetur, & sensus quidem cum superioribus ita coniunctus est. Quid autem habeat argumentationis tota sententia, hoc modo perspiciendum est. possibile esse dicitur quod in utranque partem facile naturæ suæ ratione uertatur, ut cum non sit, possibile sit esse. nec cum sit, ut non sit, res ulla prohibeat, ita ergo & quod possibile dicimus a necessitate seiungimus. Aliter enim dicitur possibile me esse ambulare cum sedeam, aliter Solem nunc esse in Sagittario, & post paucos dies in Aquarium transgredi. ita enim possibile est, ut etiam esse necesse sit. possibile autem dicere solemus, quod & cum non sit, esse possit, & cum sit, non esse iterum possit. Si quis ergo omnia necessitati subiecerit, ille naturam possibilitatis intercipit. Tres ergo sunt sentẽtiæ de possibilitate. Philo .n. dicit possibile esse quod natura propria enunciationis suscipiat ueritatem, ut cum dico, me hodie esse Theocriti Bucolica relecturum, hoc si nihil extra prohibeat. quantum in se est, potest ueraciter prædicari. Eodem autem modo idem ipse Philo necessarium esse definit, quod cum uerum sit, quãtum in se est, nunquam possit susceptiuum esse mendacii. nõ necessarium autem idem esse determinat, quod quantũ in se est, possit suscipere falsitatem. impossibile uero quod secundum propriam naturam, nunquam possit suscipere ueritatem. Idem tamen ipse & contingens & possibile unum esse confirmat. Diodorus possibile esse determinat, quod aut est aut erit. impossibile quod cum falsum sit, non erit uerum. necessarium quod cum uerum sit, nõ erit falsum. Non necessarium, quod aut iam est aut erit falsum. Stoici uero possibile quidẽ posuerunt quod susceptibile esset ueræ prædicationis, nihil his prohibentibus, quæ cum extra sint, cum ipso tamen fieri contingunt. Impossibile autem, quod nullam unquam suscipiat ueritatem, aliis extra euentum ipsius prohibentibus. Necessarium quod cũ uerum sit, falsam prędicationem nulla ratione suscipiat. Sed si omnia ex necessitate fiunt, in Diodori sententiam non rectam sine ulla dubitatione ueniendum est. Ille enim arbitratus est, si quis in mari moreretur, eum in terra mortem non potuisse suscipere. quod neq; Philo, neque Stoici dicunt. sed quanquam ista non dicant, tamen si unam partẽ contradictionis euentu necessitatis metiũtur, idem cũ Diodoro sentire coguntur. nã si

quis

quis in mari mortuus est, illū necesse fuit in mari necari. impossibile enim eum fuit mortē in terra suscipere, quod pec falsum est, Atque hæc omnia impossibilia subire coguntur. quicunq;.n. definite alterā contradictionis partem in futuro uerā esse contendunt, solā necessitatem in rebus inducunt. Neq; enim siquis naufragio periit in pelago, icirco si nunquā nauigasset, immortalis in terra futurus fuisset. At uero non ex euentu rerū, sed ex natura euentus ipsos suscipientiū propositionum contradictiones iudicandæ sunt. Si enim mihi omnia suppetunt nunc, ut Athenas eā: etiā si non uadam, posse me tamen ire manifestū est, & cum iero, potuisse non ire. Id quoq; apud eos qui euētus ex rerū natura recta ratione diiudicant, indubitatū est. Non ergo id est possibile, ut sit necessarium. Sed quanquā quod necessarium est, possibile sit, est tamen alia quædā extrinsecus possibilitatis natura, q̄ & ab impossibili & a necessitate seiuncta est. Aristoteles.n. hanc habens opinionē de his, q̄ semper necesse est esse, eo putat nullā habere ad contraria cognationem. ut nix, quoniā semper est frigida, nunquā calori coniuncta est. Ignis quoq; nunquā frigori cognatus est. Icirco quoniā semper in frigoris contrarietate uersatur. i. in calore. Ergo omnia quęcūque sunt necessaria nullā ad contrariorū qualitatē, quam ipsa retinent, habent cognationem. Quod siquam cognationē haberet ignis ad frigus, frustra esset illa cognatio, nunquam igni se in frigoris qualitatē uertente, sed nouimus nihil proprium natū frustra naturā solere perficere. Ergo illa sunt posita necessaria, quæcunq; ad contraria nullam habent cognationem, quæcunq; autē habent, illa non sunt necessaria. Sed quoniā ad utranq; partem cōtrarietatis naturali quadā cognatione uidentur esse cōiuncta, icirco ad utranq; partem eorū euentus possibilis est. ut lignū hoc, potest quidē secari. sed nihilo tamen minus habet ad contraria cognationē. potest enim nō secari. Et aqua potest quidē calescere. sed nihil eam prohibet frigori quoq; esse coniunctā. Et uniuersaliter dicere est, quæcunq; neq; semper sunt, neq; semper nō sunt, sed aliquoties sunt, aliquoties non sunt, ea per hoc ipsum q. sunt, & non sunt, habent aliquam ad contraria cognationē. Hæc autem impossibilium & necessariorū media sunt. Impossibile.n. nunquā esse potest. Necessariū nunquā non esse, inter hæc propria quondā natura est, quæ horum utrorumq; sit media, quæ & esse. s. possit & non esse. ergo hoc nunc dicit. Videmus inquit in his quæ nō semper actu sunt. Illa uero non semper sunt actu, quæ ad utraque contraria habent cognationem. ignis semper actu calidus est, aqua uero non semper. quocirca uidemus in his, quæ non semper actu sunt, esse quædam possibilia, & non. i. ut & sint & non sint, quod in his euenit, in quibus utrunq; contingit. i. & esse & non esse. ut aquam & esse calidam & non esse calidam, fieri quoque calidam & non fieri Multaq; nobis perspicua sunt, ita sese habentia, ut in utranque partem euētus sine ullo alicuius rei impedimento uertatur, ut uestem quā possibile est quidem secari, sed fortasse ita continget, ut non ante ferro diuidatur, quā eam exterat uetustas. & hoc fieri potest, ut quælibet uestis nō ferro potius minutatim pereat, quā usu ipso exteratur. Similiter autem non solum eam secari possibile est, sed eam prius exteri quam secari. nō enim esset eam possibile non secari, nisi prius possibile esset exteri. cum.n. exteritur, non secatur. hoc autem in quibus eueniat uniuersaliter monstrat. Euenit enim hoc, inquit, in aliis facturis. Facturæ autem sunt, in quibuscunq; generatio est atque corruptio. Siue enim quid natura fiat, siue arte, in his a faciendo facturam dixit. In his ergo facturis alia quidem potestate sunt, alia actu. ut aqua calida quidem est possibilitate. potest enim fieri calida. frigida uero actu est. Est enim frigida actu. hoc autem actu & potestate fieri ex materia uenit. nam cum sit materia contrarietatis susceptrix, & ipsa in se utriusq; contrarietatis habeat cognationem, si ipsa per se cogitetur, nihil eorū habet quæ in se suscipit, & ipsa quidem nihil actu est, omnia tamen potestate. Suscipiens autē contraria, quācunq; unam habeat contrarietatem, habet tamen & alterā simul, sed non actu, ut in eadem aqua. huius.n. materia & caloris susceptrix est & frigoris. Sed cū utrumlibet horum susceperit uel calorem uel frigus, est quidem, si ita contingit, calida, est etiam simul frigida, sed non eodem modo: nā fortasse actu calida est, frigida potestate. Ergo & quod potestate est in rebus, ex materia uenit. Alioqui diuinis corporibus nihil omnino est potestate, sed omne actu. ut Soli nunquā est lumen potestate, sed actu, nec potestate quidē ulla obscuritas, uel toto cælo nulla quies. Ita ergo sese habent ex materia, ut omnia ipsa essent potestate. nihil autē actu introducta. sed natura q̄ in ipsa materia est, singulos pro ratione distribuit motus, & singulas qualitatū proprietates singulis materiæ partibus posuit, ut alias quidē natura ipsa necessitas ordinauerit ita, ut quādiu res illa esset, eius in ipsa proprietas permaneret, ut igni calor. nam quandiu ignis est, tandiu ignē calidū esse necesse est. aliis uero rebus tales qualitates apposuit, quibus carere possint. Et illa quidē necessaria qualitas informat uniuscuiusq; substantiā. illa.n. eius qualitas cū ipsa materia ex natura coniuncta est. Istæ uero aliæ qualitates extra sunt q̄ & admitti possunt & non admitti. atq; hinc est generatio & corruptio. Ex natura ergo & ex materia ista in rebus possibilitas uenit. qua in re casus quoq; aliquando subrepit, q̄ est indeterminata causa, & sine ulla ratione cadēs. neq;.n. casus natura est, q̄ frustra nihil efficit. Nec liberū est casus arbitriū, quod in iudicio & ratione consistit. Sed extra est casus, qui propter aliā rem quibusdā factis ipse subitus & improuisus exoritur. Et ex hac autē quæ est utrūlibet possibilitate etiā illa liberi arbitrii ratio uenit. Si enim nō esset fieri aliquid possibile, sed omnia aut ex necessitate essent, aut ex necessitate nō essent, liberum arbitrium nō maneret. Restat igitur nec omnia casu, ut Epicurus: nec necessitate omnia, ut Stoicus: nec rursus omnia libero arbitrio fieri proposuit. Sed cuncta permiscens in permisto mundo, permistas quoq; rerū causas esse proposuit, ut aliæ quidē ex necessitate: aliæ uero casu, uel libero arbitrio, uel postremo possibilitate contingerent. Quorū omnium unū nomē est, utrūlibet, uel in casu, uel in uoluntate, uel in possibilitate. Sed horū diuisionē facit. nam eorū quę sunt utrumlibet, alia sunt q̄ æqualiter ad affirmationē & negationem se habent: ut est lecturū me esse hodie Virgilium, & non lecturum. Vtroq;.n. modo utrumq; est. hoc est enim qđ ait, & non magis uel affirmatio uel negatio est. Æqualiter enim & possum legere Virgiliū nunc, & possum non legere. Alia uero sunt quæ nō se æqualiter habent, sed quāquam in una re frequentius eueniat, nō tamen prohibitum est in altera prouenire. ut in eo quod est hominem in senecta canescere, In pluribus quidem hoc contingit, sed contingit fieri & alterum, id est ut non canescat. Alterum uero minime. i. ut canescat. Ita ergo & possibilitate, & casu, & libero arbitrio, conditionem in una parte de futuro definite non esse ueram, uel falsam, per firmissimam & ualidissimam argumentationem constituit. His autem adiicit hoc.

Igitur esse quod est, quando est: & non esse quod nō est, quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse: nec omne quod non est, necesse est non esse. Non enim idem est omne quod est, necessario esse quando est, & simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem & in eo quod non est.

40. Duplex modus necessitatis ostenditur: unus, qui cum alicuius accidentis necessitate proponitur: alter, qui simplici prædicatione profertur. ut cum dicimus, Solem moueri necesse est, non enim Solem quia nunc mouetur, sed quia nunquam non mouebitur, icirco in Solis motu necessitas uenit. Alter uero qui cum conditione dicitur, talis est, ut cū dicimus, Socratem sedere necesse est, cum sedet. & non sedere necesse est, cum non sedet. nam cum idem eodem tempore sedere & non sedere non possit. quicunque sedet, non potest non sedere tunc, cum sedet. Igitur sedere necesse est. ergo tunc, quando quis sedet, cum sedere necesse est. fieri enim non potest ut, cum sedet, non sedeat. Rursus quando quis non sedet, tunc cum non sedet, non sedere eum necesse est. Non enim potest idem sedere & non sedere. &

potest ista esse cum conditione necessitas, ut cum sedet aliquis, tunc cum sedet, ex necessitate sedeat. & cū non sedet, tunc cum non sedet, ex necessitate non sedeat. Sed ista cum conditione quæ proponitur necessitas, non illam simplicē secum trahit. Non enim quicunq; sedet, simpliciter eum sedere necesse est. sed cū adiectione ea ꝙ est, tunc cū sedet, sicut Solē dicimus necesse est moueri. Nec hoc addimus, ut Solē moueri necesse sit cum mouetur, sed tantum simpliciter dicimus, Solem moueri necesse est. & hæc necessitas simplex de Sole dicta, ueritatē in oratione perficiet. At uero illa ꝙ cū conditione dicitur, ut cū dicimus, Socratem sedere necesse est, tunc cū sedet. id quod dicimus, tunc cū sedet, & hanc cōditionem temporis, si a propositione diuidamus, de tota propositione ueritas perit. Non enim possumus dicere ꝙ ex necessitate Socrates sedet. potest enim & non sedere. habet.n. quandam conuenientiā & cognationem potestas Socratis sicut ad sedendū, sic etiam ad non sedendū. Ergo id quod dicimus ex necessitate Socratem sedere, tunc cū sedet, ad accidens respicientes proponimus. nam quando accidit Socrati sedere, eo tempore quo accidit, ei non accidisse non potest. sic enim fiet, ut eidē eadē res accidat & non accidat, uno eodemq; tempore, qđ impossibilē est. Iccirco accidēs eius inspicientes dicimus, necesse est Socratem sedere, sed nō simpliciter, sed tunc cū sedet. Et sicut simpliciter Æthiopem dicere esse candidum, falsum est, uerū tamen est in aliquo esse candidū. (In oculis enim & dentibus illi candor inest) ita quoq; falsum est, Socratem ex necessitate sedere simpliciter. Verum autē est, hanc necessitatē in aliquo quodā ponere, & non simpliciter prædicari, ut dicamus, tunc cū sedet. Quemadmodū enim in Sole dicimus, ꝙ Solē moueri necesse est simpliciter, si ita dicamus Socratē sedere necesse est, falsum est. Sin uero marmoreum Socratem dicamus, ꝙ marmoreū Socratem sedere necesse est, si fortasse sedens formatus sit, uerum est, & simpliciter de tali Socrate necessitas poterit prædicari. de ipso autē Socrate simpliciter talis necessitas nō dicitur. Neq; enim fieri potest, ut Socrates ex necessitate sedeat, nisi fortasse cū sedet: tunc enim cum sedet, quoniam sedet, & nō potest non sedere, ex necessitate sedet, alioqui simpliciter & non ex necessitate sedet, sed contingenter, potest enim surgere. Quod autem ex necessitate simpliciter est, illā nō potest permutare necessitatem, ut quoniā simpliciter Solem moueri necesse est, Sol stare nulla ratione potest. Hoc igitur Aristoteles dicit, omne quod est, quando est, & omne quod non est, quando non est: esse cum conditione, & non esse, necesse est, sed non sine conditione aut esse aut nō esse simpliciter. hæc enim solis illis necessitatibus attributa sunt, quæcunq; nullius potentiæ aut cognationis ad opposita sunt, ut Sol ad quietem, ignis ad frigus. Neq; enim idē est, inquit Aristoteles, ex necessitate esse aliquid quando est in conditione, uel non esse quando non est: & simpliciter dicere omnia ex necessitate esse, uel non esse. illud.n. conditio uerum fecit, in hoc simplicitatis natura efficit ueritatem. Similiter autem, inquit, & in eo quod non est, idem est. Non enim omne quod non est, non esse necesse est, sed tunc cum non est, tunc non esse necesse est, & hoc in conditione rursus, non simpliciter. Duabus igitur his necessitatibus demōstratis, una scilicet conditionali, altera simplici, rursus ad contradictionem de futuro contingentiq; reuertitur.

Et in contradictione eadem ratio est. Esse quidem uel non esse omne, necesse est, & futurum esse uel non. Non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. Dico autē ut necesse est quidam esse futurum bellum nauale cras, uel non futurum esse, sed non necesse est futurum esse cras bellum nauale, uel non futurum esse. Futurum autem, uel esse, uel non esse, necesse est.

41. Planissime quę sententia haberetur de contingentibus propositionibus & futuris exposuit dicens. In his totam quidem contradictionem dictam, unam quamlibet partem ueram habere, alteram falsam: sed non ut aliquis diuidat atq; respondeat. Hanc quidem ex necessitate esse uerā, illā uero ex necessitate alteram falsam: ut in eo quod dicimus. Sol hodie occidet. Sol hodie non occidet, facillime in his aliquis diuidens dicit, ꝙ Solē hodie occidere ex necessitate uerū est, non occidere, ex necessitate falsum. Ita sese habet diuinorū corporū ratio & natura, ut in his nulla cognatio sit ad opposita. atq; ideo uel qđ sunt, ex necessitate sunt: uel qđ nō sunt, ex necessitate nō sunt. Ea uero quæ in generatione & corruptione sunt, non ita sunt. habent enim hoc ipso ꝙ gignuntur & corrumpuntur ad opposita cognationem: atq; ideo in his nō est unā partē contradictionis assumere, & eā necessario esse prædicare: & rursus aliam necessario non esse proponere; quāuis totius cōtradictionis una quælibet pars uera sit, altera falsa, sed incognitæ & indefinitæ, & nō nobis uerū quia natura ipsarum rerū quę proponuntur, dubitabilis est, ut in ea propositione ꝙ est, Socrates hodie lecturus est, Socrates hodie lecturus non est. totius quidē cōtradictionis una uera est, altera falsa: aut enim lecturus est, aut non lecturus, & hoc confuse & in tota oratione perspectū. Sed nullus potest diuidere & respōdere, qđ uera est, lecturū eum esse, uel certe quod uera est, non eū esse lecturū. Hoc autē, non ꝙ audiētes de futuro nesciamus, sed ꝙ eadē res & esse possit & nō esse. Alioqui si ex nostra scientia hoc eueniret, & non ex ipsarū rerum uariabili & indefinito prouentu, illa rursus impossibilitas contingeret, ut omnia necessitas administraret. Non enim propter scientiam nostram, quod ex necessitate est, euenturum est: sed etiam si nos nesciamus, erit tamē eius rei euentus constitutus, & indubitanter illam rem futuram esse necesse est. Ergo quoniam hoc fieri nequit, & sunt quædam, quæ non ex necessitate proueniant, sed contingēter. in his quāquam totius contradictionis in qualibet eius parte ueritas inueniatur aut falsitas, non tamen ut aliquis diuidat & dicat, hanc quidem ueram esse, illam uero falsam, qđ huiusmodi monstrauit exemplo. Cras enim bellum nauale fieri, aut non fieri necesse est. non tamen ex necessitate fiet cras, aut ex necessitate cras non fiet: ut possit aliquis diuidere & prædicare, dicēns, cras fiet, ut hoc uere dicat, & ita ex definito contingat: uel rursus cras non fiet, & hoc eodē modo proueniat. Hoc fieri non potest, sed tantum indefinite quæcunq; una pars contradictionis uera est, altera falsa, sed quæ euenerit. Euentus autem ipsorum indiscretus est: & illud enim & illud poterit euenire. hoc autem icirco est, quoniam non est ex antiquioribus quibusdā caussis pendens rerum euentus. Vt quædam quodāmodo necessitatis catena sit, sed potius hæc ex nostro arbitrio & libera uoluntate sunt, in quibus est nulla necessitas. Quod si inquit similiter orationes ueræ sunt, quēadmodum & res, hoc sumsit a Platone qui dixit, similiter se habere orationes rebus, & cognatas quodammodo esse in ipsa significatione, ut si sint res impermutabiles & ratione stabili permanentes: oratio quoque de his uera esset & necessaria. Sin uero esset res, quæ uarietate naturæ nunquam perpetuo permaneret, in orationibus quoq; fixa ueritas non esset, & nulla per huiusmodi orationes demonstratio proueniret. hoc ergo sumens Aristoteles, ut optime dictum, sic ait.

Quare, quoniam orationes similiter ueræ sunt, quemadmodum & res: manifestum est, quod quæcunque sic se habent, ut utrumlibet sint, & contraria ipsorum contingere possint, necesse est similiter se habere & contradictionem. Quod contingit in his, quæ non semper sunt, & non semper non sunt.

42. Quoniam inquit orationes similiter sese habent, quemadmodum & res: manifestum est ꝙ quæcunq; res ita sunt, ut utrumlibet sint, & contraria ipsorum cōtingere possint, necesse est contradictionem ita se habere, quæ de illius naturæ instabilibus atque indefinitis rebus est. Quod si res sint dubitabiles & indefinito uariabiliq; prouentu, contradictio quoque quæ de his rebus fit, uariabili & indefinito prouentu sit. Quæ autem essent huiusmodi res, quarum euentus uarius indefinitusq; constaret, planissime demonstrauit, dicēs. quod contingit in his, quæ non semper sunt, & non semper

non

non sunt. Ea enim sunt in quibus contingit utrumlibet, quę neq; semper sunt. possunt enim corrumpi. neq; semper non sunt. possunt enim generari & fieri. Hæc enim sunt & habent ad opposita cognationē, sicut in ipsa propria substantia rerū ipsarū euentus docet. nā esse, & non esse oppositū est. Quod autem non fuit, & generatur, & fit, ex eo qđ non fuit, est. Habuit igitur in hoc ad esse & non esse, id est ad opposita cognationē. Sin uero idē ipsum qđ est corrūpatur, ex eo quod fuit nō erit. habebit igitur rursus ad opposita cognationem. Quare sicut harū quæ sunt in generatione & corruptione rerum prouentus indefinitus est: ita quoq; & contradictionū partes, quanquā in tota contradictione una uera sit, altera falsa. Indefinitum enim & indiscretum est, quæ una harum uera sit, quæ altera falsa.

Horum enim necesse est, alterā partem contradictionis uerā esse uel falsam. Non tamen hoc uel illud, sed utrumlibet: & magis quidem alteram ueram, non tamen iam ueram uel falsam. Quare manifestum est, quoniam non est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarū, hanc quidem ueram, illam uero falsam esse.

43. Docuit supra nos in his, quæ utrumlibet sunt rebus contradictionis, unā partem non esse definite uerā, falsam uero alterā definite, nunc a frequentiori & a rariori argumentū trahit. Supra nanq; monstrauit esse quasdā res, quę frequentius quidē contingant, non tamen interclusum sit, ut & opposita aliquando cōtingant. Contingit.n. ut rarius infrequentiusq; contingant. Ergo si in his quęcunq; in pluribus eueniunt, nō necesse est unam uerā esse alteram falsam. Idcirco quoniā quicunq; dixerit hominē in senecta canescere, & hoc ex necessitate esse protulerit, mentietur. potest enim & non canescere. Si in his ergo nō est definite una uera, altera falsa, in quibus una res frequentius euenit, rarius altera, multo minus in his in quibus oppositorū euentus æqualis est. & uerū est quidem dicere, qđ hoc contingit frequentius, non tamen omnino, quod ita contingit. idcirco quia licet rarius, tamen contingit oppositum. Quod si neq; in his, quæ in pluribus prædicantur, una definite, uera est, altera falsa, & multo minus in his quorum æqualiter indiscretus euentus est, manifestum est in futuris & contingentibus propositionibus non esse ueram unam, alteram falsam. Hoc enim in principio ut monstraret, ualidissima argumentatione contendit.

Neq; enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet, etiam in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, uel non esse, sed quemadmodum dictum est.

44. Ad diuisionem temporum in principio factam totā rem docet quæstionē. Ait enim eas prius propositiones quæ fierent, aut in præsenti, aut in futuro, aut in præterito prædicari. & eas quidē quæ de præterito, uel præsenti dicerentur, definitam ueritatē uel falsitatē habere, siue in sempiternis & diuinis rebus dicerentur, siue in nascentibus & morientibus: in quibus utrumlibet contingeret, ut haberent ad opposita cognationē: in futuris uero si de diuinis quidē rebus aliquis & immutabilibus loqueretur, eodē modo unam ueram definite, alterā falsam esse definite. Non enim habent huiusmodi naturæ ad opposita cognationē. In his autē quæ in generatione & corruptione essent de futuro prædicatis uel affirmatiue uel negatiue, nō eundem esse modum ueritatis definite, sed totius quidē contradictionis unā partem uerā esse, alterā falsam, definite autem unam uerā, definite alteram falsam minime. Nunc autem non utraq; tempora posuit præsens scilicet & præteritum, sed tantum præsens. Dixit enim. Neq; enim quemadmodum in his quæ sunt, id est in his quæ præsentia sunt. Quod uero ait in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, de futuris loquitur, quæ cum non sint, tamen esse possunt. Non enim sic se habet præsenti prædicata propositio, quemadmodum in futuro, in his scilicet quę utrumlibet sunt, & in generatione & corruptione cōsistunt. In illis enim, id est præsentibus & præteritis definite una uera est, altera falsa. in his uero, idest futuris & contingentibus, ueritas & falsitas propositionum nulla definitione constringitur. Sed quoniam de futuris propositionibus Aristotelicam sententiam, quantum facultas fuit, diligēter expressimus, prolixitatem uoluminis terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER QVARTVS.

EST siquidem libri huius de interpretatione apud Latinos, apud Græcos uero περὶ ἑρμηνείας inscribitur, obscura orationis series, obscuris adiecta sentētiis. atq; ideo nō hūc magnis expedissem uoluminibus, nisi etiā, nihil labori concedens, quā possem planissime, quod in prima editione altitudinis & subtilitatis omiserā, secunda cōmentatione complerem. Sed danda est prolixitati uenia, & operis longitudo libri obscuritate pensanda est. Sunt tamen gradus apud nos satisfacientes, lectoris & diligentiæ & studio cupiētis facillime magna cognoscere. Huius enim libri, post has geminas cōmentationes, quoddā breuiarū faciemus, ita ut in quibusdā & fere in omnibus Aristotelis ipsius uerbis utamur. tantū quod ille breuitate dixit obscure, nos aliquando additis dulciorē seriem adiectione faciamus, ut quasi inter textus breuitatē, cōmentationis q; diffusionem, medius ingrediatur stylus, diffuse dicta colligens, & angustissime scripta diffundens. at q; hęc posterius. Nunc uero, quoniā ab Aristotele supra monstratum est, in futuro contingentiū propositionū ueritatem & falsitatem nō stabili, neq; definita ratione esse diuisam, & quicquid supra latissima disputatio cōplexa est. nūc inquam eius hæc intentio est, ut categoricarū propositionū numerum trādat, quæcunq; cū definito uel infinito nominē simpliciter fiunt. Primo enim uolumine dictū est nōmen esse, ut homo: infinitū nomen, ut nō homo. Prædicatiuæ autē & categoricæ propositiones sunt, quæ duobus tantū simplicibus terminis constant. hæ, siue cū finito nomine fiunt, ut est homo ambulat, siue cū nomine infinito, ut est non homo ambulat. Harū igitur propositionū categoricarū atq; simplicium tradere numerū contendit, quæcunq; fiunt adiectione nominis infiniti. Sed quoniā propositiones omnes aut secundū qualitatē differunt, aut secundū quantitatē. Secundum qualitatē, q hęc quidē affirmatiua est, illa uero negatiua: Secundū quantitatē uero, q hæc quidē plura cōplectitur, illa uero pauca. Secundū quam differentiā hæ propositiones, quæ dicūtur, homo ambulat, & rursus, nō homo ambulat, a se differunt, aut secundū quantitatem, aut secundū qualitatē. nam quod dico, homo ambulat, qualitatē quandā substantiæ. i. hominē ambulare designat, & rem definitā atq; substantiā, quæ unā speciē ambulabilem esse pronunciat. Quod autē dico non homo ambulat, hominē quidem rem definitā tollo, innumerabilia uero significo. quare illa quidē quæ dicit, homo ambulat, secundū qualitatē: q uero non homo ambulat, uidebitur secundū quantitatē potius discrepare. An certe illud magis est uerius, ut qđ dico, homo ambulat: homo simplex nomē quasi affirmationi est proximū. qđ uero dico nō homo ambulat, nō homo infinitū nomen negationi uidetur esse cōsimile. Sed affirmatio & negatio secundū qualitatē differunt. hæ autē affirmationi sunt negationiq; cōsimilia. Qualitate igitur potius q̄ ulla discrepant quātitate. An magis illud est uerius, q quēadmodum se habet propositio q̄ dicit, Socrates ambulat, ad eā quæ dicit, quidā homo ambulat. Ita sese habet hō ambulat, ad eā q̄ dicit, nō hō ambulat. Propositio nanq; q̄ est quidā homo ambulat, si plures ambulāt necesse est, ut uera sit. Si aūt plures ambulēt, ut Socrates ambulet nō est necesse, possunt.n. plures ambulare, & Socrates nō ambulare. Sed cū plures ambulāt, quidā hō ambulat. hoc aūt ideo euenit, quia qđ dicimus quidā homo ambulat, particularitatē iungimus uniuersalitati.i. homini. & siqui sub ipsa uniuersalitate

ſalitate ſunt.i. ſub homine, ambulantes ſunt, eam quæ dicit quidam homo ambulat,uerā eſſe neceſſe eſt. At uero cū dicitur Socrates ambulat,quoniā Socrates circa unius cuiuſdā proprietatē eſt: niſi ipſe Socrates ambulauerit,quanquā omnes homines ambulent, non eſt uerū dicere,Socrates ambulat.ſicut ergo quidā homo ambulat, definite uerū eſt,ſi plures ambulant. Non autē, Socrates ambulat,quamuis plures ambulent, niſi ipſe Socrates ambulet: ſic etiā in eo quod eſt homo & nō homo,q dicit homo ambulat,dicit qđ quoddā animal ambulat,& hoc nomine & qualitate determinat dicens,homo ambulat. Qui uero dicit, nō homo ambulat, nō quidē omnia ſubruit,ſed hominē tantū: cætera uero animalia ambulabilia eſſe pronunciat. Ergo ſiue equus, ſiue bos, ſiue leo ambulat,uerū eſt, nō homo ambulat,ſed non eſt uerū,homo ambulat, ſi nō homo ipſe ambulet. Quare quēadmodū ſe habet,quidā homo ambulat,ad Socrates ambulat, qđ illic ſi plures homines ambularent,uerum erat,quidā homo ambulat,nō etiā Socrates ambulat,niſi ipſe Socrates ambularet: ita quoq; in eo qđ eſt homo ambulat, & nō homo ambulat,dici poteſt.nā ſi plura q̄ ſunt nō homines ambulēt, uerū eſt dicere,quod nō homo ambulat.non autē uerum eſt dicere qđ homo ambulat, niſi ipſe homo ambulet. Secundū definitionē ergo potius & proprietatem uidentur diſcrepare, quam ſecundū aliquā totam quantitatem, uel partem quantitatis,uel rurſus ſecundū aliquā qualitatem. nam ſicut poſterius demonſtrabitur ea quæ dicit, non homo ambulat, affirmatio potius quam negatio eſt, atque hæc hactenus prædixiſſe ſufficiat.

DE COPIA ENVNCIATIONVM,

Quoniam autem eſt affirmatio de aliquo ſignificans aliquid. Hoc autem eſt uel nomen, uel innominatum. Vnum autem oportet eſſe & de uno, id quod eſt in affirmatione. Nomen autem dictum eſt, & innominatum prius. Non homo enim nomen quidem non dico, ſed nomen infinitum. Vnum enim ſignificat quodammodo infinitum nomen. Quemadmodum & non currit, non uerbum dico, ſed infinitum uerbum. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo. Præter uerbum autem nulla affirmatio, uel negatio eſt. Eſt enim uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunque alia huiuſmodi uerba, ex his ſunt, quæ ſunt poſita, conſignificant enim tempus. Quare prima erit affirmatio & negatio, eſt homo, non eſt homo: deinde, eſt non homo, non eſt non homo. Rurſus, eſt omnis homo, non eſt omnis homo, eſt omnis non homo, non eſt omnis non homo, & in extrinſecus temporibus eadem eſt ratio.

45. In ſecundo (ut arbitror) libro prædiximus,omnē enūciationem ſimplicē.i.prædicatiuam ex ſubiecto & prædicatio conſiſtere. Quorum ſemper prædicatio aut uerbū eſſet, aut quod idem poſſet,tanquam ſi uerbi dictio poneretur, ut cū dicimus, homo ambulat, uerbū ponitur.cum uero dicimus,homo rationalis, ſubaudiatur hic uerbū eſt,ut totus intellectus ſit, homo rationabilis eſt. quocirca neceſſe eſt, ſiue uerbū ſemper eſſe prædicatū,aut quod ſit uerbo conſimile, idemq; in enunciationibus poſſit. Quod uero ſubiectū eſſet,aut omnino nomen eſſet, aut qđ uice nominis fungeretur.quocirca illud maxime colligendū eſt,omne in categorica propoſitione ſubiectū,eſſe nomen,omne uero prædicatum,uerbū. Sed quoniam cum de nomine loqueretur, aliud quoddā nomen introduxit,ut ſimpliciter quidē & per ſe nomen nō eſſet,infinitū tamen nomen uocaretur.id quod cum negatiua particula profertur. omnis autē propoſitio ex nominis ſubiectione cōſiſtit.eſt autem categorica propoſitio, quæ aliquid de aliquo prædicat,uel negat,& de quo prædicat quidem nomen eſt.quoniamq; in nomine infinitum etiā nomen dicitur, neceſſe eſt ſemper categoricam propoſitionem,aut nomen habere ſubiectū, aut illud quod infinitū dicitur. Infinitum uero nomen eſt qđ ipſe nūc innominatū uocat. Omnis ergo propoſitio prædicatiua in duas diuiditur ſpecies,aut enim ex infinito nomine ſubiectū eſt, aūt ex ſimplici & finito. Ex infinito quidē, quemadmodum cū dico, non homo ambulat.ex finito autē & ſimplici,ut homo ambulat. Huius autē quæ ex finito,& ſimplici eſt, ſpecies ſunt duæ, quæ aut uniuerſale nomen ſubiicit,ut homo ambulat, aut ſingulare,ut Socrates ambulat. Quare ita ſit diuiſio: Omniū enunciationū ſimplicium,quę duobus terminis cōſtant, aliæ ſunt ex infinito nomine ſubiecto, aliæ uero ex finito & ſimplici. Earū: quæ ſimplex habent ſubiectū, Aliæ ſunt q̄ uniuerſale ſimplex ſubiiciunt. Aliæ quæ ſingulare. Supra uero docuit q̄ ſint differentiæ propoſitionum,ſimplex nomen in ſubiecto ponentiū,qđ aliæ ſunt uniuerſales, aliæ ſunt particulares,aliæ ſunt indefinitæ, & ſecundū quantitatem quidē hoc modo differunt. Secundum qualitatem uero, quod aliæ affirmatiuæ ſunt,aliæ negatiuæ. Idem quoq; in his propoſitionibus quæ ex infinito nomine ſubiecto enunciantur. Aliæ nanq; earū indefinitæ ſunt aliæ definitæ. Definitarum, aliæ ſunt uniuerſales,aliæ particulares, hic quoq; ſecundum quantitatē, nec minus ſecundū qualitatē: eædem infinitorū quoq; nominū in propoſitionibus differētiæ ſunt. Dicimus enim alias eſſe affirmatiuas,alias negatiuas,ſubiecta uero deſcriptio docet,q̄ ſint affirmatiuæ ſimplices & quæ ſint negatiuæ. & rurſus quæ ſint affirmatiuæ ex infinito nomine,& q̄ negatiuæ: eaſq; omnes in propriis determinationibus adunximus, nec minus etiā indefinitas in utraq; ſpecie propoſitionum poſuimus,ſingulare habentibus ſubiectum ſimplicibus propoſitionibus reiectis. Sunt.n.indefinitæ propoſitiones ſimplices hæ,homo ambulat,homo nō ambulat, contra eas uero diuiſæ ſecundū nomē infinitā hæ. Non homo ambulat, nō homo nō ambulat. Vniuerſales ex ſimplici ſubiecto nomine ſunt hæ. Omnis homo ambulat,nullus homo ambulat. Contra has uero diuiſæ ex infinito nomine uniuerſales, Omnis nō homo ambulat, nullus nō homo ambulat. Rurſus particulares ex ſimplici nomine ſubiecto ſunt hæ. Quidam,homo ambulat,quidā homo non ambulat. Rurſus particulares cōtra has diuiſæ ex infinito nomine ſubiecto ſunt hæ. Quidam non homo ambulat, quidam non homo non ambulat. hoc autem ſubiecta deſcriptione declaratur.

Indefinitæ ex ſimplici nomine ſubiecto.	
Homo ambulat	Homo non ambulat
Indefinitæ ex infinito nomine ſubiecto.	
Non homo ambulat	Non homo non ambulat
Vniuerſales ex ſimplici nomine ſubiecto.	
Omnis homo ambulat	Nullus homo ambulat
Vniuerſales ex infinito nomine ſubiecto.	
Omnis non homo ambulat	Nullus non homo ambulat
Particulares ex ſimplici nomine ſubiecto.	
Quidam homo ambulat	Quidā homo non ambulat
Particulares ex infinito nomine ſubiecto.	
Quidam non homo ambulat	Quidā non hō nō ambulat.

Hæc ergo partiens, & de propoſitionibus ex duobus terminis conſtitutis,faciens propoſitionē,inquit omnes ex ſubiecto fieri nomine propoſitiones, & eas tantū ad diuiſionē ſumit,q̄ ex infinito nomine,& finito nomine ſunt,faciēs huiuſmodi diuiſionē principalem, ut ſit. Propoſitionum, aliæ ſunt ex finito nomine,aliæ ex infinito. Oportuerat quidē uolentē cuncta partiri ad differētias propoſitionum non ſolū infinita ſumere nomina,ſed etiā uerba. Sed quoniā nouerat nomen quidē infinitum cōſeruare propoſitionem,quam inueniſſet, ut ſi in affirmatiua diceretur, affirmatiuam ſeruaret enunciationem,ut eſt nō homo ambulat. ſi negatiua, negatiuā ſeruaret enunciationē,negatiua autem eſt,ut eſt non homo non ambulat. Verba uero quæ ſunt infinita iuncta in propoſitione nō affirmationem,ſed perficere negationē,icirco de his reticuit. Quod hæ magis quę ex uerbo infinito ſunt, ad unā qualitatem pertinent propoſitionis, ideſt ad negatiuam. Semper enim fit ex infinito uerbo negatio. Hæc igitur colligens ait, Quoniam autē eſt de aliquo ſubiecto affirmatiuo

tuo

tio significans aliquid .i. prædicans, hoc est, quoniam omnis propositio est ex subiecto & prædicato. quod autem subiectum est, uel nomen, uel innominatum. Innominatum autem est, quod propositum nomen subruit, ut est, non homo. Nomen enim, quod est homo, differt a nominis infiniti priuatione, quod est non homo, atq; ideo & innominatũ uocauit. Qualis aũt debeat esse propositio de qua tractat, ostendit, dicens, unum aũt oportet esse, & de uno hoc qd' est in affirmatione .i. ex duobus terminis propositionẽ oportere cõsistere. Cõmemorat quoq; quid sit innominatum se supra dixisse. qm̃ quod dicimus non homo, nomen quidẽ Aristoteles nõ diceret, sed quod nomen simpliciter non uocaret, hoc addito infinito, nomen diceret infinitũ, idcirco quoniã unum quidẽ significat, sed infinitum: nomen .n. quod ipsam significationẽ eius quod dicimus homo, tollit, idest non homo, unũ est; & unam per se significationẽ subripiens, multa sunt, quæ intelligentiũ sensibus relinquitur. Commemorat ẽt quemadmodum non currit, uerbum superius infinitũ uocauit & non simpliciter uerbũ. Quoniã ergo aliquid de aliquo affirmatio est, hoc aũt, quod subiectum est, aut nomẽ esse oportet, aut innominatum, idest infinitũ nomen. Duplex propositionis species inuenitur. Omnis enim affirmatio uel ex finito nomine ast, & uerbo: uel ex infinito nomine & uerbo. eodẽ quoq; modo & negatio. Neq; enim reperietur unquam ulla affirmatio, cuius negatio inueniri non possit. Quod si duplex est species affirmationum, duplex quoq; est species negationum. illud quoq; commemorat quod supra iam dixit. nam licet ex nomine & uerbo, & rursus ex eo qd non est nomen, sed infinitum nomen, & uerbo fiat affirmatio, & negatio prædicatiua .i. categorica: ut tamen sit præter uerbum ulla affirmatio atq; negatio, aut præter id quod idẽ significet quod uerbum, uel in subauditione, uel aliquo alio modo, fieri non potest. Ponit quoq; uerba, quæ pene in omnibus propositionibus, aut ipsa cadant, aut quæ idẽ ualeãt. Est enim, inquit, uel erit, uel fuit, uel quæcunq; alia consignificant tempus, uerba sunt; ut doceri ex his possumus, quæ ante posita sunt, atq; concessa, cum definitio uerborum daretur, uerba esse quæ consignificarent tempus. Quare, si hæc consignificant tempus, non est dubium quin uerba sint, sed præter hæc, aut præter idem ualentia, nulla propositio est. Recte igitur dictũ est, præter uerbum prædicatiuam propositionem non posse cõstitui. Iuste tñ aliquis quęstionẽ uideatur opponere. Cur, cum iã dixerit præter uerbum enunciationes nulla ratione posse constitui, nunc idẽ repetit, quasi nihil de hoc antea prædixisset, sed superfluum uideri non debet. Quoniã enim finitum nomen cũ negatiua particula; nomen est infinitum, idcirco putaretur fortasse negatio esse, quod dicimus non homo, q̃ si hæc est negatio, homo est affirmatio. Ne in hunc ergo quisquã laberetur errorem, hoc dixit, & congrue repetiuit, q̃ præter uerbum enunciatio esse non potest, tanquã si diceret, nemo arbitretur infinitum nomen esse negationẽ, nec nomen affirmationem. Præter uerbum enim affirmatio & negatio nulla potest unquam ratione constitui. In hoc illud quoq; notauerat, q̃ uerbum infinitũ, & negationẽ significaret, & infinitũ uerbũ. Id enim quod dicimus, nõ ambulat, & infinitum uerbũ est, & negatio. sed per se quidem si dicatur simplex sine aliquibus aliis adiectionibus infinitum uerbum est. Sin uero cum nomine, aut cum infinito nomine proferatur, non iam uerbum infinitum, sed negatio accipitur: ut non negatiua particula, iuncta cum ambulat, infinitum uerbum efficiat nõ ambulat, sed in propositione, quæ est homo non ambulat, hominem non ambulare designat: atq; ideo ait, subiecta quidẽ in propositionibus posse esse, uel nomina, uel infinita nomina: prædicata uero præter uerba esse non posse. nam siue in affirmationibus quis ponat, id uerbum sine dubio: prædicauit, siue in negationibus, est non infinitum uerbum, sed tantum uerbum, cui addita non particula totam qualitatem propositionis ex affirmatiua in negatiuam commutat. Quare recte nullam differentiam propositionum de infinitis uerbis fecit. Infinita enim uerba tunc sunt infinita, cum sola sunt. Si uero cum infinito nomine iungantur, aut finito nomine, non infinita uerba iam sunt, sed finita. Cum negatione tamen in tota propositione intelliguntur. Si ergo quemadmodum Stoici uolunt ad nomina negationes ponentur: ut esset non homo ambulat negatio: ambiguum esse posset, cum dicimus nõ homo an infinitum nomen esset, an uero finitum cum negatione coniunctũ. Sed quoniã Aristoteli placet uerbis negationes oportere cõiungi: infinita magis uerba ambigui intellectus sunt, an infinita uideantur, an cũ negatione finita. Atq; ideo ita discernitur, sumptum cũ nomine infinitũ uerbum negatio fit, & negatiua propositio, ut est, homo non ambulat. Per se uero dictũ infinitum uerbũ est, ut non ambulat. Atq; ideo hic solã differentiam nominum, & infinitorũ nominum in propositionibus dedit, non etiam infinitorũ uerborum, idcirco q̃ de coniunctis loquebatur .s. de nominibus uel infinitis nominibus atq; uerbis. In qua coniunctione, id quod per se infinitũ uerbum dicitur, negatio est. Neq; enim oportet, sicut omnis propositio, aut ex finito nomine, aut ex infinito cõstat: ita quoq;, aut ex finito uerbo, aut ex infinito constare. infinitũ enim uerbum in propositionibus nõ est: sed quoties aliquid (ut dictũ est) tale per se ponitur, finitum quidẽ uerbum est: sed illi coniuncta negatio totã propositionẽ priuat ac destruit, & uerbum quidẽ infinitum iunctum nominibus negationẽ, ut faciat necesse est: nomen uero infinitũ iunctum uerbo non necesse est, ut faciat negationẽ, Qd' enim dicimus nõ homo ambulat, affirmatio, nõ negatio est. Ergo quoniam affirmationem oportet aliquid de aliquo significare. nomen aũt infinitum est aliquid. quoties dicimus nõ homo ambulat, ambulationẽ, idest aliqd de nõ homine, idest de aliquo prędicamus. Sed si dicamus non ambulat, nõ potius de aliquo p̃dicamus aliquid: sed ab aliquo tollimus. Qui .n. dicit homo nõ ambulat: ambulationem ab homine tollit: nõ de homine prædicat. Quare negatio potius quam affirmatio est. Si .n. affirmatio esset, idest si uerbum esset infinitũ, aliquid de aliquo prædicaret: nunc aũt aliquid ab aliquo tollit. Nõ est igitur uerbũ infinitum, sed potius negatio, quoties in tota sumitur propositione. Numerũ uero propositionũ, quas nos supra quoq; descripsimus, ipse subiecit: & infinitas quidẽ prius: post uero contraiacentes. q̃ si quis ad illa reuertitur & hic intendit animum: in quo uel nostra uel Aristotelis dispositio discrepet: diligenter agnoscit. Nos .n. & contrarias proposuimus, & subcontrarias. Aristoteles uero solum contradictione sibimet contraiacentes oppositasq; proposuit: sed Aristoteles non solũ in præsenti tempore easdẽ propositionum dicit esse differentias quas proposuit, sed etiam in aliis quoq; duobus tẽporibus, quæ extrinsecus sunt. extrinsecus autem tempora uocat, quæ præter præsens sunt, præteritum, scilicet & futurum.

Quãdo autem est tertium, adiacens prædicatur: dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est iustus homo. Est tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ. quarum duæ quidẽ ad affirmationem & negationem sese habebunt secundũ consequentiam, ut priuationes: duæ uero minime. Dico autem, quod est, aut iusto adiacebit, aut non iusto. Quare etiã negatio. Quatuor ergo erunt. intelligimus uero quod dicitur ex iis, quæ subscripta sunt, Est iustus homo. Huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo. Huius negatio, non est non iustus homo: est enim hoc loco, & non est, iusto, & non iusto adiacet. Hæc igitur quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita.

40. Quod autem dicitur perobscurum est, & expositum a pluribus incurate: quorum cum iudicio competenti enumerabo sententias. Postquam de his propositionibus expediuit, quæ duobus constiterant terminis: & subiectum habuerant aut nomen, aut (ut ipse ait) innominatum, idest infinitũ nomen, nunc ad eas transit in quibus est, tertium adiacens prædicatur uno subiecto duobus prædicatis. ut in eo quod dicimus, homo iustus est: homo subiectum est, & iustus, & est, utraq; prædicantur. Ergo in hoc duo sunt prædicata. unũ

uero subiectum: & fortasse aliquis inquirat, cur ita dixerit. Quando autem, est, tertium adiacens prædicatur, non enim tertium prædicatur, sed secundum. Duo enim sunt quæ prædicantur, unum uero subiectum est. Sed non ita dictum est quasi est in propositione, quæ dicit homo iustus est, tertium prædicaretur: sed q adiacet tertium & prædicatur. ergo qđ dicitur tertium ad adiacere refertur: etenim in ea ipsa propositione quæ dicit, homo iustus est: est tertium adiacet: prædicatum aũt iam non tertium, sed secundũ. Ergo tertium numeratũ adiacet: secundum uero numeratũ prædicatur: hoc est igitur quod ait, Quando est tertiũ adiacens prædicatur, non q tertium prædicatur: sed prædicatur tertiũ adiacens. i. tertio loco. facit igitur nunc in his propositionibus considerationẽ, in quibus, est, tertium adiacens est: secundũ prædicatũ. & sicut in his in quibus tantũ prædicatur est: non etiam adiacens prædicabatur: ut homo est, de subiecto considerationem fecit: quot modis subiectum sumptũ differentias faceret propositionum. Aut enim nomen dicebat esse subiectũ, aut infinitum nomen: ita hic nunc de prædicato loquitur, & de prædicati differentiis tractat. In his enim propositionibus, in quibus est tertiũ adiacens prædicatur: sumptũ prædicatũ alias nomen, alias infinitũ nomen facit differentias propositionũ. Prædicatum aũt dico in ea propositione, quæ proponit: homo iustus est, iustus: hoc enim prædicatũ de homine est: est aũt non prædicatur. Sed tertiũ adiacens prædicatur. i. secundo loco: & adiacens iusto, tertium uero in tota propositione prædicatur: nõ quasi quædã pars totius propositionis, sed potius demonstratio qualitatis. hoc enim qđ dicimus est, non constituit propositionem totã, sed qualis sit, idest q est affirmatiua demonstrat: atq; ideo nõ dixit tertium prædicatur tantum, sed tertium adiacens prædicatur. Non enim positum est tertium prædicatũ solum. sed adiacens tertium secundo loco: & (quemadmodum dictum est) accidenter prædicatur. potest autem & sic intelligi. Icirco dixisse Aristotelem, est, in his tertium adiacens prædicari; quoniã possit aliquoties & per se prædicari: ut siquis dicat, Socrates philosophus est: ut propositio hæc hoc sentiat. Socrates, philosophus uiuit. Est enim pro uiuit positum est. Siquis ergo sic dicat: duo inueniuntur subiecta. est uero solũ prædicatur: non ẽt adiacens. Quod.n. dicimus, Socrates philosophus, utraq; subiecta sunt. est.n. prædicatur solum. siquis aũt dicat sic, Socrates philosophus est: ut nõ iam Socratẽ philosophum esse atq; uiuere, sed Socratem philosophari, & philosophum esse enunciatione significet, tunc inuenitur unum subiectũ & duo prædicata. Socrates enim subiectũ est: philosophus aũt, & est prædicata, quorũ philosophus quidem principaliter prædicatur. Est aũt adiacens nomini, quod est philosophus, & ipsum prædicatur, sed non simpliciter prædicatur: Sed adiacens. Sunt aũt aliæ propositiones hoc modo: Socrates in Lyceo disputat. Et sunt hæ ex tribus terminis. Sed de hac interim propositionũ natura nihil tractat, sed de his solum, in quibus est tertium adiacens prædicatur: ut est, homo iustus est, sed de his duas quidem oppositiones. Quocirca recte duæ oppositiones quatuor propositionum sunt. hoc aũt huiusmodi est. Quando, est, tertium adiacens prædicatur: quod principaliter prædicatur, aut nomen erit, aut infinitum nomen. Et hæc aut affirmatiue prædicãda sunt, aut negatiue. Quocirca simplicis nominis affirmatio & simplicis nominis negatio, una est oppositio: & duæ ꝓpositiones. Finitũ aũt & infinitũ hic nõ subiectũ, sed sumitur prædicatũ. In eo qđ est, hõ iustus est, iustus ꝑdicatur: hoc aũt nomẽ erit, aut infinitũ nomẽ. Fiũt ergo ex his, duæ affirmationes, & negationes: hõ iustus est: hõ est nõ iustus: nõ est nõ iustus hõ. non est iustus hõ. Atq; hoc quidẽ in indefinitis. Posterius aũt mõstrabitur hoc ẽt in his esse, q̃ determinationẽ habent uniuersalitatis uel particularitatis. Nũc aũt horũ ordo subiectus numerũ oppositionemq; declarat.

Affirmatio simplex		Negatio simplex
Homo iustus est	oppositio una	Hõ iustus non est.
Affirmatio ex infinito.		Negatio ex infinito
Hõ nõ iustus est	oppositio una	Hõ nõ iustus nõ est.

Simplices in suprapositã descriptione propositiones uocaui: in quibus nomen prædicatur, ut homo iustus est, homo iustus non est. Ex infinitis autem in quibus nomen infinitum principaliter prædicatur: ut homo non iustus est, homo nõ iustus nõ est. Siue aũt, est, primo prædicatur, siue ut postea, idẽ est. Nec hoc turbet quod Aristoteles, est: primũ dixit: nos uero postremũ, sed idẽ est. fiunt igitur oppositiones duæ, propositiones uero quatuor, & hæ quatuor propositiones ex senario propositionũ numero ad pauciora reductæ sunt. Si.n. simplices, & ex duobus terminis fuissent, hoc modo essent: homo nõ est, iustus est, iustus non est, non iustus est, nõ iustus non est, & essent hæ sex ꝓpositiones. Posset quidem adiici hoc ẽt, ut de infinito nomine subiecto fierent propositiones; ut est, non homo est, nõ homo non est. Sed de his posterius dicit. Nunc aũt sex illæ simplices in quatuor reductæ sunt, icirco q res simplices iunctæ naturaliter redeunt pauciores. Coniunctio.n. ipsa numerũ minuit; ut si sint decẽ res, & singulæ singulis iungantur, ut binæ fiãt; quinarius numerus coniunctiones reddit: Ita enim hoc modo sex erant propositiones (ut supra docui) quæ & simpliciter dicerentur: sed hæ astrictæ sunt, & coniunctione diminutæ sunt. nam quod proposuerunt istæ quatuor, homo est, homo non est. iustus est, iustus nõ est. hæ coniunctione in duas reductæ sunt: iunctus enim homo cũ iusto duas propositiones fecerunt, homo iustus est, homo iustus nõ est. Rursus ad eundem ipsum hominem, infinitum cum prædicatur: aliæ duæ propositiones ex infinito prædicato rationabiliter oriũtur. homo non iustus est, homo non iustus non est: quarum duæ oppositiones sunt, propositiones uero quatuor. Ita igitur ex sex propositionibus, idest est homo, non est homo. est iustus, non est iustus, est nõ iustus, non est non iustus. quæ cũ sint sex propositiones, tres tantum habent oppositiones, homo iusto & homo non iusto subiectus, quatuor solas propositiones fecit: duplicem uero oppositionẽ. Qui uero dixerit numerosiores fieri propositiones ex his, in quibus, est, adiacens prædicatur: quam ex his, quæ duobus terminis constarent: illos non intellexisse rerũ naturam manifestũ est; quæ ita fert, ut semper ex pluribus simplicibus rariores redeant res paucioresq; cõiunctæ. Ait igitur in his, in quibus, est, tertiũ adiacens ꝑdicatur, ut hoc quod ait tertiũ, non ad prædicationẽ referatur potius quam ad ordinem, ut ipse distinxit, dicens: Dico aũt ut est iustus homo: est, tertiũ dico adiacere nomen uel uerbũ in affirmatione: non itaquit tertium prædicari, sed adiacere tertiũ: sed ad ordinẽ: i. non ad prædicationem refert, ut tertium quidẽ adiaceret: Adiacens aũt prædicaretur, idest non simpliciter prædicaretur. Neq; enim superius est terminatũ: ut in propositione, est, sit terminus. Atq; ideo siquis resoluere propositiones uelit in suos terminos: ille non resoluit in est: sed in eo quod est homo, & iustus est, & erũt duo termini subiectus quidẽ, homo: prædicatus uero, iustus. Est aũt q adiacens prædicatur, & tertiũ adiacẽs, nõ in terminis: sed in qualitate potius propositionis (ut dictũ est) accipitur. Nomen autem uel uerbum ait propter hanc causam, tertium enim nomen adiacere dixit, est: ut doceret prima duo esse homo. s. & iustus: icirco autem ait nomen, uel uerbum, quoniam uerba quoque nomina sunt. Hoc autem prius dixit dicens: Ipsa quidem secundum se dicta uerba, nomina sunt. Postquam igitur dixit, quid uellet ostendere per id quod ait, est tertium adiacens prædicatur. Quoniã quantum ad ordinem non ad prædicationem refertur, subter exposuit quod fierent propositiones dicẽs: Quare quatuor istæ erunt. Dicit autem in his quatuor communem accidentiã: quam paulopost diligenter exponam. Quod autem accidit hoc est. Cum sint quatuor propositiones, quas positurus est: Duæ ipsarum sese ad affirmationem & negationẽ ita habebunt secundum consequentiam, ut priuationes: duæ uero minime. Sed hanc in his propositionibus accidentiam paulopost demonstrabo. Nunc autem illud respiciamus quemadmodum ipse quatuor fieri propositiones dicat. Ait enim, dico autem quoniam est, aut iusto adiacebit, aut non iusto. Fiet.n. duplex propositio, si aut iusto, aut non iusto, est, adiacet hoc modo, est iustus homo, est non iustus homo. Qua-

re, inquit, si est affirmatiuo modo positum, nunc quidem cū iusto, nunc aūt cum non iusto geminas fecit propositiones. s. affirmatiuas, idem quoq; est cum negatione coniunctū, idest non geminas quoq; facit negationes. Eas scilicet quæ sunt, non est homo iustus, non est homo non iustus. hoc est aūt quod ait, Dico aūt quod est, aut iusto, aut nō iusto adiacebit. Si enim adiaret iusto, facit hanc affirmationem, Est iustus homo, si adiacet non iusto, facit hanc affirmationē, est non iustus homo. Quare etiā negatio iuncta cum est, idem facit. hæc igitur negatio, quæ est non, copulata iusto & non iusto duas faciet negationes cōtra eas, quæ supra diximus propositiones. Si enim addatur iusto, talem facit negationem, non est iustus homo, si non iusto, non est non iustus homo. hoc autem cur euenit, quoniam est & non est iusto, & non iusto adiacet, est cum iusto & non iusto duas faciens propositiones. Non est, iterū negatio cum iusto & non iusto alias duas negationes. Ex quibus quatuor duæ oppositiones sunt, ut ait supra. Qñ est tertium adiacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Quare sensus sese totus hoc modo habet. Sed quoniā est quoq; alia descriptio loci, quæ sic dicit. Dico aūt quod est aut homini adiacebit, aut non homini; quare & negatio, quatuor ergo propositiones erunt. Intelligimus autem quod diximus ex his, quæ subscripta sunt. Est iustus homo, huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo. huius negatio, non est non iustus homo. est enim hoc loco & non est, homini & non homini adiacet, turbabat expositores, & dubitabant, quid hoc esset quod cum supra dixisset, Dico autem quod est aut homini adiacebit, aut non homini, in eorum exemplo & dispositione est non apposuit homini, aut non homini, sed iusto non iusto dicens. Intelligimus uero quod dicitur ex iis, quæ subscripta sunt, est iustus homo, huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo, huius negatio, non est non iustus homo. & postquam iusto & non iusto est & non est apposuit, quod ante non dixit, sed ad hominē & non hominem est adiacere proposuit, postea infert. Est autem hoc loco homini adiacet, & non homini, qui posuerat iusto & non iusto, & non est adiacere. unde Alexander quoq; dicit scripturæ esse culpam, non philosophi recte dicentis, & emendandam esse scripturam, sed non eum oportuit confundi, si pro homine & non homine iustum & non iustum intulit. hæc enim exempla sunt potius, quam propositionum necessitas. quod enim dixit est homini, & nō homini adiacere, ita sumpsit, tanquam si homo prædicaretur, ut in eo quod est Socrates homo est, uel rursus Socrates non homo est. Ergo uolēs sumere quodcunq; prædicatum, nunc quidem simplex, nunc aūt infinitum, intulit iustum & non iustum indifferenter habens, an homo & non homo prædicaretur, an iustus & non iustus, solū in prædicato alias sumeretur nomen, alias infinitum nomen. Non ergo oportuit Alexandrum conturbari, aliosq; in hac scriptione, in qua nos philosophus exercere uoluit, sicut Porphyrium, & Herminū nō turbabat, qui dicūt exempla hic esse finiti prædicati & infiniti, in quibus quodlibet prædicatū sit, æque accipi oportere. uel sic, cum dixisset homini & non homini adiacere, est & nō est, albū, & non album postea intulisset, sufficeret. Hoc.n. & illud prædicatū, alias finitū alias infinitū sumere in quibuscunq; nominibus ęque oportet. & quod homini ait & nō homini adiacere est, & postea intulit iusto & nō iusto, & subierit hominem, non ita putandum est tanquam de subiectis, idest homine, & nō homine loqui uoluerit, & postea per errorem intulerit in prędicato iusto & non iusto, sed potius ipsum homini & non homini ita sumpsit, tanquam in aliquo prædicaretur, ut sicut dictū est, Socrates homo est, Socrates non homo est. hic ergo homo & nō homo prædicatur. Rursus si quis dicat homo iustus est, homo nō iustus est, nihil differt. Eodē.n. modo prędicatū in una propositione simplex sumptum est: in altera infinitū, uelut si dicam nix alba est, nix nō alba est, eodē modo. non ergo culpanda est scriptura quæ cum prius proposuisset homini & non homini adiacere est, iustum & nō iustum intulit. Nihil enim interest, siue iustum aut non iustum prædicetur, siue homo aut non homo, dummodo prædicationem alias infinitam, alias sumat finitam tunc, cum est tertium adiacens prædicatur. Exercere igitur intelligentiam nostrā actionemq; philosophus uoluit, seium omnium solertissimus, nō scriptura falsa confundere. quando autem ea, quæ supradixit, colligens ait, Est enim hoc loco, & non est, homini adiacet. Hoc sentit, quod in hac propositione, quæ dicit, homo iustus est, quam supra proposuerat, iustus de homine prædicatur. Est aūt adiacens iusto adiecebit & homini, & in ea, quæ dicit, homo iustus non est, quod iustus prædicatur de homine, non est aūt adiacet non est ergo homini quoq; adiacebit. Hoc.n.est, quod ait, Est enim hoc loco & non est homini adiacet. nam si iustus prædicatur de homine, est aūt & non est adiacet iusto: & homini quoq; adiacebit, ut dictum est. Hanc quoq; scripturā emendandam esse, Alexander opinatur, faciēdumq; esse hoc modo. Sicut prius quoq; exposuimus. Est.n. hoc loco & nō est, iusto & non iusto adiacet. Sed ordo quidē totius sententiæ diligenter expositus est, siue illa scriptio sit, siue illa, neutra enim mutanda est. Et una quidem plus habet exercitii, altera uero facilitatis, sed ad unam intelligentiam utraq; perueniunt. Restat igitur ut quod ait, Quare idcirco quatuor istæ erunt, quarum quidem duæ ad affirmationem sese habent secundum consequentiam, ut priuationes: duæ uero minime, diligentius exponamus. Locus enim magna breuitate constrictus est, & nimia subtilitate ac obscuritate difficilis, & hunc quidem in prima editione huius operis transcurrentes exposuimus, atq; in eo breuissimam, ut in aliis quoq; dedimus expositionem. Nunc aūt qd in se sensus habeat ueri, quid ue hac breuitate latitet, quantū facultas suppetit, nos ipsi patefaciemus, & quantum ualet animum lector intendat. Cui si forte paulo obscuriora uidētur, rerum imputet difficultati: si uero planiora quā putauerit, suo gratiam debebit acumine. Sed prius quid de hoc loco Herminus arbitretur, quam possibiliter expediam. At Herminus tribus modis cū infinito nomine propositiones posse proferri: aut enim infinitum subiectū habent, ut non homo iustus est: aut infinitū prædicatum, ut homo non iustus est: aut infinitum subiectum, & infinitū prædicatum, ut non homo non iustus est. Harum igitur, inquit, quæcunq; ad prędicatum terminū habent nomen infinitum, similes sunt his, quæ aliquam denunciant priuationem. denunciant aūt priuationem hæ quæ dicunt, homo iniustus est, homo iniustus non est. ergo istiusmodi, quæ proponunt, homo iniustus est, homo iustus non est: illæ, inquit, cōsentiunt, quæ sunt ex infinito prædicato: ut ea quæ est, homo non iustus est homo nō iustus non est. Idē enim est, inquit, esse hominem iniustum, quod hominem nō iustum. Illæ uero quæ habent aut subiectum infinitum, ut est, non homo iustus est: aut utraque infinita, ut est, non homo non iustus est, non consentiunt ad priuatoriam propositionem: quæ est homo iniustus est. Nulla enim similitudo est eius propositionis, quę est: nō homo iustus est, & eius quæ dicit, homo iniustus est. Nec uero eius quæ proponit, non homo non iustus est, & eius quæ enunciat, homo iniustus non est. Nanque illæ quæ infinitum nomen habent in prædicatione, hæ priuatoriis consentiunt. Illæ uero propositiones quæ aut subiectum habēt finitum, aut utraq; infinita, priuatoriis longe diuersæ sunt. Sed hic Herminus lōge a toto intellectu & ratione sentētiæ discrepans, has interposuit, quæ aut ex utrisque infinitis, aut ex subiecto fierent infinito. Quod autem esset quod ait secundum consequentiam, uel quæ duæ haberent se secundū consequentiam ut priuationes, quæ uero non, exponens nihil planum fecit: & sensus nihilo magis ante expositionē Hermini quam post expositionem obscurum est. Nos autē Porphyrium sequentes, eiq; doctissimo uiro consentientes, hoc dicimus, esse quatuor propositiones, quarum duæ quidem ex finitis nominibus sunt: duæ uero ex infinitis nominibus prædicatis. Sunt autem ex finitis nominibus hoc modo, affirmatio est iustus homo: negatio, non est iustus homo. Ex infinitis uero nominibus prædicatis, affirmatio est quæ dicit. est non iustus homo: negatio quæ ponit, non est non iustus homo. Sed has ex infinitis nominibus prædicatis propositiones in reliquo sermone infinitas uocabimus

blmus . ut affirmatio infinita fit in hac expositione, ea quæ dicit, est nõ iustus hõ. negatio infinita, ea q̃ dicit, non est non iustus homo : ut quod dicturi eramus, propositionẽ ex infinito nomine prædicato, hanc infinitam nominemus, illas autem duas quæ nullum nomen habent infinitũ, nec subiectum nec prædicatum, simplices uocemus. Sunt ergo simplices propositiones hæ. est hõ iustus, non est hõ iustus. Priuatorias aũt propositiones uoco, quæcunq; habent priuationẽ, priuatoriæ aũt sunt hoc modo, est iniustus hõ. hæc enim iustitia subiectum priuat. & rursus, non est iniustus homo, hæc rursus, iniustitia subiectum priuat. ergo cum sint duæ propositiones simplices, una affirmatiua, altera negatiua : & sint aliæ duæ priuatoriæ, earum quoq; una affirmatiua, altera negatiua : nec nõ etiam sint aliæ duæ infinitæ, affirmatiua rursus, & negatiua, dico qđ quemadmodũ se priuatoriæ propositiones, affirmatio scilicet & negatio, ad affirmationes & negationes simplices habuerint, sic se habebunt & quæ sunt infinitæ ad easdem ipsas simplices, idest secundũ consequẽtiam. quod autem dico, tale est; disponantur prius duæ simplices, idest affirmatio, quæ dicit, est iustus hõ, & rursus negatio, quæ dicit, nõ est iustus hõ sub his aũt disponãtur priuatoriæ, sub affirmatione quidẽ simplici affirmatiua priuatoria negatiua, sub negatiua simplici priuatoria, ut sub ea q̃ dicit : est homo iustus, ponatur quæ dicit, nõ est homo iniustus, & sub ea quæ dicit, nõ est homo iustus, ponatur ea quæ proponit, est homo iniustus. Rursus sub priuatoriis disponantur infinitæ, sub affirmatione affirmatio, sub negatione negatio, sub affirmatione quidem priuatoria, quæ dicit, est iniustus homo, disponatur affirmatiua infinita, est non iustus homo: sub negatiua uero priuatoria quæ dicit, non est iniustus homo, ponatur negatiua infinita quæ dicit, non est non iustus homo. hoc autem subiecta descriptio docet.

Affir.	Est iustus hõ	simplices	nõ est iustus hõ	Neg.
Neg.	Nõ ẽ iustus hõ	priuatoriæ	est iniustus hõ	Affir.
Neg.	nõ ẽ nõ iust' hõ	Infinitæ	ẽ nõ iustus hõ	Affir.

His igitur ita dispositis, dico, φ quemadmodũ se habent priuatoriæ, idest affirmatio & negatio, quæ dicunt, est iniustus homo, non est iniustus homo, ad simplices q̃ proponit, est iustus hõ, non est iustus homo, secundum consequentiã: sic se habebunt etiam infinitæ propositiones affirmatio & negatio, hæ scilicet quæ sunt, est non iustus homo, non est non iustus homo, ad easdem simplices quę sunt, est iustus hõ, nõ est iustus homo. uideamus ergo, quæ sit simpliciũ & priuatoriarum consequentia, ut utrum se sic habeant infinitæ ad simplices, quemadmodum se habent priuatoriæ ad easdem simplices, cognoscamus. dispositæ igitur sunt in primo quidẽ ordine simplices propositiones, affirmatio simplex, quæ dicit, est iustus homo, & negatio simplex, q̃ dicit, nõ est iustus homo. Sub his, idest sub affirmatione simplici, duæ negationes: una priuatoria q̃ est, non est iniustus homo, & altera infinita quæ est, nõ est non iustus homo. Sub negatione uero simplici quæ dicit, non est iustus hõ, duæ affirmationes: una priuatoria, quæ dicit, est iniustus hõ: altera infinita quæ dicit, est nõ iustus homo, illud quoq; in descriptione uidendũ est, quod angulariter se affirmationes negationesq; respiciunt. nam affirmatio quæ est simplex, est iustus homo, angulariter se contra utrasque respicit affirmationes, infinitam scilicet & priuatoriã, quæ sunt, est non iustus homo, est iniustus homo. Rursus negatio simplex quæ est, nõ est iustus homo, angulariter respicit duas negationes, infinitã scilicet, & priuatoriam. & in ueritate simplicẽ affirmationem priuatoria negatio sequitur. nã si uerũ est dicere, quod est iustus homo, uerum est dicere, quod nõ est iniustus homo: nam qui iustus est homo, nõ est iniustus homo. Sequitur ergo affirmationẽ simplicem priuatoria negatio : ut si uera fuerit affirmatio simplex, uera quoq; sit negatio priuatoria: & affirmationis simplicis ueritatem negationis priuatoriæ ueritas consequatur. at uero non e conuerso est, neq; enim affirmatio simplex negationẽ sequitur priuatoriam. nã si uerum est dicere, quod non est iniustus homo, nõ omnino uerum est dicere, quod est iustus homo. Potest enim uerẽ de equo dici, quod equus non est iniustus homo, neq; enim omnino homo est: & ideo nec iniustus homo est. sed nõ potest dici de equo, quod equus est iustus homo, ita ergo ueritatẽ priuatoriæ negationis non sequitur ueritas simplicis affirmationis : atq; ideo nec cõtinua propositio hinc & cõiuncta proponi, proferriq; potest. Non.n.uera ꝓpositio est siquis dicat : si nõ est iniustus homo, est iustus homo. de equo.n. uerum est (ut dictũ est) quia nõ est iniustus homo, non tamen uerum est, esse iustum hominẽ equum. quare negationẽ priuatoriam simplex affirmatio nõ sequitur. Monstratũ est igitur quod affirmationẽ simplicem negatio priuatoria sequeretur : negationẽ uero priuatoriã simplex affirmatio non sequeretur. Rursus uideamus & in opposita parte qualis sit consequentia : in diuersa.n. parte affirmationẽ quidem priuatoriã sequitur negatio simplex: negationem uero simplicẽ affirmatio priuatoria non sequitur. nam si uerum est dicere, quod est iniustus homo, uerum est dicere, quod non est iustus homo, qui enim iniustus est, iustus non est : & affirmatiuæ priuatoriæ, eius scilicet quæ dicit, est iniustus homo, ueritatẽ, sequitur negatiua simplex, quæ est, non est iustus homo : hoc autem non conuertitur. Neque enim simplicem negatiuam sequitur priuatoria affirmatiua. nam si uerum est dicere, quod non est iustus homo, non est omnino uerum, quod est iniustus homo: de equo enim uerum est dicere, quod equus non est iustus homo : nam qui omnino homo nõ est, nec iustus homo est. sed non de eodem equo potest dici uere, quod equus est iniustus homo, nam qui homo non est, nec iniustus homo esse potest. Quare ueritatem negatiuæ simplicis non sequitur ueritas priuatoriæ affirmationis, ueritatem autem affirmationis priuatoriæ sequitur ex necessitate ueritas simplicis negatiuæ. Quocirca monstratum est hoc in utrisque, quod affirmationem quidem simplicem sequeretur negatio priuatoria : negationem uero priuatoriam non sequitur affirmatio simplex. Rursus affirmationem priuatoriam sequitur negatio simplex, negationem simplicem non sequitur affirmatio priuatoria. His ergo ita positis, de infinitis priuatoriisq; tractemus. Priuatoriæ nanque & infinitæ affirmationes affirmationibus, negationes consentiunt negationibus, hoc modo. Affirmatio enim priuatoria quæ dicit, est iniustus homo, consentit infinitæ affirmationi, quæ dicit, est non iustus homo : idem enim significant utræque priuatoria affirmatio & infinita affirmatio: & quamuis in aliqua sermonis prolatione discrepent, tamen significatione nil discrepant : nisi tantum, quod quem illa iniustum ponit, idest priuatoria, hæc ponit esse non iustum, & rursus negatio priuatoria, quæ est, non est iniustus homo, consentit atque concordat ei negationi, quæ est infinita, non est non iustus homo. hæ quoq; idest negationes. quod sibi in consequentia consentiũt manifestũ est. Sequitur autẽ simplicem affirmationem ea quæ dicit, est iustus homo, priuatoria negatio quæ dicit, nõ est iniustus homo, sequitur ergo eadẽ ipsam simplicem affirmationem infinita negatio, idest eam quæ dicit est iustus homo, ea quæ proponit non est nõ iustus homo : nam sibi priuatoria negatio & infinita consentiunt, si eam sequitur priuatoria negatio, eandem quoq; infinita negatio cõsequitur. sed affirmationem simplicẽ, quæ proponit, est iustus homo, priuatoria negatio sequitur quæ dicit, nõn est iniustus homo: quare sequitur etiam eandem simplicem affirmationem, quæ enunciat, est iustus homo, infinita negatio quæ dicit, nõ est non iustus homo. Rursus e diuersa parte idem euenit : quoniã affirmationem priuatoriam, quæ dicit, est iniustus homo : sequebatur negatiua simplex quæ proponit : nõ est iustus homo : sequitur quoq; infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, simplex negatio quæ proponit, nõ est iustus homo. nam si priuatoria affirmatio, & infinita cõsentiunt, quæ propositio sequitur priuatoriam, eadem sequitur infinitam. Sed priuatoriam affirmationem, quæ dicit, est iniustus homo, sequitur simplex negatio, quæ proponit, non est iustus homo: & priuatoria affirmatio, & infinita affirmatio idẽ significãt, sibique cõsentiunt. sequitur ergo simplex negatio quę est, nõ est

iustus

iustus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, sed hoc e conuerso non euenit. Nunc enim demonstratum est, ꝙ simplicē affirmationem sequeretur infinita negatio, & simplex negatio ueritatem infinitæ affirmationis sequeretur, sed non est conuersio, ut rursus infinitam negationem sequatur finita affirmatio, & simplicē negationem infinita rursus affirmatio consequatur. nam si idē priuatoria negatio quæ est, non est iniustus homo, & infinita negatio significant, quæ est non est non iustus homo, quoniā affirmatio simplex, quæ dicit, est iustus homo, non sequitur priuatoriam negationem quæ est, nō est iniustus homo, ut supra mōstrauimus: eadem ipsa simplex affirmatio quæ proponit, est iustus homo. nō sequitur infinitam negationē quæ enunciat, nō est non iustus homo. Rursus in parte altera, si affirmatio priuatoria, quæ proponit, est iniustus homo, idē significat cum infinita affirmatione, quę dicit, est non iustus homo: Priuatoria autem affirmatio, quæ proponit, est iniustus homo, nō sequebatur simplicē negationem, quæ dicit, non est iustus homo: nec eandem quoq; simplicem negationem, quæ proponit. nō est iustus homo, sequitur indefinita affirmatio quæ dicit, est non iustus homo. Sed quanquam hoc ratio consequentiæ & necessitas monstret, nos tñ id quod demonstrauimus ratione, exemplis quoq; doceamus. Dico enim affirmationē simplicem, quæ dicit, est iustus homo, sequi infinitā negationem, quę dicit, nō est non iustus homo: sicut eandem quoq; simplicē affirmationem sequebatur priuatoria negatio, quæ proponit, non est iniustus homo: nam si uerū est dicere, ꝙ est iustus homo, uerum quoq; de eodē est dicere, ꝙ non est non iustus homo: nam qui iustus est, non est non iustus, sicut uerum erat dicere, ꝙ idē qui iustus est, non est iniustus. quare simplicem affirmationē sequitur infinita negatio, sicut eandem quoq; simplicē priuatoria negatio sequebatur. sed hoc nō conuertitur, neq; statim uerum est, quod non est non iustus homo, eundē esse iustum: equus enim non est non iustus homo, neq; enim omnino homo est. Quod aūt omnino homo nō est, non poterit esse homo non iustus, sed de equo, de quo uerū est dicere ꝙ non est non iustus homo, nō est de eo uerū dicere, ꝙ est iustus homo. Sicut & de eodē equo uerū esset dicere priuatoriam negationē, quæ proponit, nō est iniustus homo. hæc.n. poterat etiā de equo dici, nec erat uerum ꝙ sequeretur hanc, idest priuatoriā negationem simplex affirmatio, quæ dicit, est iustus homo. Quare non sequitur infinitam negationē, quæ est, non est nō iustus homo, simplex affirmatio, quæ proponit, est iustus homo: sicut nec illā quidem, quæ consentit infinitæ negationi, idest priuatoriā negationem, quæ proponit, non est iniustus homo, ea quæ dicit, est iustus homo, simplex affirmatio sequebatur. Concludenti igitur dicendū est, ꝙ affirmationem quidem simplicem sequitur infinita negatio, sicut eam priuatoria sequebatur. Infinitā uero negationem nō sequitur simplex affirmatio, sicut nec negationem priuatoriā sequebatur. Rursus in parte altera idē e cōuerso euenit. Affirmationem.n. infinitam sequitur negatio simplex, sicut priuatoriam quoq; affirmationem eadem simplex negatio sequebatur. nam qui est non iustus homo, ille ex necessitate nō est iustus. sicut etiam qui est iniustus homo, ille ex necessitate non est iustus homo. At uero si uerum est dicere, quòd non est iustus homo, non omnino necesse est illum esse non iustum hominem. equus enim non est iustus homo, nam qui omnino homo non est, nec iustus homo esse potest. sed nullus de eodem dicere potest, ꝙ equus est non iustus homo. Quod enim homo non est, nec non iustus homo esse potest. sicut etiam cum diceremus, non est iustus homo, non sequebatur priuatoria affirmatio, quæ dicit, est iniustus homo. equus nanq; non est iustus homo, sed de eodem equo nemo dicit, ꝙ est iniustus homo. Iterum igitur concludenti dicendum est, affirmationem infinitam sequi simplicē negationem, sicut affirmatio quoque priuatoria sequebatur, sed non conuertitur. neq; enim sequitur simplicem negationem infinita affirmatio, sicut eam nec priuatoria affirmatio sequebatur. Sic ergo cum sint quatuor propositiones, duæ simplices, duæ infinitæ sunt, quarum quatuor duæ simplices sunt, est iustus homo, non est iustus homo: duæ uero infinitæ, est non iustus homo, non est non iustus homo: & harum quatuor duæ quidem, idest negatio infinita & negatio simplex sequuntur duas, idest negatio infinita simplicem affirmationem, ea quæ dicit, non est non iustus homo, eam quæ dicit, est iustus homo. affirmationem uero infinitam sequitur negatio simplex. affirmationem enim infinitam, quæ dicit, est non iustus homo, sequitur ea quæ proponit, non est iustus homo, negatiua simplex: duæ uero aliæ, idest affirmatio simplex & affirmatio infinita, non sequuntur negationē infinitam, & simplicē negationem. Hoc aūt etiā in priuatoriis euenit, ut affirmatio priuatoria non sequatur simplicē negationem, cum illa simplex negatio sequatur, & rursus negatio priuatoria sequatur affirmationem simplicē, cum simplex affirmatio non sequatur priuatoriam negationē. Recte igitur dictū est, harum quatuor, idest duarum simplicium propositionum, & duarum infinitarum, duas duabus esse consequentes, & habere quandam consequentiā ad alias. sicut infinita negatio & simplex negatio sequuntur simplicem affirmationem & infinitā affirmationē, sicut priuationes quoque: nam, & priuatoria negatio sequebatur simplicem affirmationē, & simplex negatio sequebatur priuatoriam affirmationem. ergo duæ habent consequentiam, idest infinita negatio, & simplex negatio ad simplicem & infinitam affirmationem, sicut priuationes quoq;. nanq; & priuationes similiter sunt, ut sæpe supra monstraui: duæ uero minime habent consequentiā, neq; enim negatiuā infinitam simplex sequitur affirmatiua. aut infinita affirmatiua simplicē negatiuā sequitur, sicut in priuationibus quoq; fuit. In priuationibus nāque, nec affirmatio simplex priuatoriā negationem sequebatur, nec simplicē negationem priuatoria affirmatio cōsecuta est. Sensus ergo huiusmodi est, quatuor istæ erunt, idest quatuor propositiones, ex quibus duplicē fieri oppositionē dixerat. quatuor aūt istæ sunt, duæ simplices, affirmatiua, est iustus homo, negatiua, non est iustus hō: & duæ infinitæ, affirmatiua, est non iustus homo, negatiua, nō est non iustus homo. Quarū, inquit, duæ negatiuæ s. infinita, & negatiua simplex sic se habebunt ad affirmationem & negationē secundū consequentiā i. ita alias duas affirmationes simplicem & infinitā ipsæ duæ negationes sequuntur, ut eas priuationes sequebantur. Duæ uero minime. i. simplex affirmatio & infinita affirmatio nō sese habebunt secundū consequentiā, ipsæ duę affirmationes ad duas negationes, infinitā. s. & simplicē, quas non sequebantur, sicut nec dudū has negationes priuatoriæ quoq; affirmationes secutæ sunt. Qđ uero ait secundū consequentiā ad affirmationē & negationē, nō ita intelligendum est, quasi una sit affirmatio, aut una negatio. Sed ꝙ in quatuor propositionibus, in quibus duę quidē affirmationes erūt, duæ uero negationes: affirmationes, simplex quidē est iustus homo, infinita aūt, est non iustus homo: negationes aūt, simplex quidē non est iustus homo, infinita autem, non est nō iustus homo. Quoniam affirmationes duas simplicē quidem, est iustus homo, infinitā autem, est non iustus homo, duæ negationes sequebantur, simplex negatio quæ est, nō est iustus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est nō iustus homo. & rursus infinita negatio simplicē affirmationē seqnebatur. Quoniam ergo (ut dictū est) duas affirmationes & simplicē & infinitā, duæ negationes simplex & infinita sequebantur. hoc aūt & in priuationibus erat, iccirco dictum est ad affirmationē & negationem secundum consequētiā sic se haberre harū quatuor propositionum duas, sicut ēt se priuationes hñt: ad affirmationē aūt & negationem dixit, ꝙ duas affirmationes duæ negationes cōsequerentur: duæ uero minime. i. duæ affirmationes negationes duas nō sequerentur. neq; enim sequebatur negationē infinitam simplex affirmatio, aut simplicē negationē finita affirmatio, sicut nec in priuationibus erat, quod sæpe supra monstratum est. Nequis aūt nos arbitretur, de eodē genere propositionū dicere sequi negationes, & affirmationes. neq;.n. dicimus negationē simplicē sequi affirmationē simplicem. hoc.n. impossibile est. nunq.n. sibi consentiunt simplex affirmatio, simplexq; negatio: nec rursus infinita negatio, & infinita affirmatio,

bitratos fuisse librum hunc Aristotelis ut dignum esset, exponi omnino non posse, multosq; illo tempore uiros totã huius libri præterisse doctrinam. quod inexplicabilem putarent esse caliginem. Nos autem breuissime hunc locũ in prima editione præteriuimus: sed quod illic pro intellectus simplicitate breuiter posuimus, hic omni latitudine totam sententiæ uim & prolixitatem digessimus. Quare, quoniã superiora digne (ut mihi uidetur) expressimus, sequentis textus ordinem sententiamq; uideamus.

Similiter autem se habent, & si uniuersalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo iustus. Negatio, non omnis est homo iustus. Omnis est homo non iustus, non omnis est homo non iustus. Sed non similiter angulares contingit ueras esse, contingit autem aliquando.

47. De infinitis quædam propositionibus prælocutus, nũc de iis, quæ determinatæ sunt secundũ uniuersalitatis & particularitatis adiectionẽ, dicit, ꝙ etiã ipsæ similiter se habeãt, sicut illæ quoq; quæ sine ulla determinatione dicebãtur, simplex scilicet propositio atq; infinita. Quod uero ait, Similiter autẽ se habent, & si uniuersalis nominis affirmatio sit, alii ita intellexerunt, ut quod ait, similiter referatur ad numerum propositionũ & oppositionũ. nam sicut in his quæ infinitæ sunt, & indeterminatæ, duę sunt oppositiones, una simplicis negationis & simplicis affirmationis, altera infinitæ affirmationis & infinitæ negationis, quatuor autẽ propositiones, quod supra iam dictũ est: ita quoq; in iis quæ determinationem secundũ uniuersalitatẽ particularitatemq; habent, quatuor fiunt propositiones, & oppositio duplex. Oppositio.n. una est uniuersalis affirmationis simplicis, & particularis negationis simplicis, ut est, omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est, & hæc est quidẽ una oppositio: Alia uero infinitæ uniuersalis affirmationis, & infinitæ particularis negationis, ut est, omnis homo non iustus est, non omnis homo nõ iustus est. Quare hic quoq; cũ duę sint oppositiones, erũt sine dubio propositiones quatuor, sicut in his de quibus supra dixerat, q̃ scilicet determinatione carebant. Alii uero qui Aristotelis animũ penitus inspexerunt, nõ aiunt similiter solum se habere determinatas propositiones ad numerũ oppositionum & propositionum, sed etiã ad consequentiã. nã quæ est cõsequentia negationũ ad affirmationes in his propositionibus simplicibus, & infinitis, quæ præter determinationẽ dicuntur, eadem similitudo habetur, & in iis quæ cum determinatione proferuntur. Sed quoniam nõ in omnibus omnia similia habẽt, iccirco addidit notans, sed nõ similiter angulares cõtingit esse ueras, contingit autẽ aliquando. Sensus autẽ huiusmodi est. Similiter inquit se habent hæ propositiones, q̃ secundũ determinationẽ dicuntur, infinitę ad simplices, & simplices ad infinitas, quẽadmodum illæ quoq; se habebant, quæ sine determinatione indefinitæ dicebantur. Sed habent quandã dissimilitudinem, ꝙ angulares propositiones in iis quæ cũ determinatione dicũtur, non eodẽ modo ueræ sunt, quomodo illæ quæ sine determinatione proferebãtur uel infinitę uel simplices. uideamus ergo prius an eadẽ in iis quæ determinatæ sunt, sit consequentia, quæ in iis est, q̃ indefinitæ proferuntur. Post uideamus quæ sit in angularibus dissimilitudo. disponantur ergo nõ solum hæ q̃ simplices, uel infinitæ sunt, sed etiã quæ sunt priuatoriæ, & prius quidẽ disponãtur hoc modo. Simplex affirmatio simplexq; negatio. Et hæ quidẽ indefinitæ, id est præter uniuersalitatis, aut particularitatis adiectionẽ. sub his, id est sub affirmatione quidẽ simplici ponatur negatio priuatoria, sub negatione uero simplici affirmatio priuatoria: hæ quoq; rursus indefinitæ: ponatur autẽ sub affirmatione priuatoria, & sub simplici negatione affirmatio infinita. Sub priuatoria autem negatione & simplici affirmatione ponatur negatiua infinita, & hæ quoque indefinitæ & indeterminatæ sine ulla particularitate uel uniuersalitate. Sub iis autem disponantur hæ quas determinatas uel uniuersalitatis quantitate uel particularitatis uocamus, & primo quidẽ affirmatio uniuersalis simplex, & contra hanc negatio particularis simplex. Sub affirmatione autem uniuersali simplici ponatur negatio particularis priuatoria, sub negatione autẽ particulari simplici uniuersalis affirmatio priuatoria. rursus sub negatione particulari priuatoria, & sub affirmatione uniuersali simplici ponatur negatio particularis infinita. Sub affirmatione uero uniuersali priuatoria, & sub negatione simplici particulari ponatur uniuersalis affirmatio infinita, erit aũt huiusmodi descriptio.

Affirmatio simplex	Homo iustus est.
Negatio priuatoria	Homo iniustus non est
Negatio infinita	Homo non iustus non est
Indefinitæ	
Homo iustus non est	Negatio simplex
Homo iniustus est	Affirmatio priuatoria
Homo non iustus est	Affirmatio infinita

Affirmatio u[n]i[uersa]l[i]s simplex	Omnis homo iustus est
Negatio partic. priuatoria	Non o[mn]is homo iniustus est
Negõ particularis infinita	Non o[mn]is homo nõ iustus est.
Definitæ	
Nõ omnis homo iustus est	Negatio particularis simplex
Omnis homo iniustus est	Affirmatio uniuersalis priua.
Omnis homo non iustus est	Affirmatio uniuersalis infinita.

In hoc ordine propositionum, quem supra descripsimus, quę sint angulares manifestum est. Sunt nanq; affirmationes quidẽ affirmationibus, negationes uero negationibus: & in his quidẽ q̃ indefinitæ sunt, eodẽ modo angulares sunt affirmationes inter se & negationes. Simplex quidẽ affirmatio quæ dicit, est homo iustus, priuatoriæ affirmationi q̃ dicit, est homo iniustus: & infinitę affirmationi q̃ proponit, est homo nõ iustus, angularis est. Negatio uero simplex quæ est, nõ est homo iustus, negationi priuatoriæ quæ dicit, non est homo iniustus: & negationi infinitę q̃ est, nõ est homo non iustus, angularis est. Itẽ siquis ad definitas ꝑpositiones aspiciat, idẽ sine aliqua dubitatione reperiet. Affirmatio.n. uniuersalis simplex, quæ est, omnis homo iustus est, affirmationi uniuersali priuatorię quæ enũciat, omnis homo iniustus est: & affirmationi uniuersali infinitæ q̃ dicit, omnis est homo nõ iustus, angularis est. Itẽ negatio particularis simplex quæ est, nõ omnis est homo iustus, negationi particulari priuatoriæ quæ dicit, nõ omnis est homo iniustus: & negationi particulari infinitę quæ proponit, nõ omnis est homo nõ iustus, angulares sunt: Igitur affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus angulares sunt, & in ordine indefinitarũ propositionum, & in ordine definitarum. quocirca de earũ consequentia speculandũ est. dictũ est enim prius ꝙ affirmationem indefinitã simplicẽ sequeretur priuatoria & infinita negatio, eas uero simplex affirmatio non sequeretur. rursus infinitã affirmationem, priuatoriamq; affirmationem sequitur simplex negatio, hæ uero negationem simplicem non sequuntur. Rursus siquis ad ordinẽ definitarum respiciat, idem inueniet. affirmationẽ nanq; uniuersalẽ simplicem sequitur particularis priuatoria negatio, & particularis infinita negatio. nã si uera est uniuersalis affirmatio simplex quæ dicit, omnis est homo iustus, uera est etiam particularis priuatoria negatio q̃ dicit, nõ omnis est homo iniustus. hoc autẽ iccirco euenit, ꝙ ea quæ dicit, nõ omnis homo iniustus est, idẽ potest q̃d simplex, & similis est ei quæ proponit, quidam homo iustus est, particulari simplici affirmationi. nã si non omnis homo iniustus est, quidam homo iustus est. sed particularis affirmatio simplex sequitur uniuersalem affirmatiuam simplicem. Quando.n. uera est uniuersalis affirmatio q̃ dicit, omnis homo est iustus, uera est & particularis affirmatiua quæ proponit, quidam homo iustus est. sed ei quæ dicit, quidam homo iustus est, consentit particularis negatio priuatoria quæ proponit, non omnis homo est iniustus. quocirca etiam particularis negatio priuatoria uniuersali simplici affirmationi consentit. Sequitur igitur eam quæ dicit, omnis est homo iustus, uniuersalem scilicet simplicem affirmationem, ea quæ proponit, non omnis est homo iniustus, particularis negatio priuatoria, sed huic particu-

lari negationi priuatoriæ, quæ dicit, non omnis est homo iniustus, consentit particularis infinita negatio, quæ dicit, non omnis est homo non iustus. & uerum est, si non omnis est homo iniustus, quod non omnis est homo non iustus. idẽ enim est esse iniustũ, quod nõ iustum, sed particularis priuatoria negatio sequitur simplicẽ uniuersalem affirmationem. Infinita igitur negatio particularis sequitur simplicẽ affirmationẽ uniuersalem, eiq; consentit, si prius affirmatio uniuersalis uera sit. quocirca eã quæ dicit, omnis est homo iustus, uniuersalẽ simplicem affirmationẽ sequuntur sine dubio particularis negatio priuatoria, nõ omnis est homo iniustus, & particularis negatio infinita, nõ omnis est homo nõ iustus. Quare hic quoq; affirmationẽ negationes sequũtur, sed hoc non conuertitur. quoniã enim (ut dictum est) negatio particularis priuatoria q̃ dicit, non omnis est homo iniustus, cõsentit particulari affirmationi simplici, ei scilicet q̃ dicit, quidam homo iustus est. hanc autẽ particularẽ affirmationem nõ sequitur uniuersalis affirmatio. neq; enim si uerũ est quẽdam hominẽ esse iustũ, idcirco iam & omnem esse hominẽ iustum necesse est quare non sequitur affirmatio uniuersalis simplex, omnis est homo iustus, affirmationẽ particularem, quidã homo est iustus. potest.n. hac uera, idest particulari, uniuersalis esse falsa. sed particularis affirmatio simplex particulari negationi priuatoriæ consentit. quare nec priuatoriã particularẽ negationem simplex affirmatio sequitur uniuersalis. Eam igitur q̃ dicit, non omnis est homo iniustus, nõ sequitur affirmatio uniuersalis simplex quæ ꝓponit, omnis homo iustus est, sed particularis priuatoria negatio consentit particulari negationi infinitæ. uniuersalis igitur affirmatio simplex nõ sequitur particularẽ negationem infinitã. Ea igitur quę dicit, omnis est homo iustus, affirmatio uniuersalis simplex, nõ sequitur eam quę dicit. nõ omnis est homo nõ iustus, particularem infinitã negationem. Duæ igitur negatiões infinita & priuatoria particulares sequũtur uniuersalẽ affirmationẽ simplicem, sicut in his quoq; erat quæ sunt indefinitæ. Duæ enim negationes infinita & priuatoria indefinitæ simplicẽ affirmatiuã sequebantur indefinitã, sed non econuerso. affirmatio enim uniuersalis simplex non sequitur negationes, particularẽ infinitam & priuatoriã, sicut nec indefinita quoq; affirmatio simplex, indefinitas sequebatur negationes priuatoriã atq; infinitam. Quare in hoc uno ordine similiter se habent definitæ his quæ sunt indefinitæ. æqualiter.n. affirmationibus ueris ueræ sunt negationes, negationũ ueritatem affirmationum ueritas nõ sequitur, nec in his consentit. Rursus in alterã partem perspiciamus quẽadmodum affirmationes uniuersales priuatoriam.s. & infinitã, particularis negatio simplex sequatur. nanque uniuersalem affirmationem priuatoriã, omnis est homo iniustus, sequitur particularis negatio simplex, nõ omnis est homo iustus, ea enim quæ dicit, omnis est homo iniustus, cõsentit simplici uniuersali negationi quæ dicit, nullus homo iustus est. nam si omnis est homo iniustus, nullus est homo iustus. Sed hãc, idest uniuersalem simplicem negatiuam sequitur particularis simplex negatio. nam si uera est, quod nullus homo iustus est, uera est, quod non omnis homo iustus est, sed uniuersalis negatio simplex uniuersali priuatoriæ affirmationi consentit. sequitur ergo particularis simplex negatio quæ est, non omnis est homo iustus, uniuersalem affirmationi priuatoriam quæ proponit, omnis est homo iniustus, sed hæc uniuersali affirmationi infinitæ consẽtit. Idem enim significat, omnis est homo iniustus, & omnis est homo non iustus. Quare sequitur quoque particularis negatio simplex quæ est, non omnis est homo iustus, uniuersalem affirmationem infinitã quę dicit, omnis est homo non iustus. Hic quoque affirmationis uniuersales priuatoriam atq; infinitam sequitur particularis negatio simplex, quæ est, non omnis est homo iustus, sed non conuertitur. etenim quoniam simplicem negationem particularem quæ dicit, non omnis est homo iustus, non sequitur uniuersalis negatio quæ proponit, nullus homo iustus est. neque enim si uera est non omnem hominem esse iustum, uera est, nullum hominem esse iustũ. hęc autem, idest uniuersalis simplex negatio consentit, uniuersali priuatoria: nõ sequitur igitur uniuersalis affirmatiuæ quæ dicit, omnis est homo iniustus, simplicẽ particularẽ negationem, q̃ proponit, non omnis est homo iustus, sicut nec eandẽ particularẽ negationẽ uniuersalis negatio sequebatur, sed priuatoria uniuersalis affirmatio consenit cũ infinita affirmatione uniuersali igitur particularẽ negationem q̃ dicit, non omnis est homo iustus, uniuersalis affirmatio infinita nõ sequitur, q̃ proponit, omnis est homo nõ iustus. Quare hic quoq; affirmationes duas uniuersales, idest priuatoriã atq; infinitam, particularis simplex negatio sequitur: sicut affirmationes duas quoq; indefinitas, priuatoriã atq; infinitã, negatiua indefinita sequebatur: sed duæ affirmationes uniuersales priuatoria & indefinita nõ sequuntur particularem simplicẽ negationem, sicut duæ quoq; indefinitæ affirmationes priuatoria & infinita simplicem negationem non sequebantur. Similiter igitur se habent definitæ indefinitis secundũ consequentiã. angulares non eodẽ modo se habent. nã indefinitarum propositionũ angulares simul ueras esse contingit. nã si uerum est, quod est homo iustus q̃ est indefinita affirmatio simplex, nihil prohibet uerã esse etiã quę dicit, est homo iniustus. & rursus: ea q̃ dicit, est homo nõ iustus, quę sunt indefinitæ affirmationes priuatoria & infinita. Rursus negationes negationibus quæ sunt angulares ueras esse cõtingit, ut ea quę dicit, nõ est homo iustus, si uera est, nihil prohibet uerã esse etiã quę dicit, non est homo iniustus, & eam q̃ proponit, nõ est homo non iustus, angulares ergo sibi indefinitas in ueritate cõsentire nihil prohibet, sed in his tantũ terminis, ut in secundo huius operis uolumine docuimus, qui neq; naturales sunt inesse, neq; impossibiles. Siquis.n. sic dicat, est homo rationalis, huic angulares ueræ esse nõ possunt. hæ scilicet q̃ dicunt, est homo irrationalis, & rursus est homo nõ rationalis. rationalitas enim homini per naturã inest. Similiter autẽ & de impossibilibus dicendũ est, quod si sint talia q̃ neq; impossibilia sint inesse, nec naturalia sint inesse, ut in ea propositione quę dicit, est homo iustus, iustitiam neq; naturalem esse necesse est homini. nec impossibile inesse, manifestum est quod angulares sibimet semper in ueritate consentiunt. atq; hoc idẽ de negatiuis quoq; angularibus recte dicitur. In his igitur terminis qui nec naturales sunt, nec impossibiles, semper angulares, & negationes negationibus, & affirmationes affirmationibus simul ueras esse contingit, & hoc quidẽ in his quę indefinitæ sunt. In his autẽ q̃ definitæ sunt, & uniuersalitatis particularitatisq; particeps, non eodẽ modo sunt. In quibuslibet autẽ terminis siue possibilibus, siue naturalibus, siue impossibilibus affirmationes affirmationibus sibimet angularibus in ueritate consentire non possunt. negationes autẽ negationibus angulares in his tantũ terminis, qui neq; naturales neq; impossibiles sunt, in ueritate poterunt cõuenire. Et primum quemadmodum affirmationes affirmationibus sibimet angularibus in ueritate consentire non possunt, in quibuslibet terminis demonstrandum est. Ea enim quæ dicit omnis est homo iustus, & ea quæ dicit, omnis est homo iniustus, quę est scilicet angularis, ueræ simul esse non possunt. Ea nanq; quæ dicit, omnis est homo iniustus, nihil differt ab ea quæ proponit, nullus est homo iustus. sed omnis est homo iustus, & nullus est homo iustus, quoniam contrariæ sunt, simul ueræ esse non possunt. sed ea quæ dicit, nullus est homo iustus, conuenit atque consentit et quæ proponit, omnis homo est iniustus, quare omnis homo iustus est, & omnis homo est iniustus, simul ueræ esse non possunt: sed eadẽ quæ ꝓponit, omnis est homo iniustus, cõsentit (ut sæpe dictũ est) ei quæ dicit, omnis est homo nõ iustus. Quare nec in his hæc in ueritate consentire poterit ei quæ dicit, ꝙ omnis est homo iustus. affirmatio igitur uniuersalis simplex, omnis est homo iustus affirmationibus uniuersalibus priuatoriæ & infinitæ, quæ sunt, omnis est homo iniustus, & omnis est homo nõ iustus, sibimet angularibus, in ueritate simul nulla ratione cõsentit, sicut in his quę indefinitæ erãt, & affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus in ueritate poterant cõsentire. in his autẽ q̃ sunt definitæ, affirmationes angulares simul uerę esse nõ possunt,

possunt, Recte igitur dictũ est, ꝙ in aliis omnibus similis est consequentia definitarum & indefinitarum. affirmationibus enim consentiunt in ueritate negationes, negationibus autẽ affirmationes non omnino consentiunt. quæ similitudo consequentiæ in utrisq; est, idest & in his ꝙ definitæ sunt, & de his quæ indefinitæ. sed est distantia, ꝙ non similiter angulares contingit ueras esse, & affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus. indefinitis autẽ ueras esse contingit eas. s. quæ sunt angulares. in his autẽ quę sunt definitæ, affirmationes affirmationibus angulares ueras esse aliquando nulla ratione contingit. Hoc autẽ manifestum erit, siquis & ea sibi proponat exẽpla, in quibus sunt termini naturales atq; impossibiles; & ea in qbus sunt possibiles & nõ naturales neq; impossibiles. in omnibus enim inueniet affirmationes affirmationibus, definitis definitas, angulares simul ueras esse nõ posse. Quod autem addidit, contingit autem aliquando, huiusmodi est. quanquã enim affirmationes affirmationibus angulares definitæ simul ueræ esse non possunt, quibuscunq; positis terminis, potest tamen fieri ut negationes negationibus ueræ inueniantur. & sit hæc similitudo ad indefinitas angulares. nam sicut illic negationes negationibus indefinitæ angulares ueræ simul esse poterant, in his ꝙ neq; naturalia sunt neq; impossibilia essent: ita hic quoq;, id est in ordine definitarũ, negationes definitas negationibus definitis, angulares angularibus, simul ueras esse contingit in his, quæ neq; sunt impossibiles, neq; naturales. Negatio enim simplex particularis quæ dicit, nõ omnis est homo iustus, potest simul uera esse cũ ea quæ dicit, nõ omnis est homo iniustus: potest enim fieri, ut quidã sint iusti, quidam autem nõ sint iusti, & in eo utræq; uerę sunt. & ea quæ dicit, nõ omnis est homo iustus, quia sunt quidã iniusti, & ea ꝙ dicit, non omnis est homo iniustus, quia poterant aliqui esse iusti, sed hæc consentit infinitæ negationi particulari ꝙ dicit, non omnis est homo non iustus. idem est enim dicere, nõ omnis est homo iniustus, qđ non omnis est homo non iustus, quocirca, & hæ sibimet angulares simul ueræ esse possunt: nã si quidã sunt iusti, quidã iniusti, uerum est dicere qđ non omnis est homo iustus, quia sunt quidã iniusti. Rursus uerum est dicere, non omnis est homo non iustus, quia sunt quidã iusti: negationibus igitur negationes angulares definitæ simul ueræ esse possunt, & hoc est simile indefinitis. in quibus sicut affirmationes affirmationibus, ita quoq; in ueritate angulares negationes negationibus consentiunt. Sensus ergo totus huiusmodi est. Similiter autẽ, inquit, se habet, idest similis erit consequentia propositionũ, quẽadmodum fuit in indefinitis, etiã si uniuersalis nominis sit affirmatio, i. etiã si definitæ affirmationes negationesq; ponantur, ut per subiecta exempla monstrauit dicens, affirmationi simplici uniuersali, omnis est homo iustus, opponi, nõ omnis est homo iustus particularem s. simplicẽ. & rursus uniuersalẽ affirmationẽ infinitã proponens eam. i. quæ est, omnis est homo non iustus, huic illã opposuit, ꝙ dicit, non omnis est homo nõ iustus. hæ, inquit, similiter se habent ad consequentiã quẽadmodũ indefinitæ. quomodo autẽ se illæ haberent ad consequentiã, supra monstratũ est. sed nõ, inquit, similiter angulares contingit ueras esse. In his enim quæ erant indefinitæ, affirmationes affirmationibus angulares simul ueræ esse poterant. In his autẽ quæ definitæ sunt, simul ueræ esse nõ possunt. Cõtingit autẽ aliquãdo, ut similiter angulares uerę sint in his quæ definitæ sunt, quemadmodum & in indefinitis. negationes enim negationibus angulares definitæ simul in ueritate consentiunt, ut in his quoq; inueniebatur, quas indefinitas supra descripsimus. Plenus est igitur huiusmodi intellectus. Herminus autẽ hoc aliter sic exponit, Similiter, inquit, duas faciẽt oppositiones quatuor propositiones, si fuerint duæ simplices, duæ infinitæ, determinatione tamen adiecta. hoc autem sic monstrat, proponit prius simplicem affirmationem uniuersalem quæ dicit, omnis est homo iustus. Contra hanc particularem simplicem negationem, non omnis est homo iustus. sub affirmatione uniuersali simplici, affirmationem uniuersalem infinitam, quę dicit omnis est homo non iustus. Contra hanc sub negatione particulari simplici particularem negationem infinitam quæ proponit, non omnis est homo non iustus.

Omnis est homo iustus	Non omnis est homo iustus
Omnis est hõ nõ iustus	Non omnis est hõ non iustus

His ergo ita dispositis, duæ, inquit, fiunt oppositiones. Contra enim eam quæ est, omnis est homo iustus, opponitur illa quæ ponit, non omnis est homo iustus. hoc autem idcirco, quoniam sibi contradictorie oppositæ sunt, uniuersalis affirmatio simplex & particularis negatio simplex, & est hæc quidem una oppositio. Rursus contra eãdem affirmationem simplicem quæ dicit, omnis est homo iustus, opponitur uniuersalis affirmatio infinita quæ dicit, omnis est homo non iustus, & hoc contrario modo. Ea nanq; quæ dicit, omnis est homo non iustus, idem significat, eiq; consentit quæ dicit, nullus homo iustus est. sed hæc quæ proponit nullus homo iustus est, contrario modo opposita est ei quæ dicit, omnis est homo iustus. quocirca etiam ea quæ dicit, omnis est homo non iustus, contrarie erit opposita ei quæ proponit, omnis est homo iustus. Est igitur hæc quoq; altera oppositio. duę ergo sunt oppositiones, quemadmodum etiam in his quæ sunt indefinitæ, licet alio modo essent oppositæ, tamen duæ erant oppositiones. Secundum diametrum autem non contingit similiter ueras esse, ut ipse ait. Illas enim, quoniam indefinitæ erant & secundum diametrũ, quæ erant homo est iustus, homo nõ est iustus, homo est nõ iustus, homo non est non iustus, simul ueras esse contingebat, & omnes omnibus. Quod siquis ad indefinatarũ descriptiones redeat, diligenter agnoscet. Hic autem, inquit, hoc est in his quæ definitæ sunt, nõ idem est. Hoc sic monstrat. Ea enim propositio quę dicit, omnis est homo iustus, nõ cõsentit contradictioni suæ quæ dicit, non omnis est homo iustus. Rursus ea quæ dicit, omnis est homo non iustus, non consentit rursus ei quæ dicit, nõ omnis est homo nõ iustus: hæc enim contrariæ ipsius consentiebat, quare cum uera est uniuersalis affirmatio simplex quæ dicit, omnis est homo iustus, sine dubio falsa est ea quę dicit, omnis est homo nõ iustus. Sed hac falsã, contradictio eius uera erit, uera est igitur ea quæ negat dicens, non omnis est homo non iustus. quocirca hæ duæ propositiones angulares ueræ aliquoties inueniuntur, omnis est homo iustus, nõ omnis est homo non iustus. contingit ergo aliquando ueras esse, sed non, inquit, omnino. nam si a particulari negatione infinita cœperis, nõ idem est, idest non eadem ueritas uenit, hoc autem tali probatur modo. Si enim uera est, quod non omnis est homo nõ iustus, falsa est ea quæ dicit, omnis est homo non iustus. est enim ei contradictorie opposita. hac autem falsa quę dicit, omnis est homo non iustus, non omnino ueram necesse est esse eam quæ proponit, omnis est homo iustus, idcirco qđ hæ duæ sibi contrariorum loco oppositę sunt. cõtrarias autem propositiones simul falsas esse posse supra docuimus: ergo non necesse est, si falsa est, omnis est homo non iustus, uerã esse eam quæ dicit, omnis est homo iustus, quod si nõ necesse est, hoc potest fieri, ut utræque sint falsæ. quare euenit aliquando, ut uera hac propositione quę dicit, nõ omnis est homo non iustus, falsa sit illa quę proponit, omnis est homo iustus. quare non similiter secundum diametrum in ueritate sibi propositiones consentiunt, atq; hoc quidem Herminus non recta expositione dicens, ordinem turbat. Siquis autem uel hoc quod Herminus ait, diligenter agnoscit, uel id quod supra nos diximus, cognoscit: multam esse differentiam expositionis, & meliorem superiorem iudicans, ei, siquis nobis credit, recte consentiet.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt, aliæ autem ad id quod est non homo, quasi subiectum aliquid additum, ut, est iustus non homo, non est iustus non homo. Est non iustus non homo, non est non iustus non homo. magis autem plures his non sunt oppositiones. hæ autem extra illas ipsæ secundum se erunt, ut nomine utentes eo, quod est non homo.

48. Supra iam dixerat omne subiectum aut ex nomine simplici & finito, aut ex nomine rursus infinito consistere, & eorum oppositiones ostendit, quæ essent duæ, & quatuor propositiones: duæ quidē simplex subiectum nomen habentes, duæ uero infinitum: & post has quando est tertiū adiacens prædicaretur. Illic quoq; dupliciter oppositiones fieri dixit, cū scilicet finitū nomen esset uel infinitum prædicatum, earumq; inter se eam consequentiā demonstrauit, qualem haberent priuatoriæ ad easdē ipsas simplices, quibus ex finito nomine propositiones cōpararentur: & quoniā omnis harū uarietas propositionum ita fit, cum, est, tertiū prædicaretur, ut aut subiectū & prædicatū finita sint, aut subiectum quidē finitum, prædicatum uero infinitū (de quibus supra locutus est, cū earum consequentiam demonstrauit) aut infinitū habent subiectum, finitum uero prædicatum, aut infinitum & subiectum & prædicatum. Et habent quidē propositiones utrumq; finitū, ut est, homo iustus est, homo iustus non est: finitum uero subiectū, infinitum prædicatum, ut est, homo non iustus est, homo non iustus non est. & harū quidem cōsequentia supra monstrata est. aliæ uero sunt quæ infinitū habent subiectū, & quæ ut nomine utuntur nomine infinito, ut non homo iustus est, non homo non iustus est. utuntur enim hæ propositiones subiecto, id est nō homo, ut nomine, prædicato uero eo quod est iustus: hoc est enim quod ait, aliæ autem ad non homo, ut ad subiectū aliquod additū. Siquis enim ponat non homo quidē subiectum: & de hoc aut finitum nomen prædicet, ut est iustus: aut infinitum, ut est nō iustus; utroq; modo rursus duplicem faciet oppositionem. Quatuor autem sunt propositiones hæ.

Est non homo iustus	Non est non homo iustus
Est non homo non iustus	Non est non homo non iustus

In his igitur quatuor propositionibus, oppositionibus uero duplicibus, non homo quidē subiectū est, sed in superiori oppositione finitum quidem prædicatur nomen, quod est iustus. in inferiore uero infinitū, quod est non iustus. sed ille, inquit, quæ prędicatū quidem infinitum habent, subiectū uero finitū, uel quibus & prædicatum finitū est & subiectum, habent aliquam ad se consequentiam. Hæ uero quas postea memorauimus, id est, quæ infinitū habent subiectum, prædicatum autē uel finitum uel infinitū, nullā habent consequentiā ad eas propositiones, quæ siue finito prædicato, siue infinito, ex finito tamen subiecto cōsisterent. hoc enim est quod ait: Hæ autē extra illas ipsæ secundū se erunt. id est nullā consequentiā ad superiores, quæ ex finito subiecto constarent, habere aut eas quæ infinitum subiectū in propositionū ordine retinerent. Postquā igitur enumerauit & eas quæ ex utrisq; finitis cōsisterent, id est & subiecto & prędicato, & illas quæ ex subiecto quidem finito, prædicato uero infinito essent, his etiā illas quæ ex subiecto infinito essent & ex finito prædicato, nec nō illas addidit, quæ ex utrisq; infinitis constare uiderentur. Postquā igitur has enumerauit, ait. Magis autem plures his non erunt oppositiones. omnis enim oppositio (quod supra iam dictum est) aut est ex utrisq; finitis, ut est homo iustus, non est homo iustus. aut ex finito quidē subiecto & infinito prædicato, ut est, homo non iustus est, homo non iustus non est. aut ex infinito quidem subiecto, finito uero prædicato, ut, est non homo iustus, non est non homo iustus. aut ex infinitis utrisque, ut est, non homo non iustus est, non homo non iustus non est. ut autem quinta oppositio reperiri possit nulla rerum ratione possibile est. de his ergo hæc dicta sunt, in quibus, est, tertium adiacens prædicatur.

In his uero in quibus, est, non conuenit: ut in eo quod est currere, uel ambulare, idē facit sic positum, ac si, est, adderetur, ut currit omnis homo, non currit omnis homo, currit omnis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationē ad id quod est homo, addendum est. omnis enim non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter. manifestum est autem ex eo quod est, Currit homo, non currit homo, Currit nō homo, non currit nō homo: hæc enim ab illis differunt eo quod uniuersaliter non sunt. Quare omnis uel nullus nihil consignificat aliud, nisi quod uniuersaliter de nomine uel affirmationem, uel negationem, ergo & cætera eadem oportet apponi.

49. Sunt quædam propositiones in quibus est, quidem tertiū adiacens prædicatū est; & hoc sono ipso & prolatione dignoscitur. aliæ uero sunt, in quibus tale uerbū prædicatur, quod terminum quidē adiacens nō prædicetur, habet tamē coniunctum atq; intra se uerbū est, quæ propositio si soluatur in participiū atq; uerbum est, quod ante solo uerbo dictum prædicatum, secundo prædicabitur, tertio loco prædicabitur est, & fit similis propositio, tanquā si prolatione quoq; haberet est uerbū. siquis enim dicat omnis homo currit, in hac propositione unū subiectū est: alterum prędicatum, homo enim subiectum est, prædicatū autē currit. Neq; enim possumus arbitrari in hac propositione tres esse terminos, idcirco quod omnis quidē terminus non est, sed subiecti termini determinatio. Significat enim quod res uniuersalis, id est homo, uniuersali subiicitur cursui, cū dicitur omnis homo currit, nulla est enim hominis exceptio, ubi omnē currere determinatio est. ergo nō ponitur loco termini, id quod dicimus omnis, sed potius subiecti termini determinatio est. quocirca in hac propositione quę dicit, omnis homo currit, duo sunt termini, homo & currit. ergo in hac eadē, quanquā uerbum est nō prædicetur in prolatione, tamen uerbi, quod est currit, significatione cōcluditur. Siquis enim hanc propositionē quæ dicit, omnis homo currit, soluat in principiū atq; uerbū, faciet omnis homo currens est & idē significat participiū uerbo coniunctū, quod significat uerbū, quod utraq; cōplectitur. nam cum dico omnis homo currit, omni homini actionem præsto esse pronuncio. quod si idem rursus dicā, omnis homo currens est, eandem actionē homini rursus adesse proposui. idem igitur significat uerbū currit, quod currens est, & in eadem propositione quæ dicit, omnis homo currit, licet in prolatione est non dicatur, tamen tertium potestate prædicatur, quod hinc cognoscitur, si tota propositio soluatur in participium atq; uerbū. Quamobrem sicut ex nomine infinito subiecto fit affirmatio, nō eodem modo ex infinito uerbo affirmatio fieri potest, sed mox in ea uis negationis agnoscitur. quoniā enim facimus affirmationem dicentes: omnis non homo currit, non homo, scilicet subiectum infinitum ponentes, non ita possumus dicere affirmationē fieri, cū proponimus omnis homo nō currit, hæc enim iam negatio est. quare ubicunq; fuerit non currit, uel non laborat, uel non ambulat, uel nō legit, in omnibus negatio fit, in quibuscunq; infinitum uerbo prædicatur. Dubitabit autem aliquis an sicut ex infinito uerbo fieri affirmatio non potest, sed semper negatio ex hoc prædicamento fit, ita quoq; si eadem propositio soluatur in participium atque uerbum, an ex infinito possit affirmatio fieri participio. quæretur enim an sicut in hac propositione quæ dicit, omnis homo currit, qui ita proponit dicens, omnis homo non currit, facere affirmationem non potest, sed sine dubio negationem facit: ita quoq; si eadem soluatur in participium atq; uerbum, ut siquis dicat, omnis homo currens est, si fiat infinitū non currens, & dicatur, omnis homo non currens est, an hæc affirmatio sit, an certe negatio, tantundē ualens, tanquā si aliquis dicat, omnis homo non est currens. Sed fuerunt qui hoc tum ex multis aliis, tum ex aliquo Platonis syllogismo colligerent, ut quid ex ea re definirent: doctissimorum uirorum auctoritate cognoscerent. ex duabus enim negatiuis syllogismus fieri nō potest. in quodam enim dialogo Plato huiusmodi interrogat syllogismū. Sensus inquit non contingit rationem substantiæ, quod nō contingit rationem substantiæ, nec ipsius ueritatis notionem cōtingit. Sensus igitur ueritatis notionem non contingit. uidetur enim ex omnibus negatiuis fecisse syllogismum, quod fieri nō potest, atq; ideo aiunt infinitum uerbum, quod est non contingit, pro participio infinito posuisse, id est non cōtingens est, est enim in pluribus aliis inueniendi facultas frequenter uerbum

bum infinitum positum pro nomine infinito. Quare uerbũ quidem dixere quidam, semper facere negationẽ, si infinitũ apponatur. Participia autẽ uel nomina si sint infinita posse facere affirmationem, & ideo quotiescunq; a magnis uiris infinitũ uerbũ & duæ negationes in syllogismo ponũtur, hac ratione defenditur, quo dicatur uerbũ infinitũ pro participio esse positũ: quod participiũ nominis loco in propositione prædicatur, & id quidẽ Alexander Aphrodiseus arbitrabatur, cæteriq; cõplures. Idcirco enim aiunt, nõ posse fieri ex infinito uerbo affirmationem, quoniã sicut ad uerbum, est, iuncta particula negatiua mox totam perficiet negationẽ, sic etiã uerba quæ sunt infinita, uel quæ in se cõplectuntur uerbum, est, nõ facient infinitam affirmationẽ, sed potius negationẽ. Siquis enim sic dicat, homo currens nõ est, nullus hãc dixerit affirmationẽ. Siquis uero sic dicit, homo non currit; idcirco nec hæc propositio affirmatio est, quoniã currit, est uerbũ intra se continet, & sicut ad est uerbum particula negatiua iuncta nõ facit affirmationem, sed potius negationẽ, ita quoq; ad aliud uerbum iuncta negatio, quod intra se continet, est, uerbũ, plenam perficit negationem. Aristoteles autẽ non uidetur ista discernere, sed similiter arbitrari, siue cũ participio ponatur, est, uerbũ, siue sine participio uerbũ illud qđ uerbum est intra se claudit, atq; complectitur. dicit enim hoc modo, In his uero in quibus, est, nõ conuenit, ut in eo quod est currere uel ambulare, idẽ facit sic positum, ac si, est, adderetur, & huius subiecit exẽplum, ut currit omnis homo. In hac enim propositione quæ dicit, currit omnis homo, non quidẽ conuenit poni, est, uerbũ. eodẽ modo & siquis dicat, omnis homo ambulat, hic quoq; est, uerbum non conuenit poni. sed hæc talia sunt, tanquã si, est, adderetur, quod exẽplo docuit. nam sicut est currens omnis homo, affirmatio est cursus præsentiã monstrans, ita quoq; currit omnis homo, affirmatio est, idem ualens, idemq; significans, & has ex simplicibus subiectis affirmationes, in quibus est, dici non conuenit, consequenter enumerat dicens, currit omnis homo, mediam ponens determinationẽ: quæ est omnis, inter currit, quod est prædicatũ, & subiectũ quod est homo. Contra hãc opponit simplicem negationẽ dicens, non currit omnis homo. Rursus facit affirmationem ex infinito nomine, currit omnis nõ homo. huic opponit negationẽ infiniti nominis subiecti, non currit omnis non homo, & has idcirco proposuit, ut mõstraret idem in his euenire, in quibus est non conuenit prædicari, quod in illis quoq; in quibus, est, tertiũ adiacens prædicabatur. sed quoniam in negatione infiniti nominis substituit, nõ currit omnis non homo, ait. nõ enim dicendum est non omnis homo, sed non negatio ad id quod est homo, addenda est. Poterat enim quis dicere nõ recte fecisse negationem eius affirmationis quæ est, currit omnis non homo: hanc quæ dicit non currit omnis non homo, sed potius ita debuisse oppositionem constitui, currit omnis nõ homo, non currit nõ omnis homo. ex hoc autẽ demonstrat ita faciendã esse negationẽ, ut eam ipse disposuit. dicit. n. non enim dicendum est, non omnis homo, sed nõ negatio ad id quod est homo. addenda est, qui est sensus huiusmodi, Quoties facimus, inquit, negationẽ contra hanc affirmationem quæ dicit, currit omnis nõ homo, non est negatiua particula, non, adiungẽda ei quod est omnis, sed potius subiecto qđ est homo. Cum enim ita dicimus, currit omnis nõ homo, facienda est negatio, non currit omnis nõ homo. Non enim dicendũ est, nõ currit non omnis homo, id est, nõ, negatiua particula nõ, est, adiciẽda ad omnis, sed potius ad homo. huiusmodi hæc causa est, ꝙ omnis determinatio in terminorũ numero non ascribitur, sed potius ad uim suam, id est ad determinationẽ. non. n. aliquid uniuersale significat ipsum omnis, sed significat quidẽ uniuersale, qđ est homo uniuersaliter: omnis autẽ determinatio est, qm̃ id quod uniuersale est, id est homo uniuersaliter prædicatur. non ergo aliquid uniuersale significat determinatio omnis, sed potius ꝙ uniuersale nomẽ uniuersaliter prædicatur. Atq; ideo quoties in his negatio fit, ad subiectũ potius nomẽ trahi oportet negationẽ, nõ ad determinationẽ. sed ne forte quis dubitet, ut etiã in aliis quoq; ita fieri oportere oppositiones dicat, in his. n. quæ subiectũ finitum habent, cũ dicimus omnis homo currit, si cõtra hanc contradictorie opposita negatio ponitur, ad determinationẽ negatiua particula est cõstituenda, ut cõtra eam quæ dicit, omnis homo currit, ea sit ꝙ dicit, nõ omnis homo currit. In his autẽ quæ ex infinito nomine subiecto fiunt, siue in affirmatione, siue in negatione, a subiecto nomine nõ est separanda negatio. hoc autẽ ita esse facillima ratione cognoscitur, si determinationes paulisper auferãtur, & in his propositionibus ex infinito nomine subiecto ꝙ sunt indefinitæ speculatio fiat. Sit enim affirmatio indefinita, non homo currit, contra hanc erit negatio, non homo non currit. Si igitur hæ propositiones factæ sunt, in uniuersalibus terminis: uniuersalis enim terminus est, homo. sed nõ habent additã determinationẽ, ꝙ uniuersaliter prædicantur, id est omnis: & seruata est & in affirmatione, & in negatione ad subiectum negatiua particula. Semper enim fiebat nomen infinitum, etiã tunc quando additur aliquid, qđ determinet, nõ ad determinationẽ addenda est negatio, sed potius ad subiectũ nomen, qđ cũ in affirmatione fuerit infinitũ: hoc idem infinitũ, ut in negatione seruetur, prouidendum est. sicut enim finitũ terminũ & simplicem in his indefinitis propositionibus ad affirmationẽ & negationẽ custodiri oportet, ut dicamus, currit homo, nõ currit homo: ita quoq; in ea propositione, ꝙ est ex infinito nomine subiecto, idẽ seruãdum est, ut quod in affirmatione subiectũ est, idem seruetur etiam in negatione. Quod si hoc in iis, ꝙ sunt indefinitæ, euenit, cur nõ etiam in illis idem fieri oportere uideatur, quæ definitæ sunt: hoc solum. n. definitæ ab indefinitis differunt, ꝙ cũ indefinitæ uniuersalia prædicent præter uniuersalitatis determinationem, determinatæ & definitæ idem illud prædicant uniuersale cũ adiectione & significatione, ꝙ uniuersaliter prædicatur. Nihil igitur aliud omnis uel nullus significat, nisi ꝙ id quod uniuersale dicitur, uniuersaliter prædicatur. ergo omnia eadẽ quæ in affirmatione & negatione in indefinitis ponebantur, eadẽ quoq; & in eisdẽ determinatis seruãda sunt: omnis enim & nullus non sunt termini, sed uniuersalis termini determinationes. His igitur ab Aristotele discursis, nos quoq; a Syriano, cui Philoxeno cognomen esse supra retulimus, propositionũ omniũ numerũ, de quibus in hac libri disputatione perpendit, nimis ad rem pertinentem atq; utilẽ transferamus, & prius perspiciendum est in categoricis propositionibus quot indefinitæ sint. Quantæ enim fuerint indefinitæ, tot erunt uniuersales, tot particulares, tot singulariũ atq; indiuiduorũ propositiones. & prius quidẽ affirmationes perspiciamus hoc modo. Quatuor modi sunt propositionum, aut enim indefinitæ sunt, aut uniuersales, aut particulares, aut singulariũ atq; indiuiduorũ. Si ergo perspiciantur quantæ sint indefinitæ affirmationes, & has si per quaternariũ numerũ multiplicauero, colligitur mihi numerus affirmationum: quem si duplico, colligitur etiam negationum hoc modo. Prædicatur enim, est, aut ipsum solũ, aut certe tertium adiacens cũ alio. & si solũ prædicatur, aut ad nomẽ simplex atq; finitũ prædicatum est, aut ad infinitum. ex his, duæ sunt affirmationes. est homo, est nõ homo. Quoties autem, est, tertiũ adiacens prædicatur, quatuor erunt affirmationes, aut cũ subiectũ infinitum est solum, ut est non homo iustus: aut cũ prædicatum infinitũ est solũ, ut est, homo est non iustus: aut cũ utraq; finita sunt, ut est, iustus homo: aut cum utraq; infinita sunt, ut est, nõ iustus non homo. Magis autem plures his non erunt oppositiones, ut ipse ait. cũ igitur sex sint affirmationes: duæ quibus est prædicatur, quatuor uero quibus est tertium adiacens. has si per quaternarium durã xxiiii. fient, quas rursus si binario numero multiplicẽ. xlviii. mihi summa succrescet: tot igitur erunt affirmationes & negationes, quæcunque uel prædicato, est, uerbo, uel adiacenti & prædicato fiunt. Quare, quoniam tres sunt aliæ qualitates propositionum, quæ sunt necessariæ, contingentes, & inesse tantũ significantes: secundũ quas qualitates istæ oẽs propositiones proferuntur, has quadraginta octo propositiones si in ternarium numerum duxerimus, scilicet secundũ propositionum qualitates. cxliiii. omnium propositionum prædicatiuarũ, de quibus hoc libro tractat, numerositas cres

licet. Sed nunc præter has tres qualitates eas quæ sunt. xlviii. propositiones cum negationibus suis, quas si per qualitates propositionis necessariã scilicet, contingentẽ, & inesse signi ficantem multiplicauero, exsurgent: subter ascripsimus.

Propositiones de secundo adiacente. xvi.

Est homo	Non est homo
Est omnis homo	Non est omnis homo
Est quidam homo	Non est quidam homo
Est Socrates	Non est Socrates
Est non homo	Non est non homo
Est omnis non homo	Non est omnis non homo
Est quidam non homo	Non est quidam non homo
Est non Socrates	Non est non Socrates

De tertio adiacente. xxxii.

Est iustus non homo	Non est iustus non homo
Est iustus ois non homo	Non est iustus ois non homo
Est iustus quidam non hõ	Non est iustus quidã non homo
Est iustus non Socrates	Non est iustus non Socrates
Est non iustus homo	Non est non iustus homo
Est non iustus ois homo	Non est non iustus ois homo
Est nõ iustus quidã homo	Non est nõ iustus quidã homo
Est non iustus Socrates	Non est non iustus Socrates
Est iustus homo.	Non est iustus homo
Est iustus omnis homo	Non est iustus omnis homo
Est iustus quidam homo	Non est iustus quidam homo
Est iustus Socrates	Non est iustus Socrates
Est non iustus non homo	Non est non iustus non homo
Est nõ iustus omnis nõ hõ	Non est nõ iustus ois nõ homo
Est nõ iustus quidã nõ hõ	Non est nõ iustus quidã non hõ
Est non iustus non Socrates	Non est nõ iustus non Socrates

Has igitur propositiones Syriano calculis colligentẽ, nos quoque nominatim disposuimus: iccirco, quoniam facilior fides habebitur numero, si per exempla prodantur. Simul etiã quoniam male doctus de his propositionibus peruersissime contendebat, & affirmationes quidem negationum loco ponens, negationes uero affirmationum, totum ordinem confundebat. Quare ne quem illius oratio a rectæ rationis ueritate traduceret, iccirco hanc ad clarioris memoriæ subsidiũ fecimus dispositionem.

Quoniam uero contraria est negatio, ei quæ est, omne animal est iustum, illa quæ significat, quod nullũ animal est iustum: hæ quidem manifestum est, quod nunquam erũt neque ueræ simul, neque in eodem ipso. His uero oppositæ, erunt aliquando, ut non omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum.

50 Hoc quoque est diligentissime superius demonstratum, quod cõtrariæ aliquoties ueri falsumque diuiderent, si aut in rebus naturalibus, aut in impossibilibus proponerentur: aliquoties uero simul inueniri posse falsas, si res neque naturales, neque impossibiles prædicarent, cõtrarias autẽ esse dictũ est, si quis & affirmatiuæ & negatiuæ uniuersalẽ faceret enunciatione. ergo nunc hoc dicit, Quæ sunt, inquit, contrariæ simul ueræ esse nõ possunt, & hoc nõ sine quadã rerum determinatione locutus est, ait enim, Quoniã uero contraria est negatio ei quæ est, omne est animal iustũ, scilicet affirmationi, illa quæ significat, quod nullum est animal iustũ, scilicet negatio. hæ quidẽ inquit, quoniã sunt contrariæ, quæ simul ueræ esse nõ possunt, manifestũ est quod nunquã erunt, neque unquam simul, neque in eodẽ. sed quod dixit, neque ueræ simul huiusmodi est. Nihil enim prohibet alio, & alio tempore & affirmationẽ uniuersalẽ, & negationẽ ueraciter posse proponi, ut si quis dicat,

omnis homo iustus est, hoc si aureo seculo diceretur, uerissime proponeretur. Quod si quis rursus dicat, Nullus homo iustus est, hoc si ferreo seculo enũciaret, erit uera propositio. Quare contingit affirmationẽ, & negationem uniuersalẽ ueras esse, quas manifestũ est esse contrarias, sed nõ simul. Illa enim in aureo seculo, si ita contingit, illa in ferreo seculo, sed hæ tempora diuersa sunt, & nõ sunt simul. quare recte hoc quoque addidit ut diceret, manifestũ est qd nunquã erunt neque ueræ simul. Quod autẽ addidit, neque in eodẽ, ad aliã eiusdẽ rei determinationẽ ualet. possunt enim rursus eodẽ tempore & simul uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio ueræ esse, sed si non de eodẽ prædicentur, ut si quis dicat, omne animal rationale est, hoc si de hominibus prædicetur, uera est affirmatio. qd si quis dicat nullũ animal rationale est, hoc si de equis enunciet, uera erit, uno eodemque tempore contra uniuersalẽ affirmationẽ uniuersalis facta negatio, sed nõ de eodẽ. illa enim affirmatio de hominibus facta est, hæc uero de equis negatio. Quamobrem dictũ est nunquam esse posse simul cõtrarias ueras, neque in eodem, id est nec uno eodemque tempore, nec de uno subiecto: sed quæ his oppositæ erunt, uniuersali quidẽ affirmationi particularis negatio, uniuersali autem negationi particularis affirmatio, & has diximus iccirco subcontrarias dici, qd diuersa quodammodo contrariis patiantur, manifestum est: quoniam sicut contrariæ ueræ simul esse non possunt, diuidunt tamẽ aliquoties inter se ueritatẽ, & falsitatem, ita quoque & subcontrariæ diuidunt quædam inter se uerum falsumque aliquoties, quando cõtrariæ quoque diuiserint, simul autem ueræ inueniri possunt, quando uniuersales & cõtrariæ simul falsæ sunt. ut autẽ simul falsæ sint, nulla rerũ ratione contingit. Ergo contrarias quidẽ simul ueras esse, atque in eodẽ nunquam quisquam poterit inuenire. Subcontrariæ autẽ quæ uniuersalibus & contrariis oppositæ sunt, sibi inuicẽ cõparatas ueras inueniri possibile est, ut in eo ipso exemplo quod ipse proposuit, nõ omne animal iustum est, uera est, rursus, est aliquod animal iustũ, hæc quoque uera est. Quare cõtrariæ simul uerę esse non possunt, Subcontrarias simul ueras nihil prohibet inuenire.

Sequitur uero hæc quidem quæ est, nullus homo est iustus, illa quæ est, omnis homo est non iustus. Illam uero quæ est, aliquis homo iustus est, opposita, non omnis est homo non iustus, necesse est enim aliquem esse.

51. De consequentia propositionum simpliciũ atque infinitarũ sufficienter quidẽ supra disseruit. sed nunc hæc est huic intentio, Non quæ particularis affirmatio, quã uniuersalem affirmationẽ uel negationẽ sequatur, quod supra iam monstrauit: sed quæ uniuersalis negatio uniuersalẽ sequatur affirmationẽ, uel quæ particularis negatio particulari affirmationi consentiat, proponitque has quatuor dicens, negationẽ simplicem uniuersalẽ & affirmationem infinitam uniuersalem sese sequi, & sibimet consentire: nec minus his oppositas, id est particularẽ affirmationem simplicem, & particularẽ infinitã negationem, & in ueritate & in falsitate se sequi, & a se nullo modo discrepare. Disponãtur enim hæ quatuor, prior affirmatio infinita uniuersalis quæ dicit, omnis homo est non iustus, sub hac ei consentiens simplex uniuersalis negatio, quæ proponit, nullus homo iustus est. Rursus in altera parte cõtra affirmationẽ infinitã, particularis simplex affirmatio quæ dicit, est aliquis homo iustus, & sub hac particularis infinita negatio, quæ proponit, non omnis est homo non iustus.

Omnis est homo non iustus	Est aliquis homo iustus
Nullus est homo iustus.	Non ois est homo non iustus

His ergo ita dispositis, si affirmatio uniuersalis infinita uera sit, ea quæ dicit, omnis est homo non iustus, uera est etiã ea quæ proponit, nullus est homo iustus, quæ est uniuersalis simplex negatio: hoc autẽ melius in inferioribus cognoscitur exemplis. Dicatur enim omnis est homo nõ quadrupes, uera est. rursus, nullus est homo quadrupes, hęc quoque uera est. Quod si una harũ sit falsa, falsa quoque erit & altera. nã si falsa est,

sa est, quod omnis est homo nō iustus, sicut uere quoque falsa est, illa quoque negatio simplex mendacissime prædicauit, quæ dicit, nullus est homo iustus. Quocirca affirmatio uniuersalis infinita, & negatio uniuersalis simplex sibimet consentiunt, ut una uera, alteram ueram esse necesse sit, alterius falsitatem reliquæ quoque falsitas consequatur. Idem quoq; euenit in parte altera. nam si uera est, quod quidā homo iustus est, uera quoq; est, quod non omnis est homo nō iustus, est enim aliquis. nā si quod dicitur, nō omnis, tantundem est, tanquā siquis dicat, quidā non est, quod in alio quoque exēplo manifestius apparebit. Siquis dicat, nō omnis est hō iustus: hoc est dicere, quidā homo iustus nō est, ergo nō omnis, quidam non, significat. Siquis ergo ita proponat, quidā homo non iustus non est, quem dicit non esse nō iniustū, iustum esse cōfirmat. Quare ille de quo dicitur, quod non iustus nō est, erit iustus. Vnde fit ut ea, quæ dicit, nō omnis est homo nō iustus, consentiat ei, quæ dicit, quidā homo iustus est. Sed hæc nō consentit ei, quæ dicit, quidā homo non iustus est, non igitur hæc consentit ei, quæ proponit, non omnis homo est nō iustus. Sed quoniā hoc fortasse aliquatenus uidetur obscurius, cōsequentiæ ipsarum hoc modo sumendæ sunt. Sitq; nobis hoc positū, affirmationem uniuersalem infinitā, & negationem uniuersalem simplicē sibimet cōsentire, ut unius ueritatē & falsitatem alterius ueritas aut falsitas cōsequatur. Si falsa est affirmatio infinita uniuersalis, quæ dicit, omnis est homo nō iustus, uera erit huic opposita particularis infinita negatio, quæ proponit, nō omnis est homo nō iustus: sed cum falsa est affirmatio uniuersalis infinita, falsa quoque est & uniuersalis simplex negatio, quæ dicit, nullus est hō iustus. sed hac falsa particularē affirmationem, quæ huic cōtradictorie opposita est, ueram esse necesse est, quæ est, quidā homo iustus est. Quocirca quando affirmatio uniuersalis infinita falsa est, uera est particularis infinita negatio. & quādo uniuersalis negatio simplex falsa est, uera est simplex affirmatio particularis. Sed affirmatio uniuersalis infinita, & negatio uniuersalis simplex simul falsæ sunt, & sibimet in falsitatē consentiunt, simul igitur ueræ erunt simplex particularis affirmatio, & infinita negatio pticularis. Rursus si uera est affirmatio uniuersalis infinita, falsa erit negatio particularis infinita. et enim cōtradictorie opposita est. Si rursus uera est uniuersalis simplex negatio, falsa est particularis simplex affirmatio, sed uniuersalis affirmatio infinita, & uniuersalis negatio simplex simul ueræ sunt, simul igitur erunt falsæ particularis affirmatio simplex, & particularis infinita negatio. Quare hę quoq;, idest, particularis affirmatio simplex, & particularis infinita sibimet in ueritate & falsitate consentiunt, & ueritatem suā & mendacium inuicē consequuntur. Quare affirmatio quidē & negatio, utraq; uniuersalis, hæc simplex, illa infinita sequuntur sese, sibiq; consentiunt. Particulares aūt, idest uniuersalibus oppositæ, simplex affirmatiua & negatiua infinita, ipsa quoq; sibimet consentiunt. Quare rectus ordo est, ut sicut affirmatione uniuersali infinitæ consentit simplex uniuersalis negatio: ita particulari affirmationi simplici, particularis negatio infinita consentiat.

52 *Manifestum est autem, quod etiam in singularibus, si est uerum interrogatum negare; quod & affirmare uerū est, ut putas ne Socrates sapiens est? non. Socrates igitur non sapiens est. In uniuersalibus uero non est uera quæ similiter dicitur; uera est autem negatio, ut putas ne omnis homo sapiens est? non omnis igitur homo non sapiens est: hoc enim est falsum. sed, non igitur omnis homo sapiens est, uera est: hæc enim opposita est, illa uero contraria.*

53 De consequentia propositionum disputans, & sibi quēadmodum consentirent, illum tractatū paulisper egressus docere proposuit, quæ ueniant in responsionem de singularibus, si ad prædicationē ipsarum sit particula negationis apposita. quæ rursus in his, quæ de uniuersalibus sunt propositionibus, si ad prædicationem addita particula negatiua concurrat: neque enim oportet similiter facere enunciationes. Non.n. simile est, quod ex utraque prædicatione cōtingit. hoc aūt ita manifestum est. Siquis de singulari aliquo interrogatus neget, ille qui interrogauerit, potest facere ex infinito nomine prædicato conclusionē, illam scilicet negationem iungens, quā respondens ante negauerat. & hoc ueraciter prædicabit. De uniuersalibus aūt apparebit non eandem ueritatem posse contingere, si ex his affirmatio cōponatur. Siquis enim interroget aliū, putas ne Socrates sapiens est? si ille respondet non, uere ille concludit, dicens Socrates igitur non sapiens est. Si aūt hoc quoq; in alio clariori exemplo manifestū. si interrogaremus aliquē hoc modo, Socrates ne Romanus est? atq; ille respōderit non: nos uere cōcludere possumus, Socrates igitur nō Romanus est. facientes ex negatione quā ille respondebat, & ex nomine, quod in propositione prædicauimus, affirmationē ex infinito nomine, quæ dicit, Socrates nō sapiens est, uel Socrates nō Romanus est. Has.n. affirmationes esse ex infinito nomine supra monstratum est. Si igitur eodē modo aliquis in uniuersalibus subiectis interroget dicens, omnis ne homo sapiens est? nos utiq; respōdebimus nō. Tum ille eadem similitudine concludit, dicit enim, omnis igitur homo non sapiēs est. Quocirca nullus hō sapiens est. ea.n. quæ dicit, omnis homo non sapiens est, consentire monstrata est ei, quæ dicit, nullus homo sapiens est. Videbitur igitur quodāmodo ex uera responsione falsa illata esse conclusio: cui nos dicimus negationem quidem nos respondisse, non ut ea negatio ad prædicatum iungeretur, sed ad determinationem. neque enim nos uoluisse ab omni homine sapientiam tollere, cum interrogante aliquo an omnis hō sapiens esset, nos negaremus: sed ab omni potius, idest determinatione, uoluisse nos abstrahere sapientiam, illud.s. significātes, quod alicui esset, & alicui nō esset sapientia, ut quod diximus non tantū ualeret, quantū si diceremus nō omnis. Igitur si illa negatio ad nomen, idest ad sapientē iūgatur, uniuersalis fit affirmatio, quæ dicit, omnis hō nō sapiēs est, consentiēs uniuersali negationi, q̄ proponit, nullus hō sapiens est. sed hæc cōtraria est interrogationi. fuit.n. interrogatio, omnis ne homo sapiens est? hæc habet uniuersalē affirmationem, cui cōtraria est uniuersalis negatio, cui rursus negationi cōsentit uniuersalis affirmatio infinita. Quocirca affirmationi quoq; uniuersali simplici, quæ in interrogatione posita est.i. omnis ne hō sapiēs est? contraria est ea, quæ dicit, cōclusio, quod omnis hō non sapiens est. Quod si dicatur, nō omnis homo sapiens est. & uerū est: & ei opposita est. Contra.n. eam, quæ dicit interrogationē; omnis ne homo sapiens est? cū responsum fuerit, non, & iuncta negatio fuerit ad omnis, particularis negatio fit dicēs, nō omnis hō sapiēs est, quæ est opposita uniuersali affirmationi ei, quę in interrogatione est posita uniuersali. hoc est, quod ait, hæc est enim opposita, illa uero cōtraria. Per uerba autem sensus iste ita constat. Manifestum est autem, inquit, quod in singularibus, ut est Socrates, & quicquid indiuiduum est: si uerum est interrogatum negare, idest si, quādo aliquid quis interrogat, uere ille negauerit: ut cum aliquis interrogat an Romanus sit Socrates, ille neget, quod & affirmare uerum est, ut ille qui interrogat ex negatione & nomine prædicato infinitam faciat affirmationē, & huius est exemplum, putas ne Socrates sapiens est? Responsio, nō. cōclusio, Socrates ergo nō sapiēs est. sed hoc nō similiter in uniuersalibus se habet, quod per hoc monstrat quod ait, in uniuersalibus uero nō est uera, quæ similiter dicitur, idest nō uera est affirmatio infinita facta ex prædicato nomine, & respondentis negatione, sed potius uera est negatio, nō affirmatio. huius exemplum tale est, nam interrogatio est, ut Putas ne omnis homo sapiēs est? Respōsio, nō: falsa cōclusio, omnis igitur homo nō sapiēs est, hoc autem falsum est, & non simile est et quod supra de singulari subiecto prædiximus, sed potius illa, quæ dicit, non omnis igitur homo sapiens est, ut respondētis negatio ad omnis iungatur, & fiat negatio particularis. est enim hæc uera, hæc autem est etiam opposita. nam cum affirmatio uniuersalis interrogata esset ea, quæ dicit, omnis ne homo sapiens est? ex negatiua particula factum est, non omnis homo sapiens est in conclusione, & sunt oppositæ, illa est enim affirmatio uniuersalis,

salis, hæc aũt particularis negatio, illa uero contraria. nam si, non negatio ad prædicatum iungatur, fit uniuersalis affirmatio infinita, quæ consentit uniuersali negationi finitæ, sed hæc contra uniuersalem affirmationẽ finitam, quæ in uniuersali negatione est posita, contraria est. Contraria igitur erit etiam illa, quæ uniuersalis est affirmatio infinita. Quæ aũt causa est, cur in singularibus, uel affirmatio ex infinito nomine, uel negatio sibimet finita consentiant: in uniuersalibus autem uniuersalis affirmatio ex infinito nomine nõ consentiat particulari negationi finitæ, quærendum est. Etenim siquis dicat Socrates nõ sapiens est, & Socrates sapiens nõ est, idem est, & hæ duæ sibimet consentiunt. siquis aũt dicat, omnis homo non sapiens est: & rursus, non omnis homo sapiens est, hæ duæ non sibimet consentiunt. Sed hæc ratio est, q in singularibus subiectis nõ sunt duplices oppositiones, sed una tantũ, idest quæ negationem facit. In uniuersalibus aũt uniuersaliter prædicatis, duplex oppositio est, una contraria, una uero contradictoria. Si sit ergo huiusmodi affirmatio, quæ dicit, Socrates sapiẽs est, contra hanc una oppositio est, quæ proponit, Socrates sapiens nõ est. Si ergo dicat aliquis Socrates non sapiens est, hæc nullũ alium habebit intellectum, quam ea, quæ dicit, Socrates sapiens non est. unam.n. tantũ solam diximus in singularibus oppositionẽ. Quare quæcunq; aliæ fuerint, eadẽ significatione concurrerent: in uniuersalibus uero uniuersaliter prædicatis non eodẽ modo est. nam si sit affirmatio uniuersalis, quæ dicit, omnis homo sapiens est, cõtra hanc ẽt illa est, quæ dicit, nullus homo sapiens est, etiam illa, quæ dicit, non omnis homo sapiens est. & illa est cõtraria, hæc contradictoria: simplex ergo hæc oppositio sibi nõ potest consentire. illa enim totũ tollit, quæ est uniuersalis negatio illa partem desinite, quæ est particularis negatio. Sed uniuersalis negatio uniuersali affirmationi ex infinito nomine consentit, diuersa igitur erit hæc quoq; in particulari definita negatione. & quoniã duplex est oppositio in uniuersalibus, & simplex in singularibus, recte in eadẽ similitudine prædicationis, nõ eadem ueritas falsitasq; contingit.

Illæ uero quæ sunt contraiacentes secundum infinita nomina uel uerba, ut in eo quod est, non homo, uel non iustus, quasi negationes sine nomine et uerbo esse uidebuntur, sed non sunt: semper enim uel ueram esse, uel falsam necesse est negationem. Qui uero dixit non homo, non plus dicente homo, sed etiam minus, uerus uel falsus fuit, si non aliquid addatur.

54. Noluimus oppositiones ex infinitis fieri põsse nominibus, has ergo dissoluens Aristoteles, sumit per se dictionem nominis infiniti, & de ea disputat, si contra finitum nomen cõparetur, an quædã enunciatiua oppositio uideatur. Siquis enim sumat id quod dicitur nõ homo, & opponat cõtra id quod dicimus, homo, uidebitur fortasse aliquatenus facere oppositionẽ. cum.n. omnis negatiua particula adiecta uerbo quod cõtinent propositionem, negationẽ faciat, ẽt si modus aliquis propositionis nõ prædicetur, quod posterius demonstrandũ est, ita ẽt nomini uidetur, cũ adiecta fuerit negatiua particula, quandã facere negationẽ. ut si non particula, iungatur ei quod est, homo, faciat non homo: hoc est enim quod ait, Illæ uero quæ sunt secundũ infinita nomina uel uerba oppositæ, ut in eo quod est non homo, uel non iustus, quasi negationes sine nomine uel uerbo esse uidentur. Siquis enim dicat non currit, hæc fit sine nomine negatio, quod siquis dicat nõ homo, hæc quoq; est sine uerbo negatio. Quæ dictiones secundũ infinitũ nomen, aut uerbum opponuntur finito nomini uel uerbo, quod est homo, & currit, uidebuntur ergo hæ negationes secundũ infinitũ nomen uel uerbũ, quæ prædicantur, sed non sunt. Maxima.n. ratio has negationes nõ esse conuincit, q omnis negatio uel uera, uel falsa est. quod aũt dicimus non homo, uel non currit, licet simplicia quoq; & finita, homo.s. atq; currit, nihil uerum falsum'ue significet, tamen hæc infinita multo minus aliquid uerum, aut falsum demonstrat, non quod simplicia uerum aliquid falsum'ue significent, icirco dicimus infinitas dictiones simplicibus minus uerũ, aut falsum monstrare. sed q quanq̃ nihil uerũ falsum'ue designet simplex nomẽ aut uerbum, tñ definitũ quiddam proponit, ut in eo qđ est homo, finitũ quiddã est & una species. Is uero qui dicit, nõ homo, præsentẽ quidem speciem interimit, infinitas aũt alias dat intelligere ipsas nihil ponens. Quocirca, q̃q̃ finita uerba uel nomina per se uera uel falsa esse nõ possint, nisi cũ aliis iuncta sint: tñ lõge minus ueritatis aut falsitatis capacia sunt nomina infinita uel uerba, quę nec hoc ipsum quidẽ quod significant ponũt, sed illud quidẽ perimunt, nihil aũt per se aliud in significatione constituit. Postremo propinquius ad ueritatis, uel falsitatis finiti sunt intellectus. Minus igitur uera uel falsa est dictio nois infiniti, quam alicuius simplicis, & finiti uocabuli.

Significat autem, est omnis non homo iustus, nulli illarũ idem, nec huic opposita ea quæ est, non est omnis nõ homo iustus. Illa uero quæ est, omnis non iustus non homo, illi quæ est, nullus iustus non homo, idem significat.

55. Postquam de propositionibus infinitũ habentibus prædicatum sufficienti disputatione locutus est, earumq; oppositiones ostendit, consequentiasq; demonstrauit, atque in medio de infinitis nominibus, q non essent negationes breuiter pernotauit: nunc redit ad eas propositiones, quæ subiectum habent infinitum, prædicatum uero uel finitum, uel infinitum; & primum quidem an eædem sint, idemq; significent, habentq; ordine aliquam consequentiam hæ propositiones, quæ ex infinito subiecto sunt, cum his, quæ ex infinito prædicato sunt, uel ex utrisque finitis, docet. Ait enim has duas propositiones, quæ sunt, est omnis nõ homo iustus, non est omnis non homo iustus, nulli illarum idem significare, quæ aut ex utrisque finitis sunt, aut ex prædicato infinito. & disponantur quidem illæ, quæ aut ex utrisque finitis sunt, aut ex prædicato infinito, & primum quidem ponatur simplex affirmatio uniuersalis, sub hac negatio uniuersalis ex prædicato infinito superiori simplici affirmationi cõsentiens. Contra uero ponatur uniuersalis simplex negatio; & sub hac uniuersalis ex infinito prædicato affirmatio; quas constat sibimet consentire, præcedente affirmatione uniuersali, quæ est ex infinito, scilicet prædicato:

Est omnis homo iustus	Contrariæ	Nullus est homo iustus
Consentientes		Consentientes
Nullus est nõ hõ iustus	Contrariæ	Est omnis hõ non iustus

Cũ igitur ita sint affirmationes positæ & nagationes, quæ simplex quidẽ subiectũ habent, infinitum uero uel simplex prædicatũ. nunc Aristoteles dicit, quod hæ ꝓpositiones quę subiectũ habent infinitum, nulli illarũ superiorum quas disposuimus, idẽ significant. hæc enim, quæ dicit, est omnis non homo iustus, nõ consentit ei, quę dicit, est omnis homo iustus: nec rursus ei, quæ dicit, est omnis hõ non iustus. nec hic rursus, quæ sunt, nullus est homo iustus, uel nullus est homo nõ iustus. hæ enim omnes hominẽ subiectum habent, illæ uero non hominẽ. Quocirca nec huius negatio, idest uniuersalis affirmationis ex infinito subiecto, particularis.s. negatio, cum ulla earum, quæ finitum habent subiectum, poterit consentire. Ea enim, quæ dicit, non est omnis non homo iustus, neq; cum ea, quæ proponit, est omnis homo iustus, neque cum ea, quæ dicit, est omnis homo non iustus, neq; cum his, quæ enunciant, nullus est homo iustus, uel nullus est hõ non iustus. Sed non hoc dicit, q ex infinito subiecto propositiones diuersæ sunt his, quæ sunt uel ex finito prędicato, uel ex infinito, subiecto tamen finito: possunt.n. diuersæ quidem

esse

esse prædicationes, idem tamen aliquoties significare, ut ea quę dicit. omnis est homo iniustus, cum diuersa sit ab ea. quę dicit, nullus est homo iustus, idem tamē aliquādo significāt, si affirmatio priuatoria præcesserit. Dictum est.n.qđ affirmationibus præcedētibus negationes sine dubio sequerētur. ergo nō hoc dicit, quod diuersæ sunt propositiones ex infinito nomine subiecto iis, quæ sunt ex prædicato uel finito, uel infinito, subiecto tamen finito: sed quod omnino sibi non consentiant, uel non idē significent, idest tota sint uirtute propositionis dissimiles. Atq; quidē hæc dixit de his, quæ infinitū subiectum haberent, infinitū uero uel finitum prædicatū: uenit aūt nunc ad ipsarum consequentias, quæ ex infinito nomine subiecto constant, & ex utroq; infinito. & sicut supra consequentiā earum, quæ ex utrisq; finitis erant, uel ex infinito prædicato docuit: ita quoq; nunc ecōuerso, quæ ex utrisq; infinitis nominibus constant, uel ex infinito nomine subiecto qualem ad se habeant consequentiam, monstrat dicens. Illa uero quæ est, omnis nō iustus non homo, illi quæ est, nullus iustus nō homo, idem significat, has duas tantum propositiones mōstrat, affirmatiuam scilicet uniuersalem ex utrisq; infinitis, quæ dicit omnis non iustus non homo, et cōsentire, quæ est uniuersalis negatio ex solo infinito subiecto, quæ dicit, nullus iustus nō homo. In his aūt subauditur particula, est, ut sit tota propositio, omnis non iustus non homo est, & rursus, nullus iustus non homo est. nā sicut in his, quæ finitum habebant subiectum, infinitum uero uel finitum prædicatum, affirmationem ex finito subiecto & infinito prædicato, eam scilicet, quæ dicit, est omnis homo nō iustus, sequebatur simplex uniuersalis negatio, quæ ex utrisque finitis constat, nullus homo iustus est: ita quoq; in his permutatis tantum subiectis idem uenit. nam sicut illic negatio ex utrisque finitis uniuersalis sequebatur affirmationem ex finito subiecto & infinito prædicato: ita quoq; affirmationē ex utrisque infinitis uniuersalem, sequitur negatio ex infinito subiecto, ipsa quoq; uniuersalis, & has quidem duas ꝓpositiones ascripsit, solam in his consequentiam ostendēs. Cæteras autem, quia putabat intellectu esse faciles, perfecte neglexit. Nos autem eas nequid relictum uideatur, apponimus: est enim consequentia hoc modo.

Est omnis nō hō nō iustus	Est omnis nō homo iustus
Nullus nō homo iustus est	Nullus nō hō nō iustus est
Quidā non hō iustus est	Quidā non hō non iustus est
Nō ē oīs nō hō nō iustus	Nō est omnis non hō iustus

Has igitur siquis diligēter inspexerit duas cōparationes duabus conuenientissimā consequentiā cōsensumq; inueniabit.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER QVINTVS.

MAximum operis huius emēsi partē ea, quæ sequuntur licet magnis quæstionibus impedita, tamen audacius atque animosius exequemur: nec defatigari in singulis partibus oportet, totius dialecticæ prodere aggressos atq; expedire doctrinam, itaq; tertiam commentationis seriem contexīmus.

Transposita uero nomina & uerba idem significant, ut est albus homo, est homo albus. Nam si hoc nō est, eiusdē multæ erunt negationes. Sed ostensum est, quod una unius est. Eius enim quæ est, est albus homo, negatio est, nō est albus homo: eius uero quæ est, est homo albus, si non eadē est ei, quæ est, est albus homo, erit negatio uel ea, quæ est, non est non homo albus, uel ea quæ est, non est homo albus. Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est non homo albus, altera uero eius, quæ est: est albus homo. Quare erunt duæ unius.

56. Docet nunc si nomina & uerba transferantur, & aliud prius, aliud uero posterius prædicetur, unam sine dubio significantiam retinere. Siue enim quis dicat, est homo albus, siue est albus homo, siue homo albus est siue albus homo est, siue quomodolibet aliter ordinē prædicationis permutet, eadē sine dubio significatio permanebit. & hoc quidē fortasse oratoribus uel poetis nō eodem modo perspiciendum est, quo dialecticis. Etenim quantū ad compositionē orationis spectat, maxime differt quo uerba & nomina prædicationis suæ ordine proferantur. Multum.n. interest in eo quod ait, Cicero, ad hanc te amentiā natura peperit, uoluntas exercuit, fortuna seruauit, ita dixisse ut dictum est, an ita, ad hanc te amentiā peperit natura, exercuit uoluntas, seruauit fortuna. Sic enim minor est sententiæ magnitudo, minusq; in ea lucet id quod, si sic componatur, eminet, & sese uel uolentibus hominum auribus animisq; patefacit. Rursus cū dicit Virgilius, paciq; imponere morē, potuisset seruare metrū, si ita dixisset, moremq; imponere paci, sed esset debilior sonus, nec in eo ictu uersus tā præclare, ut nunc compositus diceretur. ergo nō idem ualet oratoribus uel poetis uerborum nominumq; ordo mutatus. Qui enim ad cōpositionē spectant multum in ordine sermonū ornamenti reperient. Dialecticis uero quibus nulla est ad orationis leporem cura loquendi, quibusq; sola ueritas perscrutatur, nihil differt quolibet ordine uerba & nomina permutentur, cum tamen eandem uim quam prius in significatione retineant. sed nec apud ipsos modis omnibus permutatō ordine dictiones easdem semper uis significatioq; seruatur. Hæc enim particula quæ negatiua est.i. non multum ualet, multamq; differentiā perficit uariis adiecta locis. Siquis enim dicat. homo albus non est, faciet indefinitā simplicem negationem. Siquis uero dicat, homo non albus est, faciet indefinitam ex infinito prædicato affirmationē. siquis aūt prædicet, nō homo albus est, idem quoq; constituit, ex infinito subiecto indefinitā affirmationē. rursus siquis dicat, omnis homo nō iustus est, hæc consentit ei, quæ dicit, nullus homo iustus est. Quod si idem non ad uniuersalem determinationem ponatur, ut dicatur, nō omnis homo iustus est, non iā uniuersalis affirmatio infinitæ prædicationes consentiens uniuersali simplici negationi fit, sed potius particularis negatio simplex. Vides ne igitur quā multas faciat differentias negatiua particula diuersæ nomini prædicationi coniuncta? Sed quanquā hæc ita sint, potest tamen alio modo eadē diuersis in locis posita eandem uim significationemq; seruare. si.n. sit posita, nō, particula cū uniuersalitate sua, cū eadem ipsa sæpius permutetur, idē sine dubio in significatione consistit. Siquis enim dicat, nō omnis homo albus est, particularis est simplex negatio. siquis uero sic dicat, homo nō omnis albus est, eadē significatio est. Vel si hoc modo, homo albus non omnis est, nec hæc a superiore significatione discedit. uel siquis amplius quoq; permutet dicēs, homo albus est non omnis, a priori significatione nil discrepat. Eodem modo uel si quomodolibet aliter permutetur, cum propria tamen uniuersalitatis determinatione diuerso modo permutata, idem semper necesse est in significatione seruetur. eodem modo si eadem, nō, particula cum alio nomine uel uerbo iuncta sæpius transferatur, ut cum dicimus, homo iustus non est, rursus homo non est iustus, rursus non est homo iustus, eadem significatio retinetur. Quocirca si sola particula negatiua permutata sit, & non eodem semper ordine prædicetur, multas differētias facit propositionum. Sin uero iuncta cum alio nomine sæpius (ut dictum est) transferatur, eadem in translationibus omnibus significatio permanebit. His igitur ita dispositis uidendum est, quæ sit Aristotelis demonstratio, uerba & nomina trāsposita eandem semper uim significationemq; subiicere. ait enim, Trāsposita uero uerba & nomina idē significāt, ut est albus homo, est homo albus. hæc enim trāspositis nominibus

nibus

nibus atq; uerbis eandem retinent significationem: In illa enim prius albus est, posterius homo, in hac autem prior homo, posterior albus. quod si hoc falsum est, & non sunt eædem, sed a se diuersæ sunt, impossibile aliquid inconueniensq; contingit. erunt enim duæ negationes unius affirmationis, quod est impossibile. Ostensum enim est quod una unius est affirmationis negatio. Nunc igitur uideamus si hæ affirmationes, quę dicũt, est albus homo, & est homo albus, non sunt eædem, sed diuersæ, quemadmodum unius affirmationis duæ sunt negationes; & primo quidem disponantur hoc modo, est albus homo, est homo albus, huius ergo propositionis, quæ dicit, est albus homo, erit negatio ea, scilicet, quæ proponit, non est albus homo. alia nanq;, quæ esse possit, rationabiliter nõ potest inueniri. disponantur. igitur rursus eædẽ, & superior affirmatio cum propria negatione.

Est albus homo
Non est albus homo
Est homo albus

Cum igitur eius, quæ dicit, est albus homo, negatio sit ea quæ proponit, nõ est albus homo, si ea, quæ dicit, est homo albus, diuersa erit ab ea propositione, quæ pronunciat, est albus hõ, alia erit eius negatio. sit ergo aut ea, quæ dicit, nõ est non hõ albus, aut ea, quæ dicit, non est homo albus. Rursus igitur disponantur duæ quidem affirmationes primæ alternatim positæ, & econtrario cõfessa prioris negatio. Cõtra secundã uero utræq; hę negationes, quas diximus, ascribantur.

Est albus homo	Non est albus homo
Est homo albus	Non est homo albus
	Non est non homo albus

His igitur ita discretis, eius propositionis, quæ dicit, est homo albus, nõ potest esse illa negatio, quæ dicit, nõ est non homo albus. Illius est enim negatio, quæ habet subiectum infinitũ, quæ dicit, est nõ homo albus. similiter aũt & si quãslibet aliam quis poluerit negationẽ, eius sine dubio alia reperitur affirmatio, Vnde fit ut relinquatur ea eius esse negatio, quæ proponit, nõ est homo albus, est ergo negatio eius, quę dicit, est homo albus, ea quæ dicit, non est homo albus. sed eius affirmationis, quæ proponit, est albus homo, negatio est, & illa, quæ dicit, non est homo albus. Quod probat ea res quod inter se uerum falsumq; diuidunt. nam si uerum est esse albũ hominem, falsum est nõ esse hominẽ albũ. Quod si in aliquibus uerũ inuenitur, hoc secundum definitionem propositionis agnoscitur, non secundum negationis formã. ut magis secundum quantitatem non sint sibi oppositæ potius quam secundum qualitatem. quod illa res monstrat si quis sic dicat. Est albus omnis homo, si contra hanc ponatur, nõ est omnis homo albus, perspicuũ est q̃ inter se & ueritatẽ diuidunt & falsitatem. unam enim ueram esse necesse est, unam falsam. quare etiam si determinationes auferantur, eadẽ oppositio restat, licet sit indefinita. nam sicut in ea, quæ dicit, omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est, sublatis omnis & nõ omnis, homo iustus est, & homo iustus nõ est, affirmatio & negatio oppositæ sunt: Ita quoq; in his sublato omnis & nõ omnis, ea quæ dicit, est albus hõ, ei q̃ dicit, nõ est homo albus, opposita est. additis enim determinationibus una semper uera est, altera falsa, sed diximus qđ affirmationis eius, quæ dicit, est albus homo, negatio est, nõ est albus homo. Duæ igitur negationes, non est albus homo, & non est homo albus, unius affirmationis sunt, eius s. quæ enunciat, est homo albus. quod euenit si negationes hę quæ dicunt, nõ est homo albus, & non est albus homo, a se diuersæ sunt. quod ex eo contingit quod prius positum est, eam quæ dicit, est albus homo, diuersam esse ab ea, quæ dicit, est homo albus. quod si hoc impossibile est, ut una affirmatio duas habeat negationes, & perspicuum est contra eam affirmationẽ, quæ dicit, est homo albus, utrasq; has negationes, quæ dicunt, nõ est albus hõ, & nõ est hõ albus opponi, hæ a se diuersæ nõ sunt, sibiq; cõsentiunt, & tantũ permutatione nominis distãt, cæteris aũt omnibus eædẽ sunt, q̃ si hę negationes eædẽ sunt, eædẽ quoq; sunt affirmationes. Recte igitur dictum est, quod transposita nomina & uerba eandem uim significationemq; seruant. Sensus ergo totus ita se habet: Hoc aũt modo ordo uerborũ. Transposita, inquit, nomina & uerba idẽ significant, & est horũ exemplũ, ut est hõ albus, est albus hõ. In his .n. nomina transposita sunt. nam si hoc non est .i. si non idẽ significant nomina & uerba trãsposita, quiddã impossibile & inconueniens contingit. Ait enim eiusdem multæ erunt negationes .i. eiusdẽ affirmationis multæ negationes erunt. sed hoc impossibile est. ostensum est enim q̃ negatio una unius est affirmationis. Duæ ergo negationes sunt opponi affirmationi, si uerba & nomina trãsposita nõ idem significant, sic demonstrat: eius enim, quæ est, est albus homo scilicet affirmationis, negatio est, nõ est albus homo. Contra illam .n. affirmationẽ hæc negatio iuste opponitur. eius uero quæ est, est homo albus .i. alterius affirmationis, si non eadẽ est, ei quæ est, est albus homo .i. si diuersa est a priori propositione, quæ dicit, est albus hõ, & non est ei eadẽ, ac si diceret, si ei non consentit, erit negatio uel ea, quæ est, non est albus homo, uel quæcunq; alia. quã siquis ponat esse negationem una ratione refellitur, quã hic quoq; posuit. refellitur aũt hoc modo. ait enim, Sed altera quidẽ est negatio eius quæ est, est non homo albus, altera uero eius quæ est, est albus hõ. Inter duas .n. negationes quas posuit illã s. quæ dicit, nõ est non homo albus, & eam, quæ proponit, nõ est homo albus, illa quæ dicit, non est nõ homo albus, negatio est affirmationis infinitũ habẽtis subiectum, quę dicit, est non homo albus, alia uero s. quæ proponit, non est homo albus, eius est negatio, quæ dicit, est albus homo: cum ea enim uerum diuidit, atque falsum. Quare erunt duę negationes unius affirmationis; sed hoc impossibile est. *Quod igitur transposito nomine & uerbo, eadem fit affirmatio & negatio, manifestum est.*

57. Superiorem argumentationem hac huius sententiæ cõclusione confirmat. fecit autem hunc syllogismum in secundo modo hypothetico, quem indemonstrabilem uocãt hoc modo, Si primum est, secundum est, sed secundum non est, primũ igitur nõ est .i. si transpositis uerbis & nominibus non sunt eędem propositiones, unius affirmationis duæ sunt negationes, sed hoc impossibile est. Non igitur diuersæ sunt propositiones transpositis uerbis & nominibus.

DE VNITATE ENVNCIATIONVM.

At uero unũ de pluribus, uel plura de uno affirmare, uel negare, si non est unum ex pluribus, non est affirmatio una, neq; negatio. Dico aũt unum, non si unũ nomen positum sit. nõ sit aũt unum ex illis, ut homo est fortasse & animal, & mansuetum, & bipes. Sed ex his ẽt unũ fit; ex albo autem & homine, & ambulare non fit unum. Quare nẽc si unum aliquid de his affirmet aliquid, erit affirmatio una, sed uox quidem una, affirmationes uero multæ. Nec si de uno ista, sed similiter plures.

58. Multos talis loci huius caligo cõfundit, ut digne exequi & q̃ ab Aristotele dicebatur expedire nõ possent. Nos aũt supra iã diximus magnę fuisse curę apud Peripateticę sectę principes diiudicare, quę esset una affirmatio uel negatio, quæ plures. neq; .n. uocis sonitu cognoscuntur, aut numero terminorũ. est .n. ut una quidẽ res de una prędicetur, & non sit una enũciatio. potest et fieri, ut uel plures de una re prædicẽtur, uel una de pluribus, una tñ ex his oĩbus enunciatio fiat, q̃ res magnæ apud eos cautelę fuit, ut ubi incidisset ßpa cta regula nõ lateret. nã siquis dicat, canis aĩal est, nõ una est enũciatio. canis .n. multa significat. Siquis uero dicat, hõ animal rationale mortale est, uel animal rationale mortale hõ est, singulæ enunciationes sunt, idcirco q̃m unum ex omnibus quiddã fieri potest: nam de animali rationali atq; mortali simul iunctis, unus hõ perficitur. Itẽ alia sunt quæ plura prædicantur, de quibus unum aliquid effici constituiq; non possit.

possit. neq; si illa de altero prędicentur, neq; si de illis aliud, una affirmatio uel negatio est, sed tot dicendę sunt affirmationes esse, quot sint hę res, quæ uel de una prædicatur, uel de quibus una dicitur. ut cũ dicimus, Socrates caluus philosophus ambulat, ex caluitie, & philosophia, & ambulatione, nihil unũ coniungitur, ut hęc quasi alicuius speciem formẽt. Quocirca siue hæc de uno prædicentur, siue unũ de illis, non poterit una esse enunciatio, & cõiuniter quidem totius propositi sensus huiusmodi est. Nunc aũt ad ipsius Aristotelis uerba ueniamus. Dicit enim, At uero unũ de pluribus, uel plura de uno affirmare uel negare, si non est unũ ex pluribus, non est una affirmatio, neq; negatio. Si, inquit, plura de uno prædices, ut cum dicis. Socrates philosophus simus caluus est, uel rursus cum unũ de pluribus prædicas, cũ dicis, simus philosophus caluus Socrates est, si ex his pluribus q̃ uel prędicas, uel subiicis, unum aliquid non fit, quemadmodũ fieri unũ potest de his, quæ prædicamus, substantia animata sensibilis, id quod est animal, non fit una affirmatio, nec una negatio. quandoquidẽ plura uel prædicantur uel subiiciuntur, ex quibus congregatis una species non exiftit. Quod si unũ de uno aliquis prædicauerit, quorum unum nomen plura significet, ex quibus unum aliquid non fiat, rursus non est una affirmatio nec una negatio. Siquis enim dicat canis animal est, nomen canis significat & latrabilem, & cælestem, & marinum, ex quibus iunctis nihil unum efficitur. Quare, quoniam ex his pluribus unum aliquid effici non potest, ex illo quoque canis nomine nõ fit una affirmatio & una negatio, quod prædicatur aut subiicitur, cum significet multa, ex quibus unum fieri non possit. quod per hoc ostendit quod ait, Dico autem unum, nõ si unum nomẽ sit positum, non sit autem unum ex illis. Potest enim fieri ut unũ nomen de uno prędicetur: sed si unum ipsorum plura significat, ex quibus unum non fit, non est una negatio uel affirmatio. neque.n. uox una perficit enunciationem, sed eius quod significatur simplicitas, uel si plura sint in unum collecta, aliquid unũ faciendi potentia. huius autem rei subiecit exemplũ, qđ plurimos fefellit dicens, ut homo est fortasse & animal & bibes & mansuetũ. sed ex his unum fit. ex albo aũt, & homine & ambulare non unũ. Putauerunt alii hunc ita dixisse, ut ostenderet, exempli gratia, se hanc quasi definitionẽ dedisse, ne forte aliquis arbitretur hanc quasi ueram hominis definitionẽ posuisse, quæ est animal bibes mansuetũ. Iccirco enim, inquiunt, dixit fortasse, & animal & bipes, & mansuetum: nequis omnino putaret huiusmodi esse hominis definitionem Aristotelẽ arbitrari. Alii uero hoc non ita dictũ accepere, sed potius in hanc sententiã dictũ Aristotelis scripturamq; interpretati sunt. ut homo est qui & animal & bipes & mãsuetũ, sed ex his unũ fit, ut ita intelligeretur, homo quidem æqualiter se habet ad id quod est homo, & ad id quod est animal bipes mansuetũ. Quocirca si idem est & æquũ, dicere hominẽ quod animal bipes mansuetũ, necesse est quoties de uno plura hæc prædicantur, s. animal bipes mansuetũ de homine, quoniã æquale est homini, quod uerum est, unum quiddã prædices, quãuis tres uoces prædicare uidearis. Sed oẽs hi nihil omnino intelligunt, sed est melior expositio quã Porphyrius dedit, Volens, inquit, Arist. demonstrare, quæ una esset affirmatio, quæ non una, dixit primo, Quoniã plura de uno prædicare, uel plura uni subiicere, non est unã enunciationem facere, nisi ex illis pluribus unũ aliquid fieret. uidens item quod adhuc plures possent esse affirmationes etiam in his prædicatis, quę cum plura sint, unum tamẽ ex his fieri possit, hoc dixit, ut homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum. Quod autem dico tale est. manifestum quidem sit, quoniã si plura de uno prædicentur, ex quibus unum fieri non possit: uel plura subiiciantur uni, ex quibus unum non fit, non est una affirmatio nec una negatio. Nunc autem tractemus de his pluribus, ex quibus unum aliquid fieri possit. Inueniemus enim & in his, in ipso modo enunciandi, plures aliquoties enunciationes, & non unam reperiri, quanquam ex pluribus unum fieri aliquid possit. Siquis enim sic dicat, animal rationale mortale homo est, simul iungens animal rationale mortale, quoniam continue dictum est, & ex his unum aliquid fit, una est affirmatio. Si uero fit aliquid interualli, ut ita quis dicat homo animal, & rursus rationale, & aliquantulum requiescens, dicat, mortale est, non est una affirmatio, nec una negatio. Hæc enim intercapedo plurimas efficit enunciationes. rursus si cum coniunctione dicantur, homo animal & rationale, & mortale est, sic quoq; multæ sunt propositiones. Nec differt aliquid uel requiescendo, uel interponendo coniunctiones dicere, quã siquis dicat, homo animal est, homo rationalis est, homo mortalis est, quæ perspicuæ ꝓpositiones multæ sunt. Videns ergo hoc Arist. ita dixit. homo est fortasse & aĩal, & bipes, & mansuetũ, ad hoc, inquit, fortasse, tanquã si ita diceret, & de homine quidẽ, & bipede, & mansueto fit unũ, sed est aliquoties forte, ut plures propositiones sint, cũ ea coniunctio quædã separet atq; discernit. erit enim fortasse homo & animal, ut hæc una sit ꝓpositio, & bipes ut altera, & mansuetũ rursus, ut altera. sed ex his omnibus unum aliquid fit, quæ cũ cõtinue prolata sunt, quoniam ex his unũ aliquid efficitur, una est propositio. non aũt idem euenit in omnibus. ex albo enim, & homine & ambulare non unũ fit. Siquis.n. dicat, Socrates homo albus ambulat, non est una affirmatio, quoniã ex homine, & albedine, & ambulatione nulla omnino species fit. Quare conclusio est, quoniã nec si de his pluribus, ex quibus unũ non fit, unum aliquid prædicetur, ut ex cane terreno, & cælesti, & marino, quoniã unum nõ fit, & de his unũ aliquid prædicetur, quod dicimus canis, huiusmodi nomen quod plura significat, ex quibus unũ non fit, si de altero prædicetur, uel subiiciatur alteri, non fit una affirmatio nec una negatio, sed erit quidẽ uox una, affirmationes uero plurimæ. siue enim unũ de pluribus prædicetur, ex quibus non fit unũ, uel plura huiusmodi de uno: uel si unũ de uno prædicetur, quod prædicatũ plura significet, ex quibus unũ non fit, siue illud prædicatũ alteri subiiciatur, omnino nõ fit una affirmatio nec una negatio: Est aũt regula huiusmodi, Vna affirmatio est, si aut duo termini singulas res significẽt, aut si plura ita de uno prædicentur, uel uni subiiciantur, ut ex his unũ aliquid fieri possit, aut unũ nomen quod uel prædicatur uel subiicitur, talia significet plura, quæ omnia unam quodammodo speciem ualeant congregare.

Si ergo dialectica interrogatio respõsionis est petitio, uel propõnis, uel alterius partis contradictionis: propositio uero unius contradictionis pars est, nõ erit una respõsio ad hæc. Neq;.n. est una interrogatio, nec si sit uera. Dictum est autem de his in topicis, simul autẽ manifestum est, quoniam nec hoc ipsum, quid est, dialectica interrogatio est. Oportet.n. esse datum, ut ex interrogatione eligat, utrã uelit contradictionis partem enunciare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

59. Quisquis dialectica utitur interrogatione, hic aut simpliciter interrogat, atque unam propositionem in interrogatione ponit, ut contra eam fit una responsio, aut utrasq; interrogans dicit, ad quas non fit simplex responsio, sed una tota propositio respondetur. Siquis.n. dicat interrogans, Socrates animal est? contra hanc talis est responsio, aut ita, aut non. Siquis uero hoc modo interroget, Socrates animal est an non? contra hanc non est una respõsio. si.n. respondetur ita, de qua annueris ignoratur, de affirmatione an de negatione. rursus si non, responderis, nescitur quam negari uolueris affirmationem an negationem. Quare contra huiusmodi interrogationes tota propositio respondenda est, id est altera pars contradictionis, aut tota affirmatio, aut tota negatio, ut dicas, aut est animal Socrates, aut si hoc non uidetur, respondeas, non est animal Socrates. In his igitur quæ multa sunt, ex quibus unum fieri nequit, si fiat una interrogatio, & ipsa reprehensibilis est, & contra eam una responsio. quisquis enim ea plura interrogat, ex quibus unũ esse non possit, multas facit interrogationes, contra quas si simpliciter respondeatur, ẽt si uera sit ipsa responsio, tamen iure reprehẽditur. Contra enim multiplicem interrogationem

nem multiplex debet esse responsio. Siquis enim dicat interrogans, Socrates philosophus est & legit & ambulat: quia potest fieri, ut sit quidẽ philosophus & legat, & non aũt ambulet, uel ambulet, sed non legat. potest item fieri, ut & legat & ambulet. contra huiusmodi propositionẽ non erit una responsio. nam qui ita interrogauit; Socrates philosophus est & legit & ambulat? aut imperite, aut captiose interrogauit. Contra quã interrogationem si cõtigerit Socratem philosophum esse & legere & ambulare, si respondeat, ita est, hæc quoq; responsio reprehenditur. Contra plures. n. interrogationes una responsio nõ debet adhiberi, et si uere per unam illã respondeatur, sicut in hac quoq; si & philosophus est & legit & ambulat. Quocirca si interrogatio dialectica responsionis petitio est, per quam responsionem fiat propositio, ut cum quis dixerit interrogans, dies est? alius respondeat, nõ: fiet inde negatio, dies non est. uel certe altera pars oppositionis cum ita interrõgatur, dies est, an dies non est? ut cõgrue respondeatur diem esse, aut diem non esse, .i. tota propositio. hæ quæ ex his pluribus fiunt atque interrogantur, cum unum ex his fieri non possit, non sunt simplices interrogationes. Quocirca nec ad eas reddenda est simplex responsio. de his autem se in Topicis dixisse commemorat. Rursus quia dialectica interrogatio responsionis est petitio (ut supra dictum est) uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, quod paulo post demonstrabitur: imperite illi interrogant, qui ita dicunt, quid est animal? uel quid est homo? oportet enim qui dialectice interrogat, dare ex interrogatione optionem, an sibi respondens affirmationem eligere uelit, an negationẽ. qui uero sic interrogat, ut quid est aliqua res, uelit dicere respondentem: non est illa interrogatio dialectica. Interrogant autem quidam hoc modo, putas ne anima ignis est? cum respondens negauerit addũt, nõ ne tibi uidetur aliquid esse inter ignem atque aerem medium corpus, ut sit anima? cum respondens hoc quoq; abnuerit, illi persequuntur, an fortasse magis tibi uidetur aquã esse animam uel terram? cum ille neque terram neq; aquam animam esse consenserit, tunc desistit interrogationibus ita interrogant. Quæ res est ergo anima? hæc autem non est interrogatio dialectica, sed potius discipuli ad magistrũ aliquid discere cupientis. Qui enim aliquid addiscere cupit, interrogat eũ qui docere potest, qd sit id de quo ambigit. Dialecticus aũt (ut dictũ est) ita interrogare debet, ut respondenti sit copia, an affirmationẽ an negationẽ uelit eligere. Oportet enim scire q̃ omnis interrogatio responsionis est petitio. Dialectica uero non cuiuscũque responsionis, sed eius, quæ in utraq; parte habeat oppositionẽ. ergo hoc ipsum quid est? nõ est dialectica interrogatio: Oportet. n. ita interrogare, ut ex interrogatione respondens possit eligere alteram cõtradictionis partem. debet enim determinare & definire is, qui interrogat, an hoc sit quod dicitur, an non. ut homo animal est an non: ut ille aut affirmatione respõdeat, aut negationẽ. Quod aũt dixit dialecticã interrogationem petitionẽ esse responsionis, uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, huiusmodi est. Quisquis interrogat affirmationẽ, aut eandem expetit ut auditor sibi respondeat, aut contradictionẽ, ut siquis sic interroget, homo animal est? si ille annuerit, ꝓpositionẽ reddidit, eam. s. quam proposuit interrogans. si uero interrogante aliquo, an hõ animal sit, respondens dixerit, non est, cõtradictionem respondisse uidebitur. Ille enim affirmationem interrogauit, ille negationẽ respõdit, quod est cõtradictio. Rursus si negationem interroget, & ille respondeat negationẽ, eandem propositionem reddidit, quam is, qui interrogauit ante proposuit. Sin uero interrogãte aliquo negationẽ, ille affirmationem responderit, contradictio responsa est. Hoc est igitur quod ait, interrogationem respõsionis esse petitionem, & cuius respõsionis addidit: uel propositionis, si idem respondeat, quod ille interrogat: uel alterius partis contradictionis, si cum hic affirmationem interroget, ille responderit negationem: uel si cum hic negationem in interrogatione posuerit, ille affirmationem in responsione reddiderit. Interrogationis autem secundum Peripateticos duplex species est, aut cum dialectica interrogatio est, aut cum nõ dialectica. Non dialecticæ autem interrogationis duæ species sunt, una quidem quando sumentes accidens interrogamus, cui illud accidat. ut cum uidemus domum Ciceronis, si interrogemus, quis illic maneat: uel quando subiectum quidem ipsum & rem sumimus, quid aũt illi accidat interrogamus. ut si ipsum Ciceronẽ quis uideat, & interroget, quo diuertat. & hæc una species est eorũ, quę secundum accidens non dialecticæ interrogamus. Altera uero quando proponentes nomen quid sit quærimus, aut genus, aut differentiã, aut definitionem requirentes. ut siquis interroget quid sit animal, uel quando definitionẽ aut aliquid superius dictorũ sumimus, & quærimus cuius illa sint. ut siquis quærat, animal rationale mortale, cuius sit definitio.

DE DIVISIS PRÆDICATIS coniungendis.

QVoniam uero hæc quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentum eorum, quæ extra prædicantur, alia uero non, quæ differentia est? De homine enim uerum est dicere & extra animal, & extra bipes, & hæc ut unum. Et hominem, & album, & hæc ut unum. Sed non si citharædus est, & bonus, est & citharædus bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrunque dicetur, multa inconuenientia erunt. De homine enim uerum est, & hominem, & album dicere. quare & omne. Rursus si album, & omne, quare erit homo albus albus, & hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, si Socrates Socrates est, & homo, & Socrates Socrates homo. Et si homo & bipes, & homo homo bipes.

61. Multa sunt, quæ cum singulatim uere prædicẽtur, siquis ea coniungat & prædicet. ueram prædicationẽ tenent. Sunt autem alia, quæ si per se & disiuncta prædicentur, uera sunt, sin uero coniuncta dicantur, ueritatem in prædicatione non retineat. quæ ergo sit horum differentia oportet agnosci. Si quis enim dicat, Socrates animal est, uerum dixerit. siquis rursus prædicet, q̃ Socrates bipes est; hoc quoq; uerũ est, quæ si coniuncta dicantur, ut est Socrates animal bipes est, a propria ueritate non discrepat, atq; hæc quidẽ in genere & differentia, ea quæ substantialis est Socrati. Quod si de accidente quoq; dicatur, potest idẽ nihilominus euenire. Siquis. n. sic dicat, Socrates homo est, uerũ est. & rursus, Socrates caluus est, hoc quoq; uerum est. quod si iungat dicens, Socrates homo caluus est, uerã rursus ex cõiunctis faciet prædicationẽ. Atq; in his quidẽ ea, quæ singulatim uere dicebantur, iuncta ueraciter ꝑdicata. Sunt aũt alia in quibus sigillatim quidem prædicata uera sunt, iuncta uero qualitatẽ ueritatis amittũt: ut siquis dicat, q̃ Socrates bonus est, uerum est. rursus Socrates citharœdus est, sic quoq; hoc uerũ est. Hæc coniungere non necesse est, ut sit uerum, Socrates bonus citharœdus est. potest enim bonus quidẽ esse homo, & cũ sit citharœdus, non tamen esse bonus, sed in alia quidẽ re bonus, in alia tantum artis illius cognitor, non tamen in ipsa perfectus. Hoc aũt facilius tali liquebit exemplo. Siquis enim dicat, q̃ Tyberius Gracchus malus est, uerũ est rursus, Tyberius Gracchus orator est, hoc quoq; uerũ est. si coniungẽs dicat, Tyberius Gracchus malus orator est, falso dixerit. optimus. n. orator fuit. Sed nequis nos ita dicẽtes ignorare putet, oratoris esse definitionẽ uirum bonum dicendi peritũ, hæc dicta sunt ad exẽplum potius quã ad ueritatem. Atq; hæc quidẽ proposita ab Aristotele sunt, cuius in textu uerba sic constant. Quoniã uero, inquit, hæc quidẽ prædicantur cõposita, ut ex his unum prædicamentũ fiat eorũ, quæ extra uere prædicata sunt: alia uero cũ extra singillatim uere prædicarẽtur, iuncta ueram nõ faciunt prædicationem: inquirendũ est, quæ eorum sit differentia. exempla autem horum talia sunt. Eorum quidẽ, quæ extra prædicantur uere, nec si coniuncta sunt, naturam ueritatis amittunt, tale exemplũ est, de homine. n. uerum est di-

cere & animal & bipes, rursus animal bipes, uerū est de eodem homine dicere, ut de Socrate. de eodem quoq; Socrate & hominē extra & album, si ita contingit, uerū est dicere. & de eodem prædicare, homo albus a ueritate nō discrepat, atq; hæc quidē quæ extra singulatim prædicātur uere, & iuncta uera sunt. Quod si de aliquo prædicetur ꝙ citharœdus est, & uerū sit: & rursus quod bonus est, & uerū sit, nō necesse est dicere, ꝙ bonus citharœdus est. Potest.n. esse quidem solum citharœdus, bonus autē homo. Hucusq; quidem ista disposuit. Quoniam autē uidebantur quidā arbitrari, ꝙ omnia quæ singulatim uere prædicarentur, eadem quoq; cōposita recte dicerentur: Contra hos dicit, quod multa erunt inconuenientia, multaq; impossibilia sunt, siquis dicat, omne quod singulatim prædicatur ueraciter, id iunctum uere prædicari. De homine.n. uerū est dicere, ꝙ homo est, nam de Socrate qui homo est, uere dicitur ꝙ homo est. rursus de eodem uere dici potest, ꝙ albus est. Quare & si hæc iungas, & ut unū prędices, uerum est dicere de aliquo homine, ꝙ homo albus est, sed homo qui albus est, uerū est dicere de eo ꝙ albus est. quare etiam si hæc iungas, erit prædicatio, Socrates homo albus, albus est. nam de Socrate uerum erat dicere, quod homo albus est, sed de homine albo, uerum est dicere quod albus est, hæc cōiuncta Socrates homo albus albus est faciūt. ꝙ si de eodem homine albo, rursus album prædicare uelis, uerum est. quocirca & si iungas: Erit igitur prędicatio homo albus, albus, albus, est, atq; hoc in infinitum. Rursus siquis de aliquo homine dicat, ꝙ ille homo musicus est, si uerum dicat, adiiciatq;, ꝙ idem homo ambulans est, uerum dicit, si iungat, ꝙ ille homo ambulās musicus est. sed si uerum est de aliquo homine prædicare, ꝙ sit ambulans musicus, de ambulante autem musico uerū est dicere, ꝙ musicus est, erit ille homo ambulans musicus musicus. sed de eodem uerum est dicere ꝙ ambulans est, uerum erit igitur de eo rursus dicere, quod homo ambulans ambulans, musicus, musicus est. Amplius quoq; Socrates Socrates est, & rursus homo: erit igitur Socrates, Socrates, homo. sed & bipes, erit igitur Socrates homo bipes. sed de de Socrate uerum est dicere, ꝙ Socrates homo bipes est. sed cum dixi hominem, de eo iam & bipedem dixi, omnis.n. homo bipes est, uerum est ergo de eo dicere, quod bipes est. sed uerum erat dicere quod Socrates, Socrates homo bipes est: uera igitur prædicatio erit Socrates Socrates bipes bipes homo est sed rursus hominem dixi, atque in eo aliud bipes nominaui, omnis enim homo bipes est. Socrates igitur homo bipes bipes bipes est, & hoc in infinitum protracto, superflua loquacitas inuenitur. non igitur fieri potest, ut modis omnibus quicquid extra dicitur, id iunctum uere prædicetur.

Quòd ergo siquis simpliciter dicat complexiones fieri, plurima inconuenientia contingit dicere, manifestum est. Quemadmodum autem ponendum sit, nunc dicimus. Eorum igitur quæ prædicantur, & de quibus prædicantur, quæcunq; secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterum de altero, hæc non erunt unum, ut homo albus est, & musicus. sed non est idem musicum & album. accidentia enim sunt utraq; eidem, nec si album musicum uerū est dicere, tamē erit album musicū unum aliquid, secundum accidens enim album musicum dicitur. Quare nō erit album musicum unū aliquid, quo circa nec citharœdus bonus simpliciter, sed animal bipes, nō enim sunt secundum accidēs: Amplius nec quæcunq; insunt in alio. Quare neq; album frequenter, neq; homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine animal & bipes.

61. Quæ superius comprehendit, ea nunc apertissima ratione determinat dicens, de his solis extra prædicatis ueraciter non posse unam prædicationem fieri ueră, si coniuncta sint, quæcunque, aut accidentia sunt eidem, aut cum unum alii accidit, accidens aliud de illo accidenti prædicatur. Siquis enim de Socrate dicat, quod Socrates citharœdus est, rursus Socrates bonus est, si utraq; uere prædicet, duo accidentia de uno subiecto prædicauit, id est de Socrate. Quocirca non potest ex his fieri una prædicatio, ut dicatur, Socrates citharœdus bonus est. rursus si de Socrate prædicetur musicus. sit.n. Socrates musicus, de musico autem si prædicetur albus, & hoc fortasse sit uerum, nō tamen iā necesse est musicū album esse. Si enim sit musicus Socrates, si de eodē musico albus prædicetur, prædicatur quidē de Socrate subiecto musicus, de musico autem quod est accidens prædicatur album rursus aliud accidens. Ergo non potest hic una fieri uera propositio, ut dicatur, Socrates albus musicus est, neque.n. semper musicus albus esse potest, sed hanc naturam habent accidentia, ut ueniant & recedant: ergo si eius qui musicus albus est, in Sole stantis cutem calor fuscauerit, non erit quidem albus cum sit musicus. Quocirca neque tunc, cum uere prædicabatur, quod Socrates musicus albus est, neq; tūc fuit uera rectaq; prædicatio, non enim habet naturā permanendi accidens, ut semper uere prædicetur. Ratio autem uerborum sic constat. Quod igitur siquis, inquit, dicat omnino quomodolibet cōplexiones fieri, id est ut quod singulatim prædicaueras, hoc complexum connexumq; proponas, plurima inconuenientia dicere contingit. Multa enim concurrunt impossibilia, sicut supra ipse monstrauit tunc, quando ad nimiam loquacitatem perduxit eos, eadem frequenter nomina repetentes. Quemadmodum ponendum est, nunc dicimus, id est quemadmodum autem debeant, quę singulatim uere dicuntur iuncta prædicari, nunc inquit, dicimus. Omnia inquit, quæ prædicantur de aliquo, & rursus de quibus alia prædicantur, duplici modo sunt, aut enim accidentia sunt, aut substantialia. & aliæ quidem prædicationes sunt secundum accidēs, quoties aut accidentia duo de substantia, aut accidens de accidēti alicuius substātiæ prædicatur. aliæ uero non secundum accidēs, quoties aliquid de aliquo substantialiter dicitur. Eorū igitur quæcunq; secundū accidens dicuntur, eorū uel si duo sunt accidentia, & de eodē prædicentur, uel si alterū accidēs de altero accidenti dicatur, ex his nō potest una fieri prædicatio, neq; erit unū si iuncta sint, ut homo & albus est, & musicus. album enim musicū, quoniā in unā formam non concurrunt, non faciunt unam propositionem. Non enim idē est album & musicū, utraq; enim eidem sunt accidentia, nō tamen idem sunt. nec si albū de musico prędicemus, id est accidens de accidenti, & hoc uerū sit: non tamen necesse est, id quod musicū est esse albū, neq; enim est unum aliquid. Accidenter enim id quod musicum est, album est. Quoniam.n. idipsum cui musicum accidit album est, iccirco musicū albū dicitur. non est autem idem musicum album. quocirca eadē ratione tenetur, ut nō possit idē esse citharœdus bonus, nec in unum corpus coniuncta faciant unū aliquid, quanquā singulatim uere prædicentur. ꝙ siquis aliquid substātialiter prędicet, duasq; res singulatim dicat, possunt in unā propositionem redire, quæ substantialiter uere seiunctæ separatimq; ponuntur. homo enim cum & animal sit & bipes, est animal bipes, & fit ex his una prædicatio. nam neq; animal secundum accidens inest homini nec bipes, quod per hoc ostendit, qđ ait. sed animal bipes. non sunt enim secundum accidens. Addit quoque illud, quod nec ea iuncta recte ponuntur, quæcunque uel latenter, uel in prolatione in aliquo terminorum continentur, qui in propositione positi sunt. Iccirco enim de homine albo non debet dici albus, ut ueniat prædicatio homo albus albus, quoniā in homine albo cōtinetur album. Rursus de homine iccirco non debet prædicari bipes, quoniam licet non sit prolatum, tamen qui homo est, bipes est. sed de homine siquis bipes prædicet, de re duos habente pedes, deque hac differentia quod est bipes prædicat bipes. quocirca erit hic quoque homo bipes bipes: homo enim bipes continet intra se: & qui dicit hominem cum sua differentia dicit. Siquis ergo adhuc prædicet bipes, de re duos habente pedes, bipedem prædicauit. Erit ergo homo bipes bipes. sed ita prædicari non debet. Continetur enim in homine bipes, ad quod si rursus bipes prædices, molestissimam facies repetitionem, hoc enim est quod ait. Amplius nec quæcunque insunt in

alio, idest continentur, aut prolatione, ut in eo quod est homo albus, continetur in eo albus, quoniam prolatione iam dictum est. aut potestate & ui, ut in eo quod est homo continetur bipes, quanquam dictum penitus non sit.

DE CONIVNCTIS PRAEDICATIS DIVIDENDIS.

Verum autem est dicere de aliquo & simpliciter, ut quendam hominem, hominem: aut quendam album hominem, hominem album. Non autem semper. sed quando in adiecto aliquid quidem oppositorũ inest, quod consequitur contradictio, non uerum, sed falsum est. ut hominem mortuum, hominem dicere. quando autem non inest, uerum est.

62. Hæc quæstio superiori cõtraria est. illic enim quærebatur si quæ singulatim prædicarentur, an semper uere eadẽ cõiuncta cõpositaq; dicerentur. hic autẽ cõuerso ordine id quæritur, an ea quæ cõposita uere prædicantur, singulatim dicta uere dicantur. post obitũ enim Socratis possumus dicere, hoc cadauer homo mortuus est, & hominẽ mortuumq; iungentes, unam inde uerã prædicationem facere. solũ autẽ hominem dicere cadauer illud, nõ est uerũ. rursus eundem Socratem uiuũ, uerum est dicere, quod animal bipes est, & singulatim uerũ est dicere, quod animal est. Quare quæritur quæ sit huius quoq; differentia prædicationis, ut cũ coniuncta dicãtur, & uere de subiectis prædicentur, alias quidẽ & extra dici uere possint, alias uero præter illã coniunctionem, simplicia si dicantur, falsa sint, hoc autẽ quasi dubitans dixit. ita enim legendum est, quasi si dubitans diceret sic. Verũ est autẽ dicere de aliquo cõpositum cõiunctumq; aliquid, ut de aliquo homine hominẽ: aut de aliquo albo albũ. ita ut extra horũ aliquid simpliciter prædicetur? an certe non semper, Et dat regulẽ qua pernoscamus, an quæ cõposita dicuntur, eadẽ singulatim dici possint, an minime. Quoties.n. talia sunt quæ prædicantur cum alio, ut in se non habeant contradictionẽ prædicata, possunt dici & separata ueraciter. Quod si habeant in se contradictionẽ aliquã, quæ prædicantur & cõposita dicuntur, separata uere prædicari nõ possunt, ut ea quæ dicit cadauer hominẽ mortuum, uere dicit, solũ autem dicere hominem uere non potest. iccirco quoniam prius cũ coniunctione prædicauit dicens, hominẽ mortuum, mortuusq; adiacet hominis prædicamento. cũ homine enim prędicatũ mortuũ contradictionem tenet cõtra hominem. Est.n. homo animal, mortuus uero nõ animal. ergo mortuus & homo contradictionem quandã inter se habent. Illud enim est animal, illud uero non animal. quocirca, quoniã inter se habent hæc quandã contrarietatem, separatus homo, de mortuo homine solus nõ dicitur. Eodẽ quoq; modo est, siquis dicat manũ est marmoream statuæ, uerũ dicit. solum autem manũ dicere eam quæ statuæ est, falsum est. habet enim manus potestatẽ dãdi accipiendiq;. sed illa marmorea non habet. ergo est quædã contradictio inter manũ & manũ marmoreã, quod illa dare atq; accipere potest, illa nõ potest: hæc.n. sibi opponuntur contradictionis modo. Ergo quotiescunq; tale aliquid prædicatur, ut homo de cadauere, cui tale aliqd coniunctũ sit atq; adiacet, quod faciat contradictionem cõtra prædicatum, ut hic adiacet mortuus homini, simulq; prędicatur de cadauere, ut faciat contra ipsum hominem contradictionem eamq; in se contineat, non potest separari uera prædicatio, ut singulatim dicatur. Si uero non sit ista contradictio, potest, ut in eo quod est Socrates, animal bipes est, animal & bipes nulla contradictione opponuntur. quocirca potest de eo & animal singulatim atque simpliciter & bipes dici. sensus quidẽ est huiusmodi. Ordo autẽ se sic habet. dubitans enim dixit, Verum est autẽ aliquid dicere de aliquo cõposite & connexe, & rursus simpliciter, ut quendã hominẽ, aut quendã album hominem? an certe nõ semper, sed tunc quãdo in adiecto, idest in eo quod adiectũ cum aliquo prædicatur, inest aliquid oppositorum talium quæcunque consequitur contradictio, idest quã oppositionem mox consequitur cõtradictio, ut oppositionẽ hominis, & mortui sequatur cõtradictio, animal.s. & nõ animal. Si igitur hæc sint, nõ est simpliciter uerũ prędicari, sed falsum. ut hominẽ mortuũ, quẽ coniuncte uere dicere possis, eundẽ hominem solũ nõ uere prædicabis. Quando.n. hæc oppositio in his quæ prædicãtur nõ est, uerũ est, qđ coniuncte prędicaueris, & simpliciter prædicare. Adiectũ est autẽ in quo uenit aliquoties oppositio huiusmodi, ut in eo qđ est hõ mortuus adiicitur homini. Aliter.n. uere homo de cadauere nõ põt prædicari.

An etiam, quando inest, semper non uerũ est, quando uero non inest, nõ semper uerũ est, ut Homerus est aliquid: ut poeta. ergo etiam est, an non? Secundum accidens enim prædicatur esse de Homero, quod est poeta, sed non secundum se prædicatur de Homero, quod est.

63. Quoniam supra dixerat quando esset in adiecto contradictio, non esse uerũ simpliciter prædicare, quando uero nõ esset uerũ esse quod coniuncte diceretur, simpliciter dicere, hoc ipsum quoniã uidebatur in aliquibus non esse uerũ, cõsequenter emendat. Ait enim uerũ esse illud quod supra dictum est. quandocunq; in adiecto esset aliqua contradictio nõ esse uerũ simpliciter prædicare, quod coniuncte diceretur. Quando autẽ non inest contradictio, non semper uerum est prædicare simpliciter, quod coniuncte uere diceretur. Sed aliquoties quidẽ uerũ, aliquoties autem falsum. huius rei tale exemplũ est. Cum dico Homerus poeta est, est & poeta coniuncte de Homero uere prædicaui. Sin uero dixero Homerus est, falsum est, quanquã non sit aliqua contradictio inter est & poetam, neq; in adiecto est ulla talis oppositio, quã consequatur cõtradictio. cur autẽ hoc eueniat, talis ratio est. De Homero enim poetam quidem principaliter prædicamus, cum dicimus Homerus poeta est: est autem uerbum de poeta quidem prædicamus principaliter, de Homero autem secundo loco. non enim iccirco prædicamus esse, quia Homerus est, sed quia poeta est. Sublato igitur eo qđ principaliter prædicatur, idest poeta, licet nullã contradictionem habeat, est, quod adiacet poetæ, contra poetam, non fit uera prædicatio, dicendo, Homerus est, secũdum accidens enim est prædicatur, non principaliter. sublata autem principali prædicatione, quod secundum accidens prædicabatur, falsum continuo reperitur, quod autem addidit.

Quare in quibuscunq; prædicatis contrarietas nõ inest, si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicentur, & non secundum accidens, in his aliquid & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid. opinatio enim eius est, non quoniam est, sed quoniam non est.

64. Ea quæ supra dixit, una ratione colligit dicens; quæcunque eo modo prędicãtur, ut neq; in nominibus, neq; in definitionibus propriis aliquã teneant contrarietatẽ: hæc & extra simpliciterq; prædicata, uera sunt. ut in eo quod est mortuus atq; homo, hæc quidẽ nominibus nullius contrarietatis contradictionisue sunt. Sed si horum pro nominibus definitiones sumantur, mox contrarietas oppositionis agnoscitur. Si quis enim hominis definitionem dederit, dicet esse animal rationale. Siquis mortui, dicet esse corpus uita priuatum atq; inanimatũ, atq; ex hoc tota uis contradictionis apparet. quocirca si sumantur definitiones pro nominibus, & in his aliqua contrarietas inesse uidebitur, uel si secundum accidens aliquid prædicetur, ut est de Homero, cum de poeta principaliter prædicetur, non prædicabuntur simpliciter uere, quęcunq; cõposita prædicabãtur. qđ si neq; cõtrarietas ulla sit, & per se prædicentur, & nõ per accidens, quicquid composite uere dicitur, hoc & simpliciter uere prædicatur. Quoniam autem fuerunt quidam qui hoc ipsum quod non est, esse dicerent, totum syllogismum his propositionibus coniungentes. Quod nõ est, opinabile est. quod autem opinabile est, est. igitur est quod non est. hoc ergo dicit, si

esse, si uerum est prædicare, inquit, de eo quod non est, quod opinabile est, est quidem uerbum de opinabili prædicamus, de eo autem quod nõ est, secundũ accidens. Quoniã enim quod non est, opinabile est, iccirco secundo loco de eo quod nõ est, uerbum est prædicamus. Quare nõ possumus simpliciter dicere esse quod non est. Iccirco enim opinabile est, quia non est, Scibile enim esset, si per se esset, nõ opinabile. sicut Homerus iccirco esse dicitur, quia poeta est, nõ quia per se est. Vel certe iccirco dicitur Homerus esse poeta, quia poesis ipsius extat, & permanet, sicut aliquos in filiis sæpe uiuere dicimus. quocirca id quod non est, iccirco esse dicitur opinabile, quoniã ipsius est opinatio. Non autẽ quoniam id quod non est, per se aliquid esse potest. His igitur ante perstrictis, atq; ordine terminatis, ad propositionũ modos, rem in dialectica utilissimam, de propositionibus tractatum disputationemq; conuertit. Restat nunc de propositionum modis oppositionumq; differere. Multis enim dubitatũ est rationibus, an idẽ modus esset propositionum sine modo propositarũ, qui illarũ quoq; quæ propriis modis, & qualitatibus terminantur, inchoat autem de his rebus dubitationem sic.

DE MODALIVM COPIA.

HIS uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum sese habent affirmationes & negationes ad se inuicem, hæ scilicet quæ sunt de possibili esse, & non possibili, de contingenti & non contingenti, de impossibili, & necessario: habent enim aliquas dubitationes.

65. Omnis propositio aut sine ullo modo simpliciter pronunciatur, ut Socrates ambulat, ut dies est, & quicquid simpliciter & sine ulla qualitate prædicatur. Sunt autem aliæ, quæ cum propriis dicuntur modis, ut est, Socrates uelociter ambulat. Ambulationi enim Socratis modus est additus, cũ dicimus eum uelociter ambulare. quomodo enim ambulat significat id, quod de ambulatione eius uelociter prædicamus. Similiter autẽ si quis dicat, Socrates bene doctus est, quẽadmodũ sit doctus ostendit, nec solũ doctus dixit, sed modum quoq; doctrinæ Socratis adiunxit. Sed quoniã sunt modi alii, per quos aliquid fieri posse dicimus, aliquid non posse, aliquid necesse esse, aliquid contingere, quæritur in his quoq; quemmodũ fieri cõtradictionis debeat oppositio. In his enim propositionibus quæ simpliciter & sine ullo modo prædicantur, facile locus contradictionis agnoscitur. Huius enim affirmationis quæ est, Socrates ambulat, negatio si ad uerbum ponatur, ut est, Socrates nõ ambulat, rectissime oppositione facta, ambulare a Socrate disiunxit. Rursus huius propositionis quæ est, Socrates philosophus est, si quis ad est uerbũ negationem ponat, integrã faciet negationem dicens, Socrates philosophus non est. neq; enim fieri potest, ut ad aliud in simplicibus affirmationibus negatio ponatur, nisi ad id uerbum quod totius uim continet propositionis. Si quia enim in hac propositione quæ est, homo albus est, non dicat fieri negationẽ eam quæ est, homo albus non est, sed potius homo non albus est: hoc modo falsum ostenditur propositum, per lapidem. Interrogetur enim de eo an lapis ille homo albus sit, ut si ille negauerit, ponens negationẽ eius quæ est, homo albus est, eam quæ dicit, homo non albus est, dicatur ei, si nõ est de hoc lapide uera affirmatio, quæ dicit, homo albus est, uera erit de eo negatio, scilicet ea quæ dicit, homo non albus est: sed hæc quoq; falsa est. omnino enim lapis homo non est: atq; ideo de eo non poterit prædicari, quod homo nõ albus est. Quod si neq; affirmatio, neq; negatio de eo uera est, hoc autem impossibile est, ut contradictoriæ affirmationes, & negationes de eodẽ prædicatæ utræq; falsæ sint: cõstat eius affirmationis quæ dicit, homo albus est, non esse illam negationem quæ dicit, homo nõ albus est. sed potius eã per quã proponitur, quod homo albus non est. Nusquam igitur alibi ponenda est negatio in his, quæ simpliciter & sine modo aliquo ponuntur, nisi ad uerbum quod totam continet propositionem, de his autem sufficienter supra iam diximus. In his autem in quibus modus aliquis apponitur, dubitatio est, an ad modum illũ ponatur negatiua particula, an locũ suũ seruet ad uerbum, sicut in his quoq; propositionibus fiebat, quæ simplices & sine ullo modo proponuntur. nam si seruet locũ suum negatiua particula, ut ponatur ad uerbũ, proprietas contradictionia excidit, & uerum inter se falsumq; nõ diuidit. Modus enim quidã est faciendi aliquid, quoties dicimus aliquid possibile esse, uel necesse esse, uel quicquid huiusmodi est. Ergo si quis me dicat nũc posse ambulare, idẽq; neget, negationẽ ponens ad uerbũ quod est ambulare, dicatq; me posse non ambulare: affirmatio & negatio contradictoriæ de eodẽ dictæ ueræ simul inuenientur. Me nanq; & ambulare posse, & non ambulare manifestũ est. Quod si in hoc modo possibilitatis non recte uerbo particula negatiua coniungitur, etiam in his quoq; quæ nullam habent differentiã, an ad modum, an ad uerbũ negatio ponatur, custodiẽda est talis oppositio, quæ huic speciei propositionũ conueniat; quæ cum modo proferuntur. ut in hac propositione quæ dicit; Socrates uelociter ambulat, siue quis ita neget, Socrates uelociter non ambulat, ad uerbũ ponens negationẽ. siue sic, Socrates nõ uelociter ambulat, modo negatiuam particulã iungens, prope simile esse uidebitur: diuidit enim cum affirmatione ueritatem falsitatemq; utroq; modo apta negatio. Sed quoniã sunt plures modi, in quibus si ad uerbũ iungatur particula negatiua, nõ est negatio superius enunciatæ affirmationis. Iccirco seruanda est in omnibus secundũ modũ propositionibus ista proportio, ut uno eodemq; modo cunctarum fieri oppositiones dicantur, ut in illis quidẽ negatio quæ simplices sunt, rem neget. In his autẽ quæ cum modo sunt, modum neget. ut in eo quod est, Socrates ambulat, rem ipsam, id est ambulat neget: adimat q; propositio dicens, Socrates nõ ambulat. In his autem quæ cũ modo sunt, rem quidẽ esse consentiat, modum neget, ut in ea propositione quæ dicit, Socrates uelociter ambulat, negatio dicat, Socrates non uelociter ambulat. ut siue ambulet, siue nõ ambulet, nulla sit differẽtia; Modũ autem, id est uelociter ambulãdi perimat ex aduerso constituta negatio, quanquã hoc in quibusdã nõ fit, simul enim cum modo ipso & rem perimi necesse est, ut in eo quod est; Socrates potest ambulare, Socrates non potest ambulare; & modum & rem modo ipsi coniuncta particula negationis intercepit. sed hoc in his fere euenit, in quibus non fieri quidem aliquid dicitur, & actui ipsius non additur modus; sed potius faciendi in futuro modus, ut si quis dicat Socratẽ ambulare posse, non quod iam ambulet, sed quod ei uni sit ambulare possibile. hic si possibili negatio cõiungatur, etiã rem ipsam abstulisse uidebitur, de qua illa possibilitas prædicabatur, si quia autem dicat, quod Socrates uelociter ambulat, facere eum aliquid dicit, modumq; illi actui iungit; ut quemadmodum illud faciat, quod facere dicit, quilibet agnoscat. In his res quidem permanet, modus autem subruitur, ut supra dictum est. An certe illud magis uerius est dicẽdum, quod semper huiusmodi propositiones modum quidem auferunt, rem uero de qua modus ille prædicatur, non perimant, & in quibus ponitur res, ut in eo quod est Socrates uelociter ambulat, & in quibus prædicatur actus ipse etiam præsens: quia fiat atque agatur, manifestum est modum quidem subrui, rem uero quæ fieri dicitur, permanere, ut cum dicimus, Socrates non uelociter ambulat. Ambulare enim eum quidem non subtractum est, sed tantum hæc negatio uelocitatem ab ambulatione disiunxit: In his autem quæ possibilitatem aliquid in futuro faciendi per modum ponunt, nullus omnino actus ponitur, sed tantũ modus, ad quem modũ iuncta negatio modum quidem perimit. sed res illa de qua modus prædicabatur, non permanet, iccirco quoniã nec tunc cum prædicabatur, cum modo aliquid fieri agiue propositũ est. ut si quis dicat Socratem possibile esse ambulare, possibilitas quidẽ modus est, res uero actu constituta non est. Non enim dictum est quod ambulat, sed quod eum possibile est ambulare. Hanc ergo possibilitatem tollit negatio in propositione, quæ dicit, Socratem non possibile est ambulare. Sed in eadem propositione res de qua dicebatur modus ille non permanet. hoc autem iccirco euenit, quia nec in affirma-

tione quidem posita est res, de qua prædicatus est modus. atque ideo non a negatione peremptа est res, quippe quã negatio positam non inuenit, sed tantũ modo, qui etiã ab affirmatione constitutus est. Magna autẽ distantia est, an ad modum negatio ponatur, an ad uerbũ. nam si ad uerbum ponatur, prædicatũ a subiecto disiungitur, ut est Socrates non ambulat. nam ambulat, quod est prædicatũ, a subiecto, quod est Socrates diuisum est. Sin uero ad modũ ponatur, non prædicatũ a subiecto diuiditur, sed a prædicatione potius disiungitur modus, ut in eo quod est, Socrates non uelociter ambulat, non ambulationẽ a Socrate propositio ista disiungit, sed uelocitatẽ ab ambulatione, id est modũ a prædicato, & hoc in his facilius euidentiusq; apparet, quæcunq; ita prædicantur, ut & fieri & nõ fieri posse dicantur. Oportet autẽ quid sit possibile, quid necessariũ, quid inesse definire, eorumq; significationes ostendere. quod nobis ad huius loci subtilitatem proderit, quem tractamus; & superiora quęcunq; de cõtingẽtibus dicta sunt, magis liquebunt; & analyticorũ mentem nobis apertissima luce uulgabit. Quatuor modi sunt quos Aristoteles in hoc libro de interpretatione dispónit: Aut enim aliquid esse dicitur, aut cõtingens esse, aut possibile esse, aut necesse esse. Quorũ contingens esse & possibile esse idẽ significat, nec quicquã discrepat dicere posse cras esse circenses: & rursus, contingere cras esse circenses, nisi hoc tantũ, ꝙ possibile quidẽ potest priuatione subduci, contingens uero minime. Contra enim id quod dicitur possibile esse, & negatio possibilitatis infertur aliquoties, ut est nõ possibile est esse. & priuatio, ut est impossibile esse. Nanq; ꝙ dicimus impossibile esse, priuatio possibilitatis est: in contingenti autẽ quanquã idem significet, sola tantũ opponitur negatio, nulla uero priuatio reperitur. ut in eo quod est cõtingens, si hoc perimere uolumus, dicimus nõ contingens, & hæc negatio est. incõtingens autẽ nullus dixerit, quod est priuatio. Cum ergo contingens esse, & possibile esse idẽ significent: multa in his diuersitas est secundũ Porphyrium, quæ sunt necessaria & inesse tantũ significãtia: & contingentia uel possibilia. Quod enim esse aliquid dicitur, de præsenti tempore iudicatur. Siquid. n. nũc alicui inest, hoc esse prædicatur. Quod uero ita inest, ut semper sit & nunquã mutetur, illud necesse esse dicitur, ut Solis motus, Luneq; cũ terra obsistit, defectus. Quæ autẽ cõtingere dicuntur uel possibilia esse, illorũ neq; secundũ præsens, neq; secundũ aliquã immutabilitatem speculamur euentũ, sed tantũ respicimus, quantũ contingentis propositio pollicetur. Quod enim posse esse uel contingere dicitur, mondũ quidem est, sed esse poterit. siue autẽ eueniat, siue nõ eueniat, quia tamen esse potest, contingens & possibilis dicitur propositio. nõ enim ex euentu diiudicãtur propositiones, sed potius ex significatione, hoc modo. Siquis enim dicat posse esse cras circenses, possibilis est cõtingensq; affirmatio. Quod si cras sint circenses, non tamen est aliquid actu propositionis contingentis uel possibilis permutatum; ut necesse fuisse uideatur, qđ illa possibilitec promittebat. Quod si rursus nõ sint circenses, omnino nec sic aliquid permutatũ est, ut necesse fuisse nõ esse circenses uideatur. Non enim (ut dictum est) secundũ euentũ ista iudicantur, sed secundũ propositionis potius ipsius promissum. qđ enim dicit, quisquis dixerit cras posse esse circẽses, hoc (ut opinor) siue sint, siue non sint, nulla tamẽ interclusum est necessitate, ne nõ sint. Quare quatuor modorum duo quidem idẽ sunt, id est contingens atq; possibile: hi duo autem cum duobus reliquis atq; ipsi reliqui a se dissentiunt. Possibile enim & contingens distat ab ea propositione, quæ dicit aliquid esse. hæc enim secundum possibilitatem futuri temporis affirmationem proponit, illa uero secundum præsentis actũ. Vtrunq; uero, & ea quæ esse, & ea quæ possibile esse uel contingere significat, a necessaria propositione disiunctæ sunt: necessitas enim nõ modo inesse uult aliquid, sed etiam immutabiliter inesse, ut illud quod esse dicitur, nunquã esse nõ possit. quo circa consequentiæ quoque ordinis euidenter appparent. Quod enim est necessarium, sine eo quod est esse, uel contingere esse, uel possibile esse non dicitur. Quicquid enim necessarium est, & est, & esse potest: uel si esse non posset, nõ esset omnino. Quod si non esset, nec necesse esse diceretur. Quare omne necessariũ & esse dicitur, & possibile est. sed nõ æque omne qđ est, necessariũ est. possunt enim quædam esse, quæ ut sint, nõ necesse est. ut Socratẽ ambulare, uel cætera q̃ de separabilibus sumuntur accidẽtibus. Nec rursus qđ contingit esse, uel esse possibile est, mox esse necesse est. Quare necesse eẽ quidẽ sequuntur esse & possibilitas, sed neque esse neq; possibile eẽ, necessitas ulla cõsequitur. Rursus omne esse sequitur posse esse. Quod. n. est & potest esse. nã si esse nõ posset, sine ulla dubitatione nõ esset. possibile autẽ esse nõ consequitur esse. Quod. n. possibile est esse. potest & nõ esse, ut me possibile est nunc quidẽ procedere, sed hoc mihi nõ est necesse. non. n. nunc procedo. Quare gradatim omnis est hæc consequẽtia, necesse est nanq; & esse sequitur & possibilitas. Rursus esse eadẽ sequitur possibilitas. possibilitatẽ autẽ nec esse sequitur, nec necessitas. Liquet ergo, ꝙ duo modi sunt possibiliũ: unum quod iam sequitur necessitatẽ: alterũ quod non sequitur ipsa necessitas. nã cum dico necesse est ut nũc Sol moueatur, hoc etiã possibile est. cũ dico possibile est nunc me sumere codicẽ, nõ necesse est. Recte igit ab Aristotele paulopost dubitabitur, an sit illud possibile, qđ necessitati conueniat. Sed cum ad eadem loca uenerimus, quid sibi ista possibiliũ similitudo uelit, & quẽadmodum discerni possit, agnoscemus. Nunc autẽ quoniã affirmatiuarũ propositionum cõsequentias explicuimus, negatiuarũ rursus cõsequentias exploremus. Harũ nanq; quatuor propositionũ quæ fiunt ex esse, ex necesse esse, ex possibili esse, & cõtingere esse, quatuor negationes sunt; nõ esse, nõ necesse esse, non possibile esse, non contingens esse. Sed quẽadmodum affirmationes cõtingere esse, & possibile esse eædẽ erant secundũ significationũ similitudinẽ: ita quoq; negationes eædẽ sunt, neq; . n. discrepat quicquã dicere non possibile est, q̃ si enunciet non contingit. Consequentię autẽ se in affirmatiuis habebant hoc modo, ut necessarias propositiones sequerentur esse, aliquid significãtes atq; possibiles. Eas autẽ q̃ esse aliquid dicerent, eædẽ possibiles sequerentur. sed neq; possibilibus, esse aliquid significãtes, nec necessariæ consentiebant. In negatiuis uero cõtra est: negationẽ enim possibilitatis sequitur, & eius q̃ est esse aliquid significantis negatio, & necessariæ. Negationẽ uero necessarii neque eius quod est esse, neq; eius quod est possibile esse, negatio sequitur. Disponantur enim in ordinẽ oẽs. hoc modo,

Possibile esse	Non possibile esse
Contingens esse	Nõn contingens esse
Esse	Non esse
Necesse esse	Non necesse esse

Repetendum igitur breuiter est affirmatiuarũ consequẽtias, ut quẽadmodum econuerso sint, in negatiuis euidẽtius pateflat. Esse sequitur possibilitas & contingentia. Possibilitatem uero & contingentiam esse non sequitur. Necesse uero esse sequitur & esse, & possibilitas & contingentia. possibilitatem autem & cõtingentiam nec esse sequitur nec necessitas. In negationibus uero econtrario est, non posse esse & non contingere esse sequitur nõ esse. quicquid enim non potest esse, non est. non esse autem non posse esse non sequitur. quod. n. nõ est, nõ omnino interclusum est, ut esse nõ possit. Nunc. n. ego Traiani forũ nõ uideo, sed nõ est necesse ut nõ uideã. fieri. n. potest ut propius accedens, uideã. Rursus nõ posse eẽ, & nõ cõtingens esse, nec nõ esse sequitur, nec nõ necesse esse. Quod. n. nõ est, nõ uidebitur uere dici, ꝙ illud eẽ nõ potest, sed potius ꝙ põt non esse, uel esse, qđ est, nõ necesse esse. Quod. n. non esse põt, nõ uidebitur uere dici, ꝙ illud nõ necesse est esse, sed potius, ꝙ illud necesse est nõ esse. i. nullã essentiã habere. Negationẽ aũt necessitatis. i. nõ necesse eẽ, neq; nõ esse sequitur, neq; nõ possibile esse. Me. n. dum ambulo nõ necesse est ambulare, neq; enim ex necessitate quisquã ambulat. nec rursus qđ nõ est necesse, id nõ potest fieri, quisquis. n. ambulat nõ quidẽ ambulare illi necesse est, sed tamen potest: Atq; ideo qđ nõ est necesse esse, nõ omnino interclusum est, ut esse nõ possit. Et

de non

de non contingenti eadem ratio est. diuerso ergo modo quā in affirmationibus negatiua conuersio est. Illic enim necessitatem & essentia, & possibilitas sequebatur. essentiam autē possibilitas, sed neq; possibilitatem essentia uel necessitas, nec rursus necessitas essentiā sequebatur. Hic autē non possibile esse, & nō esse, & non necesse esse consequitur. Sed neq; non necesse esse, non esse sequitur. neq; utrasq;, possibilitatis negatio, quæ non posse esse aliquid proponit. An magis illud dicendū est, q sicut se in affirmationibus habet: ita quoq; in negationibus, ut Theophrastus acutissime perspexit: fuit enim consequentia in affirmatiuis, ut necessitatem & esse cō sequeretur & possibilitas. possibilitatē uero nec esse sequeretur nec necessitas. Idem quoq; penitus perspicientibus in negationibus apparebit. ueniens nanq; negatio in necessario faciensq; huiusmodi negationē quæ dicit, nō necesse est esse, uim necessitatis infringit, & totā propositionem ad possibile ducit. quod enim non necesse est esse, fracto rigore necessitatis ad possibilitatem perductum est, sed possibilitatē, nec esse sequebatur, nec necessitas. Recte ergo fractā necessitatem & ad possibilitatem perductā cum negatio dicit non necesse esse, nec non esse, nec non contingere esse consequitur. Rursus qui dicit possibile esse, si ei disiunctio negationis addatur, tollit possibile, & ad necessitatis perpetuitatem negatiua forma totam propositionē reuocat, ut est non possibile, qđ enim est possibile, nō est adhuc, quando dicitur sed in futuro: sic quidem negatio illius in necessitatē uersa de eo quod est mutare nō poterit. quod enim nō possibile est esse, fieri non potest ut sit, quod autē fieri nō potest ut sit, necesse est ut nō sit. ergo necessariā quandā uim habet hæc propositio in qua dicimus, non posse esse aliquid, sed necessitate sequebatur & essentia & possibilitas. Non necesse aūt esse ad possibilitatem respicit. Recte ergo nō necesse esse, quod est etiā possibilitatis, sequitur propositionē quæ dicit, nō posse esse, qđ est necessitatis. Alii ergo ordines propositionū sunt, uis tamē eadē, ut necessitatē cuncta sequātur, possibilitatē uero necessitas nō sequatur. Hic oritur quæstio subdifficilis. nā si necessitatē sequitur possibilitas, nō necesse autem possibilitati confine est, cur necesse esse nō sequatur id quod dicimus non necesse esse. nam si possibilitas sequitur necessitatē, nō necesse autē esse sequitur possibilitatē. Sequi debet necessitatem, ergo id quod non necesse est prædicamus. Quæ hoc modo dissoluitur, non possibile esse, quanquam uim habeat necessitatis, differt tamen a necessitate, q illa affirmatiuā habet speciem, illud uero negatiuam. sic etiā possibile esse & nō necesse esse differunt eo tantum, quod illud est affirmatiuum, illud uero negatiuum, cum uis eadem significationis sit. Sed necessitatem affirmatio possibilitatis & cōtingentis sequebatur, quanquā enim possibilitatē imitetur eiq; consentiat id, quod dicimus, nō necesse esse, tamen negatio quædā est. Recte igitur affirmationem quæ est necesse esse, nō sequitur negatio per quam aliquid non necesse esse proponimus. Et hanc quidem huius solutionē quæstionis Theophrastus uir doctissimus reperit. Nos autē his determinatis ad sequentia procedamus. Sunt enim, ut ipse Aristoteles ait, in his multæ dubitationes, sed totius textus plenissimū sensum primo ponamus, qui & si longus est, tamen ne intercisa uideatur esse sentētia, non grauabor apponere.

Nam si earum quæ complectuntur, illæ sibi inuicē oppositæ sunt contradictiones, quæcunq; secundum esse & nō esse disponuntur, ut eius quæ est, esse hominē, negatio est, nō esse hominem; non esse non hominem. Et eius quæ est, esse album hominem, negatio est ea quæ est, non esse album hominem; sed non esse non album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio; lignum erit uerum dicere, esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, & quibuscunq; esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut eius quæ est ambulat homo, negatio est, nō ea quæ est, ambulat non homo; sed ea quæ est, non ambulat homo: nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse.

66. Hæc Aristotele subtiliter discutiēte, illud oportet agnoscere, q multū differt ipsius possibilitatis uim naturamq; definire, uel ꝓpriæ scientiæ qualitate cōcludere: & possibilem enūciationē qualis esse debeat iudicare. Nanq; in possibilis cognitione illud solū perspicitur, an id qđ dicitur fieri possit nullo extrinsecus impediēte causam. quod, etiā si accidat, nihil de statu prioris possibilitatis permutatur, uerum ipsius possibilis enunciationis diiudicatio plurimū differt: qđ mox poterit ex ipsa de possibilibus enūciationibus disputatione cognosci. nam sicut non est idē hominis definitionē respondere quærentibus, & ipsam definitionē alio termino definitionis includere: ita nō idem est de possibili enunciatione, & quid ipsum possibile est tractare. Vnde fit, ut cū possibile atque contingens idē in significationibus sit, diuersum esse in enūciationibus uideatur. Supra nanq; docuimus possibilitatem & contingentiā eiusdē significationis esse, ut quod contingeret fieri, idem esset possibile. & quod possibile esset, idē quoq; contingeret. Sed possibilis enunciatio, nō est eadem quæ contingens. neq; enim siquis possibilem affirmationē proponat, eiq; opponat contingentē negationē, rectā faciet cōtradictionē. Siquis enim dicat, quodlibet illud esse possibile, alius respondeat negans rem illā contingere, licet quantū in significatione est, priorem possibilitatē abstulerit, non tamen dicenda est contradictio, in qua alii termini in negatione, alii in affirmatione enunciati sunt. Possibilis enim affirmatio de possibilitate, negationē non de cōtingentia habere debebit. Idem quoq; in cōtingentibus. Neq; enim siquis aliquid contingere dixit, opponenda illi est possibilitatis negatio, licet idē sit possibile qđ contingēs. Constat ergo diuersissimā esse rationē modi per se diiudicandi & enūciationis, quæ cū modo & qualitate prædicatur. Vnde fit, ut q̃q̃ idē in significationibus possibilitas & cōtingentia sint, quasi diuersa ab Aristotele in modorū ordine proponātur. illud autē ignorandū non est, q Stoicis uniuersalius uideatur esse possibile a necessario. Diuidunt. n. enūciationes hoc modo. Enunciationū inquiunt aliæ sunt possibiles, aliæ impossibiles. Possibiliū aliæ sunt necessariæ, aliæ nō necessariæ. Rursus nō necessariū aliæ possibiles, aliæ impossibiles. Stulte atque improuide idē possibile & genus nō necessarii & speciē cōstituentes. Nouit autē Aristoteles id possibile qđ nō necessariū est, & id possibile rursus qđ necessariū esse potest. Eodē nanq; modo nō dicitur possibile esse, qđ uel ex falsitate in uerū trāsit aliquādo, uel rursus ex ueritate in falsitatē. ut si quis dicat nūc, qm̄ dies est, uerū dixerit. idē si hoc nocte prædicet, falsum est, & hæc ueritas propōnis in falsum est permutata. Sic ergo quædā sunt possibilitates, ut eas esse & nō esse cōtingat, q̄ non eodē modo dicūtur, quēadmodū illæ q̄ mutabilē naturā non habent, ut hæ. s. quas necessarias diximus, ut siquis dicat Solē moueri, uel Solē possibile esse moueri: hæ nunq̄ ex ueritate in falsitatē mutabuntur. Sed nūc de Aristotelis & Stoicorū dissensione tacendū est. Illud tn̄ solū studiosius ꝑquirendū est, quo loco sit ponēda negatio in his propōnibus in q̄bus modus aliquis ꝑdicatur, aut q̄ dicentur esse possibiles enūciationes, cōtingētes, & necessariæ, & quæcunq; cū modo sint propōnes. Illæ ueraciter eē secundum modū, sicut aliæ secundū esse dicētur, in quarū significationibus rei de qua prædicātur subsistendi qualitas inuenit̄, ut cū dico, Socrates bene loquitur, modus quidā est bene loquendi Socratis. Ergo sicut in ꝓpōnibus, quæcunq; cuiuslibet illius rei subsistentiā promittunt, ad ipsam subsistentiā negatio ponitur, ut cū dicimus, Socrates est, ad esse apta ut negatio, cū negamus, Socrates nō est: Ita quoq; in his q̄ modū subsistentiæ dicunt, ad eum modū ponenda est negatio, qui ad illā subsistentiam uidetur adiectus. ut cū dicimus, Socrates bene loquitur, modus ipsius rei est id qđ prædicamus bene. Ad hūc ergo modū & qualitatē ponenda est negatio. Plures autē propōnes uel contingentes eas esse dicimus, in quibus ipse modus mōstratur, & nō potius esse de modo dicitur, sed modus de eo qđ est esse. Cum. n. dicimus, possibile est esse quidē, quiddā dicimus, quēadmodum autē sit, additū est, id est possibile, ut nō necessariū, neq; alio aliquo modo, nisi tantū secundum potestatē dicatur. fit ergo esse subiectū,

prædicatum uero modus, uel contingens, uel possibile, uel necessarium, uel quilibet alius. Atq; hæ quidem propositiones secundum modum dicuntur, in quibus de substantia nihil ambigitur. de modo autem & sola qualitate tractatur. Sin uero subiiciatur modus quidē, prædicetur uero esse, tunc de substantia rei quæritur non de modo. ut siquis dicat possibile est, ut ipsum possibile in rebus esse pronunciet, huic propositioni nullus modus adiectus est. Cum.n. dicimus possibile est modum habere, hoc ita per se non dicimus, sed particulam propositionis ablatā, ita eam perspicimus quasi si cum propositione esset coniuncta, quam si cū propria propositione iunximus, quali modo prædicetur apparet. Cum enim dicimus possibile est, ut modū significet, particula propositionis est: quam si suo corpori aggregemus facientes aliquam propositionem, quid modus ille profiteatur, agnoscimus. Age enim id quod dicimus possibile est, cōiungamus aliis prædicamentis, atq; inde una enunciatio conficiatur, dicamusq; Socratem ambulare possibile est. Vides ne modum in propositione possibile: ut etiā siue Socrates ambulet, siue nō ambulet posse eū tamen ambulare, ex ipso ꝓpositionis modo quilibet agnoscat? Ita igitur de toto auferētes partem, possibilem enūciationem, quasi tota sit propositio, speculamur, ut in his dictionibus fieri solet, quæ pluralitatem determinant: ut si dubitamus cōtra omnis, an nullus ponatur, an nō omnis, ita eas speculamur, quasi integras propositiones, quas determinationes propositionum esse manifestum est. Concludenti ergo dicendū est in his quæ modum prædicant, omnes aliæ res subiectæ sunt, uel esse, uel ambulare, uel legere, uel dicere, uel quicquid aliud cū aliquo modo fieri dicentur. In his autem ubi modus ipse subiicitur, esse uero prædicatur, ut sit integra propositio, non est cū modo propositio: sed ibi tantū de substantia modi proponitur, ut siquis dicat possibile est, quiddam in rebus dicit esse possibile: & rursus contingens est, quiddam in rebus dicit esse quod contingat: & rursus necesse est esse, quiddam dicit in rebus qđ fit necesse. hic nōn de modo, sed de solo esse tractatur. Quare quoties esse quidē subiicitur, modus autem prædicatur, ut cū dicimus Socratem ambulare possibile est, ad modū iungenda negatio est: quoties uero modus subiicitur, esse autē prædicatur, ad esse ponenda negatio est, ut cum dicimus possibile est, quia ita dicimus tanquā si diceremus possibilitas est, & cum dicimus contingens est, ita dicimus tanquam si diceremus contingentia est, ad esse ponenda negatio est, dicendumq; est, possibile non est, quod idem ualet, tanquam si diceretur, possibilitas non est. Eodem quoq; modo & de contingentia. Non autē perfecte speculantibus idem semper uideri debet subiectū, quod primo loco reperiri dicitur. Idem prædicatum semper, quod secundo loco prædicatur. In quibusdam enim uerum est: In aliis uero ex significatione potius propositionū colligimus, qui terminus subiectus sit, qui uero prædicatus. nam cū dico homo animal est, prius mihi necesse est hominē dicere, post prædicare animal, atq; ideo subiectum dicitur homo, animal uero prædicatur. In his autem in quibus modus additur, sicut est cū dicimus, Socrates bene loquitur, idem ualet tanquam si dicamus, Socrates bene loquens est, & hoc quidem bene prius dictū est, postea uero loquēs est, & uidetur esse quidē subiectum id quod dictū est bene: Prædicatum autē id quod dictum est loquens est. Sed hoc falsum est, & hinc facillime potest inueniri, quod loquentem quidem eum esse nullus ignorat, quisquis audit Socratem bene loquentem esse. uim autem totius propositionis modus continet. in id enim intendendus est animus, non si loquatur, hoc enim indubitatum est. nam qui eum bene dicit loqui, loqui quoq; consentit. Quare ad modum intendendus est animus ad id, quod dictū est bene. Socrates enim bene loquitur. quod dixit loqui quidem non sufficit dicere, nisi etiam dicat bene. Continet ergo totam propositionem modus, sed rursus totā propositionē cōtinet prædicatio, modus igitur in his ꝓpositionibus potius prædicatur. Concludendum igitur uniuersaliter est, omnem modorum cōtradictionem non secundum esse uerbum fieri, nec secundum id rursus uerbū qđ in se contineat, sed potius secundum modum. Continere autem in se uerba id quod est esse dicuntur, ut cū dicimus loquitur, tantundem enim ualet tanquā si dicamus loquens est. Quare quæcunq; propositiones quemlibet illū in se retineant modū, dubitandum nō est, quin non ad id qđ ponit esse, negatio iuste applicetur, sed potius ad eum modū, quo aliquid esse fieri'ue pronunciet. Omnis namq; cū modo affirmatio talis est, ut nō intendere debeat animū auditor ad id qđ esse dicitur, sed ad id potius quomodo illud esse dicatur, ut cum dicimus, Socrates bene loquitur, nō perspiciendum est an loquatur, sed potius illuc animi dirigenda intentio est quēadmodum loquatur. hoc enim uidetur continere totam propositionē. Ergo contra possibile esse, non est ea negatio quæ dicit, possibile nō esse, sed nō possibile esse. eodem modo & contra eam quæ dicit, contingere esse, non ea quæ enunciat contingere non esse, sed potius ea negatio est, quæ dicit non contingere esse. Idem quoq; in necessariis impossibilibusq; modis, cæterisq;, quæ nūc Aristoteles pro solita breuitate transgressus est, faciendum uidetur. Sed quoniam commentationis utrius est, non solum uniuersaliter uim sensus exprimere, uerū etiam textus ipsius sermonibus ordiniq; cōnectere ea, quæ superius confuse dicta sunt, nunc per sermonū ipsorum ab Aristotele dictorum ordinē diuidamus. His uero determinatis perspiciendū est quēadmodū se habent negationes & affirmationes adinuicē, hæ scilicet, quę sunt de possibili esse, & non possibili esse, cōtingere & nō cōtingere, de impossibili & necessario. habēt.n. aliquas dubitationes. Perspiciendū inquit est de affirmationibus negationibusq;, qua ratione uideantur opponi. In his propositionibus quas quidā modus continet, ut in his quæ sunt possibiles, uel contingentes, uel necessariæ, uel impossibiles, uel ueræ, uel falsæ, uel bene uel male, uel quicquid aliqua qualitate prædicatur. Habent.n. inquit aliquas dubitationes, & quas dubitationes habeant cōtinuo eas subiicit. nā si eorū quæ cōplectuntur illæ sibi inuicē oppositæ sunt cōtradictiones, quæcunq; secundū esse & non esse disponuntur. Sensus totus huiusmodi est, in omnibus cōplexionibus ꝓpositionū illa in his oppositio ualet, quæcunq; secundū esse & nō esse fit, ut cum dicimus homo est, huius negatio est, homo non est, sed nō ea q̄ dicit non homo est. Et rursus eius quæ proponit, est albus homo, illa negatio est q̄ dicit, nō est albus homo, nō ea quæ proponit, est non albus homo, hoc ipsum autem quoniam eius quæ dicit est homo albus, negatio est q̄ dicit, non est albus homo, nō ea quæ proponit est nō albus homo, sic demonstrat. Si.n. de omnibus aut dictio est aut negatio, lignū erit uerū dicere, esse nō album hominem. Breuiter dictū est, sed ita posse uidetur exponi. propositū inquit sit lignū, de quo duæ enunciationes dicātur, illud tamē nobis manifestū sit de omnibus, si affirmatio uera est, falsam esse negationē, eam.s. quę contradictione opponitur, & si uera negatio est, falsa affirmatio esse pronūcietur. Igitur de proposito ligno, qđ lignū hoc est albus homo, hoc falsum est. Si igitur hæc affirmatio falsa est, uera debet esse eius negatio. Si ergo ea est negatio affirmationis q̄ dicit, est albus homo, quæ negat dicēs, est nō albus homo, hæc negatio uere prædicatur de ligno, dicente quolibet quod lignum hoc est nō albus homo. Sed hoc fieri nō potest. perspicue.n. falsum est lignū non album hominem esse. quod enim omnino nō est homo, nec nō albus homo esse potest. falsæ ergo sunt utræq;, & affirmatio quæ dicit de ligno, quod lignū est albus homo, & negatio de eo quæ dicit, qđ est nō albus homo. Quod si sunt falsæ utræq;, hæc negatio illius affirmationis nō est. Quærenda est ergo alia quæ cū ea diuidat uerū atq; falsum. Qua in re nulla alia reperitur contra eā quæ dicit, est albus homo, præter eā quæ dicit, non est albus homo. nā si ea dicitur esse affirmationis huius q̄ dicit, est albus homo, negatio, q̄ enunciat est nō albus homo: erit ut de ligno de quo affirmatio dicta falsa est, uera sit enunciata negatio. eritq; de ligno uerū dicere, quod lignū hoc est nō albus homo, sed hoc impossibile est. Constat ergo eā propositionē quæ dicit, est non albus homo, illius affirmationis nō esse negationē, quæ proponit, est albus homo. Sed eā quæ dicit, non est albus homo, negationem esse eiusdē affirmationis

nis quæ dicit, eſt albus homo. Vides ne ergo ut prope in omnibus affirmationes & negationes ſecundum eſſe, uel nõ eſſe fiant? illa enim, album quidem eſſe dicit, illa negat, album non eſſe dicens. rurſus illa dicit hominem eſſe, illa uero negat, dicens hominẽ non eſſe, & in cæteris eodẽ modo eſt. Quod ſi hoc modo & in quibuſcunq; eſſe non additur, idem faciet quod pro eſſe dicitur, ut eius quæ eſt, ambulat homo, non ea quæ eſt ambulat non homo, negatio eſt, ſed ea quæ eſt, non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominẽ ambulãtẽ eſſe. Nec hoc ſolũ, inquit, in his euenire poteſt ꝓpoſitionibus, quæ ſecundum eſſe uel non eſſe diſponuntur: ſed ẽt in his, quæcunq; uerbis talibus cõtinentur, ut uerba illa uim eius quod eſt eſſe concludant, ut eſt homo ambulat, in ſe continet eſſe. Idẽ.n. eſt ambulat, quod ambulans eſt. Ad hæc ergo uerba, quæ in propoſitionibus eſſe continent, aptanda negatio eſt. Si enim omnis contradictio ſecundũ eſſe uel non eſſe fit, hæc aũt uerba eſſe propria ſignificatione concludunt, quoniamq; uerba hæc ita ponuntur tanquam ſic hoc ipſum eſſe poneretur: manifeſtũ eſt ad ea uerba, quæ eſſe continent, negationem poni oportere, ad earũ ſimilitudinẽ propoſitionũ, quæ ſecundum eſſe uel nõ eſſe ſupradicta ratione ſibimet opponũtur. His ergo ante ꝓdictis, ꝗd incõueniens ex his poſsit eſſe ꝓſequitur.

Quare ſi hoc modo in omnibus, & eius quæ eſt, poſsibile eſt eſſe: negatio eſt, poſsibile eſt non eſſe, ſed nõ ea quæ eſt, non poſsibile eſt eſſe. Videtur autem idem poſſe & eſſe, & non eſſe. Omne enim quod eſt poſsibile diuidi, uel ambulare & non ambulare, & non diuidi, poſsibile eſt.

67. Superius demonſtratum eſt, quemadmodũ in iis, quæ complectuntur enunciationibus ſecundum eſſe potius, & nõ eſſe fierent oppoſitiones: nunc hoc dicit, Si hoc, inquit, in omnibus propoſitionibus faciendũ eſt, ut earũ contradictiones ſecundum eſſe & non eſſe ponantur, in iis, quæ aliquid poſsibile eſſe pronunciant: non ita ponenda negatio eſt, ut dicat nõ poſsibile eſſe, ſed potius ſecundũ non eſſe conſtituenda eſt, ut dicatur poſsibile non eſſe, negationẽ eius eſſe, quæ dicit poſsibile eſſe. Sed ſi hoc, inquit, dicimus, affirmatio & negatio cõtradictoriæ uerum inter ſe falſumq; non diuidũt. omne enim quod poteſt eſſe: idẽ etiam poteſt non eſſe. Qđ enim poteſt diuidi, idẽ poteſt non diuidi, & quod poteſt ambulare, idẽ poteſt non ambulare. Quæ autem ſit huiuſmodi poſsibilitas, per quã cum dicitur aliquid fieri poſſe, illud tamen relinquatur poſſe nõ fieri, cõſequenter explanat dicens.

Ratio autem eſt, quoniam omne quod ſic poſsibile eſt, nõ ſemper in actu eſt. Quare inerit ipſi etiam negatio, poteſt igitur & non ambulare quod eſt ambulabile, & non uideri quod eſt uiſibile. At uero impoſsibile eſt de eodem oppoſitas eſſe ueras dictiones. Non igitur eius, quæ eſt, poſsibile eſt eſſe, negatio eſt, poſsibile eſt non eſſe. cõtingit enim ex his aut idem ipſum affirmare, & negare ſimul de eodem, aut non ſecundum eſſe & non eſſe, quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes. Si ergo illud impoſsibile eſt, hoc erit magis eligendum. Eſt igitur negatio eius, quæ eſt poſsibile eſſe, ea quæ eſt, non poſsibile eſſe, & non ea quæ eſt, poſsibile non eſſe. Eadem quoque ratio eſt in eo quod eſt, contingens eſſe, etenim negatio eius eſt, non contingens eſſe. Et in aliis quoque ſimili modo, ut in neceſſario, & impoſsibili.

68. Cauſa eſt igitur, inquit, cur id quod poſſe eſſe dicitur, idem poſsit non eſſe. ꝙ omne quod poſsibile dicimus, ita pronunciamus, ut non ſemper in actu ſit. i. non ſit neceſſariũ. omne nanq; quod ſemper in actu eſt, neceſſarium eſt. ut Sol ſemper mouetur. itaq; illi ſemper agitur motus. Siquis aũt me dicat ambulare poſſe, quoniã mihi ambulationis motus non ſemper agitur, & ineſt mihi aliquoties non ambulare: ineſt quoq; illud, ut uere de me dicatur poſſe me non ambulare, cum uere pronunciatur poſſe ambulare, Ergo quæcunq; non ſemper in actu ſunt, & poſſe eſſe & poſſe nõ eſſe recipiunt. Poteſt ergo quod eſt ambulabile, ideſt quod ambulare poteſt, nõ ambulare, & quod eſt uiſibile non uideri. Quocirca docet non eſſe negationẽ eius, quæ dicit, poſſe eſſe, eam quæ proponit, poſſe nõ eſſe. Iccirco quoniã utræque ſunt ueræ, ut in iis, quæ (ut ipſe ait) non ſemper actu ſunt. Contingit enim unũ ex utriſq;, quæ Ariſtoteles dicit, aut idẽ ipſum dicere, & negare ſimul de eodẽ: aut nõ ſecundum eſſe & non eſſe, quæ opponuntur, fieri affirmationes, & negationes, ideſt, ut aut idem ſint affirmatio & negatio, ſibiq; conſentiant, ſi ſecundum eſſe & nõ eſſe in omnibus cõtradictio ſit, ut eſt in eo quod eſt poſſe eſſe, & poſſe non eſſe. Idẽ enim utræq; ſunt, ſibiq; conſentiunt, & ſiquis dicit eam eſſe contradictionẽ, dicit conſentire ſibi contradictionẽ, quod impoſsibile eſt: Aut certe non in omnibus affirmationibus & negationibus ſecundũ eſſe & non eſſe ea, quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes, ideſt nõ in omnibus affirmationibus & negationibus ſecundũ oppoſitionem eſſe uel non eſſe, uel eorũ uerborum, quæ eſſe continent, fieri cõtradictionem. Si ergo, inquit, illud impoſsibilius eſt, hoc erit magis eligendũ. Duo ſupra poſuerat, quæ ex ſupradictis rationibus euenirent, aut unũ & idem dicere & negare ſimul de eodem, ideſt ut & dictio & negatio idẽ eſſent ſimul de eodem prædicatæ, ſibiq; conſentirent: aut non ſecundũ eſſe uel nõ eſſe contradictionem fieri. Sed uidentur utraq; quaſi quodammodo incõuenientia eſſe; quippe cũ illud unum etiã impoſsibile ſit, ut affirmatio negatioq; conſentiant, illud alterum nõ ſecundum eſſe uel non eſſe fieri oppoſitiones, inconſentiens ſit aliis propoſitionibus, in quibus hoc modo fieri cõtradictionẽ manifeſtum eſt. Nunc ergo hoc dicit, quoniã utrumq;, inquit, inconuenìens eſt, unum ex his erit eligendũ, ideſt quod minus eſt impoſsibile, hoc ſumendũ eſt. Minus aũt eſt impoſsibile, ut ſecundũ eſſe & non eſſe nõ fiant oppoſitiones. hoc enim nihil prohibet. Illud aũt impoſsibilius eſt, ut affirmatio negatioq; ſibi conſentiant. Hoc igitur erit eligendũ potius, ideſt has quæ cum modo ſunt propoſitiones, non eas habere oppoſitiones, quæ ſecundum eſſe uel non eſſe fiunt, ſed potius eas, quæ ad modũ ponuntur. Non aũt dixit ita impoſsibilius eſt, tanquam ſic alterum impoſsibile ſit. Sed adhoc potius retulit, ꝙ utraq; quaſi inconuenientia uidẽtur. quorum unũ etiam impoſsibile eſſe non dubiũ eſt. Hinc quoq; diſpoſuit ordinẽ ſecundum modum aliquẽ pronunciatarum propoſitionum, quæ nõ ſecundum eſſe negationes ponunt. dicit enim, Eſt ergo negatio eius quæ eſt poſsibile eſſe, ea quæ eſt, non poſsibile eſſe, negationem ſ. addens non ad eſſe uerbum, ſed ad modum, quod eſt poſsibile. eandem quoque rationem dicit eſſe & in contingentibus. Eius enim quæ eſt contingere eſſe, negatio eſt non contingere eſſe. Docet etiam de neceſſario & impoſsibile idem ſibi uideri. Quæ autem natura ſit huius oppoſitionis, licet breuiter, ueraciſsime tamen expreſſa eſt. de qua nos ſuperius diutius locuti ſumus. ꝙ ſiquis perſpicacius intendit illius intelligentiam loci, cum hac gradatim proficiſcente expoſitione communicet.

Fiunt enim quemadmodũ in illis eſſe & non eſſe appoſitiones, ſubiecta uero res, hoc quidem album, illud uero homo. Sic hoc loco, eſſe quidem & non eſſe ſubiectum ſit, contingere uero & poſſe, appoſitiones, determinantes quemadmodum in illis eſſe & non eſſe, ueritatem & falſitatem, ſic hic in eo quod eſt eſſe poſsibile, & eſſe nõ poſsibile. Eius uero quæ eſt, poſsibile eſt non eſſe, negatio eſt non ea quæ eſt, non poſsibile eſſe, ſed ea quæ eſt, non poſsibile non eſſe. Et eius quæ eſt poſsibile eſt eſſe, non ea quæ eſt, poſsibile eſt non eſſe, ſed ea quæ eſt non poſsibile eſt eſſe. Quare & ſequi ſeſe inuicem uidebuntur hæ, poſsibile eſt eſſe, poſsibile eſt non eſſe. Idem enim poſsibile eſt eſſe, & non eſſe. Non enim contradictiones ſunt ſibi inuicem huiuſmodi, poſsibile eſſe, & poſsibile non eſſe, ſed poſsibile eſt eſſe, & non poſsibile eſt eſſe, nunquam ſimul in eodem ueræ ſunt. opponuntur

tur enim. At uero nec possibile est non esse, & non possibile est non esse; nunquam simul ueræ sunt. Similiter autem, et eius, quæ est necessarium esse, negatio non est ea quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium esse. Eius uero quæ est necessarium est non esse, ea quæ est, non necessarium non esse. Et eius quæ est impossibile esse, non ea quæ est impossibile non esse, sed non impossibile esse. eius uero quæ est impossibile non esse, ea quæ est non impossibile est non esse.

69. Appositiones uocat prædicationes. dicit ergo in his propositionibus, quæ præter aliquem modum dicuntur, prædicantur quidem semper esse & non esse, uel ea uerba, quæ esse cōtinent. subijciuntur uero res de quibus illa prædicantur, ut albū, cum dicimus album est, uel homo, cū dicimus homo est. Atq; ideo quoniam in his, prædicatio totā continet propositionem, ueritatem & falsitatē prædicatio illa determinat. Prædicatur aūt esse, uel aliquid quod esse continet, Iure secundū esse, & non esse contradictiones ponuntur. In his aūt, id est in quibus modus aliquis prædicatur, esse quidē subiectum est, uel ea uerba, quæ esse cōtinent: modus autē solus quodammodo prædicatur. nam quod dicitur esse solum sine modo aliquo ipsius rei substantia pronunciatur, & quæritur in eo quodammodo, an sit. iccirco esse, ponēte affirmatione, dicit negatio, non esse. In his aūt in quibus modus aliquis est, nō dicitur aliquid esse, sed cū qualitate quadā esse, ut esse quidem nec affirmatio ambigat nec negatio. De qualitate aūt, idest quomodo sit, tunc inter aliquos dubitatur, atq; ideo ponente aliquo quod Socrates bene loquitur, non ponitur negatio, quod bene nō loquitur, sed quod non bene loquitur. Icirco quoniā (ut dictum est) non ad esse, uel ad ea uerba, quæ esse cōtinent, & propositionem totā constituunt, sed potius ad modum intenditur animus audientis, cū affirmatio aliquid esse pronunciat. Si igitur hoc continet totius propositionis uim, quod autem propositionis uim continet prædicatur, & secundum id quod prædicatur semper oppositiones fiunt, recte solis modis uis negationis apponitur. His aūt rationabiliter constitutis, illud rursus exequitur, quod nō modo contradictio non est, posse esse & posse non esse, uerū etiam huiusmodi propositiones, quæ cū modo sunt positæ, negationem tamen habent ad esse iunctam, omnino negationes non sunt, sed affirmationes: possunt enim earum negationes aliæ reperiri ait enim, Eius uero quæ est, possibile non esse, negatio est, nō possibile non esse, intantum, inquit, non est ulla contradictio eius, quæ est posse esse, & eius quæ est, posse non esse, ut ea quæ dicit posse non esse, nō esse negatio. sed potius affirmatio cōuincatur. Affirmatio autem affirmationi nunquam opponitur contradictorie. Docetur autē esse affirmatio ea quæ dicit, posse non esse, quod eius quædam alia negatio reperitur, ea .s. quæ dicit, non posse nō esse, simulq; illud adiungit. Cū sint, inquit, huius propositionis, quæ dicit, aliquid posse esse, duæ quæ uideantur esse negationes, ea scilicet, quæ dicit, posse non esse, & ea quæ proponit, non posse esse: hinc agnoscitur quæ harū sit contradictoria, contra eā, quæ dicit, posse esse, affirmationem. Quæ enim uerum falsumq; cum ea diuidit, ipsa potius potest negatio esse, quā ea quæ illi cōsentit. Ei uero, quæ est, posse esse, consentit ea, quæ dicit, posse non esse, ut supra iam docui. ea aūt, quæ dicit, non posse esse, si falsa est, uera est, quæ dicit, posse esse. Sed si hæc rursus falsa est, uera illa, quæ enunciat, non posse esse. diuidunt ergo hæ ueritatē falsitatemq;, quod in singulis exemplis facile poterit inueniri. Age enim dicat quis me posse ambulare, ille uerū dixerit. Si uero quis dicat, non posse me ambulare, mentitus est. Rursus siquis dicat posse Solem consistere, mentitur. Siquis uero dicat, non posse Solē consistere; de ipsius nullus ambigit ueritate. Diuidūt ergo ueritatem falsitatemq; hæ scilicet, quæ dicunt, posse esse & non posse esse. Illæ uero sese sequuntur, quæ dicunt, posse esse, & posse non esse. Quæ ergo sibi consentiunt, contradictiones non sunt: quæ aūt ueritatem falsitatemq; diuidunt, ipsas esse cōtradictiones magis putandū est, quod per hoc ait. Quare & sese sequi inuicem uidebuntur. Quæ aūt propositiones sequantur sese dicit, idest possibile est esse, & possibile non esse. Cur autem sese sequantur monstrat, adijciēs: non enim contradictiones sibi inuicem sunt. si enim contradictiones essent, nunquam sese sequerentur. Sed quæ sint cōtradictiones declarat dicens. Sed possibile est esse, & non possibile esse, nunquam simul sunt. Cur aūt nunquam simul sunt, non tacuit. ait namq;, Opponuntur enim. nam icirco nunquā simul sunt, quia ueritatē falsitatemq; diuidunt, quoniā opponuntur. Docet quoq; eius propositionis, quæ dicit, posse nō esse, illam esse negationē, quæ proponit, non posse non esse, & ex eadē ui ad hanc propositionē transit. Dicit enim, At uero nec possibile nō esse, & non possibile non esse, nunquam simul ueræ sunt. per quod ostenditur illā esse affirmatiuā, illam uero negatiuā. Vniuersaliter enim quæcunq; idē de eodem hæc ponit, hæc aufert: si illa sit affirmatiua, illa negatiua, & nihil æquiuocationis, aut uniuersalium determinationis impediat, contradictorie sibimet opponuntur. Cætera iam ita, ait, per se expedita sunt, ut longa expositione non egeant. Sed quædam in eorū ordine permiscenda sunt, per quæ id quod per se est lucidū, clarius monstretur. Prosequitur enim similiter cæteros modos, dicens quæ propositiones, quarū affirmationum, non sint negationes, & quæ sint; & eis quas negationes esse dicit, ut affirmationes esse demonstret, alias negationes opponit. Similiter aūt, inquit, & eius propositionis, quæ est necessariū esse, non est ea negatio, quæ dicit, necessarium non esse: hæc enim affirmatio est, sicut mox negatione opposita cōprobauit. sed potius ea negatio est, eius quæ est necessarium esse, quæ dicit, non necessarium esse. Eodem quoque modo cuncta prosequitur dicens, eius uero quæ est, necessarium non esse, quam supra dixerat non esse oppositam ei, quæ dicit, necessariū est esse, illa negatio est, quæ proponit, non necessariū non esse. Quæcunq; enim negationē ad esse positam habent, illæ si cū modo sunt, affirmationes esse putandæ sunt. Eius uero, quæ est, impossibile esse, non est ea negatio, quæ dicit, possibile nō esse. non enim ad modum habet negatiuā particulam iunctā, sed potius ea, quæ dicit, non impossibile esse. Hæ namq; inter se uerū falsumq; diuidunt. Illius uero, quæ ad esse habet particulam negatiuam, quam affirmationem esse manifestū est, idest eius, quæ dicit, impossibile non esse, ea negatio est, quæ dicit, non impossibile non esse. Concludit etiam breuiter id quod supra demonstrauit, dicens.

Vniuersaliter uero (quemadmodum dictum est) esse quidem, & non esse oportet ponere, tanquam subiecta: negationem uero & affirmationem hæc facientem ad esse, & non esse apponere & has putare oportet esse oppositas dictiones, possibile, non possibile, contingens, non contingens, impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium, uerum, non uerum.

70. Vniuersaliter, inquit, dicimus, sicut iam supra dictum est, in his propositionibus, quæ modos additos habent, esse & non esse subiecta potius fieri, modos uero prædicari, atque ideo ad unum quemlibet modum, idest secundum unū fieri debere affirmationem & negationem semper, ut sicut prædicatus modus affirmationem continet, ita negatiua particula ad modum iuncta, totam hoc modo contineat negationem: proponit autem eas quas putat esse oppositas dictiones hoc modo, possibile, non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium non necessarium. Quod autem addit uerum, non uerum, ad hoc pertinet, ut omnes modos includeret. uere enim modus quidem est, sicut & bene, sicut uelociter, sicut læte, sicut grauiter, & quicunq; modi sunt: hocq; modo facienda est contradictio, uerum est, non uerum est, non autem non est uerum, uelociter ambulare, nō uelociter ambulare, sed non illa, quæ dicit, uelociter nō ambulare. Concludenti ergo semper ad modum iungenda negatio est. illæ. n. semper sibimet opponuntur, ut supra iam dictum est, quæ secundū prædicationes habent negatiuas particulas iunctas. Prædicantur au-

tem

tem in his modis, ut supra iam demonstrauimus. Secundũ modos ergo in his negatio posita integram uim cõtradictionis efficiet. Expeditis modorum oppositionibus, de consequentia propositionum, atque consensu habebitur subtilis utilisq; tractatus. Si ergo possibile esse simpliciter diceretur, simplex & facilis propositionũ uideretur esse cõsensus, nec quicquam in earum consequentia posset errari. Nunc autẽ, quoniam dupliciter dicitur secundũ diuersos modos, nõ eędem propositionum sunt consequentiæ. Quod aũt dico tale est. Possibilis duæ sunt partes, unum quod cum non sit, esse potest. Alterum quod ideo sit possibile, quia iam est, prior quidẽ pars corruptibilibus, & permutabilibus propria est. mortalis.n. Socrates poterat esse, cum nõ fuit, sicut ipsi mortales qui sunt id quod ante nõ fuerant. potest enim homo cum non loquitur, loqui, & cum nõ ambulat ambulare. Ergo hæc pars secundum id dicitur, quod iam quidẽ non est, esse tamẽ potest. illa uero alia pars possibilis, quæ secundum id dicitur, quod iã est aliquid actu nõ potestate, utrisque naturis accommodatur & sempiternis.s. & mortalibus. nam quod in sempiternis est, esse possibile est. rursus quod est in mortalibus, nec hoc a subsistendi possibilitate discedit, sed tantum differt, quia id quod in æternis est, nullo modo permutatur, & semper esse necesse est. Illud uero quod in rebus mortalibus inuenitur, poterit & non esse, & ut sit, non est necesse. Ego quoq; cum scribo, inest mihi scribere. Quocirca & scribere mihi possibile est, sed quoniã ipse mortalis sum, nõ est hæc potestas scribendi necessaria, neq; enim ex necessitate scribo. At uero cum dicimus cælo inesse motũ, nulla dubitatio est; quin necesse sit cælũ moueri: in mortalibus ergo rebus cum est aliquid, & esse potest, & ut sit, non est necesse, in sempiternis autem, quod est, necesse est esse, & quia est, esse possibile est. Cum ergo possibilis principaliter duæ sint partes, una quæ secundũ id dicitur quod cum nõ sit, esse tamen potest: Altera, quæ secundum id prædicatur, quod iam est aliquid actu, non solum potestate. huiusmodi possibile quod iam fit actu, duas ex se species profert, unam, quæ cum sit non est necessaria: alteram quæ cum sit, illud quoque habet, ut eam esse necesse sit. Nec hoc solius Aristotelis subtilitas deprehendit, uerum Diodorus quoq; possibile ita definit dicens, quod est, aut non est. Vnde Aristoteles id quod Diodorus ait, non est, illud possibile putat, quod cũ non sit, fieri tamen potest. Quod aũt dixit Diodorus, est, id possibile Aristoteles interpretatur. quod iccirco dicitur esse possibile: quia iam est actu. Cuius possibilitatis modi duas partes esse docuimus, unã .s. quam necessariam dicimus: alteram quam non necessariã prædicamus. Huius aũt non necessariæ duæ rursus partes sunt, una quæ a potestate peruenit ad actum: altera, quæ semper actu fuit, aliquando res illa, quæ susceptibilis illius est, fuit: & illa quidem, quæ a possibilitate ad actũ uenit, utriusq; partis cõtradictionis susceptibilis est, ut nunc ego scribo, & ex potestate ad actum ueni, & agens possum scribere. ante.n. quã scriberem, erat mihi scribendi potentia. Sed ex potestate scribendi ueni ad actum scribendi. Quare utraque mihi cõueniunt & scribere & non scribere: possum enim & non scribere, possum & scribere. quæ est quodãmodo contradictio. Atq; ideo quæcunq; a potestate ad actum ueniunt, ea & facere possum & nõ facere, & esse & non esse. ut qui loquitur, quia ante potuit loqui quã loqueretur, & nunc ideo potest loqui, quia loquitur, & potest loqui & potest nõ loqui. Alia uero, quæ nunquã antea potestate fuit, sed semper actu, aliquando res ipsa fuit, quæ aliquid potestate esse diceretur, ad unam rem tantum apta est. ut ignis nunquã fuit ante potestate calidus, ut postea calidus actu sentiretur, nec nix antea frigida potestate, post actu. Sed aliquando fuit ignis actu calidus, fuit & aliquando nix frigida actu. Quocirca hæ potentiæ nõ sunt aptæ ad utraq;. Neq; .n. ignis frigus incurrere, nec nix calidũ nunquam potest essicere. Quare facienda a principio huiusmodi diuisio est. Possibilis alia pars est, quæ cum non sit, tamen esse potest. Alia uero, quæ actu est. & ideo possibile dicitur. Si enim esse nõ posset, nec esset omnino. Huius autem possibilitatis, quæ secundum illum dicitur modum, quod iam actu sit, duæ partes sunt, una secundum id quod ex necessitate esse dicimus: Altera uero secundum id quod cum sint, non tamen esse ex necessitate aliquid arbitramur. Huius aũt non necessarię potestatis duæ sunt aliæ partes. una, quæ quoniam ex potestate ad actum uenit, & esse & nõ esse recipiet facultatẽ: Altera, quę quia nunquam actũ habet destitit, aliquando fuit id quod dicitur et esse possibile, ad unã tantum partẽ apta est atq; possibilis, ad eam .s. quam actu semper exercuit, ut igni calor, & niui frigus, & adamanti durities. & aquæ liquor, sed nullus arbitretur ex necessariæ possibilitatis specie esse id quod diximus, nunquam potestate fuisse actus quosdã in quibusdã rebus, ut igni calorẽ. ipse enim extingui ignis potest. In aliis autẽ quæ necessariæ sunt, non modo qualitas a subiecta re discedere nunquã debet, quod uidetur ẽt in igni, a quo sua qualitas caloris nõ recedit. sed ẽt illud, quod subiecta illa substantia immortalis esse uideatur, quod igni non accidit. Solẽ .n. & cætera huiusmodi corpora, quæ superna sunt & cœlestia, immortalia peripatetica disciplina putat. atq; ideo cõsenienter sibi docet Solem necessario moueri, quod nõ modo a Sole motus ille nunquã recedit, sed ne Sol quidẽ ipse esse desinet. His ergo prædictis, id ad quod hæc præmissa sunt .i. consequentia propositionũ diligentius exequẽda est.

DE MODALIVM CONSENSV.

Consequentiæ uero secundum ordinem fiunt, ita ponentibus. Illi enim quæ est, possibile est esse, sequitur illa quæ est contingens esse, & hæc illi conuertitur. Et non impossibile esse, & non necessarium esse. Illi uero quæ est, possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & non impossibile non esse. Illi uero quæ est, non possibile esse, & non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, & impossibile esse. Illi uero quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, illa quæ est, necesse est esse, & impossibile non esse. consideretur autem ex subscriptione quod dicimus.

Possibile esse.	*Non possibile esse*
Contingens esse	*Non contingens esse*
Non impossibile esse	*Impossibile esse*
Non necessarium esse	*Necessarium non esse*
Possibile non esse	*Non possibile non esse*
Contingens non esse	*Nõ contingens nõ esse*
Non impossibile nõ esse	*Impossibile non esse*
Nõ necessarium nõ esse	*Necesse est esse.*

71. Hæc Aristoteles cõsentienter his quæ nos supra præmisimus addidit de consequentia propositionum, quæ etsi manifesta sunt acute perspicientibus, tamen ne nos nihil huic quoq; loco addidisse uideamur, breuissima expositione ea percurrimus. Primum uoluit demonstrare, quod quæcunq; de possibili dicerentur, ea ẽt de contingenti ueracissime dici possunt. Atq; ideo ait, Illi quæ est, possibile esse, consequentẽ esse illã, quæ dicit, contingere esse. Et ne in his aliquid discrepans uideretur, adiecit dicens. & hæc illi cõuertitur: ut intelligeremus quod esset possibile, hoc cõtingere. & quod contingeret, illud esse possibile. quare, quę sibi cõuertuntur, ea æqualia sunt atq; eadẽ. Quicquid ergo in possibili dici potest, idẽ in contingenti prædicatur. hæc ergo .i. cõtingens & possibile sequi dixit illã propositionem, quæ diceret, nõ impossibile esse, & eam quæ necessarium negat .i. non necesse esse. ait enim, illi .n. quæ est possibile esse, illa quæ est contingere esse, & hæc illi conuertitur, & ea, quæ est, nõ impossibile esse, & nõ necessariũ esse: tanquam si hoc diceret, & possibile esse sequitur contingentia. & hæc utraq; sibi conuertuntur. sed has sequitur nõ impossibile esse, & non necessariũ esse. Hoc quam recte dictũ sit, neminem latet. nam quod est possibile esse, id esse cõtingit, ut sit nõ impossibile esse.

fortasse uidebitur, sed cū postremo hanc secundā cognouerit editionem, quā multa in prima ignoraret agnoscit, nec homines a legendo longū opus labore deterreat, cū nos nō impedierit ad scribendū. Sed ne ipsum quoq; procemiū tendi longius uideatur, ad Aristotelis seriem, & ad ea quæ de cōsequentia propositionū diligenter exequitur, reuertamur. Ea quæ cōiter uniuersaliterq; de ꝓpositionibus & de earū ad se inuicē consequentiis speculanda fuerāt, in superiori ipsarū ꝓpositionū descriptione disposuit. Nunc uero q̄ singulatim singulis accidunt, diligētissimo tractatu persequitur. ait.n.ita.

Ergo impossibile & non impossibile, ad illud quod est, contingens & possibile, & non contingens & non possibile sequuntur quidem contradictorie, sed conuersim. illud enim quod est possibile esse, negatio sequitur impossibilis, negationem uero affirmatio. Ad enim quod est, non possibile esse, sequitur illud quod est, impossibile esse. Affirmatio enim est, impossibile esse, non impossibile uero, negatio.

72. Consequentia propositionum (ut superior descriptio docet) secundum possibile & necessarium facta est. quā rē illa quoque secuta est, ut ex cōtingentibus & impossibilibus propositionibus consequentiasq; diceret. nā cum contingēs certo modo possibili consentiat, impossibile cōuerso ordine necessariū est, ut paulopost docebimus. Speculatur ergo de possibili & cōtingenti, & impossibili, quēadmodum ad se inuicē uel quas habeant consequentias, atq; cōstituit hoc modo dicens. Impossibile & nō impossibile sequuntur quidē possibile, & nō possibile contradictorie quidē, sed conuersim. Hoc aūt huiusmodi est. Scimus affirmationē priuatoriā esse eam, quæ dicit impossibile esse. huius uero negationē, non impossibile esse. Rursus affirmationem possibilem, eam quæ dicit possibile esse. huius negationem quæ proponit, nō possibile esse. Sequitur ergo affirmationē possibilem negatio impossibilis. nam quod possibile est, idem est nō impossibile. Alioqui si ea, quæ dicit, non impossibile esse, nō sequitur possibilitatē, sequitur eius affirmatio, idest impossibile esse. Erit ergo quod possibile est, impossibile, quod fieri non potest. Quod si impossibilitas possibilitatē non sequitur, non impossibile esse sequitur possibilitatē. At uero negationē possibilitatis sequitur affirmatio impossibilitatis, nam qđ non possibile est, impossibile est. Eandem.n. uim obtinet negatio in propositionibus q̄ & priuatio, & de cōtingenti hoc modo, nam qđ contingens est esse, illud est non possibile. nā si contingens & possibile sequitur se, possibile uero & nō impossibile consentiunt, cōtingens ēt & nō impossibile idē designāt. Rursus nō contingens, & impossibile idem uideri poterit perspicienti quod nō cōtingens quidem & non possibile idē sentiunt. sed non possibile impossibili consentit. Quocirca & non contingens quoq; impossibile aliquid esse denunciat. Fit ergo, ut affirmatio impossibilitatis, contradictionem possibilitatis sequatur. Sed non ut affirmatio affirmationem, nec ut negatio negationē, sed conuersim, idest ut affirmatio negationi, negatio uero affirmationi consentiat. Affirmationem nanq; quæ est, possibile esse, sequitur negatio impossibilitatis, quæ dicit, non impossibile esse, negationem uero possibilitatis, quæ est non possibile esse, sequitur impossibilitatis affirmatio, quæ proponit impossibile esse. Idem quoque & de contingenti dicendum est. Affirmationem nanque contingentis, sequitur negatio impossibilitatis. negationem uero contingentis, sequitur affirmatio impossibilitatis. omnino enim quicquid de possibilitate proponitur, idem de contingentibus iudicatur. Disponantur ergo modo, primum affirmatio īpossibilis, contra eam negatio impossibilis. Et sub affirmatione impossibili ponantur ex contingentibus & possibilibus, quas ipsas sequitur impossibilitas. Sub negatione uero impossibilitatis, illæ possibilis & contingentis propositiones, quibus ipsa impossibilitatis negatio consentit, hoc modo.

Impossibile esse	Non impossibile esse
Non possibile esse	Possibile esse
Non contingens esse	Contingens esse.

Patet ergo ut cōtradictiones quidē aliis cōtradictionibus cōsentiant. Quā inter illud quoq; manifestū est, ꝙ affirmationes negationibus, negationes uero affirmationibus consentiant. sensus ergo totus talis. Sermonū uero tō hæc est. Impossibile, inquit, & nō impossibile .s. q̄ est cōtradictio duas cōtradictiones .i. illud qđ est cōtingēs & possibile, & nō cōtingens, & nō possibile, sequit̄ quidē cōtradictorie. nā una cōtradictio impossibilis, & nō impossibilis, duas sequitur cōtradictiones .i. cōtingens, & nō contingēs: possibile, & non possibile. sed quanq̄ cōtradictiones sequatur alia cōtradictio cōuersim tn̄ sibi consentiūt. nam qđ est possibile esse, sequit̄ negatio impossibilis, ut superior descriptio docet. negatione uero possibilis sequitur affirmatio impossibilis. nā qđ ē nō possibile cōsētit ei qđ impossibile. Est aūt affirmatio impossibilis ea q̄ dicit, impossibile eē. & q̄q̄ inuoluta sit sermonū eō, tn̄ siquis secundū superiorē expositionē ad ipsius Aristotelis sermones supiores redeat, & qđ illis deest, ex nostra expositione compenset, sensus planissimus a cōne non deuiat.

Necessarium uero quemadmodum sit, considerandum est. Manifestum est aūt, ꝙ non eodem modo, sed contraria sequuntur. Contradictoriæ autem sunt extra. Non.n. est negatio eius quod est, necesse non esse, non necesse est esse. contingit enim esse ueras utrasq; in eodem. Quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.

73. Possibilis atq; impossibilis dudū cōparatione didicimus, qđ affirmationē possibilē impossibilis negatio sequeretur. rursus negationi possibilis affirmatio impossibilis cōsentiret. Quærens ergo nunc, quēadmodum possibilium, & necessariarū ꝓpositionū fiant cōsequētiæ, dicit nō eodē modo in his euenire quēadmodū in illis eueniit, q̄, ex possibilis & impossibilis, cōparationibus nascebantur. in illis.n. cōtradictiones oppositæ, cōtradictiones rursus oppositas sequebātur. ut affirmationē negatio, negationem affirmatio sequeretur. In his aūt hoc est in possibilibus & necessariis nō eodē modo est, sed cōtrariæ quidē cōsequuntur, cōtradictoriæ uero & oppositæ extra sunt & non sequūtur. Et prius quidē q̄ sint cōtrariæ, quæ cōtradictoriæ disponamus. propositionis .n. quæ dicit, necesse esse, ea quæ proponit nō necesse esse, cōtradictoria est, ea uero, quæ dicit necesse non esse, contraria, ut siquis dicat Solē esse necesse moueri. huic est opposita cōtradictorie, Solē non necesse esse moueri. Cōtrariæ uero, Solem necesse esse non moueri. Possibilem ergo propositionem sequitur contradictio necessaria. Contradictionem uero possibilis, nō sequitur necessitas. Quod eueniret, si in his sese oppositæ sequerentur. Sed potius ea quæ est contraria necessitati. Age enim oppositioni, quæ dicit. possibile esse, uideamus quę ex necessariis cōsentiant. Illa quidē, quæ dicit, necesse esse, nō ei poterit cōsentire. Quod.n. possibile est esse, pōt & nō esse. quod aūt necesse est esse, non poterit non esse. Ergo si possibilitatē necessitas non sequitur, sequitur eā necessitatis cōtradictio. nō sequitur ergo propositionē possibilem, ea quæ proponit necesse esse: sed cōtradictio necessitatis, quæ proponit non necesse esse. Sed cōtradictioni possibilis, necessitas non cōsentit. Neq; enim dicere possumus, ꝙ eā propositionem, quæ dicit nō possibile esse, sequitur ea quæ proponit necesse esse. sed potius contraria necessariæ, illa quæ dicit, necesse esse nō esse. nā cum nō possibile est, necesse est non esse. Disponantur enim hæ scilicet quæ sequuntur, & sub his necessariæ, & quæ sit contradictio, quæ contrarietas ascribatur.

Possibile esse	Non possibile esse
Non necesse esse	Necesse esse non esse

Contradictoriæ

Contrariæ

Necesse esse

quatur? Videtur enim omnem neceſſariam propoſitionum poſſibilitas conſequi, quod ſiquis negat, illi cõſitendum eſt, ꝙ negatio poſſibilis ſequitur neceſſitatem. In omnibus.n. aut affirmatio aut negatio eſt. ergo ſi neceſſariam propoſitionem non ſequitur poſſibilitas, poſſibilitatis negatio conſequitur, ut ita dicatur: qđ neceſſe eſt eſſe, nõ poſſibile eſt eſſe. ſed dudum dictum eſt, ꝙ ei propoſitioni quæ proponeret nõ poſſibile eſſe, impoſſibilitas conſentiret. ſed ſi nõ poſſibile eſſe conſequitur neceſſitatem, & impoſſibilitas igitur conſequetur neceſſitatẽ. Erit itaq; recta propoſitionum conſequẽtia, ſi neceſſe eſt eſſe, impoſſibile eſt eſſe. ſed hoc fieri nõ poteſt. Si igitur impoſſibilitas non ſequitur neceſſitatem, ſequitur autẽ propoſitio, quæ aliquid non poſſe eſſe denuntiat impoſſibilem propoſitionem, neceſſariæ propoſitioni poſſibilitatis negatio, quæ eſt nõ poſſibile eſſe, non conſentit. ꝙ ſi hæc neceſſariȩ enunciationi nõ conſentit, conſentiet affirmatio. Neceſſitatem igitur poſſibilitas conſequitur. Erit ergo recta propoſitionum conſequentia hoc modo. Si neceſſe eſt eſſe, poſſibile eſt eſſe. Sed rurſus alia nobis ex his impedimenta naſcuntur. nam ſiquis neceſſitati dicat propoſitionẽ poſſibilem conſentire, quoniã poſſibilitati ea propoſitio q̃ dicit, nõ impoſſibile eſſe, & rurſus ea quæ enunciat, nõ neceſſe eſſe, conſentit, qđ ſuperior ordo prædocuit: erit, ut neceſſariæ propoſitioni conſentiat ea quȩ dicit, non neceſſe eſſe. erit igitur recta conſequentia, ſi neceſſe eſt eſſe, non neceſſe eſt eſſe. ſed hoc rurſus eſt impoſſibile. Quod ſi ita eſt, aliquid in conſequentiis propoſitionum permutandum eſt, ut poſſit ipſa ſibi ratio conſentire. An igitur illud primo inconuenienter dictũ eſt, ꝙ neceſſarii negatio affirmationẽ poſſibilem ſequeretur, ut ea q̃ eſt nõ neceſſe eſſe, ſequatur eã quȩ dicit poſſibile eſſe. uel certe illud non recte ſenſimus, poſſibilem propoſitionem ad neceſſariam conſentire, quod quia perabſurdum eſt, nullus.n. dixerit neceſſitati poſſibilitatem eſſe contrariam. euenit.n. quod neceſſe eſt, hoc fieri nõ poſſe, rectaq; eſt hæc conſequentia, ſi neceſſe eſt eſſe, poſſibile eſt eſſe, ſic ut potius cõtradictio neceſſarii propoſitionẽ poſſibilem non ſequatur. ſed cũ hæc dicuntur illud intelligi placet, ꝙ neceſſitatem poſſibilitas ſequatur, ut id quod eſt neceſſe, hoc poſſibile eſſe dicatur. Istud altius perſpicientibus propoſitũ eſt. nam aliud eſt rem dicere eſſe neceſſe, aliud eſſe poſſibile. illud autẽ quod per ſe poſſibile eſt, non modis omnibus ſit neceſſe. nam ſi neceſſe eſt, fieri non poteſt ut nõ ſit. quod uero poſſibile eſt, & nõ eſſe poteſt, igitur qđ poſſibile eſt, non erit neceſſe. dico autẽ quia neq; ea propoſitio ſequitur poſſibilitatẽ, quæ neceſſitati omnino contraria eſt. Eſt nanq; neceſſariæ propoſitioni cõtraria ea quæ dicit, neceſſe eſt non eſſe. Hanc poſſibilitati cõſentire nullus impellet. nam quod neceſſe eſt non eſſe, illud non poteſt eſſe. quod autem poſſibile eſt, illud eſſe & nõ eſſe poteſt. Neceſſitas ergo propoſitionis quæ ſecundũ eſſe prædicatur, iccirco non ſequitur poſſibilitatẽ, ꝙ poſſibilitas quidem & non eſſe poteſt, neceſſitas uero quæ ſecundũ eſſe eſt, nõ poteſt non eſſe. Rurſus neceſſitas quæ ſecundũ non eſſe prædicatur, a poſſibilitate differt, eamq; non ſequitur, ꝙ neceſſitas ea quæ ſecundum non eſſe dicitur, nõ poteſt eſſe. poſſibile uero & eſſe & non eſſe poteſt. Quod igitur ut neq; oppoſita negatio neceſſarii poſſibilitatẽ ſequatur, quæ non neceſſe eſſe proponit, nec ipſa neceſſitas affirmandi, quæ dicit neceſſe eſſe, neq; huic cõtraria quæ dicit neceſſe eſſe non eſſe, Sed in his quattuor uidebuntur. eſt.n. neceſſaria affirmatio quæ dicit, neceſſe eſt eſſe, huic oppoſita eſt ea quȩ prædicatur, non neceſſe eſſe. Rurſus contraria neceſſitati affirmatio eſt quæ dicit, neceſſe eſt non eſſe. huic opponitur ea quæ proponit, non neceſſe eſt non eſſe, quod ſubiecta deſcriptio docet.

Neceſſe eſt eſſe	Non neceſſe eſt eſſe
Neceſſe eſt non eſſe.	Non neceſſe eſt non eſſe.

Si igitur neq; ea quæ dicit neceſſe eſt eſſe, neq; huic oppoſita, quæ proponit non neceſſe eſt eſſe, nec neceſſitati cõtraria, cuius ſententia eſt, quod neceſſe eſt non eſſe, poſſibilitati conſentit; reſtat ut ei conſentiat quarta, quæ dicit non neceſſe eſt non eſſe, quæ ſcilicet quarta aliquatenus etiã ipſi neceſſitati conſentit, neceſſitas uero ipſi poſſibilitati minime. Omne enim quod neceſſe eſt eſſe, & poſſibile eſt eſſe, & ut non ſit non eſt neceſſe. Iccirco autẽ hæc propoſitio q̃ dicit, non neceſſe eſt non eſſe, neceſſitati conſentit: quia neceſſitati quidẽ contraria eſt ea quæ dicit, neceſſe eſt nõ eſſe, huic uero oppoſita eſt ea quæ proponit, non neceſſe eſt non eſſe. Quare conſentiet ei propoſitio, q̃ contradictoria eſt ſibimet oppoſitæ affirmationi. Quod ſiquis attentius inſpicit, & ad ſuprascriptum omnino reuertitur, facile cognoſcit. Si igitur poſſibile eſſe (ut dictum eſt) ſequitur ea propoſitio quæ dicit, nõ neceſſe eſt non eſſe, negationem poſſibilem ſequitur huic oppoſita, q̃ dicit, neceſſe eſt nõ eſſe. erit itaq; huiuſmodi conſequentia. ſi poſſibile eſt eſſe, non eſſe. Rurſus ſi non poſſibile eſt eſſe, neceſſe eſt nõ eſſe. Reuerſa eſt illa conſequentia, quæ contradictione quidem fiebat, ſed conuerſim. ſicut ſupra de impoſſibilibus dictũ eſt: hic nanq; affirmationẽ poſſibilem negatio ſequitur, quæ neceſſarii quidẽ deſtruit, ſed id quod ad non eſſe ponitur, ea ſcilicet q̃ dicit, non neceſſe eſt nõ eſſe. Rurſus negationẽ poſſibilẽ affirmatio ſequitur neceſſaria, q̃ ſecundũ non eſſe ponitur. Eſt igitur hic quoq; eadẽ conuerſio, ut contradictio quidem contradictionem ſequatur, ſed cõuerſim, ut affirmatio negationi, negatio uero affirmationi conueniat. Melius uero hoc, ſi ſub oculis cadet, liquere credimus. atq; ideo apertiſſime ſententiam rei ſubiectæ diſpoſitionis nos ordo commoneat.

Poſſibile eſt eſſe	Non poſſibile eſt eſſe.
Non neceſſe eſt non eſſe	Neceſſe eſt non eſſe.

Omnis quidem ſententia talis eſt. Ordo autem ſermonũ huiuſmodi eſt. Poſtquã dixit de poſſibilium impoſſibilium conſequentia, ꝙ contradictiones quidem contradictionibus conuenirent, ſed conuerſim, id eſt ꝙ affirmatio negationi, negatio uero conſentiret affirmationi: hæc eadẽ inquit, conſequentia quẽadmodum in neceſſariis eueniat, uidendum eſt. Speculatus igitur & de neceſſariis idem non reperit. nã cum dixiſſet neceſſarii negationẽ poſſibilitati conſentire, affirmatio neceſſaria negationi poſſibilitatis nõ cõſentit. Eiuſdem rei reddens cauſas illud arguit, ꝙ impoſſibilitas neceſſitati idem ualeret contrarie reddita. Quam eſſe emendare uolens, ita dixit. An certe, inquit impoſſibile eſt ſic poni neceſſarii cõtradictiones, ut negationem, ſcilicet neceſſarii, poſſibilitati conſentire diceremus. Addidit autẽ dubitationem quandã, quæ ita ſeſe habet. nã quod eſt inquit, neceſſariũ eſſe, illud ſine dubio poſſibile eſt eſſe. nam ſi nõ, id eſt ſi quod neceſſariũ eſt, poſſibile non eſt, negatio poſſibilitatis conſequitur, neceſſe enim in omnibus rebus aut dicere, id eſt affirmare, aut certe negare: in omnibus nanq; rebus, aut affirmatio uera eſt, aut negatio. quare ſi non poſſibile eſt eſſe, id eſt ſi hoc eſt non poſſibile eſſe, qđ impoſſibile eſt, fiet id quod neceſſariũ eſt eſſe. Sequitur autẽ propoſitionẽ quæ dicit, nõ poſſibile eſt eſſe, illa q̃ proponit impoſſibile eſt eſſe, & fit aliquid impoſſibile, ut dicatur igitur impoſſibile eſt eſſe id qđ neceſſe eſt eſſe. ſed hoc inconueniens eſt. ergo id docuit ꝙ neceſſitatem poſſibilitas ſequeretur. Nunc autẽ aliud addit. quoniã ſupra dixit poſſibili ꝑpoſitioni neceſſariȩ affirmationis negationem conſentire, nunc de eadem re dubitationẽ profert dicens. At uero illud quod poſſibile eſt eſſe, nõ impoſſibile eſſe ſequitur. nam quod poſſibile eſt, hoc non eſt impoſſibile, ſed quod non eſt impoſſibile eſſe, non neceſſe eſt eſſe. ergo ſi nõ impoſſibile eſt eſſe ſequitur poſſibilitatẽ, non impoſſibilitatem autem ſequitur id quod dicitur nõ neceſſarium eſſe, ſequiturq; poſſibilem propoſitionẽ id quod dicimus non neceſſarium eſſe: nulli dubium quin ſi neceſſitatem poſſibilitas ſequitur, ſequatur affirmationem neceſſariam negatio neceſſarii. Quare contingit quod neceſſarium eſt eſſe, idipſum non neceſſariũ eſſe, quod eſt inconueniẽs. Conſtat ergo quoniam affirmationem poſſibilem nõ ſequitur oppoſita negatio neceſſariæ affirmationi, iccirco quod illud remouendum eſt, ut ſupra diximus, uel ſequantur poſſibilem affirmationem negatio neceſſariæ, ut neceſſit item

possibilitas sequatur. Quod quia fieri nullo modo potest, illud est remouendum, ne possibilitatem necessitati opposita negatio subsequatur. Igitur ea quæ dicit non necesse est esse, non sequitur possibilitatem. Et quia hæc omnia in medio tacuerat, supra dictis addidit. At uero neq; necessarium sequitur possibile esse, hoc scilicet sententiæ includens possibilitati non consentire necessarium. Nec hoc solũ, sed neq; illud quod dicimus necessarium non esse, hoc ut tractatũ sit, ipse planius monstrat. Illi enim, idest possibili, utraq; cõtingit accidere & esse scilicet, & non esse: horum autẽ, idest necessarii secundũ esse, & necessarii secundum non esse, si utrumlibet uerũ fuerit, nõ erunt illa uera, & hoc ipse exponit. de possibili enim utroq; ita dicit, simul enim est possibile & esse & nõ esse. hoc est ergo quod ait, Illi enim utraq; contingit accidere. Sin uero, inquit, necesse est esse & non esse, idest si non potest nõ esse, & non poterit esse, non erit possibile utrunq;, ut si esse necesse est, non poterit non esse; uel si non esse necesse sit, nõ poterit esse. tres igitur propositiones, non necesse esse, necesse esse, necesse esse nõ esse, possibilitatẽ non sequuntur. Relinquitur ergo hoc, idest ut quarta propositio, quæ opponitur necessariæ secundũ non esse affirmationi, possibilitatẽ sequatur, idest non necessariũ non esse sequi possibile esse. sed quia possibile consentit necessario, hæc quoq; consentit necessario. Nanq; hoc est quod dixit, hoc enim uerũ est & de necesse esse. nã quod necesse est esse, nõ necesse est ut non sit. hæc igitur propositio quæ dicit, nõ necesse est nõ esse, contradictio eius affirmationis est, quæ sequitur negationem possibilitatis, eam scilicet, quæ dicit non possibile esse. nam eũ affirmationẽ eam quæ est, scilicet possibile esse, sequetur necessarii secundũ non esse negatio ea, quæ proponit non necesse est non esse. Negationem possibilẽ, eam scilicet, quæ proponit non possibile esse, sequitur affirmatio necessaria secundum non esse, quæ dicit necesse est nõ esse: quam eandẽ quæ proponit, non possibile est esse, quæ est scilicet negatio possibilitatis, impossibilis affirmatio sequitur, quæ proponit impossibile est esse. Hoc est ergo qđ ait, hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur id quod est, nõ possibile esse. nam cum possibilem affirmationem sequatur necessaria secundum non esse negatio, quæ dicit, nõ necesse est non esse, hæc necessaria secundum non esse negatio, contradictio est eius quæ sequitur negationem possibilitatis. Illud enim, idest negationem possibilitatis sequitur, id quod est impossibile. nam cum negatio possibilitatis sit quæ dicit, nõ possibile esse, hãc sequitur ea quæ dicit, impossibile est esse: cui cõsentit ea quæ dicit, necesse esse nõ esse. Sequitur igitur possibilis propositionis negationem ea quæ dicit necesse esse non esse, cuius est contradictio ea quæ dicit, non necesse est non esse. Fit ergo id quoq;, ut cõtradictio contradictionem sequatur, sed conuersim. Quod ait per hoc cum dixit, Sequuntur igitur & hæ contradictiones secundum prædictum modum, eum scilicet, ut affirmatio negationem, negatio uero sequatur affirmationem. & nihil quidem erit, uel inconueniens, uel impossibile ita positis consequentiis, ut affirmationẽ quidẽ possibilem negatio necessarii secundum non esse sequatur: negationi uero possibilis affirmatio necessaria secundum non esse consentiat. quibus explicatis alias rursus adiicit dubitationes.

Dubitabit autem aliquis, si ad illud quod est necessarium esse, possibile esse sequatur. Nam si non sequitur, contradictio, sequetur non possibile esse: & siquis dicat nõ hanc esse contradictionem, necesse est ipsum dicere possibile non esse, sed utræq; falsa sunt de necesse esse. At uero rursus idem uidetur esse possibile incidi, & non incidi: & esse, & non esse. Quare erit necesse esse, contingens non esse, hoc autem falsum est.

76. Supra consequentias ita disposuit, ut præcedens necessarium possibilitas sequeretur, nunc de eodẽ ipse ambigit. Siue enim disponat consentire necessario possibile, siue quis neget, utrumq; uidetur incongruum. nam siquis neget possibilitatem necessitati congruere, id dicit, quoniã possibilitatis negatio necessariæ propositioni conueniet. Siquis enim abnuat propositioni, quæ dicit aliquid necesse esse, consentire eam quæ proponit possibile esse: is illud abnuere non potest, quin negatio possibilitatis necessitati cõsentiat, eritq; integra consequentia, quæ dicit si necesse est esse, non possibile est esse, quandoquidẽ illa falsa est consequentia quæ dicit, si necesse est esse, possibile est esse. Quod si hoc fieri nõ potest, ut possibilitatis negatio necessariæ consentiat affirmationi; illud uerũ est, affirmationem possibilem necessariæ cõuenire. Sed in hoc quoq; maior inerit difficultas. Omne nanq; quod possibile est esse, possibile est & non esse. Sed si possibilitas necessitatẽ sequitur, erit id quod necesse est, ut possit esse & possit non esse, secundũ naturã scilicet possibilitatis, quæ ipsi conuenit necessitati, sed hoc impossibile est. Non igitur possibilitas sequitur necessitatẽ. quod si possibilitas necessitatẽ nõ sequitur, negatio possibilitatis sequitur, ea scilicet, quæ est nõ possibile esse, euenientq; ea rursus incõmoda, quæ dudum cum eum locum tractaremus, expressimus. Quod siquis possibilitatis nõ uelit esse negationem eã, quæ dicit non possibile esse, sed potius eam quæ dicit possibile non esse, quanquam ille nõ recto ordine affirmationi negationem accommedet, cũ dictum supra sit, quoties cũ modo propositiones dicuntur, ad modos ipsos potius negationẽ poni oportere q̃ ad uerba: dandæ tamen manus sunt, ut cum eo quoq; concesso, qđ ad defensionem utile aliquibus uideri posit, argumentationis falsam sententiam fregerimus penitus, atq; altius sit ueritas constituta. Sit ergo negatio possibilitatis quam ipsi uolunt, idest ea quæ dicit possibile esse non esse, sed hæc quoq; necessitati nõ conuenit. Siquis enim dicat, quod possibile esse necessariũ non sequitur, sequitur mox possibilis contradictio necsitatẽ. ꝙ siquis contradictionem possibilis ponat eã, quæ dicit possibile non esse, eamq; necessitati cõsentire putat: erit secundũ eum recta consequẽtia, si necesse est esse, possibile est non est, sed hoc fieri nõ potest. quod enim necesse est esse, nõ potest non esse. Si igitur possibilitas nõ sequitur necessitatẽ (erit enim quod necesse est contingens. possibile nanq; & contingens idem ualent) negationes possibilitatis, siue ea q̃ dicit, non possibile esse, siue ea cuius sententia est, possibile est non esse, necessitati conuenient. sed utrumq; impossibile est. ꝙ si hæc nõ sequuntur, sequitur ea q̃ est earũ affirmatio, idest possibilitatis, sed hoc quoq; fieri nõ potest, ut sæpius supra mõstrauimus. Hęc ergo huiusmodi quæstio insequenti ordine ab ipso resoluitur. Nunc autẽ quoniã quęstionis supra dictę talis sensus est, uerba ipsa sermonum ordo uideatur. Ait nanq;, Dubitabit autẽ inquit aliquis si illud quod est necessarium esse, possibile esse sequitur, idest si necessitati possibilitas consentit. nã si non sequitur, idest si negat aliquis ut possibilitas necessitatem sequatur, contradictio consequitur possibilitatis. nã ꝙ possibilitas non sequitur, cõtradictio possibilitatis sequitur, ea scilicet quæ dicit, non possibile esse, & prætermisit qđ ex his esset impossibile. Hoc autem est, ut si necessitatẽ possibilitas non sequatur, & contradictio possibilitatis consentiat, fit recta consequentia, si necessariũ est esse, nõ possibile est esse, quod est inconueniens. Et siquis non hanc dicat esse contradictionem, idest siquis neget possibilitatis contradictionem esse, quæ dicit non possibile esse, illud certe necesse ei dicere, quod possibilitatis contradictio ea sit quæ dicit, possibile esse non esse. sed utræque falsæ sunt de necesse esse. nam quod necesse est, fieri non potest ut non possibile sit, & rursus quod necesse est, fieri non potest ut possibile sit non esse. Rursus uidetur idem esse possibile incidi & non incidi. Possibilitas enim affirmationi negationiq; communis est. nanque & esse & non esse potest quod possibile esse dicitur. hoc autem falsum est de necessario prædicari. Necessarium nanq; si est, non esse non poterit. si non est, nulla ratione contingit. Quod siquis dicat, quod possibilitas necessitatem sequitur, eadem possibilitas consentit contingenti, & erit necesse esse contingens non esse, idest erit contingens id quod necesse esse prædicatur. nam si qđ possibile est esse, potest non esse, quod autẽ potest nõ esse, contingit ut non sit: non dubium est, quin si necessita-

tem

tem posibilitas sequitur, eam sequatur quoq; & cōtingentia, sed contingens possumus dicere in negatione, ut dicatur contingit non esse. est igitur quod necesse est esse, contingens nō esse. hoc autem falsum est. atq; hic quidem ordo sermonum est, ut in aliis fere omnibus perplexus atq; constrictus: alias enim similitudo enunciationum, alias id quod deest implicitam reddit obscuramq; sententiā. Quòd siquis Aristotelis uerbis seriem nostræ expositionis annectat, & quod illic propter similitudinē confusum est, per expositionis nostrę distinctionē ac separationem disgreget, quod uero in Airstotelis sermonibus minus est, hinc compenset, sententiæ ratio totius elucebit. Nunc ergo quoniam proposuit quæstionem, eam continenter exequitur his uerbis.

Manifestum est autem quod non omne poßibile uel esse uel ambulare, & opposita ualet. Sed est in quibus non sit uerum. Ac primum quidem in his quæ non secundum rationem poßunt, ut ignis calefactibilis est, & habet uim irrationabilem: ergo secundū rationem potestates eædē plurimorum etiam contrariorū sunt. irrationabiles uero nō omnes, sed quemadmodum dictū est, ignem nō est poßibile calefacere & nō calefacere, neq; quæcūq; alia semper agūt. Alia uero poßunt & secundum irrationabiles potestates simul opposita suscipere. sed hoc iccirco dictum est, quoniam omnis potestas oppositorum est, neq; quæcunq; secundum eandem speciem dicuntur.

77. Cum de possibilis, & necessarii consequentia dubitasset, cumq; si possibilitas necessitati cōsentiret, quod erat incommodum, uel si possibilitas rursus necessitatē sequeretur: necessitas ipsa cui possibilitas consentiret, in se & esse & nō esse susciperet. Nunc incongruentem ambiguitatem rationabili argumentatione dissoluit, dicens. Non uere illud metuit, ne possibilitas necessitatē consequēs, ipsam naturam necessitatis atq; rigorē frangeret, ut id quod necesse esset, in cōtingentiam permutetur. neq; enim inquit, omne quod possibile est esse, & possibile est non esse. Sunt enim plura quæ unam tantum uim continent, & ad negationē nullo modo sunt apta, ut in his possibilitatibus, quas irrationabilis actus efficit. nam cū sit possibile ignē calefacere, non est possibile ut non calefaciat. Quare hæc potestas non potest opposita. Siqua enim potestas opposita potest, illa & non esse potest & esse, & facere & non facere: quæ uero non potest opposita, unam rem tantum potest, quæ affirmationem tantum dat, negationem uero repudiat. Si quis enim ponat possibilitatem necessitati consentire, non iccirco iam necesse est ipsam necessitatē in contingentiā uerti, cui contingenti. s. possibilitas consentit. Non enim inquit, omne possibile utrumq; potest, idest & posse esse & posse non esse. Atq; ideo non omne possibile contingentiæ consentit. docet autē hoc his modis. In his inquit quæ non secundū rationem possunt, possibilitas quæ esse dicitur, nō ualet opposita. ut ignem calefacere irrationabile est. nulla enim ratio est cur ignis calefaciat. Omnium nanq; quæ naturaliter fiunt nulla ratio est: ergo hæc quorū potestas irrationabilis est, non possunt opposita. ut ignis nō potest calefacere, & non calefaccre. Si enim utrumq; possunt, opposita possunt. Calefacere enim, & non calefacere opposita sunt. Cum ergo irrationabiles potestates opposita non habeant agendi facultatē, illa quæ secundum rationē fiunt, ad oppositorū actum poterunt teneri, ut quicquid ex uoluntate & ratione conceptum est, ad utrunq; ualeat. Medicinam nanq; mihi exercere & possibile est, & possibile non est: uel rursus ambulare, & non ambulare. Qd enim quisquis animi ratione, uel appetentia uult, hoc ex ratione uenire dicitur. Et in his omnibus illa potestas est, quæ ad utrunque ualeat, idest ad affirmationem & negationem; ut fit scilicet & non fit. In his autem quæ sunt irrationabilia, licet in solis uenire posit, ut ea potestas quæ dicitur, non etiam posit opposita: tamen non omnis irrationabilis potestas opposita non potest, ut aqua & frigida & humida est, ergo & frigescere potest facile & humectari, sed eadem per mutata in calidam potest frigescendi uim non habere, cum non posit humectandi amittere potestatem, dum aqua fit. quocirca non omnis potestas ualet opposita, sed ualet quidem opposita potestas ea quæ secundū rationabiles motus ualuit. Illa uero potestas quæ opposita nō ualet, in solis irrationabilibus inuenitur. licet non in omnibus. Sunt enim irrationabiles potestates, q̇ utrunq; possunt, ut id quod dictum est de aquæ frigore. Et tota quidē sententiæ uis talis est. Nūc quis sit sermonū ordo explicetur. Manifestū est inquit, ꝙ nō omne possibile uel esse uel ambulare, opposita ualet. Quod ita dictū esse manifestum est, non ut putaremus, ꝙ omne qd ambulare potest, uel quod esse potest, non posit opposita, idest nō posit nō esse. hoc. n. uidetur textus ostēdere, sed nemo ita intelligat, potiusq; sic dictum uideatur. Manifestum est ꝙ non omne possibile, ut possibile frequenter solemus usurpare, cū dicimus possibile esse ambulare opposita ualet. Neq; enim omnis potestas affirmationi negationiq; conuenit. Sed sunt quædā quæ unum tantum possunt, ut supra iam diximus: atq; hoc apertius intelligitur, si ita dicamus. Manifestum est enim ꝙ non omne possibile & opposita ualet, quoniā scilicet possibile frequenter & de esse & de ambulare prædicamus. hoc ita cogitans, facilius quis agnoscit, quid ipsius textus uerba denuncient, cū etiam adminiculari quis debeat obscuris sensibus patientia atq; consensu, qd ad sententiam potius dicentis spectet, & si sermonum ratio ita nō habeat. Hoc ergo ita constituto manifestū est. s. non omnes potestates opposita ualere, sed esse quasdam in quibus non sit uerum dicere ꝙ opposita ualent. & datur exemplum. In his quidem quæ irrationabiliter possunt, id est non secundum aliquam rationem, quarum scilicet potestatū reddi ratio non potest, quod ipsarum sit natura. ut ꝙ ignis calefactibilis est, iccirco de eo ratio reddi non potest. hoc nanq; illi naturaliter adest, ut hæc quidem ignis potestas nō ualeat opposita, licet sit irrationabilis. Quæ uero rationabiles sunt, & secundum rationabilem potestatem eædē plurimorum etiam contrariorum sunt. nam quibus ratio dominatur, ad utraq; opposita natura ipsorum apta est, ut eædem potestates sint plurimorū, quæ sunt contraria. ut si est mihi possibile ambulare, quoniam hoc ex ratione & uoluntate fit, fit possibile non ambulare, & est hoc potestatis nō unius, sed plurimorū, eorumq; contrariorum. licet enim affirmatio & negatio sit quodāmodo ambulare & non ambulare: tamen nūc ab Aristotele in contrarii uice disponitur, & hoc quidem in omnibus rationabilibus potestatibus planum est, eas plurimorū esse contrariorum, & opposita ualere. quæ uero secundum rationem nō sunt, licet sint quædā quę opposita ualeāt, non tamen omnia. nam cū aqua frigefaciendi habeat potestatem, quod irrationabile est: est ei rursus alia potestas calefaciendi, cū ipsa sit calefacta, sed nō in omnibus potestatibus irrationabilius hoc inueniri potest. Ignis enim (ut dictū est) unā calefaciendi tantum uidetur habere potestatē. hoc enim est quod ait, irrationabiles uero non omnes, idest opposita ualent, sed quēadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere, & non calefacere: daturq; in omnibus regula, quæ nō sint possibilia contrariorum, ea. s. quæ semper unam rem actu continent, ut ignis semper calet, Sol semper mouetur, & cętera huiusmodi. quod per hoc ait, quod dixit, Neque quæcunq; alia semper agunt. Alia uero possunt quædā opposita etiā secundū irrationabiles potestates, ut dictū est de aqua. Sed hoc iccirco dictū esse testatur, ut cognosceremus nihil euenire contrariorum, siquis diceret possibilitatem necessario consentire. Cum enim non omnis possibilitas contraria ualeret, ea. s. necessitati consentit, quæ contraria non ualet, sed unam rem semper agit. hoc est enim quod ait, Sed hoc quidem iccirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, nec quæcunq; secundum eandem speciem dicuntur. Quod ait, Neque quæcunq; secundum eandem speciem dicuntur, tale est. Non modo omne quod dicitur possibile contrariorum esse non potest, sed etiam ea quæ sub eadem specie sunt, quædam contraria non possunt, ut ea quæ sunt irrationabilium. nam cum omnium irrationabiliū in eo quod irrationabilia sunt, una sit species, tamen ne in

his quidem inueniri potest, ut in omnibus eadem sit contrariorũ potestas, ut de igne quod supra dictum est. nam cũ eius irrationabilis sit potestas, non tamen talis est, ut ad contraria transferatur. Recte igitur dictũ est, quoniam neq; quæ sub eadem specie sunt, poterunt omnia contrariorũ esse potẽtia. nam cum ignis potestas cum aliis omnibus potestatibus irrationabilibus sub ea sit specie, quæ irrationabilis est potestas, tamen non ualet opposita. Atq; hoc quidem quod attentare posit totã quęstionem, nõ tñ ualidissime dissoluere prædiximus. Quod uero maxime dirigat dubitationẽ ambiguitatemq; cõstituat, ipse cõtinuata oratione addidit dicẽs.

Quædam uero potestates æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliter dicitur, sed hoc quidem quoniam uerum est, ut in actu, ut possibile est ambulare, quoniam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniã iam est actu quod dicitur possibile. Illud uero quoniam forsitan aget, ut possibile est ambulare, quoniã forsan ambulabit, & hæc quidem in mobilis solis est potestas, illa uero, & in immobilibus: In utrisq; autem uerum est dicere, nõ impossibile esse ambulare, uel esse, & quod ambulat iam, & agit & ambulabile est. Sic ergo possibile nõ est, uerum de necessario simpliciter dicere, alterum autem dicere uerum est. Quare, quoniam partem uniuersale sequitur, illud quod ex necessitate est; sequitur posse esse, sed non omnino.

78. Quid hæc sententia contineret. quam nunc Aristoteles proposuit, quinto quidem libro diligenter expressimus, & nunc eam breuiter exequamur. Expositionis enim causa doctrinæq; hunc secundũ nos expositionis sumimus laborem, non augendi prolixitate fastidii. Talis ergo est sentẽtia tota. Possibile quod frequenter in rebus dicimus nõ simpliciter dicitur. Atq; ideo, quoniã possibile a potestate traductũ est, ut ipsa quoq; potestas equiuocũ est. Hoc hinc manifestũ est, ꝙ quædam possibilitates ad hoc dicuntur non quoniam aguntur, sed quoniã ut agantur nihil impedit. ut si de aliquo sano corpore omnibusq; aliis quẽ impedire poterant remotis, sedente, dicatur possibile esse ambulare eum, nõ quoniá ambulat, sed quoniam ut ambulet nihil omnino prohibet. Quædã uero possibilitates ita dicuntur, quoniam iam actu sunt atq; aguntur, ut siquis de ambulãte homine dicat, possibile esse eum ambulare. atq; ideo ea possibilitas quæ nõ secundum actum aliquem dicitur, sed secundum id quod posset agere, dicitur eo ꝙ agere nõ prohibetur, a potestate possibilitas nominatur uero, quæ iam agit atq; in actu est, actus ipse possibilitas appellatur. Duæ uero sunt significationes possibilitatis: una, quæ eam possibilitatem designat, quæ est potestate, quæ secundũ actum non sit: Altera, quæ eam possibilitatem significat, quæ actu sit. Hæc autem possibilitas q̃ iam actu est, aut ex potestate ad actum transit, aut semper in actu naturaliter fuit. ut cũ homo ex eo quod sedet, nõ ambulat, potest ambulare, atq; ideo ex potestate in actũ uertitur. Sol uero cũ mouetur, nunquam ex potestate in actum uertitur. Neq; enim aliquando hunc motũ non egit. Neq; ignis ut nunc calecet, aliquando non caluit. Ergo ea rursus possibilitas, quæ secundũ actum aliquem dicitur, duas intra se species continet: unam: quæ talem actũ possibilitatis designet, quemq; non esse nõ liceat, & hæc dicitur necessaria, quæ nũquam ex potestate in actum uertitur, sed in actu naturaliter mansit: Alteram uero quam liceat & non esse, quæ scilicet ex potestate in actum migrauit, & hoc non necessarium cũ sit actu, & hæc talis possibilitas, quæ ex potestate in actum uertitur, in solis mobilibus est, hoc est quæ moueri possunt. hæc autẽ sunt corporalia, incorporalia uero non moueri, quibus rationibus astruatur, paulopost dicemus. Illæ uero quæ semper in actu proprię naturę qualitate manserunt & in mobilibus inueniuntur. ut igni calor qui semper actu, & nunquã fuerit potestate, & in his quæ sunt immobilia, hæc autẽ sunt incorporalia & diuina. Quare possibilitas ea quæ ex potestate in actum migrauit, solorum est corruptibiliũ & corporaliũ. Ea uero quæ semper actu fuit, diuinis corporalibusq; communis est. ut igitur tota ratio breuiter attingatur, ita dicendum est, possibilitas æquiuoca est & multa significans. Est n. una possibilitas, quæ ipsa quidem cum non sit in actu, esse posit. atque ideo de ea possibilitas prædicatur. Est autem alia quæ iam est actu, hæc autem quæ iam actu est, non æquiuoca est, sed genus, habet enim sub se species eã possibilitatem, quæ actu quidem est, sed ex potestate migrauit. aliam uero quæ actu est, sed ex potestate non migrauit. Et illa quidem quæ ex potestate non migrauit, ipsa dicitur necessaria, quę nunquã relinquit subiectum: Illa uero quæ ex potestate ad actum transit, sine ulla dubitatione dicitur non necessaria. iccirco ꝙ poterit relinquere aliquando subiectũ. Sed de his utrisq;, scilicet quæ uel in potestate, uel in actu, possibilitates dicuntur, communis esse poterit prædicatio, si dicamus utrasq; esse non impossibiles. nã & qui potest ambulare cum non ambulet, & qui iam ambulat, uerum est de his dicere, ꝙ non est impossibile eos id agere quod possunt agere, uel agunt. Cum uero sub significatione possibilitatis duo sint, una possibilitas quæ actu nõ est: Alia uero quæ actu est. Illa possibilitas quæ secundum potestatẽ dicitur, necessariæ non accommodatur, neq; aliquando necessitati poterit consentire. Restat igitur ut sub ea pluralitate necessitas ponatur, quę actu est. sed ea quoq; habet unam speciem, per quã ex potestate in actum migrat, quæ est non necessaria. quare ne in hac quidẽ poni potest necessitas. Restat igitur, ut quoniam id quod necesse est esse, nullus negat esse possibile. Sub possibili autem est & ea quæ potestate esse dicitur. Sed necessitas non ponitur neq; sub ea potestate quæ actu est, & subiectũ poterit relinquere. sed ponatur sub eo actu qui subiectum relinquere non potest. ut sit necessitas, possibilitas, q̃ actum & subiectum nunquam relinquat, eo quod ad actum ex potestate non uenerit. Species igitur quædam erit, necessitas possibilitatis. siquidem illic ponitur ubi est ea possibilitas quæ actu semper est. quod si speciem sequitur genus, & ubi est species, genus deesse non potest, sequitur speciem suam, id est necessitatem genus proprium, id est possibilitas, sed non omne. Ea uero possibilitas necessitatem non sequitur, quæ potestate tantum est, non etiam actu: neq; ea quæ cum sit actu, relinquere subiectum potest, sed ea tantum quæ cum actu sit, nunquam poterit a subiecto discedere. Sequitur ergo possibilitas necessitatem, nihilq; euenit impossibile, sed ea ut dictum est quæ in actu sit, & nunquam in subiecto natura esse desistat. Totus quidem sensus huiusmodi est, ratio uero uerborum ita constabit. Quædam uero inquit potestates æquiuocæ sunt, sed hoc iccirco dictum est, quoniam non omnis potestas æquiuoca est. Est enim potestas quæ ut genus sit, ea scilicet quæ secundum actum prædicatur. Quemadmodum autem quædam potestates æquiuocæ sint, exequitur dicens. Possibile enim non simpliciter dicitur, & hoc partitur. sed hoc quidem quoniam uerum est, ut in actu. ut possibile est ambulare, quoniam iam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam iam est actu quod dicitur possibile. Hoc planius nihil poterit demonstrari, quã si illud possibile dicatur, quod iam agitur. Quod siquis possibile esse neget, hoc ait & fieri atq; esse dicit. quod impossibile est, sed hoc omnem modum rationabilitatis excedit. Aliam uero partem significationis possibilitatis hanc dicit. Illud uero quod forsitan aget, & dat huius exemplũ, ut possibile est ambulare, quoniam ambulabit. non ergo quod iam agit, sed quod forsitan aget, id est quod ut agat fortasse nihil prohibet. Et hoc quidem inquit in mobilibus solis est potestas, hæc scilicet potestas, quæ potestate dicitur non secundum actum. Mobilia uero, ut dictum est, sola corpora dicit. Illa uero id est quæ actu est, & in immobilibus, atq; ideo addidit hoc cum dicit, & in immobilibus, ut non suspicemur tn solis esse diuinis actus possibilitatem, sed etiam in mortalibus atque corporeis. In utrisq; uero uerum est dicere, non impossibile esse ambulare, uel esse, quod ambulat iam, & quod agit & ambulabile est. In utrisque inquit significationibus una prædicatio poterit conuenire, ut dicamus non esse impossibile uel ambulare quod iam ambulat, uel ambulare quod potest ambulare & non ambulat,

aulat,

bulat. quod per hoc ait, quod diximus ambulabile est. Ambulabile enim est, quod non quidem ambulat, possit tamen ambulare. His addit, sic igitur possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere, id est sic possibile, quemadmodum æquiuoce possibilitas prædicatur, non est uerũ de necessario simpliciter & uniuersaliter atq; omnino prædicare, hoc est non omne possibile necessario consentit. Alterum autem, id est possibile uerum est, hoc est de necessario prædicare. Illud scilicet quod secundum actum dicitur immutabile. Quare, quoniam partem suam, id est speciem, id quod est uniuersale, id est genus sequitur, illud quod ex necessitate est, quod scilicet species est possibilitatis, sequitur posse esse, id est possibilitas, sed non inquit omnino. nam illa possibilitas, quæ in actu prædicatur, & relinquere subiectum potest, non sequitur necessitatem: sed ea tantum quæ cum in actu sit, neque ex potestate in actum uenitur, neque poterit subiectum relinquere. Atque hæc quidem quæ Aristoteles dixit huiusmodi sunt. Quæ uero nos distulimus, ut doceremus immobilia esse diuina: Mobilia uero sola corpora uocari, breuissime demonstrandum est. Sex motus species esse manifestum est, sicut in prædicamentorum libro Aristoteles digessit, quanquam hoc in physicis permutauerit, sed nunc ita ponamus, tanquam si omnino sex sint. Si secundum nullam motus speciem moueri diuina atque incorporalia ratio declarauerit, ordine conuincitur non moueri diuina. Ergo quæ neque generantur, neque corrumpuntur, neque crescunt, neque minuuntur, neque de loco in locum transeunt, quippe quæ plenitudine naturæ suæ ubiq; tota sunt, nec de Deo aliquid intelligi fas est, nec rursus aliquibus passionibus permutantur. Quod si secundum nullum horum motuum diuinarum rerum permutabilis est natura: manifestum est ea omnino non esse mobilia, atque sex motus hos solis corporibus euenire. Atque hæc quidem de plurimis, quæ de ea re possunt dici rationibus atque argumentis, libasse sufficiat. Nunc quoniam Aristoteles consentire necessario possibilitatem non omnem docuit, & quæ ei conueniret expressit, rursus de ipsorum consequentia, & quid primo & quid posterius poni debeat, memoriter subiicit dicens.

Et est quidẽ fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium, uel esse, uel non esse. Et alia ut horũ consequentia considerare oportet. Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est, secundum actũ est. Quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt, & hæc quæ sine potestate sunt, actu sunt, ut primæ substantiæ. Alia uero sunt actu cum possibilitate, quæ natura quidẽ priora sunt, tempore uero posteriora. Alia uero nunquam sunt actu, sed potestate solum.

79. Postquam de possibilis & necessarii consequentia quid uideretur exposuit, hæc ad emendationem quodammodo superioris ordinis apponit. Et quoniam superius a possibili inchoans, cæteras omnes propositiones, ad possibile & cõtingens, & ad eorum consensum reduxit: nunc hoc rationabiliter mutat, ut non potius a possibilitate inchoandũ sit, sed a necessitate. nam siquis aduertat diligentius superiorem descriptionem, primo positum est possibile & contingens. & ad eadem cunctorum sensus relatus est. Nunc hoc permutandum uidetur. Dicit enim fortasse hoc esse rectius, ut magis propositionum consequentia a necessariis inchoetur. Est autem totus sensus huiusmodi. Quoniam inquit, necessaria sempiterna sunt, quæ autem sempiterna sunt, omnium aliorum quæ sempiterna non sunt, principium sunt: necesse est ut id quod necessariũ est, cæteris omnibus prius esse uideatur. ergo consequentiæ quoque eodem modo faciendæ sunt, ut primum quidem necessitas, post uero possibilitas, & cætera proponantur, sintque consequentiæ hoc modo.

Necesse est esse	Non necesse est esse
Non possibile est non esse	Possibile est non esse
Non contingens est nõ esse	Contingens est non esse
Impossibile est non esse	Non impossibile est nõ esse
Necesse est non esse	Non necesse est non esse
Non possibile est esse	Possibile est esse
Non contingens est esse	Contingens est esse
Impossibile est esse	Non impossibile est esse

Vides ne igitur ut primo quidem necesse esse, & non necesse esse propositum sit? secundo uero loco ad necessitatis cætera consensum consequentiamq; relata sint? Hoc est ergo quod dixit fortasse principium quoddam esse omnium uel esse uel non esse, id quod esset necessarium, ut a necessario speculandarum propositionum principium sumeretur, quod esse aliarum propositionum uel non esse secundum consequentiam consensum constitueret: & quoniã prius positum est necesse esse, huic consentit ea quæ dicit, non possibile non esse. Istius ergo propositionis quæ dicit, non esse possibile ut non sit, quæ scilicet non esse denunciat (tollit enim possibile quod nondum est) principium est necessitas, cui sine ulla dubitatione consentit. & rursus quoniam ei quæ dicit, non necesse esse, consentit ea quæ dicit, possibile esse nõ esse. huius propositionis quæ aliquid esse constituit, i. possibile, principiũ est ea ꝓpositio quæ dicit, nõ necesse esse. Ergo siue affirmatiue necessitas proponatur, siue negatiue, uidetur quoddã principiũ esse cæterorum, & cætera uelut his, id est necessariis, cõsequentia iudicari oportere. Et hoc est quod ait, Et alia ut horũ consequentia cõsiderare oportet. Cur autẽ illud eueniat, cõsequenter ostendit dicens. Quoniã ea q̃ necessaria sunt, actu sunt, ut frequenter supra monstratum est. ea uero quæ necessaria sunt, sempiterna sunt, quæ uero sempiterna sunt, priora sunt his quorũ sunt huiusmodi potestates, q̃ in actu nondum sunt: manifestũ est, ꝙ & quæ actu sunt, & ex potestate ad actũ non ueniunt, priora sunt. sed de eo actu loquimur, qui ex potestate ad actum non uenit, sed semper actu propriæ naturæ cõstitutione permansit. ut cum ignis calet, uel Sol mouetur, & cætera huiusmodi, ita sunt, ut actũ nunquam relinquerint, neq; ab his actus abfuerit aliquando, neq; ex potestate ad hũc uenerint actum. Quoniam ergo huiusmodi fuerunt, ut semper essent, quæ autem semper sunt, ea omnibus sunt priora, erũt etiam potestate secundum propriã naturã priora, sed quæ priora sunt, sempiterna sunt. & rursus, eadẽ necessaria sunt actu, & necesse est ut ea q̃ actu sunt, his quæ sunt potestate priora sint. Post hæc fit rerum diuisio ab Aristotele hoc modo. Rerum aliæ sunt actu semper, q̃ ex potestate nõ uenerint, & istę sunt quarũ nullæ sunt potestates, sed semper in actu sunt. Aliæ uero, quæ ex potestate in actũ remigrarunt, quarum quidẽ substantia & actus secundum tempus posterior est potestate, natura uero prior. In omnibus .n. illud quod est actu, prius est & nobilius, quã id quod potestate est. Illud .n. quod potestate est, adhuc ad actũ festinat. & ideo perfectio quædam actus est, potestas uero adhuc quiddã est imperfectum, quod tunc perficitur, cum ad actum aliquando peruenitur. Quod autẽ perfectũ est, eo quod est imperfectũ, generosius & prius esse manifestum est. nam si res quæ ad actum suum ex potestate uenerunt, prius fuerunt potestate, post uero actu, ergo actus earũ rerum posterior est potestate si ad tempus referamus, prior uero eadẽ potestate, si ad naturã. & hoc est quod ait, Alias res esse quæ cum possibilitate sunt, & actu sunt: sed actum potestate tempore quidem posteriorem habent, natura uero priorem. Quasdam autem res esse in quibus sola potestas sit, nunquam actus, ut numerus infinitus. Crescere enim numerus potest in infinita. Quicunq; uero numerus dictus sit, uel centũ, uel mille, uel decem millia, & cæteri, finitus esse necesse est, ergo actu numerus nunquam est infinitus. Quoniam uero potest in infinita concrescere, iccirco solum potestate est infinitus. Eodẽ quoq; modo & tempus. Quantumcunque enim tempus dixeris finitum est, sed quoniam tempus potest in infinita concrescere, iccirco di-

cimus tempus esse infinitum, quod potestate sit infinitum nõ actu. Nihil enim actu poterit esse infinitum. Quod autem supra diximus, quæ semper actu essent primas esse substantias, non ita putandum est, Primas enim substantias dicere quẽadmodum in categoriis, ubi primas substantias indiuiduas dixit. hic autem primas substantias quæ semper actu sunt, idcirco nominat, quia, ut dictum est, quæ semper actu sunt, principalia cæterarum rerum sunt, atq; ideo primas substantias eas esse necesse est.

QVID AFFIRMATIONI MAGIS repugnet, negatio an prædicatum contrarium.

VTrum autem contraria sit affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, ut quæ dicit, quod omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, an omnis homo iustus est, ei quæ est omnis homo iniustus est, ut Callias iustus est, Callias iustus non est. Callias iniustus est, quænam harum contraria est?

80. Post propositionum consequentias pertractatas, & eas subtili inquisitione dispositas, illud exoritur inquirendũ, qđ magnã utilitatẽ ita præfert, ut quantũ in eo utilitatis sit, prima quoq; fronte legentiũ mentibus ingeratur. nam cum sit manifestũ, quod affirmationẽ opposita negatio semper oppugnet, maximeq; perimat uniuersalẽ affirmationem uniuersalis negatio; quoniamq; non ignoratur quod affirmatio priuatoria, quæ contrarium affirmat, ipsius quoq; contrarii perimat propositionẽ: quæritur quæ magis perimat magisq; oppugnet affirmatiuam, utrũ ne ea quæ uniuersalis negatio est, an ea quæ contrarii, uel priuationis affirmatio. Sit enim positum hanc esse affirmationẽ, quæ proponit, omnis homo iustus est, hanc ergo duæ perimũt propositiones, & uniuersalis. s. negatio q̃ dicit, nullus homo iustus est, & ea quæ priuationẽ iustitiæ prædicat affirmando, ea scilicet quæ dixit, omnis homo iniustus est. Affirmatio igitur q̃ proponit, omnis homo iustus est, perimitur & a negatione ꝓpria uniuersali q̃ dicit, nullus homo iustus est, & ab affirmatione priuatoria quæ ꝓponit. omnis homo iniustus est. Cum igitur ab utrisq; perimatur, quæ autẽ perimitur, ei quæ eam perimit uidetur esse contraria, quoniamq;, ut dictum est, a duobus perimitur, & duæ unius cõtrariæ esse nõ possunt, quę duarũ propositionum quas supra memorauimus, idest negationis uniuersalis & priuatoriæ affirmatiuæ, contraria sit uniuersali affirmationi superius cõprehensæ quærendũ est. In qua re quã sit utilis quæstio nullus ignorat, qui cogitat, quia nisi hoc ab Aristotele quæsitũ enodatumq; esset, magna foret dubitatio, an illud reciperetur, ut duo unius possent esse contraria, quod manifeste fieri nõ potest. nam cum duo unã rem perimant, quis esset qui dubitaret aut unam rem duabus opponi. aut duabus unam rem perimentibus quæri oportere, quæ magis earum uideretur contraria? Contrarias autẽ dicimus, non secundũ eum modum quem Aristoteles in prædicamentis explicuit, sed tantum ad id qđ res rem, uel propositio perimit propositionẽ, ut quasi hoc modo quæratur. Affirmatio uniuersalis secundũ quam magis perimitur? utrumne secundũ eam quę uniuersalis est negatio, aut secundũ eam quæ uel priuationẽ prædicat, uel quodlibet aliud, quod ex ipsa oppositionem uim cõtrarii repræsentet? unde etiã illud latere nõ oportet uniuersali esse dubium inter uniuersalem affirmatione priuatoriam, & uniuersalem negationem, quæ esset opposita contrarie. Supra enim iam dictum est, affirmationi uniuersali negationẽ uniuersalem esse contrariam: Sed hic, ut dictum est, non hoc dicitur, sed illud potius, quæ magis perimat rem. nam quæ magis perimit, ea propemodum uidebitur esse magis contraria. Atque ideo non solum de uniuersalibus proposuit, sed ne suspiraretur quis, quòd illam contrarietatem diceret, quam uel in prædicamentis locutus est, uel rursus supra cum de uniuersali affirmatione & negatione loqueretur, de particularibus adiecit, quibus non erant contrariæ affirmatio & negatio. nam si recte superius comprehensa meminimus, affirmatio uniuersalis & negatio uniuersalis contrariæ esse dicebantur. Nec solũ hoc, sed etiã secundũ iustum & iniustum constituit quæstionẽ, ꝙ habitus & priuatio potius est, quam ulla cõtrarietas. Quare ut diximus intelligendum est, esse nunc in quæstione, quæ propositio quam propositionem proxime efficaciusq; destruat ac perimat, huius inquirendæ rei ratio extitet hoc modo.

Nam si ea quæ sunt in uoce, sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autem contraria est opinio contrarii, ut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus. etiam in his quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter sese habere. Quod si neq; illic contrarii opinatio contraria est, nec affirmatio affirmationi contraria erit, sed ea quæ est dicta negatio. Quare considerandum est, quæ opinatio uera, falsæ opinationi contraria sit, utrum negationis, an certe ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo. Est quædam opinatio uera boni, ꝙ bonum est. alia uero falsa, ꝙ bonum non est, alia quod malum est. quænam ergo harum contraria est ueræ, & si est una, secundum quam contraria?

81. Hæc est inuestigatio, quę magis sit uniuersali affirmationi contraria, utrumne priuatoria uniuersalis affirmatio, an uniuersalis negatio. Hinc sumitur, quod omnis fere proprietas, quã in uocibus necesse euenire est, ex opinionibus uenit, quas uoces ipsæ significant. Quod igitur quærendũ in uocibus est, hoc prius est in opinionibus perspiciendũ. Neq;. n. fieri potest ut cum uocũ significationes ex opinionibus ueniant, quas scilicet uoces ipsæ significant, nõ prius proprietates uocũ in opinionibus reperiantur. Requirendũ igitur est, quẽadmodum se ista in opinionibus posita habeant, ut quod in his fuerit repertũ, ad uoces rationabiliter transferatur. Quæratur igitur prius in opinionibus hoc modo. Si opinio priuatoria uniuersalis affirmationis magis est contraria opinioni simplicis uniuersalis affirmationis, quam opinio uniuersalis negationis: manifestũ est, ꝙ priuatoria uniuersalis affirmatio magis perimit uniuersalẽ simplicem affirmationẽ quam uniuersalis negatio. Quod si illud magis non reperit, sed quod opinio uniuersalis negationis opinionẽ uniuersalis affirmationis magis perimat potius, quam opinio priuatoriæ affirmationis: constat quod uniuersalis negatio magis contraria est uniuersali affirmationi potius, quã priuatoria affirmatio. Hoc autẽ ut inueniatur, ita faciẽdum est, ponatur opinio quædã uera, contra eam duæ falsæ, quarũ una affirmatio sit priuatoria, altera uniuersalis negatio. De duabus igitur falsis quam mendaciorem ratio inuenit, eam dicimus ueræ opinioni magis esse contrariã. Sint igitur tres opiniones una uera, duæ falsæ, & sit quidem uera hæc, quæ id quod bonum est, bonum esse arbitratur, ea scilicet quam dicit Aristoteles opinionem esse boni, quod bonum est, falsa uero una quæ quod bonum est, bonum non esse dicit, ea est quam dicit Aristoteles falsa boni quod nõ bonum. Reliqua quę id quod bonũ est, malũ esse arbitratur, ea est q̃ ab Aristotele dicta est opinio boni, ꝙ malum est. Ex his igitur tribus una uera duabus falsis quærendũ est, quæ magis sit cõtraria ueræ, sed qa cõtingit sæpe & negationẽ & priuationẽ unũ significare in his præsertim cõtrariis, in quibus nulla medietas inuenitur, addidit: & si est una secundũ q̃ cõtraria. Hoc autẽ huiusmodi est, in his cõtrariis in quibus nulla medietas est, idẽ negatio ualet qđ etiã priuatio. In his uero in quibus est quædam medietas, affirmatio priuatoria & negatio nõ eiusdem significatione sunt. Age enim, sint huiusmodi contraria quæ sunt immediata, genitum esse & ingenitum esse. In contrariis igitur immediatis idem priuatoria affirmatio quod negatio ualet. In his autem quæ medietatẽ habent, nõ idẽ. Neq; enim æquum est dicere quemlibet illum esse malum, & rursus non esse bonum. nam cum bonũ negatur, potest aliquid medium audientis animus suspicari. cum uero malũ ponitur, tota audientis suspicatio in contrarium relecta est. atq; ideo nõ idem significant. Sed quia sæpe (ut dictum est)

priuatio

priuatio uel contrarietas negationi consentit, quoties tales quædam propositiones repetiuntur, in quibus nihil negatione discrepet priuatoria affirmatio, quærendum est, ut Aristoteli uidetur, secundū quam potius pcolationem, uel opinionē ueræ affirmationi uel opinioni contraria propositio uel opinio fiat. Quanquam enim interdum idem significent, alio tamen modo ipsis propositionibus utimur. nam qui negationem ponit, id quod est dicit non esse, qui uero priuationem id quod non est dicit esse. Cum igitur diuersum initium, & diuersa intentio quodammodo sit propositionum sub eadem significatione, & quæ earū magis ueræ propositioni cōtraria sit, & secundū quem motum animi magis uera propositio perimatur, quærendum est. Hoc est enim quod ait. & si est una, secundū quam contraria. Non enim dicit ꝙ omnino negatio & priuatio unum sunt: sed in his in quibus idem sunt, hoc est in immediatis contrariis, & quando idem significant. quoniā non secundū unum motum animi, unā significationē dicunt, qui contrarium uel priuationē ponūt, & qui negationem secundum quam contraria magis est propositio, utrum ne secundum eam quæ priuationem ponit, an secundum eam quæ negationem. Post hæc quemadmodum sit contrarietatis natura designat.

Nam arbitrari cōtrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quod bonum est, & mali quod malum est, eadem est fortasse opinio & uera, siue plures, siue una sit. Sunt autem contraria ista, sed non in eo quod contrariorum sunt contraria, sed magis in eo quod contrarie.

82. Sensus quidem breuiter expeditus, sed summa rationis ueritate cōtextus est. Cum enim de contrariis disputat, quēadmodū contrariæ opiniones esse possint, prima frōte disponit. Arbitrabantur .n. quidam cōtrarias esse opiniones, quæ de contrariis aliquid arbitrarentur, sed hoc falsum esse conuincitur. Neq; enim si bonum & malum contrariū est, & aliquid de bono & malo opinetur, mox necesse est, ut cōtrarietas subsequatur. Age enim quilibet de bono opinetur, ꝙ bonū est, rursus de malo opinetur, ꝙ malum est. Cum igitur idē de bono, & malo opinetur: illud ꝙ bonū est, hoc ꝙ malum, tamen contrariæ opiniones non sunt. Neque enim contrarium est, opinari id quod bonū est, bonum esse, & id quod malū est, malum esse: utræq; enim ueræ sunt. Opinionum aūt contrarietas ueritate & falsitate agnoscitur. Hoc aūt modo huiusmodi opiniones contrariæ esse possunt, quæ de eadem quodammodo affectione animi proficiscuntur, idest opiniones cognoscentes quicquam, quod uerum est. Non igitur siquis contrariorū aliā opinionem habeat, & quicquā de contrariis arbitretur, statim necesse est subsequi in opinionibus contrarietatem. Ergo non est contrarietas opinionū in ea arbitratione, quæ contrariorū est, uel quæ de contrariis habetur: sed potius cōtrarietas in opinionibus tunc fit, quoties de una eadēq; re contrariæ quis opinatur. ut quælibet res sit proposita bona, de ea siquis cōtrario modo opinetur ꝙ bonum est, de eadē rursus ꝙ malū est, opinio quæ id qd' est bonum, bonum esse putat, uera est: altera uero quæ id quod est bonum, malum esse arbitratur, falsa est. Vera aūt & falsa contrariæ sunt. Recte igitur has opiniones, quas ueritas falsitasq; disiungit, contrarias esse dicimus, etsi non contrariorū sunt, sed de una eademq; re per contrarietatē dictæ. Recte igitur dictū est, non oportere definire contrarias opiniones in eo quod contrariorū sint, sed potius in eo, quod de eadem re contrarie suspicentur. Ordo uero sermonū talis est. nam arbitrari, inquit, contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorū sint, idest in eo quod quædam de contrariis opinentur, falsum est. Quomodo autem falsum sit ipse declarat. Boni enim ꝙ bonum est, & mali ꝙ malum est, eadem fortasse est, idest non sibi sunt contrariæ opiniones, sed utræq; idem sunt, Quemadmodum autem idem sint, ipse subiungit dicens, & uera. Idcirco enim idem sunt, quia ueræ sunt. Contrarietas autem in ueritate, ut dictum est, & falsitate est posita. Quare si consentiunt, idem in ueritate, & falsitate esse uidebuntur. Nec hic numerositas impediet. siue enim plures, siue una sit, in eo quod ueræ sunt, idem sunt. Sunt autem, inquit, ista contraria, idest quæ in opinionibus uersantur, sed non in eo quod uel contrariorum sunt, uel de contrariis arbitrantur, contrariæ opiniones inueniuntur: sed ipsorum contrarietas inde nascitur, ꝙ de una re cōtrario modo opinantur. hoc est quod ait, Sed magis in eo quod contrarie. hic aūt contrarie aduerbii loco positum est tanquam si diceret, sed magis ea re cōtrariæ sunt, ꝙ cōtrarie opinantur, & subintelligimus de una.s.re. Si enim de una re nō cōtrarie opinentur, sed de pluribus, poterunt nō esse contrariæ. Quod facile cautæq; perspiciēs unusquisq; reperiet.

Si ergo est boni quod est bonū opinatio, alia uero quod nō est bonum. Est uero & alia quod aliquid aliud est, quod non est, neque potest esse. Aliarum quidem nulla ponenda est, neq; quæcunque esse, quod non est, opinantur: neque quæcunq; non esse quod est, (Infinita enim utræque sunt, & quæ esse opinantur quod non est, & quæ non esse, quod est) sed in quibus est fallacia. Hæ autem sunt, ex quibus sunt generationes. ex oppositis uero sunt generationes, quare etiam fallacia.

83. Validam quidem sententiam breuissimis sermonibus clausit, cuius, ut breuiter dicendum sit, hæc uis est Qui de cōtrarietate propositionum nosse quærebat, debebat primo, quæ propositionū esset infinitas cōstituere. atq; ad eam uim contrarietatis aptare. In omnibus enim contrariis unum uni contrarium est. Si aūt sit quædam in propositionibus infinitas, illa tota infinitas propositionum uni propositioni cōtraria esse nō poterit. Hoc sumendo, totū textum argumentationis ingreditur. Atq; non solum expectari oportet in propositionibus, ꝙ falsa ueræ sit contraria, sed quod inter omnes falsas illa falsa sit ueræ contraria, quæ una est & non infinita. Possunt aūt esse infinitæ propositiones & falsæ, potest una finita, eadē quoq; falsa, quæ ueræ contraria esse rationabiliter ponenda est. Volens ergo constituere ꝙ negatio potius contraria sit affirmationi, quam ea affirmatio quæ contrariū ponit, hoc dicit. Potest, inquit, esse opinatio quædā, quæ id quod est de una quaq; re esse opinetur. Est ēt alia, quæ id quod nō est, rem illam esse arbitretur. Est aūt alia, q̄ id quod secum habet res illa proposita, non eam habere putet. Est rursus alia, quæ id quod est res ipsa, non eam id esse arbitretur. Vt aūt hoc peruagatum luceat exemplū, sumpsi propositū, de quo opinaretur aliquis id quod est bonum. Siquis igitur hoc bonum bonum esse opinetur, uere opinabitur. Rursus siquis hoc esse bonum, quod non est bonum putet, false opinabitur. ut siquis arbitretur ꝙ lædit, ꝙ inutile est, ꝙ iniustū est: is ea de bono opinabitur quæ non sunt, & hoc falsum est. Rursus qui id quod in se habet bonum, non habere arbitratur, is opinabitur hoc modo, bonū non est utile, bonū non est iustum, bonum non est expetendū, & is quoque fallitur. Quod siquis sit, qui hoc ipsum quod est bonum, non esse bonū arbitretur, ut non putet bonū neq; malum esse id, quod non est, neq; expetendū esse id quod in se habet, sed id quod est ipsum bonū, idest ipsam boni essentiam, ita arbitretur bonum non esse bonū, cæteræ igitur omnes opiniones infinitæ sunt. Possumus enim permulta colligere falsa, quæ cū non sint de unaquaq; re, ea tamen esse dicamus, ut in eo ipso bonū possum dicere, quia malū est, possum quia turpe, quia iniustū, quia uitabile, quia periculosum est, & cætera quecunq; in bono nullus inueniet, & hæc sunt infinita. Rursus possum dicere ea quæ habet bonū non esse in bono, ut si dicā bonum non esse utile, bonū non esse expetendum, bonū non esse quod auget, atq; hæc quidē rursus infinita sunt. Sed quando id quod est aliqua res aufert opinio, hoc facere nisi semel nō potest. Neq; enim aliqua per id effici possunt, si quod bonum est, non esse bonū arbitratur. ergo cæteræ quæcunq; aut id quod non est, esse arbitrantur, aut id quod habet in se bonum, non habere arbitrantur, falsæ sunt, sed in infinitum. Bonum autem nunc ita usurpat, tanquam si dicat bonitas. Siquis autem ipsam bonitatem non esse bonū

arbitretur, is & fallax est, & definito modo falsus est. Sed in falsis quæ definita sunt, & una numero, ea magis & proxime ueris uidentur esse cõtraria. una enim res semper uni rei est cõtraria. Quocirca hæc recte magis contraria est, quæ negat, id quod est potius, quã ea q̃ negat, uel id q̃d in se habet, uel affirmat quod in se non habet. Hoc autem ut clauderet non recto sermone usus est, sed ad quiddã aliud orationem detorsit, quæ res confusionem non minimã fecit. nam cum dixisset non debere nos illas potius ponere contrarias ueræ opinioni, quæ infinitæ sunt, subiunxit, illud quod ait, sed in quibus est fallacia. hæ aũt sunt ex his, ex quibus sunt & generationes. Hoc aũt talem sententiã claudit, inquit, opiniones ueris opinionibus opponendũ esse contrarias, in quibus principiũ est fallaciæ. Fallaciæ aũt ex his nascuntur, ex quibus etiã generationes, generationes aũt in oppositis inueniuntur, hoc aũt tale est. Omnis generatio ex permutatione eius quod fuit, surgit nisi enim id quod fuit, prius esse defierit, non potest esse generatio. Omne enim quod gignitur, in aliã quodammodo formã substantiæ permutatur. Ergo cũ non fuerit id q̃d fuit, tunc gignitur, & est quodã aliud quam fuerit. & qui fallitur, id quod est quælibet res nõ esse arbitratur. nã qui quod bonũ est, malũ esse putat, fallitur, sed fieri aliter non potest, ut sit malum nisi non sit bonũ, & de cæteris eodẽ modo Fallacia igitur est, & principiũ fallaciæ, cum quis id quod est aliqua res, non eã esse arbitratur. Hæc autem fallaciã ex his est, ex quibus sunt generationes. Omnis enim generatio ut dixit, ex detrimento surgit, ut quod fit dulce, non fit ex albo, sed non dulci. Et rursus quod fit albũ non fit ex duro, sed ex non albo, & cæteræ generationes ex negationibus potius proficiscuntur, & est prima fallacia. Quod si ibi prima fallaria ex quibus sunt generationes, ubi integerrima falsitas est & ꝓxima ueræ opinioni: nõ hæc autem nisi in oppositis reperiuntur, hoc est in affirmationibus & negationibus: dubium non est quin negationis opinatio magis contraria sit et opinioni, quæ contrarium aliquid in arbitratione confirmat. Et sensus quidem huiusmodi est, uerba autem sese sic habent. Si ergo, inquit, est boni, quòd bonum est opinatio, quæ scilicet uera est. Est autem quod non bonum est, quæ falsa est ac definita. Est uero quòd aliquid aliud est, quod non est, neque potest esse, idest ea quæ id esse ascribit quod non est. aliarum quidem omnium nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinatur, id est quæ id quod non est res proposita, eam esse putat; neque quæcunque non esse quod est, idest neq; ea quæ id quod habet res proposita in opinionibus negat. Cur autem ista non opinantur contrarie, docet hoc modo. Infinitæ enim, inquit, utræque sunt, & quæ opinantur, quod non est, & quæ non esse quod est. sed quæ magis ponenda est? In quibus est, inquit, fallacia, idest in quibus principium fallaciæ est. Principium autem fallaciæ unde ducitur? ex his ducitur, ex quibus sunt & generationes. unde autem sunt generationes? ex oppositis. Omnis enim, ut dictum est, generatio, ex eo quod non est, in id quod est surgit, quod scilicet ad negationem uergit. Quare, inquit, etiam fallacia & principium fallaciæ in oppositis inueniuntur, ubi etiam generationes, ex quibus est ipsa fallacia.

Si ergo quod bonum est, & bonum, & non malum est, & hoc quidem secundum se, illud uero secundum accidens. Accidit enim ei malum non esse, magis autem est in uno quoque uera, quæ secundum se est: & falsa, siquidem & uera. Ergo ea quæ est, quod non est bonum, quod bonum est, eius quæ secundum se falsa est. Illa uero quæ est, quod malum est, eius quæ est secundum accidens. Quare magis erit falsa de bono ea, quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarij.

84. Licet hæc omnia primæ editionis cõmentario diligentissime explicuerimus, ne tamen curta expositio huius libri esse uideatur, hic quoq; eadem repetens explicabimus. Est namq; ingressus huius argumẽtationis huiusmodi. Si, inquit, uera posita propositione, plures sunt, quæ eam perimũt falsæ, illa inter eas ueræ propositioni magis erit contraria, quæcunq; magis est falsa. Quærendum igitur est, quæ inter plures falsas propositiones magis falsa sit, ut ea ueræ propositioni magis uideatur esse contraria. hoc autem per ueritatem dicendum est. nam cum uere, & per se aliquid dici possit, & per accidens: illud tamen maxime ueritatis naturam tenet, quod secundum rem ipsam dicitur potius, quam quod secundum accidens uenit. ut si quis de bono opinetur, quod bonum est, hic secundum rem ipsam ueram opinionem habet. Sin quis uero arbitretur ꝙ bonũ utile est, uerum quidẽ opinabitur, sed ista ueritas de bono per accidens sit boni. accidit enim bono, ut utile quoq; sit. Quare illa quæ bonũ bonũ esse arbitratur, per se uera est, i. secundũ ipsam rem uera est. Illa uero quæ id quod bonũ est, utile esse opinatur, per accidens boni uera est. In quã rem propinquior naturæ bonitatis est, ea quæ id quod bonũ est, bonum esse arbitratur, quam ea quæ id quod bonũ est, utile. Quod si ita est, uerior est illa, quæ secundum ipsam rem uera est, potius quã ea quę secundũ accidẽs uera esse uidetur. His igitur ita cõstitutis, & de falsitate idẽ dicendũ est. Falsa enim propositio, quæ illi ueræ contraria est: eã quæ secundũ se est, magis falsa est, quã ea quæ eã ueram perimat, quæ secundũ accidens est. nam si uerior est ea, quæ de ipsa natura rei uerũ aliquid opinatur, illa erit magis falsa quæ perimit ueriorem. Quod si illa, quanq̃ sit uera, minus tamen, quia de rei accidente pronunciat: minus quoq; illa erit falsa, quæ minus ueriorem perimit. His igitur ita cõstitutis, uideamus nunc quemadmodum se in his habẽt opinionibus, uel propositionibus, de quibus nunc tractatur. Idẽ igitur sit exemplũ, ut supra dictum est, id quod bonũ est, & bonum est, & non malum. sed quod bonum est. secundũ ipsam rem est. quod uero malum nõ est, accidit ei: nam id quod bonũ est, per naturam bonum est, quod uero malũ non est, secundo loco, & quasi accidenter est. Ergo opinio de bono quod bonũ est, uerior est propinquior q; naturæ ea opinione, quæ est de bono quod malum nõ est. Si igitur ita est, & ea quæ ueriorem opinionem perimit, magis falsa est, quam ea quæ ueram, quæ quanquam uera sit, minus tamen est uera: manifestum est, ꝙ negatio magis falsior est quam affirmatio, quæ contrarium ponit. nam negatio dicit, non est bonum quod bonum est, affirmatio uero malum esse quod bonum est, negatio quę est non esse bonũ quod bonum est: illam secundũ se opinionem ueram perimit, quæ dicit bonum esse quod bonũ est. Illa uero affirmatio contrarii, quæ est, malum esse quod bonum est: illã opinionem perimit ueram, quæ de bono secundum accidẽs est, i. non malũ esse q̃d bonum est. Constat igitur magis falsam esse opinionem, quæ dicit, non esse bonum quod bonũ est, potius quam ea quæ opinatur, malum esse quod bonum est. Quod si est falsior magis contraria, magis igitur contraria est negationis opinio quam contrariæ affirmationis. Expedito igitur sensu, uerba ipsa demonstranda sunt. Si ergo, inquit quod bonum est, sit bonum & nõ sit malum. & hoc quidẽ secundũ se, idest, ut quod bonum sit, bonum esse dicatur. Illud uero secundũ accidens, hoc est quod bonũ est, ut malũ non sit. Accidit enim ei malum nõ esse, magis aũt in uno quoq; est uera, quæ secundum se est. nam quod secundum uniuscuiusq; naturã est, propinquius est ei rei, cui est secundũ naturam. Quocirca, & ueritas secundũ rem, quia rei proxima est, uerior est, quã ea quæ secundum accidens est. hoc est.n. quod ait, Magis autem in unoquoque est uera, quæ secundũ se est. Quod si hoc ita est, etiam falsa, idest etiam illa falsitas est magis falsior quæ illam perimit opinionem uel propositionem, quæ secundum se uera est. Siquidem illa secundũ se uera, uerior est quã quæ secundum accidens rei uera est. hoc est enim quod dicit, Siquidem & uera. hoc igitur exponens exemplo confirmat. Ergo ea quæ est, ꝙ non est bonum quod bonum est, eius quæ secundum se est, falsa est, hoc est illa quæ opponitur illi opinioni, quæ secundum se uera fuit. hoc enim hæc uerba demonstrant, cum dixit, Ergo ea quæ est, ꝙ non est bonum quod bonum est, eius quæ secundum se est, falsa est, idest quæ ipsum bonum negat bonum esse, per se ueræ propositionis falsa est, idest opposita. Falsitas

enim

enim ueritati opponitur. Illa uero quæ est quod malum est: eius quæ est secundum accidens, hoc est illa opinio, quæ id quod bonũ est, malũ arbitratur esse, falsa est, & apta ei propositioni quæ est secundũ accidens uera .i. quæ opinabatur bonũ non esse malum. Quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est cõtrarii, idest magis cõtraria est negatio quã affirmatio contrarii. Siquidem cum sint de bono utræque prædicatæ, falsior tamen negatio reperitur. Sed quod dixi, bono accidere, ut malũ non sit, non ita intelligendũ est, quemadmodum solemus dicere, subiecto aliquid accidere. neque enim fieri potest, sed accidere hic intelligendum est secundo loco dici: principaliter enim quod est bonum dicitur bonũ: secundo uero loco dicitur, nõ esse malum, hoc aũt tractum est a similitudine substantiæ & accidentis, unaquæque enim substantia principaliter quidẽ subiecta est, secundo uero loco uel alba, uel bipeda, uel accidens, uel quicquid substantiis accidere potest.

Falsus autem est maxime circa singula qui habet cõtrariam opinionem. Contraria enim eorum sunt, quæ plurimũ circa idem differunt. Quod si harum contraria quidem est altera, magis uero contraria est contradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

85. Vis omnis argumentationis, ut breuissime expediatur, huiusmodi est. Omne uerum aut secundum se uerum est, aut secundum accidens: quia necesse est etiam falsum, aut secundũ se falsum esse, aut per accidẽs. Verum aũt illud, esse uerius constat quod secundũ se est, potius quã illud quod per accidens. qui uero contrariam de re alicuius habet opinionem, quam res ipsa est, necesse est ut plurimum falsus sit. Etenim contrarietas opinionũ est, quoties de una eademque re lõgissime a se absistẽtes opiniones sunt. Quod igitur magis falsum est, hoc erit etiã contrarium. Illud enim quod magis a ueritate abest, hoc magis falsum est. In opinionibus uero quæ a se plurimũ differunt, ea sunt contraria. illa igitur in opinionibus contraria est, quæ plurimũ falsa est. Est aũt ut dictum est plurimum falsa, quæ secundũ se falsa est, idest quæ illã perimit propositionem, quæ secundũ se uera est, hæc aũt negatio est. negatio igitur contraria est affirmationi potius quam ea affirmatio quæ cõtrarium ponit. Talis igitur sensus his uerbis includitur. Falsus est autem magis, inquit, circa singula, qui habet contrariam opinionẽ. Quanquã enim possit esse quilibet falsus, etiam si de eadẽ re contrariam nõ habeat opinionẽ, ille tamen magis fallitur, qui contrarium aliquid opinatur. Hoc aũt cur eueniat dicit, Cõtraria enim eorũ sunt, quæ plurimum circa idem differunt. Idcirco enim maxime falsa contraria opponuntur, quia contrarietas non nisi in plurimũ discrepantibus inuenitur. Quod si harum cõtraria est altera, idest quod si harum propositionum uel quæ per se falsa est, uel quæ per accidens, unam contrariam esse necesse est, magis uero contraria contradictionis, hoc est, magis autem falsa negatio. Hoc enim quod ait, magis uero contraria hæc, hoc sensit tanquam si dixisset, magis uero falsa contradictionis est, idest magis uero falsa negatio est, concludit, si illa ut dictum est superius ita sunt, manifestum esse quod hæc, idest contradictionis erit contraria.

Illa uero quæ est, quod malum est, quod bonum est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, necesse est forte idem ipsum opinari.

86. Postquam igitur contrarium potius negationem monstrauit esse: quod hæc magis esset falsa, quam ea quæ cõtrarium affirmaret, & distinctione falsitatis contrariam esse propositionem opinionemque, quæ eam propositã negaret edocuit. Nunc ex simplicibus, implicitisque propositionibus opinionibusque idẽ nititur approbare. Dicit enim quod ea affirmatio quæ contrarium ponit implicita & non sit simplex. Idcirco autem implicita est, quod quæ arbitratur id quod bonum est, malum esse, mox illum quoque opinari necesse est, id quod bonum est, bonum non esse. Neque enim aliter malum esse potest, nisi bonum non sit. Quare, qui quod bonum est, malum esse arbitratur. & rem bonã malum putat, & eandẽ ipsam non esse bonum. Non igitur simplex est hæc opinio de bono, quod malũ est; continet enim intra se illã quod non est bonũ. Qui uero opinatur non esse bonũ quod bonũ est, non illi quoque necesse est opinari quod malum est. Potest.n. & non esse aliquid bonũ & malum non esse. Atque hoc quidẽ in his inuenitur rebus, in quibus aliqua medietas poterit inueniri. hoc quoque cautissime addidit. His igitur ita positis, quoniã contrarii opinio non est simplex, simplex uero est negationis, necesse est, ut contra simplicem opinionem, simplex opinio potius uideatur esse contrariũ. Est aũt simplex opinio boni, quod bonũ est uera. Simplex uero boni, quod bonũ non est, falsa. Simplici igitur opinioni de bono quod bonũ est, simplex erit contraria negatio, quæ est boni, quod nõ est bonum. Tota uero uis huius argumentationis hinc tracta est, quoties uera est quædã propositio: & duæ quæ eam perimere possint, si una earũ nihil indigens alterius ueram propositionem perimat, reliquã uero præter alteram eandẽ propositionem perimere non possit: illa magis dicenda cõtraria est, quæ sibi sufficiens, nec reliqua indigens, propositam propositionem perimere ualet. ueram autem propositionem de bono quod bonum est, sola negatio perimere potest: & ad illius ueræ interitum est sibi ipsa sufficiens, quæ dicit, quod bonum non est. Illa uero quæ opinatur malum esse, sibi sola non sufficiet, nisi illa quoque ei auxilietur, quæ est, id quod bonum est bonum non esse. Idcirco.n. contrariam illam aufert, quia secum negationes trahit. manifestũ est hãc quæ ad ueræ propositionis interitum sibi ipsa sufficit, recte magis contrariam uideri quam quæ sibi ipsa non sufficit, nisi ei uis negatiuæ propositionis addatur.

Amplius si etiam similiter in aliis oportet se habere, & hic uidebitur bene esse dictum. Aut.n. ubique ea quæ est contradictio, aut nusquam. Quibus uero non est contrariũ, de his quidem est falsa ea, quæ est ueræ opposita, ut qui hominem non putat hominem, falsus est. Si ergo hæ contrariæ sunt, etiam aliæ quæ sunt contradictiones.

87. Quod de his, inquit, propositionibus dicimus, si hoc in omnibus inuenitur, firmum debet esse quod dicimus. Neque enim uerisimile est in aliis quidem propositionibus negationes esse contrarias. In aliis uero affirmationes, quæ contrarium ponunt. Sed si hoc in omnibus propositionibus inuenitur, & contradictionibus, ut contradictio potius contraria sit, idest negatio, quam quæ contrarium habet: nihil est dubium quin hæc ratio consistat in omnibus. Sin uero in aliis ea quæ contrarium ponit magis contraria est, quam negatio, hic quoque ita sese manifestum est non habere: ubi enim inueniri potest contrarietas, in his dubitatio est, quænam sit contraria utrumne ea, quæ contrarium affirmat, an ea quæ id quod propositum est negat. Ergo in his, in quibus dubium non est, quemadmodum sit hoc, speculandum est. Dubium autem non est in his, in quibus non est contrarietas, ut in substantiis. Hic enim solæ sunt contrariæ negationes. Si ergo huic contrariæ opinioni quæ est de homine, quod homo est, illa opponitur, quæ est de homine quod homo nõ est: manifestum est in aliis quoque, in quibus contrarietas inuenitur, locum contrarietatis negationẽ potius obtinere. nam si in his in quibus contrarietas est, ut in bono & malo, manifestũ est nõ potius illam esse cõtrariam quæ bonũ negaret, quam illã quæ malum obtineret, ei quæ id quod bonũ est, bonũ esse arbitretur, nec in his eã contrariam esse oporteret, in quibus contrarietas nulla est. Quid enim attinet cũ de homine dicimus quod contrarium non habet, ibi esse negationẽ contrariam? Cum uero de bono quod contrarium habet, ibi nõ esse sed potius eam quæ contrariũ poneret. Quocunque.n. uertitur negatio, suã uim in omnibus seruare debet. Quod ergo dicitur ab Aristotele, ut breuiter explicem, tale est, si in aliis negatio est contraria, hic quoque negationẽ esse contrariã manifestũ est. Quod si in aliis minime, in his quoque quæ supra posuit, sed in omnibus aliis in quibus contrarietas inuenitur, cõtradictio cõtrarietatis locũ tenet, & in his igitur in quibus est cõtrarietas, eundẽ locũ neque aliũ tenebit,

quod his uerbis explicuit, Amplius si etiam in aliis similiter oportet se habere, & hic uidebitur bene esse dictū. nam si in omnibus aliis ita se habere necesse est, & in his quæ supra dicta sunt, ita sese habet, & id quod dictum est optime dictū esse uidebitur. Aut enim ubiq; ea quæ est contradictionis, aut nusquam alicubi quidem contrariam reperiet, alicubi uero minime. quibus uero non est contrarium, ut in substantiis, in quibus nulla est contrarietas. Hoc enim nos si bene meminimus, prædicamenta docuerunt, de his est quidem falsa ea quæ est opposita ueræ, id est in his inuenitur quidē opposita falsa opinio ueræ opinioni, sed quæ sit ista, manifestū est. Nam ubi nulla contrarietas est, liquet contradictionis esse contrarietatem, ut qui hominem non putat hominem, falsus est. Hoc enim sola cōtrarietas ueræ propositionis inuenitur. Si ergo hæ contrariæ sunt, & illæ aliæ quæ sunt contradictionis, idest si in his quæ contrarietatem non habent, negationes sunt contrariæ (necesse est enim aliquas esse contrarias) in aliis omnibus, etiam in quibus est aliqua contrarietas, ut bono & malo, negatio locum obtinet contrarietatis.

Amplius similiter se habent boni quoniam bonum est, & non boni quoniam non bonum est. Et ad has boni quoniam non bonum est, & non boni quoniam bonum est. Illi ergo quæ non boni quoniam non bonum est, ueræ opinioni quæ nam est cōtraria? Non enim ea, quæ dicit, quoniā malum est, simul enim aliquando erunt ueræ. Nunquam autem uera ueræ contraria. Est enim quiddam non bonum, malum, quare contingit simul esse ueras. At uero nec illa quæ est quoniam non malum, uera enim & hæc, simul .n. & hæ erunt. Relinquitur ergo ei, quæ est non bonum, quoniam non bonum est, contraria ea, quæ est non boni quoniam bonum est, falsa enim hæc. Quare & ea quæ est, boni quoniam non bonum est, ei quæ est boni quoniā bonum est.

88. Quęcunq; superius dicta sunt, ea rursus ualidiore per proportionem argumentatione confirmat. Proportio autē esse rerum inter se inuicem similitudo. Si igitur positæ sint res quatuor, quarum duæ sint præcedentes, reliquæ sequentes, & sic se habet prima ad secundam, quemadmodū tertia ad quartā, necesse est ita se habere primā ad tertiam, quēadmodū fuerit secunda ad quartam. Hoc.n. ipsum breuiter facillimeq; numeris agnoscimus. Sit enim primus numerus 2. secundus 6. rursus inchoantibus. Tertius iiii. Quartus xii.

In his igitur præcedentes quidem sunt duo & quatuor: sequentes uero sex & duodecim. Sunt autem ut duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. nam sicut duo, senarii tertia pars est, ita quaternarius duodenarii tertia pars est. Quocirca sicut quaternarius præcedens ad sequentem, ita alius præcedens ad alium sequentem erit, & ut præcedens ad præcedentem, ita sequens ad sequentem: sed ad quatuor qui sunt præcedentes duo medietas est, & sex igitur ad duodecim medietas est. Ergo in omni proportione hoc respiciendū est, q; si de quatuor propositis rebus, sicut prima est ad secundam, ita tertia ad quartā erit, ut prima ad tertiam, ita secunda ad quartam. Ista igitur numerorum proportio ad propositionum uim naturamq; transferatur, sintq; duæ propositiones primæ, quarum una præcedens, altera sequens: & aliæ rursus duæ, quarū una præcedens, altera similiter sequens, & in his sit aliqua similitudo. Sint enim prima boni quoniam bonū est, hanc sequatur boni, quoniam bonum nō est. Rursus sit præcedens tertia non boni quoniam bonum non est, hanc aūt sequens quarta, non boni quoniam bonum est.

Præcedentes.	Sequentes.
i. Boni quoniam bonū est.	ii. Boni quoniā bonū nō est.
iii. Nō boni qm̄ bonū nō est.	iiii. Non boni qm̄ bonū est.

Perspiciatur igitur in his, quæ sit similitudo proportionū. Est.n. ut prima boni quoniā bonum est ad secundam boni, quoniā bonum non est: ita tertia non boni quoniā bonum non est, ad quartā non boni quoniā bonum est. nā sicut boni quoniā bonum est, uera propositio est, falsa aūt boni quoniam non est bonū: ita quoq; non boni quoniā bonum nō est, uera propositio est, falsa autem non boni quoniā est bonū. Quod si ita est, & eodē modo sese habet opinio boni quoniā bonum est, ad opinionē quæ est boni, qm̄ bonū non est: quemadmodum ēt opinio non boni quoniā non bonū est, ad opinionem non boni quoniā bonum est. & quemadmodum se habet prima ad tertiā, ita sese habebit secunda ad quartam. Quemadmodum sese habet igitur boni quoniam bonum est, ad eā quæ est non boni quoniā non bonum est, cum utræq; sint ueræ: ita sese habet opinio boni quoniā bonū non est ad opinionem non boni quoniā bonum est. qđ ipsæ quoq; utræq; sunt falsæ. nam sicut istæ simul ueræ, ita illæ simul falsæ, quocirca ut est prima ad tertiam, ita secunda ad quartā. Ostensa igitur hac proportione, immutato ordine, eædem disponantur, sed sit prior opinio ea, quæ est non boni quoniā bonum non est, eaq; sequatur boni, quoniam bonū est, & sub his præcedens tertia non boni quoniam bonum est, quarta sequens boni quoniam bonum non est.

Præcedentes.	Veræ	Sequentes.
i. Non boni qm̄ bonū nō ē		ii. Boni quoniam bonum est
iii. Nō boni quoniā bonū ē		iiii. Boni quoniā bonū nō ē
	Falsæ.	

Vt igitur superius demonstratū est, ita sese habet opinio non boni quoniā non bonum est, ad eam opinionem quæ est boni quoniā bonum est: quemadmodū non boni quoniā bonū est, ad eam quæ est boni quoniā non bonum est. Vt enim simul ueræ, ita hæ simul falsæ eademq; proportio est. Quocirca erit sicut prima, quæ est nō boni quoniam non bonū est ad tertiā, eam quæ est non boni quoniā bonum est: ita erit secunda boni quoniā bonū est, ad quartam boni quoniā non est bonum. Requirendum igitur est quemadmodū sit prima ad tertiam, ut ex eo speculemur, quemadmodū sit secunda ad quartam. Dico enim q; huic opinioni quæ arbitratur non esse bonum quod bonū est, cōtraria sit illa est, quę arbitratur id quod bonum nō est, bonum esse. Age enim, si potius est contra eam opinionem, quæ id quod bonū nō est, bonū putat, sit ea quæ id quod bonum nō est, malum putat, sed hoc fieri non potest. Cōtrariæ enim opiniones simul nūquam ueræ sunt, possunt aūt simul hæ esse ueræ. Siquis enim parricidiū, quod non est bonū, putet nō esse bonum, idē quoque parricidium quod per naturam non est bonum, malum putet, uere utraq; opinione arbitratur. igitur non est contraria opinio ea, quæ id quod bonum nō est nō bonum putet, ei quæ id quod bonum nō est, malum arbitratur. Rursus ponatur eidem opinioni de non bono q; non est bonum, contraria ea quæ arbitratur id quod nō est bonum nō esse malum. Id quoq; contrarium non est. Fieri enim potest, ut id quod bonum non est, nec malum sit. Neq; enim omnia quæcunque

que bonum non sunt, mala sunt statim: sed est ut bona quidem non sint, tamen nec mala sint. Siquis enim lapidem nequicquam iacentē quod per se bonū non est, non bonū esse putat, uere arbitretur, idem ipsum lapidē quod per se bonū non est, si non malum putet, nihil eius opinioni falsitatis incurrit. Quare, quoniam ea quæ est non boni quoniam non bonū est, & cū ea quæ est non boni quoniam malū est, & cū ea quæ non boni quoniā non est malum, uera aliquoties inuenitur, neutri contraria est. Restat igitur ut ei sit cōtraria opinio non boni quoniā bonum est, quæ opinatur id quod nō est bonum, bonū esse. hæc aūt est, nō boni quoniam bonū est, quoniā opinatur id quod non est bonū bonum esse. Cōtraria igitur est non boni quoniā non bonū est, ei quæ est nō boni quoniam bonū est. Sed hic ita sese habet opinio non boni quoniam bonum est, ad opinionem non boni quoniā nō bonum est: quemadmodū opinio boni quoniam bonū est, ad eandē opinionem, quæ est boni quoniam non bonū est. Sed prima tertiaq; contrariæ. Secunda igitur quartaq; secundū similitudinē proportionis sunt sine ulla dubitatione contrariæ. Potest uero & simplicius intelligi hoc modo, Si boni quoniam bonum est opinio, & non boni quoniam nō bonum est opinio, similes secundū ueritatem sunt: boni aūt quoniam non est bonū, & rursus nō boni quoniam bonum est, ipsæ quoq; similes secundum falsitatem sunt: si una falsarū uni uerarum opinionū inuenta fuerit cōtraria, erit reliqua falsa, reliquæ ueræ cōtraria, quod sola efficit similitudo. Ostenditur aūt una falsa uni ueræ, quēadmodum supra exposuimus, contraria, hoc est ea, quæ dicit id quod non est bonū esse bonum, ei quæ arbitratur id quod non est bonum non esse bonum. Relinquitur igitur ea quæ arbitratur id quod bonū est non esse bonum, contraria esse ei, quæ opinatur id qđ bonum est esse bonum. Qua in re colligitur negationem potius, quam contrarium ponentē affirmationem, ueræ affirmationi esse contrariā. Perplexa igitur sententia his modis quibus diximus, expedita est. sed se sic habet ordo sermonum. Amplius, inquit, similiter se habet boni quoniā bonum est, & non boni quoniam non bonū est, quæ utræq; ueræ sunt. & super has, boni quoniā non bonum est, & non boni quoniā bonum est, quæ sunt utræq; mendaces. Illi ergo quæ est non boni quoniam non bonū est ueræ opinioni, quænam est cōtraria? hoc quasi interrogatiuo modo dictum est. Non ea quæ dicit quoniam malū est. Quoniā simul aliquando esse poterunt ueræ. hoc autem in contrariis non potest inueniri. nunquā enim ueræ uera contraria est. quemadmodum aūt fieri potest ut simul sint ueræ, quoniā est quiddā non bonū malum, quare contingit simul ueras esse. At uero nec illa q̄ est nō malum. Simul enim & hæ erunt, idest possunt aliquādo simul esse ueræ, in his præsertim rebus, quę inter bonum malumq; sunt. Relinquitur ergo ei quæ est non boni quoniā non bonum est, quæ ueræ est cōtraria; ea quæ est nō boni quoniā bonum est, quæ falsa est, & simul uera non potest inueniri. Quare ad similitudinem superius positam reuertitur, ut dicat, & eam quæ est boni quoniam non bonum est, contraria ei quæ est boni quoniam bonum est. ꝙ siquis ea quæ superius dicta sunt, diligentius intuetur, nec in totius sententiæ statu, nec quicquam in ordine fallitur.

Manifestum est autem ꝙ nihil interest, nec si uniuersaliter ponamus affirmationem, huic enim uniuersalis negatio erit contraria, ut opinioni quæ opinatur, ꝙ omne quod est bonum bonum est: ea quæ est, ꝙ nihil horum quæ bona sunt, bonum est.

89. In superiori argumentatione omnia de infinitis explicuit. Sed quoniam fortasse aliquis poterat suspicari non eandem rationem esse posse in his ꝓpositionibus, quæ sunt definitæ, atq; in his aliquid interesse, utrū eadem demonstratio eis quæ definitæ sunt eueniret, hoc addit. nihil interest, utrū eandem demonstrationē quam ipse superius in propositionibus indefinitis fecit, quisquam faciat in uniuersalibus, quæ iam sine dubio definitæ sunt. Siquis enim secūdum indefinitarū propositionum superiorem dispositionem, definitas disponat, easq; secundū prædictum modū speculetur, non aliā uniuersalis affirmationis opinioni cōtrariam reperiet, quam eam quæ uniuersalis negationis opinio. Nihil enim interest inter indefinitas definitasq; propositiones, nisi ꝙ indefinitæ quidem sine determinatione, definitæ uero cum argumento determinationis sunt, uel uniuersalitatis uel particularitatis: hoc est enim quod ait, nihil interest nec si uniuersaliter ponatur affirmatio. uniuersali nanque affirmationi uniuersalis contraria erit negatio. ut opinioni quæ opinatur, ꝙ omne quod est bonum, bonum est, quæ scilicet est, uniuersalis affirmationis, ea sit contraria, quæ est, ꝙ nihil eorum quæ bona sunt bonum est, hoc est opinio uniuersalis negationis, hoc autem cur fiat ostendit.

Nam eius quæ est boni quoniam bonum est, si uniuersaliter sit bonum, eadem est ei quæ opinatur id quod bonum est, quoniam bonum est. Hoc autem nihil differt ab eo quod est, quoniam omne quod est bonum, bonum est. Similiter autem & in non bono.

90. Gradatim indefinitam propositionem ad similitudinē uniuersalis adduxit. dicit autem quæcunque fuerit indefinita propositio, ei si quod in sermone solemus dicere quicqđ addatur, uniuersalis fit, ut nihil omnino distet ea quæ ad rē in affirmatione omne prædicat; ut ea opinio uel propositio quæ est de bono quoniā bonum est, hoc. s. opinatur, quoniā bonum bonum est, huic addatur quicquid, ut ita dicamus, quicquid bonum est, bonum est, nihil differt ab ea quæ opinatur omne bonum bonum est. Quare eadem uis est superioris demonstrationis in propositionibus indefinitis, quæ etiam in uniuersalibus, quæ paululum quiddam distant, sed non ad qualitatem, nec ad uim propositionis, sed ad quantitatem refertur. Vniuersalitas .n. quantitati apponitur. Et sensus quidem huiusmodi est: uerba uero sic sunt. Superius proposuerat nihil interesse an indefinita esset propositio, an uniuersalis: cur autem nihil intersit hoc modo dicit, nam ea quæ est boni quoniam bonum est. i. indefinita affirmatio, si uniuersaliter sit bonum, idest si bonum uniuersaliter proferatur, eadem est ei quæ opinatur quicquid bonum est, quoniam bonū est, idest nihil discrepat ab ea opinione quæ opinatur, quicquid bonum est bonum esse. huiusmodi autem opinio nihil differt ab ea quæ aperte uniuersaliter proponitur, quæ est omne quod est bonum bonum est. Similiter autem & in non bono, idest non bonum eadem ratione dicimus, Ea nanq; propositio uel opinio, quæ opinatur nō bonum esse, si ei addatur uniuersalitas, nihil differt ab ea quæ uniuersaliter aperte proponitur, quæ est, omne quod bonū non est, non est bonum.

Quare si in opinione sic se habet (Sunt autem hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notæ eorum quæ sunt in anima) manifestum est, quoniam affirmationi contraria quidem negatio est circa idem uniuersalis, ut ei quæ est ꝙ omne bonum, bonum est, uel ꝙ omnis homo bonus est, ea quæ est quoniam nullum, uel nullus. Contradictorie autem quoniam non omne, aut non omnis.

91. Superius omnes argumentationes ad bonum tollit, redigitq; ad conclusionem omnē quæstionis uim. Supra enim negationes & affirmationes earum cōtrarietates de opinionibus pensare oportere prædixerat. Nunc uero, quoniam in opinionibus reperit illam contrariam esse, quæ esset uniuersalis negatio, idem refert ad propositiones, quas manifestū est, quoniam uoces sunt & significatiuæ, animi passiones designare. In principio .n. libri significatiuas uoces, passiones animæ monstrare ueraciter docuit: nunc ea uelut probatus, quoniam in opinionibus illa contraria uniuersali affirmationi reperta esset, quæ esset uniuersalis negatio potius quam ea quæ contrariam uniuersali affirmationi affirmaret, idem quoque arbitratur in uocibus prouenire, hoc est affirmationi uniuersali non affirmationem contrariam rem ponentem, sed uniuersalem negationem esse contrariam, contradictorias uero eas, quæ cum affirmatio uniuersalis esset, particularis negatio inueniretur. Atq; hoc quidem plenissime

sime dictũ est, nec aliquis in uerbis error est, sed nos ut cætera nihil ambiguum relinquentes, ipsorum quoque uerborum sensum eorumq; ordinem prosequimur. Ait .n. Quare si in opinione se sic habet, idest quod opinio negationis contraria inuenitur opinioni affirmationis, potius quã contrarium ponens affirmatio. Sunt autem hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notæ earum quæ sunt in anima nam, sicut in uoce affirmatio & negatio est, ita quoq; etiam in opinione, cum ipse animus in cogitatione sua aliquid affirmat, aut aliquid negat, quod nos alio loco diligentius expediemus. ergo quoniam affirmationes & negationes quæ sunt in uoce, notæ earũ sunt affirmationum uel negationũ q̃ sunt in anima: manifestum est ꝙ est affirmationi contraria quidẽ negatio circa idem uniuersalis. circa idem aũt addidit, ne disiunctim affirmationes & negationes cõtrarias diceremus, sed ait affirmatio & negatio esse de una eademq; re, & illam quidem uniuersaliter affirmare, illã uero uniuersaliter negare. Earum aũt hæc sunt exẽpla, ut ei quæ est, omne bonũ bonum est, uel omnis homo bonus est; ea quæ est nullũ, idest nullum bonũ bonum est, quæ contraria est. uel nullus, hoc est, nullus homo bonus est. Contradictoria autẽ aut non omnis, idest non omnis homo bonus est, contra eã quę dicit omnis homo bonus est, aut non omne, hoc est, nõ omne bonum bonum est, cõtra eam quæ dicit, omne bonũ bonum est. Constat igitur in his propositionibus quas supra posuit, magis esse cõtrariam affirmationi quæ dixit omnis homo iustus est, eam quæ dicit nullus homo iustus est, potius quam eam, quæ dicit, omnis homo iniustus est.

Manifestum est autem ꝙ & ueram ueræ non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec contradictionem. Contrariæ enim sunt quæ circa opposita sunt, circa eadẽ autem contingit uerum dicere eundem. simul autem non contingit eidem inesse contraria.

92. Post hæc libri terminũ expedit in ea speculatione & demonstratione, per quam licet uerum sit manifestumq; omnibus, duas propositiones ueras non esse contrarias, tamen idipsum monstrare conatur. Est autem huius argumentationis ingressus huiusmodi. Ea quæ sunt contraria, opposita sunt. opposita uero non possunt eidem simul inesse. Cõtraria igitur eidem simul inesse non possunt. de quibus autẽ simul aliquid uerum dici potest, illa simul eidem inesse possunt. quæ uero simul eidem inesse non possunt, de his simul ueræ propositiones, affirmatio & negatio esse non possunt. Sed contraria simul eidem inesse non possunt. quæ igitur simul uerum dicunt, contrariæ non sunt. idcirco quia de quibus affirmatio & negatio simul ueræ esse possunt, illa simul eidem insunt. Quocirca quæ simul ueræ sunt, contrariæ non sunt. Sensus quidem hic est: uerba autem sic consistent. Manifestum est autem, inquit, quod & ueram ueræ non contingit esse contrariam, idest duas ueras propositiones non posse esse contrarias, nec opinionem, nec contradictionem. si opinio non est uera ueræ contraria, multo magis nec cõtradictio, quæ ex opinionibus uenit. Contradictionem autem hic pro contrarietate posuit, de ea .n. nunc agebatur. Contrariæ enim sunt, quæ circa opposita sunt, idest omne contrarium est oppositum. Circa autem eadem cõtingit uerum eundem dicere, idcirco ꝙ de his solis & negatio & affirmatio ueræ simul esse possunt, quæ eidem simul esse contingit, simul autem eidem non contingit inesse contraria, ut cõcluditur, Quoniam de quibus & affirmatio & negatio simul ueræ sunt, ea idem simul inesse possunt, contraria uero simul eidem inesse non possunt, quæ ergo simul ueræ sunt, nõ possunt esse contrariæ. Noster quoq; labor iam tranquillo constat portu. nihil .n. (ut arbitror) relictũ est, quod ad plenam huius libri notitiam pertineret. Quare si rem propositam, studio, diligentiaq; perfecimus: erit perutile his qui harum rerum scientia complectendarũ cupiditate tenebuntur. sin uero minus id efficimus, quod nobis propositũ fuit, ut obscurissimas huius libri sententias enodaremus, labori nostro nihil ut aliis nocituro, & si non oportebit, oblogetur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI INTRODVCTIO AD CATEGORICOS SYLLOGISMOS.

Vlta ueteres philosophiæ duces posteriorum studiis contulerũt, in quibus priusquam ad res profunda mersas caligine peruenirent, quadã quasi intelligentiæ luctatione præluderent. Hinc institutionum breuior compendii facilitate doctrina. Hinc per ea quæ illi προλεγόμενα uocant, ad intelligentiam promptior uia munitur. Huius igitur æmulus prouidentiæ statui obscurarũ aditus doctrinarum præmissæ institutionis luce referare, & præsentem operam syllogismis, quorũ connexionibus omnis ratio continetur, addicere: Modumq; eum custodire dicendi, ut facilitati atq; intelligentiæ seruientes, astringamus a ueteribus dicta latius, enunciata breuius porrigamus, obscurata improprii nouitate sermonis cõsueti uocabuli ꝓprietate pãdamus. Sed q ad hoc opus lector accedit, ab eo primitus petitũ uelimus, ne in his, quæ nunquã alias attigerit, statim audeat iudicare; neue siquid in ludo puerilium disciplinarum rudis adhuc, & nondũ firmus acceperit, id amplexandum atq; etiam colendum putet. alia enim teneris atq; imbuendis adhuc auribus accõmodata; alia firmis ac robustioribus doctrina mentibus, reseruatur. Quare siquid est quod discrepet, ne statim obstrepat, sed ratione consulta, quid ipse sentiat, quid nos afferamus, ueriore mentis acumine, & subtiliore cõsideratione diiudicet. Ita nanq; eueniet, ut quæ in primo statim studendi aditu didicerunt, perspecta penitus ac potius deprehensa cõtemnant. At si iã quisq; suæ scientiæ defensor esse cupidus malit. (Habent hoc quoq; uitii homines quos cõprehendit discendi uetus ac longa segnities, ut ab arreptis semel opinionibus non recedant, ne in senectute discendo, nihil usq; in senectutẽ didicisse uideantur) Si in quã malunt uindicare quã uertere, quæ uulgatis semel studiis imbiberunt, nemo expetit ut priora condemnent, sed ut maiora quædam construant, atq; altiora coniungant. Nõ enim una atque eadem diuersarum ratio disciplinarum, cum sit diuersissimis disciplinis una atque eadem subiecta materies. Aliter .n. de qualibet orationis parte grammatico, aliter dialectico disserendum est; nec eodem modo lineam uel superficies mathematicus ac physicus tractant. Quo fit, ut altera alteram non impediat disciplina, sed multorum consideratione coniuncta, fiat uera naturæ atq; ex omnibus explicata cognitio: sed de his hactenus, nũc de propositis ordiamur.

DE NOMINE ET VERBO, ET VTRVM hæc duo tantum sint orationis partes. Caput primum.

Voniam igitur nobis hoc opus est in categoricos syllogismos, syllogismorum uero compago propositionibus texitur, propositionum uero partes sunt nomẽ & uerbum, pars autem ab eo cuius pars est, prior est: de nomine & uerbo quæ prima sunt, disputatio prima ponatur, dehinc de propositione, ad ultimum de syllogismorum connexione tractabitur. Nomen est uox significatiua secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata. Quæ definitio paulo enodatius explicanda est: nomen enim uocem esse diximus, quoniam uox nominum genus est, omne autem genus de sua specie prædicatur, omnisq; definitio a genere sumitur. ut si definias hominem, prius animal dicas, quod est genus; post uero differentias iungas, quæ sunt rationale & mortale. Ita igitur nos quoque in nominis definitione

uocem

uocem quidem ut genus sumimus, cætera autem uoci quasi differentias aggregamus, uelut quod nomen, definitiua uox dicitur. Sunt.n. uoces quæ nihil designant, ut syllabæ, nomē uero designatiua uox est, quoniam nomen designat id semper cuius nomen est. Secundū placitum uero adiunctum est, quoniam nullum nomen natura significat, sed secundū placitum ponentis, cōstituentisq; uoluntatem. Illud.n. una quæque res dicitur, qđ ei placuit qui primus rei nomen impressit. Aliæ.n. sunt uoces naturaliter significantes, ut canū latratus, iras canum significat, & alia eius quædā uox, blandimenta, gemitus etiam designant dolorem, sed nō sunt nomina, quia non designant secundū placitum, sed secundū naturam. Sine tempore uero, ꝙ & uerba uoces sunt significatiuæ, & secundū placitū, sed distant a nominibus, quia nomina quidem sine tempore sunt, uerba uero cum tempore. Cuius nulla pars significatiua est separata, nomina ab oratione disiungit. Oratio nanq; uox est significatiua secundū placitum, & aliquoties sine tēpore, ut hic uersus Nerine galatea thymo mihi dulcior hyblæ. Sed orationis partes, separatæ a tota oratione designant: nominū uero nihil extra designat, atq; in illis quidē nominibus, quę figuræ sunt simplicis, nihil pars omnino significare manifestū est, ut in eo quod est Cicero, nulla pars separata designat, neq; ci, neq; ce, neq; ro. At si nomen cōpositum fiat, significare aliquid separatæ partes uidētur, sed in eodē nomine qđ ex utrisq; cōpositum est, separatæ nihil designant. ut si dicam magister, partes eius nominis sunt magis atque ter, quæ sumpta extrinsecus, & a nominis parte separatæ, significatione non carent: utraq;.n. aduerbialiter significat quantitatē. sed cum magister, quod est cōpositum nomen, alicuius artis peritum doctoremq; significet, magis neq; partem doctoris, neq; totum doctorem poterit designare: eodem quoq; modo ter, neq; in toto significat, neq; in parte doctorem.i. rem illam quæ magistri uocabulo subtecta est, nulla ratione designat. Compositorum ergo nominū partes nihil eius rei, quam in unū cōuenientes uocabulū designabant, disiunctæ distractæq; significant, alias uero significare possunt, sed tunc non partes nominis, sed ipsa sunt nomina. quod.n. coniuncta significant, id diuisa atq; seposita nō designant. Iuncta autem magis & ter doctoris significationē tenebant. separata igitur omnē significationem doctoris amittunt. Sed ne quis superius posito calumnietur exēplo, nec magister cōpositum nomen esse concedat, uir fortis esse cōpositum nomen, si uno proferatur accentu, nullus negabit, cuius partes uir atq; fortis quod in eo qđ est uir fortis significare dicantur, nō iam nominis partes, sed ipsa sunt nomina, nec uir fortis unius erit nomen, sed potius oratio, quæ duorum nominum collata significatione coniungitur, quod uir fortis cū unius accentus intentione prolatum, non est oratio, sed nomen, cuius partes nomina esse non poterunt, ac si nomina non sunt, cū neq; naturales affectus neq; actus, ut uerba significent, omnino nihil designant. Quare concludendū est, cū quælibet uoces propriam significationem tenent, nō partes nominū, sed ipsa esse nomina; cum uero unius formā nominis copulauerint, eo ꝙ considerantur ut partes, uim ꝓpriæ significationis amittere. sed de his in cōmentario libri περὶ ἑρμηνείας Aristotelis, satis dictū est, & maior eius rei tractatus est, quā ut nunc totus ualeat expediri. sed quoniā sunt quædam uoces, quæ & designatiuæ sunt, & secundū placitū, & sine tempore, quarumq; partes nihil extra significant, neq; tamē proprietates nominis naturamq; obseruent, discernendæ prius sunt, additisq; differentiis a nomine segregandæ, ut quæ sit uis nominis euidenter appareat. Adiecta.n. semper negatio nomini, uocē dubiā facit, quæ neq; uerbo, neq; orationi, & si interius consideratū sit, neq; nomini possit annecti, ut siquis dicat, nō homo, uox est significatiua. designat enim quicquid homo non fuerit, secundū placitū. eas.n. omnino partes habet, quas ad significationē uel negationis uel hominis, placitū uocabula ponentis assumpsit. sine tempore, quæ res eam uocē quæ dicit, nō homo, separat ac seiungit a uerbo, cuius partes nihil extra significant, ne oratio esse uideatur. nō homo.n. uox seiuncta est ex negatiua particula, & hom ne, quæ in eodem nomina separata nihil designant. significat enim nonhomo, uel equū, uel canem, uel quicquid (ut dictū est) nonhomo non fuerit. Sed quæ est negatiua, neque hominis, neq; equi, neq; ullius substantiæ significationē tenet. Item homo, neq; canem, neq; quicquid homo non fuerit, significare potest. quocirca in ea uoce quæ est nonhomo, partes nihil separatæ significant eius rei, quā tota uocis cōpositio designabat. Atq; ideo nec in oratione quidē poni potest. Siquis enim eam uocē quę est nonhomo orationē concedat, nihil aliud eam esse fatebitur quā negationē. Negatio autem omnis uera uel falsa est. Qui autē dicit non homo, neq; ueritatem enunciat, neq; mendacium. Præterea ab omni negatione siquis negatiuum seiungat aduerbium, affirmatio relinquetur. ab ea autem uoce quæ est nonhomo, siquis auferat id quod est negatiuum aduerbium, homo relinquetur, quod nondū est affirmatio. quocirca si nonhomo hæc uox, negatio esse nō potest, nihil autem aliud esse uidetur, si esset oratio, concludendum est negationem iunctam cum nomine orationem esse non posse. Nomen enim omne certū aliquid definitumq; significat, ut homo, equus, canis, & cætera; nonhomo autem uox aufert quidē quod significatur a nomine, nec præscribit quid ipsa significet. quocirca quoniam significat quidem aliquid, sed non finitum, negatio iuncta cum nomine, infinitum nomen uocetur. Addenda est ergo definitioni nominis differentia, scilicet ut nomen sit, quod cum cæteris quæ dicta sunt sit definitæ significationis. Iam uero casus nominum nō altius intuentibus nomina uidentur. Quis enim Catonis, & Catoni, atq; huiusmodi uoces, quæ rectis nominibus inflectuntur, nomina esse non existimet? Sed hæ quoq; uoces a nomine quadam differentia discrepabunt. Omne enim nomen iunctum cum est uero, enunciationem reddit ac suscipit mendacii ueritatisq; naturam, ut Cato est, uel dies est. at si est uerbū casibus adiungatur, neque enunciatio fit, neq; plena sententia orationis absoluitur, ut Catonis est, nec sententiam habet absolutam, nec ueri aliquid potest notare, nec falsi; atque iccirco non nomina, sed casus nominum nuncupantur. nam cum id a quo quicq; flectitur, primū sit, illud uero quod inflexione primi nascitur, sit secundum; neq; idem primum ac secundum esse possit: manifestum est casus nominum non idē esse quod nomina, iccirco cæteros quidem genitiuum, datiuum, accusatiuum, casus appellant grāmmatici, primū uero rectū ac nominatiuū, ꝙ hic locū principem in significatione possederit. Facienda est igitur nominis plena neq; ullo diminuta definitio sic. Nomen est uox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, aliquid finitum designans, cum est uerbo coniuncta faciens enunciationem. Separat igitur nomen uox quidem ab sine articulis atque inanimatis sonis. Designatiua uero a uocibus quæ nihil significant. Secundum placitū a uocibus aliquid natura significantibus. Sine tempore a uerbo quod a temporis significatione non recedit. Cuius nulla pars separata significat, ab oratione; cuius quemadmodum partes extra significent, paulo posterius differam. Aliquid definitum designas, ab his uocibus, quæ nomen negationemq; coniungunt, & nomina faciunt infinita. Cum est uerbo faciens enunciationem, a casibus, qui cum est copulati non possunt plenam perficere atque explicare sententiam. In uerbo quoque eadem fere cuncta conueniunt, nisi quòd in significatione temporis a nomine separatur. Omne enim uerbum actionem passionemue designat, quæ fieri sine temporis notatione non potest. Est itaque uerbi definitio hæc. Verbum est uox significatiua, secundum placitum, cum tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, ut currit, uincit. sed si uerbis negatiua copulentur aduerbia, fiunt infinita uerba, sicut fieri nomina diximus infinita, ut cum currit, aut uincit, certum aliquid finitumue designet, addita negatione, id quidem quod a uerbo designatur, intercipit. Quid uero aliud fieri dicat, tali significatione non terminat. præterea negatio iuncta cum uerbo siue in eo quod est, siue in eo quod non est, recte dici potest, ut homo non currit. non esse autem orationem, aut enunciationum negatiuam illa prorsus ar

gumenta monstrabunt, quæ infinitum nomē ab oratione aut negatione diuidebant. Sed quoniam principaliter præsentia quæque sentimus, his autem rebus, quas præsenti sensu concipimus, indita esse a mortalibus uocabula manifestum est: recte dicis uerbum semper significationem temporis habere præsentis, ut currit, aut uincit. Curret autem aut uincet, & cucurrit, aut uicit, non sunt uerba, sed uerborū casus. f. quia a præsentis temporis significatione flectuntur, sit ergo uerbi plena definitio sic. Verbum est uox significatiua secundū placitum cum significatione temporis, cuius nulla pars significatiua est separata, aliquid finitū designans, & præsens. Restat igitur ut de oratione dicamus: sed prius uidetur esse mōstrandū, utrum ne nomen & uerbum sola in partibus orationis ponantur, an, ut grammatici nolunt, & reliquæ orationis partibus debeant aggregari. Grammatici enim considerantes uocū figuras, octo orationis partes annumerant. Philosophi uero, quorum omnis de nomine uerboq; tractatus in significatione est constitutus, duas tantū orationis partes esse docuerunt. Quicquid plenam significationem tenet, si quidem sine tempore significat, nomen uocantes; uerbū uero, si cum tempore: atq; ideo aduerbia quidē atq; pronomina nominibus iungunt, sine tempore enim quiddam constitutū definitumq; significant. nec interest φ flecti casibus nequeunt: non est hoc nominum proprium ut casibus inflectantur. sunt enim nomina, quæ a grammaticis aptota nōminantur. Participium uero, quia temporis significationem trahit, & si casibus effertur, uerbo tamen recte coniungitur. Interiectiones autem, si quidem naturaliter significent, nec uerbo nec nomini copulandæ sunt: uerbi enim ac nominis definitiones nō habent naturalia, sed ad ponentis placitū cōstituta, atq; ideo nec in orationis partibus numerabuntur. Oratio enim positione significat. nam si naturaliter significaret oratio, non diuersa gentes oratione loquerentur. Siquæ uero interiectionum positione significant, quoniā finitam sine tempore affectionem designant, recte nominibus annumerantur. Quæ uero ipsæ quidē nulla propria significatione nituntur, cum aliis uero iunctæ designant, ut cōiunctiones atq; præpositiones: illæ ne partes quidē orationis esse dicēdæ sunt: oratio enim ex significatiuis partibus iuncta est. quocirca recte nomen ac uerbum solæ orationis partes esse dicuntur.

De oratione & enunciatione, deq; eorum partibus, & speciebus, & quinam termini sunt appellandi. Cap. II.

Oratio est uox significatiua secundum placitum, cuius partes aliquid extra significant, ut dictio, nō ut affirmatio. Oratio igitur habet simul cū uerbo & nomine cōmune, φ uox est, φ significatiua est, φ secundum placitum est. separatim uero cū nomine illi cōmune est, φ aliquando sine tempore est, ut Virgilianus quē supra diximus uersus. Nerine Galatea thymo mihi dulcior hyblæ. & qui sequitur, Candidior cygnis hedera formosior alba: Cum uerbo autē, quod interdum cum temporis significatione profertur, ut Siqua tui Corydonis habet te cura, uenito. Differt autem ab utroq; φ partes orationis a tota separatæ oratione significant. Sunt. n. partes orationis nomen & uerbū, quæ significatiua esse, dū ea definiremus, ostendimus. significant igitur partes orationis ut dictio, nō ut affirmatio, quanquā aliquoties quidem ut affirmatio, sed non semper tamen, semper autē ut dictio. est enim dictio simplex uerbi ac nominis nuncupatio. nam cū dicimus, si dies est, lux est, hanc totā oratione si diuidere in partes uelimus, scilicet dies est, lux est, utraq; pars ut affirmatio significabit, dies est, lux est, affirmationes esse manifestū est. at si minuatim tota orationis membra carpamus, usq; in nomina ac uerba postrema fiet resolutio. Dicemus. n. partes esse superius posita orationis, dies & lux & est, quæ per se prolata non sunt affirmationes, sed tantum dictiones. omnis uero oratio quoniā ex uerbis nominibusq; consistit, in nomina & uerba solui potest. nō enim omnem oratione in affirmationem cedi possibile est, ueluti siquis dicat lux est, huius partes sunt, lux atq; est, quas nō esse affirmationes, sed simplices dictiones, nullus ignorat. Cum igitur oratio quidē nō semper in affirmationē solui queat, semper autem in simplices dictiones, iure dictū est orationis partes extra aliquid designare non ut affirmationes, sed potius ut dictiones. Orationis autē species, ut arctissime diuidamus, sunt quinq; Interrogatiua, ut Quo te Mœri pedes? an quo uia ducit, in urbem? Imperatiua, ut Suggere tela mihi. Inuocatiua, ut Dii maris & terræ, tempestatumq; potentes. Deprecatiua. Ferte uiam uenti facilem, & spirate secundi. Enunciatiua: Est mihi disparibus septem cōpacta cicutis, Fistula. Quarū quidem præter enunciationem nulla uel esse aliquid, uel nō esse designat. Cæteræ nanq; uel interrogant, uel inuocant, uel imperant, uel precantur. Enunciatio uero semper esse aliquid aut non esse significat. Atq; ideo sola enunciatio est, in qua ueritas uel falsitas inueniri queant, unde etiā enunciationis nascitur definitio: est enim enunciatio quæ uerum falsumue denunciat, Hanc etiam proloquium uel propositionem Tullius uocat. quæ quidem partim simplex, partim composita: Simplex est quæ conditione seposita esse aliquid uel nō esse proponit, ut Plato philosophus est. Composita uero, quæ ex duabus simplicibus copulante cōditione consistit, ut Plato si doctus est philosophus est. Simplicium uero enunciationū alias in qualitate sitas, alias in quantitate differētias inuenimus: in qualitate quidem, φ alia affirmatiua, alia negatiua est enunciatio. Affirmatiua est enunciatio aliquid de aliquo significans, ut Plato philosophus est, philosophum de Platone prædicamus. Negatiua uero est enunciatio aliquid ab aliquo prædicatione seiungens, ut Plato philosophus nō est, philosophum enim a Platone tali prædicatione seiungimus. Secundum quantitatem uero differentiæ enunciationū sunt, φ aliæ quidem uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares. Vniuersales sunt quæ siue affirment, siue negent, uniuersaliter tamen enunciant uniuersale subiectum, ut omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est, homo. uniuersale quiddā est, multos enim sub se indiuiduos coercet & continet, qui uniuersaliter enunciatur, dum ei omnis uel nullus adiungitur. Particulares uero, quæ uel affirmādo, uel negando ambitū subiecti uniuersalis in partem redigunt, ut quidam homo sapiens est, quidam homo sapiens non est: hic enim uniuersalitas hominis, adiecta particulari determinatione, minuta est, atque in partem redacta. Indefinitæ uero sunt, quæ absque uniuersalitatis & particularitatis determinatione dicuntur, ut est homo sapiens, non est homo sapiens. Singulares uero sunt, quæ de singulari aliquid & de indiuiduo affirmando negando ue proponunt, ut Socrates sapiens est, Socrates sapiens non est. Differt autem particularis propositio a singulari, quod particularis quidem unum aliquem subiicit, nec quis sit iste designat, ut quidam homo sapiens est, quis iste homo sit, propositio nō declarat. Singularis uero unum aliquem subiicit, & quis iste sit, significat, ut Socrates sapiens est: unum enim & hunc Socratem, sapientem esse proposuit. Amplius, particularis omnis uniuersalem quidem terminum ponit, sed ei detrahit uniuersalitatem, dum qualitatem particularitatis adiungit, ut in propositione, quidam homo sapiens est, homo uniuersalis est terminus, multos enim propria prædicatione concludit: sed quia dicitur quidam, ad unum homo redigitur, qui uniuersale persisteret, nisi particularitas fuisset adiuncta. In singularibus uero propositionibus prædicato termino semper indiuiduum supponitur, ut Socrates sapiens est. Socrates enim singularis est atque indiuiduus. Idcirco igitur illa particularis propositio, quæ partem ex uniuersalitate detrahit: hæc singularis, quæ in singularis atque indiuidui prædicatione consistit. Simplicium uero enunciationum partes sunt subiectum atque prædicatum. Subiectum est quod prædicati suscipit dictionem, ut in ea propositione quæ est, Plato philosophus est, Plato subiectum est, de ipso enim philosophus prædicatur, & in eo philosophi suscipit dictionem. Prædicatum uero est quod dicitur de subiecto, ut in eadem propositione, philosophus dicitur de Platone subiecto, semper enim quod subiectum est ue

est uel minus est, uel æquale prædicato: minus quidem ut in ea propositione de qua paulo ante tractauimus. Plato enim philosophi nomen non potest æquare, neq; enim solus Plato philosophus est. Æqualis uero est subiectus terminus prædicato, ut siquis dicat, homo risibilis est: homo.n. qui subiectus est terminus, prædicato risibili coæquatur. unde fit ut possit reddi reciproca prædicatio, scilicet ut uices subiectū prædicatumq; permutent, subiectumq; fiat, quod erat antea prædicatū, uersoq; ordine prædicetur quod fuerat ante subiectū, ut si dicatur quod risibile est, homo est. Omnia.n. q̃ sunt æqualia de se inuicem prædicantur. ut uero id quod subiectū est, maius possit esse prædicato, nulla prorsus enūciatione contingit. ipsa enim prædicata natura minora esse non patitur. Sed quod æquale uel maius est, id semper de æquali, uel minore prædicatur. Has uero enunciationū partes, id est prædicatū atq; subiectū, terminos appellamus. Termini uero dicūtur q̧ in eos postrema fit resolutio. itaq; in singularibus uel indefinitis ꝓpositionibus duos terminos semper inuenimus, & uerbum quod propositionis determinet qualitatem, ut in propositione qua dicimus Socrates sapiens est, Socrates quidem ac sapiens terminos esse manifestū est, est uero uerbū non est terminus, sed designatio qualitatis, & qualis propositio sit negatiua an affirmatiua significat, & nunc quidē solo est uerbo propositioni accōmodato, facta est affirmatio. At si nō, quod est aduerbiū negatiuum, esset adiunctum, ita diceretur, Socrates sapiens non est, atq; hoc modo mutata qualitate fieret de affirmatione negatio. est igitur & non est, non sunt termini, sed ut dictū est significatio qualitatis. Eadem omnia etiam in indefinita propositione conueniunt. q̧ si sint tales orationes, Socrates est, dies est: est, ui gemina fungitur, scilicet prædicati, est enim uerbum de Socrate & die prædicatur, & signi qualitatis. idem nanq; est solum positum, affirmationem efficit, cum negatiuo aduerbio negationem. At si sint propositiones quæ differentias secum habeant quantitatum, ut sunt uniuersales ac particulares, eadem uis permanet terminorum: omnis enim ac nullus, & quidam, terminis non annumerantur, sed enunciationum significant quantitatem. Atque ideo recte quod subiicitur ac prædicatur termini nuncupati sunt, quoniam in eos tantū resoluitur propositio. Cæteræ enim quæ simplicibus enunciationibus adiunguntur, aut qualitatem propositionum retinent, aut quantitatem significant.

Categoricarum propositionum diuisio, in disperatas & participantes: harumq; contrariarum & subcontrariarum conditiones. Cap. III.

Propositionum uero simplicium aliæ sunt, quæ in nulla parte cōueniunt, ut Plato philosophus est, & uirtus bona est: utræq; enim aliud quiddā de alio prædicant, nec habent aliquid in proponendi ratione cōmune. illa enim Platonē philosophū dicit, illa uirtutem bonā esse pronunciat. Aliæ uero sunt quæ aliqua terminorū participatione iūguntur. id autē duobus fieri modis potest, aut enim ordine eodē, aut per ordinis cōmutationem. Eodem uero ordine duplici modo, si uel simplices terminos in utrisq; constituas, uel si per oppositionem fiat participatio terminorum, quod tribus neq; amplius continget modis. nam uel prædicato, uel subiecto, uel utrisq; terminis negatio copulatur. Ordinis etiam cōmutatione cōueniunt duobus modis, aut enim per simplicem terminorū prædicationem, aut per eorundem terminorū oppositionem. Hæc quoq; oppositio terminorum triplicem recipit modum, cum negatio uel prædicato, uel subiecto, uel utrisq; coniungitur. Illæ uero quæ altero termino participant, sunt tribus modis, uel cū in una propositione q̃d prædicatur in altera subiectū est, uel cum idē in utrisq; prædicatur, uel cū idem in utrisq; subiectus est. Et quoniam omniū sibimet conuenientium propositionū ordinatissimā fecimus diuisionem, nunc de singulis quibusq; tractemus: ac primum de ea propositionum conuenientia quę cum utrisq; participet terminis, participandi tamen ordinem seruent: ea est huiusmodi, omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est, utraq; enim propositio hominem subiicit, & prædicat sapientē, & cū utroq; termino congruant, sunt tamē diuersæ, quoniam hæc affirmatio est, illa negatio, & hoc quidem exempli gratia dictū sit; plenius uero fiet de tali participatione tractatus hoc modo. Cunctarum simpliciū propositionū differentias, uel in qualitate, uel in quantitate sitas esse ostendimus: in quantitate, cū uniuersaliter pronunciat uel particulariter, uel indefinite, uel singulariter proferuntur: in qualitate uero, cū hæ quidem affirmatiuæ sunt, illæ uero negatiuæ. Si igitur quatuor illas, duabus his aggregemus, fiūt mistæ cū utrisq; octo differentiæ, quæ simul qualitatem quantitatemq; contineant. Sunt autē mistæ hæ, affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis, negatio particularis, affirmatio indefinita, negatio indefinita, affirmatio singularis, negatio singularis. Quarum quidē indefinitas singularesq; segregemus, & de uniuersalibus ac particularibus disseramus. Describatur ergo uniuersalis primū affirmatio, omnis homo iustus est: cuius aduersum teneat locū negatiua propositio uniuersalis, nullus homo iustus est. item sub uniuersali affirmatione ponatur particularis affirmatio, quidam homo iustus est: hanc aduersa fronte respiciat, sitq; uniuersali negatiuæ supposita particularis negatio, quidam homo iustus non est.

Vniuersalis affirmatio	Vniuersalis negatio
Omnis homo iustus est	Nullus homo iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam homo iustus non est
Particularis affirmatio	Particularis negatio.

Harum igitur, affirmatio atq; negatio uniuersalis qualitate quidē discrepant, sed quantitate concordant. nam q̧ hæc quidem affirmatio est, illa uero negatio, sunt in qualitate diuersæ: quia uero utraq; uniuersalis est, quantitate conueniūt. Harū igitur uel utrasq; falsas, uel unam ueram, alteram falsam accipere possibile est, utræq; autem simul ueræ nequeūt inueniri: nam in proposita descriptione, affirmatio quæ est, omnis homo iustus est, & negatio quæ est, nullus homo iustus est, cū utræq; sint uniuersales, neutra tamen est uera. At si sit affirmatio, omnis homo animal est, atq; uniuersaliter denegetur ita, nullus homo animal est, uel ita, omnis homo lapis est, nullus homo lapis est, unam ueram, alteram falsam esse necesse est. Atque ideo quoties ea prædicantur quæ & conuenire subiecto, & ab eo ualeant segregari, & uniuersaliter illa confirmat, hæc denegat, utrasque falsas contingit, uelut superius positis declaratur exemplis. Iustitia enim cum esse in hominibus possit, non tamen ita hominibus inhæsit, ut ab eis separari nullo modo queat: atq; ideo quia neq; omnis homo iustus est, neq; omnis homo iustus non est, cōtingit utrasque mentiri. At si tale sit quod a subiecto abstrahi separariq; non possit, uel quod nunquam possit euenire subiecto, & quæ uniuersaliter affirmatiua est, uniuersaliter abnuatur, euenit uni ueritatem, alteri semper adesse mendacium, sed ita; ut si a subiecto quod prædicatur non potest segregari, uera sit semper affirmatio, falsa negatio. At si quod euenire non potest prædicatur, affirmatio quidem falsa sit, sed uera sit negatio: quoniam animal non potest ab homine segregari, quæ hominem animal esse confirmat, uera est, falsa uero illa quæ denegat. Item si quod non potest fieri prædicetur, fiatq; affirmatio, omnem hominem esse lapidem, idque aduersa propositio neget, nullumq; hominem lapidem esse concedat, negatio quidem ueritati, affirmatio autem iuncta est mendacio. Simul autem ueras esse affirmationem uniuersalem, uniuersalemq; negationem nulla poterunt exempla monstrare. atque ideo uniuersalis quidem affirmatio uniuersalisq; negatio contrariæ dicuntur. nam ut in contrariis aliquid medium continentibus potest neutrum inesse subiecto, ut corpus neque nigrum sit neque album, quoniam est quod præter ea esse possit, ut rubrum. itemq; in contrariis medietate carentibus necesse est alterum semper inesse subiecto, ut omne animal aut dormit aut uigilat, quoniam inter dormire ac uigilare ni-

hil medium est.ut autem simul atq; in eodem utraq; contraria reperiantur, fieri nequit. ita enim in uniuersalibus affirmatione ac negatione, ut utræq; falsæ sint, exemplo contrariorum aliquid mediū claudūt, uel altera uera, falsa uero altera, sicut in contrariis quæ medio carent, fieri posse manifestum est. sed impossibile est, ut utriusq; sententia in ueritate conueniat, sicut nulla contraria simul esse patiūtur. Atq; ideo uniuersalis affirmatio uniuersalisq; negatio cōtrariæ nominantur. Hæ igitur non eam uim ipsa semper aduersitate conseruant, ut eis sit perpetua atq; irrēciliata discordia: nec se semper inuicē perimunt, quæ cum sententia dissideant, cōmuni tamen falsitate concordant. Si igitur earum una summota sit, non necesse est, ut esse altera consequatur, fieri enim potest ut neutra sit. uelut si omnem iustum esse hominem destruat, non est consequens ut nullus homo sit iustus. Quæ autē sub his propositionibus collocantur, id est particularis affirmatiua atq; negatio, subcontrariæ nomen habent, iccirco ꝙ uniuersalitati particulare cōmune subiectum est. cum igitur uniuersales intelliguntur esse contrariæ, subcōtrarias esse necesse est, quæ sub uniuersalibus contrariis collocantur. Horum quoq; quantitas est eadē, quoniam utræq; sunt particulares: diuersa qualitas intelligitur, quoniā affirmatio hæc est, illa uero negatio: sed quanquam contrariis uideantur esse subiectæ, conuerso tamen modo particulares in ueritate sibimet, non in falsitate consentiunt: nam ut hæc uerum, falsum illa pronunciet, atq; utræq; sint ueræ, facile propositis declaratur exemplis: ut uero utræq; falsæ sint, non potest inueniri. nam si quod neq; separari, neq; possit adesse subiecto, alterutra enunciet propositio; una est ueritati, altera cognata mēdacio. Et siquidē, quod a subiecto separari non potest, prædicetur, affirmatio sola ueritatis calculū tenet: at si quod subiecto impossibile adesse dicatur, sola obtinet negatio ueritatē. ut siquis enunciet, quidā homo animal est, & alius neget quidam homo animal non est: uel ita, quidā homo lapis est, quidam homo lapis non est, utraq; affirmationum negationumq; oppositio uerū inter se falsumq; partitur. Sed in prioribus quidem affirmatio, in posterioribus autē uera negatio est. At si quod euenire quidem possit, sed a subiecto tamen aliquādo ualeat segregari, affirmatio particularis, negatioq; pronuncietur, utrasq; ueras esse necesse est, ut quidā homo iustus est, quidā homo iustus non est: ut uero utræq; falsæ sint, nulla poterunt exempla congruere. quocirca ne istæ quidem, quas subcontrarias appellamus, semper sese inuicē perimunt, quandoquidem aliquoties in ueritate concordant.

Contradictoriarum, & subalternarum propositionum examen in quacunq; materia. *Cap. IIII.*

AT si omnibus differentiis dissidentes, ac se inuicem destruentes inuenire conemur, respiciēdæ sunt angulares. hæ uero sunt uniuersalis affirmatio, & negatio particularis, uel uniuersalis negatio, & affirmatio particularis: his enim tanta inter se discordia manifesta est, ut neq; in falsitate unquam, neq; in ueritate conueniāt; semperq; necesse est, cū affirmatio sit uera, negationē esse mendacem, cum negationi adsit ueritas, affirmationi esse propriam falsitatem. Ac primum cū geminas esse propositionū differentias dixerimus, in qualitate scilicet & quātitate, harum & qualitas diuisa esse probatur & quantitas: nā ꝙ hæc affirmatio est, illa negatio, in qualitate dissentiunt, ꝙ uero hæc uniuersalis, illa particularis, quātitate discordant. item neq; in falsitate, neq; in ueritate unquā poterunt conuenire. sine enim de his quæ a subiecto abesse non possunt, unā semper ueram esse necesse est, alterā, falsam. nam si talis terminus prædicatur, ut eū uel adesse subiecto, uel non adesse contingant, uniuersales semper falsæ sunt, particulares ueræ sunt: siquis enim ita proponat, omnis homo iustus est, atq; alius neget, quidā homo iustus non est, uniuersalis affirmatio falsa est, particularis est uera negatio. Similiter autem siquis ita pronunciet, nullus homo iustus est, uniuersalis negationis falsa, particularis affirmationis uera sententia est: ita in his quę uel adesse subiecto uel abesse contingant, uniuersales falsitati coniunctæ sunt, particulares obtinent ueritatē. At si tales termini sint, qui separari atq; a subiecto diuidi nequeant, siue illa sit uniuersalis, siue particularis, hærebit semper affirmationi ueritas, negationi mendaciū. ut siquis uniuersaliter enūciet, omnē hominem esse animal, aliusq; particulariter neget, quendā hominem nō esse animal, affirmatio uniuersalis uerū loquitur, particularis negatiuæ falsa sententia est. Item siquis uniuersaliter negādo proponat, nullū hominē esse animal, particularē affirmationē ueritas sequitur, hæret uniuersalis negatio falsitati. Quod si sint q̄ prædicantur, ut nunquā possint adesse subiecto, seu illæ uniuersaliter seu particulariter proponātur, negationes ornat ueritas, affirmationes falsitas decolorat. Siquis enim confirmat dicens, omnē hominem lapidem esse, aliusq; quendā hominem non esse lapidem respondeat, uniuersalē affirmationē falsitas, particularem negationē ueritas tenet. ꝙ si ita quis uniuersaliter neget, nullus homo lapis est, & particulariter affirmet, quidā homo lapis est, uniuersali cōstat negatione ueritas, particularis affirmatio non caret falsitate. Quoquo igitur modo prędicata, uel subiecta mutaueris, si tamen uniuersalē affirmatiuā particulari negatiuæ, uel uniuersalē negatiuā particulari affirmatiuæ consertam a singulari consideratione cōmittas, si hæc falsa, illā ueram esse contingit; & si hæc uera est, illā falsam necesse est inueniri. atq; iccirco has inter se oppositas & cōtradictorias nūcupamus. Et hactenus quidē affirmationes & negationes auersis intētionibus conferentes, quid in eis discordiæ ac diuersitatis esset, ostēdimus. Nunc uniuersalem affirmationē particulari affirmatiuæ, & uniuersalem negationē particulari negatiuæ ad ueritatis falsitatisq; conuenientiā cōparemus: harū nanq; inter se nulla discordia est, atq; ideo non de earum dissensu, sed de consensu potius uidetur esse quærendum. Primū igitur uniuersalis affirmatio, & particularis affirmatio subalternæ dicūtur, quoniā altera subiacet alteri. i. particularis affirmatio uniuersali affirmationi supposita est atq; subiecta, uelut pars intra totius semper ambitum latet. idemq; de uniuersali & particulari negatiua dicendum est: subalternæ. n. uocātur, quòd superior atq; amplior uniuersalis negatio intra se particularem negationem claudit & cōtinet. Hæc igitur tali rōne consentiunt. si. n. uniuersales in ueritate præcedant, particulares ueras esse necesse est. ut siquis uniuersaliter affirmādo proponat, omnē hominē animal esse, ea cū sit uera, particularis sibi affirmationis ueritatem comitem trahit, ea uero est, quidā homo animal est: nam si uerū est omnē hominem esse animal, uerū est esse aliquem. Item siquis uniuersaliter enunciet, nullum hominem esse lapidem, & uerū dixerit, subiecta ei particularis negatio idē retinet, nec mentitur qui dixerit, quendā hominem lapidem nō esse. ita igitur uniuersalibus affirmatione ac negatione uera dicentibus, particularis affirmatio & negatio ueram uniuersaliū sententiam consequuntur. At si uniuersales falsæ sint, non necesse est particulares uniuersaliū consensu præbere mendaciū, uelut in his uniuersalibus q̄ proponunt, omnē hominē esse iustum, uel nullū hominem esse iustum. quæ cū una sit affirmatio, altera negatio, utræq; sunt falsæ, sed eas particularium falsitas nō ex necessitate consequitur. nam & quendā hominē esse iustū, quæ particularis est affirmatio, uere quis dixerit: atq; ideo falsis uniuersalibus, particulares ueras esse non necesse est. quod. n. uniuersalis affirmatio falsa dicatur, omnē hominē esse lapidē, errat particularis affirmatio, quæ proponit quendā hominem esse lapidē. at si uniuersalis negatio falsa proponatur, nullū hominem esse animal, nō iccirco particularis erit uera negatio, si pronunciet quendā hominē nō esse animal. Atq; iden uniuersalibus quidē in ueritate manentibus, particulares necesse est uniuersalium cōsentire ueritati. at si uniuersalibus falsitas inhærebit, particulares tum ueras, tum etiam falsas esse possibile est: ueras quidem si quid tale prædicetur, quod adesse subiecto possit, & a subiecto ualeat separari: fasas esse utrasque affirmationem quidem particularem, si in eo sit uniuersalis falsa affirmatio, quod subiecto non potest conuenire: negationem particularem, si in eo uniuersalis negatio mentiatur, quod a subiecto non potest segregari, ut posita superius exempla declarant.

rant. Quod si ad ueritatis & falsitatis consequentiam particulares propositiones locum principem sortiantur, contraria eis uniuersales propositiones ratione conueniunt: nam si sint falsæ, particulares falsas esse necesse est: sin uero particulares ueræ sint, tum uniuersales ueræ sunt, tum etiã falsæ. nã si particularis affirmatio est falsa, q̃ dicit aliquẽ hominẽ esse lapidẽ, uniuersalis quoq; affirmatio falsa est, quæ proponit, omnẽ hominẽ esse lapidem. Item si particularis est falsa negatio quę decernit, quendam hominẽ non esse animal, falsa erit uniuersalis negatio, quæ nullũ hominem animal esse cõtendit. At si particularis affirmatio uel negatio ueræ sunt, idque prędicatur quod a subiecto diuidi ac segregari queat affirmationẽ negationemq; uniuersales, non est dubium posse mentiri, ut quoniã uerę sint particulares quę proponunt, quẽdam hominem esse iustũ, & quendã hominem non esse iustum, his superpositas uniuersales falsas esse manifestũ est, ut ea quæ dicit, omnis homo iustus est, & nullus homo iustus est. At si quid tale affirmatio particularis pronũciet, quo subiectum carere nõ possit, uera erit superposita affirmatio uniuersalis. ut cũ aliquis enunciat, quendã hominẽ esse animal, huic uniuersalis affirmatio in ueritate consentit, quæ est, omnis homo animal est. At si quid particularis negatio tale proponat, quod subiecto nequeat inhærere, ueritatẽ particularis negationis uniuersalis negatiuæ ueritas necesse est cõsequatur, ut cum aliquis dicit, quendam hominem lapidẽ nõ esse, consonat uniuersalis ueritas propositionis, quæ nullũ hominem lapidem esse pronunciat. quo fit ut præcedẽtibus quidem uniuersalibus ueris, particulares ueras esse necesse sit: præcedentibus uero in falsitate particularibus, uniuersalium ueritas non subsequatur. Manentibus uero uniuersalibus falsis, particulares mendacium dicere non sit necesse, sicut ne uera quidem particularibus proponentibus, ueram uniuersalium necesse est esse sententiam, & hoc quidem exempla docuerunt: ut autẽ firma demonstratione clarescat, utilis ad euidentiam rerum descriptio proponatur.

Vniuersalis affirmatio. Contrariæ. Vniuersalis negatio

Hæ tum diuidunt uerum & falsum,
tum falsæ sunt utræq;, ueræ nunquã

Subalternæ
Falsa particulari, falsa est uniuersalis, sed non conuertitur.
Vera uniuersali, uera est particularis sed non conuertitur.

Hæ semper diuidunt uerũ & falsum
Hæ semper diuidunt uerũ & falsum

Falsa particulari, falsa est uniuersalis, sed non conuertitur.
Vera uniuersali, uera est particularis, sed non conuertitur.
Subalternæ

Hæ tum diuidunt uerum & falsum,
tum ueræ sunt utræq;, falsæ nunquã

Particularis affirmatio. Subcõtrarię. Particularis negatio.

Ex his ergo quæ superius dicta sunt, intelligi potest, contrarias quidẽ uel uerũ inter se falsumq; diuidere, uel simul posse mentiri, ueras simul esse nõ posse: Subcõtrarias uero, uel utrasq; ueras esse, uel alterã ueram alterã falsam, nunquã tñ simul proferre mendaciũ: Angulares autẽ neq; in ueritate unquã, neq; in mendacio cõsonare, sed uni semper uerã, alteri semper falsam esse sententiã Nunc demonstrandum est, uniuersalibus ueris particulares non posse mẽtiri, falsis autẽ uniuersalibus, posse particulares nõ falsa proferre. Dico.n. si uniuersalis affirmatio sit uera, particularẽ quoq; affirmationẽ ueram futurã. nã si falsa est, erit uera quæ particulari affirmationi opponitur uniuersalis negatio. sed posita est uera affirmatio uniuersalis, hoc igitur modo utrasq; simul ueras esse cõtingit, affirmationẽ scilicet uniuersalẽ, uniuersalemq; negationẽ, qđ euenire non posse monstratũ est, nõ igitur fieri potest, ut affirmatiua uniuersali uera proposita, particularis affirmatio mentiatur. Rursus si uera est uniuersalis negatio, particularẽ quoq; negationem uerã esse concedo: nã si falsam quis dixerit, uniuersalẽ affirmationẽ, quæ est ei opposita, uerã necessario esse fatebitur. at si uniuersalis negatio uera esse proposita est, simul igitur uniuersales negationẽ & affirmationẽ ueras esse contingit, quod fieri nõ posse superius posita exempla docuerunt. At si falsa est uniuersalis affirmatio, particularis uel falsum poterit enunciare, uel uerũ, quo posito nihil impossibile comitatur, siue.n. falsa sit, erit uera negatio uniuersalis, seu uera illa sit, uniuersalẽ negationem falsitas obtinebit. Quo fit ut falsa uniuersali affirmatione, uniuersalis negatio, tum ei falsitate cõsonet, tum ab ea ueritate discordet, quod non esse impossibile superioribus docetur exemplis. Eodem quoq; modo & si uniuersalis negatio falsa sit, particularem negationem uel ueram uel falsam esse possibile est, neq; idcirco aliquid sequitur incongruum, Particulari nanque negatione uera, uniuersalis affirmatio mentietur, eadem falsa, uerum uniuersalis affirmatio pronunciat. quo fit ut falsa uniuersali negationi proposita, affirmationem uniuersalem tum ueram, tum falsam rationis demõstret euentus. quod impossibile non est. Rursus si particulares falsæ sunt, uniuersalis quoq; falsitas sequitur: nam si particularis affirmatiua pronunciet mendaciũ, uniuersali quoq; affirmationi falsitas inhærebit. nam si hæc uera est, falsa erit ei opposita negatio particularis: sed affirmationem particularem constituimus esse mẽdacem, simul igitur particularis affirmatio & negatio falsa sunt. quod esse inconueniẽs præcedens tractatus declarauit. Item si particularis negatio falsa dicatur, uniuersalis quoq; negationis falsitas cõsonabit. nã si negatio uniuersalis uera est, falsa est opposita, q̃ est affirmatio particularis, quo modo utrasq; particulares affirmationẽ scilicet ac negationẽ simul falsas esse cõtingit. qđ fieri non posse prædiximus. At si uera sit affirmatio particularis, falsa uel uera uniuersalis affirmatio esse potest: sed si falsa sit, particularẽ negationem uerã esse necesse est: si uera sit, habebit particularis negatiua mẽdaciũ. Sed cũ uera sit affirmatio particularis, negationẽ particularẽ uel falsam esse uel uerã nihil est impossibile. Rursus si negatio particularis teneat ueritatem, uniuersalis negatio uel ueritatẽ tenere potest, uel proferre mendaciũ. nam si uera est, oppositam affirmationem particularem falsam esse manifestũ est: si falsa est, ueritatem particularis affirmatiua custodiet. quo fit ut si particularis negatio teneat ueritatẽ, affirmatio particularis uera uel falsa sit, quorum neutrũ impossibile non esse præmissa docuerunt. atque hæc quidem de uniuersalibus dicta sufficiant.

De indefinitis & singularibus propositionibus, & quæ sint obseruanda si oppositas conficere uolumus. Cap. V.

NVnc de indefinitis ac singularibus differamus: quarum quidem indefinitæ sunt, quibus nulla significatio determinationis adiungitur, sed præter uniuersalis & particularis intelligentiã quantitatis proferuntur, ut homo iustus est, homo iustus nõ est. quibus tametsi (ut dictum est) nulla significatio determinationis adiũgitur, uim tamen obtinent particularium propositionũ. nanq; ut illæ, quas subcõtrarias in priore descriptione signauimus, alias quidẽ inter se uerum falsumq; distribuunt, alias quidẽ inuicem ueritate conspirant, nunquã tamen simul uidentur posse mentiri: ita etiã indefinitæ, siquidẽ tale est quod enunciat, quod subiecto semper inesse necesse sit, affirmatio est uera, falsa negatio, ut in his propositionibus, homo animal est, homo animal non est. at si id in indefinitis ꝓpositionibus efferatur, quod subiecti natura non suscipit, negatio quidem uera est, sed affirmatio iuncta est falsitati, ut siquis dicat, homo lapis est, homo lapis non est. ut uero utræque in pronuncianda falsitate consentiant, non potest inueniri. Eædem tamen ab uniuersalibus affirmatiuis, atque negatiuis, ita dissentiunt, ut quoquo modo subiecta permutes, una semper ueritatis, altera sit semper plena mendacii. Exemplum uero huiusmodi

prædicati quod, subiecto semper inhęreat, hoc est, omnis homo animal est, homo animal non est, nullus homo animal est, homo animal est. Hic indefinitæ ui eadē funguntur qua & particularis. Huius uero quod nunquā inhæret, hoc est, omnis homo lapis est, homo lapis non est. Nullus homo lapis est, homo lapis est, in his quoq; indefinitę uniuersalibus oppositæ per unamquamq; oppositioē unam uerā, falsam alteram reddiderunt. Item eius quod suscipere subiecti natura ualeat & possit amittere. Omnis homo iustus est, homo iustus nō est. Nullus homo iustus est, homo iustus est. in his etiā indefinitæ particularibus immutatæ sunt, quæ uniuersalibus obiectæ per unamquamq; propositionū aduersitatem, uni semper uerū, alteri diuisere mēdaciū. Præterea quoquo modo terminorū exempla ponantur, si affirmationes affirmationibus negationes negationibus cōparemus, uniuersalibus ueris, indefinitarū ueritas prouenit, ut cū ueræ sunt, omnem hominē esse animal, & nullū hominem esse lapidem, constat ueritas indefinitis quæ proponunt, & hominē animal esse, & hominem lapidē non esse. At si uniuersaliū falsitas antecedat: indefinitarū uel ueritas, uel mendacium uariabit, hoc modo. Falsa enim est uniuersalis enunciatio, q̄ proponit omnem hominem esse iustū, sed ea quæ dicit, hominem esse iustum, tenet in humanæ naturæ parte ueritatem. nam si non habet omnis homo iustitiam, cū tamen aliquis habeat, uere dici potest, hominē esse iustū. Item cum proponitur uniuersaliter, Nullus homo iustus est, falsum est. At si id indefinitæ denegetur, a ueritate non discrepat. nam cū sit aliquis homo non iustus, nō mentietur, qui pronunciauerit hominem nō esse iustum. Item cum sit falsa quæ uniuersaliter affirmat dicens, omnem hominē esse lapidē: falsa est quæ idē indefinita enunciatione confirmat dicēs, hominem esse lapidem. Rursus cū sit falsa negatio, per quā proponitur, nullū hominē esse animal, falsa est indefinita negatio, quæ pronunciat hominem nō esse animal. Hic quoq; particulariū similitudo seruata est: nā in subalternis uera uniuersalitas, ueritatem particularitatis trahebat. Falsa uero uniuersalitas nec ueritatis nec mendacii necessitatem particularibus afferebat. Eadem omnia uniuersalium atq; indefinitarum collatione proueniunt. Rursus si indefinitas primū falsas constet, uniuersales quoq; necesse est esse mendaces. ut si falsum sit esse hominem iustum, falsum erit omnem hominem esse iustū. quandoquidem non capit ueritatem, si iustus uel unus homo non fuerit. Item si indefinita negatio mentiatur, uerū uniuersalis negatio non habebit. ueluti si falsa sit ea quæ dicit, hominem non esse iustū, quandoquidem non potest uniuersaliter ab homine denegari, si uel uni hominū probabitur adesse iustitia. At si indefinitæ sententiam ueritatis obtineant, uniuersales, tum ueras, tum eueniet esse mendaces. uelut cū dicimus hominē esse iustum, uerum est. est.n. homo qui iustitia non careat, huius uniuersalis negatio mētietur, cum quis dixerit nullum hominem esse iustum. At si id affirmabitur indefinite quod a subiecto diuelli secerniq; non possit, uera nihilominus erit affirmatiua quæ proponit, omnem hominem esse animal. At si id quod subiecti naturam nō recipit, proponit indefinita negatio, ueluti si dicat hominē lapidē nō esse: nihil ab eius ueritate uniuersalis negatiua dissentiet, ut ea quę nullum hominem lapidē esse ꝓponit. nihil igitur dubium est indefinitas particularibus esse consimiles, eandemq; uim ueritatis ac falsitatis significationibus obtinere, de quibus sufficienter dictū est. Nunc de singularibus explicemus, quæ nihil superioribus similes extant. Illæ nanq; quoniā constituebant uniuersale subiectū, de quo prædicatum terminū dicerent, iccirco suscipiebant etiā differentias quantitatis: nā qđ uniuersale est, & uniuersaliter, & particulariter, & indefinite poterit pronunciari. At hæ quæ unū aliquid ponunt, singulariter atq; indiuidue, differentias quantitatis habere nō possunt, atq; ideo sola in eius relinquitur discrepātia qualitatis, quod hæc quidē affirmatio, illa uero negatio est. Semper igitur inter se affirmatio & negatio singularis, uerū falsumq; distribuent: si nō cętera impediāt, quæ sensum in alias atque in alias significationes solent deflectere ac detorquere. Cum uero unum atq; idem prædicatum atq; subiectum in affirmatione & negatione cōstiterit, uno eodemq; sumptū tempore, uno eodemq; prolatū modo, ad unum atq; idē relatum, de una atq; eadem parte propositū, necesse est ex his unam semper esse uerā, alterā semper esse falsam. nā siue æquiuocos terminos sumant, siue nō ad idem tempus procedant, siue alius utriq; insit modus, siue ad alias partes, uel ad aliqđ aliud referātur, ueras utrasq; esse contingit. Age enim æquiuocū terminum sumat affirmatio, dicatq; Cato Vticæ se peremit; negetq; negatio, Cato se Vticæ non peremit. Hic igitur utræq; sunt uerę, quoniā Cato æquiuocum est. Nanq; Cato prætorius Vticæ sibi manus intulit, Cato uero censorius minime. Item proponatur affirmatiua hoc modo, Nocte lucet: negatio respondeat, nocte non lucet. Hic igitur lucere æquiuocū est. Atq; ideo nihil impedit, quo minus utræq; in ueritate permaneant. Affirmatio nanq; cum dicit lucere nocte, Lunæ loquitur lucem. Illa uero cū negat, de Solis luce significat. Hic igitur æquiuocū prædicatum utrasque uerum conseruare permisit. Item si quis de Socrate proponat dicens, Socrates sedet, atque alius neget, Socrates non sedet: utræq; ueræ esse queunt, si ad diuersa tempora referantur. Potest enim nunc quidem Socrates sedere, alio uero tempore non sedere. Rursus si quis humani oculi colorem nigrum esse confirmet, aliusq; nigrum nō esse contendat: utriq; uerum loquentur, si ad singulas oculi partes affirmatio negatioq; referantur. nam quod circa orbem est, qui medius pupulam tenet, album est: ipse uero orbis niger uisitur. Rursus si de Socrate inter duos locato quis dixerit Socrates dexter est, aliusque respondeat, Socrates dexter non est, utrisque constare ueritas potest. Ad eum qui cum sinistra Socratis est, dexter est. Ad eum uero cuius læuo lateris pars Socratis dextra coniungitur, dexter non est. Item siquis ouum animal esse constituat, aliusque ouum animal esse neget, utræque a ueritate non dissonant. Nanque ouum potestate animal est, actu animal non est. Ita igitur inter se singularium subiectorum propositiones uerum falsumq; distribuent, ut unam, ueritatem necesse sit habere, alteram mendacium. Si neque quod subiectum est, neque quod prædicatum, aliqua sit æquiuocatione confusum, ad idem tempus, ad easdem partes, ad eundem modum, eandemq; rem, ad quam affirmatio retulit, ea quæ proponuntur in negatione afferatur, ut siquis de Socrate pronunciet, Socrates caluus est, Socrates caluus non est. Si igitur de Socrate eodem affirmatio negatioq; proponant: Si eandem caluitii significationem affirmatio sumpserit & negatio: Si eandem utræq; capitis partem loquantur: Si uel actum utræque, potestatem'ue significent: Si nulla diuersitate temporis erretur: Si non ad alium affirmatio, ad alium negatio referatur, una semper ueritati coniuncta est, retinet semper altera falsitatem.

De propositionibus participantibus eisdē terminis, & eodem ordine, sed per oppositionem. *Cap. VI.*

QVoniam de ea conuenientia propositionum, quę utrisque simplicibus terminis eodemq; ordine captaretur, explicui: nunc de ea participatione dicendum est, quæ per oppositionem & utrosque terminos, & eundem ordinem seruat. hoc autem (ut dictum est) tribus contingere modis potest, aut enim prædicatus tantū, aut subiectus terminus, aut uterq; cū negatione proponitur. Ac tum enunciatio, uel ab infinito subiecto, uel ab infinito prædicato, uel ab infinitis utrisq; cōsistit. Quoties.n. nomini negatio subiūgitur, nomē redditur infinitū: atq; ideo per oppositionē participatio fieri dicitur. Nomini enim simplici semper infinitū nomē opponitur, ut homo nō homo, animal nō animal, & cætera. Quæ cū ita sint, disponantur simplices, atq; ex earū natura cæteras colligamus. Primo igitur propositionū series describatur, ea scilicet quæ utrisq; iungitur finitis, propositisq; simplicibus, ita ex infinitis omnibus copulatarum propositionum ordo iungatur, ut affirmationes affirmationibus, negationes negationibus, aduersis frontibus collocentur.

Simplices

Simplices	Ex utroque infinito

Habentia prædicatum maius semper inhærens

Omnis homo rationalis est	Omnis nõ hõ non rõnalis est
Nullus homo rationalis est	Nullus nõ hõ nõ rõnalis est
Quidam homo rationalis est	Quidã nõ hõ non rõnalis est
Quidam hõ rationalis nõ est	Quidã nõ hõ ñ rõnalis nõ ẽ.

Habentia prædicatum separabile minus

Omnis hõ grãmaticus est	Omnis nõ hõ nõ grãmaticus est
Nullus hõ grãmaticus est	Nullus nõ hõ nõ grãmaticus est
Quidam hõ grãmaticus ẽ	Quidã nõ hñ nõ grãmaticus est
Quidã hõ grãmatic⁹ nõ ẽ	Quidã ñ hõ ñ grãmaticus nõ est

Habenlia prædicatum nunquam cohærens

Omnis homo lapis est	Omnis non homo non lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus non homo non lapis est
Quidam homo lapis est	Quidam non homo nõ lapis est
Quidam hõ lapis non est	Quidã nõ homo nõ lapis nõ est

Habentia prædicatum separabile maius

Omnis homo iustus est	Omnis non homo non iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus nõ homo non iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam nõ homo non iustus est
Quidã hõ iustus non est	Quidã nõ hõ non iustus non est

Habentia prædicatum æquale semper cohærens

Omnis homo risibils est	Omnis non homo nõ risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus nõ homo nõ risibilis est
Quidam homo risibilis est	Quidã non homo nõ risibilis est
Quidã hõ risibilis non est	Quidã nõ hõ nõ risibilis non est

Harum igitur talis est consocianda falsitate uel ueritate proprietas, ut affirmationes quidẽ inter se uniuersales, particularesq́, negationes, uel in ueritate, uel in mendacio cõsentire queant, uel uerum inter se falsumq; diuidere. Siquid.n. de subiecto tale prædicetur, quod uel a subiecto nequeat segregari, ut ab homine rationabilitas: uel a subiecto quidem recedere queat, sed subiecti naturã non possit æquare, ut hominis grãmaticus, unam ueram, alterã falsam esse proueniet. nam qui dicit, omnis homo rationalis est, uerum loquitur; & qui dixerit, omnis nõ homo nõ rationalis est, mentietur. Diuinæ nanque substantię rationis quidẽ compotes sunt, sed homines non sunt. Item siquis pronunciet, omnis hõ grammaticus est, falsum dixerit. At qui proponit omnis non homo non grammaticus est, uerum dixerit. nam qui homo non est, grammaticus esse non potest. At si id de subiecto prædicetur, quod uel nunquã subiecto ualeat cõuenire, ut lapis homini, uel conueniens ab eo possit abscedere, cum sit maius atq; uniuersalius subiecto, ut iustitia homini, simul utrisq; falsitas prouenit. nam siquis dicit, omnis homo lapis est, falsam fecerit propositionem. Eodem quoq; modo qui dixerit, omnis non homo nõ lapis est, cum silex homo nõ sit, sed lapis. Itẽ propositio, omnis homo iustus est, falsa est, cuius sequitur falsitatẽ, omnis nõ homo non iustus est. nam diuinis substantiis adest semper iustitia, cum nõ adsit humanitas. At siquid tale de subiecto prædicetur, quod & semper ei copuletur, neq; tamen subiectum possit excedere, ut risibile homini, utrinque sententia in significandi ueritate concurrit, omnis homo risibilis est, uera est: omnis non homo nõ risibilis est, hæc ẽt retinet ueritatem. nam quia risibile hominis propriũ est, recte dicitur nõ esse risibile quicquid homo non fuerit. Eadem omnia in particulari negatione redduntur. nam siue quæ sunt maiora subiecto, atq; ab eo discedere nequeunt, ut rationabilitas ab homine: uel quæ discedunt quidẽ, sed sunt minora subiecto, ut grãmaticus de homine: de subiecto prædicentur, unam ueram, alterã falsa faciunt. nã qui dicit, quidam homo rationalis nõ est, falsum proposuit, qui uero respondet, quidã non homo nõ rationalis non est, uerum loquitur. Diuina quippe substantia nõ est quiddã homo, sed carere non potest humanæ ratione naturæ. Item quidam homo grãmaticus nõ est, uera est: sed falsa est si dicã; quidam non homo nõ grãmaticus non est. Cum illud sit uerius, quoniã qui homo non fuerit, non potest esse grammaticus. At si quæ uel nunquã de subiecto possunt uere prædicari, ut lapis de homine, uel prædicantur quidẽ & sunt maiora subiecto, sed ab eo discedere separariq; patiuntur, ut iustitia ab homine, ueras protinus utrasq; conseruant. nam qui dicit, quidã homo lapis non est, uerum dixerit. At siquis respondeat, quidam non homo non lapis nõ est, is quoq; uerã dixerit, si quidem de silice uel de huiusmodi cæteris uelit intelligi, quæ cum non sint homines, nõ lapides non sunt. Itẽ quidam homo iustus nõ est, propositio ueritatem tenet. Sed ne illa quidẽ falsa est quæ proponit, quendã non hominem non iustum no esse. Hoc enim, ut dictum est, in diuinis substãtiis inuenitur, ut iustitiam teneant, quamuis ab hominis definitione seiunctæ sint. Item si id quod abesse non potest, & sit æquale subiecto, de eodẽ subiecto prædicetur, ut risibile homini, incurrit utrisq; mendaciũ. nam quidã homo risibilis non est, falsa est. cuius falsitati sese æmulam præstat, quæ proponit, Quidam non homo non risibile non est, quasi qui hõ non sit, possit esse risibilis. Ita igitur in affirmationibus quidem uniuersalibus & particularibus negatiuis, ueritas falsitasq́, & simul aliquoties inuenitur, & inter utrasque diuiditur. Negationes uero uniuersales, & particulares affirmationes non simili respondent modo. Sed negationes quidem uniuersales, unam uerum dicere, alteram falsum, & simul utrasque falsas esse, possibile est, simul autem ueras nunquam esse contingit. nam si id quod adesse subiecto nõ potest, prædicetur, ut lapis homini, unam ueram faciunt, alteram falsam. ut est, Nullus homo lapis est, uera est, falsa est quæ proponit, nullus non homo non lapis est. Omnia quippe animalia præter hominem ita non sunt lapides, sicut ab hominum natura seiuncta sunt. Quicquid uero aliud de subiecto prædicetur, neutri constare ueritas potest. ut siquis proponat, Nullus homo rationalis est, falsum dixerit. Aliusq; respondeat, nullus non homo non rationalis est, hanc quoq; conuincit ratio mentiri, equus quippe non homo est, nec eum quis dixerit rationis esse participem, ut aũt simul ueræ sint, nullus poterit terminus approbare. Particulares autem affirmatiuæ in differentiam ueritatis falsitatisq; discedunt, quoties aliquid tale de subiecto dicitur, quod nunquam possit adesse subiecto, ut lapis. nam siquis enunciet, quidam homo lapis est, falsa propositio est. At si quis respondeat, quidam non homo non lapis est, tenet cõtraria ueritatem, equus quippe non homo est, nec lapis esse dicetur. Quicquid uero aliud de subiecto prædicabitur, est eas in ueritatis significationem conuenire, ut, Quidam homo rationalis est, uera est; Quidam non homo non rationalis est, huic quoq; ueritas constat. equus quippe nõ homo est, nec ratione subsistit, ut uero simul falsæ sint, nullis reperietur exemplis. Ad hunc igitur modum, & de cæteris quæ uel subiectum uel prædicatum retinent infinitum, ad ueritatis falsitatisq; consensum, enunciationum proprietas consideranda est. de quibus modo breuiter quid eueniat, tetigisse sufficiat, singula uero lectoris exploranda diligentiæ, & per conuenientes terminos rimanda permittimus. disponantur igitur propositiones, quæ ex utrisq; simplicibus terminis constant, easq; quarum subiectum tantum obnuatur, ex aduersa parte respiciant.

Simplices.	Ex subiecto infinito.

Habentia prædicatum semper hærens maius

Omnis homo rationalis est	Omnis non homo rationalis ẽ
Nullus hõ rationalis est	Nullus non homo rationalis ẽ
Quidã hõ rationalis est	Quidã nõ homo rationalis est
Quidã hõ rationalis nõ est	Quidã nõ hõ rationalis nõ est

Habentia prædicatum semper hærens, æquale

Omnis homo risibilis est	Omnis non homo risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus non homo risibilis est
Quidam homo risibilis est	Quidam nō homo risibilis est
Quidam hō risibilis non est	Quidā non hō risibilis non est

Habentia prædicatum separabile, maius

Omnis homo iustus est	Omnis non homo iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus non homo iustus est
Quidā homo iustus est	Quidā non homo iustus est
Quidā hō iustus nō est	Quidam nō hō iustus non est

Habentia prædicatum separabile, minus

Omnis hō grāmaticus est	Omnis nō homo grāmaticus est
Nullus hō grāmaticus est	Nullus non hō grāmaticus est
Quidā hō grāmaticus est	Quidā nō homo grāmaticus est
Quidā hō grāmaticus nō ē	Quidā nō hō grāmaticus nō est

Habentia prædicatum nunquam hærens

Omnis homo lapis est	Omnis non homo lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus non homo lapis est
Quidā homo lapis est	Quidam non homo lapis est
Quidā homo lapis non est	Quidā nō homo lapis non est

In harum igitur affirmationibus quidē uniuersalibus, ueritas & falsitas distribuitur, si quid tale de subiecto prædicetur quod abesse non possit, siue illud maius sit, ut animal homine, siue æquale ut risibile homini. In his enim unā ueram, alteram falsam esse necesse est, quicquid uero præter ea fuerit prædicatū, unam semper ueritas, alterā semper falsitas consequetur, ut aūt simul ueræ sint, nequit ostendi. Particularū uero, in affirmationibus quidē, siquidem ea prædicentur quæ ualeant trāsire subiectum, siue ab eo separari nequeunt, ut animal ab homine, seu possint, ut iustitia ab homine: loquitur utraq; uera sententia. Quicquid uero præter ea fuerit prædicatum, unam ueritas, alteram falsitas tenet, falsæ uero simul nequeunt inueniri. Negationes uero particulares, si quidē id prædicent, quod a subiecto non possit abscedere, siue illud maius sit, ut rationale homine, seu æquale, ut risibile homini, uni cōstabit ueritas, altera mentietur. Siquid uero præter ea fuerit prædicatū, ueras semper utrasq; cōstat, ut in eas commuunis falsitas nunquā possit incidere. Item disponantur in ordinem primū quidem simplices, has regione respiciant quæ subiecto simplici, infinito denegantur prædicato.

Simplices.	Ex infinito prædicato.

Habentia prædicatum nunquam cohærens

Omnis homo lapis est	Omnis homo non lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus homo non lapis est
Quidā homo lapis est	Quidam homo non lapis est
Quidā hō lapis non est	Quidā homo non lapis non est

Habentia prædicatum semper hærens, maius

Omnis homo animal est	Omnis homo non animal est
Nullus homo animal est	Nullus homo non animal est
Quidā homo animal est	Quidā homo non animal est
Quidā hō animal non est	Quidā hō nō animal non est

Habentia prædicatum semper cohærens, æquale

Omnis homo risibilis est	Omnis homo non risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus homo non risibilis est
Quidam homo risibilis est	Quidam homo non risibilis est
Quidam hō risibilis nō est	Quidā homo nō risibilis nō est

Habentia prædicatum separabile, maius

Omnis homo iustus est	Omnis homo non iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus homo non iustus est
Quidam homo iustus est	Quidā homo non iustus est
Quidam hō iustus non est	Quidā homo non iustus non est

Habentia prædicatum separabile, minus

Omnis hō grāmaticus est	Omnis hō non grāmaticus est
Nullus hō grāmaticus est	Nullus hō non grāmaticus est
Quidā hō grāmaticus est	Quidā hō non grāmaticus est
Quidā hō grāmaticus nō est	Quidā hō nō grāmaticus nō ē

Harum igitur affirmationes uniuersales, siquidē prædicēt quod subiecto nequeat cōuenire, ut lapis homini: uel a subiecto, cū sit æquale uel maius, non possit abscedere, ut animal uel risibile ab homine, unā semper necesse est ueritatē, alterā proferre mendacium. Quicquid uero præter ea fuerit prædicatum, utrisq; falsitas inuenitur, ut ad ueritatē conuenire nō possit. Negationes uero uniuersales si quidē id de subiecto prædicent, quod subiecto adesse possit & abesse, ita ut excedat, ut uirtus hominem, uel id quod adesse quidem queat, sed non possit adæquare subiectū, ut grāmaticus hominem, utræq; in falsitate cōmunicant. Quicquid uero aliud fuerit prædicatum, unam ueritas, alteram falsitas consequetur, ut aūt simul ueræ sint, nequit ostendi. Particularū uero, affirmationes quidem simul ueræ sunt, si id quod uel adesse possit uel abesse prædicetur, siue illud maius sit, ut iustitia ab homine, seu minus, ut grāmaticus ab homine. Siquid uero aliud fuerit prædicatū, ueritas in eas ac falsitas distribuuntur ita, ut nunquā communem consonent falsitatem. Particulares quoque negatiuæ in similibus terminis ueritate concordant. nam si quod adesse uel abesse potest, siue illud maius sit, ut iustus ab homine, siue minus, ut grammaticus ab homine de subiecto prædicetur, ueritas utrisq; constabit. In aliis uero cunctis prædicationibus uni ueritas, alteri falsitas cedit. Nunquam tamen utræque in prodenda falsitate consentient. Præter hanc autem inter se conuenientiā propositionum, habent aliquid hæ proprium, quæ prædicatū adiecta negatione pronunciant, quod cæteris inesse non possit. Affirmationes namq; negationibus, negationesq; affirmationibus quarum uniuersalis est propositio: Itemq; particulares affirmationes negationibus, negationes affirmationibus ita conueniunt, ut nunquam neque in falsitate neq; in ueritate discordent. Conuenientium autem ordinē seriemq; describimus, quas siquis in superius posita respexerit, uidebit angulariter conuersas.

Omnis homo rōnalis est	Cōueniūt	Nullus hō nō rōnalis ē
Omnis hō nō rōnalis est	Cōueniūt	Nullus hō rōnalis est
Quidā hō nō rōnalis est	Cōueniūt	Quidā hō rōnalis nō ē
Quidā homo rōnalis est	Cōueniūt	Quidā hō nō rōnal' nō ē

Quod iccirco in his tantum uidetur euenire, quod de eodem subiecto uterq; intelligitur ordo oppositionis. nam quæ dicit, omnis homo rationalis est, de homine rationale prædicauit. Item quæ proponit, omnis homo nō rationalis est, de eodē homine rationale seiunxit, ut merito simplices affirmationes negationi cōsentiant. At nō in aliis intelligitur idē esse subiectū. nam & illa quæ proponit, omnem nō hominē esse rationalē, & illa quæ enunciat omnem nō hominē esse non risibilē, de homine non loquūtur, sed de quolibet alio quod hominis negatione relinquitur. Atq; ideo uelut extraneæ, atq; a semet alienæ, nec in ueritate possident aliquā nec in falsitate concordiā. Indefinitas autem propositiones, quin particularibus similes esse monstrauimus, adiungēdas superioribus non putaui. Idē enim indefinitis necesse est euenire, quod particularibus solet incurrere.

De propositionum conuersione simplici & per accidens. *Cap. VII.*

Expeditis igitur his propositionibus, quę ex utrisq; cōmunicant terminis atq; eodem ordine collocatis, nūc eam propositionum conuenientiam uel participatio-

nem

nem loquamur, quæ in utrisque quidem terminis conueniẽtia, sed ordinis cõmutatione consistunt, cuius disceptionis hic finis est, de propositionũ conuersione docuisse. Quid enim est aliud propositiones mutato ordine cõuenire utrisque terminis, nisi propositiones conuerti? Conuerti aũt uel sibi, uel aliis propositiones dicuntur, quoties mutato ordine terminorũ, idest quod subiectum fuerat prædicato, & quod prædicabatur ante subiecto, ueritatem simul obtinent uel falsitatẽ. De quibus plenissime hic disputandi sumemus exordiũ. Quatuor propositiones esse prædiximus, quæ habeant differentias quantitatũ & utrisque terminis absq; ordinis permutatione participant. Hæ uero sunt affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis negatio particularis. Harũ igitur particularis affirmatio, particulariter quidẽ sibi ipsa conuertitur, uniuersali autem affirmationi per accidens. Et rursus, uniuersalis negatio, loco principe sui recipit conuersionem, ad particularem uero negationem per accidens conuerti potest. Affirmationis uero uniuersalis ad seipsam perpetua non potest esse cõuersio, ad particularẽ uero affirmationem per accidens potest. Nec uero negationis particularis ad seipsam principaliter stabilis ac firma cõuersio est: sed negationi uniuersali secundo loco, atque accidentaliter. Quæ omnia facilius declarantur exemplis. Affirmatio enim particularis, ea quæ proponit, Quidam homo albus est, facile sibi ipsa conuertitur, si dicamus, Quoddam album homo est; atque in utrisque simul ueritas constat. At siquis proponat, Quendam hominem esse lapidem, eamq; conuertat dicens, Quendam lapidem esse hominem, mansit in utrisque mendacium. Hoc igitur modo affirmatio particularis sui recipit conuersionem. Item negatio uniuersalis conuerti potest, ut siquis enunciet, nullum hominem esse lapidem, eandemq; conuersis terminis dicat, nullum lapidem esse hominem, simul ueritatem tuentur. At siquis dicat, nullum hominẽ esse animal, atque eandem sub terminorum conuersione proponat dicens, nullum animal esse hominẽ, neutra suam perdidit falsitatẽ. Hoc igitur modo uniuersalis quoque negatio sibi ipsa conuertitur. Vniuersalis uero affirmatio non tenet perpetuam conuersionem. quamuis enim quoties de speciebus propria prædicantur, conuerti uniuersales affirmationes queant, ut siquis dicat, Omnis homo risibilis est, poterit terminorum ordinẽ permutare, Omne risibile esse hominẽ, tamen non est hæc æqualis atque in omnibus terminis fida conuersio. quid enim cum quis ita proponit? Omnis homo animal est, nunquid conuertere uere potest, ut omne animal hominem esse pronunciet? Quare cum aliquoties uniuersalis affirmatio conuersa propriá non teneat ueritatem, dicitur conuersionis naturam non posse suscipere. Negatio quoque particularis interdum uidetur posse conuerti, ueluti siquis enunciet, Quendam hominem lapidem nõ esse, uerum loquatur, cum dixerit, Quendam lapidem hominẽ non esse, sed est instabilis & incerta conuersio. nam cum quidam homo grammaticus non sit, falsum est dicere, quendam grammaticum hominem non esse. Ita igitur hæc quoque conuersio protinus a sua ueritate deficit. Superius igitur propositarum quatuor enunciationum, duę quidem oppositæ, idest particularis affirmatio & uniuersalis negatio, conuersionem sui firmam perpetuãq; suscipiunt: Duæ uero oppositæ, idest affirmatio uniuersalis, & negatio particularis conuersionis non tenent firmitatem. Sed quia uniuersalis affirmatio, quæ in sui conuersione uidetur instabilis, si uera est, particularem quoque affirmationem ueram esse necesse est. Si autem particularis affirmatio conuersa non amittit propriam ueritatem; uniuersalis quoque affirmatio cõuersa particulari affirmationi eandẽ ueritatem sonabit, uelut his exemplis probabitur. Siquis enim proponat, omnem hominem esse animal, uerum dixerit. huius subalterna particularis affirmatio, quendam hominem esse animal, ea quoque uera est, quoniam uniuersalis affirmationis ueritas antecessit. Sed eadem conuerti sibi uerissime potest, dicitur enim quoddam animal esse hominem. Quocirca affirmatio uniuersalis, quæ proponit, omnem hominem esse animal, & conuersa particularis affirmatio, quæ pronunciat, quoddam animal esse hominem, utræque simul a ueritatis significatione non deficiunt. Ita igitur uniuersalis affirmatio, quæ sui conuersionem perpetuam ferre non poterat, per accidens particulari affirmationi conuersa est. Per accidens autem ideo, quoniam particularis affirmatio principe sibi ipsa loco conuertitur, conuersæ aũt particulari affirmationi uniuersalis affirmatio eãdem retinet in ueritate sententiam. Eadem ideo est etiam uniuersalis negationis, quæ quoniam ipsa principaliter conuerti potest, conuersæq; negationi uniuersali illa quæ subalterna est, eandem ueritatis refert sententiá. Particularis negatio conuersa ad ueritatis significationem poterit conuenire, ut siquis nullum hominẽ esse lapidem confirmet, & huius conuersio est, nullum lapidem esse hominem, quæ cũ uera præcedat, subalternæ particularis negatiuæ perficit ueritatem, ea uero est quidá lapis homo non est, quæ comparata uniuersali negationi, quæ dicit, nullũ hominem esse lapidẽ, quamuis terminis discrepãs, tamen similis ueritate proponitur. Igitur particularis negatio quæ sibi ipsi conuerti non poterit, uniuersali negationi per accidens conuerti potest. Per accidens autem iccirco, quoniá uniuersalis negatio in seipsam priore loco conuerti potest. Per conuersionem aũt sui cũ particulari negatione, similem ueritatis uidetur obtinere sententiá. Itaque concludendum est particularẽ quoq; affirmationem uniuersalẽq; negationem conuersionem sui firmá ac stabilẽ custodire. Affirmationem aũt uniuersalem particularemq; negationem in conuertẽdo firmas esse non posse, sed hanc affirmationi particulari, illam uniuersali negationi per accidens posse conuerti.

De propositionum conuersione per contra positionem. Cap. VIII.

Restat nunc de ea propositionũ conueniẽtia uel participatione disserere, in qua utrinq; terminorũ ordine permutato, uni uel utrique eorum negatiuũ copulatur aduerbiũ. Atque in his enunciationibus conuerti termini per oppositionẽ dicuntur. unusquisq; enim terminorum negatione præposita, terminis simpliciter pronunciatis, uidetur oppositus. Huius uero participationis est triplex modus; aut enim prædicato tantum termino negatio iungitur, aut subiecto, aut utrique termini denegantur. Primũ igitur supposita descriptione pandantur exempla: post aũt quemadmodum se habent ad ueritatis falsitatis'ue consensum consequentis ordine disputetur. Ac primũ quidem de hac disserimus, cuius subiectum prædicatumq; negatur: post uero cuius subiectum solum: postremo cuius qui prædicatur terminus cũ negatione profertur. Atque earum quidem naturam atque ordinem ex simplicibus informabimus. Simplices autem in quantitatũ differentiis constitutas quatuor esse monstrauimus. Sit igitur prima quidem affirmatio uniuersalis, quæ proponat, omnem hominem esse animal: aduersum hanc collocetur affirmatio uniuersalis, quæ non solum conuersis terminis enuncietur, uerum in unoquoque termino negatiuum aduerbiũ habeat adiunctũ hoc modo. Omne non animal non homo est. Rursus proponatur uniuersalis negatio, ea quæ est, nullus homo animal est: huic aduersum teneat locum uniuersalis negatio terminis cum negatione conuersis, idest nullum non animal non homo est. Item sit particularis affirmatio simplex, Quidam homo animal est: huic terminus atque ex aduerso referatur particularis affirmatio, quæ commutatis in ordinem terminis, negationes utrisq; gestet oppositas, ut est, Quoddam non animal non homo est. Item sit particularis simplex negatio quæ proponat, Quendam hominẽ animal non esse: hãc ex aduerso respiciat particularis negatio, quæ permutatis ad ordinem terminis aduerbium negationis adiecerit, ut est, Quoddá non animal non hõ non est.

Simplices.	Conuersæ utrisq; infinitis.
Omnis homo animal est	Omne non animal nõ homo est
Nullus homo animal est	Nullũ non animal nõ homo est
Quidam homo animal est	Quoddá non animal nõ hõ est
Quidá hõ animal non est	Quoddá animal non hõ nõ est

Sed quanquã huiusmodi participationis plures esse differentias nouerimus, ad instructionem tamen categoricorum syllogismorum de hac tantum propoluisse sufficiat: quarũ quidem propositionum pars ex simplicibus nominibus cõstat, pars uero ex infinitis. nam propositio uniuersalis, quæ est, omnis homo animal est, ex utrisq; nominibus finitis constat. nanq; & homo & animal finita nomina esse manifestum est. Ea uero affirmatio, quæ proponit, omne non animal non hominem esse, infinitorũ terminorũ positione cõiuncta est. non animal enim & non homo nomina esse infinita, in nominis definitione prædiximus. Quæ quidẽ sese ad ueritatis falsitatisq; rationẽ sic habent, ut enim ngationibus adiunctis infinita noĩa simplicibus opponuntur: ita etiam conuersio propositionum e contrario contingit, quã paulo ante in simplicibus habebatur. In illis enim affirmatio uniuersalis particularisq; negatio conuersionem stabilẽ non tenebant. Affirmatio aũt particularis atq; uniuersalis negatio cõuersæ certissime tuebantur uel in ueritate, uel in falsitate consensum. Hic omne diuersum est. Vniuersalis nanq; affirmatio, & particularis negatio per oppositionem sibi ipsa conuertitur, uniuersalis aũt negationis & particularis affirmationis nõ est ad ueritatis falsitatis'ue consensum fida conuersio. Ac primũ de uniuersali affirmatione tractemus, quæ cum in simplicibus uera sit, ueritatem quoq; per oppositionẽ conuersa custodit, ut ea quæ dicit, omnem hominem esse animal, uera est, atq; illi per oppositionem conuertitur, idest omne non animal non homo est, eam quoq; ueram esse necesse est. Propositionis aũt huius ista sententia est, quoniã non est homo, quicquid animal non est, quod uerũ esse nullus ignorat. Item si sit falsa uniuersalis affirmatio in simplicibus terminis constituta, falsa quoq; eius per oppositionem probabitur esse conuersio. nã cum dicimus, Omnis lapis animal est, falsa est, atq; illi per oppositionem conuertitur, idest omne non animal non lapis est, eam quoq; falsam esse necesse est. Id enim ex tali enunciatione sentitur, quoniam quicquid animal non fuerit, id lapis non est, quod apertissime falsum est, cũ lapis ipse animal non sint. Quod si uniuersalis affirmatio terminorũ oppositionem conuersa sibimet in ueritate conuenit, & in falsitate, non est dubium, quin uniuersalis simplex affirmatio stabili per oppositionem conuersione monstretur. Idem de simplici etiam particulari negatione dicemus. nam cum hæc falsa est, ut ea quæ dicit, Quidam homo animal non est, illa quoque falsitatem tenebit, quæ huic terminorum oppositione conuertitur, ut ea quæ proponit, Quoddã non animal non homo non est. Id.n. ex hac enunciatione colligitur, quod res quæ non sit animal, sit homo. etenim hoc est esse hominẽ, quod non esse nõ hominẽ. At si uera sit negatio particularis ex simplicibus terminis iuncta, ut est quidã lapis animal non est, non deerit ueritas cum terminorum oppositione conuersæ quę proponit, Quoddã non animal non lapidẽ non esse. Id enim conuersio ista significat, quod res quædã quæ animal non sit, lapis sit. hoc est enim esse lapidẽ, quod non esse non lapidem. Qđ si particularis simplex negatio per oppositiones propriæ conuersioni & in ueritatis & in falsitatis significatione concordat, nõ est dubium particularem simplicem negationem certo sibi ac stabili modo per oppositionẽ terminorum posse conuerti. In negatione uero uniuersali nõ est perpetua neque fida conuersio. Quod quidẽ fallere poterit siquis ad solam respiciat conuenientiã falsitatis. nam cũ sit falsa simplex uniuersalis negatio quæ proponit, nullum hominẽ esse alal, falsa est quæ ei per oppositionẽ conuertitur, ut est, nullũ non animal non homo est. Id enim ex hac propositione monstratur, quoniã omne quod animal non est, id homo est, hominem esse significat, quicquid animal non sit, quæ proponit, nullum esse non hominẽ, quid animal non sit. Sed hic in falsitate consensus ad ueritatẽ usq; non peruenit. Age enim sit uera simplex uniuersalis negatio, nullus homo lapis est, nõ uera potest esse, nullus non lapis nõ homo est. Id nanq; designat ista cõuersio, quoniam quicquid lapis non fuerit, id homo est, hominem nanque esse designat quod lapis nõ sit, qui pronunciat nullum esse non hominem, quod lapis non est. quod apertissime falsum est. quamuis enim multa proferam, quæ cum lapides non sint, tamen ab hominũ natura seiuncta sunt, ut equus, arbor, atq; alia plurima. Si igitur negatio uniuersalis per oppositionẽ propriæ conuersioni in falsitate quidẽ conuenit, nec tamen in ueritate consentit: recte pronunciatur conuersionẽ perpetuam, atque æquabilem non habere. Eadẽ quoq; ratio est in affirmatione simplici particulari. nam in hoc quoq; sæpe error deprehenditur, ut certe propositionũ conuersiones putentur, siquis non ad falsitatis quoq;, sed ad solã conuenientiã ueritatis aspiciat. nã cum affirmatio simplex particularis uera sit, ut est Quidam homo animal est, si huius termini cũ oppositione conuertantur, fiatq; propositio. Quoddã non animal non homo est, a ueritate non discrepat. Quid enim aliud enunciatio ista designat, quam esse rem aliquã, quæ cum animal non sit, ne homo quidẽ sit, ut lapis simul & animalis & hominis natura deficiat? Sed hic in ueritate consensus ad falsitatem usq; nõ tendit. Quid enim si sit falsa simplex affirmatio particularis? ut est, quidã homo lapis est, non erit eius per oppositionem falsa cõuersio? quiddã nõ lapis non homo est? Atqui hæc firma ueritate consistit: id enim ex hac propositione datur intelligi, quod sit quiddã, quod cum lapis nõ sit, ne homo quidẽ sit, ut equus atq; arbor, quæ neq; hominis, neq; lapidis definitione clauditur. Quod si particularis affirmatio dum per oppositionem conuertitur, in ueritate quidem tenet secum ipsam concordiam. In falsitate autem sibimet ipsa dissentit; rectũ est pronunciare quod termini negatione cõiuncta conuersionẽ firmam, stabilemq; non teneant. Quare cum in simplicibus, ac præter oppositionem conuersionibus, uniuersalis quidẽ negatio particularisq; affirmatio perpetua, fidaq; terminorum permutatione uertantur; Affirmatio uero uniuersalis particularisq; negatio minime, dum per terminorũ oppositionem, simplex propositio sibi ipsa conuertitur: omnia (ut dictum est) aduersa ratione cõtingunt. Vniuersalis nãque affirmatio & particularis negatio firmã negaturarũ partium retinẽt conuersionem. uniuersalis aũt negatio in falsitate quidem recte sibi ipsa conuertitur; in ueritate autem sibi ipsa discordat. Particularis aũt affirmatio in ueritate quidẽ sibi conuenit, sed in falsitate dissentit. Similis aũt contemplatio est in his, quæ conuerso ordine terminorum prædicato tantum uel subiecto, sibi copulant negationem. in quibus, ut in superioribus quoq; fecimus, propositionum tantum ordinem describemus, & quid eueniat, sub breuitate monstrabimus, perquirenda, atq; examinanda singula, lectoris diligentiæ derelinquentes. Descriptis ergo simplicibus, ex aduersa parte, quæ conuerso ordine, prædicatum cum negatione pronunciant, conferantur.

Simplices.	Conuersæ de utroque infinito.
Omnis homo animal est	Ome animal non homo est
Nullus hõ animal est	Nullum animal non homo est
Quidam hõ animal est	Quoddã animal non homo est
Quidã hõ animal nõ est	Quoddã animal nõ homo nõ est.
Omnis homo iustus est	Omnis iustus non homo est
Nullus homo iustus est	Nullus iustus nõ homo est
Quidam homo iustus est	Quidam iustus non homo est
Quidã hõ iustus non est	Quidã iustus non hõ non est
Omnis hõ grãmaticus est	Omnis grammaticus non hõ est
Nullus hõ grãmaticus est	Nullus grammaticus non hõ est
Quidam hõ grãmaticus ẽ	Quidã grãmaticus nõ homo est
Quidã hõ gramatic' nõ ẽ	Quidã grãmaticus nõ hõ nõ est
Omnis homo lapis est	Omnis lapis non homo est
Nullus homo lapis est	Nullus lapis non homo est
Quidam homo lapis est	Quidam lapis non homo est
Quidam hõ lapis non est	Quidã lapis nõ homo non est
Omnis homo risibils est	Omne risibile non homo est
Nullus homo risibilis est	Nullum risibile nõ homo est.

Quidam

Quidam homo risibilis est	Quoddā risibile non homo est
Quidā hō risibilis non est	Quoddā risibile nō hō non est

Harum igitur in affirmationibus quidem uniuersalibus si ea de subiecto prædicentur, quæ & adesse & abesse contingant, siue illud subiecto maius sit, ut iustitia homine, siue minus ut grāmaticus homine; uel si ea quæ omnino adesse non possunt, ut lapis homini, simul semper falsas esse necesse est. Siquid uero præter hæc fuerit prædicatū, unam uerā, falsam alteram esse proueniet, nunquam uero utrique ueritas consonabit. In negationibus uero uniuersalibus siquidē ea de subiecto prædicentur, quæ a subiecto ualeant segregari, siue illa maiora sint, ut iustitia homine, siue minora, ut eodem homine grammaticus; utrisque aderit falsa sententia. Quicquid uero reliquorum fuerit prædicatum uniuersum, alteri faciet adesse mendacium, nunquam uero in his concors ueritas inuenitur. In particularibus uero affirmationibus siquidē ea prædicentur, quæ cum separari possint tum uel maiora sunt, ut iustus homine, uel minora, ut grāmaticus homine, cōmunis affirmationes ueritas obtinebit. Alia uero quælibet prædicatio unam ueram, alterā semper faciet esse mendacē, sed nunquam cōmuniter mentientur. In negationibus uero particularibus hic modus est, ut siue ea quæ adesse nō possunt, ut lapis homini, siue quæ possunt ac poterunt segregari, cū tamen eorū aliud maius sit, ut iustitia homine, aliud minus, ut grāmaticus homine, p̄dicentur, ueritas utrisq; constabit. Quicquid uero absq; his prædicabitur, ueritatem uni, alteri diuidet falsitatem, simul tamen falsas esse non euenit. Item descriptio supponatur, quæ priore parte simplicibus collocatis, eas quæ conuerso ordine subiectum cum negatione proponunt, contraria fronte constituat.

Simplices.	Conuersæ de subiecto infinito.
Omnis homo animal est	Omne non animal homo est
Nullus homo animal est	Nullnm non animal homo est
Quidā homo animal est	Quoddā non animal homo est
Quidā hō animal non est	Quoddā nō animal hō non est
Omnis homo risibilis est	Omne non risibile homo est
Nullus homo risibilis est	Nullum nō risibile homo est
Quidam homo risibilis est	Quoddam non risibile hō est
Quidam hō risibilis nō est	Quoddā nō risibile hō nō est
Omnis homo lapis est	Omnis non lapis homo est
Nullus homo lapis est	Nullus non lapis homo est
Quidā homo lapis est	Quidam non lapis homo est
Quidā hō lapis non est	Quidā non lapis homo non est
Omnis homo iustus est	Omnis non iustus homo est
Nullus homo iustus est	Nullusnon iustus homo est
Quidam homo iustus est	Quidā non iustus homo est
Quidam hō iustus non est	Quidā non iustus homo non est
Omnis hō grāmaticus est	Omnis non grāmaticus hō est
Nullus hō grāmaticus est	Nullus non grāmaticus hō est
Quidā hō grāmaticus est	Quidā non grāmaticus hō est
Quidā hō grāmaticus nō est	Quidā nō grāmaticus hō nō ē

Superius igitur descriptarum enunciationum affirmatione quidem uniuersales, si ea de subiecto prædicentur, quæ ab eo nnnquam ualeant amoueri, siue illud maius sit, ut animal homine, seu æquale, ut risibile homini, seu tale quod subiecto nullo modo possit obtingere, ut lapis homini, uni ueritatem dispertient, alteri falsitatem. At si quod absque his prædicabitur utrasq; falsitas obtinebit. Communi autem propositionum ueritati locus esse non poterit. At in negationibus si quidē uniuersalia & maiora prædicentur, seu ea quæ relinquere subiectum nequeant, ut animal hominem, seu quæ possint, ut iustitia hominem, utrisque falsitas inhærebit. Alia quælibet prædicamenta unam ueram faciunt, alteram falsam, ita ut communis utræque ueritatis non posfini esse participes. At in particularibus affirmationibus quidem, si quidem maiora de subiecto prædicentur, quæ uel nunquam subiecti cōiunctione discedant, ut animal homine, uel etiam segregentur, ut iustitia ab homine, respondebit utraq; ueritatem, cæteræ uero prædicationes ueritatem propositionibus falsitatem'ue distribuunt, in commune participantibus falsitatem. Particulares uero negationes, si quidem ea prædicent quæ possint a subiecto separari, siue illud maius sit, ut iustitia homine, seu minus, ut grammaticus homine, ueras utrasque esse necesse esse. Siquid uero extra prædicabitur, uni oportet uerum, alteri adesse mendacium, ut simul falsæ nequeant inueniri. Atque hæc quidēm de his propositionibus, quæ cum determinatione proferuntur, dicta sunt. quæ uero indefinitæ sunt, quoniam particularium proprietatibus adæquantur, eadem omnia comparatæ uniuersalibus obtinebunt, quæ in superiore descriptione particularium propositionum ordo seruauit. Restarent subiectorum singularium propositiones. de quibus, quoniam & longum est dicere & nihil ad operis propositi affert utilitatem, & sibiipse exemplo earum quas superius proposuimus, easdem lector inueniet, prætereundum uidetur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI,

DE SYLLOGISMOS CATEGORICO

LIBER PRIMVS.

Vlta græci ueteres posteris, suis in consultissimis reliquere tractatibus, in quibus prius quam ad res densa caligantes obscuritate uenirent, quasi quadam intelligentiæ luctatione præludunt. hinc per introductionem est facilior discibiliorq; doctrina: hinc per ea quæ illi προλεγόμενα uocant, nos prædicenda possumus dicere, ad intelligētiam promptior uia muniтur. Hanc igitur prouidentiā non exosus, statui ego quoq; in res obscurissimas, aliquē quodammodo pontem ponere, mediocriter quicq; delibans, ita, ut siquid breuius dictum sit, id nos dilatatione ad intelligētiam porrigamus: siquid suo more Aristoteles nominū, uerborumq; mutatione turbauit, nos intelligentiæ seruientes, ad cōsuetum uocabulū reducamus: siquid uero, ut ad doctos scribens, summa tantum tangens designatione monstrauit, nos id introductionis modo, aliqua in eas res tractatione disposita, perquiramus. Sed siqui ad hoc opus legendum accesserint, ab his petitum sint, ne in his, quæ nunquam attigerint, statim audeant iudicare; neue siquid in puerilibus disciplinis acceperint, id sacrosanctum iudicent. Quandoquidem, res teneris auribus accōmodatas, sæpe philosophiæ seuerior tractatus eliminat: siquid uero in his non uidebitur, ne statim obstrepant, sed ratione cōsulta, quid ipsi opinentur, quid'ue nos ponimus, ueriore mentis acumine, & subtiliore ptractata ratione diiudicent. Et his quidē, si nos (ut arbitror) non suffecimus, eos cōmentarios, de quibus hæc nos protulimus, degustent, blādo fortasse sapore subtilitatis eliciti, quamuis infrenes & indomiti certatores sint, ueterum uirorum inexpugnabilibus auctoritatibus acquiescent; siquis uero græcæ orationis expers est, in his, uel siqua horum sunt similia, desudabit. Itaque hæc huius procemii lex erit, ut forum nostrum nemo, non intellecturus, & ob id culpaturus, inspiciat. sed ne procemiis nihil afferentibus tempus teratur, inchoandum nobis est, illo prius depulso periculo, ne a quoquam stilo culpetur oratio. Non enim eloquentiæ compositiones, sed planitiem consectamur. qua in re, si hoc efficimus, quamlibet incompte loquentes, intentio quoque nostra nobis perfecta est.

De

DE NOMINE ET VERBO, ET AN hæc sola sint partes orationis. Caput primum.

SEd quoniã syllogismorũ structura nobis est hoc opere explicanda, syllogismis aũt prior est propositio, de propositionibus hoc libello tractatus habebitur. Et quoniam propositionis partes sunt nomen & uerbum, pars aũt ab eo cuius pars est, prior est: de nomine & uerbo, quæ prima sunt, disputatiõ prima ponatur. Nomen est uox designatiua ad placitum sine tẽpore, cuius nulla pars extra designatiua est. uox aũt dictum est, quia uox nominum genus est. Omnis aũt definitio a genere trahitur, ut si definias hominẽ, animal dicis, idest genus. post uero rationale: idest differentiã. Designatiua uero dicta est, quia sunt uoces quędam, quę nihil significant, ut sunt Syllabæ. Nomen uero designat id cuius est nomen. Ad placitũ uero, quia nullũ nomen aliquid per se significat, sed ad ponentis placitũ. Illud enim unaquæq; res dicitur, quod ei placuit, qui primus rei nomẽ illud impressit. Sunt enim uoces naturaliter significantes, ut canum latratus, iras canũ significat, & alia eius quædã uox, blãdimenta, sed nõ sunt nomina, quia nõ sunt ad placitũ significantes, sed natura. Sine tẽpore uero, quod uerba quidẽ uoces sunt & designatiuæ, & secundũ placitum, sed distant; quod nomina sine tẽpore sunt, uerba cum tempore. Cuius nulla pars extra designatiua est, nomẽ ab oratione disiungit, quod oratio & ipsa uox est, & designatiua, & secundum placitum, & aliquoties sine tempore est, sed orationis partes significant, nominum uero minime. In Ciceronis enim nomine nulla pars extra designatiua est, neq; ci, neq; ce, neq; ro. Neq; si ex duobus integris nomina sint. Quod enim in uno consignificat, id extra non significat. In nomine enim magister, magis & ter consignificant, quia est magister. sublatum uero ter & magis, non erit alicuius significatio, nisi tibi hoc alii nomen dare placuerit. Omnia enim nomina non naturaliter sunt, sed ad placitũ ponuntur. Sed de hoc in commentario libri περὶ ἑρμηνείας Aristoteles dictum est, & maior eius rei tractatus est, quã ut nunc queat expediri. Reuertamur igitur ad nomen. sed quoniã sunt quædam uoces, quæ & designatiuæ sunt, & secũdũ placitũ & sine tempore, quarũ dubia sit natura, idest non homo. hoc enim significat quiddam & secundũ placitum. Impositum est enim, sed dubium est, cui subdi possit. nomini enim non potest. Omne enim nomen significat aliquid definitum, non homo autem, quod definitum est, perimit. oratio uero dici non potest. Omnis enim oratio ex nominibus & uerbis constat. non homo aũt, neq; ex nominibus constat, neq; ex uerbis, sed multo magis esse non potest uerbũ. Omne enim uerbum cũ tempore est, non homo uero sine tempore est. quid sit ergo ita uidendũ est. Quoniã non homo uox significat quiddam, quid autem significet in homine ipso non cõtinetur. Potest enim non homo & equus esse, & lapis, & domus, & quicquid homo non fuerit; quoniam ea quæ significare potest, infinita sunt, infinitum nomen uocatur. Et quoniã sunt quædam uoces & designatiuæ, & ad placitum, & definitæ, & quarum partes extra nihil significant, ut sunt casus nominum, ut Ciceronis & Cicerone, & cætera, hæc nomina nõ erunt. Omne enim nomen iunctum cum est, uerbo, aut uerum, aut falsum demonstrat, ut si dicas, dies est, hoc uero, aut uerum, aut falsum est. si uero casum iungas, neque uerum, neque falsum efficis. Si enim dicas, diei est, nihil quod sit, aut nõ sit, demonstrasti: itaq; nihil ex hoc neque uerum neque falsum efficies. Et merito nomen id dictum uidetur. Quod enim primo uocabulum, nomina rebus imponentes dixerunt, id solum nomen uocabitur merito. Qui enim primus circo circum nomen imposuit, ita dixisse uidetur, dicatur hoc circus. Atq; ideo primus hic casus nominatiuus uocatur, quod nomen sit: Aliis uero nominibus, non nominis, cæteros casus appellauere. Ergo a capite reuoluendum est. Nomen esse uocem dictũ, quod uox nominũ genus sit. Designatiuã ꝙ sunt quædam uoces, quæ nihil designant. Ad placitum, ut ab his uocibus separetur, quæ naturaliter significant, ut sunt pecudum. Sine tempore, ad diuisionem uerbi, quod cum tempore est. Cuius nulla pars extra significat, ut diuideretur ab oratione, cuius partes nomina sunt & uerba, quæ significant. Finitã uero, ut ab infinitis separetur. Rectã, ut a casibus distingueretur. Et in uerbo eadẽ omnia fere cõueniunt. Est enim uerbũ uox significatiua ad placitũ cum tẽpore, cuius nulla pars extra significatiua est. Et quia est quædã uox significatiua & ad placitũ cum tẽpore, cuius pars nihil significat, ut non albet. Albet.n. quod cum nõ iunctum consignificat, solũ nõ significat; & quia nihil definitũ monstrat. quod enim nõ albet, potest & rubere, potest & nigrescere, potest & pallere, & quicquid aliud esse quod non albet, ideo infinitum uerbum uocatum est. Faciebat aũt & faciet ut superius in nomine nõ uerba, sed casus uerborũ sunt. Repetendũ est igitur ab initio, Verbũ esse uocem dictum a genere. Significatiuã, ut a non significatiuis uocibus diuidatur. Ad placitũ, ut ab illis quæ natura sunt significatiuæ uocibus separetur. Cũ tempore, ut a nomine diuideretur. Præsens aliquid significans, ut a uerbi casibus disiungeretur, Finitam, ut ab infinitis disterminaretur. Restat ergo nunc quid sit oratio dicere. Hæc enim ex nomine & uerbo componi uidetur. Sed prius utrum nomen & uerbum solæ partes orationis sint, consideremus, an etiam aliæ sex, ut grammaticorũ opinio fert, an aliquæ ex his in uerbi & nominis iura uertantur. quod nisi prius constitutũ sit, tota propositionum, ac deinceps ea ipsa quæ ex propositionibus componitur syllogismorũ ratio titubabit. nam si ex quo sint genere termini nesciatur, totum ignorabitur. Nomen & uerbum duæ solæ partes sunt putandæ: cæteræ.n. non partes, sed orationis supplementa sunt non etiã partes. ut enim quadrigarũ frena, uel lora, nõ partes, sed quædã quodammodo ligaturæ sunt, & ut dictum est supplementa non etiã partes, sic coniunctiones, & præpositiones, & alia huiusmodi, quæ nulla propria significatione nituntur, sed solũ aliis iunctæ designat, nõ partes orationis sunt, sed quædã colligamenta. nam interiectiones, siquidem naturaliter significãt, nec uerbo sunt nec nomini copulandæ, sin positione designãt, nominibus adiungendæ: quoniã finitã sine tempore affectionẽ declarant. pronomina quoq; cũ non definitũ quiddã & constitutum sine tẽpore demonstrent, recte nominibus annumerãtur. Participiũ uero quod uocatur, uerbi loco ponetur, qm tẽporis demõstratiuũ est. Aduerbium uero nomen est, cuiusdã.n. definitæ significationis est sine tẽpore, qđ si per casus nõ flectitur nihil impedit. non.n. est propriũ nominis flecti per casus. sunt enim quædã nomina, quæ flecti nõ possunt, q̃ a grãmaticis monoptota nominãtur, sed hoc grãmaticæ magis, q̃ huius cõsiderationis est.

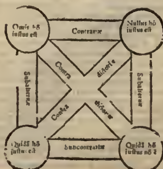
De oratione & enunciatione, deq; earum diuisionibus *Cap. II.*

ORatio est uox designatiua ad placitum, cuius partes aliquid extra significant, ut dictio, nõ ut affirmatio. Et est orationi commune cum nomine & uerbo, ꝙ uox est, & designatiua, & ad placitũ. Cuius.n. partes ad placitũ sunt, ea quoq; ipsa ad placitũ est. Orationis aũt partes sunt nomẽ & uerbũ. sed hæc ad placitũ, oratio igitur ad placitũ est. Termini uero orationis a dialecticis nominãtur nomina & uerba. Termini uero dicti sunt, qđ usq; ad uerbũ & nomẽ resolutio partiũ orationis fiat, ne quis orationẽ usque ad syllabas nominũ uel uerborũ tentet resoluere, quæ iam designatiuæ nõ sunt. Distat aũt a nomine uel uerbo oratio, qđ illius partes extra significant, uerbi & nois partes nihil extra designãt. Est aũt dictio, unius simplex uocabuli nuncupatio, uel simplex affirmatio. Atq; ideo dictũ est orationis partes significare, ut dictionem, idest ut simplicem uocabuli nuncupationẽ. In oratione enim, Socrates ambulat, utraq; extra significat, tantum, quantum simplex uocabuli nuncupatio designare queat. Quo modo autem, ut affirmatio simplex non significet, in commentario perihermenias explicui. Quid autẽ sit affirmatio & negatio, paulopost explicabimus. Sunt uero species orationis in angustissima diuisione quinq;. Interrogatiua, ut putas ne anima immortalis est? Imperatiua, ut accipe codicem. Optatiua uel deprecatiua,

tis, ut faciat deus. Vocatiua, ut adesto deus. Enunciatiua, ut Socrates ambulat; sed in illis quatuor nulla neq; ueritas est, neq; falsitas. Enunciatiua uero sola, aut uerã aut falsum continet. Atq; hinc propositiones oriuntur. Enunciatio autẽ in duas partes secabitur, in affirmationẽ, & negationem. Affirmatio, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio, est enunciatio alicuius ab aliquo. Et est affirmatio, ut puta, Plato philosophus est. Negatio, Plato philosophus nõ est. Affirmatio enim de Platone philosophiã enunciat aliquã, id est Platonẽ esse philosophum. Negatio uero, a Platone aliquam philosophiam enunciando tollit, id est enunciat Platonẽ nõ esse philosophum. Enunciatiuarum igitur orationum, aliæ sunt simplices, aliæ nõ simplices. Simplices sunt, ut si dicas, dies est, lux est; non simplices, ut si dies est, lux est. Affirmationes uero simplices & negationes, aliæ sunt uniuersales, aliæ sunt particulares, aliæ indefinitæ: uniuersales sunt quæ, aut omne affirmant, ut omnis homo animal est: aut omne negãt, ut nullus homo animal est: particulares uero, q̃ aliquem affirmant, uel aliquẽ negant, ut aliquis homo animal est aliquis homo animal nõ est; indefinitæ uero, quæ neq; uniuersaliter affirmant, aut negant, neq; particulariter, ut homo animal est, homo animal nõ est. Diuiditur autem simplex ꝓpositio in duas partes, in subiectũ & prædicatum, ut homo animal est, homo subiectũ est, animal uero de homine prædicatur. hæ autẽ partes termini nominantur: quos definimus sic. Termini sunt partes simplicis propositionis, in quibus diuiditur principaliter propositio. Est enim simplicis propositionis, uniuersalis secunda diuisio, ut sit in propositione, omnis homo animal est, omnis homo unus terminus, alius uero, animal est. Sed hoc secundo loco, illud uero principaliter. nam primi termini sunt subiectum & prædicatum. Est enim & non est, non magis termini sunt, quam affirmationis uel negationis designatiua sunt; & omnis uel nullus, uel aliquis, non magis sunt termini, quam definitionum, utrum particulariter, an uniuersaliter dictum sit, designatiua sunt. Diuiditur ergo, ut dictũ est, propositio in id quod subiectum est, & in id quod prædicatur. Dico autem subiectum, ut in, omnis homo animal est, propositione, hominẽ: id uero quod prædicatur, dico animal. & semper quod prædicatur, aut abundat & superest subiecto, aut æquatur. Minus autem prædicatum a subiecto nunquam reperietur. Sed id quod dicimus, demonstremus exemplis. subiecto prædicatum abundat, quoties genus aliquod de aliquo prædicatur, ut si dicas, omnis homo animal. Non enim potes conuertere, ut dicas, omne animal homo est, quia animal ab homine plus est & abundat. Æquatur autem prædicatum subiecto, quoties proprium quoddam cuipiam prædicatur, ut omnis homo risibile est, potes conuertere, omne risibile homo est. ut autem minus sit id quod prædicatur, fieri nequit. Dicitur etiam præcedere prædicatum, sequi quod subiectum est. prædicatum enim magis idoneum est constituere propositionem, quam id quod subiectum est.

De propositionum categoricarum uaria inter se participatione *Cap. III.*

Simplicium autem propositionum, aliæ sunt in nullo sibi participantes, ut sunt, omnis homo animal est, & uirtus bona est, & aliç huiusmodi propositiones: aliæ uero q̃ participant. Participantiũ, aliæ sunt quæ in utroq; termino participant, aliæ q̃ in altero. & quæ altero termino participant, tribus modis, utroq; uero duobus. ostẽdamus ergo exẽplis, quomodo altero tribus modis participant. cõmunis .n. terminus est, cũ in una subiectus sit, in altera prædicatus, ut est omnis homo animal est, & omne animal animatũ: in priore .n. propositione animal prædicatur ad hominẽ, in posteriore prædicatur ad animal animatũ, & fit animal subiectũ. Et est hic primus modus de eis q̃ altero termino participant. Secũdus uero modus est, in quo in utrisque communis terminus prædicatur, ut si quis dicat, omnis nix est candida, & omnis margarita candida. Etenim in prima & secunda propositione, candida prædicatur, in prima ad niuẽ, in secunda ad margaritã. Et est hic secundus modus altero termino participãtium. Tertius uero modus est, quoties in utrisq; propositionibus communis terminus subiectus est, ut si dicas. Virtus bonũ est, uirtus iustũ est. in utrisq; .n. ad iustum & ad bonum uirtus subiectũ est. Sunt igitur participantes alterã terminum his tribus modis, aut cũ in una communis terminus prędicatur, in alia subiectus est: aut cum in utrisq; prædicatur, aut cum in utrisq; subiectus est. Earũ uero quæ ad utrosq; participant terminos, duo sunt modi. Aliæ .n. ad eundẽ ordinem, aliæ ad ordinis cõmutationem. Ad eundẽ sunt, quæ de eodẽ idẽ demõstrant, uel affirmatiue uel negatiue, uel uniuersaliter, uel particulariter. & uniuersaliter quidẽ ut omnis uoluptas bonum est, nulla uoluptas bonũ est. & rursus particulariter, quædã uoluptas bonũ est, quędam uoluptas bonũ non est. Ad ordinis uero cõmutationem sunt, quoties qui in altera subiectus est terminus, in alia prædicatur, ut omne bonum iustum est, & omne iustũ bonum. nam in priore, bonũ subiectum est, iustũ, prædicatũ: in secunda, iustũ, subiectum est, bonũ, prædicatũ. Nunc ergo, quoniã aliæ ad eundẽ ordinem, aliæ ad ordinis cõmutationem sunt: prius dicemus de his, q̃ ad eundẽ ordinẽ, utroq; termino participant. Et quoniã sunt propositiones, aliæ affirmatiuæ, aliç negatiuæ, uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ: duæ sunt, ex his, quæ qualitate differunt, tres q̃ quantitate. Et sunt quæ qualitate differunt, affirmatiua & negatiua: quãtitate uero q̃ differunt, sunt uniuersalis, particularis, & indefinita. In affirmatiuis .n. & negatiuis quale quid sit aut nõ sit, ostenditur. In uniuersali, particulari, & indefinita, de omniũ uel multorũ uel nõ nullorũ quãtitate mõstratur. Ex his ergo quinq; differẽtiis, id est uniuersali, particulari, indefinita, affirmatiua, negatiua, sex cõiunctiones fiunt, ita ut tribus quæ ad quantitatem dicuntur, duæ, quæ ad qualitatem dicuntur, aptentur: & fit uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: & particularis affirmatiua, & particularis negatiua, ut quidã homo iustus est, quidã homo iustus nõ est: & indefinita affirmatiua, & indefinita negatiua, ut homo iustus est, homo iustus nõ est. fiunt ergo ex duabus quæ sunt ad qualitatẽ, tribus quç sunt ad quãtitatem iunctis, sex coniunctiones, a quibus indefinitas affirmatiuas & negatiuas separemus, & de solis uniuersalibus & particularibus tractatus habeatur. Subscribantur etiam earum participantium, quæ ad eundem ordinem utroq; termino participant, duç uniuersales propositiones, una affirmatiua, & altera negatiua, & sit affirmatiua uniuersalis, omnis homo iustus est, & cõtra ipsam, uniuersalis negatiua, nullus homo iustus est. Item sub his ponantur particularis affirmatio, & particularis negatio, ita ut sub uniuersali affirmatiua ponatur particularis affirmatio, & sub uniuersali negatiua ponatur particularis negatio, & sit particularis affirmatiua, quidam homo iustus est, & contra ipsam particularis negatiua, quidam homo iustus non est, quod demonstrat subiecta descriptio.

In superiori igitur descriptione, uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua, contrariæ sunt: subcontrariæ uero, particularis affirmatiua & particularis negatiua: subalternæ uero dicuntur, uniuersalis affirmatiua & particularis affirmatiua. & item, uniuersalis negatiua, & particularis negatiua: contraiacentes sunt angulares, idest uniuersalis affirmatiua & particularis negatiua. & item, uniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, ut Omnis homo iustus est, Quidā homo iustus non est. Nullus homo iustus est, Quidam homo iustus est. & sunt ut hoc modo definiri possint. Contrariæ sunt, quæ uniuersaliter eidē idem hæc affirmat, hæc negat. Subcontrariæ sunt, quæ particulariter eidē idem, hæc affirmat, hæc negat. Subalternæ sunt, quæ eidem idem affirmant, uel negant, hæc particulariter, illa uniuersaliter. Contraiacentes sunt, quando eidē eandē rem, hęc affirmat, hæc negat; uel hæc negat, hæc affirmat; illa generaliter, hæc particulariter. Et uocātur contrariæ, quia quod affirmatio uniuersaliter ponit, negatio uniuersaliter tollit. Subalternæ uero, quoniā quod illa uniuersaliter ponit, etiā hæc particulariter ponit. Subcontrariæ uero dictæ sunt, uel ꝙ naturaliter sub ipsis contrariis positæ sunt, ut descriptio docet; uel quod a contrariis diuersæ sunt, & ipsis contrariis quodāmodo contrariæ. nā contrariæ, ut utræq; simul sint, fieri non potest: ut utræq; omnino non sint, fieri potest. Contrarium uim obtinebunt subcontrariæ. nam ut utræq; omnino non sint, fieri non potest, ut utræque simul sint, fieri potest. quod in sequentibus melius explicabitur. Contraiacentes dicuntur, quoniam uniuersalis affirmatio uel negatio, particularem affirmationem uel negationem angulariter respiciunt. Cum autem singulæ propositiones habeant duas differentias, unam ad qualitatē, alteram ad quantitatem: ut quæ uniuersalis affirmatiua est, habeat differentiam ad quantitatem, ꝙ uniuersalis est; & aliā ad qualitatem, ꝙ affirmatiua est. Eodem modo ceteræ propositiones binas habeant differentias, unā secundum qualitatem, alteram secundū quantitatem. Subalternæ quæ sunt, una tantum differentia distant quantitatis, ꝙ hæc particularis, illa uniuersalis est. nam qualitatis differentiā, nullam retinent. utræq; enim affirmatiuæ uel negatiuæ sunt. Illæ uero aliæ, idest contrariæ & subcontrariæ ad qualitatē, ꝙ illa affirmatiua, illa negatiua est. nam ad quantitatē nihil differunt. utræq; enim contrariæ uniuersales, utræq; subcontrariæ particulares sunt. illæ autē quæ contraiacentes dicuntur, utrisq; differentiis differunt. nam & illa uniuersalis affirmatio est, hæc particularis negatio; & illa uniuersalis negatio est, hæc particularis affirmatio.

De propositionum categoricarum ueritate & falsitate. Cap. IIII.

NVnc quoniam quæ secundum qualitatem, uel secundū quantitatem, & quomodo differant dictum est, earū proprietates, quæ secundum uerum, falsumq; sunt, explicemus. Igitur earum quæ subalternæ sunt, si fuerit uera uniuersalis affirmatio, uera erit particularis affirmatio. Si enim omnis homo iustus est, uera est; uera erit etiā quæ dicit, aliquis homo iustus est. nam si omnis homo iustus est, & quidam. Eodē modo negatiuæ subalternæ. nā si uniuersalis negatiua uera fuerit, erit etiā uera negatiua particularis. ut si nullus homo iustus est, uera fuerit: etiam erit uera, quidā homo iustus non est. nā si nullus homo iustus est, nec quidā. Conuerti autem non potest: nam si particularis uera fuerit; non necesse erit ueram esse etiam uniuersalem, ut si, quidā homo iustus est, uera fuerit, nō necesse erit uerā esse, omnis homo iustus est. possunt.n. esse non omnes, Et eodem modo de negatiua. nam si particularis negatiua uera fuerit, ut est, quidā homo nō est iustus; non necesse, erit uniuersalem, nulls homo iustus est, ueram esse. Potest.n. fieri ut quidā iusti sint. Ergo dicamus, in subalternis propositionibus si uniuersales ueræ sint, ueras esse necesse est particulares, sed non conuertitur. nā si particulares ueræ fuerint, non necesse est ueras etiam uniuersales esse. Particulares uero ad uniuersales contrariā conuersionē habent. nam (ut superius) si uniuersales ueræ essent, etiā particulares ueræ essent, & si particulares ueræ essent, non omnino ueræ essent etiam uniuersales: In particularibus, si particulares falsæ fuerint, falsæ erunt etiam uniuersales. nam si particularis, quidā homo iustus est, falsa fuerit: uniuersalis etiā, omnis homo iustus est, falsa erit. nam si, quidā homo iustus est, falsa est; uera est, nullus homo iustus erit. si uera est, nullus homo iustus est; falsa est, omnis hō iustus est. Falsa igitur particulari, falsa erit uniuersalis. Item si negatiua particularis falsa fuerit, quę est, quidā homo iustus nō est: falsa erit etiā, nullus homo iustus est. nā si falsum est, quidā homo iustus nō est, uera est, omnis homo iustus est. si uera est hęc, falsa est, nullus homo iustus est, falsa igitur particulari, falsa erit etiā uniuersalis. Sed nō conuertitur, ut si uniuersales falsæ sint, falsas necesse sit esse particulares. nā si uniuersalis, omnis homo iustus est, falsa fuerit: nō necesse est particularē, quidā homo iustus est, falsam esse. Potest.n. fieri, ut si omnis homo iustus non fuerit, sit quidā iustus; & itē si uniuersalis negatiua, nullus homo iustus est, falsa fuerit: non necesse erit, quidā homo non est iustus, falsam esse. nam si falsa, nullus homo iustus est: uerum est, esse aliquos iustos, uera est etiam quæ dicit, quidam homo iustus non est, ꝙ sint quidam etiam non iusti. Repetens igitur a capite dicat, ꝙ in subalternis, si uniuersales ueræ fuerint, ueræ erunt etiam particulares. sed non conuertitur. Item si particulares falsæ fuerint, falsę erunt etiam uniuersales. sed non conuertitur. Contrariæ uero simul esse ueræ nunquam possunt. Potest. autem fieri, ut alias utræq; falsæ sint, alias una uera, altera falsa: utræque falsæ sunt. ut si quis dicat, omnis homo grammaticus est, falsa est: nam non omnis. & nullus homo grammaticus est, falsa est: nam non nullus. Est autem una uera, altera falsa, ut siquis dicat, omnis homo bipes est, hæc affirmatiua uera est. nullus homo bipes est, hæc negatiua falsa est. Et itē omnis hō quadrupes est, hæc affirmatiua falsa est. Nullus homo quadrupes est, hęc negatiua uera est. Sunt ergo cōtrarię aliquoties utræq; falsæ, aliquoties inter se uerū falsumq; diuidentes. ut utręq; autem ueræ sint, fieri nunquam potest. Subcontrariæ uero contraria patiuntur, nā falsæ nunquam reperiri queunt. sed alias ueræ utręq; sunt, ut, est, quidā homo grāmaticus est, uera est; & quidā homo grāmaticus non est, etiam hæc uera est. Potest.n. alius esse grammaticus & alius nō esse. Alias una uera est, altera falsa uera est enim affirmatio, quidam homo bipes est: falsa est autem negatio, quidam homo bipes non est. item falsa est affirmatio. quidā homo quadrupes est: uera est negatio, quidā homo quadrupes nō est. ut uero utræq; falsę sint, fieri nūquam potest. Restat igitur, ut de contraiacentibus dicamus, quæ neq; falsæ simul aliquando esse possunt, neq; ueræ, sed semper una uera est, altera falsa. quod facilius liquet, si quis sibi quæcunq; fingat exempla. Res admonet, ut quædam de indefinitis propositionibus consideremus. Indefinitæ etenim propositiones æquā uim retinent particularibus propositionibus. Dictum est.n. quod si uniuersales, uel affirmatiuæ uel negatiuæ in subalternis ꝓpositionibus essent ueræ, essent quoq; ueræ particulares. Nunc uero dicimus. quod si uniuersales propositiones ueræ fuerint, ueræ erunt etiam indefinitæ. nam si uera est, Omnis homo bipes est, uera est etiam, quidam homo bipes est; uera erit etiam indefinita quæ dicit, homo bipes est. item dictum est, quod si particulares falsæ essent, falsæ essent etiam uniuersales: nunc uero dicendū est, qd si indefinita falsa fuerit, falsa erit etiā uniuersalis. nā si falsa est quæ dicit, Homo quadrupes est, falsa erit etiā q̄ dicit, quidā homo quadrupes est, & omnis homo quadrupes. Atq; idē hoc etiam in negatiuis conuenire uidetur. Vnde cōstat, ꝙ omnes indefinitæ particularibus ꝓpositionibus æquam uim obtinent. Rursus dictū est, ꝙ subcōtrariæ, quæ particulares affirmatiuæ & negatiuæ sunt, simul ueræ esse possunt, diuidere etiam uerum falsumq; ualent, simul uero falsas esse nō posse. hoc idem in indefinitis propositionibus expectandum est. nam diuidunt inter se uerū falsumq;, ut siquis dicat homo bipes est, uera est. homo bipes non est, falsa est: & itē homo quadrupes est, falsa est. homo quadrupes non est, uera est. ueræ autē simul inueniri possunt,

ut siquis

ut siquis dicat, homo grammaticus est, siquis hoc dicat de Donato uerum est. Item homo grammaticus non est, siquis hoc dicat de Catone, uerũ est, ut simul falsæ sint, nunquã reperiemus. Hinc quoq; ostenditur indefinitas cũ particularibus æquali esse potentia. Amplius quod dictũ est, contraiacentes, idest uniuersalẽ affirmatiuam & particularem negatiuam, & item, uniuersalem negatiuã & particularẽ affirmatiuam, neq; ueras simul esse neq; falsas, sed inter se diuidere uerum falsumq;, hoc idem euenit in indefinitis. nam uniuersalis affirmatiua, & indefinita negatiua, uel uniuersalis negatiua & indefinita affirmatiua, neq; ueræ simul esse possunt, neque simul falsæ. Diuidunt autẽ inter se uerum falsumq;. nã si dixeris, omnis homo bipes est, uera est, & si dicas, hõ bipes nõ est, falsa est. Item si dixeris, homo quadrupes est, falsa est. si dixeris, nullus homo quadrupes est, uera est. unde hinc quoq; colligere licet, omnes indefinitas potestate & ui æquales esse particularibus. Sunt etiã quædã propositiones, quæ diuidunt quidẽ & ipsæ uerũ & falsum, ut Deus fulminat. Deus non fulminat. Sed istæ tunc diuiduet inter se uerũ & falsum, cum idem tempus, idem subiectũ, idem prædicatũ fit. quod autem dico tale est, si æquiuoca subiectum fuerit, non diuidunt uerũ & falsum. Siquis.n. dicat, Cato se Vticæ occidit. & respõdeatur, Cato se Vticæ nõ occidit, utræq; ueræ sunt. nã & Cato minor se Vticæ peremit, & Cato censorius se Vticæ nõ occidit. Sed hoc iccirco euenit, ꝙ Catonis nomen æquiuoce dicitur. Dicitur.n. & maior Cato censorius, & minor Vticensis. Itẽ si æquiuoca fuerit in propositione prædicatio, uerũ inter se affirmatio negatioq; non diuidunt. Siquis enim sic dicat, in nocte lucet, & respondeatur, in nocte non lucet: fieri potest ut utræque ueræ sint. nam in nocte lucerna lucere potest, & Sol lucere nõ potest. hoc ideo euenit quia lucere æquiuoce & ad lucernæ lumen, & ad Solis dicitur. Amplius si aliud & aliud in subiectis & prædicatis tempus fuerit, uerũ falsumq; inter se affirmatio negatioq; non diuidunt: nam siquis dicat, Socrates ambulat, & respondeatur Socrates nõ ambulat, possunt utræq; ueræ esse. potest enim fieri ut Socrates alio tempore ambulet, alio tempore non ambulet, sed aut stet, aut sedeat, aut quodlibet aliud. in talibus ergo propositionibus quales sunt, Socrates ambulat, Socrates nõ ambulat, illæ inter se uerum falsumq. diuidunt, quæ ad idẽ subiectum, ad idem prædicatũ, ad idem tempus, dicuntur. Sunt etiam aliæ: quæ contradictoriæ uocãtur, quæ sunt huiusmodi, quoties affirmationẽ uniuersalem tollit negatio particularis, ut est omnis homo iustus est, nõ omnis homo iustus est: & rursus, nullus homo iustus est, non nullus homo iustus est. in his enim uniuersalis determinatio tollitur. sed de his alias.

De propositionum categoricarum commutatione simplici Cap. V.

ET quoniam dictum est de his quæ eodem ordine participant, dicamus nunc de his quæ ordinis commutatione participant. Harum quoq; propositionũ, quæ ad cõmutationẽ ordinis participant, duplex modus est. est.n. per contrapositionẽ conuersio, ut si dicas, omnis homo animal est, omne nõ animal non homo est. Simplex conuersio est, ut si dicas, omis homo risibile, & omne risibile homo, sed in illis terminorũ tantũ cõmutatio conuersionẽ facit, in quibus neq; prędicatũ subiecto, neq; subiectũ prędicato abundat. In hac enim propositione quæ dicit, omnis homo risibile: hõ subiectũ, risibile prædicatũ æquam uim habẽt, & ideo cõuerti potest, ut sit risibile subiectũ, & homo prædicatũ, & dicatur omne risibile homo. In quibus uero unus terminus alio abundauerit, cõuerti propositio nõ potest. nã si dicas omnis homo animal est, uera est, nõ tamen potest fieri, ut cõuersa hæc propositio terminis cõmutatis uera sit, falsum est enim dicere omne animal homo est. Sed hoc cur euenit quia homine animal abundat. Illa uero conuersio, q̃ per contrapositionẽ fit, hoc mõ fit: quoties q̃d in affirmatiua subiectũ fuerit, idẽ mutatũ & factũ prędicatũ ad negatiuã particulã ponitur, ut est, omnis hõ animal est. Hic hõ subiectũ est, & ad hoc animal prædicatur. Si uero quis p cõtrapositionẽ cõuertat, & faciat animal subiectũ, hominẽ prædicatũ, & ad hominẽ particulã negatiuã ponat, hoc modo faciet, Omne nõ animal nõ homo est, & erit ista cõuersio, omnis homo animal est, omne nõ animal nõ homo est. sed de is posterius tractabimus, nũc ad simplices reuertamur. Cũ sint igitur quatuor propositiones, quarũ duæ uniuersales sunt, idest affirmatiua & negatiua: duæ uero particulares, idest affirmatiua, & negatiua, particularis affirmatiua, & uniuersalis negatiua cõmutatis terminis sibi ipsa cõuertitur. Cõuertũtur autẽ illæ (ut dictũ est) quoties cõmutatis terminis, uel simul ueræ sunt, uel simul falsę. Nã siquis dicat, quidã homo animal est, uera est. Cõuersio uero eius, quæ est quoddam animal homo est, uera est. Itẽ, quidã homo lapis est, falsa est, quẽadmodum & eius conuersio, quidã lapis homo est, nã & ista falsa est. Est igitur particularis affirmatiua quæ cõmutatis terminis sibi ipsa conuertitur. Idem uero patitur uniuersalis negatio. Siquis enim dicat, nullus homo lapis est, uera est, & potest conuerti nullus lapis homo est, nã & ista uera est. Item, nullus homo rhetor est, falsa est; & eius conuersio, nullus rhetor homo est, falsa est. In quatuor igitur his propositionibus, duæ tantũ contraiacẽtes sibi ipsæ conuertuntur, idest particularis affirmatio, & uniuersalis negatio. Aliæ uero duæ sibi ipsæ nõ conuertuntur. nã neq; uniuersalis affirmatio, neq; particularis negatio sibi ipsa conuertitur. Siquis enim dicat, Omnis homo animal est, uera est. Siquis uero cõuertat, omne animal homo est, falsum est. Non igitur sibi ipsi cõuerti potest, quoniam conuersa prioris ueritatem non recipit. Neque uero particularis negatio sibi ipsa conuertitur. nam siquis dicat, quidam homo grammaticus non est, uera est; si uero conuertat, quidam grammaticus homo non est, falsa est, Omnis enim grammaticus homo est. Repetendum est igitur a capite, quod cum quatuor propositiones sint, affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis affirmatio particularis, negatio particularis, particularis affirmatio, & uniuersalis negatio, quæ contraiacentes sunt, sibi ipsa conuerti possunt. Vniuersalis uero affirmatio, & particularis negatio, quę ipsæ cõtraiacentes sunt, nunquã possunt sibi ipsis cõuerti. Nec hoc nos turbet, ꝙ quædã affirmationes uniuersales, & quædam particulares negationes conuerti possunt. Potest enim dici, omnis homo risibilis est, omne risibile homo est, & utræq; ueræ sunt. Et iterũ, omnis homo hinnibilis est, falsa est, & omne hinnibile homo est, & hęc quoq; falsa est. Itẽ in particulari negatione, quidã homo non est lapis, uera est, & quidã lapis nõ est homo, uera est. Item quidã homo non est risibile, falsa est; quoddã risibile homo nõ est, & hæc quoq; falsa est, ergo uidentur posse uniuersales affirmationes, & particulares negationes cõuerti & conuertuntur quidẽ, sed nõ uniuersaliter. Generaliter autem dico propositiones posse cõuerti, quoties uniuersaliter, idest in omnibus conuertuntur. Istę autem in duabus solis materiebus conuerti possunt. Siquis.n. propriũ cuiuslibet speciei ad ipsam speciẽ, cuius est propriũ uelut ad subiectum prædicet, potest conuertere. nam quia risibile propriũ est homini, si prędices risibile, & subiicias hominẽ, ut est omis homo risibile est, potes iterum subiicere risibile, & hominẽ prędicare, ut si dicas, omne risibile est hõ. In illis uero simul falsæ sunt generaliũ affirmationũ conuersiones, in quibus id q̃d prædicatur ad subiectũ nullo tẽpore uere dici potest, ut siquis dicat, omnis hõ lapis est, falsa est. Et iterũ, omnis lapis hõ est, falsa est. hæc, q̃m nullo tẽpore neque homo lapis est, neq; lapis homo, uere prędicabitur. In particularibus negatiuis contrariũ est, nã tum falsæ sunt, cũ proprium subiectum est, aut prædicatũ, ut siquis dicat, Quidam homo risibile nõ est, falsum est. Itẽ quoddã risibile hõ non est, & hæc quoq; falsa est. In illis ueræ sunt, quando id quod affirmando nullo tempore uere prædicari potest, ad subiectũ prędicat ut si dicas, quidã hõ lapis nõ est, uera est. Iterũ quidã lapis homo non est, uera est. Ergo uniuersales affirmationes tum sibi conuertuntur, ut ueræ sint, cum propriũ prædicant: tum sibi conuertuntur, ut falsæ sint, cũ id quod nullo tẽpore ad subiectũ uere dici potest, prędicatur. Itẽ in particularibus negatiuis, tum falsæ sunt, tum proprium

prædicant, tum ueræ, cum id quod nullo tempore uere dici poterit, prædicant. In his ergo solæ cõuerti possunt istæ In aliis uero conuerti non possunt. Atq; ideo uniuersaliter non conuertuntur. remanet ergo ut in aliis rebus omnibus, ut superius dictum est, non conuertantur.

De propositionum categoricarum commutatione per accidens Cap. VI.

HOc uero perspiciendum est, quod particularis affirmatio quæ sibi ipsa conuertitur, uniuersali affirmationi quæ sibi non conuertitur, per accidens conuerti potest. Et item contraiacens uniuersali affirmationi particularis negatio, quæ sibi ipsi non conuertitur, conuerti potest per accidens negationi uniuersali, quæ sibi ipsi conuertitur. Sed quomodo particularis affirmatio, & uniuersalis negatio sibi ipsi conuertantur, ostendimus: Nunc uero quomodo particularis affirmatio uniuersali affirmationi per accidens, uel quomodo particularis negatio uniuersali negationi per accidens conuertantur, demonstrandum est. Dictũ est superius, quod si uera est uniuersalis affirmatio, uera est etiã particularis, & sequeretur particularis uniuersalẽ. Nã si uera est, omnis homo animal est, uera est etiã, quidam homo animal est. Si enim omnis, & quidã, sed particularis affirmatio sibi ipsa cõuertitur, cõuertitur etiã uniuersali affirmationi. Nã si omnis homo animal est, quidam homo animal est. Sed ista sibi conuertitur, hoc modo si dicas, quoddã animal homo est. Potest igitur cõuerti ad, omnis homo animal est, uniuersalẽ affirmationẽ, particularis affirmatio, quæ est quidã homo animal est, & cõuertitur ut si dicas, quoddã animal homo est; utræque enim ueræ sunt, & quæ dicit, omnis homo animal est, & quæ dicit, quoddam animal homo est. Per accidẽs autẽ conuerti dicitur particularis affirmatio uniuersali affirmationi, quia particularis affirmatio sibi ipsa principaliter cõuertitur, secũdo uero loco uniuersali affirmationi cõuertitur. Restat igitur, ut hoc mõstremus. Quomodo particularis negatio, quæ sibi nõ conuertitur, uniuersali negationi quæ sibi conuertitur, per accidens conuertatur, & hic eadem ratio est. nam quoniam uniuersalis negatio, si uera est, uera est etiam particularis, uniuersalis uero negatio sibi ipsa cõuertitur, potest uniuersali negationi conuersæ particularis conuerti negatio. Age enim uniuersalẽ negationẽ, id est, nullus homo hinnibilis est, conuertamus, ut sit nullum hinnibile homo est. Sed istam propositionem, idest uniuersalem negatiuam, quæ est, nullus homo hinnibilis est, sequitur particularis negatio, quæ est, quidã homo non est hinnibilis. Conuerte igitur uniuersalem quę est, nullus homo hinnibilis est, & fac, nullum hinnibile homo est. conuerte huic particularem negationem quæ est, quidã homo non est hinnibilis & fac quoddam hinnibile nõ est homo, utræq; ergo ueræ sunt. nam & nullũ hinnibile homo est, quæ est uniuersalis cõuersio negationis, uera est, & quoddam hinnibile nõ est homo, quæ conuersio particularis negationis est. Cur autem per accidens conuerti dicatur, superius dictũ est. Liquet ergo talis conuersio per accidens. Quod igitur habet uniuersalis affirmatio, hoc habet cõtraiacens particularis negatio: utræq; enim sibi conuerti non possunt. Quod autem habet uniuersalis negatio, hoc habet, & ei contraiacens affirmatio particularis. utræq; enim sibi conuerti possunt. Iunctæ ergo quæ sibi conuerti possunt, & quæ sibi conuerti non possunt; ut quæ sibi conuerti potest, iungatur ei quæ sibi conuerti nõ potest: & quæ sibi conuerti non potest, iungatur ei quæ sibi conuerti potest, faciunt per accidens conuersiones; quæ superius demonstratæ sunt.

De propositionum categoricarum commutatione per contrapositionem. Cap. VII.

REstat ut de his conuersionibus dicamus, quæ per contrapositionem fiunt, & primum earum sit dispositio in descriptione subiecta. generalis enim affirmationis, quæ dicit, omnis homo animal est, conuersio per contrapositionẽ est quæ dicit, omnẽ nõ animal non homo est. Itẽ generalis negationis quæ dicit, nullus homo animal est, conuersio per contrapositionẽ est, nullũ non animal nõ homo est. Itẽ particularis affirmationis quæ dicit, quidã homo animal est, cõuersio per contrapositionẽ est, quæ dicit, quoddam non animal non homo est. Item particularis negationis quæ dicit, quiddam homo animal nõn est, conuersio per contrapositionem est, quæ dicit, quoddam non animal non homo nõ est, quod demonstrat subiecta descriptio.

Omnis homo animal est	Omne non animal nõ homo est
Nullus homo animal est	Nullũ nõ animal non homo est
Quidã homo animal est	Quoddam nõ animal, nõ hõ est
Quidam hõ animal nõ est	Quoddã nõ animal nõ hõ nõ est

His ergo ita positis, quo modo dictũ est superius in simplici terminorũ cõuersione, quod particularis affirmatio, & generalis negatio sibi ipsis cõuerterẽtur Generalis uero affirmatio, & particularis negatio sibi ipsis non conuerterentur, hic in per contrapositione conuersionibus cõtra est. nam generalis affirmatio per contrapositionem, sibi ipsa cõuertitur, & particularis negatio sibi ipsa cõuertitur. Generalis uero negatio & particularis affirmatio per contrapositionẽ sibi non cõuertuntur. Quod ita esse his exemplis probabimus. Si.n. uera sit affirmatiua generalis quæ dicit, Omnis homo animal est, uera erit eius per contrapositionẽ conuersio quæ dicit, Omne non animal non homo est. Quod.n. animal non fuerit, id homo nõ erit. Et si falsa fuerit generalis affirmatio quę dicit, omne animal homo est, falsa erit etiã eius per cõtrapositionem conuersio quæ dicit, omnis nõ homo non animal est. potest enim fieri ut quod homo nõ est, animal sit. Illa.n. negat esse animal quod homo non fuerit. Quod si, cũ uera est generalis affirmatiua, uera est eius per contrapositionem conuersio; & si, cũ falsa est generalis affirmatio, falsa est eius per cõtrapositionem conuersio, non est dubium quin generalis affirmatio possit sibi ipsa cõuerti. Item nunc ostendendum est, quomodo particularis negatio sibi ipsa per contrapositionẽ conuertitur. nam si falsa est quę dicit, quidã homo animal nõ est, falsa erit etiam eius per contrapositionem cõuersio quæ dicit, quoddã nõ animal non homo non est, hoc enim uidetur hæc propositio dicere, ac si diceret quædã res, quæ animal nõ est, homo est. Qui.n. dicit, nõ homo nõ esse, hominẽ esse significat quod animal nõ sit. Hoc uero aperte falsum est. Omnis.n. homo animal est. Et si uera fuerit particularis negatio quæ dicit, quoddã animal homo nõ est: uera erit & eius per contrapositionẽ cõuersio quę dicit, quidã non homo nõ animal nõ est. Æquale est enim ac si diceret, res quæ homo non est, non est nõ animal, sed est animal, ut equus & bos homo nõ est, & non est nõ animal. Ergo, si cũ particularis negatio falsa est, falsa est etiã eius per contrapositionem cõuersio; & si cum particularis negatio uera est, uera est eius per cõtrapositionẽ conuersio, nõ est dubiũ, quin particularis negatio possit per contrapositionẽ sibi ipsa conuerti. Nunc quoniã ostensum est generalem affirmatiuã, & particularem negatiuã per cõtrapositionẽ sibi posse cõuerti, ostendamus generalem negatiuã, & particularem affirmatiuam per cõtrapositionem sibi non posse conuerti. Et prius de generali negatione dicendum est. nam si generalis negatio uera, non necesse erit per cõtrapositionem sibi conuersam ueram esse? Sed si falsa fuerit; & per contrapositionem sibi conuersam falsam esse necesse est. nam si falsa est quæ dicit, nullus homo animal est, falsa erit fortasse eius per contrapositionem conuersio; quæ dicit, nullum non animal non homo est? æquale est enim ac si dicat, nulla res est quæ non sit animal, & sit non homo, quod est omnis res quæ animam non habet, homo est, quod aperte falsum est. Item si uera fuerit generalis negatio, falsa erit eius per contrapositionẽ conuersio. nam si uera est quæ dicit, nullus homo est lapis, falsa erit eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, nullus non lapis non homo est. æquale est.n. ac si dicat, nulla res est quæ cũ non sit lapis, non homo sit, quod est, omnis res quæcunq; lapis nõ fuerit, homo est, quod falsum est. Innumerabilia

bilia enim inuenies, quæ non sunt lapides, & non homines non sunt. Ergo quoniã, si generalis negatio falsa fuerit, falsa est eius per contrapositionẽ conuersio; & si eadem uera fuerit, falsa erit eius per contrapositionem conuersio, nõ est dubium generalem negationẽ sibi non posse conuerti. Quod enim in aliquo fallit, generaliter colligi non potest. Restat igitur, ut id quod reliquum est monstremus, particularem affirmationem per contrapositionem sibi non posse conuerti. Cum enim fuerit particularis affirmatio uera, uera erit eius etiam per contrapositionem conuersio. nam si uera est quæ dicit, quidam homo animal est, uera est eius per contrapositionem conuersió, quoddã non animal non homo est. æquale est enim, ac si dicat, quædã res quæ animam non habet, homo nõ est, quod uerum est. Lapis.n. animam non habet, & tamẽ homo non est. Item si particularis affirmatio quæ dicit, quidã lapis homo est, falsa est, uera erit eius per cõtrapositionem conuersio quæ dicit, quidam non homo nõ lapis est. æquale est enim ac si diceret, quædã res quæ homo non fuerit, lapis nõ est, quod uerũ est. Equus.n. homo nõ est, & tamen lapis nõ est. Ergo si, cum in quibusdam particularis affirmatio uera fuerit, uera erit eius per contrapositionẽ conuersio: & si, cum in quibusdam falsa fuerit particularis affirmatio, uera erit eius per contrapositionem conuersio, non est dubiũ particulares affirmationes per contrapositionẽ sibi non posse conuerti. Generalis uero negatio & particularis affirmatio, quæ contraiacentes sunt, in per contrapositionem cõuersionibus contraria patiuntur. nam in generalibus negatiuis, siue generales negatiuæ ueræ fuerint, siue falsæ, per cõtrapositionẽ conuersiones semper falsæ sunt: in particularibus autem affirmatiuis, siue particularis affirmatio uera fuerit, siue falsa, eius per contrapositionem cõuersio uera est. Repetendum est igitur a superioribus, & cõfirmando quòd in simplicibus terminorum conuersionibus particularis affirmatio, & generalis negatio sibi conuerti possunt. Generales uero affirmatio & particularis negatio sibi cõuerti nõ possunt. In his uero conuersionibus, quæ per contrapositionem fiunt, cõtra est. nam generalis affirmatio & particularis negatio per contrapositionem sibi ipsis conuerti possunt. Generalis uero negatio, & particularis affirmatio per cõtrapositionem sibi ipsis conuerti non possunt. Et generalis negatio & particularis affirmatio quæ sunt contraiacentes in ueri falsi distantia (ut demonstratum est) sibi ipsis inuicem contraria patiuntur. Hæc de categoricorũ syllogismorum categoricis propositionibus dicta sufficiant. Siqua uero in his prætermissa sunt, in peri hermenias Aristotelis commentario diligentius subtiliusq; tractata sunt.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI,

DE SYLLOGISMO CATEGORICO

LIBER SECVNDVS,

Quid sit dici de omni & nullo, quoq; esse in toto & nullo, & cur literis pro terminis utamur. Cap. I.

Vperioris series uoluminis, quod ad categoricorum syllogismorũ propositiones attinebat, expliciuit. Nunc autem quantũ introductionis patitur temperamentum, de ipsa categoricorũ syllogismorum ratione tractabitur. Et quoniam omniũ compositorũ firmitudo uel uitium, aut in his maxime reperitur, ex quibus est cõpositum, aut penes bonã malam'ue cõpositionem eius laus uituperatioq; tenetur. Nanq; domus si sit fortibus lapidibus debilibus'ue constructa, ipsa quoq; est fortis aut debilis. Porro autem si artificis cõpositionem æquabilem solertemq; fuerit nacta, ipsa quoq; constructio merito stabilitatis erit labubile fundamentũ. si uero insolentior cõpositio fiat, tota quoq; quãuis ex bonis ordinata lapidibus, nulla sese gerens fabrica stabilitate nutabit. Nos quoq; hãc eandẽ imaginẽ secuti, prius de his, quibus ipse syllogismus cõstat, idest ꝓpositionibus, expliciuimus: Nunc uero de ipsa inter se syllogismorũ coniunctione, cõpositioneq; tractabimus. Illud uero meminisse debebis, introducendis hic me præstitisse docẽdis, nõ introductis. Et prius quid sit esse in omni, uel nõ esse, paucis ostendã. Siqua.n. res alicuius genus fuerit, omnẽ intra se speciẽ continebit, & in toto species genere illa eẽ dicetur. Sit.n. genus animal, homo uero species, homo ergo, quoniã minus est quã animal, in toto animali esse dicetur. Omnis.n. homo animal est. Siquis ergo sic dicat, aliquã rem de omni alia ee prædicari cõuersa uice, nihil interest. nã sicut in toto animali homo est, sic etiã animal de omni homine prædicatur. In toto uero nõ esse, est, quoties alia res ab alia re omni disiuncta est, ut si dicas animal in nullo lapide est. nullũ enim animal lapis est. & si dicas, animal de nullo lapide prædicatur, de nullo.n. lapide animal dicitur. Definimus ergo in toto esse, uel in toto non esse sic, in toto esse, uel de omni prædicari, dicitur quoties nõ potest inueniri, aliqd subiecti, ad quod illud qđ prædicatur, dici nõ possit. Nanq; nihil hominis inuenitur, ad qđ animal dici non possit. In toto uero nõ esse, uel de nullo prædicari dicitur, quoties nihil subiecti poterit inueniri, ad qđ illud quod prædicatur dici possit. Nihil.n. lapidis inueniri potest, de quo possit animal prædicari. Illud sane notandũ est, ꝙ esse in toto uersa uice dicitur. nã si aliquid de omni aliquo prędicatur, illud de quo illud prædicatur, in toto illo esse dicitur, quod ꝓdicatur, ut animal de omni homine dicitur. Homo uero in toto est animali, dest uelut quædã pars intra totũ animal latet. Et siquid in alio omni fuerit, in eo toto res illa de qua superius dicebatur esse dicitur, ut idẽ animal cũ in omni sit homine, & de eo omni prædicetur, hõ tñ toto est animali. His igitur ita positis, quotiescunq; ita dicimus, ut literas pro terminis disponamus, pro breuitate hoc & cõpendio facimus, id qđ per literas demonstrare uolumus, uniuersaliter demõstramus. nã fortasse in terminis aliquibus falsum ingerendũ necesse sit. In literis uero nunquã fallimur, quoniam ad hoc utimur literis, quasi terminos poneremus. In literis uero ipsis, nisi terminorũ cõiunctio per se firma ualensq; fuerit, ulla neq; ueritas, neq; falsitas reperietur. Quoties igitur aliud de alio omni prædicari uolumus ostẽdere, sic ponimus. Sit primus terminus.a. secundus.b. & prædicetur.a. de omni b. Hoc aũt ita accipito, tãquã si posuerimus.a. animal.b. hominẽ. Eodẽ modo & de negatiuis. nã si dicamus a. nullo. b. prædicatur, tale est ac si dicamus.a. qđ est animal, de nullo lapide ꝓdicatur qđ est.b. & alia quęcunq; eis fuerint cõsimilia.

De syllogismorum figuris, & eorum differentijs Cap. II.

OMnis autẽ syllogismus simplex, tribus terminis demõstratur atq; cõcluditur. Sed prius ipsorũ syllogismorũ figuras aspiciamus: Post uero de modis ordinibusq; eorũ tractabimus. Tribus igit̃ terminis ita positis, ut prope se & sibi connexi sint, tres, non ultra, fieri complexiones necesse est, hoc modo. Sit enim.a. sit.b. sit.c. aut enim.a. de.b. prædicabitur, & .b. de.c. aut certe.a. & de.b. prædicabitur, & de c. uel iisdẽ ipsis a. & b.c. terminus uidebit̃ esse subiectus. Sit.n. a. bonũ, sit.b. iustũ, sit.c. uirtus: aut.n.a. idest bonũ erit in omni.b. idest iusto, & dicetur, omne iustũ bonũ est, & itẽ.b. iustũ in omni. c. idest uirtute. & dicetur, omnis uirtus iusta est. Et erunt huiusmodi propositiones. Omne iustum bonum est, omnis uirtus iusta est. Aut. a. idest bonum, de b. quod iustum est, &. de. c. quod uirtus est prædicabitur, ut sit, omne iustum bonum est. Omnis uirtus bona est. Aut certe. a. bonum. b. iusto & c. uirtuti. subiacebit. Vt dicatur, omne bonum iustum est, omne bonum uirtus est. In hac enim complexione. b. & . c. de solo. a. termino prædicantur. Vbi uero.a. de omni. b. termino, & .b. item prædicatur de omni. c. Hanc figuram uoco primam: quæ diffinitur

ut b.terminus de a.termino prædicetur, inuenitur b. terminus, qui antea medius fuerat, & a.termino subiectus, de c.ueto termino prædicatur, ad utrosq; terminos prædicatiuus. Age enim quoniã a.bonum de b.iusto prædicabatur, b.uero iustũ de c.uirtute prædicabatur, erat propositio, omne iustũ bonũ est, omnis uirtus iusta est: manente propositione quæ est, omnis uirtus iusta est, prima propositio, idest omne iustũ bonum est contrauertatur, & fiat omne bonũ iustum est. Inuenientur igitur propositiones sic: omne bonũ iustum est, omnis uirtus iusta est, & iustum idest b.de a.& c. terminis prædicabitur. Conuersa igitur maiore prioris figuræ extremitate, secunda syllogismorũ figura procreatur. Tertia uero figura nascitur minori propositione cõuersa. nam si a.bonũ prædicatur, de b.iusto, ut dicatur, omne iustũ bonum est b.uero iustũ prædicatur de c. uirtute, ut dicatur, omnis uirtus iusta est, si priore propositione manente, idest, omne iustũ bonum est, secunda quæ est, omnis uirtus iusta est, conuertatur, & fiat, omne iustũ uirtus est: inuenientur omnes propositiones sic. Omne iustum bonum est. Omne iustum uirtus est, & de b. iusto a.& c.termini prædicantur, & fit tertiæ figuræ cõnexio. Conuersis igitur primis posterisq; extremitatibus primæ figuræ, tertia uel secunda figura nascuntur. At uero unaquæq; harũ trium figurarum, habet sub se plures syllogismorũ modos, ut modi sub figuris ita sint, ut sunt species sub suis generibus. Habet enim prima figura sub se, Aristotele auctore, modos quatuor: sed Theophrastus, & Eudemus super hos quatuor, quinq; alios modos addunt Aristotele dãte principium in secundo priorũ analyticorum uolumine, qđ melius postmodũ explicabitur. Secunda uero figura habet sub se quatuor modos. Tertia uero auctore Aristotele sex. addũt etiã alii unum, sicut ipse Porphyrius, superiores.s.sequens.

De nouem syllogismorum modis primæ figuræ.
Cap. IIII.

ET quoniam (ut superiore libro dictum est) aliæ propositiones affirmatiuæ sunt, aliæ negatiuæ, & earum aliæ uniuersales, aliæ uero particulares, secundũ eas ipsas, propositiones syllogismorũ conclusionesq; iungũtur. Nanq; primæ figuræ primus modus est, qui fit ex duabus uniuersalibus affirmatiuis, uniuersalẽ colligens affirmatiuã. Si enim a.terminus fuerit in omni b.termino, & si b.terminus de omni c.termino fuerit prædicatus a.terminus de omni c. termino prædicabitur. Nanque a. bonum si prædicetur de omni b.iusto, ut sit, omne iustũ bonũ est b.uero iustum, si prędicetur de c.uirtute, ut sit, omnis uirtus iustum est, necessario concluditur, extremitatibus ad se inuicem prædicatis, idest a. & c.ut sit, omnis uirtus bonum est. Sunt igitur huiusmodi propositiones; atque conclusio. Si a.in omni b.fuerit, & b.in omni c. fuerit a.terminus de omni c. prædicabitur, idest.

Omne iustum bonum est. barbara
Omnis uirtus iusta est, & conclusio.
Omnis igitur uirtus bonum est.

Et hic primæ figuræ Primus modus est. Secundus uero modus primæ figuræ est, quoties ex prima uniuersali negatiua, & secunda uñi affirmatiua, cõclusio uniuersali negõne colligitur. Si.n. sit a malum b.bonũ c.iustũ a terminus de nullo b.termino prædicabitur. Nullum enim bonum malum est, b.uero terminus de omni c.termino prædicabitur. Omne.n. iustum bonum est. Quare colligitur, nullum iustum malum est, ut est hoc modo. Si a.terminus de nullo b.termino prædicatur, b.uero terminus de omni c. termino fuerit prædicatus, a terminus de nullo c.prædicabitur. ut est.

Nullum bonum malum est. celarent
Omne iustum bonum est.
Nullum igitur iustum malum est.

Tertius uero modus primæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatiua, & particulari affirmatiua, particularis affirmatiua colligitur. nam si a.uirtus de omni b.idest bono pdicetur, & b.bonum de quodam c.idest iusto fuerit prædicatũ particulariter, erit quoque conclusio particularis, hoc modo, ut a. uirtus de quodam c. iusto particulariter prædicetur. Si igitur fuerit a. terminus in omni b. & b. terminus in aliquo c. particulariter, erit a.terminus in aliquo c.particulariter, ut sit.

Omne bonum uirtus est. darii
Quoddam iustum bonum est.
Quoddam igitur iustum uirtus est.

Quartus modus primæ figuræ est talis, quoties ex uniuersali negatione, & particulari affirmatione, particularis negatiua colligitur. nam si a.terminus, de nullo b. termino prædicetur b.uero terminus de quodam c.termino prædicetur, a.terminus de quodam c.termino non prædicabitur, quod monstrat subiecta descriptio. Nam sunt huiusmodi propositiones.

Nullum bonum malum est. ferio
Quoddam iustum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

Hos ergo quatuor in prima figura modos in analyticis suis Aristoteles posuit. Cæteros uero quinq; modos Theophrastus & Eudemus addiderunt, quibus Porphyrius grauissimæ uir auctoritatis uisus est cõsensisse, qui sunt huiusmodi. nã quoniã particularis affirmatiua sibiipsi conuertitur, quisquis ostenderit in cõclusione a. terminum de quodã c. termino particulariter prædicari: in eadem ipsa conclusione monstrauit, quod c.terminus de a.termino rursus particulariter prædicetur. nam si sibi particularis propositio in cõclusione conuertitur, si a. terminus in quodam c. termino fuerit c. terminus de quodã a. termino prædicabitur. Item quisquis uniuersalẽ negatiuam in cõclusione probauerit, necesse est eum ipsius quoq; conuersionẽ in eadem cõclusione probasse. Vniuersalis enim negatio semper sibi cõuertitur nã siquis probauit, quod a terminus de nullo c. termino prædicetur, non est dubium quin in hac conclusione illud quoq; probatũ sit, quod c.terminus de nullo a.termino prædicetur. Semper enim (ut dictũ est) uniuersalis negatiua sibiipsi conuertitur. uniuersalis quoq; affirmatiua duplici conclusione continetur. nam quisquis ostendit a.terminũ de omni c.termino prædicari: illud quoq; ostẽdit quod c. terminus de quodã a.termino particulariter prædicetur. Siquis.n. probauerit animal de omni homine prædicari ita dicẽs, Omnis homo animal est: illud quoq; necessario mõstrauit particulariter, quoniam quoddã animal homo est. Ita semper uniuersalis negatio & uniuersalis affirmatio, & particularis affirmatiua dupliciter cõcluduntur. Aliæ enim sibiipsis cõuertuntur, quæ particularis est, particulariter; quæ uniuersalis, uniuersaliter. Alia uero cũ ipsa uniuersalis affirmatiua sit, particulariter sibiipsi conuertitur. Particularis aũt negatio nunquam sibiipsi conuertitur. Atque ideo simplicem in se retinet conclusionem. Hoc autem, quod nuper diximus in secundo priorum analyticorum libro, ab Aristotele monstratur, quod scilicet Theophrastus & Eudemus principium capientes, ad alios in prima figura syllogismos adiiciendos animum adiecere, qui sunt huiusmodi, qui κατ' ἀνάκλασιν uocantur, idest per refractionem quandam conuersionemq; propositionis. Et est Quintus modus ex duabus uniuersalibus affirmationibus particularẽ colligens affirmatiuã hoc modo. Si a.fuerit in omni b.& b.fuerit in omni c. posset equidẽ cõcludi quod a. terminus esset in omni c.termino. Sed quoniam ista uniuersalis propositio (ut dictum est) particulariter conuertitur, prætermisso eo q a.terminus de omni c. termino prædicatur, conclusio esse dicitur, quod c. terminus, de quodã a. termino prædicatur, quod hoc exemplo monstrãdum est. Si enim sint propositiones sic, omne iustum bonum est, omnis uirtus iusta est, posset cõcludi equidem quoniam omnis uirtus bonum est. Sed quoniam ita propositio sibi conuertitur, ut sit quoddam bonum uirtus est, particulariter, particularis syllogismus conclusioq, colligitur ex duabus uniuersalibus affirmatiuis. Eius uero forma talis est a. terminus in omni b. b.terminus in omni c.igitur c. terminus in quodam a.ut est.

Omne iustum bonum est. baralip
Omnis uirtus iusta est:
Quoddam bonum uirtus est.

Per conuersionem refractionemq; dicitur, quoniam quod

uniuersaliter colligebatur, conuersum particulariter collectū est. Sextus modus est primæ figuræ qui fit ex uniuersali negatiua, & uniuersali affirmatiua uniuersalē cōclusionē per conuersionem colligens. nam si a. terminus in nullo b. fuerit b. uero terminus in omni c. termino fuerit, posset equidē colligi, quoniā a. terminus in nullo c. termino est. Sed quoniam uniuersalis negatiua conuertitur, diximus quoniam c. terminus in nullo a. termino est, ut sit hoc modo.

Nullum bonum malum est.
Omne iustum bonum est, posset colligi
Nullum iustum malum est.

celātes

Sed ex his per conuersionem colligimus.

Nullum malum iustum est.

Septimus modus primæ figuræ est, qui ex uniuersali affirmatiua & particulari affirmatiua per conuersionem particularē colligit affirmatiuam. Si enim fuerit a. terminus in omni b. & b. terminus de quodam c. termino prædicetur, potest a. terminus de quodam c. termino prædicari. Sed quoniā particularis affirmatio sibiipsa conuertitur, per conuersionem fit conclusio, & dicetur c. terminus de quodam a. termino prædicari, ut sit sic.

Omne bonum uirtus est.
Quoddam iustum bonum est.

dabitis

Posset equidem concludi quoniam

Quoddam iustum uirtus est. Sed quia particularis affirmatio conuertitur, dicemus quia quædam uirtus iusta est.

Octauus modus primæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatione & uniuersali negatione particulariter colligitur. Si enim a. terminus de omni b. termino prædicatus fuerit b. uero terminus de nullo c. termino prædicetur, non posset colligi, quoniam a. terminus de nullo c. termino prædicatur. cur autem non possit in resolutoriis dictum est. Sed quoniam uniuersalis negatiua sibiipsa conuertitur: potest dici & conuerti, quoniam c. terminus de nullo b. termino prædicatur b. uero terminus de quodam a. termino dicitur, quoniam uniuersalis affirmatiua particulariter sibiipsa conuertitur, quare c. terminus de quodam a termino non prædicabitur, ut sit sic. Omne bonum iustum est, Nullum malum bonū est, non posset colligi, quoniam nullum malum iustum est. Sed conuertitur sic.

Omne bonum iustum est.
Nullum malum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

fapesmo

Nonus modus primæ figuræ est, qui ex particulari affirmatiua & uniuersali negatiua particularem colligit negatiuam per conuersionem. Si enim a. terminus de quodam b. termino, b. uero terminus de nullo c. termino prædicetur, non potest quidem dici, quoniam a. terminus de quodam c. termino non prædicabitur. cur autem non possit hoc quoque in resolutoriis diximus. Sed quoniā uniuersalis negatio conuerti potest, dicetur quoniam c. terminus de nullo b. termino prædicatur, & b. terminus de quodam a. prædicatur c. igitur terminus de quodam a. non prædicabitur, ut sit sic.

Quoddam bonum iustum est.
Nullum malum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

frisesomo

De quatuor syllogismorum modis secundæ figuræ. Cap. V.

Expeditis igitur nouem primæ figuræ modis, ad secūdæ figuræ quatuor modos ueniamus. Illud tantū constet, quod quemadmodū in prima figura per nouē supra dictos modos, & affirmatio uniuersalis, & negatio uniuersalis, & affirmatio particularis, & negatio particularis, in conclusione colligitur. In secunda figura affirmatiuā neque generalē, neque particularē posse colligi, sed tñ uel particulariter, uel uniuersaliter solas colligi negatiuas. Est aūt secundæ figuræ primus modus hic, quoties ex uniuersali negatione, & uniuersali affirmatione, uniuersalis negatiua colligitur. Si .n. a. terminus de nullo b termino, & de omni c. termino prædicitur, b. terminus de nullo c. termino prædicabitur. Sit .n. a. bonum, sit b. malum c. iustum. Siquis igitur sic dicat.

Nullum malum bonum est.
Omne iustum bonum est, concludit
Nullum iustum malum est,

cesare

Liquet igitur maiorem extremitatem de minore in conclusione prædicatur. Sed omnes secundæ figuræ syllogismi quāuis ueri sint, uerum tamen ex seipsis nō probant, sed ex primæ figuræ modis implentur. nāque si a. terminus de nullo b. termino prædicetur, & in omni c. termino sit, nondum probatum est, quoniam omnino b. terminus de nullo c. termino prædicetur. Sed siquis ex isto secūdæ figuræ primo modo, primæ figuræ secundum modum faciat per conuersionem, totus syllogismus conclusioque probata. Siquis enim in hoc syllogismo qui est a. terminus, in nullo b. & idem a. terminus de omni c. prædicetur, & a. b. propositionem conuertat, ut faciat esse b. a. nam omnis uniuersalis negatiua conuertitur. Siquis igitur dicat quoniam a. terminus de nullo b. termino prædicatur, & b. igitur de nullo a. termino prædicabitur. Sed a terminus de omni c. termino prædicabitur. Fit igitur primæ figuræ secundus modus, ex uniuersali negatiua, & uniuersali affirmatiua, uniuersalem colligens negatiuā, ut sit conclusio. De nullo igitur c. termino b. prædicabitur. His igitur conuersionibus, omnis secūdæ & tertiæ figuræ syllogismus conclusioque colligitur & probatur, Atque ideo quoniam ex seipsis non sunt probati nisi ex superioribus comprobentur .s. primæ figuræ modis, quicunque in secunda uel tertia figura inuenti fuerit, imperfectus uocatur syllogismus. Secundus uero modus secundæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatiua & uniuersali negatiua cōmutatis ordinibus uniuersalium, rursus negatiua concluditur. Si enim a. terminus in omni b. termino fuerit, & de nullo c. termino prædicetur b. terminus de nullo c. termino prædicabitur. Sit enim a. bonum b. iustum c. malum. Siquis igitur sic dicat,

Omne iustum bonum est.
Nullum malum bonum est, concludit
Nullum igitur malum iustum est.

camestres

Sed hæc complexio coniunctioque propositionum duplicem conuersionem habet. Ostenditur enim de secundo primæ figuræ modo sic. nam si a. terminus in omni b. termino est, & de nullo c. termino prædicatur, hic uniuersalis negatiua conuertitur. Erit igitur ut c. terminus de nullo a. termino prædicetur. Quod si ita est, erit huiusmodi syllogismus, c. terminus de nullo a. termino prædicatur a. terminus in omni b. termino est c. igitur terminus de nullo b. termino prædicabitur. Ecce una conuersio facta est propositionis negatiuæ. Sed quoniā diximus concludi non c. in nullo b. sed b. in nullo c. termino, hic uniuersalis conclusio negatiua cōuertitur. Et sicut conclusum est c. terminum de nullo b. termino prædicari; ita concluditur de nullo c. termino b. terminū prædicari. Tertius modus secundæ figuræ est, quoties ex uniuersali negatiua, & particulari affirmatiua, particularis negatiua colligitur. Si enim a. terminus de nullo b. termino prædicetur, & in quodam c. termino fuerit b. terminus de quodam c. termino non prædicabitur. Sit enim a. bonum b. malum c. iustum. Siquis igitur sic dicat.

Nullum malum bonum est,
Quoddam iustum bonū est: cōcludat necesse est
Quoddam iustum malum non est.

festino

Hic quoque syllogismus per conuersionem hoc modo probatur. nam si a. terminus de nullo b. termino prædicatur, & b. terminus de nullo a. termino prędicabitur. Sed a. terminus de quodam c. termino prædicatur. Redit igitur primę figuræ modus quartus, qui est ex uniuersali negatione, & particulari affirmatione, particularē scilicet colligens negatiuā, ut in hoc quoque syllogismo. nam hic quoque particularem negatiuam colligit, idest b. terminum de quodam c. termino nō prædicari. Quartus modus secundæ figuræ est qui ex uniuersali affirmatione, & particulari negatione, particularē colligit negatiuā. nā si a. terminus in omni b. termino sit, & de quodam c. termino non prædicebitur b. terminus de quodā c. termino non prædicabitur. Sit enim a. bonum b. iustū c. malum. Siquis igitur dicat.

Omne iustum bonum est.
Quoddam malum bonum non est, concludit
Quoddam igitur malum iustum non est. baroco

Hæc uero complexio atque ordo propositionum per côuersionem non potest approbari. Generalis enim affirmatiua sibi ipsa côuerti nô potest. Monstratur igitur iste syllogismus ex prima figura, non per conuersionem, sed per impossibilitatem. quoniam si particularis côclusio negatiua in hoc syllogismo non concluditur, aliquod incôueniens impossibileq; contingit. Sed hæc impossibilitas per primâ figuram demôstrabitur. Dico enim, quoniam si.a.terminus de omni.b.termino prædicetur, & in aliquo.c. termino non sit, talem colligi conclusionem ut.b.terminus de aliquo.c.termino nô prædicetur. nam si hoc falsum est, huic contraiacens propositio uera erit. Particularibus autem negatiuis uniuersales affirmatiuæ contraiacentes sunt, ut in superiore libro docuimus. si igitur hic particularis negatio non est côclusio, erit generalis affirmatio. Sit enim affirmatio generalis, &,b,terminus de omni,c,termino prædicetur, sed,a,terminus de omni,b, termino prædicatur.b,uero terminus de omni,c, termino prædicari dicitur. A.igitur terminus de omni.c.termino prædicatur, quod fieri non potest. Ita enim a,c, propositionem posuimus prius, ut diceremus.a. terminû de quodâ,c, termino non prædicari. Hoc igitur ostêsum est per primum modum primæ figuræ. Quare in secunda figura omnis syllogismus imperfectus est, & eius probatio, aut per côuersionem in primam figuram reducitur, aut ex hypotetica dispositione per impossibilitatê: & primam figurâ, aliter fieri non posse monstratur: & alii quidem omnes per impossibile probantur, quod paulopost demonstrabitur.

De sex septémue modis syllogismorum tertia figura. Cap. VI.

RÉstat ut tertiæ figuræ modos atq; ordines explicemus: Sed antea quâ id faciamus, illud prius uidendû est, q in tertiæ figuræ modis nunquâ conclusio colligitur uniuersalis, sed si uel negatiuæ uel affirmatiuæ fuerint, collectiones particulares semper erunt, nunquâ etiam generales. Est autê tertiæ figuræ Primus modus hic, qui ex duabus uniuersalibus affirmationibus particularê colligit affirmationê. nâ si,a,& b, termini de omni,c, termino prædicentur, a, terminus de quodâ,b, termino prædicabitur, per côuersionê. nam si,b, terminus de omni c.termino prædicatur, & uniuersalis affirmatio particulariter sibi conuertitur.c.terminus de quodâ,b, termino prædicatur. Quod si ita est, fit Tertius primæ figuræ modus, qui est ex uniuersali & particulari affirmatiua, & colligit.a. terminû de quodam,b, termino prædicari. Sit enim.a.iustum b, uirtus.c. bonum. Siquis enim sic dicat.

Omne bonum iustum est.
Omne bonum uirtus est, fit conclusio,
Quædam uirtus iusta est. darapti

Mutant alii terminos, & uolunt facere secundum modum, ut sit, a, uirtus, b, iustum, c, bonum, ut fit talis syllogismus.

Omne bonum uirtus est.
Omne bonum iustum est, & concludatur
Quodam iustum uirtus est. disamis

Sed hunc Aristoteles a superiore non diuidit, & hos duos, unum modum putat, & iccirco nos septem tertiæ figuræ esse diximus modos dubitantes, sed magis Aristoteles sequendus est, atque ideo alium modum dicamus esse, qui possit integre uideri secundus. Secundus uero modus tertiæ figuræ est, quoties ex uniuersali negatione, & uniuersali affirmatione negatio colligitur particularis. Si enim. a. terminus de nullo.c. termino. b, terminus uero de omni, c, termino prædicetur, a, terminus de quodam, b, termino non prædicabitur. nam si,a, terminus de nullo.c. termino prædicatur, b, uero de omni,c,&,a, terminus de quodam,b, termino non prædicabitur. Particulariter.n. sibi uniuersalis affirmatiua conuertitur. Concluditur igitur in quarto primæ figuræ modo. a. terminum de quodam, b, termino non prædicari. Sit enim a, malum, b, iustum, c, bonum. Siquis sic dicat.

Nullum bonum malum est.
Omne bonum iustum est, concludat necesse est.
Quoddam igitur iustum malum non est. felapto

Ex quo considerandum est, maiorem extremitatem in côclusione prædicari. Tertius modus tertiæ figuræ est, quoties ex particulari & uniuersali affirmatiua, particularis affirmatio côcluditur. Si enim, a, terminus de quodâ, c. &, b, terminus de omni, c, termino prædicetur, concluditur, a, terminû de quodam, b, termino prædicari per duplicem conuersionê. Quoniam enim, b, terminus de omni, c, termino prædicatur: &, a, terminus de quodam, c, termino prædicatur: & particularis affirmatiua semper sibi ipsi conuertitur. c. terminus de quodam, a, termino prædicabitur. Sunt igitur propositiones sic. b, terminus de omni, c, termino. c. uero terminus de quodâ, a termino prædicatur. q si ita est, colligitur in primæ figuræ modo tertio. b, terminû de quodâ, a, termino prædicari. Atque ita particularis affirmatiua conuertitur, &, a, terminus de quodâ, b termino prædicabitur. eruntq; duplices conuersiones, una propositionis, alia conclusionis. Sit enim. a. iustum, b, uirtus, c, bonum. Siquis igitur sic dicat.

Quoddam bonum iustum est.
Omne bonum uirtus est, concludat necesse est.
Quænam uirtus iusta est. disamis

Quartus modus tertiæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatione, & particulari affirmatione, affirmatio particularis colligitur. nâ si, a, terminus de omni, c, termino prędicetur. b, uero terminus in quodâ, c, termino sit, côcluditur, a, terminû de quodâ, b, termino prædicari per conuersionê. Si enim, b, terminus de quodâ, c, termino prædicetur, &, c, terminus de quodam, b, termino prædicatur, quoniam particularis affirmatiua sibi ipsa conuertitur, & fit syllogismus in primæ figuræ tertio modo, qui fit ex uniuersali affirmatiua & particulari affirmatiua particularem colligens affirmatiuam, ut fit syllogismus hoc modo. a terminus in omni, c, &, c, terminus in quodâ, b. igitur, b, terminus in quodam, b, fit, a, uirtus, b, iustum, c, bonum. Siquis igitur sic dicat.

Omne bonum uirtus est.
Quoddâ bonum iustum est, concludet quoniam
Quoddam iustum uirtus est. datisi

Quintus modus tertiæ figuræ est, quoties ex particulari negatione, & uniuersali affirmatione, particularis colligitur negatiua. Sed hic modus per conuersionem probari nô potest, sed per impossibilitatem, sicut quartus secundæ figuræ probatus est modus. Si enim. a. terminus de quodam, c, termino non prædicetur. b, uero terminus de omni. c. termino prędicetur. a, terminus de quodam, b, termino non prædicabitur. nam si non ita est, erit illud uerum, a, terminû de omni, b, termino prædicari. sed, b, terminus de omni, c, termino prædicatur. a, igitur terminus de omni, c, termino prædicabitur, quod fieri non potest. Prius enim ita positus est, a, terminus, ut de quodâ, c, termino non prædicetur. Quod si generalis affirmatio in conclusione syllogismi non est, ut sit, a, terminus in omni, b, termino, erit huic contraiacens particularis negatio, ut, a, terminus de quodam, b, termino non prædicetur. Sit enim, a, malum, b, iustum, c, bonum. Siquis igitur sic dicat.

Quoddam bonum malum non est.
Omne bonû iustum est, concludat necesse est,
Quoddam igitur iustum malum non est. brocardo

Sextus modus tertiæ figuræ est, quoties ex uniuersali negatiua & particulari affirmatiua, particularis negatio colligitur per conuersionem. nam si. a. terminus in nullo, c, termino sit. b, uero terminus de quodam, c, termino prædicetur, fit conclusio, a, terminum de quodam, b, termino non prædicari. nâ si, a, terminus de nullo, c, termino prædicatur b. uero terminus de quodam. c. termino prædicatur, &, c, terminus de quodam, b, termino prædicabitur: quoniâ particularis affirmatiua potest conuerti. Fit igitur talis syllogismus, ut, a, terminus de nullo, c, termino prædicetur. c, terminus de quodam, b, termino prædicetur: &, a, terminus de quodam, b, termino non prædicetur. Sit, a, malum, b, iustum, c, bonum. Siquis igitur dicat.

Nullum bonum malum est.
Quoddam bonum iustum est, concludit. ferison
Quoddam iustum malum non est.

Quid sit syllogismus, & quot eius species. Cap. VII.

His igitur expeditis, quid ipse syllogismus sit, definiendum est. Definitur autem sic, syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam atq; concessis, aliud quiddam, quã sint ea quæ posita & concessa sunt, necessario contingit, per ipsa quæ concessa sunt. Orationem diximus esse syllogismũ icciico, quoniam omnis definitio a generali trahitur. Genus aũt syllogismi est oratio. quod aũt dictũ est, in qua positis quibusdã & concessis, ita intelligendũ est, quasi sic dictum esset, secundũ quam positis, & cõcessis: ut enim syllogismus fiat, ante aliquid a proponente dicitur, quod audiens concedat. quod si ille concesserit, concludit, & perficit syllogismũ, icciico quia dubiæ res per quædã concessa & probata monstrantur. conceditur aũt æqualiter & affirmatio & negatio uera. Cætera uero in syllogismi definitione tacita sunt, quæ non integre dispositos syllogismos, a syllogismorũ definitione uerorũ discernant. nã quod dictum est, in qua positis quibusdã, sumptorum scilicet, & propositionum multitudo monstratur. Sunt enim qui putãtur esse huiusmodi syllogismi, in quibus tantũ una propositio est & una conclusio. qualis est hic. Vides, uiuis igitur, homo es, animal igitur es Et alia huiusmodi, quos scilicet ueteres in syllogismis non acceperũt. syllogismus.n. est aliquorum collectio. At uero collectio nõ nisi plurimorũ est: & quicunq; unam posuit propositionẽ, ille nõ colligit, nullum igitur faciet syllogismũ. debet enim syllogismus, ut angustissimus sit, duabus propositionibus cõprobari. Quod aũt dictum est, aliud quiddã necessario euenire, quam sint ipsa quæ cõcessa sunt: quoniam frequenter tales ab aliquibus fiunt syllogismi, ut ea quæ proposuerunt, ipsa etiam in conclusione concludant. ut est hic, si homo es, hõ es, homo aut est, homo igitur es. Idem enim conclusit, quod ante proposuit. Atq; ideo ad istorũ discretionem, aliud quiddã contingere debere dictũ est, quã sint ea quæ cõcessa sunt, ut in superioribus omnibus syllogismis, quos in triũ figurarũ modis & demõstratione posuimus. Tales uero syllogismi, quales nunc dicit sunt, perridiculi sunt, q; id quod ante concessum est, quasi dubiũ quiddam in cõclusione colligitur. nã quod positũ est, necessario contingere, ad hoc pertinet, quoniã frequenter ad inductionẽ uerę, quædã propositiones sunt, quarũ conclusio nullo modo uera est. ut siquis sic dicat, Qui musicã nouit, musicus est, & cõcedatur. Et qui arithmeticã, arithmeticus est, & qui medicinã, medicus est, & qui bonũ, bonus est. Cum igitur hæc omnia concessa sunt, dicat, & qui malum, malus est. Qđ quasi superioribus simile uidetur, sed omni modo falsum est. Boni enim homines non aliter cauẽt, nisi mala nouerint. Atque ideo propter eas cõclusiones, quæ sunt per eas propositiones, quæ per inductionẽ dicuntur, additum est cõclusiones in syllogismis necessarias contingere. i. ex necessitate cõtingere. Est ẽt alia expositio, sed in analyticis nostris iã dicta est. Illud uero quod dictũ est, per ipsa quę posita sunt, hoc propter eos dictũ est, qui tales faciũt syllogismos, in quibus aut minus aliquid, aut plus, aut aliquid propositũ est, quã proponi debuerat. Fiunt.n. huiusmodi syllogismi, Siquis.n. ita dicat, Socrates homo est, omnis hõ animal est, & cõcludat, Socrates igitur animatus est; minus proposuit, quod nõ dixit, Omne animal esse animatũ. Nunc si sic proposuisset, recte Socrates animatũ esse concluderet ita dicẽdo, Socrates hõ est, Omnis homo animal est, & omne animatũ est. Socrates igitur animatus est. Plus aũt proponere hoc est, ut siquis sic dicat. Omnis hõ animal est, Omne animal animatum est, sed & Sol in ariete est, omnis igitur homo animatus est. hic uero superfluũ est, q; Solem in ariete esse interposuit. Aliud aũt quã necesse est, quidã proponũt hoc modo, ut siquis sic dicat, omnis homo animal est, uirtus aũt bonũ est, omnis igitur homo animatum est, nulla igitur harum propositionũ ad rẽ pertinet, quam concludere cupiebat. Expedita igitur syllogismi definitione, ad priorum modorũ naturã resolutionemq; ueniamus, & prius omnes in ordinem disponantur.

Primæ figuræ modi.

Primus	Omne iustum bonum est.	barbara
	Omnis uirtus iusta est.	
	Omnis igitur uirtus bona est.	
secundus	Nullum bonum malum est.	celarent
	Omne iustum bonum est.	
	Nullum igitur iustum malum est	
tertius	Omne bonum uirtus est.	darii
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum uirtus est.	
quartus	Nullum bonum malum est.	ferio
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
quintus	Omne iustum bonum est.	baralip.
	Omnis uirtus iusta est,	
	Quoddam igitur bonum uirtus est.	
sextus	Nullum bonum malum est.	celantes.
	Omne iustum bonum est.	
	Nullum igitur malum iustum est.	
septimus	Omne bonum uirtus est.	dabitis
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quædam igitur uirtus iusta est.	
octauus	Omne bonum iustum est.	fapesmo
	Nullum malum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
nonus	Quoddam bonum iustum est.	frisesmo.
	Nullum malum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	

Secundæ figuræ modi.

Primus	Nullum malum bonum est.	cesare
	Omne iustum bonum est.	
	Nullum igitur iustum malum est.	
secundus	Omne iustum bonum est.	camestres
	Nullum malum bonum est.	
	Nullum igitur malum iustum est.	
tertius	Nullum malum bonum est.	festino
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
quartus	Omne iustum bonum est.	baroco
	Quoddam malum bonum non est.	
	Quoddam igitur malum iustum non est.	

Tertiæ figuræ modi.

Primus	Omne bonum iustum est.	darapti
	Omne bonum uirtus est.	
	Quędam igitur uirtus iusta est.	
secundus	Omne bonum uirtus est.	dapamis
	Omne bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum uirtus est.	
tertius	Nullum bonum malum est.	felapton
	Omne bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
quartus	Quoddam bonum iustum est.	disamis
	Omne bonum uirtus est.	
	Quædam igitur uirtus iusta est.	
quintus	Omne bonum uirtus est.	datisi
	Quoddam bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum uirtus est.	
sextus	Quoddam bonum malũ non est.	brocardo
	Omne bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
septimus	Nullum bonum malum est.	ferison
	Quoddam bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est,	

Hi sunt igitur omnes trium figurarum modi, quorum primæ figuræ quatuor primi indemonstrabiles nominantur &

directi,

directi, idest sine aliqua conuersione monstrati; indemonstrabiles autem, quoniam non per alios demonstrantur, & perfecti dicuntur, quoniã per seipsos cõprobantur. Et primi quoniam positione, & natura primi sunt, & in eos omnes cæteri resoluuntur. Illi quoq; quinq; primæ figuræ modi, imperfecti & per conuersionẽ sunt. Secundæ uero figuræ, & tertiæ omnes imperfecti sunt, quoniam per primos primæ figuræ modos quatuor comprobantur. nanq; in ipsos resoluuntur, ut eos per conuersionẽ resoluamus & per impossibilitatem, ut duo illi superius demõstrati sunt. consideremus igitur eorũ principia, quoniã unde nascuntur, in idipsum resoluũtur.

De resolutione syllogismorum primæ & secundæ figuræ *Cap. VIII.*

QVintus igitur primæ figuræ modus de primæ primo figuræ modo procreatur. Binis enim propositionibus prioribus manentibus, conclusio primi modi particulariter conuersa, quintum efficit syllogismum, quod in subiecta declaratur descriptione.

Primus primæ		Quintus primæ
Omne iustum bonũ est,	eadem	Omne iustum bonum est
Omnis uirtus iusta est	eadem	Omnis uirtus iusta est
Omnis uirtus bona est	uersa	Quoddã bonũ uirtus est

Sextus uero primæ figuræ modus, de secundo primæ figuræ modo capit principiũ. Manentibus enim duabus prioribus propositionibus secundi modi, uniuersali conclusione uniuersaliter conuersa, sextus nascitur syllogismus, ut subiecta docet descriptio.

Secundus primæ		Sextus primæ
Nullum bonũ malũ est	eadem	Nullum bonum malũ est
Omne iustum bonũ est	eadem	Omne iustũ bonum est
Nullũ iustum malũ est	uersa	Nullũ malum iustũ est

Septimus modus primæ figuræ, de tertio primæ figuræ nascitur modo. Manẽtibus enim binis propositionibus prioribus, particulari affirmatiua in conclusiõne conuersa, septimi modi collocatio procreatur hoc modo.

Tertius primæ		Septimus primæ
Omne bonũ uirtus est	eadem	Omne bonum uirtus est
Quoddã iustũ bonũ est	eadem	Quoddam iustũ bonũ est
Quoddã iustũ uirtus est	uertitur	Quædam uirtus iusta est,

Octauus uero, & nonus primæ figuræ modus, in quartum primæ figuræ modum resoluuntur, non etiam initiũ sumunt. Octauus resoluitur in quartum hoc modo: in primam enim quarti secunda octaui uniuersaliter conuersa, & prima propositione octaui modi particulariter in secundã quarti modi cõuersa, eadem cõclusio colligitur, idest negatio particularis.

Quartus primæ		Octauus primæ
Nullum bonum malũ est utr	X cõuersa	Oẽ bonũ iustum est
Quoddã iustũ bonum est pir	cõuersa	Nullũ malũ bonũ ẽ
Quoddã iustũ malũ nõ ẽ	eadẽ cõcl'o	Qddã iustũ malũ nõ ẽ.

Nonus uero modus in quartum modum resoluitur sic: prima quarti in secundam noni propositionem uniuersaliter conuertatur, & secunda quarti particulariter in primam noni, & eadẽ conc.o maneat, negatio particularis hoc modo.

Quartus primæ		Nonus primæ
Nullũ bonũ malũ est. utr	X cõuersa	Quoddã bonũ iustũ est
Qddã iustũ bonũ est. pir	cõuersa	Nullũ malũ bonum est.
Qddã iustũ malũ nõ ẽ,	eadẽ cõcl o,	Qddã iustũ malũ nõ est.

Resolutis igitur quinque primæ figuræ modis in quatuor superiores, secundæ figuræ quatuor modos in prioris figuræ modos quatuor resoluamus, quorum tres per conuersionem probantur: Quartus uero per solam impossibilitatem. At uero primus, & secundæ figuræ secundus modus, in secundũ prioris figuræ modum resoluuntur, & resoluitur Primus sic. Conuersa enim prima uniuersali negatione uniuersaliter, & manente secunda uniuersali affirmatione, eadem conclusio utrorumq; nascitur.

Secundus primæ		Primus secundæ
Nullũ bonũ malũ est.	conuersa	Nullũ malum bonum est
omne iustum bonũ est.	manet	Omne iustum bonum est.
Nullum iustũ malum est.	eadem	Nullum iustum malũ est

Secundæ figuræ secundus modus in primæ figuræ secundũ modũ resoluitur sic. Cõuersa secunda propositione, & prima secunda manente, uniuersaliter fit conuersa cõclusio.

Secundus primæ		Secundus secundæ
Nullũ bonum malũ est.	cõ X net.	Oẽ iustum bonum est
Omne iustũ bonum est.	ma uersa.	Nullũ malũ bonũ est
Nullum iustũ malũ est	conuersa.	Nullum malum iustũ est.

Tertius uero secundæ figuræ modus, ad quartum primæ figuræ modum reuocatur. Vt enim uniuersalis negatio in primam propositionem uniuersaliter conuertatur, & secũdæ propositiones maneant, idem syllogismi terminus propositioq; colligitur, hoc modo.

Quartus primæ		Tertius secundæ.
Nullum bonũ malum est	cõuersa	Nullũ malum bonum est
Quoddã iustum bonũ est	similis	Quoddã iustũ bonum est
Qddã iustũ malũ non est	eadem	Quoddã iustũ malũ nõ est

Quartus modus secundæ figuræ, quoniam iam primo cũ factus est per conuersionẽ, in superioris primæ figuræ modum retorqueri nõ poterat, sed per impossibile demonstratũ est, hic quoq; per impossibile ad superiores reducitur modos. Et quoniã omnes secundæ figuræ modi per impossibile monstrantur, iccirco nos quoq; inchoãtes a quarto, omnes per impossibile resoluamus. nam quartus secundæ figuræ modus in primũ primæ figuræ resoluitur per impossibilitatẽ. Tertius in secundũ, secundus in tertium, primus in quartũ, quod hoc modo liquebit. siquis ergo duas illas cõcesserit propositiones, idest, omne bonũ uirtus est, & quoddã iustum uirtus nõ est, necesse est quoq; conclusionem concedat, quæ est. Quoddam igitur iustũ bonum non est. nam si hæc falsa est, erit ei contraiacens uera, quæ est, Omne iustum bonũ est. sed & illã concessit, quæ est, prima quarti modi, i. omne bonũ uirtus est. Ex his igitur cõcludat, omne igitur iustum uirtus est. Sed prius cõcessit quarti modi secundã propositionem quæ est, Quoddã iustum uirtus non est: Nunc uero cõcedit, Omne iustum uirtus est, duas sibi contraiacentes simul conclusurus est, quod fieri non potest. Hoc aũt iccirco euenit, quia conclusio quarti modi, in primi modi secundã propositionem conuersa est. ꝙ si secũda propositio primi modi in quarti cõclusione non colligitur, quarti conclusio, idest particularis negatio pmanebit. Sed ne forte nos conturbet ꝙ alios terminos in resoluẽdo modos posuimus, quã superius in disponendo. non.n.modo in terminis laboramus, sed in figuris & modis, & cõplexionibus cõstruẽdis atq; resoluendis operam consumimus. Eodem modo & cæteri & secundæ figuræ in primos quatuor resoluuntur.

Quartus secundæ		Primus primæ
Oẽ bonum uirtus est.	cõcessæ in utrisq;	Oẽ bo. uirtus ẽ.
Quoddã iustũ uirtus nõ ẽ,	contraiacẽtes	Oẽ iustũ bonũ ẽ,
Qddã igit iu. bo. nõ ẽ	pmutatim iacent.	Oẽ igit iu. uir. ẽ.

Tertius secũdæ figuræ modus, secundo primæ figuræ modo sic resoluitur. Siquis duas primas tertii modi concesserit, particularem quoque negationem concludet, quæ est, quoddam igitur iustum bonum non est. nã si hæc falsa est, uera erit contraiacens, quæ est, omne iustũ bonũ est. Sed etiã illa concessa est, quæ est, Nullum bonũ malum est. Ex his ergo colligitur, Nullum igitur iustum malum est. Sed prius concessa erat, Quoddam iustum malum est. Nunc uero nullum iustum malum est, duas sibi contraiacentes, uno tempore concedi, quod fieri non potest, Sublata igitur uniuersali conclusione quæ est. Omne iustum bonũ est, remanebit particularis negatio, quæ est. Quoddã iustũ bonum non est.

Nullum

Tertius secundæ — Secundus primæ

Nullũ bonũ malũ est. cõcessæ in utrisq;. Nullũ bo. malũ est.
Quoddã iustum malũ est. cõtra X iacẽs. Omne iustũ bo. est.
Qddã igit' iu. bo. nõ est. cõtra iacẽs. Nullũ ergo i. m. ẽ.

Secundus secundæ figuræ in tertio primæ figuræ modo sic resoluitur. si quis duas secundæ figurę ꝓpositiones cõcesserit: conclusionem quoq; cõcedit, quæ est, Nullũ igitur iustum bonum est. nam si hæc falsa est, erit uera contraiacẽs ei particularis affirmatio, Quoddã iustum bonũ est. Sed idẽ cõcessit illã, quæ est, Omne bonũ uirtus est, concludat necesse est, Quoddã iustum uirtus est. Qui iam ante concesserat secundam secundi modi, quæ est, Nullũ iustum uirtus est, duas contraiacentes uno tẽpore concedit, quod fieri non potest.

Secundus secundæ — Tertius primæ
Oẽ bonũ uirtus est. cõcessæ in utrisq;. Oẽ bonum uirtus est.
Nullũ iu. uirtus est, contra X iacẽs. Quoddã iustum bonũ est
Nullũ iu. bonũ est, contra iacẽs. Quoddã iustũ uirtus est.

Primus item secundæ figuræ modus in quartũ primæ figuræ sic resoluitur. Qui concedit duas primi modi propositiones, concedat necesse est & conclusionem. nam si illa falsa est, erit uera contraiacens ei particularis affirmatiua, quæ est, Quiddam iustum bonum est. Sed idem concessit illam, quæ est, Nullum bonum malum est, concludat necesse est, Quoddam igitur iustum malum non est. Qui ante cõcesserat illam, quæ est, Omne iustum malum est, uno tempore duas contraiacentes concedit, quod fieri non potest. Sublata igitur particulari affirmatione, quæ est, Quoddã iustum bonum est, remanet illa, quæ est. Nullum iustum bonum est.

Primus secundæ — Quartus primæ
Nullũ bo. malũ est. concessæ in utrisq;. Nullũ bo. malũ est.
Omne iu. malũ est. contra X iacẽs. Quoddã iustũ bonum est
Nullũ iu. bonũ est, contra iacẽs. Quoddã igit' iu. ma. nõ ẽ

De resolutione syllogismorum tertiæ figuræ. *Cap. IX.*

SEquitur ut tertiæ figuræ modos ad primos quatuor reducamus. quorum quinq; per conuersionem & per impossibilitatem ad primos quatuor resoluuntur, unus uero solus, idest quintus per solam impossibilitatem in priora resoluitur. Primus tertiæ modus figuræ, in tertium primæ figuræ modum hoc modo resoluitur: si enim prima propositio tertii modi primæ figuræ maneat, & secũda propositio particularis tertii modi primæ figuræ uniuersaliter conuertatur, & sit secunda propositio primi modi tertiæ figuræ, eadem conclusio colligitur, idest affirmatio particularis.

Tertius primæ — Primus tertiæ
Omne bonum iustum est. Manet. Omne bonum iustũ est.
Quędã uirtus bona est, Conuersa. Omne bonũ uirtus est.
Quædam uirtus iusta est, Manet, Quædã uirtus iusta est.

Vel certe sic, quia superius talẽ syllogismũ diximus terminis cõmutatis, quem Aristoteles dissimilem non putat.

Tertius primæ — Primus alter tertiæ
Omne bonum uirtus est, Manet. Omne bonum uirtus est;
Quoddã iustũ bonum est. Conuersa. Omne bonũ iustus est
Quoddam iustũ uirtus est. Manet, Quoddã iustus uirtus est.

Secundus modus tertiæ figuræ, in quartum modum primæ figuræ, hoc modo resoluitur. Si enim primæ propositiones secundi tertiæ figuræ modi, & quarti modi primæ figuræ maneant, quarti uero modi primæ figuræ, secũda propositio uniuersaliter conuertatur, & secunda sit propositio secundi modi tertiæ figuræ, eadem conclusio procreatur.

Quartus primæ — Secundus tertiæ
Nullũ bonum malum est, Manet, Nullũ bonũ malum est
Quoddã iustum bonũ est, Conuersa. Oẽ bonum iustũ est
Quoddã iu. malũ nõ est, Manet. Quoddã iustũ ma. nõ est.

Tertius modus tertiæ figuræ in tertium modum primæ figuræ resoluitur. Si enim propositio prima tertii primæ figuræ modi, & secunda propositio tertii modi tertiæ figurę maneat; & secũda propositio tertii modi primæ figuræ particularis particulariter conuertatur, & sit prima tertii modi tertiæ figuræ conuersa, particulariter conclusio nascitur.

Tertius primæ — Tertius tertiæ
Omne bonum uirtus est, X Quoddam bonum iustum est,
Quoddam iustũ bonũ est, Omne bonum uirtus est,
Quoddã iu. uirtus ẽ. Cõuersa parti. Quædã uirtus iusta est.

Quartus modus tertiæ figuræ, in tertium modum primæ figuræ resoluitur: si enim utrorumq; primæ maneant propositiones, & secundæ particulares particulariter conuertantur, eædem conclusiones nascuntur.

Tertius primæ — Quartus tertiæ
Omne bonum uirtus est. Manet. Omne bonum uirtus est
Quoddã iustum bonũ est. conuertit. Quoddã bo. iustũ est.
Quoddam iu. uirtus est. Manet. Quoddã iustũ uirtus est.

Reliquus sextus syllogismus tertiæ figuræ de primæ figurę quarto modo procreatur: manentibus enim primis eorũ propositionibus, atq; secundis particulariter immutatis, particularis in utroq; manebit conclusio.

Quartus primæ — Sextus tertiæ
Nullum bonũ malum est, Manet. Nullum bonũ malũ est.
Quoddã iustum bonum est, Mutata. Quoddã bo. iustũ est
Quoddã iu. malũ non est. Manet. Quoddã iu. malũ nõ est

Quintus autem qui restat, sicut ante per impossibile probatur: ita etiam nunc per impossibilitatem resoluitur. Sed quemadmodum unus fuerit resolutus, eodem ordine omnes resoluendi sunt. Resoluitur autem sextus tertię figurę modus in tertium primę figurę modum. Quintus aũt tertię figurę modus resoluitur in primum primæ figurę. Quartus tertiæ figuræ modus resoluitur in quartum primæ figurę modum. Tertius tertiæ figuræ modus, resoluitur in secundum primæ figuræ modum. Secundus tertiæ figuræ modus resoluitur in primum primæ figuræ modum. Primi tertiæ figuræ modi resoluuntur in secundos primę figurę modos. figurę modus in primæ figuræ modum tertiũ, hoc modo. Si quis igitur duas propositiones sexti modi tertię figurę concesserit: concedat etiam necesse est conclusionem, quę est, Quoddam iustum malum non est. nam si hęc falsa est, erit uera contraiacens ei, primę figuræ tertii modi prima propositio quę est, Omne iustum malum est. Sed iam concessit propositionem secundam, quę est, Quoddam bonum iustũ est. Ex his igitur concedat necesse est, Quoddam bonum malum est: quia ante concesserat primam propositionẽ sexti modi tertię figurę, quæ est, Nullum bonum malum est, uno tempore duas sibi contraiacentes concedit, quod fieri non posse descriptio declarat.

Sextus tertiæ — Tertius primæ
Nullum bonũ malũ est. cõtra iacen. Oẽ iustũ malũ est.
Quoddam bo. iu. est. con X cessæ. Quoddã bonũ iu. est
Quoddã iu. malũ nõ ẽ. cõtra iacen. Quoddã bo. ma. est.

Hoc modo omnes cæteri modi tertiæ figuræ, in primos modos primæ figuræ referuntur, quod subiecta descriptio declarat, in qua prior quintus, qui per conuersionem resolui non potuit, per impossibilitatem resolutus est.

Quintus tertiæ — Primus primæ
Quoddã bo. malũ nõ ẽ, cõtra iacen. Omne iustũ malũ est.
Oẽ bonũ iustũ est. concessæ X in utrisq;. Oẽ bonũ iustũ est.
Quoddã iu. ma. nõ est. cõtra iacen. Oẽ bonũ malum est.

Quartus

Quartus tertiæ		Quartus primæ
Omne bonũ uirtus eſt.contra.	iacen.	Nullum iuſtũ uir.eſt
Quoddã bo. iu.eſt.conceſſæ	X in utriſq;.	Quoddã bo.iu.eſt
Quoddam iu.uir.eſt.contra.	iacẽ.	Quoddã bo.uir.nõ eſt,

Tertius tertiæ		Secundus primæ
Quoddã bonũ iu.eſt. contra.	iacen .	Nulla uir. iuſta eſt
Omne bonũ uirtus ẽ.cõceſſç.	X in utriſq; .	Oẽ bonũ uir. eſt
Quædã uirtus iu. eſt. contra .	iacẽ.	Nullũ bonũ iuſtũ eſt.

In reſolutione modi ſecundi tertiæ figuræ in primum modum primæ figuræ, hæc impoſsibilitas euenit, quòd duas contrarias uno tempore concedit, quod fieri nequit. Nunquam enim duæ contrariæ, uno tempore ſimul ueræ inueniuntur.

Secundus tertiæ		Primus primæ
Nullum bonũ ma.eſt, cõtra.	iacen.	Omne iu. malum eſt
Omne bonũ iu. eſt. conceſſæ	X in utriſq;.	Omne bonũ iu.eſt
Quoddã iu.ma.nõ eſt. cõtra.	ciæ.	Omne bo.malum eſt,

Et in ſequenti quoq; ſyllogiſmo duas contrarias concedit, quod impoſsibile eſt.

Primus tertiæ		Secundus primæ
Omne bonum iu.eſt,contra.	iacen.	Nulla uirtus iuſtũ eſt,
Omne bonũ uir.eſt, cõceſſç	X in utriſq;.	Oẽ bonũ uirtus eſt.
Quædã uir. iuſta eſt, cõtra.	riæ.	Nullũ bonũ iuſtum eſt.

Nec nos illud turbet, quòd in quibuſdam contraria propoſitio & concluſio inuenitur, in quibuſdam uero contraiacens. Nanq; æqualiter peccauit tam qui utraſq; contrarias conceſſerit, quã qui utraſq; contraiacentes. nam quo modo contraiacentes uno tempore ueræ eſſe non poſſunt unquam, ſic etiam contrariæ.

Primus alter tertiæ		Secundus primæ
Oẽ bonum uirtus eſt. contra.	iacen.	Nllum iu. uir. eſt.
Omne bonũ iuſtũ eſt.cõceſſç	X in utriſq;.	Oẽ bonum iu. eſt
Quoddã iu.uirtus eſt, contra.	ciæ .	Nullũ bo. uirtus eſt .

Hæc de categoricorum ſyllogiſmorũ introductione Ariſtotelem plurimum ſequens, & aliqua de Theophraſto & Porphyrio mutuatus, quantum parcitas introducendi permiſit, expreſsi. Siqua uero deſint in analyticis noſtris calcatius exprimemus. Nunc uero quantum ad ſolam categoricorum ſyllogiſmorum formam ſpectabat, perfectum hic nobis eſt, & ad cumulum introductionis elaboratum. Nec hoc nos perturbet, ſiquæ hic propoſitiones & concluſiones falſæ ſunt, quandoquidem non ueritates rerum, ſed connexiones ſyllogiſmorum, figuras, & modos ſuſcepimus diſſerendos. nam his cognitis, ſi quos ad perfectum ſtudium logicæ diſciplinæ diſputationis ſubtilitas traxerit, prius de ambiguis diſputationibus diſcant, poſt ab his ueritas in rebus, mendaciumq; meditabitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI DE SYLLOGISMO HYPOTHETICO

Ad Symmachum.

VM in omnibus philoſophiæ diſciplinis ediſcendis, atque tractandis, ſummum uitæ poſitum ſolamen exiſtimem, tum iucundius, & ueluti cum quodam fructu etiam laboris arripio, quæ tecum communicanda compono. nam & ſi ipſa ſpeculatio ueritatis ſua quadam ſpecie ſpectanda eſt, ſit tamen amabilior cum in commune deducitur. Nullum enim bonum eſt, quod non pulchrius eluceſcat, ſi plurimorum notitia cõprobetur. nam quod alias taciturnitate compreſſum, iam iam eſt ſilentio periturum, latius effloreſcit, & ab obliuionis interitu ſcientium participatione defenditur, fit quoque iucundior diſciplina, cum inter eiuſdem ſapientiæ conſcior iubet eſſe ſapientem. Quod ſi accedat (ut tecum mihi nunc res eſt) ea quæ ſponte iucunda ſunt, in amicitiæ participationem deduci, neceſſe eſt ſtudii ſuauitatem, quodam ueluti dulciſsimo charitatis ſapore cõdiri. nam cum id in ſe obtineat amicitia proprium munus, ut nolit habere ſolitarias cogitationes, tunc quod honeſte quiſque cogitat, nulli promptius, niſi quem diligit, confitetur. Quo factum eſt, ut etiamſi immenſus labor cœpto operi moram negabat, animus tamen ad efficiendum quod aggreſſus fuerat, tui contemplatione ſufficeret. Quid enim magnum ſtudioſus tui amor efficeret, ſi intra facilitatis terminos conſtitiſſet? Quod igitur apud ſcriptores quidem græcos per quam rariſsimos ſtrictim atq; confuſe, apud Latinos uero nullus reperit, id tuæ ſcientiæ dedicatum, noſter, etſi diuturnus, cœpti tamen efficax, labor excoluit. nam cum categoricorum ſyllogiſmorum amplisſime notitiam percepiſſes, de hypotheticis ſyllogiſmis ſæpe quærebas, in quibus ab Ariſtotele nihil eſt cõſcriptum. Theophraſtus uero uir omnis doctrinæ capax rerum tantũ ſummas exequitur. Eudemus latiorem docendi graditur uiam, ſed ita, ut ueluti quædam ſeminaria ſparſiſſe, nullum tamen frugis uideatur extuliſſe prouentum. Nos igitur quantum ingenii uiribus, & amicitiæ tuæ ſtudio ſufficimus, quæ ab illis uel dicta breuiter, uel funditus omiſſa ſunt, elucidanda diligenter, & ſubtiliter perſequenda ſuſcepimus. In qua re ſuperatæ difficultatis præmium fero, ſi tibi munus impleſſe uidear amicitiæ, etſi non uidear ſatisfeciſſe doctrinæ.

DE PROPOSITIONIS CATEGORICAE *& hypotheticæ distinctione, illarumque syllogismis.* Cap. I.

Mnis ſyllogiſmus ceteris & conuenienter poſitis propoſitionibus contiuetur. propoſitio uero omnis aut categorica eſt, quæ prædicatiua dicitur, aut hypothetica, quæ conditionalis uocatur. Prædicatiua eſt in qua aliud prędicatur de alio, hoc modo, homo animal eſt. Hic, enim animal de homine prædicatũ eſt. Hypothetica eſt, quæ cum quadã conditione denunciat eſſe aliquid ſi fuerit aliud, ueluti cum ita dicimus, Si dies eſt, lux eſt, Hypotheticæ autẽ propoſitiones ex categoricis conſtant, ut paulo poſterius apparebit. quo fit, ut ſyllogiſmus, qui ex categoricis propoſitionibus iunctus eſt, categoricus quidẽ appelletur, id eſt prædicatiuus: qui uero ex hypotheticis propoſitionibus conſtat, dicatur hypotheticus ideſt conditionalis. Vt ergo horum ſyllogiſmorum differẽtia prę̨uideatur: ſpectanda prius eſt eorum in propoſitionum natura diſcretio. uidetur enim in aliquibus propoſitionibus nihil differre prædicatiua propoſitio a cõditionali, niſi tantũ quodam orationis modo. Velut ſiquis ita proponat, Homo animal eſt, Id ita ſi rurſus enunciet, ſi homo eſt, animal eſt: Hæ propoſitiones orationis quodã modo diuerſæ ſunt: Rem uero nõ uidentur ſignificaſſe diuerſam. Primum igitur dicẽdum eſt, quod prædicatiua propoſitio uim ſuam non in conditione, ſed in ſola prædicatione conſtituit: In conditionali uero cõſequentiæ ratio ex conditione ſuſcipitur. Rurſus prædicatiua ſimplex eſt propoſitio: Conditionalis uero eſſe non poterit, niſi ex prædicatiuis propoſitionibus coniungatur, ut cũ dicimus, ſi dies eſt, lux eſt: dies eſt, atque lux eſt, duæ ſunt propoſitiones prædicatiuæ, id eſt ſimplices. Adhuc illud eſt, quo maxime declaratur utrorumq; proprietas, quod prædicatiua quidem propoſitio habet unum ſubiectum terminũ, & alterum prædicatum. & id quod in prædicatiua propoſitione ſubiicitur, illius ſuſcipere uidetur nomen, quod in eadem propoſitione prædicatur hoc modo, ut cum dicimus, homo

animal est, homo subiectum est, animal prædicatum, & homo animalis suscipit nomen, cũ ipse homo animal esse proponitur. At in his propositionibus quæ conditionales dicẽtur, non idem prædicationis est modus. Neque enim omnino alterum de altero prædicatur, sed id tantum dicitur, esse alterum, si alterum fuerit, ueluti cum dicimus, si peperit, cum uiro concubuit, non enim tunc dicitur, ipsum peperisse id esse, quod est cum uiro concumbere, sed id tantum proponitur, ꝙ partus nunquã esse potuisset, nisi fuisset cum uiro cõcubitus. ꝙ si quando in una eademq; propositionũ proprietas incurrerit, tunc secundum modum enunciatæ propositionis intelligendi ratio uariabitur hoc modo. nam cum dicimus homo animal est, propositionem facimus prædicatiuã, at si ita proponamus, si homo est, animal est. In conditionalem uertitur enunciationẽ. In prædicatiua igitur id spectabimus, ꝙ ipse homo animal sit, idest nomen animalis in se suscipiat. In conditionali uero illud intelligimus, ꝙ si fuerit aliqua res, quę homo esse dicatur, necesse sit aliquam rem esse, quæ animal nuncupetur. Itaq; propositio prædicatiua rem quam subiicit, prædicatæ rei suscipere nomen declarat. Conditionalis uero propositionis hæc sententia est, ut ita demum sit aliquid, si fuerit alterum, etiã si neutrum alterius nomen suscipiat. Ita igitur propositionibus disgregatis ex enũciationum proprietate syllogismi quoq; uocabulum susceperunt, ut alii dicantur prædicatiui, alii conditionales. nã in quibus propositiones prædicatiuæ sunt, eos prædicatiuos syllogismos uocamus. In quibus uero hypothetica propositio prima est; (Potest nanq; & assumptio & conclusio esse prædicatiua) hi tantũ per unius hypotheticæ propositionis naturam, hypothetici & conditionales dicuntur. Ac de simplicibus quidẽ; id est de prædicatiuis syllogismis duobus libellis expliculmus, quos de eorũ constitutione confecimus. Post uero simplicium syllogismorum negationem ordo est, ut de nõ simplicibus disseramus. Non simplices uero syllogismi sunt, qui hypothetici dicuntur, quos latino nomine conditionales uocamus. Non simplices autẽ dicuntur, quoniam ex simplicibus constant, atq; in eosdem ultimos resoluuntur. Cum præsertim primæ eorũ propositiones uis uim propriæ consequentiæ ex categoricis, idest ex simplicibus capiant syllogismis. nanq; prima propositio hypothetici syllogismi si dubitetur an uera sit, prædicatiua conclusione demonstrabitur. Assumptio uero in pluribus modis taliũ syllogismorum prædicatiua esse perspicitur. Itemque conclusio ueluti cum dicimus, si dies est, lucet. Atqui dies est, hæc assumptio prædicatiua est, si quæratur, prædicatiuo probabitur syllogismo, lucet igitur, consecuta est rursus prædicatiua conclusio, super hæc omnis conditionalis propositio ex prædicatiuis (ut dictum est) iungitur. Quod si ex his & fidem capiunt, & ordinem partium sortiuntur, necesse est categoricis syllogismos hypotheticis uim conclusiones ministra.

De duplici hypothetesi, deq; uaria hypotheticarum enunciatione, consecutione, atque diuisione Cap. II.

SEd quoniam de hypothesi loquimur, quid significat hypothesis prædicendum est: Hypothesis nanque, unde hypothetici syllogismi accipere uocabulum, duobus (ut Eudemo placet) modis dicitur, aut enim tale aliquid acquiritur per quandam inter se consentientiũ conditionem, quod fieri nullo modo possit, ut ad suum terminum ratio perducatur: aut in conditione posita consequentia, ui coniunctionis uel disiunctionis ostenditur. Ac prioria quidem propositionia exemplum est, ueluti cum res omnes corporales materiæ formæq; concursu subsistere demonstraremus. Tunc enim quod per rerum naturam fieri non potest, ponimus, id est omnem formæ naturam a subiecta materia, si non re, saltem cogitatione separamus, & quoniam nihil ex rebus corporeis reliquum sit, demonstratum atque ostensum putamus eisdem conuenientibus, corporalium rerum substantiam confici; quibus a se disiunctis ac discedentibus interimatur. In hoc igitur exemplo posita consentiendi conditione, ut id paulisper fieri intelligatur, quod fieri non potest, ut formæ a materia separentur, quid consequatur intendimus, perire scilicet corpora, ut eadẽ ex iisdẽ consistere conprobemus. nam quoniã interitus corporalium rerũ sequitur, iure diximus res omnes corporeas forma materiaq; cõsistere. Sed huiusmodi propositiones, quæ ex cõsentientium conditione proueniunt, nihil his differunt, quas simplices, categoricæ institutionis primi tractatus ostẽdit. Quæ uero a simplicibus differunt, illæ sunt, quando aliquid dicitur esse, uel non esse, si quid fuerit uel nõ fuerit. Hæ semper cum coniunctionibus proponuntur, ut cũ dicimus, si homo est, animal est. Si ternarius est, impar est, & cætera huiusmodi. hæc enim ita proponuntur, ut si quodlibet illud fuerit, aliud consequatur, uel cũ dicimus si homo est equus nõ est. Rursus hic eodem modo proponitur in negatione, quo superius in affirmatione proponebatur. hic. n. dicitur, Si hoc est, illud nõ est. Et ad hunc modũ cæteræ. possunt autẽ aliquando etiam hoc enũciari modo, cũ hoc sit, illud est, ueluti cũ dicimus cum homo est, animal est, uel cũ homo est, equus non est. quæ enunciatio propositionis eiusdẽ potestatis est, cuius ea quæ hoc modo ꝓponitur, Si homo est, animal est. Si homo est, equus nõ est. Fiunt uero propositiones hypotheticę etiã per disiunctionem ita, aut hoc est: aut illud est. Nec eadẽ uideri debet hęc propositio, quæ superius sic enunciatur. Si hoc est, illud non est. Hæc enim non est per disiunctionem, sed per negationẽ. Negatio uero omnis indefinita est, atq; ideo & in cõtrariis, & in contrariorũ medietatibus, & in disperatis fieri potest. Disperata autẽ ea uoco, quæ tantũ a se diuersa sunt, nulla contrarietate pugnantia, ueluti terre, uestis, ignis, & cętera. nã si album est, nigrum non est, Si album est, rubrum nõ est. Si disciplina est, homo non est. At in ea quæ per disiunctionem fit, alteram semper poni necesse est, hoc modo, aut dies est, aut nox. ꝙ si ea cuncta quæ per negationem dici cõuenit, ad disiunctionem transferamus, ratio non procedit. Quid enim si quis dicat, aut album est, aut nigrum, aut album est, aut rubrũ: aut disciplina est, aut homo: fieri enim potest ut nihil sit horum. Igitur quoniam per disiunctionem propositio in certis tantum rebus, in quibus alterum eorum euenire necesse est, ponitur. hæc autem per negationem separatio, in omnibus etiam his quæ suam inuicem naturam non perimunt poni potest, aperta ratione discreta est. Omnis igitur hypothetica propositio uel per connexionem fit (per connexionem uero illum quoq; modum qui per negationẽ fit esse pronuncio) uel per disiunctionem: uterque enim modus ex simplicibus propositionibus comparatur. Simplicea autem propositiones sunt, quas prædicatiuas primo Institutionis categoricæ libro diximus. Hæ uero sunt, cum aliquid de aliquo prædicatur, uel affirmando, uel negando, ut dies est, lux est. At si his media conditio interueniat fiet. Si dies est, lux est, fitq; una hypothetica propositio ex duabus categoricis iuncta. Sed quoniam omnis simplex propositio uel affirmatiua uel negatiua est, quatuor modis per connexionẽ fieri hypotheticę ꝓpositiones possunt: aut enim ex duabus affirmatiuis, aut ex duabus negatiuis, aut ex affirmatiua & negatiua, aut ex negatiua & affirmatiua. Harum omnium exempla subdẽda sunt, quo id quod dicimus clarius innotescat. Ex duabus affirmatiuis, si dies est, lux est. Ex duabus negatiuis, si non est animal, nõ est homo. Ex affirmatiua & negatiua, si dies est, nox non est. Ex negatiua & affirmatiua, si dies non est, nox est. Sed quoniam dictum est idem significari, si coniunctione & cum, quando in hypotheticis propositionibus ponit, duobus modis cõditionales fieri possunt. Vno secundum accidens, altero ut habeant aliquam naturæ consequentiam. Secundum accidens hoc modo, ut cum dicimus, cum ignis calidus sit, cęlum rotundum est. Non enim quia ignis calidus est, cælum rotundum est: sed id hæc propositio designat, quia quo tempore ignis calidus est, eodẽ tempore cælum quoq; rotundum est. Sunt autem aliæ quæ habent ad se consequentiam naturæ. harum quoque duplex modus est: unus, cum necesse est cõsequi, ea tamẽ ipsa cõse

quentia

quentia non per terminorum positionem fit, alius uero cum fit consequentia per terminorũ positionem. Ac prioris quidem modi exemplũ est, ut ita dicamus, cũ homo sit, animal est. hæc enim consequentia inconcussa ueritate est subnixa. Sed non icirco animal est, quia homo est, non enim iccirco genus est, quia species est, sed fortasse a genere principiũ ducitur, magisq; essentiæ causa ex uniuersalibus trahi potest; ut iccirco sit homo, quia animal est. Causa enim speciei genus est, ut qui dicit, cum homo sit, animal est, rectam ac necessariam consequentiam facit, per terminorũ uero positionem talis consequentia non procedit. Sunt autẽ aliæ hypotheticæ propositiones, in quibus & consequentia necessaria reperietur, & ipsius cõsequentiæ causam terminorũ positio facit hoc modo. Si terræ fuerit obiectus, defectio Lunæ cõsequitur. hæc n. consequentia rata est, & iccirco defectio Lunæ cõsequitur, quia terræ interuenit obiectus. Istæ igitur sunt propositiones certæ atq; utiles ad demõstrationẽ. Partimur autem propositiones hypotheticas in suas ac simplices propositiones, & primã quidem, cui cõiunctio præponitur, præcedentẽ dicimus, secundam uero consequentem, ut in hac; si dies est, lux est. præcedentem dicimus eam quæ dicit, si dies est, consequentẽ uero partem, lux est. In disiunctiuis uero propositionibus ordo enunciandi præcedentẽ & consequentẽ facit, ut, aut dies est, aut nox est. nã quæ prima proponitur præcedẽs, quæ posterior, consequens appellatur. Ac de partibus quidẽ hypotheticarũ propositionũ ita sufficiunt.

De duplici illatione ab antecedenti ad consequens affirmatiue: a consequenti ad antecedens negatiue. Cap. III.

ILlud nunc expediendum uidetur, quod etiam ab Aristotele dicitur: Idem cum sit & nõ sit, non necesse est idem esse, ueluti cum sit a. si iccirco necesse est esse b. idem a. si nõ sit, non necesse est esse b. iccirco quoniam non est a. Ad huiusmodi uero rei demonstrationẽ impossibilitatis definitio præmittenda est, quæ est huiusmodi. Impossibile est quo posito aliquid falsum atq; impossibile comitatur, eo nomine, quod impossibile primitus propositũ fuit. Sit igitur positũ, cum sit a. esse b. id est hanc inter a. & b. esse consequentiam, ut si concessum fuerit esse a. necesse sit cõcedere esse b. Itaq; proponatur, si a. est b. est, dico quia si a. non fuerit, nõ necesse est esse b. Ac primũ quæ sit propositionum consequentia consideremus. Si enim fuerit tale coniunctum, ut si sit a. etiam b. esse necesse sit. Si b. non fuerit, etiam a. non esse necesse est, quod ex tali demonstratione cognoscitur, si sit a. necesse est esse b. dico quia si b. non sit a. nõ erit. Ponatur enim non esse b. & sit, fieri potest a. Sed dictũ est, si sit a. necessario concedi esse b. Cum sit igitur b. nõ erit b. nam quia ponimus non esse b. nõ erit b. quia uero ponimus esse a. erit b. erit igitur b. ac nõ erit, quod fieri non potest. Impossibile est igitur non esse b. & esse a. Et demonstratione quidem firma sic utimur. Exemplo uero id clarius innotescet. nam si est homo, est animal. Si non est animal, non est homo. Non uero si homo nõ fuerit, animal non est. Multa enim sunt animalia quæ homines non sunt. Itaque in consequentia propositiones coniunctæ, si est primum secundum esse necesse est. Si secundum non fuerit, non erit primum. At uero si primum non fuerit, nõ necesse est ut non sit secundum, nec uero necesse est ut sit. Id enim demonstrandum esse dudum nobis propositũ fuit. Sit enim a. idque cum sit, necesse sit esse b. dico quia si non fuerit a. non necesse est esse b. nec id dico, quoniam si non fuerit a. necesse est non esse b. sed tantum non necesse est esse b. nam quia pauloante demonstratum est, si b. non fuerit, necessario non esse a. si eundem b. terminũ non esse contigerit, non erit a. Sed si cum non sit a. necesse est, esse b. idem b. ex necessitate erit, ac non erit. nam quia b. terminum non esse contingit, non erit. Quia uero si a. nõ fuerit, b. esse necesse erit, idẽ igitur b. terminus erit ac nõ erit. quod est impossibile. Ex his igitur demonstratum esse, arbitror in coniuncta hypothetica propositione, si sit primum, cõsequi, ut sit secundum, si non sit secundum, consequi, ut nõ sit primum. Si uero non sit primũ, non consequi, ut sit, uel nõ sit secundũ. nam & illud apparet, si sit secundũ, non consequi, ut sit uel non sit primũ, ut in ea propositione quæ est, si homo est, animal est. si animal sit, non consequitur, ut sit homo uel nõ sit. quod si primũ non sit, nõ consequitur, ut necessario sit uel non sit secundũ, uelut in eadẽ propositione, si homo nõ fuerit, non necesse est ut aut sit animal, aut non sit. Ex omnibus igitur solæ duæ cõsequentiæ stabiles sunt, & immutabiliter cõstant, Si sit primũ, ut consequatur, ut sit secundum. Si secundum non fuerit, necessario consequi, ut non sit primũ.

De simplicibus hypotheticis & compositis, earumq; inter se comparatione: deque hypothetica media & disiuncta. Cap. IIII.

HIs itaq; determinatis illud adiungã, quoniam cum omnis hypothetica propositio simplex non sit, atq; ex aliis propositionibus coniungatur, sunt tamẽ hypotheticæ quædam, quæ si reliquis conditionalibus cõparentur, simplices existimentur. Omnis enim conditionalis propositio aut cõnexa est, aut disiuncta. hæ uero quoniã ex prædicatiuis copulantur, in connexis propositionibus quatuor fieri necesse est huius copulationis modos. Namq; hypothetica propositio, aut ex duabus simplicibus coniuncta est, & uocatur simplex hypothetica, ut hæc, Si a. est b. est, ueluti cũ dicimus, si homo est, animal est. homo enim est, & animal est, duę sunt simplices propositiones: Aut ex duabus hypotheticis copulatur, & dicitur cõposita, ueluti cũ dicimus, si cum a. est b. est, cum sit c. est d. uelut cũ tali propositione enunciamus, si cum homo est, animal est, cum sit corpus, erit substantia. Etenim si cũ homo est, animal est, una est hypothetica. Alia uero cũ sit corpus, substantia est, ex quibus coniungitur una propositio, quæ cõposita nuncupatur: Aut ex una simplici, & ex una hypothetica copulatur, uelut hæc, Si a. est, cum sit b. est c. ueluti cum dicimus, si homo est, cum sit animal, est substantia. Nam que homo est, simplex est propositio, cũ sit animal esse substantiã, hypothetica ex ipsa consequentia conditionis ostenditur: Aut ex priore hypothetica & simplici posteriore cõstituitur, ut cum dicimus, si cum sit a. est b. erit & c. ueluti hoc modo, si cum sit homo, animal est, erit & corpus: hypothetica namq; est ea quæ proponit, si cum sit homo animal est: simplex posterior quæ hanc hypotheticam propositionem sequitur, id est corpus esse: hæ quoque quoniam non ex simplicibus copulatæ sunt, composita dicuntur. Sed priores quidem, quæ ex simplicibus propositionibus constant, & simplices hypotheticę nuncupantur, in duobus terminis cõstitutæ sunt. Terminos autem nunc partes propositionis simplices, quibus iunguntur appello. Quæ uero compositæ hypotheticæ sunt, illę quidem quæ ex duabus hypotheticis cõstant, quatuor terminis copulatæ sunt: illæ uero quæ ex hypothetica & simplici, uel ex simplici atque hypothetica cõiunctæ sunt, tribus terminis coniunctæ sunt. Harum igitur quæ sunt hypotheticæ simplices uel compositæ, differentiæ similitudinesq; dicendæ sunt. nam quæ ex simplicibus copulantur, si ad eas quæ ex hypotheticis duabus iunctæ sunt, comparentur, consequentia quidem eadem est, & proportio manet, tantum termini duplicantur. nam quem locum in his propositionibus hypotheticis, quæ ex simplicibus constant, ipsæ simplices propositiones tenent, eundem in his propositionibus, quę sunt hypotheticæ ex hypotheticis constantes, illæ conditiones tenent, quibus illæ propositiones inter se iunctæ & copulatæ esse dicuntur. nam in hac propositione quæ dicit, si est a. est b. & in ea quæ dicit, si cum sit a. est b. cum sit c. est d. quem locum in ea propositione quæ ex duabus simplicibus continentur, tenet ea quæ prior est, si est a. eundem locum tenet in ea propositione quæ ex duabus hypotheticis propositionibus copulatur, ea quæ prior est, si cum est a. est b. hæc nanque duarum inter se propositionum coniunctionis conditione facta est consequentia. Itemque quam uim obtinet ex utrisque simplicibus copulatæ hypotheticæ sequens portio, quæ infertur, id est esse b. eandem uim obtinet in propositione ex

hypotheticis iuncta ea quæ sequitur, id est cum sit c. esse d. Atq; id tantum differt, quia cũ in prima propositione ex simplicibus iuncta, propositio propositionem sequatur: in secunda propositione ex hypotheticis iuncta, conditio consequẽtiæ, cõditionis cõsequentiã comitatur. Nihil enim est aliud dicere si a. est b. est, quam ei propositioni, per quam dicimus esse a. illã esse comitem per quam b. esse prædicamus. at in ea propositione quæ ex hypotheticis iuncta est, cũ dicimus; Si cũ sit a. est b. cum sit c. esse d. illud dicitur, ei consequentiæ, quæ inter a. & b. est, eam esse consequentiã comitem, quę est inter c. & d. ita, ut si sequetur posito a. esse b. consequatur sine dubio c. posito, esse d. At in his propositionibus, quæ ex simplici & hypothetica consistunt, illa ratio est, ut uel propositionem conditio consequentiæ sequatur, uel conditione consequentiæ propositio comitetur. nam cũ dicimus, si est a. cũ sit b. esse c. id intelligi uolumus, ei propositioni, per quã dicimus, si est a. consequi eam conditionem per quam dicimus; cũ sit b. esse c. id est, ut si est a. necesse sit b. termino comitem esse c. terminum. cum uero dicimus, si cum est a. b. est c. esse, nihil aliud intelligi uolumus, nisi duarũ inter se consequentiam propositionum, alterius propositionis consequi ueritatem, ut si habeant inter se consequentiam a. atq; b. necesse sit hanc conditionem consequentiæ propositionis eius, per quam dicimus esse c. consequi ueritatẽ, id est si necesse est a. posito esse b. necesse sit etiam c. esse. Similes igitur syllogismi fient earum propositionũ quæ ex simplicibus, & earum quæ nõ ex simplicibus utrisq; iunguntur. Earum uero quæ ex una simplici & ex altera hypothetica copulantur, diuersi quidẽ a superioribus, ipsi tamen inter se similes fiunt. nec interest utrũ prima hypothetica, secunda sit simplex, an econuerso prima simplex, secunda hypothetica, ad syllogismorũ modos: nisi forsitan ad ipsius tantum ordinis cõmutationẽ. Cum igitur demõstrata fuerit earum propositionum, quæ ex simplicibus constant, ratio syllogismorũ demonstrata uidetur esse, earum quoq; propositionum, quæ hypotheticis cõiunguntur. Et cũ quarumlibet earum propositionum quæ ex simplici & hypothetica constant syllogismorum natura perspecta fuerit: etiã conuersi ordinis propositionũ natura quales faciat syllogismos ostendetur. Est etiã species alia propositionũ in connexione positarum, quę media quodammodo sit earũ propositionum, quæ ex hypotheticis simplicibusq; iunguntur, & earũ quæ ex duabus hypotheticis copulantur. nam si ad numerum respicias terminorum, quasi ex tribus terminis constant, sin ad conditionales animum referas, quasi ex duabus conditionalibus uidentur esse compositæ: quæ medietas euenit idcirco, quoniam unus in his terminus communis utrisq; conditionalibus inuenitur. Proponuntur uero hæ uel per primam figuram, uel per secundam, uel per tertiam. Per primam hoc modo. Si est a. est b. & si est b. est c. igitur b. in utrisq; numeratur, & sunt quidem tres termini, hi a. est b. est c. est, duæ uero conditionales hoc modo, si est a. est b. si est b. est c. Nanq; b. utrisq; communis est, atque ideo inter eas propositiones, quæ ex tribus terminis, & eas quæ ex quatuor componuntur, mediæ sunt huiusmodi propositiones. Per secundam uero figuram proponitur hoc modo. Si est a. est b. si non est a. est c. Per tertiam uero figuram sic Si est b. est a. si est c. non est a. At de connexis quidem ista sufficiant. Disiunctiuæ uero propositiones semper ex contrariis constant, ut hoc, aut est a. aut b. est, altero enim posito alterũ tollitur, & interempto altero, ponitur alterum. nam si est a. non est b. Si non est a. est b. Eodem modo etiam, si sit b. non erit a. si non est b. erit a.

De categoricarum propositionum numero. Cap. V.

HIs igitur expeditis, ad cõnexas reuertamur, in illis enim uel propositio propositionem, uel cõditio conditionẽ, uel propositio conditionem, uel conditio propositionem sequitur. Dicendum est igitur quæ propositiones quarum propositionum consequentes esse uideantur, Quæ contrarietatis modo quam longissime a se differant, Quæ uero oppositionis contradictione dissentiant. Simplicium nanq; id est prædicatiuarum propositionũ, aliæ præter modũ proponuntur, aliæ cum modo. præter modũ sunt quæcunq; purum esse significant hoc modo, dies est. Socrates philosophus est, & quæ similiter proponuntur. Quæ uero cũ modo sunt, ita proponuntur. Socrates recte philosophus est. Hic enim, recte modus est propositionis, sed maximas syllogismorum faciunt differentias, hæ propositiones cum modo enunciatæ, quibus necessitatis aut possibilitatis nomen adiungitur. necessitatis hoc modo, cũ dicimus, ignem necesse est calere. possibilitatis, ut cum ita proponimus, possibile a Græcis superari Troianos. Quo fit ut omnis propositio aut inesse significet, aut inesse necessario, aut cũ non sit aliquid, tamen enunciet posse contingere. quarũ quidem, ea quę inesse significat, simplex est, neq; in ullas partes alias deduci potest. Ea uero quæ ex necessitate aliquid inesse designat, tribus dicitur modis. uno quidẽ quo ei similis est propositioni, quæ inesse significat, ut cũ dicimus, necesse est Socratem sedere, dum sedet. Hæc enim eandem uim obtinet ei quæ dicit, Socrates sedet. Alia uero necessitatis significatio est, cũ hoc modo proponimus, hominẽ necesse est cor habere, dum atque uiuit. hoc enim significare uidetur hæc dictio, nõ quoniam tandiu necesse sit habere, quandiu habet, sed quoniam eum necesse est tandiu habere, quandiu fuerit ille qui habet. Alia uero necessitatis significatio est uniuersalis & propria, quæ absolutæ prædicat necessitatẽ, ut cum dicimus, necesse est Deum esse immortalem, nulla conditione determinationis apposita. Possibile autẽ item tribus dicitur modis. Aut enim quod est, possibile esse dicitur, ut possibile est Socratẽ sedere dum sedet. Aut quod omni tempore contingere potest, dum ea res permanet, cui aliquid contingere posse proponitur, ut possibile est Socratem leggere. quandiu enim Socrates est, potest legere. Itẽ possibile est, quod absolute omni tempore contingere potest, ut auem uolare. Ex his igitur apparet alias propositiones esse inesse significantes, alias necessarias, alias contingentes, atque possibiles. quarum necessarium contingentiumq; cum sit trina partitio, singulæ ex iisdem partitionibus ad eas quæ inesse significant, referuntur. Restant igitur duæ necessariæ, & duæ contingentes, quæ cum ea quæ inesse significat, enumeratæ, quinque omnes propositionum faciunt differentias. Omnium uero harum propositionum aliæ sunt affirmatiuæ, aliæ negatiuæ. Affirmatiua inesse significans est quæ dicit, Socrates est. Negatiua quæ proponit, Socrates non est. Necessarium uero propositionum affirmatiuarum duæ uidentur esse negationes, una contraria, altera uero opposita. Eius nanque quæ dicit, necesse est esse a. quolibet modo ex utrisque qui dicit sumi, aut ea est negatio quæ dicit: necesse est non esse a. aut ea quæ dicit, non necesse est esse a. Quarum quidem ea quæ dicit, necesse est non esse a. contraria est ei quæ dicit, necesse est esse a. Vtræque enim falsæ poterunt inueniri, ueluti cum dicimus necesse est Socratem legere, necesse est Socratem non legere, utraque mentitur. nam & cum legit, non ex necessitate legit: & cum non legit, nulla ne legat necessitate constringitur. sed est utrunque possibile. At uero ea quæ dicit, non necesse esse a opposita est ei quæ proponit, necesse est esse a. Vna enim semper uera est, semper falsa altera reperitur. In contingentibus uero atque possibilibus eadem ratio est, huic enim quæ dicit, contingit esse a. tum ea uidetur obiecta quæ dicit, contingit non esse a. tum ea quæ proponit, non contingit esse a. Atque ea quidem quæ dicit, contingit non esse a. contingens negatio nuncupatur, ueraque esse potest cum ea affirmatione quæ dicit, contingit esse a ueluti cum dicimus, contingit sedere Socratem, contingit non sedere Socratem. Et hæ quidem non dicuntur esse contrariæ, quoniam simul ueræ esse possunt. At uero oppositæ sunt, quoties ipsum contingens negatur, ut si aduersus eam quæ dicit, contingit esse a. ea opponatur quæ dicit, non contingit esse a: id enim ita significat omnino non posse contingere. Quæ cum ita sint, cumq; inesse significantes propositiones præter ullum dicuntur modum, his ad esse iuncto aduerbio negatiuo, negatio plena perficitur. Quæ uero cũ modo proponuntur, si necessariæ sint & ad esse

negatio

negatio iungatur, ut ea quæ dicit, necesse est non esse, fit necessaria negatio. Si uero ipsi necessario negatio præponatur, fit necessarii negatio, affirmationi uehementer opposita, ut ea q̃ dicit, nõ necesse est esse. Itẽ in contingentibus si ad esse negatio præponatur: fit contingens negatio, ut ea quæ dicit, contingit non esse a. Si uero ipsi contingenti negatio iungatur, fit contingentis negatio, contingenti affirmationi uehementer opposita, ut ea quæ dicit, nõ contingit esse. Sed quoniam omnis propositio, aut uniuersalis est, aut particularis, aut indefinita, aut singularis: proponitur uniuersalis hoc modo, Omnis homo legit: Particularis sic, Quidã homo legit: Singularis sic, Socrates legit: Indefinita sic, Homo legit, necesse est, ut sicut in categoricorũ syllogismorum institutione monstratũ est, illæ sibi maxime uideantur oppositæ, quæcunque uel uniuersale affirmant, si particulariter denegatur, uel uniuersale denegant si particulariter affirmetur: & quæ singulares sunt, si illa quidẽ in affirmatione posita, illa uero in negatione. Quæ cũ ita sint, si hæc eadem ratio ad cõtingentes & necessarias referatur, idẽ in necessariis & contingentibus inuenitur, ut si quis dicat, omnẽ a. terminum esse necesse est; aliusq; neget dicens, non necesse est omnem a. terminũ esse, fecit oppositã negationem. Et si dicat aliquis, contingit omnem a. terminũ esse, idq; aliquis neget, nõ contingit omnem a. terminum esse, fecit oppositam negationem. In utrisque enim negatio & modum remouet, & significationẽ uniuersalitatis extinguit. Atque hoc quidem in simplicibus & categoricis propositionibus euenire necesse est, de quarum natura diligentius persecuti sumus in his uoluminibus, quæ in secundæ editionis expositione περὶ ἑρμηνείας inscripsimus.

De numero propositionum hypotheticarũ: deq; necessaria consecutione inter partes ipsarum: & quæ sint affirmatiuæ, quæue negatiuæ appellandæ. Cap. VI.

SIquis igitur propositionum omnium conditionaliũ numerum quærat, ex categoricis poterit inueniri. Ac primũ in connexis ex duabus simplicibus inquirendus est hoc modo. nã quoniam propositio simplex hypothetica ex categoricis duabus iungitur, una earũ uel inesse significabit, uel cõtingere esse dupliciter, uel necesse esse dupliciter, q̃ si sunt affirmatiuæ quinquies affirmatiua enũciatione proponentur. Sed quoniã omnis affirmatio habet oppositam negationẽ, rursus quinquies negatiua enunciatio poterit pronunciari. Erunt igitur in prima propositione q̃ una pars est hypotheticæ propositionis in negatione & affirmatione cõstitutæ modorũ propositiones decem. Secunda etiam propositio quæ pars est hypotheticæ, totidẽ affirmationibus & negationibus proponi potest. Erunt igitur eius quoq; enunciationes decẽ. Sed cum prima propositio secundæ propositioni quadam consequentia copuletur, ut una hypothetica fiat, omnes decẽ affirmatiuæ, ac negatiuæ propositiones omnibus decẽ affirmatiuis negatiuisq; propositionibus applicabuntur. Itaque cõplexæ centũ omnes efficiunt propositiones hæ, quæ connexæ ex simplicibus coniunguntur. Secundũ hunc uero modũ potest propositionum numerus inueniri etiam in his propositionibus, quæ ex categorica & hypothetica copulantur, uel quæ ex duabus cõditionalibus fiunt. nam quæ ex cõditionali & categorica constant, uel quæ e diuerso: ex tribus categoricis iunctæ sunt. Quod si duarum inter se prædicatiuarũ affirmatione uel negatione complexio, uel esse, uel necessario, uel contingenter esse, quinq; modis, centum efficit complexiones, quoniam tertia propositio uel affirmatiua erit uel negatiua, & si affirmatiua quinque modis, uel inesse significans, uel necessario inesse dupliciter, uel contingẽter inesse dupliciter. Itemq; totidem negabitur modis, simul non amplius quã decies proponetur. Quo fit ut tertia propositio cum duabus superioribus centum inter se modis copulatis atq; cõplexis iuncta atq; cõmissa, mille omnes faciat cõplexiones. Centum nanq; duarũ propositionum modicum decẽ modis tertiæ propositiones cõplicati, mille perficiunt. Decies enim centum mille sunt. Rursus quoniã ex duabus hypotheticis iuncta conditionalis, quatuor categoricis copulatur, & duæ inter se primæ categoricæ centum cõplexionibus iungebãtur, necesse est ut posteriores quoq; duæ centum cõplexionibus connectantur. q̃ si centũ superiorum propositionum categoricarum modi, centum posteriorũ categoricarum modis complicentur, fient decem millia complexiones. In illis autem propositionibus, quæ tribus uariantur figuris, siquidem medius terminus similiter & in prima & in secunda hypothetica proponatur, mille erunt complexiones ad earum similitudinem, quæ ex tribus categoricis connectuntur. Tunc enim unus atq; idem terminus in utrisque tres neq; amplius faciet enunciationes: Similiter uero in utrisq; proponatur hoc modo, Si est a. est b. si est b. est c. hic enim b. terminus & ad a. terminũ & ad c. positus est, inesse significans. Idem in necessariis & contingentibus intelligendum. At si ita proponatur, Si est a. est b. & si necesse est esse b. est, uel non est c. duæ propositiones conditionales, id est quatuor prædicatiuæ fiunt. Quo fit, ut secundũ eas quæ ex prædicatiuis quatuor connectuntur decem millia faciant cõplexiones: atq; hi numeri tam in prima, quã in secunda, uel tertia figura sunt inspiciendi. Et nos quidẽ quantus esse propositionũ numerus posset ascripsimus, nunquam tamen dissimiliter terminus medius enunciatur. Nanq; ut fiat extremorũ conclusio, medius terminus intercedit, cuius cõmunitas extrema coniungit. Quod si medius diuersis modis in utraq; propositione dicatur, nõ connectuntur extrema, atq; ideo ne syllogismus quidẽ fieri ullus potest. cũ præsertim ne una quidẽ ꝓpositio dici possit, in qua medius terminus dissimiliter enunciatur. Longe autẽ multiplex numerus propositionũ existeret, si inesse significantes & necessarias contingentes affirmatiuas negatiuasq; propositiones per uniuersales particulares, uel oppositas, uel subalternas uariaremus: sed id nõ conuenit, quia conditionalium termini propositionũ indefinito maxime enunciantur modo. Atque ideo superuacuum iudicaui determinatarum, secundum quantitatem propositionum quærere multitudinem, cum determinatæ conditionales proponi non soleant. Fere autem hypotheticæ propositiones ne per necessitatem quidem uel per contingens enũciantur, sed illæ maxime in usum collocutionis ducuntur, quæ inesse significant. Omnes uero necessariã consequentiam tenere uolunt, & quæ inesse significant, & quibus necessitas additur, & quibus prædicatio possibilitatis aptatur, Etenim terminus applicatur. Necessitas uero hypotheticæ propositionis & ratio earum propositionum, ex quibus iunguntur inter se connexiones, consequentiã quærit, ut cum dico, Si Socrates sedet, uiuit: neque sedere eum, neque uiuere necesse est. Sed si sedet, necesse est uiuere. Item cum dicimus si Sol mouetur, necessario uenit ad occasum, tantundem significat quantum, si Sol mouetur, uenit ad occasum. Necessitas enim propositionis in consequẽtiæ immutabilitate consistit. Item cum dicimus, si possibile est legi librũ, possibile est ad tertium uersum peruenire. Rursus necessitas consequentiæ seruata est. nam si possibile est legi librum, necesse est id possibile esse, ut ad tertium uersum perueniatur. Opponuntur autem hypotheticis propositionibus illæ solæ, quæ earum substantiã perimunt. Substantia uero propositionum hypotheticarum in eo est, ut earum consequentiæ necessitas ualeat permanere. Siquis ergo recte conditionali propositioni repugnabit, id efficit ut earum destruat consequentiam, ueluti cum ita dicimus, Si est a. est b. non in ea repugnabit, si monstret, aut, non esse a. aut non esse b. sed si posito quidẽ a. ostendit non statim consequi esse b. sed posse esse a. etiã si b. terminus non sit. sed si negatio sit, conditionalis eodem destruetur modo, ut cũ dicimus si est a. b non est. Non ostendẽdum est, aut non esse a. aut b. esse, sed cum sit a. posse esse b. terminum. Sunt autem hypotheticæ propositiones, aliæ quidem affirmatiuæ, aliæ negatiuæ, sed de his nunc loquor, quæ in consequentia positæ in connexione esse dicuntur. Affirmatiua quidẽ ut cum dicimus, Si est a. est b. si a. non est b. est, Negatiua, Si est a. non est b. Si non est a. non est b. Ad consequen-

tem enim propositionem respiciendum est, ut an affirmatiua an negatiua sit propositio iudicetur. Idem de compositis propositionibus conditionalibus intelligi oportebit. De his autem propositionibus quæ in disiunctione sunt positæ, cum de earum syllogismis tractauero commodius atque uberius dicam.

De partibus syllogismi hypothetici. Cap. VII.

HYpotheticos syllogismos, quos latine conditionales uocamus, alii quinq;, alii quatuor, alii tribus constare partibus arbitrantur, quorũ mox controuersiã diiudicabo, si prius quibus nominibus talium partes syllogismorũ appellentur ostendero. Quoniam enim omnis sylogismus ex propositionibus texitur, Prima uel propositio uel sumptũ uocatur. Secunda uero dicitur assumptio, ex his quæ infertur, conclusio nuncupatur. Cum. n. ita dicimus, Si homo est, animal est, Homo autẽ est, animal igitur est; ea quidẽ enunciatio per q̃ dicimus, si homo est, animal est, propositio uel sumptũ uocatur; ea uero quam huic adiunximus, est autẽ homo, assumtio dicitur, tertia conclusio nominatur, per quam ostẽdimus esse animal qui fuerit homo. Sed quoniam sæpe euenit, ut propositionis enunciatæ consequentia non sit uerisimilis, propositioni sæpe adiungitur approbatio, per quam id q̃d est propositũ, uerum esse monstretur. Assumptio quoq; sæpe ad finem per se non uidetur idonea, huic quoq; iuuamen probationis adiungitur, ut uera esse uideatur. Quo fit ut sæpe quinq; partes, sæpe quatuor, interdum tres hypoteticos syllogismos habere contingat. nã quinq; constabit partibus, si & propositio & assumptio probationibus indigebunt. q̃ siue propositio, siue assumptio probatione indigebit quadripartitus est syllogismus. quod si neutra est approbanda, tripartitus esse relinquitur. In hac uero sententia etiam M. Tullius esse deprehenditur. In rhetoricis. n. syllogismos quosdã quinque partitos esse, quadripartitos alios confirmat. Quibus uero taliũ syllogismorũ non placet partes ultra ternarium numerũ propagari: hi propositionum probationes, atque assumptionũ non putant in syllogismi partibus esse ponendas. Neq; enim propositionem esse, de qua syllogismus potest existere, cui nõ consentit auditor. Quod si per se dubia est ea probatio, quæ propositioni dubiæ adiungitur faciens fidem eidẽ cui adiungitur propositioni, facit ut sit idonea syllogismo: ac per hoc tunc incipit esse syllogismi propositio, cũ talis per probationem redditur, ut ex ea aliquid colligi possit: tũc uero aliquid ex ea colligi potest, cũ probationis auxilio poterit ab auditore concedi. quocirca membrum quoddã, & quasi fulcimentũ dubiæ propositionis, uel assumptionis probatio esse uidetur, nõ pars etiam syllogismi. Sed nostra sententia his potius accedit, qui tribus partibus eũ constare pronunciat. Etenim quælibet probatio, quæ uel propositioni uel assumptioni copulatur, propositionis esse, uel assumpitonis probatio dicitur. Cum igitur nõ ad syllogismũ, sed ad propositionẽ uel assumptionẽ referatur, cuius est probatio, non oportet eam syllogismi propriæ partem uideri: nam illud quod obiici potest, nullus ignorat, quin partium partes etiam totius esse partes dicantur. Sed plurimum refert utrum ipsæ sint primitus partes totius: an in secundarum partium postremitate ponantur. Amplius si sit per se nota probabilis propositio, totus syllogismus probatione non indiget. Quod si per se propositionis nulla fides est, necesse est, ut ea propositio quodam uelut testimonio probationes indigeat. Non igitur syllogismus probatione, in eo quod syllogismus est, indigebit, sed propositio, si fide propria fuerit destituta. Idem etiam de assumptione dici potest. Quare manifestum est eorum esse sententiam præponendam, quæ afferit syllogismum tribus partibus tantum iungi. Præterea siqua propositio probationis indigeat, ut eam uera fides sequatur, aliquo demonstrabitur syllogismo. quocirca qui fieri potest, ut recte syllogismus pars syllogismi simplicis esse dicatur? Ipsam enim probationem propositionis syllogismũ, uel ex syllogismo esse necesse est.

De hypotheticis connexis atque simplicibus, deq; illarum syllogismis tam perfectis quam imperfectis. Cap. VIII.

HIs ita determinatis de protinus syllogismis, quorũ propositiones in connexione positæ, duobus terminis constant, explicandũ uidetur. Horum autẽ duplex forma est, quatuor enim sunt per præcedentis propositionis affirmationẽ, qui sunt primi hypothetici atq; perfecti, quatuor uero per sequentis negationẽ, qui cũ demõstratione indigeant, non uidetur esse perfecti. Prioris uero negatione, & sequẽtis positione nullus omnino syllogismus efficitur. Omnium igitur taliũ propositionum primũ numerus explicetur, ut qui fiant

Si est. a. est. b.
Si est. a. non est. b.
Si non est. a est. b.
Si non est. a. non est. b.

Ac de prioribus quidem syllogismis atque perfectis primo loco dicendũ est. Horũ enim primus modus est hic. a. prima ueniens propositiones, Si est. a. est. b. Atqui est. a. est igitur. b. cum enim prima propositio tantum conditionem proponat, ut si sit. a. necesse sit consequi essentiam. b. termini, id assumptio quod præcedit assumit ac ponit, dicitq;. Atqui est. a. consequitur igitur ut sit. b. Id enim ex consequentia primæ propositionis effectum est. At si id quod sequitur, assumendo ponamus, nullus efficitur syllogismus. Age enim sit huiusmodi cõsequentia ut, si sit. a. sit. b. assumaturq; quod sequitur hoc modo. At est. b. non consequitur ut sit uel non sit. a. Id uero clarius fiet exemplo. sit enim propositio, si homo est, animal est. assumaturq; esse animal scilicet quod sequitur, non necesse erit hominem uel esse, uel non esse: potest enim cum sit, alias hoc uel esse uel nõ esse. Secundus uero modus est eorũ in quibus prior propositionis pars in assumptione reperitur, qui uenit ex secũda propositione superius digesta, hoc modo est, Si est. a. non est. b. atqui est. a. non est igitur. b. id enim propositum fuerat, si esset. a. non esse. b. Sumpto igitur præcedente, consequentis est facta conclusio. quod si consequens sumas, nullus uidetur fieri syllogismus, quia nec consequitur ulla necessitas hoc modo, si est. a. non est. b. atqui non est. b. nõ necesse est esse. a. uel non esse. Age enim ita sit propositio, si est nigrum, non est album, & id quod sequitur assumatur, atqui non est album, non necesse erit esse nigrum uel non esse, quia cum non sit album, poterit aliquod esse medium. Tertius uero modus talium syllogismorum est qui uenit ex tertia propositione, quorum in assumptione ponitur id quod præcedit hoc modo, Si non est. a. est b. atqui non est. a. est igitur. b. Hæc conclusio rursus ex conditione propositionis euenit, id enim fuerat propositum, ut si non esset. a. esset. b. Quod si conuertas, & sumas esse. b, idest quod consequitur, non necesse erit esse, uel non esse id quod præcedit. Sed huius exemplum non potest inueniri eo, quod si ita proponatur, ut cum nõ sit. a. sit. b. nihil esse mediũ uideatur inter. a. atque. b. Sed in his si alterum non fuerit, statim necesse est esse alterum, & si alterum fuerit, statim necesse est alterum non esse: uidetur ergo quodammodo ex consequenti posito in his fieri syllogismus. Sed quantum ad rei naturam ita est, quantum uero ad propositionis ipsius pertinet conditionem, minime consequitur. Quod quidem ex his patet, quæ superius dicta sunt. In utrisque enim superioribus modis, consequenti posito, nihil ex necessitate collectũ est: hic uero tertius modus, quantum ad complexionem propositionum pertinet, in quo si id ponendo quod sequebatur assumitur, nullum efficit syllogismum: quantum uero ad rerum naturam, in quibus solis hæ propositiones enunciari possunt, uidetur esse necessaria consequentia, hoc modo, ut si dies non est, nox sit, si nox sit, dies non sit, ex necessitate consequitur: similesq; sunt ii syllogismi his, qui in disiunctione sunt constituti, de quibus paulo posterius commemorabo, quorumq; ad illos & differentias & similitudines dabo. Quartus modo est ex quarta propositione, cum ita proponitur,

Proponitur, Si a. non est b. non est: atqui non est a. non est igitur b. Rursus enim id quoq; consequi ex propositione monstratur, quæ proposuit non fore b. si a. prior terminus nō fuisset. At si id quod sequitur assumamus, nulla uidetur fieri posse necessitas, ueluti si ita dicamus, non est autem b. non necesse erit esse, uel non esse a. Age enim proponatur, si animal non est, non esse hominem; assumaturq;, at non est homo, non necesse est, ut uel sit, uel non sit animal. Demonstratum igitur est in huiusmodi syllogismis, si id quod præcedit ponendo assumitur, perfectos, atq; ex ipsis propositionibus probabiles, & necessarios fieri syllogismos. Si uero id quod sequitur ponendo assumatur, nullam fieri necessitatem præter in tertio modo, qui cū sit similis his syllogismis, qui per disiunctionem propositis enunciationibus fiunt, uidetur in rebus de quibus proponi potest, seruare necessitatem, cum in cōplexione non seruet, q ex cæteris tribus modis arguitur primo, secundo, atq; quarto, in quibus sumpta sequente ponendæ propositionis parte, nihil ex necessitate conficitur. Ac de his quidē syllogismis, qui duobus terminis iunguntur, quorum prima pars propositionis ponendo assumitur, quantū ad institutionis pertinet modum, sufficienter expressimus. Nunc uero dicendum est de his, quorum consequens propositionis ita sumitur ut perimatur. Ex his quoque quatuor sunt modi, cum prior propositionis pars in assumptione non possit interimi, ut ulla syllogismi necessitas consequatur. Est igitur primus modus taliū syllogismorum a prima propositione ueniens hic. Si est a. est b. at nō est b. nō est igitur a. hic igitur b. terminus, qui in prima propositione cōsequens fuerat, in assumptione est interemptus, ut a. terminus, qui propositionis prima pars fuerat, interimeretur, eaq; necessitas tali ratione probabitur, propositū nanq; est, si a. sit b. esse. Et assumptio facta est, ut consequens pars propositionis interimeretur, idest non esse b. Dico quia consequitur nō esse a. nam si potest esse a. cum non sit b. frustra erit prima propositio, quæ ait, si a. sit b. esse, atqui ea propositio ualet: cum igitur sit a. est b. Quod si cum non sit b. sit a. quod scilicet ex assumptione proponitur, idem b. erit, & non erit: Nō erit, quia b. non esse proponit assumptio: erit añc, quia si est a. erit b. quod fieri non potest. Non igitur si b. nō fuerit, erit a. Hic est ergo primus modus talium syllogismorū, qui ex interempta parte consequenti propositionis fiunt, qui non sunt perfecti, neq; ex se cogniti, sed indigent uel eius quam superius proposui, uel alienus cuiuslibet probationis, ut ueri esse monstrentur. Quod si prima pars propositionis interimatur, non erit syllogismus. age enim ita dicamus, Si est a. est b. atqui non est a. non sequitur, ut sit uel non sit b. ut etiā demonstretur exemplo. Sit enim propositio, si homo est, animal est. Sed homo non est, nō necesse erit uel esse animal, uel non esse. Secundus modus per contradictionē assumptionis, qui a secunda propositione descendit, ille est cum ita proponimus, Si est a. nō est b. Atqui b. est, igitur a. nō est. Hic enim rursus secunda pars propositionis interēpta. nam cum secunda pars propositionis b. non esse diceret, si a. fuisset, assumptio b. esse pronunciat. Affirmatio aūt perimit negationē, quam assumptionem consequitur, ut a. non sit hoc modo. Sit enim propositio, si a. est b. non est, & sit b. Dico quia non erit a. nam si erit a. cum sit b. idē b. erit, & non erit. Non erit quidē ex prima propositione, quæ dicit, si est a. non est b. erit autem per assumptionem, qua dicimus esse b. At si præcedens pars propositionis auferatur, nō fiet ulla necessitas. Age enim in huiusmodi propositione. Si a. est b. nō est, ita dicamus. Atqui nō est a. nō consequitur, ut sit uel nō sit b. id uero tali arguitur exemplo. Diremus .n. si nigrum est, albū non est. assumamusq; non esse nigrum, non statim consequitur, ut uel albū sit uel nō sit. Potest enim esse aliquod medio rū. Tertius modus ille est ex tertia propositione deductus, cum ita proponimus. Si a. non est b. est b. autem non est a. igitur est. Hic quoq; consequens pars propositionis assumpta est, & cū in propositione affirmaretur, in assumptione negata est, & est rata consequentia, & perficiens syllogismum hoc modo. nam si uerum est, cum non sit a. esse b. dico quia si b. non sit, est a. nam si poterit cum b. non sit, non esse a. frustra est prima propositio, quæ dicit, cum non sit a. esse b. eritq; b. ac nō erit. Non erit quidē ex ea assumptione, quę proponit, nō esse b. erit autem, quia si a. terminus esse negabitur, posito non esse b. termino, cum non sit a. erit b. quod est impossibile. Non igitur potest fieri, ut cum non sit b. non sit a. Cōsequitur igitur, ut cum nō sit b. sit a. Quod si prior pars propositionis, quæ præcedens est, auferatur, nullus est syllogismus hoc modo: cū enim dicemus, si a. non est, esse b. si assumamus, atqui est a. nihil euenit necessarium, ut uel sit b. uel non sit, secundū ipsius complexionis naturā. nam hic quoq; ut in his in quibus in assumptione secundus terminus ponebatur, dicendum est, secundum ipsius quidem complexionis naturam nullum fieri syllogismum. Secundum terminos uero in quibus solis dici potest, necesse est si a. fuerit b. nō esse, in contrariis enim tantū & in his immediatis .i. medium nō habentibus, hæc sola propositio uere potent prædicari, uelut cum dicimus, si dies non est, nox est, siue nō fuerit dies, nox erit: siue nō fuerit nox, dies erit: siue dies fuerit, nox nō erit; siue nox fuerit, dies non erit. Quartus modus est horū syllogismorum ex quarta propositione descendens, cuius hæc prima propositio est, Si non est a. non est b. est autem b. erit igitur a. hic quoq; secunda pars propositionis assumpta est, & quoniam eadem negatione fuerat posita, affirmatione est interempta. Affirmatio enim nim negationis interimit. hic quoq; eodem modo syllogismi necessitas continetur. nam si, posito cum non sit a. non esse b. sumatur esse b. dico quia consequens est etiam a. esse: nam si potest cum sit b. non esse a. frustra est prima propositio, quæ cum a. non sit b. non esse pronunciat. fiet igitur rursus ut idē b. sit ac non sit. Ex assumptione nanq; erit b. ita enim dicitur, atqui b. est. Si uero hoc posito possit nō esse a. rursus b. non erit, quia prima propositio ait, si non sit a. non est b. quod est impossibile. Quod si ea portio propositionis, quæ præcedens est, auferatur, nihil euenit necessariò. Age enim ita dicamus, si non est a. nō est b. assumamusq;, atqui est a. non consequitur, ut b. uel esse, uel non esse necessario concludatur. ut in hoc syllogismo, si non est animal, non est homo, atqui est animal, non necesse est uel esse hominem, uel non esse. Hi igitur quatuor syllogismi imperfecti dicuntur iccirco, quoniam per se non habent apertam atque perspicuam consequentiæ necessitatem, eaque illis ex probatione conficitur. Vt igitur breuiter concludendum sit in hypotheticis simplicibus syllogismis connexas habentibus propositiones, quoquo modo factis, siquidem prima pars propositionis assumitur, si ea ponatur, fient quatuor syllogismi per se noti, atque perfecti. si uero id quod consequitur assumatur, nulla est syllogismi necessitas, nisi in tertio tantum modo, qui non propter complexionis naturam, sed propter terminorum contrarietatem, in quibus solis dici potest, uidetur conclusionis necessitatem tenere. Itaq; si quid in assumptione ex his, quę in propositione sunt pronunciata ponantur, quatuor uel quinque fieri necesse est syllogismos perfectos: quatuor, ubi prima pars propositionis, quinque uero ubi secunda pars propositionis ponendo assumitur, si non ad complexionis naturam, sed ad terminos aspiciamus. Si quid uero ex his in assumptione quæ prima propositio enunciat, auferatur, si quæ est consequens pars propositionis auferatur, fient imperfecti & probatione indigentes quatuor syllogismi. Si uero prior propositionis pars auferatur, nulla erit necessitas syllogismi, nisi in tertio tantum modo, ubi non facit necessitatem complexio, sed terminorū natura. Quocirca hic quoq; quatuor, uel quinq; sunt syllogismi: quatuor quidē, si secunda pars propositionis fuerit interēpta. Quintus uero si eum non cōplexionis natura, sed terminorū proprietas metiatur. Quocirca si ex duobus terminis propositio prima cōstat: octo sunt uel decē, nec amplius syllogismi.

De hypotheticis compositis ex prædicatiua & conditionali & earum syllogismis. Cap. IX.

AC de his quidem conditionalibus syllogismis, quorum propositiones connexæ sunt, & ex duabus prædicatiuis

simplicibus constant, sufficienter expeditum est. Nunc de his sylogismis dicendum est, qui ex prædicatiua & hypothetica, uel ex hypothetica prædicatiuaq; connectuntur. Horum autem facile complexiones omnium syllogismorũ apparebunt, si prius earum numerus exponatur. Sunt igitur priores quidem, quæ ex prædicatiua, atq; hypothetica connectuntur hæ.

Si sit a. cum sit b. est c.
Si sit a. cum sit b. non est c.
Si sit a. cum non sit b. est c.
Si sit a. cum non sit b. non est c.
Si non sit a. cum sit b. est c.
Si non sit a. cum sit b. non est c.
Si non sit a. cum non sit b. est c.
Si non sit a. cum non sit b. non est c.

Ac primum quæ sit earum natura, uidetur esse tractandũ. Neq; enim quoquo modo conditio ponatur, cōditionalis propositio fiet, sed si illa consequentia propter positam euenit conditionem. nam siquis ita dicat, si homo est, cum sit animal, animatum est: non uidetur facere opposita conditio consequentiæ necessitatem. nam etiam si non sit homo, nihilominus tamen cum sit animal, animatum est, at si ita ponatur, Si sit homo, cum sit animatum, est animal: uidetur consequentiæ ratio in conditione consistere. Neque enim necesse est cum animatum sit, animal esse: nisi homo uel aliquid tale fuerit, quod animatũ esse proponitur. Tunc enim quod animatum est, animal esse necesse est, homo nanq; uel quodlibet aliud tale animatum est. Per singulas igitur propositiones eundum est, & spectanda est earũ singularum natura hoc modo. Prima propositio per quam enunciatur, Si est a. cum sit b. est c. talis esse debet: ut b. quidē possit esse & præter a. si tamen a. fuerit b. nō esse non possit. Rursus idem b. terminus possit esse etiam cum non est c. nec sit necesse, ut b. posito sit etiam c. sed tunc tantum necesse sit esse c. quando b. terminus a. terminũ sequitur, ut si sit a. homo b. animatum c. animal. animatum enim & præter hominem, & præter animal esse potest. Si uero sit homo, animatum esse necesse est, & cum animatũ hominis essentiā consequatur, cōsequitur ut ipsum animatum sit animal. Hĩc secundā propositionē, quæ ait, Si est a. cum sit b. nō est c. huiusmodi esse oportebit, ut b. quidem præter a. esse possit, sed cum fuerit a. necesse sit esse etiam b. at uero c. tale sit, ut simul quidem cũ a. esse non possit, cum b. uero esse possit, & non esse: sed tunc tantum cum b. esse non possit, quando b. terminus a. terminum sequitur, ut sit a. homo b. animatum c. insensibile. nāq; animatum præter hominem esse potest, at si homo sit, ut sit animatum necesse est: insensibile uero potest esse animatum & non esse. Sed tunc insensibile, & animatum non conueniunt, cum iccirco est animatum, quia homo esse prædictus est. Tertia uero propositio a. quidem terminum debet habere, qui nunquam simul esse possit cum b. termino c. uero terminum talem esse oportebit, ut possit esse quidem & non esse, si non fuerit b. sed tunc tantum necesse sit esse c. terminum, si b. terminus non sit: si iccirco non est b. quoniam a. terminus esse prædictus est, ut si sit a. homo b. inanimatum c. sensibile. nam si est homo, non est inanimatum. sensibile uero esse potest simul & non esse, cum inanimatũ non sit. Possunt .n. esse quædam, quæ nec inanimata sunt, nec sensibilia; ut arbores. Idem tamen sensibile necesse est esse, cum nō sit inanimatum, si iccirco inanimatum non est, quia homo esse prædictus est. Rursus Quarta propositio huius esse debet proprietatis: ut b. quidem terminus nullo modo esse possit, si fuerit a. at uero c. possit esse & non esse, si non fuerit b. Sed tunc tantũ c. cum non fuerit b. non esse necesse sit, si b. terminus nō sit: quia a. terminus prius esse propositus est: ut si sit a. homo b. inanimatũ c. insensibile, inanimatũ enim non erit si fuerit homo: insensibile uero potest esse & non esse: si non sit inanimatũ. Tunc tantum insensibile nō esse necesse est, cum inanimatum nō sit: cum iccirco inanimatũ non sit: quia homo esse prædictus est. Quinta quoq; propositio tales habere terminos debet, ut a. quidem si non sit, necesse sit esse b. si b. terminus sit, possit & esse & non esse c. Tunc tantum c. esse necesse sit, cum fuerit b. cum iccirco est b. quia a. terminus esse negatus est: ut si sit a. quidē animatũ b. uero insensibile c. inuitale, igitur si non sit animatum, statim consequitur, ut sit insensibile. inuitale autem potest esse, si sit insensibile, ut lapis: potest uero nō esse inuitale, si sit insensibile, ut sunt arbores. Sed tunc tantũ posito insensibili cōsequitur, ut inuitale esse necesse sit, cum iccirco sit insensibile, quia non est animatũ. Sexta uero propositio tales habere terminos desiderat, ut b. quidem esse necesse sit, si non fuerit a. at uero c. terminus si sit b. uel esse uel non esse possit. Tunc tamen c. non esse necesse sit, cum sit b. quando iccirco est b. quia a. terminus non esse propositus est, ueluti si sit a. animatum b. insensibile c. uitale. nam necesse est esse insensibile, si non fuerit animatum; cũ uero sit insensibile, fieri quidem potest, ut non uiuat, ueluti lapis, fieri autem potest ut uiuat, ueluti arbor. Tunc tamen necesse est non uiuere, cũ sit insensibile; quando iccirco est insensibile, quia animatum non esse propositum est. Septimus modus talibus terminis debet esse contextus, ut b. quidem sine a. esse non possit, c. autem si non sit b. esse & non esse possit. Tunc tamen necesse sit c. terminum esse, si non sit b. cum iccirco b. non esse positum sit; quoniam a. fuerat ante denegatum. Sit enim a. quidem animatum b. uero sensibile c. inuitale. Sensibile igitur esse non potest, nisi fuerit animatum. Si igitur non sit animatum, non erit sensibile, si uero non sit sensibile, potest esse inuitale, uelut in lapidibus: idem potest non esse, uelut in arboribus. Tunc tamen sensibili denegato, inuitale necesse est esse, cũ iccirco non sit sensibile, quia animatum non esse positum est. Octaua propositio his terminis connectenda est, ut b. terminus esse non possit, si non fuerit a. cum uero non sit b. terminus c. & nō esse & esse possit. Sed tunc necesse sit c. terminum non esse, cum non fuerit b. Cum iccirco non sit b. quia a. terminus prius esse negatus est, ut si sit a. quidem animatum b. uero sensibile c. uitale. sensibile igitur esse non potest, nisi fuerit animatum. Idem tamen sensibile si non sit, & esse & non esse uitale potest. non esse, ut lapides; esse uitale ut, arbores. Tunc tamen necesse est uitale non esse, si non sit sensibile, cum iccirco sensibile non sit, quia prius animatũ esse negatum est. Ex his igitur constat c. terminum quoquo modo fuerit b. in conditionalibus propositionibus, quæ in tota enunciatione post prædicatiuas locantur, posse tam loco affirmationis quam negationis assumi. Ex quibus assumptionibus fiunt complexiones uariæ syllogismorum. His igitur ita expeditis de omnibus in commune præcipiēdum uidetur. nam cum sint octo propositiones, quæ ex prædicatiua hypotheticaq; nectũtur, quæ superius ascriptæ sunt, earum quatuor ita faciunt consequentiā, si a. terminus sit. Quatuor uero ita conditionē proponunt, ut a. terminus nō sit. Fiunt uero ex his syllogismi hoc modo. Ex prima propositione. Si est a. cum sit b. est c. Atqui est a. cum igitur sit b. est c. uel sic. Atqui cum sit b. non est c. non est igitur a. Posse autem huiusmodi esse assumptionem ex superius descripta propositionum natura cognoscitur. Ex secunda propositione, Si est a. cum sit b. non est c. Atqui est a. cum igitur sit b. non est c. uel ita. Atqui cum sit b. est c. non est igitur a. Ex tertia, Si est a. cum non sit b. est c. Atqui est a. cum igitur non sit b. est c. uel ita, atqui cum non sit b. non est c. nō est igitur a. Ex quarta Si est a. cum non sit b. non est c. Atqui est a. cum igitur non sit b. non est c. uel ita. Atqui cum non sit b. est c. non est igitur a. In his igitur quatuor propositionibus, in quibus a. terminus esse proponitur, si assumptum fuerit eundem a. terminum esse c. terminus, uel esse uel non esse monstratur, idem uero si c. terminus assumatur. siquidem cum est non esse, uel cum non est esse assumatur a. terminus non esse monstrabitur. Ex quinta etiam propositione ita syllogismi fiunt, Si non est a. cum sit b. est c. Atqui non est a. cum igitur sit b. est c. uel ita. Atqui est a. cum igitur sit b. non est c. uel ita, Atqui cum sit b. non est c. est igitur a. uel sic, Atqui cum sit b. est c. non est igitur a. Quod iccirco euenit, ut huiusmodi propositio quatuor colligat syllogismos, quia in his tantum si non sit aliquid, esse

aliud

aliud proponi potest, in quibus contraria medietatibus carent. in his enim uel interempto altero alterum ponitur, uel posito altero alterū necesse est perimatur. Ex sexta, Si non sit a. cum sit b non est c. atqui non est a. cum igitur sit b. non est c. uel ita. Atqui cum sit b. est c. igitur est a. Ex septima, Si non est a. cum non sit b. est c. Atqui non est a. cū igitur non sit b. est c. uel ita, Atqui est a. cum igitur non sit b. non est c. uel ita. Atqui cū non sit b. non est c. est igitur a. uel ita. Atqui cum non sit b. est c. non est igitur a. In hac quoq; complexione propter eandē causam quatuor collectiones fiunt. Ex octaua, Si non est a. cum non sit b. non est c. Atqui non est a. cum igitur non sit b. non est c. uel ita. Atqui cum non sit b. est c. est igitur a. In his quatuor quoq; propositionibus, siquidē a. non esse assumatur c. terminus uel esse uel non esse cōcluditur: si uero c. cum est non esse, uel cum non est esse assumatur a. terminus semper esse concluditur, nisi in quinto & septimo tantum modis, ubi cum c. esse assumitur a. non esse monstratur. Omnium uero communis est ratio praeter quintum ac septimum modū, ut si a. terminus ita assumatur, quomodo in prima enunciatione propositus est, conditio, quae sequitur, in conclusione firmetur. Si uero cōditio, quae sequitur contrario modo atq; in enunciatione proposita est assumatur, categorica propositio, quae prima est interimatur. In septimo uero, uel quinto modo quaq; ratione sit assumptū alterum, in utrisque partibus faciet conclusionem. Itaq; fiunt sexdecim uel uiginti potius syllogismi. Octo quidē si a. terminus ut est propositus, assumatur. octo uero, si c. terminus conuerso modo, atq; in propositione est positus, assumatur: Quatuor uero ex septimo & quinto modis utrobiq; facientibus cōclusionem, Reliquis uero complexionibus nulla est consequentia necessitatis. Vt autē planior intellectus fieret, ipsas propositiones cum suis terminis positas annotaui, ut secundum praedictos assumptionum modos, non ratione solum demonstratio fieret, uerumetiam per exemplum currentibus doctrina clarior elucesceret.

Si est a. homo, cum sit b. animatum, est c. animal.
Si est a. homo, cum sit b. animatum: non est c. insensibile.
Si est a. homo, cum non sit b. inanimatum, est c. sensibile.
Si est a. homo, cum non sit b. inanimatum, non est
  c. insensibile.
Si non est a. animatum, cum sit b. insensibile,
  est c. inuitale.
Si non est a. animatum, cum sit b. insensibile,
  non est c. uiuens.
Si non est a. animatum, cum non sit b. sensibile,
  est c. inuitale.
Si non est a. animatum, cum non sit b. sensibile,
  non est c. uitale.

De hypotheticis compositis ex conditionali & praedicatiua, & earum syllogismis. Cap. X.

Expeditis igitur his syllogismis, qui ex talibus propositionibus fiunt, quae ex prima praedicatiua, secunda hypothetica copulantur, nunc ad eos transitum faciamus, qui ex prima conditionali, secunda uero praedicatiua nectuntur, quarum omnium numerus ponendus est, ut de quibus loquamur, lector agnoscat.

Si cum sit a. est b. est c.
Si cum sit a. est b. non est c.
Si cum sit a. non est b. est c.
Si cum sit a. non est b. non est c.
Si cum non sit a. est b. est c.
Si cum non sit a. est b. non est c.
Si cum non sit a. non est b. est c.
Si cum non sit a. non est b. non est c.

Prima igitur propositio tales habere terminos debet, ut a. quidem possit esse praeter b. & c. Sed tunc si a. fuerit c. esse necesse sit, cum a. terminum b. terminus subsequatur. ut si sit a. quidem animatum b. homo c. animal: animatum nanque & praeter hominem & praeter animal esse potest. Tunc uero id quod animatum est, esse animal necesse est, si id quod est animatum, homo est. Secunda propositio talibus terminis contexenda est, ut. a. quidem praeter. b. atque c. & cum eisdem esse possit. Tunc tamen necesse sit non esse c. cum est. a. si. a. posito, b. subsequatur: ut si. a. sit animatum. b. homo. c. equus. Animatum quippe, ut & homo, uel equus sit fieri potest. Tunc uero necesse est id quod animatum est, non esse equum. c. idipsum quod animatum est, homo fuerit. Tertia propositio his terminis copulatur, ut. a. quidem cum b. & c. uel esse, uel non esse possit: tunc tamen necesse sit simul esse, cū c. si posito a. termino b. terminus abnuatur, ut si sit a. animatum b. animal c. insensibile. nā quod animatum est, uel animal, uel non animal, uel insensibile, uel non insensibile esse potest, sed tunc necesse est id, quod animatum est esse insensibile, si animato posito animal abnuatur. Quartae propositionis hi termini sunt, ut a. quidem cum b. & cum c. esse, & non esse possit. Tunc uero ab eo c. modis omnibus separetur, si posito a. termino b. terminus abnuatur, ut si sit a. quidem animatum b. animal c. homo. nam quod animatum est, & animal esse, & nō esse, itemq; homo esse & non esse potest: tunc tamen necesse est, ut cū sit animatum, non sit homo, cum posito animato esse animal denegetur. Quinta uero ꝓpositio his terminis cōnectitur, ut si nō sit a. possit & esse & non esse b. atq; c. Tunc tamen cum non sit a. terminum c. esse necesse sit, si posito non esse a. esse b. terminum consequatur, ut si sit a. quidem inuitale b. homo c. animal. nam si non sit inuitale, tunc possunt homo atq; animal esse uel non esse. at tunc necesse est esse animal negatio inuitali, si cum inuitale negabitur, esse hominē subsequatur. Sextam uero propositionē talia debent membra cōiungere, ut si non sit a. terminus b. atq; c. uel esse uel non esse possint. Tunc uero denegato a. termino c. non esse necesse sit, cum negationem a. termini b. termini affirmatio comitabitur, ut si sit a. inuitale b. homo c. equus. nam quod nō est inuitale, potest uel homo uel equus esse, uel non esse, sed necesse est non esse equum, inuitali denegato, si negationem inuitalis hominis positio subsequatur. Septimae propositionis hos esse terminos oportebit, ut si non sit a. termini b. atq; c. & esse & non esse possint. Sed tunc necesse sit esse c. terminum, si negationem a. termini b. termini negatio subsequatur. ut si sit a. animal b. animatum c. inuitale, animal quidem si non sit, animatū, & inuitale esse & non esse possit. Tunc uero necesse est, si animal non sit, inuitale esse, quando si animal non sit, non erit animatum. Octaua propositio est, cum negato a. termino possūt & esse & non esse b. atq; c. termini. Sed tunc necesse est si a. terminus abnuatur, non esse c. terminum, cum negationem a. termini, negatio b. termini subsequetur, ut si sit a. inuitale b. animal c. homo. Si igitur non sit inuitale, potest & esse, & non esse animal & homo. His igitur ita expeditis, illud in commune dicendum est, quod superiores quatuor propositiones ita faciunt conditionem, si fuerit a. Posteriores uero, si non fuerit. ex quibus omnibus syllogismi tali ratione nascuntur. Ex prima propositione, Si cum sit a. est b. est c. Atqui cum sit a. est b. est igitur c. uel ita, atqui non est c. cum igitur sit a. non est b. Posse uero fieri tales conclusiones, ex superius descriptarum propositionum natura cognoscimus. poterat enim a. terminus esse, & non esse cum b. Item ex Secunda, Si cū sit a. est b. non est c. Atqui cum sit a. est b. non est igitur c. uel ita, atqui est c. cum igitur sit a. non est b. Ex Tertia uero utrobique assumptis terminis colectiones fiunt, ut si cum est a. non est b. est c. Atqui cum sit a. non est b. est igitur c. Vel ita, atqui cum sit a. est b. non est igitur c. Vel ita, Atqui non est c. cum igitur sit a. est b. uel sic, atqui est c. cum igitur sit a. non est b. Quae iccirco facta est utrobiq; collectio, quoniam in his terminis hae propositiones poterant poni, in quibus immediata contraria reperiebantur. In illis enim alterius positio alterutrum perimebat, & alterius interemptio ponebat alterum. Ex quarta, si cum sit a. nō est b. non est c. Atqui cum sit a. non est b. non est igitur c. Vel ita atqui est c. cum igitur sit a. est b. Ex Quinta, si cum non sit a. est b. est c. Atqui cum non sit a. est b. est igitur c. uel sic, atqui non est c. cum igitur non sit a. non est b. Ex sexta

si cum non sit a. est b. non est c. Atqui cum non sit a. est b. nõ est igitur c. uel sic. Atqui est c. cum igitur nõ sit a. non est b. Ex Septima utrobiq; colligitur hoc modo, si cum non sit a. non est b. est c. Atqui cum non sit a. non est b. est igitur c. uel ita. Atqui cũ non sit a. est b. non est igitur c. Vel ita, atqui non est c. cum igitur non sit a. est b. Vel sic, atqui c. est, cum igitur nõ sit a. non est b. Hic quoq; propter eandem causam in alterutra assumptione syllogismus fiet. nam esse aliquid cum aliud non sit, in immediatis tantum cõtrariis dicebatur. Ex Octaua, Si cum non sit a. nõ est b. non est c. atqui cum non sit a. non est b. non est igitur c. Vel ita, atqui est c. cum igitur non sit a. est b. In omnibus igitur superius descriptis syllogismis hæc ratio est, ut si b. terminus assumatur ita, ut in propositione est positus, ita c. terminum cõcludat, ut in eadem propositione fuerat collocatus. At si c. terminus contrario modo assumatur, quam in propositione fuerit positus, contrario modo b. terminus in conclusione monstrabitur, præter tertium, & septimum modum, in quibus etiam si b. terminus contrario modo atq; in propositione est positus, assumat c. terminũ contrario modo atq; positus est, colligit: uel si c. terminus, ita ut in propositione est positus assumatur, simili modo b. terminum concludit, ut in eadem propositione fuerat collocatus. Quare sexdecim quidem uel uiginti fiant syllogismi. Assumptis nanque primis hypotheticis propositionibus fiunt octo, octo uero si secundæ prædicatiuæ assumantur, quatuor autem his adiunguntur ex tertio atque septimo modo utrobique colligentibus, ut omnes etiã in his propositionum complexionibus fiant sexdecim uel uiginti syllogismi. Quoquo autem alio modo assumptiones ueteris, nihil eueniet necessarium. ut autem omnis propositionum & syllogismorum ratio collucescat, exẽpla subiecimus, quibus facilius id, qđ superius docuimus, colliquescat.

Si cum sit a. animatum, est b. homo, est c. animal.
Si cum est a. animatum, est b. homo, non est c. equus.
Si cum sit a. animatum, non est b. animal, est c. insensibile.
Si cum sit a. animatum, non est b. animal, non est c. homo.
Si cum non sit a. inuitale, est b. homo, est c. animal.
Si cum non sit a. inuitale, est b. homo, non est c. equus.
Si cum non sit a. animal, nõ est b. animatum, est c. inuitale.
Si cum non sit a. inuitale, non est b. animal, non est c. homo.

Ac de his quidem syllogismis, qui talibus propositionibus connectuntur, quæ ex hypothetica prædicatiuaq; cõsistunt, sufficienter dictum est.

De hypotheticis mediis & earum syllogismis in prima figura. *Cap. XI.*

NVnc de his dicendum est syllogismis, quorum propositiones ita tribus terminis continentur, ut mediæ sint earum, quæ ex hypothetica prædicatiuaq; texuntur, & earum quæ ex duabus hypotheticis connectuntur. quas iccirco hoc loco proponimus, quia ut superiores, ita hæ quoq; tribus terminis continentur, & a similibus ad similia facilior tractatus fiet. harum uero sunt multiplices syllogismi, quorum nullus poterit esse perfectus, cum nec per se perspicui sint, & ut his fides debeat accommodari, adiumento extrinsecus positæ probationis indigeant. est autem probatio talium syllogismorum alio constitutus ordine syllogismus. Fiunt autem, ut dictum est, tum per primam, tum per secundã, tum uero per tertiam figuram. Sunt autem primæ figuræ propositiones hæ.

Si est a. est b. & si est b. est c.
Si est a. est b. & si est b. non est c.
Si est a. non est b. & si non est b. est c.
Si est a. non est b. & si non est b. non est c.
Si non est a. est b. & si est b. est c.
Si non est a. est b. & si est b. non est c.
Si non est a. non est b. & si non est b. est c.
Si non est a. non est b. & si non est b. non est c.

Ergo si ratio colligentiæ talis sit, ut constituat & confirmet assumptio, quod enunciatio primæ pronunciat, sexdecim necesse est fieri complexiones, ex quibus octo tantum seruant consequentiæ necessitatem: cæteræ uero octo nihil idoneum uidentur habere ad fidem. Rursus id quod prima propositio constituit, euertat assumptio, sic quoq; sexdecim necesse est fieri complexiones, quarum octo firma necessitas tenet, octo uero reliquas infida sæpius uarietas tenet. Fiunt uero syllogismi, tum in prima figura, tum in secunda, tum uero in tertia. Omnes igitur triũ figurarum modos a prima ordiẽtes, ut nihil subterfugiat explicemus. Est enim primæ figuræ primus modus a prima ueniens propositione, cum ita proponimus. Si est a. est b. & si est b. necesse est esse c. Tunc enim, si est a. etiam c. esse necesse est, cuius hæc demonstratio est. nam si est a. cõsequitur ut sit b. id est enim quod proponit prima propositio, si sit a. esse b. at si b. fuerit, est c. id est enim quod secunda pars propositionis pronunciat, si sit b. cõsequi necessario ut sit c. Quibus ita concessis euenit, ut cum sit a. etiam c. esse necesse sit, imperfectum uero hunc dicimus syllogismum, quia testimonio probationis indiguit. Probatio uero ea fuit, per syllogismum demonstratio. ita nanq; firmamus talis consequentiæ necessitatem. Cũ enim ita proponeretur. Si est a. est b. & si est b. necesse est ut sit c. poneretq; assumptio id, quod affirmatio constituerat, esse a. eamq; sequi assumptionem talis conclusio diceretur, quod necessario esset c. neque id esset ex ipsius syllogismi natura & proprietate perspicuum, addita est probatio per syllogismum hoc modo, Si est a. est b. At si est b. est c. Si igitur est a. necesse est, ut sit c. Et in reliquis quidẽ eandem rationem expectari oportere manifestum est. Et hæc quidem complexio ea est, quæ id quod primo in propositione positum fuerat, assumit atq; constituit. quod si id ponendo quis quod sequabatur assumat, nulla est necessitas syllogismi, ueluti cũ dicimus, si est a. est b. & si est b. necesse est esse c. Atqui est c. non necesse est esse b. uel nõ esse. Sed cum non sit necesse b. esse uel non esse, non erit necesse a. esse uel non esse. idẽ quoq; tale firmabit exẽplum. Si est homo, animal est, & si est animal, erit corpus animatum, atqui est corpus animatũ, non necesse erit animal esse, quocirca ne hominem quidẽ. Secundus quoq; modus est hic primæ figuræ, cum ita proponimus, Si est a. est b. & si est b. necesse est non esse c. at uero est a. Non est igitur c. Huius demonstratio talis est, nam si est a. est b. id enim prima conditio monstrabit, quæ est, si sit a. esse b. Cum uero sit b. necesse est non esse c. Id enim consequentia præferebat, in qua pronunciabatur, si esset b. consequi ex necessitate, ut non esset c. Est igitur si est a. non erit c. quod si id quod propositio ultimum constituit, ponat assumptio, id est non esse c. nullus est syllogismus. nam si de aliqua re ita proponatur, si homo sit, est animal, & si est animal, non est lapis, at non est lapis, non necesse erit aut esse, aut non esse animal. eodem modo nec hominem: potest enim si lapis non sit, esse lignum, uel cætera, quæ nec animalia sunt, nec inter homines numerantur. Tertius uero modus est primæ figuræ, cum id assumptio constituit, quod propositio prima ponebat, cuius ex tertia propositione principiũ est cum ita proponimus. Si est a. non est b. & si non est b. necesse est esse c. Hic enim rursus si a. terminus assumatur ita, ut in prima est enunciatione positus, ita dicetur, atqui est a. est igitur c. Probatio uero similis est superioribus. nam quia est a. non est b. & quia nõ est b. est c. quia igitur est a. est c. Quod si c. terminus assumatur, nihil necessariũ fiet. Vt si ita proponamus, si homo est, non est insensibile, si non est insensibile, animal est, est autem animal, non est necesse hoiem. Quartus modus est, qui ex quarta propositione principium capit, qui ex tali ꝓpositione formatur, si est a. nõ est b. & si non est b. nõ est etiam c. Hic enim si a. est, necesse est non esse c. Demonstratio uero eadẽ est, quæ in prioribus modis. Quod si non esse c. assumatur, nulla erit necessitas complexionis hoc modo. Age enim proponatur, si est homo, non est irrationale, & si irrationale non est, non est inanimatũ. Atqui non est inanimatum, non necesse est esse hominem. Quintus modus est ex quinta enunciatione descendens. Cuius prima talis est propositio, Si non est a. est b. si est b. etiã c. necesse est esse: atqui non est a. c. igitur necesse est esse. Hic quoque prius dicta conditio facit consequentiam

necessitatis, at si id quod est c. assumatur, nulla necessitas eueniet. Sit enim propositio, si non est irrationale, rationale est, & si rationale est, animal est, & assumamus, est animal, non necesse erit uel esse, uel nō esse irrationale. Sextus modus est ita propositus, quem sexta propositio facit, Si non est a. est b. & si est b. non est c. atqui non est a. non est igitur c. Similis uero superioribus est demonstratio, at si c. assumatur, eodem modo nullus est syllogismus. nam sit propositio, si animatum non est, inanimatum est, & si inanimatum est, sensibile non est: si assumamus, atqui non est sensibile, non necesse erit uel esse, uel non esse animatū. Septimus modus est, qui ex septima propositione procedit, Si a. non est b. non est, & si b. non est, necesse est esse c. atqui non est a. necesse est igitur esse c. quod si c. assumatur, nihil fit necessarium. nam si proponamus, si non est animatum, non est animal, & si animal non est, insensibile est, assumamusq; atqui est insensibile, non necesse est uel esse, uel non esse animatum. Octauus modus est, qui ita proponitur, Si non est a. non est b. & non est b. necesse est non esse c. atqui non est a. non est igitur c. quod si c. assumatur, nulla erit necessitas. Age enim ita proponamus, si non est animatum, non est animal, & si non est animal, necesse est non esse sensibile, at non est sensibile, non necesse erit non esse animatum, ut arbores, herbas, & quicquid uitali tantum anima, non etiam sensibili uegetatur. In prima igitur figura ex tribus terminis fiunt hypotheticæ sexdecim complexiones ita, ut id quod positum est in propositione, id in assumptione quoq; ponatur. Octo quidem, si a. terminus in assumptione ponatur: Octo uero, si c. Quod si a. terminus ponendo assumatur, erunt octo necessarii syllogismi, si uero c. terminus ponendo assumatur, nullus efficitur syllogismus. Eodem quoque modo syllogismorum cōplexionumq; ordo constabit, si id in assumptione, quod in propositione positum fuerat, auferatur. Fient quippe sexdecim complexiones. quarum octo quidem ubi id quod sequitur aufertur, integra necessitate perdurant. octo uero in quibus id quod præcedit aufertur, necessitatem non eadem ratione conseruant. horum uero omnium subdantur exempla. Primus igitur modus hic est. Si est a. est b. & si est b. etiam c. esse necesse est: at non est c. igitur a. non est. quod si assumamus, at non est a. nil eueniet necessarium. Sit enim propositio hæc, si homo est, animal est, & si animal est, animatum esse necesse est: atqui non est homo, non igitur necesse erit, ut sit, uel non sit animatum. Secundus modus est, Si est a. est b. & si est b. non esse c. necesse est: atqui est c. igitur a. non erit. quod si assumamus ita, atqui non est a. non necesse erit c. esse, uel non esse. nam si sit propositio talis, si homo est, animal est, & si animal est, lapis non est: si assumamus atqui non est homo, non necesse erit lapidem esse, uel non esse. Tertius modus est, Si est a. non est b. & si non est b. necesse est esse c. atqui nō est c. necesse est igitur non esse a. qđ si a. terminum tollat asumptio, nihil euenit necessariū. Age enim sit propositio, si homo est, non est inanimatus, & si inanimatus nō est, animatum esse necesse est: atqui non est homo, non necesse est esse, uel non esse, animatum. Quartus modus, Si est a. non est b. & si non est b. necesse est non esse c. At est c. igitur a. non erit. quod si assumamus non esse a. nulla complexionis necessitas inuenitur. nam si sit propositio, si homo est, non est irrationale, si irrationale non est, inanimatum eum non esse necesse est. Atqui non est homo, non necesse est eum esse uel non esse inanimatū. Quintus, Si a. non est b. est, & si b. est, etiam c. esse necesse est, atqui non est c. igitur a. non esse necesse est, quod si a. terminus assumatur, nullus fiet syllogismus. sit enim propositio, si irrationale non est, rationale est, & si rationale est, animal est, atqui irrationale non est, non necesse erit esse, uel non est animal. Sextus, Si non est a. est b. & si est b. necesse est c. non esse. Atqui est c. igitur a. esse necesse est. quod si a. terminum sumam, nulla necessitas inuenitur. sit enim propositio talis, si animatum non sit, inanimatū est, & si inanimatum est, sensibile non est: atqui animatum est: non erit necesse, uel esse uel non esse sensibile. Septimus, Si non est a. non est b. & si non est b. necesse est esse c. atqui c. non est, igitur a. esse necesse est. quod si a. terminum sumpserimus, complexio nullam faciet necessitatem. Sit enim propositio talis, si animal non sit, non est rationale, si rationale non est, irrationale est, & asumamus, atqui animal est, non necesse est uel esse irrationale, uel non esse. Octauus modus est qui hac propositione formatur, Si non est a. non est b. & si b. non est c. non esse necesse est: atqui est c. igitur a. esse necesse est. Quod si a. terminum sumpseris, non fiet ulla necessitas, sit enim propositio, si nō est animal non est homo, & si non est homo, necesse est non esse risibile. Atqui est animal, non necesse erit esse, uel nō esse risibile. ac de prima quidem figura satis dictum est, sequenti uero uolumine de secunda tractabitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE SYLLOGISMO HYPOTHETICO.

LIBER SECVNDVS,

De syllogismis ex hypotheticis mediis in secunda figura. *Cap. I.*

Conditionalium propositionum, quæ tribus terminis constant, secunda figura est, quoties cum aliquid dicitur, uel esse uel non esse consequitur, ut duo quædam uel esse uel non esse dicantur. uariantur autem in ipsis propositionibus, uel etiam in conclusionibus secundum asumptionis ordinem multis modis. quod ut facilius innotescat, primū cunctæ propositiones in ordine digerantur, in quibus illud est prædicendum, ꝙ sæpe æquimodæ propositiones ponuntur, sæpe uero non, ac de æquimodis quidem nullus est syllogismus. Æquimoda enim propositio est, si ita dicamus, Si a. est b. est, & si est a. non est c. ac si sint inæquimodæ faciunt syllogismum. Inæquimoda uero secundæ figuræ propositio est in his syllogismis hypotheticis, quorum enunciationes tribus terminis componuntur, ueluti cum ita proponimus. Si est a. est b. si autem non est a. est c. huius propositionis tale intelligatur exemplū, si animal est, animatum est, si animal non est, insensibile est. hic igitur animal, quod est a. non est uno modo propositum in utrisque, sed ad b. quidem affirmatiue, ad c. uero negatiua coniungitur, & id uocatur non æquimodæ prædicari. Quod si in utrisq; a. esse uel non esse poneretur, æquimoda prædicatio diceretur. Disponantur igitur (ut dictum est) omnes non æquimodæ propositiones hoc modo. Si est a. est b. si non est a. est c. Si est a. est b. si non est a. non est c. Si est a. non est b. si non est a. est c. Si est a. non est b si non est a. non est c. Nunc igitur a. quidem esse positum est cum b. non esse uero cum c. Rursus a. non esse ponamus cum b. esse uero cum c. Si non est a. est b. si est a. est c. Si non est a. est b. si est a. non est c. Si non est a. non est b. si est a. est c. Si non est a. non est b. si est a. non est c. Si igitur non sit æquimoda propositio, asumpto quidem b. fiunt sexdecim complexiones, quarū tātum octo sunt syllogismi. Rursus si asumatur c. sic quoque sexdecim complexiones fiunt, sed in octo tantum syllogismorum deprehenditur firma necessitas. Sit igitur primus modus secundæ figuræ hic ex prima ueniens propositione, Si est a. est b. si autem non est a. est c. Dico quoniam si nō est b. est c. quoniam enim si est a. est b. secundum ordinē consequentiæ, si non est b. nō erit a. atqui si non esset a. esset c. si igitur non sit b. erit c. ꝙ si idem b. esse ponatur, nihil euenit necessarium. Age enim sit b. non necesse est esse uel nō esse a. Nihil igitur sequitur necessarium, ut sit uel non sit c. ut si sit a. animal b. animatum c. insensibile. nam si est animal, est animatum. si uero non est animal,

animal, insensibile est. Atqui si sit animatum, non necesse est esse animal, uel non esse. non est igitur necesse esse insensibile, uel non esse. ꝙ si c. terminus assumatur, siquidẽ non esse ponatur, erit necessario b. Si uero esse, nullus erit syllogismus. nam si non est c. est a. at si est a. est b. si igitur non est c. est b. Quod si est c. non necesse est esse a. aut fortasse necesse sit non esse. Hæc enim propositio, idest si non est a. est c in talibus tantum euenit, in quibus alterum eorum esse necesse sit. Quod si est c. non erit a. si non est a. nihil ad b. ueluti si est insensibile, non erit animal. at si non sit animal, nihil animatum, uel esse uel non esse necesse erit. Ex Secunda rursus propositione fit syllogismus cum ita proponimus, Si est a. est b. si nõ est a. non est c. Dico quia si non est b. non est c. propositum quippe est, si est a. est b. Ordo uero consequentium est, si non est b. non est a. ꝙ si non est a. non est c. si igitur non est b. non est c. quod si fuerit b. non necesse est esse c. Sit enim a. animal b. animatum c. rationale, & proponatur, si animal est, animatum est, si animal non est, rationale non est. Atqui est animatum. non necesse est esse animal, quo fit, ut ne rationale quidem. ꝙ si c. terminũ esse dicat assumptio, siquidem c. terminus affirmatus fuerit, erit b. Quod si idem c. terminus abnuatur, nullus est syllogismus. nã quoniã si est a erit b. si nõ est a. non erit c. si est c. erit a. At cum est a. est b. si est igitur c. erit b. ꝙ si non sit c. nihil fit necessarium. nam in hac propositione, quæ dicit si, animal est animatum est, si animal nõ est, rationale non est, assumamus, Atqui non est rationale, non necesse erit uel esse, uel non esse animal, quocirca ne animatũ quidem. Item ex propositione talis est syllogismus, Si est a nõ est b. & si non est a est c. Dico quia si b. est, est c. nam quoniam ita propositum est. si est a. non esse b. necesse est cõsequi, ut si sit b. nõ sit a. At si non sit a. erit c. si igitur b. sit, erit c. Quod si non sit b. nihil est necessarium. sit enim a. animal b. inanimatum c. insensibile, in hac propositione, quæ dicit, si est animal, non est inanimatum. si nõ est animal, est insensibile, si assumamus, non est inanimatum, non necesse erit animal esse, uel non esse, quare ne insensibile quidem. Si uero a c. termino fiat assumptio, siquidem non sit c. non erit b. Si uero c. sit, nulla necessitas erit conclusionis. nam quoniã ita propositum est, ut si sit a. non sit b. si uero non sit a. sit c. ea rerum est consequentia, ut si non sit c. sit a. in his enim tantum terminis dici potest qui medietate priuati sunt. At si sit a. non est b. Si igitur non sit c. non erit b. Quod si sit c. nullus est syllogismus. nam in hac propositione, quæ dicit, si est animal, non est inanimatum, si uero non est animal, insensibile est. Assumat aliquis esse insensibile, sequitur quidẽ ut non sit animal, sed non sequitur ut uel sit, uel non sit animatum. Ex Quarta propositione est syllogismus ita. Si est a. non est b. si non est a. non est c. Dico quoniam si est b. nõ est c. nam quoniam ita propositũ est, si est a. nõ est b. ea rerum consequentia est, ut si sit b. non sit a. Atqui cum non sit a. positum fuerat nõ esse c. Si igitur sit b. non est c. Quod si b. nõ esse assumatur, nullus erit syllogismus. Age enim sit a. quidẽ animal b. inanimatũ c. rationale, & sit hęc propositio. Si est animal, non est inanimatũ, si non est animal, non est rationale: assumamus igitur non esse inanimatũ, nõ necesse erit esse animal, quocirca nec rationale. Rursus si c. terminus assumatur, siquidem esse ponatur, necesse erit nõ esse b. At si non est c. nullus est syllogismus. nam quoniã propositum est, si a. sit, nõ esse b. si a. non sit, non esse c. necesse est: ut cum sit c. sit etiam a. at si sit a. non sit b. si igitur sit c. nõ erit b. quod si c. nõ esse ponatur, nullus est syllogismus. ueluti in hac propositione, si est animal, non est inanimatũ: si non est animal, non est rationale. Siquis igitur assumat non esse rationale, nõ necesse erit esse, uel non esse animal, quocirca ne inanimatum quidem esse uel nõ esse. Atq; in his quidẽ quatuor propositionibus ita a. terminus positus est, ut ad b. quidem esse diceretur, ad c. uero nõ esse, ꝙ si ordo mutetur, rursus quatuor erunt alii syllogismi si b. terminus assumatur. Quatuor & alii si c. ex utraq; aũt parte quaternæ, complexiones erunt, quæ nullos faciũt syllogismos. Sit.n. Quinta propositio, Si non est a. est b. si est a. est c. Dico quia si non est b. erit c. Assumatur enim, atqui nõ est b. erit igitur a. hic.n. consequẽtiæ ratus ordo cõstabat. Sed cum est a. est c. si igitur non est b. erit c. Quod si b. esse ponatur, nihil fit necessarium. si enim est b. nõ erit a. ꝙ si a. non est, nihil ad c. quocirca nullus est syllogismus. Non esse aũt a si b. sit, ea propositio demonstrat, per quam dicimus, si nõ est a. est b. Hoc enim immediatis tantũ contrariis euenit. Age enim sit a. quidem animal, b. uero insensibile c. uero animatum & proponatur. Si animal non est, insensibile est. Si animal est, animatũ est, & ponatur esse insensibile, necesse est non esse animal; Sed non animatũ quidem uel esse uel non esse necesse est. Quod si c. terminus assumatur, si quidẽ negatiue, faciet syllogismũ, affirmatiue uero, nullo modo. nã si non est c. non est a. Quod si non est a. est b. si igitur c. nõ est b. est. Quod sit sit c. non necesse est esse uel non esse a. quo fit, ut ne b. quidem esse uel nõ esse necesse sit: nam si est animatum, non necesse est esse uel non esse animal, cum uero animal nõ sit, non necesse est insensibile uel esse, uel non esse. Propositio uero eadem est, quæ in superioribus. Rursus ex Sexta propositione fit syllogismus hoc modo, Si non est a. est b. & si est a. non est c. Dico quia nõ est b. non erit c. si enim nõ est b. est a. at si est a. nõ est c. si igitur nõn est b. non erit c. Quod si b. terminum ponat assumptio: nulla est necessitas conclusionis: si enim est b. non est a. id enim ex superioribus manifestum est. at si nõ est a. nihil ad c. Tunc enim c. non erat, si esset a. Exemplum uero hoc est, ut si sit a. animal b. insensibile c. inanimatũ. Si igitur sit propositio tali, si non est animal, est insensibile, si est animal, non est inanimatum. Atqui est insensibile, nõ est igitur animal, sed non cõsequitur ut sit, uel non sit inanimatum. Quod si c. terminũ sumpserimus, siquidem affirmes, facies syllogismũ. nam si est c. nõ erit a. ꝙ si a. nõ sit, erit b. Si igitur c. fuerit, erit b. At si negaueris c. nihil est necessarium. Si enim assumamus, atqui non est c. non necesse erit esse, uel non esse a. Quocirca ne b. quidem. nam si inanimatum negaueris, non necesse est esse uel non esse animal. quocirca ne insensibile quidem esse uel non esse. Ex Septima propositione cõclusio est, cum ita proponimus, Si non est a. non est b. si est a. est c. Dico quia si est b. erit c. nam quoniam ita propositum est, si non esset a. non esset b. erit a. si sit b. Atqui si sit a. erit c. Si igitur sit b. erit c. Quod si b. terminum neget assumptio, nulla erit in conclusione necessitas. nam si non sit b. nihil erit necessarium esse uel non esse a. Quocirca ne c. quidem uelut in his terminis, si enim sit a. animatum b. animal c. uiuere, si sic enunciemus, si non est animatũ, non est animal, si est animatũ, uiuit: si igitur assumamus, Atqui non est animal, non necesse est esse, uel non esse animatum. Quocirca nec uiuere. Quod si assumamus c. terminũ, si quidem negemus, erit syllogismi perfecta necessitas: si uero affirmemus, nulla est conclusio. nam si non est c. erit a. si nõ est a. non erit b. si igitur non sit c. nõ erit b. Quod si affirmetur c. nihil est necessarium, siue enim necesse est esse, siue nõ necesse est esse a. nihil ad b. ut in superioribus terminis poterit ostendi. si enim uiuit: etsi necesse est esse animatũ, non necesse est tamen esse animal, uel non esse. Quod si non est necesse esse animatũ, non necesse est esse uel nõ esse animal. ut uero necesse sit non esse animatũ, fieri nõ potest. Ex Octaua propositione conclusio talis est, cum ita proponitur. Si nõ est a. non est b. & si est a. non est c. Dico quoniam si est b. non est c. nam si est b. est a. ꝙ si est a. nõ est c. si igitur est b. non erit c. Quod si b. terminũ neget assumptio, nihil est necessarium. si enim nõ sit b. non necesse erit a. esse uel non esse. quo fit ut ne c. quidem, uelut in his terminis. si sit a. animatum b. animal c. inanimatum. Si igitur proponamus, si non est animatũ, non est animal. si est animatum, non est inanimatũ: & assumamus, sed non est animal, non necesse est esse, uel non esse animatũ: quocirca ne inanimatum quidem: at si c. terminus assumatur, si quidẽ cum affirmatione ponatur: erit necessitas syllogismi: nam si est c. nõ est a. quod si non est a. nõ est b. si igitur est c. non est b. At si c. terminum neget assumptio. nihil est necessariũ. nam si nõ est c. non necesse erit esse uel nõ esse a. quo fit ut ne b. quidem. nam si non est inanimatũ: fortasse quidem necesse sit esse animatũ: sed nõ necesse est animal esse. Inueniuntur autẽ termini, in quibus

non

non necesse sit esse a. ueluti si ponamus c. nigrum a. album : negato nigro, non consequitur ut affirmetur album. Et Secundæ quidem figuræ in æquimodas complexiones omnes (ut arbitror) explicuimus: si uero æquimodæ sint: nullus omnino fit syllogismus: æquimodæ uero fiunt hoc modo: quotiescunq; enim a. terminus ad b. & ad c. simul esse uel non esse ponitur, quoquo modo b. atq; c. termini uarientur. Harum igitur quæ æquimodæ esse dicuntur complexiones: nulla est complectibilis. Sunt autem omnes æquimodæ complexiones hæ.

Si est a. est b. si est a. est c.
Si est a. est b. si est a. non est c.
Si est a. non est b. si est a. est c.
Si est a. non est b. si est a. non est c.
Si non est a. est b. si non est a. est c.
Si non est a est b. si non est a. non est c.
Si non est a. non est b. si non est a. est c.
Si non est a. non est b. si non est a. non est c.

Quarum imbecillam conclusionem, atque omni carentem necessitate, ex assumptionibus quoquo modó factis inueniamus: nec non secundum superius descriptos modos etiam terminos facillime reperire poterimus, per quos demonstretur nullam in talibus complexionibus inueniri posse constantiam. Ac de Secunda quidem figura: quanti sint, & quot modis fiant syllogismi diligenter ostendimus. Fiunt, autem si inæquimodę quidem complexiones fuerint, b. termino assumpto, syllogismi Octo, totidemq; si c. terminus assumatur: sunt igitur Secundæ figuræ. xvi. syllogismi: totidem uero b. atque c. termino, non ita, ut oportet, assumptis complexiones fiunt: quibus nihil admodum colligatur.

De syllogismis ex hypotheticis medijs in tertia figura. Cap. II.

NVnc igitur de Tertia figura dicendum est. In qua quidem totidem complexiones fiunt, & totidem syllogismi: sed ita ut non æquimodæ propositiones ponantur. Quod si æquimodæ fuerint, nullus omnino, (ut in Secunda figura dictum est) fiet syllogismus. Exponamus igitur omnes figuræ Tertiæ æquimodas propositiones. Si est b. est a. si est c. non est a. Si est b. est a. si non est c. non est a. Si non est b. est a. si est c. non est a. Si non est b. est a. si non est c. non est a. Et tunc quidem a cum b. esse, cum c. uero non esse propositum est. Rursus uero a. quidem cum b. non esse cum c. uero esse proponatur. Si est b. non est a. si est c. est a. Si est b. non est a. si non est c. est a. Si non est b. non est a. si est c. est a. Si non est b. non est a. si non est c. non est a. Tertiæ igitur figuræ primus modus est huiusmodi. Si est b. est a. si est c. non est a. qui quidem diuersus est a Secundæ figuræ primo modo. Illic enim si a. esset uel non esset b. & c. esse dicebantur: Nunc uero si b. uel c. fuerint a. uel esse uel non esse proponitur. Æquimodæ autem propositiones non sunt, quæ in alia parte a. esse, in alia non esse constituunt, uelut in superius comprehensa propositione. nam si est b. est a. si est c. non est a. Quibus ita positis dico, quoniam si est b. non esse c. necesse est. Si enim est b. est a. quòd si est a. non est c. si igitur est b. non est c. Quod si b. terminus abnuatur, nullus est syllogismus. etenim si b. non sit, non necesse erit esse uel non esse a. nec c. igitur necesse erit esse uel non esse. uelut in hoc exemplo, Si sit b. animal a. animatum c. mortuum, & proponatur si animal est, animatum est, si mortuum est, animatum non est, Atqui non est animal, non necesse est esse, uel non esse animatum. Quæ enim non sunt animalia, possunt esse animata, ut arbores: possunt esse non animata, ut lapides. Quocirca si animal non fuerit: ne mortuum quidem esse, uel non esse necesse est. Plurima enim non sunt animalia, quæ mortua non sunt, ut lapides, illa enim mortua dicuntur, quæ aliquando uixerunt. Ab assumptione uero c. termini affirmatio facit, syllogismum. nam si c. est b. non erit si enim c. est, non est a. At si non sit a. non erit b. si igitur c. est b. non erit. Negatio uero c. nihil explicat necessitatis. nam si non est c. non necesse est esse uel non esse a. Quo fit ut ne b. quidem: nam si non sit mortuum, non est necesse esse animatum uel non esse. Quædam enim quæ non sunt mortua, animata sunt, ut arbores. Quædam uero, cum mortua non sint: non sunt animata, ut lapides. quo fit ut ne animal quidem esse uel non esse necesse sit, si mortuum destruatur. Ex Secunda propositione hic modus est colligendi, Si est b. est a. si non est c. non est a. Dico quidem si est b. erit c. nam si est b. est a. quòd si est a. est c. Ita enim conuertitur talis propositio, quæ ait, si non est c. non est a. si igitur est b. est c. Quod si b. terminus negetur: nulla fit necessitas syllogismi. nam si non est b. non necesse est esse uel non esse a. Quocirca ne ad c. quidem ulla necessitas perueniet, ut in his terminis patet. nam si sit b. animal a. animatum c. corporeum. & proponatur, si est animal, est animatum: si non est corporeum, non est animatum: & assumatur, Atqui non est animal, non necesse est esse, uel non esse corporeum. C. uero terminus si negetur: erit necessitas syllogismi. nam si non est c. non, est a. Quod si non est a, non est b. Ita enim conuerti potest. Si igitur non est c. non erit b. Si affirmetur c. nulla est necessitas: nam si est corporeum, non necesse est animatum esse uel non esse. Quocirca nec animal quidem esse uel non esse necesse est. Tertia propositio talem recipit conclusionem. Si non est b. est a si est c. non est a. dico quia si non est b. non erit c. si enim non sit b. est a. Quod si sit a. non erit c. ita enim poterat conuerti ea pars propositionis: quæ si esset c. terminus a. terminum non esse dicebat. Fit igitur, ut si non sit b. non sit c. Quod si affirment esse b. terminum: nulla est necessitas conclusionis. nam si sit b. necesse est quidem non esse a sed non necesse est esse c, ut in his terminis, si sit b. animatum a. inanimatum c. animal. Siquis igitur sic proponat. si non est animatum, inanimatum est: si est animal, non est inanimatum. Si igitur ponamus esse animatum, sequitur quidem, ut non sit inanimatum: sed non necesse est, ut sit animal. Si C. uero terminus affirmetur, fiet necessaria conclusio, hoc modo. nam si est c. non est a. si non est a. est b. Id enim sequebatur eam propositionem, quæ si non esset b. terminus a. terminum esse dicebat. Si igitur sit c. est b. quod si idem c. terminus abnuatur, nullus est syllogismus. nam si non sit c. non necesse est esse uel non esse a. Quo fit, ut ne b. quidem. nam si non est animal, non necesse est esse, uel non esse inanimatum. Quocirca ne animatum quidem. Ex quarta propositione talis est syllogismus: Si non est b. est a. si non est c. non est a. Dico quia si non est b. est c. nam si non est b. est a. si uero a. fuerit: necesse est esse c. Id enim consequitur eam propositionis partem quæ ait: Si non est c. non a. Si igitur non sit b. est c. At si b. terminus affirmetur: nullus est syllogismus. Sequitur enim ut non sit a. sed non sequitur, ut sit uel non sit c. uelut in his terminis. nam si sit b. quidem insensibile a. animal c. animatum, & proponatur si non est insensibile, est animal: si non est animatum, non est animal: si sit insensibile, non est animal. sed non necesse est esse uel non esse animatum. C. uero terminus si negetur, fiet protinus syllogismus. nam si non est c. non est a. si non est a. erit b. Id enim consequitur eam propositionis partem, quæ dicit: Si non est b. est a. Si igitur non sit c. erit b. Quod si sit c. non necesse est esse uel non esse a. Quo fit, ut ne b. quidem. nam si est animatum, non necesse est esse animal uel non esse. Quo fit ut ne insensibile quidem esse uel non esse necesse sit. Et hactenus quidem quatuor modos ita disposuimus: ut ad b. terminum quoquo se modo habet a. terminus esse poneretur, ad c. uero non esse. Nunc ita statuamus, ut a. terminus ad b. terminum non esse dicatur, ad c. uero esse; ordine scilicet commutato. Omnes uero esse non æquimodas propositiones illud ostendit, quòd a quidem affirmatiue ad b. est, ad c. negatiue proponitur: aut si negatiue ad b. affirmatiuam ad c. retinet enunciationem á

Quinta igitur propositio talem facit syllogismum: cum talis est propositio. Si est b. non est a. si est c. est a. Dico quia si est b. non est c. nam si est b. non est a. Si uero non sit a non est c. Id enim tale propositionem consequebatur: quæ si esset c. terminus a. quoque esse dicebat: si est igitur b. non est c. At si negetur b. nullus est syllogismus: si enim non sit b. non necesse est esse a. Quo fit ut nec ad c. quidē necessitas ulla perueniat: & in terminis idem patet, nam si sit b. quidem mortuum a. animatum c. animal: & sit ita propositio: Si est mortuum non est animatū: si animal est, animatum est: & assumamus non esse mortuum: nō necesse est esse uel non esse animatum: nam & quæ adhuc animata sunt, & quæ nunquā fuerunt, non sunt mortua. quocirca non sequitur, ut sit uel non sit animal. Quod enim mortuum non est, potest esse animal, ut canis uiuens: & nō esse, ut lapis. At si c. terminus affirmetur, erit perfecta conclusio non esse b. nam si sit c. est a. si uero sit a. non erit b. id enim consequitur superius positum propositionis modum: si igitur sit c. non erit b. at si negetur c. neq; ad a. neq; ad b. necessitas ulla perducitur: uelut in his terminis. nam si non est animal: neq; animatum, neq; mortuum, uel esse, uel non esse necesse est. Sextæ propositionis hæc conclusio est, Si est b. non est a. si non est c. est a. Dico quia si est b. erit c. nam si est b. non est a. si non sit a. erit c. Talis enim in hac parte propositionis est consequentia. Si igitur sit b. erit c. quòd si b terminus abnuatur, nihil necessarium fiet: nam si non sit b. nec a. nec c. terminus uel ad esse uel ad non esse sequitur ulla necessitas: ut in terminis patet: nam si sit b. mortuum a. animatum c. inanimatum: & proponatur, si mortuum est, non est animatum: si inanimatum non est, est animatum: si non sit mortuum, non necesse est esse, uel non esse animatum. Quocirca ne inanimatum quidem. at si c. terminus assumatur: si quidem in negatione sit positus, fiet rata conclusio non esse b. terminum: nam quoniam non est c. est a. at si sit a. non est b. si igitur non sit c. non erit b. Quod si affirmetur c terminus: nihil est necessarium. neque enim si sit c. quamuis a. non esse necesse sit: ad b. terminum necessitas nulla perueniet: ut etiam in terminis patet, nam si sit inanimatum, necesse est non esse animatum: sed non necesse est esse mortuum. Septimæ propositionis talis est syllogismus. Enuncietur enim, si non est b. non est a. si est c. est a. dico quia si non est b. non est c. si enim non sit b. non erit a. quod si a. non fuerit, non erit c. Idem enim sequebatur eam propositionem, qua dicebatur, si esset c. terminus a. quoque consequi ut esset: si igitur non sit b. non erit c. Quod si affirmetur b nihil est necessarium. neq; enim sit sit b. uel a. uel c. esse aut non esse necesse est. ut in terminis patet: nam si sit b. animatum a. animal c. sensibile, & sit propositio, Si animatum non est, non est animal: si sensibile est, animal est. si assumatur esse animatum, neque animal necesse est esse, neque sensibile. At si per c. terminum fiat assumptio, si quidem affirmabitur, erit firma conclusio. si negetur, nullus est syllogismus. nam si est c. est a. si sit a erit b. Id enim consequebatur eam propositionem quæ ait, si non sit b. non esse a. si igitur sit c. erit b. At si idem c. terminus abnuatur, nihil est necessarium. nam si non sit c. neque ad a. neque ad b. terminum necessitas ulla constringit. uelut si nō sit sensibile: non sit forsitan animal, sed non necesse est esse animatum. Reperientur uero termini in quibus ne a. quidem non esse necesse est. Octauus modus est in quo ita proponitur, Si non est b. non est a. & si non est c. est a. Dico quia si non est b. non est c. si enim non sit b. non erit a. Quod si non sit a. erit c. id enim consequebatur eam partem propositionis. quæ dicebat, si non est c. est a. Si igitur non sit b. erit c. Quod si b. terminus affirmetur, nihil est necessarium. nam si sit b. neque esse, neque non esse necesse est a. terminum. quo fit ut ne c. quidem. Id uero tali liquet exemplo, si sit b. animatum a. animal c. insensibile, & proponatur. si non sit animatum, non est animal. si non sit insensibile, est animal. Si igitur affirmemus in assumptione, b. terminum, & dicamus: atqui est animatum, non necesse est esse, uel non esse animal, uel insensibile. Quocirca nullus est syllogismus. At si c. terminus abnuatur, fiet protinus syllogismus. nam si non est c. est a. si uero est a. erit b. si igitur non sit c. erit b. Quod, si c. terminus affirmetur, nihil est necessarium: nam & si a. terminum nō esse necesse est, quantum ad b. terminum nihil necessarium cadit: id uero tali demonstratur exemplo. si sit insensibile, non est animal. quòd si non est animal, non necesse est esse uel non esse animatum. In non æquimodis igitur propositionibus siue b. siue c. terminus assumatur. uti necesse est ex utraq; parte fieri syllogismos. Reliquæ uero ex utraq; parte ostensæ complexiones necessitate priuatæ sunt. At si sint æquimodæ, nullus omnino est syllogismus. Æquimodæ uero dicuntur, quoties a. terminus ad utrosq; uel esse uel non esse proponitur. Omnes autem æquimodæ propositiones sunt huiusmodi.

Si est b. est a. si est c. est a.
Si est b est a. si non est c. est a.
Si non est b. est a. si est c. est a.
Si non est b. est a. si non est c. est a.
Si est b. non est a. si est c. non est a.
Si est b. non est a. si non est c. non est a.
Si non est b. non est a si est c. non est a.
Si non est b. non est a. si non est c. non est a.

In quibus & per consequentiam propositionum superius designatam, & per exempla currentes, possumus lucide & constanter agnoscere, nullam omnino in syllogismis fieri necessitatem. Quocirca cum tribus terminis texitur propositio, & ex Prima quidem figura fiunt syllogismi xvi. & ex Secunda syllogismi xvi. ex Tertia etiam totidem colliguntur: omnes ex tribus terminis syllogismi quadraginta octo sunt.

De hypotheticis duplicibus. Cap. III.

RESTAT uero, ut de his syllogismis non dicamus, qui duabus hypotheticis connectuntur, quorum quidem consequentiæ similis modus est, ut in his propositionibus, quæ ex duabus categoricis, ac simplicibus efficiebantur. In omnibus enim, si quidem uelimus astruere, primam totius propositionis assumemus partem, si uero in conclusione aliquid est destruendum, secunda negabitur. Siue autem prima denegetur, siue posterior affirmetur, nulla fit omnino necessitas, nisi in Quinta, Septima, Tertiadecima, & Quintadecima propositione. In quibus non complexionis natura, sed terminorum proprietas consequentiam facit, sicut in syllogismis fieri docuimus, qui in his propositionibus constant, quæ duabus simplicibus continentur. Horum autem omnium, qui ex duabus hypotheticis constant, propositiones apposui, quarum differentias cum lector agnouerit, ad earum exempla necesse est reuertatur, quæ ex simplicibus & categoricis iunctæ sunt. Sunt autem omnes propositionum differentiæ, quæ ex duabus hypotheticis copulantur, huiusmodi.

Si cum est a. est b. cum sit c. est d.
Si cum est a. est b. cum sit c. non est d.
Si cum est a. est b. cum non sit c. est d.
Si cum est a. est b. cum non sit c. non est d.
Si cum sit a. non est b. cum sit c. est d.
Si cum sit a. non est b. cum sit c. non est d.
Si cum sit a. non est b. cum non sit c. est d.
Si cum sit a. non est b. cum non sit c. non est d.
Si cum non sit a. est b. cum sit c. est d.
Si cum non sit a. est b. cum sit c. non est d.
Si cum non sit a. est b. cum non sit c. non est d.
Si cum non sit a. est b. cum non sit c. non est d.
Si cum non sit a. non est b. cum sit c. est d.
Si cum non sit a. non est b. cum sit c. non est d.
Si cum non sit a. non est b. cum non sit c. est d.
Si cum non sit a. non est b. cum non sit c. non est d.

In his quoque propositionibus illud inspiciendum est, quòd cum Sexdecim sint: Octo quidem ita uariantur, ut tamen in omnibus a. terminus esse ponatur: Octo uero ita, ut idem a. terminus non esse dicatur. Non uero quoquo modo positæ fuerint, habebunt uim conditionalium

tionalium

tionalium propositionum ex duabus hypotheticis constantium. nā siquis dicat, si cū homo est, animal est, cum sit animatum, corpus est: non fecit eam propositionem quę ex duabus conditionalibus cōstat. Neq; enim iccirco quod animatum est, animal est: quia qui homo est, animal est, nec cōditio sequitur conditionē, sed si eas separares, per seque pronuncies, utraq; habet in terminorū consequentia necessitatē. nā & qui homo est, animal est, & quod animatū est, corpus est, & per se istæ propositiones ueræ sunt, nec conditione iunguntur. ut igitur singularū natura clarescat de unaquaq; est differendum. Prima igitur propositio talis esse debet, ut sit a. positū b. terminus non continuo subsequatur. Itemq; si c. ponatur, nō necesse sit d. terminum consequi, sed posito quidem a termino, terminū c. posito uero b. terminum d. esse necesse sit. Tunc enim euenit, ut si posito a. fuerit b. necesse sit c. posito subsequi, d. ut, si sint termini a. homo b. medicus c. animatū d. artifex. Posito enim homine, non necesse est ut medicus sit, & cū sit animatum, non necesse est ut artifex sit. At si homo sit, necesse est, ut sit animatū: & si medicus est, necesse est ut artifex sit. Hoc itaq; posito eueniet, ut si cū homo sit, medicus est, cū sit animatum, sit artifex. Secunda propositio ita esse debet, ut a. atq; b. item c. atq; d. præter se esse possint, sed a. præter c. esse non possit, b. autem atque d. simul esse non possint: Tunc enim euenit, ut si posito a. termino b. fuerit consecutum, posito c. non esse d. necesse sit, ut si sit a. homo b. niger c. animatum d. album, homo naque præter nigrum, & animatum præter album & esse & non esse potest: homo uero præter animatum nigrum aut cum albo esse non possit, euenitq; ut si cum sit homo, niger est, cum sit animatum, non sit albus. Item tertiæ propositionis tales terminos esse oportebit, ut a. præter b. esse possit c. uero uel cum a. uel cum d. esse non possit quocirca euenit, ut si posito a. termino fuerit b. negato c. termino d. esse necesse sit, ut si sit a. quidem animatum b. medicus c. inanimatū d. artifex: animatum enim præter medicum esse potest, inanimatum uero neque cum animo, neque cum artifice iungi potest: itaque si cum animatum est, medicus est, cum inanimatum non sit, artifex est. Quarta propositio his terminis contexenda est, ut a. quidem cum d. termino c. autem cum d. uel esse uel non esse possit. Neq; uero a. cum c. neq; b. cum d. ullo modo esse possibile sit. Tunc enim euenit, ut si a. posito b. subsequatur c. negato, negetur etiam d. ut si sit a. homo b. niger c. inanimatum d. album, homo quidem præter nigrum: inanimatum uero præter album & esse & non esse potest. neque tamen homo cum inanimato, neque nigrum cum albo esse possibile est. si tamen cum homo sit, niger est, sequitur ut cum non sit inanimatum: non sit album. Quintæ propositionis hæc membra sunt: ut a. præter b. & c. præter d. esse & non esse possint, sed a. præter c. esse non possit b. atque d. nunquam simul esse possint, ita ut si alterum non sit: alterum esse necesse sit: tunc enim eueniet, ut si a. posito b. negetur c. posito d. subsequatur: ut si sit a quidem homo b. æger c. animatum d. sanus. homo quidē præter ægritudinē & animatum uero præter sanitatem & esse & non esse potest: sed si homo sit: animatum esse necesse est. & si non sit æger, sanum esse necesse est, itaque fiet, ut si cum homo est, non sit æger: cum sit animatum, sit sanus. Sexta propositio hos terminos habere desiderat, ut a. præter b. & c. præter d. & esse, & non esse possit. Idem uero a. præter c. & d. præter b. esse non possit. tunc enim eueniet ut si a. posito non est b. posito c. non sit d. ut si sit a homo b. artifex c. animatum d. medicus: homo quidem præter artificium, & animatum uero præter medicinam esse & non esse potest. neque uero homo præter animatum, neque medicus præter artificium esse potest. Quo fit, ut si cum homo est, artifex non est, cum sit animatum, non sit medicus. Septimæ propositionis hi termini sunt, ut a. quidem præter b. esse possit c. uero neque cum d. neque cum a. esse possit b. etiam cum c. simul esse non possit: ita nanque euenit, ut si posito a. esse b. denegetur, negato c. termino d. sequatur: ut si a. quidem sit animatum b. sanum c. inanimatum d. ægrum. Animatum quidem præter sanitatem & esse & non esse potest. Inanimatum uero neque cum animato: neque cum ægro conuenire potest. Quo fit, ut si cum animatum est: sanum non est: cum non sit inanimatum: ægrum sit. Item octaua propositio his terminis copulanda est, ut a. quidem præter b. terminum & esse & non esse possit c. uero neque cum a. neque cum d. esse possit, sed d. præter b. esse non possit. Hoc enim pacto eueniet, ut si a. posito b. denegetur, denegato c. termino d. terminus non sit, ut si sit a. animatum b. artifex c. inanimatum d. medicus. Animatum enim præter artificium & esse & non esse potest. Inanimatum uero neque cum animato, neque cum medico conuenit: Medicus uero præter artificium esse non potest. unde euenit, ut si cum animatum est, non sit artifex, cum non sit inanimatum, non sit medicus. Nona propositio fiet, si a. quidem atque b. simul esse nō possint c. uero possit esse præter d. cum a. uero esse non possit. Tunc enim eueniet, ut a. si denegato b. esse consequitur c. posito d. sequatur, ut si sit a. quidem inanimatum. b. medicus c. animatū d. artifex. Inanimatum quippe medicus esse non potest, animatum uero potest non esse artifex: inanimatum uero atque animatum simul esse non potest. Quo fit, ut si cum non est inanimatum, medicus sit, cum si animatum sit artifex. Decimam propositionem tales terminis copulabunt, ut a. quidem præter b. at uero c. præter d. esse possit, sed a. cum c. & b. cum d. esse non possit. ita enim proueniet, ut si negato a. esse b. consequatur, posito c. termino d. non esse necesse sit, ut si sit a. inanimatum b. nigrum c. animatum d. album. Inanimatum quippe præter nigrum, & animatum præter album & esse & non esse possunt. Sed inanimatum cum animato. & nigrum cum albo simul esse non possunt. Sed si negatum fuerit inanimatum, & consecutum sit nigrum, posito animato album esse negabitur. Item Vndecima propositio ea sit, ut neque a. cum b. neq; c. cum d. simul esse possit a. uero, sine c. & b. sine d. esse non possit. ita enim si cum a. sit negatum b. sequatur, cum a. negabitur d. esse necesse est: ut si sit a. inanimatum b. medicus c. inuitale d. artifex, inanimatum quidem medicus esse non potest. quocirca ne inuitale quidem artifex: sed quod inanimatum est, non potest non esse inuitale, itemq; qui medicus est, non potest non esse artifex. Si igitur inanimatum negetur, & medicum esse consequatur, cum negabitur esse inuitale: artifex esse consequitur. Duodecima propositio est, quam talibus terminis constare oportebit, ut a quidem præter b. at uero c. præter d. uel esse uel non esse possit. A. uero sine c. & b. cum d. esse non possit: ita enim cadet, ut si a. negato b. sequatur, c. negato d. etiam negetur, ut si fuerit a. inanimatum b. album c. inuitale d. nigrum: inanimatum quidē præter album, inuitale autē pręter nigrum uel esse uel non esse potest. Si tamen inanimatum homo sit, & sit album: cū inuitale non sit, non erit nigrū. Tertiadecima propositio his terminis connectenda est: ut a. quidem præter b. at uero c. pręter d. esse possit a. uero atq; c. & b. atq; d. ita simul esse non possint, ut si alterū eorum non fuerit, alterum esse necesse sit. ita nanque fiet, ut si cum a negatum sit b. negetur: cum c. affirmatum fuerit d. affirmetur, ut si sit a. irrationabile b. ægrum c. rationabile d. sanum. Irrationabile nanq; præter ægrum, & rationabile præter sanitatem esse potest: irrationabile uero atque rationabile, & ægrum atque sanum simul esse non possunt: si tamen alterum eorum non fuerit, alterum esse necesse est: itaque fit, ut si irrationabili denegato, ægrum denegetur, rationali posito, sanum ponatur. Quartadecima propositio his texenda membris est, ut a. quidem præter b. & c. præter d. esse possint. Sed a. atque c. simul esse non possint, ita ut cum alterum non fuerit, alterum esse necesse sit d. uero præter b. esse non possit. Fit igitur, ut si cum sit a. denegatum b. denegetur, cum sit c. non sit d. ut si sit a. inanimatum b. artifex c. inanimatum d. medicus. Inanimatum quidem præter artificem, animatum uero præter medicum esse potest, inanimatum uero cum animato non conuenit, & medicus ab artifice nullo modo separatur. Fit igitur, ut si cum non est inanimatum, non sit artifex: cum sit animatum, non sit medicus. Quintadecima propositio hos terminos habere debet: ut a. quidem si non sit c. non

esse necesse sit. B.uero atq; d.talia sint, ut altero eorũ negato alterum eorum esse necesse sit. Ita nanq; fiet, ut si cũ sit a. denegatum b.negetur, cum negabitur c. affirmetur d.ut si sit a.quidem irrationale b.sanum c.inanimatum d.ęgrũ: irrationale quidem si non sit: non est inanimatum, sanum etiam atque ægrũ simul esse non possunt, & qui sanũ negauerit, ęgrũ necesse est affirmet. Itemq; e diuerso: est igitur ut si negato irrationabili, negetur sanum, negatio inanimato ægrum, ponatur. Sextadecima propositio est, quæ his terminis constat: ut a. quidem præter c. At uero d. præter b. esse nõ possit a. uero cum b.& c.cum d.esse nullo modo queant. Euenit igitur, ut si a.quidẽ negatio negabitur b. denegato c. terminus b. abnuatur, ut si sit a.inanimatum, b.artifex c.inuitale d.medicus: inanimatum igitur præter inuitale, & medicus præter artificem esse non potest, inanimatum uero cum artifice, & inuitale cum medio esse non poterit. Si igitur negato inanimato, negetur artifex, negato inuitali, negetur medicus. Atque hæc quidẽ ratio propositionum, quarum superius exempla descripsimus, iccirco intelligatur assumpta, ut earũ natura clarescceret: nõ quo aliter inter se termini esse non possint, nam ut superius dictum est, non sufficit quolibet modo iungere terminos, ut fiant hypotheticæ propositiones ex duabus conditionalibus coniugatæ. Non enim siquis dicat: si cũ homo est, animal est, cum dies est, lucet, talem fecerit propositionẽ, quæ duabus conditionibus constet: iccirco quia prior conditio non est secundę causa conditionis, hoc igitur superius positarum propositionum ratio demonstrat: quem admodum fit, ut conditionem conditio consequatur. Quæ cum ita sint, de earum dicendum est syllogismis.

De syllogismis ex hypotheticis duplicibus. Cap. IIII.

FIt igitur ex prima propositione syllogismus hoc modo. Si cum est a. est b.cum sit c. est d. Atqui cum sit a. est b. cum igitur sit c. erit d. Vel ita, Atqui cum sit c. non est d.cũ igitur sit a. nõ est b. Posse uero hanc esse assumptionem superius descripta propositionum natura demonstrat. Itẽ ex Secunda propositione, Si cum est a.est b.cum sit c.non est d. Atqui cum sit a.est b. Cum igitur sit c.non est d. Vel ita Atqui cum sit c.est d.cum igitur sit a.nõ est b.ex Tertia. Si cũ sit a.est b cũ non sit c.est d. Atqui cum sit a.est b.cũ igitur nõ sit c.est d. Vel ita. Atqui cũ non sit c.nõ est d. Cum igitur sit a. non est b. Item ex Quarta, Si cum sit a.est b.cum nõ sit c.nõ est d. Sed cũ sit a.est b. Cum igitur nõ sit c.non est d. Vel ita Atqui cũ non sit c.est d.cum igitur sit a.non est b. Ex Quinta propositione fiũt quatuor collectiones: ita nanq; termini ꝓponũtur, ut utrobiq; fiat rata cõclusio hoc modo. Si cũ est a. non est b. cũ sit c.est d. Atqui cum sit a.non est b.cum igitur sit c.est d.uel ita. Atqui cum sit a. est b.cum igitur sit c.non est, d.uel ita. Atqui cum sit c. non est d.cum igitur sit a. est b. uel ita. Atqui cum sit c.est d. cum igitur sit a. non est b. Ex Sexta, Si cum est a. non est b.cum sit c. non est d. Atqui cum sit a. non est b. Cum igitur sit c.non est d.uel ita. Atqui cum sit c. non est d. Cum igitur sit a. est b. Ex Septima item fiant quatuor syllogismi hoc modo: Si cum est a.non est b. cum non sit c. est d. Atqui cum est a. non est b. Cum igitur non sit c. est d. uel ita. Atqui cum sit a. est b. cum igitur non sit c. non est d. uel ita. Atqui cum non sit c. non est d. cum igitur sit a. est b. uel ita. Atqui cum non sit c. est d. Cum igitur a. sit, non est b. Ex octaua propositione, Si cũ est a.non est b.cum non sit c. non est d. Atqui cum sit a.non non est b. cum igitur non sit c. non est d.uel ita. Atqui cum non sit c. est d. cum igitur sit a. est b. Hactenus quidem ex huiusmodi propositionibus, quæ a. esse proponebant, atq; ita cæteros terminos affirmando negandoq; uariabant, ostẽdimus qui fierent syllogismi. Nunc ex his propositionibus quinam syllogismi fiant, dicendum est, quæ ita cæteros terminos uariant, ut a.quidem non esse proponant. Ex Nona enim propositione fit syllogismus ita, Si cum non est a est b. cum sit c.est d. Atqui cum non sit a. est b. cum igitur sit c. est d. uel ita. Atqui cum sit c.non est d. cum igitur non sit a. non est b. Item ex Decima: Si cum non est a.est b.cum sit c. non est d. Atqui cum non est a est b cum igitur sit c.nõ est d. uel ita. Atqui cum sit c. est d. cum igitur non sit a. non est b. Ex Vndecima, Si cum non est a. est b. cum non sit c. est d. Atqui cum non sit a.est b.cum igitur nõ sit c.est d. uel ita, Atqui cum non sit c.non est d cum igitur non sit a. nõ est b. Ex Duodecima, Si cum non sit a. est b. cum non sit c. non est d. Atqui cum non sit a. est b. cum igitur non sit c. non est d. uel ita. Atqui cum non sit c. est d. cum igitur non sit a. non est b. Ex Tertiadecima, quæ quatuor colligit syllogismos hoc modo. Si cum non est a.non est b. cum sit c.est d. Atqui cum non sit a. non est b. cum sit c. est d. uel ita. Atqui cum non sit a. est b. cum igitur sit c. non est d. uel ita. Atqui cum sit c. est d. cum igitur non sit a. non est b. uel ita. Atqui cum sit c. non est d. cum igitur non sit a. est b. Item ex Quartadecima: Si cum nõ est a.non est b. cum sit c. non est d. Atqui cum non est a. non b. Cum igitur sit c. non est d. uel ita. Atqui cum sit c. est d. cum igitur non sit a. est b. Quintadecima rursus quatuor colligit syllogismos, hoc modo, Si cum non est a. non est b. cum non sit c. est.d. Atqui cum non sit a. non est b. cum igitur non sit c. est d. uel ita. Atqui cum non sit a. est b. cum igitur non sit c. est d. uel ita. Atqui cum non sit c. non est d. cum igitur a. est b. uel ita. Atqui cum non sit c. est d. cum igitur non sit a. non est b. Ex Sextadecima propositione. Si cum non sit a. non est b. cum non sit c. non est d. Atqui cum non sit a. non est b. cum igitur non sit c. non est d. Vel ita. Atqui cum non sit c. est d. Cum igitur non sit a.est b. Ex quibus omnibus quadraginta conclusiones fiunt. Sexdecim quidẽ assumpta prima conditione, ita ut in prima propositione est posita. Sexdecim uero, assumpta secunda conditione contrario modo atq; in propositione est collocata. Octo uero, ex quinta septima, tertiadecima & quintadecima propositionibus fiunt, assumptis primis quidem conditionibus contrario modo atq; in propositione proferebantur, secundis uero conditionibus eodem modo assumptis ut in propositione fuerant collocatæ. Vt igitur omnium propositionum, conclusionumq; ratio clarescat, omnes huiusmodi enunciationes cum propriis posuimus exemplis.

Si cum sit a.homo, est b. medicus: cum sit c.animatum.est d. artifex.

Si cum sit a. homo, est b. niger: cum sit c.animatus, non est d. albus.

Si cum sit a. animatum, est b. medicus: cum non sit c.inanimatum est d. artifex.

Si cum sit a. homo, est b. niger: cum non sit c. inanimatus, non est d. album.

Si cum sit a. homo, non est b.æger: cum sit c.animatus, est d. sanus.

Si cum sit a. homo, non est b. artifex: cum sit c. animatus, non est d. medicus.

Si cum sit a. animal, non est b. sanus: cum non sit c. inanimatum, est d. ægrum.

Si cum sit a.animatum, non est b.artifex: cum non sit c. inanimatum, non est d. medicus.

Si cum non sit a.inanimatum, est b. medicus: cum sit c. animatum, est d.artifex.

Si cum non sit a.inanimatum est b.niger, cum sit c. inanimatum, non est d. album.

Si cum non sit a. inanimatus, est b. medicus: cum non sit c. inuitale, est d. artifex.

Si cum non sit a. inanimatum, est b. album: cum non sit c. inuitale, non est d.nigrum,

Si cum non sit a. irrationale, non est b.ægrum: cum sit c.rationale, est d. sanum.

Si cum non sit a. inanimatum, non est b. artifex, cum sit c. animatum, non est d. medicus.

Si cum non sit a. irrationale, non est b. sanum, cum non sit c. inanimatum, est d. ægrum.

Si cum non sit a. inanimatum, non est b.artifex, cum non sit c. inuitale, non est d.medicus.

De hypotheticis disiunctis & earum syllogismis. Cap. V.

AC de his quidem, qui per connexionem fiunt, hæc dicta sint. Hi uero qui in disiunctione sunt positi, illis uidentur adiuncti, eorumq; modos formasq; suscipiunt, quos superius in cõnexione positos ex his propositionibus fieri diximus, quæ duabus simplicibus iungerentur. Si igitur in disiunctione propositarum propositionum ad causar ũ similitudinem monstrauero, quæ in connexione positæ ex simplicibus copulatæ sunt, quot modi, qualesq; conclusiones sunt, in unaquaque illarum, quæ per connexionem fiunt propositionum, tot etiam in his esse necesse est, quæ per disiunctionem pronunciatæ, eandem uim connexionis habere monstrantur. Quatuor igitur superius differentias per connexionem enunciatarum propositionum esse diximus, si ex simplicibus propositionibus copularentur hoc modo.

Si est a. est b.
Si non est a. non est b.
Si est a. non est b.
Si non est a. est b.

Per disiunctionem quoque propositiones quatuor tenent differentias, hoc modo.

Aut est a. aut est b.
Ant non est a. aut non est b.
Aut est a. aut non est b.
Aut non est a. aut est b.

Quarum quidem ea quæ prima est & proponit, Aut est a. aut.est b. in his tantum dici potest, in quibus alterum eorum esse necesse est, uelut in contrariis medietate carentibus, similisq; est ei propositioni, quæ dicit. Si nõ est a. est b. Quæ enim proponit, Ant est a. aut est b. id intelligit, neq; simul utraque esse posse: & si unum non fuerit, consequi ut sit alterum. Itaque si non sit a. erit b. sed hæc una est earum propositionum, quas in his quę per connexionem fiunt, superius numerauimus. Quicunque igitur syllogismi in ea propositione fiunt, quæ est, Si non est a. est b: Hi etiam in ea faciendi sunt, quæ per disiunctionem proponetur, ut cũ dicimus, aut est a. aut est b. Fiunt igitur in superiore quatuor modis. Quamlibet enim partem propositionis assumpseris, siue præcedentem, siue etiam consequentem, siue negatiuo modo, siue affirmatiuo, faciet syllogismum. nam si hæc propositio sit, Si non est a. est b. siue non sit a. erit b. siue sit a. non erit b. siue non sit b. erit a. siue sit b. non erit a. In propositionẽ quoque disiunctiua idem est. nam cum dicitur. Aut est a. aut est b. siquidem a. fuerit b. non erit. Quod si a. non fuerit erit b. & si b. non sit, erit a. si b. fuerit, non erit a. Id quoq; tali declaratur exemplo. nam si sit propositio: aut æger est, aut sanus, quicquid horum in assumptione assumptum fuerit, uel negatum, altera pars uel affirmabitur, uel negabitur hoc modo. nam si sanus est, nõ est æger. si non est sanus, est ęger. si æger est, non est sanus. si non est æger, est sanus. Item ea propositio disiunctiua, quæ proponit, Aut a. non est, aut b. non est, fit quidem de his, quæ quolibet modo simul esse nõ possunt, etiam si nõ alterum eorum esse necesse sit, similisq; est ei propositioni connexe, per quam ita proponitur, si est a. non est b. Quæ enim sic enunciat, aut non est a. aut nõ est b. id nimirum sentit, Quod. si a. sit b. esse non possit, id ita probabitur. Cum enim proponitur hoc modo, Aut nõ est a. aut non est b. cum si assumatur esse a. non erit b. quocirca ei propositioni connexæ similis est, quę ita enunciat, si sit a. non esse b. In hac uero propositione, duæ tantum complexiones syllogismos procreabant. nam si esset a. non erat b. & si esset b. non erat a. Si cum non esset a. non necesse erat esse, uel non esse b. Siue autem non esset b. non necesse erat esse, uel non esse a. Quocirca & in disiunctiua propositione totidem syllogismos esse necesse est. totidem uero incollectibiles complexiones. nam cum ita proponitur, Aut non est a. aut non est b. ita dicitur, si sit a. non erit b. & si sit b. non erit a. Siue autem non sit a. non necesse esse, uel non esse b. siue non sit b. non necesse erit esse, uel non esse a. uelut in his apparet exemplis. Si enim quis dicat, aut non est album, aut non est nigrum, sed assumat, Atqui est album, non erit nigrum. Vel rursus, Atqui est nigrum, non erit album. Siue album non esse assumpserit, nõ necesse erit esse, uel non esse nigrum: siue nigrum non esse assumpserit, ut sit uel non sit album, nullam faciet necessitatem. Item ea propositio per quam ita proponitur, Aut est a. aut nõ est d. dicitur quidem de sibimet adhærentibus, proponiturq; in his propositionibus, quæ de maioribus ad minora tendunt, similis est ei propositioni connexæ, quæ enunciat. Si nõ est a. non est b. nam siquis dicit, aut est a. aut non est b. si assumat, Atqui non est a. modis omnibus non erit b. Si igitur non sit a. non erit b. Id enim hæc disiunctio præmittebat: in hac uero siquidem a. negaretur, uel affirmaretur b. fiebat aliquis syllogismus. Siue autem a. affirmaretur, siue b. negaretur, nulla erat in conclusione necessitas. Idem prouenit in disiunctiua. nam cum proponitur, Aut est a. aut non est b. siquidem non sit a. non erit b. Si nero sit b. erit a. Quod si sit a. uel non sit b. nihil est necessarium. Id nero in his terminis approbabitur, siquis ita proponat, aut animal est, aut non homo: si igitur animal non sit, non erit homo. si homo sit, animal est. siue autem animal sit, nõ necesse est esse hominem. siue homo non sit, non necesse est animal interire. Ea uero propositio quæ dicit, At non est a. aut est b. in his quæ sibi adhærent proponi potest, & a minoribus ad maiora contendi; & est similis ei propositioni connexæ quæ dicit, Si est a. est b. nam cum ita quis enunciet, si quidem assumatur esse a. statim consequatur ut sit b. Sed in hac propositione si quidem affirmaretur esse a. sequebatur, nt esset b. Quod si negaretur b. sequebatur, ut non esset a. Siue autem negaretatur a. siue affirmaretur b. nihil necessarium uidebitur accidere. Et in ea igitur propositione disiuncta, quæ dicit, Aut non est a. aut est b. siquidem fuerit a. erit b. si non fuerit b. non erir a. Siue autem non sit a. siue sit b. nulla est necessitas syllogismi. ut in hoc declaratur exemplo, aut non est homo, aut animal est. Si igitur assumamus, Atqui est homo, erit animal. Si negemus esse animal, non erit homo. si autem hominem negemus uel animal affirmemus, nihil necessarium cadet. Quocirca ex his, quæ superius dicta sunt declaratur, quot disiunctarum propositionum syllogismi sint, uel quibus ab his quæ connexæ sunt, differentiis segregentur. Quæ enim connexæ sunt, quædam in eo quod est esse uel non esse consequentiam monstrant: quæ uero per disiunctionem proponuntur, ita sunt ut sibimet consentire non possint. Inuenias quoque per connexionem propositiones, quæ id intelligi uolunt, ut a se nequeant separari, ut cum ita proponimus. si est a. est b. Id nimirum hæc propositio intelligit, quod si esse potuerit a. statim consequitur, ut sit etiam b. Nulla uero earum quæ in disiunctione sunt, ita proponitur, ut simul esse uideatur. Cum enim dicimus, aut est a. aut b. est, aut easdem propositiones quolibet alio modo uariamus, id aut coniunctio quæ disiunctiua ponitur, sentit simul eas esse non posse. Et cum late earum pateat differentia, iccirco nunc de eisdem pauca subiunximus. quoniam totidem syllogismos fieri dicebamus in his propositionibus, quæ per disiunctionem fierent, quod etiam fuerunt in connexis. Et quoniam de omnibus, qui quoquo modo possint fieri, hypotheticis syllogismis sufficienter dictũ est: hic operis longitudinem terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE DIVISIONE.

Vam magnos studiosis afferat fructus scientia diuidendi, quam que apud peripateticam disciplinam, semper hæc fuerit in honore notitia, docet & Andronici diligentissimi senis de diuisione liber editus, & hic idem a Plotino grauissimo philosopho cõprobatus, & in libri Platonis, qui Sophistes inscribitur, cõmentariis a Porphyrio repetitus, & ab eodem per hanc introductionis laudata in categorias utilitas. Dicit enim forte necessariam generis, speciei, differentiæ, proprii, accidentisq; peritiam: cum propter alia multa, tum propter utilitatẽ, quæ est maxima partiendi. Quare, quoniam maximus usus est, facillimaq; doctrina: ergo quoq; id, sicut pleraq. omnia; romanis auribus tradens, introductionis modo, habitaq; in eandem rem, & competenti, subtiliq; tractatione, & moderata breuitate perscripsi: ut nec anxietas contrsæ orationis, & non perfectæ sententiæ, legentium mentibus ingeratur, nec superuacuam loquacitatem, harum rerum inexpertes, rudes, insolentesq; noui, audientium mentes haberent. Nec uero ullus liuor, id quod & arduum est natura, & ignotum nostris, nobis autem & magno labore, & legentium utilitate digestũ, obliquis morsibus obtrectationis offuscet. Denique potius uiam studus, nunc ignoscendo, nunc etiam comprobando, quam frena bonis artibus stringant, dum quicquid nouum est impudenti obstinatione repudiant. Quis enim non uideat plurimum ad bonarum artium ualere defectum, si apud mentes hominum nunquam sit desperatio displicendi? Sed hæc hactenus:

DE DIVISIONIS DISTRIBVTIONE Caput I.

Vnc diuisionis ipsius nomen diuidendum est, & secundum unumquodq; uocabulum uniuscuiusq; propositi proprietates partesque tradendæ sunt. Diuisio nanque multis modis dicitur. Est enim diuisio generis in species. Est rursus diuisio, cum totũ in proprias diuiditur partes. Est alia, cum uox multa significans, in significationes proprias recipit sectionem. Præter has tres est alia diuisio, quæ secundum accidens fieri dicitur. Huius autem est triplex modus: Vnus, cum subiectum in accidentia separamus: Alius, cum accidens in subiecta diuidimus: Tertius, cum accidens in accidentia secamus: hoc ita fit, si utraque eidem subiecto inesse uideantur. Sed harum omnium exempla subdenda sunt, quatenus totius huius diuisionis ratio elucescat. Genus diuidimus in species, cum dicimus: animalium, alia rationalia, alia irrationalia. Rationalium, alia mortalia, alia immortalia. Vel cum dicimus colorum, alia alba, alia nigra, alia media. Oportet autem omnem diuisionem generis in species, aut in duas fieri partes, aut in plures. Sed neque infinitæ species esse generis possunt, nec minus duabus. Hoc autem cur eueniat, posterius demonstrandum est. Totum in partes diuiditur, quoties in ea, ex quibus est compositum, unumquodq; resoluimus, ut cum dico, domus aliud esse tectum, aliud paries, aliud fundamentum: & hominem coniungi anima & corpore. Cumque hominis dicimus partes esse, Catonem, Virgilium, Ciceronem, & singulos, qui cum particulares sint, uim tamen totius hominis iungunt, atque componunt. Neque enim homo genus, nec singuli homines species, sed partes, quibus totus homo coniungitur. Vocis autem in significationes proprias diuisio fit, quoties una uox multa significans aperitur, & eius pluralitas significationis ostenditur, ut cum dico, canis, quod est nomen, & hunc quadrupedem latrabilemq; designat; & cælestem, qui ad Orionis pedem morbidum micat; Est quoq; alius marinus canis, qui in immoderatam corporis magnitudinem crescens, ceruleus appellatur. Sed huius diuisionis duplex modus est. aut enim unum nomen multa significat, aut oratio iam nominibus, uerbisque composita: & nomen quidem multa significat, ut id quod supra proposui. oratio uero multa designat; ut, Aio te Æacida Romanos uincere posse: & nominis quidem per significationes proprias diuisio, æquiuocationis partitio nũcupatur: orationis uero in significationes proprias distributio, ambiguitatis discretio est, quam græci ἀμφιβολίας uocant; ita ut nomen multa significans, æquiuocum, oratio uero multa designans, amphibola atque ambigua prædicetur. Eorum autem quæ secundum accidens diuiduntur, subiecti in accidentia diuisio est, ut cum dicimus, omnium hominum, alii sunt nigri; alii candidi; alii medii coloris. Hæc enim accidentia sunt hominibus, non hominum species: & homo his subiectum, non horum genus est. Accidentis uero in subiecta sectio euenit, ut est, omnium quæ expetuntur, alia in anima; alia in corporibus sita sunt. Animæ nanque atque corpori id quod expetitur, accidens, non genus est: & boni, quod in anima, & in corpore est situm, non sunt hæ species; sed subiecta. Accidentis uero in accidentia diuisio est, ut omnium candidorum, alia sunt dura, ut margarita: alia liquentia, ut lac. Liquor nanque, & albedo, atque durities hic sunt accidentia. Sed album in dura atque liquida separatum est. Cum ergo sic dicimus, accidens, in alia accidentia separamus. Sed huiusmodi diuisio uicissim semper in alterutra permutatur. Possumus.n.dicere, eorum quæ dura sunt, alia sunt nigra, alia alba: & rursus eorũ quæ liquida, alia sunt alba, alia nigra. Sed hæc rursus cõuersa diuidimus: eorum quæ sunt nigra, alia sunt liquentia, alia dura: & eorum quæ sunt alba, alia liquentia; alia uero dura. Differt autem huiusmodi diuisio ab omnibus quæ supra dictæ sunt. nam neque significationem partiri possumus in uoces, cum uox in proprias significationes discernatur. Nec partes in totum diuiduntur, quamuis totum separetur in partes: Nec species secantur in genera, licet genus in species diuidatur. Quod uero superius dictum est, hanc diuisionem ita fieri, si utraque contingerent eidem inesse subiecto, si attentius perspicitur; liquet. nam cum dicimus, eorum quæ dura sunt; alia esse alba, alia nigra, ut lapis atque ebenus: manifestum est ebeno utraque inesse & duritiem & nigredinem: In cæteris quoq; id diligens lector inueniet:

De differentiis diuisionum secundum se Cap. II.

QVibus autem summa ope ueritatis ratio inquiritur, his prius intelligendum est; quæ sit horum omnium simul proprietas, quibusq; inter se singulatim differentiis segregentur. Omnis enim uocis & generis & totius diuisio secundũ se diuisio, nũcupatur: Reliquæ uero tres in accidentis distributione ponuntur. Secundũ se autẽ diuisionis huiusmodi differentia est. Differt enim diuisio generis a uocis diuisione, quod Vox quidẽ in proprias significationes separatur: Genus uero nõ in significationes, sed in quasdam a se quodammodo procreationes disiungitur: & genus semper speciei propriæ totũ est, ut uniuersalis in natura. Æquiuocatio uero uniuersalior significata re; dicitur totum in uoce, non etiã totum in natura. Illo quoq; modo a uocis distributione diuiditur, quod nihil habent commune præter solum nomen, quæ sub ea uoce sunt. Quæ uero sub genere collocantur: & nomen generis, & definitionem suscipiunt. Amplius quoq; nõ eadem apud omnes uocis est distributio. Quod enim apud nos dicitur canis, cum eius multæ significationes in lingua Romana sint, simpliciter fortasse prædicatur in barbara, cũ ea quæ apud nos uno nomine nũcupantur, illi pluribus fortasse significent nominibus. Generis apud omnes eadem di-

uisio distributioq; permanet. Vnde fit, ut uocis quidem diuisio, ad positionem consuetudinemq; pertineat: generis uero, ad naturam. nam quod apud omnes idem est, naturæ est. Consuetudinis uero est, quod apud aliquos permutatur. Et hæ quidem sunt differentiæ generis distributionis & uocis. Generis quoque sectio a totius distributione seiungitur, quod totius diuisio secundũ quantitatem fit. Partes enim totã substantiam non intelligentes, actu, aut ratione animi & cogitatione separantur: Generis uero distributio qualitate perficitur. nam cum hominẽ sub animali locauero, tunc qualitate diuisio facta est. Quale namq; animal est homo, iccirco quoniã qualitate formatur. Vnde quale sit animal homo respondens, aut rationale respondebit, aut certe mortale. Amplius genus omne naturaliter prius est propriis speciebus, totum autem propriis partibus posterius est. Partes quæ totũ iungunt compositi sui perfectionem, alias natura tantum, alias ratione quoq; temporis antecedunt. Vnde fit ut genus in posteriora, totum uero in priora soluamus. Hinc quoque illud uere dicitur, si genus interimatur, statim species deperire. Si species interempta sit: non peremptũ genus in natura consistere. Contra euenit in toto. nã si pars totius perit, totum non erit, cuius pars una sit interempta. Sed si totum pereat, partes remanent distributæ, ut si de integra domo quis abstulerit tectum, totum quod ante fuit, interrupit. Sed perempto toto, parietes, & fundamenta constabunt. Amplius quoque genus speciebus materia est. nam sicut æs accepta forma transit in statuam: ita genus accepta differentia transit in speciem. Totius uero partium multitudo materia est; forma uero earundem partium compositio. nam sicut species ex genere constat & differentia: ita totum constat ex partibus. unde fit, ut totum ab unaquaque parte sua, partium ipsa compositione differat; species uero a genere, differentiæ coniunctione. Amplius quoque species idem semper quod genus est, ut homo idem est quod animal, & uirtus idem est quod habitus. Pars uero non semper idem est quod totum. Neque enim idem est manus quod homo. nec idem paries quod domus. Et in his quidem, quæ dissimiles partes habent, hoc clarum est. Sed non eodem modo in his, quæ similes, ut in æris uirgula, cuius partes quia sunt continuæ, & eiusdem sunt æris, uidentur idem esse partes quod totum est; sed falso: fortasse enim idem sunt partes huiusmodi, substantia, non etiam quantitate. Restat autem uocis & totius distributionis differentias dare. Differunt autem, quod totum quidem constat partibus: uox uero non constat ex his, quæ significat. Et fit totius diuisio quidem in partes: uocis autem non fit in partes, sed in eas res, quas ipsa uox significat. unde fit ut sublata parte una, totum pereat: sublata una re quam uox significat multa designans, uox illa permaneat.

De diuisione generis & quibus differentiis fieri debeat. *Capr III.*

NVnc ergo, quoniam secundum se diuisionis differentiæ dictæ sunt, generis distributio pertractetur. Primum quid genus sit, definiendum est. Genus est quod prædicatur de pluribus specie differentibus in eo, quod quid est: species uero est, quam sub genere collocamus. Differentia, qua aliud ab alio distare proponimus. Et est quidẽ genus quod interroganti, quæ res sit, conuenit responderi. Differentia, quæ ad qualis percunctationẽ, rectissime respondetur. nam cum quis interrogat, quid est homo? recte animal: Qualis est homo? recte uero conuenienter rationalis respondetur. Diuiditur autẽ genus, alias in species, alias in differentias, si species quibus oportet genus diuidi nominibus careant, ut cum dico; animalium, alia rationalia sunt, alia irrationalia. Rationale & irrationale differentiæ sunt. Sed quoniã speciei huius, quæ est animal rationale, nomen unũ non est; iccirco pro specie differentiam ponimus, eamq; superiori generi copulamus: omnis enim differentia in proprium genus ueniens, speciem facit. Vnde fit ut quædam materia, genus sit; forma, differentia. Cum autem propriis nominibus species appellatur, non in differentias, sed in species fit recta generis diuisio: unde est ut ex pluribus terminis definitio colligatur. Si enim omnes species suis nominibus appellarentur, ex duobus solis terminis omnis fieri definitio, ut cum dico, quid est homo? quid mihi necesse esset dicere, animal rationale mortale, si animal rationale esset proprio nomine nuncupatũ? cũ reliqua quoq; differentia, id est mortali iunctam, definitionẽ hominis uerissima ratione & integra conclusione perficeret. Nunc autẽ ad definitiones integras, specierũ diuisio necessaria est; & forte in eodem diuisionis definitionisq; ratio uersatur. nam diuisionis iunctis una cõponitur definitio. Sed quoniam alia sunt æquiuoca, alia uniuoca, & quæ sunt uniuoca, ipsa in generũ suscipimus sectiones, quæ uero sunt æquiuoca, in his diuisio sola significationis est: uidendũ prius est, quid sit æquiuocum, quid uniuocum, ne cum ista fefellerit, æquiuocũ nomen quasi in species, ita in significatiuas uoces resoluamus. unde fit ut rursus ad diuisionem necessaria sit definitio. Quid enim sit æquiuocum, quid uniuocum definitione colligimus. Sunt autẽ differentiæ, aliæ per se: aliæ, per accidens: & harũ, aliæ sunt cõsequentes statim, aliæ relinquẽtes statim. Relinquẽtes huiusmodi sunt, ut dormire, sedere, stare, uigilare: cõsequẽtes uero, ut capilli crispi, si nõ admissi sunt calamistro; & glauci oculi, si nõ sint quadã extrinsecus debilitate turbati. Sed hæc ad generis diuisionem sumenda nõ sunt. Neq; .n. ad definitiones sunt commoda. omne .n. quod ad diuisionẽ generis aptum est, idẽ ad definitiones recte sumere congregamus. Illa uero, quæ per se sunt, sola ad diuisionẽ generis apta sunt. Hæc enim informant perficiuntque substantiã, ut hominis, rationabilitas & mortalitas. Sed has quemadmodũ probare possimus: utrũ ex eo sint genere statim relinquentium, an consequentiũ, an in substantia permanentiũ, hoc modo est uidendũ. Neq; enim sufficit scire quas in diuisione sumamus, nisi illud quoq; cognitum sit, quemadmodũ easdem ipsas, quæ sumendæ sunt, & quæ reiiciendæ, rectissime cognoscamus. Videndũ ergo primũ est, utrũ proposita differentia, omni possit, & semper inesse subiecto. quod si ipsa uel actu uel ratione seiungitur hęc a diuisione generis separanda est. Si enim sæpe & actu & ratione seiungitur, ex eo sunt genere, quæ statim relinquunt, ut sedere, quod frequentius quidẽ separatur, & actu ipso a subiecto diuiditur. Quæ uero ratione sola a subiecto diuiduntur, ea sunt consequentiũ differentiarum, ut glaucis oculis esse, a subiecto ratione seiungimus, ut cũ dico, est animal luminibus glaucis, ut quilibet homo, quod si hic nõ esset huiusmodi, nõ eum res aliqua esse hominẽ prohiberet. Aliud rursus est quod ratione separari non possit, quod si separatum sit, species interimatur, ut cum dicimus inesse homini, ut solus numerare possit, uel geometriam discere: quod si hæc possibilitas ab homine seiungitur, homo ipse non permanet. Sed hæ non statim earum differentiarum sunt, quæ in substantia insunt. nam non iccirco homo est, quoniam hæc facere potest, sed quoniam rationalis est, atque mortalis. Hæ igitur differentiæ, per quas species constitit; ipsæ & in definitione speciei, ut hominis, & in generis eius diuisione, quod continet speciem, ut ipsum hominem; collocantur. & uniuersaliter dicendum est, quæcunq; differentiæ huiusmodi sunt, ut non modo præter has species esse non possit, sed per eas solas sit; hæ uel in diuisione generis, uel in specie definitione sumendæ sunt.

Quòd diuisio generis per opposita fieri & bimembris esse debeat. *Cap. IIII.*

QVoniam uero quædam sunt, quæ differunt, quæ contra se in diuisionibus poni non debent, ut in animali, rationale & bipes. Nullus enim dicit, animalium, alia sunt rationalia, alia duos pedes habentia, iccirco quod rationale & bipes licet differant, nulla tamen a se opppositione seiunguntur. Constat quæcunq; a se aliqua oppositione differunt, eas solas differentias sub genere positas, genus ipsum posse disiungere. Sunt autem oppositiones quattuor, aut ut contraria, ut bonum malo: aut ut habitus & priuatio ut ui-

fus & cæcitas. Quanquam fint & quædam res, in quibus discernere difficultas fit, utrum in contrariis, an priuatione & habitu eas oporteat collocari, ut funt motus, quies, fanitas ægritudo, uigilatio fomnus, lux, tenebræ. Sed hæc alias, nunc de reliquis oppofitionibus dicendum eft. Tertia oppofitio eft, quæ eft fecundum affirmationem & negationē, ut Socrates uiuit, Socrates non uiuit. Quarta, fecundum relationem, ut pater filius, dominus feruus. Secundum quas igitur harum oppofitionum quatuor diuifio generis fit, rectifsima ratione monftrandum eft. Manifeftum eft enim & oppofitiones effe quatuor, & genera & fpecies per oppofita feparari. Nunc ergo dicendum eft, fecundum quam oppofitionem harum quatuor, uel quēadmodum fpecies a genere difiungi conueniat, & prima quidem fit cōtradictionis oppofitio. Voco aūt contradictionis oppofitionem, quæ affirmatione & negatione proponitur. In hac igitur negatio per fe nullam fpeciem facit. nam cum dico, homo, uel equus, uel aliquid huiufmodi fpecies funt. Quicquid autem quis negatione protulerit, fpeciem non declarat. Non enim effe non hominem fpecies eft. omnis enim fpecies conftituit effe. Negatio uero, quicquid proponit, ab eo quod eft, effe difiungit, ut cum dico homo, quafi fit quiddam locutus fum. Cum uero, non homo; fubftantiam hominis negatione deftruxit. Sic igitur per fe caret diuifio generis in fpecies negatione. Neceffe eft autem fæpe fpeciem negatione componere, cum ea, quam fimplici nomine fpeciē uolumus afsignare, nullo uocabulo nuncupatur, ut cū dico imparium numerorum alii primi, ut tres, quinq;, feptem; alii non primi, ut nouem; & rurfus figurarū, aliæ funt rectilineæ, aliæ non rectilineæ, & colorum, alii funt albi, alii nigri, alii nec albi, nec nigri. Ergo quando nomen unum fpeciebus pofitum non eft, eas negatione proferre neceffe eft. Hoc igitur cogit interdum neceffitas, non natura. Ideoq; quoties negatione facimus fectionem, prius aut affirmatio, aut fimplex dicendum eft nomen, ut eft numerorum, alii funt primi, alii non primi. nā fi prius negatio dicta fit, tardior fit eius rei, quam proponimus, intellectus. nam cum primum dicis effe aliquos primos numeros, cum quales fint primi exemplo uel definitione docueris, quales fint nō primi, mox auditor intelligit. Sin uero e contrario feceris, aut neutrū fubito, aut tardius utrumq; cognofcet. Diuifio uero quæ propter apertifsimam generis naturam reperta eft, debet potius ad intelligibiliora deducere. Amplius quoq; prior eft affirmatio, pofterior uero negatio. Quod aūt primum eft, in diuifione quoq; primitus oportet ordinari. Neceffe eft quoq; femper finita infinitis effe priora, ut æquale inæquali, uirtutem uitiis, certum incerto, ftabile & fixum inftabili & mutabili. Sed omnia quæ aut definita parte orationis, ut affirmatione proferuntur, plus finita funt, quam aut nomen cum particula negatiua, aut tota negatio. Quare finito potius, quam infinito eft facienda diuifio. Sed fi cui per hæc quædam parietur anxietas, aut obfcuriora fint fortaffe, quam ipfe defiderat, nihil ad me cognitionem facilem pollicentem. Neque enim rudibus hæc totius artis, fed imbutis, & ulteriore pene loco progrefsis, legenda & difcenda proponimus. Qui uero huius operis, id eft dialectici ordo fit, cum de ordine peripateticæ difciplinæ mihi dicendum effet, diligenter expofui. Hæc quidem dicta funt de oppofitione, quam affirmatio & negatio conftituit. Illa uero quæ fecundum habitum priuationem fit, ipfa quoque fuperiori uidetur effe confimilis. Negat enim quodammodo priuatio habitum. fed differt, quod femper quidem poteft effe negatio: priuatio uero nō femper, fed tunc quando habere habitum pofsibile eft a hoc uero nos iam prædicamenta docuere. Quare forma quædam intelligitur effe priuatio. Non enim tantum priuat, fed etiam circa feipfam priuatum quenque difponit. Neq; enim cæcitas oculum folum priuat lumine, fed ipfa quoque fecundum fe priuatum luce difponit. cæcus enim dicitur a priuatione quodammodo, quafi difpofitus & affectus. hoc quoq; Ariftoteles teftatur in phyficis. Vnde fit, ut priuationis differentia, ad generis diuifionem frequenter utantur. fed hic quoq; eodem modo, ficut in contradictione faciendum eft. Prius enim ponendus eft habitus, qui eft affirmationi confimilis, poft uero priuatio, quæ negationi. Aliquoties tamen priuationes quædam habitus uocabulo proferuntur, ut orbus, cæcus, uidius. Aliquoties in particula priuationis, ut cum dicimus finitum infinitum, æquale inæquale. Sed in his æquale, & finitum in diuifione ponenda funt prima, priuationes uero fecundæ. Ac de oppofitione quidem priuationis & habitus hæc dicta fufficiant. Contrariorū uero oppofitio dubitatur fortaffe, an fecundum priuationem & habitum effe uideatur, ut album & nigrum: an album quidē priuatio nigri fit, nigrū uero albi. Sed hæc alias. Nunc aūt ita tractandum eft, tanquā fi fit aliud oppofitionis genus, ficut eft in prædicamentis ab ipfo quoq; Ariftotele difpofitum. In contrariis aūt generum multa diuifio eft. Fere enim cunctas differentias in contraria deducimus. fed quoniam contrariorum alia funt medio carentia, alia mediata: ita quoque diuifio facienda eft, ut colorū, alia funt nigra, alia funt alba, alia neutra. Fieret autem omnis definitio, omnisq; diuifio duobus terminis, nifi (ut fupra dictum eft) indigentia, quæ fæpe exiftit in nomine, prohiberet. Quo autem modo utræq; duobus terminis fierent, erit manifeftum hoc modo. Cum enim dicimus animaliū, alia rationalia funt, alia rationalia: animal rationale ad hominis definitionem tendit. Sed quoniam animalis rationalis unum nomen non eft, ponamus ei nomen a. literam. Rurfus a. literæ, quod eft animal rationale, alia mortalia funt, alia immortalia. Volentes igitur definitionem hominis reddere, dicemus, homo eft a. litera mortalis. nam fi hominis definitio eft, animal rationale mortale: animal uero rationale per a. literam fignificatur. idē fentit a. mortale, tanquam fi diceretur, animal rationale mortale a. enim (ut dictū eft) animal rationale fignificat. Sic ergo a. litera & mortali, duobus terminis facta eft hominis definitio. Quod fi reperirentur in omnibus quoque nomina, duobus terminis femper tota fieret definitio. Diuifio quoq; nominibus pofitis, quoniā femper in duos terminos fecatur, manifeftum eft, fiquis generi & differentiæ cum deeft nomen, imponat, ut cum dicimus. Figurarū quæ funt trilateræ, aliæ funt æquilateræ, aliæ duo latera habentes æqualia, aliæ totæ inæquales funt. Trina igitur diuifio ifta, fi fic proferretur, fieret duplex. Figurarū quæ funt trilateræ, aliæ funt æquales, aliæ inæquales. Inæqualium, aliæ funt duo latera tantum æqua habentes, aliæ ita inæqualia, id eft omnia. & cum dicimus rerum omniū, alia funt bona, alia fūt mala, alia indifferentia, quæ fcilicet neq; bona, neque mala funt. fi ita diceretur, gemina diuifio proueniret. Rerum omnium, aliæ funt differentia, alia indifferentia. Differentium, alia funt bona, alia mala. Ita ergo diuifio omnis in gemina fecaretur, fi fpeciebus & differentiis uocabula nō deefsent. Quartam uero oppofitionem diximus, quæ eft fecundū ad aliquid, ut pater, filius dominus, feruus: duplex, medium: fenfibile, fenfus. Hæc igitur nullam habent fubftantialem differentiam, quia a fe difcrepent: immo potius habent huiufmodi cognationem, qua ad fe inuicem referuntur, ac fine fe effe non pofsint. Non eft ergo generis in relatiuas partes facienda diuifio, fed tota huiufmodi fectio a genere feparanda eft. Neque enim hominis eft fpecies feruus aut dominus, nec numeri medium aut duplum. Cum igitur quatuor fint differentiæ oppofitionum, affirmationis & negationis, fi non neceffe eft, femper tamen relationis reiicienda eft diuifio; priuationis & habitus, & contrariorum fumendæ. Maxime autem contrarietas in differentiis ponenda eft, nec non etiam priuatio: idcirco quoniam quiddam contra habitum contrarium uidetur opponi, ut eft finitum & infinitum. Quanquam enim priuatio fit infinitum, tamen contrarii imaginatione formatur. eft quædam nanque (ut dictum eft) forma.

Diuifionis præcepta, & quod idem genus multis diuifionibus pofsit diuidi. *Cap. V.*

DIgnum uero inquifitu eft, utrum in fpecies, an in differentias recte genera diuidantur. Definitio nanque diui-

sionis generis est in species proximas distributio. Oportet igitur secundũ naturã diuisionis, i. secundũ definitionẽ, in proprias species semper fieri generis disgregationem. Sed hoc interdũ fieri nequit propter eam, quã supra reddidimus causam. Mulus. n. speciebus posita nõ sunt nomina. Atque ideo, quoniã quædã sunt prima genera, quędã ultima, quædã media: primũ quidẽ ut substantia, ultimum, ut animal, medium ut corpus: corpus nanque animalis genus est, substantia corporis; quemadmodũ neque super substantiam quicquam inueniri potest, quod generis loco ualeat collocari, sic neque sub animali: homo nanque species, non genus est. Quare anguior uidebitur in species diuisio, si indigentia nominũ nõ sit. quòd si his nominibus non abundamus, prima genera usque ad ultima conuenit in differentias separare. Hoc autẽ fit hoc modo, ut primum genus in suas differentias disgregemus non in posterioris: & rursus posterius in suas, sed non in posterioris. Neque enim eædem sunt differentiæ corporis, quæ animalis. Siquis enim dicat: substãtiæ aliud est corporale, aliud incorporale; recte diuisionem fecerit: hæ nanque differentiæ propriæ substantiæ sunt. Siquis uero sic dicat, substantiarum alia sunt animata, alia inanimata, hic non recte substantiam differentiis segregauit. Corporis nanque differentiæ hæ sunt, non substantiæ, idest secundi generis, non primi. Quare manifestum est secundum proprias differentias, non secundum posterioris generis, priorum generum diuisionem esse faciendam. Quoties autem genus aut in differentias, aut in species soluitur, post diuisionem factam mox definitiones, aut exempla subdenda sunt. Sed siquis definitionibus non abundat, satis est exempla subiicere, ut cum dicimus, corporum, alia sunt animata, subiiciamus, ut homines uel feræ: alia inanimata, ut lapides. Oportet autem diuisionem quoq; sicut terminũ, neq; diminutam esse, neq; superfluam. nam neq; plures species quam, quæ sub genere sunt oportet apponi, neq; pauciores, ut in seipsam diuisio, sicut terminus conuertatur. cõuertitur enim terminus sic: uirtus, est mentis habitus optimus. Rursus, mentis habitus optimus, uirtus est: sic etiã diuisio. omne enim proprium genus, est aliquid eorum, quę sunt species. Rursus, quælibet species, propriũ genus est. Fit autẽ generis eiusdẽ diuisio multipliciter, ut omnium corporum, & quæcunque sunt alicuius magnitudinis: Sicut enim circulũ in semicirculos, & in eos quos græci uocãt τομεῖς, nos diuisiones possumus dicere, distribuimus: & tetragonum, alias ducta per angulum diametro, in triangula: alias in parallelogrammata, alias in tetragona separamus. Ita quoq; genus, ut cũ dicimus, numerorum alii sunt pares, alii impares: & rursus, alii primi, alii non primi: & triangulorũ, alia sunt æquilatera, alia duo sola latera æqualia habentia, alia totis inæqualia lateribus: & rursus triangulorum alia sunt rectiangula, alia acutos habentia tres angulos, alia obtusi unius. Sic igitur generis unius fit diuisio multiplex. Illud autẽ scire perutile est, quoniã genus una quodãmodo multarum specierum similitudo est, quæ earum omnium conuenientiam substantialem monstret, atque ideo collectiuum plurimarum specierum genus est. Diiunctiuæ uero unius generis species sunt, quæ quoniam differentiis informantur (ut dictum est) iccirco sub uno genere minus duabus speciebus esse nõ possunt. omnis enim differentia in differentiũ pluralitate consistit. Sed de diuisione generis & speciei per plura dicta sunt.

De arte definiendi speciem, sumpta ex diuisione generis, Cap. VI.

Hane igitur insistentibus uiam promptior per diuisionẽ generis ad speciei definitionẽ facultas aperitur. Oportet autem non solum quas ad definitionẽ sumamus differentias addiscere, sed ipsius definitionis artẽ diligentissima cognitione complecti. Et illud quidem, an ulla possit definitio demonstrari, & quemadmodum per demonstrationem ualeat inueniri, & quæcunq; de ea subtilius in postremis analyticis ab Aristotele tractata sunt, prætermittam. Solam tantum exequar definiendi regulam. Rerũ enim aliæ sunt superiores, aliæ inferiores, aliæ mediæ. Superiores quidem definitio nulla complectitur, iccirco quod earũ superiora genera inueniri non possunt. Porro autem inferiores ut sunt indiuidua, ipsa quoq; specificis differentiis carent. Quocirca ipsa quoq; a definitione seclusa sunt. Mediæ igitur, quæ & habent genera, & de aliis uel generibus, uel speciebus, uel indiuiduis prædicantur, sub definitione cadere possunt. Data igitur huiusmodi specie, quæ & genus habeat, & de posterioribus prædicetur, primo eius sumo genus, & illius generis differentiis diuido, & adiungo differentiã generi, & uideo nũ illa differentia iuncta cũ genere, æqualis possit esse cum ea specie, quam circumscribendã definitione suscepi. q si minor fuerit species, illam rursus differentiam, quam dudum cũ genere posueramus, quasi genus ponimus, eamq; in alias suas differentias separamus. & rursus has duas differentias superiori generis coniungimus: & si æquauit speciem, definitio speciei esse dicetur: si minus fuerit, secundam differentiã rursus in alia separamus. Quas omnes coniungimus cum genere, & rursus speculamur, si omnes differentiæ cũ genere illi æquales sint speciei, quæ definitur, & postremo toties differẽtias differentiis distribuimus, usq; dum omnes iunctæ generi speciem æquali definitione describant. Huius autem rei clariorem facient exempla notitiam, hoc modo. Sit enim nobis propositum definire nomen, uocabulum nominis de pluribus nominibus prædicatur, & quodam modo species est continens sub se indiuidua. Definio ergo nomẽ sic, sumo eius genus, quod est uox, & illud ita diuido, uocũ aliæ sunt significatiuæ, aliæ uero minime. uox non significatiua nihil ad nomen: etenim nomen significat. Sumo ergo differentiã, quæ est significatiua, & iungo cum genere, idest cum uoce, & dico, uox significatiua. & tunc respicio utrũ genus hoc & differentia nomini sint æqualia. Sed nondum sunt æqualia, potest enim uox significatiua esse, & non esse nomen. Sunt enim quędam uoces, quæ dolorem aliasq; animi passiones designant naturaliter, quæ nomina nõ sunt, ut interiectiones. rursus ipsam uocem significatiuã in alias differentias diuido: uocũ significatiuarũ, aliæ sunt secundũ positionẽ hominum, aliæ naturaliter. & uox quidem significans naturaliter nihil ad nomen, uox uero significans secundum positionem hominum, nomini congruit. Quocirca has duas differentias, significatiuam, & secundum positionem, iungo cum uoce, idest cum genere, & dico Nomen est uox significatiua secundum placitum. Sed rursus mihi non æquatur ad nomen. Sunt nanque & uerba uoces significatiuæ & secundum positionem. Non igitur solius nominis definitio est. Distribuo iterum differentiam, quæ est secundum positionem, & dico. Secundum positionem uocum significatiuarum, aliæ cum tempore, aliæ sine tempore, & differentia quidem cum tempore nomini non coniungitur, iccirco quod uerborum est consignificare tempora, nominum uero minime. Restat ergo, ut congruat illa differentia quæ est, sine tempore. Iungo igitur has tres differentias generi, & dico, Nomẽ est uox significatiua ad placitum sine tempore. Sed rursus mihi non plena conclusio definitionis occurrit: potest enim uox & significatiua, & secundum positionem, & sine tempore esse, & nomen non esse unum, sed nomina iuncta, quæ est oratio. ut, Socrates cum Platone & discipulis, & quanquam imperfecta quidem sit hæc oratio, tamen est oratio. Quocirca ultima differentia quæ est sine tempore, aliis item differentiis diuidenda est, & dicemus, uocum significatiuarum secundum positionem sine tempore, aliæ sunt quarum pars extra aliquid significat, hoc pertinet ad orationem: aliæ quarum pars extra nihil significat, hoc pertinet ad nomen. Nominis enim pars nihil extra designat. Fit ergo definitio sic, Nomen est uox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars extra significatiue separata. Vides ne igitur quam recta definitio constituta sit? nam quod diximus uocem, a cæteris sonis nomen disiungi: quod significatiuam apposui, nomen ab non significatiuis uocibus separaui: quod secundum placitum, & sine tẽpore, ab naturaliter significatiuis uocibus, & a uerbis proprietas nominis disiuncta est: quod eius partes

tes extra nihil significare proposui, ab oratione disiunxi, cuius partes aliquid separatæ extra significant: unde fit, ut quodcunq; nomen fuerit, illa definitione claudatur; & ubicunq; hæc oratio definitionis aptabitur, illud esse nomen nõ dubites. Illud quoq; dicendum est, quod genus in diuisione totũ est, in definitione pars: & sic est definitio, quasi partes totum quoddã coniungant: sic est diuisio, quasi totũ soluatur in partes: & est similis diuisio generis, totius diuisioni; definitio, totius compositioni. nanq; in diuisione generis, animal totum est hominis. intra se enim cõplectitur hominẽ. In definitione uero pars est: species nanq; genus differentiis iunctum cõponit, ut cum dico, animalium, alia sunt rationalia, alia irrationalia: & rursus rationaliũ, alia sunt mortalia, alia immortalia: animal rationale totũ est, & rursus rationale, mortalis, & hæc tria sunt hominis. Si uero in definitione dicam, homo est animal rationale mortale, tria hæc unũ hominum coniungunt. Quocirca pars ipsius hominis & genus, & differentia reperitur. Sic ergo in diuisione genus est totũ, species pars. Eodem quoq; modo, differentiæ totũ sunt, species in quas ille diuiduntur, partes sunt. In definitione uero & genus & differentiæ, partes sunt: Definita uero species totum. sed hæc hactenus.

De diuisione totius in partes. *Cap. VII.*

NVnc de ea diuisione dicamus quæ est totius in partes. Hæc enim erat secunda diuisio post generis diuisionem. Quod enim dicimus totum, multipliciter significamus. Totum nanq; est quod continuũ est, ut corpus, uel linea, uel aliquid huiusmodi. Dicimus quoq; totũ quod continuum nõ est, ut totum gregem, uel totum populũ, uel totũ exercitum. Dicimus quoq; totum quod uniuersale est, ut hominem, uel equum. Hi enim sunt toti suarũ partium, idest hominũ, uel equorum, unde & particularem unumquemq; hominem dicimus. Dicitur quoq; totum, quod ex quibusdã uirtutibus constat: ut animæ alia est potentia sapiendi, alia sentiendi, alia uegetandi, & hæ partes sunt, non species. Tot igitur modis cũ totum dicatur, facienda est totius diuisio, primo quidem si continuum fuerit, in eas partes, ex quibus ipsum totũ constãter perspicitur. Aliter.n. diuisio nõ fit. Hominis enim corpus ita in partes suas diuides, in caput, manus, thoracem, & pedes, & si quo alio modo secundum proprias partes fit recta diuisio. Quorum autem multiplex est compositio, multiplex etiam est diuisio, ut animal separatur quidem in partes eas, quæ sibi similes habẽt partes, in carnes & ossa, rursus in eas quæ similes sibi non habent partes, in manus & pedes. Eodem quoque modo & nauis & domus. Librum quoque in uersus, atq; hos in sermones, hos autem in syllabas, syllabas in literas soluimus. Ita fit ut syllabæ, & literæ, & nomina, & uersus, partes quædam totius libri esse uideantur, alio tamen modo acceptæ: nõ enim omnes partes totius, sed partes partium sunt. Oportet autem nõ omnia speculari, quasi actu diuidantur, sed quasi animo & ratione: ut uinum aquæ mistum diuidimus in uina aquæ mista, hæc actu: diuidimus etiam in uinum & aquam, ex quibus mistum est, hac ratione. Hæc enim iam mista actu separari non possunt. Fit etiam totius diuisio in materiam atq; formam, aliter enim constat statua ex partibus suis, aliter ex materia & forma, idest ex ære & specie. Similiter autem etiam illa tota diuidenda sunt, quæ cõtinua nõ sunt. Eodẽ quoque modo & ea quæ sunt uniuersalia, ut hominum, alii sunt in Europa, alii in Africa, alii in Asia. Eius quoque totius, quod ex uirtutibus constat, hoc modo facienda est diuisio. Animæ alia pars est in uirgultis, alia in animalibus: Et rursus, eius quæ est in animalibus, alia rationalis, alia sensibilis est. Et rursus hæc aliis subdiuisionibus dissipantur. Sed non est anima horum genus, sed totum: partes enim hæ animæ sunt, sed nõ ut in quantitate, sed ut in aliqua potestate & uirtute. Ex his enim potentiis substantia animæ iungitur: unde fit, ut quiddam simile habeat huiusmodi diuisio, & generis & totius diuisionis. nam quod, si quælibet pars eius fuerit, animæ prædicatio eam sequitur, ad generis diuisionem refertur, cuius ubicunq; species fuerit, ipsum mox consequitur genus, q̃ autem non omnis anima omnibus partibus iungitur, sed aliis alia, hoc ad totius naturam referri necesse est.

De diuisione uocis in significationes. *Cap. VIII.*

REstat igitur ut de uocis in significationes diuisione tractemus. Fit autem uocis diuisio tribus modis. Diuiditur.n. in significationes plures, ut æquiuoca uel ambigua. Plures enim res unum nomen significat: ut canis. Plures rursus una oratio, ut cũ dico, Græcos uicisse Troianos. Alio autẽ modo secundũ modum, hæc enim plura non significat, sed multis modis. ut cũ dicimus infinitũ, unam rem quidem significat, cuius terminus inueniri nõ possit. Sed hoc dicimus, aut secundum mensuram, aut secundum multitudinẽ, aut secundũ speciem: secundum mensurã, ut est infinitũ esse mũdum, magnitudine enim eum dicimus infinitum: secundũ multitudinem, ut est infinitam esse corporum diuisionem, infinitam nanq; diuisionum multitudinem significamus: Rursus secundum speciem, ut infinitas dicimus figuras. Infinitæ enim sunt species figurarum. Dicimus etiam infinitum aliquid secundum tempus, ut Infinitum dicimus mundum, cuius terminus secundum tempus inueniri non possit. Eodem quoque modo infinitum dicimus deum, cuius sempiternæ uitæ terminus inueniri secundum tempus non possit. Sic igitur hæc uox non plura significat secundum se, sed multimode de singulis prædicatur, unum tamen ipsa significãs. Alius uero modus secundum determinationem. quoties enim sine determinatione dicitur uox ulla, facit in intellectu dubitationem, ut est homo. hæc enim uox multa significat. Nulla enim definitione conclusa audientis intelligentia, multis raptatur fluctibus, erroribusq; traducitur. Quod enim quisque auditor intelligat, ubi id quod dicens loquitur, nulla determinatione concludit. Nisi enim quis ita definiat dicens. omnis homo ambulat, aut certe, quidam homo ambulat, & hunc nomine, si ita contingit, designet, intellectus audientis quod rationabiliter intelligat, nõ habet. Sunt etiam aliæ determinationes, ut siquis dicat, det mihi quod dare debet, nullus intelligit nisi intellectus & certa ratio determinationis addatur. uel siquis dicat, ad me ueni, quo ueniat, uel quando ueniat, nisi determinatione non cognoscitur. Est autem omnia quidem ambiguum dubitabile, non omne tamen dubitabile est ambiguum. Hæc enim quæ dicta sunt, dubitabilia quidem sunt, non tamẽ ambigua. In ambiguis enim utraq; auditor rationabiliter seipsũ intellexisse arbitratur. ut cum quis dicit, audio Græcos uicisse Troianos, unus putat q̃ Græci Troianos uicerint; alius q̃ Troiani Græcos, & hæc uterq; dicentis ipsius sermonibus rationabiliter intelligit. Cum aũt dico, da mihi, quod dare debes, nullus ex ipsis sermonibus rationabiliter auditor intelligit. Quod.n. ego non dixi, ille potius suspicabitur, quam aliqua ratione id quod a me prolatũ non est, perspicaciter uideat. Tot igitur modis cum uocis diuisio fiat, aut per significantias, aut per modũ significationum, aut per determinationes: in his, quæ secundum significantiam diuiduntur, non solum diuidendæ sunt significationes, sed etiam diuersas res esse, quæ significantur definitiones, demonstrandum est. Aristoteles enim hoc in topicis diligenter præcepit, ut in his, quæ dicuntur bona, alia sunt bona, ut ea quæ boni retinent qualitatem, alia quæ ipsa quidem nulla qualitate dicuntur, sed quod bonam rem faciunt, iccirco bona dicuntur. Oportet autem maxime exercere hanc artem, ut ipse Aristoteles ait, contra sophisticas importunitates. Si enim nulla subiecta sit res quam significat uox, designatiua esse non dicitur: sin uero una res sit quã significat, uox dicitur simplex; quod si plures multiplex, idest multa significans. Diuidenda igitur hæc recte sunt, ne in aliquo syllogismo capiamur. Sin uero amphibola oratio est, idest ambigua, euenit ut aliquoties utroq; modo possibilia sint quæ significantur, ut id quod superius dixi, potuit enim fieri ut Græci uincerẽt Troianos, & Troiani Græcos superarent. Sunt uero alia, quæ impossibilia

sunt

sunt, ut cum dico, hominem comedere panem, significat quidem quod homo comedat panem, rursus quod panis hominem, sed hoc impossibile est. ergo quoties ad contentionem uenitur, diuidenda possibilia & impossibilia sunt: quoties ad ueritatem, sola possibilia dicenda, impossibilia relinquẽda sunt. Quoniam uero plures sunt species plura significantium uocum: dicendum est, quod aliæ in particula, multiplicitatis significationem habent, aliæ in tota oratione. Et earum quæ in particula habent, pars ipsa æquiuoca dicitur. tota uero ipsa oratio, secundum æquiuocationẽ multiplex. Illa uero quę in oratione tota significationis multiplicitatem retinet (ut supra dictum est) ambigua nuncupatur. Diuiduntur autem significationes æquiuocorum, & secundum æquiuocationem unius particulæ orationum, definitione, ut cum dico, homo uiuit, & intelligitur φ uerus, & pictus. Diuiditur autẽ hoc modo, animal rationale mortale uiuit, quod uerum est: animalis rationalis mortalis assimulatio uiuit, quod falsum est. Diuiditur etiam qualibet adiectione, quæ determinet, uel generis, uel numeri, uel alicuius articuli, ut cum dico, Canna Romanorum sanguine sorduit, & calamum demonstrat, & fluuium: sed diuidimus sic, articulo quidem ut dicamus, hic Canna Romanorum sanguine sorduit, genere uero, ut Canna Romanorum plenus sanguine fuit: numero autem, ut Canna Romanorũ sanguine creuit, non cannæ. In illo enim singularis tantum est, in isto pluralis etiam. Et de aliis quidem eodem modo: Sunt autem alia secundum accentum, aliam secũdum orthographiam. Secundum accentum quidem, ut pone, ponè. Secundum orthographiam, ut queror, & quæror, ab inquisitione, & querela. Et rursus hæc secundum orthographiam ipsam diuiduntur, & secundum actionẽ & passionẽ: quòd quæror ab inquisitione passiuum est, queror autem a querela, agentis est. Ambiguarum uero orationum faciẽda est diuisio: aut per adiectionem, ut audio Troianos uinci, græcos uicisse, aut per diminutionem, aut audio græcos uicisse: aut per diuisionẽ ut græci uicerũt, Troiani uicti sunt: aut per aliquã transmutationẽ, ut cum dicitur, audio Troianos uicisse græcos, ita dicamus: Audio quòd græci uicerint Troianos. hæc enim ambiguitas quolibet eorum modo soluitur. Non tamen ita diuidenda est omnis uocum significatio tanquam generis. In genere enim omnes species enumerantur, in ambiguitate uero tantæ sufficiunt, quantæ ad eum sermonẽ possunt esse utiles, quem alterutra necit oratio. Ac de uocis quidem diuisione sufficienter dictum est. Est autem & de generis, totiusq; diuisione propositum, atque expeditum. Quare de omnibus secundum se partitionibus diligentissime pertractum est.

De diuisionibus per accidens. *Cap. IX.*

NVnc de his diuisionibus dicemus, quæ per accidens fiunt. Harum autem commune præceptum est, quicquid ipsorum diuiditur, in opposita disgregari, ut cum subiectum in accidentia diuidimus, non dicimus corporum alia sunt alba, alia dulcia, quæ opposita non sunt, sed corporum alia sunt alba, alia nigra, alia neutra. Eodem quoque modo in aliis secundum accidens diuisionibus diuidendum est; atque illud maxime perspiciendum est, ne quid ultra dicatur, aut minus, sicut fit in generis diuisione. Non enim oportet relinqui aliquod accidens ex eadem oppositione, quod subiecto illi inest, quod non in diuisione dicatur: neq; uero addi aliquid, quod subiecto inesse non possit. Posterior quidem peripateticæ secta prudentiæ differentias diuisionum diligentissima ratione perspexit; & per se diuisionem, ab ea quæ est secundum accidens, ipsasq; inter se, disiunxit ac distribuit. Antiquiores autem indifferenter, & accidente pro genere, & accidẽtibus pro speciebus, aut differentiis utebantur. Unde nobis peropportuna utilitas uisa est, & communitiones harum diuisionũ prodere, & eas propriis differentiis disgregare. Ac de diuisione quidem omni quantum introductionis breuitas patiebatur, diligenter expressimus,

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE DEFINITIONE.

Definitionis necessitas, & definitio, & usus. *Cap. I.*

Icendi ac disputãdi prima semper oratio est, etiam dialecticis auctoribus, & ipso M. Tullio sæpius admonente, quæ dicitur definitio. Quippe cum in certamẽ cõtentionemq; nihil possit (quod tamen in dictione cõsistat) aliquando deduci, nisi de quo futura pugna est, prius fuerit definitione ita defixum, ut possit inter utrunq; qui inituri sunt eam litem, esse manifestum quid sit illud, de quo in futura quæstione tractabitur: unde non solũ commoditatis genere perspicienda est uirtus definiendi, quia per hanc orationem res semper euoluitur, & φ illa sit, quæ illud de quo quæritur, explicat: uerum etiã φ principalis semper adhibita, maximum lumẽ & manifestum parit rei, quæ in contrarium deducta, habet quæstionẽ. Etenim si uerba, aut nota omnibus extitissent, aut unam significantiam sui semper tenerent, & non ambiguo uel obscuro dicto audientis fallerent, & loquentes sub diuersa interpretatione deciperẽt: omnino definitio necessaria minime crederetur. At cum nomina rebus imposita, uocesq; singulæ per æstimationem eius, qui ita res appellandas esse censeuit, ita sint institutæ, & ita arte compositæ, ut nota quadam, in rerum significationem, non aperta declaratione ducerent audientes: necessarium admodum arbitror, nosse quid sit definitio. quibusque speciebus, ac partibus compleatur; ut facillime & eam rem quam declarat, possit ostendere. & tollat cognitis modis, in dicendo, sua uarietate fastidium. Ac prius eiusdem ipsius, ut ordinem per præcepta seruare uideamur, definitionis adhibenda est definitio. Definitio est (ut M. Tullius in topicis ait) oratio quæ id quod definit, explicat quid sit. Hoc ita patet, & ita intelligi necesse est, ut & in quo genere sit definitio, declarandum esse uideatur; & quid comprehendat, & quemadmodum perfecte eadem definitio definita est. Nomina uel uoces interdũ res significant, interdũ facta, interdum singula dicta, interdũ orationes: & quanquã his omnibus factis, ac dictis, & orationibus genus uideatur esse, quod dicimus res, tamẽ proprio nomine & certa significatione aliud esse uidetur quam factum, aliud quam dictum singulare atq; unicum, aliud quam oratio. Ergo definitio non facti uox est, non rei alicuius, aut corporalis, aut incorporalis, sed est oratio. Etenim talis dictio, quæ exprimit quid sit id de quo quæritur, sine dubio appellatur oratio: ut oratio est exordium, & narratio, & cætera q̃ partes orationis esse dicimus, ita ergo & definitio oratio est. Sed quoniam hoc generale nomen est, quod uti dicimus, cõuenit etiam expositioni, narrationi, inuocationi, precationi, cæterisq; singulis, quæ utiq; orationes esse dicuntur, ut id qđ generaliter appositum est, possit ad id deduci de quo quæritur, adiecta est species. Quærebamus enim quid esset definitio, ad quã rem declarandã M. Tullius adiecit, quæ id quod definit, explicat quid sit, talis oratio non nisi definitio est. nã narratio oratio quidem est, quæ non explicat quod definit, sed quod gestũ est. & item aliæ singulæ orationes in suis officiis actionibusq; constitutæ, aliud sunt, quam ista oratio, quæ id quod definit, explicat quid sit: ita adiecta est species, ut eum genus supra sit oratio, species sit, quæ id quod definit, postremo tamen adiunctum sit, quo certius id & magis proprie declaret quod dictum est, explicat quid sit. Sunt enim aliæ orationes, quæ explicant magis quale quid sit, aut quantum sit. At uero hæc nihil horum, sed tantum

quid

quid sit explicat: diuersa est enim in ista partitione cognitio: quippe cum aliud sit, scire quale sit, & quid sit explicare: Hoc enim in percipienda re substantia continetur, illud in qualitate noscenda. & hæc quidem Ciceronis fit adhibita definitio. Nos tamen apertius idipsum quid sit definitio, nostra explanatione faciamus. Omne quod demonstratur oratione, aut an sit, aut quid sit, aut quale sit ostenditur. sed cum adhibetur oratio ad declarationem rei alicuius an sit, non est definitio. Item cum quale sit aliquid oratione monstratur, pari modo definitio non erit. Cum uero quid sit ostenditur, quod medium est inter an sit, & quale sit. Ita scilicet medium, ut an sit, nulla iam sit dubitatio. Item quale sit, nō eius qui requirit, sed qui definit, scit in scientia collocatum. Medium inquam hoc genus, quod ostendit idipsum de quo quæritur, quid sit; definitio nuncupatur. Omnis definitio in quæstione rem habet incertam. Omnis res, si certa est, definitione non eget: si incerta est, neque res est, quærit definitione monstrari. Omnis enim res, si modo iam res est, quemadmodum diximus, certa est. Cum uero iam certa est, & qualitates suas habeat, quibus eum facile comprehēditur, facile quid sit agnoscitur. Nunquam enim quid sit intelligi potest, nisi quale sit fuerit comprehensum. Omnis definitio aut probandæ rei causa, aut si res in quæstione uersatur, augendæ, aut, si uel apud aduersarium, uel apud auditorē quęlibet iam nota res est, confirmandæ assumitur. Nihilominus tamen definitio, ut res eadem quæ nota est; & certa, & fixa teneatur, adhibetur.

Definitionis diuisio in dialecticam, & rhetoricam; & huius in captiosam & collatitiam *Cap. II.*

OMnis definitio, aut rhetorica est oratio, aut dialectica. si est rhetorica, originem ex contentione suscipiens, per rei de qua quæritur partes, in suas se diuidet, nec in unius tractatu a suis rebus tota consistet, ut, cum uniuscuiusque rei plena & certa perfectio nota sit; cunctas per partes sibi eandem distribuant dicta certantium. Sepulturæ uiolationem, rem etiam certam plenamque & perfectam retinemus, cum in eruto sepulchro est etiam animus & factum uiolantis, ut studio eruendi & profanandi manes hoc quispiam uideatur aggressus. Ergo uti diximus, uiolatio sepulturæ cōstat & animo & facto: plenaq; ipsa res est uiolati sepulchri ex his duobus. Aperuit sepulcrum quidam ut auferret ornamenta. idem sepulchri uiolati reus in iudiciū deuocatur, sine dubio definitiuam orationem & contentionem exprimentem, quid sit uiolatio sepulturæ, necessario causa desiderat. sed singulis partibus totius facti ac pleni, utuntur oratores, ut sepulturæ uiolationem ponat unus, quod apertum sit sepulcrum: contra alius, sepulturæ uiolatione dicat in animo contineri. Ita existit definitiuæ orationis istæ tractatus, ut cum totum quod agnoscitur in sepulturæ uiolatione, per partes suas fuerit distributum, easq; partes oratores singuli tenuerint, contendendi genere, definitione uti uideantur. Sed non recte dicitur huiusmodi definitio, cum non sit certa, non plena, non integra, nisi cum totum quicquid ipsius rei est de qua quæritur, exprimens quid sit, oratio declararit: uerum hæc captiosa & falsa est, non certa rhetorum definitio. Est alia etiam, quæ rhetoribus accommodata cognoscitur, quæ longe a uirtute definiendi plenissime separatur, quæ per collationem non quid sit ostendit, sed hoc esse a simili, cum aliud sit, oratione concludit. ut cum quæritur quid sit accipere, utique re propria, uera, certa, nihil aliud est nisi propria manu aliquid ab aliquo oblatū sumere. Per collationem M. Tullius definit pecunias accepisse Verrem, cum comites, socii, ministriq; pecunias acceperit. Comites illi, inquit, tui, manus erant tuæ. Item in alio exemplo, cum quæritur quid sit inimicus; dicimus inimicum esse eū, qui aliquid mali molitus sit: hac Cicero collatione utens dicit. Inimicus est qui facit contra omnium rem, uoluntatem, honorem, dignitatem. Ex quibus colligimus huiusmodi definitiones cōtentioni oratorū maxime conuenire, longe tamen a uirtute definitionis esse discretas.

Rhetoricæ definitionis tractatio. *Cap. III.*

SEd hæ definitiones, quæ oratoribus aptæ sunt & poetis, sui explicatione in oratione certum ordinem continent. De qua re præcepta sunt in rhetoricis a M. Tullio cōstituta, ita ut omnis definitio, hoc est oratio quæ explicat, de quo quæritur quid sit, his mēbris partibusq; teneatur. primū uti breuiter id de quo quæritur quid sit, oratio nostra cōtineat, & hæc appellatur definitio: deinde eius definitionis supponatur approbatio, qua illud ostendimus: ut idipsum quod breuiter in definitione posuimus, ita esse argumentorum rationibus approbemus: deinde tertio loco inducimus deductionē eiusdem definitionis in eam speciē de qua quæstio est, & de qua iudicium est constitutum. ut cū generaliter rē definierimus, & ita esse de quo quæritur dixerimus, & postea per approbationē cōstituerimus uerum esse quod definimus. tertio loco ostendamus hoc esse quod gestū est, uel id esse de quo quæritur, quæ orationis pars appellatur deductio generis ad speciē. Quarto loco in oratione nostra ponemus destructionē definitionis aduersæ partis, hoc est, uti quemadmodum aduersarii definierint, idipsum de quo supra definitionē constituimus, proponamus: eamq; aduersariorū definitionē, uitiosam esse doceamus, quæ quemadmodū uitiosa sit, postea declarabimus. Habet enim partes suas certas, integras, de quibus nunc dicere supersedemus. Est definitio inimicitiarū apud M. Tulliū breuis, ita collocata. An tu maiores inimicitias putas esse, quā contrarias hominum uoluntates, & dissimilia studia? hæc uti diximus definitio rhetorica est, & breuiter oratio conclusa quid sint inimicitię. Post quam definitionem adhibetur approbatio. Fidem ac religionem sanctissimā in uita qui putat, potest ne ei nō inimicus esse qui fana spoliauerit omnia? deinceps reliqua quę sequuntur. In quo quidem illud animaduertere licet, posse coniungi & approbationē definitionis, & deductionē definitionis in speciem. Nanq; hic M. Tullius inimicitias esse cōtraria studia & dissimiles uoluntates approbat ita, ut speciē ipsam, de qua quærebatur, factā uerbis includat. potuit enim approbatio fieri, illas esse inimicitias quæ contrarias continent uoluntates, & in rationibus supponendis talis dictio componi, cum fidem alius seruet, infidelis sit alius, nulla dubitatio est, quin tali animo prout inter se affecti, inimici esse credantur. Item religioso uiro irreligiosus inimicus est. Alia ergo, si ex diuersis studiis & uoluntatibus supposita dicerentur, sola esset approbatio, non etiam deductio generis in speciem: at cum nunc ita nectitur dictio, fidem sanctissimam in uita qui putat, religionem colendam esse existimat, is sine dubio inimicus est ei qui fana spoliauit, omnia templa uiolauit, delubra polluit. Hic etiam Verris idem factum, de quo quæritur ita specialiter continetur, & includitur, ut simul cum approbatione & deductione generis in speciem, clausum teneatur, post adiungitur, ut diximus, destructio definitionis aduersæ partis, sed per concessionem dissimilium. an si cōtra rem meam fecisset iniuriam aliquis, iure ei me inimicum esse profiterer? Ponamus igitur aduersæ partis definitionem talem. Inimicitiæ sunt, cum contra rem meam, aut fecit aliquis, aut dixit iniuriam. Hanc definitionem sic destruit M. Tullius, ut concesso eo, quod ita est definitum, nihilominus & alio modo sint inimicitiæ, cū aliquis faciat contra omnium rem, honorem, & dignitatē. Talis igitur semper circa rhetoricam definitionē, per membra quatuor texitur oratio, ut sit definitio approbatio definitionis, deductio definitionis ad speciem, deinde postrema destructio definitionis partis aduersæ, sed hæc apta rhetoricis, non etiam philosophis esse uidetur.

De dialectica definitione quæ sola substantialis nominatur, ex genere & differentiis composita. *Cap. IIII.*

ILla autem quæ philosophorum propria est, etiam oratoribus conuenit; eamq; sibi, & ad materiam suam, & ad propriæ ornamentum dictionis, adiungit orator. Omnia enim recte orator exprimit, quæ sunt in dicēdo philosophorum.

rum. nam & uero utitur argumento, quod est philosophorum proprium; utitur etiam necessario. At contra philosophus in disputationibus propriis, rhetorum cuncta condemnat: neque enim adiungit aliquando signum, neq; quod credibile dicitur, & omne probabile penitus a uirtute sui sermonis excludit. Ergo definitio, quæ est philosophorum propria in rebus exprimendis; quæ explicat quid sit, non quale sit; quemadmodum membris suis constare debeat, exponimus. Definitiones esse principia disputandi, & supra diximus, & M. Tullius probat cum in dialogis omnibus, tum etiam in eo libro, qui Topica inscribitur: in quo docet primum argumentorum locum esse definitionem, hoc est a toto, cui loco qui appellatur a toto, necessario adhibenda est definitio, ita ut argumenti locus a toto, sit definitio. Porro, ut supra diximus, explicandi argumenti quod a toto est, dicitur definitio. Ergo præceptis & dialecticorum, & philosophorum omnium illud tenere debemus, non esse definitionem, nisi solam, quæ in ea re quam definire uolumus, prius quam eius rei esse intelligimus, declaret atque ostendat substantiam. hoc ut apertius fiat, docebimus nullam esse definitionem certam, integram, approbandam, nisi eam, quam dicunt philosophi substantialem, Græce οὐσιώδης appellatur. Quid autem substantiale sit, alibi explicandum. Ad cognitionem iterim illud accedat. Quoties de aliquo quæritur quid sit, tunc posse esse certam ac substantialem definitionem: quoties eius rei de qua quæritur (uti diximus) genus ponimus, & inde cætera per differentias in oratione subiungimus. Non alienum autem uidetur exemplum ponere, & sic ad reliqua quę sunt obscura transire. Quæritur homo quid sit. huic utique genus est animal. Cum igitur in definitione, qua explicabo quid sit homo, animal dixero, ac deinde reliqua cônectam; erit substantialis definitio. Substantiam enim hominis declaraui, cum dixi animal. Item cum quæro quid sit album aut nigrum, si dixero album est color; quia color genus est ad hoc, de quo quæro, album uel nigrum: iam substantialis erit definitio, quæ incipit a genere, & sic cætera connectit. Hæc substantialis esse dicetur, Hæc propria, Hæc integra, Hæc a philosophis probata, ita ut alio modo facta, definitio nunquam esse dicatur. uerum a quibusdam hoc nomen etiam ad alia, quæ modo definiuntur, sæpe transfertur. Ergo hæc substantialis definitio a. M. Tullio sic explicatur. Oportere nos posito genere, eius rei de qua queritur, subiungere species: ut alia quæ uicina esse possint, discretis communionibus separemus: & tandiu interponamus differentias, quandiu ad proprium eius de quo quæritur, signata eius expressione ueniamus. Ipse in topicis exempla subierit. Nos uero ne fiat in exemplis lectori ex iure confusio, hoc proponamus exemplum. homo est animal rationale mortale terrenum bipes risus capax. Animal cum dictum est, substantia hominis declarata est. Est enim, ut supra diximus, ad hominem genus animal. Omne autem genus speciei suæ substantialis est declaratio. sed hic animal quia late patebat, adiecta species est, terrenum, iam exclusum est quod aut aereum est, aut humidum. Bipes uero, propter alia animalia positum est, quæ plurimis pedibus innituntur. Item rationale, propter illa quæ ratione egent. Mortale autem, propter id quod Deus est. Quibus, omnibus animalibus, quæ conuenire poterant ad superiora in oratione posita, discretis atque seclusis, adiectum est proprium in parte postrema. Est enim solum hominis quod ridet. Sic perfecta omni ex parte definitio est ad hominem declarãdum, cum posito genere, exclusis omnibus per differentias quæ poterant conuenire, ad proprietatem eius de quo quærebatur, peruenit oratio. Atq; hoc præceptum Tullianum est. Eousque eum qui definiat species in oratione interponere, & aducere differentias oportere, quousque ad proprietatem, quæ iam communis esse non possit: sermo perueniat. Verum Aristoteles definitionem perfectam, & plenam ait consistere ex genere & differentia: ex genere etiam & differentiis. Hoc idem nos supra docuimus, cum interposita species differentia sua, alia quæ possent esse consimilia, separaret. Quidam tamen cautiores plenioresq; in docendo, definitionis ipsius quasi quædam membra constituunt; dicuntq; eam perfectam definitionem, istam quam apello substantialem, ex quinq; partibus, id est genere, specie, differentia, accidenti, proprio, debere consistere, Sed accidens in definitione, minimum: proprium, plurimum ualet. Et recte quidem ac uere ista commemorant, nec aliena aut a principe harum artium Aristotele, aut a M. Tullio, qui de istis præcepta tradiderunt, iudicanda sunt. Constat enim his quinq; partibus ueluti membris suis integra definitio. uerum & Aristoteles in libris, quos Topica appellauit, docuit quid genus sit, quid species, quid differentia, quid proprium, & quid accidens. Et plurimi præterea philosophi libris suis complexi harum uim rerum & potentiam declararunt. Nos, quia iam uno libro de his quinq; rebus plenissime disputauimus, ne res rei interposita obscuritatem pariat, aut dicta repetamus, lectorem ad librum, qui iam scriptus est, si adest ei indigentia, ire uolumus: nunc sibi non esse impedimento quod hic prætermissum est, animaduertat. Id enim etiam illis omnibus cognitis, ex præceptorum necessitate retinebit. In oratione ista substantiali tandiu interponere debemus species & differentias, quandiu seclusis omnibus, quæ hoc idem esse possunt, eo perueniatur, ut proprietas iam certa teneatur. M. Tullius in Topicis ius ciuile uoluit definire: & ut oportuit, cœpit a genere. dixit enim in principio, ius ciuile est æquitas: hoc iuris genus est. Sed quoniam eadem æquitas, nunc constituta est, nunc naturalis; ius autem ciuile æquitas est ab hominibus instituta: ideo adiecit, ius ciuile est æquitas constituta. Posito genere, adiecta specie, speciem aliam separauit, scilicet naturalem. Sed quoniam etiam ius gentium æquitas constituta est, & non est tamen ciuile, adiectum id quod separare potuisset ius gentium: his, inquit. M. Tullius, qui eiusdem ciuitatis sunt. Qua specie interposita, ius ciuile descripsit. Est etiamnum quod cum altero possit esse commune hoc ipsum, quod supra dictum est, uniuersum. Etenim religionum iuri & sacrorum omnium conuenit. Nanque ius religionum æquitas est, & constituta æquitas, & his omnibus qui eiusdem sunt ciuitatis. Sed illud ius non appellamus esse ciuile, quod est pontificum. hoc igitur, ut posset excludere, & ius ciuile usque ad proprium definire, adiecit, ad res suas obtinendas. Demus aliud exemplum in orationibus positum, quo facilius res & manifestius explicetur. Definit. M. Tullius quid sit gloria, his ut opinor uerbis. Gloria, inquit, est illustris & peruagata recte factorum, & præmagnorum, uel in suos ciues, uel in rempub. uel in omne genus hominum, fama meritorum. Gloria igitur substantialiter definita est, cum dictum est fama. Est enim gloriæ genus fama. quæ quia nunc rerum malarum est, nunc bonarum: idcirco genus est. cui species addita est, illustris, quod laus est, fama enim quæ bonarum rerum est, laus est, & illustris: hac igitur re exclusa est fama deterior. Et quoniam hæc fama laudatrix, potest nunc pro merito, nunc ultra meritum esse: (frequenter enim aliter quam res gesta est, opinio de aliquo emanauit) idcirco inquit, fama meritorum: ea sunt enim merita, quæ cum præstamus, mereri nos gloriam faciunt. Ergo Cicero, qui uolebat tunc gloriam Cæsari dare cum reipublicæ præfuisset, idcirco ista facta uel merita generaliter posita diuisit in species, & adiunxit. cum in suos ciues, tum in rempublicã, uel in omne genus hominum, quæ scilicet factorum recte species, subiectæ, usque ad proprietatem gloriæ conueniret. Habet enim nunc certam & ueram proprietatem in partibus gloria. Nam omne quod præstamus, aut quasi debitum damus, aut quasi non debitum. cum recte facimus, si sola facta sunt quæ quasi debita sunt, dicitur illustris fama factorum: cum autem ultra quod debitum est, facimus, præstandi beneuolentia, & benignitate tribuendi, hæc merita nuncupantur. Conclusit igitur utrunque genus præstandi cum dixit, illustris & peruagata fama recte factorum & præmagno-

tum, cum in repub. tum in omnes ciues famameritorum. Ex his omnibus arbitror apertam esse eam definitionē, quæ substantialis esse debet, sic esse dicendam, ut posito eius rei de qua quæritur genere, & adiunctis speciebus cum differentia, usque ad eius proprium, diclusa omnino communione, ueniamus.

De eà definitione, quæ partes integrales uel subiectiuas enumerat. Cap. VI.

AC si uelimus iudicium ueri philosophis auctoribus sequi, nulli dicetur alia definitio. Etenim reliquæ intellectum potius rei tribuunt, non plenissime quid sit ea res, adhibita oratione, declarant. ueruntamen quoniam translato nomine, etiam cæteræ orationes hoc idem imaginaria dictione retinentes, pari nomine nuncupantur, ut definitiones dicantur: ponendas arbitror reliquas species, quo facilius & quid cæteri dicant, nosse possimus, & definitiones cognito multiplici modo, facile, uti supra dictum est, definiendi ueritas referetur, M. Tullius in Topicis de tribus locis primis tractans, a toto, a partibus, a nota: cum a toto argumentum est, ut supra docuimus, definitionem esse adhibendam dicit, illic enim ponitur genus, quo quid res ipsa sit de qua quæritur, explicetur. At a partibus cum argumentum est, etiam ipsa quidem dicitur definitio, uerum translato nomine, cum enumeratis omnibus totius partibus, sic quod totum est, recognoscitur: Hac pene re nihil interest, utrum in definitione, quæ est a toto, cunctas partes totius ex definitione noscamus: an collectis omnibus partibus, quod totum est, ex partium enumeratione capiamus. Cicero talem definitionem, partium enumerationem appellat: sed eam definitioni tribuens, quoniam & enumeratio partium idipsum, de quo quæritur, quid sit, ostendit. & hoc idem agit supra posita definitio, cum oratio quæ quid sit ostendit, dicitur definitio, unde nulli dubium est, quin etiam ista definitio esse dicatur. posuit igitur M. Tullius, explicans quid sit liber, sed factus uel in contrario, quid sit non liber, quoniam libertas censu datur, datur uindicta, datur testamento, & hæ partes dandæ libertatis sunt, si inquit neque censu, neque uindicta, neque testamento liber est, non est igitur liber. sic positis partibus, quibus liber efficitur, sequitur negatio libertatis, si nulla harum partium in danda libertate præcessit. Nec nos moueat, quòd quid non sit liber in definitione est constitutum, non quid sit. Par enim ratio est, & eadem definiendi uis, & cum quid non sit ostenditur, & cum quid sit adhibita definitione nudatur. Quanquam M. Tullius aliter in eodem libro Topicorum ait esse duo genera definitionum. Primum enim, cum id quod est, definitur, Secundum, cum id, quod sui substantiam non habet, definitur, hoc est quod non est. & hoc partitionis genus in his quæ supra dixi, clausit & extenuauit. sed alia esse uoluit, quæ esse dicebat, alia quæ non esse. Esse enim dicat ea, quorum subiacet corpus, ut cum definimus quid sit aqua, quid ignis. Non autem esse illa intelligi uoluit, quibus nulla corporalis uidetur esse substantia, ut sunt pietas, uirtus, libertas, Sed nos omnia ista, uel quæ sunt cum corpore, uel quæ sunt sine corpore, si in eo accipiuntur, ut aut per se esse, aut in aliquo esse uideantur, in uno genere numeranda ducimus: ut ista omnia esse intelligantur, quibus omnibus sua potest esse substantia, siue illæ corporales, siue ut certissimum est, & recto nomine appellari possunt, qualitates. Verum præter hæc definitio est, cum aliquid, quid non sit, ostenditur. Definitione enim opus est, ut possimus docere quid non sit. Ergo si partitione enumeratis partibus quid libertas sit, dicimus: quid non sit libertas, eadem partitione monstrabimus. Fiet igitur etiam a partibus definitio, ut si dicam, si nec masculus est, nec fœmina, homo non est. Item si nec seruus est, nec liber, homo non est. Sane hic admonendum puto, partes sæpe ab ipso de quo quæritur toto, accipi ad eius definitionem, sæpe non ab eodem ipso, sed ab eo quod ei accidit, ut accidentis enumeratio partium, possit definire quod totum est. Nanque cum totum sit homo de quo quæritur, quid sit, non eius partes sunt seruus, ac liber, sed accidentia homini. Quorum enumeratio cum fuerit constituta, homo quid sit, ostenditur. Sane etiam illud admonendum hic arbitror, cum a partibus fit definitio, posse contingere, ut modo totum ab omnibus partibus colligatur, ut supra ostendimus: modo ita partes enumerentur in definitione, ut in singulis totum sit, sicut illud in controuersiis est, auxilium ferre, est decernere, mittendo: proficisci, uenire, etiam si non pugnaueris: hostes ne dimicent, terrere. Sic M. Tullius multis in locis, & ipse pro Cornelio, ubi quæritur, quid sit maiestatem minuere, tractat: quòd malam legem tulit, quòd legendo codicem, intercessionem sustulit, quòd seditionem fecit. In quibus omnibus definitur læsa maiestas. Sed ita singula sunt, ut in ipsis singulis totum, id est læsa maiestas possit ostendi. Hoc etiam pro M. Cælio tenet, ubi per enumerationem malorum per quos fit dolus malus, definitio ita fit, ut singulis speciebus dolus malus possit agnosci. Hoc cum aperte positum intelligamus, tum illud quoque manifestum est, notionem quandam in ista definitione, non rem plenissimam contineri, & longe illam præstare definitionem, quam supra posuimus, cum genere collocato ad declarationem rei, quæ definitur, substantiam eius indicans affertur oratio. Sane adiciendum arbitror, non esse quandam necessitatem in ista partium enumeratione, ubi est quodammodo definitio, si infinitæ partes fuerint, uel plurimæ species, quarum partitione facienda enumeratio est. non inquam arbitror in ista enumeratione uniuersa quæ infinita sunt, nos debere concludere. Sufficit enim uel plurimorum effici enumerationem, cum in infinitis non sit aliquid prætermittere uitiosum, Hoc Cicero in Topicis collocauit, posse nos ius ciuile enumeratione definire. Quod in legibus, more, æquitate, consistit. non autem totum ius enumeratum est. Quippe cum sit, & in Senatusconsultis, & plebiscitis, sit in edictis, & principium iussis, sit fortasse adhuc & in aliis. Sed cum enumeratis ex indefinitis, aliquibus partibus notio data fuerit iuris, quid ius ciuile sit in similibus existimabimus. Ergo diuisione uel, partitione efficitur ista, de qua loquimur, definitio: sic enim ipsa diuisione eademq; partitione, enumeratis uel omnibus, si paucæ sunt, uel multis, si infinitæ, aut speciebus aut partibus, ad cognitionem rei de qua quæritur, notionemq; deducimur. Sciamus autem diuisionem a genere esse, cum species enumerantur, partitionem, cum partes. Quapropter animal definiamus, huic cum sint species numero infinitæ, ut Homo, Bos, Equus, Leo, Piscis: item cætera, paucis enumeratis speciebus, possumus quid sit animal, declarare. At si alias species tetigero, quæ differentiæ magis sunt: quæ ipsæ tres esse possunt, humidum, terrenum, cæleste, enumeratione harum rerum omnium, animal definitum sit: hoc idem & in partium enumeratione seruabis, ut si dicamus, mundus est, mare, terra, cælum, enumeratione partium, sed non tamen omnium, quid mundus sit, explicatum est. At si hoc idem per partes alias infinitas uoluerimus, adhibita enumeratione, quid mundus sit, definire, quoniam ut M. Tullius ait, enumeratio partium sæpe est infinitior: præceptum nobis illud est, ne aliquod uitium in enumeratione credamus, cum aliquid præterimus, ea duntaxat in re, ubi partes sunt infinitæ. Ergo poterimus dicere, Mundus est Sol, Luna, Astra, Aer, & cuncta quæ in eo sunt, id est terra & cætera: quæ etsi non enumeratis partibus omnibus enunciata proferimus, ex dictis, partium similitudine comprehensa: quid sit mundus ostendimus. Hoc igitur modo, definitio etiam partium enumeratione tractabitur. Partes pro speciebus poni rationalis licentia est, ut totum pro genere: nunquam tamen genus pro toto, aut pro parte species nominatur. Omne cuiusq; genus suas ad species, est quasi totum, unde totum pro genere iure dicimus. Eodemq; modo, partes pro specie nominabimus. nam si ad id genus, & uocabulum quod dicitur totum, iure sociatur,

par ratio est, pro speciebus partes quasi sub totius appellatione enumerare. Illud tamen probe admonitū uolo: cū duo genera rerum sint, corporalia & incorporalia, in utroq; & genus & totū accipi, ac pari modo partes & species nominari, sed separata rationis propriæ sectione, ut cū genus qualitatis modo fuerit nominatum, ei species suppositas intelligere debeamus. cum uero totū, non quo qualitas eius animaduertatur, quæ significatur semper in genere, sed quasi quoddam substantiale corpus, ut id sectum in partes suas atque distributū, quasi cuiusdam quantitatis receperit sectionē. Siue illud corpus sit, siue ut diximus incorporale, animaduersione utriusq; cognationis, quæ aut in qualitate, aut in quantitate est. Si qualitate rem adpellatam uelimus, genus esse dicamus, & huic species esse suppositas. si quātitatem quandā, in eo quod totum est, cōpræhendimus: merito ac iure partes in sectione esse dicimus. Concesso illo ad usum & licenter accepto, ut species partium nomine nuncupemus: Genusq; ipsum, quod circa qualitatē diximus, totius appellatione sine uitio proferamus: nūquam tamen quod qualitatis est, ubi totum dicendum est, genus proferamus, nec sub toto aliquando species, sed semper partes nominabimus.

De definitione quæ a rei uocabulo sumitur
Cap. VII.

TErtia definitio est quæ a nota ducitur, cum uis uerbi uel nominis, quæ in compositione sita est, rem suam, facta quadam separatione, designat. Fides est, inquit M. Tullius, cum fit quod dicitur. hic itaque perspici licet, ueluti simplex nomen sit fictum, atque compositum: ut in res suas, obscura licet compositione, resoluat: pene enim ex iisdem syllabis, rem suam dicentibus, uerbum compositum ad id quod significat, ex discretione cognoscimus. Sed sæpe uerbum simplex & purum, nulla compositione connexum, in definitionem a nota ducitur, ubi est uis eius, quam Græci appellant ἐτυμολογίαν, at Cicero ueriloquium, si non potest ex discretione, quæ nulla est, compositionis ostendi, sed adhibita declaratione, ac denominatione, quodammodo quid sit id de quo quæritur, explicari: ut a bonitate bonus, & a malitia malus, & a sapientia sapiens. Etenim cum in alio nomine res cognita est, facile, hoc quod ab eo est deriuatum, & quodammodo denominatum, ad cognitionem deducit, ut quid sit ostendat, ut in Pisonem Cicero, consulem a consulendo ait dictum, maximeq; inquit, quod uis eius nominis ipsa præscribit reipublicæ consulendo. Et hoc definitionis genus esse dicendum est. Ac quanquam M. Tullius in topicis argumenti locum fecerit, quem nominauit coniugatum, qui est finitimus loco qui a nota est: nos tamen non aliter, neque contra, sed cum pari præceptione definitionem iure dicemus, seruantes præceptum, uti cum cōpositum nomen diuisione in res suas quas sonat, accepta, id quod significat intelligamus, sit definitio a nota. cum autē simplex uerbum unde sit denominatum accipere cœpimus, argumentum a coniugato licet accipiamus, ut M. Tullius posuit, definitionem tamen esse dicamus: quia quid sit ostendit, quod proprium est definitionis. Hæ sunt tres nunc a me positæ principales definitiones, substantialis, quæ a toto est, a partium enumeratione: & nota: ita ut illa quæ prior est, sola uere definitio nuncupetur. Istæ autē quæ, nominis honore, & honestate. quia id de quo quæritur, quid sit, ostendit: non ueræ, sed tamen definitiones esse dicentur. Nunc ad illam quæ a toto est definitionem reuertamur, quia ipsa in se recipere formas potest plurimas.

Definitionis in quindecim species partitio & earum cuiusque explicatio. Cap. VIII.

SEd ex his primum eas quas colligere potuimus, partiemur: (Sunt enim & aliæ fortasse) deinde rationes, ac differentias, & exempla dicemus. Est igitur prima quæ Græce οὐσιώδης Latine substantialis appellari potest. Secunda est ἐννοηματική, quæ solam notionem subiicit. Tertia ποιότης, quæ a qualitate nomen accipit. Quarta ὑπογραφική quæ a M. Tullio descriptio nominatur. Quinta κατὰ ἀντίληψιν Latine ad uerbum possumus dicere. Sexta κατὰ διαφοράν, Latini de eodem & de altero nominant, quæ differentia dici potest. Septima est κατὰ μεταφοράν, id est per translationem. Octaua est κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est per priuantiam contrarii eius. Nona κατὰ ὑποτύπωσιν, id est per quandam imaginationem. Decima est ὡς τύπος Latine ueluti. Vndecima est κατ' ἔνδειαν πλήρους τοῦ αὐτοῦ γένους id est per indigentiam pleni ex eodem genere. Duodecima est κατ' ἔπαινον, id est per laudem. Tertiadecima est κατ' ἀναλογίαν, id est iuxta rationem, quæ proportio dicitur. Quartadecima est κατὰ τὸ πρός τι hoc est per id quod ad aliquid. Quintadecima est αἰτιώδης causam tribuens. De prima definitione plenus in superioribus sermo contectus est, cum substantialis, quæ sit definitio, quibusq; partibus compleatur ostendimus. Secunda dicitur ἐννοηματική, quam notionem non proprio nomine, sed communi possumus dicere. In omnibus enim reliquis definitionibus notio rei profertur, non substantialis explicatio declaratur. Verum hæc quæ secunda est, hoc modo semper efficitur, cum proposito eo quod definiendum est, neque dicto eius genere, uerbis in rei sensum ducentibus audienti, quid illud sit de quo quæritur, explicatur. Estque huic pene familiare, res propositas per supernecta nomina definire, ut si dicam homo est, quod rationali conceptione, & exercitio præest animalibus cunctis. hic non quidem ipsum quid sit dixi, sed dicendo quid agat, quasi quodam signo in notitiam deuocaui. Alia sunt apud M. Tullium in rhetoricis multa, ut honestum causæ genus est, cui statim sine oratione nostra faueat auditoris animus. Itē admirabile, a quo alienatus est animus eorum qui audituri sunt. Sic reliquas in secundo libro adhibet definitiones in uirtutibus declarandis. primum cum dicit quid sit ipsa Virtus, ponitq; eius definitionem, habitus naturæ modo, atque rationi consentaneus. hic quoniam genus posuit, ut habitum diceret, substantialis definitio est. At cum dicit, Memoria est per quam animus repetit illa quæ fuerunt. Et item Intelligentia est, per quam illa cerspicit quæ sunt: ac pari modo, Prouidentia est, per quam futurum aliquid uidetur, antequam factum sit. satis clarum est non substantialem illam definitionem, sed quemadmodum diximus, eam quæ ἐννοηματική Græce dicitur, cum rei notio non substantiali ratione percepta, sed actu res cognita proferatur. Tertia definitionis species est, quæ ποιότης dicitur. hæc dicendo, quid sit, quale sit, ostendit: & ut supra, nostrum proponemus exemplum, ut facile appareat de eodem uno plures definitiones cōfici posse, hominem primum substantialiter definiuimus: deinde secundæ definitionis modo, notionem eius expressimus: Nunc per Tertiam definitionem, quid homo sit explicabimus. Homo est, ubi pietas, ubi iustitia, ubi æquitas, ubi continentia, ubi rursus malitia, uersutia, cæteraq; uitia uersantur. qui ingenio ualet, artibus pollet, & cognitionem rerum, aut quod agere debeat, diligit: aut animaduersione quod inutile sit, contemnit, repudiat, reiicit. His qualitatibus expressus est homo: non enim ullum aliud animal his motibus mentis, qualitatem designantibus, exigit uitam, sed solum hoc animal, quod est homo, qualitatibus in mente positis & constitutis, quasi quidam uel naturalis artifex, uel uitæ gubernator impletur. Hæc quidem Tertia & Secunda illa, possunt uideri quibusdam esse communes. nam sæpe sufficit in qualibet harum ad definitionem eius rei de qua quæritur, solum eius proprium nominari: ut si dicam homo est quod ridet: hoc enim proprium hominis, neque ullius animalis est, quo dicto tacitisq; aliis omnibus, quibus homo possit ostendi, solo tamen sui proprio declaratus est. Et hoc Cicero de proprietate dixit genus definitionis quod notioni applicari potest, ut quibusdam uidetur, potest etiam huic definitioni quæ qualitatis sortita est nomen. Vnde quidam has duas inter se nullo fine

discretas, unam esse potius censent, cum satis appareat, illam nullis positis qualitatibus, notionē ut supra docuimus, posse compleri. hanc positis qualitatibus, quæ res sit, tacito etiā eius proprio, posse ostēdere. Quartam nos definitionē ὑποτυπωτικὴν diximus non numerum, quasi proprium collocantes, sed instituto ordine ad faciliorē cognitionem, uocabulū exhibitæ nunc rationi sociantes. non enim quarta, quæ est ὑπογραφική, quę a nobis descriptio dicta est, quarta dicenda est. Sed quia ordo propositionis exegerat, ideo nomen numeri collocauimus hoc loco. Nanq; qui quartus est: Cicero de eodem & altero definitionem posuit, & sic ὑπογραφὴν quintam constituit, sed nos omissa numerositate, quid ὑπογραφὴ sit, quæ a M. Tullio descriptio nominatur, proposita ratione docebimus, & per exemplū: quoratio nō quid sit, dicit, sed potius adhibita circuitione dictorumq; factorumq;, qd quęque res sit, descriptione declarat. Descriptiua ista dicitur esse definitio, ut cū quæritur, quid auarus sit? quid crudelis? quid luxuriosus? & uniuersa auari, luxuriosi, crudelis natura describitur. Quę definitionis species dicitur ex horationis genere descriptio, ut luxuriosus est, uictus non necessarii, sed sumptuosi & onerosi appetēs, in delitias affluens, in libidinē pronus. Hæc, & alia definiunt luxuriosum, & descriptione definiunt. Hæc definitio apta semper est oratori. huic.n. laus dicendi per circuitum tribuitur propter honestatem, nō ille aptior, & determinatus sermo, qui ueluti familiaris est definitioni, quam supra substantialem esse præcipimus. Iccirco multis in locis M. Tullius cum definiendum aliquid dicit, non substantialiter præcepit esse definiendum, sed potius describendum, & hoc nomine utitur, ut cum quæritur inquit, quid sit fur, & quid sit sacrilegus, sua descriptione monstrandum est. Quinta species definitionis est, quam κατ' ἀντίληψιν diximus, Latine ad uerbum possumus dicere. hæc uocem illam, & de cuius re quæritur, alio sermone designat uno ac singulari, & quodammodo quid illud sit uno uerbo positū, uno uerbo alio declarat, ut conticescere, tacere est: item latus latuerit apertum, idest percutit: item cum terminum dicimus finē. aut populatas, interpretamur esse uastatas: & omnino cū unius uerbi rem uerbo manifestiore alio declaramus. hęc erit quinta, de qua loquimur, definitio. M. Tullius hac usus est in topicis, cum locum argumenti definiens, dixit esse sedem, ita locum nomine uno, cuius rem quærebat, alia appellatione ad uerbum posita, per definitionem quid esset, ostendit. sedē dicendo. hanc græci κατ' ἀντίληψιν appellant, ut ἀνήρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. Sexta species definitionis est, κατὰ διαφοράν, hanc nos per differentiam diximus. Scriptores uero artium de eodem & altero nominant. ut cum quæritur, quid inter regem sit, & tyrannum, adiecta differentia, quid uterque sit, definitur: & omnis quidem definitio sicuti docuimus supra, non nisi appositis differentiis, comprehensoq; suo proprio, quid sit de quo quæritur, exprimit, non tamen hoc idem uidebitur esse modus iste, de quo nunc loquimur, siquidem sola differentia cum posita fuerit inter duos, de quibus quæritur quid sit, utrunque cognoscitur: etenim in superioribus sola quæq; definiuntur, hic duo, quasi cognita, sed quadam inter se communione confusa, adiecta differentia secernuntur, per quam quid sit, utrunque cognoscitur. ut Rex est modestus & temperatus: Tyrannus uero crudelis. Ex hoc illud est Terentii, Pudore ac liberalitate liberos retinere satius esse puto, quam metu. hoc patre ac domino interest. Item M. Tullius pro Sexto Roscio. Atque inter hanc uitam perpolitam humanitate & illam immanē, nihil interest, quam ius atque uis. Septima est κατὰ μεταφοράν, id est per translationem, ut Cicero in Topicis, littus est quo fluctus eludit. Item, adolescentia est flos ætatis, senectus occasus ætatis. Hæc uarie tractari potest. modo enim ut moneat, modo ut designet: modo ut uituperet, aut laudet. at moneat, Nobilitas est uirtus maiorum apud posteros sarcina. ut designet, Caput est arx corporis. ut uituperet. Diuitiæ sunt breuis uitæ longum uiaticum. ut laudet, Adolescentia est flos ætatis. His itaque & aliis modis proferri potest ista definitio, in quo genere tamen illud cauendum est, ne aut longe sit petita translatio, aut turpis. longe petita translatio est, ut, turba reipublicæ, chaos est legum. Quod Tullius pro Sexto Roscio temperauit, quasi tempesta nox esset inquit, in quo etiam si sit quasi, ut per similitudinem sit, definitio accipi potest, temperamentum accipiēs ex particula similitudinis. Turpis translatio fit duobus modis, cū honesta turpibus definimus, aut turpia honestis, ut si quis patrationem definiens, lacrymas dicat Veneris fatigatæ, quem sudorem melius nominaret: aut contra aliquis dicat, lacrymę sunt doloris patratio. huic uitio nec superior particula tēperamentū tribuit. ergo magnopere istud uitare debemus. Octaua species definitionis est κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, idest per priuantiā cōtrarii eius quod definitur. ut bonū est, quod malū non est. hoc genere definitionis uti debemus, cū contrarium notū est. nam hæc duo cū ita intelliguntur, ut alterum sine altero esse non possit, alterius cognitio quomodo fiet, nisi fuerit utrunq; cōprehensum? Cum igitur alterū quęritur quid sit, utiq; hac definitione comprehendi non potest, cum utrunq; nescitur, quod se ita naturaliter ligat, ut necessariam cognitionem sibi unius comprehensione connectat. Periclitatur ergo talis definitio, unde an contrariū eius notū sit, scire debemus, ut hoc sublato, fiat eius cognitio qd definitur. Quare melius sæpe fit, si quærentes aliquid quod definiendum sit, contrarium eius definiamus, quo sublato, illud quod quæritur declarabimus. ut si bonum est quod prodest cum honestate, id quod tale non est, malum est. Cicero in rhetoricis, Necessaria demonstrantur ea, quæ aliter ac debentur, nec fieri, nec probari possunt. Ponamus enim necessarium & non necessarium contraria; ut omnia cōtraria hic nos ponere intelligas, quorum sublatione, id quod quæritur, definiatur. Ergo quod non est necessarium, ita definiri potest, quod aliter ac dicitur & fieri & probari potest. hoc cum tollo, necessarii definitionem constituto. Ergo recte fieri potest huiusmodi definitio, sed hoc modo quemadmodum docui. Et hoc est quod M. Tullius in partitionibus præcepit sæpe ex contrariis esse definiendum. Sub hanc definitionem cadunt etiam notiones, cum accidentia tolluntur, & alia omnia quæ diuersa sunt, & cum contrarium accidentis uel consequentis accidentis tollitur. ut siquis esse substantiam dicat, quod neque qualitas, neque quantitas, neque reliqua accidentia sit, cum alia quæ diuersa sunt, tolluntur: talis est definitio, ut siquis hominem definiēs tollat omnia animalia, uel generaliter, uel specialiter. Quo genere definitionis Deus definiri potest. Etenim, cum quid sit Deus nullo modo scire possumus, sublatione omnium existentium, quæ Græci ὄντα appellant, cognitionem Dei, nobis circunscripta, & ablata notarum rerum cognitione, supponit. Deus est, neque corpus, neque ullum elementum, neque anima, neque mens, neque sensus, neque intellectus, neque aliquid quod ex his capi potest. His talibus sublatis, quid sit Deus poterit definiri, magis si addas, quod etiam definiri non potest, id Deum esse. Contrarium accidentis, uel consequentes cum tollitur, talis est definitio. Vigilare est uti sensibus, dormire est non uti sensibus, naturaliter possunt uideri huiusmodi definitiones conuenire illi definitioni, quam supra ἐννοηματικὴν diximus. Verum illa ex accidentibus eius rei? quam definimus constat, uel consequentibus, hæc ex contrariis. Itaque illa quæ ἐννοηματική est, ex accidentibus fit, ut docet M. Tullius Pisonem non fuisse consulem, ita. An uero reliquo tempore consulem te quisquam duxit? quisquam tibi uenienti in curiam assurrexit? quisquam consulenti respondendum putauit? Atque huius loci superior oratio, & consequens in hac definitione consistit. Qua uariis modis explicat eum non fuisse consulem, docens etiam per ea quæ repugnant consuli a dictis, factis, cogitatis. A consequentibus sic definit, Consulem, animo esse oportet consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere consulatus. hucusque a consequentibus. Omnia enim consequentia sunt ex hoc quod diximus munere consulatus. unde ἐννοηματικὴ hæc erit definitio. Hoc apertius ut fiat, dabo aliud exemplum. M. Tullius in eadem. Quid est aliud furere, quā non cognoscere homines? nō cognoscere leges? non senatum? non ciuitatē? cruentare corpus

pus suum? Ergo consequentia accidētia colligere definitionis est ἐννοηματική: eius uero quod definies, contrariū tollere, huius est, quam octauā supra diximus definitionē. Nona species definitionis est κατὰ ὑποτύπωσιν, idest per quandam imaginationem, ut, Æneas est filius Veneris & Anchisæ. hæc semper in indiuiduis uersatur, quæ græci ἄτομα uocant. Desideratur autem ista definitio circa nomina, quæ homonyma sunt, indiuidua duntaxat, ut Aiax, & Oileus, & Telamonius. Item subuenit in eo genere dictionis, ubi aliquē pudor, aut metus est nominare. Me uidelicet, inquit M. Tullius, sicarii illi describebant, de domo sua sic. At pro Fundanio ita, describisti ne eius necessariū, nostrum cōpetitorem, iustum ipsum: eius nunc studio, & gratia, tota accusatio ista munita est. Id metu fuerat nominare: ideo ergo descriptus est. Item pro Cornelio, maiestatis ipsa sunt, legite ut legebatis, hinc intelligetis nulla tenuissima suspitione describi aut significari Corneliū. Hæc tantum de propriis nominibus. Alia illa sit, quā ὑπογραφικὴν diximus, superior definitio. Ergo a genere, patria, corpore, factis, dictis, siue casibus, atq; ab animo, utrum illum quem uolumus, definitionis genere declaramus. Decima species est ὡς τύπῳ. hanc Velut dicimus, ut si quæratur, quid sit animal? respondeatur, ut homo: sic Aristoteles dicit οὐσία ἐστὶν ὡς ἄνθρωπος. rem enim quæsitam, subiunctum declarat exemplum. & hoc est proprium definitionis, quid sit illud quod quæritur, declarare. Vndecima species definitionis est κατ᾽ ἔνδειαν τοῦ πλήρους ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, id est, per indigentiam pleni ex eodem genere. ut si quæratur, quid sit quadrans: respōdeatur, cui dodrās deest ut sit assis. Duodecima species definitionis, est κατ᾽ ἔπαινον, id est per laudem ut M. Tullius pro Cluentio. Lex est mens & animus, & consilium, & scientia ciuitatis. Et nos quidem, ut definitionem ostenderemus, ita posuimus exemplū. nam hoc idem M. Tullius dicens non adhibita oratione definitionis, simpliciter collocauit: Mens inquit & animus ciuitatis, & consiliū, & scientia posita est in legibus. Sed ut nos supra docuimus, definitionem nihil aliud uoluit quam orationem esse. Ergo diuerso modo M. Tullius protulit, quod a nobis conuersum, oratione sua, formā definitionis accepit. Hæc longe ab illo modo distat, qui sit per metaphorā: non enim translatio est, cū lex, mens dicitur ciuitatis, nec tamen genus est, ut οὐσιώδης, id est substantialis, habeatur. Consequens est, ut & per uituperationem, sed sine translatione, ponatur, sic uideri potest a M. Tullio definitū. Seruitus est postremū malorum omnium, nō modo bello, sed morte etiam repellendum. Quanquam enim ita sit exorsus, Pax est tranquilla libertas. Sed inter pacem & seruitutem plurimum interest, ut per differentiā definitio esse uideatur: tamen quia nō articulū illum breuiter quo distaret, ostendit: sed unamquanque rem suo genere definiuit, collatione magis quo distarent ostendit, nō genere definitionis per differentiam. Erit igitur prior pacis definitio, ἐννοηματική a cōsequentibus eius, ceu quam definiebat: Pax est tranquilla libertas, hæc secūda magis per uituperationem. non enim aut consequens eius est, aut aliquid horū quæ ἐννοηματικῇ definitioni dedimus, sed sola uituperatio, quæ seruitutem malorum omniū dicit esse postremum. Nec accipitur rursus malum quasi genus ad seruitutem: nam malum qualitas est, seruitus ad aliquid. unde cū diuersæ sint res, malum genus esse non potest ad seruitutem. Iure igitur per uituperationem facta, dicitur seruitutis suprapolita definitio. Tertiadecima species definitionis est κατ᾽ ἀναλογίαν, id est iuxta rationem, quæ proportio dicitur. Cum aliquid quod comparari licet cum altero, id esse dicitur, quod illud est alterum, propter rationum similitudinem. sed hoc contingit cum maioris rei nomine definitur res inferior, & quod hoc additur, quod sit inferior. Græci sic definiunt ἄνθρωπός ἐστι μικρόκοσμος. id est, homo est minor mundus. Cicero hac usus est sic, qui plurimum tribuunt Edicto, Prætoris Edictum, legem annuam dicunt esse. Quartadecima species definitionis est κατὰ πρός τι, id est aliquid, ut pater est, cui est filius. Cicero in rhetoricis sic, sic genus est quod plures partes amplectitur. Item, pars est quæ subest generi. Quintadecima species est κατ᾽ αἰτίαν. Latini secundum rei rationem uocant, ut, dies est, Sol super terras. Nox, Sol sub terris: ut enim aut dies, aut nox sit, causa est aut supra terras Sol, aut sub terris. Sunt & aliæ fortasse species definitionis, uerū siquis inuenerit, adiiciat ad numerum: modo illud diligenter attendat, ne forte harū alicui specierum illud quod inuenerit possit adiungi. Nec nos rursus frustra aliquis existimet tot species separasse, q̄ possunt sibi aliquæ conuenire. Consideratione enim plenius accommodata, omnes inter se magno cernet discrimine separatas. teneat modo quod supra sæpe præcepi, solam illam appellari definitionem, quæ a genere exordium sumens, ad proprium rei quæ definitur, separando per differentias quæ communia poterant esse, descendit.

De uitijs definitionum. Cap. IX.

NVnc iam de uitiis definitionis, ut promissum est, explicemus. Definitio substantialis, quam primā docuimus, quā solam diximus definitionē, duo uitia recipit principalia. Si ea oratio quæ definit, aut amplius cōplexa fuerit, aut minus quam res plena sit, declarauit. Oportet enim, ut oratio definitiua its cōponatur ad nomē, cuius rem definit, ut partē potētiam exprimēdo, atq; ipsum uocabulū præstet conuersimq; nomen & definitio se inuicē collata declarent. Vt si quæras, quid homo est? recte respōdeatur, animal terrenū, rationale, mortale, bipes, risus capax: hoc rursus si conuertas, hominis sit optima declaratio. Quærenti enim quid est animal terrenum, rationale, mortale, bipes, risus capax: fiat recta responsio, homo est. At si ita definias, homo est substantia animata sensibilis, est quidem declaratio hominis. nam hæc omnia homo est, uerum si conuertas, non ualebit. Non.n. substantia animata sensibilis, homo tantum est: peccat igitur definitio per abundantiam, quia amplius continet, quam quærebatur. Et omnino peccat definitio, quæ genus ponit, quod ultra se est: uicinus enim quod supra est, genus, magis declarat. Item peccat minus continens quam necesse est, ut, cupiditas est aliena appetendi desiderium: quod similiter conuersum non manet: quia minus comprehensum est definitione, quam res nominis postulabat. Late enim cupiditas patet, nec sola auaritia est: ergo uitiosa est definitio minus complexa, quam quærebatur. Ac si diceret, cupiditas est auaritia, quasi exemplum daret, & auditorem transmitteret in totum, quod cupiditas est, similitudinis propositione, ut auaritiæ, esset illa definiendi species, quam decimam collocauimus ὡς τύπῳ. Nunc ad totum transmisit per exemplum, sed quasi totum continens, multa a toto prætereundo peccauit: unde non poterat fieri ad nomen ex definitione conuersio. Hæc duo uitia si uitentur, integra definitio est, neque hæc sola, quæ substantialis est, sed etiam reliquæ species. Nunc hæc de uitiis. Cicero cum in rhetoricis tria esse uitia docuit, mala inquit definitio sit, cum aut communia describit hoc modo, seditiosus est is, qui malus est, atque inutilis ciuis. nam hoc non magis seditiosi, quā ambitiosi, quam calumniatoris, quā alicuius hominis improbi uim describit. hanc definitionem diximus abundantia esse uitiosam. Aliud uitium adiungit ita: aut falsum quiddam dicit, hoc pacto, sapientia est pecuniæ acquirendæ intelligentia. Hoc uitium Cicero adiecit, præter illa duo quæ dixi. Tertium enim ipse posuit quod a nobis secundum est constitutum. Ita enim ait: aut aliquid non graue, nec magnum continens, sic. Stultitia est immensæ cupiditas gloriæ. hæc ideo peccat, quia minus comprehendit, quod sic expressit M. Tullius. Est hæc quidem stultitia, sed ex parte quadam, non ex omni genere definita. Præter hæc idem M. Tullius in secundo rhetoricorum adiecit duo uitia. Si aut turpis sit, aut inutilis definitio: id autem (ut ipse ait) ex honestatis & utilitatis partibus approbatur. Ac de turpi definitione nos in superioribus diximus, cum definitionē per trāslationē tractaremus. sed illud uitiū in uerbo est. fieri autē potest, ut omnis oratio uel inhonesta contineat, uel inutilia comprehēdat. In Philippicis M. Tullius in oratione prima docebat ab Antonio Cæsaris acta subuerti, & id denegabat

Antonius. Attulit uterque definitionem, ut ostenderet quid sit actum eius, qui togatus cum potestate in ciuitate uersetur. Docui in superioribus asserendæ definitionis partes esse quatuor. Primam esse definitionem: Secundã approbationem definitionis: Tertiam, deductionem definitionis ad speciem: Quartam, destructionem definitionis aduersæ partis. Cicero actum eius qui sit in republica cum potestate, definit Leges esse, Antonius, chirographa. Ergo sua oratione Cicero & definit; & approbat, & deducit ad speciem, & destruit definitionem aduersæ partis. Definitio Ciceronis est hæc: Ecquid est, quod tam proprie dici possit actum eius qui togatus in republica, cum potestate & imperio uersatus sit, quam lex? deinde subiungitur eius definitionis approbatio hoc modo, Quære acta Gracchi, leges Semproniæ proferentur; Quære Syllæ, Corneliæ. Quid Cn. Pompeii tertius consulatus in quibus actis constitit? nempe in legibus: Hæc approbatio est. Deinde adiungitur deductio definitionis ad speciẽ. a Cæsare ipso si quæras quidnam egisset in urbe & in toga, leges multas responderet se, & præclaras tulisse. Sequitur reprehensio definitionis aduersæ partis, eaque fit bipartito: aut enim ex illis omnibus uitiis aliquid in ea reprehensione concluditur, aut cōcesso eo quod aduersarii dicunt, per comparationem magis hoc esse quod nos dicimus, approbamus. Hic utrunque M. Tullius facit. nam & de uitiis illa ponit, ut falsam definitionem doceat, & turpem, & inutilem: ac deinde concedens, magis suam confirmet definitionis, dicatq; potiorem. Falsam definitionem sic Cicero probat, excutiendo quid consequens sit. His enim probatur, falsa definitio, si suum proprium non habeat, si magis contrarium habeat, si consequens suum non teneat, si aliter dicta sit, atque in uulgi est opinione. Hic ergo, quoniam quæritur quid sit actum togati ciuis in republica cum potestate degentis; dictumq; est nihil aliud esse quam leges: aduertendum quod Antonius dixerat chirographa esse, consequentia diligenter aduertens, falsam docet definitionem sic, Is qui cum potatestate est in republica, cum egerit aliquid, actum mutare non potest, hoc competit legi: ut cum lata sit, nunquam à latore mutetur. At uero Chirographa, quia domesticus actus est, hanc consequentiam habent, ut & mutentur, & sæpe non proferantur. Ergo M. Tullius ita reprehendit chirographa actum non esse, quia consequentia non habent actus, dicens; Chirographa uero aut mutaret, aut non daret, aut, si dedisset, non istas res in actis suis duceret. & quia per cōcessionem reprehendit, ait, sed ea ipsa concedo, ac quibusdam etiã in rebus conuenio: in maximis uero rebus, idest in legibus, acta Cæsaris dissolui ferendum non puto. Adiungit post hæc reprehensionem similiter duplicem, unam ex uitiis, ut & turpem definitionem dicat & inutilem: deinde concedat, conclusurus ex comparatione suam potiorem, dicens esse turpem & inutilem in huiusmodi dicto, quod est. nisi forte, siquid memoriæ causa retulit in libellum, id numerabitur in actis, & quamuis iniquam & inutile sit, defendetur. Æquitas uirtus est. Virtus autem ipsa honestum, ergo iniquitas turpis est. quia turpitudo contraria est honestati. Sic igitur turpem & inutilem ipsis uerbis reprehendit definitionem. Deinde adiecit postremum illud per concessionem hoc modo. Quod ad populum centuriatis comitiis tulit, id in actis Cæsaris non habebitur? hæc minus acuto quoque sanis esse duxi.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI

COMMENTARIORVM IN TOPICA

Ciceronis

LIBER PRIMVS.

Xortatione tua, Patrici Rhetorum peritissime, quæ honestati præsentis propositi, & futuræ ætatis utilitati coniuncta est, nihil antiquius existimaui. Cui muneri libentius acquieui, non q ad instruendum te cōmentarios, in M. Tulii Topica laborare me credidi: (Ridiculus quippe forem si Mineruam, ut aiunt, literas docere uellem), sed ut ex disciplinarum liberalium sumptum penu, nostræ apud te semper pignus amicitiæ permaneret. Quod enim munus ex animo diligentibus, iucundius inueniri potest, quam quod ipsius animi partes format & instruit? nã cætera fere caduca, imbecilla, labantia, & si ad fortunæ uicem spectes, pene semper aliena sunt. At uero opulentiã literarum, nec præsens imminuit ætas, earumq; auctoritatẽ ipsa etiam cuncta conficiens, auget potius & confirmat uetustas. Accipe igitur opus, nō efficientiæ securitate, sed amicitiæ præsumptione susceptum: apud quam nescio quonã pacto garrire non dedecet: simul quia prælato a nobis munere, cum tuorũ aliquid operum postulauero, iniurius fueris, si negabis. Sed cum in M. Tullii Topica Marcus Victorinus rhetor plurimæ in differendi arte notitię cōmenta conscripserit: non me oportuisset melioribus forsitan attentata contingere, nisi esset aliquid, quo se noster quoq; labor exercere, atq; patere potuisset. Quatuor enim uoluminibus Victorinus in topica cōscriptis, eorũ primo declarãdis tantum libri principiis occupatur. Addit etiam & siqua in eodem uolumine prædicenda fuisset, perpendit, ut ab exordio uoluminis topicorũ, qđ est. Maiores nos res scribere ingressos C. Trebati, usq; ad eum locũ qui est, Sed iam tempus est, ad id quod instituimus, accedere: primi uoluminis Victorini expositio terminetur. Secundo uolumine de iudicandi, atq; inueniendi dialecticæ partibus & de loco, atq; argumẽti definitione pertractat: ut ab eo loco Topicorũ, qui est, Cũ omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, Vnam inueniendi, alterã iudicandi: usq; ad eum locum, qui est, Ita que licet definire locum esse argumenti sedem: Argumentum autem rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem, secundi libri explanatio subsistat. Tertius uero atque quartus discretionem locorum inter se, eorumq; exempla multiformiter persequuntur ita; ut tertius quidem Tulliana sibi de iure proponat exempla, Quartus uero eosdem locos per alias rursus similitudines monstret ex Virgilio, & Terentio poetis: orationibus, Cicerone, & Catone, ut quod præceptis ostenditur, exemplis multipliciter collucescat. neque ab eo loco, qui est in topicis, sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, expositio progressa eum transcendit locum qui est, Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat. Quanta uero pars reliqua sit Topicorum, ipsius uoluminis magnitudo demonstrat, quam Victorinus neque attigit, neque attingere potuisset, ita est rebus minimis immoratus, nisi opus multa librorum pluralitate distenderet. Nos uero & hanc ipsam particulam, quam Victorinus attigit diligenter (ut possumus) aggrediamur, & longius expositione progressi, cum Topicorum debemus fine consistere. Quare hinc de tota operis propositione conuenient sumamus exordium. Sed antequam de Topicæ facultatis

culstatis ratione pertractem. Procemium, quo ad Trebatium M. Tullius utitur, paucis absoluam. Ait enim.

Maiores nos res scribere ingressos C. Trebati, & ijs libris, quos breui tempore satis multos edidimus, digniores, e cursu ipso reuocauit uoluntas tua: Cum enim mecum in Tusculano esses, & in bibliotheca separatim uterque nostrum ad suum studium libellos, quos uellet euolueret: incidisti in Aristotelis Topica quædã, quæ sunt ab illo pluribus libris explicata. Qua inscriptione commotus, continuo a me eorum librorũ sententiã requisisti. Quam tibi cum exposuissem disciplinam inueniendorum argumentorum, ut sine ullo errore ad eam rationẽ uia perueniremus, ab Aristotele inuenta, illis libris contineri: uerecunde tu quidem, ut omnia, sed tamen ut facile cernerem te ardere studio, mecum ut tibi illa traderem, egisti. Cum autem ego te, nõ tam uitandi laboris mei causa, quam quod tua ad interesse arbitrarer, uel ut eos per te ipse legeres, uel ut totam rationem a doctissimo quodam rhetore acciperes, hortatus esse: utrunq; (ut ex te audiebam) es expertus. sed a libris te obscuritas reiecit. Rhetor autem ille magnus hac (ut opinor) Aristotelica se ignorare respondit. quod quidem minime sum admiratus eum philosophum Rhetori nõ esse cognitum, qui ab ipsis philosophis, præter admodum paucos, ignoretur. Quibus eos minus ignoscendum est, q' non modo rebus his, quæ ab illo dicta, & inuenta sunt, allici debuerunt: sed dicendi quoq; incredibili quadam cum copia, tum etiam suauitate. Non potui igitur tibi sæpius hoc roganti. & tamen uerenti, ne mihi grauis esses (facile enim id cernebam) debere diutius: ne ipsi iuris interpreti fieri uideretur iniuria. Etenim cum tu mihi meisq; multa sæpe cauisses, ueritus sum, ne si ego grauarer, aut ingratum id, aut superbum uideretur. Sed dum fuimus una, tu optimus es testis, quam fuerim occupatus. Vt autem a te discessi in Græciam proficiscens, cum opera mea nec res publica, nec amici uterentur, nec honeste inter arma uersari possem, ne si tuto id quidem mihi liceret: ut ueni Veliam tuaque & tuos uidi, admonitus huius æris alieni, nolui deesse, ne tacitæ quidem, flagitationi tuæ. Itaq; hæc, cum mecum libros non haberem, memoria repetita, in ipsa nauigatione conscripsi, tibique ex itinere misi, ut mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, & si admonitore non eges, ad memoriam nostrarum rerum excitarem. Sed iam tempus est ad id, quod instituimus, accedere.

1. Omne procemium, quod ad componendum intendit auditorem, ut in rhetoricis discitur, aut beneuolentiã captat, aut attentionẽ præparat, aut efficit docilitatẽ. his tribus partibus sibi Cicero Trebatium format. nam q' se a magnarũ rerum inchoatione reuocatũ ad amici cõtulit uoluntatẽ, fauorem Trebatii uelut iudicis, beneuolentiæ partibus meretur. Maiores aũt res sunt, a quarũ scriptione ad amici studiũ uersus est, moralis philosophiæ tractatus. Maior est .n. morum ratio, quã peritia differendi. Id aũt tẽpus fuisse cõiicimus, quo propter turbulenta reip. tẽpora in otium se contulit, atq; ad philosophiæ disciplinas. Sed quia nobis audiẽtiũ mentes ueritatis quoq; opinio præsumpta cõciliat: in eo ẽt præparandæ beneuolentiæ partibus utitur. Quod in cõmemorandis ueraciter iis, quæ Trebatius nouerat, facit illis fidem quæ posterius euenire, & Trebatio potuerũt esse ignota. Hæc aũt sunt, q' in Tusculano ad suum studium uterq; libros euoluerit: quodq; Trebatius casu in Aristotelis topica inciderit: & q' titulũ operis admiratus, a M. Tullio inscriptionis sententiã perquisierit. Illud ẽt quod ei Cicero se exposuisse commemorat, inueniendorũ argumentorũ illis libris scientiã contineri, ut sine ullo errore ad argumentorum inuentionem uia quadã, & recto filo atq; artificio ueniretur. Quę res breuiter enunciata, uelut intentionẽ operis monstrat, & docilẽ perficit auditorẽ. In hoc nanq; uidetur esse cõprehensum, quæ sit intentio Topicorum: quoniã Cicero ait disciplinã esse inueniendorum argumentorum, non ut inueniantur, (id enim natura suppeditat) sed ut sine ullo labore, ac sine ulla confusione, non casu, ad ea mens, sed quadã uia & ratione perueniat. Post hanc beneuolentiæ captationem, Trebatii laudẽ subiungit, cũ eius uerecundiam in his cõmemorat expetendis: quæ si postulanti amico Cicero præstitisset, & gloriæ præmiũ ferret & gratiæ. Sed quod petenti Trebatio ut ei Topica traderet, minime concessit, id non proprii laboris fuga, sed Trebatii potius causa factũ esse cõtendit, ut in eo quoq; Trebatii ueluti tunc repulsi, subiratus forsitan animus nunc non sit alienus. Intererat uero Trebatii, ut uel per se id se illa legens exercitatior fieret, uel ei perfectius si qua dubitaret, rhetor doctior expediret. Vtrunq; uero a Trebatio se narrat audisse. nã & expertum eum, ut per se ipse legeret, sed obscuritate reiectũ: & illũ rhetorẽ a quo Topicorũ explanationẽ petiisset, illa sese Aristotelica ignorare confessum. quæ res propter operis difficultatẽ necesse est auditorẽ reddat attentum. Ea quippe non negligentes inspicimus, quæ nõ facilis esse intelligentiæ suspicamur. In quo etiam Cicero minime se miratum esse commemorat, quod is philosophus a rethore nesciretur: qui multis etiam philosophis uideretur incognitus. quorum etiam iure culpat ignauiam, q' ab Aristotelicæ philosophiæ disciplinam non inuentorum utilitas, non orationis nitor illexerit. In quo etiam maioris perspicaciæ crescit attentio: quia facile ad studiũ mentes, aliorum segnities culpata conuertit, in quocunque uero attentio fuerit, non poterit abesse docilitas. In his etiam laus quædam Trebatii latenter inducitur. Magnum est enim philosophis in suo quasi munere cessantibus, hunc proprio quidem studio præpeditum, alienæ scientiæ secreta rimari. Iam uero sequentia multo etiam clarius beneuolentiã petunt, uelut hoc, quod elegantissime dictum est, ueritum se esse, ne si modeste postulantis uerecundiæ per negasset, ipsi quodammodo iuris interpreti fieri uideretur iniuria: & q' præcedens Trebatii meritum percepti beneficii memor exequitur: id uero est, q' uel ipsi, uel iis quos ipse defenderit, plura cauisset. Fuit igitur, ut ait, uerendum, ne si restituere gratiam noluisset. aut ingratũ id, aut superbũ esse uideretur. Ingratũ quidẽ, si magna Trebatii merita, quibus ipse usus fuerat, paruo æstimare uideretur, cum nullã ei gratiam restituendã putaret: superbum uero, si sperneret. Ad idẽ cætera reuertuntur ad beneuolentiam. Quod eiusdẽ testimonio nititur, dum fuerit in urbe, se ne debitã redderet gratiam occupationũ necessitate constrictum. Quod ut uenerit Veliam, amicorum Trebatii conuentione commonitus, ne tacitæ quidem eius flagitationi deesse uoluisset. & quod licet librorum copia nulla suppeteret, de memoria tamen repetita promptuariis in ipsa nauigatione conscripserit; eiq; ex itinere miserit, ut beneficii cumulo parendi etiam celeritas adderetur. Quæ cum omnia benignum captare Trebatii uideantur assensum, quædam tamen breuitas topicorum memoria repetita, attentionis necesse est animaduersione fungatur. ipsa nanque memoriæ repetitio breue monstrat esse quod colligit. quodque diligentiæ sibi fuerint mandata Trebatii: & q' ad excitandam sui memoriam quasi pignus amico aliquod atque monimentum uoluisset extare. Cui adiicit illud, & si admonitore non eges, ne offendat animum amici, sedulitate, si quem commonendum credit, obliuionis uideatur arguere. Hæc omnia (ut dixi) beneuolentiæ partibus plena sunt. Sed de procemio satis dictũ est: nunc ad sequentia transeamus. Nec siquis hęc apud Victorinum latius tractata repererit, nos neglectæ integritatis stringat inuidia. nam nec in singulis (ut ille facit) uerbis hærere uolumus, & ad ampliora huius operis festinamus.

Cum omnis ratio diligens disserẽdi duas habeat partes, unam inueniendi, alteram iudicandi: utriusq; princeps,

ut mihi quidem uidetur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaborauerunt. Iudicandi enim uias diligenter persecuti sunt, ea scientia, quam Dialecticen appellant. Inueniendi uero artem, quæ Topice dicitur, quæque ad usum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerunt. Nos autem, quoniam in utraque summa utilitas est, & utranque si erit otium, persequi cogitamus, ab ea quæ prior est ordiemur.

2. Cum philosophia maximis in rebus operam suam studiumq; consumat; cumq; & in naturalibus inspectionem, speculationemq; adhibeat; & in moralibus actionem, & sic formare gestiat mores, ut recta uitæ ratio persuaserit: euenire necesse est, ut secundum id quod ratio tenendum, omittendum'ue, faciendumq, aut non faciendum esse decreuerit, uel iudicium constituatur assensus, uel exercendæ uitæ dirigatur intentio. Erit igitur necessarium, uel in naturali speculatione, uel in moralium actionum cogitatione, ut recta ratio, uel quod in rebus speculandum est, inueniat, uel quod in actu uiuendi duci oporteat, ante perpendat. Hæc autem ratio, nisi uia quadam processerit, sæpe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret, atq; ut certis regulis tractatus insisteret, uisum est antiquæ philosophiæ ducibus, ut ipsarum ratiocinationum, quibus aliquid inquirendum esset, naturam penitus ante discuterent: ut his purgatis atq; compositis, uel in speculatione ueritatis, uel in exercendis uirtutibus uteremur. Hæc est igitur disciplina, quam disserendi quædam magistra, quam Logicê Peripatetici ueteres appellauerunt. Hanc Cicero definiens, disserendi diligentê rationem uocauit. Hæc uario modo a plerisq; tractata est, uarioq; etiam uocabulo nuncupata. Vt enim dictum est, a Peripateticis hæc ratio diligens disserendi, Logice uocatur, continens in se, inueniendi, iudicandiq; peritiam. Stoici uero hanc eandem rationem disserendi paulo angustius tractauere. nihil enim de inuentione laborantes, in sola tantum iudicatione côsistunt; deq; ea, præcepta multipliciter dantes, Dialecticam nuncupauerunt. Plato etiam Dialecticam uocat, facultatem, quæ id quod unum est, possit in plura partiri, ueluti solet genus per proprias differentias, usq; ad ultimas species separari, atq; ea quæ multa sunt, in unum generû ratione colligere. hanc igitur Plato Dialecticam dicit; Aristoteles uero Logicâ uocat: quam (ut dictum est) Cicero definiuit, diligentê disserendi rationê. Et huius uno quidê modo, trina partitio est. Omnis nanq; uis Logicæ disciplinæ, aut definit aliquid, aut partitur, aut colligit. Colligendi autê facultas, triplici diuersitate tractatur: aut enim ueris ac necessariis argumentationibus disputatio decurrit, & disciplina, uel demonstratio nuncupatur: aut tantum probabilibus, & Dialectica dicitur: aut apertissime falsis, & Sophistica, idest cauillatoria perhibetur. Logica igitur, quæ est peritia disserendi, uel de definitione, uel de partitione, uel de collectione, idest uel de ueris ac necessariis, uel de probabilibus, idest uerisimilibus, uel de sophisticis, idest cauillatoriis argumentationibus tractat. has enim collectionis partes esse prædiximus. Atq; hæc est una Logicæ partitio, in qua Dialecticâ Aristoteles uocat facultatê per probabilia colligendi. Rursus eiusdê Logicæ altera diuisio est, per quam deducitur tota diligens ratio disserendi in duas partes, unam inueniendi, alteram iudicandi. hoc autem uidetur etiam ipsa Logices definitio monstrare. nam quia logica, ratio disserendi est, non potest ab inuentione esse separata. Cum enim nemo præter inuentionem disserere possit, disserendi ratio, inuêtionis est ratio. Rursus quoniam Logica, diligens est ratio disserendi, ab ea iudicium non potest abesse: ipsa enim diligentia rationes in disserendo posita, iudiciû est. Neq; enim potest quisquam diligenter disserere, nisi quale sit iudicauerit id, quod in disputationem sumitur. Quod si ad disserendi ordinem diligentia orationis adhibetur: non est dubiû, quin hoc iudicium ad inuentionum uarietatem sit accommodatum. His igitur ita expeditis, uidendum est, hæ diuisiones quanam se cognatione contingant. Inuentio quippe cæteris omnibus, ueluti materiæ loco, supponitur, hoc modo. Nisi enim inuentio fuerit, non potest esse uel definitio, uel partitio. quoniam unumquodq; generû uel differentiarum inuentione, uel specierû collectione, aut diuidimus, aut etiam definimus. Iam uero si absit inuentio, nequit esse collectio. Non erit igitur necessaria, nec uerisimilis, nec sophistica argumentatio: hæc enim tria inuentioni superueniunt, ut uel necessarium, uel probabile, uel cauillatoriû fit argumentum. Necessitas enimuero, & probabilitas, & cauillatio, formæ quædâ sunt: quæ dum inuentionibus assistunt, necessaria, uel probabilia, uel cauillatoria faciunt argumenta. Eadem quoq; ratio partitiones, definitionesq; complectitur. Indiscreta namq; inuentionis potestas, cum definitiua, tum diuisibilis appellari potest, cû definiendis, partiendis'ue rebus adhibetur. Quæ hoc modo ex inuentionis materia, & differentiarû supra positarum forma composita, rursus iudicationi materiæ fiunt. nam prior illa partitio Logicæ tribus partibus segregata, ita partes explicat, ut habeat inuentionê materiâ singularum, ipsa uero iudicationi materiâ præstat. Etenim cum definit aliquis, uel rei propositæ diuisionem facit, inuenit quidem diuisioni definitioniq; differêtias accômodatas: sed an recte uel definiat, uel diuidat, iudicatione perpendit. Ita priores logicæ partes, secundæ diuisionis membra coniungunt: ut materiam quidê sui habent inuentionem, iudicationi uero fiant ipsæ materia. Quod in reliqua etiâ colligendi parte contingit. nam & ea quæ de probabilibus tractat, habet inueniendi suppositam materiam, quæ uerisimilia reperit argumenta, & de huiusmodi argumento iudicatio perpendit. est enim iudicium hoc ipsum internoscendi, quod non necessaria inuentio est, sed uerisimilitudinem tenet. Illa quoque pars, quæ de necessariis argumentationibus aptatur, habet subiectam materiam necessariæ inuentionis; eiusq; est iudicium, ut cum necessaria sunt, quæ inuenit, necessaria quoque esse perpendat. Nec non cauillandi pars, utraque in se continet: quandoquidem & inueniri falsa possunt; & falsa esse, iudicatione discernit. Quo fit, ut prior logices diuisio secundam etiam continere uideatur. nam definitio, partitio, atque collectio, inuentionem continent, & iudicium: quia neque existere præter inuentionem, neque agnosci præter iudicium possunt. Sed cum omnis inuentio iudicationi subiecta sit; cumque prioris diuisionis partes sine utroque esse non possint: euenit, ut prima partitio inuentionem, iudiciumq; coniungat. Secunda uero hæc diuisio, qua Cicero etiam partitur logicâ, segregat huiusmodi facultates, & inueniendi materiâ a iudicationis parte secernit. Iudicium uero, in colligendi ratione proprias partes habet. nam omnis argumentatio, omnisq; syllogismus propositionibus struitur; omneq; côpositum duo in se quædam retinet, quæ speculanda esse uideantur. unû quidem, quæ sint illa, ex quibus id, quod compositû est, intelligatur esse connexum: aliud uero quanam sit suarû partium coniunctione côpositum. ut in pariete, siquidem lapides ipsos, quibus paries structus est, inspicias, quasi materiâ spectes: si uero ordinê compositionemq; iuncturæ côsideres, tanquam de formæ ratione perpendas: ita in argumentationibus, quas propositionibus compaginari, atq; coniungi supra retulimus, gemina erit speculationis, & iudicandi uia. Vna quæ propositionum ipsarum naturâ discernit, ac iudicat, utrum ueræ ac necessariæ sint, an uerisimiles, an sophisticis applicentur: & hæc quasi materiæ speculatio est. altera uero iudicii pars est, quæ inter se propositionum iuncturas compositionesq; perpendit: hæc quasi formam iudicat argumentorû. Quæ cum ita sint, hoc modo fit in continuû ducta partitio: ut ratio diligens disserendi, unam habeat inueniendi partem, alteram iudicandi: tum de ipsa inuentione, tum de inuentionis collocatione, quæ forma est argumentationis. Atque ea quidem pars, quæ de inuentione docet, quædam inuentionibus instrumenta suppeditat, & uocatur Topice: cur autem hoc nomine nuncupata sit, posterius dicam. Illa uero pars, quæ in iudicando posita est, quasdam discernendi regulas subministrat, & uocatur Analytice: & si de propositionum iunctura consideret, analy-

tica

tice prior: sin uero de ipsis inuentionibus tractat, ea quidē pars, ubi de discernendis necessariis argumentis dicitur, analytice posterior nuncupatur: ea uero, quæ de falsis atq; cauillatoriis, idest de sophistici, Elenchi. De uerisimiliū uero argumētationum iudicio, nihil uidetur esse tractatū, icirco, quoniā plana est atq; expedita ratio iudicādi de medietate, cum quis extrema cognouerit: si enim quis diiudicare necessaria sciat, idemq; falsorum argumentorum possit habere iudicium, uerisimilia, quæ in medio collocata sunt, discernere non laborat. Expeditum igitur est, ut arbitror, quid sit qđ ait Cicero: rationem diligentē differendi, duas habere partes, inueniendi unā, alteram iudicandi. Illud ēt diligentius expositum est, quæ sit ratio, quam Stoici Dialecticen uocant. ea est enim quæ iudicandi peritiam tenet, & quam eodē nomine Plato partīdi per differentias, atq; ad genus reuocādi facultatem uocat: quamq; eodem nomine Aristoteles, non totam differendi artem, ut Stoici: sed eam tantum nuncupet, quæ de proposita quæstione uerisimilibus colligat argumentis. atq; ideo perfectius Aristoteles de Logica tractauit, quoniam de duobus, ultra quæ nihil est tertium, differuit, de inueniendo scilicet, & iudicando: cum Stoici, & inuentione neglecta, iudicationis tantum instrumenta tradiderunt. atque ideo iure eos increpat Tullius, quoniam id maxime reliquere, quod & natura prius, & usu potius erat. Natura quidem, quia fieri non potest, ut de inuentione iudicetur, nisi ipsa inuentio prius extiterit. Ad usum uero, quia longe utilius est nuda, & præter artem prolata naturali inuentione, susceptum sæpe negotium tueri: quam nihil inueniente alio mutum ipsum inermeq; & tacitum uersare iudicium. Dat uero Tullius de utroque sententiam; & ait summam pariter utilitatem in utroque consistere; & se de utraq;, si otium fuerit, uelle differere. Ab ea autem quæ prior est, idest inuentione, quam Topicen appellari diximus, ordiendum putat.

Vt igitur earum rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato & notato loco facilis inuentio est: sic cum peruestigare argumentum aliquod uolumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ sunt ab Aristotele hæ quasi sedes, e quibus argumenta promuntur. Itaque licet definire, Locum esse argumenti sedem: Argumentum autem rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem.

3. Post diuisionem Logicæ disciplinæ, quam diligentem differendi rationem esse definiuit: de Topice, quæ inueniendi ars esse prædicta est, expedire contendit. Ac primū quid sint loci, termino definitionis includit; eiusq; artis, quæ Topice dicitur, sub exēpli quadā claritate designat intentionē. Est enim Topices intentio, argumentorum facilis inuentio. Non igitur inuenire docet Topice, quod est naturalis ingenii: sed facilius inuenire. Omnis quippe ars imitatur naturā, atq; ab hac materia suscepta, rationes ipsa uiamq; cōformat, ut cum facilius id quod ars quæq; promittit, tum elegantius fiat: uelut parietem struere, naturalis ingenii est, sed ane fit melius. Argumentū autem ratio est, quæ rei dubiæ faciat fidem. Multa enim sunt, quæ faciunt fidē, sed quia rationes non sunt, ne argumenta quidē esse possunt: ut uisus facit fidē his, quæ uidentur, sed quia ratio non uisus, ne argumentū quidem esse potest. Differentiam uero unam sumpsit, eam quæ faciat fidem: omne enim argumentum facit fidem. Si igitur iunxerimus genus ac differentiam, & id esse argumentum dicamus, quod rationem quæ faciat fidem, num tota argumenti natura monstrata sit? Minime. Quid si eius rei, de qua nemo dubitat, aliqua ratione facere quis fidem uelit, nū icirco illa, q fidem faciat, uocabitur argumentum? Nullo modo. argumentū nanq; est quod rem arguit, idest probat: nihil uero probari, nisi dubiū, potest. Nisi ergo sit res ambigua, & ad eam ratio fidem faciens afferatur, argumentum esse non poterit. Addita igitur alia differentia, quæ est rei dubiæ, facta est integra definitio argumenti, ex genere & duabus differentiis constans, genere quidem, ratione. una uero differentia, quod faciat fidem: altera uero, quod rei dubiæ: ut sit tota definitio, id esse argumentum, quod sit ratio, rei dubiæ faciens fidem. Quæ cum ita sint, necesse est, ut ubi dubitatur aliquid, ibi sit quæstio. Quod si argumentum præter rem dubiam esse non poterit: nullo modo esse præter quæstionē potest. Quæstio uero est dubitabilis propositio. Propositio uero est oratio uerum falsumue designans. Omnis igitur propositio siue constanter atq; pronunciatiue proferatur, ut siquis dicat, Omnis homo animal est: siue ad interrogationem dirigatur, ut siquis interroget, Putas ne omnis homo animal est? retinet proprium nomen, & propositio nuncupatur. At si eadem, uelut dubitabilis proferatur, sit quæstio; ut siquis quærat, an omnis homo animal sit. Quot autem modis quæstio diuidatur, nunc explicandi locus nō uidetur accōmodus: sed in iis libris dicemus, quos de Topicis differentiis formare molimur. Ad quæstionem igitur, idest ad dubitabilem propositionem, omnis intentio dirigitur argumenti, non uero ut totā cōprobet quæstionem, sed ut partem eius ratione confirmet. neque enim tota quæstio defenditur, sed una eius quælibet pars argumentatione firmatur, nemo enim defendit cælū rotundum esse, & nō esse: si enim ita quis defenderet, totā quæstionem uideretur probare. Sed cum ita consideratur, Vtrū rotundum sit cælū, an non sit, in una tantū cōsistit quæstionis parte defensio, siue quæ affirmat, siue quæ negat. Omnis enim quæstio cōtradictionibus constat, nam siqua res ab altero affirmetur, negetur ab altero: totū hoc contradictio nuncupatur, ut siquis dicat, Cælum rotundū est; alter neget dicens. Cælum rotundum non est. Cælū rotundum esse, & non esse, contradictio perhibetur. Dubitabilis uero propositio, quā quæstionem esse prædiximus, & affirmationem in se continet & negationem. hoc enim ipso q dubitabilis est, contradictionem uidetur includere. cū enim dubitat quis utrum ne cælum rotundum sit, siue adiungat, an non sit, siue reticeat, ipsa dubitatio partem secum alteram trahit. si enim unā partem propositio tueatur, dubitabilis non est, atq; icirco nec quæstio. Cum igitur omnis quæstio duas habeat partes, affirmationis unam, alteram negationis: necesse est, ut sit semper ex alterutra parte defensio: ut unus quidē affirmationis partē, negationis alter defendat: & hic quidem, ad astruendam affirmationem; ille uero ad destruendam, quæ potuerit argumenta perquirat. Nihil uero interest utrum quis affirmationem ponat, an destruat negationem, aut negationem defendat, an oppugnet affirmationem. Age enim, sit quæstio, Vtrum cælum rotundum sit. Siquis eam sibi quæstionis partem assumpserit, quæ esse defendit: ad eam constituendam cuncta necesse est sibi comparet argumenta, atque in hanc affirmationem quidem pōnit, sed destruit negationē. siquis uero neget id, ac dicat nō esse cælū rotundum, suscipit sibi partē alterā quæstionis quę fuerat reliqua, idest negationē, in eaq; consistit, & ad hanc approbandam perquisitis nititur argumentis. itaq; qui negationem ponit, labefactat affirmationē. Quæ cum ita sint, demonstratum arbitror, nō totā quæstionem, sed eius aliquā partem ad defensionem uenire. Sed quod quisq; defendet, ad hoc quoq; argumenta perquirit. Ad partem igitur quæstionis astruendam, destruendāue argumenta sumuntur. atq; hæc quidem siquis minus intelligit, ne a nobis obscure dicta esse causetur. si.n. quæ in dialectica, uel a nobis dicta Latina oratione, uel a Græcis scripta sunt, ignorabit, mirū est, si quam partem eorum quæ dicimus, aduertere ualeat, nedum stupeamus, quod non omnia comprehendit. Sed quōtā dubitabilem propositionem, quæstionem esse prædiximus, euenit, ut quas partes habeat propositio, easdem etiam quæstio retinere uideatur. Omnis autem simplex propositio duas habet partes in terminis constitutas. Simplex uero propositio est huiusmodi. Omnis homo animal est. Terminos uero uoco, simplices orationis partes, quæ continent propositionem, ut animal & homo. Hi uero sunt prædicatus atque subiectus. prædicatus est in propositione maior terminus collocatus: subiectus uero minor. Maior uero terminus, de subiecto dicitur: minor autem de maiore nullo modo prædicatur: ut animal quoniam maius est, quam

homo

homo, de homine prædicatur. dicitur enim omnis homo animal est. homo uero de animali non dicitur. nemo enim uere dicit, omne animal homo est. Hac igitur ratione internoscere possumus qui terminus in propositione maior, qui uero sit minor. Omnis autem quæstio, ut dictū est, quoniam dubitabiles partes habet, & ad easdem comprobādas argumenta sumuntur: necesse est, ut quicquid in quæstionibus comprobatur, id argumentorū ratione firmetur. Argumentum uero nisi sit oratione prolatum, & propositionum contextione dispositum, fidem facere dubitationi non poterit. Ergo illa per propositiones prolatio, ac dispositio argumenti, argumentatio nuncupatur, quæ dicitur enthymema, uel syllogismus. cuius definitionē in Topicis differentiis explanabimus. Omnis uero syllogismus, uel enthymema, propositionibus constat, omne igitur argumentū syllogismo uel enthymemate profertur. Enthymema uero est imperfectus syllogismus: cuius aliquæ partes, uel propter breuitatē, uel propter notitiam prætermissæ sunt. Itaq; hæc quoq; argumentatio a syllogismi genere non recedit. Quoniā igitur syllogismus omnis propositionibus constat, propositiones uero terminis, terminiq; inter se differunt, eo q unus maior est, alter minor: fieri non potest, ut ex propositionibus conclusio nascatur, nisi per terminos progressæ propositiones, extremos terminos alicuius tertii medietate coniunxerint. Id facillimo demonstratur exemplo. Sit enim quæstio utrū homo substantia sit, an minime. Sumo mihi quæstionis partem alteram comprobandam, ea est hominem esse substantiam. In hac igitur duo sunt termini, substantia atque homo, quorū maior substantia, minor homo: quod ex eo quoq; poterit ostendi, quoniam posterius substantia in prolatione profertur, uelut in hoc ipso quod dicimus, homo substantia est, prius hominem, posterius substantiam nominamus. Vt igitur substantiam atque hominem iungā, necesse est medium terminum reperiri, qui utrosque copulet terminos, hic sit animal, fiatq; una propositio, omnis homo animal est. in hac igitur propositione animal prædicatur: homo subiicitur. Rursus adiungo, omne autē animal substantia est, in hac rursus, animal supponitur, substantia prædicatur. Itaq; concludo, omnis igitur homo substantia est. ac per hoc, homo quidē semper subiectus est: Animal uero ad hominē quidem prædicatum est, ad substantiā uero subiectum. Substantia uero ipsa semper prædicata persistit. Vnde fit ut minor quidē sit homo, maior uero homine substantia, medius autem terminus animal. Quoniā igitur extremi termini, medii interpositione copulantur, eoq; modo quæstionis inter se membra cōueniunt, adhibitaque probatione soluitur dubitatio, nihil est aliud argumenti, quam medietatis inuentio. hæc enim uel coniungere, si affirmatio defendatur: uel disiūgere, si negatio uindicetur, poterit extremos. Quæ cum ita sint, duarum propositionum & tertiæ conclusionis: Maior quidem propositio dicitur ea, quæ maiorem terminum continet, idest in qua maior quidem prædicatur, medius uero supponitur, ut omne animal substantia est: Minor uero propositio est, quæ medium quidem terminū prædicat, subiicit autem minorem, ut omnis homo animal est. Sed quoniam a maioribus necesse est ad minora descendere; eius conclusionis, quæ ex duabus propositionibus nascitur, illa quasi effectrix & propria propositio uidetur esse, q prima est: hæc autem est, omne animal substantia est, quod qui priores posterioresq; nostros analyticos, quos ab Aristotele transtulimus, legit, minime dubitat. Sed & siquis quæ illic scripta sunt nesciens, ad hæc legenda proruperit, etiam si rationem rerum quas non intelligit, minime comprehendit: ita tamen, ut dictum est, esse confidat, seque id in Aristotelis analyticis uberius inuenturum esse, si legerit, arbitretur. Natura igitur rerum fert, ut ubi quid maius ac minus est, ibi maximum quoque aliquid inesse necesse sit. Quo fit, ut sint quædam maximæ propositiones, quoniam minores maioresq; esse monstrauimus, quarū natura ex simplicium propositionū partitione sumenda est. Omnis enim simplex propositio, uel affirmatiua est, uel negatiua, earūq; aliæ sunt uniuersales, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Aliæ particulares, ut quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. Aliæ indefinitæ, ut homo iustus est, homo iustus non est. Aliæ singulare aliquid atq; indiuiduum continentes, ut Cato iustus est, Cato iustus nō est. Harumq; omnium aliæ sunt dubitabiles, aliæ indubitatæ: Supremas igitur ac maximas propositiones uocamus, quæ & uniuersales sunt, & ita notæ atq; manifestæ, ut probatione non egeant, eaq; potius, quæ in dubitatione sunt, probent. nam quæ indubitata sunt, ambiguorum demonstrationi solent esse principia: qualis est, omne numerum uel parem esse, uel imparē, & æqualia relinqui, si æqualibus æqualia detrahantur, cæteræq; de quarum nota ueritate non quæritur. Maximas igitur, idest uniuersales ac notissimas propositiones, ex quibus syllogismorū conclusio descendit, in Topicis ab Aristotele cōscriptis, locos appellatos esse perspeximus. Quod enim maximæ sunt, idest uniuersales propositiones, cæteraque in se, uelut loci corpora, complectuntur: q uero notissimæ atq; manifestæ sunt: fidem quæstionibus præstant, eoq; modo ambiguarū rerum cōtinent probationes. Has autem aliquoties quidem in ipsis syllogismis atq; argumentationibus inhærere conspicimus, alias uero in ipsis quidem argumentationibus minime continentur, uim tamen argumentationibus subministrant. ut si uelimus ostendere, regnum melius esse quam consulatum, dicemus, Regnum cum sit bonum, diuturnius est quam consulatus. Omne uero quod est diuturnius bonum, melius est eō quod parui est temporis. regnum igitur melius est consulatu. Hic igitur maxima propositio atque uniuersalis, & per se cognita, neque indigens probatione, argumentationi inserta est: ea uero est, Omnia quæ diuturniora sunt bona, meliora esse his quæ sunt temporis breuitate constricta. At si uelimus ostendere non esse inuidum qui sapiens sit, dicamus, Inuidus est qui tabescit aliena felicitate, non autem sapiens est, quem felicitas aliena contristat: non est igitur inuidus sapiens. Hic maxima propositio argumentationi non uidetur inclusa, sed extrinsecus posita, syllogismo tamen uires ministrat. Hæc uero est, Quorum diuersæ sunt definitiones, diuersas esse substantias necesse est. Quisquis igitur uel Aristotelis græca, uel nostra ab Aristotele translata topica perspexerit, has illic propositiones, locos inuenit nuncupari, quæ sunt maximæ atque uniuersales, & uel per se necessariæ, uel per se probabiles ac notæ. Sed quoniam has propositiones plures, ac pene innumerabiles esse necesse est: restat adhuc quo amplius ratio speculationis ascendat. Possumus enim diligenti tractatu considerationis adhibito, omnium maximarum atq; uniuersaliū propositionum differentias perpendere, atq; innumerabilem maximarum propositionū, ac per se notarum multitudinem, in paucas atq; uniuersales colligere differentias, ut & alias dicamus in definitione consistere, alias in genere, atq; alias alio modo, quod paulopost apertius demonstrabo. Omnes igitur maximæ propositiones, quæcunq; sub definitionis, uerbi gratia, ratione cadunt, uno definitionis nomine continebuntur. Et sicut illæ reliquarum propositionū loci esse dicebantur, q eas intra suum ambitū continerent: ita ipsarū maximarum atq; uniuersaliū propositionum, quas minorum propositionū locos esse prædiximus, illæ differentiæ, & si non uere, tamen quadā uelut imagine loci esse uidebuntur, in quas fuerint conuenienti ratione reductæ. Sed istæ locorum idest propositionum maximarum differentiæ, quas etiam ipsos locos nominamus, possunt subiectarum propositionum etiam genera nuncupari. nam differentiæ continentes, etiam genera communiter possunt uideri, ut irrationale cum a rationali, uelut diuisibili differentia dissideat, tamen equi & canis differentia specifica est, & ad eos locum generis tenet. Nanq; animal, irrationabili, irrationabile, equi genus est. Ita etiā in maximis propositionibus. nam q aliæ sunt ex toto, aliæ ex partibus, hoc inter se comparatæ differentiæ diuisibiles sunt: ad ipsas uero maximas propositiones differentiarum continentiæ, uelut generis loco sunt. nam propositionis ex toto uenientis, genus est idipsum quod uocatur ex toto. Item propositionis a partibus ductæ, quamuis notæ sint atque manifestæ,

genus

genus est, quod a partibus: & cæteræ differentiæ earum propositionũ, quæ cum sint maximæ, tamen eisdem uidentur includi, uelut quædã genera sint. quæ uero sint hæ differentiæ paulo posterius disseram. De his igitur nunc locis tractare Tullius instituit, qui maximas propositiones, quas superius diximus, idest per se notas atq; uniuersales continent, atq; includunt. Hæ uero sunt maximarum differentiæ propositionũ. De uniuersaliũ igitur enuntiationũ, per seq; notarũ differentiis disserit, ut sit integer locus, argumenti sedes. nam si argumentũ omne per propositiones ad conclusionẽ usq; perducitur. Omnes uero reliquæ propositiones in prima maximaq; propositione continentur, ipsaq; prima maxima propositio, tum pars est argumentationis, idest syllogismi, tum extra posita, argumentationi uires ministrat, ut utroq; modo; quoniam perficit argumentum, pars argumentationis quædam esse uideatur: non est dubium quin hæ differentiæ, quæ propositiones maximas continent, eædẽ omnes etiam contineant argumentationes; ut maximarũ propositionum differentiæ, iure, loci argumentorum, & quasi quædã ultimæ sedes esse uideantur. nam ex his quatuor significationibus appellationum duarũ, argumẽtationis scilicet atque argumenti, unam quamlibet esse necesse est. Aut enim elocutio & contextio ipsa propositionũ cum maximis propositionibus, uel extra syllogysmum positis, uel in eodẽ inclusis, argumentatio uocatur: argumentum uero mens & sententia syllogismi. Aut elocutio ratiocinationis cum maximis propositionibus, & sententia syllogismi argumentũ esse dicetur, ut idem sit argumentum, quod argumẽtatio. Aut argumentatio quidẽ uocabitur tota contextio syllogismi cũ sententia: sed argumentum maxima propositio. Aut integer ratiocinationis ordo, præter maximas propositiones argumentatio dicetur: sententia uero argumentationis argumentum. reliqua uero maxima propositio, locus. Sed cum hæc ita sint, siue quis ipsarũ propositionum contextionem, & usq; ad conclusionem continuum ductum cum maxima propositione, uel extra posita, uel propositionibus ratiocinationis inclusa, argumentationem uocare uelit: argumentum uero sententiam, mentemq; ratiocinationis, nihilominus locos intelligimus maximarum propositionum differentias. Siue quis ratiocinationis totius uim, atq; sententiam totam cum maxima propositione, uel intra, uel extra posita argumentationem simul, & argumentum uocet: non est dubium quin totius ratiocinationis locus ille sit, qui est maximæ propositionis differentia. continet enim maximam propositionem, in qua propositiones cæteræ continentur. Siue argumentationẽ quidem totam ratiocinationis contextionẽ uocari placeat, argumentum uero maximã propositionem: recte rursus locus putabitur maximæ propositionis differentia, quæ argumentum claudit & continet. Quod si argumentũ quidem sensus ipse totius ratiocinationis intelligatur, argumentatio uero integra ratiocinationis prolatio, extra uero & ab utrisq; diuersum ualens, uelut locus quidã maxima propositio consideretur: sic quoq; maximarũ differentiæ propositionum loci esse uidebuntur. nã cum differentia ipsa maximã propositionẽ contineat, eiusq; sit locus, maxima uero propositio argumentationi uel argumento uires ministret: non est dubium quin ea toti argumento locus esse uideatur, quod totũ intra maximæ propositionis ambitum claudit. Demonstratũ igitur est quæ sint argumentorum sedes, idest ubi argumenta clauduntur. hæ sunt aũt maximarum propositionum differentiæ, quæ uocantur loci: quid etiam argumentũ, quoniam est ratio rei dubiæ faciens fidem. quæ sit uero res dubia, idest pars altera quæstionis, quid sit quæstio, idest dubitabilis propositio. quid sit simplex propositio, idest enunciatio quæ prædicato ac subiecto termino contineatur, uerũ falsum'ue designans. quæ omnia meminisse oportet. Maximarum enim propositionum differentiæ, quas locos esse prædiximus, ab his dicũtur terminis, qui prius in propositione sunt, posterius in quæstione considerantur, prædicato, scilicet, atq; subiecto. Ex his etiã quæ superius dicta sunt, quid distent topica Ciceronis atque Aristotelis apparuit. Aristoteles nanque de maximis propositionibus differit: has enim locos argumentorum esse posuit, ut nos quoque supra retulimus. Tullius uero locos non maximas propositiones, sed earum continentes differentias uocat, ac de his docere contendit.

Sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alij, in eo ipso, de quo agitur hærent, alij sumuntur extinsecus. In ipso, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus, quæ quodammodo affecta sunt ad id, de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt longeq; disiuncta sunt.

4. Post definitionem loci, atque argumenti facit plenissimam diuisionem locorum. Ac primum, quoniam omnis diuisio cuncta debet amplecti, neque superfluum quicquam interponere, nec omittere, quod sit necessarium; M. Tullius proposita diuisione patefacit dicens. Ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alios in eo ipso, de quo agitur: hærere, alios extrinsecus assumi. nihil enim huic diuisioni posse uidetur addi uel minui: quandoquidem breuiter cuncta complectitur. Argumentorũ enim loci quicunq; sumuntur, aut in ipso de quo agitur, hærent, aut minime. Id aũt minime extrinsecus positos esse designat. Quod si inter id quod dicimus, in ipso de quo agitur, hęrere argumentorum locos, & non hærere nihil est medium (Inter affirmationem enim atque negationem nulla est medietas) cumq; in ipso, de quo agitur non inhærere locum argumenti, id sit extrinsecus assumi: dubium non est, quin nihil intersit mediũ inter ea argumenta, quorum, in hoc ipso hærent loci de quo agitur, & ea quorum extrinsecus assumuntur: extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt longeq; disiuncta sunt, sed quid ipsum sit de quo agitur, facilior explanatio est, si eorum, quæ prius dicta sunt, meminerimus. nam cum de quæstione loqueremur, eandẽ diximus esse quæstionem: quæ esset dubitabilis propositio. Sed quoniã propositio subiecto prædicatoq; cõstaret: quæstionẽ quoq; diximus subiecto prædicatoq; coniungi. Prædicatum igitur uel subiectũ est hoc ipsum de quo agitur. nam cum de alterutra quæstionis parte dubitetur: id in hac ambiguitate quæritur, utrum prædicatus terminus inesse subiecto uideatur, an minime. nam cum quæstio in affirmationẽ negationemq; diuidatur: si prædicatus subiecto inest, fit ex eo uera affirmatio, si non inest, fit uera negatio. Sed in quæstionibus disceptandis, alter affirmationẽ, alter negationem tuetur, idest alter prædicatũ inesse subiecto, alter nõ inesse defendit. Quod uero ex alterutra parte defẽditur, hoc est ipsum de quo agitur. Ipsum igitur est prædicatus terminus uel subiectus, de quibus agitur. atq; ut id exemplo clarius fiat, Sit quæstio, an Verres furtũ fecerit. hic Verres subiectũ est: furtum facere prædicatum. quod si furtum Verri coniungitur, idq; argumentationibus comprobatur: quæstionis affirmatio demonstrata est. Si furtum a Verre seiungitur: quæstionis rursus negatio comprobatur. Ipsum itaque de quo agitur, nihil est, nisi uterlibet eorum terminus, qui in quæstione proponuntur, siue prædicatus, siue etiã subiectus. qui quidem termini per se argumenta esse non possunt, neq; uero per se argumenta præstare. si enim ipsi simplices ut sunt, argumẽta esse possent, uel argumentorũ præstare materiã: nullam in quæstione relinquerent dubitationẽ. Sed quoniã de ipsis adhuc in quæstione dubitatur, an eorum possit esse tata coniunctio: ipsi quidem neq; per se argumenta esse, neq; per se argumenta pręstare poterunt. ea uero quæ ipsis insunt, uel extrinsecus posita sunt, argumentorũ copiam subministrant. nam quod Victorinus quærit, & explicat latius, ne commemoratione quidẽ mihi dignũ uidetur. Quærit enim, quæstio ipsa de quo agitur, an habeat locum, quod minime oportuit. quoniam, ut dictum est, locus de quo nunc agimus, nõ cuiuslibet rei locus est, sed argumenti, argumentum uero rei dubiæ faciens fidem, res uero dubia pars quæstionis. Quod si argumentum quæstio, uel pars quæstionis esse non potest, locus uero de quo agimus, argumenti est locus: nõ est dubium quin locus quæstionis esse non possit. Amplius. Omnis quęstio dubitabilis est, argumentũ uero omne quæ-

stionis

stionis purgat ambiguum. non est igitur idem argumentum quod quæstio. sed loci, argumentorũ sunt loci, non sunt igitur quæstionis. Hoc igitur præmisso, intelligamus ipsum de quo agitur, quemlibet terminum in quæstione propositum, siue prædicatum, siue subiectum, qui cũ per se res sint, ipsi quidem argumentum esse nõ possunt. habere aũt in se quædam possunt, in quibus argumenta sint collocata, & quæ sedes argumentorum esse intelligantur. quæ quidem cum terminis de quibus agitur, inhærere uideantur: nondũ tamen sunt argumenta, sed quasi iam argumenta cõplectentes loci, & uelut naturali sede condentes. Idẽ de his locis qui extrinsecus assumuntur, dicendum est. ipsi nãq; positi sunt externus, & quodammodo a propositionum terminis ablegati, & res quædam sunt, sed intra se argumentorum copiã claudunt: atq; ut breui sententia colligam, ipsum de quo agitur, nihil est aliud, nisi quilibet in quæstione terminus collocatus. Hi argumenta esse non possunt, neq; ab his trahi aliquod argumentum. Quo fit ut termini ipsi qui in quæstione sunt positi, nec argumenta, nec loci sint, sed tantũ res. Rursus ea quæ in his hærent, de quibus agitur, ipsa quidem res esse manifestum est, sed claudũt in se argumentorum copiam: ut cum ex his sumi aliquod oporteat argumentum, locorum uice fungantur. Itaq; siquis per se ea speculetur, res sunt: siquis ab his aliquod argumentum quærat educere, loci fiunt. Et hæc communiter quidẽ de principalibus ac maximis locis dicta sint. Hi uero sunt qui in ipsis de quibus agitur hærent, uel qui assumũtur extrinsecus. Vt igitur faciat plenam locorũ diuisionem, quos simpliciter ac maximos posuit locos, eosdem uelut in quasdam species resecat dicens, In ipso tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quærimus. Et locorum, qui in ipso sunt de quo agitur constituti, quatuor partium facta diuisio est. Hi quippe qui in ipso de quo agitur, hærent, uel ex toto eo de quo agitur termino, uel ex partium eius enumeratione, uel ex nota, uel ex affectis intelliguntur existere: id ita esse breui ratione firmabitur. Necesse est enim quemlibet eorum terminorũ qui in quæstione sunt collocati, & definitiones habere proprias, & partes, & nomina, ad res alias quadam relatione coniungi ac referri. Ergo locus qui dicitur ex toto, is est, quoties argumentum ex alicuius definitione termini qui est in quæstione tractatur, siue subiecti, siue prædicati. Ex partium enumeratione, quoties ab eius termini partibus, qui in quæstione, positus est, ducitur argumentũ. A nota, quoties ab eiusdem termini uocabulo nascitur argumentũ. Ab affectis uero, quoties ab his, quæ ad propositum terminũ relatione aliqua referuntur, argumẽtatio proficiscitur. Quorũ similitudines omnium posterius explicabo, quando ea quæ super his rebus declarandis Cicero posuit, exẽpla tractauero. Nunc illud est considerandum, ait enim Tullius, Ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alios in eo ipso de quo agitur, hærere, alios extrinsecus assumi. quod ita uidetur, tanquam diuersi sint loci, qui in his de quibus agitur, hærent, & ipsum illud de quo agitur. Nihil enim in seipso hærere potest, ac per hoc quod in aliquo hæret, ab eo in quo hæret diuersum est. quod si loci sint aliqui, qui in his hæreant, de quibus agitur: non est dubium quin hi loci ab his de quibus agitur, sint diuersi. Rursus cum dicit, In ipso, tũ ex toto, tũ ex partibus eius, tanquam non de diuersis loquatur, ita ait, In ipso locos esse, tũ ex toto, tum ex partibus, tum ex nota. Quasi uero aliud sit ipsum quam totũ, aut aliud ipsum quã omnes undiq; eius partes. Vnaquæq; enim res idem est quod totũ. Idem namque est Roma, quod tota ciuitas. Rursus idem est unaquæque res, quod eius singulæ partes in una reductæ, uelut idem est homo, quod caput, thorax, uenter, ac pedes, cæteræq; in unum partes coniunctæ, atque copulatæ. Quomodo igitur tanquam de diuersis primum locutus est, cum locos hærere in his terminis de quibus agitur, dixit? Post autem uelut de eisdem loquitur, cum in ipso locos, tum ex toto, tum ex partibus esse proponat? Nihil enim differt dicere in ipso, tum ex toto, tum ex partibus, quam si ita dixisset, in ipso, tum ex ipso. nam si idem est ipsum, quod totum ac partes: idem est dicere in ipso hærere locum, ex toto, aut ex partibus, quod in ipso hærere locũ qui est ex ipso: quod ne intelligi quidem potest, quemadmodum in ipso hærere possit, quod ipsum est, cum nihil sibi hæreat, ut superius expediui. Sed quemadmodum paulo ante exposui, unaquæq; res cum & definitionem habeat & partes, si pernoscamus quæ sit definitionis uis, & quæ partium: cunctus ambiguitatis nodus absoluitur. Est enim definitio, coactæ in se atq; complicatæ rei explicatio, uelut cum dicimus hominẽ esse animal rationale mortale. nam id quod breuiter nomen, atque anguste designabat, id explicauit ac protulit, & per substantiales quodãmodo partes definitio patefecit. Alium igitur necesse est esse intellectum rei, quæ complicata est, in eo quod sibimet coacta atq; in unũ redacta est: alium eiusdem rei explicatæ atq; dissertæ, in eo quod expedita atq; diffusa est. nam etsi idẽ rei definitio quod nomen significat: illud tamen ipsum quod nomen anguste, confuseq; designat, apertius definitio differit, ac patefacit. Recte igitur aliud quiddam est ipsum, aliud eius definitio, etiamsi unũ idemq; est utrisq; subiectũ. Vt enim dictum est, ipsum, singulum est: definitio, ipsius singuli per partes distributio, atque enumeratio. Partes autem nunc substantiales dico, non quæ magnitudinem iungunt, sed quæ proprietatẽ rationẽq; substantiæ. Sed quod in definitione dictũ est secundum eas partes, quæ substantiam iungunt; id in partibus intelligendum est, quæ magnitudinẽ copulat, uelut domus quæ fundamento, parietibus, tectoq; coniungitur. nam cum ea nihil sit aliud, nisi quod partibus copulatur: ipsa tamen una quædam est, atque cõiuncta: partitio uero eius per quædam membra est. atque ideo licet unum sit, quod ipsum est totũ, & quod sunt partes undiq; confluentes: non tamen eundem necesse est habere intellectum, cum ipsum integrum consideratur, & cum in partes ipsas quibus iunctum est, distribuitur. Ex nota uero locus apertissime ab eo termino diuersus est, qui in quæstione constitutus est. Quis enim dicat id esse cuiuslibet rei uocabulum quod ipsa res est, quam designat? Ea uero quæ ad id de quo agitur affecta sunt, & si extra posita uidentur; terminum tamen in quæstione propositum uelut e regione respiciunt, quæ in multas secari necesse est partes. Omnis enim res, id quod est, unum est: multa uero sibimet retineat adiũcta, quæ hoc ab his quæ omnino extrinsecus sunt, differre intelliguntur, quod ea quæ affecta sunt, in relatione sunt posita: ut post & ipsarum propositio, & exemplarũ ratio monstrabit. Ea uero, quæ sunt extrinsecus, in nulla relatione sunt constituta, atq; ideo hæc extrinsecus solum, illa uero affecta sunt nuncupata: habet enim aliquam quodammodo cognationẽ ad id, ad quod reducitur, id quod referatur ad aliquid. Sed omnes fere hos locos, quos nũc simplices, atq; indiuisos ponit, posteriore tractatu diuidit: ut nũc quoq; eos locos qui in ipso sunt, distribuit, cũ alios ex toto fieri proponit, alios ex partibus, alios ex nota, alios ex affectis, affectaq; ipsa suis partibus secat. Extrinsecus uero locũ in testimonio positũ esse confirmat. testimonii uero uim in auctoritate constituit, auctoritatẽ uero diducit in proprias partes, sed hoc posteriore tractatu liquebit. Nunc uero eos simplices, atq; indiuisos locos proponit: & ueluti simplicibus subdit exempla. Restat autem nunc unum, quod uidetur esse quærendũ, an hi loci qui in locos alios diuiduntur, eorum quos intra se continent, locorum loci esse possint, ut eorũ qui sunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis, is unus quidam quasi locus sit, qui est in ipso. Nihil quidem prorsus officeret locorũ locos putare: fieri enim potest, ut locus amplior intra semet angustiores contineat locos, ueluti prouincia ciuitates. sed nunc hæc similitudo nõ conuenit. Locus enim est ex quo ducitur id, in quo argumentum est positum. quod si loci locus esse posset, & is qui est in ipso de quo agitur, eos qui sunt ex toto, uel ex partibus, uel ex nota, uel ex affectis, uelut quidam locus includeret: non essent, ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis loci, sed argumenta: quoniam in eo hærerent loco, qui in eo ipso de quo agitur, termino, esse prædictus est. Non igitur locus esse poterit loci, sed uelut genera in species, ita nunc fit diuisio locorum, nec hoc supe-

eius

rius dictis uideatur esse contrarium, cum & maximas propositiones, & earum differentias cõtinentes communi nomine appellauimus locos: nam maximæ propositiones licet eo ipso quod maximæ sint, includant cæteras, & uocentur loci: tamen quia sunt notissimæ, possunt rebus dubiis esse argumẽta. Iure igitur earum differentiæ loci nominãtur, quod in locorum speciebus, aliter sese habet, quę prorsus argumenta esse nõ possunt. nam in ipso locus, uelut in species quasdã, diuiditur in eos qui sunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis: unusquisque enim horũ locorum primi loci integrum uidetur ferre uocabulum. nam ut hominẽ animal dicimus, itemq; equum atq; bouem, animalia nuncupamus: sic is locus qui ex toto est, in ipso esse dicitur: itemq; qui ex partibus, ac nota, atq; ex affectis, in ipso sunt, sed ex his locis argumẽta quidẽ duci possibile est: ipsa uero argumẽta ut sint, fieri nequit.

Sed ad id totum, de quo differitur, cum definitio adhibetur, quasi inuolutum euoluit id de quo quæritur. Eius argumenti talis est formula: Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. Eius autem æquitatis utilis cognitio est: Vtilis ergo est iuris ciuilis scientia.

5. Post locorum bifariam diuisionem, in ipso scilicet de quo agitur, & extrinsecus positorum, partitus est eum locũ qui est in ipso, in quatuor membra, id est a toto, a partiũ enumeratione, a nota, ab affectis. Nunc igitur antea quã diuidat eum locum, quem ab affectis esse proposuit, superiorum triũ, quos in primo interim tractatu minime diuisurus est, sed indiuiduos relicturus, exempla supponit. Hi uero sunt a toto, a partibus, a nota. Ac de eo quidẽ loco, qui est a toto, ita disseruit, ac disputauit. Tum inquit dicimus a toto locum argumenti, quando totũ illud quod in quæstione positum est, definitione complectimur: quæ definitio rei dubiæ de qua agitur, facit fidem. Sed definitio omnis, ut superius quoq; dictũ est, id quod nomine inuolute designatur, euoluit & explicat: atq; ideo non terminus qui in definitione ponitur, sed quæ in ipso sunt, possunt argumentis præstare materiam. Sunt autem in unoquoq; propriæ definitiones. Definitio enim est oratio substantiam uniuscuiusq; significans. quod si ab unaquaq; re, propria substantia non recedit, ne definitio quidem recedit. est ergo definitio in ipso termino, de quo agitur: quæ definitio totum terminum necesse est comprehendat, neque enim partem substantiæ, sed totius termini substãtiam monstrat. Sed quoniam ex ea definitione fides fit rei dubiæ: trahitur ex definitione argumentum, quæ definitio in ipso termino est de quo agitur, & eius termini totum est. Itaq; argumentum quod a definitione ducitur, ab eo ducitur loco, qui in ipso termino est, qui in quæstione est collocatus. Sed quoniam multi loci sunt in ipso, hic locus a toto est. Definitio enim totum terminum comprehendit, atque id quod inuolute nomine significabatur, euoluit atque aperit. Eius argumenti talis est formula: Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinẽdas: eius autem æquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilis scientia. Est enim quæstio, an iuris ciuilis scientia sit utilis. his igitur ius ciuile supponitur, utilis scientia prædicatur. Quæritur ergo, an id quod prædicatur, uere possit adhærere subiecto. Ipsum igitur ius ciuile non potero ad argumentum uocare: de eo enim quæstio constituta est. respicio igitur quid ei sit insitum, uideo quoniam omnis definitio ab eo non seiungitur, cuius est definitio: ne a iure ciuili quidem propriam definitionem posse abiungi. Definio igitur ius ciuile, ac dico, Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. post hoc cõsidero num hæc definitio reliquo termino, utili sciẽtiæ, possit esse coniuncta, id est an æquitas constituta his qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas, utilis scientia sit: uideo esse utilem scientiam dictæ superius æquitatis. Concludo itaque, Iuris igitur ciuilis scientia utilis est. hoc igitur argumentum est ex eo loco, qui est in ipso, hoc est in iure ciuili, qui terminus in quæstione est constitutus: hic locus uocatur a definitione, quæ definitio quoniã totum est, argumentum est a a toto. Omnis autem locus a toto, in ipso est. Nec nos ulla dubitatio perturbet, quod ius ciuile, & rursus, scientia utilis, quædam sunt orationes, quas inter terminos collocamus. Non enim omnis terminus simplici orationis parte profertur, sed aliquoties orationes integræ in terminis constituuntur. In hac igitur argumentatione, maxima ac per se nota propositio est ea, per quam intelligimus, Omnia quæ definitioni alicuius coniunguntur, ipsa quoq; illis quorũ definitio est, ex necessitate copulari. Sequitur enim cũ definitio iuris ciuilis utili scientiæ possit adiungi, iuri quoq; ciuili utilem scientiam posse copulari. est igitur hoc argumentum tractum ab eo loco, qui est in ipso. Omnis enim definitio in eo termino est quem definit. eorũ autem locorum qui in ipso sunt, est locus a toto. Omnis enim definitio totum monstrat atque aperit. Maxima propositio hæc, Quibus aliquorum definitio iungitur, eisdem necessario ea quæ definiuntur, aptantur.

Tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo: Si neque censu, neque uindicta, neque testamento liber factus est, non est liber: nec ulla est earum rerum: non est igitur liber.

6. Sit quæstio utrum aliquis, quem seruum esse constiterit, sit liber. Quoniam faciendi liberi tres sunt partes. una quidem, ut censu liber fiat: censebantur enim antiquitus soli ciues Romani. Siquis ergo consentiente uel iubente domino, nomen detulisset in censum, ciuis Romanus fiebat, & seruitutis uinculo soluebatur: atque hoc erat censu fieri liberum, per consensum domini nomen in censum deferre, & effici ciuem Romanum. Erat etiam pars altera adipiscendæ libertatis, quæ uindicta uocabatur. Vindicta uero est uirgula quædam, quam lictor manumittendi serui capiti imponens, eundem seruum in libertatem uindicabat, dicens quædam uerba solennia, atque ideo illa uirgula uindicta uocabatur. Illa etiam pars faciendi liberi est: siquis suprema uoluntate in testamenti serie, seruum suum liberum scripsit. Quæ quoniam partes sunt liberi faciendi, siquis aliquem, quem seruum fuisse constiterit, monstrare uelit, non esse liberum factum: dicet, Si neque censu, neque uindicta, neque testamento liber factus est, non est liber: at nulla earum parte liber factus est: non est igitur liber. Si enim omnes partes a qualibet illa re abiunxeris, totum necessario separasti. nam cum totum in suis partibus constet, si quid nulli cuiuslibet parte coniugatur, a toto etiam segregatur: partes autem duobus dicimus modis, uel species, uel membra. Species est, quæ nomen totius integrum capit, uelut homo atque equus animalis: utraq; enim per se integro nomine animalia nuncupantur. Est enim homo animal, & rursus equus animal. Item membra sunt, quæ cum totum efficiant, coniuncta totius capiunt nomen: singula uero nullo modo. ut cũ fundamentum, parietes, & tecta, domus membra sint: simul omnia domus dicuntur: fundamenta uero sola, domus uocabulo minime nuncupantur, neq; parietes, neq; tecta. In his igitur quæ species sunt, quoniam nomen totius integrum capiunt, nisi sigillatim omnes partes ab eo, de quo dubitatur, abiunxeris, non possis totũ abesse monstrare. Dictum est enim unamquamq; partem totius uocabulum integrum capere. Vt quoniam faciendi liberi tres sunt species, census, uindicta, testamentum: si quaslibet duas remoueris, una tamen permanserit, liberum necessario confitebere. Siue enim censu tantum, uindicta, siue testamento sit liber factus: liberum esse constat. ergo in his nisi omnes species remoueris, non potes destruere quod in quæstione propositum est. At si affirmare uelis, atque astruere: sufficit tantum unam quamlibet speciem demonstrare, ut si uelis ostendere librum, sat est, ut monstres, aut uindicta, aut censu, testamento'ue liberum factum. Quod si destruere uelis, non sufficit ostendere, aut censu, aut uindicta, aut testamento liberum non esse fa-

ctum, sed nullo eorum modo ad libertatem uenisse. Itaque his partibus quæ species sunt, si destruere uelis, cunctis utendum est: si astruere, una sufficit. At uero hæ partes, quæ sunt membra, contrario modo sunt: si destruere uelis, sat erit unã seiungas: si astruere, cuncta adesse necessario comprobabis. nam si uelis ostendere non esse domum: sufficiat, ut aut fundamenta non esse dicas, aut parietes, aut tecta. nã si quid horum defuerit, domus non potest appellari. At si uelis ostendere domum esse: nisi cuncta in unum coniunxeris, id quod proponis, astruere non ualebis. Omnes uero hi loci a partium enumeratione ducuntur. quia in his partibus quæ species sunt, cunctæ partes enumerantur, ut destruas: in his uero quæ membra sunt, cunctæ partes enumerantur, ut astruas. Quæstio est igitur in proposito, Ciceronis exemplo argumẽti a partium enumeratione deducti, An is quem seruũ fuisse constitit, liber sit. Is quem seruum fuisse constat, subiectus est terminus: liber uero prædicatus. neutrum igitur eorum terminũ ad argumentũ ducere poterimus: de quibus enim dubitatur, ipsi fidẽ dubitationi facere non possunt. Video igitur quid in altero eorum sit. quoniam uero partes omnes in eo sunt cuius partes sunt: quoniamq; libertas data, habet proprias partes; sumo eas atq; dinumero, & requiro, an ulla earum partium uideatur inesse subiecto. sed nulla inest: concludam igitur non esse liberum. Vnde manifestius demonstratur, non solum ab eo termino qui subiectus est, argumenta sumi posse, uerumetiam ab eo qui est prædicatus. nam prius exemplum quo demonstrabat, Iuris ciuilis scientiam esse utilẽ, Ius ciuile quod subiectũ erat, definiuit, ductumq; inde argumentum rei dubiæ fecit fidem. Hic uero libertatis partes enumerantur, qui est terminus prædicatus. Est igitur ut dictum est quæstio, An quem seruum esse constiterit, liber sit. Terminus, is quidem quem seruum esse constiterit, subiectus est: prædicatus uero, liber. In ipso, id est in prædicato partes sunt, quæ enumerantur: a qua enumeratione dũ trahitur argumentum, fit argumentum in ipso, ex partiũ enumeratione. Maxima propositio, Cuius partiũ nihil rei propositæ copulatum est, ei ne totum quidem esse potest coniũctum. Hic uidetur esse dubitandum, num locus a toto, atq; a partibus idem sit, cum omnes partes totum faciant, si cõiungantur. Sed respondebitur, cũ sit argumentum ab enumeratione partium, totum diuiditur, non coniungitur: diuidendo enim argumentatio procedit. nam quisquis partem cuiuslibet sumpserit, eo ipso, quo partem sumpserit, rem uidetur esse partitus. Qui uero rem diuidit, dissipat potius quam conficit totum. Sed restare adhuc ambiguitas potest: nam definitio quoq; inuolutam nominis significationem explicat, per quandam substantialium partium enumerationem. Enumeratio uero partium quædam ipsarum a se partium dissipatio est. Sed aliud est eiusdem rei partes enumerare, aliud definitionis. nam rei partes, ea re, cuius partes sunt, semper minores sunt, ut caput, uel thorax, uel cætera membra, toto homine: partes uero definitionis tota re quæ definitur, si substãtiales sunt, probantur esse maiores, ut animal homine maius est. Itemque rationale & mortale, eundem hominem, uelut maiora continent: & sunt singulæ partes definitionis eiusdem quæ est, animal rationale mortale. Partitio igitur sumit partes rei, quam partitur, minores semper. Quæ uero sumit definitio, uniuersalia sunt per se, totaq;, & continentia definiti, quamuis posita in definitione partes fiant: ut in his quę superius exempla proposui, facile intelligi potest. Vnde manifestum est locum a toto, qui definitionis est, & locum a partium enumeratione, esse diuersos.

Tum notatio, cum ex ui uerbi argumentum aliquod elicitur hoc modo: · Cum lex Aelia sanctia assiduo uindicẽ assiduum esse iubeat. Locupletem iubet locupleti, is est assiduus, ut ait Aelius, appellatus ab ære dando.

7. Tertius eorum, qui in ipso sunt, locus a notatione est constitutus. Notatio uero est quædam nominis interpretatio. Nomen uero semper in ipso est. Vt enim definitio id quod in nomine inuolutum est, declarat, expedit, atque diffundit: ita etiã nomen id quod a definitione dicitur euolute, inuolute confuseq; designat. quod si definitio in ipso est: nomen quoq; in ipso esse de quo agitur, non potest dubitari. Ex notatione autem locus uocatus est, quia nomẽ omnem rem notat, atq; significat. Vindex est igitur, qui alterius causam suscipit uindicandum, ueluti quos nunc procuratores uocamus. Lex igitur Ælia Sanctia, assiduo uindicem assiduũ esse iubet. Quæritur utrum cum lex æliasanctia uindicem uelit esse assiduo assiduum, locupletem uelit locupleti. Hic igitur subiectus quidem terminus est, lex æliasanctia uindicem uolens assiduo assiduum: prædicatus uero locupletem iubet locupleti. ipsos igitur terminos non potero ad fidem quæstionis adducere. de ipsis enim de quibus ambigitur, nulla effici fides potest. Quæro igitur quid in ipsorũ altero sit: ac uideo unũ eorum terminum esse, legem æliamsanctiã, quæ assiduum assiduo uindicem esse decernat, id est subiectum: huius orationis interpretor partem, quæ est assiduus. Quid enim est assiduus aliud, nisi assem dans? assem uero dare nisi locuples nõ potest, assiduus igitur locuples est. Cum igitur lex ælia sanctia assiduo uindicem assiduum esse constituat, locupletẽ iubet locupleti. assiduus quippe est locuples, a dando ære nominatus. Argumentum igitur hoc tractum ex eo loco, qui est in ipso, id est a nominis interpretatione: nomen enim in ipso illo est, cuius nomen est: cuius interpretatio notatio nuncupatur. Sed ab huius interpretatione factum est argumentum. Igitur hoc argumentum ex eo loco est, qui est in ipso, id est a nomine, & eorum qui in ipso sunt, a notatione, id est a nominis interpretatione. Maxima propositio est, Interpretationẽ nominis idem ualere quod nomen. Sed paulo confusius a Cicerone dicta argumentatio maximum præstat errorem. Ita enim dici oportuit, Assiduus est, qui assem dat: qui uero assem dat, locuples est, assiduus igitur locuples est. Lex autem æliasanctia assiduum assiduo esse uindicem iubet, locupletem igitur locupleti uindicem esse præscripsit. Quod si ita dictum esset, apertior argumentatio fuisset. Nunc uero ita dixit. Cum lex ælia sanctia assiduo uindicem assiduum esse iubeat: locupletem iubet locupleti, & cætera subiunxit, ut ostenderetur locuples esse assiduus: hoc autem tantundem ualet, quod ait, legem æliam sanctiam assiduo assiduum uindicem cum iuberet esse, locupletem locupleti esse præcepisse, tanquam si diceret, qui assiduus est, locuples est. Nisi enim is qui assiduus est, locuples sit, non consequitur, ut cum lex ælia sanctia, assiduum assiduo uindicem esse iusserit, locupletem iusserit locupleti. & argumenti conclusionem priorem posuit, subiecit uero probationem. Conclusio namque est, cum lex Ælia Sanctia, assiduum assiduo uindicem uelit esse, locupletem iubet locupleti, atque hanc præmisit. probatio uero est rationis, assiduum esse locupletem ab ære dando nominatũ, & hanc intulit conclusionem. Restat is locus eorum qui in ipso sunt, qui ducitur ab affectis. Cuius expositionem, quoniam uaria est multiplexq; diuisio, differamus: ac primi uoluminis terminum hucusq; sistamus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER SECVNDVS.

N tam difficillimi operis cursu non sum nescius mi Patrici, quin labor hic noster, quẽ te adhortante suscepimus, dũ iudicio multitudinis imperitę aut eleuatur, aut premitur, facile uariis reprehensionibus mordeatur. nam & illi, quibus hoc totũ differendi displicet genus, uelut superuacaneũ studium familiari prauis mentibus cauillatione, despiciunt: & qui maximũ huius scientiæ fructũ putant, sua cæteros segnitie metientes, tanto nos

to nos operi pares esse non existimant. Quorum quidem priores, si non inuidia laboris alieni æstimationem premsit, sed reprehensioni iudicioq; consentiunt: nullo modo ferendos esse puto. Multo quoq; in me libentius detorserim prauæ opinionis inuidiam, ac nostris eos diffidere uiribus facillime patiar, potius quam tantæ disciplinæ calcare rationem. Sed proh diuinã atq; humanam fidem, quæ est hæc hominũ prauitas? quæ tantę est imprudẽtia cæcitatis, ut pene sua sese ipsi confessione condemnent? Nullus est enim qui se uideri nolit peritissimũ disserẽdi: quin etiã obiectare ipsi aliquid, & resoluere obiecta conantur: & si facile id factu esset, cuncti ad scientiã logicæ disciplinæ uelut ad cõmunia quædã sapientiæ lucra concurrerent. Iam uero quid absurdius fingi potest, quam quod probabilibus (ut ipsi existimant) argumẽtis, inutile studiũ dialecticę nituntur astruere? Quid enim cõuenit disserendi artem disserendo peruertere, ut cuius opinionẽ affectes, eiusdẽ despicias ueritatẽ? Sed ut cantor ille discipulũ sibi ac musis canere iubebat: ita & ego quoq; mihi ac tibi, nõ musæ, sed tanquam musarum præsidi cecinerim: atq; id, quod multo labore studioq; collegi, non rhetorica tantum facultate, uerum etiam dialectica subtilitate depromam. Quæ uero sequuntur huiusmodi sunt.

Ducuntur etiam argumenta ex his rebus, quæ quodam modo affecta sunt ad id de quo quæritur. Sed hoc genus in plures partes distributum est. Nam alia coniugata appellamus, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex cõiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

8. Postquam locos eos, ex quibus argumenta ducuntur, gemina partione distribuit, alios in ipso de quo agitur hærere dicendo, alios extrinsecus assumi: eumq; locum qui in ipso de quo agitur hæret, in quatuor species secuit, id est a toto, a partibus, a nota, ab affectis: superioribus quidẽ tribus exempla subiecit, quæ nos primo uolumine quantum diligenter fieri potuit, explica uimus. Restat is locus quem posuit quartum, id est ab affectis. huius cũ multæ sint species, integri atque indiuisi proponere non potuit exemplum. nam quorũ facienda partitio est, melius per singula membra dispositis aperiuntur exemplis. Hunc igitur locũ diuidit hoc modo, Locus qui ex affectis est, partim ex coniugatis, partim ex genere, partim ex forma descendit: ex similitudine etiam, & ex differentia, & ex contrario: necnon etiam ex coniunctis, ex antecedentibus, ex consequentibus, ex repugnantibus, ex causis etiam atq; ex effectis causarum, & ex comparatione maiorũ, aut parium, aut minorum. quæ omnia Tullius paulopost conuenientibus rerum similitudinibus illustrat. Nũc illud nobis dicendum est, quæ sit affectorum natura, & quid habeant proprietatis. Sunt enim affecta, quæ quodammodo ad aliquid referri possunt, & cognata sunt ad id, ad quod referũtur. Omnia uero quæ se aliqua relatione respiciunt, aut amica inter se, aut dissidentia conferuntur. Si amica: uel substantialiter, ut genus, forma, antecedentia, consequentia, causa, effectus: uel in qualitate, ut coniugatum, simile, coniunctum: uel in quantitate, ut paria. Quæ uero sibi dissidentia conferuntur, partim a se differentia sunt tantum, partim aduersa: sed aduersa, partim in qualitate, ut contraria, & repugnantia: partim in quantitate, maius ac minus. Quæ cum ita sint, manifestum est, & amica sibi cognationis relatione coniungi, & dissidentia hoc ipso quo sibi aduersa sunt, ad se inuicem comparari. nam quæ amica sunt, amicis amica sunt: & dissidentia, a dissidentibus dissident. Itaque & genus formæ genus est: & forma generis forma: & antecedentia consequentium antecedentia: & consequentia antecedentium consequentia. & causa effectuum causa, & effectus causarum effectus: & coniugata coniugatis coniugata sunt, & simile simili simile: & coniunctum coniuncto coniunctum: & paria paribus paria, & differentia differentibus differentia: & maiora minoribus maiora: & minora maioribus minora sunt: & contraria contrariis cõtraria: & repugnantia repugnantibus repugnantia sunt. Affecta igitur sunt quæ cũ a se inuicem diuersa sint, ad se inuicem tamen referuntur. Sed quo ordine Tullius superius descripsit locos: nos definitiones omnibus apponemus. Eorum igitur quæ ad se inuicẽ affecta dicuntur, in M. Tullii disputatione prima sunt coniugata. Sed Coniugata uoco, quæcunq; ab uno nomine uaria prolatione flectuntur, ut a iustitia, iustus, iustum, iuste. Hæc inter se cum ipsa iustitia, unde eorum uocabulũ fluxit, coniugata dicuntur. Genus uero quod de multis specie differentibus in eo quod quid est, prædicatur, uelut animal dicitur de homine atq; equo, quæ specie differunt, & in eo quod quid sit prædicatur. Interrogantibus enim nobis quid sit homo uel equus: Respondetur animal. Quod genus, licet necesse sit ab eo esse diuersum cuius genus est: cognatum tamen est ei, quia ad id substantiæ relatione coniungitur. Species etiã est, de qua genus superius prædicatur, quam Cicero formã uocauit, uelut homo animalis. Similitudo est unitas qualitatis. nã duo quæ sibi similia sunt, eandem necesse est habere qualitatẽ. Et quoniam ipsum sibi simile esse nõ potest: aliud necesse est simile consideretur, sed aliud esse nõ poterit, nisi fuerit in aliqua parte diuersum. Ergo similia, a se in alia quidem re diuersa sunt, in alia uero congruunt. In ea uero re, qua secundũ qualitatem congruũt, esse similia intelliguntur, in eaq; ad se similitudinis illius copulatione referuntur. Differentia est, qua unumquodq; differt ab alio: ut homo ab equo rationabilitatis differentia discrepat. Hæc igitur, prædicatione quidem propriæ naturæ ad ea refertur, quorum est differentia, ut rationabilitas ad hominem: dissimilitudinis uero ratione, ad ea a quibus discrepat id cuius est differentia, ut rationabilitas ad bouẽ. Contraria uero sunt, quæ in eodẽ posita genere, longissime a se discrepant, ut albũ atq; nigrum. quæ licet in uno qualitatis genere ponantur: a se tamen quam longissime recedant, ea quoq; ad se referri nullus ignorat. Aliud est enim quod sunt, aliud quod cõtraria sunt. Quod enim nigrum est, quale est: quod uero contrarium est, ab albo plurimum discrepans est. Coniuncta uero sunt, quæ unicuiq; rei finitimam naturam tenet, uelut timori pallor adiunctus est. Hæc talia sunt, ut sæpius quidem adiunctis sibi cohærescant, neq; tamen ex necessitate his, quibus uicina sunt, adesse cogantur. nam sæpe timori pallor assistit: non tamen semper, ueluti cum dissimulatione premitur metus. atque ideo uerisimilia ex adiunctis argumenta nascuntur. nam quæcunque coniuncta sunt, ea his, quibus adhærent, indicio esse solent. Sed de his in posteriore disputatione diligentius disseram. Antecedentia uero sunt, quibus positis aliud necesse est consequatur. ut quia bellum est, esse inimicitias necesse est. Hæc ordinis necessitatem tenent. consequentia enim ab antecedentibus separari nequeunt. Consequens uero est quicquid id, quod antecedit, insequitur. ut inimicitiæ bellum consequuntur. nam si bellum est, inimicitias esse necesse est. habetq; locus hic illud notabile & spectandum, quod sæpe quæ naturaliter priora sunt: tamen ipsa sunt consequẽtia. Sæpe quæ naturaliter antecedunt, & in propositione priora sunt. Nanq; inimicitiæ prius existere, quam bella solent. Sed non possumus proponere inimicitias ut bellum sequatur. Non enim possumus uere dicere, si inimicitiæ sunt, bellum est: sed præponimus bellum, & inimicitiæ quæ natura priores sunt, subsequuntur: ita, si bellũ est, inimicitiæ sunt. Nunc igitur inimicitiæ, quæ naturaliter bellum præcedunt, eadem bella in propositione comitantur. At si dicam si superbus est, odiosus est. Superbia & naturaliter & in propositione odium præcedit. prius enim superbia consueuit existere: post uero atque ex eadem superbia ueniens odium sequi. Nec interest utrum naturaliter quælibet antecedat res aliquam, an uero consequatur, dum id in propositione animaduertimus, eam esse rem antecedentem, quæ siue naturaliter prior sit, siue posterior, alteram tamen rem secum necessario trahat. Repugnãtia uero intelligũtur quoties id quod alicui contrariorum naturaliter iunctum est, reliquo contra-

cio comparatur, ut quoniam amicitiæ atque inimicitiæ contraria sunt. inimicitias uero consequitur nocendi uoluntas, amicitia & nocendi uoluntas, repugnantia sunt. Hæc quoque ad se contrarietatis similitudine referuntur. Causa est, qua præcedente aliquid efficitur, ut causa diei est Solis ortus. Effectum est quod præcedens causa perficit, ut dies quem solis ortus emittit. Maiorum uero cōparatio est, quoties ei quod minus est, id quod maius comparatur. ut si nemo innocens pelli in exilium debet: multo magis ne Tullius quidem, qui non innocens solum, uerum etiam patriæ fuit liberator: plus est enim patriæ esse liberatorem, quam innocentem. Parium uero, quoties inter se paria comparantur. ut si hic ciuis innocens pelli in exilium non debet, quia innocens est: nec ille quidem qui est innocens carere patria iuste potest. Minorum uero, quoties minora maioribus conferuntur: ut si Ciceronem liberatorem patriæ præmio nemo dignum putauit: nemo eum putet præmio dignū, qui cum tantum innocens fuerit, nulla in rempublicam contulit merita. Hæc itaque omnia cognata sibi esse, & ad se referri inuicem, & se uelut e regione conspicere nullus ignorat. nam, ut de coniugatis primum loquamur, & iustitia ad id quod iustū est, uel id quod iuste fieri potest, spectat, & eum qui iustus est, perficit. Cætera quoque habent ad se non modo uocabuli cognationem, uerū etiam cuiusdam naturæ congruentiam, ita tamen ut a se diuersa sint. Neque idem est iustitia, quod iustus. Omne enim quicquid ab aliquo inflectitur, ab eo a quo inflectitur est diuersum, eidemque cognatum, a quo etiam probatur inflexum. Genus etiam cognatum esse ei cuius genus est, id est speciei, quam Cicero formam uocauit, dubium non est. Genus enim speciei genus est, & species generis species. itaque ad se inuicem referuntur, licet idem genus ac species non sint. Illud sane uidendum est, quoniam quas nos species nuncupamus, eas Cicero formas uocat. Cui quidē, dum quod dicit intelligam, concedā libenter quibus uoluerit, uti nominibus: mihi uero non idem concedi potest. nā qui explanationis lucem professus est, in his uerbis debet, quæ sunt in usu posita, uersari. Id autem quod supponitur generi, ut species, quā forma potius nuncupetur, usus obtinuit. Iamuero simile nisi simili simile esse non potest; & quod differt, nisi a dissimili differre non potest. Contraria etiam contrariis intelliguntur esse contraria, coniunctaque coniunctis adhærescunt. Et quæ sunt antecedentia, aliquid, quod potest consequi, antecedunt. Id etiam, quod est consequens, illud, quod antecessit, insequitur. Omne quinetiam repugnans, repugnanti sibimet intelligitur inimicum. Causa insuper effectus sui causa est. Quod enim quæuis causa efficit, eius rei quam efficit causa est. Effectus quoque causæ alicuius effectus est. Comparatio uero maiorū minora respicit, minorum uero maiora, parium paria: atque in omnibus ea natura esse deprehenditur, ut cum per se res quædā sint diuersæ ab his ad quę referuntur: affecta tamē esse, dum comparantur, appareant; diuersa uero esse ab his ad quæ referantur, illa res approbat, quoniam nihil ad seipsum referri potest. Quæ cum ita sint, iure affecta sunt nūcupata. Quæ omnia eius loci qui ex affectis ducitur, species, uel formæ sunt, ipso etiam testante Cicerone, qui ait, Sed hoc genus in plures partes distributum est. Cum enim genus dixit, quas scindit a genere species esse significauit. Præterea omnia hæc, & nomen generis suscipiunt & definitionem. Affecta enim sunt ad aliquid, quæ ad id, ad quod affecta sunt, referri queunt. Coniugata uero, & genus, & forma, & cætera, ad ea semper ad quæ sunt affecta, referuntur. Sed ut in superioribus locis dictū est, qui in ipso de quo agitur hærebant, id est ex toto, ex partibus, ex nota: ut ex toto eo intelligatur termino, qui fuisset in quæstione propositus. Itemque ex eius partibus, atque ex eius nota. Eodem modo etiam in iis quæ affecta sunt dicimus, ad eum terminum affecta considerari, qui subiecti uel prædicati loco positus continet quæstionem. Superest nunc illud dicere, cur quæ affecta sunt, in ipso de quo agitur esse dicantur. Etenim in ipso de quo agitur termino, quatuor locos esse significauit Cicero, id est ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis. Quorum tria quidem superiora manifestum est in eo hærere, de quo agitur termino. Definitio enim cuiuslibet rei quod totum est, in illo ipso est, quod definit. Partes etiam in ipso illo sunt, quod collectione coniungunt. Nota etiam in illo est, quod appellatione significat. Affecta uero extrinsecus posita uidentur, quippe quæ referuntur ad id, ad quod affecta sunt, id est ad id, de quo agitur, quæ non referrentur, nisi extrinsecus posita intelligerentur. Cur igitur ea etiam quæ affecta sunt, ad id, de quo agitur, inter eos numerauit locos, qui ipsi de quo quæritur, termino cohęrent: dicendū est, Quoniam id quod adhærere dicitur, nō idem est ei, cui adhærere prædicatur. quæ cū diuersa sint, cogitatione tamen quadā intelliguntur esse coniuncta: ueluti non idem est definitio, quod ipsa res, quæ definitione describitur. Si enim definitio clarius efficit id quod definit; nihil uero ipsum sese clarius quam est efficere potest: manifestū est id quod definitur, a definitione esse diuersum. Sed iccirco hærere definitionē in eo quod definitur dicimus, quia est ei cognata atque cōiuncta. quippe quæ dum eius proprietatē significat, ab eius substantia non recedit. Partes etiā ac notæ diuersa sunt ab eo, quod uel copulant, uel designāt. Sed quia illæ propositū termini tangunt, illæ significāt, habentes aliquam cum proposito termino cognationē, in ipso de quo agitur, hærere perhibentur. Ita etiam in affectis, licet extrinsecus sint: neque enim idē sunt, quod ea sunt ad quæ intelliguntur affecta, necessario tamen, quia aliquā cognationē cum his habere considerantur, in ipsis hærere dicuntur, ad quæ affecta sunt. Qui uero eorū naturalis ordo sit, uel quæ differentia, uel quæ ne alia locorū partitio, licet in Topicis differētiis opportunius expediendum sit: tamen cum exempla Ciceronis, quæ in his explicandis attulit, exposuero, subiungam.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis uerba sunt, quæ orta ab uno uarie commutantur, ut sapiens, sapienter, sapientia. hæc uerborum coniugatio συζυγία dicitur, ex qua huiusmodi est argumentorum: Si compascuus ager est, Ius est compascere.

9. Definitio cōiugatorum à Cicerone prolata talis est. Coniugata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdē, id est quę ab uno uerbo uariis inflectuntur modis. Ex eodem quippe genere uerba sunt: Iustitia, iustus, iuste, iustū, & quęcunque alia in diuersas possunt uocabulorū species inflecti. Quæcunque enim ab uno quolibet orta uarie cōmutantur, hæc a Græcis quidē συζυγία dicuntur, apud Latinos uero cōiugata. nā quod Græci συζυγίαν dicunt, nos coniugationem appellamus. Hæc autē sunt, ut sapiens, sapienter, sapientia, & quæcunque in uarias partes orationis, uariasque inflexiones, ab uno quodā ducta cernuntur. Ex coniugatis igitur argumēti nascentis hoc exemplum est, Sit enim dubitabile, an in aliquo agro mihi atque uicino simul pascere liceat pecus: id est, an ius sit cōpascere. Subiectū igitur est ager: cōpascere uero prædicatum. Faciemus itaque argumentū hoc modo: Hic de quo quæritur, ager cōpascuus est, in compascuo autem licet compascere, in hoc igitur agro licet compascere. Hic igitur cōpascendi iuris argumentū ex compascuo sumptum est, ex coniugato uidelicet. Compascere enim & compascuū coniugata sunt. Sumptū uero est argumentū, ius esse compascere, quoniā sit ager compascuus. sed coniugatū est compascuū ei quod cōpascere. A coniugatis igitur sumptum est argumentū: quod coniugatum in ipso est de quo agitur, id est in compascēdo. omnia enim ex eodem fluunt, & sibi sunt continentia, atque se respicientia. Factum est igitur argumentum ex eo quod est in ipso, ab affectis, id est a cōiugatis. Maxima uero propositio est, Coniugatorum in eo quod coniugata sunt, unā atque eandem esse naturam. uel sic, Cui conuenit aliquid, huic etiam coniugatum eius posse sociari.

A genere sic ducitur: Quoniam argentum omne mulieri legatum est, non potest ea pecunia, quæ numerata domi relicta est, non esse legata. Forma enim a genere, quod suum nomen retinet, nunquam seiungitur: numerata

rata autem pecunia nomen argenti retinet: Legata igitur uidetur.

10. Genus est quod de qualibet specie in eo quod quid est prædicatur. In eo autẽ quod quid est, prędicari dicitur quod de qualibet specie interrogantibus, quid sit responderi conuenit: & eius de qua respondetur speciei substantiam mõstrat. Semper uero genus propria specie maius est: eamq; intra ambitũ suæ prædicationis includit. Quo fit, ut quamuis in alia quoq; dispartiri genus possit, speciẽ tamen suam nullo modo derelinquat, uelut animal quidẽ prædicatur de homine, & hominis substantiam monstrat: interrogantibus enim nobis quid est homo, animal respondetur. Idem tamen deduci in alia potest, uelut in equũ, atq; bouem, quæ animalia nuncupantur. Sed ita deducitur in diuersa, ut unamquamq; earum specierum quas continet, non relinquat. Vbicunq; enim fuerit homo, necesse est ut ibi sit animal, homo enim animal est. Idemq; de boue, ac de cæteris. Ergo liquido demonstratũ est, nomen generis a specie nullo modo separari. Quod si aliquando generis uocabulum uniuersaliter enuncietur, necesse est omnes species designari, ut siquis dicat, omne animal, & hominẽ designabit & bouem, & cæteras omnes species sub animalis nomine collocatas. Quæ cũ ita sint, quidam testamento mulieri argentũ omne legauerat: Quæritur an ei etiam numerata pecunia sit legata: numerata igitur pecunia in hac quæstione subiectũ est, legata uero prædicatũ. Considero igitur in alterutro eorum quidam insit, ut ex eo quod in ipso est, aliquod argumentũ requiram: uideo subiectũ terminum, qui est numerata pecunia; habere argentum genus, quod affectũ est scilicet ad speciem suam, ad quam refertur. Quæ enim ad se inuicem referuntur, affecta sunt. Ergo quoniã argentũ omne legatum est, & genus speciem propriam nõ relinquit, necesse est ut numerata quoq; pecunia sit legata. nã cum omne nomẽ generis legatũ sit, nihil de speciebus uidetur exceptum: uelut siquis dicat omne animal uiuere, non, ut arbitror, tantũ hominem, uel bouem, uel equum, uel sigillatim cætera, uel unum, uel plura uiuere dicit, ut tamen aliqua cũ sint animalia, uitæ munere carere cõtendat sed omne prorsus quicquid fuerit animal, uiuere proponit. Cum igitur omne genus, id est omne argentũ legatum sit, nulla species excipitur. At numerata pecunia argentũ est: fit igitur ut numerata quoq; pecunia legati uocabulo possit includi. Est igitur quæstio quidẽ, ut dictũ est, An numerata pecunia legata sit. Argumentum ab eo quod in ipso est, id est a genere, quod inest propriæ speciei, quod ita inest, ut ad id referatur, hoc autem est argentũ, ab affectis uero, id est a genere, prædicatur enim, ut genus argentum de numerata pecunia. Interrogantibus enim nos quid sit numerata pecunia, iure respondemus, argentũ. Maxima propositio est: Cui conuenit omne genus, eidem unamquamq; speciem conuenire. Quam M. quoq; Tullius diuersis quidem uerbis, sed eadẽ significatione proposuit, dicens. Forma enim a genere quoad suum nomen retinet, nunquam seiungitur, numerata autem pecunia nomen argenti retinet, legata igitur uidetur.

A forma generis, quam interdum, quo planius accipiatur, partem licet nominare, hoc modo: Si ita Fabiæ pecunia legata est a uiro, si ei uiro materfamilias esset, Si ea in manum non conuenerat, nihil debetur. Genus enim est uxor, eius duæ formæ, una matrumfamilias, hæ sunt quæ in manum conuenere: Altera earum quæ tantummodo uxores habentur, qua in parte cum fuerit Fabia, legatum ei non uidetur.

11. Species est, quæ propriis differentiis informata, sub prædicatione generis collocatur. Differentiæ uero propriæ a cæteris eam speciebus separant, atque seiungunt. uelut homo cum sit animalis species, differentiis informatur rationabilitatis, atque mortalitatis, & seiungitur ab his animalibus, quæ æterna sunt, uelut Sol a Platonicis creditur, & ab his animalibus, quæ sunt rationis expertia. Cum igitur omnes species inter se propriis differentiis distent, necesse est, quod de altera specie dicitur, id in aliam non posse transferri, uelut quod de homine dicitur specialiter, idẽ de equo, atq; boue nõ possit intelligi. Dicitur autem a specie, quoties genus ipsum ueluti in quandam contrahitur portionẽ. Velut siquis dicat, illud animal sibi adduci debere, quod sit rationale & mortale. Non utiq; de equo, uel boue, aut de cæteris, nisi tantũ de homine dictum esse intelligitur. Vt igitur generaliter dictũ genus omnes species claudit, cũ quis dicit omne animal: sic quodlibet animal designatũ speciem facit, quæ cũ ita sint, a forma generis, id est a specie generis tale fit argumentũ, quam formam generis, Cicero partẽ sæpe nominat, quo id quod dicitur planius fiat. Notius enim nomen partis est, quã formæ. quo autẽ differt forma a partibus & nos strictim superius diximus, & paulopost a Cicerone ipso latius explicabitur. Nunc de proposito uideamus exemplo. Vxoris species sunt duæ, una matrumfamilias: altera usu, sed cõmuni generis nomine uxores uocantur. fit uero id sæpe, ut species iisdẽ nominibus nuncupentur, quibus & genera. mater uero familias esse non poterat, nisi quæ cõuenisset in manũ. hæc autem certa erat species nuptiarum. Tribus enim modis uxor habebatur, usu, farreatione, coemptione, sed confarreatio solis pontificibus cõueniebat. Quæ autem in manũ per coemptionem conuenerant, hæ matres familias uocabãtur: Quæ uero usu uel farreatione, minime. Coemptio uero certis solennitatibus peragebatur, & sese in coemendo inuicẽ interrogabant, uir ita, an mulier sibi materfamilias esse uellet. Illa respondebat, uelle. Item mulier interrogabat, an uir sibi paterfamilias esse uellet, ille respondebat, uelle. Itaq; mulier, uiri conueniebat in manũ, & uocabantur hæ nuptiæ, per coemptionem, & erat mulier materfamilias, uiro loco filiæ. Quam solennitatem in suis institutis Vlpianus exponit. Quidam igitur extremo iudicio, omne Fabiæ uxori legauit argentũ, siquidem Fabia ei non tantum uxor, uerũ etiã certa species uxoris, id est materfamilias esset. quæritur an uxori Fabiæ legatũ sit argentum. Vxor Fabia, subiectũ est. legatum argentum, prædicatum. Quæro igitur, quodnã ex his argumentum sumere possim, quæ in quæstione sunt posita. ac uideo uxori duas inesse formas: quarũ una tantum uxor est, altera materfamilias, quæ in manũ conuentione perficitur. Quod si Fabia in manum non conuenit, nec materfamilias fuit, id est non fuit ea species uxoris, cui argentum omne legatum est. Quocirca quoniam id quod de alia specie dicitur, in aliam dici non conuenit, cumque Fabia præter eam speciem sit, quæ in manum conuenerit, id est quæ materfamilias sit, & uir materfamilias legauerit argentum, non uidetur Fabiæ esse legatum. Quæstio igitur, ut dictum est, an uxori Fabiæ omne argentum legatum sit. subiectum, uxor Fabia. prædicatum uero, legatum argentum. Argumentum ab eo, quod est in ipso, de quo quæritur, id est ab eo quod est in uxore, de qua quæritur. Est autem in uxore, de qua quæritur, species uxoris: ea scilicet quæ in manum non conuenit, quæ ad eam affecta est. Omnis enim species ad suum genus refertur, id est forma. factum est igitur argumentum ab eo quod est in ipso, ab affectis, a forma generis. Maxima propositio est, Quod de una specie dicitur, id in alteram non conuenire.

A similitudine, hoc modo: Si ædes excesa corruerunt, uitiumue fecerunt, quarũ usus fructus legatus est, hæres restituere non debet, nec reficere: non magis quam seruum restituere, si is, cuius usufructus legatus est, deperisset.

12. Similia dicuntur, quæ eiusdem sunt qualitatis, ex quibus hoc modo sumitur argumentum. Quidam testamento ædium usumfructum legauit, id est concessit ædes, ut his alius dum uiueret, uteretur. hę cœperunt uel uitium facere, id est ruinam minari, uel etiam corruerunt. Petit igitur ab hærede is, cui ædium usufructus legatus est, ut earum sibi ædium quæ a testatore legata sunt, damna cõpenset; & ædes quæ uitium fecerunt, uel corruerunt, restituat. Quæritur an earum ædium, quarum usus fructus legatus sit, uitium uel ruinam hæres restituere cogatur. Hoc igitur subiecta quidẽ oratio est, ueluti quidã terminus, ædiũ quarũ ususfructus legatus sit,

tus fit, ruinam uel uitium. Prædicata uero oratio, loco termini constituta, ab hærede restitutio. Sumo igitur a simili argumentum, hoc modo, Quoniam siquis serui usumfructū legauerit, isq; seruus aliquo modo deperierit, non cogitur restituere hæres seruum: ne nunc quidem cogetur hæres restituere ædes, quæ in usumfructum legatæ, ruinā, uitium'ue fecerunt. Simile est enim serui ususfructus legatio, ædium usufructus legationi. Simile est etiam serui usumfructū legatū si deperient, ab hærede non restitui, & ædium in usumfructum legatarū uitium ruinam'ue ab hærede nō refici. Est igitur quæstio quidē, An ædium in usumfructū legatarū uitium, uel ruinā hæres restituere cogatur. Terminus uero, subiectus quidē, ædium in usumfructū legatarū uitium uel ruinam: Prædicatus autem, ab hærede restitutio. Argumentū uero ab eo quod in ipso est, idest ab eo quod inest, uel ruinæ, uel uitio ædiū in usumfructum legatarū. Id autem est affectum, idest similitudo. Omnis enim similitudo ei inesse perpenditur, quod est simile. similitudo uero est serui usufructus legati pereuntis, quem restituere hæres non cogitur. Maxima uero propositio, similibus rebus eadem conuenire.

A differentia: Non si uxori uir legauit argentum omne quod suum esset; iccirco quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. Multum enim differt, in arca ne positum sit argentum, an in tabulis debeatur.

13. In rebus plurimum differentibus, quod de altera earum dicitur, non uidetur in alteram conuenire. Id cum ita sit, quidam argentum suum omne legauit uxori. Illa pecuniā quoque, quæ in nominibus debebatur, suā esse dicebat: quod omnis pecunia nomine uocaretur argenti. Quæritur an id quoq; argentū, quod in nominibus debebatur, legatū sit. Hic igitur subiectus est terminus, argētū quod in nominibus debebatur: legatū uero, prædicatus. A differentia igitur faciemus argumentationē, hoc modo. Idem de plurimū differentibus rebus intelligi non potest. Plurimū uero differt argentum in arca sit positū, an in nominibus debeatur. nā quæ posita in arca pecunia est, iuris est nostri, in nominibus uero debita, nō est nostra. nam quod mutuū datur, ex meo fit accipientis. atq; ideo non cogitur eandē ipsam pecuniam debitor restituere creditori, sed aliam tantā. In arca uero posita pecunia, & in nominibus debita, nō sunt argenti uel pecuniæ species, sed differentiæ: nā argenti species, signatum ac non signatū esse dictæ sunt. Qualitas uero pecuniæ in possessione positæ, uel nō positæ, sed non modis omnibus alienæ, in his differentiis constat, ut alia sit in arca posita, reliqua in nominibus debeatur, atq; hoc iccirco dictū est, nequis nō a differentiis, sed a specie argumentationem ductam putaret. Qualitas enim substantiais non speciebus, sed differentiis annumeratur. Cum igitur suum omne quod fuerit argentum, uir uxori legauerit; cumque manifestum sit, id ad eam pertinere, quod fuerit suum legantis, id est quod in arca fuerit conditum: non potest idem intelligi de eo quod in nominibus debebatur. Quoniam, sicut dictum est, id quod in nominibus debetur, ab eo quod in arca positum est, plurimum differt. Facta est igitur argumentatio ab eo, quod in ipso inerat, de quo quærebatur. Quærebatur uero de argento in nominibus debito. In hoc uero inerat propria differentia, qua ab alio differebat argento, eo scilicet quod in arca positum fuerit. Id uero est affectum, id est differentia. Maxima uero propositio, De rebus plurimum differentibus, idem intelligi non posse.

Ex contrario autem sic: Non debet ea mulier, cui uir bonorum suorum usum fructum legauit, cellis uinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. Vsus enim non abusus legatus est. ea sunt inter se contraria.

14. Quod de aliqua re dicitur, id in eius contrarium non potest conuenire. Id enim de duobus contrariis intelligi nullo modo potest. Quidam igitur supremæ uoluntatis arbitrio uxori bonorum suorum usumfructum legauit: mulier cellas uinarias oleariasq; plenas ad usumfructum proprium deuocabat. Quæritur an penus quoque usufructus legatus sit. penus igitur usufructus subiectus est: legatus, prædicatum. A contrario igitur sumitur argumentum, hoc modo. Vtimur his, quæ nobis utentibus, permanent: his uero abutimur, quæ nobis utentibus pereunt. ergo cum permanere ac perire contraria sint, usus quoq; & abusus contraria necesse est iudicentur. Quod si cætera quidem utendo permanent, cellæ autē uinariæ, atq; oleariæ utendo consumuntur: aliarū quidem rerum usufructus esse potest, penus uero non potest usus esse, sed potius abusus. Ergo cum uir uxori usumfructū bonorū suorum legauerit, nō potuit legare contrariū, quod est abusus. est uero abusus uini atq; olei. uinum igitur atque oleum ad usumfructum mulieris non potest pertinere. Argumentū ab eo quod in ipso est, de quo agitur, idest ab usufructus legatione atq; ab affecto, idest contratio. contraria uero in contrariis nō ita sunt, tanquam definitio in eo quod definitur, sed tanquā relatio. Omnis enim relatio in relatiuis; omniaq; contraria non id quod sunt, idest qualitates, sed hoc ipsum quod contraria sunt, in contrariis esse dicuntur: quia non secundum qualitatem propriam, sed secundū distantiā plurimā sibi inuicem conferuntur. Maxima propositio est, Quod alicui conuenit, id eius contrario non conuenire.

Ab adiunctis: Si ea mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit, non uidetur ex edicto Prætoris secundum eas tabulas possessio dari: adiungitur enim, ut secundum seruorum, secundum exulum, secundum puerulorum tabulas possessio uideatur ex edicto dari.

15. Adiuncta sunt, quæ proximum ac finitimum locum tenent. ut si unū eorū quolibet extiterit modo, alterum quoq; uel extitisse, uel extare, uel extaturū esse uideatur. hæc enim sibi quasi uicina sunt. Quæ uero in existendo sibi sunt proxima, hæc uel antecedere rem uolunt, ut amor sæpe concubitum: uel simul esse, ut pallor & timor: uel euenire posterius, ut post iracundiam cædes. Eaque est adiunctorum natura, ut quamuis separari quidē possint: tamen sese inuicem monstrent. nā neq; qui amauit, necessario potitus est: & sæpe qui potitus est, non amauit. Nec qui pallet, necessario timet, & sæpe nō timens pallet. Nec ex necessitate iratus occidet, & occidit sæpe aliquis non iratus. Sed tamen si de singulis inquiratur, eum concubuisse qui amauit, & pallere qui timet, & occidisse qui fuerit iratus, uerisimile est: non quod ita necesse sit, sed quia ex uicinis uicina colligimus. nā quod ad exemplū attinet huius argumenti, hæc similitudo est, Capitis diminutio, est prioris status permutatio. Id multis fieri modis solet, uel maxima, uel media, uel minima. Maxima est, cū & libertas & ciuitas amittitur, ut deportatio. Media uero, in qua ciuitas amittitur, retinetur libertas, ut in Latinas colonias transmigratio. Minima, cū nec ciuitas, nec libertas amittitur, sed status prioris qualitatis imminuitur, uelut adoptatio, aut quibuslibet aliis modis prior status, retenta ciuitate, potuerit immutari. Mulieres uero antiquo iure tutela perpetua continebat. Recedebant uero a tutoris potestate, quæ in manum uiri conuenissent. itaque fiebat eis prioris status permutatio; & erat capite diminuta, quæ uiro conuenisset in manum. Quædam igitur, quæ se nunquam capite diminuisset, idest quæ in manum uiri minime conuenisset, sine tutoris auctoritate testamentum fecit. Quæritur an secundum eius tabulas ex edicto Prætoris debeat dari possessio. Hic subiectus quidem terminus, mulieris nunquā capite diminutæ tabulæ. prædicatus uero, possessionis concessio. Sumitur ergo ab adiunctis argumentum, hoc modo. nam si secundum mulieris tabulas nunquam capite diminutæ possessio detur: nihil causæ est, cur non secundum puerulorum quoq;, & seruorum tabulas, ex edicto prætoris possessio permittatur. Quid enim officere potest, ne secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas possessio deferatur? Id scilicet, quod ea quæ testamentum confecerat, sui non fuit iuris. quod idem & de pueris, & de seruis dici potest. Illorum enim ætas, istorum conditio;

tio, in alterius sita est potestate. Adiungitur ergo, Si secundũ mulieris, quæ in suo iure non esset, tabulas possessio detur: secũdũ puerulorũ quoq; & seruorũ tabulas possessionem dari, qui sui iuris minime sint, quãdoquidem illi sub tutoris, isti sunt sub domini potestate. Proximum nanque est rei de qua quæritur, quod eius consequens, & postea existens, ut secundum seruorum puerorumq; tabulas bonorum possessio detur, si illud quod est in quæstione cõceditur. Quæritur enim a secundum mulieris tabulas nunquã capite diminutæ possessio detur. Quam rem consequitur, ut si id fiat, secundum seruorum quoque, puerorumq; tabulas deferatur. quod quia fieri non oportet: ne rei quidem præcedentis existere debebit exemplum. Nec tamen necessaria est consequentia, sed uicina. nam fieri potest, ut recipiatur solum, secundum mulieris tabulas possessionem dari: non uero id, ut secundum tabulas seruorum, uel puerorum possessio concedatur. Sed proximum est, ut qui nunc hoc recepit, posterius illud admittat. Est igitur argumentum ab adiunctis, idest ab eo quod in ipso hæret, de quo quæritur. est autem quæstio de mulieris nunquam capite diminutæ tabulis, ab effectis scilicet ab adiunctis. Maxima propositio, ex adiunctis adiuncta perpendi.

Ab antecedentibus autem, & consequentibus, & repugnantibus, hoc modo: Ab antecedentibus, Si uiri culpa factum est diuortium, & si mulier nuncium remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet.

16. Antecedentia sunt, quibus positis, aliud necessario consequatur: licet illud quod antecedit, minus sit atq; posterius, Minus quidem: ut, si homo est, animal est. homo enim minus est animali, & tamen posito homine consequitur, ut animal sit. Posterius uero: ut, si peperit, cum uiro concubuit. posterius enim est peperisse, quã cum uiro concubuisse. Aliquoties uero & quod æquale, & quod simul, & quod prius est, ponitur ut antecedens. Æquale quidem: ut, si homo est, risibilis est. Simul uero, ut, si terra obiecta est, Luna deficit. Et hæc sibi conuertuntur, ut consequentia fiant antecedẽtia, ut, si risibilis est, homo est, & si Luna defecerit, terræ adsit obiectio. Antecedẽs uero prius est. ut, si arrogans est, odiosus est. Prius enim est arrogans, posterius odiosus. Illud tamen in omnibus manet, positis antecedentibus, necessario consequentia trahi. Exempli uero talis est explanatio. Ciuitatis Romanæ iure, liberi retinentur in patrum arbitrio, usq; dũ tertia emancipatione soluantur. Ergo si quando diuortium intercessisset culpa mulieris, parte quadam dotis pro liberorum numero mulctabatur. De qua re Paulus institutorũ libro secundo, titulo de dotibus, ita disseruit, Si diuortium est matrimonii, & hoc sine culpa mulieris factum est: dos integra repetetur. quod si culpa mulieris factum est diuortium: in singulos liberos sexta pars dotis a marito retinetur, usque ad mediã partem duntaxat dotis. Quare, quoniã quod ex dote conqueritur, liberorum est, qui liberi in patris potestatẽ sunt: id apud uirum necesse est permanere. Facto igitur diuortio contenditur, An dotis pars pro liberis apud utrũ debeat permanere. Hic subiectũ quidem est, factum diuortium a muliere nunciatum: prædicatũ uero, apud uirum sextæ partis dotis post diuortium permansio. Quæstio, an post diuortium factum, muliere nuntium remittente, sextam dotis partem apud uirum manere oporteat. Quæro igitur, si ab antecedentibus argumentum faciendũ est, quid antecedat, quid consequatur. At si uiri culpa factum est diuortium: uideo, mulierem dotis parte non posse mulctari, etiam si prima repudii nuntium misit. Quod enim antecessit, ut uiri culpa fieret diuortium, id non permittit, ut dotis pars mulieri pereat: quamuis prima repudii nuntium mittat. Nõ enim quia prius libellum repudii nuntiauit, dotis parte mulctanda est, sed absoluenda potius damno, quod non sua factũ est, sed uiri culpa diuortium. Igitur antecedens est, uiri culpa factũ diuortium: consequens uero, dotis partẽ non retineri. nam si hoc est, illud est. Argumentationem uero faciam hoc modo, Si uiri culpa factum est diuortium, etiam si mulier repudii nuntium misit, nullo modo tamen dotis parte mulctabitur. Sed uiri culpa diuortium factum est: Non igitur ista mulier dotis parte mulctabitur. quod si non mulctabitur dotis parte: nihil in uiri domo liberorum causa, dotis nomine relinquetur, sed non mulctabitur dotis parte: nihil igitur apud uirũ dotis relinquetur pro liberis. Vtriusq; uero cõclusio syllogismi hæc est. Si igitur uiri culpa factum est diuortium, pro liberis manere nihil oportet. Argumentum, ab eo quod in ipso est de quo agitur. uersatur quippe intẽtio de dotis parte, eiusq; apud uirum post diuortium, quod prima nuntiauerit, retentione. hoc uero antecessit uiri culpa. quod quia præcedens est, affectum est: omne enim quod præcedit, ad id quod sequitur, necesse est ut referatur. Maxima propositio est, Vbi est antecedens, ibi erit & consequens. at in hac quæstione est antecedens, idest, uiri culpa factum diuortium: ibi igitur consequens erit, sextas non retineri. Cur autem ita superius argumentum conclusionibus intexuerim: cum de his, M. Tullio latius exequente, tractauero, euidentius apparebit.

A consequentibus: Si mulier cum fuisset nupta cum eo, cui connubii ius non esset, nuncium remisit, quoniam qui nati sunt, partem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet.

17. Consequentia sunt, quæ, cum fuerint antecedentia posita, cõsequuntur: ueluti si dicamus, Si homo est, animal est, animal est consequens. Sed in proposito exẽplo non satis apparet a consequentibus argumentum, sed ab antecedentibus potius, quod paulopost liquebit. Filii non iure suscepti, in patrũ non erant potestate, sed matres potius sequebantur. Non autem omnibus erat connubium cum Romanis; nec erant nuptiæ iure contractæ, quæ aut non inter ciuẽ Romanum, ciuẽq; Romanam inibebantur, aut cui princeps populus'ue ciuitatem, uel connubium non permisisset, eo scilicet modo, ut in potestate parentum liberi redigerentur: illud quoque uidendum, quod ex impari matrimonio suscepti, non patrẽ, sed matrem sequuntur. Ergo quædam Romana uel cũ Latino, uel cum peregrino, uel cũ seruo, cum quo cõnubii ius non erat, nuptias fecit, dotem contulit; factoq; inter eos diuortio, contenditur, an nuptæ mulieris cum eo cũ quo connubii ius nõ erat, apud uirum dotis pars post diuortium debeat permanere. Hic subiectum quidem est, nupta mulier cũ quo connubium nõ erat: prædicatum uero, dotis partis apud uirum post diuortiũ retentionis iure permansio. Sumitur ergo a consequentibus argumentũ hoc modo. nã quia nuptias fecit, cum eo cum quo connubii ius nullũ est: id consequitur, ut liberi patrem non sequantur. Si aũt liberi patrem non sequuntur, ne in patris quidem sunt potestate. at si in patris potestate non sunt, matriq; applicantur: apud uirum dotis pars non poterit permanere. Hic igitur antecedens est, cũ eo, cum quo connubii ius non erat, nuptiæ: cõsequens uero, nihil pro liberis dotis nomine manere oportere. Concludatur argumentatio, Quoniã non permisso cõnubio, liberi qui procreantur, patrem non sequuntur, ne dotis quidem pars apud patrẽ pro liberis manere debet, quandoquidem non patrem filii, sed matrem sequuntur. Probatum est igitur pro liberis, manere nihil oportere ex hoc, quod cum eo mulier nuptias fecit, cum quo connubii ius non erat. hoc uero erat antecedens. Non ergo a consequenti, sed ab antecedenti potius factũ deprehenditur argumentũ. Quod si per id, quod nihil dotis nomine manere oporteret, probaretur eam nuptias cum eo fecisse, qui cum connubii ius non esset: recte a consequentibus argumentum factum esse diceretur. Fieret uero a consequentibus argumentũ, si ita poneretur, Si quid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrẽ liberi sequuntur, cũ eo nupta esse probaretur mulier, cum quo connubii ius erat. Assumo quod est cõsequens. Sed mulier cum eo nupta non est, cũ quo connubii ius erat. Concludo antecedens, Nihil igitur dotis pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi non sequuntur. Argumentum, ab eo quod in ipso est, de quo quæritur. Quæritur.n. de his nuptiis; quarum nullum fuerit iure connubium. Ex affectis. Omne

enim consequens ad id quod præcedit refertur. Maxima propositio est, Vbi consequens non est, ibi ne antecedens quidē esse potest. Ac de his erit alius uberius disserendi locus.

A repugnantibus: Si paterfamilias uxori ancillarum usum fructum legauit a filio neq; a secundo hærede legauit. mortuo filio, mulier usum fructum non amittet. Quod enim semel testamento alicui datum est, id ab eo inuito, cui datum est, auferri non potest. repugnat enim recte accipere, & inuitum reddere.

18. Secundus hæres dicitur, qui hæredi instituto substituitur. Veluti siquis filium instituat hæredem, scribatq; Si is filius intra pubertatē decesserit, nepotem uel quēlibet alium hæredem esse oportere. Nepos igitur uel quilibet alius, secundus hæres dicitur. Repugnantia sunt, quæ (ut dictū est) contraria sequuntur, si ipsis contrariis comparentur. Quidā igitur hæredem testamento scripsit filiū, eiq. secundum substituit hæredem, uxoriq; suæ ancillarū usumfructum legauit a filio, dixitq; ut uxori filius eius usumfructū ancillarum permitteret, neq; illud adiecit, ut etiam secundus hæres eundē usumfructum mulieri concederet. Successit filius, ac mulieri ancillarū contulit usumfructum. Illo mortuo intra pubertatem, agit secundus hæres, & usumfructū ancillarum mulieri extorquere conatur, dicens, usumfructum ei a filio legatum, a se uero minime. Quæritur utrum ea mulier legatum, quod testamento acceperat, inuita possit amittere. Hic igitur subiectum est, legatum quod testamenti iure, recte accepit. Prædicatum uero, inuitam posse amittere. Sumo igitur argumētum a repugnantibus. Repugnans uero est, si id quod contrario consequens est, alteri contrario comparetur, uelut in hoc ipso quod tractamus exemplo, recte accipere, & non recte accipere, contraria sunt, sed non recte accipere, comitatur inuitum reddere. Iure enim inuitus reddit, quod non recte accepit. Repugnat igitur inuitum reddere ei quod est recte accipere. Faciemus igitur argumentū sic, Qui testamento accepit, recte accepit. Quod autē recte accipitur, inuito eo qui semel recte accepit, auferri non potest. At mulier testamento usumfructū ancillarum accepit: id igitur ei inuitæ non poterit auferri. Argumentū, ab eo quod in ipso est, de quo agitur, id est de eo quo recte acceptū est. In ipso uero est, uelut affectum contrarietatis modo, ut superius dictū est. Est autem argumentum a repugnanti. Maxima propositio, Repugnantia conuenire non posse.

Ab efficientibus causis, hoc modo: Omnibus est ius parietem directum ad parietem cōmunem adiungere, uel solidum, uel fornicatum. At si quis in pariete communi demoliēdo damni infecti promiserit, non debebit præstare quod fornix uitiū fecerit. Non enim eius uitio, qui demolitus est, damnum factum est, sed eius operis uitio, quod ita ædificatum est, ut suspendi non possit.

19. Causarum quidem multa sunt genera, quæ Cicero paulo posterius diuidit: sed nunc de efficientium causarum disseri argumento. Efficiens uero causa est, qua præcedente aliquid effectum est, non tempore, sed proprietate naturæ, uelut in hoc quod nunc declaramus exemplo. Damni infecti promissio est, quoties quis promittit, Si quod damnum eius opera contigerit, sua restitutione esse pensandum. Ius autem est, parieti cōmuni, parietem alium, uel fornicatū, idest arcum habentem, uel directum continuumq; coniungere. Quidam igitur ad parietem communem, aliū extrinsecus parietem iunxit, deditq; satis damni infecti. Communis autem paries fornicatus fuit, idest arcum habens, uel ligninam fabricam sustinens, adiungente igitur eo qui satis dederat, & ut adiungeret, demoliente partem parietis, quo iunctura cohæresceret, uitium communis paries fecit. Quæritur an damni infecti promissio cogat eum, qui promiserit damnum restituere. Subiectus terminus est, damni infecti promissio: prædicatus, uitii restitutio. Sumimus igitur argumentum a causis hoc modo, Si is qui damni promisit infecti restitutionem, eius uitii causa fuit, restituere debet uitium quod eius accidit culpa. quod si ea natura parietis fuit ut suspendi, sustinerīq; non posset (fornicati enim parietis nō ea natura est, ut suspendi queat) parietis potius forma, quam demolientis culpa, uitium fecisse uidebitur: atq; ita non cogitur restaurare uitiū qui se damni infecti promissione obstrinxerit. Fiet igitur argumentatio hoc modo. Si penes parietis formā constitit, ut eo adiungente parietem qui damni infecti promiserat, uitium fieret: id uitiū, qui promisit, præstare non cogitur. Fuit autē causa paries ut uitium fieret: q ea fuit natura ut suspendi sustinerīq; non posset. Non igitur quod fornix uitiū fecerit, præstare debet qui damni promisit infecti. Argumentum ab eo quod in ipso est de quo agitur, idest in uitii restitutione, ex affecto, idest ex causa. Causa enim uitii, forma erit parietis, non culpa coniungentis parietē. Itaque factum est, ut fornix uitium faceret. quæ causa uitii, cum absit ab eo qui parietem iunxit: abest etiam eiusdem uitii restitutio. Maxima propositio, Vnamquamque rem ex causis spectari oportere.

Ab effectis rebus, hoc modo: Cum mulier uiro in manum conuenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, uiri fiunt dotis nomine.

20. Effecta sunt, quæ aliquibus efficiuntur causis, non tempore præcedentibus, sed natura uelut si quæratur, Vxore defuncta, quæ in manum uiri conuenit, an eius bona ad uirum pertineant, In qua quæstione, bona uxoris defunctæ quæ in manū uiri conuenerit, subiectum est: ad uirum autem pertinere, prædicatum. Quæro igitur argumentū ab effecto, dispicioq;, quid perfecerit ipsa in manum cōuentio, atq; ex eo argumentū traho. Id aūt est, Omnia uiri dotis nomine fieri, quæcūq; mulieris fuere. Ipsa igitur in manus uiri conuentio, omnia quæ mulieris fuere, uiri fecit dotis nomine, non præcedens tempore, sed statim propria ui naturæ. nā ut in manum quæcunq; conuenerit, mox eius bona, dotis nomine uirū sequuntur. Facio igitur argumentum sic. Si mulier quæ defuncta est, in manum conuenit: in manum uero conuenientis mulieris bona uiri fiunt dotis nomine: hæc quoque bona de quibus agitur, uiri sunt. Argumentū ex eo quod in ipso est, de quo agitur, cōtinetur. Agitur enim de bonis eius, quæ in manum cōuenerit, scilicet ab effectis, idest a causæ effectis. Effectum nanq. est, in manum conuentionis omnia quæ mulieris sunt, uiri fieri dotis nomine. Quanquā hic quoq; non ab effectis, sed a causa factum argumētum esse monstretur. Ostensum est enim fieri uiri dotis nomine, quicquid mulieris fuerit, ex eo quod mulier in manum conuenerit. Sed hæc causa est ut quæ mulieris erant, uiri fiant dotis nomine. Sed dicat quis, ex eo quod ea, quæ mulieris fuerant, uiri fiunt dotis nomine, id approbari quod defunctæ bona ad uirum debeant pertinere. Sed quæ mulieris sunt, ea uiri fieri dotis nomine, & bona ad uirum pertinere: uel idem est, uel neutrum alteri causa est. uel siquis dicat eam esse causam, ut bona mulieris uiro debeant cedere, quod per in manus conuentionem, uiri facta sunt dotis nomine: a causa rursus, ac non ab affectis, factum esse argumentum putabit, idest a dote. ab effectis uero non oportet aliud, nisi causam probari. Esset uero ex affectis argumentum, ut ex eo causa probaretur hoc modo, Si quæstio esset, an mulier in manum uiri conuenisset, & indubitatum haberetur, omnia quæ fuissent mulieris, uiri facta dotis nomine diceretur ita. Si omnia quæ fuere mulieris, uiri facta sunt dotis nomine: mulier in manum uiri conuenit. sed omnia quæ fuere mulieris uiri facta sunt dotis nomine: mulier igitur in manum uiri conuenit. Maxima propositio, Causas ab effectis suis non separari.

Ex comparatione autem omnia ualent, quæ sunt huiusmodi. Quod in re maiore ualet, ualeat in minore: ut si in urbe fines non reguntur, nec aqua in urbe arceatur. Item contra: Quod in re minori ualet, ualeat in maiore. licet idem exemplum conuertere. Item, Quod in re pari ualet

ualeat

ualeat in hac, quæ par est, ut quoniam usus auctoritas fundi biennium est, sit etiam ædium. At in lege ædes non appellantur, & sunt cæterarum omnium, quarum annuus est usus: ualeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat.

21. A comparatione locus qui dicitur, tripartito scinditur. aut enim a comparatione maiorum, aut a comparatione minorum, aut a cõparatione parium nascitur. A comparatione igitur maiorum est, quoties maiora minoribus comparantur, hoc modo, ut Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Sit enim quæstio, an in Vrbe aquam liceat arceri. In hac igitur subiectus est terminus, in Vrbe aqua: prædicatus uero, ius arcendi. Regi fines dicuntur quoties unusquisque ager propriis finibus terminatur. Arcet uero aquam, qui eã per sua spatia meare non patitur. Faciamus igitur argumentũ sic. Quoniam plus est regi fines, minus uero arceri aquã: si in ciuitate fines non reguntur, quod maius est: ne id quidẽ quod minus est, fiet, ut aqua in ciuitate arceatur. Hic igitur sumptum est argumentum ab eo quod in ipso hæret, de quo quæritur. Quæritur uero de arcendæ aquæ iure, ab effecto scilicet, idest a maiori, quod refertur ad id quod minus est. Notandum uero, quod Tullius maximam propositionem argumentationi inclusit, hoc modo: Quod in re maiori ualet, ualeat in minori. & deinceps eam nexus, argumentationẽ expediuit, ut manifestius appareat id quod in primo uolumine cõmemoratum est; has maximas propositiones aliquoties quidem argumentationibus includi, ut in præsenti monstratur exẽplo: alias uero, uires argumentationibus dare, ut in superioribus exemplis locorum. quod si idem conuertamus exemplum, dicemus, Quod in re minori ualet, ualeat etiam in maiori: at in Vrbe aqua arcetur: regantur igitur fines. Hic tamen quæstio permutatur, hoc modo: Quæritur enim an in urbe fines oporteat regi. Sed a minore sumitur argumentum, idest ab arcenda aqua: ut sit hic quoque argumentum ab eo quod in ipso est, idest ab eo quod est in regendis finibus, ab effecto scilicet, idest a minori. Id enim quod minus est, affectum est: illud nanque respicit id ad quod comparatur. Hic quoque maxima propositio a Tullio posita est, eaque est, Quod in re minori ualet, ualet etiam in maiori. paribus uero in similiter cõparatio. Necesse est enim ut ualeat æquitas, quæ paribus in rebus paria iura desiderat. Plurimarum igitur rerum usucapio annua est. ut siquis eis anno continuo fuerit usus: eas firma iuris auctoritate possideat, uelut rẽ mobilem. Fundi uero usucapio, biennii temporis spatio continetur. de ædibus in lege nihil scriptum est. Quæritur ergo, usus ædium uno ne anno, an biennio capiatur. Faciemus a paribus argumentationem. & quoniã immobilium æqua possessio est, ædes uero immobiles sunt, ut biennio fundus usucapitur; ita etiã oportet ædes usucapere biennio possidente. Æquitas enim paribus in rebus paria iura desiderat. Quæ etiam maxima propositio a Tullio clarissime posita est: sed exemplũ restrictius positum est, nec promptissime ad intelligendũ. Ita nanque ait, Vt quoniam usus auctoritas fundi per biennium est, sit et ædium. hic igitur ędium usus auctoritatẽ biennio fieri sentit. sed adiungit, At in lege ędes non appellantur, & sunt cæterarum omnium quarum annuus est usus. hic rursus ædes in his uidetur ponere, quæ annuo usu capiuntur, & concludit nihil definiens, nisi, Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat. Sed uidetur ita dictum, quoniã immobiles sunt ædes ut fundus, biennio uero fundus usucapitur, ædes quoque biennio usucapiantur. & sibi ipse rursus opponit: sed in lege duodecim tabularum, de ædibus nihil scriptum est, & inter eas relictæ sunt res taciturnitate legis, quarum est usus annuus. nam cum de fundo pręscriberet lex biennii usucapionem, tacuit ędes, & iis potius hac taciturnitate eas iunxit, quarum annuus est usus. sed soluit obiectionem ita: sed æquitas paribus in rebus, paria iura desiderat. Itaque quoniam æque fundus, atque ædes immobiles sunt, æque biennio usucapiantur. Factum est igitur hic quoque argumentum ab eo quod in ipso est, de quo quæritur, idest ab effecto, idest pari. nam cum agatur de ædium possessione, argumentum sumptum est ab usucapione fundorum. Expeditis igitur his locis, qui in ipso de quo agitur, inhærebant: nunc iam loci eius quẽ dixit esse extrinsecus, ponit exemplum. Hic uero est qui sumitur ab auctoritate iudicii locus ualde probabilis, etiam si non maximæ necessitatis. Quæ enim necessaria sunt, hæc ex propria natura cõsiderantur natura: Quæ uero probabilia sunt, plurimorum iudicium expectant. Ea nanque sunt probabilia, quæ uidentur uel omnibus, uel pluribus, uel maxime claris, atque præcipuis, uel secundum unamquamque artem, scientiamque eruditis, ut quod medico in medicina, geometræ in geometria, cæterisque in propria studiorum facultate uersatis. de quo extrinsecus loco sic loquitur.

Quæ autem assumuntur extrinsecus, ea maxima ex auctoritate ducuntur. Itaque Græci tales argumentationes ἀτέχνους uocant, idest artis expertes.

22. Alia quippe argumenta sunt, quæ ipse elicit orator, atque ipse quodammodo ex designatis locis sibi cõparat, & propria facultate conquirit. Alia quæ extrinsecus posita nõ ipse inuenit, sed præsentibus utitur & paratis, ueluti testimonia, tabulæ, fama, cæteraque, de quibus M. Tullius latius tractaturus est. Non enim sibi ipse testimonia parat orator: sed paratis utitur, nec ipse iudicium facit: sed iam posito ac spontaneo rumore ueniente utitur ad causam. atque iccirco hos locos Græci ἀτέχνους uocant, idest inartificiales, atque ut Tullius dixit, artis expertes: quæ enim non proprio oratoris artificio comparantur, sed se extrinsecus uenientia subministrant, hæc iure artis expertia sunt appellata. Huius exemplum est.

Vt si ita respondeas, Quoniam P. Scæuola id solum esse ambitus ædium dixerit, quantũ parietis communis tegẽdi causa tectũ proiiceretur, ex quo in tectũ eius ædes qui protexisset, aqua deflueret, id tibi ius uideri.

23. Solum ambitus ædium est, quantũ soli ædium ambitus claudit. Scæuola igitur dixit id esse ambitus ædium solum, quod tecti diffusione tegeretur. Manifestũ est enim tecta latius fundi, nec parietibus adæquari, ut stillicidium longius cadat. Quæ cũ ita sint, quidam parietem communẽ tegere nitebatur, quæritur an sit aliquod ius tegendi. Respondeas tu, inquit, Trebati, id ius esse tegendi parietis cõmunis, ut in eius qui tegit, non in aliud quodlibet tectũ, stillicidii aqua fundatur: alias non esse iuris, ut tegat quis parietem, stillicidio in uicini tecta deriuente. Hæc enim stillicidii seruitus noua, nisi consentiente uicino, nihil iuris habet. Sed si huic respõso opponatur, Ne sic quidẽ, ut tegat, esse iuris, quandoquidem ædium solum tantũ est, quantum cuiusque parietes claudunt. Qui uero tegit, tectum longius mittit. Tu, inquit, responsum tuum Scæuolæ auctoritate firmabis, dicens Scæuolam respõdisse, Hoc esse solũ ambitus ædium, quantum tectum proiiceretur, non quantum parietes ambirent. Ius est igitur proiicere tectũ, qui intra ambitum adhuc suarum ędium tegit, sed ita, ut in suum aqua defluat, nec uicino noua noceat seruitute. In qua quæstione neque a subiecto, neque a prædicato termino ductum est argumentum, quod in his locis considerari moris est, qui in ipsis hærent, de quibus agitur terminis, ut in omnibus exemplis est diligentissime declaratum. Sed quia sumitur argumentum extrinsecus, dubitationi iudiciũ cuiuslibet opponitur, ut nunc Scæuolæ, cuius auctoritate responsum est: atque ideo ex loco, qui uocatur extrinsecus, sumptum dicitur argumentum.

His igitur locis, qui sunt expositi, ad omne argumentum reperiendum tanquam elemẽtis quibusdam significatio & demonstratio datur. Vtrum igitur hactenus satis est? tibi quidem tam acuto & tam occupato puto: sed quoniam auidum hominem ad has discendi epulas recepi, sic accipiam, ut reliquiarum sit potius aliquid, quam te hinc patiar non satiatum discedere.

24. Omne elementum principium est eius rei, cuius elementum esse perpenditur. nam eius quod ex elementis fit, ipsa elementa necesse est loco esse principii. Ergo, quoniã hi loci superius designati, argumentorum quasi quædã principia sunt: ipsi enim sunt qui continent argumenta: omne autem quod continet, eius quod continetur, principiũ est: icciro ait Cicero ueluti quædam elementa argumentorum uideri locos hos, quos superius posuit; cautissimeq; adiecit, quasi quædã elementa. Non enim integre elementa, sed quasi in similitudine elementorum sunt hi loci, qui in argumentis efficiendis sumuntur. Icciro quoniã argumentorũ quædã uidentur esse principia. alioqui elementum omne, minima pars eius est, cuius elementũ est, & id quod ex elementis efficitur, partis uice coniũgit, ut littera orationem. at uero locus, nõ pars argumenti, sed totum est. est enim significatio quædã, & demonstratio ad reperiendũ argumentum data: ut si locum respexeris, noueris ubi conditur, unde duci debeat argumentũ. Sed reliqua ad Trebatum expeditissime dicta sunt; blanditurq; ei dicens ẽt breuia posse sufficere, acuminis prærogatiua, præsertim cum sit iuris occupatione districtus, & tempus legendi plura non habeat. Sed quoniã, ut inquit, auidissimũ studii ad has doctrinarũ epulas recepit, non uult degustatũ, sed satiatum relinquere, ut non desit aliquid, sed de pleno etiã relinquatur. factaq; est a conuiuando translatio iucundissima. Declaratis igitur locis omnibus, eorumq; exemplis diligenter expositis, pauca quædam de locorum ui, atque ordine disputabo: quibus plenissima disputatione expeditis, ad ea quæ restant explananda, transgrediar. sed id tertio iam uolumine faciendum est, quoniam secundus liber habet proprium modum.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER TERTIVS.

ANtequam latiorem M. Tullii diuisionem de enumeratis superius locis aggrediar, pauca, ut sum pollicitus, de ui, atq; ordine locorum mihi uidentur esse tractanda: ut eorũ natura diligentius cognita, facilior se argumentorũ copia subministret. Primum igitur quoniã loci omnes diuisi sunt in eos, qui in ipso hærent de quo quæritur, & in eos qui extrinsecus assumuntur: uidendũ est, quinam sint hi loci, qui in ipso hærent de quo quæritur, & quid ab ipsis rebus differunt, in quibus hærere dicuntur. Atq; illud quidẽ planissime expeditũ est, ipsos dici terminos illos, qui in quæstione uersantur. horũ esse alterum prædicatũ, alterum uero subiectum, superior expositio patefecit. Ab eo igitur termino de quo agitur, quid differt locus a toto? quandoquidem saepe est, ipsum esse, quod totum: neque enim est aliud esse quemlibet terminũ in quæstione propositum, quam totum esse terminum eiusdem qui in quæstione est constitutus. De partibus quoque idem dicimus. nam si omnes partes efficiunt id, cuius partes sunt, terminumq; in quæstione propositum hæ partes efficiunt: non est dubium quin partes quoque omnes conuenientes idem esse quod ipsum est in quæstione propositum, rectissime intelligantur. Notatio uero eodem modo illud ipsum est, quod in quæstione proponitur. rem enim unãquamque, omne uocabulum designat in quæstione ac denotat. Fit igitur ut totum, partes, ac nota, idem quod est ipsum de quo quæritur, esse uideantur. In tanta igitur similitudine rerum danda est differentia. neque enim, ut dictum est, si locus hæret in eo ipso de quo quæritur, atque ab ipso de quo quæritur capi non potest argumentum, fieri potest, ut locus idem esse possit, quod ipsum est, de quo quæritur. Sed hæc differentia est, ipsum est, quod confuse ac singulariter intelligitur, ut homo, in eo inest totum suum, quod est definitio ipsius. Igitur totum, ab eo quod ipsum est, intelligentia separatur. quod illud quidẽ singulariter intelligitur, hoc uero sub generis ac differentiarum enumeratione monstratur. diuidit enim definitio atq; dispertit, totumq; patefacit, quod in re ipsa singulariter intelligebatur. De partibus quoq; eadẽ ratio est. si enim ad membrorũ multitudinem, uel specierum omnium enumerationem, singularis termini referas intellectum: statim ipsius ac partium differentias cõprehendas. Nota etiam, ab eo cuius nota est, facile distat. quia illud uox & significatio est, illud res significationi supposita. Eorum uero, quæ affecta sunt, non sunt dubiæ differentiæ ab his, quorum affecta esse monstrantur. Quis enim idem dicat esse coniugatum, quod est id cui coniugatũ est? quis idem dicat esse iuste, quod iustitia? quis genus idẽ quod forma? quis contraria? quis similia? quandoquidem neq; contrariũ, sibi ipsi contrarium esse potest: nec simile, sibiipsi simile: nec genus, sibimet ipsi genus, & de cæteris eadem ratio est. Nunc illud dicendum est, propter quod ista præmisimus. quandocunq; enim ab illis tribus locis, qui primũ propositi sunt, argumenta sumuntur, idest a toto, a partibus, a nota: fit ut ipse quidem terminus ad cuius fidẽ quæritur argumentum, intra quamlibet earum rerũ contineatur: quæ cũ ad argumentum ductæ fuerint, loci esse monstrantur. uelut cum fit argumentum a toto, ipse quidẽ terminus, cui fides affertur, intra totum comprehenditur: totum uerum ipsum quod est definitio, res est. siquidem orationem, rem uocari placet. At si ex ea sumitur argumentum, fit locus. Itaq; ipsum quidem de quo agitur, intra totum clauditur: a quo toto cum fit argumentum, fit ipsum totum, locus: quod totum, quoniã claudit terminum qui in quæstione uersatur, eidem termino uidetur inhærere. quo fit, ut locus quoque qui a toto est, eidem inhæreat, termino, de quo in quæstione dubitatur. Partium quoque enumeratio eundem terminum claudit, quem partium collectione coniungit. Ipsaq; partium enumeratio res quædam est, si oratio rebus annumeranda est: sed si ab ea ducitur argumentum, fit locus. Sed quoniam partium multitudo in eodem termino est, quem conuentus partium iungit: necesse est eum quoq; locũ qui est a cõiunctione partium, ipsi illi termino de quo quæritur, inhærere. Nota etiã rem designat, & significatione aliquo modo cõprehendit. a qua si ducitur argumentum, fit locus. & quoniam nomen omne ei uidetur adesse, cuius intelligẽtiam significat: locus quoq; qui est a notatione, in ipso hæret, de quo uersatur intentio. At in affectis quæ in tredecim partes diuisa sunt, non idẽ est. nam quoniã respicientia quodammodo terminum sunt, & quasi extrinsecus constituta: non uidentur eodẽ modo coniuncta esse eĩ termino, quo coniuncti sunt hi loci, qui a toto, a partium enumeratione, a nota esse prædicti sunt: sed tamen id quod affectum est, ad aliquid dicitur. Id uero aliquid, iunctum est illi semper quod ad eius ducitur relationem, ac sine eo esse nunquã potest: quia cum ipso nascitur, & quodammodo altero dicto, intelligitur alterum. nã si id de quo quæritur, eiusq; affecta perpendas, ea quæ perhibentur affecta, extra id de quo ambigitur, posita esse cõsideres: nihil enim eorũ, quæ sunt ad aliquid, ex seipso esse potest, sed est semper ex altero: ut enim in prædicamentis ostenditur, omnia quæ ad aliquid dicuntur, opposita sunt: non tamen ita disiuncta sunt, ut omnino sint distributa. sed quoniã relatiua prædicatione iunguntur: necesse est aliquo modo in ipso sint, ad quod uidentur affecta. Omne quippe affectum, ex eo ad quod affectũ est, suscipit formam, & sine eo esse nõ potest: & dicto altero, alterius se statim subiicit intellectus. ut cũ dixero dimidium, duplum intelligitur: & cum patrem nominauero, filius ad intelligentiam uenit. & omnia quæcunque ad aliquid sunt, ex sese pendent, nec a se inuicem deseruntur. Igitur omne affectum, & ad ipsum respicit ad quod refertur, & in ipso est. Ad ipsum quidem respicit, quoniam affectum suum, uelut ad aliquid, relatiuæ more prædicationis refertur: In ipso uero est, quod ea est affectorum natura, ut alterum existat ab altero, neque ipsa possideant. quandoquidem & id quod affectum uocatur, eius est termini ad quem consideratur affectum: & terminus in quæstione propositus affecto suo in

telligitur

telligitur esse connexus. Quæ cum ita sint: cum argumentum sumitur a coniugatis, quoniam id quod coniugatum est, affectum est ad id quod ei ex altera parte est coniugatum: id quidem de quo quæritur, in extrinsecus posito coniugato hæret. Is uero locus unde argumentum trahitur, ab altero ducitur coniugato, ueluti si compascuus ager est, ius est compascere. Igitur cōpascere atq; compascuum, coniugata sunt. sed quærebatur an ias esset compascere. Tractū uero est argumentum a cōpascuo. Itaq; terminus quidē de quo fuit quæstio, in altero cōiugato positus deprehenditur, idest in compascendo: locus uero unde argumentū tractum est, in altero est, idest in compascuo. Item quoties a genere ducitur argumentū, id de quo quæritur in forma hærere necesse est. ut cū ostenditur legata esse numerata pecunia, quoniam fuerit argentum omne legatum. Quæritur enim de numerata pecunia, quæ est species argenti, & argumentum tractum est ab argento, idest genere. Itaq; ipsum de quo quærebatur, in forma fuit, idest in specie. Argumentū uero tractum est ab affecto, idest a genere. Quod si a forma generis argumentum fiat, conuerso modo est. id quidem quod quæritur in genere esse monstratum: ipsum uero unde sumptum est argumentum, in forma esse perpenditur. nam cum quæratur, an legatum sit uxori argentū, ostenditur non esse legatū. quia nō fuerit uxori tantū legatū, sed matrifamilias uxori. uxor uero, genus est: materfamilias, species uxoris. Quæritur igitur de uxore, idest de genere. Argumentum factum est a matrefamilias, idest a forma. Quoties uero a similitudine trahitur argumentum, quoniam id quod simile est, non sibi, sed alteri simile esse perpenditur: res siquidem de quo quæritur, in uno eorum quæ sunt similia, posita est: at uero locus, in altero est. uelut cum quæritur, an hæres restituere uitium ruinam'ue cogatur ædium, in usumfructum relictarum. In hoc igitur quæstio est: locus uero a similitudine, quia non oportet hæredem ædes restituere, sicut nec mancipium, si id aliqua ratione depereat. Cum igitur similis sit ædium ususfructus atque mancipii: quod quæritur, in ædium usufructum positum est: locus uero in usufructu mācipii. In differentia quoq; idē est. nanq; quæ differunt, in altero positum est id, quod quæritur, in altero uero illud a quo id quod est ambiguum, comprobatur. ut cū quæritur, an id quoq; argentum quod in nominibus debeatur, legatū sit. Hic igitur illud est quod dubitatur. In eo uero quod ab hoc differt, locus est, a quo ostendit minime legatum esse argentū, quod in nominibus debeatur: quia multum differt in arca ne sit positū, an in nominibus scriptum. A contrario quoq; idem est, ut in eo quod quæritur, an ususfructus penus legatus sit. In usufructus igitur quæstio est, sed probatur minime esse legatus. quia non potest esse usus earū rerum, quę utendo pereunt, sed potius abusus. In abusu igitur locus est, scilicet in altero contrariorum, cū fuerit in usu quæstio. Ab adiunctis etiā locus eodem modo, ab eo quod quæritur, segregatus est, ut in uno adiuncto quæstio, in altero uero sit locus. nam cū quæratur an secundum mulieris tabulas nunquā capite diminutæ possessio detur, in hoc quæstio est, an detur: at in eius adiuncto, locus. Ostēditur enim minime dari debere possessionem, quia sit proximum, ut secundū puerorum quoq; atque seruorum tabulas bonorū possessio concedatur. Ab antecedetibus uero ita est locus, ut quæstio sit in consequentibus. nam cum quæritur, an aliquid dotis nomine pro liberis manere oporteat: sumitur argumentum nullo modo manere oportere ex antecedentibus, quòd uiri culpa factum est diuortium: locus itaque, in antecedenti: quæstio uero, in consequenti. Consecutum est enim nihil apud patrem pro liberis permanere, cum uiri culpa præcesserit. A consequentibus uero si fit argumentum, res quæ dubia est, in antecedentibus esse deprehenditur. uelut cum quæritur, an diuortio facto, si cum eo nupta esset mulier, qui cum connubii ius non esset, dotis nomine aliquid pro liberis manere oporteat: Fit argumentum sic, Siquid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrem liberi sequerentur, cum eo nupta esset mulier, qui cum connubii ius esset, hic antecedens est, siquid de dote pro liberis manere oporteret, & in eo quæstio, an aliquid manere oporteat. consequens uero, cum eo mulier nupta, qui cum connubii ius non esset, a quo sumitur argumentum, idest a consequenti. nam cum manifestum sit, non cum eo nupta esse, cum quo connubii ius erat: ostenditur ꝙ minime patrem liberi sequantur, atq; iccirco nihil pro liberis manere oportere. Hic igitur res quidē quæ dubitatur, in antecedenti est in eo scilicet, an ex dote pro liberis manere aliquid oporteat: argumentū uero in eo loco, qui est in cōsequentibus, idest in muliere quæ nupta est cum eo, cum quo nulla erant iura connubii. A repugnantibus etiā quoties argumēta sumuntur, res quidem dubia in altero repugnāt, in aduerso uero locus est argumenti: ut cū quæritur, an possit inuita mulier reddere legatum, quod recte testamento semel accepit. Locus a repugnanti, minime posse inuitam reddere quod recte accepit. Quæstio igitur est in eo, quod intelligitur inuitam reddere: argumentū uero, in altero repugnanti, idest in eo ꝙ intelligitur, recte accipere. Pugnat enim inuitā reddere, & recte accipere. sed quæstio in uno eorum est, locus in altero. Quoties uero a causis efficientibus ducitur argumentū, quæstionem in effectis esse necesse est. ut exemplo quo quæritur, an qui satis dederit damni infecti, uitium parietis præstare cogatur. In hoc igitur, idest uitio parietis quæstio est, sed de causa trahitur argumentum. Dicitur enim non oportere præstare: quoniam natura parietis causa fuerit uitii, non is qui de præstando uitio satis dedisset. effectum ergo causæ uitium parietis fuit. Itaque quæstio quidem in effecto: locus uero esse consideratur ex causa. At si ab effectis aliqui approbetur, locus in effecto, quæstio in causa est constituta. ueluti cum quæritur, an mulier quædam, cuius bona uiri facta sint dotis nomine, in uiri manū conuenerit. Quoniā ergo ex in manū conuentione perficitur, ut bona mulieris post eius mortem uir adipiscatur, argumentum ducitur ab effectis. Efficitur enim per in manum conuentionem, ut quæcunque sunt mulieris, uiri fiant dotis nomine. ergo cum ea quæ mulieris fuere, uir nomine dotis adipiscatur, mulierem in manum uiri necesse est conuenire. Quæstio itaq; est de muliere, an in manum uiri conuenerit: argumentum uero, ab effectu causæ, idest in manum conuentionis. hoc uero est, quòd ea quæ fuere mulieris, uir nomine dotis acquirit. quo fit, ut quod quæritur, in causa: locus uero sit in effectis. A comparatione uero maiorum si fuerit argumentum, quæstio erit in minoribus. ut si quæratur, an in urbe aqua debeat arceri, defendaturq; minime debere: neq; enim fines reguntur. ita in aqua arcenda, quod minus est, quæstio est: locus uero, in finibus regendis, quod maius est. Cōtrarie uero, si a minore argumentū ducatur: erit id quod dubitatur, in re maiori, ut si dubitetur, an fines in ciuitate regantur: Respondeamus minime. quoniam ne aqua quidem arcetur. Ita id quod dubitatur, in re maiore consistit: illud uero unde argumentum sumitur, in minori. Et in cōparatione parium similis ratio est: in uno enim eorū, quæ sunt paria, quæstio consistit, in altero locus intelligitur argumenti. ueluti cum quæritur, an ędium usus biennio capiatur, id approbamus, quoniā fundorum quoq;. Cum ergo paria sint fundus atq; ædes: quęstio quidē de ædibus est, argumentum uero ducitur a fundo. Ac de ui quidē locorum, quoq; a se modo quæstiones & loci argumentorum separentur, hæc dicta sint. Nunc eorū ordinem breuissime commemorabo. Ex hoc itaq; oritur omne iudiciū, qui locus prior, qui sit posterior existimandus, si eos terminos consideremus, qui in proposita quæstione uersantur. Quæcunque enim his terminis propinquiora sunt, hæc rectissime priora numerantur. Posteriora uero quantum a propositis longissime quæque recesserint: id autē talicatione clarescet. Primū nanq; locorū est diuisa pluralitas in eos, qui in ipso sunt, de quo agitur, & in eos qui assumuntur extrinsecus: in quo præpositos esse intelligimus eos locos, qui in ipso sunt, his locis qui trahuntur extrinsecus. Hic uero locus qui in ipso est, in primas quatuor distribuitur partes: quarū prima est definitio, qui locus a toto est nūcupatus. Iccirco aūt primus a toto locus ponitur, quoniam nihil est

alicui

alicui tam proximum, quam propria definitio. Consequitur enumeratio partium quia post definitionem proximum locum partes tenere debent, quæ totum id, cuius partes dicūtur esse, cōiungunt. His apponitur nota, quæ quasi conuerso modo definitio est. nam sicut definitio explicat quod implicite nota designat: ita nota inuoluit, & confuse indicat, quod patefacit atque expedit definitio. Nota uero tertia ideo est, quia definitio substantiam tenet: partium enumeratio ea dinumerat, quæ totum compositum iungunt: nota uero nihil efficit, sed tantum designat. Post hæc quæ in ipsis terminis principaliter hærent, illa quæ sunt affecta numerantur, quæ iā non ipsis insunt terminis, sed eosdem uelut extrinsecus posita consequuntur: atq; iccirco solū in ipsis esse dicūtur, quoniā sine his esse non possunt, quorum prima sunt cōiugata. Nihil enim inter affecta sic proximum est, quam id quod & re & nomine participat, nisi quod parua nominis inflexione seiungitur. nam id quod iustū est, & iustitia participat, & inflexio iustitiæ nomine nuncupatur & in cæteris quidē coniugatis idē est. Post hæc annumeratum est genus. Genus uero est, quod cuiuslibet uniuersaliter substantiā mōstrat, & quod multorū specie diuersorum substantialis est similitudo. quod a propositis terminis longius quā coniugata, seiungitur: quia tametsi substantiā monstrat, tamen ne inflexo quidem uocabulo cum termini nomine copulatur, sed longe lateq; diuerso. Huic adiuncta est species, quam formā Tullius appellauit, quia nihil est tam proximū generi, quam species. Species uero est substantialis indiuiduorum similitudo, & quod sub genere ponitur. Post hanc, similitudo est constituta. etenim post illud idem quod in substantiis intelligitur, illud idē recte ponitur, quod in qualitate esse perpenditur. Paulatim uero res incipit a similitudine recedere, nec statim ad contrarium uenit, sed prius a differentiæ locū statuit. nam remota similitudine nihil aliud occurrit prius, nisi differentia. post hanc, a contrario locum ducit, id est a maxime differētia. rursus ad amica sibi affecta conuertitur; sed non eo modo amica, quo sunt similia. adiuncta enim proponit, quæ nō sunt integræ similitudinis, sed inter se indicii, & ueluti cuiusdā rerum sibi cohærentiū propinquitatis. Post adiuncta uero antecedentia Tullius posuit. post id enim quod aliquo modo iunctum est, aliquid necesse est, aut antecedēs, aut cōsequens intelligatur. Prius itaq; antecedēs, post consequens collocatū est. Post hæc repugnantia dixit, ut quodāmodo duplex ordo contrarietatum ac similitudinū nasceretur. Prius .n. proposuit a simili, a differentia, a cōtrario. atq; hic uniuersus ordo est similium & contrariorum. Rursus ab adiunctis, ab antecedentibus, a consequentibus, a repugnātibus. Hic rursus secundus ordo similiū & cōtrariorum esse deprehenditur. sed primus ualde euidentior, quam secundus: plus est .n. simile esse quam adiūctum: plus est differre, quam antecedere, uel consequi: plus etiā est cōtrarium, quam repugnans. Et in suo quæq; ordine plenariam retinent formā. uelut quia similitudo propinquitatem quādam tenere debet, propinquius est .n. id quod est simile, ei, cui simile esse consideratur, quā id quod adiunctum est ei cui naturali uicinitate coniungitur. Rursus quoniā differentia dissimilitudinis auctor est: dissimilius est id, quod ab aliquo differt, quam id quod cōsequitur, uel antecedit. Rursus quoniam contrariū longissime ab eo cui contrariū est, oportet abscedere: longius abscedit contrariū, quā repugnans. Post hæc quid aliud restare poterat, quam effectorii causas quærere? aut post effectorii causas quid aliud quam ipsarū causarū perquirere effectus? Præterea, a comparatione loci, postremum ordinē tenent, quia siue similitudinem, siue dissimilitudinem, in sola obtinent quantitate. Ac de locorum ordine satis dictum est. Illud præterea considerandum puto, Num hi quoque argumentorum loci, qui in ipso hærent de quo quæritur; inter affecta iure numerentur. Quandoquidem quæ affecta sunt, icc irco esse dicuntur affecta, quia sunt ad aliquid, & propositi termini relatione nectuntur. nam & definitio, alicuius est definitio: & totum, partium totum est; & nota, significati nota est. Sed inspicienda natura est singulorum, & uidendum, num similiter hæc ad aliquid referantur, ut cætera. nam definitio rem quam definit, quodammodo explicat, atq; conformat. Itē partes, rem cuius partes sunt, propria cōiunctione perficiunt. Nota uero, eius intellectum cōmuniter tenet, & cum hæc, cætera quæ nocātur affecta, non faciant, iure hæc non inter affecta ponuntur: sed in eo ipso, quod ueluti conficiunt atq; conformant, inesse dicuntur. Sed quoniā de ui atq; ordine locorum sufficiēter dictū est, nunc ad sequentia transeamus. Præter omnia enim quæ superius dicta sunt, illud animaduertendum maxime est, quia non siquid in argumentis fuerit sumptū, illud eorum argumentorum locus dicendus est, nisi non solū insit argumentis, uerumetiam ab eo argumenta nascantur. id qđ dico, planiore liquebit exēplo. Si quod enim fuerit argumentum in quo sumatur genus uel species: nō statim illud argumentum ex genere uel specie tractū esse dicitur, nisi ei argumento uires generis uel speciei qualitas subministret. Age enim, sit quæstio, An idem sit animal esse quod uiuere, & fiat argumentatio sic, Non idem est animali esse quod uiuere, quia ne inanimato quidē idem est esse, quod mori: plurima quippe sunt inanimata, neq; moriuntur. nam quæ nunquam uixere, ne mori quidem posse manifestum est. Hoc igitur inanimatum genus est lapidū, ac fusilium metallorum, & sumptum est in argumentum, sed non ex genere factum est argumentum, licet in eodē genus uideatur inclusum, sed potius a cōtrario. nanq; contrarium est, uitæ quidem mors, animali inanimatum, sed mori non sequitur inanimatū, igitur ne animal quidē uiuere. Non ergo ex genere locus iste dicēdus est, sed potius ex contrario, quāuis genus huiusmodi contineat argumentum: tunc enim locus esset a genere, si ab animalis, uel a uiuēdi genere argumenti ratio traheretur. uelut si ita fieret argumentum, Animali esse, substantiæ est esse, ipsum uero uiuere substantia non est, sed in substātiam uenit. Non est igitur idem uiuere quod animali esse. A substantia igitur tractum est argumentum, a genere uidelicet animalis. Hoc igitur argumentum & genus continet, & ex genere ductum est. in priore uero, etsi genus cōtinet, e contrario tamen ductum esse perpenditur. Illud enim semper speculandum est, non quid in argumento sit, sed ex quo ducitur argumentum, & in cæteris quidem eadem ratio tenenda est: neq; est enim in singulis immorandum. Siquis .n. diligentiam decursæ superius expositionis exercuit, facile in reliquis colliget, quod uno declaratur exemplo.

Quando ergo unusquisq; eorum locorum, quos exposui, sua quadam membra habet, ea quam subtilissime persequamur, & primum de ipsa definitione dicatur. Definitio est oratio, quæ id, quod definitur, explicat quid sit.

25. Propositis igitur breuiter argumentorū locis, eosdem subtilius atq; enodatius statuit per suas partes & cōuenientia mēbra partiri. Ita enim locorū omnium diligentius natura considerabitur, si nō cōfuse solum, uerumetiam distributim, & in suarū partium proprietate noscātur. Dat uero hoc multam inueniendorum copiam argumentorū: ut enim de definitione dicamus, Si cunctas aliquis definitionū partes agnouerit, ex omnibus sibi poterit argumenta cōquirere; eritq; in inueniendis copiosior argumentis eo, qui quot sint definitionis species ignorat. Ex tot enim definitionū partibus argumenta producet, quantas quis definitionū partes esse cognouerit. Is uero habebit plurimā talium locorum facultatem, quē definitionū diuersitas nō latebit. Ob hoc igitur M. Tullius, quos confusa atq; indigeste posuit locos, nunc eosdem diligentiore ratione partitur. Ac primum illud ꝓpensiore cōsideratione tractandū est, quod ut dictū est, etiā loci ipsi res quædam sunt: sed tunc esse intelliguntur loci, cum ab his trahitur argumentū. Ergo nunc Cicero nō principaliter locos, sed res ipsas diuidit, quæ ad argumentum ductæ, speciē sumunt locorum. Definitio nanq;, & pars, & nota, res quædam sunt: sed cum ab his argumentum ducitur, loci sunt. Cum igitur M. Tullius res ipsas ita ut sunt, naturaliter partiatur: simul cum rebus diuidit locos. Si enim res una est a qua duci poterit argumentum, unus est etiam locus: at si illa diuiditur,

diuiditur, quot partes eius rei fuerint, tot erunt etiam loci generis eiusdem, de quo arguméta nascuntur. Quæ cum ita sint, cumq; primus omnium locus a toto sit, id est a definitione: prius quid sit Definitio, definitione declarat, ut pate facta rei natura, species eius, uel membra, conuenienti ordine partiatur. Definitio, inquit, est oratio, quæ id quod definitur, explicat quid sit. sicut definitio est hominis, animal rationale mortale. Dictũ uero cautissime est, explicat. nam qđ nomen confuse denunciat, id definitio per quædã substantialia membra diffundit. Quod enim confuse nomine hominis declaratur: id aperit atq; explicat definitio, dicens, hominẽ esse animal rationale & mortale. nã nisi ita dixisset, potuerat esse communis definitio, generi quoq;, uelut hoc modo, Definitio est, quæ designat quid est, id quod definit. Sed genus quoq; designat quid est, id de quo prædicatur, sed nõ explicat quid sit. Sola enim definitio explicat quid sit, quæ oratione perficitur. Genus uero, & cætera quæ singulis plerumq; nominibus proferuntur, minime. Explicat aũt definitio id quod definitur, nõ quoquo modo, idest non in eo qđ quale, uel quantũ est, non in quolibet aliorũ prædicamentorum, sed quid sit, id est eius quod definit, substantiã mõstrat. Ea uero definitio, substantiã digerit, quæ ex genere differentiisq; cõsistit: hęc nanq; uniuscuiuslibet substantiã significat, sicut in his dictum est, ubi de genere, specie, differentia, proprio, accidentiq; tractatum est. Ergo omnis definitio explicat quid, sit id quod definitur. Aristoteles uero eodẽ pene modo definitionẽ determinat, dicens, Definitio est oratio quid est esse significans. M. Tullius partitur hoc modo.

Definitionum autem duo sunt genera prima: unum earum rerum quæ sunt, alterum earum quæ intelliguntur. Esse ea dico, quæ cerni tangiue possunt, ut fundum, ædem, parietem, stillicidiũ, mancipium, pecudem, supellectilem, penus, & cætera. quo ex genere quædam interdũ nobis definienda sunt. Non esse rursus ea dico, quæ tangi demõstrari'ue non possint, cerni tamen animo, atq; intelligi possunt: ut si usucapionem, si tutelam, si gentem, si agnationem definias: quarum rerum nullum subest quasi corpus, est tamẽ quædam conformatio insignita, & impressa intelligentia, quam notionem uoco. ea sæpe in argumentando definitione explicanda est.

26. Omnem definitionem manifestum est ad aliquid dici: alicuius est enim semper definitio. Quæ uero ad aliquid dicuntur, quandam proprietatem ex his sumant necesse est, ad quæ referuntur. Quo fit, ut ex his rebus quas determinat definitio, in ipsas definitiones q̃dam proprietas transferatur, sed quia quod ad aliquid refertur, id non potest esse idẽ ei ad quod dicitur: propriam quoq; ipsum quod refertur ad aliud formã necesse est possidere. Eoq; fit, ut in definitionibus & sua insit forma, & ea quam ab his accipiunt, quæ definiunt, consideretur. Quod M. Tullius uidens, primum diuidit definitiones secundum ea quæ definiuntur, quarum genera duo esse proponit, unum earum rerum quæ sunt, alterũ earum, quæ intelliguntur. Has igitur definitionum differentias ex his uidetur sumpsisse, quæ in definitione monstrãtur. Omnia enim quæ definiuntur, aut corporalia sunt, aut incorporalia. Res enim omnes in hæc primitus diuiduntur. Ea uero quæ corporalia sunt, esse dicit: ea quæ sunt incorporalia, non esse: Non q̃ omnino ea quæ incorporalia sunt, non sint, alioqui nec definitionem susciperent. nam si definitio est qua explicatur id quod definitur quid sit: eius rei, quæ omnino non est, nec quid sit, explicatio ulla esse potest. Sed quia humanum genus sensibus degit, id maxime esse arbitratur, quod sensuum comprehensioni subiicitur. Quis enim sibi non magis lapidem scire uideatur, aut hominem, quam iustitiam, uel hæreditatem, uel quicquid aliud nõ sensibus, sed intelligentia cõprehendit? Vnde fit, ut propter euidentiam cognitionis ea magis esse uideantur quæ subiecta sunt sensibus, ea minime, quæ intelligentiæ ratione capiũtur. Sed id sciendum est, M. Tullium ad hominum protulisse opinionem, non ad ueritatem, nam ut inter optime philosophantes constitit, illa maxime sunt, quæ longe a sensibus segregata sunt: illa minus, quæ opiniones sensibus subministrant. Vnde etiam idẽ Cicero in Timæo Platonis ait: Quid est quod semper sit, nec ullũ habeat ortum, & quod gignatur, nec unquã sit? Quorum alterum, intelligentiæ ratione cõprehenditur: alterum affert opinionẽ sensus rationis expers. Hic igitur id quod semper sit, rationi adiecit: id uero quod nunquã sit, sensibus cõiunxit. Sed, ut dictũ est, corporea esse, & incorporea non esse, non ad ueritatẽ, sed ad communem quorumlibet hominum opinionẽ locutus est. Ponit igitur exempla earũ quidem rerum quæ sunt, formas quasdã corporalium rerũ, ut fundũ, ædes, parietes, stillicidium, atq; id genus: quæ corporalia esse, hac rõne ostendit, quoniam cerni tangiq; possunt. Earum uero rerũ quæ non sunt, exempla posuit, usucapionem, tutelã, gentem, cæteraq; quæ sunt incorporea: quæ ex hoc incorporea esse monstrauit, q̃ ait, ea tangi demonstrari'ue nõ posse, sed intelligentia atq; animo cõprehendi. Cur uero ea nõ esse dixerit, supposuit rationẽ dicens: Nullũ quasi corpus earũ rerum esse, nec molem aliquã quæ feriat sensum. Qđ enim corpus esse potest usucapionis? Nã ipsa quæ usucapiuntur, corporea sunt, ipsa uero usucapio corporea non est. Ipsa.n. per utendi cõsuetudinẽ possidendi firmitudo, quod nã corpus habere potest? Itẽ, quod quis tutela regit corporale est, homo nanq; est: Ipsa uero cura tutelæ, atq; ipsum ius aliũ tuendi, nihil omnino corporis habere potest. Homines quoq;, qui in eadẽ gentilitate sunt, corporei sunt: Ipsa uero gentilitas .i. communis nominis liberorũ societas, ut Scipionum, Valeriorũ, & Brutorum, certe incorporea est: sed quædã earum rerum incorporalis animi cõceptio est, atq; intelligentia, quam notionem uocauit. Ipsa.n. imaginatio usucapionis uel tutelæ, atq; intellectus incorporalis rei, notio dicitur, quam græci ἔννοιαν uocant. Diuisit igitur definitionem in has duas partes, scilicet secundum subiecti differentias, ut alias quidem esse diceret definitiones earum rerum quæ sunt, idest corporalium; alias uero earum quæ non sunt, idest incorporalium. Hinc quæri potest, quod etiam superius breuiter commemoraui, Quonam modo definitio non inter affecta numeretur, cum omnis definitio ad aliquid esse uideatur? iccirco enim affecta esse dicta sunt, similitudo, contrarium, & cætera, quoniam semper ad aliquid referuntur. Quod si etiam definitio refertur ad aliquid, nec est absolutæ ac propriæ considerationis, ea quoque inter affecta ponenda est. Sed occurritur, quoniam ea quæ affecta sunt, tanquam umbræ quædam corpus, ita extra posita non possunt id relinquere ad quod probantur affecta, & aut omnino substantiam eorum ad quę affecta sunt, non significant, ut contrarium, simile, & cætera: aut si quãdo designant, una quædam pars intelligitur esse substantiæ, uelut genus, species, differentia. Non enim genus tota substantia est speciei: quandoquidem non solum genus speciem format, sed differentiæ quoque. nec differentiæ totam substantiæ continent formam: quandoquidem non sola differentia speciem perficit, sed etiam genus. Ipsa uero species, quædam generis pars est: at uero definitio, etsi ad aliquid est, tamen totam substantiam monstrat, atque exæquatur ei rei quam definit, & substantiam perficit: ut neque extra posita sit, sicut similitudo, & contraria, neque pars eius substantiæ sit, quam definitione determinat, sed potius ipsa substantia. Ac de hac quidem re satis dictum est. Idem uero de partibus dici põt. nã cõiunctæ partes totum id efficiunt cuius partes sunt. Nota quoq; totum significat id quod designat, atq; omnia coæquantur, & definitum definitioni, & partes toti, & nota rei quam significatione declarat, si non sit æquiuoca, uel si res quæ designatur, non sit multiuoca. Sane illud dubitari recte potest, cur cum dixisset duo genera esse definitionũ: nõ ipsas definitiones partitus est, sed quæ definiũtur, idest corporale atq; incorporale. Quod iccirco dictum uidetur, quia definitio cũ sit ad aliquid, ut dictum est, quandã capit ex his, quorum substantiam determinat, qualitatem.

Atq; etiam definitiones, aliæ sunt partitionum, aliæ diuisionum. Partitionum, cum res ea quæ proposita est, quasi

in mēbra discerpitur, ut si quis ius ciuile dicat, id esse, quod in legibus, senatusconsultis, rebus iudicatis, iurisperitorum auctoritate, edictis magistratuū, more, æquitate consistat, Diuisionum autem definitio formas omnes complectitur, quæ sub eo genere sunt. quod definitur, hoc modo: Abalienatio est eius rei quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter quos ea iure ciuili fieri possunt.

27. Quoniam definitio ita ex subiecta re quam definit, proprietatem capit, ut tamen formam propriam non relinquat: iccirco post eas differentias definitionum, quæ ab his rebus tractæ sunt, quæ definiebantur, nunc a propria forma definitionum differentias tradit. Propria uero forma uniuscuiusque compositi in suis partibus constat, itaq; ex partibus definitionum tales differentias docet, q; aliæ definitiones per diuisionē, aliæ per partitionem fiunt. Definitur enim res quælibet dū aut eius species omnes enumerātur, aut partes. Partes uero a specie quo differant, paulopostérius dicam: Nunc exponenda arbitror Ciceronis exēpla. dat enim partitionis exemplū hoc, Sit enim propositum definire quid sit ius ciuile, dicemus ita, Ius ciuile est, quod in legibus, senatusconsultis, rebus iudicatis, iurisperitorum auctoritate, edictis magistratuum, more, æquitate consistit. Lex igitur est, quam populus centuriatis comitiis sciuerit. Senatusconsulta sunt, quæ fuerint senatus auctoritate decreta. res iudicatæ sunt, quæ inter eos qui super aliqua re ambigunt, sententia iudicum fuerint constitutæ: quarum exemplo cæteræ quoque iudicantur. Iurisperitorum auctoritas est eorū, qui ex duodecim tabulis, uel ex edictis magistratuū, ius ciuile interpretati sunt, probatæ ciuium iudiciis, creditæq; sententiæ. Edicta magistratuum sunt, quæ Prætores urbani uel peregrini, uel Ædiles curules iura dixere. Mos, est quod in ciuitate solitum est fieri. Æquitas, est quod naturalis ratio persuasit. Hæc igitur omnia unam formam iuris efficiunt, tanquam partes, uelut hominem, caput, brachia, thorax, uenter, crura, atq; pedes. Partitio est enim, ut ipse ait, quæ unam quamq; rem propositam, quasi in membra discerpit. Alteram uero partem definitionis, quæ per diuisionem fit specierum, tali monstrat exemplo. Definit enim quid sit abalienatio eius rei, quæ mancipi est, dicens, Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut cessio in iure, inter quos ea iure ciuili fieri possunt. nā iure ciuili fieri aliquid, nō inter alios, nisi inter ciues Romanos potest: quorū est etiam ius ciuile, quod duodecim tabulis continetur. Omnes uero res quæ abalienari possunt, idest quæ a nostro ad alterius transire dominium possunt, aut mancipi sunt, aut non mancipi. Mancipi res ueteres appellabant, quæ ita abalienabantur, ut ea abalienatio per quandā nexus fieret solennitatem, Nexus uero est quædam iuris solennitas, quæ fiebat eo modo quo in Institutionibus Caius exponit. Eiusdē autem Caii libro primo Institutionum de nexu faciendo, hæc uerba sunt. Est aūt mancipatio, ut supra quoq; indicauimus, imaginaria quædam uenditio. quod ipsum ius proprium Romanorum est ciuium; eaq; res ita agitur, adhibitis nō minus quam quinq; testibus Romanis ciuibus puberibus, & præterea alio eiusdē cōditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. is qui mancipiū accipit, æs tenens ita dicit, Hunc ego hominē ex iure Quiritium meū esse aio, isq; mihi emptus est hoc ære, æneaq; libra. Deinde ære percutit libram, indeq; æs dat ei a quo mancipiū accipit, quasi pretii loco. Quæcunq; igitur res lege duodecim Tabularū aliter, nisi per hanc solennitatem, abalienari non poterat, sui iuris autem cæteræ res, nec mancipi uocabantur. Eædem uero etiam in iure cedebantur. Cessio uero tali fiebat modo, ut secundo commentario idem Caius exposuit, In iure autem cessio fit hoc modo. Apud magistratum populi Romani, uel apud Prætorem uel apud Præsidem prouinciæ, is cui res in iure ceditur, rem tenens ita uindicat, Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio. Deinde postquam hic uindicauerit, Prætor interrogat eum qui cedit, an contra uindicet, quo negante, aut tacente, tunc ei qui uindicauerit, eam rem addicit, idq; legis actio uocabatur. Res igitur quæ mancipi sunt, aut nexu, ut dictum est, abalienabantur, aut in iure cessione. Has aūt solennitates quasdam esse iuris, ex superioribus Caii uerbis ostenditur. At si res ea quæ mancipi est, nulla solēnitate interposita tradatur, abalienari non poterit, nisi ab eo cui traditur, usucapiatur. Quæ cū ita sint, recte definita est secundū diuisionem abalienatio rei mancipi, scilicet quæ aut nexus traditione, aut in iure cessione perficitur. nā pura traditione, abalienatio rei mancipi nō explicatur. Species uero has esse, non partes, hinc intelligitur: quia si quis nexu abalienet rem mancipi, id quod suum fuit, in alterius potestatem pleno iure transtulit. Quod si etiā in iure cedat, plenum abalienationis ius erit. Vbi autem plenū nomē eius, quod diuidunt, partes suscipiunt: illud genus, & has species esse, paululū quoq; dialectica cognitione imbutus intelligit. Quæ cum ita sint, diuisit Cicero definitionem in duas partes: unā quæ partium numeratione fieret, alterā quæ per partium diuisionem. Vtraq; uero definitio partes enumerat: Sed hoc interest, quia hæc quidem species, illa uero membra partitur. Hic suboritur quæstio ualde difficilis, nam si definitio est etiam partitio, mirum uideri potest, quemadmodum alter sit a definitione locus, alter a partium enumeratione: quæ res maximam confusionem præstat. nam cum superius in locorum enumeratione alter a definitione locus, alter sit a partium enumeratione propositus; cumq; nunc enumerationem partium, uel diuisionem, definitionis species esse confirmet: non est dubiū, quin cum idem sit partium enumeratio quod definitio, (idē nanq; est species quod genus) idē sit locus a definitione. qui est a partiū enumeratione. Cuius quæstionis ualde difficilis, facilior absolutio est, si definitionū ipsarum formas ac distātias colligamus. Multis nanq; modis fieri definitio potest. inter quos unus est uerus atque integer definitionis modus, qui etiam substantialis dicitur, reliqui per abusionem definitiones uocantur. De quibus omnibus paulopostérius integram faciam diuisionem. Nunc in commune sic disserā. nam quia omnis definitio explicat quid sit id quod definitur: Explicatio autem fit duobus modis, uno quidem, cum pro re minime cognita, planius aliquid affertur: alio uero, cum fit quædam partium enumeratio. Ac de priore quidem modo, posterius. Nunc uero de enumeratione partiū ita dicendū est, quod omnis definitio, quæ per partiū enumerationē fit, quasi quędam partitio recte intelligitur. Dictum est, id quod in nomine confuse significaretur, in definitione, quę fit enumeratione partiū, aperiri, atq; explicari, quod fieri nō potest, nisi per quarundam partiū nuncupationem. nihil.n. dum explicatur oratione, totū simul dici potest. Quæ cum ita sint. cumq; omnis huiusmodi definitio, quędā sit partium distributio: quatuor his modis fieri potest, Aut enim substātiales partes explicantur, aut proprietatis partes dicuntur, aut quasi totius membra enumerantur, aut tanquā species diuiduntur. Substantiales partes explicātur, cum ex genere ac differentiis definitio constituitur. Genus enim quod singulariter prædicatur, speciei totum est. Id genus sumptū in definitione pars quædā fit. Non.n. solum speciem complet, nisi adiiciātur ēt differentiæ, in quibus eadem ratio quæ in genere est. nam cum ipsæ singulariter dictæ totam speciem claudant: in definitione sumptæ, partes speciei fiunt, quia non solum speciem quidem esse designat, sed etiā genus. Huius exemplū est, Homo est animal rationale mortale. Cum ergo tota definitio homini coæquetur, totiusq; definitionis partes sint, tum animal, tum rationale, tum mortale, ipsius hominis partes esse uidentur singula, quæ eiusdē definitionis partes sunt. Hæc igitur proprio nomine, definitio nuncupatur. Itē est illa definitio, quando in unum accidētia colliguntur, atq; unum aliquid ex his efficitur: & est ueluti quædā partium enumeratio, nō in substantia, sed in quadam accidentium collectione posita. huius exemplum est, Animal est, quod moueri propria uoluntate possit. Animali nanque & motus est accidens, & uoluntas, & possibilitas: sed hæc iuncta perficiunt animal, non substantialiter constituentia, sed per quædā accidentia designātia, quæ animalis quasi quędā

partes

partes sunt, & hæc, descriptio nuncupatur. At si non accidentia rei, sed quasi membra quædam dicamus, ex quibus componitur atq; coniungitur, atq; inde definitionem facere tentemus, hoc modo dicimus. Domus est quæ fundamento, parietibus, tectoq; consistit. Hic membra quædā sumpta sunt ad definitionem, quibus res tota coniungitur, & hæc uocatur per enumerationem partiū definitio. At siquis ita definiat, ut non in definitione ponat membra, sed species: a diuisione specierū definitio nuncupatur, uelut siquis hoc modo pronunciet: Animal est substantia, quæ uel sensu tantū, uel sensu & ratione nitatur. Hæc igitur quatuor a se differre manifestum est. In ea nanq; definitione, quæ per substantiales partes efficitur, singulæ partes maiores esse uidentur, & substantialiter uniuersaliores ab ea re, quā definiunt, ut animal, maius est ab homine. Mortale etiam atq; rationale, singula hominis transgrediuntur naturam, quæ in unū conuenientia, eidem quo sigillatim maiora sunt, coæquantur. Accidentia uero quæ in definitione ponuntur, omnino a substantiæ ratione disiuncta sunt. In ea uero definitione quæ ex partium enumeratione perficitur, alia sunt, quæ enumerantur, ut singula totius definiti nomen capere non possint, atq; iccirco eodē minora sunt: ut fundamenta nō possunt domus uocabulo nuncupari. Fundamenta enim domo minora sunt, itemq; cæteræ partes. At uero in ea definitione, quæ per diuisionē fit, singulæ quidem partes tota ea re, quæ definitur, minores sunt: totū tamen definitæ rei nomen suscipiunt. ut rationale nomen capit animalis, eodē modo irrationale. Quibus ita discretis, quotiescunq; ab ea definitione, quę per substantiales partes efficitur, uel ab ea quæ per accidentiū enumerationē colligitur, argumentatio fit, a definitione, idest a toto, tractum dicitur argumentum. Quoties uero ab ea definitione, quæ uel per membrorum enumerationem, uel per specierū diuisionem perficitur, argumentatio fit: ab enumeratione partium argumentū ductum esse perhibetur. Sed M. Tullius, quia iam partitionem definitionis ingressus est, etiam hanc interposuit, quæ non ad definitionem, sed ad enumerationis partium locum pertinebat. Huius uero rei argumentum est, quia cum post, de eisdem locis latius tractans, de enumeratione partium loqueretur: nullam aliam enumerationē partium posuit, nisi eam, quam nunc definitionis speciem dixit. Nec tamē est arbitrandum, omnem partitionem, definitionis locum posse obtinere, ut siquis sic dicat, Fundamenta, parietes, & tectum domus est. id non est necesse. potest nanque esse porticus publicis usibus destinata: potest item aliud quodlibet, ut theatrum quod propter ampliores sonitus exhibendos tegi solet. Sed id nunc intelligere nos oportet, posse per partitionē aliquid sæpe definiri, cum partium illa collectio unam rem tantum possit efficere, ut nihil esset aliud quod fundamenta, parietes atque tectum posset habere, nisi domus: iure definitio facta esse uideretur, Domum esse quam fundamenta, parietes, tectumq; perficiunt.

Sunt etiam alia genera definitionum, sed ad huius libri institutum illa non pertinent: tantum est dicendum, qui sit definitionis modus.

28. Hunc locum Victorinus unius uoluminis serie aggressus exponere, & omnes definitionum differentias enumerare, multas interserit, quæ definitiones esse pene ab omnibus reclamantur. Inter definitiones enim ponit & nomina, quod specialiter Arist. in omni doctrinarum genere peritissimo non uidetur, pernegatq; in Topicis nomine fieri definitionem. ueluti siquis dicat, quid est conticescere? & respondeatur, tacere, hæ nullo modo definitiones habēdæ sunt. Quod etiam ex ipsius M. Tullii definitione approbari potest, per quā definitio quid esset, ostendit. Dixit enim definitionem, esse orationem, quæ id quod definitur, explicat quid sit. Sed cum nomen non sit oratio, manifestum est, nomine definitionem non posse constitui, cum præsertim, ne omnia quidem, quæ oratione promuntur, atque aliquid ostendunt, proprio definitionis nomine designentur: ueluti descriptiones, omnisq; alia oratio, quæ non ex substantialibus partibus, sed ex quolibet alio modo coniunctis efficitur, quod ne ipse quidem Victorinus ignorat. Sed uidetur id definitionis loco ipse sibi Victorinus ad differendi sumpsisse propositū, quod quoquo modo rem subiectā posset ostendere. Iccirco enim nomen quoq; in definitionum numerum recepit, quoniā sæpe notiore uocabulo fit clarius, quod ignotiore antea prolatū latebat. Iccirco etiā nos superius diximus explicationē fieri duobus modis. Vno quidem cum pro re minime cognita planius aliquid afferatur: Alio uero, cum fit per quandam partium enumerationem, ut ea quidem explicatio, in qua notius aliquid affertur, nominis sit: ea uero quæ fit per partium enumerationē, orationis: quāquam etiam in ipsis orationibus semper planius aliquid afferatur, quo notius fiat illud de quo differitur. Vt igitur nihil expositio nostra prætermittat, & definitionis proprietas appareat, itaq; omnia in notitiā deducantur, ut nec uera definitio nesciatur, & quæ non sit proprie uereq; definitio, sub scientiā cadat: talis definitionum differentia faciēda est. Definitionū enim aliæ propriæ definitiones sunt, aliæ abusiuo nuncupātur modo. Ac propriæ quidē definitiones sūt, quæ ex genere differentiisq; consistunt, uelut hæc, Homo est animal rationale mortale. hic enim animal genus est, rationale uero, & mortale, differentiæ. Earū uero definitionū, quæ non proprie, sed abutendo definitiones uocantur, aliæ sunt quæ singulis nominibus denotantur, aliæ uero quas explicat ac depromit oratio. Atq; illarum quidē definitionum quæ tantum nomine designantur, aliæ sunt quæ κατ' ἀντίλεξιν, idest ad uerbū, sunt, cum pro nomine redditur nomen, uelut si dicat aliquis, Quid est conticere? & respondeatur, tacere. Quid est haurit? percutit. Alia uero, quæ exempli gratia ponuntur, ut cum uolumus designare quid est substātia, exempli gratia dicimus, ut homo, hæc uocatur Græce ὡς τύπῳ. quæ iccirco, ut dictum est, inter definitiones ponitur, quoniā id quolibet modo aliquid designat, eius quod designatur, & si non proprie, tamen aliquo modo uidetur esse definitio. Earum uero definitionum, quæ in oratione consistunt, neque tamen sunt propriæ, multæ sunt diuersitates. quarum est omnium nomē commune descriptio. Harū aliæ fiunt partitione, aliæ diuisione, de quibus superius dictum est. Aliæ uero substantiales quidem differentias sumunt, sed genus non adiiciunt: atque hæc quidem a Victorino ἐννοηματική dicitur, quasi quandam communem continens notionem. ueluti siquis dicat, Homo est, quod rationali conceptione uiget, mortalitatiq; subiectum est. Hic igitur genus positum nō est, sed differentiæ substantiales. Aliæ uero sunt, quæ pluribus quidē qualitatibus designātur, accidentibus tamen, ita ut singulæ qualitates etiam si non cōiungantur, possint tamen, quod demonstratur, efficere. ut Homo est, ubi pietas est, ubi æquitas: & rursus, ubi malitia & uersutia esse possunt: nā & si cætera nullus adiungat, sufficit ad ostendendū hominem dicere, ubi pietas inesse potest, uel ubi iustitia, uel cætera. Hæc uocatur ποιότης. Aliæ uero sunt, quæ pluribus in unum accidentibus cōiunctis efficiuntur, ut siquis luxuriosum definire uelit, dicat, Luxuriosus est, qui pluribus & non necessariis sumptibus in delicias affluit, & in libidinē fertur effusior. omnia enim coniuncta, luxuriosum uidentur efficere, singula uero, minime. Hæc uocatur ὑπογραφική. Aliæ quoq; fiunt eo modo, ut ad signandā differentiam proponantur in his rebus, quæ indiscreto fine coniunctæ sunt. ut si dubitet quis, Nero imperator'ne an tyrannus fuerit: dicit eum tyrannū fuisse, quoniam crudelis fuerit atq; intēperans. Hæc enim adiuncta differentia, tyrannū ab Imperatore seiungit. Aut etiam si de eodē tyranno, atq; Rege dubitetur quid uterq; sit: iuncta differentia utrosq; designat, ut si temperantia quidem Regi, & pietas; tyranno uero & intemperantia & crudelitas conuenire dicatur. hæc uocatur, κατὰ διαφοράν. Alia quæ per translationem dicitur. ut, Adolescentia est flos ætatis. Illa quoque definitio esse dicitur, quæ fit ex priuatione contrarii. ut, Bonum est, quod malum non est. Illam quoque Victorinus definitionem ponit, quæ tantum propriis nominibus aptari potest, quæ etiā ἀντονομασία appellatur. ut, Æneas est Veneris & Anchisæ

filius. Præter has etiam illa est, quæ fit per indigentiã pleni, ut, Quadrans est, cui dodrans deest, ut fit as. Ponit etiã Victorinus inter differentias definitionum illã quoq;, quæ per quandam laudem fieri potest. ut, Lex, est mens, & animus, & consiliũ, & sententia ciuitatis. Quod maxime ratione caret. Non enim laudis modus illi faciet differentiam. Illa enim consideranda sunt, quæ in definitione ponuntur, non quo animo constituta sunt. Quod si recipienda fuit laudandi uoluntas inter differentias definitionũ, cur nõ uituperandi quoq; uoluntas aliã differentiam definitionis efficiat? Sed hoc apertissime inconueniens, & ueritati uidetur esse cõtrarium. Fiunt etiam definitiones per proportionẽ, ut si quis dicat, Homo est minor mundus. sicut enim mundus ratione regitur: ita quoq;, quoniam homo multis partibus iunctus, habet temen in omnibus rationem ducem, minor mundus dici potest. Fiunt etiam definitiones a relationibus, cum dicitur, Quid est pater? respondetur, cui est filius. Causa quoq; solet efficere definitionẽ, ut cum dicimus, Quid est dies? respondetur, Sol super terrã, causam enim. i. Solem, pro re ipsa cuius causa est, interposuimus. Atq; ita diẽ definitione monstrauimus. Hæ sunt definitionum differentiæ, quas in eo libro, quẽ de definitionibus Victorinus edidit, annumerauit. quas M. Tullius prætermittit eo nomine, quod eas minime necessarias existimauerit. Nos uero nequid perfecto deesset operi, etiã, quæ sunt a Cicerone prætermissa, subiecimus.

Sic igitur ueteres præcipiunt, cum sumpseris ea quæ sunt ei rei, quam definire uelis, cum aliis communia, usq; eo persequi, dum propriam efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit. Vt hoc, Hæreditas est pecunia: commune adhuc: multa enim genera sunt pecuniæ. Adde quod sequitur, Quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. nondum est definitio. multis enim modis sine hæreditate teneri mortuorum pecuniæ possunt. Vnũ adde uerbum, Iure: iã a communitate res disiuncta uidebitur, ut sit explicata definitio sic: Hereditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Nondum est satis, adde: Nec ea aut legata testamento, aut possessi ne retenta. confectum est. Itemq; ut illud, Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt. non est satis. Qui ab ingenuis oriundi sunt. ne id quidem satis est. Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. abest etiam nunc. Qui capite non sunt diminuti. hoc fortasse satis est. Nihil enim uideo Scæuolam Pontifice ad hanc definitionẽ addidisse. Atq; hæc ratio ualet in utroq; genere definitionum, siue id quod est, siue id quod intelligitur, definiendum est.

29. Definitionis ratione proposita, diuisaq; per singulas partes tum materiæ, tum etiam formæ: Materiæ quidem, cum definitionem esse dixit, uel earum rerum quę corporeę essent, uel earum quæ incorporeæ: Formæ uero, cum aut partitionibus, aut diuisionibus definitiones fieri docuit. Prætermissisq; cæteris quæcunq; ad propositum opus minime pertinerent: nunc quod utilissimum est, maximeq; totam definitionum intelligentiam significare potest, exequitur. Id autem est, Qui sit in omnibus, quæcunque quomodolibet fiunt, definitionis modus. Est autem una atque omnibus communis definiendi ratio, ut ex communitatibus inter semet iunctis, atq; compositis, in unam proprietatem ret definitio colligatur. Omnia enim quæ communia atq; uniuersalia sunt, siquid eis fuerit adiectum, determinatione minuuntur, & ad particularitatem redeunt: atq; eo ambitu quo concludebant cuncta, cohibentur, ueluti cum generi adiicitur differentia, & fit species. nam cũ genus per se proprio ambitu multas species contineat: ei si propriam adiicias differentiam, minuitur, & in quandam quodammodo particularitatem redit, ueluti cum dicimus animal, hoc nomen multa concludit. At si ei rationale adiicias, faciasq; animal rationale, minus erit a simplici. Minus nanq; est animal rationale, a simpliciter animali. Ita additio differentiæ, quod maius fuit, in particularitatem quãdam redegit, atque cohibuit. Quoties igitur aliqua res definiẽda est, sumitur id, quod ei cum pluribus aliis commune est, huic adiiciuntur differentiæ, statimq; necesse est minuatur id, qđ pluribus fuerat ante commune. & si hac differentiæ additione in tantũ modum decreuerit, ut ei quæ definitur, fiat æqualis, alias differentias colligere atq; aptare non necesse erit, sed id ipsum quod ita decreuit, ut æquale sit ei, quod definitur, definitionem esse necesse est. At si adhuc amplius sit ab ea re quæ definitur: quæramus necesse est aliã differentiam, qua adiuncta numerus quidã crescat, uis autem cõmunitatum, differẽtiarum additione decrescat atq; id hactenus faciendũ, quatenus, ut dictum est, ea quæ ad definitionẽ sumuntur, ei quod definiendum est, adæquentur. Vt igitur id non ratione solũ, uerum conuenienti quoque clarius fiat exẽplo, sumatur res notissima ad definitionẽ, id sit homo. Huius igitur ita quærimus definitionẽ. sumimus quod ei cũ pluribus aliis commune est, idest animal. Dicimus igitur hominẽ esse animal. nondũ est definitio. Primum, quia, ut dictum est, solo nomine definitio reddi non potest: dehinc, quia animal maius est homine. Vt igitur minuatur animal, & homini coæquetur, addimus differentiã, qua adiuncta, rerum quidẽ numerus crescit, uis aũt rei atq; amplitudo minuitur. Addo igitur rationale, efficioq; animal rationale. Minus est igitur animal rationale, quam proprie animal. Dico autem hominem esse animal rationale. Sed id nondum coæquatur ad hominem: possunt enim esse animalia rationabilia, sicut Platoni quoq; de astris placet, quæ homines nõ sunt. Addo igitur rursus aliam differentiam, si quoquo modo iterum definitio contrahatur, ut fiat homini quod definitur, æquale. Adiungo igitur mortale, ac dico hominem esse animal rationale mortale. id æquatur ad hominem. nam & qui homo est, animal rationale mortale est, & quod animal rationale mortale est, homo est. Dico igitur hominis hãc esse definitionem, quæ ex pluribus communibus iunctis, unum tamen quoddam, homini proprium atque æquale conficit. Atque in cæteris definitionibus eadem ratio est, ut definitiones fiant collectis communitatibus, in unumque copulatis, cum necesse sit illa copulatione, quæ communia sunt, contrahi, atq; in minore cohiben modum, eiq;, quod definitur ex cõmunitatibus iunctis aliquid proprium atq; æquale componitur. Hoc est igitur quod ait Cicero, hunc esse definitionis modũ, Cum sumpseris ea quæ sunt ei rei, quam definire uelis, cum aliis communia, usq; eo persequi, ut proprium efficiatur, quod in nullam aliam rem transferri possit: ut his uerbis & hac sententia breuiter significare uideatur hanc esse definitionem, Quæ ex substantialibus communitatibus iuncta, atq; in minorem modum redacta, fit ei rei, quæ definitur, æqualis. Exempla uero, quæ ponit, huiusmodi sunt: unum definiendæ hæreditatis, alterum Gentilitatis. Hæreditatis quidẽ hoc modo, Hæreditas est pecunia. Commune hoc, & multis aliis conueniẽs, quæ hæreditates nõ sunt, ut donationibus, ut furtis, uel quibuslibet aliis pecuniariis rebus, quæ minime sunt hæreditates. Huic igitur pecuniæ addendũ aliquid fuit. Quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. Hæreditas .n. pecunia est, ad quempiam alicuius morte perueniens. Sed ne id quidem plenum hæreditatis explicat intellectũ. Commune nanque est. Et pecuniæ mortuorum pluribus teneri modis possunt, uelut si bello quis uictus est, ac spoliatus. Addendum igitur est aliquid, Iure. ut sit, Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiã iure peruenit. Hæreditates enim iure capiuntur. Videatur forsitan hoc loco definitionẽ posse consistere, sed minime. quid enim? si legata pecunia est, hæreditas quidẽ dici non potest, capta tamen morte alicuius iure pecunia est. nã si testamenta iure fiunt, pecunia etiam iure legatur. Adiiciendum est aliquid, id scilicet quo ab hæreditatibus, legata separentur: ut dicamus, hæreditatẽ esse pecuniam morte alicuius ad quempiam peruenientem iure quæ legata non sit. Num satis est definitioni? Minime. Quid enim si meum quidem dominium sit fundi, uel alicuius pecuniariæ rei, alterius uero usus fructus? Nam morte eius

te eius, cui usufructus cōpetit, ad me res illa reuertitur, quæ in meo dominio proprietatis possessione iure tenebatur: neque tamen hæreditas esse potest. adiiciendū igitur est, minime possessione esse retentā, idest, ut proprietatis possessione, id quod ex morte alicuius iure non legatū peruenit, non retineatur. Hoc aūt modo possessione retineri potest, si sit nostra proprietas, & eius qui decesserit usufructus. Coniuncta igitur omnia in unū, facient hæreditatis definitionē hoc modo, Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, non legata, neq; possessione retēta. Hæc definitio est æqualis hæreditati. nam ut hæreditas, pecunia est morte alicuius ad quempiā perueniēs iure, neq; legata, neq; possessione retenta: ita quæcunque pecunia alicuius morte ad aliquē iure peruenerit, neq; legata sit, neq; retenta, hanc hæreditatē esse necesse est. Sed cū M Tullius ad eum usq; locum definiendo uenisset, ut diceret hæreditatem esse pecuniam, quæ morte alicuius ad quempiam peruenisset iure, ait: Iam a communitate res disiuncta uidebitur, ut sit explicata definitio, sic, Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam iure peruenit. Id q; ita dictū est, quasi tam plena facta sit definitio. Quid enim est aliud explicatam esse definitionem, & a communitate disiunctā, nisi perfectā, & cui desit nihil? Sed rursus, quasi non sit explicata definitio, nec a cōmunitate disiuncta, adiicit, Nondum est satis: adde, nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. Cuius adiectionis hæc ratio est. Fecit enim definitionem aliis adiunctis, aliis separatis. Itaq; id quod definiebat, uel his, quæ adiunxit, uel his quæ separauit, a cæterorū omnium communitate segregauit. Hæreditatem enim dixit esse pecuniam. huic addit, morte alicuius ad aliquem peruenientem. separauitq; eam ab iis pecuniis, quæ non morte alicuius ad aliquem, sed cōtractu uiuentium peruenerint. addidit iure, ut ab his pecuniis separaret, quæ per uim morte alterius ad quempiā peruenirent. His igitur duobus, morte, atq; iure, ea pecunia effecta est, quæ a cęteris ita separetur, ut tamen per legitimum acquirendi modum, nō inter utrosque uiuos, sed inter unum uiuum atq; alterum mortuum fieret. Hæc igitur una separatio a cæteris facta est, atq; ideo ait explicatā esse definitionem, & a communitate disiunctam. Sed quoniā in ea ipsa pecunia, quæ morte & iure ad aliquē peruenit, inerant quædam quæ hæreditates non essent, harum separatione, plena effecta est hæreditatis definitio. nam cum diceret, hæreditatem pecuniam esse, itemq;, quæ morte alicuius ad aliquē peruenisset, itemq; quæ iure: hæc omnia efficientia substantiā hæreditatis apposita sunt. Sed quoniā erant in hac collectione quædam, ad quæ huius collectionis intellectus transferri posset, nec tamen essent hæreditates, ueluti legatū, aut possessionis retentio: his subtractis, reliqua fuit hæreditas, de qua intelligi possit, pecunia alicuius morte ad quēpiam iure perueniens. Non igitur legatū, aut possessionis retentio substantiam hæreditatis efficiunt. quippe quæ impedirent ad eius substantiam demonstrandā, nisi remouerentur. At uero nec negatio quidem, cuiusquā substantiā perficit, sed tantum quid non sit, ostendit. Quod si legatū & possessionis retentio hæreditatis substantiā non modo nō complent, uerum etiam impediunt atq; corrumpunt, nisi fuerint disiuncta atq; seposita; cumq; harum negatio nihil ex hæreditatis substantia monstret, sed tantū quid non sit, ostendat: relinquitur pars superior, idest pecunia morte alicuius ad quempiā iure perueniens, quæ substantiā hæreditatis ostendat, eaq; sit explicata definitio, a cæterisq; disiuncta. Sed quoniam rursus, ut dictum est, quædam sunt ad quæ deriuari huius definitionis intelligentia possit, idcirco ad discretionē integram designādam reliqua pars additur. Itaq; quoniā ista demonstrant hæreditatem, efficiūtq; substantiam, iure dictum est, iam a communitate res disiuncta uideatur. ut sit explicata definitio: Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Sed quoniam rursus hic intellectus ad plura intra se posita poterat conuenire, non immerito additum est: Nondum est satis, & cætera. quæ legatum & possessionis retentionem ab hæreditatis definitione seiungunt: ac de priore quidem hæreditatis exemplo hæc dicta sint. Ad huius uero similitudinem etiam secundum tractat exemplum, quod de definitione gentilitatis est positum. Gentiles enim sunt, qui eodem nomine inter se sunt, ut Scipiones, Bruti, & cæteri. Quid si serui sunt? nū ulla gentilitas seruorum esse potest? Minime. Adiiciendum igitur, Qui ab ingenuis oriundi sunt. Quod si Libertinorū nepotes Ciuium Rom. eodē nomine nuncupentur? num gentilitas ulla est? Ne id quidē. Quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur: addatur igitur, Quorum maiorū nemo seruitutē seruiuit. Quid si per adoptionem in alterius familiā transeat? tunc etiam si eius gētis, ad quam migrauit, nomine nūcupetur, licet ab ingenuis, & ab iis ortus parentibus sit, qui nunquā seruitutem seruierint, tamen quoniā in familia gentis suæ non manet, ne in gentilitatem quidē manere potest: addendū igitur est, Neq; capite sunt diminuti. Hoc fortasse, inquit, satis est secundum Scæuolæ pontificis definitionē: nihil.n. ulterius adiecit, ut sit definitio gentiliū hęc, Gentiles sunt, qui inter se eodē sunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum maiorū nemo seruitutē seruiuit, & ubi gentilitatē nulla capitis diminutio destruxit. Hæc quoque definitio facta est ex pluribus communitatibus in unum confluentibus atq; unam proprietatē eius rei quæ definiebatur, idest gentilitatis, facientibus. Hic igitur definitionis modus in utroque genere rerum ualet, siue quæ sunt, siue quæ non sunt, idest siue corporalium, siue incorporalium. nam, ut superius ostensum est, id esse, Cicero dicit, quod corporale sit: id non esse, quod est incorporale. Ac postremo omnium definitionum modus hic est, ut ex pluribus communitatibus aliqua proprietas fiat. Sed distant a se definitiones, q; hæ, quæ proprie definitiones uocantur, ex his cōmunitatibus cōiunguntur quæ substantiales sunt. Illæ quæ uero quæ nō uere, sed abutendo definitiones dicuntur, ex accidentibus cōmunitatibusq; congregantur.

Partitionum autem, & diuisionum genus quale esset, ostendimus: sed quid inter se differant, planius dicendū est. In partitione quasi membra sunt, ut corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, & cætera. In diuisione formæ sunt, quas Græci ἰδέας uocant, nostri siqui hæc forte tractant, species appellant, non pessime id quidē, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim ne si Latine quidem dici possit, specierum, & speciebus dicere, & sæpe his casibus utendum est: at formis & formarum uelim. Cum autem utroq; idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Genus & formam definiunt hoc modo: Genus est notio ad plures differentias pertinens. Forma est notio, cuius differentia ad caput generis, quasi fontem referri potest. Notionē appello, quod Græci tum ἔννοιαν, tum πρόληψιν dicunt. Ea est insita et ante percepta cuiusq; formæ cognitio enodationis indigens. Formæ igitur sunt hæ, in quas genus sine ullius prætermissione diuiditur: ut siquis ius in legē, morem, æquitatem diuidat. Formas qui putat idem esse quod partes, confundit artem, & similitudine quadam conturbatus non satis acute quæ sunt secernenda, distinguit. Sæpe etiam definiunt & oratores, & poetæ per trāslationem uerbi ex similitudine cum aliqua suauitate: sed ego a uestris exemplis, nisi necessario non recedam. Solebat igitur Aquilius, collega & familiaris meus, cum de litoribus ageretur, quæ omnia publica esse uultis, quærētibus iis, ad quos id pertinebat, quid esset litus, ita definire, qua fluctus eluderet. hoc est quasi qui adolescentiam florem ætatis, senectutem occasum uitæ uelit definire. Translatione enim utens discedebat a uerbis propriis rerum, ac suis. Quod ad definitiones attinet, hactenus: reliqua uideamus.

30. Quoniam definitionum formas in partitionē, diuisionemq; distribuit: ne qua rerum auditor similitudine turbaretur,

retur, diuiſionis ac partitionis differentias prodit. ac primū aliud partes, aliud ſpecies eſſe demonſtrat. Species enim ſæpe partes, partes uero nunquā ſpecies appellantur. Differunt uero hæc a ſe, quoniā partes totius, membra cōiungūt. Species uero genus diuidit, atq; diſpertit. nam ut ſuperius quoq; dictum eſt, partes eius quod copulant, non ſuſcipiūt nomen totius. Neq; enim fundamenta, uel tectum domus eſſe dici poſſunt: nam niſi omnia quæ quid efficiunt, iuncta ſint, totius uocabulum ſingula non habebūt. At uero ſpecies etiam ſingulæ, generis ſuſcipiunt nomen, ut homo animalis: quo fit, ut in his illa quoq; differentia poſsit agnoſci, ꝙ partes quidem, totius partes: ſpecies uero non totius, ſed uniuerſalis rei, ideſt generis ſpecies eſſe dicuntur. Differt uero totum a genere, ꝙ genus quidē uniuerſale eſt, totum uero minime. quod probatur hoc modo, Si enim id quod totum dicitur, ut domus, uniuerſale eſſet, partes quoq; eius, totius ſuſciperent nomē. At nō ſuſcipiunt, ut ſæpe monſtratū eſt. quod igitur totum eſt, uniuerſale non eſt. Genus uero uniuerſale eſſe manifeſtum eſt: quoniā eius nomen deductæ ab eo formæ ſuſcipiunt. Item alia differentia. Genus ſemper ſpeciebus ſuis prius eſt, totū uero ſuis partibus poſterius inuenitur: niſi enim partes fuerint, totum non poteſt cōiungi. Quo fit, ut ſi genus pereat, ſpecies quoq; permanētur. Si ſpecies intereat, maneat genus, quod in partibus totoq; contrarium eſt. nam ſi pars quælibet una pereat, totum neceſſe eſt interire: ſi uero totū, quod partes iunxerant, diſſipetur, partes manent diſtributæ. ueluti ſi domus, tecta, & parietes, & fundamenta a ſemet ipſis extrinſecus poſita intelligantur: domus quidē non erit, quia coniunctio deſtructa eſt, partes tamen manebunt. Propriis igitur nominibus M. Tullius partes quidē ueluti totius membra appellat, ſpecies uero formas: icirco, quoniam non ſatis ei apta uidetur inflexio caſuum ab eo nomine qd' eſt ſpecies. Et licet plures, inquit, uſurpauerint hoc nomen: tamen quoniā dura eſt huius nominis per caſus inflexio, cum dicitur ſpeciei, ſpecierū, ſpeciebus: icirco commoditatem in dicendo, ut ipſe ait, non arbitratus eſt negligendam, ut formas uocari, in cuius nominis caſibus nulla ſentitur aſperitas. Et quoniam forma præter Genus eſſe non poteſt, (nihil enim præter ſuum poteſt eſſe principium utrorumq;) appoſuit definitiones, dicēs, genus eſſe notionem ad plures differentias pertinentē. Notio uero, intellectus eſt quidā, & ſimplex mentis conceptio, quæ ad res plures pertineat a ſe inuicem differētes. Id uero genus eſſe manifeſtū eſt, quod apertiſsimo liquet exemplo. Animalis quippe intellectus ad plures differentias pertinet, ad rationale, ſcilicet atq; irrationale: ad mortale etiā, atq; immortale: ad ambulabile, reptibile, uolatile, natabile: & eſt eorū omnium, quæ ſub his differētiis ſita ſunt, genus. Idem uero ſignificat hæc definitio, qd' etiā uetus: hæc eſt huiuſmodi. Genus eſt, quod de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quid eſt, prædicatur. uelut animal, genus ad plures res ſpecie differentes, id eſt ad hominē atq; equū, in eo quod quid eſt, prædicatur. nam interrogantibus quid eſt homo uel equus, animal dicitur. Itē formæ definitionē talem dedit, Forma eſt notio, cuius differētia ad caput generis, quaſi fontem, referri poteſt: & recte. nam ſi formæ a genere deducuntur, ſpecies neceſſe eſt referantur ad genus. Si igitur principiū quoddā & fons formæ genus eſt: neceſſe eſt ut intellectus formæ ad primordium ſuū, ideſt notionem generis reuertatur. Intellectus.n. hominis refertur ad animal, itemq; equi, & cæterorum. Notionem uero appellat, quod Græci ἔννοιαν dicunt. huius hæc eſt definitio. Notio eſt inſita, & ante percepta cuiuſq; formæ cognitio, enodationis indigens. Hæc uero definitio, hinc tracta eſt, quòd Plato ideas quaſdam eſſe ponebat, id eſt ſpecies incorporeas, ſubſtantiaſq; conſtantes, & per ſe ab aliis naturæ ratione ſeparatas, ut hoc ipſum homo, quibus participantes cæteræ res, homines, uel animalia fierent. At uero Ariſtoteles nullas putat extra eſſe ſubſtantias: ſed intellectam ſimilitudinem plurimorum inter ſe differentiū ſubſtantialem, genus putat eſſe, uel ſpeciem. nam cum homo atque equus differant rationabilitate atque irrationabilitate: horū intellecta ſimilitudo efficit genus. nam ſimilitudo equi & hominis ſubſtantialis in eo eſt, ꝙ uterq; ſubſtātia eſt, uterq; animatus, uterq; ſenſibilis, quæ iuncta efficiunt animal: eſt animal namq; ſubſtantia animata ſenſibilis. Igitur hominis atq; equi ſimilitudo, eſt animal, qd' eſt genus. Rurſus cū Plato atq; Cicero, numero accidentibus diſtarēt: horum ſimilitudo, quæ eſt humanitas intellecta atq; animo formata, ſpecies eſt. Ergo cōmunitas quædam, & plurimorum inter ſe differentiū ſimilitudo notio eſt: cuius notionis aliud genus eſt, aliud forma. Sed quoniā ſimilium intelligētia eſt omnis notio, in rebus uero ſimilibus neceſſaria eſt differentiarū diſcretio, icirco indiget adhuc notio quadā enodatione ac diuiſione, uelut ipſe intellectus animalis ſibi ipſe nō ſufficit. nam mox animus ad aliquod animal, ideſt uel hominē, uel equum deducitur inquirendum, & hominis notio uel ad Tulliū, uel ad Platonem, uel ad quemlibet ſingularium perſonarū refertur. Quæ cum ita ſint, quoties genus diuiditur in formas, nullā prætermitti oportebit. Eſt enim uitiū uel maximum, ſi qua diuidentē forma prætereat. ueluti ſiquis ius diuidere uelit, in legem, morem, atque æquitatē neceſſe eſt partiatur. nā & lex, & mos, & æquitas, & ſingula & in commune, iuris uocabulo ſubiecta ſunt. Culpat uero illorū inſcitiā, qui idem ſpecies uel formas putant eſſe, quod partes: conturbatq; eos inſcitia dicit, ꝙ res a ſe plurimum differentes imperite atq; improuide diſtinguere, ac ſegregare non curant. Sed quoniā de definitione loquebatur, addit aliā ſpeciē definitionis, quam nos ſuperius enumerauimus: quæ per translationem, non proprietatis, ueritatiſq;, ſed ſplendoris atq; ornatus ratione perficitur. quod poetarū atq; oratorum eſſe autumat, quibus luculenta oratio curæ eſt. Huius definitionis exemplum a iure ciuili Tullius petit; atq; ſe non aliter ab exemplis notioribus Trebatio receſſurum, quam ſi neceſsitas cogat. Per translationem uero definitio eſt, ueluti cum Aquilius litus definire uolens, dicebat litus eſſe quo fluctus eluderet. hoc eludere ab iis translatū eſt, qui agitatione aliqua, cauſa luſus mouentur. Itemq; adoleſcentia eſt flos ætatis, id ab arboribus ductum eſt, quarum fructus, flores præcedunt. Et ſenectus, uitæ occaſus, id a die ductū eſt, qui deſinit eſſe cū ſol occiderit. ꝙ trāſlationes a proprietate diſcedunt, & quadā ſimilitudine ſubiecta ſignificant. Eſt enim translatio, quoties habentis rei nomen, propter alterius rei ſimilitudinem, a re ſimili nomen imponitur. ut motus habet propriū nomen, item luſus ſuo uocabulo nuncupatur: ſed qui dicit, qua fluctus eluderet, a ſimilitudine agitationis, ad fluctuum motum, uocabulum transfert. Ac de definitionibus quidē diſputationem terminans, ad partitiones tranſitum facit. Sed nunc tertio uolumini ſatis eſt, reliqua in poſterum differamus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER QVARTVS.

Xplicare non poſſum mi Patrici, quantas ſæpe in difficillimi operis curſu uires afferat amicitiæ contēplatio: cum & iis ſtudioſius cōponamus, quos repoſito penitus amore diligimus, & placere cupiētibus multa ſeſe rerū copia ſubminiſtret. Huc accedit, ꝙ ut quæq; in mentē uenerint, inudicata, atq; etiam incaſtigata promuntur. quandoquidē apud cari pectoris ſecretum nihil eſt periculi proferre, quod ſentias. Eſt igitur mihi, cum tuam beneuolentiā ſpecto, pronum omne, atq;, ut ita dicam, uoluptarium, quod in tuæ præſcriptum iucunditatis impenditur. Sed cum memet ipſe perpendo, uereor ne imperato muneri par eſſe non poſsim, & deficientis culpa in adhortantis cedat iniuriam. Quo fit, ut tibi etiā atque etiam prouidendum ſit, ne tuis ipſe moribus emendatus,

noſtri

nostri alicuius erroris sarcinam feras. Nosti oblatrantis moesus inuidię: nosti quam facillime in difficillimis causis iiuoe iudicium ferat. Quęso igitur extremam nostro operi manū, communis negotii studiosus imponas: abundantia reseces, hiantia suppleas, errata reprehendas, sis postremo nostri laboris, tuæq; adhortationis assertor. cum præsertim me securum peractū reddat officium: te amici pudor dignus possit conuenire, si displicet. Sed hæc alias, nunc operis suscepti tramitem persequamur. Quoniam locorum in ipsis, de quibus quæritur, terminis inhærentium, alii sunt a toto, alii a partibus, alii a nota, alii ex affectis: de eo quidem loco, qui a toto est, & in definitione est constitutus, sufficienter disseruit superiore tractatu. Nunc uero de partium enumeratione dicere instituit, rectam ordinis uiam scilicet insistens, ut non solum exemplo qualis esset partium enumeratio perdoceret, uerum ratione quoque ostenderet, quomodo partium enumeratione in argumentationibus esset utendum.

Partitione autem sic utendum est, nullam ut partem relinquas: ut si partiri uelis tutelam, inscienter facias, si ullam prætermittas. At si stipulationem, aut iudiciorum formulam partiare, non est uitium in re finita prætermittere aliquid. Quod idem in diuisione uitiosum est. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subijciantur. Partium distributio sæpe est infinitior, tanquam riuorum a fonte deductio. Itaque in oratoriis artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiungitur absolute: at cum de ornamentis uerborum sententiarumq; præcipitur, quæ uocantur σχήματα, non fit idem. Res enim est infinitior, ut ex hoc quoque intelligatur, quod uelimus inter partitionem, & diuisionem interesse. Quanquam enim uocabula prope idem ualere uideantur: tamen quia res differebant, nomina etiam distare uoluerunt.

31. Sensus huiusmodi est: Rerum quæ partibus coniunguntur, aliæ quidem paucas, ac facile intelligibiles, comprehensibilesq; partes habent: aliæ uero plures intellectuq; difficiles. In his igitur partibus quæ sunt paucæ, ac facile sub intelligentiam cadunt, uel maximum uitium est, si partiendo aliquid relinquatur. In his uero quarum, ut ipse ait, infinitior numerus est, & confusior perspectio, minus uitiosum est, si qua diuidentem pars in enumeratione prætereat. Fit autem hoc non solum per eas res, quæ aliquibus partibus constant, uerum etiam sæpe per partes ipsas, quas in distributione partimur: ut si hominis corpus uelimus intellectu ac ratione per propria membra disiungere, faciemus ita, caput, humeros, manus, thoracem, uentrem, suras, atque pedes. Et quoniā maiores partes sumpsimus ad diuidēdum, iccirco nihil prætermissum esse uidetur. at si minutissimas particulas persequamur, tum oculi quoque, & labia, & nares, atque aures, earumq; partes persequendæ sunt, idq; in toto corpore faciēdū est. eoq; modo difficilior erit partitio, cum sit partiū numerus infinitior. Sæpe etiā, ut dictum est, res ipsæ his partibus iunctæ sunt, quarū nō sit facilis inspectio. ut si quis stipulationū, & iudiciorū formulas partiatur, uel etiam si figuras loquendi, quæ σχήματα græci uocant, diuidi necesse sit. Hic igitur si quid prætermissum sit, non erit uitium partientis: quia partium natura multiplex sæpius obtendit errorem. At si quis genus diuidat, perniciosum est aliquam præterire formam, quoniam formarum finita quantitas est. Nam quia semper in contrarium diuiduntur, aut duæ sunt semper species generis, aut tres: & tunc tres, cum ea tertia, quę sumitur, ex contrariorum permistione perficitur, ut si colorem diuidamus, dicendum est ita, Coloris aliud est album, aliud nigrum, aliud medium. Idq; medium, ex albi coloris ac nigri commistione coniunctum est, quamuis in quamlibet aliā coloris speciem transferatur, seu purpurei, seu rubri, seu uiridis. Itaq; si tale est quod diuidis, talesq; sunt partes, quas ad diuisionem sumis, quas non difficulter intelligentia comprehendas, uitium erit, si quid omiseris, uelut si tutelas partiaris. Tutela quippe quatuor fere modis est: aut enim per consanguinitatis gradū est, aut patronatus iure defertur, aut testamento patris tutor eligitur, aut urbani prætoris iurisdictione formatur. & sunt forsitan plures, sed nūc istæ sufficiūt. Hic igitur & paucæ partes, & facile cōprehensibiles. At si stipulationū formulas & iudiciorū cōprehēdere uelis, quoniā multæ in his partes sunt: non erit uitiosum, si quid omiseris. In prōptu uero est exēplū partium, quod de tutelis est dictū: magis enim ut genus in formas, quam ut totū in partes, tutela diuisa est. Nā siue per sanguinitatem sit tutor, siue patronatus iure, siue cæteris modis, integrū tutelæ ius habet. quod in singulis partibus non solet euenire, ut totius integrū capiāt nomen. Sed ut conueniens uideatur exemplum, requirendæ sunt tales tutelarū partes, quæ iunctæ tutelas efficere possint, non quæ singulæ tutelæ nomine designentur. quod nescio an quisquā iurisperitiæ professor tales tutelæ partes ediderit. Merobaudes uero rhetor ita intelligēdū putauit, ut id quod ait: Partitione sic utendū est, ut nullā partē prætermittas, de diuisione dixerit, id est de una parte propositæ partitionis. Nā & diuisio, & per mēbra distributio, partitio nuncupatur. In diuisione.n. uitiosum est aliquid prætermittere: in partitione mēbrorū, minime. Ita exēplū de tutelis ei partitioni accōmodatū dedit, quę est diuisionis. At si diuisionē facias, id est, formarū a genere partitionē, summū est uitiū aliquid prætermittere: quoniā cū sit finitus formarū numerus, si quid omissum sit, inscitia præteritur. ut si oratorias quęstiones in formas diuidere uelimus, dicemus omnē rhetoricā quæstionē, aut de facto esse, aut de qualitate facti, aut de nomine. At si locutionū figuras, sententiarūq; distribuā, non erit, ut dictū est, uitiū, transire aliquid. quando quidē sententiarū inter se atq; locutionū figuræ & multiplices, & uaria ratione diuersæ sunt. Hic quoq; figurarū partes non ita uidetur accipi posse, quemadmodū totius, sed ut species generis. Vnaquæq; .n. figurarū, quæ infinitæ sunt, uelut figuræ generalis species est. quod possumus intelligere ex his uerbis rhetorū, ubi de elocutione tractatur. Nullæ nanq; sunt figurarū partes, quæ figuras iūgant ita, ut singulæ figuræ nomen uniuersalis figurę non possint admittere. Sed obiici nobis potest. Et quomodo infinitæ sunt figuræ, si species sunt? Sed respondebo leuiter. Elocutione mutata figurā quoq; mutari, atq; iccirco in potestate esse dicentis, figuras facere, quas is qui tractat, difficile, antequam fiant, potest agnoscere: hæ uero non substātialibus quibusdā differētiis cōstituūtur, sed potius accidentibus explicātur. unde fit ut tū cōmunis nominis in significationes partitio fieri uideatur, cū figura diuiditur, potius quam generis in species. Omnia uero significata cuiusq; nominis, diuisione includere, difficile est: quia noua plerunq; fingūtur, sed ne id quidē rerū ratio permittit. Nā unaquæq; figura generalis figuræ nomine, & definitione comprehenditur. Quocunq; enim modo figura definitur, eadē erit definitio etiā uniuscuiusq; figuræ. Quæ res, unāquanq; figurā, uniuersalis figuræ speciē esse declarat: uniuoca enim sunt species & genus. Sed est illud uerius, partitionē figurarū ad elocutionē ipsam Tulliū retulisse, cuius pars quædā est figura, non species: uariis enim multiplicibusq; figuris elocutio luculenta contexitur. Siquis igitur elocutionē partiri uelit in figuras, non genus in species, sed totū secabit in partes. Quæ cum ita sint ex hoc quoq; apparet, qd intersit, inter diuisionē partitionēq;: cū partitio interdū talis sit, ut si quid in ea prætermissum sit, nihil afferat uitii. Diuisio uero formarū talis est, ut in ea non queat aliquid sine culpa præteriri. Quo factū est, ut quia res differebant, diuersa etiam uocabula rebus inter se distantibus inderentur.

Multa etiam ex notatione sumuntur: ea est autem, cum ex ui nominis argumentum elicitur, quā græci ἐτυμολογίαν appellant, id est uerbum ex uerbo ueriloquium. Nos autem nouitatem uerbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt uerba rerum notæ. Itaq; hoc idem Aristoteles σύμβολον appellat, quod latine est nota. Sed cum intelligitur quid significet, minus laborandum est

de nomine. Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex uerbo, ut cum queritur postliminium quid sit, non dico que sint postliminii. Nam id caderet in diuisionem, que talis est: Postliminio redeunt hac, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa que frena recipere solet. Sed cum ipsius postliminii uis queritur, & uerbum ipsum notatur. in quo Seruius noster (ut opinor) nihil putat esse notandũ nisi post, & liminium illud productionem esse uerbi uult, ut in finitimo, legitimo, æditimo, non plus inesse timum, quam in meditullio, tullium Scæuola autem P. filius iunctum putat esse uerbum, ut sit in eo & post, & limen: ut que a nobis alienata sunt, cum ad hostem peruenerint, et ex suo tanquam limine exierint, hinc ea cum redierint post ad idem limen, postliminio uideantur rediisse. Quo in genere etiã Mãcini causa defendi potest, postliminio rediisse, deditũ non esse, quoniam non sit receptus. Nam neq; deditionem, neq; donationem sine acceptione intelligi posse.

32. Post ennumerationem partiũ, recto ordine de notatione perpendit. Notatio igitur est, quoties ex nota aliqua rei, quæ dubia est, capitur argumẽtũ. Nota uero est, quæ rẽ quamq; designat. Quo fit, ut omne nomen nota sit iccirco, quod notã faciat rẽ de qua prædicatur, id Aristoteles σύμβολον nominauit. Ex notatione autẽ sumitur argumentũ, quoties aliqd ex notatione, id est nominis interpretatione colligitur. Interpretatio uero nominis, ἐτυμολογία græce, latine ueriloquiũ nuncupatur: ἔτυμον enim uerũ significat, λόγος orationẽ. Sed quia id ueriloquiũ, minus in usu latini sermonis habebatur, interpretationẽ nominis notationẽ Tullius appellat. Ea est huiusmodi, ut si quæras quid est postliminiũ? In qua quæstione non illud uidetur inquiri, quæ res postliminio reuertantur. Hoc.n. in diuisionẽ caderet, id est earũ omniũ rerũ enumerationẽ, quæ postliminio redeunt, postularet, uelut si ita dicamus: Postliminio redeunt, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quæ frænos recipere solet, id est domita. Nũc enumeratæ sunt res, quæ postliminio reuertãtur. At cũ quod sit ipsum postliminii ius quæritur, potest ex ipsius nominis interpretatione cognosci. Postliminio enim redit, qsquis captus ab hostibus ad patriã remeauerit. Nanq; dũ captiuitatẽ hostium patitur, ius ciuis amittit, omnia uero iura recipit, si postliminio reuertatur. Ergo ex notatione nominis ita ius postliminii clarescere potest, ut quia semper, post, id significat quod retro relinquitur, postliminii uocabulo q̃dam reuersio significatur, ut Seruius probat, qui ex aduerbio post, uim nominis interpretatur, reliquam uocabuli partem protractionem esse confirmans, nam in eo quod est postliminium, ex eo quod post dictum est, interpretationem nominis sumit. liminium uero, superuacuo putat esse productum. Ad horum nominum formam: meditullium, prima enim pars, medium significat, tullium uero, nihil: & legitimũ, & æditimum. In utrisq; enim, lex ibi, ædes ibi, aliquid, timum uero nihil omnino designat. Id uero nomen quod est postliminium, Scæuola P. filius, ex aduerbio post & limine putat esse compositũ: nã quia ad idem limẽ, quod prius reliquit, reuertitur is qui postliminio redit, iccirco ex utrisq; significationibus arbitratur nomen esse compositum. Quæcunq; enim a nobis ab alienata ad hostem perueniunt, cum a nostro limine exierint, si post ad idem limen reuertantur, postliminio redeunt. Quo modo etiam Mancini causa defendi potest, quem cum populus Romanus ob fœdus male ictũ dedidisset, hostes eum suscipere noluere: qui cum reuersus esset, postliminio rediisse uidebatur, iccirco, quia si eum hostes recepissent deditum a ciuibus, etiam si quo modo ab hostibus effugisset, non uideretur postliminio regressus, qui iudicio ciuium omni libertatis iure fuisset exutus. sed quoniam nec deditio, nec datio, nec donatio, præter acceptionẽ uidetur posse consistere, iccirco qui non sit susceptus, ne deditus quidẽ intelligi possit. Recte ergo Mãcinus qui nõ deditus, in hostiũ, si ea uti uellent, peruenerat potestatem, cum in patriam remeauit, iure postliminio rediisse, defensus est.

Sequitur is locus, qui constat ex his rebus, que quodã modo affecta sunt ad id de quo ambigitur, quem modo dixi in plures partes distributum. Cuius primus est locus ex coniugatione, quam græci συζυγίαν uocant, finitimus notationi, de qua modo dictum est: ut si aquam pluuiam eam modo intelligeremus, quam imbri collectam uideremus, ueniret Mutius, qui quia coniugata uerba essent pluuia, & pluendo, diceret omnem aquam oportere arceri que pluendo creuisset.

33. Cum locum, qui ipsis de quibus quæritur, inhæreret, in quatuor differentias supra distribuit, a toto, ab enumeratione partium, a nota, ab affectis; quoniam diligenter de superioribus tribus paulo ante tractauit: nunc quartum locum.i. affecta persequitur. Et quoniam locus ab affectis in plurimas differentias soluebatur, quarum prima a coniugatis proposita est: primum loquitur de coniugatis, quæ multum a notatione non differunt. Nã quia notatio ex ui nominis trahitur, itemq; cõiugatio similitudine uocabuli continetur, aliquod inter se ueluti confinium tenent. Sed hoc interest, quia notatio, expositione nominis: coniugatio, similitudine uocabuli ac deriuatione perficitur. Et quoniam facilis & intellectu & tractatu locus est, tantum ponere sufficit exemplũ, quod est huiusmodi. Aqua pluuia est, quæ pluendo colligitur, & crescit. Pluendo uero atq; pluuia coniugata sunt: in uno.n. eodemq; uocabulo diuersus nominũ terminus differentiã facit. Item, Ius est aquã pluuiã arceri, id est, ut si in alicuius agro pluuia aqua colligatur, & in alterius agrum defluat, eaq; uicini frugibus nocitura concrescat: arceat eam suis finibus ille, qui id sua putat interesse, ne defluat. Si fluuius igitur pluuia creuerit, q̃ritur, an debeat arceri. Respondetur inquit Mutius, quoniã aqua pluuia a pluendo dicta sit, fluuiũ quoq;, q pluẽdo creuerit, aquã esse pluuiã, atq; arceri debere.

Cum autem a genere ducetur argumentum, non erit necesse id usque a capite accersere: sæpe etiam citra licet, dummodo supra sit quod sumitur, quam id ad quod sumitur, ut aqua pluuia ultimo genere ea est, que de cælo ueniens crescit imbri, sed propiore loco, in quo quasi ius arcendi continetur. Genus est, aqua pluuia nocens: eius generis formæ, loci uitio, & manu nocens: quarum altera iubetur ab arbitro coerceri, altera non iubetur.

34. Talis generum specierumq; intelligitur esse natura, ut cum colliguntur uel etiam diuiduntur, ab indiuiduis per species & genera, usq; ad maxima genera possit ascendi: itẽq; a maximis generibus per infra posita genera, usq; ad indiuidua ualea esse descensus. Id uero uno clarum fiet exemplo. Cicero quippe, indiuiduum est: huius species; homo: huius genus, animal: huius superius genus est, corpus animatum, & si longius ascendas, corpus ulterius genus inuenies: & si prolixius egrediare, substantia ultimi loco generis occurrit. Cum igitur multa sint genera, si cuiuslibet speciei genus assignandum sit, non necesse erit, inquit, maxima & principalia genera semper exquirere: uerum eorum quoq; aliqd, quæ in medio locata sunt, oportebit adhibere: illa tamen cautione seruata, ut semper genus superius sit eo, ad quod prædicatur ut genus. Extrema quippe inscitia est, si cum genus semper natura speciebus propriis superponatur, loco generis, id quod est inferius, collocetur. Quocirca uitiosum est, si quis corporis genus dicat esse corpus animatum. Quo fit, ut si ad speciem aptandum est genus, eorum quæ superiora sunt, aliquid aptemus, & non erit necesse ultimum semper genus adhibere. ut si homini genus propriũ præponere uelimus: non necesse est, ut substantiã præponamus, sed uel corpus, uel corpus animatũ, uel quod maxime fieri oportet animal. Illa enim semper genera sumenda sunt, quæcunq; proxima formis adhærent, eaq; in definitione maxime requirũtur: sed in argumentationibus nihil differt, utrũ ꝓximũ eligas, an superius genus. nã quoniã ex cõtinẽti fit argumẽtatio, plus cõtinet id quod est superius genus. Quocirca si

de homine

de homine aliquid ambigitur, & a genere argumentandi sumitur locus: quicquid de animali dicetur, id etiã de homine prædicabitur. Quo fit, ut si quid etiã de animato corpore prędicetur: idẽ etiã de homine dici possit. Vt igitur argumẽtationes ex ꝓximis generibus fiũt: ita etiã ex ulterius constitutis. Sed in his omnibus illud est, quod maxime cõsiderãdũ uidetur, ne id quod est inferius, superiori præponatur ut genus. Et sententia quidẽ talis est. Quod uero ad exemplũ attinet, declarabitur hoc modo. Sit aqua pluuia, genus, ea quæ deiecta de cælo imbri colligitur: huius species duplex est. alia enim aqua pluuia nocens est, alia non nocens. Nocẽtis quoque duplex species est, alia manu, alia uitio. Sed aqua pluuia manu nocens est, quæ ita loco aliquo excipitur, ut in de profluens uicino noceat, si locus is non sit naturaliter talis, sed manu hominis excipiendæ aquæ fuerit apparatus. Vitio uero, quoties naturaliter ita sese locus habet, ut excipere aquã possit & nocere uicino. Si igitur, eius aquæ, quam quis arceri uelit, ne sibi noceat, a uicino, genus uelit exquirere: non necesse est ab ultimo usq; genere deducere, ut dicat, aquæ eius quã quis uelit arceri, genus esse aquã pluuiã, sed potest id quod inquirit genus paulo inferius inuenire, ut huius aquę, quã arceri desiderat, id genus esse dicat, quod est, aqua pluuia nocẽs. Quod si genus proximũ quærat, illud poterit adhibere, quod est, aqua pluuia manu nocens: hoc enim arcere quis cogitur, quod manu fit noxiũ. Quod uero loci forma uel uitio, incõmoditatis aliquid apportat, arcere non cogitur. Quod autem diximus, eius aquæ, quam arceri oporteat, genus esse aquã pluuiã manu nocentẽ: ita intelligendum est, si aqua, quæ arceri debet, plurima sub se habeat indiuidua, & similia: tunc enim demum eius aquæ quæ arceri debet, aqua pluuia manu nocens genus esse poterit. ꝙ si aqua, quæ arceri debet, in nulla indiuidua diducatur, ipsa est indiuidua, nec est eius genus aqua pluuia nocens manu, sed species. Quod si cui paululum uidetur obscurius: hic si eos commentarios, quos de genere, specie, differentia, proprio, atq; accidenti composuimus, libris quinque digestos inspexerit, nihil horum poterit incurrere, quo caliget.

Commode etiam tractatur hæc argumentatio, quæ ex genere sumitur, cum ex toto persequare partes, hoc modo: Si dolus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur, enumerare licet, quibus id modis fiat: deinde in eorum aliquem id, quod arguas dolo malo factum, includere. quod genus argumenti in primis firmum uideri solet.

35. Dictũ est quemadmodũ genus ad speciem debeat aptari, atque in eo præscriptum est, ut nisi id, quod est superius, adhiberi non debeat: nunc illuc adiungitur, quemadmodũ eius loci, qui a genere ducitur, in argumentatione commodior usus esse possit. Quotiescunq; enim de re aliqua dubitatur, si facta generis alicuius diuisione, sub aliqua eius generis parte id, de quo ambigitur, potuerimus includere: tunc a genere tractum esse argumentum uidetur, hoc modo: Sit dolus malus, quando aliud agitur, aliud simulatur. Huius ergo si species diuidantur, & id quod factum esse arguimus, alicui earum specierum, quæ a dolo malo deductæ sunt, potuerimus adiungere: quicquid de dolo malo existimabitur, idẽ etiam de ea re quam arguimus, necesse est iudicari. & factũ est argumentum a genere. Nam de quo quæritur, species est, & id, a quo sumitur argumentum, genus est, ut si ita contigit, dolus malus: locus uero hic ab eo, qui est a partiũ enumeratione, diuersus est. Nec si enumeramus partes, id est formas aut species, icirco non a genere, sed ab enumeratione partium ducitur argumentum. Quoties enim ipsa partium enumeratione utimur ad argumentationem, tunc ab eadem partitione argumentum tractum esse dicimus, ut hoc modo, Si fundamenta, & parietes, & tectum habet, & habitationi est destinatus locus, domus est: ipsa igitur partitione utentes, domum esse probauimus. Quoties uero sub genere aliquid collocandum est, diuisisq; partibus alicui eorum, quæ a genere deducuntur, id, de quo quæritur, aggregamus, ut hoc modo, Si Ciceronem animal esse monstremus, dicemus ita: Omne animal aut rationale est, aut irrationale: sed Cicero rationalis est, animal igitur est. Non partitione utimur principaliter ad argumentum constituendum, sed icirco genus diuisimus, ut in unaqualibet diuisione, id quod nitebamur ostendere, posset includi, id est ut id de quo dubitatur, in assumpti continentia generis redigeretur, itaque de eo per generis naturam fides fieret. Sic ergo a genere facta argumentatio iure dicetur. Amplius ita partium enumeratio totius efficere substantiam solet, siue illud uniuersale sit, ut genus, siue partium coniunctione compleatur, ut totum. At uero hæc diuisio generis, in cuius parte quælibet illa res, de qua contenditur, includenda est, non id efficit, ut totius substantia constituatur, sed ut illud quod approbare quærimus, intra genus collocetur. Quem argumentationis modum in primis M. Tullius ualidum esse cõfirmat. Illa enim regula satis uera est atque necessaria: Quæ de genere prædicantur, eadem de specie modis omnibus prædicari. Illud uero quæri perutile est, Cum aliquid de particularibus probatur ex superposita proxima specie, ut si Socratem rationalem esse approbemus, quoniam sit homo, cum sit homo rationalis: utrum ex genere, an ex forma argumentum ductum esse arbitremur. Nam si dicamus ex genere, ultima species genus esse non potest: si ex specie, superpositum genus semper species probare desiderat. Socrates uero cui fidem pręstat homo, quoniam rationalis est, genus hominis non est. Sed dicendum est, quoniã uelut a genere tractũ uidebitur argumentum. Nam ex genere, quasi ex cõtinẽti atq; ampliori, & de substantia prędicati fides ducitur: quam fortẽ ad sua indiuidua speciem nemo dubitat obtinere. Nã & cõtinet ea, & de eorũ substantia prædicatur.

Similitudo sequitur, quæ late patet, sed oratoribus, & philosophis magis, quam uobis. Et si enim omnes loci sint omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, tamen aliis disputationibus abundantius occurrunt, aliis angustius. Itaq; genera tibi nota sint: ubi autem his utare, quæstiones ipsæ te admonebunt. Sunt enim similitudines quæ ex pluribus collationibus perueniunt quo uolunt, hoc modo: Si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaris, si qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. Hæc ex pluribus perueniens quo uult, appellatur inductio, quæ græce ἐπαγωγὴ nominatur, qua plurimum est usus in sermonibus suis Socrates. Alterũ similitudinis genus collatione sumitur, cũ una res uni, par pari comparatur, hoc modo: Quemadmodum si in urbe de finibus controuersia est, quia fines magis agrorum uidentur esse quam urbis, finibus regendis adiicere arbitrũ nõ possis: sic si aqua pluuia in urbe nocet, quoniam res tota magis agrorum est, aquæ pluuiæ arcendæ adiicere non possis arbitrum. Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus in Curiana causa exemplis plurimis usus est, agens de eo qui testamento sic hæredẽ instituisset, ut si filius natus esset in decem mensibus, isq; mortuus prius, quam in suam tutelã uenisset, secundus hæres hæreditatem obtinuisset. quæ commemoratio exemplorum ualuit, eaq; uos in respondẽdo uti multum soletis. Ficta etiam exempla similitudinis habẽt uim, sed ea oratoria magis sunt, quam uestra, quanquam uti etiam uos soletis, sed hoc modo: Finge mancipio aliquẽ dedisse id, quod mancipio dari non potest. num icirco id eius factum est qui accepit? aut num is, qui mancipio dedit, ob eam rem se obligauit? In hoc genere oratoribus & philosophis concessum est, ut muta etiam loquantur, ut mortui ab inferis excitentur, ut aliquid, quod fieri nullo modo possit, augendæ rei gratia dicatur, aut minuendæ, quæ Hyperbole dicitur, & multa mirabilia alia. Sed latior est campus illorum, eisdem tamen ex locis, ut ante dixi, & in maximis & in minimis quæstionibus argumenta ducunt.

De

36. De similitudinis loco plane atque expedite disseruit, omnemq́; aperuit intellectum, similitudinum diuidens formas; præscripsitq́; apertissime, quibus magis ex similitudine argumenta contingerent, id est, philosophis, atq; oratoribus: etenim similitudo persuasionibus uidetur aptissima. nã quod in unã uel plures extra eã de qua quæritur, causam cadere solet: facile credi potest in eam quoq; de qua ambigitur, conuenire. Iccirco ex similitudine tractæ argumentationes, magnum oratoribus usum præstant. Philosophis quoque, quoniam non in omnibus quæstionibus demonstratione utuntur, sed aliquoties uerisimilia colligunt, quo id facilius persuadeant quod nituntur ostendere. inde similitudo rerum sæpe est inquirenda. atq; iccirco locus a similitudine oratoribus maxime philosophisq; conducit, non tamen solis. Omnes enim loci communes sunt cuiusq; materiæ, sed in aliis uberius incidunt, in aliis angustius inueniuntur. Quocirca cognitis, atque ante perceptis locis, quęstiones ipsæ quæ tractabuntur, quibus locis uti debeat, solertem animum poterunt admonere. Omnis uero similitudo duplex est: aut enim ex pluribus similitudo colligitur, & inductio nuncupatur, quòd Græci ἐπαγωγὴν nominant: aut singulæ res per similitudinem comparantur. Ac prior quidem huiusmodi est, Si tutor fidẽ præstare debet, si socius, si cui mandaueris, si qui fiduciam acceperit: debet etiam procurator. Nam cum in pluribus rebus fides præstari debeat: unaq; similitudo sit in fide præstanda tam in tutore quam socio, atq; eo cui mandatum sit, eoq́; qui fiduciam acceperit, debet eadem similitudo procuratori etiã conuenire. Fiduciam uero accepit, cuicunq; res aliqua mancipatur, ut eam mancipanti remancipet. uelut, si quis tempus dubium timens, amico potentiori fundum mancipet, ut ei, cũ tẽpus, quod suspectũ est, præterierit, reddat: hæc mancipatio fiduciaria nominatur, iccirco quòd restituẽdi fides interponitur. Hac similitudinis collectione plurimũ Socrates esse usus dicitur, ut in Platonis, aliorumq; eius sectatorũ uoluminibus inuenitur. Quoties uero una res uni rei per similitudinem cõparatur, hoc modo colligitur argumentũ. Regendorũ finium arbitri esse dicuntur, qui finalia litigia discernunt. ut si fuerit de finibus orta contentio, eorum dirimatur arbitrio. Sed fines, in agrorum tantum liminibus esse dicuntur: arbitri autem finium regendorũ in ciuitate esse non possunt. Item arceri aquam, in agris tantum dici solet, ubi si ex aliquo loco aqua pluuia colligatur, & defluens in campos, uicini pascua, fruges'ue corrumpat: arbitri arcendæ aquæ a magistratibus statuebantur. Quæritur ergo, an in urbe arcendæ aquæ arbitrum possimus adigere. Et argumentum capitur ex similitudine. Si regendorum finium, quia solius agri sunt, in Vrbe arbitrũ adigere non possis: ne aquæ quidem arcendæ, quia solorũ esse uidetur agrorũ, in Vrbe arbitrum possis adigere. Hic igitur una res uni rei similitudine coniuncta est. Ex eodẽ ẽt similitudinis loco illa sumi Cicero proponit, quæ uocantur exempla, ueluti Crassus in causa Curiana, quæ fuit huiusmodi. Quidam prægnantem uxorẽ relinquens, scripsit hæredẽ posthumum, eiq; aliũ substituit secundũ, qui Curius uocabatur, ea conditione: ut si posthumus, qui intra menses decẽ proximos nasceretur, ante moreretur, quam in suam tutelam peruenisset, id est, ante obiret diem, quam testamentum iure facere posset, secundus hęres succederet. quòd si ad id tempus peruenisset, quo iam firmo iudicio in suam tutelam receptus, iure ciuili, instituto posset hærede defungi, secundus hæres, id est, Curius, non succederet. quæ uocatur substitutio pupillaris. quæsitũ est an ualeret ita instituta ratio. Crassus igitur multa protulit exempla, quibus ita institutus hæres obtinuisset hæreditatẽ. quę exẽplorũ commemoratio iudices mouit. Dicit etiã ipsos quoq; iurisconsultos uti sæpius exẽplis, uelut cum fingitur propositio, ut casus de quo agitur per similitudinem intelligatur, hoc modo, Si quis enim iurisperitus adiiciat id, quod non iure contractum est, nullius esse momenti; adhibeatq; exemplum tale, uelut si quis rem non mancipi mancipauerit, num iccirco aut rem alienauit, aut se reo facto potuit obligasse? minime. Quod enim non iure contractum est, nil retinet firmitatis. Et alia huiusmodi apud iurisperitos inueniuntur: in quibus oratores maxime ualent, quibus etiam intantum fingere licet, ut eorum oratione etiam mortui sæpe ab inferis excitentur. quod Tullius in ea facit oratione, qua Cęlium defendit. Sed latior, inquit, est illorũ campus, id est oratorum, quibus spatiari ac deuagari licet. Nec iccirco minus cæteris quoq; facultatibus similitudines prosunt, quoniã eadẽ argumẽta maximis minimisq; causis conueniunt. quo fit ut loci quoq; argumentorũ diuersarũ artiũ quæstionibus accõmodentur.

Sequitur similitudinem differentia, res maxime contraria superiori: sed est eiusdem facultatis dissimile & simile inuenire. eius generis hæc sunt, non quemadmodum quod mulieri debeas, recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas: ita quod pupillo, aut pupillæ debeas, recte possis eodem modo soluere.

37. Eiusdem facultatis est similitudines differentiasq; cognoscere. qui enim scit, quid sit idem, nosse poterit quid sit diuersum. Omnis uero similitudo idem aliquid esse constituit. quod enim idem est secundum qualitatem: id simile esse necesse est. Omnes quippe res aut substantia eædẽ sunt, aut qualitate, aut cæteris prædicamentis. quod si ita est, & animus intelligere hoc idem in pluribus prædicamentis potest: sed cum hoc ipsum idem in prædicamentis notat, eodẽ modo in eisdem prædicamentis, quod diuersum est, intuetur. sed simile idem est, differentia uero diuersum. Idẽ igitur animus eademq; intelligentia similitudinem differentiamq; cognoscit. Differentiarum uero multæ sunt species. aliæ quippe sunt substantiales, ut homini rationale: aliæ nõ substantiales, sed inseparabiles, ut nigrum ęthiopi, atq; coruo: aliæ uero, mobiles neq; constantes, ut sedere, stare, & huiuscemodi cæteræ, quibus & ab aliis hominibus, & a nobis ipsis sæpe distamus. Item differentiæ aliæ aliquo modo sunt generum diuisibiles, alię aliquo modo specierum constitutiuæ. Sed si a constitutiuis argumentum ducatur, uelut a genere ducitur. nã sicut genus cõtinet speciẽ: ita differentiæ continent species. Sane si differentiæ constitutiuæ ut genera intelligentur, fides ab his ad ea aptabitur quæ constituunt. hęc enim talium differentiarum ueluti formæ quædam sunt. Sin uero sint diuisibiles, siquidem ad ea probanda, id est genera quæ diuidunt, earum ducitur fides, a forma argumentum fieri uidetur. nam tales differentiæ eorum, quæ diuiduntur, formæ quædam sunt. Quod si ad ea probanda referuntur, quæ in contrariam partem genus diuidunt, tunc proprie a differentia fieri argumentum uidetur, quia contrariæ ueluti differentiæ comparantur. Quod uero ad exemplum attinet Tullii, huiusmodi est. Mulieres antiquitus perpetua tutela tenebantur, pupilli item sub tutoribus agunt. sed mulieribus si quid debitum fuisset, sine tutoris auctoritate poterat solui, pupillis uero minime. Ergo si quęratur, an id quod debeatur pupillo cuilibet, renuente tutore possit exolui: a differentia sumitur argumentum sic. Non sicut mulieri sine tutoris auctoritate debitum possis exoluere, eodem modo nisi auctoritas tutoris accesserit, pupillo soluere, quod debeas, possis. Illæ enim perpetua tutela, etiam prouecta iam ætate continentur: istorum tutelæ certus annorum numerus terminum facit, atq; iccirco solui pupillo sine tutoris auctoritate non potest. Differt enim persona mulierum a persona pupillorum, uel in eo quod pupilli non perpetua reguntur tutela, mulieres uero perpetua: uel q pupillus nullum suæ rei administrandæ utilitatis iudicium habere potest: cum sit aliquis mulieribus, & si non firmus, in explicanda familiaris rei utilitate delectus.

Deinceps locus est qui a contrario dicitur. Cõtrariorũ autem genera sunt plura, unum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt, ut sapientia, stultitia. Eodem autẽ genere dicuntur, quibus propositis occurrũt tanquam e regione quadam contraria, ut celeritati tarditas, non debilitas:

tas: ex quibus contrariis argumenta talia existunt. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: & bonitatem, si malitiam. hæc, quæ ex eodem genere contraria sunt, appellantur aduersa. Sunt alia contraria, quæ priuantia licet appellemus latine, græce appellantur στερητικά. Præpositio enim in, priuat uerbum ea ui quum haberet, si in, præpositum non fuisset, ut dignitas indignitas. humanitas inhumanitas, & cætera generis eiusdem. quorum tractatio est eadem, quæ superiorum, quæ aduersa dixi. Nam alia quoq; sunt contrariorum genera, uelut ea quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum simplum, multa pauca, longum breue, maius minus. Sunt etiam alia ualde contraria: quæ appellantur negantia, ea ἀποφατικὰ græci, contraria aientibus, ut si hoc est, illud non est. Quid enim opus exemplo est? tantum intelligatur in argumento quærendo contrarijs omnibus contraria non conuenire.

38. Diuiso differentiæ loco, nunc de contrariis tractat: quare uti rerum ordo clarius colliquescat, pauca mihi ex Aristotele sumenda sunt, quæ ille uir omnium longe doctissimus, de hac diuisione tractauit, quanquam M. Tullius re quidem Aristoteli fere consentit, sed ab eo nominum interpretatione diuersus est. nã quæ Aristoteles opposita. i. ἀντικείμενα uocat, ea Tullius cõtraria nominat: sed hæc paulo posterius, nunc Aristotelis diuisio consideretur. Oppositorũ igitur secũdũ Aristotelẽ alia sunt contraria, alia priuatio, & habitus, alia relatiua, alia contradictoria. Contraria quidẽ, ut album atq; nigrum. Habitus uero & priuatio, ut uisus, & cæcitas, dignitas & indignitas. Relatiua uero, ut pater filius, dominus seruus. Contradictoria, ut est dies, non est dies. horum omnium tales inter se differentiæ considerantur. nam quæ contraria sunt, partim mediata sunt, partim uero medio carent. Mediata sunt, ut albũ nigrũ: est. n. horũ medius quilibet alius color, ut rubeus, uel pallidus. & horũ contrariorũ non necesse est alterũ semper inesse corporibus. Neque enim omne corpus, aut albũ, aut nigrũ est, sed aliquones in horũ medietate est constitutũ, ut sit rubrũ, uel pallidũ. Immediata uero contraria sunt, quorũ nihil mediũ poterit inueniri, ut grauitas & leuitas: horũ. n. nihil est mediũ. nã quæ leuia sunt, sursum feruntur: quæ grauia, deorsum. Quod autem sit corpus, quod neq; sursum, neq; deorsum feratur, nihil poterit inueniri, Sed immediata contraria talia sunt, ut alterũ eorũ cui potest accidere, semper inhæreat, ut in proposito superius exemplo. Necesse est. n. omne corpus, uel leue esse, uel graue. quia leuitas & grauitas mediũ non habent, quod præterea inesse corporibus possit. At ea quæ in priuatione & habitu sunt, ut cæcitas & uisus, distant quidẽ ab his contrariis, quæ claudunt aliquam medietatẽ, quod ipsa medietatem nõ habent: ab his uero contrariis differunt, quæ sunt immediata, quoniã horum contrariorũ alterũ semper subiecto inesse necesse est, ut corpori grauitatẽ, uel leuitatẽ: priuationẽ uero, & habitũ non semper. ut cũ sit habitus quidẽ uisus, priuatio autẽ cæcitas: non omne quod uidere potest, aut uidet, aut cæcũ est. Infans quippe nondũ editus, neq; uidet, quia nondum processit in lucẽ, neq; cæcus est, quia nondum habuit uisum, quẽ potuisset amittere. Idẽ de catulis dici potest, qui statim nati nequeunt intueri: nã tunc eos, nec cæcos dicere possumus, nec uidentes. Et postremo contraria semper in suis qualitatibus considerantur. priuationes autem, nõ quod ipsæ sint aliquid, sed ex habitus absentia colliguntur: neq; enim cæcitas est aliquid, sed a uisus intelligitur abscessu. Tã uero priuatio quam contrarietas differt a relationis oppositione, eo quod neq; contraria, neq; priuatoria simul esse possunt: idem enim in uno eodemq; tempore, uno eodemq; in loco, album & nigrum, uidens & cæcum esse non poterit. sed relatiua a se nequeunt separari, neq; enim potest esse filius sine patre, nec seruus, si dominus non sit. Amplius, Contraria ad se & priuatoria non referuntur. nemo enim dicit album nigri, uel nigrum albi, uel cæcitatem uisus, uel uisum cæcitatis. Quæ uero in relatione sunt posita, in ipsa relationis prædicatione consistunt, uel duplum dimidii, dominus serui, & cætera ad hunc modũ. Tam uero contraria, & priuatoria, quam etiam relationes differunt a contradictionibus, quoniã contradictiones quidẽ semper in oratione consistũt, & in altera earũ parte ueritas, in altera falsitas inuenitur. Cõtraria uero, & priuatoria, & relationes in simplicibus partibus orationis inueniuntur, & in his neq; ueritas neq; falsitas inest. nam cum dico albũ, nigrũ, cæcitas, uisus, dominus, seruus, simplices orationis partes sunt, neq; uerum, neq; mẽdaciũ continentes: in simplicibus. n. partibus orationis ueritas, uel falsitas nulla est. Cũ autẽ dico, dies est, dies non est, utræq; propositiones, una affirmatione, altera in negatione posita, orationes sunt. Sed M. Tullius non tam proprijs nominibus quam notioribus utitur. ait enim Contrariorũ alia esse, quæ aduersa uocentur, alia quæ priuantia, alia quæ in cõparatione sint, alia quæ aientia & negantia nuncupãtur. Sed quæ contraria nominat, opposita uerius dicerentur. quæ aduersa dicit, contrariorum melius susciperent nomen. quæ in collatione nominat, ea relatiua, uel ad aliquid certius uocarentur. sed utatur nominibus ut uolet, dum res ipsæ certa proprietatis suæ ratione signentur. nos uero in cæteris quos edidimus libris, eo nuncupauimus modo, quo superius in Aristotelis dictum est diuisione. Secũdũ M. Tulliũ igitur contrariorũ alia sunt aduersa, ut sapientia stultitia. alia priuantia, ut dignitas, & indignitas. alia quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum simplum. alia quæ appellantur negantia, e contrario aientibus constituta, ut si hoc est, illud non est. Aduersa igitur sunt, quæ sub uno genere posita, plurimum a se differunt, ut albũ, nigrũ, quæ a se plurimũ distant sub uno genere posita, id est sub colore. Item celeritati tarditas aduersa est, posita utrisq; sub motu, neq; enim celeritati debilitas opponenda est, quia debilitati firma ualetudo contraria est. quod in diuisione omisit Cicero, sed docuit exemplo. Illa quoq; dicuntur aduersa, quæ in diuersis generibus sita, plurimum a se discrepare intelliguntur: ut sapientiæ stultitia. Illa enim sub genere boni est: hæc uero sub mali. quanquam huiusmodi exemplum priuationem potius spectare uideatur. nã stultitia priuatio est sapientiæ, nec quicquam est aliud stultitia nisi sapientiæ, & rationis absentia. sed quæ sint, quæ priuantia Cicero appellat, posterius demonstrabo. Ex his aduersis hoc modo sumitur argumentum: Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: si bonitatem appetimus, malitiã fugiamus, quanquam malitia quoque secundum eundẽ modũ qui superius dictus est, priuationibus possit adiungi. Priuantia uero secundũ Ciceronẽ sunt, quæ græce στερητικά appellantur, quę habent eam partem orationis pręposità, quæ cum fuerit adiecta, semper fere aliquid demit. ea est, in, præpositio. hæc enim syllaba cui fuerit apposita, demit fere aliquid ex ea ui, quam esset res quælibet habitura, si in, syllabã præpositã non haberet, ut humanitati inhumanitas: In nãque præposita id de quo dicitur, humanitate priuauit, ut dignitas indignitas. Et Tullius quidem ea tantum priuantia esse confirmat, in quibuscunque syllaba ista præponitur: priuantium quippe natura, secundũ Tulliũ, huius syllabæ commemoratione finitur: a Peripateticis uero accepimus priuationes cum simplicibus nominibus, tum cum priuatoriis syllabis efferri. Simplicibus nominibus, ut cæcitas. cũ priuantibus uero syllabis, ut indignitas, inhumanitas. Quocirca secũdum M. Tullium cæcitas non erit priuatio uisus, sed ei aduersum. atq; iccirco forsitan stultitiam inter aduersa numerauit, quoniam non habet, in, syllabam ex qua priuationes arbitratur existere. Ex quibus eodem modo ut in superius positis aduersis, argumenta ducuntur. Inhumanitatem auersemur si humanitas consectanda est. Illa uero contraria, ut ait Tullius, quæ cũ aliquo conferuntur, talia sunt, ut dupli simpli. Id tantũdem est, tanquam si diceret duplũ dimidiũ. simplũ enim dupli dimidiũ est. & pater filii. eaq; sunt semper reciprocantia, aliquoties quidẽ septimo casu, aliquoties uero genitiuo: nã filius patris est filius, & pater filii. hæc secũdũ genitiuũ conuersio est. & duplũ simplo duplũ est: hæc secũdũ septimũ casum. sunt ẽt quæ accusatiuo, ut pauca ad multa, & magnũ ad paruũ. Itẽ negãtia sunt q̃ in affirmationibus

& nega

& negationibus posita sunt, ut si hoc est, illud non est, uelut si dies est, nox non est. atq; hanc oppositionem Cicero ualde dicit esse contrariam. Ex quibus omnibus secundū superius dictum modū argumentorū facultas est: nā ex relatiuis contrariis ita sumimus argumentum, Si pater est, fieri non potest quin ei filius sit. Ex negantibus autem quæ ἀποφατικὰ (ut ait) græci uocant, ita, si Sol supra terram fuit, nox esse nō potuit: hæc enim affirmatio illam perimit negationem. cur uero hæc negantia esse constituerit, mirandū est. nam quæ negantia sunt, aientibus opponuntur, & simul esse non possunt, ut diem esse, ac diem non esse. hoc uero consequēs est, cum ita dicatur, si hoc est, illud non est, ut si dies est, nox nō est: atq; affirmationem negationemq; Tullius ualde dicit esse contrariam, sed in hac consequentia nequeunt esse contraria: nam quod est consequens, contrarium non est.

Ab adiunctis autem posui equidem exemplum paulo ante, multa adiungi, quæ suscipienda essent, si statuissemus ex edicto secundum eas tabulas possessionum dari, quas hic instituisset, cui testamenti factio nulla esset. Sed locus hic magis ad coniecturales causas, quæ uersantur in iudiciis, ualet: Cum quæritur quid aut sit, aut euenerit, aut futurum sit: aut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius formula talis est. Admonet autem hic locus, ut quæratur, quid ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit. Nihil hoc ad ius, ad Ciceronem inquibat Gallus noster, si quis ad eum quid tale retulerat, ut de facto quæreretur. Tu tamen patiare nullum a me artis institutæ locum præteriri, ne si nihil nisi quod ad te pertineat scribendū putaris, nimium te amare uidear. Est igitur magna ex parte locus hic oratorius, non modo non iurisconsultorum, sed ne philosophorum quidem. Ante rem enim quæruntur, quæ talia sunt, apparatus, colloquia, locus, constitutū conuiuium. Cum re autē, pedum crepitus, strepitus hominū, corporum umbræ, & siquid eiusmodi est. At post rem, pallor, rubor, titubatio, & si qua alia signa conturbationis & conscientiæ: præterea restinctus ignis, gladius cruentus, cæteraq; quæ suspicionem facti possint mouere.

39. Quid sit ab adiunctis locus, breui superius mōstrauit exemplo, eo scilicet quo dixit, Si secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas possesio bonorum daretur, consequens esse, ut secundū quoq; puerorum, & seruorū tabulas possesio permitteretur. Sed nunc formā ipsam &, quasi subiectū loci monstrare proponit, quæ est huiusmodi, Ab adiunctis enim locus est, cum ex eo quod proponitur aliquid aliud uel esse, uel fuisse, uel futurum esse argumentatione colligitur, ut in eo ipso quod dudum posuit exemplo. Approbatur enim non debere secundū mulieris nunquā capite diminutæ tabulas, bonorū possessionē dari: quia si id fuerit positū, id futurū est, ut secundū puerorū quoq; ac seruorū tabulas, bonorū possesio permittatur. Talia uero sunt quæ dicuntur adiuncta, ut circa rem fere quæ quæritur, innexantur, neq; tamen necesse sit ei semper adhærere. Et forma quidē huius loci talis est, ut hanc quoq; definitionē possit admittere: Ab adiunctis locus est, cum ex aliquibus, quæ sunt proxima eis, de quibus quæritur rebus, id quod quæritur uel fuisse, uel esse, uel futurū esse monstratur. qui locus est coniecturalibus causis maxime necessarius. Cū enim de facto quæritur, tum si id factū est quod dubitatur, quid uel fuerit, uel sit, uel futurum sit, considerari solet. Multa enim sunt quæ unicuiq; adiuncta rei, uariorum euentu temporum colliguntur: iccirco enim quid ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit, in coniecturalibus causis inquiritur. quæ ab oratoribus tractantur solis, neque iurisconsultis in huiusmodi negotiis cum rhetorica facultate ulla communio est. Iuris enim peritus de facti qualitate, non etiam de ipsius facti ueritate respondet: iccirco quoties ad Gallum peritum iuris facti quæstio deferebatur, nihil ad nos inquibat, & ad Ciceronem potius consulentes, id est ad rhetorem remittebat. In quo Tullius facete ad Trebatium iocum miscuit dicens, Quanquam locus hic ab adiunctis coniecturalibus causis maxime utilis, nihil consultorum iuris prudētiam iuuet, patiere me tamen inquit, nullam suscepti operis partem præterire: ne si in hoc libro nihil præter tuæ artis exemplo cōscripsero, tuæ tantum gratiæ uideatur addictus. Ab adiunctis uero locus, qui non modo iurisconsultis, sed ne philosophis quidem præter oratores, non patet, suum sæpe tēporum ratione tractandus est. nam de facto si quæritur, qđ uel ante id, uel cum eo, uel post id fuerit, necesse est uestigari. Ante rem quidem, hoc modo. Apparatus: uerisimile est enim effecisse aliquem quod ante efficiendum parauit. Colloquia: fieri enim potuit ut amauerit, qui sæpe fuerit collocutus. Locus: uelut cum ad aliquid faciendum opportunus locus eligitur. Constitutū conuiuiū: uelut siquis constituto ante conuiuio in eo fecisse aliquid arguatur, capiaturq; coniectura facti, ex eo ipso, quód sit conuiuium constitutum. atq; horum omniū ante rem, de qua quæritur, exempla sunt. Cum re uero, hoc modo: Pedum crepitus, uelut si isse in quempiā locū aliquis accusetur, pedū crepitu deprehensus esse probabitur: uel si fuisse adulter in cubiculo, ex umbra corporis designetur. Hęc cum ipsis de quibus quæritur inspecta, eisdem tamen intelliguntur adiuncta. Post rem uero, si quas conscientiæ maculas pallor, rubor, titubatioq; prodiderit. Restinctus ignis, uelut si clam factum aliquid extincto igni uelimus ostendere, ut tutius, notitiam submouentibus tenebris, committeretur. Item gladius cruentus peractū facinus monstrat. Hæc omnia post rem facto intelliguntur adiuncta, & semper ante rem, cum re, & post rem, secundū rationē temporum intelligendum est: neq; ita ut in antecedentibus & consequentibus. Illic enim naturæ ratio consideratur: omnia quippe simul sunt. nam quod antecedit, si positum sit, statim est id quod consequitur, ut si ponas hominem, statim animal esse necesse est. nec ante, secundum tempus, homo dici potest, post uero subsequi animal: ut ante aliquis apparatus est secundū tempus, posterior effectus. Itaq; illic antecedentia & consequentia nominantur, hic ante rem, cum re, & post rem. Iccirco quód illud quidem, non secundum tempus, sed secundum principalitatem naturæ secū simul aliquid trahentis antecedens dicitur; Consequens, id quod antecedens comitatur. Ea uero quæ secundum tēporis priorem posterioremúe rationem considerantur, adiūcta, iccirco ante rem, cum re, & post rem cepere uocabulū.

Deinceps est locus dialecticorum proprius ex consequentibus & antecedentibus, & repugnantibus, qui etiā ab adiunctis longe diuersus est: nam adiuncta, de quibus paulo ante dictum est, non semper eueniunt. Consequentia autem semper. Ea enim dico consequentia, quæ rem necessario consequuntur: itemq; & antecedentia & repugnantia. Quicquid enim antecedit quamque rem, id cohæret cum re necessario: & quicquid repugnat, id eiusmodi est, ut cohærere nunquam possit.

40. Expedito adiunctorū loco, nunc de antecedentibus, & consequentibus, & repugnantibus disserit. Qui locus, cum sit unus, in tria uelut membra diuisus est. M. quidē Tullius loci huius uocabulum tacuit, mihi autem totus conditionalis appellandus uidetur. Cuius cum promptissime natura claruerit, nomen quoq; ei, quod nos posuimus, recte inditū manifestius apparebit. Primū igitur singularum partiū desinitio pponenda est. Itaq; antecedens est, quo posito aliud necesse est consequatur. Itemq; consequens alicuius est, qđ esse necesse est, si illud, cuius est consequens, præcessisse constiterit. Repugnās est, quod simul cū eo, cui repugnare dicitur, esse nō possit. Antecedentiū igitur, atq; consequētiū, & repugnātiū, unū esse locum prædiximus: qui quomodo sit unus, paucis ostendā. Primū igitur, dū quæreretur quonam modo unus esset locus a consequentibus, antecedentibus & repugnantibus, dicebatur quoniam eiusdem mētis esset atque intelligentiæ, tam consentanea sibimet quā dissidentia præ

uidere : idcirco hunc quoque locum unum uideri. Consentaneorum nanque duæ sunt partes, antecedens una, altera consequens. Nam cũ altero præcedente comitatur alterum, illa sibi in ipsa naturæ consequentia, consentire necesse est. Repugnantium uero, tametsi duæ partes sint, unum tamen est utrisque uocabulum : utraq; enim repugnantia nominantur. Duo uero esse, quæ sibimet repugnent, atq; a se dissentiant, nullus ignorat: sed eo distant, quòd antecedentium & consequentium duo sunt nomina, licet unus sit utriusq; consensus. Repugnantibus uero unum nomen est, cum sit unus in utrisq; dissensus. Ergo eadem mens, eademq; intelligentiæ ratio, id quod præcedit, & id quod comitatur, intelligit. Neq; enim fieri potest, ut antecedẽs aliquid intelligatur, nisi in eodem quid sit consequens consideretur. Eodem quoque modo nec consequens, nisi appareat quid præcedat. Item repugnans aliquod intelligere nemo potest, nisi intelligat cui repugnet. sed quoniã eadẽ ratio potest similia dissimiliaq; perspicere : antecedentium uero & consequentium consensus quidam, & per naturæ similitudinem concordia est: dissensus uero in repugnantibus, ac dissimilitudo, necesse est, ut una atq; eadẽ ratio antecedentium consequentiumq; naturam, & repugnantium spectet, quo fit ut unus quoq; locus sit eorum q̃ una intelligentia comprehendit. Sed hic opponebatur. Cur igitur aliũ ex similitudine, alium ex contrario locum M. Tullius superius enumerauit? Nam secundã propositam rationem, quoniam similitudinem & contrarietatẽ intelligentia una perpendit, unus locus similium contrariorumq; esse debuisset. sed respõdebatur, quoniam non eodẽ modo sibi antecedentia & consequentia consentire dicuntur, sicut ea quæ similia nuncupantur. In his nanq; una tantum qualitas inuenitur, & secũdum eãdẽ qualitatem similia esse dicuntur : at in antecedentibus & consequentibus non qualitatis similitudo, sed quidam naturæ consensus est. Et quæ similia sunt, sine se esse possunt; antecedentia uero & cõsequentia sine se esse non possunt, atq; iccirco nõ uidetur esse consequentium & antecedentium cum similitudine ulla communio naturæ. Quæ ratio non ualde uidetur idonea, nec explicat, quod demonstrare conatur. Illud certe firmissimũ esse constat, quod huius loci tractatus conditionalibus semper propositionibus accommodaretur. Conditionalis uero propositio est, quæ cum conditione pronunciat esse aliquid, si aliud fuerit: ueluti cum dicimus, si dies est, lucet. Hęc igitur rerũ consequentia facile in repugnantiã uertitur. Nam si rebus consequentibus negatio interponatur, ex consequentibus repugnantia redduntur, hoc modo. Si dies est, lux est. Repugnantia sunt ita. Si dies est, lux non est: repugnant enim diem esse & lucem nõ esse. Quæ repugnantia in conditione consistit. Dicimus enim si nox est, lux nõ est. nam diei contrarium est nox. Consequẽs uero noctis, lucẽ non esse. quare esse diem & non esse lucẽ repugnat. Argumentũ uero est, hanc repugnantiã in conditione consistere. quia si conditio deficiat, nulla est repugnantia, hoc modo, dies est, lux non est: utræq; enim disiunctę ꝓpositiones suas sentẽtias gerunt, nec quicquã intelliguntur habere cõmune, atq; ideo diuersis acceptæ temporibus ueræ sunt, nec repugnãt. Nã sicut in his ꝓpositionibus dies est, lux est, nulla est consequẽtia, quoniã conditio deest, q̃ ꝓpositionẽ facit connexã, sed utræq; a se disiunctæ suã sententiã claudunt: ita in his q̃bus ꝓponitur, dies est, lux non est, nulla est repugnantia, quoniã seruat suã utraq; separata sententiã. At si his conditio interueniat : superiorũ quidẽ ita sententia copulatur, ut consequẽtes fiãt: posteriorũ uero ita, ut repugnãtes hoc modo, si dies est, lux est. Hæc consequens ꝓpositio, ex duabus per cõditionem mediã, effecta est una. At si fit ita, si dies est, lux non est, repugnat. Negatum enim quod sequitur, repugnare necesse est. Amplius, argumentũ quod ex antecedentibus & consequẽtibus fit, ex unius ꝓpositionis cõnexæ partibus nascitur. nã cõditionalis ꝓpositionis connexæ una pars est antecedẽs, alia consequẽs. Quod si a repugnãtibus argumẽtũ fiat, rursus ab unius ꝓpositionis mẽbris tale argumẽtum nasci oportebit. igitur ex his ꝓpositionibus, dies est, lux est, una esse non potest nisi a conditione copulentur, ut unum sit antecedens, aliud consequens: & ideo in his ex antecedẽti, & consequẽti argumẽtũ esse nõ potest, quoniã duæ sunt. Ex illis quoq; ꝓpositionibus q̃ sunt dies est, lux non est, una esse non poterit, nisi conditionis adiunctione in unius quodãmodo ꝓpositionis sentẽtiã reducãtur. cuius ꝓpositionis partes sunt repugnãtes. Nã ut in cõnexa præpositione una pars antecedẽs, alia est consequẽs : ita in repugnãti utraque pars propositionis a semet inuicẽ repugnat, ac dissidet. Amplius repugnãs ꝓpositio connexæ partẽ contrariã tenet. nã ut in illa, q̃d antecedit secũ id quod seq̃tur trahit : ita in hac ꝓpositione partes simul esse nõ possunt. Cõtrariæ uero differẽtiæ sub eodẽ genere poni solent. Si igitur cõnexa ꝓpositio in cõditione est constituta: repugnãs quoq; in cõditione subsistit. Quod si & consequẽtiã ꝓpositionũ & repugnãtiã conditio facit, nõ est dubiũ q̃n locus hic iure conditionalis uocetur, ac sit unus positus in conditione diuisis partibus. i. in antecedẽtẽ consequẽtẽq; & repugnãtẽ. Connexæ nanq; ꝓpositionis una pars antecedẽs est, alia consequẽs. Repugnãtis uero ꝓpositionis utraq; repugnat ac dissidet. Itaq; connexæ ꝓpositionis partes antecedẽs & consequẽs sunt, repugnantis uero repugnãtes. Nec illud intelligẽtiã turbet, ꝙ dies est, & lux est, quadã sibi ratione consentiũt. Itẽ dies est, & lux non est, quasi a se dissentiũt atq; discordãt. nã connexa est ꝓpositio, si cũ aliud antecesserit, aliud consequatur. Itẽ repugnãs, si uno posito, aliud inferatur, quod esse nõ potest, nisi id ius conditionis efficiat. Quo circa, aperte demonstratũ esse arbitror, conditionalẽ hũc locum uocari, & recte unũ esse a M. Tullio constitutũ. Quomodo uero fiat ab antecedẽtibus & consequẽtibus, & repugnãtibus argumẽtũ, posterius dicã. Sed quoniã nullius facultatis alterius est quid uel quamq; rẽ consequitur, uel q̃d cuiq; repugnet inspicere, nisi dialecticæ tãtũ, q̃ huius quam maxime rei peritiã ꝓfitetur: iccirco ait hũc esse locũ totũ dialecticorũ, q̃ etiã ab adiunctis longe lateq; diuersus est. Primũ ꝙ adiũcta ꝓdere se se, atq; ostẽdere inuicẽ possunt, non uero perficere atq; adimplere naturã: ueluti ambulationẽ, pedũ strepitus, significare q̃dẽ ac denunciare potest, efficere uero non potest. Neque. n. ambulationem efficit pedum strepitus, nec uero ex necessitate ambulatio ut fit, pedũ strepitus auctor est; sed sæpe ita ambulatur, ut nullus pedum strepitus exaudiatur, sæpe non mutato loco moueri pedes ac strepere pręter ambulationẽ queunt, iccirco non semper inueniuntur adiuncta: propositoq; termino, quẽ probare contendimus, sæpe ex adiunctis argumenta deficiunt, quia ipsa quoq; aliquoties deficere uidentur adiuncta. Pręcedentia uero & consequentia, & repugnãtia nunquã desunt : omne enim quicquid in rebus est, habet quod se aut sequatur naturaliter, aut præcedat. Est etiã a quo per naturæ diuersitatẽ dissideat, uelut animal sequitur quidem hominem, præcedit uero substantiam. dicimus. n. si homo est, animal est: substantia uero præcedit, cum proponimus, si animal est, substantia est. Repugnat uero mortuo, cũ enuntiamus. Si animal est, mortuum non est. Præterea quæ sunt adiuncta, temporibus distributa sunt, ut ante rem, cum re, post rem. Quæ uero sunt antecedentia, consequentia, & repugnantia, quomodolibet in temporibus sint, nihil refert. Nam priora sæpe temporibus comitantur, & temporibus posteriora præcedũt: & quæ simul tẽporibus sunt, alias præcedunt, alias uero consequuntur, ut superius quoque sæpe diximus. Amplius, quæ antecedẽtia sunt, & consequentia, relinquere sese non possunt, nec sibi repugnantia cohærere, & sunt repugnantia necessario sibimet inconnexa: quæ uero sunt adiuncta, nihil obtinent necessitatis, quia & iungi sibimet, & a se separari queunt. Quæ cum ita sint, quæstio difficilis uehementer oboritur. uidetur enim minus intuẽtibus, nihil hic locus differre his locis qui dicti sunt uel a genere, uel a spẽ, uel a contrariis: nam genus semper spẽm sequitur, speciem genus præcedit, contraria simul esse non possunt. Quæ soluenda est hoc modo. Primũ quia non oẽ consequẽs genus est, nec omnis spẽs antecedens. Repugnãtia uero non ipsa contraria, sed contrariorum sunt consequẽtia, ita ut in locorũ, qui a M. Tullio propositi sunt, expositione monstrauimus. Dehinc quia cum a genere fit argumen-

tum, ipsum genus assumit: eodem quoque modo & species, cum ab ea aliquid uolumus approbare. Cum uero ab antecedentibus aliquid monstrare contendimus, eo, quod in conditionali propositione præcessit, utimur in assumptione, etiam si non fuerit genus. Item si a consequenti argumentum fiat, etiam si species non sit, a consequenti a parte conditionalis propositionis ducitur argumentum. ueluti cum ita dicimus, Si ignis est, leuis est. Ignis antecedit, leuitas sequitur. sed neutrum neutri est genus aut species. assumitur itaq;, atqui ignis est, nunc igitur id quod antecedebat assumpsi: ex quo monstratur conclusio, leuis igitur est. At si ita assumamus, sed non est leuis: id quod consequebatur assumpsi. Concluditur ergo atq; monstratur, nō est igitur ignis. Vides igitur ut de his præcedentibus & consequentibus nunc loquamur, quæ in conditionali propositione posita, uel præcedere uel consequi intelliguntur. Cū uero fit ex genere argumentū, species quidem est, de qua aliquid ꝓbare contendimus: genus uero assumimus, nō quasi præcedens, sed quasi continens, ut quicquid esse cōsideratur in genere, id etiam formæ quoq; debeat aptari. Genus enim quoad permanet, a sua specie non recedit, cū uero de specie sumimus argumentū, genus quidē est, de quo aliquid q̄ritur: sed id laboramus, ut quod de genere conamur ostēdere, id ex specie possit facilius agnosci. Vt cum uxori Fabiæ relictū fuisset legatum, si mater familias esset, quoniam non cōuenit in manū, scilicet ab in manus cōuentione, quæ est species uxoris, uxore quod est matris familiæ genus, a legati iure seiungimus, & legatū ad speciem, idest matrem familias deriuamus. Sed illud interius dispiciendū uidetur, num locus ab antecedentibus & cōsequentibus totus superuacaneus esse uideatur: etsi quolibet modo fuerint ex eo argumenta cōposita, a cæteris locis, quos superius descripsimus, non recedant. nā quodcunq; ab antecedentibus & cōsequentibus ducitur argumentū, id uel a toto, uel a partibus, uel cōiugatis, uel aliquo reliquorum, tractū esse perpenditur, hoc modo, si utilis est æquitas constituta ad res suas obtinendas: utile est ius ciuile: at id quod præcedit, quod sequitur igitur. Hoc est a definitione argumentum, scilicet ab assumptione præcedentis. At si ita dicam, sed non est utile ius ciuile, non est igitur utilis æquitas cōstituta ad res suas obtinendas. hic per consequentis assumptionem a definitionis loco sumptū est argumentum. Item a partium enumeratione, si neq; censu, neq; cæteris, nō est liber. at censu uel cæteris est igitur liber. at non est liber, neq; censu, igitur neq; cæteris manumissus. Sed notandū est, quæ sit uis uniuscuiusq; argumenti, & quonam modo proferatur. Sunt enim argumenta, quæ prædicatiuis apta sint syllogismis, ut a definitione fiat sic. Ius ciuile est æquitas cōstituta his, qui eiusdē sunt ciuitatis ad res suas obtinendas. Id uero utile est, utile est igitur ius ciuile. Itē a partibus, qui neq; censu, neq; uindicta neq; testamēto est manumissus: hic ex seruitute liber factus non est. Stichus uero neq; testamento, neq; censu, neq; uindicta manumissus, Stichus igitur liber non est, & in cæteris eodem modo. Omnia uero quæcunq; per categoricum syllogismum proferri possunt, eadem per conditionalē syllogismū dici queunt. Omnis nanq; prædicatiua propositio in conditionalem uerti potest, hoc modo: Omnis homo animal est, prædicatiua est, hæc facile uertitur in conditionalem ita, si homo est, animal est. Non uero omnis conditionalis in prædicatiuā uerti potest, uelut hæc, si peperit, cum uiro concubuit. Nemo enim dicere potest ipsum, peperisse, id esse quod cum uiro concumbere, quo modo dicimus hominem id esse quod animal sit. alia enim ratio est in his ꝓpositionibus quæ ita dicuntur, quæ peperit, cum uiro concubuit. Hæc enim similis est ei, quæ dicit, si peperit, cum uiro concubuit. sed prædicatiua propositio id esse subiectum dicit, quod fuerit prædicatum. Conditionalis uero id ponit, ut si id quod antecedens fuerit, necessario comitetur quod subsequitur. Cum uero prædicatiua est propositio, si ea uertatur in conditionalem, alia nimirum redditur propositio. nam cum dicitur omnis homo animal est, ipse homo animal esse proponitur: Cum uero, si homo est, animal est, non id sentitur, ut ille qui homo est, animal sit, sed proposito esse hominem, consequi ut sit animal. Ergo conditionalis syllogismus in antecessione, & consecutione positus, licet per definitionem & per partium enumerationem, & per coniugationē, & quolibet alio fiat modo: tamen in propria forma se continet, & est cōditionalis, idest utens ꝓpria potestate, ut quodāmodo cætera argumenta suæ ueluti naturæ uideatur habere subiecta. ut cū ita a definitione argumentum, siquidē per prædicatiuam formam factus fuerit syllogismus, a definitione ductum esse dicatur. sin uero per hypothesin facta fuerit argumentatio, conditionalis fit syllogismus, quem discernat assumptio, utrum ab antecedētis, an a cōsequentis parte promatur. Quo fit ut etiam si per cæteros locos conditionale argumentū proferatur, tamen suam quandam habeat formā, quandoquidē in antecessione & consecutione est cōstitutus. Tunc enim definitio, partes, coniugatio, & cætera ueluti res ipsæ sunt, ac non locus cum uenerint in conditionem. At si cōditio cesset, ex ipsis profectum uidebitur argumentū. Quod si propositionem conditio copulauerit, ipsa quidē ea sunt, quæ in propositionibus continentur, ueluti quædā argumenti partes, locus uero in conditione est cōstitutus. Atq; hæc ita dicta sunt, quasi aliter conditionalis hic locus tractari non ualeat, nisi eorum aliquem, quos prædiximus includat, nam potest præter eos etiam sæpe reperiri, ut cum dicimus, Si homo est, risibilis est, Si coruus est, niger est. Hic enim nec definitionem, nec partes, nec ullū alium locum superius enumeratū continet argumentum. Amplius, facile est in singulis eorum differentias peruidere, locus quippe a toto, a substantia trahitur. A partibus uero, a rei compositione: nam in simplicibus terminis tale argumentū non potest inueniri. A nota, ab interpretatione. A cōiugatis, ab eo quod ex eodem utrunq; deducitur. A genere, a continenti. A forma, ab eo quod continetur. A differentia, ab eo quod discrepat. A similibus, ab eadem qualitate. A contrariis, ab eo ꝙ a se longe diuersa sunt. A causis, ab his quæ efficiendi uim habent. Ab effectis, ab his, quæ uim alterius efficientiæ susceperunt. Ab adiūctis, a uicinitate naturæ. A cōparatione, maiorum, pariū, uel minorum, a relatione ad æqualem uel inæqualem quātitatem. Ab antecedentibus uero longe alius modus est. Constat enim in eo quod si propositum quid fuerit, aliud quiddam modis omnibus existet, quod consequens appellatur: huius uero intelligentia consistit in eo, ꝙ præcedente quolibet, aliud subsecutum est. repugnantium uero intelligētia cōsistit, non modo, ꝙ neq; sequi, neq; antecedere possunt: uerum etiam ꝙ simul esse non possunt, quæ in conditione consistere dubium non est. His igitur ita expeditis, quoniam M. Tullius proprietatem loci succincte, ut in trāscursu posuit, euidenter expressit: nunc quibus modis eodem loco uti conueniat, adiunxit. Quæ Topicorum pars, quoniam diligentius explananda est, finem quarto uoluminis faciam, quinto cætera redditurus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER QVINTVS.

E omnibus quidem hypotheticis syllogismis, Patrici rhetorum peritissime, plene abundanterq; digessimus his libris quos de eorū principaliter institutione conscripsimus: a quibus integrā perfectamq; doctrinā, cui reuoluēdi illa uacuū tēpus est, lector accipiet. Sed qa nūc Ciceronis Topica sumpsimus exponenda, atq; in his aliquorū M. Tullius modorum meminit, dicendū mihi breuiter existimo de his sepiē cōditionalibus syllogismis, quę eorū natura sit, ꝓpositionūq; cōtextio, ut cū hæc ad scientiā rite prælibata peruenerint, Tulliana

facilius

facilius nascantur exempla. Omne igitur quod in quæstione dubitatur, aut uerisimilibus, aut necessariis probabitur argumentis. Argumentum uero omne aut in syllogismi ordinē cadit, aut ex syllogismo uires accipit. Syllogismus uero omnis propositionibus constat. Propositiones aūt uel simplices sunt, uel compositæ. Simplices sunt, quæ simplicibus orationis partibus cōiunguntur. Copulant aūt incompositam propositionem simplices orationis partes, nomen & uerbum, ueluti cum dicimus, Dies est, uel dies uernus est, uel dies serenus est: hic enim omnem uim propositionis nomen connectit & uerbum. Omnis autem simplex propositio ex subiecto prædicatoq; consistit. Subiectū est, de quo dicitur id quod prædicatur. Prædicatum est, quod de eo dicitur quod subiectū est. Verbum aūt aliquoties prædicato nomini adiungitur, aliquoties ipsum prædicatur. prædicato nomini adiungitur, ut in hac ꝓpositione, quæ dicit, Dies serenus est: dies enim subiectus est, serenus prædicatus, Est uero, uerbū sereno adiunctū est, quod diximus esse prædicatum. At si talis sit propositio, quæ solo nomine constet & uerbo, ueluti cum dicimus, Dies est: tunc dies subiicitur, est uerbū sine dubio prædicatur. sine uerbo aūt nulla est propositio. Omnis enim propositio uel uera, uel falsa est. nisi autem uerbū sit quodlibet adiunctum, quo esse aliquid, aut non esse dicatur, nulla ueritas aut falsitas in propositionibus deprehenditur. Sæpe autem propositiones etiam ex totis orationibus constant, ut si dicamus, Transire in Africā utile est Romanis: hic enim subiectum quidem est transire in Africam: utile autem Romanis, prædicatū, est uero prædicato coniungitur. Huiusmodi igitur omnes propositiones prædicatiuæ dicuntur. Prædicatiuæ uero appellātur, quia aliud de alio prædicant. Omnesq; qui ex his propositionibus fiunt syllogismi, secundum enunciationum suarū formas prædicatiui appellantur. Ex his autem prædicatiuis propositionibus existunt cōpositæ propositiones: quarum aliæ quidem copulatiua coniunctione nectuntur, ut & dies est, & lux est. Aliæ uero per conditionem fiunt, quę etiā cōditionales enunciationes uocantur. Hæ uero sunt, quæ cōiunctione quadam partibus interposita, ad consequentiam, conditionemq; ducuntur. Age cum sint duæ propositiones prædicatiuæ, una quidē, quæ dicit, animal est: alia uero, quæ proponit, homo est. His si coniunctio interueniat, faciet, si hō est, animal est. Vides igitur ut duas prædicatiuas propositiones in unam conditionē coniunctio copulauerit. Quæ cum ita sint, oēs hæ propositiones hypotheticæ, idest conditionales uocantur, atq; ex his syllogismi tales existunt, quibus hypothetici uel conditionalibus nomen est. Omnis autem hypothetica propositio, uel per connexionem fit, uel per disiunctionem. Per connexionem hoc modo: Si dies est, lux est. Per disiunctionem ita, aut dies est, aut nox est. Earum uero, quæ per connexionē fiunt, aliæ ex duabus affirmatiuis copulatæ sunt, ut si dies est, lux est: nanque dies est, & lux est, utræq; aliquid affirmant. Aliæ ex duabus negatiuis, ut si lux non est, dies non est: nam lucem non esse, & diem non esse, utraque negatio est. Aliæ uero ex affirmatiua negatiuaq; coniunctæ sunt. ut si dies est, nox nō est. Aliæ uero ex negatiua, affirmatiuaq; copulantur, ut si dies non est, nox est: omnes tamen in connexione positæ sunt. Aut enim affirmatio affirmationē sequitur, aut negatio negationem, eiq; connexa est, aut affirmationem negatio, aut negationem affirmatio. Sed ex connexis repugnantes manifestum est nasci: nanq; ubi affirmatio sequitur affirmationem, his si media negatio interposita sit, repugnantiam facit hoc modo, si dies est, lux est: hic affirmatio sequitur affirmationem. At cum dico, si dies est, lux non est: repugnāt inter se partes propositionis connexæ interposita negatione. Item quoties negatio sequitur negationem, si posteriori propositionis parti negatiuum dematur aduerbium, repugnantes fiunt, hoc modo, Si animal non est, homo nō est. hæc connexio est ex duabus proposita negatiuis. At si posteriori parti, idest homo non est, negatiuum detrahatur aduerbium, fiet, Si animal non est, homo est, quod repugnat. At si affirmatio negationem sequatur, siue posteriori parti negatio iungatur, siue priori auferatur, repugnantes fiunt, hoc modo, si dies non est, nox est. hic igitur affirmatio sequitur negationē. Siue igitur posteriori parti, idest nox est, negatio copuletur, ut fit ita, si dies nō est, nox nō est: siue priori auferatur, ut si ita, si dies est, nox non est, repugnantē fieri propositionem necesse est. Quod si negatio affirmationē sequatur, & posteriori parti negatiuum aduerbium subtrahatur, propositionis connexæ partes in repugnantiam cadunt, hoc modo, Si uigilat, nō stertit. hic affirmationem sequitur negatio: sed si posteriori parti, idest non stertit, negatio dematur, fiet, si uigilat stertit, & erit repugnans. Sed in cōnexis atq; disiunctis propositionibus illud intelligendū est, quod in earū partibus & uis quæstionis includitur, & argumenti. Age enim dubitetur, an lux sit, idq; approbandū sit, ex eo ꝙ dies est. Si igitur ita fiat propositio, si dies est, lux est: ea quidē pars totius propositionis, quæ sequitur, idest lux est, quæstionis est. De ea nanq; quæritur, an lux sit. Ea uero quæ prior est, id est dies est, uim continet argumenti. Ex eo enim ꝙ dies est, lux esse probabitur. Et in cęteris quidem uel connexis, uel disiunctis eadem ratio est. In omnibus uero his, quoniam syllogismus atque argumentatio ad demonstrādam partem alteram quęstionis accommodatur, quęstio uero omnis dubitabilis est: oportet syllogismos, qui accommodantur ambiguę quæstioni, indubitabiles esse atque perspicuos: qui ut tales sint, ex claris atque apertis & in ueritate patētibus propositionibus necesse est constēt. propositiones uero partim per se notæ sunt, partim aliquibus probationibus indigebunt. Omnis uero syllogismus enunciatione proposita habet alicuius partis assumptionem, ut quod est in quæstione concludat, hoc modo, Si dies est, lux est. Vt igitur lucem esse demonstrem, assumam unam partem propositionis superius constitutę, dicamq;, Sed dies est, ac tunc demum id quod est in quæstione concludam, lux est igitur. Ergo cum ad syllogismi conclusionem, & tota enunciatione in proponendo, & in assumendo parte enunciationis utamur; necesse est, ut ea, quibus utimur, nil habeāt dubitabile. Siquidem ex his ea quæ sunt ambigua, capient fidē. Quod si propositio aliquoties quidem per se nota est, atque perspicua, aliquoties uero probationis indigens inuenitur: assumptio quoq; aliquoties per se uera esse notabitur, aliquoties approbationis indigent adiumentis. Quo fit, ut si & propositio & assumptio demōstrandę sint, quinq; partitus (ut Cicero etiam in rhetoricis auctor est) syllogismus fiat, constans ex propositione, eiusq; probatione, assumptione, eiusdemq; probatione, & conclusione. Quod si neutra sit approbanda, tripartitus fit, ex propositione scilicet, assumptione, & conclusione. Quod si altera earū demonstrāda sit, fit quadrupartitus, ex propositione scilicet, & assumptione, atque unius earum approbatione, & conclusione. Conclusionis uero ipsius probatio præcedente propositione atque assumptione perficitur. Quæ cum ita sint, cumq; omnis propositio hypothetica in connexionem disiunctionemq; diuidatur: in cōnexis propositionibus aliud dicimus præcedens, aliud consequens. Idem autem consequens & connexum uocamus, uelut in hac propositione, si dies est, lux est. Dies est, præcedit, annectitur, lux est. In disiunctis autem non est eadem ratio: quia cum ea, quæ proponuntur, simul esse non possint, nullo modo dicuntur esse connexa. Præcedens autem & subsequens inde iudicatur, quia quod primum ponitur, iure antecedens uocatur: quod posterius, iure subsequens dicitur. Ex his igitur propositionibus, quæ connexæ sunt, fit primus & secundus hypotheticorum syllogismorum modus. Addita uero negatione propositioni cōnexæ, & ex duabus affirmationibus copulatę, atque insuper denegata, Tertius accedit modus. Ex disiunctis autem propositionibus diuerso modo assumptionibus factis, Quartus & Quintus. Vtrisq; uero per negationem compositis, Sextus, & Septimus. atque hæ septem sunt hypotheticæ conclusiones, quarum M. Tullius in Topicis meminit: quarum omnium deinceps ordo atque exempla subdenda sunt. Primus igitur modus est, cum in connexa propositione assumpto eo quod præcedit, uolumus mon-

ne secundum econtrario assumitur quã in propositione collocatum est, ut id quod primum est auferatur, hoc modo. Si dies est, lux est. atqui non est lux, non igitur dies. Tertius modus est, cum connexæ propositionis partes ex affirmationibus iunctæ, negatione diuiduntur, totiq; propositioni negatio cursus adiungitur, assumiturq; quod prius est, sicut in propositione est enunciatũ, ut econtrario cõcludatur secundum, quod in propositione prolatum est, hoc modo. Non si dies est, lux non est: atqui dies est, lux igitur est. Hic ergo posito quod præcedebat, idest esse diem, euersum est quod sequebatur, idest non esse lucem: negationẽ quippe affirmatio omnis euertit. Vel cum connexæ propositionis ex negationibus iunctæ, secundæ parti negatio detrahitur, totaq; propositio denegatur, positaq; priore propositionis parte, interimitur quod subsequitur, hoc modo, Non si lux non est, dies est, atqui lux non est, dies igitur non est. Vel si connexæ propositionis ex negatione atq; affirmatione cõpositæ, secundæ pari negatio iungatur, eaq; insuper denegetur, ponaturq; quod prius est, ut id quod sequitur auferatur. hoc modo. Non si dies nõ est, nox non est, atqui dies non est, nox igitur est. Vel si in eadem propositione, quæ ex negatione atq; affirmatione copulata est: priori parti negatio subtrahatur, eaq; denegetur, ponaturq; quod primum est, ut id quod sequitur auferatur hoc modo. Non si dies est, nox est, atqui dies est, nox igitur non est. Vel si connexæ propositionis ex affirmatione & negatione copulatæ, posteriori parti negatio dematur, totaq; insuper denegetur, positoq; priore, id quod sequitur interimatur, hoc modo non si uigilat stertit, atqui uigilat, non stertit igitur. Atq; hæc omnia in tertio modo esse intelliguntur, atq; ex repugnantibus fiunt, & semper id, quod antecedit ponitur, ut id, quod sequitur, auferatur. nam, non sicut in propositione cõditionali, quia negata repugnantia partium fit uera, prior pars ponitur, siue affirmatiue, siue negatiue: ita eam reddit assumptio. Sed ut prior pars fuerit assumpta, reliqua contraria enunciatione concluditur. nam si assumptio fuerit affirmatiua, erit negatiua conclusio: Si assumptio negatiua, erit conclusio affirmatiua. Quartus modus est, cum in disiunctiua propositione primum ponitur, ut auferatur secundum, hoc modo, Aut dies est, aut nox est: atqui dies est, nox igitur non est. Quintus modus est, quoties in disiunctiua propositione aufertur quod prius est, ut ponatur secundum, hoc modo, Aut dies est, aut nox est: non est autem dies, nox igitur est. Sextus modus, cum his rebus, quæ in disiunctionem uenire possunt, idest contrariis uel repugnantibus medietate carentibus negatio præponitur, & copulatiuæ cõiunctiones adiunguntur, ponitur; quod primum est, ut id quod est subsequens auferatur, hoc modo. Non & dies est & nox est, dies autem est, nox igitur non est. Septimus modus est, cũ in eadem propositione aufertur id quod præcedit, ut ponatur id quod consequitur hoc modo: Non & dies est, & nox est. atqui dies non est, nox igitur est. His igitur ita prædictis ad Ciceronis uerba ueniamus.

Cum tripartito igitur distribuatur locus hic, in consecutionem, antecessionem, repugnantiam, reperiendi argumẽti locus est simplex, tractandi triplex: nam quid intrest, cum hoc sumpseris, Pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit argentum omne legatum, utrum hoc modo cõcludas argumentum? Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum, legata igitur: An illo modo? Si numerata pecunia non est legata, non est numerata pecunia argentum. est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est: An illo modo? Non & legatum argentum est, et non legata est numerata pecunia. Legatum autem argentum est, legata igitur numerata pecunia est.

41. Eum locum qui ex antecedentibus, consequentibus, & repugnantibus esset, unum recte uideri, eumq; in conditione esse positum, sed trina partitione distribui, superius explicatum est, idq; M. Tullius euidentius notat dicens, intellectum quidem eius considerationẽq; in conditionẽ positã; unam esse, sed per argumentationis tractationem tripartito diuidi. Cuius rei per primum ac secundum & tertiũ hypotheticorum syllogismorũ modum, sicut paulo superius diximus, exempla subiecit. Quæ quoniam implicatiora uidentur, quã ut primo statim auditu comprehendantur: uisum est, paulisper apertioribus exemplis animum lectoris imbuere, ut in facilioribus primum exercitata intelligentia, sine magno negotio, quæ sunt difficiliora, perpẽdat. Ab antecedentibus igitur argumentatio fit, quoties enunciata propositionis conditione, sumitur id quod antecedit, ut id quod sequitur inferatur, hoc modo. Sit enim dubium, an Tullius animal sit, concedaturq; eundem Ciceronẽ, esse hominẽ, & sit rata propositio hæc: Tullius si homo est, animal est. Homo antecedit, animal sequitur. Si igitur ex antecedenti uelim facere argumentationem, assumã id quod præcedit hoc modo, sed homo est Cicero, cõsequitur animal esse Ciceronẽ & est hic primus quẽ supradiximus, modus. Rursus a cõsequenti argumentatio fit, quoties in conditione proposita, id quod consequitur, tollit assumptio, ut id quod precesserat interimatur, hoc modo: Si homo est Cicero, animal est, antecedit homo, sequitur animal: Si igitur ex cõsequenti facere argumentum uelim, dicam, atqui nõ est animal, sequitur ne esse hominẽ quidem. sed id perspicue falsum est: esse enim hominẽ constat. falsum est igitur animal non esse. Tullius igitur animal est: & hic dictorũ superius secundus est modus. Quod si a repugnãtibus fiat, in Tertio scilicet modo digestarũ superius conclusionum, faciemus ita. Non si homo est Tullius, animal non est: repugnat n. esse hominẽ & animal nõ esse: hic si assumamus esse hominẽ, animal quoque esse, recta ratione concludimus hoc modo, atqui homo est, animal igitur est. atq; hic quidẽ modus ex ea propositione connexa conuersus est, quæ ex duabus cõiuncta est affirmatiuis. His igitur tribus modis Tullius qui homo esset, animal quoq; monstratus est esse: Nunc quidẽ dum id, quod antecedit, assumimus, idest esse hominẽ: Nunc uero dũ id quod consequitur, in assumptione denegamus, idest nõ esse animal: Nunc autem repugnantiam denegantes eorũ, quæ sibi sunt consequentia, posito quod præcedebat, id quod sequebatur intulimus. Quibus ita præcognitis, nunc M. Tullii tractemus exẽpla. Cum enim dixisset, loci in consecutione, antecessione, & repugnantia positi, reperiendi quidẽ argumenti simplicẽ esse intellectum, tractandi aũt triplicem, adiecit, nam quid interest, cum tibi sumpseris ad demonstrandum pecuniã numeratam mulieri deberi, cui sit argentũ omne legatũ, utrum id ab antecedentibus, an a consequentibus, an a repugnantibus probes? Nanq; eadẽ sententia in cõclusione colligitur, & argumentationũ diuersitas non in re, sed in antecedentiũ & consequentiũ & repugnantium tractatu est constituta. Primũ igitur ponatur, ꝙ testamento aliquis omne suũ argentum mulieri legauerit, quæraturq; an numerata quoq; pecunia mulieri legata sit: concedaturq; numeratam et pecuniam argentum appellari. Argumentũ igitur in primo modo ex antecedentibus tali ratione contexitur. Proponimus enim sic, Si pecunia signata, numerataq; argentum est: eadem pecunia signata numerataq;, legata mulieri est: hic igitur præcedit numeratamq; atq; signatam pecuniã argentum esse, sequitur legatam esse mulieri. Id igitur quod precessit assumimus dicentes, at est signata ac numerata pecunia argentum: concludimus, numeratam signatãq; pecuniam mulieri esse legatam. eritq; totius argumẽtationis hic textus. Si pecunia signata, numerataq; argentum est, legata mulieri est. At est pecunia signata numerataq; argentum, igitur legata est mulier. In quo si ad sæptus præmissa, plurimisq; exẽplis superius enodata lectoris animus reuertatur: hanc argumentationem in primo modo ab antecedentibus esse compositam non ignorabit. A consequentibus uero, hoc modo: Si numerata pecunia non est legata mulieri, cui sit argentum omne legatum, numerata pecunia non est argentum. Hic igitur præcedit, numeratam pecuniam non

esse legatam, cum sit argentum omne legatum: sequitur numeratam pecuniam argentum non esse. Si igitur id quod est posterius auferamus, idest numeratam pecuniam, nõ esse argentum, dicemus, Atqui est numerata pecunia argentũ affirmatio nanq; tollit negationẽ. Sequitur igitur, ut pars præcedens auferatur, ea quæ erat, non esse legatam mulieri pecuniam numeratam, cum argentum ei fuisset omne legatum. Sed cum sit omne, negatio affirmatione consumitur, dicimusq; in conclusione. Est igitur numerata pecunia mulieri legata, cum ei sit argentum omne legatũ, eritq; huiusmodi argumentatio. Si nõ est mulieri legata pecunia numerata, cum ei sit argentum omne legatũ, non est argentũ numerata pecunia. Atqui est argentum numerata pecunia, legata est igitur mulieri numerata pecunia cum ei fuerit argentum omne legatum. Sed quod Tullius breuitatis causa præteriit, idest illam partẽ propositionis, quæ ait, Cum sit mulieri argentum omne legatum: nos apertioris intelligentiæ causa subiunximus. Nec perturbare lectorem debet, ꝙ cum in superioribus exemplis in secundo modo per negationẽ facta fuerit semper assumptio, & per negationem rursus illata cõclusio, nunc per affirmationẽ & assumptio & conclusio facta est. Cuius rei euidentissima ratio est. nam cum in superioribus exemplis prima propositio ex affirmationibus fuerit constituta, atq; in secundo modo, assumptio id quod sequebatur, auferret, atq; interimeret id quod præcedebat: necessariũ erat duplicem affirmationem geminata negatione cõsumi, hoc modo. Si dies est, lux est, utræq; ex affirmatione sunt constitutæ. Vt igitur posterior pars, idest lux est, quæ affirmatio est, interimatur, denegãda est. Dicam igitur, atqui non est lux. quo fit præcedentẽ quoq; partem, idest dies est, quam affirmationem esse manifestum est, negatione tollamus concludentes, Dies igitur non est. At in hoc Ciceronis exemplo utraque pars primæ atque hypotheticæ propositionis negationibus enunciata est, quæ in assumptione uel conclusione non ab aliis nisi ab affirmationibus auferuntur hoc modo: est enim tale Ciceronis exemplum, Si legata non est mulieri numerata pecunia, non est numerata pecunia argentum. uides ut sit utraq; negatio? Nam & non esse legatam mulieri pecuniam numeratam, & non esse numeratam pecuniã argentum, utræque in negatione sunt positæ. Quòd si auferenda est per assumptionem, propositionis consequens pars, quoniam negatio est, non esse numeratã pecuniam argentum: dicendũ est, argentum esse pecuniam numeratã. Et si in conclusione auferenda est pars præcedẽs, ea quæ negatio est, idest, non esse legatã mulieri pecuniam numeratam: dicendũ est, Legata igitur mulieri numerata pecunia est. Et secundus quidẽ modus rite a consequentibus factus huiusmodi est. Illud tamen est diligentius annotandũ, quod superius M. Tullius, cum locorum omnium breuiter exẽpla disponeret, loci huius, qui a cõsequentibus ducitur, inconueniens secundo conditionalium syllogismorum modo subiecit exemplum, potiusq; primo conuenit modo quia non a consequentibus conclusionẽ, sed ab antecedentibus facit. Ita quippe posuit a consequentibus, si mulier cum fuisset nupta cum eo, quicum connubiũ ius concessum non esset, nuntium remisit: quoniã qui nati sunt, patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Hic igitur cum quæratur, an dotis pars apud uirũ debeat permanere, id qđ pcedit assumitur, ut fiat rata cõclusio hoc modo. Sed mulier cum nupta est quicũ connubii ius nõ fuit, concluditur, Quoniã igitur qui nati sunt, patrem nõ sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. & ita non est a consequentibus argumẽtum: quia non id, quod consequebatur, assumptum est, sed id quod præcedebat. Erat quippe antecedẽs, nupta mulier præter connubii ius: sequebatur, cum filii patrẽ non sequebantur, pro eis nihil ex dote retinet. Sic igitur Tullius pro eo quod est a consequentibus argumentũ: ab antecedentibus potius dedit exemplũ. Poterit uero ita fieri a consequẽtibus argumentum, si id de quo quæritur prius ponatur, & id quod assumendum est posterius, hoc modo, Si quid ex dote pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi sequuntur, cum eo nupta est mulier, qui cum connubii ius esset. Sumo igitur id quod consequitur per negationem ita sed nõ est nupta mulier cum eo quicũ connubii ius erat, atq; ideo qui nati sunt, patrem non sequuntur. Perimitur ergo in cõclusione, id quod in propositione præcesserat, ita, pro liberis igitur manere nihil oportet. Sed de secundo modo ista sufficiant, nihil nanq;, ut arbitror, prætermissum est. Tertius modus a repugnantibus longe perspicuus est hoc modo. Non & legatũ omne argentum est, & non est legata mulieri pecunia numerata. Hic nanq; consequens erat, Si argentũ esset omne legatum, pecuniam quoq; numeratam fuisse legatam. Vt igitur fieret repugnans, huic consequentiæ interposita negatio est, dictumq; est, Si argentum omne legatum esset, numeratam pecuniam nõ esse legatam. quod quia pugnat & falsum est, ad ueritatem alia negatione sic reducitur, Non si legatum argentum est, nõ est legata numerata pecunia, ut scilicet ei affirmationi conueniat, quæ dicit: Si legatũ argentũ est, legatam esse pecuniam numeratam. Assumimus igitur huic propositioni argentum omne esse legatum: & cõsequitur omnem numeratam pecuniam mulieri esse legatam, ut sit forma argumentationis huiusmodi, Non si legatum argentum est, non est legata numerata pecunia. Atqui legatũ argentũ est, legata est igitur numerata pecunia. M. uero Tullius propositionẽ ita formauit. Non & legatũ argentũ est, & non est legata numerata pecunia: sed nos idcirco causalẽ coniunctionẽ apposuimus eam, quæ est, si, ut ex quo esset genere talis propositio monstraremus. namq; id ex consequenti cõnexo, negatione addita, fit repugnans. Connexũ uero nulla æque ut, si, coniunctio posset ostẽdere: quamquam id efficiat, & copulatiua coniunctio. nam quæ connexa sunt, etiã coniuncta esse intelliguntur ex hoc quod paulo ante diximus. Quod argumentũ ex ea propositione profectum est, quæ duabus affirmationibus copulabatur, & iuncta negatione insuper denegata est. In omnibus igitur illud est approbatum, pecuniam numeratam mulieri deberi, cum sit argentum omne legatum. Sed nunc quidem ex supra dictis propositionibus, id, quod antecedebat, assumpsimus: Nunc uero, id quod consequebatur: Nunc aũt id qđ repugnabat. Ac de explanandis Ciceronis exemplis, ut arbitror, satis est. Illud aũt dubitationem mouere potest. nam siquis minus callidus ad Ciceronis exempla respiciat, eundem locum arbitrabitur esse a genere, quem ab antecedẽtibus, & cõsequẽtibus, & repugnãtibus esse diximus. Illo falsus errore, ꝙ in utrisq; locis eodẽ Cicero utitur exemplo, Argenti uidelicet & numeratæ pecuniæ. sed diligentius intuenti, in eisdem rebus diuersus argumentationum uidebitur esse tractatus. Aliud quippe est dicere, cum argenti species sit numerata pecunia: si genus legatum sit, & speciem esse legatam, quoniam nunquam species a genere separatur. Aliud est in conditione enumerationẽ proponere, & eiusdem partibus assumptis, argumentationẽ uaria ratiocinatione formare, ut superius demonstratum est: cum præsertim huiusmodi ex consequentibus, antecedentibus, & repugnãtibus argumentationes etiã præter genera ac species fieri possint, uelut nos superius indicauimus in die atq; luce. nam neque dies lucis, neq; lux diei species, aut genus est. Sed in tantum in his considerari debet, quia posito altero, alterũ necessaria ratione subsequitur. Differunt igitur loci a genere uel a specie ab eo loco, qui in cõditione est cõstitutus: quoniã illi ex uniuersalitatis specie ac partis ratione ducuntur: hic aũt in cõsequentiæ ac repugnantiæ ordine tractatur. Post hæc igitur Tullius hypotheticorum syllogismorum modos, conclusionesq; dinumerat, hoc modo.

Appellant autem Dialectici eam conclusionẽ argumenti, in qua cum primum assumpseris, consequitur id quod annexum est, primũ conclusionis modum. Cũ id quod annexum est negaris, ut id quoq;, cui fuerit annexum, negandũ sit, secundus appellatur concludendi modus. Cum aũt aliqua coniuncta negaris, & his alia negatio rursus adiungitur, et ex his primũ sumpseris, ut quod relinquitur, tollẽdũ sit: is tertius appellatur cõclusionis modus. Ex hoc illa Rhe

torum

torũ sunt ex cõtrariis conclusa, quæ ipsi enthymemata appellant: non quòd omnis sententia proprio nomine enthymema non dicatur, sed ut Homerus propter excellentiam, communem poetarum nomen efficit apud græcos suum, sic cum omnis sententia enthymema dicatur, quia uidetur ea, quæ ex contrariis conficiatur, acutißima, sola proprie nomen commune possedit. Eius generis hæc sunt, hunc metuere, alterum in metu non ponere: eam, quam nihil accusas, damnas? Bene quam meritam esse dicis, existimas male mereri? Id quod scis prodest, nihil id quod nescis, obest? Hoc disserendi genus attingit omnino uestras quoq; in respondendo disputationes. Sed philosophorũ magis, quibus cũ oratoribus illa ex repugnantibus sententiis communis conclusio, quæ a dialecticis tertius modus, a rhetoribus enthymema dicitur. Reliqui dialecticorum modi plures sunt, qui ex disiunctionibus constant; ut, aut hoc, aut illud: hoc autem, nõ igitur illud. Itemq; aut hoc, aut illud: non autem hoc, illud igitur. Quæ conclusiones iccirco ratæ sunt, quòd in disiunctione plus uno uerum esse non potest. atq; ex his conclusionibus, quas supra scripsi, prior quartus, posterior quintus, a dialecticis modus appellatur. Deinde addunt coniunctionem negatiuam, sic, non & hoc est & illud: hoc autem est, non igitur illud. hic modus est sextus. Septimus autem, non & hoc & illud: non autem hoc, illud igitur. Ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur, in quibus est tota fere dialectica. Sed ne hæ quidem, quas exposui, sunt ad hanc institutione necessariæ.

42. Etsi multipliciter superius cuncta digessimus, nec expositionis indiget repetita toties disputatio: erit tamẽ operæ pretium, si quam breuissime potero M. Tullii uerbis mediocris lucem commentationis interseram. Septem igitur modos hypotheticos enumerans ait. Cum in connexis propositionibus id quod est primum assumitur, ut ostendatur secundum: Primum a dialecticis modum uocari, hoc modo. Si hoc est, illud est: quod dicit, hoc, primum est: quod uero ait, illud, secundum. assumitur ergo quod primum est, atqui hoc est: concluditur igitur id quod secundum est, illud igitur est. uelut in his rursus exemplis: Si homo est, animal est. Assumitur, atqui homo est. Concluditur, animal igitur est, Secundum uero modum ait esse Tullius connexis propositionibus textũ, in quo si secũdum negatur, sequitur, ut id etiã quod primũ est, abnuatur hoc modo. Si hoc est, illud est. Illud autẽ non est, igitur ne hoc quidem est. In exemplis ita, Si homo est, animal est: animal aũt non est, homo igitur nõ est. Sed Tullius ita dixit. Cum id, quod annexum est, negaris, ut id quoq; cui fuerit annexũ, negandũ sit, secundũ esse modũ, quasi cõnexa propositione affirmatiuis partibus iuncta. Vniuersaliter aũt rectius diceretur, cum id quod annexũ est, idest secundũ, perimitur: perimi illud quoq; cui annexũ est, idest primum: ut si affirmatiuũ est, id quod annexum est, negatione perimatur: sin uero negatiuũ, affirmatione. Et de eo quoq; cui annexum est, idest primũ, idem est, ut si connexa propositione affirmetur, in conclusione denegetur, secundum nunc propositum Ciceronis exemplũ. Si uero negatiua sit propositionis prior pars, in conclusione cõtraria affirmatione tollatur. Tertium uero modum ait esse Cicero, cũ ea quæ cõiuncta sunt, denegantur, & his alia negatio rursus adiungitur. ut quia animal homini coniunctũ est, ita dicamus. Non & homo & non animal est: atq; ex his unum ponitur, ut quod relinquitur auferatur, hoc modo. Ponimus hominem esse dicentes, Atqui homo est. Quod ergo relinquitur, non est animal, aufertur, atq; concluditur, animal igitur est. Fit argumentatio hoc modo, Non & homo est, & nõ animal, atqui hõ est, animal igitur est. Ex his nasci dicit enthymemata ex cõtrariis conclusa, quibus plurimũ rhetores uti solent: atq; hæc enthymemata nuncupãtur, non quòd eodẽ nomine omnis inuentio nuncupari non possit. Enthymema nanq; est mentis cõceptio, quod potest omnibus inuentionibus conuenire: Sed quia hæc inuenta, quæ breuiter ex cõtrariis colliguntur, maxime acuta sunt, propter excellẽtiam speciemq; inuentionis cõmune enthymematis nomẽ proprium factum est, ut hæc a rhetoribus quasi proprio nomine enthymemata uocentur. Sicut apud græcos quoque poeta Homerus tantũ dicitur, & quisquis ex Homero aliqd profert, ita dicere cõsueuit, Hunc uersum poeta locutus est, & tunc non alius intelligitur præter Homerum. Non quod cæteri non sint poetæ, sed quod excellentia huius cõmune nomẽ uertit in propriũ. Fiunt uero hæc enthymemata hoc modo, ex contrariis uidelicet texta, hunc metuere, alterum in metu nõ ponere, uelut si de Lẽtulo, & Cethego, cæterisq; diceretur Paucos ciues interficere metuis, ne respublica intereat nihil laboras. Connexum quippe est, ut quicunq; noluit interire paucos ciues, rempub. multo magis nollit extingui. Quibus cũ interponitur negatio, fit ex repugnãtibus argumentũ. Sed hoc breuiter Tullius enunciauit: nos uero argumentũ in syllogismũ redigamus, a repugnantibus, scilicet ex quo enthymemata nasci solent, hoc modo. Sit connexum, siquis metuit ciues paucos interfici, is metuit interire rempub. Huic interponitur negatio sic. Siquis metuit ciues paucos interfici, is nõ metuit interire rempublicã: iungitur alia negatio. Nõ siquis metuit paucos ciues interfici, non metuit interire rempublicã. Quæ duæ negationes uni affirmationi pares sunt. quæ dicit. Siquis metuit hoc, metuit & illud. cuius quidẽ assumptio est, at metuit hoc. conclusio sequitur, metuit igitur & illud: quæ tantundem ualet, si negando interrogetur ita, hoc metuis, illud non metuis: Sed quia non totus (ut supra posuimus) in his argumentationibus ponitur syllogismus sed propositio, cuius assumptio & cõclusio notę sunt: iccirco enthymema dicitur, quasi breuis animi cõceptio. Et in cæteris exẽplis idem modus est. Sed hæc quidem Ciceronis similitudo non tam ex repugnantibus, quã ex cõtrariis argumentũ intelligitur cõtinere. Metuere quippe & nõ metuere cõtraria sunt: nisi hæc ipsa uerborũ prolatio a cõtrariis argumentũ ad repugnantia retrahat. nam quod dicit hũc metuere, alterũ in metu nõ ponere, tale est, ut repugnantia uideantur. Etenim metuere & non metuere contraria sunt. In metu aũt non ponere, & metuere, prolatione ipsa tã cõtraria quã repugnantia intelliguntur, licet eadem probetur esse sententia. His adiecit alia rursus exẽpla, eam quã nihil accusas, damnas. Huius enthymematis talis est integer syllogismus, nõ si nihil accusas, dãnas: sed nihil accusas, nõ damnas igitur. Venit ergo hoc argumentũ ex ea propositione connexa, quæ ex duabus cõponitur negatiuis, ita. Si nihil accusas, non damnas. posteriori uero parti detracta negatio est, & insuper tota est propositio denegata hoc modo, nõ si nihil accusas, damnas. & ex ea factũ est argumentum, quod positũ in interrogatione efficit enthymema, hoc modo, Quã nihil accusas, dãnas? Bene quã meritam esse dicis, autumas mala mereri? Huius quoq; enthymematis talis est collectio: nõ & bene meritã esse autumas, & male mereri. atqui bene meritã esse autumas, non male igitur mereri, quod enthymema ex ea ꝓpositione connexa perficitur, quæ constat ex affirmatione, & negatione, ita. Si bene meritã esse dicis, autumas non male mereri. Cuius ex posteriore parte dẽpta negatione, totaq; propositione denegata, fiet propositio, Non si bene meritã esse dicis, autumas male mereri. qđ in interrogatione deductũ facit enthymema, Bene quã meritam esse dicis, autumas male mereri? Itẽ id quod scis prodest, nihil id quod nescis obest. hoc quoque enthymema tali nectitur syllogismo: Non id quod scis prodest, & id quod nescis nõ obest. at id quod scis ꝓdest, obest igitur id quod nescis. hoc argumentum ex ea propositione compositum est, quæ duabus affirmationibus iuncta acceperit mediam negationem, & insuper denegata est. Quod interrogatum fit enthymema hoc modo: id quod scis prodest, nihil id quod nescis obest? Omnium uero superius exemplorum ista sententia est. nã quam quisquam nihil accusat, eam damnare recte non potest. Et eam quam bene meritam esse autumat, male mereri

eandem turpe est. Et si id quod scit quisque in causa proderit: oberit si est contrarium id quod nescit. Hunc uero locum communem esse oratoribus, ac philosophis dicit. Sed apud illos tertium modum, apud rhetores uero enthymema nuncupari. Reliqui inquit modi plures sunt. nam cū tres superius enumerasset modos, adiungens quatuor, plures dixit. Hi sunt in disiunctionibus constituti hoc modo, aut hoc, aut illud: hoc autem, nō igitur illud. qui est quartus modus a nobis quoq; supra positus ita, aut dies est, aut nox est: dies aūt est, nō igitur nox est. & semper quod ait Cicero, hoc, ad præcedens spectat: quod uero ait illud, ad consequens, siue in cōnexis propositionibus, siue disiunctis. Itē aut hoc aut illud; non autē hoc, illud igitur. Hic quoq; quintus modus est, uelut in his exēplis. Aut dies est, aut nox est: non autē dies, nox igitur est. Quarū conclusionū necessitatem ex eo dicit euenire, quia quæ in disiunctione sunt posita, mediū non uidentur admittere, ut esse aliud præter eorū alterū possit. atq; ideo uno sublato alterū esse, unoq; posito alterum non esse concluditur. Quod si sit mediū, quod pręter alterutrum esse possit, nec uera ꝑpositio, nec rata est conclusio. uelut in his, aut albū est, aut nigrū, id falsum est. Esse enim præter ea rubrū potest. Sed ponamus esse albū, uel auferamus, non necesse erit non esse uel nigrum, quia quod rubrum est, medium esse potest. Deinde, inquit Tullius, addunt coniunctionum negantiam in disiūctis, scilicet propositionibus hoc modo. Non & hoc, & illud. hoc autē, non igitur illud. idē est, non & nox & dies est, nox autem est, non igitur dies est. Hic igitur sextus modus esse prædictus est. Septimus aūt est ex eadē ueniens propositione hoc modo: Non & hoc & illud, non autē hoc, illud igitur. uelut si ita dicamus, non & nox, & dies est: nox non autem est, dies igitur est. Quæ propositiones nisi in disiunctis, medioq; carētibus rebus ratam conclusionem habere non poterunt. age enim ita dicamus, Nō & albū & nigrū, ponamusq; non esse albū, non consequitur ut sit nigrū, potest.n. esse quod mediū est. Huiusmodi igitur per negationē coniunctionū (ut Tullius ait) propositio, si ratas factura est conclusiones, in disiunctis rebus, medioq; carentibus accommodetur, alias non erit rata conclusio. Distat uero propositio tertii modi a propositione sexti & septimi, quod tertii modi propositio ex coniunctis nascitur. Hæc uero sexti & septimi ex disiunctis terminis existit, ut in superioribus patet exemplis. Ex his igitur, inquit, modis conclusiones innumerabiles nascuntur. Vnus.n. quilibet eorū modus infinitis conclusionibus aptari potest: ueluti primus ac secundus in omnibus quæ sibi connexa sunt, quorū nullus est numerus, siquis persequi uelit. Itemq; repugnantiū infinita est multitudo, in quibus tertius modus est utilis. Itē plura disiuncta sunt, in quibus quartus & quintus & sextus & septimus plurimum ualent. Atq; in his, inquit, omnis fere est dialectica, sed ad topicos locos tres primi modi sunt necessarii, qui antecessionē, consecutionē, & repugnātiā tenēt. Reliqui uero complendæ disputationis magis gratia quam quod ad hāc institutionē necessarii fuerint, uidentur adiecti.

Proximus est locus rerū efficientium, quæ causæ appellantur: deinde rerum effectarū ab efficientibus causis. harum exempla ut reliquorum locorum paulo ante posui, & quidem ex iure ciuili, sed hæc patent latius. Causarū enim genera duo sunt. Vnum, quod ui sua id, quod sub ea subiectum est, certe efficit, ut ignis accendit. Alterum, quod naturam efficiendi non habet, sed sine quo effici non possit, ut siquis æs causam statuæ uelit dicere, quod sine eo non possit effici. Huius generis causarum, sine quo non efficitur, alia sunt quieta, nihil agentia, stolida quodammodo, ut locus, tēpus, materia, ferramenta, & cætera generis eiusdem. Alia autem præcursionem quandam adhibent ad efficiendum, et quadā afferunt per se adiumenta, & si non necessaria, ut amori congressio causam attulerat, amor flagitio. Ex hoc genere causarum ex æternitate pendentium Fatum a Stoicis nectitur. Atque ut earum causarum sine quibus effici non potest, genera diuisi, sic etiam efficientium diuidi possunt. Sunt enim aliæ causæ, quæ plane efficiant nulla re adiuuante, aliæ, quæ adiuuari uelint, ut sapientia efficit sapientes. sola per se beatos efficiat nec ne, quæstio est.

43. Post eum locum qui in conditione est constitutus, consequens erat is qui considerabatur ex causis. post hūc is enumeratus locus est, qui in effectis causarum positus, argumenta præstabat. Quorum quidem superius M. Tullius exempla proposuit, nunc rationem latius tractat. Cum igitur Aristoteles quatuor posuerit causas, quibus unumquodque conficitur; Primā, quæ mouendi principium est; Secundā, ex qua fit aliquid, quam materiā uocat; Tertiam, rationē ac speciē, qua unumquodq; formatur; Quartam, finem propter quem quodlibet efficitur: M. Tullius principalē causarū diuisionē facit inter ea, quæ efficiant aliquid, & inter ea sine quibus effici nequeat, ut id quod efficit, ad eam causam referatur, in qua motus principium constitutum est: id uero sine quo nō fit aliquid, tū ad intellectū materiæ transferatur, uel eorum quę coniuncta materiæ efficientis adiuuant facultatē; tū ad reliquas causas ducatur, ut paulo posterius apparebit. Eius igitur causæ, quæ ui sua id, quod subiectum est, efficit, tale proponit exemplū, ut ignis accendit. Nā accensionis ipsius causa ignis est, & id efficere potest: atq; illud, quod accenditur, mouet atq; permutat. Eā uero causam, sine qua id quod faciendū est fieri nequit, ab una eius parte designat, ueluti cū dicit æs causam esse statuæ ꝙ sine eo statua non possit existere. hoc.n. ut per faciendā diuisionē clarescet, non ea ipsa est causa sine qua non efficitur, sed pars eius esse monstrabitur. Eā uero causam sine qua, id quod faciendū est, effici non potest, diuidit hoc modo. Alia.n. sunt quieta, nihil agentia sed stolida quodāmodo, ac per se, nisi agēdi extra motus accesserit, immobilia: horū exempla sunt, locus, tempus, materia, instrumentū. Omne.n. quod fit, locū necesse est habere subiectū, in quo nisi aliquid fiat, locus ipse immobilis est ad aliquid explicādū. Itēq; materia & instrumenta, nisi manu moueātur artificis, ipsa naturaliter nihil egerint. Tēpus quoque operationi subiectę est: quæ si desit, nihil, ipsum propriæ naturæ ratione, perfecerit. Atq; hæc quidē sunt, quæ nihil agētia, tamē causæ sunt, si his efficiens operatio superueniat. Alia uero quæ in motu posita præcursionē quādā ad efficiētiam ac præparationē uidentur afferre. uelut amoris, causa est congressio, quæ præcessit; & amor, flagitii. Ex his inquit causis stoica disputatio fatū connectit. Fatū.n. dicūt esse præcedentiū causarū subsequentiūq; rerū perplexionē quandā, & catenæ more continentiā, hoc modo. Ideo profectus est peregre, quoniā parentū iracūdiā ferre non poterat. iccirco parētū iracūdiā non ferebat, quia amicæ amore detinebatur. iccirco amabat, ꝙ sæpe fuerat ante congressus. Ideo congressus est, quia aliquid ut congrederetur præcessit. itaq; ordine præcedentiū consequētiūq; rerū, Fatū (ut dicit) a Stoicis nectitur. Itē diuidit eā causam, quæ ui sua efficit aliquid in eā ꝙ ad efficiēdū sibi sufficiat, eamq; ꝙ extrinsecus adminiculationis indigeat. Sufficit igitur sibi ad efficiēdū causa, ut sapientia, quæ efficere sapientes per se nullo penitus adiuta solet. Sed hæc an sola beatos efficere possit, quæritur, an ei sint extrinsecus addenda quæ iuuent, uel fortunæ bona, uel corporis. Itaq; ea causa, quæ ui sua efficit aliquid, aut talis est, ut ei nulla sint extrinsecus adiumēta quærenda, aut talis, ut ei foris aliquod adminiculū conueniat, uelut artifici instrumenta quædā, quibus id quod efficiēdū est, explicet atq; cōformet. Earū uero omniū, quæ Tullius statuit in alterutra diuisione causarū, illa quidē, quæ ui sua explicant ea quorū causæ sunt, omnia tā per se ad efficiendū ualentia, quam quæsiti extrinsecus iuuaminis indigentia, in ea Aristotelicę diuisionis causa locabuntur, quæ est principiū motus. Quanquam de sapientia tali causæ non conuenit exemplum, sed potius ad rationem formamq; contendit. Nanq; sapientia ratione quadam atq; forma efficit sapientes. Eius uero causę, quā Tullius refert, sine qua non fit aliquid, materia quidē, tempus, & locus, id est ex quo fit, uel in quo fit, quæ sunt efficienti substantia naturæ, ut uno intellectu comprehendantur, uel materia

sunt uel materiæ uice supposita. Instrumenta uero ei causæ sunt, quæ ad finem spectant, sed non ipsa finis. quia non finis instrumenta respicit, sed hæc, finem. Instrumenta nanq; propter aliquē finē parantur. Sed mirū uideri potest, cur congressionē, amoris causam non inter ea enumerauit, quæ habent efficiendi uim, sed inter eas posuerit causas, sine quibus effici non potest, cum tamen agat aliquid atq; moueat. Nam ipsa congressio aliquid uidetur efficere, similisq; est ei causæ, quæ ipsa quidē habet efficiendi uim, sed sine adminiculo non potest: ueluti cum quæritur de sapientia, an sola beatū possit efficere. Sed Merobaudes rhetor ita disseruit, earū causarū, quæ efficiēdi uim haberēt, eā esse facultatē, ut etiā si adiumētis extrinsecus indigeāt, effectus tñ earū ad id spectet, quod efficiēdū est: at in his causis, quæ sunt præcursoriæ, et si eis antecedētibus aliquid existit, non tamē id quod existere intelligitur, præcursio principaliter operatur. Sed ista quidē ueluti sub quadā occasione præcurrit: illa uero res, quæ existere dicitur aliis operātibus nascitur, uelut in congressione solitū est fieri. Fortasse.n. non propter amorē quisq; congreditur: sed precedente congressione, amor existit, quē non congressio principaliter appetebat. Itaq; quoniā præter cōgressionem amor existere non potuit: recte inter eas causas congressio locata uidetur, sine quibus non efficitur: quoniā uero non efficit ui sua, quandoquidē nec principaliter ut efficiat, spectat, sed tantum ea antecedente aliquid existit: recte inter præcursorias, ac non inter efficientes causas est collocata.

Quare cum in disputationem inciderit causa efficiens aliquid necessario, sine dubitatione licebit quod efficitur ab ea causa concludere. Cum autē talis causa erit, ut in ea non sit efficiendi necessitas, necessaria conclusio non sequitur. Atq; illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet. Hoc autē sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Non.n. si sine parentibus filij esse non possunt, propterea causa fuit in parētibus gignendi necessaria. Hoc igitur sine quo non fit, ab eo in quo certe fit, diligenter est separandum. Illud enim est, tanquam, Vtinam ne in nemore Pelio securibus Cæsæ cecidissent abiegnæ ad terram trabes: nisi enim cecidissent abiegnæ ad terram trabes, Argo illa facta non esset, nec tamen fuit in his trabibus efficiendi uis necessaria. At cum in Aiacis nauem crispisulcans igneum fulmen iniectum est, inflammatur nauis necessario.

44. Prima quidem causarum diuisio secundum Tulliū fuit in ea, quæ efficerent aliquid, & ea sine quibus effici non posset: atque illud quidem quod efficeret, in gemina item partitus est, scilicet in id quod ad efficiendum aliquid necessariam uim possideret, neque ullius indigeret extrinsecus adsumenti, & in id quod nisi aliis adiuuantibus operari atque efficere non posset. Ac primum de ea loquitur causa, quæ efficiendi uim tenet. Eius enim ea pars cui efficiendi necessitas adest, statim secum conclusionem comitem trahit. Dicta enim causa, quæ necessario aliquid efficit, effectus etiam necesse est consequatur: ueluti si Solem affuisse quis dixerit, lucem quoque affuisse monstrabit. aut cum alicui adesse sapientiam dixerimus, sapientem necesse est fateamur. At in his causis efficientibus, quæ extra positis indigent adiumentis, non eadem ratio est. neque enim ut quæque huiusmodi causa dicitur, ita necesse est effectum sequi. Non enim huiusmodi causa necessario efficit quod uult, nisi extra positis auxiliis adiuuetur. Idem est etiam in ea causa, quæ ipsa quidem efficiendi uim non habet, sed sine ea non prouenit effectus. Nam ut Tullius quoque commemorat, nullam in efficiendis rebus adhibet necessitatem, atque ideo dicta causa non statim sequitur effectus. Neque enim si congressus est, mox amauit: nec si fuit æs, statuam quoque fuisse necesse est. ex quo aliarum causarum partitio nascitur. Aliæ nanque causæ sunt necessariæ, aliæ minime. Non necessariarum aliæ sunt efficientes, aliæ sine quibus non efficitur. Necessariarū uero causarum conclusio non solet conturbare, ut enim hæc causa fuerit dicta, statim in cōclusione sequitur effectus. Non necessariarum uero, quæ sunt partim efficientes, quod nūc tacuit, sed paulo ante prædixit, non habēt subsequentē effectæ rei conclusionē. Neq; n. si liberi sine parentibus non sunt, iccirco in parentibus efficiendi causa necessaria fuit, cū uideamus in hominum esse potestate ne gignant. Ea uero causa, quæ ipsa quidē non efficit, sed sine ipsa effici non potest, huiusmodi est, quemadmodū Enniano uersu declaratur. Nisi enim cecidissent abiegnæ trabes ad terrā, Argo illa facta non esset. Ex trabibus nanq; Argo facta est, sed nulla inerat trabibus necessitas, ut ex eis fieret nauis. At uero ea causa, quæ est efficiens, & quæ in se suam continet necessitatē, talis est; quale cū in Aiacis nauim igneū crispiculans fulmen iniectū est: statim.n. accendi necesse est nauim, quia ignis accendendi necessaria causa est, & sensus quidē est huiusmodi. Ordo autē paulo confusior est. ait.n. hoc modo. Atq; illud quidē genus causarū, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet: hoc autē sine quo non efficitur, sæpe conturbat, quod cū dixisset, cūq; uel utriusq; uel alterius exēplū ponere debuisset, neutro conueniens exemplū similitudine dedit. Nanq; cū uel necessariā causam efficientē, uel eā sine qua non efficitur, proposuisset, eius causæ posuit exēplū, quæ efficiat quidē aliquid, sed non sine extra positis adiumentis, hoc modo. Non enim si sine parentibus filii esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. Parentes enim & maxime masculini sexus, efficiens causa est, sed non sine fœmina, id est non sine materia quadam, & ea causa sine qua fieri non possit, cum ipsa uim efficiendi non habeat. Itaque nec causæ necessariæ & efficientis posuit exemplum, nec eius sine qua fieri nihil possit, sed efficientis quidem, non tamen necessariæ. sed uidetur tacuisse in propositione id, cuius posuit exemplum, ita enim apertius dici potuisset. Atque illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet. Hoc autem quod non habet efficiendi uim necessariam, uel hoc sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Itaque sic intelligendum est, quasi ita sit dictum: nam de necessaria causa nullū posuit exemplum. Quod uero subiecit, utrisque causis conuenit posterius enumeratis, tam efficienti non necessariæ, quam eius sine qua nihil efficitur. Parentes nanque tam masculini sexus, quam fœminini esse dicuntur. quorum quidem masculini sexus ea causa est, quę efficiat, sed non necessaria. Fœminini uero ea, quæ non efficiat, sed sine qua effici non possit. Quæ cum ita sint, discernendę sunt causæ & peruidenda necessitas. Nec omnis causa præmittenda ut subsequatur effectus, sed ea tantum in qua est efficiendi necessitas, etiam si extrinsecus adiumenta defuerint.

Atque etiam est causarum dissimilitudo, quòd aliæ sunt ut sine ulla appetitione animi, sine uoluntate, sine opinione, suum quasi opus efficiant, uelut omne intereat quod ortum est. Aliæ autem aut uoluntate efficiunt, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut casu. Voluntate, ut tu cum hunc libellum legis. Perturbatione, ut siquis euentum horum temporum timeat. Habitu, ut qui facile & cito irascatur. Natura, ut uitium in dies crescat. Arte, ut bene pingat. Casu, ut prospere nauiget. Nihil horum sine causa, nec quicquam omnino, sed huiusmodi causæ non necessariæ.

45. Facit aliam rursus causarum diuisionem, ita, Causarum enim aliæ sunt quæ sua quadam ui, sine appetitione, sine uoluntate, sine opinione, unum atque eundem in efficiendis rebus ordinem tenent, ut est Interire omnia quæ orta sunt. Nam quia ortum est, iccirco etiam necesse est interire. nec tamen ipse ortus, ut cętera intereant, uel appetitu aliquo, uel uoluntate, uel opinione efficit: sed ita est ab æterno cerum statu, ut quicquid ortum est, quia accepit esse, aliquando etiam esse desistat. Item aliæ sunt causæ, quæ aut in uoluntate, aut in perturbatione animi, aut in habitu, aut in

natura,

natura, aut in arte, casu ue consistunt. Voluntate, ut si quærat aliquis, cur Trebatius librum legat, respondebitur, quia legendi uoluntas est. Perturbatione animi, ut siquis timore pallescat, aut urbem fugiat, bellis ciuilibus conturbatus. Habitu, ut si iccirco Trebatius facile de iuris ratione responsiderit, quoniam multo usu constantem ciuilis scientiæ habitum tenet. uel siquis iccirco irascatur facile, quia eius animus per iracundiæ habitum efferatus est. Natura, ut si quis iccirco dicatur irasci, quia naturaliter iracundus est, idq; ei in dies ultium crescat. Arte, ut si iccirco bene quisque pingat, quia eius artis peritus esse proponatur. Casu, ut quæ in nostra potestate nullomodo sunt, fiunt tamen, uelut in certo præsertim tempore, prosperitas nauigandi. Atque horum omniū nihil a causa uacuū est: nec quicquam est in rebus, quod non aliqua causa perficiat. Omnia enim quæ fiunt, habent aliqua rationem, cur facta sint. quam siquis reddere posset, causam quoque reddiderit. Id est enim causa, propter quam unumquodq; fit. Omnes uero causæ, quæ uel ex uoluntate, uel perturbatione animi intelliguntur, ad eam causam pertinēt, quæ est mouendi principiū, ut in Aristotelica diximus diuisione. Hæc enim ut aliquid efficiatur, mouendi principium sunt. at in arte, uel habitu, uel natura, illa causa est, quæ in ratione consistit. Species enim ac ratio uniuscuiusq; efficiendæ rei in arte, & habitu, & natura posita est. Casus uero exterior causa, nec inter principales annumeratur secundum Aristotelem, secundum uero M. Tullium Casus est latens effectę rei causa, quod quale sit, paulo posterius designabitur.

Omnium autem causarum in aliis inest constantia, in aliis non inest. In natura & arte constantia est, in cæteris nulla. Sed tamen earum causarum, quæ non sunt constantes, aliæ sunt perspicuæ, aliæ latent. Perspicuæ sunt, quæ appetitionem animi iudiciumque tangunt. Latent, quæ subiectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat, hoc ipsum fortunæ euentus qui obscura causa & latenter efficitur. Atq; etiam ea, quæ fiunt partim sunt ignorata, partim uoluntaria. Ignorata, quæ necessitate fiunt, uoluntaria, quæ consilio. Quæ autem fortuna: uel ignorata, uel uoluntaria. Nam iacere telum uoluntatis est: Ferire quem nolueris, fortunæ. Ex quo aries ille subiicitur in uestris actionibus. si telum manu fugit, magis quam iecit. Cadunt etiam in ignorationem atque imprudentiam perturbationes animi, quanquam sunt uoluntariæ: obiurgatione enim & admonitione deiiciuntur, tamen habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata uideantur.

46. Rursus causarum diuisionem aliam clarā ac perspicuā prodit. Causarū nanq; aliæ sunt constantes, aliæ uero inconstantes. Constantes sunt, quarum non fere uariatur effectus. Inconstantes uero, quæ huc atq; illuc facilioribus mutationibus transferuntur. Omnia igitur, quæ ex natura atque arte descendunt, constantia sunt. Natura quippe atque ars suum semper opus efficiunt, nisi subiectæ materiæ obstet incertum. Nam quod unus idemq; artifex ex eadem sæpe materia, non admodū similes statuas format, non est hæc in arte uarietas: sed tum in artificis manu, quæ integritatem artis assequi non potest: tum in ipsa materia, quæ efficientiæ atq; formæ non æqualiter cedit. Idem est in natura, seruat nanq; constantiam suam, cum hominem format ex homine. Itaq; similia in cæteris ex similibus gignit. at cum monstrosum aliquid effertur: non naturæ uitio, sed materiæ potius applicatur, ex qua id quod efficere contendebat, non ita potuit natura explicare. Sed inter constantes causas habitus quoq; debuit adiungi. nam quod ex habitu cuiusq; fit, id constans, nec mutabile esse solet. Quandoquidem iccirco habitus dicitur, quia diuturnitate habendi in naturæ similitudinem uertitur. Sed forsitan illud Tullius uidit, quòd natura atq; ars, non tam in effectibus constantes, quam in propria ratione esse intelliguntur, in tantum ut quod ars ac natura delinquit, materiæ sæpius imputetur: habitus uero ipse consuetudine quadā collectus est, qui non ratione aliquid & propria constantia, sed usu facit. Atq; iccirco forsitan habitum; qui inter cætera præter artem & naturam uidebatur esse constantior, a causis constantibus segregauit. Ea uero quæ non sunt constantia, in ea diuidit, quæ sunt perspicua, & in ea quæ latent. Perspicua sunt, quæ ab animi quolibet motu, uel appetitione, uel iudicii ratione profecta sunt. Latent uero, quæ fortunæ subiacent. Nā quia non ignorat animus, in quam partē declinet, qui tametsi boni aliquando habet iudiciū, nunquam tamen eius rei quam efficit, notionē relinquit, præter eos, qui funditus mente capiuntur, & in quibus iam nulla uolūtas est, necesse est nota esse, quæ ex uoluntate uel animi iudicio fiunt. Fortuna uero atq; casus semper ignotus est: cuius quidē natura æque incerta est, atq; ea quæ casibus ipsis fiunt. Sed M. Tullius definit esse casum, euentū causis latentibus effectū. quæ non uidetur integra definitio. Quid enim si adhuc lateret quibus causis Solis defectus Lunæ'ue contingeret? num iccirco casu ac fortuna fierent, quæ constantibus cęli motibus administrantur? An casus quidem putaretur ab his qui defectus rationē reperire non possent: per se autē consideratus, nullo quidē modo esset casus? Sed M. Tullius, non qui uideretur esse casus his, qui eius naturā minime perspexissent, sed quid omnino fortunæ euentus esset, definitionis ratione monstrabat. Euentū uero latentibus causis Cicero casum esse ita concludit. Cū omnia certis de causis fiant, quorū ratio cognoscitur, eorū euentus casu fieri non posse monstrantur, sed putantur aliqua fieri casu eorū, quorum causa nulla ratione cognoscitur. Ex quo euenit, ut fortunæ sit euentus, qui latentibus causis efficitur. Hic igitur in rebus quidē ipsis constantiā ponit, casum uero non re, sed opinione metitur. Quo fit, ut si alter effectæ rei nouerit causam, id quod accidit, fortunæ non sit euentus. Idē tamen sit alteri fortunæ euentus, si rationē alter ignoret. Quod uero omniū rerū causas esse dicit, nō determinat quales, atq; ideo nec de fortuna ipsa, quorū euentuū causa sit, monstrat. Nec me lęnæ hominū mentes arrogantiæ notent, quod uelut affectata auctoritate Tullianis sententiis pugnē: cum aduersus eas si quid uidebitur, non nostra, sed ab antiquissimis tractata compensem. Quod si nostra quoq; diceremus, oporteret tamen eos, non personarū uetustatē, sed eorū quę opponuntur considerare rationē, nec odisse potius quę aduersus magni nominis uiros dicuntur, quam contraria si possent, argumentatione reuincere. Nam si eis M. Tullius in definitione rerum nimium placet, quęnam est inuidia nos quoq; Aristotelicam rationem probare? quòd si intemperanter molestissimi esse pergunt, audiant M. Tullium secundo Tusculanarum disputationum libro adhortantem potius, atque ad certamen uocantem hoc modo. Sed tamen tantum abest, ut scribi contra nos nolimus, ut id etiam maxime optemus. Ipsa enim græciæ philosophia nunquam in honore tantum fuisset, nisi doctissimorum contentionibus, dissensionibusque creuisset. Quamobrem hortor omnes, qui facere id possunt, ut eius quoque generis laudem iam languenti græciæ eripiant, & transferant in hanc urbem: sicut reliquas omnes, quæ quidem erant expetendæ, studio atque industria sua maiores nostri transtulere. Et rursus nos, qui sequimur probabilia, nec ultra quam quod uerisimile occurrit progredi possumus, & refelli sine pertinacia & refellere sine iracundia parati sumus. Quocirca quæ malum ratio est ipsius M. Tullii uoluntatem iudiciumq; conuellere, cum eiusdem contra nos sententiis atque auctoritate nitantur? Sed si cui cōmentarios nostros inspicere uacuū fuerit: sciat hæc nos ex Aristotelis secundo phys. uolumine aduertisse, quæ tametsi altioris philosophiæ disputationes tangunt: non tamen studiis inuidendū, si rhetoricis quoq; ac dialecticis disputationibus admisceamus, quæ sunt profundiora naturæ. Neq; pigrescere ac dilassari animos dignum est, quos intentiores ac uegetos ipsa rerum ambiguitas & uariarum cognitio speculationum deberet efficere, cum præsertim ea librorum natura sit, ut ad legendum studiosos teneat, nullum cogat ignauum. Dicamus igitur quid euentus sit fortunæ,

tunæ: uel quarum rerum sors causa esse dicatur. Omnia igiur fiunt, uel immutabiliter ac semper, ut quod Sol oritur: uel sæpius, ut quod equus quadrupes nascitur: uel raro, ut si equus cum quinque uel tribus pedibus procreetur: uel æque, ut in quibus faciendarum rerum nihil interest, quo potius uoluntatem uergamus. Atq; illud quidem quod semper fit, nihil habet oppositum, quod ullo modo aliter fiat. Id uero quod sæpe contingit, habet aduersum id qđ rarius euenit: neque enim sæpius fieret ac non semper, ni si diuersum raro quidem, sed aliquando contingeret: Quod igitur ex fortuna fit, in sempiternis non est. Quis enim casu Solem dicat oriri? Ne in his quidem, quæ frequentius fiunt. Nullus enim casu equum dixerit esse quadrupedem. Nec uero in his, quæ fieri æqualiter solent. Nam quæ uoluntaria sunt, non uidentur esse fortuita. Restat igitur, ut in his fortunæ euentus sit, quæ rarius fiunt. Eorum uero, quæ fiunt, partim finem aliquem spectat, partim minime. Quis enim finis esse potest, si manum extendam, si genua complicem, atque aliquid iacens humi tollam, quod nullis usibus applicem? At uero ea, quæ aliquem finem spectant, partim uoluntatis sunt, partim naturæ. Volũtatis, ut siquis iccirco domo egrediatur, ut uideat amicum: Naturæ, ut qđ est in animalibus. Omnia, quæ ab ea fiunt, certam animalis respiciunt utilitatem, atque ad eius salutem conseruationẽque omnium membrorum momenta sunt constituta. Casum igitur ac fortuitos euentus in his esse ponimus, quæ cũ rarius fiant, in his tamen per accidens eueniunt, quæ propter aliquid fiunt. Veluti siquis egressus domo ut amicum uideret, præteriens cadente desuper lapide, ictus est. Id igitur quod euenit, in rariore causa ponendum est. Accessit uero ei uoluntati, quæ certum respiciebat finem. Ea uero fuit domo egrediendi causa, ut amicum uideret. Rursus, quoniam lapis naturaliter grauis est, grauitas uero terram petit: Casus quidem lapidis propter aliquid naturaliter factus est. Ad id enim lapidis natura tendebat ut in suum locum pondus ueniens conquiesceret. Sed huic naturali intentioni accidit id, quod rarius euenit, scilicet ut percuteret caput quo fit, ut sit secundum Aristotelem Fortuna uel Casus, causa per accidens rarius euenientium in his rebus quæ propter aliquid fiunt. Quę cum ita sint: cumque definitio Aristotelica a Tulliana plurimum discrepet, illud tamen in utrisque constat, id quod fortunæ subiectum est, incertis casibus semper esse suppositũ. nam licet in his rebus sæpe Fortuna suos experiatur actus, quæ uoluntate sunt, & ad aliquem finem referuntur: extra tamen accidit quod fortunæ est, nec ab eo fine uenit, quem sibi animus ante perspexerat. Sed cũ Cicero diuisisset causas in eas, quæ perspicuæ sunt, & in eas quæ laterent: cumq; eas, quæ perspicuæ sunt, diceret esse, quæ appetitionem animi, iudiciumq; tangerent: manifestũ est eum uel artem, uel uoluntatem, uel perturbationẽ, uel habitum in his causis ponere quæ perspicuæ sunt. Voluntas quippe atq; animi perturbatio in appetitione ponitur. Sæpe enim ex perturbatione aliquid appetimus, artem uero, uel habitum in iudicio. arte namq; iudicamus, habitus uero ad utrunq; pertinet. nam & uoluntates consuetudo ministrat, & multo usu peritiaq; fit quædam constantia iudicandi. Casum in non perspicuis posuit, De natura incertum est, utrum inter perspicuas, an inter latentes causas ipsam collocet. nam si inter latentes: ipsam naturam casum uideretur putare. Cuius opinionis nulla ratio est. Quod si inter perspicuas: quænã appetitio animi, uel iudicium in natura est? Neque enim appetendo aliquid uel iudicando facit natura, nisi forte quoniã ex ipsa sæpe habilitas quædam mentis & corporis existit. Quæ habilitas ad unamquanq; rem adiuuat uolũtatem. id enim maxime uolumus, ad quod habiles sumus. Sed natura inter perspicuas causas ponitur, quæ iudicio quoque coniuncta est. ut si naturaliter sano quisq; iudicio cõpositus est. appetitioni etiam, ut si naturaliter aliquid animus petat. His adiungit aliam causarum diuisionem. Ait enim alias causas esse uoluntarias, alias ignoratas: Voluntarias eas, quæcunque ex iudicio ueniunt animi. Ignoratas, in quibus necessitas domina est, idest in quibus, aut omnino non uolumus, aut ne si uelimus quidem aliter facere possumus, ut in natura atque casu. Necessitate enim quadam naturæ grauia deorsum referuntur. necessitate item factum dicimus ut aliquis ignorans iacto trãs parietẽ lapide prætereuntẽ hominem peremerit. Eaque necessitas talis est, non quod aliter fieri nõ potuisset, nisi ut lapide iacto percuteret: sed quia uoluntas defuit, & non iccirco, quia uoluit, fecit. Prior uero necessitas tam talis est, in qua nulla uoluntas est, uel ea quæ est ne id quod cupit efficiat, ualidiore necessitate constringitur. nam cum lapis deorsum propria grauitate deponitur: nulla uoluntas est, sed tantum naturæ necessitas. at si homo deorsum cadat, est quidem non cadendi uoluntas, sed ferri quo non uult, ualidior naturæ causa compellit. Voluntatem uero a fortuitis euentibus uno eodemq; aptissimo secreuit exemplo, ueluti si telum manu iaciat, nolensq; feriat prætereuntem. nam iecisse ex uoluntatis principio nascitur. Iccirco enim iecit, quia uoluit. Ignorauit uero quod percuteret. neque enim iecisset, si se percussurum præuidere potuisset. Neque iecit, quia uoluit percutere. Si autem non ignorasset, non percutere potuisset. Vnde etiam machinamentum quoddam atque defensio in iurisperitorum responsionibus inuenitur, hoc modo: Si telum manu fugit, magis quam iecit. nam si quis cædis accusetur, optima solet esse defensio: si alia non suppetit, fugisse manu telum, magis quam uoluerit iecisse, ut non uoluntati, quæ cõdemnatur in culpis, sed ignorantiæ factum tribuatur. De perturbationibus autem animorum paulo confusius iudiciũ est. Dubitari enim potest utrum ex uoluntate, an necessitate, an ex ignoratione uenerit, quod perturbatione peccatur: uidentur enim uoluntaria esse peccata. quoniam qui perturbatus est, appetit aliquid, aut fugit: sed in hoc perturbatio eius apparet quod non fugienda uitat, & non appetenda nimis exoptat. Porro autem, quoniam in perturbationibus sunt confusa iudicia: (neq; enim aliter id, qud fugiendum est, sæpe appetunt perturbati, nisi obcæcato, obscuratoque iudicio. quod uero fit animi confusione, sæpe tale est, ut nollet admisisse qui fecit) euenit, ut nõ inter uolũtarias, sed inter ignoratas uel necessarias causas animorum perturbatio sit. Intantum uero qui perturbatus est, a uera discretione discedit, ut in eam possit recta bene consulentium admonitione reduci. Quo fit ut animorum perturbatio iure a causis uoluntariis segregetur: & aut in ignoratione, aut in necessitate ponatur. nam quod ait, Tamen habent tantos motus ut ea, quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata uideantur, ita intelligendum est, Quoniam omnis animi passio iudicium conturbat, confundit uero rectam discretionem si acrior fuerit, quam ut rationis retinaculis tẽperetur, & fit quædam ex perturbationibus, ueluti uiolenta necessitas: ut dubium sit, utrum is qui aliquid perturbatus animo facit, ignorans faciat, ueluti cum casu ignorans delinquit, cum futurum non prouidet casum, an sciens faciat, uel necessitate ducatur. Quod igitur dixit, aut necessaria esse, aut ignorata, & diuisit a necessariis ignorata, non pugnat contra id quod superius dixit, ea quæ ignorata sunt, esse necessaria. nam id quod est ignoratum, ita quodammodo diuidit: Ignoratorũ alia quadam necessitate fiunt, dum aut nulla uoluntas est, aut ea quæ est, necessitati nequit obsistere; Alia casu, cum in his faciendis, quæ ignorantur, nulla uoluntas est. Quod igitur dixit, perturbationes animi aut in necessariis causis poni, aut in ignoratis, id sine dubio sensisse intelligitur, perturbationes animi aut in his esse ignoratis, in quibus ea necessitas est, ut uoluntas obsistere non possit: aut in his, in quibus nulla uoluntas est, sed fit delictũ cæcitate iudicii. uelut in his qui immoderatius amoris cupiditati deseruiunt, aut.n. cõfuso iudicio ab honestate discedunt, & dũ, quasi bonũ appetunt, in malum decidunt ignorantes; atq; ita in casu quodã atq; errore ponitur amor immodicus: aut nouit quidẽ quod appetit esse uitandum, sed maioris actu cupiditatis impellitur, atq; ita interea necessaria ponitur, quæ aut non hñt uoluntatẽ, aut eam ita infirmam ac debilẽ, ut nullo modo ualidioribus passionibus obniatur.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER SEXTVS.

Ore quosdam Patrici Rhetorum peritissime, non dubitauerim, qui hunc in Topicis altiorem ex philosophia tractatum uaria obtrectatione reprehendant: quia inter logicam disputationē physicam interposuit. Hi uero sunt, uel quibus hoc totum philosophari displiceat, uel qui in argumentorum locis naturales admisceri causas oportuisse non existiment. Sed cōtra priores quidē, & a M. Tullio, & ab ipsa quodam modo humana ratione, quæ in motu posita aliquid semper inquirit, atque amore scientiæ neq; decipi patitur, neque ullo modo a ueritatis ratione traduci, sæpe multumq; responsum est. His uero qui sequestrādas ab oratoria facultate philosophiæ disciplinas putant, respondendum breuiter existimo. Ratione quidem reperiri aliquid potest, sed id melius atque facilius artifex faciet, si in opere construendo artis facultatem atque elegantiam cōparet. In argumentis quoq; idem esse manifestum est, ut nanque naturalis ingenii argumēta promuntur. Sed ars facultatem imitata naturæ, uiam quandam rationēq; reperit, qua id effici facilius ac melius possit. In qua re illorum necesse est reprehendatur error, qui Rhetoricam facultatem naturalem esse dixerunt: quoniam quilibet totius artis alienus, & intēdere in alterum crimen, & sese purgare solet, & argumento aliquid probare cōtendit. Reprehendendi ēt sunt qui eandē facultatem in sola arte positam esse dixerunt. Oportuit enim eos animaduertere, omnem quidem artem sui materiā effectus ex natura suscipere, sed in ea tamen ratione propriam facultatem elegantiamq; experiri. Hæc itaque, quæ artium ratio perficit, ab imperitis etiam fieri, utcūq; contigerit, possunt. Bene autē ac facile nemo efficit, nisi artis ratione fuerit instructus. Cum igitur totius operis hæc sit intentio, ut argumenta, quæ confusa & ueluti clausa natura suppeditat, artificialiter uestigentur, quid sit per quod efficere id quod promittit ars ualeat, sub exempli notatione demonstrat: ut enim facilius argumenta reperiantur, illa res efficiet, si demonstrentur loci in quibus argumenta sunt collocata. Etenim ut siquis aliquid quærat, facilius id inuestigare possit atque inuenire, si locus ei monstretur, ubi sit positum id quod inquirit: ita etiam cum quis argumentum inuenire conatur, si ei locus ubi argumentum sit positum, declaretur, facilius argumentum quod quærit, ualebit inuenire. Ita .n. Aristoteles, & ita Tullius appellat eas sedes, in quibus argumenta sunt collocata, idest locos, qui ab Aristotele Topica uocati sunt. Sed quoniam de sedibus Argumentorum loquimur, hæ cuiusmodi sint, paulo altius expediamus. Locus enim non uno modo intelligitur. Ac relinquamus quidem eos locos, quos Victorinus frustra, atque inconueniēter interserit, uelut eos, qui corpora concludunt. Ac simpliciter intelligamus eos locos argumentorum esse, qui inter se continent argumenta. in quibus exponendis posterius quid sit quod dicimus, clarius apparebit. Nunc communiter de tota locorum ratione, deq; argumentatione, ac de quæstionibus & propositionibus, earumq; terminis uidetur esse tractandū. Ac primum quoniam locus qui tractatur in Topicis, non cuiuslibet rei, sed tantum locus est argumenti: Exposito prius argumenti intellectu, deinceps de loci ratione tractabimus. Definit igitur Tullius argumentum hoc modo: Argumentum est ratio, quæ rei dubiæ faciat fidem. Sumpsit igitur rationem ut genus. Omnes enim iniuriosi sunt, qui orationis uirtutem a sapientiæ ratione seiungunt, aliamq; esse dicendi artem uelint, aliam intelligendi. nam si nihil oratione aliud agimus, nisi quod interius cogitata uulgamus: quæ malum ratio est, orationis elegantiā a sententiarum grauitate seponere? quæ porro sententiarum grauitas esse potest, sine earum rerum, de quibus dicendum est, comprehensione? Quæ uero alia disciplina naturam, proprietatemq; rerum omniū docet, uel quæ omnino eorū, quæ intelligi possunt, scientiam profitetur? nisi hæc tantū, ex qua nos pauca præsumpsimus, philosophia? quæ longe aliter de his ipsis in proprio sapientium tractatu disputare solet, neque ita cursim, ut nos. quæ si, ut in illorum libris solet, prolixius differenda sumpsissem, quis ferret insolentiū hominum temeritatē, prouectus suos culpare uolentiū, quibus prouectibus proficerent, si studiosi potius quā queruli esse mallent. Sed his contentionibus neq; antiqua caruit ætas, nec nos ita delicati sumus, ut quibus patientia doctissimorū hominum sæpius obstitit, ferre nolimus, dū & pluribus prodesse possimus, & sapientium iudicia consequamur; ad quē finem hic noster labor, & totius operis summa contendit. Sed hæc hactenus, nūc susceptæ expositionis ordinē persequamur.

Toto igitur loco causarum explicato, ex earum differentia in magnis quidem causis uel oratorum uel philosophorum magna argumentorū suppetit copia: in uestris autem, si non uberior, at fortasse subtilior. Priuata enim iudicia maximarum quidem rerum, in iurisconsultorum mihi uidentur esse prouidentia. nam & adsunt multum, & adhibentur in consilia, & patronis diligentibus ad eorum prudentiam confugientibus hastas ministrant. In omnibus igitur iudiciis, in quibus ex fide bona est additū, plurimus causarum usus est: ubi etiam ut inter bonos bene agi oportet; in primisq; in arbitrio rei uxoriæ, in quo est quid melius, æquius parati esse debent. Illi dolum malum, illi fidem bonam, illi æquum bonum, illi quid sociū socio, quid eum qui negocia aliena curasset, ei cuius ea negocia fuissent, quid eum qui mandasset, eumue cui mandatum esset, alterū alteri præstare oporteret, quid uirum uxori, quid uxorem uiro tradiderunt. Licebit igitur diligenter, cognitis argumentorum locis, non modo oratoribus & philosophis, sed iuris etiam peritis copiose de consultationibus suis disputare.

47. Diuiso causarum loco, atq; ordine suis partibus distributo, de loci eiusdem facultate, quibusq; uberius, quibusq; angustius accōmodetur, ut sæpe Ciceroni mos est, differit. Primum enim, inquit, oratoribus ac philosophis, quorum in disputationibus larga materiā est, multa ex causarum loco argumentorum suppetit copia. Communis quippe oratoribus ac philosophis hic locus esse prospicitur, qui est a causis. His naturas rerū quod est philosophiæ propriū; illis qđ oratoriæ facultatis est, facta probantibus. nam & cum res quælibet quæritur, eius causæ a philosophis uestigari solent. Quibus præmissis, ut superius dictum est, constatur statim quod concludendū est, & oratores ad suspicionem mouendam detergendamue factorū causas requirunt. Hoc quippe stabile in hominū mentibus manet, quod neq; factum, neq; res ulla præter illā omnium principē naturam, sine propriis causis possit existere. Quo fit ut uberrimus causarum usus sit in rhetorū orationibus, philosophorumq; tractatu. Sed ut hūc libellū M. Tullius scribens pleraq; omnia Trebatio dedisse uideatur, hūc locum iuris quoq; consultis attributum esse demōstrat dicens: Et si non tam uberes opportunitates habeat hic locus in iurisperitorum responsionibus: subtilius certe atq; acutius pro ipsius artis natura tractari potest, scilicet ubertatem quæ deerat, subtilitate quæ poterat inesse cōpensans. Habent enim etiam ipsi proprium campum, in quo eorum uirtus possit enitere. Est enim iurisconsultorum prudentiæ priuatarum quæstio causarum, maximeq; in illis negotiis hic causarum locus examinabitur, in quibus bonæ fidei iudicia nectuntur. In his enim qui fuerit animus contrahentium quæri solet, qui deprehendi uix poterit, nisi præcedentibus causis intelligatur. In his igitur iudiciis, in quibus additur, ut ex bona fide iudicent, idest ubi ita iudices dantur, ut non strictas inter litigantes stipulationes, sed bo-

nam

nam fidem quærant; plurimus causarum usus est, in quibus additur. Vt inter bonos bene agi oportet. cõsiderantur mores, inquiruntur consilia, statuitur quibus quidq; de causis, administratũ sit. In primisq; in iudicio uxoriæ rei, uberrimus causarum tractatus est. Est autem iudicium uxoriæ rei, quoties post diuortiũ de dote contentio est. Dos enim licet matrimonio constante in bonis uiri sit: est tamen in uxoris iure, & post diuortium uelut res uxoria peti potest. Quæ quidem dos interdum his conditionibus dari solebat: ut si inter uirũ uxoremq; diuortium contigisset, quod melius æquius esset, apud uirum remaneret, reliquum dotis restitueretur uxori, idest ut quod ex dote iudicatũ fuisset melius æquius esse, ut apud uirum maneret, id uir sibi retineret, quod uero non esset melius æquius apud uirum manere, id uxor post diuortiũ reciperet. In quo iudicio non tantum boni natura spectari solet, uerumetiam comparatio bonorum fit, ut non tam quod æquum, sed melius æquiusq; est, id sequẽdum sit. Quæ omnia ex præcedentibus causis inuestigari solent. Nã si uiri culpa diuortium factum est, æquius melius est nihil apud uirũ manere. Si mulieris est culpa, æquius melius est sextans retineri. In hisq; omnibus peritissimi iurisconsulti esse debent: quo fit, ut Trebatiũ quoq; hortetur ad studium. Multa enim esse dicit, quæ eorum operam expectant: illi enim inquit dolum malum, illi bonam fidem, illi æquum & bonum: illi etiam quid socius socio præstare debeat, quid is qui alienum in se gerendum sponte negotiũ suscepisset, ei cuius id negotium fuerat. Quid is qui mandauerit ei cui mandauerit suorum negotiorum actiones. quid uir uxori, quid uxor uiro tradiderit. Quæ omnia ad posteriora causæ sunt, atque exinde iudicia sumũtur: idcirco enim uerbi gratia, quodlibet illud iudex pronunciare debet in uxoris ac uiri causa, quia uirum hoc præstare oportet uxori, idcirco etiam mandato rei cui mandauerit, obligatus esse iudicãdus est, quia inter mandatorem susceptorẽq; negotii illud est obseruandũ. omnia quoq; quæ quisq; alteri præstare debet, ea in tractandis iudicandisq; negotiis causæ sunt. quocirca recte conclusit diligẽter cognitis argumẽtorũ locis, & oratoribus, & philosophis, & iurisconsultis, argumentorũ copiã nõ defuturã.

Coniunctus huic causarum loco ille locus est, qui efficitur ex causis. ut enim causa, effectum indicat, sic quod effectum est, quæ fuerit causa, demonstrat. Hic locus suppeditare solet oratoribus & poetis, sæpe etiam philosophis, sed his, qui ornate, & copiose loqui possunt, mirabilem copiam dicendi, cum denunciant quid ex quaquẽ re sit futurum. Causarum enim cognitio cognitionem euentorum facit.

48. Omnia, quæ ad se referuntur, recte dicuntur esse coniunctio: ipsa enim relatio rerum efficit coniunctionem. q; si causa alicuius causa est, non alterius, nisi sui effectus est causa: itemq; si est aliquis effectus, ex causarum principiis uenit. iure igitur ab affectis locus, causarũ loco debet esse coniũctus. Quoniã uero semper quæ ad se referuntur æquantur, necesse est, quæ ubertas sit causarum, eadem quoq; sit effectorũ. Quoniam enim causa præter effectum esse non põt, cum sit causa semper effectuũ, necesse est, ut ex euẽtibus quoque atq; effectibus, plurima suppetant argumenta. siquidẽ ex causis eorũ plurima contrahuntur: nam sicut cuiuslibet effectus potest causa tractari, sic ex qualibet causa potest, qui sit euentus ostendi, recteque ait, Causarum cognitio euentorum cognitionem facit: ut enim in prædicamentis ostenditur, scire relatiuum aliquod non potest præter reliqui scientiam relatiui.

Reliquus est comparationis locus, cuius genus & exemplum supra positum est, ut cæterorum, nunc explicanda tractatio est. Comparantur igitur ea omnia, quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur. in quibus spectantur hæc, numerus, species, uis, quædam etiam ad res aliquas affectio. Numero sic comparabuntur, ut plura bona paucioribus bonis anteponantur: pauciora mala, malis pluribus. Diuturniora bona breuioribus, longe & lata peruagata angustis: ex quibus plura bona propagentur, quæq; plures imitentur & faciant. Specie autem comparantur, ut anteponantur, quæ propter se expetenda sunt, his quæ propter aliud, & ut innata atque insita assumptis, & aduentitijs, integra contaminatis, iucunda minus iucundis, honesta ipsis etiam utilibus, procliuia laboriosis, necessaria non necessarijs, sua alienis, rara uulgaribus, desiderabilia his quibus facile carere possis, perfecta inchoatis, tota partibus: ratione utentia rationis expertibus, uoluntaria necessarijs, animata inanimatis, naturalia non naturalibus, artificiosa non artificiosis. Vis autẽ in comparatione sic cernitur. Efficiens causa grauior quam non efficiens. Quæ seipsis contenta sunt, meliora, quam quæ egent alijs. Quæ in nostra quam quæ in aliorum potestate sunt. Stabilia incertis. Quæ eripi non possunt his quæ possunt. Affectio autem ad res aliquas est huiusmodi. Principum commoda maiora, quam reliquorum. Itemq; quæ iucundiora, quæ pluribus probata, quæ ab optimo quoque laudata. Atque ut hæc in comparatione meliora sunt, sic deteriora quæ his sunt contraria. Parium autem comparatio nec elationẽ habet, nec submissionem: est enim æqualis. Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparentur. Quæ ita fere concluduntur. Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse hi, qui consulunt & hi qui defendunt: at quod primum est: quod sequitur igitur.

49. Omnis cõparatio duplex est: aut enim æqualia sibimet cõparantur, aut inæqualia: sed in his quæ sunt æqualia, semper eadẽ esse notatur æqualitas. Inæqualia autẽ in gemina ueluti membra diuiduntur. minoris scilicet atq; maioris. Nã quod minus est, non per se minus est, sed comparatione maioris. Itẽque quod maius est, minoris comparatione dicitur maius. Quæ cum ita sint, diuidit, atq; ante oculos ponit omnium comparationũ modos, & quod raro in superioribus locis fecit, ipsas maximas propositiones ponit in cõparationibus cõstitutas, ut si quando loco sit nobis cõparationis utẽdũ, habeamus quoddã, uelut inuentionis exemplar, ad quod quærentẽ animũ possimus aduertere. Omnis igitur comparatio, aut in numero constat, aut in specie, aut in ui, aut in aliqua locata extrinsecus affectione. Nã quodcunq; cõferre cõtẽdimus, aut numero cõparamus, & secundũ id aliud maius, aliud minus esse decernimus. Aut speciẽ ipsã intuentes, eãq; alii cõparantes de excellentia iudiciũ damus. Aut illud cõsideramus, quid res quæq; possit efficere, & quantũ eius progredi possit natura. Aut ex aliorũ quodãmodo continentia, & ex circũstantiũ affectione rẽ quã alii cõferimus intuemur. Numero igitur quæ cõparantur, si ex eodẽ sint genere, plura paucioribus anteponũtur, uelut si bona omnia sint æqualia, iure quisquã plura bona paucioribus anteponit. Et est hæc maxima propositio, Plura bona paucioribus anteponũtur. & in cæteris quoq; eadẽ ratio perspicitur maximarũ propositionũ. At si omnia in cõtrario sint genere, pluralitati paucitas præferẽda est, ut pauca mala pluribus malis, mala uero ipsa bonis nullo modo conferuntur. Quæ enim ullo modo cõpensantur, in eodẽ esse genere debent, nõ in cõtrario. Nã cũ aduersum se contraria e regione locata sunt, conferri cõparariq; nõ possunt, quod sibi intelliguntur esse inimica. Est etiã secundũ numerũ comparatio in temporis quoque ratione. Nã cum tempus certis quibusdã spatiis diuidatur, uelut horæ, diei, mensis, atque anni. Ex æqualibus bonis ea magis eligenda sunt quæ diuturnius perseuerant, quod in numero positum esse nullus ignorat. Ipsa enim diuturnitas plurimos esse uel dies, uel menses, uel annos fatetur, quibus duret id quod eligitur. Longe ẽt peruagata bona, angustis, & in unũ minimũ locũ coarctatis numeri cõparatione pcedũt. Nã q lõge lateq; peruagata sunt, ea in plurimas gentes regionesq;

diffusa sunt: pluralitas uero cuiuslibet rei numerũ spectat. Iã uero ex quo plura propagantur bona, quis non iudicet esse meliora his quorũ est inops bonorũ contractiorque fœcunditas? Quis etiam bonũ quod plures imitentur ut faciant, cęteris quæ ita non sint, excellere non arbitretur? quæ in numero constare quis nesciat, quando in numero pluralitas constat? Specie uero cõparantur, quæ per se ipsa considerata, suæ quodammodo pulchritudinis merito cæteris anteferuntur. Meliora enim sunt quæ propter se, quam quæ propter aliud expetũtur. ueluti salus quæ propter se expetitur, medicina quæ ꝓpter salutẽ. Quocirca melior est salus, quã medicina. atq; hæc non ad aliquem numerum, nec postremo ad aliquã quantitatẽ, sed ad ipsam speciẽ salutis ac medicinæ considerationem referentes iudicium promimus. Illa quoque quæ innata atque insita sunt, assumptis & aduentitiis meliora iudicantur. Vnde innata moribus grauitas, longe amplius excellit ea, quæ per imitationem affectatur. Integra etiam potius quam cõtaminata melioris rei iudicium ferunt. Nã quæ integra sunt, suam speciem seruant: quæ contaminata sunt, atq; ex aliqua parte uitiata, siqua etiam inerat, speciei pulchritudinem perdiderunt. Iucunda minus iucundis meliora, cõmunis omnium animaliũ natura diiudicat. Honesta utilibus sapientes anteponunt. procliuia laboriosis anteferri illa res monstrat, quòd nemo ad eundem finem per laboriosam atq; asperam uiam tendere cupiat, ad quem possit procliui, facilique itinere peruenire. Labor quippe omnis iniucũdus est, iucunda est facilitas. Necessaria etiam non necessariis partim præferri, partim etiã postponi debent. Quod Marcus Tullius tacuit. Necessaria quippe præferuntur his non necessariis, quæ nõ boni ratione, sed uoluptatis appetitione sunt cõstituta, ueluti luxu regio parata conuiuia nullus sapiens iudicet esse meliora his, quæ naturæ expleant indigentiã. Quædam uero sunt quæ ipsa specie boni, cũ non necessaria sint, meliora sunt necessariis. Nam uiuere necessarium est, & sine eo subsistere animal nequit: philosophari uero non est necessarium: melius tamen longeq; excellentius est philosophum uiuere, quam tantum uiuere. Illud n. raro paucisq; etiã utentibus ratione concessum. Illud pecudibus commune nobiscũ. Sua quoq; alienis iure meliora esse dicuntur, ueluti hominibus ratio potius quam uoluptatis appetitio: illud enim propriũ est hominis, illud alienũ. Rara quoque uulgaribus meliora sunt. atq; hic locus approbat id quod superius dictũ est, philosophantẽ uitam ipsa uita esse meliorem. Nam quæ rara sunt, facile id quod uulgare est antecedunt. Desiderabilia etiam his, quibus facile carere possis, illa res approbat esse meliora, quòd maxime desiderantur, & sine his anxia uita est, ueluti siquis capillis uisum cõferat. Aegrius enim toleramus carere uisu quã capillis. ita ex hoc meliorẽ esse uisũ capillis iudicamus. quòd his facile, illo, æquo animo carere nõ possumus. Perfecta etiam imperfectis naturaliter excellunt: illa enim suam formã adepta sunt, illa minime. Tota etiam partibus eodem modo excellentiora esse arbitramur. Nam quod totum est, habet naturæ propriam formam. Quod uero pars est, & ad totius nititur perfectionẽ, nondum suæ pulchritudinis speciem cepit, nisi ad totius integritatem referatur. Iam uero ratione utẽtia rationis expertibus nullus dubitat esse meliora. Voluntaria quoq; necessariis iure anteponũtur. Nanque uoluntaria libera sunt: quæ necessaria, quodam nos uelut dominio necessitatis astringunt. atque ideo meliora esse uoluntaria necessariis existimamus: quanquam in hoc etiam illud intelligi possit, quod a nobis superius dictũ est: non necessaria sæpe necessariis anteponi, quandoquidẽ ea quæ uoluntaria sunt, non fuerint necessaria, uoluntaria uero meliora sunt necessariis. Non necessaria igitur sæpe necessariis excellunt. Animata quoq; inanimatis; ipsius animæ uegetatione considerata, anteponenda esse ratio persuadet. Naturalia etiam non naturalibus, & artificiosa inartificiosis. Optimusque hic gradus est, ut naturam arti, artem præferas inertiæ: ars quippe imitatur naturam. Quo fit ut id, qđ in se retinet pulchri ex natura ueniat, cuius imitari speciem cupit: longe uero postrema sunt, quæ cum artificio carent, non a specie solum naturæ, uerum etiam ab imitatione discedunt.

atque hæc quidẽ de specie in comparationibus considerantur. Vis autẽ in eo cõsistit, in quo cõsideratur quid unaquæq; res possit efficere. nam quod quæque res potest, ea uis eius rectissime dicitur. Efficiens igitur causa grauiorẽ uim habet, quã ea quæ nihil efficit, uelut artifex melior quam materia: illa quippe stolida est atq; immota, nec aliquid efficiens, nisi formam ab artifice, idest ab efficiente causa susceperit. Item quæ se ipsis contenta sunt, meliora esse his uidentur, quæ egent aliis. ueluti omnium Deus optimus est, quia nullo indiget, & ipso cuncta sunt indiga. Item quæ in nostra sunt potestate, magis eligenda sunt, quã quę in aliena manu posita facile labuntur, quo fit, ut sit uirtus melior quam diuitiæ. Nã uirtus est in nostra potestate, diuitiarũ fortuna domina est. Iã uero stabilia incertis, quæ eripi nõ possunt, his quæ possunt, si tamen bona sunt, quis nõ intelligat esse meliora? quorum tamen locorum pars contraria cõtrariũ tenet, inspectis quippe his quæ meliora sunt, si horum aduersa uideamus deteriora sunt. Restat in affectione posita cõparatio, quæ ita tractatur, ut non per semetipsam res quæ alii confertur, sed ex alterius cuiuslibet consideratione pensetur, uelut in tribus quibusdã rebus si duæ ad se inuicẽ comparẽtur, eo quòd ad tertiam plus minus ue iungantur. Sunt enim duo quædã humanis rebus accommodata, quarũ una principibus atq; etiã ipsi reipublicæ accommodatior. Hic igitur iudicabimus eã rem esse meliorem, quæ melioribus prodest. i. aut reipublicę uel principibus, nõ cõsiderãtes ut se se res habeat, sed quam ũ reipublicæ uel principibus adiuncta sit. Hęc igitur res ex affectione est cõparata, meliusque iudicatur id quod principibus commodum est, quam id quod aliquibus priuatis, quoniam principes reliquorum etiã continent statum. Eodẽ modo sunt quæ sequuntur, ut quæ iucũdiora sunt pluribus, quæ clariora inter multos, quæ a pluribus comprobata sunt, meliora ducantur. Nam etiam si minus ipsa huius naturæ sint, affectione tamen ut dictũ est, eorum quibus uel iucundiora, uel inter quos clariora sunt, aut a quibus probantur, meliora existimanda sunt. Sed quanquam id quod a pluribus bonum ducitur, superius in ea comparationis parte posuerit, in qua fiebat secundũ numerum comparatio: nihil tamen impedit eundem locum secundum aliam atque aliam cõsiderationẽ diuersis generibus subdi. uelut ala auis cum substantia sit, eadem tamen ad aliquid esse intelligitur, si ad alatum consideretur. Illa quoq; ex affectione uidentur esse meliora, quæ ab eo laudata sunt, cõtra quẽ dialectica oratione, uel rhetorica facultate disseritur. Nã ut reuincere aduersarium possis, sat est si eum tibi consensisse monstraueris: atque id aliquando uelut optimum prædicasse, quod tu melius re proposita mõstrare contendas. Dictis igitur omnibus meliorum locis, his oppositi quæ deteriora sunt continebunt. Parium uero nulla discretio est. Neque enim quod par est, aut intentionem sumere, aut remissionem potest. Quibus autem modis inter se maiora minoraq; penduntur, iisdem inter se paria conferuntur. Nam quæ uel numero, uel specie, uel ui, uel affectione fuerint, ęque paria esse dicuntur. Commune autẽ cunctorũ exemplũ est quod Cicero in qualitate constituit, quę qualitas in cunctis partibus æqua est, sed uel numero, uel specie, uel ui, uel affectione paria sunt. Nam in eorum comparatione quæ maiora uel minora sunt, una quædã qualitas est, sed horum accessione uariantur. Nam quibus in eadẽ qualitate maior numerus, pulchrior species, efficacior uis, ad pretiosiora coniunctior affectio, ea meliora esse existimabuntur. Quæ si æqua fuerint, in eadem qualitate paria sunt. Exemplum uero quod proposuit, ad blandiendum Trebatii animum ualet, cum propriam, idest oratoriam facultatatem, cum iurisperitorum laude coniungit, hoc modo: Si consilio iuuare ciues, quod iurisperitorum est, & auxilio, quod oratorum est, æqua in laude ponendum est: pari gloria debent esse hi qui consulunt, idest periti iuris, & hi qui defendunt, idest oratores. Atqui primum est. i. consilio iuuare ciues, & auxilio, æqua in laude ponendum est. Quod sequitur igitur, idest infertur. Ea uero conclusio est, per quam dicimus. Hi igitur qui consulunt, & hi qui defendunt, pari gloria esse debent. Hoc autem breuiter dialecticorum more pro-

te protulit,qui sic enunciant,Si dies est , lucet . At quod primū est,id aūt tantundem est,ac si dicatur: Atqui dies est . In propositione.n.quæ est,Si dies est,lux est,prior est ꝓpositio, dies est. Cōcludunt qd' sequitur.i.igitur esse lucē . Id.n. in prima parte propositionis,quæ erat,Si dies est , sequebatur . Igitur hic quoq; Cicero sic protulit.At quod primū est,idēst cōsilio & auxilio iuuare ciues æqua in laude esse ponendū. id enim erat primum in ea propositione quæ dicebat,Si cōsilio & auxilio ciues iuuare, æqua in laude poneretur : pari gloria esse oratores iurisq; consultos.Quod sequitur igitur, .i.pari gloria debent esse qui consulunt ac defendunt. id.n. erat cōsequēs in ea ꝓpositione q̄ statuebat,Si cōsilio & auxilio ciues iuuare par esset,pares esse qui cōsulūt ac defēdūt.

Perfecta est omnis argumentorum inueniendorum præceptio.ut cum profectus sis a definitione,a partitione,a notatione,a coniugatis,a genere,a forma, a similitudine, a differentia,a contrariis,ab adiunctis,a consequentibus, ab antecedentibus,a repugnātibus,a causis,ab effectis,a comparatione maiorum,minorum,parium,nulla præterea sedes argumenti quærenda sit .

50. Tametsi ex his,quæ dicta sunt,intelligatur nullū argumenti locum esse præteritum , breuiter tamen Ciceronis conclusionē,qua se nihil omisisse cōmemorat , ad ampliorē doctrinæ fidē,approbandam reor . In his.n. nihil omnino prætermittitur,quæ certa ratione tractantur. Nulla uero certior est ratio diuisione : quod enim quisq; partitur a cōmunibus in particularia deducens,cū rectum iter insistat, labi atq; in errorem deduci nō potest. Locorū igitur omnium prima diuisio fuit in ea,quæ in ipsis hærerēt,& ea quæ assumerentur extrinsecus . Cuius diuisionis nihil mediū reperiri potest . aut.n. in ipso est aliquid,de quo quæritur : aut extrinsecus necesse est assumatur. Videamus igitur nunc quēadmodum disputatio per nihil omittentē diuisionem feratur . Eorum igitur locorū,qui in ipsis sunt de quibus agitur , nunc ex toto,nunc ex partibus,nunc ex uocabulo , nunc ex affectis sumitur argumentum.In his igitur quoniam nihil relictum sit, perspicue apparet . In eo enim quod coniunctum est,duplex discretio est : Vna ex eo ipso quod formatū est, atq; cōpositum,quod totū est,in quo etiam definitiones adhibentur: Alia in eius partibus inspicientibus, ex quibus cōpositi forma coniuncta est,sed qm̄ natura hominū id quod intelligit, uoce sæpius prodit : necesse est ut nomen quoq; quod ad intellectus declarationē adhibetur,ostendat aliquam rei,quā significat proprietatē. Intellectus quippe qualitatē rei,quam intelligit significat . Quocirca nomen quoq; Intellectus qualitatē designat. Iure igitur dictū est proprietatem quandam rei uocabulo significari,atq; ita ex eo trahi argumentum potest,quod uocatur a nota . Horū uero locorū alias partitiones dedit,quas paulo post breuius colligemus. Affecta uero, quæ,ut superius dictū est,in relatione consistūt,ipsa ēt rite diuisa sunt. nam quæ referuntur ad aliquid , aut substantialia sunt,aut accidētia. Substantialia,ut cōiugata: nā iusto , in eo quod iustus est,iustitia substantiā facit . Nec id dico , ꝙ hominē esse ex iustitia cōstituatur,sed iusto,qui iustitia discedēte corrumpitur. Similis & de eo qđ est iuste aduerbio ratio est. Est ēt substātiale,genus,species,differētia,causa,effectus . Accidentia,ut contrarium,simile,adiunctū,paria,maiora, minora. Consequentia uero,atq; repugnātia, quoniam ut superius dictū est,in cōditione posita sunt , nunc substantialia reperiuntur,nunc uero in accidentibus cōsiderantur. Substantialia,ut cū genus antecedit speciem accidentia, cum nigredo præcedentē sequitur coruum. quanquam ēt in causis aliquæ accidentes esse possint. De quarum omniū proprietatibus Tullius supra disseruit . Atq; ut sub breuissima descriptione tota locorū diuisio colligatur,erit hoc modo. Omne argumentū aut ex his locis ducitur,qui in ipso de quo quæritur inhærent,aut ex his,quæ extrinsecus assumuntur. Is uero locus,qui in ipsis de quibus ambigitur,positus est,diuiditur in eum locū,qui est ex toto, & in eū,qui est ex partibus, & in eū qui est ex nota,& in eū qui est ab effectis, Is aūt qui a toto est,a definitione locus uocatur. Definitionū uero aliæ sunt propriæ,aliæ nō propriæ . Non propriarum uero,aliæ sunt quæ singulis nominibus denotantur,aliæ quæ oratione pādūtur. Earū uero quæ singulis nominibus fiunt,aliæ sunt in quibus pro nomine redditur nomē,quæ dicuntur κατ' ἀντίλεξιν. Aliæ quæ exempli gratia nomen subiiciunt, quæ dicuntur εἰς τύπον. Earum uero quæ oratione declarantur, aliæ fiūt a partitione,aliæ a diuisione,aliæ a differentiis præter genus,quæ ἐννοηματικὴ dicitur. Aliæ quæ ex pluribus qualitatibus fiunt, ēt singulis totum id significātibus,quod omnis qualitatū collectio declarat,quæ uocantur ποιότητες . Aliæ quæ ex accidentibus,non singulis,sed cunctis unum aliquid efficientibus,constant. Aliæ quæ ad differentiam dantur,aliæ per translationē,aliæ quæ ex priuatione cōtrarii, aliæ quæ propriis nominibus aptantur,quæ ēt ὑποτυπώσεις dicuntur. Aliæ per indigentiā pleni,aliæ per proportionem, aliæ per relationē,aliæ per causam. Item alia definitionis diuisio secundū Tulliū principalis , ꝙ aliæ corporalium rerum sint, aliæ incorporalium,& definitionis quidē locus ita diuisus est. A partibus aūt locus diuiditur in partitiōnē & diuisionē. A nota uero locus simplex est. Ab affectis aūt,alii sunt a cōiugatis,alii a genere,alii a forma,alii a simili , alii a differentia,alii a cōtrariis,alii ab adiunctis,alii a cōsequentibus, antecedentibus,& repugnantibus : alii a causa, alii ab effectis , alii a comparatione parium,maiorum, uel minorū . Genus uero diuiditur in suprema genera,& in ea quæ ēt species esse possunt. Species quoq; diuiditur in ultimas species,& in ea quæ ēt genera esse possunt . Similium quoq; alia in singulis cōsiderantur & uocantur exēpla: alia in pluribus, & appellatur inductio : alia in cōiunctis , & uocatur proportio . Itē differentiarum,aliæ sunt substantiales, aliæ etsi non substantiales,inseparabiles tamen : aliæ neq; substantiales,neq; inseparabiles. Contrariorū alia dicuntur aduersa,alia priuantia,alia negantia,alia relatiua. Adiunctorum uero alia sunt , quæ ante rē existunt , alia quæ cum re , alia uero post rem . Locus uero conditionalis diuiditur in antecedens, consequens,& repugnans.Causarum quoq; multiplex locus est : aliæ nanq; sunt,quæ ui sua efficiunt,aliæ sine quibus effici nō potest. Earū uero quæ ui sua efficiunt,aliæ sunt necessariæ nihilo indigentes ut efficiant.aliæ uero indigentes ut efficiāt , aliæ uero indigentes & nō necessariæ . Earū uero sine quibus non efficitur,aliæ sunt mobiles , aliæ immobiles.Item causarum,aliæ sunt non spontaneæ,aliæ ex uoluntate , aliæ ex perturbatione,aliæ ex habitu,aliæ ex natura,aliæ ex arte, aliæ ex casu. Rursus causarum,aliæ sunt constantes, aliæ inconstantes . Amplius , causarum aliæ sunt uoluntariæ , aliæ ignoratæ . Ignoratarum pars in casu , pars in necessitate est constituta. Necessariarum pars in ui , pars in scientia posita est. Effecta uero intantum diuidi possunt, inquantum ad superius dictas causas referuntur . Locus uero a comparatione minorum parium , atque maiorum , diuiditur in numerum , speciem , uim,ad res alias affectionem. Quæ cum ita sint,cumq; nihil sit in diuisione prætermissum: recte M.Tullius partitionem conclusit , dicens, nullam argumenti sedē esse prætertitam . Restat igitur locus qui extrinsecus sumitur : quē quoniam iuriscōsultis est utilis,non Trebatii causa, sed ne quid perfecto operi deesse uideatur , adiungit.

Sed quoniam ita a principio diuisimus,ut alios locos diceremus in eo ipso,de quo ambigitur,hærere,de quibus satis est dictū; alios assumi extrinsecus;de iis pauca dicamus: etsi ea nihil omnino ad uestras disputationes pertinent,sed tamen totam rem perficiamus, quandoquidem cœpimus . Neq; enim tu is es , quem nihil nisi ius ciuile delectet : & quoniam ad te hæc ita scribuntur,ut etiam in aliorum manus sint uentura,detur opera , ut quamplurimum iis , quos recta studia delectant , prodesse possimus.

51. Ne locus nihil iurisperito profuturus negligentiā sui faceret,Trebatiū ut in proœmio magnus orator reddit attētū,ait.n.ita sese diuisisse in principio , ut alios locos in ipsis

hærere diceret,de quibus ageretur,alios extrinsecus assumi, Et cum de superioribus locis idonee disputatũ sit,intractatã reliquam partẽ non oportere præteriri. Neq; enim hoc esse Trebatium,qui sua arte contentus, cæterorum studia negligat:uerũ diligẽtia atq; ingenio plurimũ ualens, cũcta ad se pertinere ducat,q̃ liberalibus studiis annumerẽtur.Simul dãdam esse operam dicit, q̃m beneuolo aĩo Ciceronis opus Trebatius esset editurus,ut cum in multorũ manus uenisset, pdesse iis in integrũ posset,qui rectis studiis tenerentur,hoc quoque Trebatio beneficii nomine concedens , q ad eum scripta , & per eum edita plurimis profutura conscriberet.

Hæc ergo argumentatio quæ dicitur artis expers,in testimonio posita est.Testimonium autem nunc dicimus,omne quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendã fidem.

51. Extrinsecus positum argumenti locum,quẽ M.Tullius uocat artis expertẽ in testimonio positum esse pronunciat. Dubitari aũt potest quid hic locus a superioribus differat, quos in affectis locauit. nam uti affecta semper in relatione sunt constituta : ita et testimonia,ad ea quorum sunt testimonia,referuntur. Omne enim testimonium,testatæ rei testimonium est. Quocirca cur aut ea quæ acta dudũ uocata sunt,nõ extrinsecus collocentur, aut ea quæ nunc uocantur extrinsecus,non inter affecta ponantur,quæri potest: cum præsertim ea quæ adiũcta esse negotio superius diximus,ueluti quodam testimonium sæpe rebus afferant, cum ex eorum, quæ præcesserunt,uel consecuta sunt signis,quod gestũ sit consideratur.Quorũ omnium communis illa solutio est: q ex affectis argumenta,quæ sunt ,ab oratore inueniuntur, eiusq; opera atq; industria nascuntur : Ea uero quæ extrinsecus posita sunt,rei tantũ testimonium præbent . non.n. inueniuntur ab oratore , sed his orator utitur positis atq; ante constitutis . nã quæ a genere,uel a specie, uel a cæteris affectis argumenta sunt,ab ipso quodãmodo oratore reperiuntur. Testimonia uero sibi ipse nõ efficit,sed ad causam utitur ante præparatis . Quo fit , ut argumenta ex affectis in causa statim atque ex tempore nascantur. ea uero quæ in testimoniis posita sunt,ante rẽ præcurrentia confirmãdo usum negotio posterius præstent . Et in adiunctis ab oratore cõiectus ea colligitur, & auditorũ mentibus intimatur . Testimonia uero non in coniecturis,aut in suspicionibus,sed in rei gestæ narratione consistunt . Ostendit aũt uehementius quid esset testimoniũ,cum dicit, id a se testimoniũ uocari,quod ab aliqua externa re sumitur. Omnia quippe affecta, ab eis ad quę affecta sunt,nõ uidentur externa. Testis uero cũ re testificata nulla cognatione cõiungitur,nisi sola notitia, quæ nihil ad rẽ quæ gesta est attinet: cum si gestũ negotium nullus agnosceret, nihilominus tamen gesta res esset. sed id poterit et ad similitudinẽ duci. Quid enim minus esset aliquid,si ei simile nihil reperiretur ? sed qđ simile est,ei cui simile est,eadẽ qualitate cõiungitur : quæ qualitas utrunq; conformat . Scientia uero quamuis efficiat testem,nulla tñ qualitate coniungitur cũ re,cuius illa notitia est. Neq;.n. scientis notitia, rei gestæ qualitas dici potest , cũ si notitia qualitas rei posset intelligi,pereuntibus his,qui rẽ norunt,res uel interiret, uel mutaretur. quorũ neutrum euenire necesse est: quandoquidem absumptis scientibus,res ignorata poterit pmanere.

Persona autem non qualiscunq; testimonij pondus habet:ad faciendum.n.fidem auctoritas quæritur. Sed auctoritatem aut natura,aut tempus affert: Naturæ auctoritas in uirtute inest maxime.In tempore autem multa sunt quæ afferãt auctoritatẽ, ingenium,opes, ætas,fortuna,ars,usus, necessitas, concursio etiam nonnunquam rerum fortuitarum . nam & ingeniosos , & opulentos , & ætatis spatio probatos,dignos quibus credatur putant:non recte fortasse , sed uulgi opinio mutari uix potest, ad eãq; omnia dirigunt , & qui iudicant,& qui existimant. Qui enim his rebus,quas dixi, excellunt , ipsa uirtute uidentur excellere . Sed reliquis quoque rebus, quas modo enumeraui , quanquam in iis nulla species uirtutis est,tamen interdum cõfirmatur fides, si aut ars quædam adhibetur: magna enim est uis ad persuadendum scientiæ : aut usus. Plerunq; enim creditur iis,qui experti sunt. Facit etiam necessitas fidem , quæ tum a corporibus, tum ab animis nascitur . nam & uerberibus torti, & igne fatigati , quæ dicunt , ea uidetur ueritas ipsa dicere : & quæ a perturbationibus animi sunt,dolore , cupiditate ,iracundia,metu, quia necessitatis uim habent , afferunt auctoritatẽ,& fidem. Cuius generis etiã illa sunt, ex quibus nonnunquam uerum inuenitur,pueritia,somnus, imprudentia,uinolentia , insania . nam & pueri sæpe indicauerunt aliquid,ad quod pertineret ignari: & per somnum,uinum, insaniam, multa sæpe patefacta sunt . Multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt , ut Staterio nuper accidit : qui ea locutus est bonis uiris subauscultantibus pariete interposito , quibus patefactis, in iudiciumq; prolatis,rei capitalis iure damnatus est.Huic simile quiddam de Lacedæmonio Pausania accepimus.Concursio aũt fortuitorum talis est , ut si interuentum est casu , cum aut ageretur aliquid quod proferendum non esset, aut diceretur.In hoc genere etiam illa est in Palamedem coniecta suspicionum proditionis multitudo : quod genus refutare interdum ueritas uix potest.

52. Quoniam locũ artis expertem in testimonio positum esse dixit, in testimoniis uero personarũ fidem suã interponentiũ auctoritas quæritur: necessariũ fuit,quibus rebus fieri soleat auctoritas,expedire . Ac cætera quidẽ clarissime atq; apertissime dicta sunt. Sed q̃m auctoritatẽ in naturã tẽpusq; diuisit,cumq; in tẽpore ingeniũ, opes, ætatẽ,fortunam, artẽ,usum, necessitatẽ,concursionem et nonnunquã rerum fortuitarũ locauit: quæri põt,Quid.n.attinet ad tẽpus ingeniũ quid ars? quid usus? nam ætas atq; opes,fortuna, & fortuitarũ rerum cõcursio,subiecta sunt tẽpori : q̃m ununquodq; eorum uariis tẽporum uicibus permutatur . Ingeniũ uero naturæ potius oportuit attribui : artẽ atq; usum tertiũ quiddam . q̃m neq; tempori neq; naturæ subiiciuntur.Quanquã uirtus quoq; ipsa,quam M. Tullius in naturæ ratione cõstituit,quibusdã non naturalis,sed tũ doctrina,tum recta exercitatione nõnẽdũ uideatur ascita.Sed hæc ita intelligenda diuisio est, q omnis auctoritas aut ex magnis atq; excellentibus rebus,& per naturã optimis uenit : aut ab his quæ inferiore loco sunt constituta,fidẽ non ex naturæ qualitate , sed ex uulgo infirmis opinionibus capit . Et maximas quidẽ excellentesq; res in natura cõstituit:quæ semper , ut ipse Tullius multis in locis defendit,boni est appetẽs. At uero, quæ posteriora sunt,in tẽpore posuit,idcirco,q omnia tẽpori subiecta,principalis boni nõ retinent statũ. Virtus quidẽ in deterius flecti nõ põt. Ingeniũ uero atq; opes, fortuna,& ars , atq; usus sæpe nõ recta exercitatione deprauatur. nã quicqđ horũ fuerit a uirtute seiunctũ, dignitatẽ ueræ laudis amittit. Et de uirtute quidẽ distulit dicere . Posteriorẽ uero partẽ .i. in tẽpore positæ auctoritatis diuisit,& euidentissimis patefecit exẽplis. nã & ingeniis fides adest,atq; ex ea præsto est auctoritas plurima. eos quippe sapiẽtius loqui homines credunt,quorũ ingeniũ ad expedienda q̃ proposuerint,sufficit. opibus quoq; præpollẽtes,dignos fide iudicãt.fortuna quoque & dignitate præclaris,maiestatẽ auctoritatis impertiunt: nõ recte fortasse,sed & iudiciũ in negotiis, & existimatio uitæ,opinione hominũ maxime cõtinetur. quæ quia mutari uix põt,ad eam cuncta diriget,ea quæ sibi tractanda regẽdaq; proponet orator. Ars etiã,atq; usus plurimũ ualent. In utroq;.n.fidem notitia facit. Necessitas quoq; quasi id qđ latebat, extorquens, auctoritate subnixa est. Quæ tũ ab aĩo, tũ a corporibus uenit. A corporibus,cũ igni, ferro, ac uerberibus uerũ qđ latet,aperitur. Ab animo, cum nimis quadam perturbationis uel ignorantiæ necessitate confunditur. Tũc .n.quid dici,quid taceri debeat,minime distinguens , uerum quod occultum erat, prodit atq; effundit in lucem.nam iracundia sæpe,& quælibet animi perturbatio,quod occultandum foret,haud continet : quæ idcirco habet auctoritatem

ad

ad fidẽ, quia simpliciter ꝓdita sunt, nec ulla calliditatis arte prolata. Quin etiã ignorãtia puerororũ, uinolentia, somnus quædã sæpe produxit in mediũ, in quibus si iudiciũ fuisset uisum, prolata nõ essent. Sæpe ẽt homines præter ullã animi perturbationẽ imprudentes propria cõfessione obligati sũt, dum cuncta simpliciter effundunt, q̃ sibi nocitura non existimant, ut Staterio euenisse proposuit, qui interposito pariete testibus audientibus ea confessus est, ignorans se ab insidiãtibus audiri, quibus uulgatis, in iudiciumq; prolatis, capitali sententia condemnatus est. Atq; hæc quidẽ ignorantia, in necessitate cõstituta est. nã qui nescit, id quod ignorat, ne si uellt quidẽ poterit euitare. Quæ aũt necessitas extorquet, ipsa quodãmodo uidetur ueritas dicere, atq; ideo eis ueluti auctoritate subnixis fides adhibetur. Cõcursio ẽt rerum fortuitarum facit fidem. quæ cum aliquoties falsa designat: tñ ita est uehemens, ut se ab ea ueritas explicare uix possit. Quale est qđ de Palamede narratur: Phryx extinctus, qui quasi a Priamo missus uideretur, repertæ Priami literæ Phrygiã manus imitata, quæ cõcurrentia, fidẽ facerent proditionis. Hinc dicit Cicero, talis ẽt fortuitarum rerũ concursio est.

Finis huius Sexti desideratur, & totius Septimus, quo sequens Ciceronis textus exponebatur.

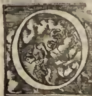
Huius etiã generis est fama uulgi, quoddã multitudinis testimonium. Quæ aũt uirtute fidem faciunt, ea bipartita sunt. Ex quibus alterũ natura ualet, alterũ industria. Deorum.n.uirtus natura excellit, hominũ autem industria: Diuina hæc fere sunt testimonia. Primũ orationis: oracula .n. ex eo ipso appellata sunt, quòd inest his deorum oratio. Deinde rerũ, quibus insunt quasi diuina quædã opera. Primum ipse mundus, eiusq; omnis ordo & ornatus: deinceps aerei uolatus auiũ atq; cãtus: deinde eiusdẽ aeris sonitus, & ardores, multarũq; rerũ in terra portenta, atque etiam per exta inuenta præsensio. A dormientibus quoq; multa significata uisis: quibus ex locis sumi interdum solẽt ad fidẽ faciendã testimonia deorũ. In homine uirtutis opinio ualet plurimũ. Opinio aũt est, non modo eos uirtutẽ habere qui habeant, sed eos ẽt qui habere uideantur. Itaq; quos ingenio, quos studio, quos doctrina præditos uident, quorumque uitam constantem, & probatã, ut Catonis, Lælij, Scipionis, aliorũq; plurium, rentur eos esse quales se ipsi uelint. Nec solũ eos cẽsent tales esse qui in honoribus populi, req; pub. uersantur, sed & oratores, & philosophos, & poetas, & historicos, ex quorũ et dictis, & scriptis sæpe auctoritas petitur ad faciendam fidẽ. Expositis omnibus argumentandi locis, illud primũ intelligendum est, nec ullam esse disputationem, in qua non aliquis locus incurrat, nec fere omnes locos incidere in oẽm quæstionẽ, et quibusdã quæstionibus alios, quibusdam esse alios aptiores locos. Quæstionũ duo sunt genera, alterũ infinitũ, definitum alterum. Definitũ est quod ὑπόθεσιν Græci, nos causã. Infinitum, quod θέσιν illi appellant, nos propositum possumus nominare. Causa certis personis, locis, tẽporibus, actionibus, negotijs cernitur, aut in omnibus aut in plerisq; eorũ. Propositũ autẽ in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen in maximis. Itaque propositũ pars causæ est. Sed omnis quæstio earũ aliqua de re est, quibus causa continentur, aut una, aut pluribus, aut nonnunquam omnibus. Quæstionum autem quæcunq; de re sint, duo sunt genera, unum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis sunt hæ, quarum finis est scientia: ut si quæratur, a natura ne ius profectum sit, an ab aliqua quasi conditione hominum & pactione. Actionis autem huiusmodi exẽpla sunt: Sit ne sapientis ad remp. accedere. Cognitionis quæstiones tripartitæ sunt, cum an sit, aut quid sit, aut quale sit, quæritur. Horum primũ coniectura, secundum definitione, tertium iuris, et iniuriæ distinctione explicatur. Coniecturæ ratio in quatuor partes distributa est. Quarũ una est, cũ quæritur, sit ne aliquid. Altera, unde ortũ sit. Tertia, quæ id causa effecerit. Quarta, in qua de mutatione rei quæritur, sit nec ne, sic, Ecquidnam honestum sit, ecquid æquũ re uera: an hæc tantũ opinione sit. Unde aũt sit ortum, ut cum quæritur, natura an doctrina possit effici uirtus. Causa efficiens sic, ut cũ quæritur, quibus rebus eloquentia efficiatur. De commutatione sic, possit ne eloquentia cõmutatione aliqua conuerti in infantiã. Cum aũt quid sit quæritur, notio explicanda est, & proprietas, et diuisio, & partitio: Hæc .n. sunt definitioni attributa. additur etiam descriptio, quam Græci χαρακτῆρα uocant. Notio sic quæritur, sit ne id æquum, quod ei qui plus potest, utile est. Proprietas sic, in hominem ne solum cadat, an etiã in belluas ægritudo. Diuisio & eodem pacto partitio, sic, Tria ne genera bonorũ sint. Descriptio qualis sit auarus, qualis assentator, cæteraq; eiusdem generis, in quibus & natura et uita describitur. Cum autem quæritur, quale quid sit, aut simpliciter quæritur, aut comparate. Simpliciter, expetenda ne sit gloria. Comparate præponenda ne sit diuitiis gloria. Simplicium tria genera sunt, de expetendo fugiendoq;, de æquo & iniquo, de honesto & turpi. Comparationum autem duo, unum de eodem & alio, alterum de maiore & minore. De expetendo, & fugiendo huiusmodi: Si expetendæ diuitiæ, si fugienda paupertas. De æquo & iniquo, Aequum ne sit ulcisci a quocunq; iniuriam acceperis. De honesto & turpi, Honestum ne sit pro patria mori. Ex altero autem genere, quod erat bipartitum, unum est de eodem, & alio: ut si quæratur, quid intersit inter amicum & assentatorem regem & tyrannum. Alterum, de maiore, & minore: ut si quæratur, Eloquentia ne pluris sit, an iuris ciuilis scientia. De cognitionis quæstionibus hactenus. Actionis reliquæ sunt quarum duo sunt genera, unum ad officium, alterum ad motum animi uel gignendum, uel sedandum, planeue tollendum. Ad officium sic, cum quæritur, suscipiendi ne sint liberi. Ad mouendos animos, cum fiũt cohortationes ad defendendam remp. ad gloriã, & ad laudem: quo ex genere sunt querelæ, incitationes, miserationesq; flebiles: rursusq; oratio tum iracundiam restinguens, tum metum eripiens, tum exultantem lætitiam comprimens, tum ægritudinem abstergens. Hæc cum in propositis quæstionibus genera sint, eadẽ in causas trãsferuntur. Loci aũt qui ad quasq; quæstiones accõmodati sunt, deinceps est uidendum. Omnes illi quidem ad plerasq;, sed alij ad alias, ut diximus, aptiores. Ad coniecturã igitur maxime apta, quæ ex causis, quæ ex affectis, quæ ex cõiunctis sumi possunt. Ad definitionem autem pertinet ratio et scientia definiendi. Atq; huic generi finitimũ est illud, quod appellari de eodem & altero diximus: quod genus forma quædam definitionis est. Si.n.quæratur idẽ ne sit pertinacia & perseuerantia, definitionibus iudicandum est. Loci aũt conuenient in eius generis quæstionẽ, consequentes, antecedentes, repugnantes, adiunctis etiam duobus ijs, qui sumentur ex causis & effectis. nam si hanc rẽ illa sequitur, hanc nõ sequitur: aut si huic rei illa antecedit, huic nõ antecedit: aut si huic rei repugnat, illi nõ repugnat: aut si huic rei hæc, illius alia causa est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectũ est: ex quouis horum id de quo quæritur, idẽ ne an aliud sit, inueniri potest. Ad tertium genus quæstionis in quo quale sit quæritur, in comparationem ea cadunt, quæ

paulo ante in cõparationis loco enumerata sunt. In id autẽ genus, in quo de expetendo fugiendoq́; quæritur, adhibẽtur ea, quæ sunt aut animi, aut corporis, aut externa, uel commoda uel incommoda. Itemq́; cum de honesto turpiq́; quæritur, ad animi bona uel mala omnis dirigenda oratio est. Cum autem de æquo & iniquo disseritur, æquitatis loci colliguntur. hi cernuntur bipartito, & natura, & instituto. Natura partes habent duas, tuitionem sui, & ulciscendi ius. Institutio autem æquitatis tripartita est. Vna pars legitima est, altera conueniens, tertia moris uetustate confirmata. Atq; etiam rursus æquitas tripartita dicitur esse. Vna ad superos deos, altera ad manes, tertia ad homines pertinere. Prima pietas, secunda sanctitas, tertia iustitia, atq; æquitas nominatur. De proposito satis multa, deinceps de causa pauciora dicenda sunt. Pleraq; enim sunt ei cum proposito cõia. Tria sunt igitur genera causarũ, Iudicii, Deliberationis, Laudationis. Quarum fines ipsi declarant, quibus utendum locis sit. nam iudicii finis ius est, ex quo etiam nomen. Iuris autem partes tum exposita, cum æquitatis. Deliberandi finis utilitas, cuius hæ partes, quæ modo expositæ rerum expetendarum. Laudationis finis honestas, de qua item est ante dictum. Sed definitæ quæstiones a suis quæq; locis quasi propriis instituũtur, in accusationẽ, defensionemq́; partitæ. In quibus existunt hæc genera, ut accusator personam arguat facti, Defensor aliquid opponat de tribus, aut non esse factum: aut si sit factum, aliud eius facti nomen esse, aut iure esse factum. Itaq; aut inficialis, aut coniecturalis prima appelletur, definitiua altera: tertia quamuis molestum nomen hoc sit, iuridicialis uocetur. Harum causarum propria argumenta ex his sumpta locis, quos exposuimus in præceptis oratoriis explicata sunt. Refutatio aũt accusationis, in qua est depulsio criminis, quoniam græce στάσις dicitur, latine appelletur status: in quo primum insistit quasi ad repugnãdum congressa defensio. Atque etiam in deliberationibus & laudationibus iidem existunt status. nam & negantur sæpe ea futura quæ ab aliquo in sentẽtia dicta sunt fore, si aut omnino fieri non possunt, aut sine summa difficultate non possunt. In qua argumentatione status coniecturalis existit. At cum aliquid de utilitate, honestate, æquitate disseritur, deq́; his rebus quæ his sunt contraria, incurrũt status aut iuris, aut nominis: quod idem contingit in laudationibus. nam aut negari potest id factum esse quod laudatur, aut non eo nomine afficiendum, quo laudator affecerit, aut omnino non esse laudabile, quod non recte, non iure factum sit. Quibus omnibus generibus usus est nimis impudenter Cæsar contra Catonem meum. Sed quæ ex statu contentio efficitur, eam græci κρινόμενον uocant: mihi placet id, quoniam quidem ad te scribo, quã de re agitur, uocari. Quibus autem hoc, quã de re agitur, continetur, hæc continentia uocentur quasi firmamenta defensionis, quibus sublatis defensio nulla sit. Sed quoniam lege firmius in controuersiis disceptandis esse nihil debet, danda est opera, ut legem adiutricem, & testem adhibeamus. In qua re alii quasi status existunt noui, qui appellãtur legitimæ disceptationes. Tum enim defenditur non id lege dici, quod aduersarius uelit, sed aliud. Id autem contingit cum scriptũ ambiguum est, & duæ differentes sententiæ accipi possunt. Tum opponitur scripto uoluntas scriptoris, ut quæratur, uerba ne plus an sententia ualere debeat. Tum legi lex contraria affertur. Ita sunt tria genera, quæ controuersiã in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti & uoluntatis, scriptura contraria. In hoc perspicuum est, non magis in legibus, quam in testamentis, in stipulationibus, in reliquis quæ ex scripto aguntur, posse controuersias easdem existere Horum tractationes in aliis libris explicantur. Nec solum perpetuæ actiones, sed etiam partes orationis iisdem locis adiuuantur, partim propriis, partim communibus, ut in principiis, quibus ut beneuoli, ut dociles, ut attenti sint qui audiant, efficiendum est propriis locis. Itemq́; narrationes, ut ad suos fines spectent, ut planæ sint, ut breues, ut euidentes, ut credibiles, ut moderatæ, ut cum dignitate, quæ quanquam in tota oratione esse debent, magis tamen sunt propria narrandi. Quæ autem sequitur narrationem fides, ea persuadendo quoniam efficitur, quia ad persuadendum loci maxime ualeant, dictum est in his, in quibus de omni ratione dicendi diximus. Peroratio autem & alia quædam habet, & maxime amplificationem: cuius effectus hic debet esse, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur: & si ita iam affecti ante sint, ut augeat eorum motus, aut sedet oratio. Huic generi, in quo & misericordia, & iracundia, & odium, & inuidia, & cæteræ animi affectiones perturbantur, præcepta suppeditantur aliis libris, quos poteris mecum legere, cum uoles. Ad id aũt, quod te uelle senseram, cumulate satisfactum esse debet uoluntati tuæ. nam ne præterirẽ aliquid, quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura, q̃ a te desiderata erant, sum complexus, feciq́; quod sæpe liberales uenditores solent, ut cum ædes fundumue uendiderint, rutis cæsisq́ue receptis, concedat tamen aliquid emptori, quod ornandi causa apte & loco positum esse uideatur. Sic tibi nos ad id quod quasi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam uoluimus non debita accedere.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE DIFFERENTIIS TOPICIS

LIBER PRIMVS.

Mnis ratio differẽdi, quam Logicẽ Peripatetici ueteres appellauere, in duas distribuitur partes, unam inueniendi, alteram iudicandi. Et ea quidem pars, quæ iudicium purgat, atq; instruit, ab illis analytice uocata, a nobis potest resolutoria nuncupari. Ea uero, quæ inueniendi facultatẽ subministrat, a græcis Topice, a nobis localis dicitur. Ac de illa quidẽ parte, quæ iudicandi magistra est, alias disputabitur. Nunc uero consiliũ est aperire qui sint loci, quæ eorum differentiæ, qui etiã quibus apti sint syllogismis. Nec id simpliciter atq; uniformiter uidetur esse faciendũ, uerum duplex est tradenda partitio: una quidẽ ex græcis uoluminibus eruta: altera uero ex M. Tullii Topicis sumpta. Atq; in his illud ad perfectionem speculationis est astruendum, ut quibus utraq; modis diuisio differat, quibusq́; conueniat, explicetur, quoque modo alteram uicissim posit includere. Et nunc quidem non in singulis immorabimur, sed de tota diuisione communiter differemus, locorum tantũ, ex quibus argumenta nascuntur, definitiones, exempla, differentiasq́; colligentes. Singula uero pro

qualitate

qualitate operis diligentius, uel his octo uoluminibus expedita sunt quibus Aristotelis Topica in latinam uertimus orationem, uel his septem, quibus M. Tullii Topicis lucem plenæ expositionis infudimus. Illic igitur cuncta sunt propriis atq; enodatis partibus expedita: hic uero quæ alias per mēbra patefacta sunt, communi speculatione tractantur. Nec dialecticos solum locos, sed etiam rhetoricos, quo'ue hi inter se, atque a dialecticis differant, cura est exequendi, ut omnibus undiq; locis plena cōsideratione propositis, eorumq; differentiis inter se & communitatibus pernotatis, & argumentorum copia comparetur, & locorum clara possit esse distinctio. Vt igitur cuncta perspicuis rationibus constent, paulo altius ordiendum est. Propositio est oratio uerum, falsum'ue significans, ut siquis dicat cælum esse uolubile. hæc & enunciatio, & proloquium nuncupatur. Quæstio est in dubitationem ambiguitatemq; adducta propositio, ut siquis quærat, an cælum sit uolubile. Conclusio est argumentis approbata propositio, ut siquis cælum ab aliis rebus probet esse uolubile. Enunciatio quippe, siue sui tantum causa dicatur, siue ad aliud afferatur approbandum, propositio est: si de ipsa quæritur, quæstio: si ipsa est approbata, conclusio. Idem est igitur propositio, quæstio, & conclusio, sed differunt modo supra dicto. Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Non uero idem est argumētum & argumentatio. nam uis sententiæ, ratioq; ea, quæ clauditur oratione, cum aliquid probatur ambiguum, argumentum uocatur: ipsa uero argumenti elocutio, argumentatio dicitur. Quo fit, ut argumentum quidem uirtus & mens argumentationis sit atque sententia, argumentatio uero argumenti per orationem explicatio. Locus autem sedes est argumenti, uel id, unde ad propositam quæstionem conueniens trahitur argumentum. Quæ cum ita sint, singulorum natura diligentius tractanda est, eorumq; per species ac membra, ut diximus, figurasq; diuisio facienda est.

DE PROPOSITIONE EIVS'QVE *uarijs distinctionibus.* *Cap. I.*

AC prius de propositione differendum est. Hanc esse diximus orationem ueritatem uel mendacium continentem. Huius duæ sunt species, affirmatio una, altera uero negatio. Affirmatio siquis sic efferat, cælum uolubile est. Negatio siquis ita pronunciet, cælum uolubile non est. Harum uero, aliæ sunt uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares. Vniuersales quidem, ut siquis ita proponat, Omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Particulares uero, siquis hoc modo dicat, Quidam homo iustus est, quidam homo iustus nō est. Indefinitæ hoc modo, Homo iustus est, homo iustus non est. Singulares uero sunt, quæ indiuiduum, aut quid singulare proponunt. ut Cato iustus est, Cato iustus non est. etenim Cato indiuiduus est, ac singularis. Harum uero alias prædicatiuas, alias conditionales uocamus. Prædicatiuæ sunt quæ simpliciter proponuntur, id est quibus nulla his conditionis adiungitur ut siquis cęlum esse uolubile simpliciter dicat. At si conditio huic copuletur, fit ex duabus propositionibus una conditionalis hoc modo, Cælum si rotundum est, uolubile est. Hic enim conditio id efficit, ut ita demum cęlum uolubile esse intelligatur, si sit rotundum. Quoniam igitur aliæ propositiones prædicatiuæ sunt, aliæ conditionales: prædicatiuarum partes, terminos appellamus: hiq; sunt prædicatus, & subiectus. Terminos autem uerba uoco, & nomina quibus propositio nectitur, ut in ea propositione qua dicimus, Homo iustus est. Hæc duo nomina, id est iustus & homo propositionis partes uocamus: eosdem etiam terminos dicimus: quorum alter subiectus est, alter prædicatus. Subiectus est terminus, qui minor est: prædicatus uero qui maior: ut in ea propositione qua dicitur, homo iustus est, homo quidem minus est, quam iustus. Non enim in solo homine esse potest iustitia, uerum etiam in incorporeis diuinisq; substantiis. atq; ideo maior est terminus iustus, homo uero minor. quo fit ut homo quidem subiectus terminus sit, iustus uero prædicatus. Quoniam uero huiusmodi simplices propositiones alterum habent prædicatum terminum, alterum subiectum terminum, a maioris priuilegio, propositio prędicatiua uocata est. Sępe autem euenit, ut hi termini sibi inuicem inueniantur æquales hoc modo, Homo risibile est. Homo nanque & risibile, uterq; sibi subiectus ęquus est terminus. nam neque risibile ultra hominem, nec ultra risibile homo porrigitur. Sed in his necesse est hoc euenire, ut siquidem inæquales termini sint, maior semper de subiecto prædicetur. Si uero æquales, uterq; conuersa prædicatione de se dicatur: ut uero minor de maiori prædicetur, in nulla propositione contingit. Fieri autem potest, ut propositionum partes, quas terminos dicimus, non solum in nominibus, uerum in orationibus inueniantur. nam sæpe oratio de oratione prædicatur, hoc modo: Socrates cum Platone & discipulis de philosophiæ ratione pertractat. Hæc quippe oratio, quæ est, Socrates cum Platone & discipulis, subiecta est. Illa uero, de philosophiæ ratione pertractat, prædicatur. Rursus aliquando nomen subiectum est, oratio prædicatum, hoc modo: Socrates de philosophiæ ratione pertractat. Hic enim Socrates subiectus solus est: oratio qua dicimus, de philosophiæ ratione partractat, prædicatur. Euenit etiam ut supponatur oratio, & simplex uocabulum prædicetur, hoc modo: Socratis similitudo cum supernis diuinisq; substantiis, iustitia est. Hic enim oratio, per quam profertur Socratis similitudo cum supernis diuinisq; substantiis, subiicitur, iustitia uero prædicatur. Sed de huiusmodi propositionibus in his commentariis, quos in περὶ ἑρμηνείας Arist. libros conscripsimus, diligentius disseruimus. Conditionalium uero propositionum, quas græci hypotheticas uocant, partes, sunt simplices propositiones: cuius quidem ea pars quæ prius dicitur, antecedens, quæ posterius, consequens appellatur, ut in hac propositione quæ dicit: Si rotundum est, uolubile est. Rotundum esse antecedit, uolubile esse consequitur. Harum quoque aliæ sunt simplices conditionales, aliæ coniunctæ. Simplices sunt, quæ prædicatiuas habent propositiones in partibus, ut in ea quam superius diximus: Si rotundum est, uolubile est. Rotundum est enim & uolubile est, utræq; diuisæ ac sigillatim acceptæ prędicatiuæ sunt. Coniunctarum uero multiplex differētia, de quibus in his uoluminibus diligentissime perstrinximus, quæ de hypotheticis composuimus syllogismis. Simpliciū uero hypotheticarum propositionum quatuor sunt differētiæ. Aut enim ex duabus affirmatiuis categoricis constant, ut si rotundum est, uolubile est: utraq; enim affirmatiua est. Aut negatiuis duabus: ut, si cęlum rotundum non est, uolubile non est. nam rotundum non esse, & uolubile non esse, utræq; negationes sunt. Aut ex affirmatiua & negatiua: ut, si quadratum est, uolubile non est. Quadratum enim esse, affirmatio est. uolubile non esse, negatio est. Aut ex negatiua & affirmatiua, ut si rotundum non est, stabile est. Rotundum non esse, negatio est; stabile uero esse, affirmatio. Propositionū quoq; aliæ sunt per se notæ, & quarum probatio nequeat inueniri: aliæ quas tametsi animus audientis probet, eisq; consentiat, tamen possunt aliis superioribus approbari. Et illæ quidem, quarum nulla probatio est, Maximæ ac principales uocantur, quod his illas necesse est approbari, quæ ut demonstrari ualeant, non recusant. Est autem Maxima propositio ut hæc, Si de æqualibus æqualia demas, quę derelinquuntur, æqualia sunt. Ita enim hoc per se notum est, ut aliud notius quo approbari ualeat, esse non possit. Quæ propositiones cum fidem sui natura propriam gerant, non solum alieno ad fidem non egent argumento, uerum cæteris quoque probationis solent esse principium. Igitur per se notæ propositiones, quibus nihil est notius, indemonstrabiles, ac maximæ & principales uocantur. Quæ uero quamuis auditoris iudicio comprobentur, habent tamen aliquid notius naturaliter, ex quo si de his fiat quæstio, uelut ex alieno fidem capiant, hæ demonstrabiles, ac minores posterioresq; dicuntur. Et de propositionibus quidem ista sufficiant.

De quæstione categorica. *Cap. II.*

QVæstio uero dubitabilis est propositio, in qua necesse est fere eadem considerari, quæ dudum in propositione dicta sunt. Aliæ nanque simplices, aliæ compositæ sunt. Simplices sunt, ut hæ quæ ex simplici propositione descendunt hoc modo, ut si quæratur, an cælum sit uolubile. Hæc enim ab ea uenit propositione quæ dicit, cælum esse uolubile. Atq; si a conditionali composita propositione suscipit initium, erit conditionalis atque composita hoc modo: an si cælum est rotundum, uolubile est: hæc enim a conditionali propositione principium sumit, quæ est: Si cælum rotundum est, uolubile est. Quæstio ergo alias quidem prædicatiua est, alias conditionalis. Quo fit ut eædem partes quæstionis sint quæ dudum esse dictæ sunt propositiones. Prædicatiuæ igitur quæstiones habent terminum prædicatum atque subiectum, ut in ea quæ dubitatur, an cælum sit uolubile. nam uolubile prædicatum, cælum uero subiectũ est. Maior enim terminus est, uolubile, quam cælum. neque enim cælum solum uolubile dici potest. Quæ uero coniuncta est quęstio, habebit partes, quod prædicatur, & quod subiicitur, quod antecedit, & quod consequitur, ut in ea quæ dicit, an si cælum rotundum est, uolubile est. antecedit rotundum esse, sequitur uolubile esse. Quę cum ita sint, in prædicatiua quęstione dubitatur, an subiecto termino prædicatus inhæreat: In hypotheticis uero quæstionibus illud tantum quæritur, an illá rẽ quæ præcedit, comitetur id quod sequens esse proponitur. Omnia uero, quæ de prædicatiuis propositionibus dicta sunt, id est quòd aliæ uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares: eadem possunt dici fere in prædicatiua quæstione. Hoc etenim tantũ quæstio a propositione diuersa est, quòd propositio quidẽ, uel enunciata simpliciter, uel aliud probãs, oratio est, uerum falsũue significans. Quæstio uero, cũ sit ipsa quidẽ oratio, dubitabilis, tamen est propositio. Addita igitur dubitatione, quæ in propositione considerantur, eadem etiam conuenit in quæstione tractari. Quæstionis autem duæ sunt species, Vna quæ dicitur a dialecticis Thesis. hæc huiusmodi est quæ de re cæteris circunstantiis nuda, quærit ac disserit. Quales, a dialecticis maxime, ad disputationem sumuntur, ut uoluptas ne summum bonum sit? Ducenda ne uxor? Hæc a nobis propositio, uel propositum dicitur: Altera uero, quæ a græcis uocatur hypothesis, a nobis dicitur causa. hæc quæstio est personis, temporibus, factis, cæterisq; circunstantiis implicita, ea est huiusmodi, Iure ne Cicero in exilium dubio reipublicæ tempore detrudatur, quia iniussu populi ciues Romanos necauerit. Huius autẽ duplicis quæstionis subdiuisiones illas esse necesse est: & Thesis quidem philosophis, Hypothesis uero oratoribus attributa est. Sed eius quidẽ quæstionis quæ est hypothesis posterius diuisiones dabo. Nunc de Theseos diuisione pertractabo, quæ in quattuor diuiditur species. In omni enim dialectica quæstione prædicatiua, dubitatur, an ei quod subiectum est, id quod prædicatur, inhæreat. Cum uero aliquid alicui inesse proponitur, id aut maius erit eo de quo prædicatur, eiq; substantialiter inesse cõtendit. Aut maius quidẽ eo erit, sed non de substantia ipsius prædicabitur: Aut ei erit æquale, & in substantia prædicabitur: Aut ei erit æquale, sed minime eius substantiam continebit. nam ut id quod minus est, de eo quod maius est prædicemus, in nulla propositione euenit. Sed si tale est, quod in quæstione proponitur, ut subiecto sit maius, & de subiecti substantia prædicetur, erit genus. Omne enim genus est maius eo de quo prædicatur, & de substantia eius dicitur, ut animal hominis: At si maius quidẽ fuerit, sed de substantia eius non prædicetur, erit accidens, ut album hominis. Quòd si æquale quidem sit, sed substantiale, subiecti erit definitio, ut animal rationale mortale hominis. hoc nanq; commititur, & subiecti rationẽ, id est hominis substantiã monstrat. Quod si æquale quidem sit, sed a ratione substantiæ seiunctum, erit proprium, ut risibile hominis. Itaq; dialecticæ simplices quæstiones aut de genere, aut de accidenti, aut de definitione, aut de proprio sũt, Possunt uero fieri etiam de differentia quęstiones, cum quæritur cælestia corpora rationalia sint nec ne, uel cum dubitatur ea ne sit tyranni ac principis differentia, quod hic legibus sumpsit imperium, ille uiolenta dominatione populum premit. Sed tantundem est de differentia quærere, quantum si de genere dubitatur. Aut enim constitutiua erit differẽtia, aut diuisiua. Sed si constitutiua fuerit, quasi generis obtinet locum, ut rationabilitas homini, uel si ratione degunt cælestia corpora, cælestibus quoq; corporibus. At si diuisiua fuerit, uelut species consideratur. omnis enim species cum diuisibili differentia est. Quòd si differentia nunc quidem loco generis, nunc uero speciei loco utimur: ambigi non potest, cum de ea quæritur, de genere dubitari. Fieri uero potest, ut aliquid in certamen comparatione ducatur, uelut cum ambigitur, an melior sit fortitudo iustitia. Sed hæc quęstio in accidentis necesse est dubitatione ponatur. Nanq; ad cõparationẽ nihil nisi accidens uenit: hoc enim solum recipit magis & minus. Rursus de eo quod est idẽ, potest fieri certamẽ, ut an idem sit utile quod honestũ. Sed hæc quæstio definitioni aggreganda est. Quarũ enim rerũ eadem est definitio, ipsæ quoq; sunt eędẽ. Quarũ uero diuersa substantiæ ratio est, ipsæ quoq; sunt diuersæ. Igitur simplicis dialecticę quęstionis recte quatuor species esse dicũtur, de quibus sufficiẽter dictũ est.

De quæstione hypothetica. *Cap. III.*

NVnc igitur de conditionalibus quæstionibus tractandũ est. quarum quidem alia constat ex affirmatiuis duabus, alia ex duabus negatiuis, alia ex affirmatione & negatione, alia ex negatione & affirmatione. Si igitur ex duabus affirmationibus conditionalis constat propositio, id quæritur an affirmatio affirmationem sequatur. Quòd si ex duabus negationibus propositio iuncta sit: id in decertatione est, an negatio negationem comitetur. Quòd si ex affirmatione & negatione, uel negatione, & affirmatione copuletur: id ambigitur, an affirmationem negatio, an negationem affirmatio comitetur. Ac prius quidem eius quæstionis facienda est diuisio, in qua disceptatur, an affirmationem affirmatio consequatur, quæ prædicatiuarum quæstionum non effugit diuisionem. nam ut præcedat aliquid, & aliud consequatur, in his uere rebus euenire solet, quas paulo superius commemoraui. Speciem quippe sequitur genus, & differentia, & definitio, & proprium, & inseparabile accidens. Itẽ propriũ ac definitionem sequitur species: proprium uero sequitur differentia & definitio, & definitionem sequitur proprium & differentia, hoc modo. nam si homo est, animal est. & si homo est, rationale est. & si homo est, animal rationale mortale est. & si homo est, risibile est. & si Æthiops est, niger est. Si risibile est, homo est. Si animal rationale mortale est, homo est. Si risibile est, rationale est. Si risibile est, animal rationale mortale est. Si animal rationale mortale est, risibile, & bipes est. Præter hæc autem, alias quidem effectus causam, alias quidem effectum causa sequitur. Effectus causam ita, Si sol præsto est, lucet. Effectum causa hoc modo, Siquid exustum est, ignis affuit. uel sic, Si sol uidetur, lucet. Item totum partes sequuntur, ut si integra domus est, & tectum & parietes & fundamenta consistunt. Modus etiã sequitur nomen principale, ut si iustitia bona est, & quod iuste est, bonum est. Nomen etiam principale sequitur modũ, ut si quod iuste est, bonum est; & iustitia bona est. Accidẽtia quoq; comitatur id quod subiectum est, ut si album est, corpus est. Quæ cum ita sint, conditionalis quoque simplicis, ex duabus affirmationibus copulatæ, illa fere diuisio facienda est quæstionis, quòd in ea uel de genere, uel de differentia, uel de specie, uel de proprio, uel de definitione, uel de accidenti, uel de causa atque effectu, uel de toto ac partibus, uel de modo ac principali nomine dubitetur. Atque hæc de ea quæstione intelligenda sunt, quæ cum sit hypothetica simplex, ex duabus tamen iungitur affirmatiuis. In iisdem etiam differentiis illas quoq; cõsistere necesse est quæstiones, quæ ab his ueniũt ꝓpositionibus quæ ex utraq; constant negatione. nam si genus non est, species non est.

Item

Item si differentia uel definitio uel proprium non sit, species non erit. Et de cæteris quidem quæ superius dicta sunt, eodẽ modo considerandum est. Quicquid enim antecedit ut aliud consequatur, si id quod sequitur non fuerit, nec illud est quod antecedit. Earũ uero quæstionũ, quæ ex affirmatione & negatione consistunt, illa fere diuisio est, quod uel in diuersis generibus, uel in diuersis speciebus, uel in contrariis, uel in priuatione atque habitu continentur. Vt enim affirmationem negatio consequatur, aut diuersum ponitur genus, ut quod ab eo diuersum est, abnuatur hoc modo. Si homo est, albedo non est: uel si substantia est, qualitas non est. Vel si sub eodem genere diuersæ species proponantur, hoc modo, Si homo est, equus non est. Vel si contraria, ut si album est, nigrum non est. Vel si priuationes, ut si cæcus est, non uidet: & postremo in omnibus, quæcunque eadem non sunt, eueniet, ut si unum est, alterum non sit. Ita ut propositam affirmationem negatio comitetur, aut diuersa erunt genera, aut diuersæ species, aut contraria, aut priuatia, aut quolibet alio modo sibi inuicem inconuenientia. Vt autem negationem affirmatio consequatur, quæ erat quarta conditionalis propositionis differentia: fieri non potest, nisi in his contrariis quæ medio carent, & quorum alterum semper inesse necesse est, hoc modo, Si dies nõ est, nox est. Si tenebræ non sunt, lux est. Facta igitur prædicatiuarum quæstionum ac conditionalium diuisione, illud insuper uidetur addendum, quod omnis quæstio uel ex ratione differendi, uel ex naturali, uel ex morali trahitur speculatione. Ex differendi ratione hoc modo, An affirmatio & negatio species sint enunciationis. Ex naturali ita, An cælum rotundum sit. Ex morali sic, An uirtus ad beatitudinem sola sufficiat. Præterea quæstio omnis uel est simplex uel composita. Simplex quoties affirmatione & negatione diuiditur ita, ut totum alteri affirmare, alteri negare necesse sit, hoc modo, An cælum rotundum sit nec ne. Hic enim una pars quæstionis affirmationem tenet, alia negationem. nam cum alter esse defendit, affirmat: alter uero negat, cum non esse contendit. Composita quæstio est quæ in plures distrahitur affirmationes hoc modo. Vtrum cælum rotundum sit, an quadratum, an longum, aut cuiuslibet alterius formæ. Hic enim plures affirmationes probare necesse est, qui diuersa defendunt. Et de quæstione quidem quantum ad præsens negotium pertinebat, sufficienter dictum est.

De conclusione, & argumento, & quibus quæque disciplina argumentis utatur. Cap. IIII.

Conclusio uero est argumentis approbata propositio: de qua eadem fere dici possunt quæ de propositione. Quæ quoniam diligenter superius explicata sunt, de argumento deinceps tractandum uidetur. Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Hanc semper notiorem quæstione esse necesse est. nam si ignota notis probantur, argumentum uero rem dubiam probat: necesse est, quod ad fidem quæstionis affertur, ipsa sit notius quæstione. Argumentorum uero omnium alia sunt probabilia & necessaria: alia probabilia, & non necessaria: alia sunt necessaria sed non probabilia: alia nec probabilia nec necessaria. Probabile uero est quod uidetur uel omnibus, uel pluribus, uel sapientibus, & his uel omnibus, uel pluribus, uel maxime notis, atque præcipuis, uel quod unicuique artifici secundum propriam facultatem, ut de medicina medico, gubernatori de nauibus gubernandis: id præterea quod uidetur ei, cum quo sermo conseritur, uel ipsi qui iudicat. In quo nihil attinet uerum falsum ue sit argumẽtum, si tantum uerisimilitudinem teneat. Necessarium uero est, quod ut dicitur ita est, atque aliter esse non potest. Probabile quidem ac necessarium est, ut hoc, Si quid cuilibet rei sit additum, totum maius efficitur. Neque enim quisquam ab hac propositione dissentiet, & ita sese habere necesse est. Probabilia uero ac non necessaria sunt, quibus facile mens auditoris acquiescit, sed ueritatis non tenent firmitatem, ut hoc, Si mater est, diligit filium. Necessaria uero ac non probabilia sunt, quæ ita ut dicuntur sese habere necesse est, sed his facile non consentit auditor, ut est hoc, Obiectu lunaris corporis, Solis euenire defectum. Neque necessaria uero, neque probabilia sunt, quæ neque in opinione hominum, neque in ueritate consistunt, ut hoc, Habere Diogenem cornua. Quoniam unusquisque habeat quod nunquam perdiderit. Quæ quidem nec argumenta dici possunt. Argumenta enim dubiæ rei faciunt fidem. Ex his autem nulla fides est, quæ neque in opinione hominum, neque in ueritate sunt constituta. Dici tamen potest nec illa quidem esse argumenta, quæ cum sint necessaria, minime tamen audientibus approbantur. nam si rei dubiæ sit fides, cogendus est animus auditoris per ea quibus ipse acquiescit, ut conclusioni quoque, quam nondum probat, possit accedere. Quod si, quæ tantum necessaria sunt ac non probabilia, non probat ille qui iudicat: necesse est, ut ne illud quidem probet, quod ex huiusmodi ratione conficitur. Itaque euenit ex huiusmodi ratione, quæ tantum necessaria sunt ac non probabilia, non esse argumenta. Sed non est ita: ac hæc interpretatio non recte probabilitatis intelligentiam tenet. Ea sunt enim probabilia, quibus sponte atque ultro cõsensus adiungitur, scilicet ut mox ac audita sunt, approbentur. Quæ uero necessaria sunt ac non probabilia, aliis probabilibus ac necessariis argumentis antea demonstrantur: cognitaque & credita ad alterius rei, de qua dubitatur, fidem trahuntur, ut sunt speculationes, id est theoremata, quæ in geometria considerantur. nam quæ illic proponuntur, talia non sunt, ut his sponte animus discentis accedat. Sed quoniam demonstrantur aliis argumentis, illa quoque scita & cognita: ad aliarum speculationum fidem ducuntur. Itaque quæ probabilia per se non sunt, sed necessaria, his quidem auditoribus, quibus nondum demonstrata sunt, ad aliud aliquid approbandum argumenta esse non possunt. His autem qui prioribus rationibus, eorum, quibus non acquiescebant, fidem ceperunt, possunt ea si quid ambigunt, ad argumentum uocari. Sed quia quatuor facultatibus differendi omne artificium continetur: dicendum est, quæ quibus uti nouerit argumentis, ut cui potissimum disciplinæ locorum pareatur ubertas, euidenter appareat. Quatuor igitur facultatibus earumque, uelut opificibus, differendi omnis ratio subiecta est, id est, dialectico, oratori, philosopho, sophistæ. Quorum quidem dialecticus atque orator in communi argumentorum natura uersatur. Vterque enim siue necessaria siue minime, probabilia tamen argumenta sequitur. His igitur illæ duæ species argumenti famulantur, quæ sunt probabile ac necessarium, probabile ac non necessarium. Philosophus uero ac demonstrator de sola tantum ueritate pertractat. atque siue sint probabilia, siue non sint, nihil refert, dum modo sint necessaria. Hic quoque his duabus speciebus utitur argumenti, quæ sunt probabile ac necessarium, necessariũ ac non probabile. Patet igitur in quo philosophus ab oratore ac dialectico in ꝓpria cõsideratione dissideat: in eo scilicet quod illis probabilitatem, huic ueritatem cõstat esse propositã. Quarta uero species argumenti, quam ne argumentũ quidẽ, recte dici supra docuimus, sophisticis solis est attributa. Topicorum intentio est uerisimilium argumentorum copiam demonstrare. Designatis enim locis, ex quibus probabilia argumenta ducuntur, abũdans & copiosa necesse est fiat materia differendi. Sed quoniam (ut supra dictum est) probabilium argumentorum alia sunt necessaria, alia non necessaria: cum loci probabilium argumentorum dicuntur, euenit ut necessariorum quoque doceantur. Quo fit, ut oratoribus quidem ac dialecticis hæc principaliter facultas paretur: Secũdo uero loco philosophis. nã in quo ꝓbabilia quidẽ omnia conquiruntur, dialectici atque oratores iuuantur: In quibus uero ꝓbabilia ac necessaria docentur, philosophicæ demõstrationis ministratur ubertas. Non modo igitur dialecticus atque orator, uerũ etiam demõstrator, ac ueræ argumentationis effector, habet quod ex positis locis possit assumere: cũ intra argumentorum probabilium locos, necessariorum quoque principia, traditio ista contineat. Illa uero argumenta, quæ necessaria quidẽ sunt, sed non probabilia, atque illud ultimum genus, scilicet nec probabile nec necessariũ, a propositi operis consideratione seiunctum est: nisi quod interdum quidam

sophistici

sophistici loci exercendi gratia lectoris, adhibentur. Quos circa Topicorum pariter utilitas intentioq; patefacta est. His enim & dicendi facultas, & inuestigatio ueritatis augetur. nam quòd dialecticos ad orationes locorum iuuat cognitio, orationi per inuentionem copiam præstat. quòd uero necessariorum doctrinam locorum philosophis tradit, uiam quodammodo ueritatis illustrat. Quo magis peruestiganda est, rimandaq; ulterius disciplina, eaq; cum agnitione percepta sit, usu atq; exercitatione firmanda. Magnum enim aliquid locorũ consideratio pollicetur, scilicet inueniendi uias. Quod quidem hi qui sunt huius rationis expertes soli proprio suo ingenio deputant, neq; intelligunt quantum hac consideratione quæratur, quæ in artem redegit uim potestatemq; naturæ. Sed de his hactenus. Nunc de reliquis explicemus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi de differentiis Topicis

LIBER SECVNDVS.

De argumentatione, & eius speciebus, syllogismo, inductione, enthymemate, & exemplo. Cap. I.

OMNIA quidem, quę superioris serie uoluminis expedita sunt, minus quibusdam forsitan eruditis superuacanea quodammodo, & quasi dependentia uidebuntur. nam cum de differentiis Topicis librorũ titulum legerint, omissis doctrinæ gradibus statim finem operis attendunt. Mihi autem id necessarium uidetur, quod nisi sit præcognitum, ad ulteriora discentis animus peruenire non possit. Hi quoque, qui nunc omnem prima uoluminis disputationem superfluam putant, si cuncta perlegant, contextionemq; operis mente ac ratione collustrent, desinent profectò iudicare superfluum, quod necessario uiderint in parte operis collocatum. Atq; hæc hactenus. Sed quoniam de his quæ antea posuimus, id est de propositione, quæstione, conclusione, argumento sufficienter dictum est: nunc de argumentatione tractemus. Argumentatio est per orationem argumenti explicatio. Huius autem species duæ sunt, una quæ syllogismus, altera quæ uocatur inductio. Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis & concessis, aliud quiddam per ea ipsa quæ concessa sunt, euenire necesse est, quam sint ipsa quæ concessa sunt. Huius definitionis rationem secundus quidem liber eorum, quibus institutionem in categoricos scripsimus syllogismos, plene cõtinet. Sed propter intellectus facilitatem, idem breuiter apertemus exemplo. Sit enim syllogismus hic, omnis homo animal est, omne animal substantia est, omnis igitur homo substantia est. Totum igitur hoc oratio est, in qua positis quibusdam & concessis, id est duabus propositionibus quæ sunt, omnis homo animal est, & omne animal substantia est: per ea ipsa quæ concessa sunt, efficitur aliud aliquid, id scilicet quod est conclusio, omnis igitur homo substantia est, per propositiones enim quæ concessæ sunt, sequentia necessario conclusionis infertur. Sunt autem propositiones hæ, omnis homo animal est, & omne animal substãtia est: atq; ex his efficitur aliud quiddam, quam sunt ipsa quæ concessa sunt. Concluditur enim igitur omnis homo substantia est. Quod longe diuersum est, & ab ea propositione quæ dicit, omnis homo animal est, & ab ea quæ proponit, omne animal esse substantiam. Syllogismorum uero alii prædicatiui sunt, qui categorici uocantur: alii conditionales, quos hypotheticos dicimus. Et prędicatiui quidem sunt, qui ex omnibus prædicatiuis propositionibus connectuntur, ut is quę exempli gratia superius annotaui. omnibus enim prædicatiuis propositionibus texitur. Hypothetici uero sunt, quorũ propositiones conditione nectuntur, ut hic, Si dies est, lux est: est autem dies, lux igitur est. propositio enim prima conditionem tenet hanc, quoniam ita demum lux est, si dies est. Atque ideo syllogismus hic hypotheticus, id est conditionalis, uocatur. Inductio uero est oratio per quam fit a particularibus ad uniuersalia progressio hoc modo, Si in regendis nauibus non sorte, sed arte eligitur gubernator: si in regendis equis auriga non sortis euentu, sed artis commendatione assumitur: si in administranda republica non sors principem facit, sed peritia moderandi, similiaq; in pluribus conquiruntur, quibus infertur, & in omni quoque re, quam quisq; regi atque administrari grauiter uolet, non sorte accommodat sed arte rectorem. Vides igitur quo modo per singulas res currat oratio, ut ad uniuersale perueniat. nã cum non sorte regi, sed arte nauim, currum, & rempublicam collegisset, quasi in cæteris quoq; ita sese res habeat, quod uniuersale erat concludit, hoc modo, In omnibus quoq; rebus non sorte ductum, sed arte principem debere præponi. Sæpe autem multorum collecta particularitas, aliud quiddã particulare demonstrat, ut siquis sic dicat. Si neq; nauibus, neque curribus, neq; agris sorte præponuntur rectores, ne rebus quidem publicis rectores sorte ducendi sunt. Quod argumentationis genus maxime solet esse probabile, & si nõ æquam syllogismus habeat firmitatem. Syllogismus nanq; ab uniuersalibus in particularia decurrit, estq; in eo, si ueris propositionibus contexatur, firma atq; incommutabilis ueritas. At inductio quidem habet maximam probabilitatem, sed interdum a ueritate deficit, ut in hac, Qui scit canere, cantor est; & qui luctari, luctator est; quiq; ædificare, ædificator est. Quibus multis simili ratione collectis inferri potest, qui scit igitur malum, malus est. quod non procedit. Mali quippe notitia deesse bono non potest. uirtus enim sese diligit & aspernatur contraria, cum uitare uitium nisi cognitum nequeat. His igitur duobus ueluti principiis & generibus argumentandi, duo quidem alii deprehenduntur argumentationis modi: unus quidem syllogismo, alter uero inductioni suppositus. In quibus quidem promptum fit considerare, quòd ille quidẽ a syllogismo, ille uero ab inductione ducat exordium, non tamen aut hic syllogismum, aut ille impleat inductionem. Hi autem sunt enthymema, atque exemplum. Enthymema quippe est imperfectus syllogismus, id est oratio in qua non omnibus antea propositionibus constitutis, infertur festinata conclusio. ut siquis ita dicat, homo animal est, substantia igitur est. prætermisit enim alteram propositionem, qua proponitur, omne animal est substantia. Ergo quoniam enthymema ab uniuersalibus ad particularia probanda contendit, quasi simile syllogismo est: quòd uero nõ omnibus, quæ conueniunt syllogismo uitur propositionibus, a syllogismi ratione discedit, atq; ideo imperfectus uocatus est syllogismus. Exẽplũ quoq; inductioni simili ratione copulatur, & ab ea dissidet. Est enim exemplũ quod per particulare propositum, particulare quoddam contendit ostendere hoc modo. Oportet a Tullio consule necari Catilinam: cum a Scipione Gracchus fuerit interemptus. Approbatũ est enim Catilinam a Cicerone debere perimi: quòd a Scipione Gracchus fuerit occisus. Quæ utraq; particularia esse, ac nõ uniuersalia singularum designat interpositio personarum. Quoniam igitur ex parte pars approbatur, quasi inductionis similitudinẽ tenet id quod exemplum uocamus: quod uero nõ plures quibus id efficiat, colligit partes, ab inductione discedit. Ita igitur duæ sunt argumetandi species principales, una quæ dicitur syllogismus, altera quæ uocatur inductio. Sub his autẽ & uelut ex his manãtia enthymema atq; exemplũ. Quæ quidẽ omnia ex syllogismo ducũtur, & ex syllogismo uires accipiunt. siue enim sit enthymema, siue inductio, siue exẽplũ, ex syllogismo quàmaxime fidẽ capit. quod in prioribus resolutoriis, quæ ab Aristotele trãstulimus, demõstratum est. Quocirca satis est de syllogismo disserere, quasi principali, & cæteras argumentationis species continente.

De locis, & eorum per diuisionem inuentione. Cap. II.

RESTAT nunc, quid sit locus, aperire. Locus nanque est (ut M. Tullio placet) sedes argumenti. Cuius definitionis quæ sit uis, paucis absoluam. Argumenti enim sedes partim propositio maxima intelligi potest, partim

maximæ propositionis differentia. Nam cum sint aliæ propositiones quæ cũ per se notæ sint, tũ nihil ulterius habeant quo demonstrentur, atq; hæ maximæ, & principales uocentur; sintque aliæ quarum fidẽ primæ ac maximæ suppleant propositiones: necesse est, ut omniũ quæ dubitantur, illæ antiquissimã teneant probationẽ, quæ ita aliis facere fidẽ possunt, ut ipsis nihil notius queat inueniri. Nã si argumentũ est quod rei dubiæ facit fidem, idq; notius ac probabilius esse oportet, quã illud est quod probatur: necesse est, ut argumentis omnibus illa maximã fidẽ tribuant, quæ ita per se nota sunt, ut aliena probatione nõ egeant. Sed huiusmodi propositio aliquoties quidẽ intra ambitũ argumenti continetur, aliquoties uero extra posita argumẽti uires supplet ac perficit. Exemplũ quidẽ est eius argumenti, quod maximã propositionẽ tenet, huiusmodi. Sit enim quæstio, an melius sit regnũ cõsulatu. Ita igitur dicemus. Regnum diuturnius est, quam consulatus, cum utrumque sit bonum. At uero quod diuturnius est bonũ, eo quod est parui temporis, melius est. Regnũ igitur melius est quã consulatus. Huic igitur argumentationi maxima propositio, idest locus insertus est, illa scilicet diuturniora bona, sunt melioris meriti quam ea quæ parui sunt temporis: hoc enim ita notum est, ut extrinsecus probatione non egeat, & ipsum aliis possit esse probatio. Atque ideo hæc propositio totam continet probationem: & cum inde nascitur argumentum, recte locus, idest argumẽti sedes uocatur. At uero quemadmodũ extra posita propositio maxima, uires afferat argumento, tale sit exemplum. Sit propositum demonstrare, quoniam inuidus sapiens nõ est. Inuidus est qui alienis affligitur bonis: Sapiens autem bonis non affligitur alienis: Inuidus igitur sapiens non est. In hac igitur argumentatione propositio quidem maxima non uidetur inclusa, sed argumẽtationi uires ipsa maxima subministrat. Est enim huic syllogismo fides ex ea propositione per quam cognoscimus, Quorum diuersa est definitio, ipsa quoque diuersa esse. Est autem in definitione inuidi, alienis bonis tabescere. Quod quoniam non uenit in sapientẽ, idcirco sapiens ab inuido seiungitur. Est igitur uno quidem modo locus (ut dictum est) maxima, & uniuersalis, & principalis, & indemonstrabilis, atque per se nota propositio, quę in argumentationibus, uel inter ipsas propositiones, uel extrinsecus posita, uim tamẽ argumentis & propositionibus subministrat. Ideo aũt uniuersales, & maximæ propositiones, loci sunt dictæ, quoniam ipsæ sunt, quæ continent cęteras propositiones, & per eas fit consequens & rata conclusio. Ac sicut locus in se corporis continet quantitatẽ: ita hæ propositiones quæ sunt maximæ, intra se omnem uim posteriorum, atque ipsius cõclusionis cõsequentiam tenent. Et uno quidẽ modo locus, idest argumenti sedes, dicitur maxima principalisque propositio, fidem cæteris subministrans. Alio uero modo loci uocantur maximarum differentiæ propositionum, quæ scilicet ab his ducũtur terminis qui in quæstione sunt constituti. De quibus deinceps differendum est. Cum enim sint plurimæ propositiones, quæ maximæ uocantur, hæq; sint inter se dissimiles, quibuscunque differentiis inter se discrepant, eas omnes locos uocamus. Nã si ipsæ propositiones maximæ, argumẽtorũ loci sunt, & differentias earum, argumentorum locos esse necesse est. Nam uniuscuiusque substantia ex propriis differentiis cõstat, ut hominis ex rationalitate, quæ eius est differentia. Et hi loci, qui sunt differentiæ propositionũ, ipsis propositionibus uniuersaliores existunt, uelut uniuersalior est rationalitas homine. Atq; ideo pauciores esse deprehenduntur hi loci, qui in differentiis positi sunt, quã propositiones ipsæ quarum sunt differentię. Omnia enim quæ uniuersaliora sunt, pauciora semper esse contingit. & ideo facile sub scientiã cadere possunt, quorũ tam multus numerus non est, ut cito a memoria discẽtis elabatur. Quæ uero sint hę differentiæ, melius diuisione producuntur. In prædicatiuis autem quæstionibus unus quidem subiectus terminus dicitur, alius prædicatus. Nihil quippe in prędicatiuis quæstionibus aliud quæritur, nisi an subiecto prædicatus inhæreat. Quod si inesse cõstiterit, quæritur ita ne insit, ut genus, aut ut accidẽs, aut ut proprium, aut ut definitio. Nam si ostenditur non inesse, de quęstione nihil relinquitur. Nam quod non inest, omnino nec ut accidens, nec ut definitio, nec ut genus, nec ut propriũ inesse potest. Quòd si inesse constiterit, restat quæstio quisnam modus sit de quatuor inhęrẽdi. Solũ uero inesse ad accidens maxime pertinet. nam cum neque, ut genus, neque ut definitio, neque ut proprium inest, sed inest tamen, ut accidens inesse necesse est. Quę cum ita sint, eorum locorum, quos in maximarum propositionum differentia constituimus, facienda diuisio est. Per singula uero quęque currentibus manifestius apparebit exemplo, quid maximæ propositiones a suis differentiis distent. Etenim quæstiones, argumenta, propositiones maximas ac principales, earum locos, idest differentias, per unumquodque dabimus exemplum.

De locis a substantia rei sumptis. Cap. III.

OMnes igitur loci, idest maximarum differentię propositionum, aut ab his ducantur necesse est terminis, qui in quęstione sunt positi, prędicato, scilicet atq; subiecto, aut extrinsecus assumantur, aut horum medii, qui inter utrosq; uersantur. Eorum uero locorũ qui ab his ducũtur terminis, de quibus in quęstione dubitatur, duplex est modus: Vnus quidem ab eorum substantia: Alter uero ab ab his quę substantiam eorum consequuntur. Hi uero qui a substantia sunt, in sola definitione cõsistunt. Definitio enim substantiam mõstrat, & substantię integra demõstratio definitio est. Sed id quod diximus patefaciamus exemplis, ut omnis quęstionũ, & argumentorum, & locorum ratio colliquescat. Age enim quæratur, an arbores animalia sint, fiatque huiusmodi syllogismus, Animal est substantia animata sensibilis: arbor uero substãtia animata sensibilis non est, arbor igitur animal non est. Hæc de genere quæstio est, utrum enim arbores sub animalium genere ponendæ sint quæritur. Locus qui in uniuersali propositione consistit, hic est. Cui generis definitio nõ conuenit, id eius, cuius ea definitio est, species non est. Loci superior differentia, qui locus nihilominus nuncupatur, a definitione. Vides igitur, ut tota dubitatio quæstionis, syllogismi argumentatione tractata sit per conuenientes, & congruas propositiones, quę uim suam ex prima, & maxima propositione custodiunt, ex ea scilicet, quæ negat esse speciem, cui non conuenit generis definitio, atque ipsa uniuersalis propositio a substantia tracta est, unius eorum termini, qui in quæstione locati sunt, ut animalis, id est ab eius definitione, quæ est substantia animata sensibilis. Ita igitur in cæteris quæstionibus strictim ac breuiter locorum differentiis commemoratis, oportet uniuscuiusque proprietatem uigilantis animi alacritate percipere. Huius autem loci, qui a substantia ducitur, duplex est modus: partim nanque a definitione, partim a descriptione argumẽta ducuntur. Differt autem definitio a descriptione, quod definitio genus ac differentias sumit: Descriptio subiecti intelligentiam claudit, quibusdam uel accidentibus efficientibus unam proprietatẽ uel substantialibus differentiis præter conueniens genus aggregatis. Sed hæ definitiones, quæ ab accidentibus fiunt, tametsi uidentur nullo modo substantiam demonstrare, tamen quoniam sæpe ueræ definitionis uice ponuntur, quę substantiam demonstrant: illæ etiam probationes quæ a descriptione sumuntur, a substantiæ loco uidentur assumi. huius uero tale sit exemplũ. quæratur enim an albedo substantia sit, hic quęritur, an albedo substantiæ, uelut generi, supponatur. Dicimus igitur, substantia est, quæ omnibus accidentibus possit esse subiectum. Albedo autem nullis accidentibus subiacet. Albedo igitur substantia non est. Locus, idest maxima propositio eadem, quæ superius. Cuius enim definitio, uel descriptio ei, quod dicitur species esse, non conuenit, id eius, quod species esse perhibetur, genus non est. Descriptio uero substantię albedini non conuenit, albedo igitur substantia non est. Loci differentia superior, a descriptione, quam dudum locauimus in ratione substantię. Sunt etiam definitiones, quę non a rei substantia, sed a nominis significatione ducuntur, atque ita rei, de qua quæritur, applicantur, ut si quæratur utrum philosophiæ studendum

dendum fit, erit argumentatio talis: Philosophia amor sapientiæ est, huic studendum nemo dubuat, studendum igitur est philosophiæ. Hic enim non definitio rei, sed nominis interpretatio argumentum dedit: quo Tullius etiam in Hortensio, in eiusdem philosophiæ usus est defensione, & uocatur Græce quidem ὀνοματικὸς ὅρος, Latine autem nominis interpretatio. Ac de his quidem argumentis, quæ ex substantia terminorum in quæstione positorum assumuntur, claris, ut arbitror, patefecimus exemplis.

De locis sumptis a concomitantibus rei substantiam. Cap. IIII.

NVnc de his dicendum est, qui terminorum substantiam consequuntur. Horum multifaria est diuisio, plura sunt enim quę substantiis singulis adhęrescunt. Ab his igitur, quę cuiuslibet substantiā comitātur, argumēta duci solent, aut ex toto, aut ex partibus, aut ex causis uel efficientibus, uel materia, uel naturali forma, uel fine. Et est efficiens quidem causa, quę mouet atq; operatur, ut aliquid explicetur. Materia uero, ex qua fit aliquid, uel in qua fit. Finis, propter quod fit. Sunt etiam inter eos locos qui ex his sumuntur quæ substantiam consequuntur, aut ab effectibus, aut a corruptionibus, aut ab usibus, aut præter hos omnes a communiter accidentibus. Quæ cum ita sint, eū prius locū qui a toto fit, inspiciamus. Totū duobus modis dici solet, aut ut genus, aut ut id quod integrum ex pluribus partibus constat. Et illud quidē quod ut genus totū est, hoc modo sæpe quæstionibus argumenta suppeditat, ut si sit quęstio, an iustitia utilis sit, fit syllogismus: Omnis uirtus utilis est, iustitia uirtus est, iustitia igitur utilis est. Hic est quæstio de accidenti, idest an accidat iustitiæ utilitas. Locus est is qui in maxima propositione consistit: Quæ generi adsunt, speciei adsūt. Huius superior locus est, a toto, id est a genere, uirtute scilicet quæ iustitiæ genus est. Rursus sit quæstio, an humanæ res prouidentia regantur, dicemus, Si mundus prouidentia regitur, homines autem partes mundi sunt, humanæ igitur res prouidentia reguntur. Quæstio de accidenti. Locus, Quod toti conuenit, id congruit & parti. Supremus locus, a toto, id est ab integro quod partibus cōstat, Id uero mundus est, qui hominibus totum est. A partibus etiam duobus modis argumenta nascuntur: aut enim a generis partibus quæ sunt species, aut ab integri, id est totius, quæ partes tantū proprio uocabulo nuncupantur: & de his quidem partibus quæ species sunt, hoc modo fit quæstio, an uirtus mentis bene constitutæ sit habitus. Quæstio est de definitione, id est an habitus mentis bene cōstitutæ sit uirtutis definitio. Faciemus itaq; a speciebus argumentationem sic. Si iustitia, fortitudo, moderatio, atque prudentia habitus mētis bene constitutæ sunt: hæc autem quatuor uirtuti ueluti generi subuciūtur, uirtus ergo bene constitutæ mentis est habitus. Maxima propositio: Quod in singulis partibus inest, id toti inesse necesse est. Argumentum uero a partibus, id est a generis partibus, quæ species nuncupantur. Iustitia.n. fortitudo, modestia, & prudentia, uirtutis species sunt. Item ab his partibus, quæ integri partes esse dicuntur, fit quæstio, an sit utilis medicina, hæc in accidentis dubitatione constituta est, dicemus. Si depellit morbos, salutemq; seruat, mederique uulneribus utile est, utilis medicina est. At depellit morbos, seruat salutem, mederiq; uulneribus utile est, utilis igitur medicina est. Sæpe autem & una quælibet pars ualet ut argumentationis firmitas constet hoc modo, ut si de aliquo dubitetur, an sit liber factus. Si eum uel censu, uel testamento, uel uindicta manumissum esse monstremus, liber factus ostensus est. atque hæ partes erant dandæ libertatis. ut rursus si dubitetur, an sit domus, quod eminus prospicitur: dicemus quoniam non est. Nam uel tectum, uel parietes, uel fundamenta ei desunt. ab una rursus parte factum est argumentum. Licet autem non solum in substātiis, uerumetiam in modo, in temporibus, in quantitatibus, in loco totum partesque respicere. Id.n. quod dicimus, semper, in tempore totum est. Id quod dicimus aliquando, in tempore pars est. Rursus si simpliciter aliquid proponamus, in modo totum est, si cum adiectione aliqua, pars fit in modo. Itē si omnia dicamus, in quantitate totū dicimus: si aliquid a quantitate excerpsimus, quātitatis ponimus partē. Eodē modo & in loco, quod ubiq; est, totū est: quod alicubi, pars. Horū autē omniū hæc communiter debētur exempla, a toto ad partē secundū tempus Si deus semper est, & nunc est. A parte ad totū secundū modū. Si anima aliquo modo mouetur, & simpliciter mouetur. Mouetur autē cum irascitur, uniuersaliter igitur & simpliciter mouetur. Rursum a toto ad partes in quantitate. Si uerus est Apollo in omnibus uates: uerum erit Pyrrhū Romanos superare. Rursus in loco, si Deus ubique est, & hic igitur est. Sequitur locus, qui nuncupatur a causis: sunt uero plures causæ, quæ uel principiu immotus præstant atq; efficiūt, uel specierum formas subiectæ suscipiunt, uel propter eas aliquid fit, uel quæ cuiuslibet forma est. Argumentū igitur ab efficiente causa, ut si quis iustitiam naturalem uelit ostendere, dicat, Congregatio hominum naturalis est, iustitiam uero congregatio hominum fecit, iustitia igitur naturalis est. Quæstio de accidenti. maxima propositio, Quorū efficientes causæ sunt naturales, ipsa quoque sunt naturalia. Locus ab efficientibus causis. Quod enim uniuscuiusque causa est, id eam rē efficit, cuius est causa. Rursus siquis Mauros arma non habere cōtendat, dicet idcirco eos armis minime uti, quod his ferrum desit. Maxima propositio, Vbi materia deest, &, quod ex materia efficitur, desit. Locus a materia. Vtrunque uero, id est ab efficientibus atq; materia, uno nomine a causa nuncupatur. æque enim id quod efficit, atque id quod operantis actum suscipit, eius rei quæ efficitur causę sunt. Rursus a fine, sit propositum sic, an iustitia bona sit. fiat argumentatio talis, si beatū esse bonū est, iustitia bona est. hic enim est iustitię finis, ut siquis secundū iustitiā uiuat, ad beatitudinē perducatur. Maxima propositio, Cuius finis bonus est, ipsum quoq; bonum est. Locus a fine, Ab eo quoque, quod cuiuslibet forma est, ita, nō potuisse uolare Dædalum, quoniam nullas naturali forma pennas habuisset. Maxima propositio, Tantum quæque posse, quantum forma naturalis sua permisit. Locus a forma. Ab effectibus uero, & corruptionibus, & usibus hoc modo. Nam si bona est domus, & constructio domus, bona est. & econtrario, si bona est constructio domus, bona est domus. Rursus, si destructio domus mala est, bona est domus: & si bona est domus, mala est destructio domus. Et si bonum equitare est, bonus est equus: & si bonus est equus, bonum est equitare. Est autem primum quidem exemplum a generationibus, quod idem ab effectibus uocari potest. Secundum a corruptionibus. Tertium ab usibus. omnium autem maxima propositio, Cuius effectio bona est, ipsum quoq; bonum est. & econuerso, Cuius corruptio mala est, ipsum quoque bonum est, & econuerso. Et cuius usus bonus est, ipsum quoque bonum est, & econuerso. A communiter accidentibus argumenta fiunt quoties ea sumuntur accidentia, quæ relinquere subiectum uel non possunt, uel non solent: ut siquis hoc modo dicat, Sapientem non pœnitebit, pœnitentia enim malum factum comitatur. Quod quia in sapiente non conuenit, ne pœnitentia quidem. Quæstio de accidente. Maxima propositio, Cui non inest aliquid, ei nec illud quod eius est consequens, inesse potest. Locus a communiter accidentibus.

De locis extra rei materiam positis. Cap. V.

EXpeditis igitur locis his, qui ab ipsis terminis in quæstione positis assumuntur: nunc de his dicendum est, qui licet extrinsecus positi, argumenta tamen quæstionibus subministrant. Hi uero sunt uel ex rei iudicio, uel ex similibus, uel a maiore, uel a minore, uel a proportione, uel ex oppositis, uel ex transumptione. Et ille quidem locus, qui rei iudicium tenet, est huiusmodi, ut si dicamus id esse quod uel omnes iudicant, uel plures: & hi uel sapientes, uel secundum unamquāq; artium penitus eruditi. Huius exemplum est, Cęlum esse uolubilē, quod ita sapiētes atq; astrologi doctissimi iudicauerūt. Quæstio de accidente. Maxima ꝓpositio, Quod omnibus, uel pluribus, uel sapiēti

bus

bus hominibus uidetur, ei contradici non oportere. Locus a rei iudicio. A similibus uero hoc modo. Si dubitetur an hominis proprium sit bipedem esse, dicemus. Similiter inest equo quadrupes, ut homini bipes: non est autem equo quadrupes proprium: non est igitur homini bipes propriū. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Si qđ similiter inest, non est proprium, nec id de quo quæritur, esse propriū potest. Locus a similibus, hic uero in gemina diuiditur: hæc.n. similitudo aut in qualitate consistit, aut in quantitate, sed in quantitate paritas, idest æqualitas nuncupatur: in qualitate similitudo. Rursus ab eo quod est magis. Si quæratur an sit animalis definitio, qđ ex se moueri possit, dicemus sic. Magis oportet animalis definitionem esse ꝙ naturaliter uiuat, quam quod ex se moueri possit: non est autē hæc definitio animalis ꝙ naturaliter uiuat: nec ea quidē igitur ꝗ minus uidetur esse, quod ex se moueri possit, animalis definitio putanda est. Quæstio de definitione. Maxima propositio, Si id quod magis uidetur inesse non inest, nec id quod minus uidebitur inesse inerit. Locus ab eo quod magis est. A minoribus uero conuerso modo. Nam si est hominis definitio, animal gressibile bipes, cū id minus uideatur esse definitio hominis, quā animal rationale mortale, sitq; definitio hominis ea quæ dicit animal gressibile bipes, erit definitio hominis animal rationale mortale. Quæstio de definitione. Maxima propositio, Si id quod minus uidetur inesse inest, id quod magis uidebitur inesse, inerit. Multæ autē sunt diuersitates locorū ab eo quod est magis & minus argumenta ministrantium, quos in expositione Topicorum Aristotelis diligentius persecuti sumus. Item a proportione, ut si quæratur, an sorte sint eligendi in ciuitatibus magistratus, dicamus minime: quia ne in nauibus quidem gubernator sorte præficitur, est enim proportio. nam ut sese gubernator habet ad nauim, ita magistratus ad ciuitatem. Hic autem locus distat ab eo, qui a similibus ducitur. Ibi enim una res unicuilibet alii cōparatur: in proportione uero non est similitudo rerum, sed duarum habitudinis cōparatio. Quæstio de accidenti. Maxima propositio, Quod in unaquaq; re euenit, id in eius proportionali euenire necesse est. Locus a proportione. Ex oppositis uero multiplex est locus. Quatuor enim sibimet opponuntur modis, aut enim ut contraria aduerso sese loco constituta respiciunt, aut ut priuatio & habitus, aut ut relatio, aut ut affirmatio, & negatio. Quorū discretiones in eo libro qui de decem prædicamentis scriptus est, commemoratæ sunt. Ab his hoc modo argumenta nascuntur. A contrariis, si quæratur an sit uirtutis propriū laudari, dicam minime, quia nec uitii quidem uituperari. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Contraria contrariis conueniunt. Locus ab oppositis, id est ex contrario. Rursus in quæstione sit positum, an proprium sit oculos habentiū uidere: Dicam non. eos nanq; qui uident, aliās etiam cæcos esse cōtingit, nam in quibus est habitus, in eisdem etiā poterit esse priuatio, & quod est proprium, non potest a subiecto discedere, et quoniam ueniente cæcitate usus abscedit, non esse proprium habentium oculos uidere conuincitur. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Vbi priuatio ab esse potest, habitus proprium non est. Locus ab oppositis secundum habitum & priuationem. Rursus sit in quæstione propositum, an patris sit propriū procreatorem esse: Dicam recte uideri, quia filii est proprium procreatum esse. ut enim sese habet pater ad filium, ita procreator ad procreatum. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Oppositorum ad se relatorum propria, & ipsa ad se referuntur. Locus a relatiuis oppositis. Item sit in quæstione propositum, an sit animalis proprium moueri. Negetur, quia nec inanimati quidem est proprium, non moueri. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Oppositorum opposita propria esse oportere. Locus ab oppositis secundum affirmationem, & negationem. Moueri enim & non moueri secundum affirmationem & negationem sibimet opponuntur. Ex transsumptione hoc modo fit, cum ex his terminis in quibus quæstio cōstituta est, ad aliud quiddam notius dubitatio transfertur, & ex eius probatione ea quæ in quæstione posita sunt, confirmantur, ut Socrates cum quid posset in uno quoque iustitia quæreret, omnem tractatū ad reipublicæ transtulit magnitudinem, atq; ex eo quod illic efficeret, in singulis etiā ualere confirmauit. Qui locus a toto forsitan esse uidebitur. Sed quoniam non inhæret his, de quibus proponitur terminis, sed extra posita res, hoc tantum quia notior uidetur, assumitur. Iccirco ex transsumptione locus hic conuenienti uocabulo nuncupatus est. Fit uero hæc transsumptio, & in nomine, quoties ab obscuro uocabulo ad notius argumentatio transfertur, hoc modo, ut si quæratur an philosophus inuideat, sitq; incognitū, quid philosophi significet nomen: Dicemus ad uocabulū transferentes notius, non inuidere, quia sapiens sit. Notius uero est sapientis uocabulū, quam philosophi. Ac de his quidem locis qui extrinsecus assumuntur, liquide dictum est. Nunc de mediis disputabitur.

De locis medijs. *Cap. VI.*

Medii autem loci sumuntur uel ex casu, uel ex coniugatis, uel ex diuisione nascentes. Casus est alicuius nominis principalis inflexio in aduerbium, ut a iustitia inflectitur iuste. Casus igitur est a iustitia id quod dicimus iuste. Coniugata uero dicuntur, quæ ab eodem diuerso modo deducta fluxerunt, ut a iustitia iustum iustus. Hęc igitur inter se, & cum ipsa iustitia coniugata dicuntur, ex quibus omnibus in promptu sunt argumenta. Nam si id quod iuste est, bonum est; & quod iustū est, bonum est: & si qui iustus est, bonus est; & iustitia, bona est. Hæc igitur secundum proprii nominis similitudinem consequuntur. Medii uero loci appellantur, quoniam si de iustitia quæritur, & a casu, uel a coniugatis argumenta ducuntur, neq; ab ipsa substantia proprie neq; coniuncte, neq; ab iis quæ sunt extrinsecus posita, uidentur trahi, sed ex ipsorum casibus, idest quadam ex ipsis leui mutatione deductis. Iure igitur hi loci medii inter eos qui ab ipsis, & eos qui sunt extrinsecus collocantur. Restat locus a diuisione qui tractatur hoc modo. Omnis diuisio uel negatione fit, uel partitione. Negatione fit, ut si quis ita pronunciet. Omne animal aut habet pedes, aut non habet. Partitione uero, uelut si quis diuidat, omnis homo, aut est sanus, aut æger. Fit autem uniuersa diuisio uel generis in species, uel totius in partes, uel uocis in proprias significationes, uel accidentis in subiecta, uel subiecti in accidentia, uel accidentis in accidentia. Quorum omniū rationes in eo libro diligentius explicui, quem de diuisione cōposui. Atq; iccirco inde ad horum omniū cognitionem cōgrua petantur exēpla. Fiunt autem argumentationes per diuisionem tum ea segregatione, quæ per negationem fit, tum ea quæ per partitionem. Sed qui his diuisionibus utuntur, aut directa ratiocinatione contendunt, aut in aliquod impossibile atque inconueniens ducunt, atque ita id, quod reliquerant, rursus assumunt. Quæ facilius quisque cognoscet, si prioribus analyticis operam dederit. Horum tamen talia in præsens præstabunt exempla notitiam: sit in quæstione propositum, an ulla sit origo temporis. Quod qui negare uolet, id nimirum ratiocinatione firmabit nullo modo esse ortū, idq; directa ratiocinatione monstrabit hoc modo, Tempus aut originem habet, aut non. sed quoniam mundus æternus est, (id enim paulisper argumenti gratia concedatur) mundus uero sine tempore esse non potuit, tempus quoque æternum est: sed quod æternum est, caret origine: tempus igitur originem non habet. At si per impossibilitatem idem desideretur ostendi, dicetur hoc modo, Tempus aut originem habet, aut non: sed si tempus habet originē, non fuit semper. Tempus autem habet originē, fuit igitur quando non fuit tempus: sed fuisse temporis est significatio; fuit igitur tempus quando nō fuit tempus, quod fieri nō potest. Non est igitur ullum principiū temporis. posito nanq; ut ab ullo principium ceperit, inconueniens quoddam atq; impossibile contingit, fuisse tempus quando nō fuerit tempus. Reditur itaq; ad alteram partem quod origine careat. Sed hæc quæ ex negatione diuisio est, cum per eam quælibet argumenta sumuntur, fieri nequit ut utrumque sit, quod

affirmatione & negatione diuiditur. Itaq; sublato uno, alterum manet: posito altero, reliquum tollitur. Vocaturq; hic a diuisione locus, medius inter eos, qui ab ipso duci solent, atque eos qui extrinsecus assumuntur. Cum enim quæratur, an ulla sit origo temporis, sumitur quidem esse originem, & ex ea per propriam consequentiam de re ipsa quæ quæritur fit impossibilitatis & mendacii syllogismus. Quo conclusio reduur ad prius quod uerũ esse necesse est. Siquidem id quod ei oppositum est, ad impossibile aliquod inconueniensque perducitur. Itaque quoniam ex ipsa re, de qua quæritur, fieri syllogismus solet, quasi ab ipsis locus est deductus, quoniam uero non in eo permanet, sed ad oppositum redit, quasi extrinsecus sumitur. Idcirco hic a diuisione locus inter utrumque medius collocatur. At uero qui ex partitione sumuntur, duplici fiunt modo. Aliquoties enim quæ diuiduntur, simul esse possunt, ut si uocem in significationes diuidamus, omnes simul esse possunt, ueluti cum dicimus, Amplector, aut actionem significat, aut passionem, uel utrumque simul significare potest. Aliquoties ueluti negationis modo quæ diuiduntur simul esse non possunt, ut aut sanus est, aut æger. Fit autem ratiocinatio in priore quidẽ modo diuisionis, tum quia omnibus adest quod quæritur, uel non adest: tum uero idcirco alicui adesse uel non adesse, quod aliis adsit aut minime. Nec in his explicandis diutius laborabimus, si priores resolutorii uel Topica Aristotelis diligentis animum lectoris instruxerint. Nam si quæratur, utrum canis substantia sit, atque hanc diuisionem faciat collocutor, Canis uel latrabilis animalis, uel marinæ belluæ, uel cælestis syderis nomen est, demonstretque per singula & canem latrabilem substantiam esse, marinam quoq; belluam, & sydus substantiæ posse supponi: monstrauit canem esse substantiam. Atq; hic quidem ex ipsis in quæstione propositis uidebitur argumenta traxisse. At in talibus syllogismis, Aut sanus est, aut æger: sed sanus est, nõ igitur est æger: sed sanus nõ est, æger igitur est. uel ita, sed æger est, sanus igitur non est. uel ita, sed æger non est, sanus igitur est. Ab his quæ sunt extrinsecus sumptus est syllogismus, i. ab oppositis. Idcirco totus hic a diuisione locus inter utrosque medius esse perhibetur, qui si in negatione sit constitutus, aliquo modo quidem ex ipsis sumitur, aliquo modo uero ab exterioribus uenit. Si uero a partitione ducantur argumenta, nunc quidem ab ipsis, nunc uero ab exterioribus copiam præstant.

De Themistij diuisione quod omnes locos complectatur *Cap. VII.*

ET græci quidẽ Themistii diligentissimi scriptoris ac lucidi, & omnia ad facilitatem intelligentiæ reuocantis talis locorum uidetur esse partitio. Quæ cum ita sint, breuiter mihi locorũ diuisio commemoranda est, ut nihil præter eã monstretur esse relictum, quod non intra eam probetur inclusum. De quo enim in qualibet quæstione dubitatur, id ita firmabitur argumentis, ut ea uel ex ipsis sumãtur quæ in quæstione sunt constituta, uel extrinsecus ducãtur, uel quasi in cõfinio horum posita uestigentur. Ac præter hanc quidem diuisionem nihil extra inueniri potest. Sed si ab ipsis sumitur argumentum, aut ab ipsorum necesse est substantia sumatur, aut ab his quæ eam consequuntur, aut ab iis quæ inseparabiliter accidunt, uel his adhærent, & ab eorum substantia separari seiungique uel non possunt, uel non solent. Quæcũque uero ab eorum substantia ducuntur, ea aut in descriptione, aut in definitione sunt, & præter hæc a nominis interpretatione. Quæ uero ea uelut substantiam cõtinentia consequuntur, talia sunt, ut uel generis, uel differentiæ, uel integri, uel specierum, uel partium loco circa ea quæ inquiruntur assistant. Itẽ causæ, uel efficientes, uel materiæ, uel formæ, uel finis, uel effectus, uel corruptiones, uel usus, uel quantitates, uel tempus, uel modi. Quod uero proprie inseparabile uel adhærens accidens nuncupatur, id in communiter accidentibus numerabitur. Et præter hæc quidem aliud quod cuique inesse possit inueniri non potest. Quibus ita positis inspiciamus nunc eos locos, quos dudum extrinsecus pronunciabamus assumi. Ea enim quæ extrinsecus assumuntur, non sunt ita separata atq; disiuncta, ut nõ aliquo modo quasi e regione quadã ea quæ quæruntur, aspiciant. Nã & similitudines & opposita ad ea sine dubio referuntur, quibus similia uel opposita sunt: licet iure atque ordine uideantur extrinsecus collocata. Sunt autem hæc, similitudo, oppositio, maius, minus, rei iudicium. In similitudine enim tum rei similitudo, tum proportionis ratio continetur. Omnia enim similitudine tenent. Opposita uero in contrariis, in priuationibus, in relationibus, in negationibus constant. Comparatio uero maioris ad minus, quædã similiũ dissimilitudo est. Rerũ enim per se similium discretio maius ac minus facit. Quod enim omni qualitate, omnique ratione disiunctũ est, id nullo modo poterit comparari. Ex rei uero iudicio quæ sunt argumẽta quasi testimoniũ præbent, & sunt inartificiales loci, atque omnino disiuncti, nec rem potius quam iudicium, opinionẽque sectantes. Transumptionis uero locus nunc quidem in æqualitate, nunc uero in maioris minorisue comparatione consistit. Aut enim ad id quod est simile, aut ad id quod est maius, aut minus fit argumẽtorũ rationũq; transumptio. Hi uero loci quos mixtos esse prædiximus, aut ex coniugatis, aut ex diuisione nascuntur: in quibus omnibus consequentia & repugnãtia custoditur. Sed ea quidem quæ ex definitione, uel genere, uel differentia, uel caussis argumenta ducuntur, demonstratiuis maxime syllogismis uires atq; ordinem subministrant, reliqua uerisimilibus ac dialecticis. Atq; hi loci, qui maxime in eorum substantia sunt, de quibus in quæstione dubitatur, ad prædicatiuos ac simplices, reliqui uero ad hypotheticos & cõditionales respiciunt syllogismos. Expeditis igitur locis, & diligẽter tã definitione quam exemplorum luce patefactis, dicendũ uidetur quomodo hi loci maximarum sint differẽtiæ propositionũ, idq; breui: neq; enim longa disputatione res eget. Omnes enim maximæ propositiones uel definitionem continent, uel descriptionem, uel nominis interpretationem, uel totum, uel partes, uel genus, uel species, uel cætera quibus differunt inter se maximæ propositiones. Nam in eo quod sunt maximæ nõ differũt, sed in eo quòd hæ a definitione quidem, illæ a genere, aliæ uero ueniunt ab aliis locis, & his iure differre, hique earum differentiæ dicuntur. Sed quoniam diuisio Themistii patefacta est, nunc ad M. Tullii diuisionem transeamus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi de differentiis Topicis

LIBER TERTIVS.

De locis a M. Tullio traditis, eorumque inter se distinctione. *Cap. I.*

VOD locorum differentias multipliciter uarieque tractamus, nihil mirum diligentibus ingeniis uideri debet: cum manifestum sit, unamquanque rem multis sæpe differentiis, atque in uarias diuisionis figuras posse partiri. Nam quia singulas res non una, sed plures sæpe differentiæ comprehendunt: necesse est, ut secundum differentiarum uarietatem fiat diuersitas etiam diuisionum, ut & numeri nunc eas colligimus differentias, quòd alii pares, alii impares: nunc uero quòd alii primi atque incompositi, alii secundi atque compositi. Triangulorum etiam multis modis fieri partitionem geometricæ disciplinæ tenor ostendit. Id tamen in omnibus peruidendum est, ut nihil extra in qualibet diuisionis forma relinquatur, nihil ultra superfluum ac præterquam necesse est, aggregetur: quare quid mirum uideri debet, si cum antea secundum Themistium locorum differentias dederimus, nunc diuersas secundum M. Tullium depromamus? Cuius proposita breuiter partitione, atque exemplis conuenientibus expedita, tum demum quo differat, uel quo congruat superius digestæ diuisioni

diuisioni, quo etiam altera claudat alteram commemorabo. nam cum M. Tullius omnem logicam facultatem, quam rationem diligentem differendi dixit, duas habere partes proposuerit, unam inueniendi, alteram iudicandi: cumq; locos definierit esse argumenti sedes, a quibus scilicet argumenta promuntur: argumentum etiam rationem, quæ rei dubię faciat fidem, diuisionem locorum omnium hoc modo fecit. Ex his inquit locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alii in ipso hærent, de quo agitur, alii assumuntur extrinsecus. Duas igitur locorum species fecit: alios enim in ipsis quæstionũ terminis hærere proposuit, alios extrinsecus assumi: atq; eos quidem, qui in ipsis hærerent de quibus quæritur, tali diuisione partitur. In ipso, inquit, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicũtur, quæ absunt, longeq; disiuncta sunt. Post hæc eum locũ qui ab affectis ducitur, in conuenientia membra partitus est, hoc modo. Alia enim inquit, sunt coniugata, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex coniunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut minorũ, aut parium. Quorum quidem omnium & natura breuiter attingenda est, & exempla ponenda. Eorum igitur locorum, qui in ipso de quo agitur hærent, primum esse dixit a toto. Totum autem uniuscuiusq; rei in definitione constat. Omnis enim definitio, rei quam definit adæquatur. quod si unaquæq; res tota est (nihil.n.integrum esse nisi totum potest) definitio quoq; totum esse necesse est idest quæ totum rei, quam definit substantiam claudat. Definitio uero est oratio, quæ uniuscuiusq; rei quidem esse designat. Ab hac ita ducitur argumentum: ut sit quæstio, an arbores quoq; sint animalia; dicam, Animal est substantia animata sensibilis. Arbor non est substantia animatis sensibilis. concludam, Non sunt igitur arbores animalia. Quæstio de genere. Maxima propositio, Vnde definitio abest, inde illud quoq; abesse, quod definitur. locus a definitione. Partes uero sunt, quarum conuentu efficitur totum. Partes etiam uocantur, quæ diuidunt totum. hæ autem species, uel formæ nuncupari solent. a quibus hoc modo sumitur argumentum. Ab his quidem partibus, quarum cõiunctione componitur totum hoc modo, ut si sit dubitatio, an sit anima corporea: partiemur animam uelut his tribus partibus, quod uel uegetabilem, uel sensibilem, uel intelligibilem præstet. at ipsum neq; uegetare, neq; sentire, neq; intelligere corporale est: cumq; nulla sit pars animæ corporalis, omnino anima corporalis non esse monstrata est. Quæstio de genere.i. an anima corpori subiiciatur ut generi. argumentum a partibus. Maxima propositio, A quibus partes absunt, totũ quoq; abesse. Locus a partibus totũ coniungentibus. Item ab his partibus quæ totum diuidunt hoc modo, sit in quæstione, an anima secundũ locũ moueatur: Dicam motus secundũ locum tres species sunt, crementũ, diminutio, permutatio: anima uero neq; crescit, neq; minuitur, neq; ab alio loco ad aliũ transit: non igitur mouetur. Quæstio de accidenti. Maxima propositio eadẽ quæ superius. locus a partibus totum diuidentibus. A nota argumẽtum est, quoties ab interpretatione nominis rei dubiæ fides quæritur, hoc modo ut si dubitetur, an philosophia sit bonũ: dicemus, philosophia est amor sapientiæ, at id bonũ est, philosophia igitur bonum est. Hic igitur rem non definiuimus, sed nomẽ definitione prodidimus. Quæstio de genere. Maxima propositio, Nominis interpretatione rem declarari. locus a notatione. Coniugata sunt, quæ ab eodẽ nomine flectuntur, ut a iustitia, iustum, iuste. Ab his ita capitur argumentum, ut si quæratur, an ridere gaudere sit: dicemus, si risus gaudium est, & ridere gaudere est. Quæstio de accidenti. Maxima propositio, Coniugatorum eandẽ esse naturam. Locus a cõiugatis. Genus est quod de pluribus specie differẽtibus in eo quod quid, prædicatur. Ab hoc ita ducitur argumentũ, ut si quæratur, Vtrum anima numerus sit seipsum mouens, ut Xenocrati placuit: Dicemus, Anima substantia est: numerus uero substantia non est: igitur anima numerus non est. Quæstio de definitione. Locus a genere. Maxima propositio: Quorum diuersa sunt genera, ipsa quoq; esse diuersa. Forma est quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Ab hac fit argumentum hoc modo, ut si quæratur, An color in subiecto sit: id approbabimus eo, quoniã album uel nigrum in subiecto sunt. A specie.s. ad genus deducentes. Quæstio de genere. nam in subiecto esse uel nõ esse, accidens uel substantiam significat, quæ sunt prima rerũ genera, Maxima propositio, in formis spectari generũ proprietates. Locus a forma. Similitudo est eadem rerum differentiũ qualitas. Ab hac ita fieri argumentũ iudicatur, ut si quęratur, Sorte an electione rectores ciuitatibus dandi sint: negetur, quoniã ne in naui quidẽ sorte, sed electione peritus rector eligitur. Similis est nauis quidem ciuitati, gubernator autẽ magistratui. Quæstio de accidente Locus a simili. Maxima propositio, De similibus idem est iudicium. Item a differentia, ut si quæratur, an idem sit rex quod tyrãnus: dicemus minime. nam in rege pietas iustitia, mansuetudo, in tyranno cuncta diuersa sunt. Quæstio de definitione, locus a differentia. Maxima propositio, Differentium rerũ nõ idem esse iudiciũ. Contraria uero quæ Cicero appellat, quatuor modis diuiduntur. Aut enim aduersa sunt, ut albũ nigrum: aut priuantia, ut iustitia iniustitia: aut relatiua, ut dominus seruus: aut negatiua, ut uiuere, non uiuere. Ab his omnibus ita argumẽta ducuntur: ab aduersis, si bona est sanitas, mala est ægritudo: a priuantibus, si iniustitiã fugimus, iustitiã sequamur: a relatiuis, quisquis pater esse uult, habeat filium: a negantibus, non me accusas fecisse quod me non fecisse defendis. Quæstiones de accidentibus. Maxima propositio, in aduersis, priuantibus, & negantibus: Contraria sibi conuenire non posse. In relatiuis autem, Absq; se relatiua esse non posse. Locus a contrariis, quæ melius opposita uocarentur. Adiuncta sunt, quæ finitimum tenent locũ: ita ut temporibus quoq;, tum antecedant, ut amorem congressio: tum rei, cui adiuncta sunt, hæreant, ut ambulationi pedũ strepitus: tum consequantur, ut atrox facinus, mentis trepidatio. neq; hæc necessaria sunt, sed frequenter eueniunt. nam neq; qui congressus est, modis omnibus amauit, & qui congressus non est, uno semel aspectu in amorẽ incidit: & ambulante aliquo potest non esse strepitus pedũ, & non ambulante pedes strepere, si uno eodemq; loco consistens pedes moueat: & trepidare quis, cũ nihil atrox fecerit, & nõ trepidare qui fecerit: ab his ducetur argumentũ, uel cũ amare aliquem suspicamur, quia fuerit ante congressus: uel ambulasse aliquẽ in locum, cum pedũ strepitus fuerit auditus: uel atrox facinus commisisse, quẽ trepidare uideamus. atque in his quæstiones de accidẽtibus. Locus ab adiunctis. Maxima propositio, Ex adiunctis adiuncta perpendi. Antecedentia uero sunt, quibus positis statim necesse est aliud consequatur, uelut cum dicimus, Si homo est, animal est. Neque in his temporũ ratio, nec rerum necessitas uaria est, sed statim ut dictũ fuerit id quod antecedit, id comitatur quod subsequens est. Hic uero locus totus in conditione est constitutus: posita enim conditione si sit antecedens, esse necesse est quod consequitur, hoc modo. Si peperit, cum uiro concubuit. Antecedens est peperisse, cum uiro concubuisse consequens: nã neque illud quæritur quid prius tempore sit, quid posterius. Et sæpe ista ita uariantur, ut id quod posterius est tempore, antecedens esse uideatur in propositione, ut peperisse posterius est, quam concubuisse: tamen si peperit, modis omnibus cũ uiro concubuit, & hoc præcedente & prius posito, necesse est illud intelligatur. Aliquoties uero simul sunt, ut si Sol ortus est, dies est. Aliquoties prius est quod pręcedit, posterius quod consequitur, ut si arrogans est, odiosus est, ex arrogantia enim quisque fit odiosus. Ex antecedenti igitur sumitur argumentum. Si peperit cum uiro concubuit. sumo quod antecedit, at peperit. concludo quod sequitur, cum uiro igitur concubuit. A consequentibus ita, sumo quod sequitur: at non concubuit cum uiro. concludo quod antecedit, non igitur peperit. Quæstio est de accidenti. Locus ab antecedentibus & consequentibus. Maximę propositiones, Posito antecedenti comitari quod subsequitur,

tia uero sunt contrariorũ consequentia, ut uigilare & dormire contraria sunt, stertere dormientibus adiunctũ est. Stertere igitur ac uigilare repugnantia sunt, ab his ita fit argumentũ. Tu ne eum dicas uigilare, qui stertat? quæstio de accidente, argumentũ a repugantibus, maxima propositio, Repugantia sibi conuenire non posse. Causa est efficiens, quæ quamlibet rem præcedens efficit, nõ semper tempore, sed proprietate naturæ, ut Sol diem, ab hac ita sumitur argumentũ. Cur esse dubites diem, cũ Solem in cælo esse conspicias? Quæstio de accidenti: nã diem esse accidit aeri, id est esse proptee Solem lucidũ, argumentum ab efficientibus causis, maxima propositio, Vbi causa est, inde effectum abesse non posse. Effectũ est quod efficit causa. ab hoc ita sumitur argumentũ, An tu dubites amasse, quam rapuit? Quæstio de accidente, argumentũ ab effectis, maxima propositio. Vbi effectus est, causam abesse non posse, ueluti non abfuit amor, qui fuit causa, cur rapuerit, quod est effectus. Comparatio uero maioris est, quoties, id quod minus est, maiori comparatur. Ab hoc loco ita sumitur argumentum, si is qui patriã bello persecutus est, tandem ueniam meruit a ciuibus, cur non is quoque mereatur qui ob seditionem motam, actus est in exiliũ? Quæstio de accidenti, argumentũ a cõparatione maioris, maxima propositio, Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Minoris est cõparatio, quoties maior res confertur minori, atq; ex ea rapitur argumentum hoc modo. Si C. Gracchũ mediocriter labefactantem statũ reipublicæ Scipio priuatus interfecit, cur non Catilinam orbem terræ cæde atq; incendio uastare cupientẽ consules persequantur? Quæstio de accidenti, argumentum a comparatione minoris, Maxima ꝓpositio, Quod in re minore ualet, ualeat in maiore. Paria sunt, quæ eiusdem quantitatis sunt, & semper paritas similitudo est quantitatis. Ab hac ita fit argumentum. Si Demosthenem quis laudare desiderat, cur uituperet Tulliũ? Quæstio de accidẽti, argumentũ a cõparatione parium, maxima propositio, Parium idem esse iudicium. Restat is locus quẽ extrinsecus dixit assumi, hic iudicio nititur, & auctoritate & totus probabilis est, nihil continens necessarium. Probabile autem est, quod uidetur uel omnibus, uel pluribus, uel doctis, & sapientibus, & inter hos claris atq; præstantibus, uel his, qui secundũ unamquamq; artem peritiã consecuti sunt, ut medico in medicina, geometræ in geometria. ab hoc loco tale est argumentũ, ueluti si dicam, Difficile est cum Carthaginensibus bellum gerere, quoniam id P. Scipio Cornelius Africanus dixit, qui sæpe fuerat expertus. Hic uero locus extrinsecus dicitur constitutus, quoniam non de his, qui prædicati uel subiecti sunt termini, sumitur, sed ab extrinsecus posito iudicio uenit. Hic etiam inartificialis, & artis expers uocatur, quoniam non sibi hinc ipse conficit argumentum orator, sed præparatis positisq; utitur testimoniis. Expeditis igitur M. Tullii differẽtiis quibus ipse, a se maximas propositiones, quas locos esse diximus, separauit, pertractanda breuiter mihi uidetur superius digesta partitio, ut ea quæ similia uidentur, a semetipsis ratione congrua segregentur. Similis enim uidetur locus a toto ei, qui est a nota: uterq; n. in definitione est constitutus. nam interpretatio nominis quædam ipsius nominis definitio est. Sed illa eorum maxima est differentia, quia locus a toto rem definit, a nota uero rem non definit, sed nomen interpretatur. Diuersa uero sunt res ac nomen. Hoc enim significat, illa significatur. Item locus a partium enumeratione consimilis uidetur esse ei, qui est a forma. nam & forma pars est, & qui genus diuidit, enumerat partes, neque aliter fieri ex forma argumentum potest, nisi diuidatur a genere: sumi enim omnino forma non potest, nisi per diuisionem. Sed hic quoque multa est differentia: nam partium enumeratio totas necesse est ut diuidat partes, easque uniuersas ad fidem argumentationis assumat, siue illæ partes, siue illæ sint species, ut genus quidem speciebus, totum uero partibus approbetur. In forma uero sufficiat ad demonstrandum quod de genere dicitur una quælibet. Item locus a contrario & repugnantibus uidetur esse consimilis, sed habet differentiam, quia cõtraria primis sibimet frontibus opponuntur. Repugnantia uero per coniunctionem cõtrariorum sibi probantur aduersa, ut dormire ac uigilare statim sibi contraria sunt. Stertere uero repugnat uigilationi idcirco, quia somno coniungitur. Adiuncta uero & antecedentia & consequentia quasi finitima sunt. Sed distant, ꝙ in adiunctis nulla est necessitas, in antecedentibus uero & consequentibus maxima, In adiunctis uero tempora nimium ualent. nam quod adiunctũ est, id uel præcedere rem solet, uel cum ea uno eodemq; tempore esse, uel subsequi posterius. At in antecedentibus nihil horum est, sed non habita temporis ratione, mox ut fuerit antecedens, consequens esse necesse est: & si consequens non fuerit, antecedens necesse est interire.

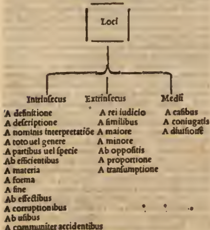
De comparatione locorum Ciceronis & Themistij, & eorum inter se concordia. Cap. II.

AC de M. Tullii locis sufficienter dictum est, nunc ad Themistii diuisionem redeamus, ut quomodo sibi superius digestæ partitiones consentire possint, breuiter explicemus: ac primum quidem totius partitionis communiter differentias colligamus. Superior diuisio docuit alios Themistii esse locos, qui in ipsis terminis, de quibus quæritur, insunt, alios qui extrinsecus assumuntur, alios qui inter utrosq; uersantur, ut hic trina intelligatur diuisio. At M. Tullii diuisio locos bifariam ostendit. Alios enim in eo ipso de quo agitur hærere proponit, alios extrinsecus assumi. Hic igitur omnes eos locos, quos medios Themistius proposuit, his applicuit atq; coniunxit, qui sunt in ipsis de quibus agitur, terminis constituti: & communiter quidem talis diuisionum est differentia, quæ clarius apparebit, si singula persequamur. Eos igitur locos, qui positi sunt in terminis, de quibus in quæstione dubitatur, priore partitione Themistius, tum in substantia posuit tum in substantiæ consequentia. In substantia sunt definitio, descriptio, nominis interpretatio. Substantiæ uero consequentia sunt, genus, totum, species, pars, causa efficiens, materia, forma, effectus, corruptio, finis, usus, communiter accidentia. Eos uero qui extrinsecus assumuntur, tum in iudicio, tum in similitudine, tum in quantitatis comparatione, tum in oppositione, tum in proportione, tum in transumptione separauit. Quos uero inter utrosque posuit, hos in casibus & coniugatis, & diuisione constituit. Sed M. Tullius eos, qui in ipso sunt, de quo quæritur, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur, posuit. Ipsa uero quæ affecta sunt, multifaria diuisione partitus est, solũ uero iudicium extrinsecus segregauit, puresq; partes eorũ, quæ in diuisione Themistii posita sunt substantiæ consequentia; itemq; locos medios, inter affecta numerauit. In tam uero uaria diuisione necesse est, ut utreq; sibi non eadẽ parte cõueniãt. Id uero in cũctis multipliciter diuisis fieri potest uelut siquis diuidat triangulorũ formas sic: Triãgulorum aliæ sunt æquilateræ formæ, aliæ duo tantũ latera habentes æqualia, aliæ uero totis inæqualibus lateribus tunctę. Rursus fit ista diuisio, ut alias dicat aliquis rectum habentes angulum, quæ orthogoniæ nuncupantur, alias dicat tribus acutis angulis contineri, quæ sunt oxygoniæ, alias in obtusum angulum tendi, quæ sunt ambligoniæ. Necesse est igitur, ut utræque sibi diuersa partium ratione conueniant. nã quod est orthogonium, id semper uel duobus lateribus æqualibus continetur, uel tribus inæqualibus. Sed quod est ambligonium, id uel duobus lateribus continetur æqualibus, uel tribus inæqualibus. Sed quod est oxygoniũ, id uel tribus lateribus æqualibus, uel duobus inæqualibus continetur. Rursus id quod est æquilaterũ, semper est oxygoniũ. id uero quod duobus æqualibus lateribus cõtinetur, uel orthogonium, uel ambligonium, uel oxygonium esse potest. Quod uero tribus inæqualibus continetur lateribus, uel orthogonium, uel ambligonium esse necesse est. Secundum igitur hunc modum cunctam M. Tullii atq; Themistii diuisionem a principio pariter ordientes, inuicem sibimet clausam esse monstremus, in quibus omnibus & exemplorum, & intelligentiæ superius expeditæ præsens debet

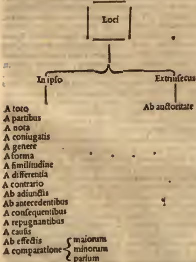
esse

esse memoria. Disponamus igitur omnem Themistii diuisionem, & post hanc subiiciatur Tulliana partitio, ut ea quæ dicenda sunt, apertius oculis subiecta clarescant.

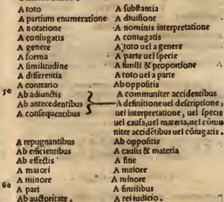
Themistii diuisio.

M. Tullii diuisio.

Quibus ita descriptis nũc quẽadmodum M. Tullii diuisio Themistii partitioni conueniat explicemus. Eũ igitur locũ, quẽ Cicero dixit a toto, a substãtia Themistius esse proposuit. Vterq; n. in definitione cõsistit, siue illa substãtialis sit, siue descriptio. A partium enumeratione locus ex Ciceronis Topicis positus, idẽ est, qui in Themistii diuisiõe inter medios a diuisione nominatus est. Quoties. n. aliquid esse, uel nõ esse mõstrare cõtendimus, si fidẽ a partiũ enumeratione capiamus, id ex diuisione necessario faciendũ est. Diuisio uero aut formarũ præcessit, aut partiũ. Quãquam locus, qui ex diuisione a Themistio inter medios collocatus est, a Cicerone in generis tractatione ponitur. Ait. n. Tullius cũ de genere loqueretur, hoc mõ: Cõmode etiã tractatur hæc argumentatio, q̃ ex genere sumitur, cũ ex toto partes persequare, hoc mõ: Si dolus malus est, cũ aliud agitur, aliud simulatur, enumerare licet q̃bus modis id fiat, deinde in eorũ aliquẽ id q̃d arguas dolo malo factũ, includere. Q̃d genus argumenti in primis firmũ uideri solet. A notatione Tullii locus is est, qui Themistii a nominis interpretatione. A coniugatis cõmunis est locus, eũ Themistius inter medios collocauit. A genere M. Tullius posuit, a toto Themistius. A forma Ciceronis, a parte. i. specie Themistii. A similitudine communis quidem est, nisi q̃ M. Tullius sub ea proportionẽ cõprehendit. A differentia M. Tullii, a toto in Themistii diuisione, uel a parte intelligi p̃õt: a toto quidẽ, si sit constitutiua differentia, de qua sumitur argumentũ, a parte uero, si sit diuisibilis. A cõtrario idẽ locus est, qui apud Themistiũ ab oppositis dictus est, & extrinsecus cõstitutus. Ab adiunctis ille est, qui in Themistii partitione a cõmuniter accidẽtibus dicitur, inter cõsequentia substãtiæ nominatus. Ab antecedentibus & consequẽtibus locus multifariã spargitur. Nam & definitio & descriptio & antecedere rẽ & cõsequi possunt. Itemq; nominis interpretatio. Itẽ species antecedit, genus cõsequitur. Causa etiã efficiens antecedit, & sequitur effectus. Materiã uero sequitur effectus. Cõmuniter accidẽtia quoq; si inseparabilia sint, necesse est, ut cõsequantur. Cõiugata etiã sese uel antecedunt, uel cõsequuntur, itaq; hic locus pluribus mixtus est, & non tã rebus ab aliis omnibus, quã tractatione diuersus: ipsa. n. cõditio consequentiæ locũ alium facit, eum ipsa conditio cõsequentiæ, uel in definitione, uel in descriptione, uel in forma, uel in causa, uel in cæteris posita sit. Repugnantia uero oppositis aggregãtur. Efficientia causis efficiẽtibus uel materiæ. Effecta illi sunt cõsimilia loco, quẽ Themistius posuit a fine. Nã causarũ effectus finis est. A cõparatione maioris uel minoris idẽ locus est, qui apud Themistiũ inter extrinsecus locos ponitur a maiore & minore. A cõparatione pariũ inter eos, qui a simili ducũtur esse putandus est. Dictũ est. n. in quantitate similitudinem esse parietatẽ. Restat locus utrisq; cõis, qui est extrinsecus collatus, quem Cicero, sicut Themistius a rei iudicio esse proposuit. Et M. Tullii quidẽ diuisio superiorẽ Themistii partitionem tali modo poterit includere, quod licet in subiecta descriptione perspicere.

Tulliana diuisio.	Themistii diuisio.
A toto	A substantia
A partium enumeratione	A diuisione
A notatione	A nominis interpretatione
A coniugatis	A coniugatis
A genere	A toto uel a genere
A forma	A parte uel specie
A similitudine	A simili & proportione
A differentia	A toto uel a parte
A contrario	Ab oppositis
Ab adiunctis	A communiter accidentibus
Ab antecedentibus / A consequentibus	A definitione uel descriptione, uel interpretatione, uel specie uel causa, uel materia, uel cõmuniter accidẽtibus uel cõiugatis.
A repugnantibus	Ab oppositis
Ab efficientibus	A causis & materia
Ab effectis	A fine
A maiori	A maiore
A minore	A minore
A pari	A similibus
Ab auctoritate.	A rei iudicio.

Omnis quidẽ M. Tullii partitio locorũ in Themistii diuisione supioris descriptionis formula uidetur cõclusa. Nunc Themistii diuisio ad M. Tullii diuisionẽ reducẽda est. Cuius quidẽ multa pars Ciceroni cõuenit, sicut prior ẽt descriptio docet. Q̃d uero ex Themistii superest diuisione, id si ad Tullianæ partitionis ordinẽ referatur, facili cõpendio quemadmodũ ad se inuicẽ partitiones reducantur ostenditur. Nam continue M. Tullii diuisioni ex Themistii locis in superiore descriptione conuenerant hi, Ciceronis quidẽ a toto: Themistii a substantia. A partium enumeratione Ciceronis, a

diuisione Themistii. A notatione Ciceronis, a nominis interpretatione Themistii. A coniugatis utrorumque communis. A genere Ciceronis, a toto Themistii. A forma Ciceronis, a parte, idest specie Themistii. A similitudine communis. A differentia Ciceronis, a toto uel a parte Themistii. A contrario Ciceronis idem apud Themistiũ ab oppositis. Ab adiunctis Ciceronis, eundem a cõmuniter accidẽtibus Themistius posuit. Ab antecedentibus & cõsequentibus, misti cũ pluribus. A repugnãtibus Ciceronis, idẽ a Themistio ab oppositis dicitur. Ab efficientibus Ciceronis, a causis Themistii. Ab effectis Tullii, a fine Themistii. A cõparatione maioris, ac minoris, M. Tullii, idem sunt a maiore ac minore Themistii. A cõparatione parium Ciceronis, a similibus Themisti. Cũ igitur M. Tullii plena diuisio aliquibus membris Themistianæ diuisionis aptetur: fieri nõ potest, ut nõ membra Themistianæ diuisionis statim ad Tullianæ conuenientiã reducantur. Quocirca siquid reliquũ est in Themistii diuisione, qđ superiori formulæ nõ uideatur adscriptũ, plene M. Tulli diuisioni poterimus aptare. Inuicẽ enim diuisiones alterna reciprocatione cõiunctæ sunt. Restant autem ex Themistii locis hi, ab usibus, ab effectibus, & corruptionibus, & proportione, & transumptione. Quorũ quidẽ ab usibus, si usus alicuius rei semper effector est: ei loco Ciceronis aptandus est, qui ab efficientibus nuncupatur. Quod si ipse usus efficitur: ei loco Ciceronis adhibẽdus est, qui ab effectis uocatur. Ab effectibus uero, siquidẽ efficit aliquid effectus: ab efficiẽtibus causis est. Si uero ipse effectus plenũ aliqđ cõfectumq; demonstrat: is locus est quẽ ab effectis Tullius dixit. A corruptionibus uero, ab efficiẽtibus dici potest. Nam cũ omnis generatio efficiat aliquid .i. substantiã formet, corruptio rursus ipsa quoque efficit quiddã .i. substantiali forma spoliat ac priuat, uelut mors facit corporis dissolutionẽ. A proportione uero idẽ est, quem Tullius a similibus dixit: nam multorũ in multis similitudo proportio est. Transumptio uero siquidem ad maiora fit, locus a maiorum cõparatione est: sin uero ad minora, locus est a minorum cõparatione: quod si ad paria, locus est a parium comparatione. Atque in his omnibus reducendis tale satis est descriptionis exemplum.

Themistii.		Ciceronis.
Ab usibus	Si ipse usus aliquid efficit	Ab efficientibus
	Si ipse usus efficitur	Ab effectis
Ab effectibus	Si effectus aliquid efficit	Ab efficientib.
	Si effectus efficitur	Ab effectis
A corruptionibus		Ab efficientib.
A proportione		A similibus
A trãsumptione	Si fit ad maius	A maiore
	Si fit ad minus	A minori
	Si fit ad par	A pari

Ac de dialecticis quidem locis, quantum propositi operis ratio postulabat, explicuimus. Nunc uero de rhetoricis dicẽdum uidetur quid sint, uel quid a dialecticis discrepare uideatur: ad cuius plenam disputationem integrum quarti uoluminis spatium reseruemus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi, de differentijs Topicis

LIBER QVARTVS.

De Rhetorices, & Dialectices differentia, & breuiter de tota Rhetorices facultate. Cap. I.

SIQVIS operis titulum diligens examinator inspiciat, cum de Topicis differentiis conscribamus: non id a nobis tantum expectare debebit, ut locorum inter se dialecticorum, uel etiam rhetoricorum differentias demus, uerum id multo magis ut dialecticos locos a rhetoricis segregemus: quod nos efficacius aggredi posse arbitramur, si ab ipsa facultatum natura, disputandi sumamus exordium. Ostensa enim dialecticæ ac rhetoricæ similitudine ac dissimilitudine, ab ipsarum facultatum necesse est formis etiam locorũ qui eisdem facultatibus deseruiunt, cõmunitates, discrepantiasq; ducamus. Dialectica facultas igitur thesim tantum considerat. Thesis uero est sine circunstantiis quæstio. Rhetorica uero de hypothesibus idest de quæstionibus circunstantiarum multitudine inclusis tractat, & disserit. Circunstãtiæ uero sunt, quis, quid, ubi, quando, cur, quomodo, quibus adminiculis. Rursus dialectica quidem si quando circunstantias, ueluti personam, factum'ue aliquod ad disputationem sumit, nõ principaliter, sed omnem eius uim ad thesim, de qua disserit, transfert. Rhetorica uero si thesim assumpserit, ad hypothesim trahit, & utraque suam quidem materiam tractat, sed alterius assumit, ut proniore in sua materia facultate nitatur. Rursus dialectica interrogatione, ac responsione constricta est. Rhetorica uero rem propositam perpetua oratione decurrit. Item dialectica perfectis utitur syllogismis. Rhetorica enthymematum breuitate contenta est. Illud etiam differentiam facit, quod Rhetor habet alium præter aduersarium iudicem, qui inter utrosque disceptet. Dialectico uero ille fert sententiam, qui aduersarius est. Ab aduersario enim responsio ueluti quædam sententia subtilitate interrogationis elicitur. Quæ cum ita sint, omnis earum differentia uel in materia, uel in usu, uel in fine est constituta. In materia, quia thesis atque hypothesis materia quidem utrisque subiecta est. In usibus, quòd hæc interrogatione, illa perpetua oratione disceptat: uel quod hæc integris syllogismis, illa uero enthymematibus gaudet. In fine uero, quòd hæc persuadere iudici, illa quod uult ab aduersario extorquere conatur. Quibus ita præcognitis, paulo posterius & quæstiones rhetoricas, quæ in constitutionibus positæ sunt, & proprii generis enumerabimus locos.

Nunc paulisper mihi uidetur de tota admodum breuiter facultate tractandum, magnum opus atque difficile. Quanta enim sibimet ars Rhetorica cognatione iungatur, non facile considerari potest, uixque est etiam ut auditu animaduerti queat, nedum sit facile repertu. De cuius quidem rei traditione nihil ab antiquis præceptoribus accepimus. De unoquoque enim præcipiunt, nihil de communi laborantes. Quam partem doctrinæ uacuam, ut possumus, aggrediamus. Dicemus itaque de genere artis, & speciebus, & materia, & partibus, & instrumento, instrumentique partibus, opere etiam officioq; actoris, & fine, post hæc de quæstionibus, ac de locis. Quocirca quod in communi speculandum est, hinc differendi sumamus exordium. Rhetoricæ igitur genus est facultas; Species uero tres, iudiciale, demonstratiuum, deliberatiuum. Et genus quidem id esse, quod diximus, patet. Species autem iccirco sunt, quas superius commemorauimus, quoniam in his est tota facultas Rhetoricæ, in iudiciali genere causarum integra est. Item in demonstratiuo, & deliberatiuo. Sed hæc genera sunt causarum. Omnes enim causæ uel speciales, uel indiuiduæ sub horum trium generum uno cadunt, ut sub iudiciali quidem speciales, ut maiestatis, uel repetundarum. Sub deliberatiuo uero quæcunque causæ consultationem habent, ut si specialiter accipias de bello uel de pace: si uero indiuidue de bello Pyrrhi uel pace. Eodem modo etiam in demonstratiuis quæcunque ueniunt in laudem, aut in uituperationem: specialiter quidem, ut laus uiri fortis: indiuidue uero, ut laus Scipionis, sub demonstratiuo ponuntur. Materia uero huius facultatis est, omnis quidem res proposita ad dictionem. Fere autem est ciuilis quæstio, in hanc species a Rhetorica uenientes, quasi quædam formæ capiunt sibi materiam, & triplici informatam tenent figura, quod posterius liquebit, ut ciuilis quæstio, quæ adhuc informis secundum species erat, fiat accepto fine unicuique specierum Rhetoricæ subiecta. ut informis adhuc ciuilis quæstio cum acceperit ex iudiciali finem iusti: fiat ipsa ciuilis quæstio in iudiciali genere constituta. Cum uero ex deliberatiuo sumpserit utile uel honestum: tunc fiet ipsa ciuilis quæstio in deliberatiuo causarum

sarum genere constituta. Si uero ex demonstratione sumpserit bonum, tum fit demonstratiua ciuilis quæstio. Veniunt autem ut in materiam species ex Rhetorica iccirco, quod aliter in materia sua quælibet facultas non potest operari, quam si suas adhibeat partes. Absentibus enim cunctis partibus suis Rhetorica quoque ipsa est absens. Sed quoniā de speciebus dictum est Rhetoricæ, quoniam sunt genera causarum, ita sunt, ut omnium negotiorum, quæ in ciuili quæstione constituta sunt informatorum a fine iusto, iudiciale fit genus. Omnium uero quæ constituta in ciuili quæstione, honestum uel utilem finem ceperunt, deliberatiuum fit genus. Omnium quoque quæ in ciuili quæstione posita finem honesti tantum boniue sumpserunt, fit demonstratiuū genus. Sed de his hactenus. Nunc de partibus Rhetoricæ prouidendum est. Partes enim Rhetoricæ sunt quinque, inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronunciatio. Partes autem uocantur iccirco, quia si aliquid harum defuerit oratori, imperfecta facultas est: atque ideo quæ uniuersam formant oratoriam facultatem, ea partes facultatis eius dicere ius est. Sed hæ partes, quoniam Rhetoricæ facultatis sunt, totamq; Rhetoricam facultatem componunt, necesse est, ut ubi fuerit Rhetorica integra, ipsæ quoque partes consequantur in propriis speciebus. omnes igitur Rhetoricæ partes inerunt Rhetoricæ speciebus. quocirca, & his ciuilibus negotiis tractandis adhibentur, quæ a prædictis speciebus Rhetoricæ informantur. æque igitur in iudiciali negotio, & in deliberatiuo, & demonstratiuo, inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronunciatioq; conueniunt. Quoniam uero omnis fere facultas instrumento utitur ad faciendum quod potest: erit etiam Rhetoricæ facultatis aliquod instrumentum. hoc uero est oratio, quæ partim in ciuili genere uersatur, partim minime. De ea autem oratione nunc loquimur, quæ aliquā habet quæstionē, uel quæ ad finem expediendæ quæstionis accommodatur. Ea uero oratio, quæ in ciuili genere uersatur, continue decurrit. Ea uero quæ non est in ciuilibus causis, interrogatione & responsione explicatur. Sed prior rhetorica, secunda dialectica nuncupatur. quæ hoc a superiore differt, primum quod illa ciuilem hypothesim, hæc thesim considerat: dehinc quod illa continua, hæc intercisa oratione peragitur: & quod rhetorica oratio habet præter aduersarium, iudicem: Dialectica uero eodem iudice, quo aduersario utitur. Hæc igitur rhetorica oratio habet partes sex, procemium, quod exordium est, narrationem, partitionem, cōfirmationem, reprehensionem, perorationem, quæ sunt partes instrumenti rhetoricæ facultatis. Et quoniam Rhetorica in omnibus suis speciebus inest, eisdem inerunt. nec potius inerunt quam eisdem ea quæ peragunt, administrabunt. Itaque & in iudiciali genere causarum necessarius est ordo procemii, narrationis, atq; cæterorum, & in demonstratiuo deliberatiuoq; necessaria sunt. Opus autem rhetoricæ facultatis est docere, mouereq;. quod nihilominus iisdem fere sex instrumentis, idest orationis partibus administratur. Partes autem rhetoricæ, quoniam partes sunt facultatis, ipsæ quoque sunt facultates. Quocirca ipsæ quoque orationis partibus, quasi instrumentis utentur in partem, atque ut his operentur, eisdem inerit. Nam in exordiis nisi quinq; sint prædictæ rhetoricæ partes, ut inueniat, disponat, eloquatur, meminerit, pronunciet, nihil agit orator. Eodem quoq; modo & reliquæ fere partes instrumenti, nisi habeant omnes Rhetoricæ partes, frustra sunt. Huius autem facultatis effector orator est, cuius est officium dicere apposite ad persuasionem. Finis autem tum in ipso, tum in altero. In ipso quidem benedixisse, idest dixisse apposite ad persuasionem. In altero uero, persuasisse: neque enim si qua impediunt oratorem quo minus persuadeat: officio facto, finis non est consecutus: sed is quidem, qui officio fuit contiguus, & cognatus, consequitur, facto officio: Is uero qui extra continetur, sæpe non consequitur, neque tamen Rhetoricam suo fine contentam, honore uacuauit. Hæc quidem ita sunt mista, ut Rhetorica insit speciebus, species uero insint causis.

De statibus seu constitutionibus causarum & eorum diuisionibus. Cap. II.

CAusarum uero partes status esse dicuntur, quos etiam aliis nominibus tum constitutiones, tum quæstiones nominare licet: qui quidem diuiduntur ita, ut rerū quoq; natura diuisa est. Sed a principio, quæstionum differentias ordinamur, quoniam rhetoricæ quæstiones circunstantiis inuolutæ sunt, omnes aut in scripti alicuius controuersia uersantur, aut præter scriptum ex re ipsa sumunt contentionis exordium. Et illæ quidem quæ in scripto sunt, quinq; modis fieri possunt, uno quidem cum hic scriptoris uerba defendat, ille sententiam. Atq; hoc appellatur scriptum & uoluntas. Alio modo, si inter se leges quadam contrarietate dissentiant, quas cum ex aduersa parte defendunt, faciunt controuersiam, atq; hic uocatur status legis contrariæ. Tertio, cum scriptum, de quo contenditur, sententiam claudit ambiguā, hæc suo nomine ambiguitas nuncupatur. Quarto uero, cum ex eo, quod est scriptum, aliud non scriptum intelligitur, qđ quia per ratiocinationē, & quandam syllogismi consequentiam inuestigatur, ratiocinatio uel syllogismus dicitur. Quinto, cum sermo est scriptus, cuius non facile uis, & natura clarescat, nisi definitione detecta sit, hic uocatur finis uel inscriptio. Quos omnes a se differre non est nostri operis, uerum Rhetorici demonstrare: hæc enim speculanda doctis, nō rudibus discenda ꝓponimus, quamuis de eorum differentia in Topicorum cōmentis per transitum disseruimus. Earum autem constitutionum, quæ præter scriptum in ipsarum rerū contentione sunt positæ, ita differentiæ segregantur, ut rerū quoq; ipsarum natura diuersa est. In omni enim rhetorica quæstione dubitatur, an sit, quid sit, quale sit: & præter hæc, an iure, uel more possit exerceri iudicium. Sed si factum uel res, quæ intēditur ab aduersario negetur: quæstio est, utrū sit: itaque coniecturalis constitutio nominatur. Quod si factum quidē esse constituerit, quid uero sit id quod factū est ignoretur, quoniā uis eius definitione monstranda est: definitiua dicitur constitutio. At si & esse constiterit, & de rei definitione conueniat, sed quale sit inquiratur: tunc quia cui generi subiici debeat, ambigitur, generalis qualitas nuncupatur. In hac uero quæstione & qualitatis & quantitatis & cōparationis ratio uersatur. Sed quoniā de genere quæstio est, secundum generis formam in plura necesse est hanc cōstitutionem mēbra distribui. Omnis enim quæstio generalis, idest cū de genere & qualitate, & quātitate quęritur facti, in duas distribuitur partes. Nam aut in præteritū quæritur de qualitate propositi, aut in præsens, aut in futurū. Si in præteritū, iuridicialis constitutio nuncupatur. Si præsentis uel futuri temporis teneat quæstionē, negotialis dicitur. Iuridicialis uero, cuius inquisitio præteritum respicit, duabus partibus segregatur: aut enim in ipso facto uis defensionis inest, & absoluta qualitas nuncupatur; aut extrinsecus assumitur, & assumptiua dicitur constitutio. Sed hæc in partes quatuor deriuatur. Aut enim cōceditur crimen, aut remouetur, aut refertur, aut qđ est ultimū, cōparatur. Conceditur crimen, cū nulla introducitur facti defensio, sed uenia postulatur. Id fieri duobus modis potest, si deprecaris, aut purges. Deprecaris cū nihil excusationis attuleris: purgas cum facti culpa his ascribitur, quibus obsisti obuiariq; non possit: neque tamen personæ sint: id enim in aliam constitutionem cadet. Sunt uero hæc imprudentia, casus, atque necessitas. Remouetur uero crimen, cum ab eo, qui lacessitur, transfertur in alium. Sed remotio criminis duobus fieri modis potest, si aut causa remoueatur, aut factum. Causa remouetur, cum aliena potestate aliquid factum esse contenditur. Factum uero cū alius, aut potuisse, aut debuisse facere demonstratur. atque hæc in his maxime ualent, si eius nominis in nos intendatur actio, quod non fecerimus id quod oportuit fieri. Refertur crimen cum iuste in aliquem facinus commissum esse contenditur, quoniam is in quem commissum sit, iniurius sæpe fuerit, atque id quod intenditur, meruit pati. Comparatio est, cum propter meliorem utilioremue rem factum, quod aduersarius arguit commissum, esse defenditur. Ho-

Cicero ponit in gestione negotii, quæ est secunda pars attributorum negotiis, & eam quidem circunstantiam, quæ est quando, diuidit in tempus, ut nocte fecit: & in occasionem, ut cunctis dormientibus. Eam uero circunstantiam, quæ est ubi, locum dicit, ut in cubiculo fecit. Quomodo uero ex circunstantiis, modum: ut clam fecit. Quibus auxiliis circunstantiam, facultatem appellat: ut cum multo exercitu. Quorum quidem locorum, etsi ex circunstantiarum natura discretio clara est: nos tamen beneuolentius faciemus, si uberius eorũ a se differentias ostendamus. nam cum ex circunstãtiis, alias M. Tullius posuerit esse cõtinentia cum ipso negotio, alias in gestione negotii: atq; in continentibus cum ipso negotio illum adnumerauit locũ, quem appellauit dum fit, ex ipsa prolationis significatione idem uidetur esse locus hic, dum fit, ei qui est in gestione negotii. Sed non est ita, quia dum fit, illud est, quod eo tempore admissum est, dum facinus perpetratur, ut percussit. In gestione uero negotii ea sunt, quæ ante factum, & dum fit, & post factum quod gestum est, continent. In omnibus enim tempus, locus, occasio, modus, facultas inquiritur. Rursus dum fit factum est, quo administratum est negotium. quæ igitur sunt in gestione negotii, non sunt facta, sed facto adhærentia. Nullus enim tempus, occasionẽ, locum, modum, facultatem, facta esse consenserit: sed (ut dictum est) æque cuilibet facto adhærentia sunt, atque id nullo modo derelinquunt, quia quadam relatione subiecta sunt ipsi quod gestum est, negotio. Item ea quæ sunt in gestione negotii, sine his quæ sunt continentia cum ipso negotio esse possunt. Potest.n. & locus, & tẽpus, & occasio, & modus, & facultas facti cuiuslibet intelligi: etiamsi nemo faciat, quod illo in loco, uel tempore, uel occasione, uel modo, uel facultate fieri posset. Itaq; ea, quæ sunt in gestione negotii, sine his, quæ cõtinentia cũ ipso negotio esse possunt: illa uero sine his esse nõ possunt: factum enim præter locũ, tẽpus, occasionem, modum, facultatemq; esse non poterit. Atq; hæc quæ in attributis personæ ac negotio cõstant, sunt uelut in dialecticis locis ea, quæ in ipsis hærent, de quibus quæritur. Reliqua uero quæ uel sunt adiuncta negotio, uel gestũ negotiũ consequuntur, talia sunt, qualia in dialecticis locis ea, quæ secundũ Themistium partim rei substantiam cõsequuntur, partim sunt extrinsecus, partim uersantur in mediis: secundũ Ciceronem uero inter affecta numerata sunt, uel extrinsecus posita. Sunt enim adiuncta negotio, ipsi etiã æque fidẽ faciunt quæstioni, affecta quodammodo ad id de quo quæritur, & respicientia negotium, de quo agitur. nam circunstantiæ septem in attributis personæ, uel negotio numeratæ sunt. hę cum cœperint aliis comparari, & quasi in relationem uenire, si quid ad se continens referatur, uel ad id quod continetur, fit aut species, aut genus. At si ad id referatur, quod ab eo longissime distet, contrarium. Ac si ad finem suum atque exitum referatur, euentus est. Eodem quoque modo ad maiora, minora, & paria comparantur. Atq; omnino tales loci in his quæ sunt ad aliquid, considerantur. nam maius, & minus, aut simile, aut æque magnum, aut disparatum accidit circunstantiis, quæ in attributis negotio atque personæ numeratæ sunt. ut dum ipsæ circunstãtię aliis comparantur, fiat ex his argumentum dicti facti'ue quod in iudicium trahitur. Distant autem a superioribus, quòd superiores loci uel facta continebant, uel factis ita adhærebant, ut separari non possint, ut locus, tempus, & cætera quæ gestum negotium non relinquunt. Hæc uero quæ sunt adiuncta negotio, non adhærent ipsi negotio, sed accidunt circunstantiis, & tunc demum argumentum præstant, cum ad comparationem ueniunt. Sumuntur uero argumenta non ex contrarietate, sed ex contrario, & non ex similitudine, sed ex simili, ut appareat non ex relatione sumi argumentũ, sed ex adiunctis negotio, & ea esse adiuncta negotio quæ sunt ad ipsum, de quo agitur, negotium affecta. Consecutio uero quæ pars quarta est eorum quæ negotiis attributa sunt, neque in ipsis inest rebus, quæ rerum substantiam non relinquunt, neq; ex comparatione reperitur, sed rem gestam uel antecedit, uel etiam consequitur. Atque hic totus locus extrinsecus est. Primum enim in eo quæritur id quod factum est, quo nomine appellari conueniat, in quo non de re, sed de uocabulo laboratur. Qui deinde sint auctores eius facti, & inuentionis comprobatores, atq; æmuli: id totum ex iudicio, & quodã testimonio extrinsecus posito ad subsidiũ confluit argumenti. Deinde & quæ eius rei sit lex, consuetudo, pactio, iudiciũ, sententia, artificiũ. Deinde quæritur, si natura eius euenire uulgo soleat, an insolenter & raro. Et utrũ homines id sua auctoritate comprobare, an offendi his cõsueuerint, & cætera, quæ factum aliquod similiter confestim, aut interuallo solent cõsequi: quæ necesse est extrinsecus posita ad opinionem magis tendere, quam ad ipsam rerũ naturã. Itaq; in hæc quatuor licet negotiis attributa diuidere, ut sint partim cõtinentia cum ipso negotio, quæ facta esse superius dictum est: partim in gestione negotii, quæ non esse facta, sed factis adhærentia dudum monstrauimus, partim adiuncta negotio. Hæc (ut dictũ est) partim in relatione ponuntur, partim gestum negotio consequuntur. horum fides extrinsecus sumitur. Ac de rhetoricis quidem locis satis dictum est.

De conuenientijs & differentijs locorum rhetoricorum ad locos dialecticos. Cap. IIII.

NVnc illud est explicandum, quæ sit his similitudo cum dialecticis, quæ'ue diuersitas. quod cum idonee conuenienterq; monstrauero, propositi operis explebitur intẽtio. Primo adeo ut in dialecticis locis (sicut Themistio placet) alii sunt qui in ipsis hærent, de quibus quæritur, alii assumuntur extrinsecus, alii uero medii inter utrosq; locati sunt: sic in rhetoricis quoq; locis alii in personis atque negotio consistunt, de quibus ex aduersa parte certatur, alii uero extrinsecus, ut hi qui gestum negotium consequuntur, alii uero medii. Quorum, proximi quidem negotio sunt hi, qui ex circunstantiis, reliqui in gestione negotii cõsiderantur. Illi uero qui adiunctis negotio collocantur, ipsi quoq; inter medios locos positi sunt, quoniã negotium, de quo agitur, quadam affectione respiciunt. Vel siquis ea quidem, quæ personis attributa sunt, uel quæ continentia sunt cũ ipso negotio, uel quæ in gestione negotii considerantur, his similia locis dicat, qui ab ipsis in Dialectica trahuntur, de quibus in quæstione dubitatur. Cõsequentia uero negotium ponat extrinsecus: adiuncta uero inter utrunque constituat. Ciceronis uero diuisioni hoc modo fit similis. nam ea quæ continentia sunt cum ipso negotio, uel ea quæ in gestione negotii considerantur, in ipsis hærent de quibus quæritur. Ea uero quæ adiuncta sunt, inter affecta ponuntur: sed ea quæ gestum negotium consequuntur, extrinsecus collocata sunt. uel siquis ea quidem quæ continentia sunt cum ipso negotio, in ipsis hærere arbitretur. affecta uero esse ea quæ sunt in gestione negotii, uel adiuncta negotio: extrinsecus autẽ ea quæ gestum negotium consequuntur. Iam uero illæ perspicuæ sunt communitates, quod quidem ipsi pene in utrisque facultatibus uersantur loci, ut genus, ut pars, ut similitudo, ut contrarium, ut maius, ac minus. De communitatibus satis dictum est. Differentiæ istæ sunt, quòd dialectici thesibus etiam apti sunt. Rhetorici tantum ad hypotheses idest ad quæstiones informatas circunstantiis assumuntur. nam sicut ipsæ facultates a semetipsis uniuersalitate & particularitate distinctæ sunt: ita etiam eorum loci ambitu & contractione discreti sunt. nam dialecticorum maior est ambitus: & quoniam præter circunstantias sunt, quæ singulares faciunt causas, non modo ad theses utiles sunt, uerum etiam ad argumenta quæ in hypothesibus posita sunt, eorumq; locos, qui ex circunstantiis constant claudunt, atque ambiunt: itaq; fit, ut semper egeat rhetor dialecticis locis: dialecticus suis possit esse contentus. Rhetor enim quoniam causas ex circunstantiis tractat, ex eisdem circunstantiis argumenta præsumet, quæ necesse est ab uniuersalibus & simplicibus confirmari, qui sunt dialectici. Dialecticus uero qui prior est, posteriore non eget, nisi aliquando inciderit quæstio personæ, ut cum fit incidens dialectico ad probandam suam thesim causa circunstantiis inclusa, tum demum rhetoricis utatur locis. Itaq; in dialecticis locis, si

ita

Quid significet persona, & unde nomen personæ sumptum sit. Cap. II.

SEd de persona maxime dubitari potest, quænam definitio possit aptari. Si enim omnis habet natura personam, indissolubilis nodus est, quænam inter naturam personamq; possit esse discretio. Aut si non æquatur persona naturæ, sed infra terminum spatiumq; naturæ persona subsistit, difficile demum est, ad quas usque naturas persona perueniat, id est quas naturas conueniat habere personã quas a personæ uocabulo segregari. Nam illud quidem manifestum est, personam subiectam esse naturæ, nec præter naturam personam posse prædicari. Vestiganda sunt igitur hæc inquirentibus hoc modo. Quoniam præter naturam non potest esse persona, quoniãq; naturæ aliæ sunt substantiæ, aliæ accidentia, & uidemus personã in accidentibus non posse constitui: quis enim dicat ullam albedinis, uel nigredinis, uel magnitudinis esse personam? relinquitur ergo ut personam in substantiis dici conueniat: sed substantiarũ aliæ sunt corporeæ, aliæ incorporeæ. Corporearum uero, aliæ sunt uiuentes, aliæ minime. Viuentium aliæ sunt sensibiles, aliæ minime. Sensibiliũ aliæ rationales, aliæ irrationales. Rationalium uero alia est immutabilis atque impassibilis per naturã, ut Deus; alia per creationẽ mutabilis atque passibilis, nisi impassibilis gratia substãtiæ ad impassibilitatis firmitudinem mutetur, ut angelorũ atq; animæ. Ex quibus omnibus neque in non uiuentibus corporibus personã posse dici manifestum est. Nullus enim lapidis ullam dicit esse personam, neq; rursus eorũ uiuentium quæ sensu carent. Neque enim ulla persona est arboris; neq; uero eius quæ intellectu ac ratione deseritur. Nulla enim est persona equi uel bouis, cæterorũq; animalium, quæ muta ac sine ratione uitam solis sensibus degunt. At hominis dicimus esse personam, dicimus Dei, dicimus Angeli. Rursus substantiarũ aliæ sunt uniuersales, aliæ particulares. Vniuersales sunt quæ de singulis prædicãtur, ut homo, animal, lapis, lignum, cæteraq; huiusmodi, quæ uel genera uel species sunt. Nã & homo de singulis hominibus, & animal de singulis animalibus, lapisq; ac lignum de singulis lapidibus ac lignis dicuntur. Particularia uero sunt, quæ de aliis minime prædicantur, ut Cicero, Plato, hoc æs, unde hæc Achillis statua facta est, Lignum hoc, unde hæc mensa composita est. Sed in his omnibus nusquam in uniuersalibus persona dici potest, sed in singularibus tantum atq; indiuiduis. Animalis enim uel generalis hominis nulla persona est, sed uel Ciceronis, uel Platonis, uel singulorum indiuiduorum personæ singulæ nuncupantur. Quocirca si persona in solis substantiis est, atque in his, rationalibus, substantiaq; omnis natura est, nec in uniuersalibus, sed in indiuiduis constat, reperta est personæ definitio, naturæ rationabilis indiuidua substantia Sed nos hac definitione eam quã Græci ὑπόστασιν dicunt, terminauimus: nomen.n.personę uidetur aliunde traductũ. Ex his.s.personis qui in comœdiis tragœdiisq; eos quorum interest homines repræsentabant. Persona uero dicta est a personando circũflexa penultima. Quod si acuatur antepenultima apertissime a sono dicta uidebitur. Idcirco aũt a sono, quia e cõcauitate ipsa, maior necesse est uoluatur sonus. Græci quoq; has personas πρόσωπα uocãt ab eo qđ personantur in facie, atq; ante oculos obtegant uultum παρὰ τοῦ πρὸς τὰς ὦπας τίθεσθαι. Sed quoniam personis inductis histriones indiuiduos homines, quorum intererat in tragœdia uel comœdia (ut dictũ est) repræsentabant, idest Hecubã uel Medeam, uel Simonẽ, uel Chremetem, idcirco cæteros quoque homines, quorum certa pro sui forma esset agnitio, & Latini personas, & græci πρόσωπα nuncupauerunt.

Quid intersit inter essentiam, subsistentiam, substantiam, atque naturam. Cap. III.

LOnge uero illi signatius, naturæ rationabilis indiuiduam substantiam ὑποστάσεως nomine uocauere, nos uero per inopiam significantium uocũ translatitiam retinuimus nuncupationem, eam quam illi ὑπόστασιν dicunt, personã uocantes, sed peritior Græcia sermonũ ὑπόστασιν uocat indiuiduam subsistentiam, atque uti græca utar oratione in rebus quæ a græcis agitatæ latina interpretatione trãslatæ sunt αἱ οὐσίαι ἐν μὲν τοῖς καθόλου εἶναι δύνανται, ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος μόνοις ὑφίστανται. i. essentiæ in uniuersalibus quidẽ esse possunt, in solis uero indiuiduis & particularibus substant. Intellectus enim uniuersalium rerum ex particularibus sumptus est. Quocirca, cũ ipsæ substantiæ in uniuersalibus quidẽ sint, in particularibus uero capiãt substantiã, iure substantias particulariter subsistentes ὑποστάσεις appellauerunt. Neq; enim pensius subtiliusq; intuenti idẽ uidebitur esse subsistentia, quod substantia. nã quod græci οὐσίωσιν, uel οὐσιῶσθαι dicunt, id nos subsistentiã, uel subsistere appellamus. Quod uero illi ὑπόστασιν, uel ὑφίστασθαι, id nos substantiam, uel substare interpretamur. Subsistit enim quod ipsum accidentibus ut possit esse nõ indiget. Substat autem id quod aliis accidentibus subiectũ quoddam, ut esse ualeãt, subministrat. Sub illis enim stat, dũ subiectum est accidentibus. itaque genera uel species subsistunt tantũ: neque enim accidentia generibus speciebusue contingunt. indiuidua uero nõ modo subsistũt, (nam neq; ipsa indigent accidentibus, ut sint. informata enim sunt iam propriis & specificis differẽtiis,) sed accidẽtibus, ut esse possint, ministrant substantiæ, idest subiecta, dũ sunt. Quocirca, εἶναι quidem esse, οὐσιῶσθαι uero subsistere intelligitur. neq;.n. uerborũ inops est græcia, ut M. Tull. illudit, sed essentiã, subsistentiã substantiã, personã, totidẽ nominibus reddit. Essentiam quidem οὐσίαν. Subsistentiam uero οὐσίωσιν. Substantiam ὑπόστασιν. Personam πρόσωπον appellãs. Ideo autẽ ὑποστάσεις græci indiuiduas substãtias uocauerunt, quoniam cæteris subsunt, Et quibusdã quasi accidentibus suppositæ subiectæq; sunt. Atq; idcirco nos quoque eas substãntias nuncupamus, quasi suppositas, quas ὑποστάσεις. Cumq; etiã πρόσωπα nuncupent easdem substantias: possumus nos quoq; nuncupare personas. Idẽ est igitur οὐσίαν esse, quod essentiã. Idẽ οὐσίωσιν, qđ subsistentiã. Idem ὑπόστασιν, quod substantiã. Idẽ πρόσωπον, quod personam. Quare autem de irrationalibus animalibus græcus ὑπόστασιν nõ dicat, sicut nos de eisdẽ nomen substantiæ prædicamus, hæc ratio est, quoniam nomen hoc meliori applicatum est, ut aliqua id quod est excellentius, tametsi non descriptione naturæ secundum id quod ὑφίστασθαι, atque substare est: at certe ὑποστάσεως, uel substantiæ uocabulis discerneretur. Est igitur hominis quidem & essentia, idest οὐσία: & subsistentia, idest οὐσίωσις. Et ὑπόστασις, idest substantia. Et πρόσωπον, idest persona: οὐσία quidem atque essentia, quoniam est, οὐσίωσις uero atque subsistentia, quoniam in nullo subiecto est. ὑπόστασις uero atque substantia, quoniam subest cæteris quæ subsistentiæ nõ sunt idest οὐσιώσεις. πρόσωπον atque persona, quoniam est rationabile indiuiduum. Deus quoque & οὐσία est, idest essentia. Est enim, & maxime ipse est, a quo omnium esse proficiscitur. Et οὐσίωσις idest subsistentia. Subsistit enim nullo indigens. Vnde etiam dicimus unam esse οὐσίαν uel οὐσίωσιν, id est essentiam uel subsistentiam deitatis. Sed tres ὑποστάσεις, idest tres substantias. Et quidem secundum hunc modum dixere unam trinitatis essentiam, tres substantias, tresq; personas. Nisi enim tres in Deo substantias ecclesiasticus loquẽdi usus excluderet, uideretur idcirco de Deo dici substantia, nõ quod ipse cæteris rebus quasi subiectum supponeretur, sed quod idem omnibus uti præesset, ita etiam quasi principium subesset rebus, dum eis omnibus οὐσιῶσθαι uel subsistere subministrat. Sed hæc omnia idcirco dicta sint, ut differentia naturæ atq; personæ, id est οὐσίας atq; ὑποστάσεως monstraremus. Quo uero nomine unumquodq; oporteat appellari ecclesiasticæ sit locutionis arbitrium.

Nestorij præsulis Constantinopolitani confutatio, qui duas personas in Christo asserebat. Cap. IIII.

HOc interim constet, quod inter naturam personamq; differre prædiximus. Quoniam natura est cuiuslibet substantiæ specificata proprietas: persona uero rationabilis naturæ indiuidua subsistentia. Hanc in Christo Nestorius

ſtorius duplicem eſſe conſtituit, eo. ſ. traductus errore, q̃ putauerit in omnibus naturis dici poſſe perſonam. Hoc. n. præſumpto, quoniã in Chriſto duplicem naturã eſſe cenſebat, duplicem quoque perſonam eſſe confeſſus eſt. Qua in re eũ falſum eſſe, cum definitio ſuperius dicta conuincat, tum hæc argumentatio euidenter eius declarauit errorem: ſi enim nõ eſt Chriſti una perſona, duaſq; naturas eſſe manifeſtum eſt, hominis. ſ. atq; Dei: (nec tam erit inſipiens quiſquam, quin utramq; earum ratione ſeiungat) ſequitur ut duæ uideantur eſſe perſonæ. eſt enim perſona (ut dictum eſt) naturæ rationabilis indiuidua ſubſiſtentia. quæ eſt igitur facta hominis Deiq; coniunctio? Num ita quaſi cum duo corpora ſibimet apponuntur, ut tantum locis iuncta ſint, & nihil in alterũ ex alterius qualitate perueniat? Quem coniunctionis modum Græci κατὰ παράθεσιν uocant: ſed ſi ita diuinitas humanitati coniuncta eſt, nihil horum ex utriſq; confectum eſt, ac per hoc nihil eſt Chriſtus. Nomen quippe ipſum unum quiddã ſignificat ſingularitate uocabuli. At ſi duabus perſonis manentibus, ea coniunctio, qualem ſuperius diximus, facta eſt naturarũ, unũ ex duobus effici nihil potuit. Omnino enim ex duabus perſonis nihil unquam fieri poteſt. Nihil igitur unum ſecũdum Neſtorium Chriſtus eſt, ac per hoc omnino nihil. Quod enim non eſt unũ, nec eſſe omnino poteſt. Eſſe enim atque unum conuertitur. Et quodcunq; unum eſt, eſt, etiam ea quæ ex pluribus coniunguntur, ut aceruus, chorus, unum tamen ſunt. Sed eſſe Chriſtum manifeſte ac ueraciter confitemur. Vnum igitur eſſe dicimus Chriſtum. Quod ſi ita eſt, unã quoq; Chriſti ſine dubitatione perſonam eſſe neceſſe eſt: nam ſi duæ perſonæ eſſent, unus eſſe non poſſet. Duos uero eſſe Chriſtos, nihil eſt aliud niſi præcipitatæ mẽtis inſania. Cur. n. omnino duos audeat Chriſtos uocare unũ hominẽ, alium deum? Vel cur eum qui deus eſt, Chriſtum uocat, ſi eum quoq; qui homo eſt, Chriſtum eſt appellaturus? Cum ſimile nihil habeat ex copulatione coniunctum, cur ſimili nomine diuerſiſsimis abutatur naturis? cũ ſi Chriſtum definire cogitur utriſq; (ut ipſe dicit) Chriſtis, nõ poſsit unam definitionis adhibere ſubſtantiam. Si enim Dei atq; hominis diuerſa ſubſtantia eſt, unumq; in utriſq; Chriſti nomen, nec diuerſarum coniunctio ſubſtantiarum unam creditur feciſſe perſonam, æquiuocum nomen eſt Chriſti, & nulla poteſt definitione concludi. Quibus autẽ unquam ſcripturis nomen Chriſti geminatur? Quid uero noui per aduentũ ſaluatoris effectũ eſt? nam catholicis & fidei ueritas, & raritas miraculi conſtat. Quam enim magnum eſt, quamq; nouum quod ſemel, nec ullo alio ſeculo poſsit euenire, ut eius qui ſolus eſt Deus, natura cũ humana, quæ ab eo erat diuerſiſsima, conueniret, atq; ita ex diſtantibus naturis una fieret copulatione perſonæ. Secundũ Neſtorii uero ſententiã quid cõtigit noui? Seruat inquit proprias humanitas diuinitasq; perſonas. Quando enim non fuit diuinitatis propria, humanitatiſq; perſona? Quando uero non erit? Vel quid amplius in Ieſu generatione cõtigit, quã cuiuslibet alterius? ſi diſcretis utriſq; perſonis diſcretæ etiã fuere naturę. Ita enim perſonis manentibus, illic nulla naturarũ potuit eſſe coniunctio, ut in quolibet homine, cuius cũ propria perſona ſubſiſtat, nulla eſt ei excellentiſsimę ſubſtantię cõiuncta diuinitas, ſed fortaſſe Ieſum id eſt perſonam hominis, idcirco Chriſtũ uocet, quoniã per eam mira quędam ſit operata diuinitas. Eſto uero Deum ipſum Chriſti appellatione cur uocet? Cur uero nõ elementa quoq; ipſa ſimili audeat appellare uocabulo, per quæ Deus mira quædã quotidianis motibus operatur? An quia irrationabiles ſubſtãtiæ nõ poſſunt habere perſonã, quæ Chriſti uocabulum excipere poſſint? Non ne in ſanctis hominibus, ac pietate conſpicuis apertus diuinitatis actus agnoſcitur? Nihil enim intererit, cur non ſanctos quoque uiros eadem appellatione dignetur, ſi in aſſumptione humanitatis, non eſt una ex coniunctione perſona. Sed dicat forſitan, illos quoq; Chriſtos uocari, fateor, ſed ad imaginẽ ueri Chriſti. Quod ſi nulla ex homine atq; deo una perſona coniuncta eſt, omnes ita ueros Chriſtos arbitrabimur, ut hunc qui ex uirgine genitus creditur. Nulla quippe in hoc adunata perſona eſt ex Dei atq; hominis copulatione: ſicut nec in eis, qui Dei ſpiritu de uenturo Chriſto prædicabant. Propter quod etiam ipſi quoq; appellati ſunt Chriſti. Iam uero ſequitur, ut perſonis manentibus, nullo modo a diuinitate humanitas credatur aſſumpta. Omnino enim diſiuncta ſunt, q̃ æque perſonis naturiſq; ſeparantur, prorſus inquã diſiũcta ſunt. Nec magis inter ſe homines boueſq; diſiũcti, quã diuinitas in Chriſto humanitaſq; diſcreta eſt, ſi manſere perſonæ. Homines quippe ac boues una animalis cõmunitate iunguntur. Eſt enim illis ſecundũ genus cõmunis ſubſtãtia, eademq; in uniuerſalitatis collectione natura: Deo uero atq; homini quid non erit diuerſa ratione diſiunctũ, ſi ſub diuerſitate naturæ, perſonarum quoq; credatur manſiſſe diſcretio? Non eſt igitur ſaluatum genus humanum, nulla in nos ſalus Chriſti generatione proceſsit? Tot prophetarũ ſcripturæ populũ illuſere credentẽ. Omnis ueteris teſtamẽti ſpernatur auctoritas, per quam ſalus mundo Chriſti generatione promittitur. non autem proueniſſe manifeſtum eſt, ſi eadem in perſona eſt, quæ in natura diuerſitas. Eundẽ quippe ſaluũ fecit, quem credit ue aſſumpſiſſe. Nulla uero intelligi aſſumptio poteſt, ſi manet æque naturę perſonæq; diſcretio. Igitur qui aſſumi manente perſona non potuit, iure nõ uidebitur per Chriſti generationem potuiſſe ſaluari. Non eſt igitur per generationem Chriſti hominum ſaluata natura, quod credi nefas eſt. Sed quanquam permulta ſint, quæ hunc ſenſum impugnare ualeant atq; perſtringere: de argumentorum copia tamen hoc interim libaſſe ſufficiat.

Eutychis abbatis Conſtantinopolitani confutatio qui unam naturam tantum in Chriſto aſſerebat. Cap. V.

TRanſeundum quippe eſt ad Eutychem, qui cũ a ueterũ orbitis eſſet euagatus, in contrarium cucurrit errorem. Aſſerens tantum abeſſe, ut in Chriſto gemina perſona credatur, ut ne naturam quidem in eo duplicem oporteat confiteri. Ita quippe eſſe aſſumptum hominem, ut ea ſit adunatio facta cũ Deo, ut natura humana non manſerit. Huius error ex eodẽ quo Neſtorii fonte prolabitur. Nam ſicut Neſtorius arbitratus, nõ poſſe eſſe naturã duplicẽ, quin perſona fieret duplex; atq; ideo cũ in Chriſto naturam duplicem cõfiteretur, duplicem credidit eſſe perſonam: ita quoq; Eutyches nõ putauit naturã duplicem eſſe, ſine duplicatione perſonæ. Et cũ non confiteretur duplicem eſſe perſonam, arbitratus eſt cõſequens, ut una uideretur eſſe natura. Itaq; Neſtorius recte tenens duplicẽ in Chriſto eſſe naturam, ſacrilege confitetur duas eſſe perſonas: Eutyches uero recte tenẽs unam eſſe perſonam, impie credit unam quoq; eſſe naturã. Qui conuictus euidentiã rerum (quandoquidem manifeſtũ eſt aliam naturam eſſe hominis, aliam Dei) ait duas ſe cõfiteri in Chriſto naturas ante adunationem, unam uero poſt adunationem. Quæ ſententia non aperte quod uult eloquitur, ut tamen eius dementiam perſcrutemur: Adunatio hæc aut tempore generationis facta eſt, aut tempore reſurrectionis: ſed ſi tempore generationis facta eſt, uidetur putare & ante generationem fuiſſe humanam carnem non a Maria ſumptam, ſed aliquo modo alio præparatam: Mariam uero uirginem appoſitam, ex qua caro naſceretur, quæ ab ea ſumpta non eſſet: illam uero carnem quæ ante fuerit, eſſe & diuiſam atque a diuinitatis ſubſtantia ſeparatam. Cum ex uirgine natus eſt, adunatam eſſe Deo, ut una uideretur eſſe facta natura, uel ſi hæc eius ſententia non eſt, illa eſſe poterit dicentis, Duas ante adunationem, unam poſt adunationem, ſi adunatio generatione perfecta eſt, ut corpus quidem a Maria ſumpſerit, ſed antequam ſumeret, diuerſam deitatis diuinitatiſq; fuiſſe naturam: ſumpta uero unam factam atque in diuinitatis ceſsiſſe ſubſtantiam. Quod ſi hanc adunationem non putat generatione, ſed reſurrectione factam: rurſus id duobus fieri arbitrabitur modis. Aut enim genito Chriſto, & nõ aſſumente de Maria corpus, aut aſſumente ab eadem carnem, uſque dum reſurgeret quidem duas eſſe naturas, poſt reſurrectionem unam factam. De quibus illud diſiunctum naſcitur, quod interrogabimus hoc modo, natus ex Maria Chriſtus, aut ab ea carnem humanã

traxit

traxit, aut minime: si non confitetur ex ea traxisse, dicat quo homine indutus aduenerit. Vtrum ne eo qui deciderat præuaricatione peccati, an alio? Si eo de cuius semine ductus est homo, quem uestita diuinitas est? Nam si ex semine Abrahę atq; Dauid, & postremo Marię non fuit caro illa qua natus est, ostendat ex cuius hominis sit carne deriuatus. Quoniam post primum hominem caro omnis humana, ex humana carne deducitur. Sed si quem dixerit hominē, a quo generatio sumpta sit Saluatoris præter Mariam uirginem, & ipse errore confundetur, & ascribere mendacii notam sumæ diuinitati illusus ipse uidebitur. Quandoquidē Abrahę atq; Dauid promittitur in sanctis diuinationibus, ut ex eorū semine toti mundo salus oriatur. Cum præsertim si humana caro sumpta est, nō ab alio sumi potuerit, nisi unde etiam procreabatur. Si igitur a Maria non est sumptum corpus humanum, sed a quolibet alio, per Mariā tamē est procreatum quod fuerat præuaricatione corruptum, superius dicto repellitur argumento. Quod si non de eo homine Christus indutus est, qui pro peccati pœna sustinuerat mortē. Illud eueniet, ex nullius hominis semine talē potuisse nasci, qui fuerit sine originalis pœna peccati. Ex nullo igitur talis sumpta est caro, unde fit ut nouiter uideatur esse formata. Sed hęc aut ita hominū uisa est oculis, ut humanū putaretur corpus, quod re uera non esset humanū, quippe quod nulli originali subiaceret pœnæ: Aut noua quædā uera nec pœnę peccati subiacens, originalis ad tēpus hominis natura formata est. si uero hominis corpus nō fuit, aperte arguitur mentita diuinitas, quæ ostenderet hominibus corpus. quod cum uerum esset, tū fallerentur hi qui uerum esse arbitrarentur. At si noua ueraq; nō ex homine sumpta caro formata est: Quo tanta tragœdia generationis? ubi ambitus passionis? Ego quippe ne in homine quidem non stulte fieri puto, quod inutiliter factum est. Ad quam uero utilitatem facta probabitur tanta humilitas diuinitatis? Si homo qui periit generatione, a passione Christi saluatus non est: quoniā negatur assumptus. Rursus igitur sicut ab eodem Nestorii fonte Eutychis error principium sumpsit, ita ad eundem finem eelabitur, ut secundum Eutychem quoque non sit saluatum genus humanum. Quoniam non is qui æger esset & saluatione curaque egeret, assumptus est. Traxisse aūt hanc sententiam uidetur, si tamen huius erroris fuit, ut crederet non fuisse corpus Christi uere ex homine, sed extra atque a Deo in cælo formatum, quoniam cum eo in cælum creditur ascēdisse. Quod exemplum continet tale, Non ascendit in cælum nisi qui de cælo descēdit. Sed satis de ea parte dictum uidetur, si corpus quod Christus excepit, ex Maria non credatur assumptum: si uero assumptum est ex Maria, neque permansit perfecta humana diuinaque natura, id tribus effici potuit modis. Aut enim diuinitas in humanitatem translata est, aut humanitas in diuinitatem, aut utraque in se ita temperatæ sunt atque commistæ, ut neutra substantia propriam formam teneret. Sed si diuinitas in humanitatē trāslata est, factū est, quod credi nefas est, ut in humanitate immutabili substantia permanēte, diuinitas uerteretur. Et quod passibile atque mutabile naturaliter existeret, id immutabile permaneret. Quod uero immutabile atque impassibile naturaliter creditur, id in rem mutabilē uerteretur. Hoc igitur fieri nulla ratione contingit, sed humana forsitā natura in deitatē uideatur esse conuersa. hoc uero qui fieri potest? diuinitas in generatione Christi, & humanū animam suscepit, & corpus. Non enim omnis res in rē omnē uerti ac transmutari potest. Nam cum substantiarū aliæ sint corporeæ, aliæ incorporeæ, neque corporea in incorporeā, neque incorporea in eam quæ corpus est, mutari potest. Nec uero incorporea in se inuicem formas proprias mutāt. Sola enim mutari transformariq; in se possunt, quæ habent unius materiæ commune subiectum. Nec hęc omnia, sed ea quæ in se facere & pati possunt. Id uero probatur hoc modo. Neque enim potest æs in lapidem permutari, nec uero idem æs in herbam, Nec quodlibet aliud corpus in quodlibet aliud transfigurari potest, Nisi & eadem sit materia rerum in se transeuntium, & a se & facere & pati possint, ut cum uinum atque aqua miscentur, utraq; sunt alia, quæ actū sibi passionemq; communicent. Potest enim aquæ qualitas a uini qualitate aliquid pati. Potest item uini ab aquæ qualitate aliquid pati. Atque idcirco si multum quidē fuerit aquę, uini uero paululū, non dicuntur immista, sed alterū alterius qualitate corrumpitur. Si quis .n. uinum fundat in mare, non mistum est mari uinum, sed in mare corruptum. Iccirco quoniā qualitas aquę multitudine sui corporis nihil passa est a qualitate uini, sed potius in seipsam uini qualitatem propria multitudine commutauit. Si uero sint mediocres, sibique æquales, uel paulo inæquales naturæ, quæ a se facere & pati possunt, illæ miscentur, & mediocribus inter se qualitatibus temperantur. Atque hæc quidem in corporibus, neque his omnibus, sed tantum quæ a se (ut dictum est) & facere & pati possunt, communi atque eadem materia subiecta. Omne enim corpus quod in generatione & corruptione subsistit, communem uidetur habere materiam, sed non omne ab omni uel in omni, uel facere aliquid uel pati potest. Corporea uero in incorporea nulla ratione poterunt permutari, quoniam nulla communi materia subiecta participant, quæ susceptis qualitatibus in alterutram permutetur. Omnis enim natura incorporeæ substātiæ nullo materiæ nititur fundamēto. Nullū uero corpus est, cui nō sit materia subiecta. Quod cum ita sit, cumq; ne ea quidem quæ communem materiam naturaliter habent, in se transeant, nisi illis adsit potestas in se & a se faciendi ac patiēdi. Multo magis in se non permutabuntur, quibus non modo communis materia non est, sed cum alia res materiæ fundamēto nititur ut corpus, alia omnino materiæ subiecto nō egeat ut incorporeum. Non igitur fieri potest ut corpus in incorporalē speciē permutetur. Nec uero fieri potest, ut incorporalia in sese commistione aliqua permutentur. Quorū .n. communis nulla materia est, nec in se uerti, nec permutari queunt. Nulla autem est incorporalibus materia rebus, non poterunt in se igitur inuicem permutari. Sed anima & Deus incorporeæ substantiæ recte credantur. Non est igitur humana anima, in diuinitatē, a qua assumpta est, permutata. Quod si neq; corpus, neq; anima in diuinitatē potuit uerti, nullo modo fieri potuit, ut humanitas conuerteretur in Deum. Multo minus uero credi potest, ut utraque in sese confunderentur. quoniā neq; incorporalitas transire ad corpus potest, neque rursus econuerso, corpus ad incorporalitatem, quandoquidem nulla his materia subiecta communis est, quæ alterutris substantiarum qualitatibus permutetur. At ita aiunt. Ex duabus quidem naturis Christum consistere, in duabus uero minime. Hoc scilicet intendentes, quoniam quod ex duabus consistit, ita unū fieri potest, ut illa ex quibus dicitur constare non maneant. uelut cum mel aquæ confunditur, neutrum manet, sed alterum alterius copulatione corruptum quiddam tertiū fecit: ita illud quidem quod ex melle atq; aqua tertium fit, cōstare ex utrisque dicitur, in utrisque uero negatur. Non enim poterit in utrisq; constare, quando utrorumq; natura nō permanet. Ex utrisq; constare potest, licet ea ex quibus coniungitur, alterutra qualitate corrupta sint: in utrisque uero huiusmodi constare nō poterit, quoniā ea quæ in se transfusa sunt non manent, ac non sunt utraq;, in quibus cōstare uideatur, cum ex utrisque cōstent in se inuicē qualitatū mutatione transfusis. Catholici uero utrūq; rationabiliter confitentur. Nam & ex utrisque cōsistere, sed id qua ratione dicatur, paulo posterius explicabo. Nunc illud manifestum est conuictam esse Eutychis sententiam, eo nomine, quod cum tribus modis fieri possit, ut ex duabus naturis una subsistat, ut aut diuinitas in humanitatem translata sit, aut humanitas in diuinitatem, aut utraq; permista sint: Nullum horum modum fieri potuisse superius dicta argumentatione declaratur.

Catholicæ fidei expositio, duas in Christo naturas, & unā tantum personam asserentis. *Cap. VI.*

Restat ut quemadmodum Catholica fides dicat, & in utrisque naturis Christum, & ex utrisque consistere doceamus. Ex utrisque naturis aliquid consistere duo significat, unum quidem cum ita dicimus aliquid ex duabus

bus naturis iungi, sicut ex melle atque aqua. Id autē est ut ex quolibet modo confusis, uel si una uertatur in alteram, uel si utræque in se misceantur inuicem, nullo modo tamen utræque permaneant: secundum hunc modum Eutyches ait ex utrisque naturis Christum consistere. Alter uero modus ex utrisque consistendi, quod ita ex duabus iunctum est, ut illa tamen ex quibus iunctum esse dicitur, maneant, nec in alterutra uertantur, ut cum dicimus coronam ex auro gemmisq; compositam. Hic neque aurum in gemmas translatum est, neque in aurum gemma conuersa, sed utraque permanent, nec formam propriam derelinquunt. Talia ergo ex aliquibus constantia & in his constare dicimus, in quibus consistere prædicantur. Tunc enim possumus dicere coronam in gēmis auroque consistere. Sunt enim gemmæ atque aurum in quibus corona consistat. Nam in priore modo, non est mel atque aqua, in quibus illud quod ex utrisq; iungitur constet. Cum igitur utrasque manere naturas in Christo Fides Catholica confiteatur, perfectasque easdem persistere, nec alteram in alterā transmutari, iure dicit. Et in utrisq; naturis Christū, & ex utrisq; consistere. In utrisque quidē, quia manent utræque. Ex utrisque ueo, quia utrarumq; adunatione manentiū una persona fit Christi. Non autem secundum eam significationem ex utrisque naturis Christum iunctum esse, fides Catholica tenet, secundum quam Eutyches pronunciat. Nam ille talem significationem coniunctionis ex utraque natura sumit, ut non confiteatur in utrisque consistere: neque enim utrasque manere. Catholicus uero eam significationem ex utrisque consistendi sumit, quæ illi sit proxima eāq; conseruet, quæ in utrisque consistere confitetur. Aequiuocum igitur ex utrisque consistere, ac potius amphibolum, & gemina significatione diuersa designans, una quidem significatione non manere substātias, ex quibus illud quod copulatum est, dicatur esse coniunctum. Alio modo, significans ita utrisque coniunctum, ut utraque permaneat. Hoc igitur expedito æquiuocationis atq; ambiguitatis modo, nihil est ultra quod possit opponi, quin id sit quod firma ueraq; fides catholica continet, eundem Christum hominem esse perfectum, eundem Deum, eundemq; qui homo sit perfectus atque Deus, Vnum esse Deum ac Dei filium, nec quaternitatem trinitatis astrui, dum homo additur supra perfectum Deum, sed unam eandemque personam numerum trinitatis explere. Vt cum humanitas passa sit, Deus tamen passus esse dicatur. Nō quo ipsa deitas humanitas facta sit, sed quod a deitate fuerit assumpta. Item qui homo est, Dei filius appellatur, non substantia diuinitatis, sed humanitatis, quæ tamen diuinitati naturali unitate coniuncta est. Et cum hæc ita intelligentia discernantur, permisceantur: utrumq; tamen unus idemque & homo perfectus sit, & Deus. Deus quidē quod ipse sit ex patris substantia genitus, homo uero quod ex Maria sit uirgine procreatus. Itemque, quid homo, Deus: eo quod a Deo fuerit assumptus: & qui Deus homo, quoniā uestitus homine sit. Cumq; in eadē persona aliud sit diuinitas, quę suscepit, aliud quam suscepit humanitas, idē tamen Deus atque homo est. Nam si hominem intelligas, idem homo est, atque Deus. quoniā homo ex natura, Deus assumptione. Si uero Deum intelligas, idem Deus est atq; homo: quoniam Deus est natura, homo assumptione: fitq; in eo gemina natura, geminaq; substantia, quoniam homo Deus: unaque persona, quoniam idem homo atque Deus, mediaque est hæc inter duas hæreses uia. Sicut uirtutes quoq; medium tenent. Omnis enim uirtus in medio rerum decore locata consistit. Siquidem uel ultra uel infra quam oportuerit fiat, a uirtute discedi tur, medietatem igitur uirtus tenet. Quocirca si quatuor hæc neque ultra esse possunt, ut in Christo, aut duæ naturæ sint, duæque personæ, ut Nestorius ait: aut una persona unaque natura, ut Eutyches ait: aut duæ naturæ, sed una persona, ut Catholica fides credit, aut una natura, duæque personæ. Cumque duas quidem naturas duasque personas in ea, quæ contra Nestorium dicta est, responsione, conuicimus. Vnam uero personam unamque naturam esse nō posse, Eutyche præponente monstrauimus. Neque tamen tam amens quisquam hucusque extitit, ut unam in eo naturam crederet, sed geminas esse personas. Restat ut ea sit uera, quam fides catholica pronunciat, geminam substantiā, sed unā esse personā. Quia uero pauloante diximus Eutychē confiteri duas quidē in Christo ante adunationem naturas, unā uero post adunationē; cūq; hunc errorē duplicē interpretamur celare sententiā, ut hæc adunatio aut generatione fieret, cum ex Maria corpus hominis minime sumeretur, aut sumptū quidē ex Maria per resurrectionē fieret adunatio: de utrisq; quidē partibus idonee (ut arbitror) disputatū est.

Ex quo statu hominis corpus Christi assumptum sit. Cap. VII.

NVnc quærendum est quomodo fieri potuerit, ut duæ naturæ in unam substantiam miscerentur. Veruntamen est etiam nunc & alia quæstio, quæ ab his inferri potest, qui corpus humanum ex Maria sumptum esse non credunt: sed aliter fuisse sequestratū pręparatumq; quod in adunatione ex Mariæ utero gigni ac proferri uideretur. Aiunt enim si ex homine sumptum est corpus, homo uero omnis ex prima pręuaricatione, non solum peccato & morte tenebatur, uerum etiam affectibus peccatorum erat implicitus: Eaque illi fuit pœna peccati, ut cum morte teneretur obstrictus, tamen esset reus etiam uoluntate peccandi, cur in Christo neque peccatum fuit, neque peccandi ulla uoluntas? Et omnino habet animaduertendam dubitationem talis quæstio. Si enim ex carne humana Christi corpus assumptū est, dubitari potest, quænam caro hæc quæ assumpta sit, esse uideatur. Eum quippe saluauit quem etiā assumpsit. Sin uero talem hominem assumpsit, qualis Adam fuit ante peccatū, integram uidetur humanam assumpsisse naturam, sed tamen quæ medicina penitus non egebat. Quomodo autem fieri potest ut talē assumpserit hominem qualis Adam fuit, cum in Adam potuerit esse peccandi uoluntas atque affectio? unde factum est, ut etiam prætergressis diuinis præceptis, inobedientiæ delictis teneretur astrictus. In Christo uero ne uoluntas quidem ulla creditur fuisse peccandi. Cum pręsertim, si tale corpus hominis assumpsit, quale Adæ ante peccatum fuit, non debuerit esse mortalis, quoniam Adam si non peccasset, mortem nulla ratione sensisset. Cum igitur Christus non peccauerit, quærendum est, cur senserit mortem, si Adæ corpus antequā peccaret assumpsit? Quod si talem statum suscepit hominis, qualis Adę post peccatum fuit: uidetur etiam Christo non defuisse necessitas, ut & delictis subiiceretur, & passionibus confunderetur. Obductisque iudicii regulis, bonum a malo non sincera integritate discerneret quoniam has omnes pœnas Adam delicti præuaricatione suscepit. Contra quos respondendum est, tres intelligi hominum posse status. Vnum quidem Adæ ante delictum, in quo tametsi ab eo mors aberat, nec adhuc ullo se delicto polluerat, poterat tamen in eo uoluntas esse peccandi. Alter in quo mutari potuisset, si firmiter in Dei præceptis manere uoluisset. Tunc enim id addendum foret, ut non modo non peccaret, aut peccare uellet, sed ne posset quidem aut peccare, aut uelle delinquere. Tertius status est post delictum, in quo mors illum necessario subsecuta est, & peccatum ipsum uoluntasque peccati, quorum summitatum atque contrarios eum hæc loca sunt. Is status, qui primus esset, si in præceptis Dei Adam manere uoluisset. & his qui pœnæ fuit, quoniam manere noluit. In illo enim nec mors esse, nec peccatum nec uoluntas ulla peccati. In hoc uero & mors, & peccatum, & delinquendi omnis affectio, omniaque in perniciem prona, nec quicquam in se opis habentia, ut post lapsum posset assurgere. Ille uero medius status in quo præsentia quidem mortis uel peccati aberat. Potestas uero utriusque constabat, inter utrunque statum est collocatus. Ex his igitur tribus statibus Christus corpore naturæ suæ singulas quodammodo indidit. Nam quod mortale corpus assumpsit, ut mortem a genere humano fugaret, in eo statu ponendum est, quod post Adæ præuaricationem pœnaliter inflictum est. Quod uero non fuit in eo

uoluntas

uoluntas ulla peccati, ex eo sumptum est statu, qui esse potuisset nisi uoluntate insidiantis fraudibus applicasset. Restat igitur tertius status, idest medius, Ille scilicet qui eo tempore fuit, cum nec mors aderat, & adesse poterat delinquendi uoluntas. In hoc igitur Adam talis fuit, ut manducaret ac biberet, ut accepta digereret, ut laberetur in somnum, & alia quæ ei non defuerunt. Humana quidem, sed concessa, & quę nullam pœnam mortis inferrent. quæ omnia habuisse Christum dubium non est. Nam & manducauit, & bibit, & humani corporis officio functus est. Neque enim tanta indigentia in Adam fuisse credenda est, ut nisi manducasset, uiuere non potuisset. Sed si ex omni quidem ligno escam sumeret, semper uiuere potuisset, hisq; non mori. Idcirco paradisi fructibus indigentiam explebat. Quã indigentiam fuisse in Christo nullus ignorat, sed potestate, non necessitate: & ipsa indigentia, ante resurrectionem in eo fuit. Post resurrectionem uero talis extitit, ut ita illud corpus immutaretur humanum, sicut Adæ præter præuaricationis uinculum mutari potuisset: quodque nos ipse Iesus Christus uotis docuit optare ut fiat uoluntas eius, sicut in cęlo & in terra, & ut adueniat eius regnum, & nos liberet a malo. Hæc enim nomina, illa beatissima humani generis fideliter credentium immutatio deprecatur. Hęc sunt quæ ad te de fidei meæ credulitate scripsi. qua in re siquid perperam dictũ est, non ita sum amator mei, ut ea quæ semel effuderim, meliori sententiæ anteferre contendã. Si enim nihil est ex nobis boni, nihil est quod in nostris sententiis amare debeamus. Quod si ex illo cuncta sunt bona, qui solus est bonus: illud potius bonum esse credendum est, quod illa incommutabilis bonitas, atque omnium bonorum causa, præscribit.

ANITII M. SEVERINI BOETHI

ad Symmachum, quomodo trinitas est unus Deus, & non tres Dii.

INVESTIGATAM diutissime quæstionem quantum nostræ mentis igniculũ illustrare lux diuina dignata est, formatam rationibus literisque mandatam, offerẽdã uobis communicandamq; curaui, tam uestri cupidus iudicii, quã nostri studiosus inuenti. Qua in re quid mihi sit animi quoties stylo excogitata commendo, cum ex ipsa materiæ difficultate, tum ex eo quod charis, idest uobis tantum loquor, intelligi potest. Neque enim famæ iactatione & inanibus uulgi clamoribus excitamur. Sed siquis est fructus exterior, hic non aliam potest, nisi materiæ similem, sperare sententiam. Quocunque igitur a uobis deieci oculos, partim ignaua segnities, partim callidus liuor occurrit, ut contumeliã uidear diuinis tractatibus irrogare, qui talibus hominũ monstris non agnoscenda hic potius, quam proculcanda proiecerim. Idirco stylum breuitate contraho, & ex intimis sumpta philosophiæ disciplinis, nouorum uerborum significationibus, uelo: ut hæc mihi tantum uobisque, si quando ad ea conuertitis oculos, colloquantur. Cæteros uero ita submouimus, ut qui capere intellectu nequiuerint, ad ea etiam legenda uideantur indigni. Sane tantum a nobis quæri oportet, quantum humanæ rationis intuitus ad diuinitatis ualet celsa conscendere. Nam cæteris quoque artibus idem, quasi quidam finis, est constitutus, quousque potest uia rationis accedere. Neque enim medicina semper ægris affert salutem. Sed nulla erit culpa medentis, si nihil eorum, quæ fieri oportebat, omiserit. Idem quoque fit in cæteris. At quantum hæc difficilior quæstio est, tam facilior debet esse ad ueniam. Vobis tamen etiam illud inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis semina rationum, aliquos in nos uenientia fructus intulerint, ac de proposita quæstione, hinc sumamus initium. Christianæ religionis reuerentiam plures usurpant, sed ea fides pollet maxime ac solitarie, quæ tum propter uniuersalium præcepta regularum, quibus eiusdem religionis intelligitur auctoritas, tum propterea quod eius cultus per omnes pene mundi terminos emanauit, catholica uel uniuersalis uocatur. Cuius hæc est de Trinitatis unitate sententia, Pater, inquiunt, Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus. Igitur Pater, Filius, Spiritus sanctus, unus Deus, non tres Dii. Cuius coniunctionis ratio est indifferentia: eos enim differentia comitatur, qui uel augẽt, uel minuunt, ut Ariani. Qui gradibus meritorum Trinitatem uariantes distrahunt atque in pluralitatem deducunt. Principium enim pluralitatis, alteritas est: præter alteritatem enim nec pluralitas quid sit intelligi potest. Trium nanque rerum in quolibet tum genere, tum specie, tum numero diuersitas constat. Quoties idem dicitur, toties diuersum etiam prædicatur. Idem uero dicitur tribus modis. Aut genere, ut idem homo quod equus, quia idem genus ut animal: aut specie, ut idem Cato quod Cicero, quia eadẽ species, ut homo: uel numero, ut Tullius & Cicero, quia unum est numero. Quare diuersum etiam uel genere, uel specie, uel numero dicitur: sed numero differentiam, accidentium uarietas facit. Nam tres homines neque genere, neque specie, sed suis accidentibus distant. Nã uel si animo cuncta ab his accidentia separemus, tamen locus cunctis diuersus est, quem unũ fingere nullo modo possumus. Duo enim corpora unum locum non obtinebunt, qui est accidens, atq; ideo sunt numero plures, quoniam accidentibus plures fiunt. Age igitur ingrediamur, & unumquodque ut intelligi atque capi potest, discutiamus. Nam sicut optime dictum uidetur, eruditi est hominis, unumquodque ut ipsum est, ita de eo fidem capere atque tentare. Nam cum tres sint speculatiuæ partes, naturalis, in motu, inabstracta. Considerat enim corporum formas cum materia, quæ a corporibus actu separari non possunt. Quæ corpora in motu sunt, ut cũ terra deorsum, ignis sursum fertur, habetq; motũ forma materiæ coniuncta. Mathematica sine motu, inabstracta. Hæc enim formas corporum speculatur sine materia ac per hoc sine motu. Quæ formæ cũ in materia sint, ab his separari non possunt. Theologia sine motu abstracta atque separabilis. Nam dei substantia & materia & motu caret. In naturalibus igitur rationaliter, in Mathematicis disciplinaliter, in diuinis intellectualiter uersari oportebit. Neque deduci ad imagines, sed potius ipsam inspicere formam, quæ uere forma, neque imago est, & quæ, esse ipsum, est: & ex qua esse, est. Omne nanque esse, ex forma est. Statua enim non secundum æs, quod est materia, sed secundum formam quæ in eo insignita est, effigies animalis dicitur, ipsumque æs non secũdum terram, quæ est eius materia, sed dicitur secundum æris figuram. Terra quoq; ipsa, non secundum materiam dicitur, sed secundum siccitatem grauitatemq;, quæ sunt formæ. Nihil igitur secundum materiam esse dicitur, sed secundum propriam formam. Sed diuina substantia sine materia forma est, atque ideo unum, & est id quod est: reliqua enim nõ sunt id quod sunt. Vnumquodque enim habet esse suum ex his, ex quibus est, idest ex partibus suis, & est hoc atque hoc, id est partes suæ coniunctæ, sed non hoc uel hoc singulariter, ut cum homo terrens constet ex anima, & corpore, corpus & anima est: non, uel corpus, uel anima. Igitur in parte non est id quod est, quod uero non est ex hoc atq; hoc, sed tantum est hoc. Illud uero est id quod est, pulcherrimum fortissimumque quia nullo nititur. Quocirca hoc, uere unum, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud, præterquam id quod est: neq; enim subiectum fieri potest. forma enim est, formæ uero subiectæ esse nõ possunt. Nã quod cæterę formæ, subiectæ accidentibus sint ut humanitas, nõ ita accidentia suscipit eo quod ipsa est, sed eo quod materia ei subiecta est. Dum enim materia subiecta humanitati suscipit quodlibet accidens, ipsa hoc suscipere uidetur humanitas. forma uero quæ est sine materia, nõ poterit esse subiectũ, nec inesse materiæ. Neque. n. esset forma, sed imago. Ex his enim formis quæ præter materiã sunt istę formę uenerunt, quæ sunt in materia, & corpus efficit. Nam cæteris, quæ in corporibus sunt, abutimur formas uocantes, dum imagines sint. Assimulantur. n. formis his, quæ non sunt in materia consti-

tutæ. Nulla igitur in eo diuersitas, nulla ex diuersitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atque idcirco nec numerus. Deus uero a deo nullo differt, nec uel accidentibus, uel substantialibus differentiis in subiecto positis distat: ubi uero nulla est differentia, nulla est omnino pluralitas: quare nec numerus. Igitur unitas tantum. Nam cum tertio repetitur deus, cum pater, & filius, & spiritus sanctus nuncupatur: tres unitates non faciunt pluralitatem numeri in eo quod ipsæ sunt. Si aduertamus ad res numerabiles, ac non ad ipsum numerum. Illic enim unitatū repetitio numerum facit. Tres enim unitates ternarium faciunt, quia ipse numerus ex unitatibus collectus est. In eo autē numero, qui in rebus naturalibus constat, repetitio unitatum atq; pluralitas, minime facit numerabilium rerū numerosam diuersitatem. Numerus enim duplex est. Vnus quidem quo numeramus, alter uero qui in rebus numerabilibus constat. Etenim unū res est: unitas qua unum dicimus. Duo rursus in rebus sunt, ut homines uel lapides dualia mihi, sed tum dualitas, qua duo homines uel lapides fiunt duo, & in cęteris eodem modo. Ergo in numero quo numeramus, repetitio unitatum facit pluralitatem: in rerū uero numero non facit pluralitatem unitatum repetitio, uelut si de eodem dicam, Gladius unus, Mucro unus, Ensis unus. potest enim unus tot uocabulis gladius agnosci. Hæc enim unitatum repetitio, iteratio potius est quā numeratio, uelut si ita dicamus, Ensis, mucro, gladius. repetitio quædam est eiusdem, non numeratio diuersorum. Velut si dicam sol, sol, sol, non tres soles effecerim, sed uno toties prædicauerim. Non igitur si de patre filio & spiritu sancto, tertio prædicatur Deus, idcirco trina numeratio numerum facit. hoc enim illis, ut dictum est, imminet, qui inter eos distantiam faciunt meritorum. Catholicis uero nihil in differentia constituentibus, ipsamque formam, ut est, esse ponentibus, neque aliud esse, quam est ipsum quod est, opinantibus: Repetitio recte de eodem, quam enumeratio diuersa uidetur, tum dicitur deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus. Atque hæc trinitas est unus deus, uelut ensis atque mucro unus gladius. uelut sol, sol, sol, unus sol. Sed hic interim ad eam dictum sit significationem monstrationemque, qua ostenditur non omnem unitatum repetitionem, numerum pluralitatemq; perficere. Non uero ita dicitur pater, & filius, & spiritus sanctus, quasi multiuocum quiddā. Nam mucro & ensis & ipse est, & idem. Pater uero ac filius & spiritus sanctus idem quidem est, non uero ipse. In qua re paulisper considerandum est, requirentibus enim ipse est pater qui filius, minime inquiunt. Rursus idem alter qui alter negatur. non est igitur inter eos in re omni in differentia. Qua subintrat numerus quem ex subiectorum diuersitate cōfici superius explanatum est. De qua re breuiter considerabimus, si prius illud quemadmodum de deo unum quodque prædicatur, præmiserimus. Decem omnino prædicamenta traduntur, quæ de rebus omnibus uniuersaliter prædicantur, idest substantia, qualitas, quantitas, ad aliquid, ubi, quando, habere, situm, facere, pati. Hæc igitur talia sunt, qualia subiecta permiserint. Nam pars eorum in reliquarū rerum prædicatione substantia est, pars in accidentium numero est. Ad hæc cum quis in diuinam uerterit prædicationem, cuncta mutantur quæ prædicari possunt, aliquid uero omnino non potest prædicari. Nam substantiam in illo non est uere substantia, sed ultra substantiam. Item qualitas, & cætera quæ euenire queunt, quorum ut amplior fiat intellectus, exempla subdenda sunt. Nam cum dicimus deus, substantiam quidem significare uidemur, sed eam quæ sit ultra substantiam. Cum uero iustus, qualitatem quidem, sed non accidentem, sed eam quæ sit substantia. Sed ultra substantiam. Neque enim aliud est quod est, aliud est quod iustus est, sed idem est esse deo, quod iustus. Item cum dicitur magnus, uel maximus, quantitatem quidem significare uidemur, sed eam quæ sit ipsa substantia talis, qualem esse diximus ultra substantiam. Idem est enim esse deo, quod magnus. De forma enim eius superius demonstratum est, quoniam is sit forma & unum uere nec ulla pluralitas. Sed hæc prædicamenta alia sunt, ut in quo sint, ipsum esse faciant quod dicitur, diuise quidem in cæteris, in deo coniuncte atque copulate, hoc modo. Nam cum dicimus substantia ut homo uel deus, ita dicitur quasi illud de quo prædicatur, ipsum sit substantia, ut substantia homo uel deus. Sed distat. Quoniam homo non integre ipsum homo est, ac per hoc nec substantia. Quod enim est, aliis debet, quæ non sunt homo. Deus uero hoc ipsum quod est, deus est. Nec enim aliud est nisi quod est, ac per hoc ipsum, deus est. Rursus iustus quod est qualitas, ita dicitur quasi ipse hoc sit de quo prædicatur. idest si dicamus homo iustus, uel deus iustus, ipsum hominē uel deum iustum esse proponimus, sed differunt quod homo alter, alter est iustus, deus uero est idem ipsum quod iustum. Magnus etiam homo uel deus dicitur. atque ita quasi ipse sit homo magnus. uel deus magnus. Sed homo tantū magnus, deus uero ipsum magnum existit. reliqua uero neque de deo, neque de cæteris prædicantur. Nam ubi uel de deo, uel de homine prædicare potest. De homine, ut in foro: de deo, ut ubique. Sed ita, ut nō quasi ipsa sit res id quod prædicatur, de qua dicitur. Non enim ita homo dicitur esse in foro, quemadmodum esse albus, uel longus, nec quasi circumfusus, & determinatus proprietate aliqua, qua designare se possit, sed tantum quod sit illud aliis informatum rebus per hanc prædicationem ostenditur: de deo uero non ita. Nam quod ubique est, ita dici uidebitur, non quod in omni sit loco. Omnino enim in loco esse non potest, sed quod ei omnis locus adsit ad eum capiendum, cum ipse non suscipiatur in loco. Atque ideo nusquam in loco esse dicitur, quoniam ubique est, sed non in loco. Quando uero eodem prædicatur modo, ut de homine, heri uenit: de deo uero semper est. hoc quoque non quasi esse aliquid dicitur illud ipsum, de quo hesternus dicitur aduentus, sed quod ei secundum tempus accessit prædicatur. Quod uero de deo dicitur, semper est, unum quidem significat, quasi omni præterito fuerit, omni quoquo modo sit præsenti, omni futuro erit, quod de cælo & de cæteris immortalibus corporibus secundum philosophos dici potest. At de deo non ita. Semper enim est, quoniam semper præsens est in eo tempus. Tantumque inter nostrarum rerum præsens, quod est nunc, interest, ac diuinarum, quod nostrum nunc quasi currens tempus, facit sempiternitatē. Diuinum uero nunc, permanens neque mouens sese, atque consistens, æternitatem facit. Cui nomini si adiicias semper, facies ei quod est, nunc, iugem indefessumque, ac per hoc perpetuum cursum, quod est sempiternitas. Rursus habere uel facere eodem modo. Dicimus enim currit uestitus, de homine: de deo cuncta possidens, regit. Rursus nihil de eo quod est esse de utrisque dictū est. Sed hæc omnis prædicatio exterioribus datur, omniaq; hic quodammodo referuntur ad aliud. Cuius prædicationis differentiā sic facilius internoscimus, Qui homo est, uel deus, refertur ad substantiā qua est aliquid, idest homo uel deus. Qui iustus, refertur ad qualitatē, qua scilicet est aliquid idest iustus. Qui magnus, ad quantitatem, qua est aliquid idest magnus. Nam in cæteris prædicationibus nihil tale est. Qui enim dicit esse aliquē in foro, uel ubique, refert quidem ad prædicamentum quod est ubi, sed nō in quo aliquid est, uelut iustitia iustus. Item cū dico currit, uel regit, uel nunc est, uel semper est, refertur quidem uel ad facere, uel ad tempus. Si tamen interim diuinū illud semper, tempus dici potest. Sed non in quo aliquo aliquid est, uelut magnitudine magnum. Nam situm passionēque requiri non oportet in deo, neque enim sunt. Iam ne patet quæ sit differentia prædicationum? Et patet quod aliæ quidem quasi rem monstrent. Aliæ uero quasi circumstantias rei. Quodque illa quidem ita prædicantur, ut esse aliquid rem ostendat. Illa uero ut non esse, sed potius extrinsecus aliquid quodammodo affigant. Illa igitur quæ aliquid esse designant, secundum rem prædicationes uocentur: quæ cum de rebus subiectis dicuntur, uocantur accidentia secundum rem. Cum uero de deo, qui subiectus non est, secundum substantiam rei prædicatio nuncupatur. Age nunc de relatiuis speculemur, pro quibus

etiam

etiam quod dictum est sumpsimus ac disputationem. Maxime enim hæc non uidentur secundum se facere prædicationem, quæ perspicue ex alieno aduentu constare perspiciuntur. Age enim quoniam dominus & seruus relatiua sunt, uideamus utrum ne ita sit, ut secundum se sit prædicatio, an minime. Atque si auferas seruum, abstuleris quoque dominũ. At non etiam si auferas albedinem, abstuleris quoque albũ. Sed interest quod albedo accidit albo, qua sublata perit nimirum albũ. At in domino si seruum auferas, perit uocabulum quo dominus uocabatur. Sed non accidit seruus domino, ut albedo albo, sed potestas quędam qua seruus coercetur. Quæ quoniam sublato deperit seruo, constat nõ eam per se domino accidere, sed per seruorum quodammodo extrinsecum accessum. Non igitur dici potest per prædicationẽ relatiuã quicquam rei de qua dicitur, secundum se addere, uel minuere, uel mutare. quæ tota non in eo quod est esse consistit, sed in eo quod est in comparatione aliquo modo se habere. Nec semper ad aliud, sed aliquoties ad idem. Age enim stet quisquam, igitur si accedam dexter, ero ei sinister: ille ad me comparatus, erit dexter, nõ quod ita sit per se dexter, uelut longus, aut albus, sed ꝙ ego dexter accesserim. Rursus ego sinister accedo, idem erit ille dexter, non quod ille sit per se dexter, uelut albus ac lõgus, sed quod me accedente sit dexter: atque id quod est, a me, & ex me est, minime uero ex se. Quare quoniam secũdum rei alicuius quæ in eo quod ipsa est, peoprietatem non faciunt prędicationẽ, nihil alternare, uel mutare queunt, nullamq; omnino essentiã uariare. Quocirca si pater ac filius ad aliquid dicuntur, nihilq; aliud ut dictũ est, differt nisi sola relatione: Relatio uero non prædicatur ad id de quo prædicatur quasi ipsa sit, & secundũ rẽ de qua dicitur, non faciet alteritatem rei de qua dicitur. Sed si dici potest, quo quidẽ modo id quod uix intelligi potuit, interpretatũ est personacũ. Omnino enim magna regulæ est ueritas, in cebus incorporalibus, distantias effici differentiis, nõ locis. neq; accessisse dici potest aliquid Deo, ut pater fieret, nõ enim cœpit esse unquã pater, eo quod substantialis quidẽ ei est productio filii. Relatiua uero prædicatio patris, si meminimus omnium in prioribus de Deo sentẽtiarũ, ita cogitemus processisse quidem ex Deo patre filiũ, dictũ, ex utrisque spiritum sanctum. hos quoniam incorporales sint, minime locis distare. quoniam uero pater deus, & filius deus, & spiritus sanctus deus: Deus uero quoniam nullas habet differentias, quibus differat a Deo, a nullo eorũ differt. Differentię uero ubi absunt, abest pluralitas. ubi abest pluralitas, adest unitas. Nihil aliud gigni potuit ex Deo, nisi Deus, & in cebus numerabilibus repetitio unitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idonee constituta est unitas. Sed quoniã nulla relatio ad se ipsum referri potest, idcirco quod ea secundũ se ipsum est prædicatio, quæ relatione caret: Facta quidẽ est trinitatis numerositas, in eo quod est prædicatio relationis, sed seruata est substantiæ unitas, in eo quod est in differentia uel substantiæ uel operationis, uel omnino eius quæ secundũ se dicitur prædicationis. Ita igitur substantia continet unitatem, relatio multiplicat trinitatem, atque ideo sola sigillatim proferuntur, atque separatim, quę relationis sunt. Nam idem pater qui filius nõ est, nec idem uterque qui spiritus sanctus: idem tamen deus est, & pater, & filius, & spiritus sanctus: idem iustus, idem bonus, idem magnus, idem omnia quæ secundum se poterunt prædicari. Sane sciendum est non semper talem esse relatiuam prædicationem, ut sempec ad differens prædicetur, ut est seruus ad dominũ, differt enim. Nã omne æquale æquali æquale est, & simile simili simile est, & idẽ ei quod est idẽ, idem est: similis est in trinitate relatio patris ad filium, & utriusque ad spiritum sanctum, ut eius quod est idem, ad id q̃d est idẽ. Quod si in cunctis aliis rebus non potest inueniri, facit hoc cognata caducis rebus alteritas. nos uero nulla imaginatione deduci: sed simplici intellectu erigi, & ut quodq; intelligi potest, ita aggredi etiam intellectu oportet. Sed de proposita quæstione satis dictum est. Nunc ursiri normã iudicii expectat subtilitas quæstionis. quæ utrum recte diuersa sit an minime, uestra statuat pronũciationis auctoritas. Q̃d si sententiæ fidei fundamentis, sponte firmissimis, opitulante gratia diuina, idonea argumentorum adiumẽta pręstitimus; illud perfecti operis lætitia remeabit, unde uenit affectus. Quod si ultra se humanitas nequiuit ascẽdere, quantum imbecillitas subtrahit, uota supplebunt.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi ad Ioannem ecclesiæ Romanæ diaconum, utrum pater, & filius ac spiritus sanctus de diuinitate substantialiter prædicentur.

VAERO an pater & filius ac spiritus sanctus de diuinitate substantialiter prędicentur, an alio quoque modo, uiam indaginis hinc arbitror esse sumendam, unde rerum omnium manifestum constat exordium, idest ab ipsis catholicæ fidei fundamentis. Si igitur interrogẽ, an qui dicitur pater substãtia sit, respõdetur eẽ substantia. Quod si quæram, an filius substantia sit, idem dicitur. Spiritum sanctum quoque substantiam esse, nemo dubitauerit. Sed cũ rursus colligo, patrẽ, filium, spiritum sanctum, nõ plures, sed una occurrit esse: una igitur substantia trium nec separari ullo modo, aut disiungi potest: nec uelut partibus in unum coniuncta est, sed est una simpliciter. Quæcunque igitur de diuina substantia prædicãtur, ea tribus oportet esse communia, idque erit signi, quæ sint quæ de diuinitatis substantia prædicentur. Quod quæcunq; hoc modo dicuntur de singulis, in unum collectis tribus singulariter prędicabuntur hoc modo. Si dicimus pater deus est, filius deus est, spiritus sanctus deus est, pater filius ac spiritus sanctus unus deus. Si igitur eorũ una deitas, una substantia est, licet Dei nomen de diuinitate substantialiter prædicari. Ita pater ueritas est, filius ueritas est, spiritus sanctus ueritas est: pater, filius, spiritus sanctus, nõ tres ueritates, sed una ueritas est. Si igitur una in his substantia, una est ueritas: necesse est ueritatẽ substãtialiter prædicari de bonitate, de incommutabilitate, de iustitia, de omnipotentia, ac de cæteris omnibus, quæ tã de singulis, quã de omnibus singulariter prædicamus, manifestũ est substãtialiter dici. Vnde apparet ea quæcunq; in singulis separatim dici conuenit, nec tamẽ in omnibus dici queũt: non substantialiter prædicari, sed alio modo. Qui uero iste sit, posterius quæram. Nã qui pater est, hoc uocabulum nõ transmittit ad filium, neq; ad spiritũ sanctũ. Quo fit ut nõ sit substantiale nomẽ hoc indiuũ. Nã si substantiale est, ut deus, ut ueritas, ut iustitia, ut ipsa quoque substantia, de cæteris diceretur. Item filius solus hoc recipit nomẽ. Neq; enim cũ aliis iungitur, sicut in Deo, sicut in ueritate, sicut in cæteris superius dixi. spiritus quoq; sanctus nõ est idẽ qui pater ac filius. Ex his igitur intelligimus patrẽ, filiũ, ac spiritũ sanctũ, nõ de ipsa diuinitate substãtialiter dici, sed alio quodãmodo. Si enim substantialiter prædicaretur, & de singulis, & de omnibus singulariter diceretur. Hęc uero ad aliquid dici manifestum est: nã & pater alicuius pater est, & filius alicuius filius est, & spiritus alicuius spiritus. Quo fit ut nec trinitas substantialiter de Deo prædicetur: non.n. pater trinitas: qui enim pater est, filius ac spiritus sanctus nõ est, nec trinitas filius, nec trinitas spiritus sanctus secundũ eũdẽ modũ. Sed trinitas quidẽ in personarũ pluralitate consistit, unitas uero in substantiæ simplicitate. Quod si personæ diuisæ sunt, substantia uero indiuisa sit, necesse est uocabulũ quod ex personis originem capit, id ad substantiã non pertinere, ac trinitatẽ personarũ diuersitas facit, trinitas igitur non pertinet ad substantiã. Quo fit, ut neq; pater, neq; filius, neq; spiritus sanctus, nec trinitas, de Deo substantialiter prædicẽtur: sed ut dictũ est, ad aliquid. Deus uero ueritas, iustitia, bonitas, omnipotentia, substantia, immutabilitas, uirtus, sapientia, & quicquid huiusmodi excogitari potest, substantialiter de diuinitate dicitur. Hæc si recte se ex fide habent, ut me instruas peto. Aut si aliqua te forte diuersus es, diligentius intuere, quæ dicta sunt, & fidem, si poteris, rationemq; cõiuge.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi, An omne quod est, bonum sit.

OSTVLAS ut ex Hebdomadibus nostris eius quęstionis obscuritatem, quæ cōtinet modum quo substantiæ in eo quod sint, bonæ sint, cum non sint substantialia bona, digeram, & paulo euidentius monstrem. Idq; eo dicis esse faciendū, quod nō sit omnibus notum iter huiusmodi scriptionum. Tuus uero testis ipse sum quā hæc uiuaciter fueris ante complexus. Hebdomadas uero ego ipse mihi cōmentor, potiusque ad memoriam meam speculata cōseruo, quam cuiquam participo, quorum lasciuia ac petulantia nihil a loco risuque patitur esse disiunctū. Prohinc tu ne sis obscuritatibus breuitatis aduersus, quæ cū sint arcani fida custodia, tamen id habēt commodi, quod cū his solis qui digni sunt, colloquuntur. Vt igitur in mathematica fieri solet cæterisque etiam disciplinis, proposui terminos regulasque quibus cuncta quæ sequuntur efficiam. Communis animi conceptio est enunciatio quisq; quam probat auditam. Harum duplex modus est. Nam una ita communis est, ut omnium hominū sit, ueluti si proponam hanc, Si duobus æqualibus æqualia auferas, quæ relinquantur, æqualia esse: nullus id intelligens neget. Alia uero est doctorū tantū, quæ tamen ex talibus communibus animi conceptionibus uenit, ut est, Quę incorporalia sunt, in loco non esse, & cætera, quæ tamen non uulgus, sed docti cōprobant. ii. Diuersum est esse, & id quod est. Ipsum enim esse nondū est. At uero quod est, accepta essendi forma, est atque consistit. iii. Quod est, participare aliquo potest. Sed ipsum esse, nullo modo aliquo participat. Fit enim participatio cum aliquid iā est. Est autem aliquid, cum esse susceperit. iiii. Id quod est, habere aliquid pręterquam quod ipsum est, potest: ipsum uero esse nihil aliud præter se, habet admistum. v. Diuersum est autē esse aliquid, & esse aliquid in eo quod est, illic enim accidens, hic substantia significatur. vi. Omne qđ est, participat eo quod est esse, ut sit, alio uero participat, ut aliquid sit. At per hoc id quod est, participat eo quod est esse, ut sit. Est uero ut participes alio quolibet, omne simplex esse suum, & id quod est, unum habet. vii. Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est. omne simplex esse suum & id quod est, unum habet. viii. Omnis diuersitas est discors, similitudo uero quædā appetēda est. Et quod appetit aliud, tale ipsum esse naturaliter ostenditur, quale est illud ipsum, quod appetit. Sufficiunt igitur quæ præmisimus, a prudente uero rationis interprete, suis unumquodq; aptabitur argumētis. Quæstio uero huiusmodi est, ea quæ sunt, bona sunt. Tenet enim communis sententia doctorū omne quod est, ad bonū tendere. Omne autē tendit ad simile, quæ igitur ad bonū tendunt, bona ipsa sunt. Sed quemadmodū bona sunt inquirendū est, utrum ne participatione, an substantia. Si participatione, per se ipsa nullo modo bona sunt. Nā quod participatione album est, per se in eo quod ipsum est, albū non est, & de cæteris qualitatibus, eodem modo. Si igitur participatione sunt bona ipsa, per se nullo modo bona sunt, non igitur ad bona tendunt. Sed concessum est, non igitur participatione sunt bona, sed substantia. Quorum uero substantia bona est, id quod sunt bona sunt. Id autē quod sunt, habent ex eo quod est esse. Esse igitur ipsorum bonorū est, omniū igitur rerum ipsum esse, bonū est. Sed si esse bonum est, ea quæ sunt in eo quod sunt, bona sunt, idemque illud est esse, quod bonum esse. Substantialia igitur bona sunt, quoniam non participant bonitate. Quod si ipsum esse in eis bonum est, non est dubium quin etiam substantialia, cum sint bona, primo sint bono similia, ac per hoc ipsum bona erunt: nihil enim illi præter seipsum simile est. ex quo fit, ut omnia quæ sunt, Deus sint, quod dictu nefas est. Non sunt igitur substantialia bona, ac per hoc non in his est esse bonum. Non sunt igitur in eo quod sunt bona. Sed neque participant bonitate, nullo enim modo ad bonum tenderent, nullo igitur modo sunt bona. Huic quæstioni talis poterit adhiberi solutio: Multa sunt quæ cum separari actu non possint, animo tamē & cogitatione separantur. Vt cum triangulum, uel cætera subiecta materiæ nullus actus separat, mente tamen segregans ipsum, triangulū proprietatemque eius præter materiā speculatur. Amoueamus igitur primi boni præsentiā paulisper ex animo, quod esse quidē contingit; idque omniu doctorum indoctorūque sententia, babararum quoque gentiū religionibus cognosci potest. Hoc igitur paulisper amoto ponamus omnia esse quæ sunt, bona, atq; ea consideremus quemadmodū bona esse possent, si a primo bono minime defluxissent. Hinc intueor aliud in eis esse quod bona sunt, aliud quod sunt. Ponatur enim una eademq; substantia bona esse, alba, grauis, rotunda: tunc aliud esset ipsa illa substantia, aliud eius rotunditas, aliud color, aliud bonitas. Nam si hæc singula idem essent, quod ipsa substantia, idem esset grauitas, quod color, quod bonum, & bonum quod grauitas, quod fieri natura non sinit. Aliud igitur tunc in eis esset esse, aliud aliquid esse: ac tunc bona quidem essent, esse tamen ipsum minime haberent bonum. Igitur si nullo modo essent, non a bono, ac bona essent, ac nō idem essent quod bona, sed eis aliud est esse, aliud bona esse. Quod si nihil omnino aliud essent nisi bona, neq; grauia, neq; colorata, neque spatii dimensione distenta, nec nulla in eis qualitas esset, nisi tantum bona essent: tunc non res, sed rerum uiderentur esse principium, nec potius uiderentur, sed uideretur. Vnū enim solūq; est huiusmodi quod tamen est bonum, nihil aliudq; sit. Quæ quoniā nō sunt simplicia, nec esse omnino poterant, nisi ea id quod solū bonum est, esse uoluisset. Idcirco quoniam esse eorum a boni uoluntate defluxit, bona esse dicuntur. Primū enim bonū, quoniam est, eo quod est, bonum est: secundū uero bonum, quoniā ex eo fluxit, cuius ipsum esse bonū est, ipsum quoq; bonum est. Sed ipsum esse omniū rerū ex eo fluxit, quod est primū bonū, & quod bonū tale est, ut recte dicatur in eo quod est esse bonum. Ipsum igitur esse eorū bonū est. Tūc enim in eo quod essent, nō essent bona, si a primo bono minime defluxissent. Qua in re soluta quæstio est, idcirco enim licet in eo quod sint, bona sint, non sunt tamen similia primo bono. Quoniam nō quoquo modo sint res, ipsum esse earū bonū est. Sed quoniā nō potest esse ut ipsum esse rerum non a primo esse defluxerit, idest a bono: idcirco ipsum esse bonū est, nec simile ei a quo est. Illud enim quoquo modo sit, bonū est, in eo qđ est, nō.n. aliud est præterquā quod bonū est, hoc autem, non ab illo nisi esset bonū, fortasse esse posset. Sed bonū in eo qđ est, esse nō posset. Tunc.n. participaret forsitā bono, ipsum uero esse quod non haberent a bono, bonū habere nō possent. Igitur sublato ab his primo bono mēte & cogitatione ista licet essent bona, tamē in eo quod essent, bona esse non possent. Et quoniā actu nō potuere existere, nisi illud ea qđ uere bonū est, produxisset, idcirco & esse eorū bonum est, & nō est simile substantiali bono, id quod ab eo fluxit, & nisi ab eo fluxissent, licet essent bona, tamen in eo quod sunt bona esse non possent, quoniā, & præter bonū, & non ex bono essent, cū illud ipsum bonū primū est & ipsum esse sit, & ipsum bonū, & ipsum esse bonū. At non etiā alba in eo quod sunt alba, esse oportebit ea quæ alba sunt, quoniā ex uoluntate Dei fluxerunt, ut essent alba minime. Aliud est enim esse & aliud alba esse, hæc ideo quoniā qui ea ut essent effecit, bonus quidē est, minime uero albus. uoluntatē igiť boni comitata sunt, ut essent bona, in eo quod sunt. Voluntatē uero albi nō sunt comitata, ut talis eius esset proprietas, ut esset album, in eo quod est. neq; enim ex albi uoluntate defluxerunt. Itaq; quia uoluit esse ea alba, qui erat nō albus, sunt alba tantū. Quia uero uoluit esse ea bona, qui bonus erat, sunt bona in eo quod sunt. Secundū hanc igitur rationem, cuncta oportet esse iusta; quoniam ipse iustus est, qui ea esse uoluit: ne hęc quidem, nam bonum esse, ad essentiam, iustum uero esse ad actum respicit. Idē autem est in eo esse, quod agere, idem igitur est bonum esse quod iustum, nobis uero non est idem esse qđ agere. Non.n. simplices sumus, nō est igiť nobis idē bonos esse, q iustos: sed idem esse est nobis omnibus, in eo

quod

quod sumus, bona igitur omnia sunt, non etiam iusta. Amplius bonum quidem generale est, iustum uero non speciale, nec species descendit in omnia. Iccirco alia quidem iusta, alia non, omnia uero bona,

De unitate, & uno.

NITAS est qua unaquæque res dicitur esse una: siue enim sit simplex, siue composita, siue spiritualis, siue corporea res unitate una est, nec potest esse una nisi unitate, sicut alba nisi albedine, nec quanta nisi quantitate. Non solũ aũt unitate una est, sed etiã tandiu est quicquid quod est, quãdiu in se unitas est. Cum autem desinit esse unũ, desinit esse id quod est, unde est hoc. Quicquid est, ideo est, quod unum est, quod sic ostenditur. Omne enim esse ex forma est in rebus creatis, sed nullum esse ex forma est, nisi cum forma materię unita est. Esse enim non est nisi ex coniunctione formę cum materia. Vnde philosophi dicunt illud describentes: Esse est existentia formæ in materia. Cum autem forma materiæ unitur, ex coniunctione utriusq; necessario aliquid unum cõstituitur. In qua constitutione illud unum non permanet, nisi quandiu unitas formam cum materia tenet. Sed destructio rei non est aliud quam separatio formæ a materia, sed separatio & unitio contraria sunt. Igitur separatione si res destruitur, profecto in suo esse non nisi unitate conseruatur. Vnitio autẽ non fit nisi ab unitate qua est, ab unitione quod erat unum, dissoluitur. Soluta autem unione, destruitur essentia eius, quod ex earum unitione prouenerat, & fit non unum. Quapropter sicut unitate res ad esse ducitur: sic & in illo esse custoditur. Vnum esse, & unum, inseparabiliter comitantur se, & uidẽtur simul natura, quia enim creator unus est, ideo rebus quas condidit hoc in munere dedit, ut unaquæq; esset etiam una. Ac per hoc ex quo res habet esse, una est. ideo motus substantiarum est ad unum, & propter unum, & nihil eorum quæ sunt appetit esse, sed omnia sicut appetunt. Habere autẽ esse non possunt nisi unũ, ideo omnia ad unum tendunt. Vnitas enim est quę unit omnia, & tenet omnia diffusa in omnibus quæ sunt. Quapropter quia materia non habet esse nisi per unionem sui cum forma; Forma autem nõ tenet unitatem cũ materia, nisi unitas sit: ideo materia eget unitate ad uniendum se, & de natura sua habet multiplicari, diuidi, & spargi. Vnitas uero retinet, unit & colligit, ac per hæc ne materia diuidatur, & spargatur, necesse est ut ab unitate retineatur. Quicquid autem per se non unitur, per se utique spargitur, quia omnis quæ facit aliquam rem contrariã agenti, facit contrariam factæ rei. Contrariorũ enim contrarii sunt effectus. quia unitas facit unum, profecto materia facit diuisionem, ac per hoc unitas per se retinet materiam. Sed quicquid per se retinet, non potest facere separationem. Forma ergo existens in materia est quæ perficit & custodit essentiam cuiuslibet rei. Vnitas est descendens a prima unitate quæ creauit eam. Prima enim & una unitas, quæ est unitas sibi ipsi, creauit aliã unitatẽ quæ est infra eam. Sed quia omne creatum diuersum est a quo creatur, profecto creata unitas a creante unitate omnino diuersa esse debuit, & quasi opposita. Sed quia creatrix unitas non habet principiũ neq; finem, nec permutationẽ, nec diuersitatem: ideo creatæ unitati accidit multiplicitas, diuersitas, & mutabilitas, ita ut in quadam materia sit habens principium ut in generatis, & finem, in quadam uero ut in creatis principium & finem, quia in quibusdam subiacet permutationi & corruptioni. In quibusdam enim materia est subtilis, simplex, remota a contrarietate, & separatione, perficitur autem ei unitas & unitur cum ea sicut hæc & illa. Sicut non diuisibile in actu, sicut in cælestibus corporibus, in quibusdam unitas a materia inseparabilis est, & ideo carent fine, quia perpetua sunt. In quibus uero materia fuerit spissa debilis non adæquatur eis unitas, sed debilitatur in uniendo eorum essentiam, & ob hoc dissoluitur essentia eorum, quia non retinetur ab unitate, sicut in generatis quæ habent principium & finem. Quãto enim unaquæq; unitas propinquior fuerit primæ & ueræ unitati, tanto materia formata per illã erit magis una, & simplex: & econuerso, quanto remotior fuerit a prima unitate, tanto erit multiplicior, & cõpositior, & ob hoc unitas quę duxit ad esse materiam intelligentiæ est magis una, simplex, & non multiplex, nec diuisibilis essentialiter: sed si diuisibilis est, hoc siquidem accidentaliter est, & ideo hæc unitas simplicior, & magis una est omnibus unitatibus quæ ducunt ad esse cæteras substantias, eo quod immediate adhæret primæ unitati quæ creauit eam. Sed quia unitas subsistẽs in materia intelligentiæ, est unitas simplicitatis, ideo necessario unitas subsistens in materia animæ, quia infra eam est, crescit & multiplicatur, & accidit et mutatio & diuersitas, & sic paulatim descendendo a superiori per unũ gradũ materiæ inferior unitas augetur, & multiplicatur quousq; perueniatur ad materiã quæ sustinet quantitatẽ scilicet substantiã huius: quæ quia a prima unitate remotissima est, & propter spissitudinem ecasitudine sua opposita substantiæ superiori quæ est subtilis & simplex, quoniam illa est subiectum principii & initii unitatis. Finis uero multum distat a principio, quoniã finis non est dictus nisi defectus uirtutis principii & terminus; unde secundum descensum unitatis a superiore ad inferius fit degeneratio, siue simplicitatis & minorationis suæ uirtutis ad similitudinem aquæ, quæ in ortu suo subtilis & clara nascitur, sed paulatim deorsum fluens in paludibus & stagnis inspissatur & obscuratur, sic paulatim uariatur unitas propter uarietatẽ materię quę sustinet eã. Nã quia aliquid est materiæ spirituale, & aliquid corporale, est aliquid eius purũ & lucidũ, & aliquid eius spissum & obscurũ, & hoc propter quantitatẽ: eius partes in aliquibus sunt rariores ut in aere; in aliquibus uero strictiores, ut in lapide. Ideo unaquæq; res materiæ secundũ gradũ suæ elongationis, a prima unitatis origine recipit unitatem, quæ dignior est ex sua aptitudine. Inde est quod uidemus partes ignis nimis unitas simplices, & æquales adeo quod forma eius uidetur una non habens in se diuersitatẽ. Partes uero aeris & aquæ inuenimus magis diuersificatas & separatas, adeo quod partes eorũ & unitates discerni possunt. In duris autẽ corporibus & spissis unitatis iã maior diuersitas & obscuritas est. Quia igitur materia in supremis formata est intelligentiæ forma, & forma rationalis animæ, deinde postea forma animæ sensibilis, deinde forma animæ uegetabilis, deinde forma naturæ, ad ultimum autem finis est forma corporis, hic non accidit ex diuersitate uirtutis agentis, sed ex aptitudine materiæ suscipientis. Forma enim est quasi lumen, eo quod sicut per lumen res uidetur, sic per formam cognitio & scientia rei habetur, nõ per materiam: sed hoc lumen in quibusdam est clarius, in quibusdã obscurius, prout materia cui infunditur forma, est clarior & obscurior. Quo enim materia fuerit sublimior, fit subtilior, & penetratur tota a lumine, & ideo substantia ipsa sapientior & perfectior, sicut intelligentia & rationalis anima. Et econuerso, quo materia fuerit inferior, fit spissior, & obscurior, & non ita penetratur a lumine, quo materia magis descendit, sicut iam supradictũ est, cõstringitur, & spissatur & corpulentatur, & partes eius mediæ prohibẽt ultimas perfecte penetrari a lumine. Nõ enim est possibile tantum luminis penetret secundam, quantũ primam, nec ad tertiam tantum luminis perueniat quantum ad mediam, & sic paulatim donec perueniatur usq; ad partem materiæ infimam. Quæ quia remotissima est a fonte luminis, lumen debilitatur in illa, nec tamen hoc sicut dictum est propter lumen in se, sed propter multam debilitatem & obscuritatem materiæ in se. Quemadmodum lumen solis cum admiscetur tenebroso aeri, non est illius uirtutis, cuius est admistum claro aeri, uel quemadmodum pannus albus tenuissimus cum induitur a corpore nigro, occultatur candor eius propter abundantiam nigredinis. Vel quemadmodum si tres uel plures fenestræ uitreæ una post aliam rectæ contra radium solis disponantur in ordine, constat siquidẽ quod secunda minus recipit luminis quam prima, & tertia minus quam secunda. Et sic usque ad ultimam fit defectus

luminis

luminis non propter lumen in se, sed propter elongationē fenestræ uitreæ a lumine, ita ut lumen formæ unitatis quod infusum est materiæ descendendo fiat debile, & obscurum, ita primum eius multum discrepet a medio, & medium ab ultimo: & propter hanc diuersitatem formæ unitatis, non uno modo, sed pluribus, dicitur aliquid ab unitate unum. Vnum enim aliud est essentiæ simplicitate unum, ut Deus. Aliud simplicium cognitione unum, ut angelus, & animas quorum unumquodque est unum coniunctione materiæ, & formæ. Aliud est continuitate unum, ut arbor, & petra. Aliud est compositione unum, ut ex multis tabulis una arca, uel ex multis parietibus una domus. Alia dicuntur unū aggregatione, ut populus, grex, congeries lapidum, uel aceruus tritici. Alia dicuntur præpositione unum, ut rector nauis, & gubernator ciuitatis dicuntur unum similitudine officii. Alia dicuntur unum accidente, ut diuersa subiecta eiusdem qualitatis dicuntur unum in ea qualitate, sicut nix, cygnus unum sunt albedine. Alia dicuntur unum numero, ut diuersa accidentia quæ eidem subiecto insunt, dicuntur unum numero, idest in numerando, ut hoc dulce, & hoc ceruleum, uel hoc longum, uel hoc latum. Alia dicuntur unū ratione: sed hoc duobus modis, quia ratione consortii, ut ens, intellectus, & res, aliquid, & uocabulum unum genus: uel ratione unius sacramenti, ut spiritus, aqua, & sanguis dicuntur unum. Alia dicuntur natura unum, ut participatione speciei plures homines unus. Alia dicuntur unum natione, uel lingua, ut multi homines dicuntur una gens, uel una tribus. Alia dicuntur unum more, sed hoc duobus modis, uel quia secundum consensum uirtutis, & dilectionis, ut multitudinis credētium erat cor unum, & anima una. Vel secundum consensum eiusdem uitii plures homines dicuntur unum, ut qui adhæret meretrici unum corpus efficitur. Sic omnia unitatem appetunt, ut etiam ea multa sunt, quæ unum dici uolunt. Quæcunq; enim sunt, idem quod sunt, ut uera unitate esse nituntur, aut eam simulando nituntur. Quicquid enim est, uel est unum, uel est plura. Pluralitas autem non est nisi ex aggregatione unitatum, quæ unitates si sunt disgregatæ, faciunt multitudinem. Sin uero fuerint continuæ in materia, faciunt magnitudinem. Quapropter inter unitates quantitatis discretæ, & unitates quantitatis continuæ subsistentis in materia nihil interest, quia illę disgregatæ sunt, & illæ continuæ. Continuum genus non est nisi ex discreto, quia intellectus continuitatis non est in continuo, nisi continuatio disgregatorum. Ac propter hoc necesse est, ut continua quantitas non adueniat in substantiam nisi ex unitatibus. Quando enim partem quantitatis signaueris, necesse est, ut sit unum uel plura. Sed omnis pluralitas (ut dictum est) ex unitatibus est. Vnde aperte datur intelligi, quod discretæ & continuæ quantitatis radix una est, eo quod composita sunt ex una re, & resoluuntur ad unum. Et etiam quia corporis partes quo magis fuerint sibi contiictæ & constrictę, ipsum corpus erit spissius & magis quantum ut lapidis: & econuerso, quo magis fuerint partes corporis dissolutę, & latæ, ipsum erit subtilius & leuius, & minus quantum, ut aer. Verum est igitur, quod continua quantitas non uenit in substantiam, nisi ex coniūctione & constrictione unitatum in illa. Vnitas igitur est, qua una quæq; res una est, & est id quod est.

F I N I S.

Venetijs apud Ioan. Gryphium,

M. D. L X V I.

